

THOMÆ RODERICI A VEIGA, EBORENSIS, DOCTORIS. MEDICI, ET GRAVISSIMI PHILOSOPHI.

Opera omnia in Galeni libros edita, & commentarijs in partes nouem distinctis, expressa, quibus nodi difficultatum in Medicina frequentes, soluuntur, classicorúmque medicorum controuersiæ, veritatis lima expenduntur.

Præ superioribus editionibus elimata, & exacta qua potuit fieri correctione, typis exarata.

Annectus est insuper Rerum & Verborum sese occurrentium, INDEX vberrimus, quo quiuis legentium in eorum indagatione, ad Alphabeticos gradus recurrens, potest subleuari.

Elenchum librorum, medium sequentis pagina suggerit.

LVGDVNI,
APVD PETRVM LANDRY.
M. D. LXXXVII.

LIBRORVM SINGVLORVM
GALENI MATERIA, TOTO HOC OPERE CONTENTA.

In libros tres artis Medicæ.

In libros sex de locis affectis.

In libros duos de febrium differentijs.

POTENTISSIMO & fœlicissimo Lusitanorum Regi Sebastiano, huius nominis primo, Thomas Rodericus à Veiga S. D.

NNVS agitur vigesimus sextus augustissime Rex Sebastiane, exquo aui tui imperio, optimi & benignissimi omnium, qui vnquam fuere, Principum, medicorum authorum enarratione adolescentiam instituo, munere illo quidem, honesto & liberali. Sed nescio quo vel animi feruore, vel literarum amore, sordebat mihi professio: concipiebam maiora, quæ & diuturna studia mea decerent, & florentissimam Conimbricæ academiam. Auebam opus efficere, studiosis vtile, maiestati verò tuæ gratum: creuit cum ætate & literis desiderium. Occurrebant humano more cupienti, innumerabilia argumenta, præclarum esse, & à me semper omnibus votis expetitum, de hominibus bene mereri; vbique obuios esse multos, qui valetudinis incommodo laborantibus assisterent: non deesse qui auditoribus authores interpretentur. Qui tamen nodos difficultatum soluat, controuersias clasicorum medicorum dirimat, errores interpretum detegat, docta barbarorum dicta luce orationis ornet, longas ambages vitet, necessaria tradat, aut rarum esse, aut nullum: plurima Arabum iacere vulissimè inuenta, non pauca superiore æuo ingeniosè disputata incultu dictionis horrere, nec legi; vnum Galenum magni fieri: hunc tamen in Latinam conuersum linguam innumeris mendis scatere; sæpe longum, obscurum immemorem, à multis oppugnatum, sine enarratore, postulantem adiutricem manum. Me verò scribendo plus aliquanto posse, quàm alio viuendi genere facturúmque ex re & mea & aliorum, si postremum hoc vitæ stadium in hoc labore consummarem. Hæc sæpè meditatus: tandem commentarios in Galeni opera edere, in animum induxi, in partes distinctos nouem: quarum prima nunc auspiciis tuis in publicum exit inuictissime Rex. Quo enim nomine prodirent fortunatiores? aut cui libentiùs meum insudabit ingenium? cui suauiùs meæ merebunt vigiliæ? Quo verò alio titulo insignientur gloriosiùs? fortiùs in improbos armabuntur? recipientur à probis gratiùs? Nam, vt omittam regale diadema, & excelsi capitis honores; cuius non rapient animum, atque ad se conuertent, tam insignia animi & corporis, miracula dicam an fastigia, in vnum, quasi consilio, conspirantia? Videas tantorum populorum caput, vnam regni spem, solum magnanimæ auiæ solacium, in ipsis adolescentiæ rudimentis & incunabulis, tanta humilitate, modestia, pietate, quantam in media plebe haud facilè reperias. Grandes natu reueretur, consiliis paret,

dictis audit: humanus, facilis, quietus, mitis: non hæc sine numine Dei Opt. Max. eueniunt. Debemus illa tibi, & quantum possumus, gratificamur benignissime IESV. Debemus & præceptorum, qui Celsitudini tuæ assistunt, sedulitati, amori, religioni. Deus bone, quæ vultus dignitas! quantus lepor! quàm magna in pusilla ætate grauitas! quàm integrum iudicium! quàm præcox (suprà quàm dici potest) ingenium! Decennium non excesserat, & tam aptè, congruentérque ad grauissimum argumentum, de quo agebatur, nuper dixit; primùm Latinè, deinde Hispanicè: vt magna illa Domina, Auia, & Patruus maior (iis enim præsentibus cum spectatissima amita maiore oratio habita est) se continere non potuerint, quin obortis lachrymis, gestientis animi indicibus, ora rigarent. Quòd si de venatione sermo incidit, si de re militari, si de administranda Republica, nil audias puerile, nil vulgare, quale ab ea ætate vel prudentissima expectari posit; sed ingentia omnia & admiranda, excelsas spes, virilem animum, vitiorum odia, virtutum æmulationem, demum, si opera consideres, nil addi posse putes: si ætatem, nil non speres. Ergo viue felicissime puer, viue Deo, viue tuis, viue & nobis, literarúmque studia, & hos clientis tui labores benignissimo isto vultu suscipe & foue.

*

COMMENTARII IN ARTEM MEDICAM GALENI.

AD BENIGNVM LECTOREM PRÆFATIO.

X LIBRIS, quos hactenus de re Medica scriptos nostra probauit ætas, nullus est, quem vniuersi, qui huic disciplinæ nomina dederunt, aut crebriùs, aut maiore cum vtilitate manibus versent, quàm Galeni monumenta. Nec id immeritò: nam in illis summus author ferè totam artem compleuit, paucissimáque desiderari possent, si omnia illius opera extarent: neque id perfunctoriè, sed firmissimis demonstrationibus, lucidissima oratione, admirabili à principijs ordine, rem describit vniuersam. vir omnium, qui fuerunt, sensu exactissimo, ingenio raro & præcellenti, disciplinarum omnium eruditione insignis, rerum vsu & experientia exercitatissimus, & quod non facilè in scriptore reperias, minimè ambitiosus. Multa tamen sunt, quæ quantumuis auidum lectorem in eius lectione remorentur.

Primùm, quòd de multis Galeni nomine euulgatis operibus dubitetur, síntne germana Galeni, necne: quod diiudicare non cuiuis homini peruium est. Deinde, Latina versio multis locis aut non explicat, aut non satis explicat authoris sensum. Huc accedit, quòd libri non sunt ab eo in capita distributi, id quod scripta multò reddit difficiliora. Posteriores quidem diuiserunt, sed tam præpostero sæpe iudicio, vt magis lectioni suis diuisionibus tenebras offuderint, quàm lucem attulerint vllam. Ea verò vel maximè causa hunc præcipuè authorem difficilem fecit. Occupatissimus vir in facienda Romæ medicina, non potuit vsquam argumentum semel assumptum ad exitum perducere, & omnibus suis numeris absoluere: sed plerumque separat, quæ coniuncta meliùs cohærerent. Et cogitur lector ex alijs locis aliorum interpretationem mutuari, & quæ alibi minus elaboratè scribit, ex alio eiusdem elaboratiore loco supplere, vt conueniat secum Galenus, & singularum rerum doctrina, quæ per diuersos locos dispersa mutila erat, in vnum locum cōgesta, perfecta sit & absoluta. Postremò multos habuit vir summus inter omnes nationes admiratores, sed non paucos scriptorum suorum censores: nam inter Græcos, Alexander, Trallianus non raro incusat, quem semper extollit: inter Arabes, Auerrous Cordubensis: inter nostros, præstantissimi viri, Turisanus Florentinus. Andreas Vesalius, Ioannes Fernelius, Baptista Montanus, Ioannes Argenterius, Hieremias Triuerius: & multi alij celebres nostro æuo medici multa illius damnarunt, non pauca cum laude addiderunt: id quod idem Galenus in Aristotelis scriptis anteà fe-

Operum Galeni difficultas prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.

cerat: in quibus locis ieiuna est Galeni lectio, nisi singulorum inuenta in medium afferantur, agitentur, pensentur. His de causis visum mihi est prouinciam aggredi longam, & difficilem: quam tamen ad vmbilicum perducere, superni erit & arbitrij, & auxilij: vt singula Galeni scripta scholijs & interpretationibus illustrem, quæ paulò antè dictas difficultates, vel tollant, vel minuant. Elapsis iam annis publicæ professionis meæ 25. ætatis verò 50. in vtilitatem primùm meam deinde, si Deo Opt. Max. visum fuerit, aliorum; quorum idem fuerit, aliorum; quorum idem fuerit iudicium. In quo opere lectorem admonitum esse volo, ne exigat ordinem in interpretandis libris: vt enim sese obtulit occasio, ita hunc priùs, illum posteriùs interpretatus sum: quæ omnia interpretata liberum cuique est, pro suo arbitrio in vsum suum commutare. Deinde, ne exigat, quod Galenus aliquando facit, æqualitatem interpretationis in omnibus libris. Nam cùm non omnes æquè publicis enarrationibus accommodati sint, & præstet difficiles locos tractare in libris, qui ex instituto Academiarum publicè enarrantur, meritò interpretationes alibi explicatiores, alibi breuiores traduntur: ita tamen vt quoad eius fieri possit, nec breuitas obscura, nec copia nimia sit. Cùm autem sint interpretis partes duæ, mentem authoris aperire, & num ea vera sit decernere: cúmque illa necessariò, hæc ex consuetudine interpreti præstanda sit: ea mihi in interpretando Galeno ratio vtilissima visa est, vt perpetuò sensus authoris breui aperiatur. In multis autem & locis, & operibus, vbi disputatio longior necessaria est, & authoris sententia controuersa, subijciantur interpretationi earum rerum, quæ ambiguæ atque ancipites sunt, disceptationes. In quibus verò libris Galeni vel ordo, vel doctrina nimis exacta sunt, quàm vt medicis vsui esse possint, post breuem libri enarrationem addatur separata nouo opere & ordine eiusdem argumenti tractatio. Postremò, quia iuxta aliquam ex varijs editionibus capita citanda erant, visum est sequi vulgatiorem Gallicam magis, quàm Venetam infrequentem. Hæc te admonitum esse oportuit. Vale.

In proœmio 7. Aphor. lib.

Interpretum munera.

I. GORO-

I. GOROPIVS BECANVS,

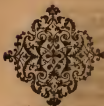
De operis præstantia ad Lectorem.

COMMENTATORES Ars nomine Parua Galeni,
Maxima ne lassos reddere docta suos ;
Nunquam visa fuit satis illustrata magistris :
Nam rapiunt scholiis lampada quisque nouis.
Nec noua sufficiunt pueris Chironis, auaro
Qui poscunt voto quidquid in arte latet.
Ardua res, artem tantam concludere paucis,
Paucis, quæ tenebris nox nigra nulla tegat.
VEIGA tamen studijs, longæuo fretus & vsu,
Et mentis cana dexteritate suæ :
Quas animi dotes olim iam nouit Iberus,
Cuique sitim sedat lympha beata Tagi,
Aggreditur, solidóque gradu rationis ab altis
Orsus principijs, sæpe reuoluit onus.
Voluit onus, si fortè queat superare priores:
Et vinci longo cuncta labore docet.
Vellera bis decies Phryxi lustrauit Apollo,
Ex quo tentatum sæpè relambit opus.
Tempore quo licuit soli tibi clara Coymbra,
Fatibus vt cœptis perfruerere viri.
Nunc bene formatos toti communicat Orbi,
Quos Asclepiadæ, vt numina magna, colant.
Hic nodos omneis, & inextricabile textum
Soluit, & in capitum stamina prima secat.
Nec tantùm euoluit, quæ longa per otia longis
Obscurisque logis implicuère scholæ,
Sed dubias etiam curas medicantibus aufert:
Magnum opus ægrotis, maius opus Medicis.
Illis nam solum versatur corporis vrna,
His animi, cuius crimina morte luant.
O quoties tua lucra Charon pleuritide crescunt,
Dum certant Medici quæ loca secta iuuent!
Quot, rogo, sunt, quibus est notum quòd hiantibus oris,
Azygos in ramos perfluat alterius?
Sic etiam raris constat, quid Coa sit Ixis,
Quidque suam febris postulet ante crisim.
Hæc, eiúsque modi liquidis sexcenta videbis,
Quæ latuere alios, hunc aperire viis.

Non

Non Graecis, non est Agarenis quaestio curtis,
Non latio, quam non tangat & expediat.
Quidquid habent spissis vaga commentaria libris,
Succinctis tabulis perspicuiq; docens.
Parua sit Ars igitur nunc re, non nomine solo,
Nec breuitas tenebras, vt solet, arcta parit.
Adfer Aristotelis tamen huc ab origine fontes,
Ne ritu Cancri sit remeanda via.
Nec verò incomta capiat te nausea lingua,
Morosis stomachis quae ferè damna tulit.
Res, non verba, damus, facimus bona nomina rebus:
Insani valeant, qui sibi verba petunt.

GALE-

RERUM ET UERBORUM HOC TOTO OPERE MEMORABILIUM LOCUPLETISSIMUS INDEX:

cuius primus numerus paginam, secundus lineam denotat.

A.

Anima

Cor ma-

D.

F.

Faculta-

L.

M.

Orga-

cur Pi-

Pus an

S.

V

Vngues

INDICIS Rerum & verborum hoc toto opere memorabilium FINIS.

Characterum series.

A B C D E F G H I K L M N O P R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd
Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Tt Vv Xx ternionee.
Q Ss quaterniones. Yy verò duerni.

EXCUDEBAT FRANCISCUS FOREST,
vigesimo Maij. Anno Domini 1586.

GALENI ARS MEDICA.

EX MVLTIS, quæ librorum enarratores præfari solent, quatuor illa & vtiliter disputãtur, & necessariò expenduntur: quid polliceatur operis titulus, quem in vniuersa arte locum habeat, qualis scopus, quibus partibus tota tractatio secetur, & constet.

Inscriptionis ratio.

De primo ferè conueniunt in titulo libri Galeni sequentes; Methodus Therapeutica quatuordecim libris comprehensa, Therapeutica ad Glauconem duobus, liber De constitutione artis, liber Definitionum, Ars medica præsens. Distant autem: quoniam in duobus prioribus non tota ars traditur; sed curandi ratio sola exercitato in affectuum & medicæ materiæ cognitione præscribitur. Liber De cõstitutione artis nullam docet ex professo artis partem, tantùm vniuersam in artificiosum redigit ordinem: vt ex illis lineamentis intelligatur, quot numero partibus tota ars constituatur & coalescat. In libro autem Finitionum sine vllo ordine describuntur medica nomina ad lexica instar: nec id semper rectè: quare meritò spuriis annumeratur. Præsens ars medica ordine suo totam artem tradit: ita ex quinque sublimibus operibus dictis, methodus Therapeutica partem solam artis, vltimámque prosequitur. Therapeutica ad Glauconem compendium eius est; vtrumque opus medicinæ portionem quandam complectens. Ex his verò, quæ vniuersam artis cognitionem pollicentur, liber De constitutione ordinem habet, non doctrinam: liber Definitionum, doctrinam, non ordinem: Præsens, ordinem medicinæ simul & doctrinam: quare meritò à professoribus ad enarrãdum præ illis eligitur, commendatúrque. Sed quomodò tam breui totam artem continet? an sicut vniuersale potestate complectitur particularia, quodmodò liber De physico auditu naturalem philosophiam vniuersam: an magis, sicut compendium, fusè tradita, quod fecit Oribasius in compendio ad Eusthacium, quod Auicena in Canticis, Rasius in Diuisionibus? Illud constat, non sola vniuersalia artis hic tradi, cùm sæpè ad maxima particularia descendatur: nec verò singula etiam particularia complectitur. ita verò continet rerum omnium medicarum capita, & vniuersaliũ & particularium: ac si quispiam Epitomen condat totius philosophiæ Aristotelicæ, tam quæ in libris vniuersalibus quàm quæ in particularibus docentur: quare commodè aiunt eam esse collationem libri huius ad reliquos omnes artis in vnam compositionem redactos, quæ pueri ad virum, quæ Dialecticæ ad Rethoricam. Verùm qui exactiùs considerauerit orationis filum, & doctrinæ seriem in toto opere obseruatam, inueniet esse magis medicinæ supplementum, quàm compẽdium. Non enim ex æquo complectitur omnia artis capita: sed ita discurrit singula; vt quæ alibi exactè tradita sunt, hic vel non tractentur, vel breuissimè tangantur: quæ verò in fusis libris desiderantur, hic compleantur; vt toti arti libellus hic extremam manum instar pictoris imponat. Argumento est, quod infrà ait, in libro De optima constitutione tradita esse vniuersim optimi habitus indicia: hic verò membratim, particulariúsque agendum esse. De agnitione verò ægrotantium locorum ait, sibi hic supersedendum: quia in libris De locis affectis eum locum exactè tractauerat. Cur autem authores medicinæ (quod reliqui artifices disciplinarum non obseruarunt) compendia composuerint, causa est, quia reliquæ disciplinæ præstant in quirendis libris moras: medicum verò oportet (quod dicebat in procemio Auicena) habere in numerato, propter præcipites agendorum occasiones summa, maximáque artis præcepta. Accedit, quod etiam per itinera (quam rationem Paulus sequitur) & nauigationem, librorum copiam non ferentia, medicinæ nonnunquam locus est. Num autem liber hic sit magni Galeni, an magis Galeni alterius Paraphrastæ filij Menodoti, non sine causa dubitarunt nonnulli. Multa enim hic immodicè repetuntur, & præter compendij scopum quædam parum exactè docentur. Neutra dispositio alibi semper Galeno visitata, hic non solum recipitur, sed ad nauseam vsque multipliciter scinditur. Sed magna sunt argumenta, quòd sit opus Galenicum: Tum quòd Oribasius, Paulus, Ætius, referunt Galeni nomine series eius multas; tum quòd sic breuissimè prosequitur à se alibi integrè tradita: latè autem alibi prætermissa. Opposita verò rationes suis locis diluentur.

Collatio libri huius ad reliquos artis.

Cap. 8 in fin.

Cap. 11.

Cur Medici authores cõpendia composuerint.

In procemio.

Quis libri author.

Quo loco legendũ. Cap. 2.

De secundo proposito, quem locum in medicina hoc opus habeat, apertè lib. 4. De different. pulſ. dixit Galenus traditiones per finitiones essentiales non conuenire initiatis, sed doctis; qui iam antè latè demonstrata memoria retinere cupiunt. Quare præsens liber tyronibus non conuenit: tum quia conclusa sunt difficilia, quæ sola hic traduntur; tum quia liber est verbis parcissimus, & perpetuum est quod Poëta dixit, Obscurum fieri, quicunque breuis esse laborat. Addidit obscuritati cumuli, quod professoribus placuit hic aceruare difficultates artis, quæ in libris aliis, qui enarrari solent, opportunum explicationis locum non habent.

Medicinæ subiectum. Scopus. Cap. 2. Li. De dif. symp. 1.

Tertio verò loco explicare tentandũ est, quid sit scopus, & quale subiectum, tam libri huius quàm artis totius. Subiectum medicinæ homo est: nam subiectum artis, id est, circa quod artifex operatur; sicut subiectum sciētiæ id, de quo probantur passiones. Operatur autem medicus in corpus humanum: est igitur homo subiectum. Præterea subiectum est, quod idem manens subit varias passiones; tale est corpus ipsum. Itē apertè Ammonius in introductorio Porph. subiectũ medicinæ hominem statuit; scopum verò sanitatem. Quò minus audiendi sunt quidam ex recētibus, statuentes pro subiecto medicinæ sanitatem: alij verò sanitatem & morbum. Mouentur eò, quòd scribitur initio libri De sectis medicinæ, *Scopus sanitas est, finis possessio*. Vbi per scopum interpretantur subiectum, eò quòd subdit finem esse possessionem sanitatis. Quare per scopum finem intelligere non possunt. Addunt ex lib. De part. art. med. sicut physici materia est generatio & corruptio, corpus autem materia secunda & quasi per accidēs: ita medici non corpus humanum, sed sanitas materia propria est: quæ duo tamen haud difficulter diluuntur. Quod enim attinet ad id quod primo loco opponunt, constat apud Galenum scopum significare finem intentum artifici, non materiam: cùm perpetuò separet materiam à scopo, id est, à fine artificis; & ab vtilitate, hoc est, ab vltimo fine facti iam operis: quæ significatio etiam apud reliquos Græcos obseruatur. Sicut ergo fabri materia lignum est; scopus, scamnum; finis, sessio in scamno: ita medicinæ subiectum homo est; scopus, sanitas; finis, sanitatis possessio, vel operum incolumitas. Quare sanitas nomen subiecti recipere non potest, nisi fortè per abusum, quod appellant, subiectum cuius gratia. Ad alterum verò locum ex lib. De part. art. medic. dicendum est, de ratione quam vocant formalem, sermonem in eo loco à Galeno haberi. Ea est affectio subiecti, cuius nomine de subiecto agitur. Nam ratio formalis subiecti immediatiùs consideratur ab artifice, quàm subiectum ipsum, quia propter quod vnum quodque tale, & illud quod magis tale est: Medicus autem non considerat corpus quatenus corpus est, sed quà intendit inducere sanitatem, quam citra corpus humanum inducere nequit. Atque hoc solùm significauit eò loci Galenus. Sed quomodò est ratio medicinæ, sanabile, si docet etiam de affectibus, qui sanitatem non admittunt prædicere, producere, lenire? Sanè cùm contrariorum sit vna doctrina, ratio sanabilis includit etiam insanabile. Vel quod dixit lib. 9. Therap. Galenus, ratio formalis est, posse in sanitate conseruari, & à morbo leuari. In quibus tamen includuntur rationes aliæ priores, quando non datur has posteriores assequi. Sunt autem priores rationes, conseruare non iam sanitatem, sed vitam; & soluere non ex toto morbum, sed morbi partem aliquam: quomodò Marasmo laborantes balneamus in frigida, non ad sanitatem, sed ad vitæ durationem & morbi leuamen. Subiectum itaque medicinæ homo est, scopus sanitas. Huius verò operis subiectum idem ipse homo est: agitur enim hic de agnoscendis, conseruandis, curandisque illius affectibus omnibus: Scopus de hominis affectibus tradere integram definitiuo ordine disciplinam.

2. post. 2. Ratio medicinæ quæ. Cap. 8.

Libri Scopus. Diuisio.

De quarto proposito, commodè secatur in particulares libros tres; è quibus prior finitiones tradit humanorum omnium affectuum, posterior signa, tertius prouidentiam, quæ cognitis debetur siue tuendi, siue reducendi, siue auferendi.

Primus liber quatuor sectionibus distribuitur.

Prima proœmium est, explicans ordinis in scribendo rationem.

Secunda tradit finitionem & partes medicinæ, cap. 2.

Tertia affert essentiales finitiones corporum salubrium & insalubrium, cap. 4.

Quarta consimiles finitiones affert de neutris corporibus, cap. 6.

SECTIO PRIMA.

Cap. Primvm.

Tres sunt omnes doctrinæ, quæ [1] ordini inhærent. Prima quidem à notione finis, quæ per resolutionem fit. Secunda ex compositione constat [2] eorum, quæ per resolutionem sunt inuenta. Tertia ex definitionis dissolutione, cui nunc incumbimus. Licet autem huiusmodi doctrinam appellare non tantùm definitionis dissolutionem, sed & explicationem, vt nonnulli vocarunt; vel resolutionem, [3] vel diuisionem; vel, vt nonnulli alij, explanationem; vel expositionem, vt alij. Conati sunt, & Herophiliorum quidam talem facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Erythræus. Conati sunt, & eam quæ per compositionem, ipsi Herophilij, & quidam Erasistrati sectatores, & Athenæus Attalensis. Neminem tamen ante nos eam, quæ oritur ex notione finis, scripsisse comperitur doctrinam, [4] ex qua omnes artes [5] via quadam ac ordine constituuntur. [6] Sed illam quidem alio pertractabimus loco: hic autem definitiuam faciemus doctrinam.

Infrequens est Galeno præmittere operibus suis proœmia Verùm quia hic ordine nouo priscis

insueto

insueto artem tradere aggreditur, post eius copiosam in amplis & multis voluminibus explicationem, præfatur propositi sui rationem. Primùm docens posse tradi vnam eandémque disciplinam artificio & ordine triplici: quare nihil impedit traditio aliorum librorum, quominus hic cum vtilitate ordine alio tradatur. Secundo §. Quæ quantum ab ea, confert hunc ordinem ordini in aliis libris obseruato, vt intelligatur qoid peculiariter ex quouis eorum sperandum sit. Hic ergo primò docet disciplinam de quauis proposita materia triplici ordine tradi posse: compositiue, resolutoriè, definitiuè. Secùndò numerat quosdam ex priscis, qui medicinam ordine compositiuo scripserunt: inter quos numerat Heraclidem: alios tentasse, licèt non perfecerint, definitiuam: numerat Erasistratios & Athenæum. Tertiò ait resolutoriam neminem ante se scripsisse, vbi à fine artis incipitur, & per finis resolutionem vsque ad prima peruenitur initia.

1. *Ordini inhærent.*] τάξεως ἐχόμεναι, ordinatim cõstitutæ, vel ordinem seruantes: nec additum est, quod quidam aiunt, ad maiorem tantùm explicationem, sed ad sententiæ veritatem: nam plurima traduntur in disciplinis citra vllum ordinem, vt in medicina aphorismi, epidemiæ, præsagia.

2. *Eorum quæ per resolutionem.*] Significat resolutoriam præcedere, vt posteà sequatur doctrinæ traditio ordine compositiuo.

3. *Vel diuisionem*] Definitiuam doctrinam concedit appellari diuisionem definitionis: quia licèt scientia docens rei essentiam in definitionibus essentialibus claudatur, quibus constat definitiua doctrina; quia tamen per diuisiooem partium definitionis, constituuntur subiecta plurima in eo doctrinæ ordine agnoscenda, citra quam vnius tantùm finiti cognitio haberetur: meritò compellat non solùm definitiuum hunc ordinem, sed etiam explanatiuum, vel diuisiuum finitionum.

4. *Ex qua omnes*] Ex qua notione finis, non (quod alij cootendunt) ex qua doctrina resolutiua; nam ex doctrina resolutiua, quam Galenus scripsit, hoc est ex scientia ipsa sic tradita non constituuntur artes. Imo ipsa traditio talis, ars est, quæ ex modo resolutiuo, vel ex resolutione, vel ex notione finis (idem enim sunt hæc omnia) constituitur; sicuti & reliquæ omnes artes apud Platonem, & Galenum.

5. *via quadam atque ordine.*] Methodo, quod verbum Cicero & Quintilianus interpretantur viam, vel ordinem docendi.

6. *Sed illam quidem alio pertractabimus loco.*] διήλθομεν, *percurrimus*, satiùs quàm *pertractauimus*: significat autem librum De constitutione artis. Quod hinc apertè datur intelligi: in postremo cap. huius operis dum percurrit Galenus vniuersa volumina à se scripta, incidens in mentionem libri De constitutione refert, se anteà in hoc ipso opere de eo libro meminisse, qui tamen nullibi, si hunc locum excipias, eius libri meminit. Verbo autem, *percurrimus*, insinuat se libro De constitutio. non tradidisse singularum partiom artis doctrinam; sed ex proposito fine indagasse tantùm earum numerum, & in ordinem digessisse.

Trium ordinum explicatio. Cap. 8.

QVOD autem attinet ad hos ordines, illud expendendum est, non esse hic sermonem (quod antiqui interpretabantur) de demonstratione à priore, vel posteriore; sed de inueniendа, constituenda, & tradenda tota arte quauis, ordine aliquo, quo partes eius omnes colligantur. Aptè colligitur hæc interpretatio lib. 9. Therap. & De art. const. Nam & hic de ordine tradendi totam artem agit, non de demonstranda vna aliqua propositione.

Dubitatio prima.

SED dubitant, quomodò non sunt plures tribus ordinibus, cùm plurimi libri in variis scientiis ordinem obseruantes tradendi, nulli trium doctrinarum sint addicti?

Secunda. Cap. citato. Tertia.

Accedit, quod diuisiua doctrina ex eodem nono Therap. vtilissima est ad doctrinarum constitutionem, quæ tamen in tribus non numeratur. Quid, quòd resolutiuo ordine doctrina rerum tradi non potest: nam de composito ante simplicium & componentium cognitionem præpostero ordine & obscurè traderetur. Quibus ita satisfaciendum est. Ad primum; cùm hic tradatur doctrinarum ordinem obseruantium numerus, non eius quæ in quouis opere seruatur, sed iuxta quam vniuersa ars quæuis traditur; necesse est, si ordine tota ars tradenda est, vt sumpto vno principio, ordine reliqua ad finem vsque consecutione quadam ducantur, ita vt nulla pars artis remaneat non discussa. Talia autem principia non sunt plura tribus, duobus extremis principio artis, & fine, & tertio finitione artis. Cùm enim finitio dicatur etiam terminus, quia claudit finiti essentiam, continet potestate omnes & singulas artis partes, quare etiam explicatio illius, ordinata est totius artis explicatio: sicut si initium doctrinæ sumatur ab alterutro extremorum. Vnde conficitur, vt triplici tantùm ordine vniuersa ars quæuis doceri queat, & processus ille disciplinarum, de quibus meminimus, varius in Dialectica, Physica, Geometria, non tollit quominus ordo illarum vniuersus sit compositiuus; licet ad compendium & memoriam nonnunquam interserantur finitiones. Ad alterum; diuisio instrumentum est accommodatissimum ad constituendas artes, non tamen diuisio est traditio totius artis ordinata: sed ea traditio est, vel resolutio, vel compositio, vel definitio. Sed cur si præsens doctrina constat finitionibus & diuisionibus, non habet similiter nomen diuisiuæ, sicut definitiuæ? quia diuisio conducit hic, vt instrumentum; non est ipsa doctrina. Nam essentiales finitiones continentes causas demonstratione inuentas, sunt ipsissima definitiua scientia. Ad id verò quod postremo loco obiectum est, licèt fateamur duplicem ordinem, resolutiuum incipientem à fine terminatum ad initium, vt in ædificando si incipitur à tecto, & terminetur in fundamento: aut in medicina à morbi ablatione requirente contrarium vsque ad prima hominis elementa: & secundùm ordinem compositiuum incipientem à fundamento domus, vel in medicina

Ad primum. Ad secundum. Dubitatio. Ad tertium.

ab elementis corporis humani: non propterea significamus artem quamuis vtroque ordine dicto doceri posse, sicut nec res peragi. Quemadmodum enim domus fabricatio à tecto iniri non potest: ita nec medicus à curatione affectus, vel ignoti, vel compositi, doctrinam aggreditur vnquam. Sed necesse est quod perinde atque in operibus voluntatis finis est vltimum ad quod operando acceditur; ita in operibus intellectus, id est, artibus, finis intellectus sit vltimum ad quod docendo peruenitur. Quare opera artium ordine tantùm compositiuo fiunt, neque alio artes ipsæ docentur. Verùm id quod diiudicat perfectionem aut defectum in doctrina compositiua, resolutiua est. Idque est, quod vitio vertit Galenus antiquis medicis, quòd licèt tradiderint compositiuam, prætermiserint tamen verum bene docendi exactúmque iudicium ex resolutione profectum. Eo etiam factum est, vt in calce huius operis libros vniuersos, quos de re medica Galenus edidit, ordine tantùm compositiuo digerat, licèt sic concedat illorum librorum doctrinam reduci posse ad duo illa ordinum genera. Nam verè potest in illis duplex ordo contineri, sed doceri non possunt nisi compositiuo: iuxtà quem à Galeno recensentur. nam quod quidam conantur interpretari ibi tradi ordinem quo scripti sunt, non quo legendi, recipi non potest. Interserit enim libros quos nondum scripserat, & legendos esse ait quosdam priùs, alios posteriùs. Quid, quòd in libro de libris propriis memorat ordinem, & tempora, quo singuli scripti sunt, longè alia, quàm quę hic traduntur. Id etiam in causa est, vt hic Galenus definitiuam soli conferat resolutiuæ, quasi non separans resolutiuam re, à compositiua: ita vt dupliciter doceri possint. Significat ergo Galenus compositiuum ordinem, quo artes docentur per se insufficientem & incertum esse, nisi ex resolutione finis colligatur. In eóque affirmat defecisse priores medicos: se autem integrè tradidisse partes omneis artis via resolutiua inuentas. post quarum inuentionem ordine docendæ sunt compositiuo: ita vt à libro de elementis, & de natura humana initium sumatur: sequantur libri de temperamentis, & de morbo & symptomate, tandem conseruatoria methodus, & medendi ratio. Ex tribus ergo ordinibus compositiuum compleuit Galenus, resolutiuum solùm pinxit: definitiuum, quia compendij capax, per capita perstrinxit. Ideò suprà citans librum de constitutione dixit se percurrisse in eo opere, deliniasséque artem, non docuisse.

Quæ quantùm ab ea, quæ ex resolutione consistit, & dignitate, & ipso [1] docendi ordine linquitur, tantum & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur. [2] sufficienter enim & facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa. Quoniam totius artis capita in se optima definitio complectitur: quam quidam substantialē vocant, ex aduerso distinguentes alijs, quæ [3] notionales appellantur. Illæ siquidem ab his, quæ accidunt rebus definitis: hæ verò ab ipsa essentia constituuntur. Elaborata est autem à nobis particulatim, & in pluribus conscripta tractatibus totius medicinæ contemplatio. quibus vti quis possit ad triplicem doctrinam. Nunc verò definitiuam aggrediemur, hoc vnum præfati quòd solùm capita, & quædam, veluti conclusiones eorum, quæ alibi latiùs sunt demonstrata, nunc à nobis dicentur.

Confert præsentem ordinem definitiuum compositiuo obseruato in reliquis huius artis voluminibus, vt intelligatur, quid post illa scripta hæc præstent. Primò, compositiuum inquit excellere dignitate & methodo tradendi. Definitiuum verò excellere duabus alijs dotibus, compendio, & memoria: quorum vnum ferè ex altero pendet. Secundò, recenset se non accessisse ad hunc ordinem, cùm cedat dignitate priori, nisi post absolutum priorem in plurimis libris: quare ad compendij cumulum, non quasi fugiens compositiui ordinis difficultatem ad definitiuum accedit. Tertiò, admonet se modò definitiuè eandem disciplinam, quam in libris illis magnis & multis, traditurum. Ne tamen iteratio tædium pariat, præmonet hic breui, & per capita tantùm agendum esse: vt neminem pœniteat breuis laboris ob vtilitates compendij & memoriæ comparandas.

1. *Docendi ordine*] Methodo ait Galenus. Nam, quod paulò antè ostensum est, aptissima ad inquirendas omnes cuiusuis artis partes methodus, resolutio est. Compositiua autem doctrina tradit partes omnes, prout per resolutionem inuentæ sunt: quod suprà significauit dicens, constare compositiuam ex compositione eorum, quæ per resolutionem sunt inuenta.

2. *Sufficienter enim & facillime*] Prolixitas siquidem cōpositiui ordinis sufficientiā habet, non facilitatem: compendiaria via facilis est: sed prætermittens multa, sufficientia caret: appositè itaque per sufficientiam & breuitatem extollit definitiuam. Breuibus enim verbis contenta est, ideò facillimè & rerum essentias causásque demonstratione inuentas verissimè proponit, ideò sufficiens: constat enim definitiua doctrina essentialibus, non accidentalibus finitionibus.

3. *Notionales appellantur*] Legitur νοηματικάς, notionales in quibusdam libris: in aliis ὀνοματικάς nominales: & vtrumque nomen descriptionibus quadrat. notionales, quia aliqua ex parte notam faciunt rem, non substantiam explicant: Nominales, quia indicant quid nomen significet tantùm.

Sed expendenda sunt in hoc loco: primùm, quis sit ordo definitiuus: secundùm, qualis sit, si reliquis ordinibus conferatur.

Definitiuus ordo quid.

De primo, quis sit ordo definitiuus, definitiuè traditur ars, quando initium sumitur ab artis finitione, multis membris constante, rursúmque singulum membrorum in alia secatur, quousque diuidendo ad indiuisibilia accedatur: & de vnoquoque sic collecto sua traditur per finitiones doctrina.

ctrina. Est autem finitio duplex, quemadmodum Galenus docuit, alia nominis vel notionalis, rem explicans ignoranti per accidentia, vel circumscribens per notiora, quandoque per pauciora, quandoque per plura: nec in eo valdè laborandum est, licèt inter eas magis laudentur quæ cum breuitate claræ sunt. Quòd si res ipsa cognita est, nil necesse est finitionem nominis afferre: nisi quòd cùm illa sit arbitra finitionis essentialis, oportet hoc, aut illo modo illam supponere, ad vestigandum quid est: aliàs, quod sæpe accidit, agitantur quæstiones de nomine, quasi sint de re, dum inquiritur essentia ignoti significati. Altera est substantialis, quæ Aristoteli, vel est principium demonstrationis, vt punctum est, cuius pars non est: vel conclusio, vt tonitruum est sonus in nube: vel demonstratio positione differēs, vt tonitruū est extinctio ignis in nube. Sumitur autem hic finitio substantialis pro essentiali: nam aliàs accidentium finitio non daretur: cùm tamen in toto hoc libro affectiones humanas definiamus, substantiæ autem nomine pro essentia etiam accidentis quandoque vel Aristoteles ipse vsus est. Ex hoc discrimine duplicis finitionis colligit Galenus substantialem finitionem raro vsu venire in disciplinis, ita vt qui ab illa incipiunt tractationem, obscuri reddantur: eò quòd talis finitio complectitur causas definiti, quæ per demonstrationes clarè, sed prolixiùs: finitione breuiùs, sed obscuriùs comprehenduntur. Vnde apparet Auicenæ institutum incipientis quamuis disputationem à definitione essentiali non probari Galeno. Apparet etiam librum hunc vtilem esse post amplam tractationem compositiuam, vt breui mandentur memoriæ ibi latè demonstrata: non tamen incipientibus artem conuenit, nisi accedente præceptore, qui viua oratione suppleat alibi fusè explicata.

Lib. 4. de diff. puls. cap. 2.
Lib. 2. poster. cap. 10.
Li. 7. Metaph. ad initium, & citato.

De secundo proposito, qualis sit præsens ordo si reliquis conferatur. meritò Galenus hìc refert compositiuam excedere dignitate: tum quia constituit artem per causam finalem, quę Galeno semper asseritur maximè diuina & præstantissima causarum, quam ferè non sumit definiens: tum quia lata demonstratione apertissime conuincit. Excedit secundò compositiua methodo, hoc est, via & ordine constituendæ artis. Nam ad complectendas omnes partes cuiusque artis, ita vt nulla effugiat, finis nos certiùs & ordinatiùs ducit, sicut vnum extremum ad media & initium: quam finitio, quæ capita tantùm rei continet. Neque obstat, quod quidam obiiciunt finitionem habere pro obiecto veritatem rei, resolutionem autem indagare per diuisionem, ipsum verum: quare ordo definitiuus dignior erit resolutiuo. Nam non conferimus hìc in dignitate finitionem diuisioni: sed in tradenda tota arte exactè, vter ordo præstet, isne qui singulas partes artis definit: an qui per resolutionem de singulis inuentis, sigillatim tradit perspicuas & integras demōstrationes: certum autem est nil æquè conuincere, aut firmius persuadere demonstratione. Econtrario definitiua excellit breuitate, quia finitio angustata est demonstratio: & memoratu facilior est, tum ob compendium, tum quia membra diuisionis ob mutuam pugnantiam facilè memoramur.

Collatio trium ordinum mutua.
Lib. 6. de vsu part. cap. 12.
Obiectio.

Sed dubitant, si excellit ordine compositiua definitiuam: quomodo definitiua est memoratu facilior? Libro enim de memor. & reminisc. quæ ordinem seruant reminiscentiæ beneficio, faciliùs reuocantur. Solutio, ordo exactus in resolutione est, post quam sequitur compositiua. Ipsa autem compositiua non constat tam ordinatis diuisionibus, quam definitiua.

Dubitatio prima.

Altera dubitatio, si proprium est definitiuæ non demonstrare, ipsius enim quid est, non est demonstratio. Quorsum Galenus in definitiua doctrina præmonet per capita tantum tradendum, non demonstrandum? opinor, explicat in definitiua non esse expectandas demonstrationes: vel, quia possunt innotescere finitiones per demonstrationes, præfatur se id non facturum, ne repetat alibi demonstrata: vel excusat nō inopiam demonstrandi, sed quòd non omnia particulatim persequitur: vel præmunit dicenda, si forte occurrat aliquid minùs elaboratum: quod enim alibi non semel admonuit, non est expectāda exacta doctrinæ elaboratio, vbi res per capita tantùm traduntur.

Dubitatio secunda.
Lib. 2. post. cap. 9.
2 Epid. sect. 2. com. 46.

SECTIO SECVNDA.

CAP. II.

Medicina est scientia salubrium, insalubrium & neutrorum: nil verò differt, & si quis ægrorum dixerit. Nomen autem scientiæ communiùs, non enim propriè accipere oportet. Salubre autem & insalubre & neutrum vnumquodque tripliciter dicitur, hoc quidem vt corpus, hoc autem vt causa, hoc verò vt signum: Etenim corpus, quod sanitatem suscipere natura aptum est, & causam, quæ eandem efficere, vel conseruare, & signum, quod potest indicare, hæc omnia salubria medici appellare consueuerunt. Eadem ratione susceptiua morborum corpora, & eosdem efficientes conseruantésue causas, & indicantia signa insalubria vocant: nec aliter corpora neutra, causas signáque dixerunt. & secundùm primam quidem rationem causarum salubrium est medicina scientia: propter eas autem, & aliarum secundo quidem loco insalubrium, & tertio neutrorum: & post has eodem modo corporum. Primo quidem & hic salubrium, secundo loco insalubrium, tertio neutrorum. Iisdem de signis dicendum. In actionibus autem, prima quidem est corporum cognitio, quæ habetur ex signis, post hæc earum, quæ est in ipsis inuentio, causarum.

Tradit finitionem medicinæ, diuisionésque partium definitionis, vt in sequentibus sectionibus afferat de singulis membris diuisionis essentiales finitiones: & hìc quidem diuidit partes definitionis: in §. autem [*Sed quoniam susceptiuum*] subdiuidit ea membra. In præsenti, primò definit medicinam per scientiam, addens scientiam hìc latè sumi, aliâs non esse genus ad medicinam: & cùm de-

finiat per ſalubre inſalubre, adijcit poſſe inſalubris loco dici morbidum. Cùm autē proponat definitio tria membra huius artis, ſecat quoduis illorū in alia tria. Nam ſalubre dicitur corpus, ſignum, cauſa: Inſalubre, corpus, ſignum, cauſa: neutrum, corpus, ſignum, cauſa: quare euadunt ſubiecta medica nouem. Secundò reducit in ordinem nouem illa medicinæ ſubiecta: agnoſcit enim in illis duplicem ordinem, primum doctrinæ de illis tradendæ: alterum exercendæ in opere doctrinæ. In ordine intentionis primus locus eſt cauſarum ſalubrium: ſiquidem id intendit medicus, inuenire cauſas ſalubres. Secundo loco gratia inueniendarum cauſarum ſalubrium inquirit cauſas inſalubres, & tertio cauſas neutras. Quartus locus debetur corporibus ſanis. Quintus corporibus ægris. Sextus corporibus neutris. Septimus ſignis ſanis. Octauus ſignis ægris. Nonus idémque poſtremus ſignis neutris. In opere verò ordo eſt oppoſitus, à ſignis enim progredimur ad cognoſcendos corporis affectus: quibus cognitis ſuccedit indagatio cauſarum.

1. *Ægrorum dixerit*] Satiùs vertetur, morbidorum: nam *νοσερὸν* & *νοσώδης*, quibus verbis hîc vtitur Galenus, important aptitudinem natiuam, ſicut Latinis inſalubre, vel morbidum: cùm ægrum dicat actum.

Requirit hic locus diſputationem ſequentium problematum. Primùm, definitio medicinæ tradita ſitne præferenda vulgaribus. Secundùm, num ſit ſcientia. Tertiùm, ſeceturne in theoricam & practicam.

Dubitatio prima, de finitione medicinæ.

PRIMVMQVE finitio hæc patitur dubitationes: non videtur Galenus præſtare finitionem eſſentialem iuxta promiſſa in proœmio: ea enim ex 4. de different. pulſ. traditur per cauſas, vel omnes, vel potiſſimas. Præſens verò per ſolam nominis explicationem: nam formalis ratio eſt, quòd ſit ars operatrix, inſtrumentum inueniendæ medicinæ eſt ratio & experimentum, materia affectus corporis humani, finis conſeruatio naturalium, ablatio eorum, quæ præter naturam ſunt: quomodò per cauſas omnes traditur Auerroo definienti, quòd ſit ars operatrix ratione & experimento inuenta, vt ſanitas conſeruetur & morbus auferatur. Nec valde diſtat Auicenæ finitio: Scientia qua humani corporis diſpoſitiones noſcuntur ex parte qua ſanatur, aut ægrotat: vt habita ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur. Arbitror, licèt alij repugnent, intentionem libri eſſe finitione eſſentiali docere. Sed ne laboretur in æquiuoco, error eſt docere eſſentialem, niſi priùs cōſtet per notionalem de nominis ſignificato. Quapropter ſolet dicere Galenus notionalem arbitram eſſe eſſentialis: ideò & hic, & toto opere, ſicut & lib. de morb. & ſympt. & perpetuò alibi à notionali aggreditur. Nam & de ſingulis corporum, priùs explicat quid ſignificet vnumquodque, pòſt ſubdit de quouis ſubſtantialem finitionem. Et id innuit infrà dicens [*dictum eſt igitur quot modis vnumquodque corporum dicatur, & quale vnumquodque ſit*] nam per [*quot modis*] intelligit notiones corporum in hoc capite explicatas, per [*quale*] autem finitiones eſſentiales, quæ paulò pòſt ſequentur. Ideò & de ſcientia medicinæ, & de omni medico obiecto hîc præfatur numerum, & notiones, ante eſſentiales ſequentium capitum finitiones.

6. Collect. ca. 1. Initio Canonis.

Dubitatio ſecunda.

ALTERA dubitatio. Competit hæc finitio etiam mulomedicinæ: ſed ex eodem ſoluitur fundamēto: nam in finitione nominis non oportet apponi illa quæ ab omnibus ſubaudiuntur ex Galeno citato. Subauditur autem ab omnibus medicinam eſſe diſciplinam de homine.

Dubitatio tertia.

OBSTAT & illud, quod datur per æquiuoca, quare praua eſt: nam referente ipſo Galeno: Salubre, inſalubre, neutrum, de corpore, ſigno, cauſa non ſecundum vnam rationem dicuntur. Sed de corpore quatenus ſuſceptiuum, de ſigno quatenus indicatiuum, de cauſa quatenus effectiuum. Quò fit vt medicina non ſit vna ſcientia, ſed plures: nam ſcientia tractans de multis ſub variis rationibus non eſt vna. At in notionali non tollitur quin æquiuocatio ingrediatur finitionem, quæ tamen ſtatim explicetur. Nec conuincitur medicinam eſſe plures, ob ſubiectorum multitudinem; nam licet nomen, ſalubre, non dicatur de illis tribus ſecundùm vnam, ſed ſecundùm varias rationes: medicina tamen conſiderat illa omnia ſecundùm vnam rationem, quatenus ſunt media neceſſaria ad vnum finem acquirendæ ſanitatis.

Dubitatio quarta.

Lib. 5. de Sanit. cap. 6. & lib. 4. cap. 1.

SED adhuc inſtant, recedit à ſe ipſo Galenus in hac finitione multipliciter. Nam cùm alibi perpetuò appellet medicinam, artem, hîc vocat ſcientiam: appellat ridiculoſos homines eos, qui introducunt tertiam diſpoſitionem neutram, & tamen hîc pro vno neutro inducit triginta ſex: alibi perpetuò vtitur nominibus, ſanum & ægrum, pro ſubiectis medicinæ, hîc illis reiectis recipit vocabula, ſalubre & inſalubre. Sed ceſſat dubitatio: Scientiæ verbo ideò vtitur, quia ars importat operationem, quam non recipiunt illa nomina, corpora, & ſigna: nam quando tota doctrina vno verbo effertur, à fine denominatur tota ars: vbi verò per partes explicatur, vt hîc, non poteſt quæuis partium appellari ars, ſed ſcientia latè ſumpta pro diſciplina. Adde quod in hoc libro non deſcendit ad omninò particularia, in quibus eſt artis operatio: ſed ſubſiſtit in vniuerſalibus magis ſcientiam concernentibus. Ideò autem addit hic tertiam affectuum ſpeciem, quia cùm non interſit magis duas quàm tres conſtituere, hic ſequitur trimembrem: quia diuiſio numeroſior magis conducit definitiuæ doctrinæ. Ideò etiam vtitur verbis, ſalubre, & inſalubre, non, ſanum & ægrum: quia intereſt medici non ſolùm agnoſcere præſentem diſpoſitionem, ſed & originalem & natiuam: verba autem, ſalubre & inſalubre, ſimpliciter dicta pertinent ad naturalem potentiam vel impotentiam, ſecundam Qualitatis ſpeciem: ſalubre verò cum adiectо [*vt nunc*] dicit infrà, vocari etiam ſanum, & pertinet ad habitum, vel diſpoſitionem, primam Qualitatis ſpeciem. Vt ergo definitiò includat vtraſque diſpoſitiones, quas medicina conſiderat, & natiuas & præſentes:

vſus eſt

vsus est verbis, salubre & insalubre, non, sanum & ægrum, actum importantibus.

Dubitat. quinta.

SVPEREST & illa quæstiuncula, quomodò inquit salubre & insalubre, priùs dici de causis quàm de reliquis duobus: cùm vulgò & verè asseratur hæc nomina priùs dici de corpore, & per eius considerationem de causis & signis efferri: & si agnoscit Galenus duplicem ordinem horum trium, videlicet, intentionis, in quo initium sumitur à fine, & operis, in quo a signis: quomodò omisso vtroque hoc ordine, aggreditur opus præsens à corporibus? Eam ita diluendam esse reor. Inter hæc tria considerari potest primus ordo significandi: in quo salubre & insalubre prius de corpore dicuntur, eò quòd forma per ea significata, non inest nisi corpori tanquam subiecto: signo non inest, nisi indicatio eius formæ, causæ eiusdem inductio. Secundus ordo intentionis, in quo causæ præcedunt. Cùm enim medicus omnia consideret, vt inueniat causas sanantes, causæ præcedant intentione necesse est. Tertius ordo operandi, & orditur à signis ad agnoscendas affectiones, quibus postremò medeatur. Quartus ordo docendi, in quo incipitur ab eo, sine quo reliqua agnosci intelligique non possunt: quomodò à corporibus vel dispositionibus orditur in præsenti. Nam solutio quorundam hic, quòd non incipit à causis, quia esset ordo compositiuus, nec à signis, quia esset resolutiuus, cum hic obseruet tantùm definitiuum, nulla est: eò quòd etiam in libris de morb. & sympt. ordine compositiuo procedentibus, à corporibus progreditur ad causas & signa. Quare exclusa eorum interpretatione, explicandum est verbum [*Secundùm primam intentionem*] pro eo quod est potissimam, quam medicus intendit: considerat enim causas salubres, seu finem omnium considerationum. proxima intentio est ad causas morbosas, vt videlicet auferantur, ceu immediatè necessaria ad sanationem: tertia ad neutras causas: nam cùm neutrum non agnoscatur nisi collatione extremorum, meritò possidet inter causas postremũ locum: licèt ordine doctrinæ cópositiuæ, ob communitatem doctrinæ, quam habet cum malè sanis & cum parùm ægris, habet locum in vtriusque confinio & medio.

Medicina an scientia.
Cap. 1.
Cap. 6.
Cap. 1.
6. Ethicor.
Cap. 10.
Cap. 7.
Cap. 3.
Cap. 1.
Com. 33.

SEQVITVR, Num medicina sit scientia ex Galeno hic, an magis ars ex Hippoc. lib. de lege. [*Medicina artium omnium nobilissima est,*] & coniecturalis ars ex Platone in Epinomide, [*Medicina certis coniecturis, opinionibúsque procedit,*] & in proœmio acur. coniecturalis ars est. Sanè accipiuntur tripliciter ea nomina, scientia & ars: primò latè, secundò vt distinguuntur à fine, tertiò vt separantur certitudine. Si primo modo sumuntur, & ars est & scientia: nam artis nomen vniuersale est etiam ad contemplatorias lib. de constitut. art. & scientia est subdente Galeno, [*nomen autem scientiæ communiter, & non propriè accipere oportet,*] & lib. 9. ther. [*nullius artis scientiam,*] vt ostendat se data opera confundere hæc nomina. Et 6. Metaph. [*omnis scientia, vel est contemplatrix, vel factiua, vel actiua,*] & particulatim Aristoteles ipse medicinam modò numerat inter scientias, modò inter artes. Si verò secundo modo sumantur hæc nomina, vt à fine distinguuntur, quomodò 6. Eth. [*ars est recta ratio rerum, quæ à nobis fiunt: sciẽtia verò habitus demonstratiuus, qui in demonstratione consistit.*] & 2. Metaph. theoriæ finis veritas est, artis verò opus: tota medicina ars est. Omnis enim propositio non docens vel præsagire, vel curare in medicina, sophistica est, & à medicina aliena 1. Epid. sæpe: quandoque vocat sophisticum in medicina, omne quod ad melius sanandum non conferri. pror. Nec illa duo opponuntur, quia totius artis finis vltimus est sanatio: & ideò etiam præsagitionis, quare prædictio in vltimo fine sanationis includitur. Si verò tertia significatione separentur penes certitudinem & incertitudinem, quomodò definitur Scientia, habitus intellectus contemplatiui circa necessaria tantùm operantis: ars autem practici circa ea, quę contingunt aliter se habere: Cùm constet ex lib. de plen. partes aliquot medicinæ scientificè tradi, alias sub artificiosa tantùm coniectura, quæ media est scientiæ & ignorantiæ: nonnullas simplici tantùm coniectura, quæ magis ad ignorantiam, quàm ad scientiam accedit: functiones enim membrorum, causæ morborum, methodi & sanitatis tuendæ & morborum curandorum certò agnoscuntur: alia quædá incertiùs: omnium verò partium artis, maximè coniecturalis & incertissima est affectuum agnitio: conficitur, vt in ea significatione etiam philosophia ipsa periclitetur, ne non mereatur suum nomen, multo magis medicina, dixit author introductorij. Aphrodisæus verò non valde à præfata sententia diuersus inquit: In se considerata medicina primariò, certa, firma, & immutabilis est, ideò scientia. Dum autem cum materia habet commercium, ista priuatur dignitate, ars effecta, & sua firmitate spoliata. Sed non est spectandum quod fit secundariò ex accidenti, sed quod primariò substantiæ ratione: sicut anima est immortalis, licèt annexa corpori illius affectibus consentiat. Ergo medicina in se scientia est in hac significatione, applicita verò ægro ars coniecturalis est, & redacta ad particularem ægrum quandoque infra artis certitudinem subsistit, coniecturis & suspicionibus contenta. Cùm enim æternum sit plethorico febrienti constante virtute mittendum esse sanguinem: Petro autem ita febrienti conuenire sit contingens, non perpetuum: fit, vt medicina in vniuersali spectata scienna sit, applicita verò ægro, ars, & quandoque solùm coniectura: vnde discordiæ medicorum oriuntur circa particularem ægrum. Quæ solutio etiam Auerroo probatur 5. Metaph. & sicut dialectici separant Logicam in docentem, quam concedunt esse scientiam, & vtentem, quam fatemur esse artem: non secus de medicina statui potest. Qualis autem ars sit, num factiua, quæ monstrat opus post actionem manens, an actiua, cuius opus non manet, vt ars saltandi: planè lib. de const. vna est ex factiuis non primi generis, sed ex refectiuis: quales sunt secundarij artifices, ædes reparantes, vel vestes resarcientes. Nec ideò vilis ars est: nam cuius operis primarius artifex Deus est, eius refector secundarius, medicus constituitur: qui licèt collatus summo Deo, primum hominem condenti, sit secundarius artifex: collatus tamen reliquis artificibus humanæ vitæ, superior est. Quare vocauit

Cap. 5.
Lib. 2 probl. in proœm.
Cap. 2.
Cap. 1.

Cap. 19.

medicinam artem architectonicam, id est, imperantem mechanicis omnibus lib. ad Trasib. eique imperat ædificatoriæ, culinariæ, sutoriæ, & cæteris.

Omnibus enim modum imponit sanitati humanæ accommodum, cùm finis omnium inferiorum sit vita & sanitas humana.

Secetúrne in theoricam & practicam. Cantic. com. 2. 2. Metaphy. 1.

DE TERTIA verò difficultate, num diuidatur in theoricam & practicam iuxta vulgarem sententiam, etiam antiquis dubitatum fuit: & creditum repugnare eam diuisionem Galeno dixit Auerrous. Plurimùm autem controuersa est nostro æuo disceptatio: mihi verò pro comperto est, si propriè sumitur cognitio theorica & practica, vt videlicet à fine vario denominatur, quòd theoricæ finis sit contẽplatio, practicę opus, & quòd theorica sit habitus intellectus contẽplatiui, practica verò practici, non esse recipiendam propositam diuisionem: constat enim totam medicinam esse habitum recta factiuum ratione, & totam de factiuo tractare. quæ omnia ad intellectum practicum attinent, eique soli referuntur.

Obiectio. Li. 6. ethic. cap. 4.

Nec obstat quòd eadem propositio & à medico & à physico scribitur: quales multæ sunt de elementis & de partibus hominis: quia variis intentionibus & ad varios vsque terminos ab vtroque artifice traduntur: à philosopho vsque ad cognitionem, à medico vt ad sanitatem inducendam necessariæ sunt: quod satis est, vt physico sint theoricæ, medico practicę. Possunt & hęc duo nomina in ea sumi significatione, licèt valdè impropriè, vt importent duas partes medicinæ, quas Galenus vocat doctrinam & exercitationem, non intelligẽs per exercitationẽ ipsam operationẽ erga ægrũ: ita enim non esset pars artis, cùm ea operatio nõ sit habitus intellectus, quod Auicena rectè dixit: sed in ipso habitu intellectus dirigente ad sanationem,

In proœmio. Li. 6. ethic. cap. 7. & 8.

quẽ medicinã appellamus, est considerare partes duas. Sicut enim inter habitus prudentiæ est pars, quæ præcipit & docet de contingentibus quid agendũ sit, ipsa tamen non agit, ea est legislatrix & architectonica ciuilis, licèt sit habitus intellectus actiui: & cõparatio illius ad partẽ exercẽtem, est cõparatio sciẽtiæ ad artem. quomodò se habent senatores vrbiũ ad ædiles, architecti ad ædificatores, naucleri ad nautas: ita in medicina alia pars est in vniuersalibus tantùm consistẽs, tam in agnitione affectuũ, quàm in prædictione & curatione, & cõparatur ea pars artis ex libris tãtùm & demonstratione. est & alia medicinę pars, quam vocat Galenus particularẽ exercitationem: ea comparatur dupliciter: vel per libros, sed qui descendãt ad particularia, qualis traditur in libris quatuor posterioribus de locis affectis, & in libris epidemicis: vel conspectu ipso ægrotum. comparatur enim magis sensu quàm demonstratione: & constat multa sui parte ex habitu assuescibili magis, quàm docili. vt agnitio quæ per tactum comparatur, de differentiis pulsuum & caloris ad febrium dignotionem & colorum ad epaticos & splenecticos agnoscendos, saporum ad internoscenda medicamentorum temperamenta.

Lib. 4. de locis. In proœm. Lib. 6. ethic. citato & proœmio metaphysica. Obiectio.

Quare cùm hæc pars artis ex ægrotorum conuersatione facilè paretur, non ex libris: male precatur Galenus medicis, qui totam artem ex solis libris citra ægrotorum visitationem comparare sperant. nec dissentit Aristoteles, in artibus experientiam vtiliorem esse dicens ad perfectionem artis comparandam, quam rationem: eòque actio in particularibus versatur. in omni autem habitu, qui circa singularia operatur, experientia vtilior est ratione. Nec pugnat etiam superioribus, quod hic vnam tantùm medicinæ partem appellamus architectonicam, cùm suprà tota asserta sit architectonica: quia collata ad mechanicas tota est imperans. Si verò inter se mutuò conferuntur, pars vna medicinæ architectonica est, reliqua ministra. videlicet in agnitione affectuum doctrina continetur in duobus prioribus libris de locis affectis: exercitatio verò in quatuor posterioribus. prædicendi doctrina in tribus libris præsagiorum: exercitatio verò in epidemiis. medendi doctrina in libris methodi: exercitatio in his, quas vocant practicas. maior autem exercitatio vsu ipso ægrotorum comparatur. Et has duas partes vocat sæpe Galenus duo medici crura: quorum altero deficiente necesse est medicum claudicare: possúntque ea comparatione vocari pars theorica &

Li. 6. ethic. cap. citato. Lib. 3. de anima. cap. 10.

practica qua Aristoteles dixit esse inter has partes prudentiæ comparationem, quæ est scientiæ ad artem. & quia quemadmodum in consultatoria ratiocinatione vniuersalis in maiore sumpta mediatè mouet, particularis verò quæ in minore sumitur sine medio, quia magis attingit affectum particularem. vt, omnis philosophus est honorandus: Socrates est philosophus: ergo Socrates est honorandus: ita in medicina particularia illa, seu magis attingentia effectum practicæ nomen habere possunt: vniuersalia theoricæ, ceu remotiora, ab effectu, licèt ambæ cognitiones sint habitus intellectus practici ad solam operationem tendentes. nam licet possint addisci ab aliquo intentione solius contemplationis: cùm tamen non sint scriptæ ab authoribus, nec redactæ ad disciplinam, nisi quatenus dirigunt ad opus, tota erit verè practica. Sicut Geometria semper est scientia, licèt addiscatur, ab architecto gratia ædificandi. Secus est de disciplinis: quarum vna pars verè est scientia ad solam contemplationem tendens: alia verò ars, quę gratia tantùm operis edendi addiscitur. quomodò Musica diuiditur in theoricam & practicam, & Astronomia, & Arithmetica.

CAP. TERTIVM.

Sed quoniam & effectiuum & indicatiuum & susceptiuum dupliciter vnumquodque dicitur, hoc quidem simpliciter, hoc vero vt nunc: nosse oportet amborum esse medicina scientiam: ipsum vero simpliciter duobus dicitur modis, & quod semper & quod vt plurimùm: de quorum vtroque medicina pertractat. Neutra verò, & corpus, & causa, & signum, & quod simpliciter dicitur, & quod vt nunc tripliciter vnumquodque appellatur: hoc quidem, quia neutrius contrariorum est particeps: hoc verò, quia vtriusque:

hoc

het verò, quia aliquando huius, aliquando illius. horum autem ipsorum secundum rursus duobus dicitur modis: aut quia vtriusque contrariorum ex aquo participat, aut quia aliquando plus alterum. est verò & in tota definitione, si verba animaduertimus, ambiguitas quadam: quam & ipsam dissoluere oportet. Cùm enim dicitur medicinam esse scientiam & salubrium & insalubrium & neutrorum, significatur quòd & omnium particularium, & quod quorundam, & [1] *qualium. Sed omnium quidem infinitum quoddam est atque impossibile: quorundam diminutum atque artificio carens. qualium verò artificiosum pariter & sufficiens ad omnia artis particularia. quod etiam dicimus in medicina definitione comprehendi. Primum igitur de corporibus dicere aggrediemur, qualia nam sint salubria & insalubria & neutra: post hac de signis & causis disseremus.*

Subdiuidit nouē subiecta medica dicta. ita enim in toto opere singulorum tractatuū diuisiones omnes præponit definitionibus. Subdiuisionum prima est, vnumquodque nouem subiectorum quæ dicta sunt, intelligitur vel simpliciter tale, quod nomen vltra actum sanitatis, verbi gratia, in corpore salubri simpliciter, importat aptitudinem & naturalem potentiam ad conseruandam sanitatem, vel vt nunc tale, quod merum actum notat, imò minuit innuens ita esse sanum, verbi gratia, salubre vt nunc, quod non habet facultatem, qua diu in ea dispositione duret. Secunda subdiuisio. Simpliciter tale, intelligitur vel semper, quod per totam vitam aptum est ita durare, exempli causa, salubre simpliciter semper corpus, conseruare natiuam sanitatem, vel simpliciter vt multùm quod per bonam vitæ partem. Tertia subdiuisio comprehendens sola neutra tam corpora, quàm causas, & signa, quoduis ex neutris tripliciter dicitur, vel per abnegationem extremorum. nempe corpus neutrum, quod nec sanum est, nec ægrum: vel participationem extremorum, quomodò est corpus neutrum, quod in vna natura valet, in reliqua ægrotat, aut quibusdam membris valet, aliis ægrotat: vel tertiò per successionem temporum. quo sensu dicitur corpus neutrum, quod cùm hyeme valeat, æstate ægrotat, aut è conuerso: quales sunt naturæ illæ, de quibus pronuntiauit Hippocrates, naturarū hæ quidem ad æstatem, hæ verò ad hyemem bene maléue comparatæ sunt. Quarta subdiuisio solùm comprehendens neutrum secundi significati, vel participatio est æqualis, quando corpus neutrum per participationem extremorum paria habet membra bene valentia, & ægrotantia: vel participatio est inæqualis, quando vnum extremorum in compositione superat reliquum: vt si corpus neutrum per participationem habet vnum membrum ægrum, reliqua sana, vel è conuerso. Si ergo tria neutra corpus, causa, signum distribuūtur per quatuor significata, dicta videlicet per abnegationem, participationem æqualem, participationem inæqualem, successionem temporum: euadunt neutra duodecim, & cùm quoduis ex duodecim secetur tripliciter in simpliciter semper tale, simpliciter vt multùm tale, vt nunc tale: euadunt omnia neutra medica triginta sex, quibus si addis salubria nouem videlicet corpora, causas, signa: quorū quodque est simpliciter semper tale, vel simpliciter vt multùm, vel vt nunc salubre: & totidem insalubria nouem. scilicet euadunt omnia subiecta medica numero, quinquaginta quatuor, quod inuenire propositum erat. Secūdò interserit difficultatem dialecticam in definitione talem. Cùm proponit definitio medicinam differere de salubribus, insalubribus, & neutris, vel intelligit de singulis insalubribus, & erit infinitum, quare non cadens sub arte: vel significat de quibusdam indiuiduis salubribus agere, & erit diminuta tractatio, cùm plurima indiuidua non attingat: vel significat agere medicinam de omnibus salubribus non sub ratione indiuidua, sed quatenus omnia conueniunt in vna qualitate, vel specifica ratione salubrium. Respondet autem dubitationi, admittens hoc postremum, reiiciens duo priora.

Libro 3. Apho. 2.

1. *Qualium*] appellat species qualia, quia vniuersalia in prædicamento substantiæ significant quale quid apud Aristotelem. Et apertè Galenus dixit nil referre, siue dixeris speciem, siue qualitatem, siue genus, siue differentiam.

In prædic. cap. de substan.

CELEBRIS verò agitatur hoc loco de neutra habitudine difficultas, separandáne sit à duabus illis extremis, sanitate & morbo. Sed commodè in hoc loco semel Galeni mens consideranda est, dum ab huiusmodi quæstionibus medicos deterret. Sunt enim, quæ in scientiis rerum difficultates proponuntur, triplici genere contentæ. quædam rerum similium inter se differentias inquirunt, in quo vno ferè rerum omnium cognitio sita est: aliæ modum quærunt, quò de illis rebus doctrina facilior, breuiórque tradatur: postremum genus est, quo de nominibus, quibus res illæ significantur, indagatur in significando proprietas. primum genus difficultatum si expediatur, doctum facit: secundum docentem: tertium ornatum, & quod ad rerum cognitionem attinet sophisticum. Primum genus nec omitti vnquam potest, nec varietatem citra errorem patitur vllam, non magis quàm rerum ipsarum, quæ proponuntur, naturæ. Secundū docenti necessarium: nam certo ordine, verbisque pronuntianda aliis, vel scribenda rerum concepta cognitio est: sed non similiter priori inuariabilis: pro vario enim scopo vel libri, vel docentis, numerari possunt sanorum classes, vna, tres, septem, cùm continuum omne quamuis partitionem admittat. Postremum verò, quo de verborum propriis agitur significatis, siue probatorum authorum in controuerso verbo vsus obseruetur, quod grammaticorum est, siue ornatus, quod rhetorum, siue naturæ & genera significati secundum conuenientiam differentiámve in decem primis rerum omnium generibus, quod est dialectici proprium: constat ad scientiam, quæ de rebus agit, non attinere. Cupit autem Galenus ita tractari genera hæc, vt in primo & secundo genere ad vnguem explorentur omnia. In hoc postre-

Li. 11. ther. 1. 2. de Sani 16.

Quæstionum in scientiis discrimina.

Li. de Medicatr. initio.

Infrà 88.

mo si non est controuersia in significato, vtamur in scientiis certis, propriisque rerum vocabulis:

Tusculan. Lib. 1.

turpe est enim propriam vocem ignorare: & quod Cicero dixit, mandare quenquam literis suas cogitationes, qui eas nec disponere, neque illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio & literis. Si verò discordia de nominis proprie-

Lib. de diff. sympt. 1.

tate suboritur, vel ea facilè componatur, si fieri potest, sumptis scilicet in eo vsu vocabulis, quem dederit is, cum quo initur disputatio: vel certè citra ea controuersa nomina per alia, vel nomina, vel circumloquia, res ipsæ agitentur & expediantur: ita enim futurum arbitratur, vt de rebus scientia breui tradatur, alioqui in immensum propter difficultates de nomine intercidentes: excursura. quod cùm nunquam non commendet, nunquam potuisse se suis persuadere idem ipse te-

1. Epid. sect. 3. com. 5.

stis est: nos verò persuasos esse præstat. Illud in primis duobus problematum differentiis præstatuendum meditandúmque est: fieri nonnunquam vt aliud requirat doctrinæ ratio & scopus, aliud exacta & minuta rerum perscrutatio: & oportere philosophum, cuia sola rei indagatio spectatur, posterius hoc sequi: medicum, qui curationis solàm rationem habet, prius, quod institutum seruat Galenus in multis partibus artis docens perpetuò, non quod physica consideratio scrupulosè inuenit: sed quod aptius est medicationi, vtiliusque operi intento: eò quòd considerat omnia quatenus operi medico substant: qui, cùm non operetur nisi in cognitam dispositionem signis & sensu, non considerat nisi manifestè sensilia. hoc prudens Galeni consilium non rectè expendens Auerrous audet in multis reprehendere Galenum, ipse multo magis reprehendendus, in quibus

Dissensionũ Auerroi à Galeno causa.

Galenum calumniatur. Ex hoc enim vno scopo concedit & tradit Galenus moderatam temperaturam cum latitudine, licèt calor & frigus medij expertia sint. Inter ætates vigentem durantem aliquot annis, licèt homo semper aut augeatur aut minuatur præter quam in puncto. Sic inter tempora morbi addit antiquis statum amplum, cùm tamen verè non sit nisi momentaneus. optimum temperamentum, optimam sanitatem. Salubritatem simpliciter semper, licèt omnia sint instantanea, concedit cum latitudine. Sicut multos pulsus & vrinas moderatissimas, æquale ad pondus durans, purum cibum, puram medicinam, excrementa sincera, humorem morbi purum, intemperaturam simplicem durantem, neutram dispositionem cum latitudine. Neque obstat quod videtur in his supponere falsum, cùm tamen scientia & ars sint habitus veri. nam non supponit in dictis dari verè medium durans: sed extrema parua quæ sensus non diiudicat qualia sint. Quare vocat contraria medium h[illegible]entia, non calorem & frigus: sed calorem sensilem, & frigus sensile: inter quæ intercedunt calor & frigus, quæ sub sensum non cadũt, quæ medicus vocat moderatam temperaturam ob causam dictam. licet etiam ita explicare difficultatem, quòd licèt scientia & ars ambo sint habitus veri, variè intelligitur in illis veritas: nam scientiæ veritas est adæquatio intellectus ad rem: artis verò veritas est adæquatio intellectus ad opus. quia cùm ars non consideret quomodò res se habeat, sed tantùm inquirat doctrinas vtiles operi: nil impedit doctrinam non exactè veram, vel aliqua ex parte falsam, esse vtilem operi, quare constituet artis vtilem & suo modo veram propositionem: quomodò architectus ad inueniendam latitudinem ianuæ in cella vinaria, metitur dolij circulum, & supponit circulum continere duos diametros & tertiam, licet verè diameter sit incommensurabilis circulo. Hæc præfati in genere, intelligemus de nominis proprietate agere eos, qui multis hinc inde rationibus congestis disceptant de infirma sanitate, qualis quæ senum est, vel è morbo resurgentium, nuncupandáne sanitas sit, an morbus, an verò neutra quæ-

4. de Sanit. 1.
5. de Sanit. 6.

dam habitudo corporis. Ideò sæpè eam compellat sophisticam, & ridiculosos eos, qui in huiusmodi libros medicos insumunt. Sophisticum enim in medicina est, quicquid non mutat, vel curationem, vel prædictionem. Talis est, quæ modò mouetur, dubitatio: cùm eius infirmæ sanitatis agnitio prouidentiáque per quoduis ex illis tribus nominibus, vel per nouum aliquod pari vtilitate doceatur. Si verò placet eas logicas quæstiones (sunt enim duæ, etiamsi vna tantùm proposita sit) hîc

Corporis status quot.
Cap. de oppos. 4.
Topic 5.
De differ. mor. cap. 1.

expedire, quod seorsum & per otium magis decebat: ita probabilius dicendum est, sanitatem & morbum denotare corporis status, quibus nullus intercedat tertius. nam eum tertium Aristoteles negat in pòst prædicamentis: quin & Galenus ipse definit illa duo per contradictoria: si sanitas est moderantia, morbus erit immoderantia: & si sanitas est naturalis constitutio, morbus erit innaturalis. Item ex regula Topica, si genera sunt immediata, & species, genera sanitatis & morbi sunt æquale & inæquale, quæ ceu contradictoriè opposita non habent medium: ergo nec sanitas & morbus. Altera Logica item disquisitio: sítne moderantia per sanitatem significata momentanea, an ampla. In qua si modò cum vulgo loquendum est, quemadmodum loqui præstat, fatendum est amplitudinè habere etiam insignem, ne perpetuò homines ægrotare fateamur innouatis frustrà vocum significatis. Cur verò Galenus alibi semper bimembrem diuisionem sequitur, hîc

Infrà cap. 8 & 88.
Dubitatio.

trimembrem, suprà dictum est, vtrobique autem concedit facilè contradicenti. Non pugnat verò cum his, quòd medicus sola ea, quæ sensu diiudicari possunt, considerat. Cùm ergo neuter affectus sensum effugiat, non erit medicæ considerationis: quia sensus in neutris non iudicat speciem certam sanitatis, vel morbi, cùm ob paruitatem sensum effugiat: sed priuatiuè indicat non discerni speciem qualis sit. Quare agnoscit neutrum medicus per priuationem sensilis cognitionis extremorum: non itaque qua ratione sanum est, vel ægrum, quæ sensum effugiunt, sed quatenus neutrum, quod sub sensum cadit. Agnoscitur item per symptomata propria neutrorum, quæ vocant

4. de Sanit. 1. & infrà 8.
Dubitatio.

morbosa symptomata, vt imbecillitas operis, & spontanea lassitudo. Num autem neutrum præsens, in diuisione bimembri affectuum humanorum, quam Galenus ferè sequitur, includatur in membro

membro ſanitatis, vel potiùs morbi? Quidam contendunt includi in latitudine morbi, ſiquidem libro primo de locis oſtenditur eiuſdem generis eſſe incipientem & perfectum morbum, ſicut & res omnes ſimilares. Illud verius dixeris, perpetuò ſeparat ægrum à reliquis per ſenſilem læſionem, & omnem affectum ſenſilis læſionis expertem ſanitatem vocat. Libro autem de locis inquit, morbi eſſentiam pro materiali ſignificato, nempe calorem, vel frigus eiuſdem eſſe generis incipientia, & aucta, ſicut & reliqua ſimilaria. Quare neuter affectus pro materiali, morbus eſt: pro formali, vt dicit inſenſilem læſionem, ſanitas: in diuiſione bimembri.

4. de Sanit. 1. & li. 5. 6. Cap. 2. 2. de temp 9. & 7. the. cap. 11.

SECTIO TERTIA.

CAP. QVARTVM.

Salubre ſimpliciter corpus eſt, quod ab ipſo natura ortu bonam habet temperaturam in ſimplicibus & primis particulis, atque in his, quæ ex ipſis componuntur inſtrumentis, eſt commenſuratum. Salubre verò nunc eſt corpus, quod in præſenti eſt ſanum. Eſt verò & hoc eo tempore quo ſanum exiſtit, bonam habens temperaturam, & cõmenſurationem non tamen optimam, at ſibi propriam. Ipſius vero ſalubris ſimpliciter corporis, tale quidem eſt ſemper id quod eſt optima temperatura præditum, ac maximè eſt commenſuratum: vt multum autem quod à conſtitutione optima non valde admodum deficit.

Præſenti ſectione tradit definitiuam doctrinam corporum ſalubrium, vt inſalubrium §. ſequenti [*inſalubre verò.*] hic primò explicat eſſentiam ſalubritatis ſimpliciter, ea eſt ab ortu contracta: affirmans eam conſiſtere in probo temperamento partium ſimilarium, & exacta organorum commoderatione. Secundò explicat reliquam differentiam ſalubrium vt nunc, aſſerens eam modò quidem habere commodum temperamentum & compoſitionem dictam, cæterùm non eſſe exacta, eo enim diſtat à ſimpliciter ſalubri, cùm vtrunque nomen præſentem notet ſanitatem: quod ſimpliciter tale eſt optimum ab ortu, vt nunc nec importat ortum, nec dicit perfectionem: imò abnegat. Tertiò de membris ſimpliciter ſalubris pronuntiat, ſimpliciter ſemper ſalubre, eſſe ab ortu optimè & temperatum & commenſuratum, vt multum verò ab ortu quidem probè conſtitutum, non tamen optimè.

NVNC ſoluendæ ſunt de propoſita finitione dubitationes. Prima. Quomodò, cùm cõſtituatur ſanitas ex tribus naturis, & morbus ex vitio cuiuſuis ex illis, hic non numerat niſi duas, temperaturam & compoſitionem, omiſſa vnitate. Sanè ob breuitatem omiſit: refert autem infrà, maximè cùm ab ortu vitium ſolutionis ſit rariſſimum. Secunda. Plurimas ſanitates non complectuntur finitiones Galeni. qualis eſt eius, qui ab ortu habuit optimam ſanitatem, & nunc eam habet vel languidam, vel corruptam. talis eſt, qui ex ſaluberrimo habitu, contractu morbo gallico euaſit morbiſſimus. Item non complectitur eius ſanitatem, qui, cùm ab ortu non habuerit optimam, nunc habet optimam ſiue ex caſu, ſiue ex arte reducente. Iam quicunque morboſum habitum ab ortu contraxerunt, non ſunt ægri vt nunc, cùm ſint ab ortu tales, nec ſimpliciter inſalubres, cùm ſimpliciter inſalubris ſit actu ſanus: ægri autem à natura, non ſunt actu ſani. Quid, quòd ſanitas mediæ adoleſcentiæ optima eſt etiam in ſalubri habitu, & tamen non eſt ſanitas vt nunc, quia eſt optima, nec ſimpliciter ex ſuppoſitione. Dubij explicatio hinc petenda eſt. Galenus ſanorum actu multas differentias conſtituit, non ſic actu neutrorum vel ægrorum: videlicet in latitudine ſanorum.

Dubitatio. Cap. 6. Infrà 8.

Salubre ſimpliciter ſemper,	Neutrum aliud ſimpliciter vt multùm,
Salubre ſimpliciter vt multùm,	Inſalubre ſimpliciter vt multùm,
Neutrum ſimpliciter vt multùm,	Inſalubre ſimpliciter ſemper.
Neutrum ſimpliciter ſemper.	

SALVBRE verò vt nunc complectitur ſpecies omnes ſanitatis dempto ſalubri ſimpliciter. cauſa varietatis, quòd relinquat indiuiſa, actu neutra & ægra, actu verò ſana per ſeptem claſſes diuidat, hæc eſt: neutralitas & morbus actu ferè non contrahuntur ab ortu, quare in illis ſolas præſentes diſpoſitiones conſiderat, ideò indiuiſa relinquit: ſanitatem verò non ſolùm inquirit, qualis ſit actu præſens, ſed & qualis ab ortu contracta: cùm iuxta varietatem contractæ ab ortu, victus tam per ſanitatem, quàm morbum varius debeatur, ſicut & medicamenta. Ideò ſeparat per ſigna actu ſanos in claſſes iuxta diuerſitatem natiuæ ſanitatis. In latitudine ergo ſanorum vocat optimam ſanitatem [*ſimpliciter talem*] ſicut peſſimam ſanitatem in eadem ſanorum latitudine [*inſalubritatem ſimpliciter.*] Ratio appellationis eſt: quia verbum [*ſimpliciter*] importat optimum, & inculpatum in quouis genere, ſecundo de ſanitate dicente Galeno [*quod ſimplex inculpatumque eſt, cæteris omnibus præponi poſtulat: ſimplex autem inculpatáque ſanitas eſt in corporibus optimi habitus.*] Vocat item parum recedens ab optimo, etiam ſimpliciter tale: ſicut indiuiſibile etiam Ariſtoteli dicitur, vix diuiſibile, & inguſtabile, vix guſtabile. Sed cur alibi ſimpliciter tale definit per optimum, hìc per contractum ab ortu? ſcilicet etiam infrà omiſit verbum [*ab ortu,*] meritò tamen hìc appoſuit. quia de quouis homine inquirenda eſt aptitudo ab ortu contracta, & talis eſt maxima vel ſalubritas, vel inſalubritas, eò quòd, cùm ea diſpoſitio corporis ſequatur ad certam mixtionem elementorum, quæ ſolius Dei & Naturæ opus eſt, nulla arte vel caſu exquiſitè poſt ortum talis acquiri poteſt, quæ diſpoſitionem æquè fixã cum natiua habeat. Nunc ergo ad obiecta

Ratio claſſium ſanitatis. Cap. 1. Lib. 2. de anima. 2. de natur. facul. 3.

corpora, quæ videtur Galenus omisisse: qui post ortum, optimum temperamentum reductionis beneficio comparauit, est ille quidem optime temperatus, non aspirabit tamen ob eam, quæ dicta est, causam, ad dignitatem, noménque salubritatis simpliciter talis. nam sanitas mediæ adolescentiæ vt sit in quouis homine suarum ætatum optima, non sequitur, vt aliis hominibus collata optima sanitas censenda sit. qui verò natura est simpliciter salubris, sed ex gallica lue multò post ortum infectionem deprauationémque cótraxit, non accedit ad infœlicitatem eius, quem ex more dicimus insalubrē simpliciter, quia in salubritate vincitur ab eo, qui ab ortu contraxit eam insalubritatem: qualis qui natus ex parente sic laborante hęreditariò eam possidet. Potest tamen vocari is qui tempore deflexit ad morbosum [*ex tempore insalubris,*] is verò qui tempore & arte euasit optimè temperatus [*ex tempore salubris,*] licèt Galenus his appellationibus non vtatur. qui verò ortus est cum morbo, æger est vt nunc: nam definitio ægri vt nunc non excludit originalem morbum: eò quòd in actu neutro, vel ægro cùm non separet originale ab eo quod actu tale est, per nunc talia vtrunque intelligit, eum qui ab ortu, & qui modò talis est. Docet autē Galenus in Epidemiis explicans illud Hippocratis, [*erat autem natiua quædam tabes*] Hippocratem addidisse, natiuam, propter sophistas

Lib. 6. Epid. Sect. 2. com. 3. negantes morbum aliquem esse natiuum: cùm natiuus morbus possit esse dupliciter. Primus, in quo minor dubitatio est, quando quis cum morbo actu oritur, vel cum aptitudine ad crebrò ægrotandum. Secundus, quando oritur cum aptitudine ad certum morbum, vt quod filij tabidorum euadant tabidi, nephriticorum nephritici. Est & illa dubitatio aduersus finitionem salubrium. æquiuocatiōnem committit in aduerbio [*nunc*] quod in salubri minuit, & in insalubri minimè: sed solam importat temporis differentiam. non committitur tamen, si rectè expenditur, æquiuocatio, sed vtrobique [*nunc*] mutat aptitudinem in actum: & quia aptitudo nunquam ægrotandi est melior dispositio, quàm actu non ægrotare, ideò salubre simpliciter præfertur salubri vt nunc: quia verò aptitudo ad ægrotandum non est deterior, quàm actu ægrotare, ideò insalubre simpliciter præfertur insalubri vt nunc.

Postrema. quomodò statuit aliquid salubre semper, cùm non videatur perpetua sanitas conseruabilis, saltem enim deficiet in emissione dentium, & partubus. Sanè licèt plurimi intorqueant verbum [*semper*] ad aliam significationem, vt importet optimam sanitatem, non perpetuam durationem:

Cap. 6. non videtur Galeni eloquentia pati eas violentias sermonis, maximè cùm hîc [*Salubre nunc*] interpretetur ipse [*in tempore præsenti*] paulò pòst interpretetur [*semper, per omnes ætates.*] quòd si semper salubre definit per optimam temperaturam, & compositionem: rectè facit iuxta propositum tradens essentialem finitionem salubris semper per causam. Nam & de neutro nunc in tertio significato, dicet non dari, quia in præsenti non potest vnum corpus varias habere constitutiones, pro variis temporibus. Vnde apparet [*nunc & semper*] Galeno significare differentias temporis. Ergo intelligitur in sano simpliciter, semper, optima sanitas per omnes ætates collatione ad coæuos. ita vt sit aptus semper durare sanus, nisi intercedat violenta causa cogens ad dolorem, vel morbum: vt constitutio praua aëris, ortus dentium, partus.

Cap. Qvintvm.

Insalubre verò simpliciter est corpus, quod ab ipso ortu natura, vel in consimilibus partibus malam habet temperaturam, vel in instrumentariis incommoderationem, vel vtrumque vitium. Insalubre verò nunc est corpus, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat. nec obscurum est, quod & hoc ipsum eo quo dicitur tempore, ægrotans, vel in consimilibus malam habet temperaturam, vel in instrumentariis incōmoderationem, vel vtrumque. Est verò & semper insalubre, quod ex ipso naturæ ortu, vel pessimā habet temperaturam in simplicibus & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel his quæ obtinent principatum: vel in instrumentariis incommoderatum existit. Similiter autem in his vel omnibus[1]*, vel aliquibus, vel his quæ obtinent principatum. Vt multùm verò insalubre est corpus, quod ab huius quidem vitio recedit, non tamen*[2] *mediocritatem attingit.*

Insalubrium corporum finitiones ex oppositis salubrium ferè patent. Primò separat in simpliciter insalubre, quod ab ortu habet vitium magnum, intra sanitatis tamen latitudinem, siue id vitium sit simplex, siue duplex: & vt nunc insalubre, quod in præsenti habet vitium, intra eādem latitudinem tamen non habet, sed actu est æger. nec in eo meretur accusationem Galenus: quia simpliciter talia omnia constituit species sanorū: quo fit, vt insalubre vt nunc, ne coincidat cum classibus sanorum, importet vitium sensile constituens morbum. quòd si insalubre simpliciter constitueret extremum, & pessimum corporis affectum, oppositum salubri simpliciter, doctrina euaderet apertior, neque minus præsenti vtilis. Secundò subdiuidit insalubre simpliciter in semper tale, quod summum vitium habet inter sanos, & vt multùm esse, cuius vitium ab extremo deficit.

1. *In omnibus, vel aliquibus, vel principalibus*] Dubitant quomodo in doctrina compendiaria multiplicet frustra verba. Verùm nec id dicere id frustra facere, quod quidam hic in Galeno concedunt: nec explicandū est cū barbaris, vel principalibus, id est, & principalibus. dura enim mutatio est disiunctiuæ in copulatiuam. Sed per [*aliquibus*] intelligit multas pessimè constitutas: & per [*principalibus*] vnam tantum, vel duas; quæ etiam si sint paucæ collatione corporis totius, propter influxum tamen in totum, sufficiunt reddere corpus insalubre simpliciter semper. satius autem scriberetur

retur pro aliquibus,pluribus. Sicut Ariſtoteli definitur propoſitio probabilis,quæ videtur vel omnibus,vel pluribus,vel ſapientibus.

2. *Nondum ad mediocritatem*] Quomodo in definitione inſalubris vt multum aſſerit,quòd recedit à maximo vitio inſalubris ſemper,ſed nondum mediocritatem attingit:nam mediocritas & moderantia eſt ſummum temperamentum,à quo maximè abeſt inſalubre vt multum. Reſponſio eſt,Galenus habet [*medium*] qoo verbo non intelligit medium hominum,quod eſt ſalubre ſimpliciter ſemper,ſed medium latitudinis ſanorũ,de quibus modò agebat,tale autem medium eſt neotrum ſimpliciter,à quo parum recedit inſalubre vt multum.Sed opportunè facimus ſi ad exactam ſcriptorum perſcrutationem quærimus. Primò,num ſanitas & morbus ſint contraria. Secundò, num ſit ſanitas bona temperatura & compoſitio, an præter illa aliod. Tertiò, num corpora ſimpliciter ſemper talia amplam habeant,an inſtantaneam diſpoſitionem. Quartò,quomodò numerus hic diſpoſitionũ humanarum conuenit cum tradito lib.ad Thraſyb.Quintò,num diſpoſitio omnis naturalis præſtet diſpoſitioni præter naturam.Sextò,num omne ſimpliciter ſemper tale,vehementius ſit tali vt multum. Septimò, num optima ſanitas etiam ſit diuturniſſimæ vitæ. Octauò,num poſſit naturalis ab ortu aptitudo eſſe vt multum,non ſemper talis.

Obiectio.

De primo,Num ſanitas & morbus ſint contraria:ſiquidem definiuntur in pòſt prædica. [*quæ ſub eodem genere maximè diſtant,& eidem ſubiecto viciſſim inſunt,à quo ſe mutuò expellunt.*] Videntur autem maxime diſtare calidum & frigidum intemperamentum: ſiquidem in genere qualitatis opponuntur extrema magis,quàm temperantia febri.Ad hunc modum ſatisfaciendum eſt, morbus calidus & frigidus poſſint conſiderari ratione materiæ,quatenus ſunt in ſpecie qualitatis tertia,paſſionis,vel paſſibilis qualitatis:& ſic magis opponuntur,quàm febriens & ſanus : quomodò etiam auaritia magis opponitur prodigalitati,quàm liberalitati:quia multum dare magis opponitur pauco,quàm moderato.Si verò conſiderantur ratione formalis qua ratione reponuntur in prima ſpecie qualitatis,habitus vel diſpoſitionis, magis opponitur febriens ſano, quàm refrigerato: quia diſpoſitio ſani magis diſtat à diſpoſitione febrientis,quàm vnius ægrotantis diſpoſitio ab ægrotante alio:ſicut auaritia in ratione virtutis magis opponitur liberalitati, quàm profuſioni, & in vniuerſum vitium virtuti:ea ratione hìc ſanitas & morbus veniunt in conſiderationem: quare contraria ſunt.

Sanitas & morbus an contraria.
Cap. de oppoſitis.

De ſecundò, Num ſanitas ſit bonum temperamentum & compoſitio, morbus verò mala,an aliquid vltra illa.arbitror dicendum non eſſe illa.Oſtendo:Omnis ſanitas eſt habitus, vel diſpoſitio ex prima ſpecie qualitatis:numerus autem & quantitas,quæ ſunt compoſitio, non continentur in prædicamento qualitatis.Addo,idem temperamentum eſt ſanitas Indo,morbos Sclauo: & ſanitas puero,morbus ſeni:ergo aliud dicit morbus ab intemperamento.prætereà ſanitas & morbus ſunt affectus viui tantùm:complexio,compoſitio, vnitas etiã inanimatis inſunt : ergo aliquid ſuperaddit ſanitas illis naturis.cuius gratia dixit Ariſtoteles ad ſanitatem non eſſe motum, ſed mutationem, licèt ad materiale ſanitatis ſit motus. & Auicena tria eſſe dixit morborum genera ſequentia intemperiem,compoſitionem,ſolutionem:non ipſa intemperies,praua compoſitio,ſolutio.Cùm ergo ſanitas non ſit illa tria,non eſt item proportio illorum trium, & morbus improportio(quod alij introducunt)nam ita ſanitas eſſet ad aliquid:cùm tamen verè ſanitas ſit habitus, vel diſpoſitio ex prædicamento qualitatis cum Ariſtotele. ſed ſanitas eſt diſpoſitio corporis potens ad ſolitas functiones,conſiſtens in ſimilaribus debita proportione mixtis, & in organis conuenienti moderamine compoſitis.Itaque cùm in homine ſano ſint materialia, vel realia, elementa bene mixta,& organa rectè compoſita:formalia verò proportio componentium commoda, & præterea potentia ad functiones:cùm illa duo formalia non habeant eſſe conſeruandum, vel remouendum præter materialia dicta:medicus autem ſola ea ſeparat, quæ requirunt ſeparatam intentionem medici in opere:Galenus perpetuò difficultates dialecticas non variantes curationem relegans ab opere medico,nec admittens in medicina, promiſcuè definit ſanitatem & morbum per tria dicta,ſignificans medicum non debere ea diſtinguere,quatenus medicus eſt. Quare ſæpè vocat morbum,illa materialia,quomodò definit morbum per cauſam immediatam læſæ functionis:cùm tamen nec illa proportio, nec illa diſpoſitio denominans ſubiectum ægrum, ſint cauſa immediata læſæ actionis:ſed ipſa intemperies materialis. Sic definit febrem per calorem præter naturam : febris autem eſt morbus. Sæpè item definit morbum per affectum, vel diſpoſitionem: quandoque per proportionem,quomodò lib.de differentiis morb.per moderantiam,vel æqualitatem componentium:& infrà concedit eandem diſpoſitionem per variam relationem ad opus modò neutram,modò ægram appellari poſſe.Ex qua varietate definiendi conſtat Galenum data opera non ſeparare in re medica tria illa dicta,quare non eſt cur in eo à nonnullis accuſetur.

Sanitas an temperies.
2. pen. cap. 2.
Lib. 1. de diff. feb. 2. 2. lib. ca. 3. & de diff. ſympt. cap. 1.
Lib. de diff. morb. ca. 1.

De tertio,Num corpora ſalubria ſimpliciter ſemper,& inſalubria ſimpliciter ſemper durent. Satisfacit author paulò infrà dicens,latitudinem autem magnam habet quæuis harũ differentiarum:ergo datur durans. Significata autem ſaniſſimi,vel temperatiſſimi multa ſunt pro varia latitudine in eo conſiderata.nam de ampla latitudine dixit libro quinto de ſanitate, multos ſubinde reperiri.de anguſtiore dixit libro de optima conſtitutione,vnum aliquem naſci temperatiſſimum per temporum interualla.de exactiſſimo autem temperamento,libro primo de ſanitate.ſi vnquam fuit, non durauit,niſi ictu oculi : vnde apparet quamuis differentiam ſanorum ex ſeptem hic memoratis diuiſibilem eſſe,& quòd ſingulæ differentiæ ſenſibiliter vincunt : alioquin à medico non

Cap. 8.
Simpliciter ſemper an duret.
Cap. ult.
Cap. 3.
Cap. 8.

distinguerētur:cuius est sensilia tantùm descrimina agnoscere. Cùm autem latitudo omnis sit diuisibilis in semper diuisibilia, sequitur dari innumera corpora simpliciter semper sana, quæ tamen se excedunt insensibiliter, aliàs essent, si se excederent sensibiliter, salubria vt multum.

Numerus humanorum affectuum. Cap.3. & de dif.morb.2.

De quartò, Quomodò distent membra diuisionis dispositionum humanarum hic tradita, à traditis libro ad Thrasib. singula ad hunc ferè modum disponenda sunt. Illic agit de dispositionibus, tantùm actu citra assertionem neutrius dispositionis separatæ: hic autem etiam de talibus natiuis & naturalibus potentius, cum assertione neutrius dispositionis. redeuntur autem illæ classes ad præsentes sic.

Salubre simpliciter semper,	Optimus habitus.
Salubre simpliciter vt multum,	Bonus habitus.
Neutrum simpliciter vt multum,	Sanitas in habitu.
Neutrum simpliciter semper,	Sanitas in affectu.
Neutrum simpliciter vt multum,	Sanitas in affectu.
Insalubre simpliciter vt multum,	Sanitas in affectu.
Insalubre simpliciter sempet,	Sanitas in affectu.
Neutrum vt nunc,	Sanitas in affectu.
Ægrum vt nunc,	Ægrum.

Nú affectus præter naturam melior naturali.

De quinto, Num dispositio aliqua præter naturam sit melior naturali. videntur enim vrgere sequentes rationes. desiderabilior est diaria in salubri simpliciter semper, licèt sit innaturalis, quàm insalubritas simpliciter semper, licèt naturalis. Ad hæc moriens morte naturali non habet affectum præter naturam:& tamen deteriùs dispositus est, & magis læsas functiones habet, quàm tertianarius. Est & illud non leue argumentum. ægrotans in visu, qui acutissimè cernebat, meliorem visum habet alio, qui citra morbum obtusissimè videat. Soluuntur autem. Nam dispositio salubris simpliciter eo die, quo diariam patitur, est deterior quouis die insalubris simpliciter: verùm anni vitæ insalubris, deteriores sunt annis vitæ salubris simpliciter hominis. moriens verò ex naturali morte cùm habeat læsionem sensilem functionum, habet morbum & dispositionem præter naturam: vocatur tamen ea mors naturalis, quia sequitur actioné naturæ libro de Marasm. Iam omnis dispositio in vniuersum præter naturam deterior est dispositione vniuersim naturali: verùm nil obstat dispositionem, quæ Petro acutissimè videnti est præter naturam, & ideò morbus, esse magis optandam visione Pauli, qui ex natura sua obtusissimè videat.

Cap.2.

Li.1.de sanit. cap.6.

Num simpliciter semper excedat vt multum.

De sexto, Num omne simpliciter semper tale, magis tale sit, quàm vt multum tale, valde controuersi sunt in soluenda dubitatione, quam ita proponunt: ostendentes salubre aliquod vt multum esse sanius salubri simpliciter semper. Statuunt vnum in tēperatura & compositione semper salubrem, in extremo versus sanum vt multum: & alterum item in compositione parem, sed in temperatura multo meliorem. Cùm ergo ambo dicti sint semper salubres, fingunt in hoc instanti melius temperatum labi in compositione, & arguunt. Immediatè post hoc iam erit vt multum salubre, saltem non erit semper salubre, vtpote exiens latitudinem salubritatis semper: & tamen est magis sanus, quàm alter manens semper talis. Probatio minoris: Aliqua proportione est sanior in præsenti is, qui habet temperaturam meliorem: sed ea non potest amitti in instanti: igitur. Nec satisfacit dicere sermonem medici esse de sensibilibus dispositionibus. Quare immediatè post hoc instans, habebit corpus dictum idem nomen salubris simpliciter semper, quod modò habet: quia cùm salubre vt multum aliquo termino separetur à salubri semper, nempe sensib. defectu: sequitur dandum esse instans separationis, post quod immediatè sit sensilis defectus. Quare ita certiùs solueris: Ex duobus propositis temperatior est sanior intemperatura, sed absolutè non est sanior altero: quia sanior est, qui magis recedit à morbo, vel magis accedit ad summam salubritatem. sed vterque dictorum insensibiliter recedit, & per insensibilem lapsum vterque constituitur, vt multum salubris: igitur. Sicut si bonitatem constituat certa latitudo iustitiæ & temperantiæ: & alter sit in extremo vtriusque imperfectissimo: alter in vno tantùm extremo imperfectissimo: planè hic secundus non est melior precedente aliquo excessu, licèt sit in vna virtute excellentior: nam æquè habet rationem morbi morbus simplex compositionis, sicut compositus ex intemperie & praua compositione. Licet & ita dicere: Sanum multum separatur à sano semper per lapsum certæ latitudinis, siue ea latitudo sit in vna sola natura, siue in multis sanitatem integrantibus: quò fit, vt falsò supponat casus: moderatissimum in temperatura, in compositione autem lapsum intra latitudinem salubris semper, æquè accedere ad salubre vt multum, cum eo, qui simul in temperatura & compositione valde lapsus est: nam prior multò magis recedit à salubri vt multum.

Nū optimè sanus sit longæuissimus. Cap.1.

Lib.6. de sani. cap 6.

De septimo, Num salubris simpliciter semper sit longæuus necessariò: insalubris verò breuis vitæ. Aristoteles lib. de longit. vitæ mouet, non soluit. Primò autem Rhetor. [*est etiam sine robore ac sanitate vis quædam alia longæuitatis*] inquit. de quo ita statuendum esse. videtur. Longæuitatis causam esse constat copiam principiorum vitæ cum proportione eorum commoda: ita vt nec humidum præ copia suffocet calidum, nec præ inopia exiccetur à calido: cum quo stat creber languor tripliciter. Primò, propter vitium compositionis, quod cum dicta proportione potest coire. Secundò, propter intemperamentum vnius, vel plurium membrorum, quæ non sint principia vitæ. Tertiò, propter prauitatem victus: nam sic multi natura salubres degunt valetudinarij. & propter contrarias causas potest aliquis breuis vitæ degere semper sanus. ferè tamen concurrunt

longæuitas & salubritas:vel eo nomine,quòd rarò saluberrimi ægrotent.

D e octauo,Num possit esse corpus aliquod salubre vt multum, vel insalubre vt multum. Cùm enim salubre simpliciter,& insalubre simpliciter,dicant naturales aptitudines , quæ perpetuò durant in subiecto , omne simpliciter tale,semper erit tale. Sed dubitationem facit multiplicitas dictionis [*semper*] nam omne insalubre simpliciter , semper est insalubre simpliciter, non tamen est insalubre simpliciter semper. Committitur enim æquiuocatio in verbo [*semper*] quod in priore propositione significat durationem aptitudinis naturalis.In posteriore importat aptitudinem adesse semper sanum. Dirimitur vt multum tale.

SECTIO QVARTA.

CAP. SEXTVM.

Quoniam verò & neutrum corpus tripliciter dicebatur , vnum quidem quod neutrius erat extremæ dispositionis particeps: aliud autem , quoniam vtriusque : aliud, quoniam aliquando huius,aliquando illius.iuxta primum significatum neutrum erit corpus,quod exquisitè medium & saluberrimi & insaluberrimi corporis,& huius,hoc quidem simpliciter quod ab ipso ortu natura ita est constitutū,hoc verò vt nunc quod in præsenti tempore medium exquisite existit saluberrimi & insaluberrimi corporis. Ipsius autem simpliciter, semper quidem tale est , quod in omnibus ætatibus tale perdurat: vt multum autem,quod nonnullas recipit mutationes,veluti per ætates diuersas. Iuxta verò secundum significatum, neutrum erit corpus,quod ab ipso ortu natura contrariarum simul est particeps dispositionum aut in vna parte, aut in duabus differentibus : vt in vna quid,si secundùm alteram oppositionum effectiuarum qualitatum bonam habeat temperaturam, vel etiam secundùm vtranque , sed in formatione , & magnitudine , & numero partium,vel situ delinquat,vel contra in his quidem rectè se habeat,vel omnibus , vel quibusdam, peccet autem in temperatura. In differentibus verò partibus, & iuxta omnes oppositiones potest quidquam esse particeps contrariorum. Et semper quidem tale , quod per omnes ætates in eodem habitu perseuerat : vt multum verò,quod aliqua ex parte enariat.ita verò & nunc neutrum est corpus iuxta secundum significatum quia vel parte in vna hæc quidem ipsi salubria existunt : illa verò insalubria:vel indifferentibus ita afficitur partibus.iuxta verò tertium significatum neutrum erit corpus , quod aliquando quidem insalubre,aliquando verò insalubre existit: vt nonnullis accidit,qui in pueritia salubritate corporis vigent : cùm verò ad iuuentutem peruenerint,insalubres euadunt.In vno verò tempore,quod ita est neutrum consistere nequit.Latiùs autem si accipiatur,contingit.Nouimus enim quòd nunc dupliciter dicitur.Salubre igitur, & insalubre , & neutrum corpus quot modis dicatur,& quale vnumquodque sit sufficienter explicauimus. Sed de signis deinceps dicendum.

Capite postremo huius libri exequitur similiter superioribus diuisiones neutrorum corporum. Primò, diuisionem æquiuoci in æquiuocata , & est diuisio peculiaris neutris , quam non recipiunt salubria,& insalubria : ideò hic peculiariter eam interserit. Videlicet neutra dispositio vel importat abnegationem extremorum : vel secundò participationem eorum,& hanc vel æqualem vel inæqualem : vel tertiò successionem extremorum in variis aut temporibus , aut ætatibus. Secundò definit neutrum primi significati,& subdiuidit.In qua definitione intelligenda sunt verba illa[*medium saluberrimi,& insaluberrimi*]cum eadem æquiuocatione,qua & definitum:cùm enim neutrum primi significati aliud sit simpliciter tale,aliud vt nunc:neutrum simpliciter est medium saluberrimi,id est,salubris simpliciter semper ,& insaluberrimi,id est,insalubris simpliciter semper:neutrum verò vt nunc medium est saluberrimi,id est, actu optimam sanitatem habentis , & insaluberrimi, id est,actu pessimè ægræ. Subdiuisio est,neutrum primi significati aliud simpliciter tale, quod ab ortu habet mediocritatem dictam : aliud vt nunc , quod in præsenti habet. Rursum neutrum primi significati simpliciter,aliud semper tale , quod per totam vitam aptum est eam mediocritatem seruare:aliud simpliciter vt multum,quod non per totam vitam,sed in aliqua ætate labi aptum est, siue ad sanitatem,siue ad morbum.

C v r autem in definitione salubris,& insalubris vt multum, non est vsus ea distinctione ætatum,qua hic vtitur:sed illic definiuit vt multum,quòd aliquid deficit ab extremo summæ salubritatis,vel insalubritatis:hic quod non per omnes ætates seruat eam mediocritatem? Causa est vt ea varietate definiendi magis exprimat omnia definita : nam & illa vt multum , poterat definire vt neutrum vt multum hic,& neutrum vt multum similiter illis. Adde quòd hic erat difficilius intellectu,recedere ab eo medio modicè repugnandi morbis,quàm illic?vbi facilè intelligebatur , quid erat recedere à summo temperamento vel intemperamento: oportet autem finitiones esse manifestas. Tertiò,neutrum secundi significati secat,in simpliciter tale, quod ab ortu participat sanitate,simul & morbo. Subaudiendum enim est cùm ait, [*neutrum erit corpus quod ab ipso ortu*] verbum *simpliciter*.& ea compositio extremorum vel in duabus naturis erit vnius partis,vel in variis partibus siue secundùm eandem , siue secundùm varias naturas: & id vel simpliciter semper, vel simpliciter vt multum , vel vt nunc. Quartò similiter diuidit neutrum tertij significati, per simpliciter , quod ab ortu comparatum est esse sanum in pueritia, ægrum verò in adulta ætate, aut è contrario: vel esse sanum hyeme , ægrum verò æstate. neutrum verò vt nunc tertij significati rursum duplicem intellectum habet , iuxta variam significationem aduerbij (*nunc*) vel Dubitatio.

enim importat instans operis, vel præsens tempus, verbi gratia annum, vel ætatem. & in prima significatione, non potest intelligi neutrum nunc tertij significati: nam in vno instanti non potest esse pro variis temporibus sanum & ægrum, cùm instans non habeat varia tempora: & in secunda verò significatione aduerbij (*nunc*) dicta, potest dari neutrum nunc tertij significati, si (*nunc*) dicit totum annum: erit enim tale quod in medietate anni est sanum, in reliqua medietate ægrum. Quintò tandem claudit librum referens se tradidisse de subiectis corporibus medicinæ tam notiones cum diuisionibus, quàm quale vnumquodque sit, hoc est, definitiones essentiales de quouis dictorum membrorum. Duo in serie hac corporum disputari postulant. Primum, an neutrum secundi significati separetur à reliquis dispositionibus dictis. Secundum, an plures sint corporis dispositiones, quàm hic ab authore referantur.

Num neutrũ secũdi significati separetur ab aliis dispositionibus.

DE PRIMO, Num neutralitas secundi significati separetur ab aliis dispositionibus. Videtur enim ex finitione sequi omne tale esse insalubre vt nunc: siquidem ad denominationem ægri, sufficit læsio sensilis in vna parte: quia morbus dicit defectum, vel imperfectionem: ad denominationem verò sani requiritur omnium integritas, quia dicit perfectionem. Non sequitur tamen: nam neutrum secundi significati est ægrum in vna parte: ad denominationem verò totius corporis ægri non sufficit læsio sensibilis cuiusuis operis, sed consueti, id est, secundum quod conuersamur & exequimur munia nostra. nam furunculus brachij lædit sensibiliter nutritionem carnis brachij, & tamen non denominat iuxta consuetum vsum totum corpus ægrum. Si autem tales neutros secundi significati mihi opponas, quorum intemperatura partis totum hominem ægrum constituat, nil contra tradita: nam non sunt membra diuidentia vnius diuisionis, sanum actu, ægrum actu, & neutrum nunc secundi significati: sed sanum actu, neutrum nunc primi significati, ægrum vt nunc.

Lib. 7. therap. 11.

Dubitatio.

SED ADHVC videtur coincidere membra vnius diuisionis. Nam neutrum simpliciter secundi & tertij significati videntur coincidere cum insalubri simpliciter: cùm tamen sanum actu diuidatur in salubre simpliciter, neutrum simpliciter, insalubre simpliter. Maior ostenditur: quia neutrum secundi habet aptitudinem ad ægrotandum in aliquibus membris, & neutrum tertij ad ægrotandum certo tempore vitę, & eadem conueniunt insalubri simpliciter. Solutio: Membra diuidentia actu sanum, sunt salubre simpliciter: neutrum simpliciter primi significati, insalubre simpliciter. Nam secundi & tertij significati aliquod simpliciter neutrum est insalubre semper: verbi gratia, habens pessimam temperaturam in principali cum optima compositione: aliquod verò tale est insalubre vt multum, verbi gratia, vbi gratia vnius membri ægri multo tempore vitæ ægrotauerit.

Nũ sint plures dispositiones corporis.

DE SECVNOO, Plures ne sint dispositiones humani corporis, quàm hîc à Galeno numerentur. Videntur enim plures combinationes manere sine nomine. videlicet, ex salubri semper in vna parte, & vt multum in alia: ex insalubri semper in vna, & vt multum in alia: ex salubri vel insalubri, cum neutralitate. verùm licèt citra crimen possent rara illa nec multi vsus omitti, est tamen illa in relato numero includere, ergo primum est salubre vt multum cùm iam labatur ab optimo. Secundum eadem ratione est insalubre vt multum. Tertium est neutrum simpliciter primi significati. Cùm sit aptum ad non esse ægrum, nec sanum secundùm totum. vel, si magis placet, addamus, supplendum esse in finitione Galeni secundi significati. quod habet aptitudinem ad esse sanum. vel ægrum in vna parte, & neutrum in alia. & hæc de corporibus satis: magis enim periclitatur oratio hæc authoris, ne nimia fuerit, quàm ne parca.

LIBRI PRIMI FINIS.

ARTIS MEDICÆ GALENI

LIBER SECVNDVS.

SECVNDVS liber de signis medicis scinditur Sectionibus tredecim.

CAP.

CAP. SEPTIMVM.

Sunt autem ex his salubria quidem quæcunque præsentem indicant sanitatem, & futuram prænuntiant, & præteritam memoriæ subiciunt. Insalubria verò, quæ & præsentem indicant ægritudinem, & futuram prænuntiant, atque præteritam memoriæ subiciunt. Eadem autem ratione neutra dicũtur, quæ neutram dispositionem ostendunt, prænuntiant, & memoriæ subiciunt, & quæ nil omnino de dispositionibus iudicant, & nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostendunt, & partim quidem salubrem, partim verò insalubrem dispositionem indicant. & quæ aliquando quidem salubrem, aliquando verò insalubrem. & hæc quoque secundùm tria tempora, veluti salubria & insalubria appellantur. Vocantur autem nonnunquam à vetustioribus medicis hæc omnia signa prænuntiatiua, quamuis præsentium & præteritorum indicatiua sint. Vsus verò non paruus ex prænuntiatiuis: minor autem ex his, quæ memoriæ subiciũt. Cùm verò sint salubria corpora, hæc quidem simpliciter, hæc verò vt nunc, quæ & bene valentia dicuntur: salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam. quoniam nonnulla quidem semper, nonnulla verò vt multùm essent talia: & semper quidem, quæ optimam constitutionem sortita sunt, vt multùm verò, quæ non magnopere ab illa recedunt.

Præsenti sectione diuisiones, & vniuersalem doctrinam de signis corporum tradit. Et in hoc quidem §. diuisiones. Sequenti autem §. *Horum autem dignotiones*] generales notæ optimæ sanitatis docentur. Tertio §. *Eorum autem quæ ab ipso deficiunt*] similiter generales notæ habentur lapsæ sanitatis. Quarto generalia signa ægri vt nunc, & neutrius vt nunc §. *Post quæ deinceps sequuntur.*] Quinto §. *Sunt verò earum quatuor.*] cap. 9. diuidit per classes membra corporis, de quibus particularis cognitio sequentibus Sectionibus tradenda est.

Primò secat signa in indicatiua præsentis affectus. præsagientia futuri euentus, rememorantia præteritorum. Secundò vnumquodque ex his membrum secat in salubre, insalubre, neutrum. & quia de salubri & insalubri constat significatio, particulariùs iuxta æquiuocationem neutrius explicat neutra signa iuxta tria significata. Videlicet iuxta primum neutrum per abnegationem signum indicatiuum est, quod indicat neutram dispositioné, vel quod nec sanitatem, neè morbum indicat, vel non magis sanitatem quàm morbum. rectè enim illa omnia adduntur, licèt in quibusdam libris deficiant: nam & infrà cap. huius libri vltimo vniuersã illa vocat signa neutra primi significati. Iuxta secundum verò significatum neutrum signum est, quod indicat sanitatem simul, & aliarum partium morbum. Iuxta tertium verò quod aliquando sanitatem, aliquando morbum indicat qualia sunt cretica signa iuxta varium tempus sui euentus in morbis. Tertiò recenset tria illa genera signorum à quibusdam priscis non malè insigniri omnia nomine prognosticorum: sed hîc propriùs distingui, per indicantia, prognostica, rememorantia: & cùm vniuersa sint medico vtilia, maiorem tamen vsum ex prognosticis, quàm ex rememorantibus expectandum esse. Quartò reducit ad memoriam sectiones corporum ex libro priore, vt intelligatur tradenda esse indicia vniuersalia de simpliciter semper salubri, paulò pòst de defecta sanitate sexcuplici. Quæ autem in proposita oratione peculiarem considerationem exigunt, hæc sunt. Primùm quid sit signum. Secundùm quotuplex. Tertiùm quam habent inter se dignitatis proportionem.

De primo, quæ sit finitio signorum. Diuisionem hãc signorum, quæ finitionem supponit ideò hîc exequitur separatim à libro primo, quia ibi cum esset de corporibus tractatio, solas eas recensuit, quæ ita conueniunt signis vel causis, vt etiam corporibus conuenirent. hîc eas prosequitur, quæ solis signis: sicut infrà parte tertia operis, quæ solis causis. Est autem signum id, quod aliud significat re vel ratione distinctum. sicut ergo effectus, quia significat causam vnde prodit, signum est: sic causa, quia significat effectum qui prodit, obtinere medicis potest nomen signi. quomodò febris tertiana cognita indicat sitim, & capitis dolorem. Quomodò autem signa omnia sunt vel sana, vel ægra, vel neutra, si est signum aliquod mortis, & aliquod grauidationis? facilis est responsio: signa mortis sunt ægri vt nunc: signa verò grauidæ, neutrius vt nunc. Quomodò vnum signum potest esse neutrum secundi significati, vt simul significet sanitatem & morbum? certè si datur dispositio composita in toto, vel in membro: sequitur vt indicium eius dispositionis compositæ, siue sit simplex, siue compositum, dicatur neutrum secũdi significati. Quomodò autem intelligatur signum salubre simpliciter semper, vel vt multùm? scilicet, induunt appellationem corporum significatorum per ea, ita vt signum corporis salubris simpliciter semper, appelletur signum salubre simpliciter semper, & aliorum ex proportione. Signũ quid.

De secundo, quæ sit diuisio signorum. Recensentur apud Galenũ hîc triplicia, iuxta tria tempora significata: quæ omnia priscis dicebantur prognostica, quale est quod legitur, primo prognost. [*præsentiens enim & prædicens coram ægro præsentia, præterita, & futura:*] ideò autem vocabant prognostica, quia per illa prædicit medicus quæ nondum ab ægro audiuit, quare licèt fuerint præterita vel præsentia, meritò prædictiones dicuntur: quia sunt præsagia ad ægrum audientem quę ipse non recitauit. Verùm propriùs insigniũtur singula suis nominibus, vt præsentia indicent, quæ vocant indicatiua signa. rememoratiua autem non sunt (quod quidam hic interpretantur) ea, quæ oportet medicum habere perspecta de ægro: sed sunt signa significantia statim ægri antequàm in morbum incideret, vel ante statum morbi præsentem. Sicut propriè præsagia indicant, quid futurũ sit. Non oportet autem vt mẽbra huius diuisionis semper re distent, satis est quòd ratione: nam coctio vrinæ indicat præsentẽ dispositioné materiæ, simul & futurã victoriam naturæ. Signũ quotuplex. Com. 2.

Signorum collatio. Lib. 7. therap. ult. Cap. 3. Lib. 1. presag. com. 11.

De tertio, quæ sit collatio signorum horum in dignitate. Meritò Galenus hic ait, maiorem esse vsum præsagientium, quàm rememoratiuorum, insinuans videlicet omnium vilissima esse rememoratiua: non quasi rememoratiua non valdè faciant ad cognitionem morbi: imò indicatio curatoria haberi non potest, nisi agnito temperamento præcedente natiuo, vel corporis, vel membri ægri: & externa etiam maximè conducunt: nam licet à causa externa præcedente non sumatur indicatio ad curationem lib. quarto Meth. intelligit Galenus non sumi immediatè ad curationem: non negat sumi ad agnitionem. Idcircò ergo ea hic viliora facit, quoniam præterita agnosci possunt relatione ægri, licèt medicus per signa non agnoscat, verbi gratia, quòd facies Hippocratica habeat ortum à vigilia prægressa, vel fame: Ita quòd rimari ex signis præterita, ferè soli gloriæ medici bene facit: futura partim vtilitati ægri, sed magis gloriæ medici: præsentium verò agnitio (si quid aliud) ægro curando conducit.

Cap. Octavum.

Horum autem dignotiones sumendæ sunt ab his, quæ secundùm essentiæ rationem ipsis insunt. Et ab his quæ ex necessitate consequuntur operationibus, casibúsque, qui propriè accidentia vocantur. Ab essentia quidem ipsa eorum, quæ optimam habent constitutionem, commensuratione consimilium quidem in caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate. Instrumentorum verò in quantitate, ac numero eorum ex quibus componuntur, ac prætereà formatione & situ partium singularum, at totius instrumenti. Ex his verò quæ ex necessitate consequuntur consimilia, quãtum pertinet ad tactum à mediocritate quæ in mollicie ac duritie consistit: quãtum verò ad aspectum à colore optimo, & lanitatis & hispiditatis mediocritate. In operationibus à perfectione, quam & ipsarum virtutem appellamus. Ab his verò quæ instrumentarias partes consequuntur, à commoderatione & pulchritudine omnium totius corporis instrumentorum, ac prætereà ab earum quæ ipsis insunt virtute operationũ. Optimæ igitur compositionis corpora signa indicatiua sunt hæc.

Primò signa optimæ sanitatis numerat essentialia quædã, alia quæ necessariò ad essentialia consequuntur: consequentia autem partitur in casus & operationes. Secundò explicat essentialia in optima sanitate, in similaribus temperaturam qualitatum quatuor: in organis autem optimam quantitatem, numerum, formationem situm. Tertiò numerat consequentia ad optimum habitum similarium, quorum quædam tactu diiudicantur (gaudet enim Galenus in hoc opere diuisionum frequentia) vt moderantia inter molle & durũ, alia visu, qualia coloris præstantia, & moderantia inter glabrum & hispidum, postremò perfectionem operis similaris cuiusque. Quartò numerat consequentia optimum habitum organorum. ea sunt commoderatio organorum mutua, & pulchritudo: postremò perfectio operis organi: licèt enim operatio organi pendeat tanquàm ab agẽte ab vno similarium componentium, verùm cùm reliqua componentia præstent vsum parti agenti, ex perfectione operis tributi organo, meritò colligimus organi sanitatem.

Cap. ult.

t. *Quæ propriè accidentia vocantur*] Significat verbum symptoma, quo hic vsus est, quod & tradidit primo therap. propriè dici de consequente morbum, accidens autem vel συμβεβηκὸς de consequente sanitatem vel morbum. Habent autem dubitationes tum signa optimæ sanitatis ab authore tradita, tum quæ adiungit consequentia organorum commoderationem.

Dubitatio prima.

De primo, Num constent signa Galeni optimæ salubritatis. Fortè enim videbitur negligentiæ accusandus in omissione signi præstantissimi, repugnantiæ ad causas morbificas. Et certè poterat sine errore addere id signum: nam eo vel maximè ducimur in agnitionem optimè sani, quia plurimis annis vitæ quis non ægrotauerit. Verùm quia tria dicta à Galeno circa interrogationem rem notam faciunt, quod maximè cupit Galenus, & sufficientem tradunt cognitionem saluberrimi, ideò hic omisit: paulò pòst ad dignotionem lapsarum sanitatum admittit.

Lib. 1. presag. com. 11.

Secunda. Cap. 2.

Altera dubitatio libro de differentiis Sympt. sola tria agnoscit, sed varia signa, qualitatem mutatam exiens mutarum, actionem læsam. Sanè libro de differentiis Sympt. diuidit symptomata, id est, consequentia ad morbũ: quare nõ potuit addere essentialia morbi? quia non consequuntur ad morbum, sed sunt ipse morbus.

Tertia. Cap. 11.

Sed et illud nõ conuenit quod infra numerat signa sanitatis cerebri quinque, inter quæ numerantur pili, capitis figura, hic prætermissa: at in notis particularium membrorum tradit particularia accidentia, quæ hic vniuersali nomine casuum intellexit.

Quarta. Cap. 2.

Potest & illud mouere, quod omittit inter consequentia optimum temperamentum, accidentia multa relata secundo de temper. quale est habitudo corporis media gracilis & pinguis, mitis & iracundi, quòd sit humanus, amicorum amans, nisi quod in exemplo tantùm hic docet: nam innumeras mediocritates animi & corporis numerare poterat.

Quinta.

Auget dubitationem quod essentialia illa, temperies, compositio, vnitas, constituunt finitionem sanitatis: ergo sunt ipsa sanitas, non signa eius. Sed sanitas totiùs colligitur tãquàm ex signo ex temperamento, & compositione cuiusque partis, ita vt quoduis illorum dicatur signum totius temperati. Vel externæ temperies & compositiones sunt signum internarum. Vel quia signum à significatio non necessariò re separatur, sed aliquando sola ratione, sicut partes definitionis apertum faciunt definitum: sic temperatura, & compositio partium sanitatem totius.

Sexta.

Præterea dubitant, Quomodò asseruntur certissima signa essentialia, cùm tẽperies sensata sæ-

ta ſæpe decipiat:nam ſi tangens eſt calidum in ſecundo,iudicabit corpus tactum quòd ſit calidum in primo,quaſi ſit frigidum:ſi verò ſupponatur tactus temperatus,docetur ignotum per ignotum: inquirimus enim indicia ad cognoſcendum temperatum.Diluitur,quia per alia ſigna habetur cõiectura de temperie tangentis maximè quia cutis propter coalternationem membrorum non ſolet valde recedere à temperamento.Sicut enim iudicium de medicamento, ab experimento eſt certiſſimum tertio ſympt.& tamen cauendum eſt ab errore accidentario:non ſecus in iudicando per temperiem ſenſatam.

Cap. 9.

Septima.

SEPTIMA Quomodò nõ numerat operationes inter eſſentialia,ſiquidem operationes ingrediuntur finitionem ſanitatis & morbi: verùm tales finitiones dantur per poſteriora: ideò non conſtituunt eſſentiam.

Num pulchritudo ſanitaté indicet.

Cap. 4.

DE ſecundo,Num pulchritudo indicet ſalubritatem.Numerat Galenus duo:commoderationẽ & pulchritudinem: ex quibus commoderatio, vel commenſuratio quandoque importat non caſum,ſed eſſentiam ſimilarium:qua ſignificatione initio capitis octaui dixit eſſentiam ſimilarium eſſe commenſurationem calidi,frigidi,humidi,ſicci.quandoque importat eſſentiam organorum, quomodò ſuprà definiuit ſalubre ſimpliciter,temperatum in ſimilaribus, commoderatum verò in organicis.hic verò commenſuratio non eſt eſſentia aut ſimilarium,aut organorum: ſed eſt caſus ſequens ad ſalubritatem organorum:videlicet proportio mutua omnium inſtrumentorum inter ſe.pulchritudo verò non eſt intelligenda illa fucata,qua fœminæ excedunt mares,cùm tamen nõ excedant in optima ſanitate:ſed intelligitur compoſitio partium omnium cum proportione operibus accommodatiſſima,qua mares ſuperant fœminas: quæ eſt verum corporis bonum, ſequens ſcilicet ad ſanitatem & robur vera corporis bona. Vnde intelligitur maſculinam pulchritudinem, & in ſuo genere etiam fœmininam, atteſtari corporis ſalubritati & robori ceu affectus eorum.

Libro ad Traſyb. cap. 6. & 9. & 1. de vſu part. 9.

Eorum autem qua ab ipſa deficiunt,& adhuc tamen ſalubria exiſtunt, nonnulla quidem in conſimilium temperatura vitium aliquod paruum habent,nonnulla verò in inſtrumentariorum commoderatione,& hoc quoque perexiguum. Accidit autem hoc vel in omnibus, vel in aliquibus, aut in vtriſque. Vitiorum verò genera eadem ſunt his qua virtutem perficiunt,temperatura quidem in conſimilibus. numerus autem,& formatio,& magnitudo,& ſitus in inſtrumentariis.vtriſque autem communis vnitas,quam & ipſorum continuitatem appellamus.In his autem ipſis generibus ſunt corporum inſalubrium vitia ſecundùm vtrunque inſalubritatis modum. ¹ terminus autem,qui vtrunque diſtinguit,eſt operationum læſio ſenſibilis. Qua verò ab optima corporis conſtitutione breue aliquid deficiunt,genera quidem & ipſa in aliquo ſunt offenſa,non tamen id ſenſu comprehenditur.diſtinguuntur verò ex eo, quod magis munúſue in operationibus extitit,ac quia ea vſis,qua ægritudinem pariunt,non æquè reſiſtunt. Qua autem ſimpliciter inſalubria ſunt corpora diſtinguuntur ob id quòd facile à cauſis,qua morbos cõmittendi vim habent,ſuperantur. Et quoniam in vigore operationum plurimùm deficiũt. In medio autem amborum collocantur ea,qua neutra ſimpliciter appellantur,& cum latitudine quadam. Quo fit,vt tota ſanitatis latitudo in tres partes,quarum ſingula latitudinem habent non paruam,diuidatur.erit autem prima quidem ſalubrium corporum,ſecunda neutrorum,tertia inſalubrium.

Docet agnoſcẽdæ lapſæ ſanitatis vniuerſalis notas.Et primò ſalubrium vt multum , de quibus inquit habere ea exiguum aliquod vitium aut in temperatura,aut in compoſitione.Et particulatim explicans exigui vitij modum ſubdit,reperiri id vitium vel in quibuſdam membris, vel in omnibus,vel in vtriſque.Videtur autem Galenus his verbis ſignificare vitium occupare,vel aliqua organa,vel omnia,vel vtraque membra,id eſt, ſimul organa & aliqua ſimilaria. Vel (quod magis puto) ita explicetur,poſſidere exiguum id vitium quãdoque aliqua membra non omnia, quandoque omnia.verbi gratia,vbi recedunt omnia per calorem vt vnum:aut in vtriſque,id eſt,& omnibus & aliquibus,verbi gratia,vbi omnia membra, recedunt per calorem vt vnum,vltra quod cõmune vitium,particulatim obſidet hepat calor,vt etia.addit explicare particulariùs modum temperaturæ & malæ compoſitionis:aſſerens tot eſſe materias ſuſcipientes bonã temperaturam & compoſitionẽ,quot ſuſcipiunt malam.Videlicet,bona temperatura conſideratur in calore,frigore,humiditate,ſiccitate, non ſecus mala.bona compoſitio in numero componentium conſiſtit, quantitate,formatione,ſitu:ſic & mala.nec ſecus de tertia natura vnitatis ſtatuendum eſt. Non ergo diſtant in materiis corporum diſpoſitiones,ſed in qualitatibus earum:nam inſalubria in dictis naturis habent vitium momentaneum,& ſiquidem acceſſerit ad ſenſilem læſionem, eſt inſalubre nunc:ſi verò eò non accedit, inſalubre eſt ſimpliciter, aut neutrum ſimpliciter, aut ſalubre multum:mutuò autem hæc inter ſe ſecernũtur per varios gradus defectus in opere,& repugnandi morbis,aut magis,aut minùs.Salubria ergo vt multum diſtinguũtur à ſemper ſalubri aliquantá imperfectione operum,& quia non æquè eſt incolume à morbis & ab offenſis occurrentium. Secundò agnoſcit inſalubria ſimpliciter,id eſt,peſſimam ſanitatem, videlicet , quia ordiendum eſt ſemper exercitium à facilioribus:eſt autem facilior dignotio eorum, quæ maiori interuallo diſſident:qualia ſalubre ſimpliciter, & inſalubre ſimpliciter. Inſalubre ergo ſimpliciter dignoſcitur, quia & imperfectio operũ inſignis eſt,& facilè læditur à quouis offendãte. Tertiò agnoſcit neutra ſimpliciter per mediam quãdam diſpoſitionem duorum ſignorum,videlicet imperfectionis operum,& offenſæ externæ.concludit latitudinem actu ſanorum tripartitam eſſe , ita vt quæuis pars prædita ſit inſigni latitudine.

1. *Terminus autem qui vtrumque diſtinguit*] ſcilicet vtrunq; inſalubritatis modum. Inſalubre ſimpliciter ab inſalubri nunc apertè enim errant, qui ſecus interpretantur. Galenus quidem ſic. noſtræ verò partes ſunt de enarratis per ambiguas rationes diſceptare. Primùm inquirentes, num ſpecies ſanitatum pares ſint morbi ſpeciebus. Secundò, quomodò agnoſcantur ſpecies corporum per operum varietatem. Tertiò, num ſalubetrimi operationes omnes præſtẽt in temperatis. Quartò, num idem ſaluberrimus excedat intemperatos omnes in repugnando morbis.

Num ſanitatis ſpecies æquent morbos.

Cap. 3.

De primo. Num ſpecies ſanitatum ſint numero æquales ſpeciebus morborum. Illud dici ſolet, quod hic ſcribit Galenus [*vitiorum genera eadem eſſe his quæ virtutem complent*] non ſignificat pares eſſe numero ſpecies ſanitatis & morbi: nam cùm ſanitas dicat medium, morbus extremum, non ſunt æquales ſpecies vtriuſque nominatæ libro quarto Topic. Vel ſatius quãdo duorum generum vnum eſt medium, reliquum extremum, non oportet ſpecies vnius, reſpondere ſpeciebus alterius: vt æquale non diuiditur in ſpecies, cùm inæquale ſecetur in maius & minus, & intemperamentum ſecatur in calidum & frigidum, non temperamentum. & morbus non ſanitas: quia cùm ſanitas dicat copulatum ex tribus naturis, non patitur ſectionem: nam ſpecies copulati ex tribus nulla eſt, non ſolùm nomine carens, ſed & cogitatione incomprehenſibilis. non ergo ſignificat Galenus differentias ſpecificas ſanitatum eſſe pares differentiis morborum: ſed quòd genera ſunt eadem, quæ per varias differentias additas euadunt, modò ſanitates, modò morbi, vt in genere temperamenti, eucraſia ſanitas, diſcraſia morbus eſt.

Agnitio affectuum per operationes.

De ſecundo. Quomodò agnoſcantur ſpecies corporum per operum varietates. Admodum diligenter agnoſcit Galenus varietatem. videlicet in ſalubri ſimpliciter ſemper ſummam perfectionem. In ſalubri vt multùm ſenſilem defectum perfectionis, momentaneum defectum in neutro ſimpliciter, magnum in inſalubri ſimpliciter. In neutro autem nunc agnoſcit imbecillitatem functionem ſenſilem: ſicut in ægro læſionem, vel vitium operis ſenſile. Vnde apparet medico meritò conſiderari diſtinguique dicta omnia corpora: partim enim diſtinguũtur per varietatem manifeſtam operationum iuxta explicatas earum differentias: partim per manifeſtam diſtantiam in repugnando cauſis morbificis, aut magis, aut minùs: partim etiam per potentias valdè manifeſtò diſtantes: nam ſimpliciter ſemper ſalubre potentiam habet ad ſanitatem tota vita, vt multum autem ad ſanitatem bona parte vitæ, neutrum ſimpliciter non magis ad ægrotandum, quàm ad eſſe ſanum. Inſalubre ſimplicitèr potentiam habet ad ægrotandum, vel tota vita, vel bona eius parte. Sicut neutrum nunc per morboſa ſymptomata: morbus verò per vitium cogens deſiſtere à conſuetis muneribus. quare omnia dicta corpota diſtinguuntur ſenſu, licèt plurimorum læſio ſit inſenſilis.

Perfectio operis qui agnoſcatur.

De tertio, Num temperatus habet omnes & ſingulas operationes perfectiſſimas, ac primùm inquirendum eſt, in quo conſiſtat perfectio operis, quam medicus conſiderat, & cui opponit læſionem: pòſt ſatisfiet propoſito. De primo. Perfectio operis intelligitur vehementia, vel intenſio operis in quauis facultate, citra læſionem tamen aliarum.

Ratio prima.

Oſtenditur: Quia ſignificatio vulgaris verbi, meliùs currere vel perfectiùs currere, eſt quòd citiùs pertranſeat maius ſpacium, & cum minore fatigatione: & melius, vel acutiùs videre, quòd diiudicet minima, & è longinquo. Idem de perfectione memoriæ & intellectus ſentit vulgus. Nam

Secunda.

Li. 5. ca. 1.

Lib. 1. de cauſ. ſympt. 2. & 1. de loc. vlt.

Tertia.

& Ariſtoteles li. de gener. animal. definit acutè videre per minima & procul diſcernere. Idem ſcribitur de perfectione omnis ſenſus libro primo de cauſ. ſympt. & lib. primo de ſanita. malè videmus omnes cum lynce collati, malè currimus cum Iphyclo collati. Præterea, perfectio operis dicit defectũ omnis læſionis, ſicut ſanitas defectũ omnis morbi. Cùm ergo læſio actionis ſit tantùm oblatio, diminutio, corruptio: Sequitur perfectionem operis intelligendam eſſe, præſentiam operis cum vehementia & integritate oppoſita curruptioni & diminutioni. quia tamen inter ſpecies corruptionum numeratur intenſio lædens alias functiones, ideò perfectio nõ definitur per intenſionem abſolutè, ſed per intenſionem determinatam, quandiu non ſequitur læſio aliarum: nam ſi plurimùm excedit appetitus, ſequitur læſio in coquendo: ſi plurimùm intenditur expultrix concoctio, non finitur perfici: quia anticipat tempus expulſio. Sic viſio immodica inducit imagines ſuf-

Quarta.

fuſorum, & auditus immodicus, tinnitus aurium. Ad hæc niſi ad ſenſum dictum intelligeretur perfectio operis, vel indicaretur ex ſubordinatione ad præſtãtiorem formam (quod quidam dicunt,) vel ex mutua proportione & æqualitate operum omnium, (quod aliis placet.) ſed vtrumque horum reprobũ eſt. Primùm, quia ſequeretur ſingulas operationes hominis eſſe præſtantiores, quàm

Cap. 9.

cuiuſuis bruti, contra ſententiam Galeni citatam, & Ariſtotelis lib. ſecundo de anima, aſſerentis inperfectionem odoratus in hominibus. Et præterea non daretur vnam functionem hominis eſſe meliorem alia, cùm omnes ſubordinentur vni intellectiuæ: quare nemo ingenio magis, quàm memoria valeret: nec coctione magis, quàm appetitu: quod abhorret ab vſu loquendi. Secundum item recipiendum non eſt. quia qui optimè appetebat, & modò minus appetit, licèt magis accedat ad mutuam proportionem & æqualitatem functionum naturalium, eſt medico neuter, aut æger: & tanquàm læſus poſtulat ſubſidium. Perfectio ergo operis determinans omne ſanum actu, non dicit mutuam æqualitatem functionem: ſed vehemẽtiam citra læſionem aliarum cum incolumitate dicta.

Num temperatus ſingulis functionibus excedat.

IAM VERO de propoſita difficultate, Num temperatus ſingulas operationes perfectiſſimas habeat. planè iuxta ſenſum dictum perfectionis operum negandum eſt. Oſtenditur: nam ſangui-

neus

neus optimè alitur lib. 6. de tuenda valet. [*Corporales functiones pueri optimas habent: eas quæ animi sunt, quæ ad remissionem vsque succedit ætas.*] Sed talis est comparatio optimæ ætatis, id est, adolescentiæ, ad reliquas, qualis temperati ad intemperatum. Præterea, quis non videt robur animalium functionum maximum in vigente, sapientiam in sene, augmentum in puero. Item, senex temperatus optimè degit, cùm calefit & humectatur, quinto de sanitate: ergo sanguineus quid habet a natura, saniùs degit temperato coæuo. Accedit, quod 2. de part. animal. animalia sanguine tenui prædita magis valent ingenio, crassi sanguinis & fibrosi magis viribus, modicè vtrunque habent qui temperatum sanguinem obtinent. Est & illud non leue argumentum, quòd infrà in cerebro temperato functiones omnes principes moderatæ sint. non dixit, summæ. Intorta est enim interpretatio, cùm mox de quibusdam intemperatis extollat actiones, de temperatis autem asserat esse moderatas, interpretari per moderatas, perfectissimas. Confirmat dictum, quòd forma non mutat perfectionem operis, nisi ob præsentiam temperamenti accommodati operi: sed apud omnes variæ operationes requirunt, ceu familiaria varia temperamenta: ergo aliquæ, non omnes optimè fient cum vno. Rursum non minùs est instrumentum formæ compositio, quàm temperies: sed constat compositionem mediam rari & densi non magis singulis morbis resistere, nec singulas operationes optimè exercere: sed raram magis repugnare internis affectibus & promouere expulsionem densam magis repugnare externis, & promouere retentionem: ergo nec temperamentum medium excedet in singulis. Quin etiam infrà Galenus ingenium non tribuit modicæ substantiæ cerebri, sed tenui, & Auerroos inter signa temperati cerebri, intellectus eius est, inquit, inter velocem & tardum. Quid, quòd cùm Galenus his duabus notis separet temperatum ab intemperatis, meritò idem sensus erit vtriusque notæ: & sicut in repugnando morbis, non singulis, sed omnibus simul vincit alios: ita & in perfectione operum. Sicut itaque fatemur perfectiores & meliores esse aliquas operationes intemperati quàm temperati, ita nonnullas brutorum magis quàm hominum, iuxta illud vulgare:

Cap. 2. — Ratio prima. — Secunda. — Tertia. — Quarta. Cap. 2. — Quinta. Cap. 13. — Libr. 3. de causis symp. Cap. 3. — Sexta. — Septima. — Octaua. 4. Collect. 8.

Nos aper auditu, linx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.

Si modò intelligatur de tenuitate tactus, non de certitudine iudicij in primis qualitatibus, in quo homo excedit. Non tamen fatemur totum aggregatum functionum esse deterius intemperato: quia siccum cerebrum magis est offensum in aliis functionibus propter siccitatem, quam promotum in memoria propter eandem. Num autem saltem operatio potissima in quauis specie perfectior visatur in temperato, vt sapientia in homine, fortitudo in leone? Videtur enim Galenus id asseuerare. Existimo oportere ita dici, sapientia in homine partim sequitur modum substantiæ cerebri, & iungitur substantiæ tenui & claræ, tam cerebri, quam spirituum, infrà: partim naturam humorum in corpore, & iungitur modicæ permixtioni bilis cum melancholia. causa est, quia cùm sapientiam perficiant duo, velocitas discursuum, & iudicium graue de inuentis: author velocitatis est bilis, grauitatis & iudicij melancholia libro primo de natu. hum. adde, quod vtrique humori iuncta est siccitas, quæ duplici nomine facit ad sapientiam, cum quia siccitas tollit excremẽta impedientia discursum spirituum & claritatem. tum quia facit ad quietem: anima autem quiescendo fit sapiens. Conuenitque hæc sententia cum eo quod scribitur libro, quòd animi mores, splendor siccus, mens prudentissima: ideò senes ait esse prudentissimos: nisi quod in decrepitis ob excessum frigiditatis minuitur intelligẽtia: Et cum Aristotele 30. probl. affirmante aptissimos ad sapientiam esse melancholicos. quod ergo scripsit Aristoteles, secundo de partib. animal. valere ingenio animalia quorum sanguis tenuis & subfrigidus est: intelligatur in variis speciebus animalium, nam intra humanã speciem melãcholia modicè permixta non reddet sanguinem tenuem, nec frigidum permixta bili. Quod item scripsit Galenus primo de temper. agnoscit temperamentum ad iustitiam in quauis specie ex perfectione operis, quod vnicuique secundùm naturam inest non intelligatur significasse operationem perfectissimam speciei: sed omnes operationes speciei conuenientes. Et quod subdit, vt ex sapientia homo, ex fortitudine leo, ex mansuetudine ouis, in exemplo dicta sunt: proinde non satis elaboratè. Nam fortitudo vero similiter maior est in bilioso leone, mansuetudo in pituitosa oue, sapientia in melancholico homine.

Temperatus an sapientissimus. — 1. de tempera. 12. — Cap. 12. — Com. 40. cap. 5. — Probl. 1. Cap. 2. — Cap. 9.

S E Q V I T V R vt quartum propositum agitetur, Num temperatus singulis morbis plus intemperatis repugnet: satisfiátque per propositiones. Prima, non singulis, sed omnibus simul apertè: libro de optima constitutione, & 5. probl. Sic etiam ætas temperata collata ad intemperatas: Sic in compositione medium rari & densi, medium mollis & duri, 6. de sanitate: & in temperaturis explicans ordinem paratorum ad febres libro 8. Therap. & apud Auicenam prima tertij velocior est canities in temperato quàm in quibusdam intemperatis: canities autem putredo est.

Num temperatus singulis morbis plurimùm renitatur. — Ad finem, & probl. 22.

N E C V A L E T quod quidam aiunt Galenum 8. Therap. tantùm spectasse indicationem à varietate temperamenti, non à robore virium temperati: & quòd indicatio à robore est potentior indicatione à temperamento: nam cùm Galenus simpliciter in eo loco inquirat, quale corpus citiùs occupetur febribus in opere, & vno nomine minùs resistat temperatus alio & præstantiore magis: oportebat absolute affirmare temperatum magis resistere: si modò tradit doctrinam vtilem. Idem lib. 9. Therap. argumentatur, aqua frigida non lædit sanum temperatum, ergo minùs ægrum ipsum iam febrientem: modò sani ad febrientem intolerantia multæ frigidæ eadem est proportio, & adhuc maior ex parte roboris viriũ, quæ temperamẽti ad intemperatum, vtrisque nimirum sa-

Cap. 6. — Cap. penul. — cap. de sig. cerebri. — Propositio prima. — Cap. 16.

Cap 5. Ratio prima.

nis:& 9.Therap.inquit,plerorici primùm euadunt robustiores temperatis, & tamen tales sunt intemperati. Sed missis locis authorum,rationibus cõfirmabitur propositio:conficiatúrque in hunc modum prima. licèt quædam opera caloris innati fiant ab eo magis in ratione innati, quàm in ratione caloris: vt resolutio flatuum in moderata coctione,& versio alimenti in succum,& alere hominem, vel repugnare morbis in vniuersum: verùm repugnare magis huic morbo quàm illi, non pendet ex forma, cùm formæ vtrunque extremum ex æquo aduersetur: sed nascitur ex temperamenti contrarietate ad certum morbum. Confirmatur,si temperatus plus intemperatis repugnat: ergo vicinior temperato magis quàm remotus? sed calidus in primo est vicinior temperato, quàm calidus in 2. magis igitur resistet frigidis calidus in primo,quàm calidus in 2.contra experientiam. Quid, quòd 3. apho. iuuenes melius degunt hyeme quàm adolescentes temperati: ergo minùs læduntur:magis ergo resistent calidi quàm temperati.rursum temperatus à frigido læditur,quia cùm indigeat conseruatione alteratur, & recedit ab optimo temperamento: calidus autem iuuatur, (iuuantur enim à contrariis moderato vsu.) Præterea reducuntur, quare iuuantur: ergo minùs resistit temperatus noxæ frigidorum quàm calidus.tandem à calido in primo temperatus calefit, calidus in 2.non calefit: calefieri est lædi: magis igitur læditur temperatus. Nec valet responsio quorundam, quòd requiritur ad calefactionem temperati propter vim resistentem potentia maior, licèt sufficiat calor remissior,quàm ad calefaciendum calidum in 2.quia apparet experimento eundem aerem calidum, scilicet in primo cum eadem quantitate, temperatum calefacere: non calefacere calidum in 2.imò magis refrigerare, iuxta id quod legitur libro 2. Symp. rosaceum infrigidatos excalefacit, calefactos refrigerat. Nunc aduersantium argumenta excutienda sunt: aiunt enim,supposito quod si a. est minus b. est minus quouis æquali b. resistentia temperati ad calidum est maior quàm biliosi: & tanta est resistentia temperati ad frigidum: ergo ex suppositione magis resistet temperatus frigido quàm biliosus. Se ipsos decipiunt, siquidem construunt argumentationem in quatuor terminis: nam in antecedente plus resistit, quàm biliosus scilicet resistat calido: In consequente autem infertur: plus quàm biliosus resistat frigido: quod si inferatur plus resistere frigido temperatum, quàm biliosus calido, verum concluditur. Adiiciunt & illud, tanto plus resistit biliosus frigido quàm temperatus, quanto temperatus resistit magis calido quàm idem biliosus: ergo resistentia ad vtrunque collectiuè ad calidum & frigidum par est in temperato & in bilioso. Planè resistere probè omnibus collectiuè est resistere sufficienter huic, & sufficienter illi:quod solus temperatus habet,de resistentia verò composita vtrique intemperamento, verè concluditur esse parem vtrobique.

Secunda. Tertia. Aph.18. Quarta. Quinta. Cap. vlt. Ad primum. Ad secũdam.

Propositio secunda.

PROPOSITIO secunda: robur virtutis multum facit ad repugnandum, sicut & ad actionem: nam sicut vis ventriculi chylificat propter calorem, sed propter vim chylificantem multò magis sic experimento, nerui puerorum licèt humidi faciliùs corripiuntur conuulsione sicca ob debilitatem neruorum: & pueri ipsi, licèt abundent innato calido,faciliùs corripiuntur frigido affectu ob eandem debilitatem:& conualescens, licèt calidus, crebriùs læditur à quouis frigore quàm sanus robustus: imò & biliosus crebrius quàm temperatus aliquando: & in hyeme rariùs ægrotant homines etiam à frigida causa ob robur naturæ: & homo temperatus rarò ægrotat, nec nisi à valida causa.quare apparet quòd ob dotes temperamenti, videlicet qoòd est mundus ab excrementis:& quòd instrumentum illud est magis accommodatum formæ operanti: paruis ideò causis morbificis cuiuscunque lapsus magis resistit temperatus intemperatis contrariis.

2. de præsa. puls. 4. Lib. de optima const. ad fi.

Propositio tertia.

PROPOSITIO tertia: temperatus magis resistit singulis causis, quàm plurimùm intemperati contrario intemperamento:dicebat Auicena, quia in valde debili proportionale & improportionale nocet. & Galenus libro 2. aph. qualitas valde aucta deijcit etiam propriam facultatem: quia licèt sit familiare certum temperamentum certæ facultati. subaudiendum est intra certam latitudinem, extra quam cùm iam non conueniat formæ primariò agenti, nulli facultati formæ bene facit, siue in agendo, siue in resistendo. Quare temperatus repugnabit frigido morbo, plusquam frigidus homo: & plusquam remissimè & intentissimè calidius: minùs tamen quàm modicè calidus.

Secũda 1. doct. 2. cap. 4. Aph. 20.

Propositio quarta.

PROPOSITIO quarta. Vniuersim temperati rariùs ægrotant intemperatis. Primò, quia valde recedunt ab extremis morbificis: extrema autem rarò accidunt. Intemperati autem, verbi gratia frigidi non valdè recedunt à frigido morboso, ideò sæpiùs ægrotant. Secundò,quia robur virtutis illorum causa est, vt maiorem causam expectent ad ægrotandum.Quod si Aristot.in proble.videtur dixisse oppositum: commensurata, temperatáque corpora crebriùs ægrotare,citiùs autem sanari:conciliant molti, quòd à causa externa sæpius ægrotant temperata, non ab interna. sed cùm hîc vniuersim asseratur temperatos rariùs ægrotare: illic vniuersim crebriùs: constat solutionem non esse recipiendam. Item ratio Aristotelis non magis habet locum in morbis internis, quàm in externis, quod citò communicatur affectio partis cuiusuis roti. Nec verum est si de optimè sanis interpreteremur quod subdit, temperatos vbi ægrotant citiùs sanari, imò tardiùs ex 2. de præsag. pulſ. Alij explicant Aristotelem de intemperamento æquali, quòd talia corpora frequentius ægrotent:exempli gratia,vbi caput frigidum, ventriculus calidus est, aut è cooocrso. Sed esset falsa sententia contra experientiam, & Galenum 6.de sanitate. planè enim æqualia intemperamenta rariùs,inæqualia frequentiùs ægrotant.Est ergo sensus: corpora mollia,rara delicata, qualia nobilium & ciuium sunt, si cooferantur ad rusticos & mechanicos crebrò ægrotare eò quòd ob car-

Aristotelis ment. 5 probl. 22. Cap. 4. Cap. 12.

nium

nium & compositionis molliciem, etiam leuissimi partium affectus, dolores, & vulnera, toti corpori communicant: quare & crebrò ægrotant, & citò propter morbidi affectus sparsionem sanantur. Contrà rustici & villici rarò, sed validis morbis corripiuntur. Itaque magis agit de moderantia in compositione quàm in temperie. Nam quod attinet ad temperamentum, meritò credit Galenus. lib. 5. de sanit. temperatiora esse rusticorum quàm ciuium corpora. Cap. vlt.

Post quæ deinceps sequuntur quæ iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur. Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt vitiosi, aut omninò intercerunt, manifestam habent determinationem. Quæ verò imbecilles edunt operationes, in magnis quidem distantijs facile discernuntur: in paruis verò ambigua sunt, atque idcircoan eo genere noxa collocantur, quæ neutrius contrariorum participat dispositio, quam & ipsam neutram diximus appellari. ita tamen, vt horum omnium sensus sit index, non ipsa natura rerum inspiciatur: ne periculum sit in dogma perpetuæ passibilitatis incidere: & quidem signa sanorum corporum, sed quæ insalubria, salubriáque & neutra existunt, quantitate distantia differunt: duobus inuicem contrarijs terminis a nobis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deinde considerantibus, vtri eorum vicimora sunt ea, quæ ad examen veniunt corpora. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria: quæ verò ab hac longiùs distant, atque ad ea quæ iam ægrotant magis accedunt, insalubria: quæ autem intermedia atque æqualiter ab vtrisque distare videtur, neutra. Optimæ igitur constitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum verò quæ ab ipsa deficiunt, totidem sunt numero genera, quæ in magis & minus secari possunt. Cùm autem in tres latitudines diuisa sint, corporis salubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquæ duæ latitudines innotescent. generaliter igitur priùs à nobis in eo, quidem de optima constitutione, sermonem habuimus: specialiter autem nunc dicetur, si priùs partes diuiserimus.

SEQVVNTVR generales notæ neutrorum & ægrorum vt nunc: priùs autem ægrorum propter causam dictam. Primò igitur tradit notas ægrorum nomine vno generali læsione, scilicet, sensili functionum: deinde quod solet magis particulari: videlicet, per dolorem, corruptam, ablatam functionem, vel valde imbecillem. Secundò agnoscit neutrum nunc per imbecillitatem operis non insignem: ita tamen, vt sensus percipiat imbecillitatem illam: aliàs si ratione sola duceremur, non solùm in neutris nunc, sed & in salubribus vt multum fatenda est aliqua imbecillitas: quare nemo esset absolutè sanus: sed vel neutri, vel ægri omnes, quod maximè recedit à vulgari loquendi vsu. Tertiò in epilogo comprehendit dicta, & magis explicat de notis & harum, & superiorum dispositionum: nam quia classes lapsarum sanitatum in aceruo tantùm ibi agnoscebantur, per magis & minùs in operationibus: & magis & minùs repugnare morbificis causis: hic explicatiùs addi, cùm duo extrema habeant aptas notas, videlicet salubre simpliciter semper, & ægrum vt nunc: de speciebus lapsarum sanitatum pronunciandum esse per vicinitatem, vel remotionem à dictis duobus extremis. quæ enim viciniora sunt salubri semper, sunt salubria vt multum: quæ verò vicinissima sunt ægris, insalubria simpliciter sunt: quæ modicè ab vtroque extremo recedunt, neutra sunt simpliciter. Quartò proponit ordinem seruandum in tradendis deinceps particularibus signis. Nam cùm in prima huius 2. libri parte de signis actu sanorum disputetur: Sanorum autem ordines septem numerati sunt sola quantitate differentes: non sunt expectanda particularia signa de quouis ordine, cùm specie non differant: sed tradentur signa, sicut paulò antè de vno extremo optimæ sanitatis: ita deinceps particulatim de quouis membro & de toto signa pessimæ sanitatis, id est contrarij extremi. Nam cùm sola quantitate distent signa lapsarum sanitatum: & exercitatio agnoscendorum debeat incipere ab eo quod facillimum est, & euidentiores notas habet: meritò de insalubri simpliciter tradentur signa: verbi gratia, de summè calido cerebro, quæ tamen si remissiora considerentur, indicabunt reliquas duas sanorum latitudines neutrorum simpliciter, & salubrium vt multum. Illæ enim tres latitudines sunt, quas intelligit dicens, [*quæ ab ea deficiunt optima constitutione, totidem sunt numero genera*] videlicet, quòd ante relata sunt, tria scilicet ea sunt salubre vt multum, neutrum simpliciter, insalubre simpliciter. & quia deinceps non solùm tradentur particularia signa insalubris simpliciter: sed etiam particularia optimæ constitutionis: admonet optimæ constitutionis signa generalia totum corpus concernentia, dicta esse libro de optima corporis constitutione: hîc autem signa optimæ constitutionis etiam de singulis membris scribentur, verbi gratia, temperati cerebri signa, temperati cordis, & singulorum.

IN TRADITIS signis breuia quædam perscrutationem requirunt: fortè enim videretur hîc dolorem numerare separatim à tribus symptomatis, & in eo dissentire à se ipso: etenim memorat ægri signa, corruptam operationem, & deficientem, & magnam imbecillitatem: quæ non dissentiunt à relatis libro de differentijs sympt. tantùm hîc addit dolorem: sed id symptoma etiam ibi concessit posse seorsum scribi, tanquàm quartum signum separatim à tribus illis: vel etiam accipi pro specie corruptæ actionis. Itaque in eo non est controuersia amborum locorum. Dubitatio.

SED CVR ex tribus generibus læsæ actionis, applicat neutro solam diminutionem operis, quam vocat imbecillitatem, non corruptionem, ablationem, dolorem: cùm & illa etiam, vbi leuia sunt, nec valde impresserunt, à neutro non excludant: causa est, quia læsio actionis determinans morbum, diuisa in ablatam, corruptam, diminutam, non comprehendit has tres species secun- Dubitatio.

diùm totum suum ambitum, sed solùm vbi increuerunt: aliàs imbecillitas praua constitueret hominem ægrum contra Galenum hîc. Neutrum ergo determinat quæuis læsio actionis non prohibens consuetas actiones, siue ablata sit, siue corrupta, siue diminuta: ablata, vt in infantibus progressus: corrupta, vt cruditas ventriculi, vel dolor capitis exiguus: vel diminuta, vt imbecillitas membrorum: verùm quia rarissima est in neutro ablatio, vel corruptio actionis: fraquentissima imbecillitas eius, ideò Galenus hic applicat pro nota neutrius nunc, imbecillitatem actionis non magnam.

Dubitatio. Cap. 13. SED ADHVC videtur pugnare cum hoc loco quod scribitur libro 7. Therap. Imbecillium alios esse sanos, alios ægros, & distingui alterutrum per hoc, quòd propter noxæ magnitudinem à consuetis actionibus obeundis vel desistatur, vel non desistatur. Nam hîc imbecillitatem paruam non censet sanitatem, sed naturalitatem: & prætereà hîc agnoscit morbum non perpetuò per ablationem operis, sed vel per corruptionem, vel per magnam imbecillitatem: illic per solam desistentiam ab opere. Sed soluitur: ferè Galenus sequitur placitum de duabus tantùm dispositionibus, quia neque apud vulgus sunt plures, & illæ satisfaciunt medico, quod suprà ostensum est. In quo genere docendi paruæ imbecillitates sanitati annumerantur: hîc in definitiua doctrina, quia numerosiora membra conducunt, magis sequitur placitum neutrorum: quibus annumerat paruas imbecillitates, quare in eo non est pugnantia. Nec in altero: nam non habet 7. Therap. omnem morbum agnosci ex ablata operatione partis ægræ: sed imbecillitatem partis ita demùm cõstituere morbum: si fuerit tanta, vt cogat desistere hominem à solitis muniis, qualia sunt progredi, appetere: quod idem hîc significauit dicens imbecillitates magnas facilè discerni, cùm cogant hominem abstinere à solitis functionibus, quod in exemplo facili intelligendum est: nam sunt & alia signa magnæ imbecillitatis constituentis morbum.

Dubitatio. SED ADHVC superest dubitatio: Si neutrum vt nunc ex Galeno hîc agnoscitur ex noxa operis per sensum, quomodò separatur ab eo ægrum nunc per noxam sensilem? Item, multi ex neutris & sanis habent sufficienter sensilem noxam, vt pueri in loquendo, & ambulando, senes in videndo, & appetendo. Satisfaciendum est autem ad primum. Galenus nullum horum corporum considerat, quod sensu agnosci non possit: esset enim inutilis medico consideratio: ergo in actu sanis, sed lapsis agnoscit ex sensibili defectu perfecti operis: in actu ægro & sensibili noxa: in actu neutro ex indifferentia ad sensum: vel ex permixtione operis incolumis & læsi ad sensum. Ad

Cap. 5. secundum ex primo de sanitate, morbus non est quiuis affectus, lædens sensibiliter functiones, sed si sit affectus simul præter naturam: quare, quando aliquis ab eo quod secundum naturam poterat, valde deficit: æger est vulgari significatione, conficiturque aliquem ægrum esse in visu, licèt multò plus videat alio sano: & aliquem nondum ægrum deteriùs operantem ægro. læsiones ergo puerorum & senum, quia naturales sunt, non sunt morbi: estque sensibilis noxa determinans ægrum, quæcunque præter naturam prohibet hominem à publicis vitæ munijs: id quod fit propter actionem aliquam vel partis, vel totius ablatam, aut vitiatam, aut insigniter deficientem.

CAP. NONVM.

Sunt verò earum quatuor vniuersæ differentiæ: quoniam nonnullæ earum principia existunt, aliæ verò ab ipsis originem habent, aliquæ nec aliarum gubernationi præsunt, nec aliunde gubernantur, cùm insitas habeant naturæ potentias, à quibus reguntur, quædam verò sunt, quæ insitas & emanantes habent. Principium igitur sunt cor, hepar, cerebrum, ab illis verò ortum habent & ijsdem subministrãt, nerui quidem & spinalis medulla cerebro, cordi verò arteriæ, hepati vena: ipsa verò seminaria vasa testiculis. Quæ autem à se ipsis gubernantur sunt cartilago, os, copula, seu ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Reliquæ verò partes, cùm vnà cum istis habeant, ex se ipsis regimen, arterijs, neruis, & venis insuper egueruns. Capillorum autem ac vnguium, nec regimen vllum est, sed generatio tantummodò. hæ igitur sunt partium differentiæ.

POSTREMÒ huius sectionis 5. membra corporis quadripartitò scindit, pòst super addens quintum: quoniam non constabat annumerandum esse corporis membris, qualia sunt pili & vngues. contextus facilis est. Primò, quadripartitam facit sectionem: nec enim plura concipi membra possunt. Sed cùm singula membra facultates habeant, quibus regantur in vita, & durent: quędam & sibi habent & alijs. quædam canales sunt deducendarum facultatum. tertia habent, sed non alijs mandant, nec verò recipiunt. Postrema & habent innatas & suscipiunt à principiis. Alia quædam nec verè membra sunt, cùm à natura solam obtineant generationem: non posteriorem gubernationem, vt vngues & pili. Secundò, numerat membra primi generis principalia quatuor. Tertiò, numerat totidem canales in tribus membris principalibus gratia indiuidui deducentes per corpus facultates, in quarto autem, id est, testibus vasa seminaria deducentia non in proprium corpus, sed in fœmineum. Quartò numerat membra innatárum solum facultatum. Quintò reliqua, quæ plurima sunt, non numerat, qualia sunt organa omnia corporis siue ad sensum, siue ad motum comparata sint in corpore, quæ vtrisque facultatibus abundant, & proprijs, & à principalibus deriuatis. Duo ex præsenti capite in disputationem veniunt: primum, num quatuor membrorum genera verè ab authore numerata sint? proximum num etiam vltimi generis partes pili & vngues facultatibus gubernentur?

De primo, quot fint membra principalia, & in quo confiftat principatus membri, latè traditum eft 3. de locis. orta autem quid recipiant a principalibus, an fpiritum, an qualitatem, an materiam, primo de loc. In tertio autem genere eorum, quæ folis innatis reguntur, numerat os, ligamentum, membranas, adenes, adipem, carnem fimplicem: in quibus de offe & ligamento non eft dubitatio, cùm non recipiant canales: membranæ verò quædam recipiunt neruos ad fentiendum, vt periostia, & circundantes vifcera. Sed tales magis reponentur in genere membrorum quarto: Galenus autem hìc intelligit frequentes membranas quæ canalibus dictis destituuntur. numerat item adipem, vt intelligatur (quod non fortè crederetur) effe animatum, & regi naturalibus facultatibus. Nam & nunc etiam quibufdam difplicet Galenus, adipem inter membra facultatibus naturalibus prædita numerans. Vrgent enim rationibus. Quoniam adeps fanguis fit frigore concretus: Si ergo fanguis facultates non habet, ex frigore non acquifiuit. Item, quoniam nullam formam habet, fed tantùm adnafcitur membranis. Addunt, quòd per inediam tranfit in membrorum alimentum inftar reliquorum humorum. Sed non cogunt: nam adipem non à folo frigore concrefcere, fed gigni & regi à naturali facultate illa argumenta funt: quòd in corde calidiffimo loco perpetuò reperitur: in membranis cerebri frigidiffimis non reperitur: quòd fubftantiā habeat ftabilem, quam calor ebulliens etiam multis horis non diffipet, quod in lardo apparet oportebat autem, fi à folo frigore cōcretum eft, mox ab adhibito calore liquari. præterea, quomodo ab ebulliente cordis calore non diffipatur exiguus ille adeps cordis, fi non ineft illi vis qua nutritione perpetua durat? qui fit vt in quibufdam animalibus certa & fede & figura perpetuò vifatur, in aliis varia fede & craffitie & figura proueniat, & ad certum vfque terminum in membris augeatur? fi non præeffet illis vis aliqua, vnde albedo membranæ fimilis, fi non agit in ea tranfmutatione membrana coquens, fed folùm frigus congelans? quòd autem fingunt alere membra per famem, probare non poffunt: fed tantùm, quod fcripfit Galenus à calefaciente caufa citiùs carne liquari: quod illi ob maiorem fubftantiæ laxitatem euenire confpicuum eft. adde & illud quod frequens eft, in medio lardo adenes reperiri, qui nifi ibi vis adeffet informatrix, gigni non poffent. licèt autem omnia dicta trahant fanguinem in hepate genitum, cùm non recipiant per canales, fed fola vi innata tractrice illo fruantur, meritò de talibus pronunciat regi fola innata facultate. carnem item numerat non omnem, fed fimplicem: eft enim triplex libro fecundo de temper. vna propriè caro, quæ femper pars eft mufculi ex genere quarto membrorum. Secunda vocata prifcis parenchyma, id eft, affufio, quia nullum eius vfum veteres effe credebant, præterquam vt affunderetur vafis perficientibus vifcus, ne cohærerent. Verùm Galenus putat effe eius carnis vfum alium diuiniorem ad perficiendum opus vifceris: tanquam partem principem vifceris, & hæc item caro vt prior abundat canalibus tribus. Poftrema caro eft fimplex ad opplenda, vel munienda tantùm mēbra quædam, vt in gengiuis, cole, vtraque vefica, vtero, ventriculo: de qua pronunciat annumerandam effe tertio generi, cùm vacet dictis canalibus. In quarto autem genere membrorum à Galeno numeratorum, quod vtrifque regitur facultatibus fubaudiendum eft: modò non fit principale, nec ortum à principali: nam cerebrum regitur etiam vltra innatam vim, vitali & naturali aduentitiis: nec fecus cor, hepar, nerui, vafa: quare in diuifione fubaudienda eft dicta determinatio.

Cap. vlt.

Adeps num animæ particeps.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Cap. 2.

De secvndo propofito pilis inquam & vnguibus: In his quæ à Galeno de illis traduntur nonnulla funt, in quibus ab eo quis cum ratione diffentiat. Primùm, quoniam opinatur eiufmodi partes vita præditas non effe, ideò nec regi naturalibus facultatibus: cùm multa & magna argumenta oppofitum fuadeant. Nam eiufmodi partes, quæ vel armorum vice, vel indumenti animantium corpori circum dedit natura, funt vt cutis in quibufdam animalibus, quam & verè ali certum eft, & per temporum interualla fubnafcente alia exui, vt in ferpentibus: frondes in arboribus fructuum tegendorum gratia, quæ vt facultatibus gubernantur quandiu viuunt: ita fuis temporibus decidunt & fubftituuntur aliæ. In auibus pennæ: in quibus nutritio per fe tota apparet, non modo ad radicem, qua per calamum etiam vena membranofa permeat: fed per extimas fibras & pinnas apparet vniforme incrementum: nam in pauonibus extremarum pennarum color in rotæ modum rotundus, & cum pulchritudine varius, æquè cum corpore paui increfcit in orbem: idem æquale incrementum non minus manifeftè apparet in conchyliis, buccinis, oftreis, locuftis, teftaceis omnibus & oftracodermis, in quibus cruftæ, apices, circuli, forcipes, vngulæ, vngues, non minus quàm reliquæ partes corporis æquali incremento prouehuntur: nec fecus fquammæ, & cornua. nam in ceruis extra per ramos certa quadam lege cornua grandioribus & adultis diuiduntur: id quod ab informatrice in capite cerui refidente longiffimè diftante fieri non poteft. Sic vitulus fine cornibus nafcitur, fed cum corpore reliquo pariter adolefcunt cornua certa quadam dimenfione, figura, colore, intus in cufpide variè camerata, cameris ipfis proportione feruata intrò augefcentibus. idem in velleribus & plumis dictum puta, quæ omnia certiffima argumenta funt, eiufmodi per fe tota obtinere informatricem: à qua peculiarem formam habent proportionale incrementum, quare & naturales, quibus reguntur, facultates. Adde, quòd hæc omnia, ficut & pili, & vngues, in hominibus ad certum vfque terminum augmenti progrediuntur: quem vbi affecuta funt, licèt nunquam deftituantur excrementicio ad radicem alimento, nil amplius crefcunt: quòd fi fecantur, ftatim denuò crefcunt, manifeftè fcilicet vi animæ, quæ in illis eft, expetente iuftum augmentum, nec vltra fuam menfuram admittente incrementum. Quid, quòd authores ipfi vel infcij in hanc defcendunt fententiā: nam Auerrous

Num pili & vngues animata.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Lib. 2. Collect. cap. 8.

Lib.11.de vsu part.cap.14. Rasius 2.cont. Aui.cap.de ophtalmia. Quarta.

apertè opinatur ope naturæ circundare corpus pilos, vt segetem triticeam lupinos: ita enim exhaurientes corporis fuliginem relinquunt dulciorem sanguinis alimoniam: Galenus verò dixit eos ebibere materiam fuliginosam: Rasius & Auicena, edocti experientia testantur conferre visui tonsuram capitis: conferunt enim (inquit Auicena) magis attonsi quam rasi, in quantum exiccant attrahendo humiditates ad nutrimentum eorum: experimento enim & pili, & vngues, & magis crescunt, & crassescunt, quò crebriùs resecantur: tanquàm eorum natura festinante ad deficientis generationem, sicut in resecta carne. Accedit illa ratio vel validissima, quòd in vnguibus apparent fibræ deferentes alimentum, quales in arborum frondibus: & quòd pili per totum canescant: & repente migrent in varios colores pro alimenti suscepti intra poros varietate, non ad radicem appositi, & quod non segniter reficiat vires perfusio pilorum ex odoratis. Rationes verò aduersantium haud difficulter dissoluuntur. Quod enim mirantur in omni ætate crescere, non magis meretur admirationem: quàm quòd dentes, quos Galenus animatos & sentientes esse fatetur, crescant perpetuò. Nam si commodum alimentum membrorum per partes perpetuò disseminaretur, partes perpetuò alerentur: quia verò excrementitia fuligo harum omnium partium, eo magis crescit quo alimentum minùs rectè conficitur, meritò fit, vt etiam per senectam non cessent augeri. Imò & in quibusdam defunctorum, quod scripsit Aristoteles, siue quia aliquandiu durat residua vis alens in illis partibus, sicut in ramis arborum abscissis: siue quia id incrementum improprium est per solam fuliginis ad radicem in defunctis suppeditationem. Siue, quod scribit Aphrodiseus, apparent augeri cùm verè non augeantur: deinde, quod addunt cicatricem in radice vnguis citò apparere in cuspide, nec in omnem dimensionem, quod est viuorum proprium, sed in solam crescere longitudinem: non animaduertunt, non omnia membra æqualiter augeri, nec per ætates omnes, nec per dimensiones, sicut nec ori: sed pro varietate vsus cuiusque. Nam certo tempore prodeunt & crescunt folia, flores, fructus, dentes. non in alio: sic vbera fœminis, barbæ maribus, pudenda vtrisque eo tempore augentur & crescunt, quo necessaria esse incipiunt, id est, in pubertate: quod annotauit Aristoteles. nimirum igitur si in enumeratis partibus auget, quantum oportebat crassitiem, & latitudinem: aliquanto magis longitudinem, quoniam & id vsus requirebat: eam mensuram quam primùm excesserunt, non amplius augentur: sed melius aliquid inueniente natura, reddit ea procidua in plurimis animalium: satagens exhaurire noua substitutione corporis excrementa: sicut in iubis & caudis equorum non cessat ad multam longitudinem extendere: in reliquo corpore magis facit deciduos: quoniam ita vtrorumque vsus exigebat, dimetiente ipsa pilorum natura singula pro suis vsibus.

3.de hist.animal.cap.11.1. probl.145.1. de gen.cap.5. 7.de hist.animal.cap.10.

Vngues num sentiant. 2.de anato.administ.cap.vlt.

Alterum de quo incusari possit Galenus est: quod inquit vngues ex arteria, sicut reliqua membra, vitam suscipere: ex neruis sensum, ex venis alimentum: in quibus videtur excedere, dum vnguibus non solùm vegetatiuum tribuit, quod hic negauit: sed & sensitiuum. quòd si interpretemur dictum esse de illis, tanquam de medijs, non tanquàm de instrumentis sensus: non quadrant verba illa [*sicut & reliqua membra corporis*] nec congruit quòd vnguis suscipiat à vena alimentum tanquam medium, non tanquàm alitum. Tertiò minus elaboratè scripsit ad radicem vnguis accedere neruum, venam, arteriam, præstantia dictos vsus: nam non accedunt huiusmodi canales ad radicem vnguis, sed vngui substernuntur: quanta vnguis est. quod enim Aristoteles scribit, vnguis cutis est substratæ carnis: vnde colorem reliquæ cutis imitatur, vt in Æthiopibus nigra sit, in fusco homine fusca: & nulla cutis media intercedit carnem & vnguem: quare sicut subter reliquam cutem rami canalium expanduntur non secus subter vnguem: non quod ille scripsit, cessant ad radicem vnguium. Quartò, non satis videtur expendisse quantum vngui cum dentibus conueniat: nam cùm proposuisset natura ex omni parte corpus hominis reddere tactile: ideò enim depile creauit, & citra assueta brutorum nutrimenta: qua parte obtinuit osseas dentium & vnguium substantias, ea mixtione elementorum, horum vtrunque donauit, qua facilè communicarent externam quamuis intemperiem neruo: vel substrato, vt in vngue, vel ad radicem & meditullium accedenti, vt in dentibus: quemadmodum enim metalla licèt solidoria figulinis sint vasis, multo tamen promptiùs transmittunt calorem, quemcunque aliqua sui parte exceperint: sic dentes & vngues ex simili materia constantia celeriùs deferunt quàm cutis reliqua, quam meritò figulino vasi compares, conceptum vel frigus, vel calorem. Vnde ex immoderantijs potissimùm dolemus dentes & vngues. Quo constructionis inuento sapientissimè natura resarcit in illis partibus, imò & auget sensum: qui ob earum partium soliditatem periclitabatur amitti. quòd autem neutrū horum in se sentiat, illud est vel manifestissimum argumentum: quòd cùm inter causas doloris violentissima sit & potentissima solutio, nulla sectione siue vngues siue dentes, nos vel leuissimè afficiunt. Quare poterat Galenus iungere pilis & vnguibus dentes, nec tribuere dentibus id peculiare quòd sentiant, & soli inter dictas partes anima sentiente præditi: sint cùm magis constet ex dictis frui hæc omnia vegetatiuo principio, non sensitiuo. oportétque in his, vt in multis aliis artis partibus, & medicorum antistitem suscipere, & meminisse non tarò hominem fuisse.

3.de hist.animal.

2. de anat. citato. Prima.1. doct.5.cap.24.

Num autem vngues gignantur ex osse & cute, addunt alij & ex carne? apertè derisit Galenus: gignuntur enim ex peculiari materia, sicut rostra, vngulæ, cornua. Quod ergò dixit Auicena gigni ex ossibus leuibus, intelligatur, ex materia simili ossi leui.

SECTIO.

Cap. Decimvm.

Indicia autem singularum temperatura sumpta à cerebro initio, deinceps dicemus. Sunt verò quinque insita genera quæ ipsius naturam ostendunt. primum quidem totius capitis dispositio. Secundum verò sensibilium operationum virtus & vitium: & tertium actinarum: quartum earum quæ tenent principatum: & quintum naturalium. Aliud verò genus præter hæc omnia, ea quæ extrinsecus aduenit alteratio. Et quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur atque capillis.

Prosequitur propositum, particulatim tradendi signa sanitatis singulorum membrorum. Orditur autem à capite, siue seruans ordinem situs, quem medici etiam in tractatione morborum obseruant: siue dignitatis. nam licèt cor sit dignius ad vitam, cùm bene viuere, quod nobis per cerebrum inest, præstet simplici vitæ, quam cor tuetur: præstabit operatio cerebri operationi cordis. In tradendis autem cerebri signis duplici ordine progreditur: videlicet à signis ad significata, & rursum à significatis ad signa: quemadmodum enim quando inquirit agnitionem membri ægri, in primis duobus libris de locis affectis, docet quot sint species signorum indicantium corporis affectus, explicans quales affectus singulæ signorum differentiæ ostendant: pòst in posterioribus quatuor tradit de quauis seorsum affectione, coniungens in quauis omnes species signorum eam indicantium: vt ita integra comparetur agnitio partis difficillimæ medicinæ, quæ in cognitione affectuum versatur: & sicut in ludo literario, initiatis pueris præscribitur ad discendum alphabetum recto ordine, & rursum conuerso, & permutato, vt initium sumatur ab y, cesset in a: ita hîc in agnitione sanitatis cerebri per classes suas distributæ, proponitur ea duplex exercitatio: primùm, per tractationem specierum indicantium: deinde per classes temperamentorum singulorum cerebri. nec ideò tamen bis vniuersa repetuntur, quia in vtroque ordine omittuntur nonnulla, & relegantur ad alterum. Primò ergo hic ex more præmittit diuisiones ad definitiones signorum afferendas. Secundò, capite vndecimo docet primum genus signorum. Tertiò, per sensus ibi locatos, docet reliqua signa. Quartò, ordine iam conuerso capit. 13. iungit vniuersa signa temperati cerebri. Quintò, capit. 14. signa calidi. Sextò, capit. 15. signa frigidi. Septimò, capit. 16. signa sicci. Octauò, capit. 17. signa humidi. Nonò, cap. 18. de compositarum iam intemperaturarum signis: calido & sicco. Decimò, cap. 19. signa docet calidi humidi. Vndecimò, capit. 20. signa frigidi sicci. Duodecimò, capit. 21. signa frigidi humidi. Hic ergo proponit diuisiones necessarias huic sectioni quatuor. Prima, signa sanitatis cerebri alia indicant temperaturam ipsius, de quibus in prima parte huius secundi libri agendum est, alia compositionem & vnitatem, de quibus in calce huius libri. Secunda diuisio, indicantia signa temperaturam cerebri, alia sunt interna, alia externa. Tertia interna sunt quinque videlicet: dispositio capitis, opera sensus, opera motus, operationes principes, operationes naturales. Externum verò signum est externa alteratio. Quarta, primum genus, quod appellabamus dispositionum capitis, secatur in tres species: in signum à magnitudine capitis, signum à figura capitis, signum à capillis. Quæ autem in scripta oratione peculiarem & longiorem considerationem exigunt, hæc sunt: quot numero sint capitis signa. Secundum, quis sit capitis in animalibus vsus. Tertium, quæ cerebri functio. Quartum, quale cerebri, de quo inquiritur, naturale sit temperamentum. hæc enim licèt paulò à litera remotiora ob euidentem doctrinæ vtilitatem cum difficultate coniunctam, opportunum locum disputationis hîc habere videntur: nam & vsus ita obtinuit: & non valdè in eo laborandum est. quo loco de quauis quæstione, sed quàm rectè agatur.

Signa capitalia quot.

De primo, quot sint differentiæ signorum attestantium capitis temperamenta: signa vniuersa salubritatis paulò antè reduxit ad genera tria, hic ad sex: videlicet hæc sex ad illa tria referri possunt, licèt non oporteat referri: nam ibi texebat catalogum signorum optimæ sanitatis. Pòst signorum sanitatum lapsarum: sicut lib. de different. symptom. signorum morbidorum: hîc autem numerat vniuersas species signorum attestantium cuicunque sanitati capitis, siue bonæ, siue nequam. & sicut suprà post numerata tria signa optimæ sanitatis, essentialia quædam, nonnulla à casibus, ab operibus alia i superaddidit externum à repugnantia ad morbos: ita hîc capitalia numerat signa, quibus pòst superaddit signum ab alteratione externa: coincidens cum eo quod à repugnantia ad causas morbificas priùs sumebat. quod autem pòst memorat signum à somno & vigilia, recensendum est inter actionum principum signa, iuxta tradita tertio de locis. Vocat autem ex his priora quinque innata, quia ex corporis ipsius notis sumuntur: postremum externum, quia ex his, quæ extrinsecus succedunt cerebro, omnium primum genus vocat dispositionem capitis, non significans dispositionis vocabulo dialecticorum more primam qualitatis speciem, sed id omne quod in capite sensu percipitur, ea sunt capitis quantitas, figura, pili.

Quis capitis vsus.

De secvndo, quis sit capitis in animalibus vsus. Quidam asserebant necessarium esse caput propter cerebrũ, nam sine capite verũ cerebrum esse negabant: ducebantur enim ex appellatione cerebri Græca ἐγκέφαλος, id est, in capite: quare, si quando cerebrum extra caput continetur, non ausi vocare encephalon, vocant encephalo proportionale: non secus quàm in quibus animalibus vitæ principium & origo non obtinet figuram & situm cordis, compellabant id principium cordi

3. de usu part. 1. proportionale, non cor, estque phrasis Aristoteli consueta. Sed meritò reprobata Galeno: nam nomina horum membrorum côueniunt illis secundùm suam substantiam, vbicunque sint modò habeant eandem facultatem: quare sicut oculus, licet in facie sit, si non habet facultatem videndi, non est oculus nisi æquiuocè: ita si pars habens facultatem videndi, alibi quàm in facie locetur, adhuc dicitur oculus, non proportionale oculo. sic & cerebrum, vel encephalos, non proportionale encephalo, dicetur pars illa frigida alba mollis, facultate sua prædita vbicunque sita sit. Vsus ergo capitis non est continere encephalum: cum substantia, & facultas, vsúsque encephali etiam sine capite conseruetur, vt in mollibus & testaceis piscibus experimento comprobatum est. factúmque est caput, si Galeno credimus, propter oculos: nam oportebat oculos locari *8. de usu part. 5.* in sublimi corporis sede, & vndique osseo integi munimento: argumento sunt speculæ, quas ideò excelsas constituunt: & cancri capitis expertes, quibus in prælongis ceruibus in conspiciendo attollendis oculis, idcircò natura inseruit: vt perpetuò animalia ex excelso loco prospicerent. Quia autem visus, vtpote sensus minutissimorum tenuiúmque idolorum, requirit neruum mollissimum: talis non poterat esse nisi cerebro proximus, atque adeò coniunctus (per distantiam siquidem & recessu à cerebro, densatur neruus omnis, durescitque) ne longo itinere gracile membrum simul & molle periclitaretur: oportuit cerebrum, neruorum originem, iuxta oculos locari. Quoniam igitur oculi eminentem locum necessariò obtinuerunt, & oculorum gratia cerebrum; cerebri gratia, oportuit reliquos sensus suprà locari: ne nerui sensorij longiore interuallo concrescentes parum idonei sensationibus redderentur: oculos autem cum cerebro & reliquis sensoriis iunctim caput vocamus. Verùm (dicendum est enim licet à Galeno nonnihil alienum sit) non solùm oculis, sed & reliquis sensibus bene facit situs sublimis: nam vox meliùs auditur ab excelso loco prolata, quàm ab imo: nec enim multi obices intercedunt, & aditum excludunt: & olfactus ascendentem vaporem commodius recipit quàm descendentem: sic gustus alimenta parte superiore ingerenda: aptius siquidem inferna deiicienda erant, sed, quod maioris momenti est, non videtur ea causa præcipua creandi capitis, quam Galenus docet, vt oculi in sublimi locentur. Cùm enim caput plurimis brutorũ insit, & tamen nõ procerius reliquo corpore: causa creandi capitis aliũde petenda est. nam si in pectoris frontispicio truncato capite, brutis omnibus, quæ innumera sunt, locarentur oculi: non minus quàm modò prospicerent. Causa ergo creandi capitis (si quid sentio) est maior commoditas & perfectio separandæ animalis facultatis à vitali: sicut vitalis à na- *2. de part. animal 8.* turali distinguendæ causa, thorax animalibus datus est. Sicut enim in imperfectis, vt plantis & quibusdam animalium, per totũ permiscentur facultates, vt & ossa cum carnibus in vnam mediocritatem: eò quòd non habeant exactam aut partium varietatem, aut facultatum integritatem, ita in perfectissimis præstat ob varietatem trium principalium, quibus animans gubernatur, & temperamenti diuersi singulis accommodi: simul & ad opportunam cuiusque facultatis in corpus per proprios canales distributionem: vt situ distarent mutuò.

Causa situs principaliũ. CVR autem eo ordine tres ventres dispositi sunt: vt supremum obtineat animalis facultas, medium spiritalis, postremum naturalis? Sanè decuit multis de causis: primùm oportebat plurimum separari, vim cogitantem ab alimenti officinis: crebri enim alimenti halitus interturbant intelligentiam: eò fit, vt venter crassus non gignat tenuem mentem, & pueri ob immodicum alimenti *7. physic. cap. 3.* motum sapientiæ inepti sint. Accedit & illa causa altera: calor multus spiritalium necessarius ad opera vtriusque facultatis animalis, & naturalis, ita commode communicatur vtrique, si in medio locetur amborũ. Postremò, quia sensus omnes, & maximè visus, in prora corporis exactiùs iudicãt: maximè autẽ accedente collo reddi possunt sublimia: è cõtrario exremẽta alimenti, tanquàm grauia cõmodiùs in imo resident qua & excernuntur: media igitur pars spiritalibus mẽbris conueniet.

Quis cerebri vsus. SEQVITVR vt indagetur cerebri ipsius munus & operatio, si quæ est. Aristoteles opinatur *2. de part. animal. 7.* formatum esse cerebrum gratia moderandi caloris animalium sanguineorum: nam cùm alitio & motus propria animalium munera non perficiantur commodè alia qualitate quàm calore: calor autem non quiuis est appositus ad peragendas eas functiones, sed cum temperamento: creauit in subsidium moderandi caloris cordis, frigidissimum cerebrum. Argumenta Aristotelis sunt, quòd sit cerebrum pars corporis, maximè exanguis. Et quòd natura (cùm soleat contraria inuicem iungere) ne immodicè excederet frigiditas cerebri, adiunxit illi dorsalem medullam: quæ communi medullarum ratione calet. Et quod in homine creauit cerebrum omnium maximum, quia & cor *8. de usu part. 3.* calidissimum. Sed meritò reprobatur à Galeno: non enim agnouit Aristoteles, vt qui non exactè perspectam haberet hominis fabricam, cerebri vsum, sicut nec structuram.

Ratio prima. Nam quid impediebat quo minus cor ea caloris moderantia crearetur, qua non egeret refrigerationis cerebri subsidio: nam & reliqua membra iam inde ab ortu temperiem habent, suis functionibus accommodam, quam tota vita suis facultatibus citra externa adiutoria conseruant. quòd si igneus cordis calor ob eximiam vim ne deurat, requirit alienum refrigerium: promptissimum erat ex externo aëre parare sufficiens: poterat enim natura creare asperam, latiorem, ita vt esset aëris capacior: non mutuari frigiditatem à membro longissimè distante, & interuallo medio ossibus vallato, & præsenti suo temperamento, (quod solùm ad cor accedit) mul- *Secunda.* to remissiùs frigente quàm aër etiam æstiuus. Præterea, si solam ex genito cerebro refrigerationem aucupatur natura: quorsum mira cerebri structura, ventriculorum, neruorum, camerati corporis, infundibuli, plexus: si est instar glaciei cuiusdam in solum vsum refrigerandi creatum? Est ergo

vera

vera ſententia creatum eſſe cerebrum, vt in ſe ederet actiones internorum ſenſuum: In reliquis verò membris ſenſuum & motionum arbitrarium opera. Non eſt tamen negandum ei qui ſemel agnouit dignitatem & munus cerebri, frigiditatem illius conferre maxime refrigerando ſpiritus vitali: ita vt ex vtroque principio paretur aptiſſimum motus & ſenſus inſtrumentum: niſi enim validus calor ſanguinem attenuaret, ſpiritus generatio nulla foret: ſi cerebri frigiditas non attemperaret genitum ſpiritum, ebullitio illius temerarios motus & ſenſationes induceret: ex vtroque verò principio, facto in ſpiritu moderamine vſus animalibus comparatur: decuitque vt in mutua hac opera cor infrà, cerebrum ſuprà locaretur: vt ſpiritus a corde ebulliens natura ſua ſurſum facilè feratur: in cerebro verò & refrigeratus & denſatus deorſum in corpus ſomni & quietis inducendæ cauſa detruderetur. Coniecturæ verò illæ Ariſtotelis inualidæ ſunt, nec prorſum veræ: dorſalis enim frigus apertiſſimis conuincitur teſtimoniis: quare fruſtra ſumit ad moderantiam cerebro adiunctam fuiſſe. Quòd verò cerebrum homini ampliſſimum conceſſum eſt, factum eſſe vero ſimilius eſt, propter multiplices cogitationes & operationes principes, quibus multis numeris vincit bruta.

Quale cerebri temperamentum.

POSTREMÒ agendum eſt de temperamento cerebri: difficile eſt autem indicare quomodò per tactum membrorum temperatura medicis agnoſcatur: nam in mortuo non apparet temperies ex corde influens: in viuo ſentitur non ſola à corde influens cum innata, ſed etiam tertia ex coalternatione vicinorum membrorum, humorum, vaporum, ſpirituum. Cùm ergo vniuerſa ſint, quæ de quouis membro conſiderari poſſunt, temperamenta tria, id inquiritur, cùm de quouis membro inquiritur abſolutè temperamentum, quod conſeruandum eſt. Eſt autem conſeruandum id quo cum membra operantur: operantur membra non cum ſolo innato, ex elementis componentibus conflato: non abſolutè cum influente, & tertio per coalternationem: ſed cum eo quod in quouis membro factum eſt: fixum, & in naturam verſum: tale eſt innatum, aliqua tamen ex parte mutatum per reliqua duo. nam influens, & ex coalternatione ferè eſt fiens in membro. Rem ita ſe habere ex eo colligas licet: quòd Galenus indagans membrorum ſingulorum temperaturas, quandoque cauet ne vlla extranea temperies miſceatur innatæ: quandoque è contrario conſiderat quid ex vicinorum commercio pars patiatur: idcirco ad ferendum iudicium de membri tacti temperamento, expectat exhalationem vaporum immutantium, aut ſaltem quòd cogitatione fingatur menſura caloris aſcititij, & fientis, ſeparenturque ab innata: quam ſolam rimari videtur, cùm non admittat eam ſolam, ſed quicquid etiam ex commercio aliarum duarum factum eſt: quomodò in pituita tangenda expectat, quod ceſſet in ea calor ex vaporum commercio impreſſus. In cute, quòd tangantur in continente temperato, ne imponat impreſſa qualitas à continente. In cerebro aperto exhalatio vaporum. & tamen quandoque videtur admittere talia temperamenta aliunde contracta: cùm non admittat niſi partem eius factam, quanta iam abiit in innatam: ita vt cum innata vnum conſtituat actionis principium, vt quando de vaſis ait: quomodò erunt frigida cum tam perpetua ſanguinis vicinitate: & de cerebro, quomodò erit frigidum, conuerſans cum tanta copia calidorum vaporum & ex omni parte choroide cinctum valde calente. Recipit ergo in temperamento membri indicando innatum cum ea portione influentis à corde, & per coalternationem reliquorum omnium membrorum, humorum, ſpirituum, vaporum, continentis, quæ iam tranſiit in factum: exempli cauſa, vbi ex diutina in certa patria mora contractum membris eſt aëris temperamentum, verſumque in habitudinem: tale iam cum innato inſtrumentum eſt operum omnium naturæ, & id iunctum conſeruandum eſt: à quo ſi labatur, ægrotat. In hanc ergo formam ſi indagetur cerebri temperamentum, Galenus putat eſſe humidiſſimum, ita vt in humiditate ſoli adipi concedat: In actiuis verò tanto eſſe frigidius cute, quanto eſt magis exangue: cùm ergo in eo non plurimum vincatur à cute, non valde recedit per frigus. Vnde apparet catalogum Auicenæ frigidorum vt cerebrum, humidorum vt hepar, non eſſe elaboratum: cùm cerebrum ſit humidius hepate, & humidius quàm frigidius. minus recipiendum eſt quod Iſacius ſcribit, eſſe naturaliter calidum humidum, vtpote medullam: frigidum verò ex accidenti gratia vaporum in caluaria concreſcentium: nam nec cerebrum, nec dorſalis ſunt ex medullarum genere niſi æquiuocè: quod rectè contra Ariſtotelem pronunciauit Auerrois, Peripateticæ Scholæ ſectator eximius: partim, quia ad ignem non liquantur inſtar medullarum, ſed aſſantur: partim, quia teguntur duabus membranis, à quo longiſſimè abſunt medullæ pinguiſſimæ, & citra interpoſitam membranam nutrientes oſſa. Nec pugnat cum hac ſententia, quod ſcribitur ab eodem Galeno cerebrum ad aërem etiam æſtiuum nudatum lædi, quia refrigeratur: vnde videtur colligi eſſe cute calidius. Si enim aër æſtiuus calidior eſt cute, aër autem æſtiuus refrigerat cerebrum, videtur cerebrum cute calidius. non pugnat, inquam, cum dicta ſententia, eò quòd accidit refrigerari & lædi cerebrum ab eo aere triplici de cauſa. Primò ob copiam vaporum calefacientium cerebrum, & ita ſolùm colligitur temperamentum cerebri fiens ex coalternatione, eſſe calidius aëre æſtiuo, & proinde cute, quod nó negamus: ſicut ex tactu eius colligitur. Deinde læditur ob diſſuetudinem, nam & dorſum nudatum ad aërem æſtiuum frigeſcit, licet non ſit calidius dorſum eo aëre. tandem cùm in nudato capite ſit copia cerebri, membranarum, neruorum, quæ omnia natura ſua valde frigida ſunt: nil mirum, ſi, ſicut dentes & reliqua intenſi frigoris, à ſimili etiam remiſſiore intendantur in frigore. cerebrum ergo ſuo temperamento, quod medici conſiderant facto, magis humidum, minus frigidum

1. de temper. vlt.
8. de vſu part. 2.
2. de tempe. Cap. 1.
8. de vſu part. 2.
1. de temp. vlt. & li. 2. Cap. 1.
Prima 1. doct. 3. Cap. 1.
Vniuerſal. doct. ca. 16.
2. Collect. cap. 3. & 12.
8. de vſu cap. 2. 3.

eſt: præſenti autem conflato ex triplici temperamenti genere (quod tactus indicat) calidum. nec ideò ſequitur non inducere ſomnum per refrigerationem, nec refrigerate vitalem ſpiritum, dum illum in animalem commutat: ſiquidem ea operatur facto temperamento, quo ſpiritum coquit, quod oſtenſum eſt ad frigidum inclinare.

CAP. VNDECIMVM.

Paruum igitur caput vitioſæ conſtitutionis cerebri proprium eſt indicium. magnum verò neceſſariò indicat bonam¹ cerebri compoſituram. Sed ſiquidem ob anſitæ virtutis robur, quæ multam atque optimam materiam afformauerit, euenit: optimum eſt ſignum. at ſi ob materiæ tantum multitudinem, haudquaquam bonum. diſtinguenda verò ſunt hæc & ex figura ipſa, & ex his quæ ab eo habent ortum. à figura quidem ipſa, ſi concinna. Semper enim hoc bonum eſt ſignum. Ex his autem quæ ab eo ortum habent, ſi valida eſt ceruix.² Et ſi aliis oſſibus optimè conſtet: atque omnis præterea neruoſa ſubſtantia bona ſit habitus, & robur habeat intentum. Propria autem capitis figura eſt, veluti ſi excogitares ſphæram exquiſitè rotundam, ex cera conſtructam, paulatim vtrinque depreſſam. In hac enim neceſſe eſt, vt³ poſteriores prioreſque partes plus gibbæ fiant, quàm ſphæra conueniat: quæ verò vtrinque conſiſtunt, magis rectæ. Quòd ſi ea quæ ſecundùm occiput eminentia minuatur: ſimul intueri oportet neruos, atque ceruicem, vnà cum oſſibus aliis. nam ſi ſecundùm naturam conſtiterint, materiæ defectu, non virtutis imbecillitate contingit. Illis verò non rectè ſe habentibus, principium eſt debile. Sed magna ex parte defectus qui occipiti eueniunt, conſequitur eorum quæ antè diximus, imbecillitas. rariſſiméque aliter euenire conſueuit. Caput etiam, quod ſecundùm occiput in acutiem tendit animaduertere oportet, iiſdem adhibitis diſtinguendi rationibus, quibus anteà in capite grandiore facto vtebamur. vt plurimùm verò, & hic⁴ optimum eſt ſignum figura cõcinna eius partis quæ cerebro adhæret, quam nõnulli medici poſterius cerebrum appellare cõſueuerunt, quemadmodum & poſterius exiſtit ea ſutura, quæ Græcæ literæ Λ formam habet præfinitam. Eſt verò huiuſmodi pars ſpinalis medullæ principium: & eius ratione neruorum omnium, qui actionibus obſeruiunt. Ipſa autem pars poſterior per ſe ipſam, paucos admodum ſenſitiuos obtinet neruos, plurimos verò actiuos. Quare vbi benè fuerit affecta vtraque pars, robuſtas habebunt eas quæ ab ipſis deriuationes. Eadem quoque diſtinctiones adhibendæ ſunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad poſteriores, earundémque & paruitatem & magnitudinem inſpicere oportet, atque itidem figuram.

Primum genus ſignorum cerebri, quod modò proſequitur à capitis diſpoſitione, ex magnitudine ſumebatur, figura, capillis, hoc genus exequitur: niſi quod de pilis ſermonem prætermittit ob prolixitatem ad capita ſequentia, vbi ſeorſum ſigna ſingulorum temperamentorum recenſentur. Primò ergo ex magnitudine ita indicat, minùs moderato ſemper prauum: maius aliquando bonum, ſæpiùs malum. diiudicatur ex figura & ortis: nam figura bona & orta robuſta arguunt amplitudinem capitis non eſſe reprobam: contraria confirmant prauitatem. Secundò explicat naturalem capitis figuram: ſphæram ceream (nam ea facilè comprimitur) à lateribus vtrinque modicè, compreſſam. Tertiò iudicat de paruitate partium capitis: nam quia figuram explicauerat, non accedens iam ad ſecundam ſpeciem diſpoſitionum capitis, ſed quaſi neceſſariò ad primam ſpeciem, quæ ex magnitudine ſumitur: ideò procedit ad explicandum paruitatem partium capitis, in qua occipitis eminentia deficit, de qua pronuntiat ferè eiſe reprobam: quando tamen iungitur probatis figuræ & ortis, minùs culpa meretur. Quartò tranſit ad amplam occipitis eminentiam, de qua eiſdem diſtinctionibus, vt in magno toto capite iudicat, explicans orta ab occipite, non eſſe omnes æquè neruos: ſed dorſalem cum motoriis neruis, pauciſſimis autem ſentientibus. Quintò de eminentia anteriore tantundem pronunciat, ſiue paruitate excedat, ſiue magnitudine, explicans orta à ſincipite, faciem, & ſenſus in facie ſitos, viſum, olfactum, auditum, guſtum.

1. *Cerebri compoſituram*] Legendum eſt [*conſtitutionem*] nam eodem verbo κατασκευῆς vtitur hìc & paulò antè: compoſitura autem magis importat organicam naturam, de qua modò ſermo non eſt.

2. *Et ſi aliis oſſibus optimè conſtet*] Quidam fruſtrà emendant [*Si cum aliis oſſibus benè compoſita ſit ceruix:*] ſenſus tamen authoris in ſcriptis verbis eſt, colligendum eſſe robur cerebri ex robore non ſolùm ceruicis & neruorum, ſed & reliquorum oſſium corporis, propter mutuum oſſium reſponſum.

3. *Poſteriores prioreſque partes*] Rectè habet: non quod alij codices ſub diſiunctione [*prioreſue partes*] habent.

4. *Optimum eſt ſignum figura, &c.*] Lege [*bonum ſignum eſt cerebelli concinna figura, quod quidam medicorum poſterius cerebrum vocant: ſiquidem retro eſt, ſeparatum lambdoide ſutura.*]

Sequitur vt explicata ſeries, ſi quid habet controuerſum, introſpiciamus, habet enim multa. Primum, num meritò in vniuerſum culpanda ſit capitis paruitas. Secundum, quot ſint capitis figuræ. Tertium, num rectè numerentur ab authore orta à capite. Quartum, num orta, quod ſcribit, atteſtentur ſuis principiis.

Paruum caput an ſemper malum.

DE PRIMO, Num perpetuò reprobum ſit paruum caput: multa poſſunt nos ab aſſentiendo remorari, niſi explicentur ſigillatim. poteſt enim ex pauca materia, ſed temperata, formari caput:

put: oportet ergo exploratam habere huius sententiæ causam. ideò enim in omni membro habente sua natura cauitatem reprobatur paruitas, laudatur amplitudo: quia amplum sufficienter recipit materias, vel membra continenda, & citra periculum vel obstructionis, vel motus necessarij: quare non solùm praua est paruitas, quæ in omni trina dimensione intelligitur, sed & longitudo ob defectum duarum dimensionum, vt in capite, ventriculo, ceruice, pectore. Ad quem sensum explicant multi Galenum hic, quasi in paruo capite incuset prauam compositionem. Verum cùm hic fuerit pollicitus tradere notas solius temperamenti, seruans notas compositionis ad libri finem; necesse est intelligere ex magnitudine, quo signo hic vtitur ad temperiem agnoscendam, sumi etiam ad temperiem coniecturam: licèt propter materiæ affinitatem possit simul de compositione inquirere. Agnoscitur ergo ad hunc modum ex magnitudine proba temperies, ex paruitate mala: nam cùm minus moderato caput prodierit, vel causa est in formatrice eius debili, quæ sufficientem materiæ quantitatem ad formationem allicere non potuit, vel materiæ trahendæ pertinacia, quæ trahenti facultati obsecuta non fuit: quorum vtrunque necessariò arguit partis intemperiem. siquidem imbecillitas facultatis ex intemperie partis est, in qua facultas consistit: pertinacia autem materiæ vel crassities est, vel inconcoctio. ex oppositis autem causis magnitudo concinnæ figuræ iuncta, temperamento attestatur. Sed instant, oculus paruus præfertur magno: cur ergo non & caput? Sed in oculo ratio est peculiaris, cur paruitas supra magnitudinem commendatur, non supra mediocritatem; videlicet, paruus confert visui, non spargens spiritum. quæ ratio in cerebro deficit: nam & exactè inspecturi oculis conniuemus ad angustandam pupillam. prætereà paruitas oculi non commendatur simpliciter ad omnes functiones, sed ad solum visum. Adde, quòd oculus non est membrum habens cauitatem vt caput. Addunt ex Aristotele, frons angusta indicat prudentem hominem: magna verò segnem. cùm tamen Aristoteles facilè mobiles esse dixerit angustæ frontis homines, non prudentes. Amplitudo autem frontis non est mirum si damnatur: siquidem & hic magnitudo sæpe reprobatur supra mediocritatem. Præterea citant ex tertio probl. qui minores sunt capite, prudentiores sunt: vulgò explicant caput paruum per inopiam carnis & crassitiei caluariæ, quia minùs grauat efficere prudentiam in hominibus, si ad bruta conferantur. quin & intra speciem humanam in homine parui capitis collato ad hominem magni: paruitas tamen capitis propter paruitatem caluariæ, de qua hic sermo est, magis lædit quàm augeat prudentiam. Si tamen res grauiter expendatur, in specie humana paruitas & magnitudo capitis non pendent ex aucta carne, cùm in eo minima sit inter homines varietas: sed ex caluariæ amplitudine. Quare satiùs concedetur paruum caput ferè excellere prudentia, eò quòd tales sunt cogitabundi, & in discursibus celeres, propter angustiam loci, in quo spiritus mouentur: non tamen ideò absolutè est melius id caput omnibus operationibus, quod hic considerat Galenus: imò nec etiam ad principales functiones, cùm virtus illarum non sit celeritas discursus, sed firmitas & mediocritas cogitationum. Auget dubitationem, quòd in equis præfertur caput paruum: in illis tamen non quæritur imaginatio valida, sed validus motus, qui ex robusta ceruice (quæ in equis laudatur) originem habet. Sed superest & illud excutiendum, cur de toto paruo capite simpliciter pronunciet malum: de paruitate sincipitis & occipitis addit cōsideranda esse figuram & orta. Opinor: paruitas totius capitis indicat paruitatem omnium ventrium, ideò semper reprobatur: vnius autem partis paruitas licèt ferè sit reproba, non ita necessariam arguit maliciam, quia alter venter amplus supplere potest. Neque nos moueat quod in 6. epid. de toto paruo capite addit, etiam post agnitam paruitatem consideranda esse orta. Non enim caret vitio locus, & legēdum est, ἐκ περιουσίας, ex abundanti cōsideranda esse orta in paruo capite, significans ex illis colligendam esse quantitatem maliciæ: nam malicia in genere ex sola paruitate sufficienter agnoscitur. Nec magis vrget, quod supra absolutè scripsit concinnam figuram bonum esse signum: hic verò non semper, sed vt plurimum: siquidem de quouis medico indicio bono pronunciari potest, semper esse bonum, quasi significet perpetuò bonum aliquod, vt coctio vrinæ semper est bonum in hoc sensu: In alio verò, vt bonum dicit certitudinem boni euentus, de nullo potest pronunciari, nisi, vt plurimum bonum: vt coctio vrinæ, vt plurimum bonum. nimirum quia ferè terminatur ad sanitatem: eò quòd signa agnoscendi, nisi multa iungantur, quod Galenus docuit, nunquam efficiunt certam scientiam. Quod si pergant interrogare quale intemperamentum colligitur ex paruitate? quidam aiunt, si paruum, siccum est: si etiam turpe, frigidum: si pulchrum, calidum. Magnum verò caput, humidum est: si simul turpe, frigidum: si pulchrum, temperatum. Alij negant, quia potest paucum esse, humidissimum tamen, vt gutta aquæ. Illud certiùs definiri potest: paruum caput necessariò siccum est, prout siccitas molem importat per humidæ substantiæ inopiam, sicut & oculi parui. humida enim membra, quò maiora, eò humidiora sunt: ita fit, vt in humano genere caput sit humidissimum, quia grande est brutis collatum. Sic inter homines ipsos grande caput collatum reliquis hominibus est humidum quantitate, licèt qualitatis intentione non oporteat. Quoad actiuas autem paruum, indicat debilem informatricem: fit autem debilis à quouis intemperamento, atque ita de temperamento natiuo colligendum esse videtur. nam quod consequitur ad paruitatem temperamentum, fere calidum est propter perpetem & celerem in angusto loco motum. turpitudo autem nascitur à quouis intemperamento seminis: sed frequentius à defectu qualitatis maximè facientis ad formationem, cùmque ea calor sit, sæpe frigori iungetur deformitas.

6. epid. comm.

Obiectio prima.

Secunda. 1. de hist. animal. 8.

Tertia. Probl. 3.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Com. citat.

Septima.

Lib. de plen. vlt. cap.

Octaua.

Quot sint capitis figuræ. 9. de vsu cap. 17. 2 Collect. cap. 11.

De secundo, quot sint capitis figuræ: naturalis figura sphærica est, cum compressione laterum vergente ad anticam partem: quod postremum Galenus non recensuit. causa rotunditatis, quia oportuit esse magnum, vt sufficeret tam multis actionibus, non ponderosum tamen: ideò figuram habuit capacissimam. Addit Auer. etiam ob robur: ita enim rotundæ turres ad robur faciunt. adde etiam ad faciliorem capitis circumuersionem. Compressionis autem laterum, vel, quod idem est, oblongæ figuræ causa est: quia protuberat cerebrum retro in dorsalem, ante in opticos & carunculas mammillares. videlicet, quia sensus oportebat eò vergere, quò & motum prosequendorum, quod est ad anteriora: dorsalem verò retro, quia sciebat egere dorsalem osseo munimento, quo & egebat pars postica ad securitatem, vtpote visu destituta. Cur autem laterales compressiones antrorsum vergant, vna causa est, quòd processus dorsalis est multo crassior quàm neruorum faciei: altera, quia in ea figura constituitur sinus quidam, in quem aër ex anteriore parte accedens impingit: vt ita per moram cogatur maiore impetu aures ingredi: ideò enim auriculæ multo magis prominent parte posteriore quàm antica, vt eum sinum ampliorem constituant. Est & tertia causa quare ad antica vergit compressio, quia ita non sunt ossa temporum impedimento oculis maiore circulo conspecturis. Innaturalis autem figuræ species quatuor numerantur: prima, in qua deest anterior gibbus. Secunda, in qua posterior. Tertia, in qua vterque, ita vt maneat rotundum. Quarta, innaturalissima, in qua extuberat ad latera. quam, ceu summe recedentem à natura, putat Galenus non dari cum vita: sed vidit Conciliator, & Vgo hic, & Vesalius. Sed quomodò non meminit in ea enumeratione de excessu vnius, vel ambarum eminentiarum: & de capite, quod sursum in acutiem vergit, de qua videtur locutus Hippocrates 6. Epid. quod propriè videtur acuminatum, Græcè φοξὸν. Illud dicendum est, acutum caput, vel acuminatum appellamus quod aspectu ipso vergit vel ad vnam eminentiam, vel ad vtramque: id quod accidit vel ex defectu, vel ex abundantia: quandoque, quia increscit eminentia, quandoque quia deest opposita: nam deficiente vna, altera pars, licet naturalis, videtur increuisse. Ideò 6. Epid. acutum semper est innaturale, sed non semper prauum. Sed siquidem acuties ex defectu orta est, mala est: si ex excessu, non semper mala, sed ex dictis distinguenda. Addit, excessum occipitij magis toleratur propter magnitudinem dorsalis inde orientis, quam sincipitis. Ergo ad obiectum vniuersim secantur figuræ capitis in naturalem, rotundam, acutam: rursum acuta in abundantem, & deficientem: hic similiter meminit tam de deficientibus, quam de auctis eminentiis: non tamen meminit de acuto in altum vergente, cuius palatum concauum est, & dentes conuersi. 6. Epid. 9. autem de vsu part. quia sola diuidebat acuta per defectum, solas quatuor figuras initio dictas memorauit. Sed videtur durum, quòd ex figura iudicat de temperamento contra secundum de temp. vbi refellitur ea indagatio: allata ratione, quòd figura sequitur principium diuinius: quare ex ea non licet colligere temperaturam. Solutio, mores sequuntur temperamentum, compositio mores: ideò à primo ad vltimum ex compositione licet significare supra temperaturam: quod physiognomici quandoque faciunt, ex compositione coniectantes mores & temperaturam: licet non certò ex vno indicio. quare potuit similiter Galenus hic numerare inter alia signa temperaturæ etiam figuram, licet sequatur principium diuinius, id est, doctrinam informatricis: non simpliciter temperaturam agentem. Sed certior solutio est, quòd ex figura non arguit simpliciter & vniuersum supra temperaturam: sed ex concinna figura supra robur informatricis, & è conuerso. quia autem robusta informatrix semper iungitur bono temperamento, ideò colligit per accidens ex figuræ concinnitate bonam partis temperaturam.

9. de vsu citato. 10.

Concil. different. 79.

Vesal. lib. 1. cap. 5.

Com. 3.

6. Epid. citato.

Cap. citat.

Cap. citato.

Obiectio.

Cap. 14.

2. de semine. cap. 2.

Orta à capite qualia. 2. de temp. 8.

Sequitur ordine tertium, num rectè numerentur orta à capite, dorsalis, nerui, ceruix, & reliqua ossa: hæc enim numerat Galenus. inter quæ dorsalis est paulo frigidior & siccior cerebro, sicut nerui dorsali: partim, quia destituuntur magnis ventribus plenis multo animali spiritu: partim, quia non habent exhalationem à toto ascendentem calidam humidam: partim, quia ob amplitudinem & situm cerebri supra os basilare, potuit creare ipsum longè mollius reliquis duobus. de neruis autem opinatur Galenus, ferè motorios oriri à cerebello, sensorios à cerebro: formatúmque esse cerebellum multo durius cerebro, vt esset origo motricum, quos tanquam actiuos oportebat esse sicciores. addit creatum esse cerebellum, indiuisum ventribus, quia ab eo erat processura dorsalis indiuisa. Iungit etiam superioribus, idcircò ad viscera vniuersa & intestina mandari neruos, non à proxima dorsali, sed à longinquo cerebro: quia oportebat viscera frui neruis, non ad motum deferendi corporis, sed ad sensationem noxij molestantis. Quæ omnia ex rerum euidentiis manifestam patiuntur contradictionem: nam cerebri partes & cerebelli mollicie non distant, sed quædam cerebri partes ad callosum corpus magis densantur, reliquæ omnes pari constant ad tactum mollicie. nec verum est oriri neruos motorios à cerebello simul & dorsalem, sensorios vero à sincipite: imò tam septem neruorum paria, quàm spinalis à cerebro ipso oriuntur, prope quartum ventrem, vbi spiritus mandandus continebatur elaboratissimus: cerebellum autem duobus tantùm quasi punctis dextro & sinistro hæret cerebro. quare & quod addidit, ideò cerebellum vnum factum, vt dorsalis vna prodeat: non secus reprobum est. facile est autem separare cerebelli substantiam spiris obuolutam & fuscam, à cerebro anfractuoso & plurima parte albissimo. quod autem neruos ad viscera à cerebro deduxerit, non à dorsali, non est causa quam refert, vt haberent sensum exactiorem: nam cùm à dorsali mandet neruos ad cutem multò exactius sensuram occurrentia, potuit maiore vsu, scilicet à dorsali explantare ad viscera. Sed prouidit

5. de vsu cap. 3. 5.

uidit firmitudini neruorum, quorum processus multò quàm vasorum magis in via periclitatur, ob eximiam molliciem & tenuitatem contentæ medullæ: quare sicut dorsali, id est, trunco neruorum peculiare tegumentum osseum construxit, & à dorsali implexos neruos non diuidendos in ramos deduxit: ita ad viscera (quæ omnia pendebant, & firmiter cohærebant cum gula & aspera arteria, & per illa media cum palato & cerebro) tutissimè mandauit deorsum à cerebro neruos, quos à dorsali parùm tutò mandasset: nam cùm viscera non cohæreant costis, nec vertebris, nec musculis: quæ membra recipiunt à dorsali ramos, non potuit sine anfractutæ periculo à dorsali expandi neruus ad viscera. De ossibus autem scribitur 6. Epid. à capite ossium naturam æstimato: non quasi oriantur ossa à capite, sed quia ossa κώλων, id est, artuum, brachiorum scilicet & crurum respondent proportione ossibus, quibus articulantur: videlicet ossa brachiorũ humero, ossa crurum sacro, ossa autem humeri, & sacrum, vertebris respondent, quibus & cohærent, vertebræ dorsali, dorsalis cerebro, cerebrum caluariæ. quare vniuersa corporis ossa magnitudine respondent capitis magnitudini. cùm ergo ossa omnia specie eadem sint, & quantitate mutua conueniant, meritò coniectamus ex robore ossium corporis, robur caluariæ, ex imbecillitate imbecillitatem. licet enim infrà fateatur musculos corporis non omnes necessariò eodem insigniri temperamento. In ossibus ferè non euenies, quia & ossa omnia inuicem articulantur, & magnitudinis æqua proportione constant. Par. 6. com. 24.

QVOD verò quarto loco scriptum est, orta attestari principiis, & è conuerso, habet dubitationem, cùm nonnulli præclaro ingenio præditi oriantur, vel cæci, vel surdi; & neruus natura siccus ab humido cerebro oriatur. Diluitur: cùm orta similia sint in substãtia suis principiis, vnde oriuntur; & vix informatrix statim à formato principio conuertatur ad ortorum formationem: ferè accides, vt non distent inuicem, sed sibi mutuò attestentur & respondeant, potissimùm autem id obseruabitur, vt si orta valida sunt, multo validior credatur fons & origo: quo pacto enim vis erga canales diligens, negligenter formauerit principale? Ergo ingeniosus non necessariò capite valet, imò è diuerso plures prudentissimi capite sunt imbecilli. Deinde etiam fieri potest vt cerebrum nobile formetur, orta autem oculi, vel aures deficiant. Tertiò, fit etiam, vt qui non obtinet ab ortu valdè integram intelligendi vim, ob sensuum defectum, ex accidenti reddatur perspicacior, vniuersa animi vi intrò se conferente. Ad alterum, sicut cerebrum constat ex membranosa substantia circundante sicca, & interna medullari humida, ita & neruus. Adde responsum ortorum ad principia non esse intelligendum absolutum: sed ita, vt si in suo genere principium, verbi gratia, cerebrum labitur à temperato cerebro per calidum, coniectemus neruos ex eo cerebro oriundos à temperatis neruis per calorem desciscere. Num orta principiis respondeãt.

Et sensus ibi locatos; visum, gustum, atque odoratum: hæc enim se inuicem indicant atque attestantur, & quæ à principiis oriuntur, principij virtutem, vel vitium; & principium eorum quæ ab ipso nascuntur. Earum autem operationum, quæ obtinent principatum, virtus ac vitium, sunt ipsius principij[1] *seorsum tantummodò indicia. Voco autem operationes principatum obtinentes, quæ à solo principio proueniunt.*[2] *Ingenium quidem igitur subtilem cerebri substantiam indicat, tarditas verò intellectus crassam: discendi verò facilitas formarum facilè susceptiuam, memoria verò stabilem ac firmam. sicuti & discendi difficultas formarum non facilè susceptiuam, obliuio verò fluidam. Mobilitas quoque in opinionibus calidam, stabilitas autem frigidam. adhuc autem duo indiciorum genera mihi videor prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus. quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum verò ad ea quæ extrinsecus occursant. Erit autem*[3] *in vtrisque sermo communis.*

Tradit doctrinam de reliquis signis cerebri, præter primum à dispositione capitis sumptum: primò referens actiones sensificas, ex quarum robore, aut imbecillitate agnoscit cerebri dispositionem. prætermittit autem actiones motus, eò quòd prosequitur hic signa sincipitis deficientis per orta à sincipite, id est, per neruos sensificos, sicut paulò antè de motorius agebat, ceu ortis à cerebello. Secũdò exequitur genus quartum actionum principalium, quibus plurimùm fidit, tanquàm propriis solius cerebri, non etiam organorum; memorátque operationes aliquot iudicantes: videlicet, ingenium indicat tenuem cerebri substantiam: discendi facilitas substantiam formarum susceptricem: mobilitas opinionum calorem: memoria stabilem cerebri substantiam. horum verò contrariæ operationes oppositum statum demonstant Tertiò excusat quod de postremis duobus generibus signorum ab actionibus naturalibus, & ab externis alterantibus non agit; seruans ad ordinem, qui sequitur de singulorum temperamentorum indiciis.

1. *Seorsum tantummodò*] Legendum est [*solius ipsius principij tantummodò.*]
2. *Ingenium*] Verti potest, *prudentia, sagacitas, ἀγχίνοια.*
3. *In vtrisque*] de *vtrisque* latiùs legetur.

SED paulò latiùs spatiandum est, & de signo ab ingenio petito, & de altero ex reliquis principalibus actionibus. Ergo principalia membra quasdam functiones in se exercent, vt cerebrum cogitare, memorari: alias in reliquo corpore, vt sentire & mouere per sensoria & musculos, cor in se iram exercet: in reliquo corpore pulsationem. hepar in se concupiscentiam, in corpore alitionem per sanguinis suppeditationem. Sunt autem multo certiora indicia status principiorum, functiones primi generis quàm secundi; eò quòd operationes primæ à solo principio pendent: ideò illi so- Ingenium vnde pẽdeat. 2. præfag. libri de plac. com. 6.

Lib. de differentiis sympt. 3.

li & certo attestantur. reliquæ verò significant membra, vnde pendent, videlicet dispositionem principij & membri, in quo exercetur operatio. Sunt autem operationes principes omnes tribus generibus contentæ: imaginatrix, ratiocinatrix, recordatrix: licèt enim diuidant has philosophi in magis particulares: verùm ad tria illa genera reducuntur, & varietas triplicium operationum sufficienter iodicat cerebri statum. Inter eas ergo orditur à prudentia, vel ingenio, functione mentis, vel intellectus, vel cogitationis, (non enim separat hæc nomina Galenus) tanquam à præstantiore inter principes operationes. Quod tamen ab eo colligit tenuitatem cerebri, habet dubitationes.

Dubitatio prima.

PRIMA: Cùm proposuerit tradere notas solius temperamenti in cerebro, colligit alia à temperamento: videlicet, hic tenuitatem, modum scilicet substantiæ cerebri, & paulò pòst aptitudinem ad formas suscipiendas. Sanè constat ex hoc loco, quod alibi ostensum est, per temperaturam intelligere Galenum, non solam mixtionem primarum qualitatum: sed & ea quæ necessariò sequuntur ad eam proportionem qualitatum. Nam ea consequentia sont etiam causa proborum, aut malarum operationum, quare erunt sanitas vel morbus: vt perspicuitas incotnea ad visum, & tenuitas cerebri ad discursuum velocitatem.

Secunda.

ALTERA dubitatio: Hic ingenium tenui cerebro facit familiare, infrà autem capite de hepate tenuitatem sanguinis refert in humiditatem hepatis: vnde videtur tenuitatem cerebri pariter in humiditaté eius referendam esse: humiditas autem cerebri stoliditatis, non ingenij origo est. Sed (licèt quidam putent concludere) varia causa est tenuitatis substantiæ in liquido & in solido corpore: nam in liquido, vt sanguine, tenuitatis causa est mixtio aquæ plurima: ea ideò attestatur humiditati hepatis, quia in humido hepate ob inopiam resolutionis manet serum. In solido autē corpore, quale est cerebrum, tenuitas substantiæ magis sequitur portionem multam ignis & aëris cum defectu terræ ingrassantis: ideò tenuitas substantiæ cerebri non indicat humiditatem cerebri, sicut tenuitas sanguinis humiditatem capitis.

Tertia. Cap. 5.

Cap. 13.

TERTIA: Septimo de plac. scribitur ex Erasistrato causam prudentiæ in homine supra bruta esse, varietatem maiorem compositionis cerebri humani: sicut reliqua membra, in quibus natura intendit perfectionem in quouis animali, exactius elaborat. Eam tamen sententiam 8. de vsu refellit, asserens melius esse existimare intellectum sequi, non varietatem compositionis, sed temperiem animalis spiritus. hic verò ab vtroque loco dissentit, referens ad motum substantiæ cerebri tenuem. Arbitror in quauis animalium specie, vsui præstantiori à natura in ea specie intento, præstari compositionem exactiorem: quandoque magnitudinem præcellentem, vt dentes apro armorum vice: neruos odoratorios cani ad venandum: cerebrum homini triplo, quàm bouillum maius ad cogitationes. quandoque compositionis varietate & numero, vt musculi crurum lepori, & ceruo, ad fugiendum. quandoque temperie prouidet operi magis accommoda, vt visum feli noctu venaturo, & homini cutem temperatissimam ad tactum, & cerebrum tenuissimum ad intellectum. Ergo causa intelligentiæ humanæ supra bruta potissima est intellectiua anima, qua bruta superat. Instrumentalis autem non est varietas maior constructionis cerebri: nam (quod Galenus arguit) oportêbat cerebrum asini, vel arietis non formari cum illis anfractibus & mæandris: quos tamen similiter humano cerebro habet: sed erit instrumentaria causa amplitudo cerebri, & ventriculorum eius gignentium copiosum spiritum, tam multis sufficientem internis sensationibus; & præterea temperamentum spiritus. id manat à tenuitate cum certo, aptoque temperamento cerebri. tenuitas autem facit ad intellectum: tum quia spiritus tenuis per se totum suscipit phantasmata, quare exactiùs suscipit: tum quia promptè permeat totum cerebrum, vbi idola contemplanda continentur: tum etiam, quia tenue instar tenuis aquæ, vel lucidi speculi manifestas repræsentat rerum imagines. temperamentum autem faciens ad sapientiam in cerebro, ostensum est suprà esse siccum cum moderantia calidi & frigidi: valde enim calidum mobiles reddit, valde frigidum tardos.

Facultates aliæ principes vnde.

Cap. 4.

DE reliquis verò operationibus principibus, imaginatricis opus est facilè percipere: id quod indicat Galeno cerebrum esse bene susceptiuum formarum. cui autem temperamento attestetur bona susceptio formarum, variant interpretes. verùm cùm non possit ascribi, nisi vel calori, vel tenuitati, vel humiditati: de calore autem pronunciat solam mobilitatem, de tenuitate ingenium: Superest, vt de humiditate intelligenda sit susceptio facilis formarum, videlicet naturali, nam de excrementicia & innaturali dixit 3. de loc. inducere stoliditatem. Operationem autem cogitatricis memorat vltra ingenium, de quo dictum est, mobilitatem opinionum, caloris cerebri argumentum. quod signum intelligendum est supposita prudentiæ paritate: nam imprudentia sæpe inconstantiæ causa est, vt in pueris, mulieribus, & viris parum sapientibus: videlicet latent illos, neque occurrunt, quæ dubitare faciant aduersæ rationes. quare & citò pronunciant, & facilè à pronunciato recedunt: vbi verò prudentia constat, mobilitas calorem cerebri significat, qui in causa est vt citò migret spiritus ad contraria simulachra, & rationes. Postremò memoria stabilis sicci cerebri indicium est ob manifestam causam permanentiæ Idolorum.

CAP. DECIMVMTERTIVM.

Siquidem cerebrum sortiatur bonam quatuor primarum qualitatum temperaturam, omnia quæ diximus habebit moderata, & excrementa, quæ vel per palatum, vel nares, vel aures, vel oculos expurgantur.

hæc

hac quoque modicè se habebunt. Atque ab his qua extrinsecus occursant, minimè laduntur, qua scilicet vel calefaciunt, vel frigefaciunt, vel humectant, vel exiccant. Talibus igitur capilli capitis, cùm adhuc sunt infantes subrufi, cùm verò pueri subflaui, cùm iam adoleuerunt flaui fiunt, mediique sunt inter eos, qui omnino sunt crispi & simplices, non tamen facile caluitium patiuntur. Qua verò dicuntur ac posterius dicenda indicia sunt, accipere oportet, vt in bonam habentibus temperiem habitationibus. Qua autem ad capillos attinent, non ad locorum tantùm, sed ad humorum quoque temperaturam, qua cerebri temperatura proportione respondet, sunt referenda. Si verò calidius sit quam oporteat, in altera verò oppositione bonam habeat temperaturam, siquidem in caliditate excesserit, omnia qua dicentur validiora erunt indicia: sed si paruus fuerit excessus, imbecillia. Communis autem hac ratio statuatur in omnibus partibus, quarum in temperaturis vniuersis indicia sumus tradituri.

Altero & secundo ordine texit doctrinam de signis temperaturarum cerebri: in quo auspicatur à certo cerebri temperamento, iungens vniuersa eius indicia, potissimùm explicans omissa paulò antè proposito ordine: pilos, actiones naturales, & externum ab occursantibus indicium. Inter temperamenta autem incipit à temperati signis. Primò agnoscit temperiem ex moderantia dictorum omnium nuper signorum. vnde intelligitur, quod suprà citatum est, non esse temperati singulas functiones optimas: nam nec ingenium est summum, nec intellectus tarditas, sed ambo extrema moderata. sic addiscendi facilitatem & difficultatem habebit moderata: excrementa verò per meatus omnes expurgatorios, exeunt modicè. vnde etiam intelligitur non esse tribuendum laudi, quòd nil vnquam per nares, vel palatum excernatur, sed quòd moderatè: item ab occursantibus minimùm lædetur. Numerat autem agentia a quatuor qualitatibus. subintelligens etiam flatus crapulam, satietatem, famem, cefalalgica, odores, hominum conuentus: quæ omnia debile caput solent offendere, non validum. Secundò prosequitur à pilis iudicium, numerans omnes qualitates, quæ in pilis considerãtur: vtpotè colorem, quod infantibus subrufi, pueris subflaui sint, adultis flauescant figuram, quòd medij sint inter crispos & lenes: copiam, quòd non citò caluescant. Tertiò addit determinationes duas: vnam ad omnia signa & dicta & dicenda, quòd vera sunt, & locum habent tantùm in regionibus temperatis vtpotè de colore corporis temperati, habitudine totius. Altera determinatio concernens solos pilos: oportet supponere humores respondere temperamento cerebri, nam ob varietatem humorum à cerebri temperamento, pili non semper indicant capitis temperamentum. Quartò transit ad intemperati notas, ac primùm calidi: proponens determinationem necessariam in omnibus signis intemperamentorum: quòd signa hic tradita, si intensa sunt, indicant intemperiem validam, si verò remissa inualidam.

Quoniam verò capitis sententia amplè patet, per partes interpretanda, disputandáque est primùm de indicio à naturalibus desumpto functionibus, proximè de natura pilorũ. Tertiò de colore eorum. Quartò, de crispitudine. Quintò, de caluitie. Sextò, de canis. Septimò, de duabus Galeni determinationibus. De signo ab actionibus naturalibus illud intelligẽdum est, cùm signa oporteat esse sensui nota: actiones autem naturales effugiant sensum nostrũ, non potest ab illis peti cognitio, nisi, quatenus per exeuntia excremẽta sensui manifestata coniectamus, peruenimúsque in agnitionem naturalium, internarúmque actionum. Cùm autem sint numero quatuor, dispositio attractricis, & expultricis, ex quantitate intelligitur exeuntium: nam si vel plus modico attractum est, vel plus modico viget expultrix, increscat quantitas exuntium excrementorum necesse est. Si verò vel tractrix defecit, vel expultrix, minor modo est excrementi apparentis quantitas. Ex qualitate verò eius agnoscitur dispositio reliquarum duarum coctricis & retentricis: nam si temperatum est qualitate excrementum, & substantia, bona præcessit coctio: sin secus: mala. Doctè itaque Galenus ex quantitate simul & qualitate exuntium per meatus cerebri purgamentorum, agnoscit statum omnium quatuor naturalium, vel actionum, vel facultatum.

De natvra verò pilorum ita sentiendum est: pilorum materia vapor est humorum siccus: est enim, sicut in magno mundo duplex, alter humidus pluuiæ & roris materia, alter siccus ignitarum impressionum fomes: sic in homine humidus somnum inducit, & vbi excedit, catarrum: siccus verò abit, modò in pilos, modò in vngues, vngulas, cornua, pro partium diuersitate. agens verò apud multos est frigus externũ coagulans. Sed cùm sint mixta, & adhuc magis viuentia, citra calorem innatum prodire non possunt. quare certius est ab innato calore per coctionem fieri, nec ad id oportet calorem dominari frigori, sed prodit coctio perpetuò à calore determinato per frigus commixtum. quandoque quidem excedens sæpiùs excessum: vt in lacte, imò & in viuentibus, musca, & ape: verùm tanquàm postremum sigillans omnia coagulánsque, iungitur frigus externum: quod etiam de vnguibus & de adipe concessit Hippocrates. Causa autem, quam vocant sine qua non, est amplitudo pororum moderata: siue enim deficiant, non nascuntur, vt in infantibus, siue excedant, decidunt, vt in multis senum.

Pilorum natura.

4. metheo. 2.
2. de temp. 1.
Lib. de ossibus.

Ex cavsis verò colorum in pilis, prima sumitur ex materiæ varietate, quæ, quò magis adusta est, magis nigricat. Secunda, ex agente, quanto calor eleuans validior est. Tertia, ex continentis temperie, vnde variant secũdùm climata, Æthiopibus nigri, Germanis flaui. Quarta, ex varietate partis, vnde exeunt: videlicet in brutis iuxta colorem cutis, ob crassitiem eius: In homine autem ob tenuitatem cutis magis sequuntur temperamentum membri substrati cuti, nempe capitis pili, cerebri temperamentum. sic thoracis pili cordis indicant temperiem colore suo, præcordiorum verò

Colorum in pilis causæ.
Prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
3. de gener. anima. 4.

pili hepatis. Verùm etiam in homine nonnihil ſequuntur varietatem cutis,& alimenti eius: ideò enim quorundam pili etiam adoleſcentum albent,propter pituitæ cutaneæ albedinem: non enim abundant in toto pituita. Sic in alopecia pili ſequutur cutis colorem.ſic in ſenibus pili craſſeſcunt ob cutis craſſitiem.Omne enim membranoſum,quale eſt cutis,tenſum attenuatur,laxum verò per ſenectam craſſeſcit.Poteſt & illa eſſe cauſa craſſitiei pilorum per ſenectam,quæ ſcripta eſt.6.Epid.

Sect.5.com.6.

quòd rareſcunt meatus cutanei per ætatem. Nec obſtat, quod ſenibus caput calueſcit,quare magis quàm adoleſcentes tolerant nudare caput: quia illa aſtrictio pororum ſincipitis,ex qua calueſcunt nonnulli, habet peculiarem cauſam ex maxima ſiccitate cutis ſincipitis excarnis cum caluaria ſubſtrata.

Quinta.

Quinta cauſa, ex externa permixtione:quomodò opacæ fuligines occupantes meatus,pilos inficiunt nigredine in his, qui ferunt operta capita. Si autem loco fuliginum atrarum ingreditur externus aer,albent, quomodò mulieres lotos pilos ſoli exponunt nudato capite, vel etiam nidore ſulphureo ſuffiunt,vel aqua forti imbuunt,vt ita diſſipatarum fuliginum locum ſubingrediens aër occupet:aut vbi in ſenecta auctæ pituitæ vapor per pilum diffunditur. Sed obiiciũt dupliciter contra cauſas dictas:primò,ſi ſol extra dealbat pilum temperatum, cur calor biliosi intrò non dealbat fuliginem? Soluitur,non agit in fuliginem ſeparatam,ſed permixtam humido:quare ex eleuato vapore humido vſto nigricat pilus, extra autem calor ſolaris agit in ſolum pilum ſiccum. Vel aliter, poſtquàm partes pili frigore concreuerũt & denſatæ ſunt,ſol opacos vapores meatuum reſoluens, propter ingredientem aërem per accidens dealbat: quæ cauſa deficit calori biliosi, cùm nondum conſtet pilus concretus.

Obiectio prima.

Secunda.

Altera obiectio, pilus eſt ſiccior quouis humore:cùm ergo bilis porracea ob ſiccitatem, agente calore tranſeat in æruginoſam albiorem, ergo & materia pili agente calore biliosi albeſcet.

Prima 2. doct. 4.cap.1.10. ſimpl.13.

Arbitror illã Auicenæ ſententiam non conſentire Galeno, nec rationi,nec experimento:& timidè ab Auicena prolatã eſſe dicẽte,& hoc quidem indicium eſt æſtimatiuum. Galenus enim perpetuò docet de bilis ſpeciebus, quò quæque ex illis eſt craſſior & nigrior, eò eſſe calidiorem:quò tenuior & albior, minùs calidam. nec refragatur ratio, nam cùm finis vſtionis in bile ſit atra, & bilis flauæ ſpecies omnes, media ſint ad eum finem: ſequitur ante atræ generationem bilem albeſcere non poſſe: ſicut nec cineres ante carbones fieri. Item color à calore inducitur varius iuxta varietatem paſſiuarum qualitatum actu vincentium, non vi:aliàs omnis bilis caleſcens alberet,omnis enim bilis virtute ſicca eſt,ſicut actu bilis porracea humida eſt:ergo agente calore nigreſcet quid,quod experimẽto conſtat,ſi ad ignem apponatur porracea, indies reddi nigriorem; ergo & intra corpus. Videtur autem dediſſe cauſam errori, quò aliqua porracea eſt multo incolumior quàm æruginoſa:videlicet porracea, quæ in ventriculo citra morbum gignitur, de qua frequẽs eſt Galeno ſermo:vnde fit vt aliqua bilis albior ſit deterior aliqua nigriore, non tamen ſunt tales eiuſdem ſpeciei & generationis.

2. de tem. 13. & de atra bile 2.

Criſpitudinis cauſæ.

Prima.

5.de gener.animal.3.

Secunda.

2 de tem.10.

DE CAVSIS verò criſpitudinis refert Ariſtoteles ad alteram duarum cauſarum:prima,portio ignis abundans in pilo,vnde exhalatio aſcendit:& cùm terreum vſtum commixtum deſcendat,fit motus pili contrarius:quo cum (pilus enim ob ſui imbecillitatem facilè flectitur) criſpatur. Secunda,terreum vſtum abundans:nam pauca humiditas permixta cùm facilè ſiccetur à continente,conuellitur pilus, quòd criſpitudo eſt. Galenus autem parum ab eo recedit: refert enim ad ſiccitatem pili promiſcuè hoc verbo oſtendens abundãtiam in eo ignis, vel terræ. vera autem ſit potior cauſa,calor ignis,an ſiccitas terræ? Videtur calor ignis:quia cùm immediata cauſa conuulſionis huius ſit exiccatio pili: id quod potentius ſiccat humidum internum, erit potentior cauſa: oſtenſum eſt autem calorem potentius exiccare humidum, quàm ſiccitatem. Addit aliam cauſam Galenus:

5.ſimpl.4.

obliquitatem meatus,cuius refert priores cauſas duas:debilitatem exhalationis.quare non potens recta meare & rumpere ob debilitatem intorquet meatum:vel duritiem cutis,ita vt etiam à robuſta exhalatione findi,niſi per moram,non poſſit.

Obiectio.

Quidam obiiciunt aduerſus hanc Galeni cauſam:ſi pilus exiens vel ob debilitatem,vel ob duritiem cutis,fit criſpus:criſpus pilus cauſat pori obliquitatem,non è conuerſo obliquitas meatus criſpitudinem. Sed non aduertunt vaporem penetrantem nondum obtinere nomen pili: quare criſpi pili cauſa erit obliquitas meatus,quæ originem habuit ab exhalatione morante. Meritò ergo temperatum cerebrum cum ſimili temperamẽto humorum gignit & pilos medios criſpi & lenis:cùm nec portione ignea,nec terrea plurimùm abundent: nec item exhalatio debilis,nec cutis dura ſit, ſicut nec ad oppoſitum valde labitur. Videtur autem vltra dictas duas cauſas addenda tertia ex informatrice aſſimilante parentibus: qua de cauſa filij Æthiopum, etiam ſi in temperata regione naſcantur,pilos habent criſpos,nigros,breues.

Caluitij cauſa.

IAM verò de caluitio varij varia prodiderunt. Hippocrates lib.de nat.pueri.quia vidit eunuchos nunquam calueſcere, & ex aliis quoſdam tantũ, opinatur cauſam caluitiei eſſe certum temperamentum ſimul cum effluxu ſeminis. In acceſſu ergo, quibus dominatur flegma caleſcens, accedit & vrit radices pilorum,quare defluunt: qui ergo eo humore vacant, vel à Venere abſtinent, non calueſcunt.

Ariſtotelis prima ſententia.

8.de placitis cap.12.

2. natur. facul.k.vlt.

Verùm quia experimento conſtat humidos non calueſcere, ſed ſiccos,& quia pituitæ non eſt vrere, fortè flegmatis nomine vſu quorundam veterum intellexit bilioſum, & acrem humorem a φλέγεσθαι,inflammari dictum: de qua ſignificatione meminit aliquando Galenus. Ariſtoteles verò paulò vlterius procedens,de caluitie ita pronunciat: primò aſſerit caluitiem humanam reſpondere defrõdationi arborum,depennationi volucrum, deſquamationi piſcium, exuuiæ ſerpentum:

pentum: quorum omnium causa est defectus humidi pinguis alentis & sustinentis partes dictas viuorum excrementicias. id quod ostendit hoc argumento, quòd ea plantis resinosæ, pinus, picea, cypressus; & oleosæ oliuæ, laurus, malus medica non defrondescunt. Nec obstat quod tales partes videntur constare non pingui & vtili humiditate, sed aquea excrementicia: quia licèt illarum partium humidum, si conferatur ad membrorum humidum, sit excrementicium, est tamen pingue, ceu innati caloris pabulum, cùm eo alantur, & facilè inflammentur pili, cornua, vngulæ. Si autem dubitetur, cur absumitur humidum earum partium quotannis, non internum membrorum: causa referenda est partim ad paucitatem, tenuitatem & impuritatem eius, simul cum situ externo earum partium: partim ad vim regentem, quæ ex industria destituit partes illas à regimine & alitione. cùm enim conducat excrescere illas in immensum, & puritati alimenti bene faciat, vt perpetuò excrementa in eas partes absumantur; iubas, pilos, cornua, squamas, folia: vtilissimè colligit se natura ad viscera & principes partes, postquàm per æstatem extimæ illæ partes & munimenta integram mensuram assecuta sunt: vt ita priora decidua cedant aduenienti excremento in ea reparatione absumendo.

Secundò.

SECVNDÒ, quærit Aristoteles, cur homo non patitur similiter dictis viuentibus annalem caluitiem, & cur non repilescit caluus, sicut refrondescunt & repennescunt illa: respondet, ob pinguis copiam homo non priuatur vniuersis pili, sicut arbores oleosæ, licèt habeant folia aliqua decidua non tamen quotannis in totum priuantur frondibus: abundantiam autem eius humidi in homine indicat longæuitas, sanguinis copia, & innati caloris. ideò autem non repilescit homo (inquit) quia ætates non redeunt, sicut tempora: id est, cùm illa superiora arescant & deficiant ab æstatis calore, meritò succedente contrario temporis statu, hyberno materiam suppeditante, & verno roborante informatricis actionem, fit innouatio decidentium. In homine verò, cum sola æstiua arefactio absumat humidum dictum, ampliùs redire nequeunt; neque enim à senecta est vllus ad iuuentam reditus.

Tertiò.

TERTIÒ, quærit Aristoteles, cur homines solo capite caluescant, & magis sincipite: mulieres verò, & eunuchi nunquam caluescant. Respondet, caluescere solum caput, quia licèt caput sit pars humidissima, parum tamen habet humidi calidi pinguis: ostenditur ex absentia in totum adipis in cerebro, & membranis eius, & quia inter assandum nil remittit pingue cerebrum, quale ea carne defluit: & quia, cùm concurrant perpetuò, & respondeant copia calidi innati cum pingui humido: cerebrum abundans frigore, calore innato destitutum, pariter etiam pingui humido carebit. Caluescunt ergo homines ea corporis parte, quæ ob pinguis inopiam citiùs arescit: & cùm inter partes capitis sinciput ob insignem cerebri contenti copiam maximè frigeat; ad portionem defecti caloris, deficit pingui: ideò inter partes capitis potissimùm caluescit sinciput. & quia per accessum, plurimum seminis calidi humidi à cerebro descendit, vnde pars, alioquin pinguedinis expers, multò magis arida redditur: fit, vt in non fundentibus semen, quales sunt mulieres, & eunuchi, nunquam appareat caluitium. Sed propositæ tertio loco difficultati multò manifestiùs satisfacit Galenus: cùm (inquit) cutis hominis sit mollissima, quo siccior est, hirsutior euadit: quare cutis capitis, quia hæret ossi nudo, & in se dura est gestandis oneribus creata, priùs reliquis corporis partibus vestitur pilis: & adhuc citiùs sinciput, quoniam ea pars capitis & siccissima est, & magis nudo ossi hærens. Arescente ergo cute per senectam reliqua cutis non accedit ad siccitatem ineptam continendis pilis, sed sola sincipitis cutis: nec id in omnibus, sed in siccis tantùm naturis. Non ergo in pueris fiet caluitium, non in eunuchis, non in mulieribus, nec in viris pituitosis, sed solis natura siccis: quæ ratio ex tactu confirmationem habet, cùm in caluis sinciput sentiatur tactu densissimum, durum & occalescens, instar cicatricum, quæ ex eadem densitatis causa perpetuò glabra perseuerant.

2. de temp. 11.

Canorum causa.

SED IAM ad canitiem accedamus. Idem Hippocrates citatus, quia vidit in alba vitiligine nasci canos, videlicet non sufficiente vi nutritoria cutis assimilare sibi vnitum iam alimentum, quare manens album trãsit in canos; credidit, siue ab ortu prodeant, siue per senectam semper obtinere hanc causam albi alimenti cuti hærentis. quæ tamen sententia Aristoteli reprobatur: eò quòd in vitiligine alba cutis crassescit, instar cutis brutorum, in quibus color pilorum sequitur cutem: ideò ea eo non licet inferre, in sanitate canitiem sequi alimentum cutis album. Alij asserebant effici ex ariditate, instar herbarum per Autumnum arescentium. Reprobat Aristoteles, quia ab ortu quandoque oriuntur cani, nil autem nascitur aridum. Iam operti pili experimento citiùs canescunt, operti autem minùs siccantur: non ergo prodit ab ariditate canities. Item à cuspide priùs canescunt, quàm à radice: non itaque ex siccitate alimenti canescunt: nam alimentum radici apponitur. Suasioni autem eorum, qua ita persuadere conantur, vnctio hydrelæi prohibet caluitiem, hydrelæum humectat: humectatio igitur prohibet canitiem. Respondet, non propter humectationem, sed propter refrigerationem aquæ, prohibetur putredo ab extraneo calore: oleum autem additur, vt ea permixtione immoretur aqua refrigerans.

Prima sententia. 5. de gener. animal. Cap. 5. Reprobatio prima. Secunda. Tertia.

Sunt, qui opinentur causam esse pituitam per senium auctam, cuius vapor inficit pilos: à qua sententia non longè ab est Galenus, referens ad putrescentem pituitam. Sed obstant multæ ea dictis rationibus: & quia quidam per morbum cani facti sunt, quibus conualescentibus redit pristinus color; cùm tamen per morbum non increuerit momentaneè pituita. Affirmat ergo Aristoteles causam esse putredinem pili, ob defectum innati in eo caloris: cúmque calor prius de-

Sententia altera. 2. de temp. 11. Aristotelis sententia.

ficiat in pilis, quàm in membris, vt iam humidum pili coquere non possit, & in pilum conuertere,
tenuatur, & albescit pilus: quod caniriem vocamus. tenuatur autem ob atrophiam, albet, quia tra-
cta humiditas possessa ab extrinseco calore ob innati defectum in flatum vertitur: Is flatus intec
terreum contentus albet, vt in cinere, spuma, & carie patietum, cui maximè respondet canities.

Dubitatio prima. SED SOLVENDÆ sunt dubitationes: Prima, cur ergo defunctorum pili non canescunt? simili-
ter enim & magis corripiuntur ab extraneo colore. causa est, concrescit humiditas alimentosa, &
pili densati sunt, & amplius nulla attrahitur noua: quare durat pristinus color, quicunque fuerit.
Secunda. Secunda, cur in genere humano manifestissima apparet canities, & magis in capite: & maximè in
temporibus ita, vt ex ea causa tempora vocentur, quasi certæ notæ transactæ ætatis. Respon-
det Aristoteles, quia canities putredo est, putredini maximè paret humiditas: humidissimum
autem animalium homo est: magis autem caput, quia cerebro longè magis excedit parte cor-
poris humidissima, & calore defecta. De temporibus verò comminiscitur rationem magis inge-
niosam, quàm veram: occiput, inquit, cùm paucum cerebelli contineat, non abundat humidita-
te valde putredini obnoxia: contra, sinciput ob contenti cerebri copiam putredini renititur omne
4.methen.1 enim nimium magis renititur, duràtque, vt vini dolium magis quàm cyathus, & mare magis flu-
mine, flumen palude: cùm ergo tempora, id est, partes capitis laterales cerebrum habeant am-
plius occipite, ita vt putredini pareant, & minus sincipite, ita vt præ copia non valde repu-
gnent: fit, vt inter capitis partes omnium primæ canescant. Sed monstrat experimentum; non
canescere prius latera tota capitis, sed solam angustissimam frontis partem lateribus adiacen-
Loco citat. tem. Manifestiùs & veriùs soluit Galenus; homo potissimùm canescit, quia, cùm non subeat an-
nuas pilorũ vicissitudines, meritò per longam ętatem infirmatur pilis (quod canities est) magis ca-
pite ob immodicam humiditatem à substrato cerebro suppeditatam. Inter capitis partes primo lo-
co tempora, quia humidissimæ parti substar cerebrum, simul & musculi temporales. nam in reli-
quo capite humiditas cerebri à suprà posita caluaria remittitur: in solis temporibus musculi ce-
rebro suprà feruntur: quò fit, vt maximè is locus obnoxius sit putredini: nam in reliquo corpo-
re innascuntur pili musculis mollibus, sed non irrigantur à substrato cerebro: in occipite in-
nascuntur caluariæ siccæ cum contento modico cerebello: ideò occiput plus reliquo corpo-
re, sed minùs & tardiùs reliquo capite canescit: magis canescit sinciput ob contentam cerebri
copiam à caluaria refractam: maximè & ocyssimè tempora propter concursum duorum hume-
ctantium: nec licet inferre (quod hîc quidam faciunt) ex eo, quòd occiput capillatus est, ma-
Tertia. gis abundare humiditate: nam hirsuties ferè siccitati attestatur. Attexunt dubitationem, cur
quidam ex tristi nuntio repentè incanuerunt, alij ex diuturno morbo, quibus tamen deficien-
te causa rediit pristinus color: videtur, per timorem validum vniuersum calorem confertim re-
dire ad viscera, vnde cutis riget, & meatus, qui ad latera laxabantur, concreta per frigiditatem
cute diriguntur, & pili eriguntur experimento: multò ergo magis destituitur pilus suo calo-
re, sicut & in diuturno morbo marcescit: quare, cùm habeat pilus dispositionem senilem,
nimirum, si corripiatur ab extraneo calore similiter senili: reparato autem calore in illis per pro-
bam alimoniam restituitur color.

Quarta. 7.medicina. Addunt, cur cùm caput & mentum canescant, mediæ palpebræ non canescunt? Piacentinus
Quinta. ait, quia abundant palpebræ probo alimento ex oculorum pinguedine. Cur mentum ferè ha-
beat remissiorem, capite colorem, vnde & sæpè citiùs canescit, licèt non habeat proximum cere-
brum: Idem putat imbecilliorem locum esse mentum ad pilos alendos, augendo, conseruan-
dos. vnde & colore pilorum est remissiore: ferè enim, quibus mentum nigricat, magis nigri-
Sexta. cat caput, non è conuerso. Quæ temperatura citiùs, quæ serius canescit? Sanè pro aptitudine
ad putrescendum: caput ergo, quod humido abundat, calido destituitur, promptissimè corri-
pietur: tardissimè, quod cum siccitate iunctum habet sufficientem calorem: moderatè habet,
quod temperatum est.

Septima. Cur mulieres, eunuchi, pueri, steriles viri imberbes sunt? Arbitror, vbi testes præditi sunt suf-
ficiente calore ad semen fœcundum & prolificum, excalfacit & rarefacit vniuersum corporis
habitum: hoc est, musculos cum cute, sicut & cor, vnde vis masculina nascitur: rarefacta cute pro-
dit pilus per omnes partes, quas natura voluit ad eum vsum formari rariores: eæ sunt men-
tum, pectus, præcordia, tibiæ, brachia: cùm ergo numeratæ naturæ destituantur sufficiente te-
stium calore, qui & alteratione sola & seminis communicato vapore cutem rarefaciat: fit, vt pi-
li per paucas partes latissimorum cantùm meatuum prodeant, quales sunt caput & pecten.

Causæ colorum in pilis. DE RELIQVIS verò pilorum coloribus in hunc modum sentiendum est: æquè distant hi
colores quatuor, pallidum, ὠχρὸν. rufum, πυῤῥὸν. flauum, ξανθὸν. rubicundum, ἐρυθρὸν: ex quibus
1.C risis. priores tres Galenus tribuit bili. posteriores duos sanguini, arteriali quidem flauum, venali au-
Cap.2. tem rubrum: videlicet secutus species bilis confessas omnibus: nam libro de atra bile agnoscit
1.de differ. vrin.8. inter species bilis rubram, sicut & porraceam, & cæruleam. & quia sensifici habitus non verbo,
2.simpl.1. vt intellectuales, sed multa sensuum exercitatione comparantur: oportet exercere visum erga
pallidi agnitionem in citro maturo, vel palea apud Actuar. erga rufum autem in auru non since-
ro, quale est vulgare. & in homine, quem *rauo* vocamus: est enim color albior, & minùs flauo
splendens, imò non splendens: erga flauum proposuit manifestam exercitij materiam Galenus,
ardentem carbonem: rubei exemplum, manifestum est vulgaris sanguis. Neque obstat sententiæ

allatæ

allatæ de æquè distantia horum colorum: quod scribitur secundo de temp. rufum esse in medio Cap.10. albi & flaui: intelligit enim ibi per medium, nõ exactam æquè distantiam, sed totum intermedium spatium. Sed & illud memorandum est, ex primo Cris. colorem inferiorem sæpe venire nomine Cap.12. superioris, addita præpositione (sub) quomodò pallidus color subrufus appellatur. quare illic commendat in vrina subrufum, ceu notã moderatissimæ vrinæ: & tamen 2. præsa. mediæ vrinæ colorem Com.26. ait esse pallidum: non enim oportet cum multis opinari nostras vrinas sanas, quas intuemur palearum colore, non fuisse antiquis moderatas, sed ob ingluuiem sequuta cruditate conspici pallidas, quæ priscis erant subrufæ, vel subflauæ: cùm enim subrufum & pallidum non distet, intelligitur etiam antiquorum moderatissimas vrinas fuisse pallidas, sicut & nostras. nõ tamen omne subflauum est rufum, vel subrufum omne pallidum: nam flammæ color est subflauus, & tamen non erit propriè is color rufus, quia splendet. Præterea, sicut colores hi cùm subtrahuntur ad remissiorem colorem: ita cùm (valdè) ad superiorem, & intensiorem. vnde colligitur intellectus loci 2. præsag. vbi, cùm laudasset in deiectione colorem pallidum, subdit reprobam esse, si valdè pallida Com.20. sit: videlicet, quià significet per valdè pallidam, rufam & flauam: qui colores in deiectione indicant bilis excessum: Et apertè paulò pòst fatetur valdè pallidum esse flauum: quare frustrà ibi Com.47. contendunt interpretes quidam, per valdè pallidum, significari multam fieri cum bile permixtionem. In præsentia ergò meritò, cùm in natura temperata calor infantis non adurat fuliginem, apparet color pilorum subrufus, vel pallidus (quod idem est) perfecta autem ætate euadunt flaui. ita enim habet Galenus τοῖ ἐνηβῶσι, iam adultis, non quod quidam legunt [*in adolescentia*] nam post perfectam ætatem non ampliùs mutatur pilorum color.

SED O veniendum est ad determinationes duas, quas Galenus inducit. Prima generalis ad omnia Determinationum Galeni ratio. signa: habet locum in solis temperatis, aut saltem non valdè intemperatis locis: causa est, quia cùm hic inquirantur signa optimæ sanitatis in toto, & in quouis membro: & intemperatorum per recessum & collationem ad optimam sanitatem: temperata autem corpora in sola regione tempe- 2. de valet. tuenda 13. rata visuntur: fit, vt signa præsentia non habeant locum in extremis locis. nam temperatissimus Indus, vel Germanus, non est simpliciter temperatus homo. Altera determinatio particulariter concernens pilos: quòd humores corporis non dissideant temperamento à cerebri temperie: nam, quòd pili ex regione mutent dispositionem, apparet ex Æthiopibus, quibus, cùm temperatura innati calidi frigida sit, pili tamen crispi & nigri sunt: contrà, Germanis innato calore abundantibus pili lenes & flaui sunt. quòd autem ab humoribus mutentur, apparet: nam si ex humorum fuligine, tanquàm ex materia, prodeunt, ex cerebri autem complexione, tanquàm ex agente: par est, vt varient pro varietate ambarum causarum. quod memorandum est, ne temerè cum multis pronunciemus de temperatura membri ex vno tantùm signo: & quod peius est, ex eo citra adiunctas determinationes. vt si ex pilis nigris, crispis perpetuò pronuncietur calor cerebri: qui tamen pronuncianda non est, nisi, vbi hepar & cor humores gignentia non recesserint per calorem, & vbi aliæ notæ subscribunt.

DVBITANT, cur suprà, cùm indagaret temperamentum per operationes principes, non ad- Dubitatio. iecit similem determinationem: videlicet modò spiritus vitalis à corde delatus non variet à cerebri temperamento: similiter enim fieri potest, vt operationes respondeant calori spiritus vitalis, licèt cerebrum frigidum sit. Sed varia ratio est: partim, quia operationes principes fiunt à cerebri temperamento magis quàm spiritus: cerebrum autem in suo temperamento non mutatur à vitali spiritu: partim, quia vitalis spiritus transiens per coctionem in animalem mutatur à suo temperamento, quod in materia pilorum non accidit, cùm non transeat per coctionem in pilum, similiter spiritui vitali.

CAP. DECIMVMQVARTVM.

Deinceps igitur signa cerebri caliditatis præterea, quæ nuper diximus, sunt: quòd ea, quæ circa caput, omnia rubicunda & calida magis, & quæ in oculis venæ magis sensui patent. Capilli quoque in his, statim in lucem editis, habent in capite ortum; & cùm plurimùm in caliditate à mediocri temperatura recesserint, nigri & robusti & crispi fiũt: cùm verò non multùm subflaui quidẽ ab initio fiunt, deinde nigricãt; ac progredientibus ætatibus caluitium patiuntur, atque eò magis, qui plus modico sunt calidiores. Excrementa verò, quæ per palatum, & nares, & oculos, & aures, pauca & concocta ipsis existunt, cùm integram habuerint sanitatem: cum verò eis caput repletur, (continuò enim, ac tum præsertim, cùm nullam victus seruauerint rationem, tale quid eis accidit) plura quidem in ipsis excrementa atque inconcocta generantur. Implentur quoque ac aggrauantur eorum capita calidis cibis, & potibus, odoribus, ac hisce omnibus, quæ extrinsecus occursant: in quorum numero est, & qui nobis circumfunditur aer. Sed præterea magis, si non solùm natura calida, sed etiam humida, talia corpora extiterint. Breuibus autem somnis huiusmodi temperatura contenta sunt, neque admodum profundis.

Signa calidi cerebri quatuor refert: Primum, à tactu calido, à visu, rubicunda facie. Secundum, pilis magis nigricantibus, quàm in natura temperata, & citiùs quàm in temperato caluescentibus. Tertium, ab excrementis, quæ per sanitatem pauca sunt, sed accedente causa quauis calida, plurima: quia caput à talibus immodicè repletur. Quartum, à somno breui non profundo.

CVM temperamenta cerebri numerentur nouem, calidi autem signa quatuor, occurrit de

Intemperātia ſimplex an detur. 1. de temp. 15. 7. Thera. 3. 3. Collect. 1.

numero temperamentorum diſceptatio, deinde de ſignis traditis. Quæ igitur quæruntur de numero temperamentorum, quæ hic numerat nouem ſunt: Num ſuit intemperantiæ aliquæ ſimplices. Secundò, Num durent. Tertiò, Num ſint vniuerſæ numero nouem. De primo Galenus hi fatetur, & primo de temp. contra priſcos & 7. Therap innixus rationi: datur calor cum humiditate in ſanguine, & cum ſiccitate in bile, ergo dabitur cum temperamento paſſiuarum; magis enim diſtat extremum ab extremo, quàm à medio. Item in tranſitu ſanguinei ad pituitoſum, neceſſariò fit tranſitus per medium actiuarum manente lapſu in humiditate. Contra tamen inſtat Auerrous, oſtendens accidere non poſſe mutationem in vna harum contrarietatum, altera contrarietate manente immota. Sic, quantitas innati calidi in mixto neceſſariò reſpondet radicalis humidi quantitati, ſiue ea duo ſint ſeparata, vt flamma cum oleo, ſiue iuncta in vnum coëant mixtum, vt in homine. ideò enim ſequitur ſenectus & mors naturalis ad humidi in viuentibus inopiam. Si ergo menſura caloris variatur, ceu formæ humidi: menſura etiam humidi ceu propriæ materiæ non manebit. Addit Auerrous, quòd licèt hæc ratio illi concludat, verùm non proinde accuſandus

3. Collect. 1.

eſt Galenus, quòd morbos intemperaturæ ſimplicis quatuor recenſuerit: nam & ipſe Auer. eoſdem agnoſcit, fatetúrque; cauſa eſt, quia, licèt neceſſariò variato calore mutetur humiditas, non tamen quantum augetur, vt in exemplo dicatur, calor ſupra moderatum, tantundem augebitur humiditas ſupra moderatum. Satis eſt, quòd aliquid etiam mutetur humiditas mutato calore. Quò fit, vt accidat augmentum calidi ſupra temperamentum eſſe morboſum, & tamen auctam humiditatem nondum morboſam euaſiſſe. Non cōuincit tamen Galenum: nam ratio Auerroi procedit de humido halente calorem, quod eſt pingue ſubſtantificum: præter quod eſt aliud aquoſum excrementitium, iuxta quod dicuntur pituitoſi recedere per humidum. & cùm temperies non minùs ſequatur quantitatē huius humidi non reſpondentis proportione calido, quàm radicalis humidi: ſequitur, vt ad mutationem calidi non ſequatur vniuerſim ſimilis humidi alte-

1. Aph. 15.

ratio. Ad hæc calidius vnum altero dicitur, ſiue quantitate increſcat, ſiue qualitate intendatur: quare fieri poteſt vt manente quantitate eadem humidi, & eadem calidi inexiſtentis quantitate qualitas tamen caloris vel augeatur, vel minuatur, vnde euadit mixtum magis aut minus calidum non variatis licèt paſſiuis.

Intemperantia ſimplex an duret. 5. de ſanit. cap. vlt.

NVM VERÒ durent ſimplices illæ temperaturæ paulò obſcurius eſt. quem locum ita definit Galenus: Si calor eſt ſummus, non poteſt coire cum temperamento paſſiuarum, id eſt, citiſſimè reddit corpus, quod in paſſiuis eſt temperatum, ſiccum: quare durare ſimplus non poteſt, ne breui quidem, quam medicus conſideret, mora. ſummus autem calor cum humiditate poteſt, non tamen diu durare: eò quòd humiditatem ſummus calor intra aliquantum tempus depaſcitur ſummus calor cum ſiccitate diutius perſtat, videlicet quouſque abſumpto humido caloris ſubiecto, pariter calor minui incipiat. ſummus ergo calor ita habet, quod ad durationem attinet. plurimum verò frigus cum temperamento paſſiuarum parum durat, nam per cruditatem pituitam auget, & ex-

Tertia 1. doct. 3. 1.

crementa humida. plurima humiditas citò conciliat per ſuffocationem frigiditatem. plurima ſiccitas calorem, aliquando auget, aliquando minuit. auget ſcilicet, dum acuit: minuit, dum abſumit calidi alimentum, ait Auicena. Itaque excellentes intemperantiæ ſimplices paruo tempore durant, moderatæ tamen diu: ita vt etiam per totam vitam, citra quam quòd concilient intempe-

Obiectio prima.

ramentum in reliqua contrarietate. Nec obſtat, quòd ineſt per ſe calori omni, exiccare, quare cùm non poſſit abſolui ab exiccando, non poteſt durare temperies paſſiuarum: quia temperies medica (quod ſuprà libro 1. oſtenſum eſt) intelligitur cum latitudine, intra quam recipitur parua exic-

Secunda.

catio. Nec nos moueat. quòd per ætates neceſſariò mutentur temperamenta, quare non poterit tota vita durare ſimplex intemperies, licèt moderata ſit: quia intelligitur intemperies illa ſimplex in ordine ad temperiem ætatis, quæ conſideratur: verbi gratia, qui ab ortu intemperiem habet ſimplicis frigiditatis modicæ, in pueritia collatione temperati pueri eſt frigidus tantùm, & in iuuentute ſimiliter, & in ſenecta. De tertio verò propoſito, Num calor & frigus coëant in vnum intemperamentum, aut humiditas cum ſiccitate: & num media temperatura ſit aliquando reproba: primò de diff. feb. diſputatum eſt.

Cap. 1. Signa calidi cerebri.

SED ACCEDAMVS ad ſignorum explicationem in calido cerebro: primum, numerat calorem cum rubore partium ad faciem attinentium, & venarum in oculis amplitudine. vbi conſiderandum eſt orta non ſolùm mutari iuxta principij varietatem, ſed & iuxta naturā loci, quà tranſeunt: nam rubor & amplitudo vaſorū ab hepatis calore oriuntur: ſed à capitis natura, vnde facies oritur, non leuem mutationē ſuſcipiūt. calor enim capitis eos effectus operatur, & quia plus trahit ſanguinis,

1. Aph. 15.

& quia mandatum ſanguinē fundendo auget: plurimi enim morbi plethorici ſunt, quibus fuſio dedit occaſionem. conſentit huic ſigno experimentum: viri enim tota fronte & facie rubicundiores ſunt fœminis, licèt fœminæ & pueri genis magis rubeant: fœminæ, quia domi in opaco & vmbra reſident: pueri, quia ſupra laxā & mollem carnē, pellucida cutis ſubſtratum ſanguinem manifeſtiùs exprimit. Alterum indicium, pili citò oriuntur craſſi & criſpi nigreſcentes. cur citò oriantur, manifeſtum eſt: nā cùm duplices halitus, ſicut in magno orbe, in homine appareant, prior humidus, ſomni author, poſterior ſiccus, pilorum materia. in pueris prior abundat, non poſterior, cùm nondum calor impreſſerit: quò fit, vt valdè ſomnolenti ſed glabri ſint. è contrariò in ſenibus deeſt humidus & mulcebris vapor, abundat aduſtus: quò fit, vt ſenes valdè vigilent, ſed hirſuti ſint. Caput ergò calidum, cùm citò imprimat vſtionem halitui, citò reddit caput infantis capillatum: & ex eadem

eadem causa pili sunt nigri benéque nutriti, caluescunt item ob siccitatem sincipitis ex calore contractam. oportet enim meminisse hic tradi signa calidi in passiuis temperati: nam calidum cum humiditate tardiùs caluescet, quàm siccum in actiuis temperatum. Adiungit indicium ex excrementis, excrementa pauca & ea cocta, quia calor siccando minuit, & calfaciendo residuum coquit in meatibus expurgatoriis cerebri, quæ recenset quatuor, palatum, nares, oculos, aures. Sed si 8. de *Obiectio prima.* vsu part. in sano cerebro expurgatio per solum palatum sufficit purgationi cerebri; & in calido cerebro minus est excrementi quam in temperato, quomodò hic agnoscit in cerebro calido excre- *Cap. 6.* menta etiam in naribus, & auribus, & oculis? Solutio: momentanea excrementa in capite temperato, & adhuc magis in calido solo palato purgantur, per reliquos meatus parum, & vix sensile in sano corpore. Sed & illud soluendum est, si primo Aphor. calor innatus magis resoluit excremen- *Secunda.* tum, & coquit vtile in ratione naturalis quàm in ratione caloris, quamobrem in hyeme & per *Apho. 15.* somnum melius quàm in æstate, & vigilia: quomodò temperatum caput non magis absumit excrementa & coquit quam calidum? At vtriusque varia ratio est: nam æstas & vigilia ita intendunt calorem innatum, vt minuant dissipando eius quantitatem, cùm cerebrum à natura calidum habeat calorem membri frigidi quantitate non modò non defectum, sed etiam auctum. Addit commodè Galenus, talia capita, vt per sanitatem plus temperatis sunt expertia excrementorum: ita ab occursantibus calidis cibis, potibus, odoribus, ventis repleri parata sunt. quare oportet, vt obseruent victus rationem: alioquin sanitate capitis admodum inæquali viuunt, modò per sanitatem sicco capite leues, modò per aduersam valetudinem repleto capite graues.

CVR CALIDA capita à calidis repleantur, causa partim in occursantibus sita est. nam calida *Quæstio.* sua natura per immodicam exhalationem apta sunt caput replere. suffitus aromatum, inquit Hip- *5. Aph. 28.* pocrates, ad multa vtilis esset: nisi capitis grauitatem, id est, plenitudinem inducerent. partim situm est in capitis calore: nam & calor communi nomine caloris trahit, & meatus in calido patentes facilè excipiunt ascendentem flatum: quapropter præcipit Celsus, in obnoxiis destillationi, vt *Lib. 1 cap. 5.* sæpè abluatur os frigida ad occlusionem patentium meatuum. Sed obiiciunt, cum plurima in cor- *Obiectio.* pore membra sint calidiora calido capite, quomodò non illa à capite, sed magis caput trahit ab illis caloris nomine: ita vt apud Trallianum instar cucurbitulæ calidum caput à toto trahat. Ratio *Cap. de cephalea.* est, quare repletus maxima, situs capitis; nam & sursum conscendunt habitus totius, & vasa ad caput terminantur, & cùm reliquum corpus vel sit solis membranis tectum, vt brachia, crura, venter, vel per interualla costarum ossea, vt pectus; solum caput vna ossea caluaria opertum, corporis vapores congelando ad plenitudinem inferendam retinet. Vltimum indicium, somni breues & le- *3. de locis af. 5.* ues: nam cùm in vigilia inducendum primum locum habeat siccitas, secundum calor; tales propter calorem breues habebunt somnos, propter defectum crassæ humiditatis, non profundos. sed est in pluribus horum signorum aduertendum, ne fortè habeat originem signum ex temperatura totius, non capitis. nam excremẽtorum copia sæpè ex totius humiditate oritur, etiam cum capitis colore, non minùs quàm somnolentia: & rubor faciei ex hepatis calore: quare citra determinationem dictam incerta sunt & fallacia. Est & quod in illis faciat dubitationem: non enim videtur, quomodò rubor & calor faciei, aut somnus & vigilia, reducantur ad sex genera signorum capitalium dicta. oportet ergo fateri non reduci ad illa sex omnia signa, sed potissima tantùm: nisi magis placeat reducere dispositiones illas faciei ad primũ genus dispositionũ capitis somnum autem & vigiliam ad facultates principes, cùm sint operationes facultatis vniuersum corpus regentis.

CAP. DECIMVMQVINTVM.

Frigidioris verò quàm oporteat cerebri indicia sunt, plura in propriis meatibus excrementa; & capilli recti & rufi, & stabiles, & qui longo post natiuitatem tempore nascuntur, tenues, atque ab initio malè nutriti, & facilè à causis frigidis offenduntur, atque hoc ipso offensionis tempore destillationibus & grauedinibus capiuntur, nec, si tetigeris partes ad caput attinentes, admodum calida sentiuntur, nec, si inspexeris, rubicunda apparent, & oculorum venæ omninò visum effugiunt, & somnolenti quodammodo sunt.

Indicia quatuor numerat, superioribus opposita, frigidi cerebri seorsum interpretãda: primum, excrementorum copia perpetua, non cùm replentur capita, vt in calido, eò quòd perpetua est causa abundantiæ frigiditas impotens coquere & resoluere. Secundum, pili rufi stabiles: & qui longo post natiuitatem tempore oriuntur, tenues. Sed quomodò rufi si intemperato subrufi apparent? certè quando explicat mutationes colorum per singulas ætates, quod fecit intemperatis, incepit à subrufis infantium: hic autem & pòst, solum colorem perfectæ ætatis memorat, eò quòd eum reliqua vita tota conseruat: ergo pro flauis temperati, frigidæ naturæ habent rufos, vbi perfectę ætatis sunt. Quomodò item stabiles, si tenues sunt? quia stabile opponitur citæ caluitiei calidorum: nam frigiditas per inopiam resolutionis conseruat humiditatem ad pilorum durationem: quòd autem tardè oriantur, causa est inopia caloris tardè cutem fistulantis. Sed quomodò tenues, si oriuntur à crassioribus humoribus? frigidi enim humores quàm calidi crassiores sint. Quidam ita persuasi legunt: [*pili tardè oriuntur tenues*] vt sit sensus, tũc tenues esse, quando oriuntur, non quòd posteà sint tenuiores moderato. sed cum tenuitas in primo ortu pilorum sit perpetua, pilis omnibus non potuit particulatim in hoc capite à Galeno notari. Ergo præstat dicere falsò assum, *2. Præsag 34.* frigidos humores esse crassiores calidis: nam crassus humor oritur, vel à plurimo frigore cõgelante, vel à plurimo calore resoluente: sæpiùs tamen crassi humores reperiuntur frigidi quàm calidi:

quia potissimùm fiunt crassi humo res in corpore per moram dissipata parte tenui, residua autem pars à tenui ferè frigida est, sicut tenuis calida: causa ergo, quòd tenoes sint frigidi capitis pili, est debilis fuligo à tenui calore producta, quantumuis humores concederentur crassi. Tertium indiciom, offenduntur ab occursantibus frigidis non secus quàm calida capita ab occursantibus calidis: verùm in frigido offensa ferè catarrum inducit frequētiùs moltò quam repletio in calido capite: *Li. de somno. cap. 3.* id enim significat Galenus dicens, [*atque hoc ipso offensionis tempore*] videlicet, quia licèt causa remotior, vt somni, ita & catarri si quandoque calida, quandoque frigida: verùm proxima semper concurrit frigiditas cerebri congelans ascendentem vaporem: cùm ergo frigida capita habeant causam hanc perpetuam & continentem catarri, magis, vbi offenduntur, in catarros incidant, quàm calida. Quartum, quodammodò somnolenti sunt non simpliciter, quia somni naturalis homiditas potior causa est quàm frigiditas.

CAP. DECIMVMSEXTVM.

Siccioris autem cerebri indicia sunt, pauca superfluitates effluentes, & sensuum perspicacitas. Sunt autem ad vigiliam prompti, & capillos habent robustos, & celerrimè in genitis innascuntur: crispi autem potiùs quam recti, & citò calui fiunt.

CAP. DECIMVMSEPTIMVM.

Humidioris autem cerebri indicia: capilli plani, & nequaquam calui fiunt. sensus autem turbulenti, & excrementorum multitudo, somni multi atque profundi, & hæ quidem simplices sunt intemperaturæ.

Ex signis cerebri sicci: primum habet ἀπέριττον ἐν τοῖς πόροις, id est, expers excrementorum in meatibus, ita enim legendum est. Sed cùm supra de calido dixerit, excrementa pauca, hic alia phrasi vsus sit, putant quidam causam esse, quia in calido minus est excrementi quam in sicco: videlicet, quia potentiùs siccat calor, quàm siccitas. Vt ergo significaret Galenus plus aliquanto excrementorum esse in sicco quàm in calido capite, hîc dixit, [*excrementis non supereffluens.*] Sed fefellit illos praua interpretatio. Nam cùm suprà pauca excrementa dixerit, hic nulla esse ait: quod maiorem excrementorum inopiam significat. nec ratio adducta vrget: nam aceruatam & præexistentem humiditatem potentiùs absumit calor, quàm siccitas, verùm siccitas membri magis prohibet, ne succrescat humiditas, ceo illi è regione contraria, quàm calor. Argumentum manifestum est: quia calor compatitur secum humiditatem etiam copiosam, siccitas verò minimè. Cùm autem in calido capite addidisset paucis excrementis [*cocta*] hic prætermisit: quia coctio caloris munus est, noo siccitatis.

Dubitatio prima. ALTERVM indicium, perspicacitas sensuum, de quo dubitant, cùm sentire sit simul suscipere idolum externum, & dignoscere susceptum: ad susceptionem autem faciat humiditas, sicut ad iudicium suscepti siccitas cerebri propter spiritus iudicantis tenuitatem, pariter & claritatem: cur sicci cerebri sensatio magis promouebitur ex spiritus claritate, quàm deficiet ex humidi defectu? *Secunda.* Sed & illud non constat, num sensus etiam internos intellexerit Galenus: Aoicena enim ita explicat. *Tertia 1. de signis cerebri.* Quin etiam videtur siccum cerebrum in functionibus omnibus excedere temperatum: nam in actionibus sensus Galenus docet: in motiuis apertior est ratio, quia indiget motus siccitate & *Tertia. 8. lib. quod animi mores 5.* robore magis quàm sensus: De principalibus actionibus apparet ex prudentia, si verum est, quod dicebat Heraclitus, splendorem siccum esse mentem prudentissimam: De naturalibus sufficiens testimonium est excrementorum inopia: Quæ obiecta ita diluenda esse reor: Siccitas cerebri facit ad sensuum perspicuitatem, quia necessariò gignit tenues & claros spiritus, non tamen necessariò iungit sibi organorum siccitatem: nil enim impedit coire cum sicco cerebro mollem linguam & facile laxam, aut oculos. Quod addunt de internis sensibus, Galenus vocat interiores sensus facultates principes, non sensus, aut hic aut alibi, quare oon conuenit ea interpretatio. Siccum verò cerebrum excedere in sentiendo ex Galeno hic concedendum est, & magis in motu arbitrario: sed facultas princeps, quam vocauit facilitatem addiscendi, magis annectit sibi mollitiem cerebri, à qua longè abest siccum cerebrum. Ioter naturales item functiones potissima coctrix humido promouetur, siccitate languet minuitúrque: quare non omnes actiones excellont in sicco cerebro, si temperato conferatur. Postremom indicium, robur pilorum, facit dubitationem multis, cùm pili Æthiopum continentis, scilicet, sicci admodùm fragiles sint, non robusti: quare coguntur facere differentiam inter siccitatem temperaturæ efficientem robustos, *Cap. 12.* & siccitatem continenti reddentes fragiles: cùm tamen apertè 2. de temper. conueniant omninò in effectu pilorum, temperatura natiua, ex ætate parta, continentis. Illud multo certius est, *Galen. loc. citato.* subsimiles esse, non easdem dispositiones pilorum, plurimum incrementum, robur, crassitiem: ex quibus duo priora præstantissima sunt in moderata natura: nam & frigus immodicum per exhalationis paucitatem pilos efficit, & pauci incrementi, & inualidos; & calor immodicus per attenuationem plurimam dissipat fuligines, ita vt etiam parui incrementi & inualidi sint: non secus quam in magno mundo pluuiæ copiā tollit immodicus calor æstatis, & constitutio gelida hyemis, auget autem modica aëris temperies. sic in corpore humano moderatus capitis calor, & sufficit eleuandis fuliginibus, & non sufficit dissoluendis. quare in ea natura pili prodeunt capitis plurimi incrementi, & robustissimi. in crassitie autem moderati, συμμέτρως habet Galenus: videtur

causa,

causa, quia in actiuis temperati, sed sicci, de quibus in hoc capite agitur, cùm habeant humores, & ideò fuligines crassiores, meritò crassissimos pilos edent: nam calidiores moderato propter attenuationem, & resolutionem tenues producunt. ergo pili robustissimi hîc meritò intelligentur crassi valdè, quòd talibus naturis ostensum est inesse. potest & intelligi robur in propria significatione pro renisu ad fracturam, nam & id inest huic intemperaturæ: modò siccitas non valdè excedat. Quod addit, *crispi* potiùs quàm *lenes*: dubitationem habet, cùm crispitudo habeat pro causa (a. de temp. 10.) siccitatem, non calorem, cur suprà de calido cerebro absolutè pronunciauit crispitudinem, hîc de sicco non absolutè: at suprà non de omni calido pronunciauit crispitudinem, sed de valdè calido: hîc autem de omni sicco, inquit, magis esse crispos quàm lenes, quia nascitur quandoque crispitudo ab obliquitate meatuum, & lenitas à rectitudine, etiam cum temperamento sicco.

MANIFESTA verò sunt humidi indicia: nam somnus multus perpetuò sequitur humiditatem: profundus verò fit, vbi acciderit eam esse tenacem. Sed cur non meminit, sicut in superioribus de tactu capitis & oculorum venis? Scilicet non mutantur ex passiuis. cur non meminit de facilitate plenitudinis in humido cerebro? quia paruissima est, nam calidum caput citissimè repletur: humiditas autem cerebri iuuat etiam, sed citra calorem insigniter non facit ad plenitudinem: quare prætermittit ad caput de calido humido cerebro.

CAP. DECIMVMOCTAVVM.

Composita autem; primum, calida & sicca; secundum, quam eadem & superfluitatibus carent, & sensibus vigent, & plurimùm vigilant, & citò calui fiunt, & prima quidem capillorum generatio celerrima est, & plurimo abundans alimento. capillos autem habent nigros & crispos, & tangentibus caput calida sentiuntur & rubicundi vsque ad vigoris ætatem.

CAP. DECIMVMNONVM.

Si verò humiditas adiungatur caliditati, parùm vtrisque qualitatibus superantibus mediocritatem color bonus, & quæ circa oculos calidiora, vena magna, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti & subflaui, & non facilè calui fiunt. Implentur verò, atque aggrauantur eorum capita, à caliditate. at si humectentur, protinus multò magis excrementorum habent multitudinem. Et si plurimùm humiditas & caliditas creuerit, his caput est ægritudinibus obnoxium, atque excrementis abundans, & quod facilè à calefacientibus & humectantibus offendatur. Auster his semper aduersatur, atque optimè in Aquilone sese habent. non tamen diu vigilare possunt, & cùm se ad somnum conuertunt, simul graui somno tentantur, & vigilant, & somnia habent imaginationibus plena. Visus his turbulentus, neque satis sensibus vigent. Quòd si plurimùm in caliditate cerebrum à mediocritate recesserit, paululùm autem humidius extiterit: calidæ intemperaturæ indicia præ se feret, cum quibus leuia quadam humiditatis signa coniungentur: veluti, si longè quidem humidius, paululùm verò calidius, vehementia quidem erunt & manifesta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Communis autem hæc ratio in omnibus compositis temperaturis existit.

Initio compositorum intemperamentorum illud proponendum, inquirendúmque est: cur contra compendij institutum Galenus tam multis sit in notis compositorum iungendis, post simplicium indicia, maximè cùm ex solenni veterum doctrina posset esse contentus solis traditionibus simplicium intemperaturarum, tam in agnitione hîc, quàm in curatione 7. Therap. Verùm vtrobique post doctrinam simplicium adiungit particulatim de compositis: vel vt ostendat contra priscos dari simplices intemperaturas (quod illi negabant) non solùm ratione, sed & experimento signorum & curationum separatarum: vel vt exerceat lectorem in variis signis compositorum intemperamentorum, quæ non colliguntur facilè à tractatione simplicium. quale est, si coëunt qualitates contrariorum effectuum, quid sperandũ sit: vt si iunguntur calor faciens ad vigiliam cum humiditate faciente ad somnum, qualis sequitur ad somnum habitudo: aut si iungitur pauca caliditas cum multa humiditate, vel è conuerso? Proponit ergo signa calidi simul & sicci, [*excrementis carent*] quia vtraque intemperies illis vacat. ex eisdem causis sensibus vigent, plurimùm vigilant, citò caluescunt. [*rubicundi autem sunt vsque ad vigorem*] secus quàm sanguinei, de quibus 6. de sanitate, scribitur etiam per inclinantem ætatem tueri natiuum caloris humidi temperamentum: calidum verò siccum cerebrum, licèt gratia caloris ruborem inducat faciei, non sufficit ob siccitatem arefacientem conseruare tota vita. Ideò etiam non meminit de plenitudine capitis, quia licèt calor plenitudinem pariat, siccitas prohibet.

(3. Therap. 9. — Ratio doctrinæ compositorum. — Cap. 4.)

DVBITANT inter intemperaturas cerebri, quæ sit deterior: plures sentiunt deterrimam esse præsentem calidam siccam, eò quòd est improportionabilis cerebro iuxta aphor. 28. lib. 2. Sed non concludit ratio, quia aphorismus agit de lapsu talis, vel talis denominationis in ordine ad temperatum hominem; vel ad temperatam cutem inter membra. Itaque morbus, qui absolutè, vel in ordine ad cutem sit calidus, si in cerebro locetur, multò periculosior est, quàm morbus absolutè frigidus in eodem cerebro: eò quòd calidus morbus in cerebro nascitur per maiorem lapsum attemperamento suo. vbi verò conferuntur inter se lapsus cerebri (quod supponatur frigidum esse in secundo, quando temperatum est) per vnum gradum auctum frigoris, lapsui per vnum gradum deficientis sui frigoris, quod hîc vocamus, lapsum per calorem, asserendum est deteriorem esse cerebri lapsum per frigidum humidum quàm per parem calorem cum siccitate: quia in ordine ad cerebrum (Quæ intemperatura deterior.)

temperatum par receſſus eſt vtrobique: in ordine autem ad corporis ſalubritatem præſtat omnia membra eſſe temperata cutis temperamento, aut illi viciniſſima. Nam ab occurrentibus frigidis læditur corpus propter valde frigida membra, iuxta aphor. 18. lib. 5. frigidum inimicum oſſibus, dentibus, cerebro, ſpinali medullæ. ſic ab occurrentibus calidis propter valde calida membra offenditur. quò fit, vt gratia ſalubritatis corporis tutandi præſter, ſi labendum eſt, vt labatur cerebrum ad calorem, cor verò ad frigiditatem, non tamen oportet lapſus, quos affirmamus meliores, edere digniores operationes: nam cor frigidum, cùm ſit melius calido, habet tamen metum peculiarem, qui deterior eſt, quàm audacia calidi cordis: & frigidum cerebrum prudentius eſt calido.

INDICIA verò calidi humidi tripartitur: primùm, proponens notas, vbi ambæ qualitates remiſſæ ſunt. Secundò, vbi ambæ intenſæ. Tertiò, vbi inæquales ſunt intenſo, ſcilicet, calore, ſed humiditate remiſſa, vel è conuerſo intenſa humiditate, ſed remiſſo calore. In quibus, quòd hanc

Cap. 6. ſecuerit in membra, non aliàs, cauſa videtur ſumenda ex primo de temper. quia in hac combinatione maxima accidit varietas: nam paruus receſſus per calidum humidum ſimillimus eſt temperato, ita vt priſci illum habuerint pro temperato & præſtantiſſimo: multus autem receſſus eſt maximè obnoxius putredini & morbis: quot illic vniuerſaliter docuit, hic particulatim in exemplo cerebri oſtendit. Adde, quòd oportuit in vno capite exempli loco tradere inæqualitates duarum qualitatum coëuntium: quod hic facit ſubdens, idem iudicandum eſſe de reliquorum intemperamentorum combinationibus, nam & ſuprà inter ſimplicia intemperamenta cap. 13. diſtinxit varios gradus coloris, ſubdens idem in reliquis ſimplicibus intelligendum eſſe: quare fruſtrà colligit Haly. hic lapſum calidum humidum maiore intenſione tolerari à ſano homine, quàm quemuis alium. Quod attinet ad particulares notas [*color bonus eſt*] quia humidum facilè tinguitur, ſanguis autem tractus & fuſus facilè tinguit: ideò & partes ad caput attinentes calidæ ſunt: ſicut & venæ oculorum apparentes ob eandem cauſam. Locus ergo ita legatur, [*color bonus, & caliditas, venæ autem oculorum magnæ,*] excrementa plura ob humiditatem: modicè cocta ob calorem.

Dubitatio. SED CVR, ſi eſt æqua proportio caloris ad humidũ hic, & in temperato, non fit æqua diſſolutio humidi, ita vt par maneat vtrobique? non ſequitur tamẽ. nam Geometricè, vel ſecundùm proportionem æqua fit reſolutio: & ita proportionabiliter æquè manet de excrementis, ſed non æquè Arithmeticè, imò ex maiore copia excrementorum plus relinquitur excrementi. De intẽſis autem qualitatibus apponit ſignum, [*nec verò diu vigilare poſſunt*] ita enim legendum eſt, explicans exactè habitudinem eius temperamenti erga ſomnum: habent enim per ſanitatem affectum ſimilem comati non ſomniculoſo: grauantur capite, nec loquuntur, nec patiuntur excitari ob copiam humiditatum: & tamen ob calorem excitantem non dormiunt, ſed obſcurè percipiunt externa ſenſilia. qui affectus accidit multis eorum, quorum capita calida humiditate per ſanitatem replentur. Ex eadem cauſa ſomnia multa & turbulenta patiuntur, quia calor mouet typos ſine ordine & tumultuariè.

Dubitatio. DVBITANT, cur abundet hæc temperatura excrementis ſupra calidam ſiccam antecedentem: nam ſi perficitur coctio calido humido, & vbi melior coctio, minus ſupereſt excrementi, quomodò ſcribitur abundare excrementis? Sanè ſi materia coquenda eſſet par in vtroque capite, meliùs coqueretur, minúſque ſupereſſet excrementicium in calido humido: quia tamen copioſior eſt coquenda humiditas in ſanguineo quàm in bilioſo capite, meritò plus excrementi relinquitur in ſanguineo. Adde, quòd in meliore coctione exactior eſt nutritio, & vbi nutrimentum purius, plus relinquitur excrementi. Accedit, quòd in bilioſo adeſt cauſa abſumens partem excrementi, ſiccitas ſcilicet, quæ cauſa ſanguineo deeſt.

CAP. VIGESIMVM.

Frigida verò & ſicca cerebri intemperatura, frigidum & minimè coloratum ratione ſui caput reddit. Semper enim memoria repetenda, quæ à nobis eſt initio diſtinctio poſita, vt præterea aduertamus quantam ex humorum temperatura alterentur, quæ circa ipſum exiſtunt. Protinus autem huiuſmodi temperaturæ venis carentes habent oculos: & à cauſis frigidis facilè læduntur, quare inæquali ſanitate fruuntur: quoniam nonnunquam leuiſſima habent capita, & excrementorum moderatos effluxus, & ſine excrementis, nonnunquam verò deſtillationibus & grauedinibus minima ex cauſa capiuntur. Senſus autem eorum in iuuentute quidem omnes vigent, atque omni vitio carent. ſed progrediente ætate citò marceſcunt, & (vt ſummatim dicam) omnes celerrimam circa caput ſenectutem oſtendunt. quare & citò cani fiunt, capilli verò ipſis quidem genitis vix exeunt, & malè nutriuntur, & rufi ſunt. In proceſſu autẽ ætatis, ſuperante magis frigiditate caliditatem, quàm ſiccitate humiditatem, multum non calueſcunt. è contrario verò ſi contigerit ſiccitatem quidem plurimùm dominari humiditati, frigiditatem verò caliditati parum, calui fiunt hi.

CAP. VIGESIMVMSECVNDVM.

Humidæ verò & frigidæ cerebri temperatura faciunt homines graui ſomno tentari, & ad ſomnum facilè conuerti, ſenſibus quoque minimè vigentes, atque excrementis redundantes, & qui caput frigiditati ac repletioni habent obnoxium, ac deſtillationibus & grauedinibus facilè tentantur. Neque verò hi calui fiunt. hæc igitur indicia ſunt cerebri temperatura, à quibus ſi digrediaris ad vnumquodque ſenſorium dignotiones transferre licebit.

Indicia frigidi ſicci apponit: Primum, vbi ambæ qualitates æquantur. Secundò, in fine capitis, vbi ex duabus vna vehementer ſuperat alteram, ſubdens frigidæ hæc aperta ex dictis indicia. Ergo

in frigida

frigido sicco apparet: primum, caput frigidum & decolor, capitis ratione: nam cùm caput gratia sui temperamenti alteret faciem, simul & facies, quatenus pars est totius, subeat totius naturam; meritò ex dispositione faciei non licet seorsum colligere de temperamento capitis: sed sub disiunctione vel capitis, vel totius. Sed quod ait eam determinationem suprà à se traditam, tanquàm concernentem plurimas notas dictas, condonandum est illi: nam suprà (si modò non intercidit iniuria temporum locus.) de solis capillis ab eo tradita est, tanquàm illis solis propria. Secundum, venæ oculorum ob paruitatem delitescunt: cùm siccitas angustet & frigiditas non dilatet. Tertium in salubritate & incolumitate rheumatum, meritò ascribit huic intemperiei inæqualem sanitatem: nam ex vtraque qualitate repugnat hæc temperatura repletioni, quare quandiu abest externa læsio, saluberrimè in capite degunt: sed cùm à frigidis facilè offendantur, quando offenduntur, prolixis rheumatibus occupantur: quia neque coquunt, neque resoluūt deficiente vtraque qualitate confectrice. Quartum, sensus in tenera ætate (ita enim legendum est, non, quod quidam interpretantur, *per pueritiam*, alij *per initium*) perspicaces sunt, propter turbantium vaporum inopiam: nam & siccitas prohibet, & frigus eorum copiam & delationem sursum. sed cùm exiguus calor natiuus capitis citò deficiat processu ætatis, & quia priùs deficit in membro frigido, quale caput à toto genere est, & quia præsens caput supponitur recedere per frigidum: fit vt ob defectum caloris citò deficiat in capite calor ad sensationes necessarias, quare senecta festinat in capite cum canitie: & videtur tale temperamentum reperiri in quibusdam pueris præcocis ingenij, quibus progrediente ætate non respondet sperata sapientia. tale etiam temperamentum in iis est, quibus intempestiui cani in capite oriuntur, licèt reliquo corpore adhuc vegeto sint. Quintum, pili tardè exeunt, nec bene nutriti propter frigus: quod attinet ad caluitiem, gratia frigiditatis tardè calui fiunt, gratia caloris citò: quare sequitur effectus excedentem qualitatem, quod Galenus docet. Vbi autem legitur [*excrementorum moderatos effluxus & sine excrementis*] legendum est [*expertes excrementorum in meatibus sunt ἀπέριττοι ἐν τοῖς ἐκροαῖς*,] nam moderatos effluxus excrementorum habent temperati, non frigidi sicci. Vbi autem legunt quidam [*parum calui fiunt hi*] legendum est in hunc sensum: [*Si contigerit siccitatem plurimùm excedere humiditatem, frigiditatem verò parum excedere calorem, tales calui euadunt.*

Illud in calce & huius & sequentium sectionum memorandum est: quòd cùm docente Galeno 9. Therap. per plures ac cognitu difficiles notas, cuiusque membri temperamentum coniectura potiùs quàm scientia inueniatur: conandum est ei qui ex dictis fructum percepturus est, priùs in se, deinde in aliis, diu exerceri, & sæpe ad habitum difficilem comparandum: licèt vulgò temerè medici pronuncient de singulorum hominum temperaturis, tam totius, quàm partium. Cap. 14.

SECTIO TERTIA.

CAP. VIGESIMVMTERTIVM.

Sed sufficiet de oculis facere mentionem. Quicunque quidem tangentibus, manifestè calidi existunt, & facile ac crebro mouentur, & venas latas habent, calidi omnes sunt, frigidi verò contrarij: & humidi quidem molles simul, & multa humiditate pleni: sicci verò duri simul & aridi. A similibus autem sua temperatura causis facilè offenduntur: iuuantur autem à modico contrariorum vsu. sed hoc quidem commune in omni cuiusque partis temperatura dignotione oportet meminisse.

Ob signorum affinitatem, qua indicia sensoriorum conueniunt cum cerebralibus, annectit tractatui cerebri notas oculorum: vt ita ex vnius sensorij exemplo & eius nobilissimi, lector exerceatur ad expendendas consimiles aliorum sensuum notas. Separatur autem hæc sectio in partes treis: In prima docet quatuor temperaturarum simplicium signa proportionalia explicatis sectione præcedenti, ex quibus & compositorum intemperamentorum simul & temperatorum oculorum notæ elucescent: quæque facili negotio ad alios sensus quatuor transferas. Secundo cap. 24. peculiarem notam apponit ex quantitate sumptam: licèt enim in capite etiam magnitudo præberet indicium, non tamen in specie indicabat certum cerebri temperamentum, sed tantùm probam, aut reprobam eius constitutionem: in oculis verò varia quantitas certam notat temperaturam. Tertio cap. 26. pronunciat ex alio peculiari signo coloris, Cùm enim oculi insigniātur soli variis coloribus, albo, nigro, viridi, cæruleo, meritò obtinent eam notam sibi propriam. Hic ergo primò calidi signa numerat proportionalia superioribus, calorem sensatum tangenti, cerebrum oculorum motum, vasa lata. Secundò frigidi signa inquit esse contraria. Tertiò de passiuis humiditatem agnoscit ex mollitie in substātia oculorum, & ex lippa multa, aut lachrymis ex parte humorum. Quartò notas sicci inquit esse contrarias: addens commune omnis intemperaturæ signum ab externa alteratione: quòd vnumquodque intemperamentum siue occupet totum, siue quamuis partem, bene habet contrariis moderato vsu: læditur verò à similibus suæ temperaturæ.

ANTEAQVAM oculi indicia excutiamus, vniuersalia quædam de oculis ex more agitanda sunt, quale sit oculi temperati temperamentum, si ad cutem (quod semper facimus) referatur. Deinde, num humores tres oculum componentes membra sint. Tertiò, si frigidi sunt, cur non rigent, instar aliorum membrorum, & cur nobilissimi sunt. Quartò, si aquei sunt, cur lucent. Quintò, cur siccis frigidis: qualia sunt metallica elota, conseruantur, cùm sint natura frigidi humidi; opor-

Oculi temperies. *7. de placitis 13. 31. probl. vlt. de sensu 2.*

tebat enim, vt vel hæc planè similibus, vel ex toto contrariis fouerentur. quorum vt non facilis, ita neque impossibilis solutio est: licèt de instrumento visus sit controuersia, Empedocle, Thymæo, Galeno, asserentibus esse igneum, & Aristotele ipso ex aliorum sententia: Aristotele verò, ex propria sententia statuente aqueum: verùm constat dominari in eo aqueum, frigidum, humidum. Nam cùm coalescat solis membranis, adipe, humoribus, quæ omnia frigida sunt: adeps verò & humores multò membranis compositiora, humida, meritò constituitur temperamento frigido, humido: dicuntur tamen illis prioribus ignei iuxta tertium ignis significatum, non pro flamma, non pro pruna, sed pro splendore. *7. de placitis 13.* Est ergo sensus illorum, instrumentum videndi, id est, partem similarem passam à visili (ea est glacialis) esse igneam, id est, splendido illustratam spiritu, citra quem non esset visorium. quod non tollit cùm Aristotele & medicis esse aqueum, id est, dominari in eo, sicut & in toto oculo aqueum elementum super reliqua.

Humores oculi an membra.

Maior est in sequente problemate varietas. Quidam ostēdunt omnes humores esse mēbra, & partes oculi animatas sic: Citra humores oculus non esset visorius, ergo non esset oculus: nam supra ostensum est nomina mēbris ab opere imponi. si constituunt essentiam oculi, ergo sunt partes eius. Verùm non conuincit, quia etiā sine spiritu oculus non videt, sine saliua lingua non gustat, sine sanguine membra non aluntur, & tamen illa omnia non sunt animata, nec partes corporis: Galenus ergo de vitreo dixit, iungi glaciali sine medio. *10. de vsu part. 2.* quare credit, cùm nihil interponatur membranosum, & immergatur illi glacialis, habeátque vitreus mediam substantiam & puritatem inter sanguinem & glacialem, creatum esse vitreum, vt esset alimentum glacialis. Solet enim natura ea quæ valde distant, inter se medio quodam interstitio separata coniungere. Et quemadmodum in ossibus, valde à sanguine recedentibus albedine & duritie, mediam substantiam medullæ creat, cuius intermedio alantur: ita hîc vitreum glacialis gratia, nisi quòd ossa, quia ob soliditatem tolerabant, excauauit media ad medullæ alituræ intrò susceptionem, eam excauationem, quia non tolerabat glacialis, inuerso ordine excauauit vitreum inserens glacialem, vt eo artificio per pororum suctionem aleretur glacialis. *Tertia 3. tract. cap. 1. Lib. 1. tract. 2. cap. 14.* Auicena inter Arabes paulo obscurius, tamen & ipse scripsit vitreum mittere alimentum ad glacialem, simul & Zoar. sed assumunt omnes falsum: nam diuiditur glacialis à substrato vitreo membrana araneosa, non secus quam antica parte ab albugineo: quod vltra conspectum & ratio indicat. cùm enim Rhagoides per membranam cilio similem amplectatur glacialem vndique pro arbitrio versandam: oportuit glacialem vndique operiri tunica illa tenuissima, cui hæret cilio similis, vt ea connexione musculi Rhagoidi hærētes versarent glacialem. *Cap. citato.* De albugineo dixit etiam Auicena esse excrementum glacialis, quod in oppositam partem, id est, anteriorem mandatur.

Sed obstat intercedens aranea omnibus cognita: non solet autem natura seiungere mēbranis, vel vasis alimentum à membro quod alitur: quod in testibus, cerebro, hepate, ossibus, apparet. Est ergo satius credere animatos esse tres humores: nam de glaciali constat, cùm seruet perpetuò figuram, puritatem, & quantitatem visui necessariam. reliqui etiam humores seruant easdem dotes, figuræ, puritatis, & quantitatis: quæ vt sunt animati propria, ita longè absunt ab alimenti & excrementi inconstantia. aluntur autem tres humores per vasa, quę membrana cilio similis nigra & araneosa defert ad mediam glacialem, vnde alimentum omnibus suppeditatur. *Humorum oculi vsus.* Quis ergo est vsus duorum humorum circundantium glacialem, si non est alitor? Scilicet tuentur, ne offendatur planissima & leuissima glacialis asperitate & duritie circundantium membranarum. Præterea vt irrigent perpetuò, ne glacialis, aut circundans aranea præ motu & aëre continente siccetur, aut corrugetur, & pereat visio. Sed & præstant aptum commeatum ad ea quæ coïre oportet in glaciali: vitreus continet, ceu stagnum, visorium spiritum in copiosam glacialis illustrationem: albugineus autem instar ocularium defert species visilium amplificatas ad eandem glacialem. Ideò vnus ex his antrorsum est, qua specierum aditus patebat, alter retrorsum, qua spiritus dimanabat ad glacialem: tantóque euasit albugineus tenuior vitreo, quanto visilium species per albugineum deferendæ tenuiores sunt spiritu visorio. *1. de caus. symp. 2.* Neque obstat, quòd effusus albugineus in puero tempore reparatus fuit: imò magis confirmat dictam sententiam: quia satagit natura membra abscissa citissimè reparare: quod in carne vulnerum intuemur, velocissimè crescente propter defectum, cùm reliqua non increscat.

Lib. de sensu 2. & 13 probl. 32. *Cur non rigent oculi.* *Cur oculi mobilissimi.*

Cur verò non rigeant oculi, dixit Aristoteles, quòd ob copiosum adnatæ membranæ adipem nemo vnquam persensit in oculo frigus. quæ solutio recipienda est: licèt enim in genere membrorum adeps non caleat vt medicamentum, verùm calet vt indumentum augens reflexione sua calorem, & lentore prohibens aëris percutientis ingressum. potest addi pro causa, copia spiritus delati ad oculos, licèt Aristoteles non recipiat. Cur autem mobilissimi sint oculi, licèt temperamento ad frigidum inclinent? referunt ad copiam spiritus ad eos delati. Verùm illa est facilior causa, quòd reliqua mobilia sunt ossa, aut membra grauia nnn multis musculis mota: hîc verò mobile est oculus leuissimum membrum. mouent autem plures, & ij validi musculi. *Lib. de sensu citat.* *Cur lucent.* Cur lucent, dixit Aristoteles, & ab eo Peripatetici, quòd non est lux interna oculi ipsius: quia si ea esset, semper sentiretur, cùm ibi sit sensile & sensus aptus sentire. Secundò affirmant oculorum humorem, qui in medio cōtinetur, aliquid fulgoris emittere posse in tenebris, quia aqua cùm sit perspicua planáque, vbi in oculo inspissatur, aliquid habet lucis, est enim lux actus perspicui: tum, quia lumen receptum à continente non statim euanescit ab oculo, sicut nec visilium species, sed aliquid illius in oculo, seruatur.

tur. Tertiò addunt, quando velociter oculus compressus mouetur repræsentari fuliginem oculo ob hanc necessitatem. Sicut si ante aquam in vase obscuro contentam locetur candela, apparet fulgor & imago lucis in aqua quiescente, si verò aqua agitetur, species flammæ in aquæ superficie turbatur, ita vt vna parte aquæ eleuata supra alteram & reflexa ad alteram, si aqua esset videns, vna sui parte conspiceret speciem lucis in alia: sic cùm humidum oculi ob causas duas dictas aliquid emittat fulgoris, celeriter moto oculo, ab vna parte oculi reflectitur fulgor ad aliam, ita vt iudicet pars oculi fulgorem ab oculo exeuntem. Galenus verò affirmat in oculis esse copiosum lomen ex spiritu animali plurimo, qui & ex perforatione opticorum agnoscitur, & ex eo quòd clauso altero oculorum altera pupilla dilatatur: nec ideò sequitur, debere à quiescente oculo perpetuò videri eam lucem. nam cùm recipiatur in glaciali, vbi fit externorum visio interna non percipit, cùm nec vueæ circundantis calores percipiat, quæ tamen distat à glaciali magis quàm fulgor glacialis ipsius. Secundò addit, cùm oculus comprimitur ita vt cogatur confertim exire splendidus spiritus, vel etiam caput violenter percutitur, vel quispiam à somno expergiscitur post acertiatum per somnum spiritum, vel vbi imminente obstructione optici & cæcitate ab humore decumbente extruditur, quod Galenus memorat accidisse homini cuidam permultas noctes ante cæcitatis infœlicitatem, fit vt exiens spiritus & splendor in aere sentiatur ab oculo, quemadmodum accidit in phrenitide & validis capitis doloribus, vt vapor per oculos exiens sentiatur in aëre repræsentans figuram & colorem vaporis. Et est senteotia manifestis consona experimentis.

[7. de plac. 2.] [Cit. cap.]

Postremò, cùm oculus sit frigidus humidus, cur conseruatur frigidis siccis, nec planè similibus, nec ex toto contrariis. Causa est, quia extra opposita occurrunt membranis frigidis siccis: ideò ceu similibus conseruantur. Adde, quòd talia retinent spiritum, ne exhalet, in quo potissimùm consistit visus conseruatio. Postremò absumunt talia excrementitiam humiditatem, quæ in debili oculo perpetuò increscit.

[Cur bene habet frigido sicco.]

SED excutiamus tradita à Galeno indicia: frustrà hîc contendunt interpretes, reperiantúrne in sensoriis signa cerebralia suprà numerata? constat enim facultatum principum genus non habere locum in sensoriis, sicut nec motum in multis. Inter notas ergo calidi intemperamenti oumerae mobilitatem oculorum: ea est vel in palpebris, quas quidam à natura perpetuò habent irrequietas: & vocatur ea affectio à Græcis [illegible], nobis equus: vel in oculis, quos etiam ab ortu quidam perpetuò agitant, & vocantur peri, iudicantúrque vulgò inconstantes, aut temerarij propter calorem significatum oculorum, cui frequenter iungitur calor cerebri faciens ad opinionum mobilitatem. Verùm de vtraque dicta mobilitate memorandum est, quod docuit Galenus nasci eum motum & tremorem quandoque non à calore membri, (quod hîc colligit) sed ex imbecillitate natiua musculi mouentis: sicut enim quidam oriuntur debili inter membra capite, alij ventriculo, aut articulis, ita musculosam partem alius alio habet ab ortu debiliorem, aut firmiorem. vnde fit, vt qui infirmos habent palpebrarum neruos, assiduò nictent: qui oculorum assiduò oculos moueant: qui mandibularum, per somnum dentibus frendeant: qui reuersiuos, somniantes loquuntur: qui infirma habent labra, facilè illis tremunt; alij manibus: quidam sphinctere & peditus retinere non possunt: quare ex mobilitate oculorum non perpetuum, sed frequens sumitur caloris eorum indicium. Signum autem humiditatis affert molles oculos, id est, facilè illachrymantes: argumentum est, quòd humidæ naturæ leuissimè plorant: pueri, mulieres, ebrij, & homines magnis oculis præditi. Postremum signum ab externa alteratione, iuuari à modico contrariorum vso, habet dubitationem: quomodò gaudet, aut iouatur intemperies contrario corrumpente, si naturalissimus est cuiusque appetitus conseruatio: verùm ipsa intemperies, siquidem repognat alteranti, nunquàm gaudet, nec iuuatur contrario, sed corrumpitur: natura tamen ipsa, id est, forma iuuatur, quia in meliorem habitum ducitur à deteriore intemperamento.

[1. prorrh. ad]

CAP. VIGESIMVMQVARTVM.

Magnitudo oculorum quidem, vbi concinnitas & operationum virtus, multitudinem bene temperatæ substantiæ ostendit, ex qua sunt conformati. Quæ si desint, multam quidem substantiam, non tamen bene temperatam ostendunt.

CAP. VIGESIMVMQVINTVM.

Paruitas verò oculorum, adiuncta quidem concinnitate ac virtutum operatione, paucam quidem substantiam, sed bene temperatam ostendit, ex qua sunt conformati: si verò sociam habuerit inconcinnitatem quandam, atque operationum vitium, tum paucam simul & vitiosam materiam ostendunt.

Secundum genus iudiciorum à quantitate sumitur: aliter enim iudicat in oculis ex magnitudine, quàm in capite: videlicet, cùm in capite paruitatem damnarit omninò, in oculis non semper: sed ex quantitate solam colligit materiæ quantitatē, ex qua formati sunt: tēperaturam verò aut bonam, aut malam, ex pulchritudine & operū perfectione, bonam: ex turpitudine & operum vitio, malam.

SED audienda sunt, quæ de præsenti signo dubitant. Primum, cur non pronunciat perpetuò paruos oculos prauos, quod de capite fecit. causa est, varietas vsus & formationis vtriusque membri: vsus quidem, quia cerebrum gignit spiritus in vsum, non tantùm facultatum principum, quæ in cerebro eduntur, sed & in opera sensus & motus arbitrarij, quæ per vniuersum corpus perficiuntur.

[Dubitatio prima.]

oculi verò solius visus gratia. formatione item distant, quoniam cerebrum membrum carum est, in quo semper paruitas reprobatur, non oculi. Adiiciunt, si orta attestantur principiis, vbi oculi parui caput paruum: paruum autem caput semper reprobum est: Ergo & oculi parui reprobi. Soluitur, ferè temperamento & quantitate respondent orta principiis, quare frequenter cohibit paruitas capitis cum oculorum paruitate. Ex quo non colligitur paruos oculos in se esse prauos, quod hìc considerat Galenus: sed quod iungetur paruitati oculorum frequenter aliquid prauum. Adde quòd 6. Epid. similis sit distinctio de paruitate capitis, vt hic de oculis. Addubitant in oculis & quouis membro & toto corpore, vter recessus deterior sit per magnitudinem, an per paruitatem? Illud videtur ex lib. de opti. corporis constitutione, ex quantitate non sumitur cognitio certa temperamenti: sed ex magnitudine siue totius, siue partis, certò colligitur duorum alterum, vel copia materiæ vel humiditas eius: sicut ex paruitate alterum duorum oppositorum. cùm enim membra parua sint, vel quia ex pauco sanguine genita, vel quia ex moderato, sed sicco, siccum autem repugnat multæ extensioni, fit, vt paruitas sub disiunctione vnum dictorum duorum significet, sicut magnitudo alterum oppositorum. quare dari potest corpus, similiter & membrum quoduis temperatum, & tamen vel quantitate moderatum, vel magnum, vel paruum. Licèt autem ita verè à Galeno dictum sit, sæpius tamen magnitudo extollitur supra paruitatem, tam in toto quàm in quauis parte. Vna causa est, quia magnitudo sæpe nascitur ab humida materia, quæ patitur multam extensionem, licèt quantitate non excedat: & à calore aliquo seminis trahente ab vtero copiosam materiam, vel ab altero horum: sed inter intemperatas calida & humida, nisi valde intensæ sint, præferuntur reliquis, ergo magnitudo vt plurimùm paruitati præferenda est. Altera causa habet locum in toto & in quouis membro habente cauitatem, vt vasa, pectus, ventriculus, cerebrum: talia enim angusta nec gignunt, nec recipiunt sufficientem materiam, non facilè distribuũt, obstructioni obnoxia sunt. quare talia parua, semper mala sunt, magna verò bona. Tertia causa habet locum, vbi magnitudo habet comitem pulchritudinem: si enim iungitur magnitudo pulchritudini, multo melior est paruitate similiter pulchra: nam magnitudo pulchra indicat robur informatricis, quæ & multam materiam potuit trahere, & eam concinnè efformauit. paruitas verò cum eadem concinnitate, non æquè indicat robustam informatricẽ: potuit enim pulchrè effingere tractum, multum tamen alligere nequiuit. Colligitur ex dictis, cur, licèt ex quantitate non desumatur certa agnitio temperamẽti, plurimùm tamen præferenda est paruitati magnitudo. duo tamen dictis addenda sunt: Primum, licèt (quod Galenus hic facit) magnitudo vel paruitas compatiantur quoduis temperamentum, ideò non indicant certum. Verùm cùm calidum, frigidum, humidum siccum dicantur, & de quantitate aucta & de intensione, propter auctam quantitatem oculus non dicetur humidior, vel frigidior moderato intensione, & vehementia, dicetur tamen frigidior & humidior moderato quantitate, & mole: quia habet plus moderato de oculorum corpulentia, quæ frigida humida est, non secus quàm cerebrum magnum, quantitate frigidum est & humidum, ob auctam substantiam frigidam humidam: de quo tamen modo intemperamenti hic non consideramus notas, sed de solo eo, qui erga vehementiam, aut languiditatem intelligitur. Alterũ est, licèt magnitudo ferè excedat paruitatẽ, quoad omnes simul operationes, non tamen quoad quamuis earum, sicut suprà de temperatorum functionibus dictum est, si ad temperatum conferantur: quoad particularem enim vnam operationem potest paruitas præstare magnitudini & mediocritati, sicut nonnunquam magnitudo præstat: quomodò ad exactam visionem præstant paruitas & submissio oculi magnitudini & elationi, & caput paruum ad solicitudinem, & cor magnum ad audaciam, præstat etiam mediocritati intra eandem scilicet speciem: homo enim ampli pectoris ideò magni cordis audacior est homine moderati pectoris. similiter & lepus ampli pectoris: quia cor auctum quantitate supra moderatum in quauis specie necessariò augee corporis calorem. In variis autem speciebus si conferantur mutuò, animalia & audacissima & timidissima magnitudine cordis excedunt, variis licèt de causis. Nam calidissimum cor, quia plurimo aëre eget ad refrigerium, ventrosum, ideò magnum creatum est, vt leo, vt vrsus: lepus verò & ceruus magnus corde formati videntur propter cursum perpetuum, quem solum armorum vice illorum vitæ tuendæ natura concessit: cùm enim iugem cursum, quo fugientes festinant, non debeant interpellare respiratione, necesse habuerunt tantum aëris intra cordis sinum semel recipere, quantum pluribus pulsationibus sufficiat toto cursus spatio: frigiditati autem temperamenti eorum satisfacit natura remissione, flacciditatéque caloris, in corde licèt amplo.

6. Epid. 3. Secunda.

Citato. Tertia. Cap. vlt.

Vter recessus præstet paruitas, an magnitudo.

Laphn. 15.

Cor magnũ an audacius.

Sed cui temperamento attestatur magnitudo membri? Certè si quoad quantitatem quæritur temperamentum, magnitudo attestatur temperamento proportionali: verbi gratia, cor magnum est calidum siccum quantitate, si ad moderatum conferantur, cerebrum magnum frigidum quantitate & humidum. De temperamento autem, quod in qualitate versatur, constat ex citato lib. de opt. corp. constitutione non colligi certò aliquod temperamentum, frequenter tamen iungi calori trahenti copiosam materiam, & humiditati materiæ facile, & multùm dilatabili.

CAP. VIOESIMVMSEXTVM.

Quæ verò ad colores attinent, ita distinguere oportet: glauci quidem oculi, qui pura humiditate & non multa refulgent, tales quidem sunt ob splendidi luminis abundantiam: è contrario verò nigri, & qui intermediam naturam seruant, causas quoque intermedias seruant.

Cap. Vigesimvm septimvm.

Glaucus igitur oculus fit vel propter magnitudinē, vel propter ſplendorem humoris, qui à Græcis cryſtalloides nominatur, vel propter ſitum prominentem, aut propter tenuis & aquei humoris, qui in pupilla exiſtit, paucitatem & puritatem, atque omnibus quidem in vnum conuenientibus, fit glaucisſimus oculus. Quòd ſi aliqua adſint, aliqua verò non, tunc maior, aut minor glaucedo contrahitur. Niger verò oculus fit, vel ob paruitatē cryſtalloidis, vel propter profundum ſitum, vel quoniā ſplendidus, aut fulgidus exquiſitè non eſt: vel quoniam tenuis humor vel ſuperabundat, vel purus non exiſtit, vel propter vnam aliquam ex his, quas antè diximus, cauſis, aut propter omnes fieri conſueuit. In his autem magis & minùs (vt antè diximus) reperitur. Tenuis itaque humor, quò magis ad aquæ naturam accedit & ſuperabundat, humidiorem oculum oſtendit: quemadmodum ſi craſſior ac minor fiat, ſicciorem. Cryſtalloides ſi quidem durior exiſtat ſicciorem efficit oculum: ſi verò mollior, humidiorem. Sic etiam ſi plus modico tenuem humorem exceſſerit, ſicciorem: ſi autem defecerit, contrarium.

De coloribus ita agit, vt primùm expoſitis duobus extremis coloribus glauco & nigro doceat cauſam coniunctam vtriuſque, videlicet glauci multum oculi ſplendorem: nigri verò ſplendoris inopiam. Secundò, particulatim cauſas remotiores coniunctarum tradit: ſplendoris ergo multi inducentis oculis glaucedinem, cauſas numerat ex parte cryſtalloidis magnitudinem eius, & puritatem ſplendentem, & ſitum eminentem: cùm enim inſit natura ſplendor glaciali quanto plus horum trium particeps fuerit, eo magis fulgebit: ex parte autem albuginei, quanto fuerit & minor & tenuior. quemadmodum enim aër nebuloſus, quò minus habet nubium & earum tenuium & peruiarum, offendit ſolem: ita & aqueus paucus, purúſque fulgorem glacialis minùs offendit. Tertiò, nigredinis oculi, id eſt, deficientis ſplendoris, particulares & remotiores cauſas tradit oppoſitas ſuperioribus: Ex parte glacialis paruitatem, impuritatem, profunditatem: ex parte autem albuginei copiam cum craſſitie. Quartò, cùm hactenus ex colore collexiſſet habitudinem duorum humorum, qui ſe ſpectandos præbent glacialis & albuginei, iam nunc ex coniectata habitudine, humorum elicit principale propoſitum inueniendi temperamenti oculorum ita: Glacialis ſi mollis eſt, aut pauca, humidum oculum oſtendit, ſi dura, aut multa, ſiccum: albugineus verò ſi tenuis, aut multus, humidum oculum reddit, ſi craſſus, aut paucus, ſiccum: quare ſolas paſſiuas colligit per medium apparentis coloris: eò quòd inter humores oculi glacialis ſicciſſimus eſt, albugineus humidiſſimus.

Postvlat hic locus longiorem diſputationem de coloribus oculorum: deinde de agnoſcendo ex illis temperamento, demum de viſionum varietate. Igitur de coloribus oculorum & eorum cauſis: aſſeruntur Galeno extremi, niger, vel caninus, & glaucus, nec in eo diſſentit (quod multi iudicant) ab Ariſtotele, aut à veritate: agnoſcit enim Ariſtoteles in mari, vel flumine colores, vbi vſque ad imum viſu & luce perfunditur, & aqua ipſa pauca eſt, colorem glaucum, id eſt, album pellucentem. Si verò ad imum viſu agnoſcitur, ſed aqua amplior eſt, color illi dicitur aqueus: quod ſi gurges impedit, quominùs aquæ imum videatur, vel præaltus eſt & nigricat, vel non eſt præaltus & apparet cæruleus. Vnde intelligitur apud eum, non ſecus quàm apud Galenum, extremos locos occupare colores, glaucum, & nigrum: glaucus autem color à Græco γλαὺξ deducitur, quæ nobis noctua eſt, vulgò ceruia: cuius oculi cum albedine fulgent, à quibus non longè abſunt felini, vel catini, & vniuerſim omnium noctu venantium, vnde etiam nobis dicuntur oculi felini. Latini multi vertunt pro glauco, cæſium, verbo à cælo deriuato: eſt enim ſimilis color ſplendenti cælo: & à nomine, cæſius, meritò creditur deductum eſſe Luſitanum verbum *gazios*. Alij putant Latinum, cæſius, à cæde deriuari, argumento, quòd cæſium de ſolis oculis dicitur, qui cædem minantur, videlicet, fuluis & igneis, quales ſunt iratorum hominum oculi, & quod Græci vocant χαροπὸν, vertunt, cæſium. De cauſis autem recedit ab Ariſtotele Galenus, licèt iuxta vias ſuas vterque ſatisfaciant experimentis. Cùm ergo oculi nigrum, quod humore plenum eſt, vario colore appareat: putat Ariſtoteles cauſam eandem eſſe, ob quam fluminis aqua variè colorata conſpicitur. Si ergo humor oculi pauciſſimus eſt, glaucus redditur oculus: ſi plurimus, niger: ſi moderatus, medium aliquem colorem habet. Iuxta quam cauſam ſoluit problemata de viſu: cur glauci oculi interdiu cæcutiunt, noctu vident, quod in omnibus noctu venantibus apparet, & in hominibus etiam glaucis, ſi ad nigros referantur. Cùm enim pauco humore polleant oculi glauci, à multo lumine diuturno non ſecus offenduntur, quàm noſtri oculi frequenter à conſpecto ſole cæcutiunt: In nocte verò à paruo lumine iuxta pauci humidi menſuram ſufficienter immutantur ad viſum. Alterum problema, cur infantes & ſenes magis glaucis ſint oculis, mediæ ætates magis nigricent. De infantibus affert cauſam, quia ob oculi paruitatem, ſicut & reliquorum mēbrorum, humidum contentū paucum eſt, ideò opacū eſſe non poteſt. Senum verò membra cùm areſcant omnia, multò magis areſcent humores: quare deficiente humido, glauci euadunt. Galenus verò opinatur glacialem natura ſua ſplendere ad eū vſum, vt ex interni mixtione cū externo lumine inſtrumentum fiat moderatū, viſioníque aptū: quapropter glaucū fieri ex multo ſplendore opinatur, nigrum verò ex pauco. Iuxta quā ſentētiam & ipſe cómodè ſoluit propoſita problemata. Quod enim animalia glauca noctu rectè, interdiu male videāt, cauſa eſt, quia cùm abundēt interno lumine ab externo diei multo offenduntur: tantū enim illis noctu venātibus interni luminis datum eſt, quantum

Colorum oculi cauſæ.

5. de gener. anim. 1.

ſufficeret illuminando per uoctem aëri: ſicut animalibus per diem paſcentibus, aut venantibus, quantum cum ſolari lumine iunctum ſufficeret, ideò per noctem minùs vident. Alterum verò ita: Infantes pauco & tenui albugineo præditi ſunt, glaciali verò perua ob mollitiem ſpiritúſque copiam vnde ſplendent. Senibus cùm reliqua omnia areſcant, tum maximè humor tenuis, qualis eſt albugineus, multò magis, quàm glacialis ob innatam duritiem. Cùm ergo oſtenſum ſit defectum albuginei permanente glaciali cauſam eſſe glaucedinis, meritò multi ſenes glauci conſtituuntur. Licèt autem vterque iuxta ſua placita ſoluant apparentia, Galeni ratio congruens: magiſque ſuaſoria eſt: quia comparatio humorum oculi ad aquam fluminis non quadrat, nam aqua ex ſe tota opacat: cryſtallois verò in medio humorum ſplendida eſt etiam in mortuo animali, multò magis in viuente, quandiu ſpiritu turget. Apparet enim ſplendor pupillæ ſi inſpiciatur ex loco inferiore: Et quia imagines cancellatim ſe interſecantes clauſis oculis paulò antè viſæ repræſentantur ob internum lumen. Nec obſtat, quòd oportet recipiens eſſe denudatum à formis recipiendis, quia nullam determinatam ſpeciem impedientem reliquas poteſt habere ſenſorium ex natura ſua: lumen verò ſicut & perſpicuitas ſunt naturæ communes omni ſpeciei viſibili, non impedientes, imò adiuuantes perceptionem reliquorum obiectorum viſus. Adde in Ariſtotelem, quòd varietas in copia humorum oculi nunquàm ea eſt, quæ inter aquam fluminis pauciſſimam, cuius imum facilè & clarè videtur, & plurimam, ita vt ob profunditatem fundus proſpici nequeat: quare ea ratio in humore oculi locum habere non poteſt.

4.Collect.3.

Dictæ cauſæ colorum oculi ex humorum varietate deſumptæ, addit alteram Auerrous: calorem oculi per coctionem inducentem nigredinem, & frigiditatem per cruditatem albedinem: vnde glaucos oculos indices frigiditatis & cruditatis cerebri, & oculorum, valde Arabibus ait reprobari. Tertiam addit Iohannitius in Iſagogis copiam deſcendentis ſpiritus animalis & glacialem illuſtrantis: quam tamen meritò quis dicet eſſe intellectam à Galeno ſub nomine glacialis ſplendentis. Inter alia enim ideò ſplendet, quia multò ſpiritu repletur. Quartam inuenit Auicena, colorem ſubſtratæ vueæ, quam poſteà Veſalius amplificauit: vt opinetur eam vnicam cauſam ſufficere ad colorandos oculos: nec immeritò mouetur, nam apparet in cornea perpetuò is color, ſiue in viuo, ſiue in mortuo animali, qui in extima & gibboſa vueæ ſuperficie cernitur, ita vt per corneam, perſpicuam membranam, ſubſtratæ vueæ color aſpicientis oculos feriat. Aſtipulatur huic ſententiæ, quòd in oculo ferè apparet color idem, qui in cute externa: Germanorum enim oculi candidi, Æthiopum nigri ſunt. Veroſimile eſt autem vueam parte exteriore ſimiliter reliquæ cuti colorari. Num autem vltra hanc cauſam, quam frequentiſſimam eſſe nemo dubitare poteſt, habeant etiam locum ſuperiores cauſæ, dubitationem habet: Et videtur, quia animalia noctu videntia glauca ſunt omnia, quare plurimo lumine interno prædita, nam color vueæ albus, quomodò efficiet animalia noctu cernentia? Item ſunt glauci homines pueri, Germani, Scythæ, non tamen omnes frigidi, humidi. Non eſt autem veroſimile colorem vueæ ſecundùm ſolam partem anteriorem & exteriorem mutare temperamentum. Quare color oculi ſæpè prodibit ab vueæ colore, non rarò etiam ab humorum & ſpirituum oculum componentium conſtitutione. Quod autem legitur primo Epid. nigros oculos atteſtari temperamento frigido, & nigros pilos ſimiliter, videtur corrupta lectio, tam in pilis quàm in oculis.

Tertia 3. tract.3.cap.34. Lib.7.14.

3.Epide. Sect 3.70.

Sect.2.com.78.

Sequitur, vt ex colore intermedio dictarum cauſarum, agnoſcatur oculi temperamentum: ſi naſcatur ex cauſa humorum, quæ primo loco relata eſt, glaucus color indicat augmentum glacialis cum diminutione albuginei, quare ſiccitatem: ſi ex ſecunda cauſa cruditatis, frigiditatem: ſi ex tertia copioſi ſpiritus, ſignificat calorem cum humiditate: ſi ex quarta albedinis vueæ, magis atteſtabitur frigiditati, albedo enim frigiditatis ſoboles eſt. Quare nihil mirum eſt, quod ſecundo de temp. dixit naſci glaucedinem apud quoſdam à calore, apud alios ab humiditate, hìc autem ex glaucedine ſignificari ait ſiccitatem. Verùm 3. Epid. citato, pronunciat ex ea frigiditatem, aut humiditatem, aut vtrunque vitium. Et licèt nulla dictarum coniecturarum ſit perpetua, verò vniuerſalior eſt poſtrema, quia ex pluribus dictarum cauſarum quatuor naſcitur.

Cap.14.

Quis oculus viſui aptior.

De varietate verò videndi, dubitant primò: Quis oculus ſit magis ad videndum appoſitus. Iudicatur autem ex colore, ex ſitu, ex ſpirituum conſtitutione. Ex colore optimus eſt caprinus: is apparet in oculis caprarum medius inter glaucum & nigrum: nam vt niger ob luminis interni inopiam noctu non vides, glaucus ob copiam interdiu, ita medius ob luminis mediocritatem vtrobique modicè & ſufficienter. ex ſitu autem profundus exactiùs videt longinqua. Argumentum eſt in ſtellis, quæ ex puteo etiam per diem apparent, & lunares Eclipſes per oblongas pyramides papiraceas contemplantur: verùm profundi oculi, quæcunque à lateribus ſunt, minùs circumſpiciunt. qua de cauſa nocturna animalia donantur profundis oculis, vt eo ſubſidio lumen internum (quod exiguum eſt, ſi ad diurnum conferatur) rectiùs prodiens magis illuſtret medium. Eminens verò locus vt ad lateralia viſilia magis extenditur, ita minùs exactè proſpicit remota: optimè conſtitutus eſt ad viſionem moderatus ſitus, cùm in neutro momentaneè peccet, licèt in ſingulis vincatur ab extremis conſtitutionibus: quod ſuprà de temperatis dictum eſt, ſi ad intemperatos conferantur. Ex conſtitutione autem ſpiritus, dixit Galenus, cùm ſeparentur quantitate, & qualitate: quod ad quantitatem attinet, multus ſufficit ſpectare etiam remota, purus, quod ad qualitatem attinet, exactè diiudicat minima. Conſtituuntur autem combinationes quatuor: multus enim ſpiritur ſimul & purus, eminus & exactè intuetur: multus & nubilus, eminus

5 de gen. anim.1

1 de cauſ. ſymp.2.

eminus non tamen exactè: paucus simul & purus, cominus & exactè: paucus oubilosus, cominus non exactè: nec sentit ibi Galenus (quod multi interpretantur) multum & purum, melius: videre remota proximis: non enim de ea collatione ibi agebat videndi remota ad visionem proximorum, sed in vniuersum tradit varietatem videndi ex varietate spiritus visorij. Nec etiam opponitur sententiæ dictæ, quod legitur apud Aristotelem, non coincidere in eundem, longè videre & exactè: quia solùm sentit Aristoteles non coïre necessariò illa duo, non negat aliquando coïre, vt in spiritu multo pariter & puro. Ex constitutione ergo spiritus constat optimam esse visionem in multo simul & puro spiritu. *Loco citat.*

ALTERA de visu quæstio est, cur senes specillis meliùs videant, iuuenes magis hebetentur? Sanè armauit natura oculos innatis ocularibus, glaciali, scilicet, splẽdidissima, & cum summa perspicuitate densa: intermedio enim glacialis apparent omnia multo maiora. Et sicut in reliquis, quæ ad vitam attinẽt, ars imitatur naturam, ita & in hoc specillorum inuento. Excogitauit enim ocularia ex externo crystallo, vt suppleant externi crystalli fulgore & densitate, quod deest interno senum: Iuuenes verò, cùm ex se habeant sufficiens, externo magis hebetantur, ceu immodico, cur angustia pupillæ naturalis benefaciat visui, accidentaria verò ex tempore contracta incommodet? Respondet Galenus, naturalis ex angustia foraminis vueæ nascitur: ea angustia perspicacitatis in videndo causa est, quia vnita vis vehementior redditur: ideò donatur homo inter animalia angusta pupilla vt diiudicet exactiùs minuta, eò quòd visus inter sensus accommodatissimum est ad disciplinas principium, quibus addiscendis homo natus est, licèt à nonnullis animalibus in distantium iudicio vincatur. Accidentaria verò angustia ex defectu albuginei oritur, vel à subsidente & corrugata cornea, quorum vtrunque visui manifesto incommodat.

Cur senes specillis exactius videāt.

Cur angustia pupillæ visioni commoda.

1. de cauf. symp. 2.

CVR cùm lusci & senes ambo imbecillitate videndi laborent, lusci tamen visilia oculis vicinissimè admouent, senes amouent? Respondet Aristoteles, senes habene tantam in visu imbecillitatem, vt videre nequeant, nisi constituant visile in ea distantia, in qua radij ab ambobus oculis egredientes coëant: non coëunt autem, nisi paulo remotior res constituatur: ideò separant videnda ab oculis. Lusci verò, vtpotè minùs imbecilles vident, etiam ante coitum radiorum: vno enim oculo prospectare possunt: verùm discernere minutias visilis, (qualia sunt cauæ, aut gibbæ partes) nisi multo lumine illustrentur, nequeunt, ideò admouent oculis visile, vt adiuti copioso lumine discernant. Sed contra Aristotelem facit, quod oporteret luscum, licèt videat etiam citra locum vnionis radiorum, multò tamen faciliùs indicare in loco vnionis paulo remotiore: quod tamen experimento non apparet, nam in loco paulo remotiore non vident. Præterea illa approximatio non facit ad multum lumen visilis: planè enim ita admouent rem visili, vt paucissima lux interponatur visili & oculis. Alij soluunt, qood crassus spiritus senum multo lumine accedente à remotis attenuatur: quare melius vident. Sed neque hi satisfaciunt: nam reflexio ad attenuationem spiritus in oculo manentis à remoto accedens est multo imbecillior & minùs potens attenuare: præterea oporteret, vt senex post conspectum remoti facilè perspiceret proxima, attenuato iam & præparato spiritu, quod non euenit. Est ergo certior solutio iuxta ea, quæ ex Galeno tradita sunt, quòd senes, vtpotè destituti lumine interno, indigent multo externo: remotior autem res magis illuminatur, scilicet non occlusa via luci: ideò enim senes videnda non solùm modicè ab oculis semouent, sed & in eo situ constituunt, vt in ea incidant luminares radij, quò reflexio magis illustret oculum lumine defectum: Lusciosi autem albis oculis ideò multo lumine interno abundantes, refugiunt copiam externi, ideò iungunt oculis visilia, vt obumbratum visile minùs illustretur. Perpetuò enim moderantia luminis constantis ex interno & externo commodat visui, immoderantia officit. Nec obstat, quod apud Galenum multus spiritus facit ad conspectum remotorum, nõ paucus: quare exiguus senum spiritus ad distantiam non sufficiet: quia paucus spiritus non videt longinqua, quare neque senes absolutè remota vident. Sed inter propinqua ea meliùs vident, quæ in ea distantia constituuntur, vt copiosum lumen intercedens appositè illuminet medium.

Cur lusci obiecta admouent oculis.

31. prob. 25.

1. de cauf. sympt. cuat.

CVR lusciosi debili visu scribunt minutissimas literas, dixit Aristoteles. In videndo lusci contrahunt palpebras, ita docente ingeniosa natura, in subsidium imbecillis visus, quò iunctim prorumpens vis vegetior euadat: vel (quod Galenus dicit) quia refugit externi luminis copiam: ideò & visile admouendo obumbrat, & contractione palpebrarum ingressum eius prohibet: & quia contracta pupilla minima diiudicat (ideò enim ad minimorum iudicium perpetuò palpebras contrahimus) discernunt lusci minima: exarant autem minima, quia minima vident: talia enim scribunt, qualia vident. Sed ea videtur certior causa, quare contrahentes palpebras minuta scribant: quia angustatur pupilla, quæ arctior reddita visilia repræsentat maiora, vnde opinantur scribere se grandes literas, cùm scribant paruissimas. Quod autem angusta pupilla imagines maiores visui reddat, ea causa videtur, quia ex pari distantia qoanto basis pyramidis visoriæ minor est, tanto vno obtutu minus est, quod glaciali imprimitur: cùm autem id, quod glaciali simul imprimitur, tota glaciali dilatetur seruata partium serie, fit, vt à basi minore species ingressa maior appareat, à maiore verò minor: est autẽ basis pyramidis ingredientis pupillam minorem minor. maiora igitur apparebunt ex pari distantia visilia à minore pupilla.

Cur lusci minuta scribāt.

Probl. 15.

CAP. VIGESIMVM OCTAVVM.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est, si priùs hæc in memoriam reuocauerimus: quod vnamquamque partem seipsa vel calidiorem, vel frigidiorem, vel sicciorem, vel humidiorem dicimus factam, non alicui alteri rei comparantes. Vtrunque enim extiterit cor natura frigidius, multo sanè calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

De corde tractatio in octo partes secatur pro varietate octo intemperamentorum: videlicet, omittit ceu facilè collectu lectori, ex notis intemperamentorum extremis & intensis rimari notas temperati cordis medias & remissas. determinationem verò præmittit toti disputationi necessariam: Ea est satisfactio obiectioni promptæ, quomodò de frigido corde tradendę sunt notæ, cùm nullum sit frigidum cor: satisfactio est, quoduis minus moderato corde calens, frigidum censetur.

Iuxta assuetum ordinem, posteaquàm de præsenti sententia dixerimus, agetur de temperamento cordis, tum de compositione, tandem de vsu. Primùm ergo author hic interserit generalem licèt determinationem, quia magis eam requirebat tractatio cordis frigidi, in quo videbatur pugnantia adiecti: licèt ea explicatio non minùs habeat locum in reliquis membris quàm in corde. Addit autem in explicatione [*cor quantúmque natura, id est, ab ortu frigidum, est quouis cerebro etiam calidissimo calidius*] quia hîc de naturalibus tantùm temperamentis sermo est, non de morbosis, de quibus in calce huius secundi agendum est: vel etiam addit verbum [*natura*] quia ex morbo cor proximè mortem apparente, respiratione frigida, videtur frigidius cerebro phrenetici ob assationem conuulso. Quod autem de corde post cerebrum egerit, potuit seruari ordo situs, vt quemadmodum in libris de locis affectis, vbi singulorum mēbrorum morbosa intemperamenta indagantur à capite ad imos pedes, orditur, ita & hîc in inquirendis natiuis & sanis omnium membrorum temperamentis, potuit & seruari ordo dignitatis: nam inter principalia membra, si definitur principatus penes necessitatem, ad vitam principalius est cor cerebro: si verò principatus definitur dignitate functionum, tanto est cerebrum corde præstantius, quanto sentire & moueri præstat vitæ, id est, bene viuere, quàm simpliciter viuere, vnde & solæ cerebri functiones principes appellantur. Determinatio autem Galeni interpretanda est ex traditis alibi, de æquiuocatione calidi, frigidi, humidi, sicci: dicitur enim cor frigidum quadruplici significato. Primò, quia absolutè sit tale, id est, nihil habens permixtum contrariæ qualitatis frigidæ: In quo sensu constat nullum cor esse frigidum. Secundò, quia per exuperantiam sit tale, id est, plus habens in mixtione frigidæ quàm calidæ qualitatis, qua etiam acceptione constat nullum cor esse frigidum. Tertiò, per collationem ad medium generis membrorum, id est, ad cutem humanam, quomodò omne cor est calidum: vel per collationem ad medium speciei membrorum, id est, ad temperatum cor, quomodò aliquod cor est frigidum, aliquod calidum. Quartò, per collationem ad quiduis obuium, vt si cor Petri cordi Pauli conferatur, in qua significatione potest esse calidum, potest & esse frigidum. Ex his quatuor acceptionibus monet Galenus lecturos, se traditurum de tertia tantùm, ac de ea non vniuersim, sed de temperatura cordis, collatione ad medium tantùm speciei, id est, ad cor temperatum: docet enim de quouis corde, qualiter temperatum sit, si moderato cordi comparetur. Licet autem medici etiam negotij sit indagare temperamentum cordis, vt & cuiusuis membri in ordine ad medium generis, id est, ad cutem: verùm non hoc pollicetur præsens opus, sed solam collationem ad moderatum cor.

6. de vsu 7.

Calidi æquiuocatio. *3. simpl. 2.*

Cordis temperamentum. *Prima 1. de complex. membrorum. 1. de temp. vlt. 2. Collect. 3.*

TEMPERAMENTVM verù cordis in ordine ad cutem, in actiuis constat esse calidissimum: in passiuis variant. Nam Auicenæ asseritur siccum: contrà tamen sentiendum est cum Galeno: non propter rationem Auerroi ob copiam, scilicet, spirituum & sanguinis, quam habet: nam non consideratur temperamentum, quod membrum simul cum contento conficiunt, tale enim iunctum, non est membrum, nec cor: sed temperamentum solius membri animati operantis, constans ex innata elementorum mixtione, simul & impressa alteratione influentium & vicinorum: quantum, scilicet, est iam factu & redactum in vnitatem temperiei cum innata, quod suprà explicatum est. Colligit ergo Galenus humiditatem eius accommodo instrumento tactus, proprij sensorij. Ostendit autem tactus humiditatem eius, propterea quòd est mollius cute, non quidem cute simul cum musculosa carne substrata, (id enim videtur decepisse contrà sentientes) sed sola cute, quæ longè durior est corde, & eatenus est siccior, quatenus durior: quare, cùm non modò viuum cor, sed etiam mortuum, tactu sit mollius cute, nulla ratione conciliari potest & recipi Auicena affirmans, cor esse in ordine ad cutem siccum. Non obstat quòd secundo de temp. asserit esse durum: quia collatione ad lienem, hepar, & renes, agnoscit in corde duririem, à quibus membris superatur etiam in humiditate. Non mouet etiam nutricio cordis à crasso sanguine, quam recenset Galenus allata ratione, quoniā ob duritiē cordis deriuauit illius alimento portionē venæ cauæ ante ingressu in cor, ne coctione cordis attenuaretur, & ineptū euaderet mēbri duri alitioni. Quia, quod attinet ad assumptū, mens Galeni est coronariā venā alentē cor explātari à caua in ingressu ad sinum cordis dextrū, antè, scilicet, quàm ingressus sanguis in cor percoquatur, & attenuetur: quod illi doctissimus Vesalius vertit vitio, quasi sentiret eam explantationem fieri à caua, antequàm

cap. de cerebro.

cap. 8.

6. de vsu 17.

Cordis alimentū quale.

ad cor

ad cor accederet. Verùm (quod maioris momenti est) ea explantatio non videtur alere vniuersum cor, sed solam extimam & eam minorem partem. Cuius sententiæ argumenta sunt: quòd [Ratio prima.] coronaria illa vena tota, minor multò & angustior est, quàm vt sufficiat toti cordi alendo membro calidissimo & perpetuo motu agitato. Præterea vasa illa perreptant solam externam [Secunda.] superficiem, nullo modo intrò ad sinus penetrantia. Sed & ea distributio vasorum respon- [Tertia.] det distributioni vasorum in vesica fellea, nam & ea ima parte, qua iucubat hepati nulla vena donatur, quia per suctionem à substrato hepate nutritur, parte verò superiore vasa habet ad alendam eam partem necessaria: non secus cordis extima pars longè ab interno sanguine sinuum posita vasa pauca obtinuit, nam interior & crassior sola suctione sanguine sinuum alitur. [Quarta.] Postremò, par est credere eundem esse arteriarum circundantium cor & venarum scopum: cùm erga interna cordis, respiratione ventilentur, externa verò à sinibus remota adminiculo externarum arteriarum, non secus & aluntur. Quod ergo attinet ad assumptum allatæ instantiæ, cor non alitur vniuersim crasso sanguine: deinde, licèt ex eo aleretur, non proinde colligitur siccitas membri nutriti: nam lien & hepar humida, licèt crasso sanguine, aluntur. [4 de vsu 15.] Quod si pergant quærere, cur pulmonem & cor dicauerit natura respirationi: ita vt plena aëre per interualla turgeant, quorum tamen cor est viscerum durissimum, pulmo laxissimum mollissimúmque: causa est, quia pulmo distenditur consecutione vacui, in quo motionis genere, quod leuius est, citiùs mouetur, cor verò à propria vi, fibrarum suarum ope mouetur: quæ si non forent validissimæ, perpetuo motui sufficere non possent. Quærunt, quomodò spiritus à corde geniti [Prima 1. de complex. membrorum.] sint corde ipso calidiores, cùm oporteat semper agens esse præstantius passo? Satisfaciunt dupliciter: vel quòd imprimitur calor intensus spiritui non à solo corde, sed à corde, simul cum [Spiritus ur corde calidior.] præexistentibus in corde spiritibus, concurrunt enim instrumentariæ priores ad generationem sequentium: vel quòd, etiam si gignatur spiritus à corde non calidior, corde verùm à natura sua, cui conoenit calor intensior, id est, à forma sua intenditur, post generationem: sicut aqua excalfacta à natura sua redit ad frigiditatem sibi familiarem. Illa tamen est & facilior & vniuersalior solutio, quòd non obstat, vbi agens est dissimilare effectum esse intensiorem toto agente, non erit tamen intensior parte agentis: dissimilaris intensissima, à qua prodiit effectus: Exempla sont, gelatur aqua à frigore continentis, cùm tamen in toto aëre non sentiatur frigiditas par aquæ gelatæ, videlicet inducitur intensa frigiditas in aquam à parte aeris vaporosa frigidissima. Sic cadens pruina ad stirpium germina exurit, vapor enim plantæ aceruatus, nec dissolutus præ densitate externa producit calorem intensum vrentem plantam, videlicet parte ignea in vapore contentam intensè calente, vt deurat. Idem hoc efficit vapor mitis in pernione contentus: idem vapor retentus in aceruo tritici: aut milij putrefaciens, & vrens frumentum non ventilatum: idem efficit calor moderatus membrorum circundans humorem & putrefaciens illum, febrémque inducens: non temperie totius membri circundantis, nec continentis aëris, quem accidit frigere per hyemem: sed parte ignea vaporis occupante & putre- [Collatio sanguinis arterialis ad venalem.] faciente humorem. De collatione autem sanguinis arterialis ad venalem, cùm medici considerent facultates & temperamenta rerum, non qualia in se sint (quod Philosophus facit) sed quid in corpus humanum applicita imprimant: meritò ascribunt aquæ summam humiditatem, non aëri: videlicet quia aqua siue extrà, siue intrò sumpta multo euidentius aëre humectat, siue id faciat crassities maior, & mora in agendo, siue intensior humiditas aquæ magis quàm aëris. Quapropter primum humidorum aqua asseritur Galeno: [1. simp. 32.] & Auicenæ, pituita humidior sanguine, cùm [Prima 1. de complexio.] tamen sanguis magis referat aërem, pituita verò aquam: sic sanguis arterialis plus aëris particeps quàm venalis, licèt philosophis asseratur humidior, nobis meritò æstimatur minùs quam venalis humidus. In actiuis autem constat tanto esse calidiorem arterialem venali, quanto cor superat hepar caliditate.

[Cordis situs.] QVOD verò attinet ad situm & figuram cordis, non nouit exactè Aristoteles, docens in homine cor paruum esse & inclinare ad læuam, [1. de histo. animal. 17.] cùm in reliquis omnibus planè in medio locetur: Affert suæ sententiæ causam, [3. de part. 4.] quia homo omnium animalium maximè refrigeratam habet partem sinistram, cui moderandæ bene facit inclinatio cordis ad sinistram. Quem secutus Auicena confirmat sententiam rationibus: [1. tertij 1.] quoniam, inquit, oportebat cor cedere hepati elatiori, & maiori, quàm lien sit: Et vt cederet venæ cauæ ex hepate dextro ingredienti cor, & ne iuncta caliditas hepatis & cordis in dextro inflammaret. Sed culpa est, rationibus indagare [6. de vsu. 7] rem facilè sensu explorandam. Monstrat autem experimentum cum Galeno exactè in medio esse omnium thoracis differentiarum, scilicet, intelligit nomine thoracis partem corporis [1. de histo. 7.] à iugulo vsque ad septum: licèt thoracem vsque ad inguina extendat Aristoteles, ita vt complectatur corporis truncum. Addit Galenus causam erroris, quia senserunt, inquit, pulsum in sini- [Solutio primi.] stra papilla, qui sinistri ventriculi est pariter & aortæ inde emergentis. Rationes autem illorum non vigent: nam Aristotelis ratio ita in authorem retorqueri potest: vel imparitas illa multa sinistri ad dextrum in homine vtilis est, aut inutilis: si vtilis, quid opus est vtilitatem infringere locato in sinistris corde? si inutilis, quid induxit naturam ad formandam disparitatem, quam pòst esset emendatura? Ergo qood gemina creata sint & animalia, & semina, & viuentia omnia conseruandæ vitæ gratia in libris de vsu partium ostensum est. Qood autem decuit non esse potestate in totum paria dextra sinistris, sed illa calidiora, habitiora, & validiora, læua verò

frigidiora, graciliora, infirmiora, ea causa fuit, vt in motu altera pars temperamenti meritò facilè quiesceret, cui motio inniteretur, altera verò calore suo ad motionem excitaretur & turgeret, vt ex imparitate dicta motio facilis & spontanea prodiret: quæ ratio, vt in omni moto viuente locum habet, ita multo euidentius in homine. Cùm enim sit animal sapientissimum ad arteis omnes exercendas natum, frequentissima eget dextri motione quiescente sinistro, vt intexendo, scribendo, pingendo, suendo: quare a natura habet illud interuallum dextrum ad sinistrum longè manifestissimum, augetúrque exercitio ipso, cùm exercitata per vsum artium dextra euadant magis, quàm ex natura constent firma, robustáque. Reliqua autem animalia, cùm ferè solo motu progressiuo exerceantur: in quo vicissim quiescunt modò sinistra, modò dextra, non eguerunt tam euidenti imparitate partium. cùm ergo in reliquis cor in medio pectore situm sit, conuincitur decuisse in homine vel ibidem locari, vel magis versùs dextrum, vt eius calorem promoueret. Ad aliam ex Auicena: minus est lien hepate, quanto minus est fæcis in corpore, quàm sanguinis: prætereà lien depressius est, cùm ex hepate suscipiat defluentem grauem humorem. Ideò locus relictus in sinistro à ventriculo occupatur. cor verò, *Secundi.* cùm possideat locum multo excelsiorem in medio pectore, mutare non potuit locum ex inæqualitate membrorum naturalium. Minùs probat illa, quoniam oportebat cor cedere venæ cauæ ex dextro hepate ad dextrum cordis ventriculum meanti: cùm ea sit cauæ venæ à iecoris gibbo explătatio, vt debeat ad dextram partem deduci, quò accedat ad cor in medio pectore situm: quare *Tertij.* inclinatio cordis ad sinistrum accessum cauæ venæ incommodaret. Nec magis vrget postrema, quoniam iuncta caliditas in dextro cordis & hepatis inflammaret dextrum. Si enim in brutis non inflammat, quorum dextra oportuit non immodicè calere, quomodò inflammabit hominis dextra, quæ oportuit creari insigniter calida? De Aristotelis ergo lapsu non est quod miremur, nondum enim erat anatomica cognitio ex toto explorata, nam & duo alia de corde humano comminiscitur, quæ ambo ex sensu pariter exploduntur: videlicet cor humanum esse paruum, cùm constet iuxta ac cerebrum cor in homine magnitudine excellere: & quod distinguitur tribus ventriculis, primo paruo, medio moderato, sinistro autem maximo, cùm sint tantùm duo intersepto vno *Lib. de mini.* diuisa. De Auicena verò rectè pronunciauit Theophilus, fuisse medicum ratione magnum, experientia paruum. nec possunt pati expositionem, quasi intellexerint de mucrone qui vere vergit antrorsum & sinistrorsum: nam id commune est omni animali, non soli homini, quod ipsi tradidetunt. Nec ideò sequitur epithemata & vnctiones, quæ cordi sanando admouentur male imponi *3.simpl.18.* sinistræ mamillæ. nam cùm operatio externorum remediorum maximè fiat per suctum pulsantium arteriarum ad locum inunctionis pertingentium: pulsatio autem maxima & violentissima sub sinistra papilla fit, ibi aptissimè imponentur. Adde quod oportet eligere locum, vbi ossa pateant & peruia sint, quomodò in omnibus affectibus & cerebri & cerebelli sincipiti iubentur impo- *13.Therap.21.* ni, & in cordis affectibus non medio pectori, vbi os perpetuum est, sed ad læuam, vbi degenerans in costas præbet aditum medicamento. *Cordis figura.* De figura autem eius: parte extima paulo minùs toto tempore, quo distentum est, rotundum, interna verò parte oblongum est in mucronem *6.lib.6.cap.7.* cessans: eius figuræ inquirit causas Galenus libro de vsu partium. Videntur autem afferri posse rationes quatuor. Prima ad continendam amplam materiam cum securitate rotunditas facit, ad tractam autem per longas fibras, quæ tensæ interna cauitate trahunt, præstat longitudo. vtrique ergo prouidit rotunda, sed oblonga figura. Secunda, ad receptionem bene facit rotunditas, ad coctionem magis angulosa figura: quomodò in piscibus triangulare, in homine verò minus in *3. de hist.17.* aliis oblongum est: cessat tamen in omnibus in mucronem. videlicet, quia in angulis humor vndique à carne complexus exactiùs coquitur, videtúrque creatum. triangulare in natatilibus. quia cùm vno tantùm ventriculo constet cor, oportuit machinari moram multiplicatione angulorum ad coctionem: In pedestribus enim licèt rotundum sit, per moram tamen colaturæ ad sinistrum ventriculum paratur sufficiens coctio accedente mucronis anguloso sinu, simul & internis ventriculorum diuisionibus, quas natura in eundem retinendi & coquendi vsum parat. Quoniam autem humanũ oportebat esse capacissimum, euasit & rotundius. Tertia, facit oblonga figura, vt per tempus contractionis subsideat tumor cordis, reddatúrque oblongum: quod multo satius est, quàm si seruata rotunditate vndique contraheretur, & corrugaretur in minorem orbem: nam distentio eius quod vndique æqualiter contractum & corrugatum est, aut vix, aut nullo modo per fibras fieri potest. Quarta, vt fibræ perpetuò motæ haberent immobile principium, mucronem, scilicet, cui innīterentur inter mouendum. præstitit autem vt quiescens mucro, cui fibræ innituntur, sit imus, quoniam receptio & sanguinis & aeris parte superiore perficitur.

Cordis vsus. IAM DE vsu cordis. Cùm operatio sensus & motus requirat instrumentum calidius, quàm altio, quæ hepatis calore & sanguine perficitur: condidit natura membrum tanto hepate calidius, quanto spiritus ad animales functiones necessarius excedebat calore sanguinem: quemadmodum enim altio, cùm sit permutatio alimenti in alitum, requirit qualitatem omnium maximè agentem, id est, calorem, cuius meritò vita definitur participatio calidi in humido: sic sensatio cùm sit agnitio spectrorum citissima, & arbitraria motio, quæ calore promouentur, requirunt actu calorem multo, quam in vegetabilibus, vehementiorem: & sicut priori operi destinauit in plantis, quod vocant radicationem, in animalibus verò hepar: Sic posteriori cor, quod eo calore condidit, vt sufficeret per ebullitionem & spumificationem sanguinem in spiritum vertere. Et quia peculiare

culiare ſpiritus temperamentum moderandum erat, & variis aptandum actionibus, genuit membra ſubfrigida, alba, mollia citra vaſa, cerebrum & teſtes, vt per tota illa cõuerſans ſpiritus à corde delatus recipiat temperamentum, puritatem & ſplendorem, ad diuinas functiones, in cerebro quidem ad ſenſationes & motus, in teſtibus autem ad generationem: hac neceſſitate creatum eſt membrum actu calidiſſimum cor. Ex conſequenti autem, quia intẽſus calor ebulliens citra ventilationem durare non poterat, indidit cordi eam compoſitionem & vim, qua ipſum perpetuò pulſaret, mandarétque eam vim per totum quacunque ſpiritus deferebatur, egens eadem ob caloris exceſſum ventilatione. Quia autem ſolet natura his quæ in certum vſum creat, abuti ad alios vſus, ſimiliter cordis calore vtitur vltra ſcopum præcipuum antè dictum, ad promouendam alitionem, & fouendum, roborandúmque hepatis calorem, conficiendáque alimenta.

Cap. Vigesimvmnonvm.

Calidioris igitur cordis, vt admodum qui ei proprius eſt atque conueniens, indicia quædam ſunt inſeparabilia & propria, magnitudo reſpirationis, & pulſus velocitas, & frequentia, & audacia, & ad actiones natura prompta: quod [1] ſi multum in caliditate exceſſerit, tunc furibunda quadam iracundia & temeritas adſunt. Eſt autem thorax his hiſpidus, & præſertim pectus, & quæcunque [2] ilius partes proximiores. Magna verò ex parte calidi cordis temperatura vniuerſum corpus calidum reddit, niſi hepar vehementiùs obſtiterit. Dicemus autem paulo inferiùs totius corporis indicia. Eſt quidem & latitudo thoracis, caliditatis indicium, niſi & hic quoque cerebrum plurimum obſtiterit, [3] quoniam ei magna ſpinalis medulla reſpondet: tanta verò erunt vertebræ, quanta & ſpinalis medulla: quare & ſpina vniuerſa. Configitur vero thorax ad eam ſpinæ partem, quæ metaphrenon, id eſt dorſum dicitur, tanquam ad carinam nauis: quare neceſſariò eius longitudo æquabitur dorſo, latitudo verò erit pro vertebrarum ratione, quando ad proportionem earum craſſitudinis fuerit conſtitutus. Cùm verò cordis caliditas ſuperans perſtiterit, ac dilatauerit in primo ſui ortu thoracem, erit eiuſdem caliditati proportione reſpondens. Quare cùm caput paruum, thorax autem latus extiterit: maximum hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium: cùm verò magno exiſtente capite paruus fuerit, propriiſſimum hoc erit cordis frigidioris ſignum. Si verò caput fuerit proportione reſpondens, tunc aliis ſignis de corde diſtingues ex ipſius thoracis amplitudine nil aſſumens.

Inter notas cordis calidi tantùm, numerat primo loco magnam reſpirationem in ſubſidium refrigerandi cordis, & pulſuum celeritatem cum frequentia. Videlicet, quia priùs refert eas, quæ ſunt & inſeparabiles & propriæ talis cordis, qualia ſigna dicimus ineſſe omni & ſoli. Secundùm, audacia & promptitudo adeundi quaſuis res etiam difficiles, & in immodico caloris exceſſu pro audacia, furia adeſt & temeritas. Verbum, audaciæ, Græcè eſt εὐτολμία, importans animum aptum ingrediendis diſcriminibus.

Et vbi legitur [1. *ſi multum in caliditate exceſſerit*] habetur Græcè [*plurimum*] ita vt indicetur magnus exceſſus. Tertium, item proprium & inſeparabile ſignum, hiſpiditas pectoris & partium proximarum. Quod enim legitur.

2. *Ilis proximiores*] Habetur Græcè [*hypochondriis*] nam ilia, vel inania loca magis ſubſtant. Secundò, apponit notam frequentem calorem totius, de quo tamen totius calore pollicetur paulò pòſt ſeparatã tractationem. cap. nẽpe 50. Tertiò, addit & aliud ſignum non perpetuum, ſed frequẽs tantùm, videlicet pectoris amplitudinem, eam frequentiam ita conuincit: Amplitudo pectoris quandoque ſequitur ad cordis calorem, quandoque ad capitis magnitudinem, licèt non coëat cordis calor. nam ad cerebri magnitudinem ſequitur caluariæ amplitudo, & ad eam vertebrarum amplitudo, ad vertebras coſtæ, ad coſtas pectus latum. Si ergo cum capitis paruitate, vel mediocritate iungitur pectoris amplitudo, neceſſariò colligitur ex eo ſigno cordis calor: ſi cum capite magno, non colligitur inde temperies cordis, ſed inueſtiganda eſt ex aliis ſignis dictis.

Quod legitur 3. *Quoniam ei magna, &c.*] legitur Græcè, *Quoniam ei magnitudo ſpinalis medulla ferè reſpondet.*

Sed ſingula ex dictis particulatim ſuo loco agitanda ſunt, & in examen vocanda. Primum enim ſignum ex reſpiratione & pulſu deſumptum difficultatem habet: cùm reſpiratio & pulſus à ſimilibus cauſis mutentur ad ſimiles differentias, cur in reſpiratione appoſuit magnitudinem, non celeritatem & frequentiam: In pulſu èconuerſo celeritatem & frequentiam, non magnitudinem, maximè cùm infra inter ſigna cordis frigidi numeret pulſus minores moderato. quare in oppoſito, oppoſitum expectare oportet, in calido maiores. Soluunt vulgò, factum eſſe ob phraſim aſſuetam Hippocrati, vt ex vna parte copulatiuæ explicata, ſubaudiatur oppoſitum de oppoſita, de qua admonuit Galenus in aphoriſmo, vbi fauces ægrotant, &c. Quare hic magnitudo reſpirationis ad pulſum, celeritas & frequentia pulſus ad reſpirationem extenditur. Poſſet ſolui facilius vt legatur coniunctim, [*magnitudo reſpirationis & pulſus.*] Deinde: [*celeritas & frequentia,*] vt de vtraque operatione efferantur tres illæ differentiæ caloris. Sed ſatius huic nodo ſatisfiet: quod, cùm caloris aucti 2. Apho. 15.
familiares differentiæ ſint, magnitudo, celeritas, frequentia, ex illis tribus non augetur magnitudo, niſi adſit robur virtutis. Cùm ergo cor ab ortu intemperatum per calorem habeat factum intemperamentum, & idcircò aliquam in propria operatione pulſus debilitatem, non poterit ſatisfacere vſui caloris aucti per pulſum vltra moderatum magnum, ſed per ſolas celeritatem & velocitatem. Quia verò reſpirationis operatio non prodit à corde, ſed à cerebro, quòd hic non

ſupponitur debile, meritò aucta neceſſitate ſubuenit cerebrum magnitudine reſpirationis ante velocitatem & frequentiam. Sed cur non addit in reſpiratione vltra magnitudinem, velocitatem & frequentiam? quia in ſanis, de quibus ſolis hîc inquiritur, non eſt tantus caloris exceſſus, quin illi ſatisfaciat ſola magnitudo. Quomodò item velocitas pulſus eſt perpetuum calidi cordis indicium, ſi fit, vt iungatur quandoque calido cordi arteriarum frigiditas? quia illud accidit in ſolis prauiſſimis morbis, non in claſſibus ſanitatum, quas hic indagamus.

3. de praſag. pulſ. 3.

Cur audaces cordis calidi homines.

IAM DE altero ſigno audaciæ: cur iungatur calido cordi, cauſæ ſunt. Prima, quia cùm calidi ſpiritus facilè moueantur extrorſum imaginata fœlicitate euentus, petunt exteriora: motus extrorſum ſpirituum, lætitiam & fiduciam inducit, ex qua audentes redduntur. Altera, vbi ſpiritus quantitate & qualitate abundat, maius robur ineſt: meritò igitur ex maiore robore ſperant victoriam. Accedit, quòd calor citò mouens, perturbat, quare non ſinit quieſcere ad integram conſiderationem futuri periculi. Sicut ergo temperantia cordis parat fortitudinem, ita calor audaciam & temeritati, frigus, timori. Sed opponunt de Æthiopibus, in quibus vincente calore ignauia animi viſitur, & de Germanis & Gallis cum frigiditate, licèt temperamenti, audacibus. Soluunt: aſſerentes viſcera in Æthiopia, ſicut nobis per hyemem non calere, ſed frigere magis, vnde imbelles euadunt, contrà quàm accidat in Germanis & Gallis. Sed quàm non ſatisfaciat hæc ſolutio, apparet ex dubitatione mota à Galeno, non ſoluta: Ea eſt, ſi viſcera & ventres omnes officinæ coquendi alimenti per hyemem magis calent, cur abundat pituitæ generatio in hyeme, cuius origo eſt inopia coquentis caloris, in æſtate verò bilis: ita vt biliosorum morborum æſtas ferax ſit, ſicut hyems pituitoſorum. nam ſolutiones Galeni ad eam difficultatem (ſummi ſemper viri pace) non ſuadent.

3. apho. 15.

Lib. de nat. hom. 37.

Calor num hyeme calidior.

Prima, frigus per hyemem non ſolam cutem tangit, ſed in carnes etiam & vaſa ſe inſerit: quin & in quibuſdam vel per itinera, vel veſtium inopia ad ventrem accedit, quem & refrigerat. Sed ſi paucis tantùm venter refrigeratur, paucis accreſcet per hyemem pituita, & tamen effectus auctæ pituitæ in hyeme vniuerſalis eſt, non ergo referendus eſt ad raram tantùm cauſam. Fortè recipi poſſet hæc Galeni ſolutio, ſi ita confirmetur. Omnibus per hyemem, ſicut extima cutis, ita & os ventriculi refrigeratur ex accedēte frigido aëre, ita vt fiat antiperiſtaſis tam extrà ex circumfuſo aëre, quàm intrò ex accedente ad os ventriculi inter inſpirandum. Argumenta manifeſta ſunt, minima ſitis per hyemem, plurima per æſtatem: & quod in hyeme gaudent ventriculi alimentis actu calidis, æſtate verò perfrigeratis, imò & talia præcipiuntur ſumi. Gignitur ergo pituita, quia alimenta à continente congelata ſumuntur: & prætereà ab internæ ſuperficiei ventriculi frigiditate impeditur eorū integra attritio, ita vt in hepate exactū ſanguificationis cultū non aſſequantur, ſed maneat portio ſub pituitæ forma. Secūda euſdē ſolutio: In hyeme plurimum ſumitur alimenti, ob validam appetētiam, ideò confici nequit à robuſtiore licèt calore, non ſecus quàm in pueris crudi humores abundant magis quàm in viris propter ingluuiem, licèt concoctrice excedant viros. Sed neque hæc ſatisfacit: nam appetentia alimenti maior hyemis, vel ſequitur auctam reſolutionem, vel auctam vim tractricem, non auctam reſolutionem. Eſt enim euidens minorem eſſe hyemis quàm æſtatis reſolutionem, ergo roboratam tractricem: ſed quantum in hyeme creſcit tractrix propter augmentum innati caloris, tantundem augeſcit concoctrix ob eiuſdem caloris augmentum: non itaque magis peccabit in alimenti confectione natura per hyemem, quàm per æſtatem: licèt ea ſolutio etiam Aphrodiſæo placuerit, poſſétque fulciri, ſi aſſeratur augeri famem in hyeme ex refrigerato ore ventriculi, ſicut in æſtate ob calorem eiuſdem remittitur. Tertia eiuſdem ſolutio: Alimenta per hyemem in vſum venientia magis pituitoſa ſunt: muſtum, ſuilla, rapa: ſi tamen citra affectionē æſtimentur, multa calidiora in hyeme ſumuntur, multo frigidiora per æſtatem: per hyemem potus paucus, & hic vini meracioris, per æſtatem verò aqua plurima & gelida: per hyemem cibus, aromata, mel, caro: per æſtatem, olera, horatij fructus, acetaria, pulli: poſſet fortè excuſari, quia hyemis alimenta, licèt ratione temperamenti calida ſint, vinum, ſuilla, rapa: verùm ratione modi ſubſtantiæ craſſæ & difficulter coctilis pituitoſa euadunt.

Tertia 1. doct. 2. 7.

2. prob. 5.

Antiperiſtaſis quid agat.

Cùm tamen dictæ ſolutiones non plenè ſatisfaciant, inueſtiganda eſt alia certior, explicato magis theoremate de antiperiſtaſi, cui innititur dubitatio. Cùm ergo vnum contrarium contrario opponitur, quale eſt aër hyemalis homini per hyemem, vel aër Germanus perpetuo, contrarium, quod ita oppugnatur, in ſe colligitur fugiens contrarium, miro naturæ prouidentis inſtinctu, quoniam enim ſciebat intra lunarem orbem imminere vnicuique à contrario oppugnante perniciem, indita ea naturali rebus prudentia, vt fugiant vndique contrarium, & in ſe cocant, fit, vt vnde imminebat interitus non modò non pereant, ſed euadant etiam vegetiora & magis potentia vnita intus vi. Sed quia non minùs vtiliter inditum eſt agenti circundati, vt perſequatur paſſum & ſibi aſſimilet, quàm paſſo, vt fugiat contrarium: non ceſſat externum frigus permeate meatus omnes corporis, ita vt externa primùm valdè refrigerentur duplici nomine, videlicet fugientis innati caloris ad viſcera, & proinde in carnibus quantitate deficiente, ſimul & qualitatis frigidæ ab externo, vicinóque continente impreſſæ: Interna verò quantitate vniti caloris innati calidiora redduntur, ſed interim à frigore penetrantis aëris nonnihil refrigerantur in qualitate. Cùm ergo ab Hippocrate pronunciatur, ventres hyeme calidiſſimos eſſe natura, non eſt interpretandum cum Galeno libr. de natur. hum. id eſt, temperatiſſimos: ſed ſicut, quod idem Hippocrates ſubdit, pueros plurimum habere innati calidi. Quemadmodum enim pueri excedunt viros quantitate innati calidi in toto corpore abundantis magis quàm in viris, qualitate verò, vel intenſione exceduntur à iuuenibus:

Com. citat.

ſic viſcera

ſic viſcera per hyemem, ſi conferantur ad ſe ipſa per æſtatem, excedunt quidem quantitate innati caloris, ſed exceduntur qualitate intenſionéque. Id quod his argumentis facile colligitur. Primùm, bilis in hyeme naturali, minuitur quantitate, & refrigeratur qualitate apud Galenum ſæpe: ergo maſſa humoralis reddetur frigidior intenſione per hyemem diminuta, & refrigerata bile, parte, ſcilicet, eius maſſæ calidiſſima. Cur enim prohibetur per hyemem purgatio addita ratione? quoniam humores tunc concreſcunt in vaſis, ſicut accedente vere funduntur. Iam verò iuuenes hyeme non valerent contra experientiam, & Hippocratem, ſiquidem in eorum viſceribus calor quantitate augeatur, qualitate non remittatur: ita vt abſolutè reddantur ſecundùm viſcera calidiores, & ideò deterius habeant. Subſcribit Galenus quandoque ita docens, aër aſſimilat temperamento ſuo corpora noſtra: quandoque ira, per æſtatem calor innatus, vt eſt qualitate auctior, ita quantitate minor. Præterea adſunt ſigna refrigerati cerebri ſomnus prolixus, catarrus plurimus, hepatis frigidi vrina ſubpallida apud omnes, cordis verò frigidi pulſus humilis, tardus, paruus: ventriculi refrigerati fames auctior, ſitis minor. Quid, quòd opera, quæ per hyemem in corpore fiunt, teſtantur hunc ſtatum innati calidi. nam quia ventres coctionis organa per hyemem calore innato ſecundùm quantitatem augentur, naturalia opera chylificatio, ſanguificatio, corporis nutritio inſigniter promouentur: ſcilicet naturales functiones quantitate innati caloris perficiuntur. quia verò iidem ventres qualitate caloris refrigerantur, refrigerato ex parte calore, ſanguis gignitur multus, ſed pituitoſus: vere ob ſummam continentis & interni caloris moderantiam plurimus ſanguis, temperatus, contrà æſtate ob intenſum, licèt paucum quantitate, internum calorem bile ſcit alimentum. Quando ergo contrarium circunſtans accedit corpori, quid in corpore ſequatur, ſi circunſtans contrarium nec valde excedit, nec repentè accedit, dictum eſt. nam ſi exceſſus contrarij multus eſt, magis remittitur innatus calor qualitate, quàm quantitate augeatur: ita vt credatur non ſequi Antiperiſtaſin, quare ſenes & conualeſcentes hyeme non roborantur. Similiter, ſi repentè accedit contrarium, ſequitur valida repercuſſio & denſitas carnium: ita vt ſequatur plurima vnio interna: ad vnionem intenſio impedita penetratiune continentis frigoris, quomodò repentina frigora ineunte hyeme gignunt cauſos & perniones, & pruina vrit radices plantarum, & præcipitur balneandis in frigida, vt repentè ſe iactent in frigidam, ne internus calor à frigida aqua refrigeretur. Conſtat ex dictis facilis ſolutio, ad quæſtionem, quam Galenus lib. de nat. hum. maximam iudicauit, & ad propoſitam hic de audacia Germanorum, & ignauia Æthiopum. cùm enim audacia ſit operatio affectuoſæ partis animæ, quæ aucto in quantitate innato calore inualeſcit, ſicut timor magis eſt torpor & ocium eius partis animæ, fit, vt in Germanis creſcat audacia, deficiat in Æthiopibus. Iungit Galenus audaciæ promptitudinem ad actiones, quo nomine non intelligit quaſuis motiones arbitrarias: nam in talibus quidam valdè pereiti ſunt ex cerebri calore, parum tamen audaces & frigidi corde: ſed in diſcriminoſis adeundis promptitudo peculiaris eſt cordi calido: nec ea promptitudo operationum eſt audacia, ſed iungitur & ſequitur audaciam.

Ratio prima. 8. de plac. 4. Secunda. 1. apud ſect. 1.9. & ſect. 3.62. Tertia. Lib. de nat. hum. 57. Tertia 1. doct. 6. cap primo. Quarta. Quinta. 1. Apo. 15. 3. Apo. 10. 1. Cris. 93. Sexta. 2. de temp 12. 3. de cau. pulſ 5. 1. Apho. 15. 1. Epid citato. 3. de ſanit. 6. Com. citat.

ORDO exigit vt agatur de ſequente ſigno ab ira deſumpto: cur incidat in cor calidum dubitat Turiſanus. Non enim ſatisfacit dicere cauſam eſſe, quia calidus ſanguis cordis citiùs efferueſcit: eò quòd ira, quæ libido vindictæ eſt, antecedat eam efferueſcentiam. afferunt ergo huius appetitus aucti in calido corde cauſas: prima, quia ab eodem obiecto, quod iniuriam intulit calidum cor, vtpotè faciliùs mobile, magis irritatur quàm frigidum. Secunda, quia anima mouet corpus iuxta corporis variam diſpoſitionem variè. Cùm ergo calidum cor habeat diſpoſitionem ad ſumendam de aduerſario vindictam propter innatum robur promptiorem, meritò ab anima mouetur ad maiorem appetitum vindictæ. Sed dictis addi poteſt tertia, licèt enim antecedat appetentia vindictæ feruorem primum ſanguinis, verùm quia ex pari appetitu magis ebullit ſanguis in corde calido quàm in frigido, ſequitur, vt ebullitio maior in corde calido augeat appetentiam, & rurſum appetentia ebullitionem, ita vt mutuis incrementis reciprocè augeſcant, quod in frigido corde non accidit. Ebullitio autem ideò intendit appetitum, quia feruor ille non finit quieſcere laceſſitum ad iræ ſedationem. hoc videtur ſignificaſſe Ariſtoteles dicens, non minùs animam mouere corpus ad iram, quàm corpus animam. Commodùm addi poteſt quarta cauſa, cùm ira, de qua hic agitur, non ſit ſimplex vindictæ appetitus, ſed ſimul cum aggreſſione, ea ira non incidit in cor frigidum: eò quòd in frigido appetentia habet iunctum timorem retrahentem animum ab aggreſſione, quam ira includit. in calido verò iungitur audaciæ, quæ non ſolùm non retrahit, ſed ſtimulat etiam ad aggrediendum. Quòd autem ira, indicans cordis calorem, non ſit ſimplex maleuolentia, & appetentia vindictæ, apparet ex multis, qui cum melancholico corde diu ſeruant maleuolentiam, & tandem dolo & aſtu ſe vendicant, in quibus perſtitit appetitus vindictæ, ſed citra aggreſſionem vindictæ: ideò non ſignificans inſeparabiliter & propriè cor calidum. Duo tamen ſuperioribus adiicienda ſunt: alterum, quod hic legitur Græcè ὀξυθυμία, non θυμός; quo vocabulo hic abuſus eſt Galenus, vel quicunque author fuit libri. Nam, docente Galeno, oppoſita temperamenta indicant duo illa nomina, quæ multi interpretum Latinorum vertunt iracundiam, & iram: ita vt intelligatur ὀξυθυμία, quam vocant iracundiam, animi puſilli & frigidi affectio, quæ ex leuibus occaſionibus excandeſcit, nec ſibi imperat, quod faciunt mulieres, pueri, & viri parum fortes. θυμώδεις, verò (vocant iratos) intelliguntur magnanimi, paruorum contemptores, & qui raro, ſed vehementer & fortiter iraſcuntur. Cùm ergò prima illa affectio frigidi cordis ſit, poſterior calidi, non potuit hic, niſi per abuſum af-

Ira cur cordi calido iungitur. 1 de anima cap. 1. 6. Epid. ſect. 2.78. Iracundi, & irati diſcrimen.

ferri ceu caloris signum oxythymia. Quod verò attinet ad Latina nomina, multis placet, vt ex his *Tuscul. lib. 4.* duabus affectionibus iracūdia importet frigidam, ira verò calidā. Ciceroni verò tanto oratori magis placet, vt iracūdia indicet promptitudinē ad vitium licèt actu non insit: vt & anxiosus, amator, ebriosus: verùm iratus, vt anxius, amans, ebrius indicent actum ipsum, non aptitudinem. Alterum est, quomodò temeritas, & furibunda ira annectuntur cordi calido, si adsunt etiam in calidissimo cerebro, quale est phrenetici? Sanè duo faciunt hominem intrepidum, & periculorum contemptorem, vel sui fiducia, quod cor calidum præstat, vel inconsideratio tentati discriminis, quod phreneticis inest. Non immeritò igitur excessus caloris & in cerebro & in corde facit temerarios, sed quia in cerebro, non nisi per morbum, de qua dispositione hic non agitur, potuit verè Galenus numerare signum hoc inter propria & inseparabilia cordis calidi, sani tamen.

De postremo verò signo proprio hispidi pectoris, cur ex partibus thoracis pectus maximè hispidum sit, causa est, quia vniuersum pectus homini pilosius est tergo, contra institutum *2. de hist. 1.* reliquorum animalium. Quare vbi cor calidum est, manifestissima erit in pectore hirsuties. Sed cur id peculiariter homini datum est? Fortè quia hirsuties pro armatura præstatur brutis ea parte, qua iniuriis patent: ea est tergus, prona enim incedunt: nam & squamæ & aculei & cutis multo crassiora in tergore gerunt quàm in ventre. In homine verò cùm recti incedant, pars anterior eo magis indiguit pilorum tegumento, quo magis caret vertebrarum & musculorum munimento. Fortè etiam ex materiæ euenit necessitate, nam fuligo in parte calidiore magis abundat, calidior autem est anterior pars posteriore. Sed cur calidior est pars anterior? primùm, quia licet cor in medio thorace locetur, prohibetur tamen retro operari ob crassitiem interpositorum musculorum & ossium. Altera causa, quia à frigiditate spinalis & vertebrarum impugnatur cordis calor eò accedens & infringitur: ideò enim rigores per dorsum inuadunt, sicut sudores mul- *2. probl. 18.* to magis vrgent pectore quàm dorso. Accedit, quòd licèt cor plurima parte in medio situm sit: *3. de part. 4. & lib. de iuuent.* verùm mucro antrorsum vergit. Sed cur mucro cordis inclinat antrorsum? Aristoteles dixit vni- *uit.* uersale esse vt in omnibus animalibus vergat mucro ad partem, in quam fit motus. Cùm enim opinetur neruos motrices terminari ad fibras cordis, ipsas verò fibras in cuspide vniri, ideò ait vergere ad partem motus, vt ad eum situm adducat contractione fibrarum membra mouenda; *Cor cur antrorsum.* cúmque constet non esse recipiendam eam rationem motus, terminarique motorios neruos ad cerebrum, non ad cor: superest, vt alia ratio inueniatur, ob quam cuspis illa antrorsum inclinet. Ea afferri potest, vt eo situ calidiorem reddat partem, in quam fit motus. Nam membra eius partis, in quam mouemur, deferunt vniuersum corpus, reliqua pars posterior portatur magis quàm portat: Id autem quod portat, maiorem calorem requirit, quàm id quod portatur. *6. de vsu 7.* Aliam rationem comminiscitur Galenus: cùm enim cor cum tegente pericardio in medio thorace pendeat, & periclitetur in validis motibus saltus & tremoris cordis, decidere in aliquam quatuor differentiarum situs à medio: deduxit membranas duas intersepientes à pectore ad dorsum tensas, tanto in medio interuallo, quantum est pericardij spacium, quæ impedirent inclinationem cordis ad latera. Ne autem retrorsum in motibus dictis inclinaret, qua parte dictæ membranæ ad dorsum implantantur, coëunt: vt ita prohiberent etiam ad dorsum inclinationem. Superest pars anterior, in qua membranæ intersepientes tanto magis separantur mutuò, quanto ad posteriorem fastigiantur & coëunt. Quia ergo inclinationem ad pectus non impediebant dictæ membranæ, neque licebat creare alias, quæ duas priores intersecarent, ne prohiberetur ventilatio pulmonis, apposuit cordi apicem antrorsum fastigiatum, qui in violentis cordis motibus incidens pectori prohibet, ne cor finibus suis parte, scilicet, sui nobilissima accedat ad pectus, & offendatur in tactu. Addit Galenus, hispidas reddi partes ilius proximiores: ita enim vertit Leonicenus *hypochondria*. Sunt autem hypochondria partes subcartilagineæ supra loca inania sita, quæ regio occupatur ab hepate dextra, ab splene verò sinistra: & indicant hispiditate sua hepatis & lienis calorem, cordis verò tunc solùm, cùm excedit, & vicinis communicat.

Signa verò non iam perpetua, sed frequentia sunt similis temperies totius, membra enim singula corporis toti imprimunt temperaturam suam, non pari tamen omnia vi. Vilia enim mem- *2. de temp. ad finem.* bra, & parua minimam vim habent: vnde reprobantur apud Galenum, qui ex temperamento vnius partis pronunciant de temperamento totius, verbi gratia, ex adunco naso totius humiditatem, ex *5. ca. de oculis.* glaucis oculis corporis frigiditatem. Nec idcircò accusandus Hippocrates, qui primo & tertio Epid. ex glaucedine oculorum colligebat naturale totius temperamentum, vel ex aspera voce, vel nigris capillis, quia ex vno tali non licet pronunciare. Iungere verò omnia tam totius signa, quàm *6. de plac. 10.* partium conspirantium in vnam temperiem, & nil negligere coniectantem, summum est medici munus, & valdè commendandum. Ergo cùm membra immutent totum, eò quòd à se profectum instrumentum corpori communicant, definiatur autem principale membrum, quod toti impartitur vel materiam, vel vim, sequitur, vt inter mēbra principalia potissimum assimilent sibi corpus. Nec ea tamen omnia vno ordine, sed inter principalia minimum testes. Hi enim non materiam præstant corpori, non spiritum, sed qualitatem simul cum tenuissima aura, vnde conciliatur carnibus seminalis nidor, & sapor, & insuauitas cum calore & gracilitate, & ad actiones robur & audacia. cerebrum verò iam spiritum communicat sibi attemperatum, quem perpetuò subministrat. potentius est hepar, vt quod etiam alituram materiam mandat. Cùm ergo hepar assimilet sibi sanguinem, sanguis verò attemperet sibi membra: fit, vt multum possit hepar in alterandis membris

omnibus,

omnibus. Omniũ habet cor vires maximas: nam & sanguinem arterialẽ mandat à materia operantem alentémq; & vitalem spiritum non minùs imprimẽtem: deinde excedit summopere in potentissima & violenta qualitate caloris, cui innatum est, omnia peruincere assimilaréque sibi. Prætereà non solùm cordis calore fruitur reliquum corpus, sed & hepar ipsum in sanguine conficiendo: quare etiam sanguinis venalis consensu trahit in suum temperamentum corpus. Cùm ergo reliqua membra dempto hepate si conferantur cordi, ferè nullam vim habeant immutandi corporis, meritò addit Galenus pro frequenti, *non perpetuo signo*, quod ex magna parte corpus consentit cordi: nec in eo opere à reliquis impeditur, dempto hepate: nec verò etiam ab hepate vniuersim impediri, aut obuiari potest, sed tum demum, si valdè repugnauerit, id est, si intemperies contraria hepatis valde excesserit lapsum cordis ad contrarium. Si enim pares lapsus fuerint amborum, ad contraria, cor dignitate & potentia vincet, assimilabítque sibi corpus, repugnante licèt hepate. Sed videtur obstare, quod scribitur lib. de Maras. impossibile esse, vt vniuersum corpus corripiatur aliquo intemperamento, si aliud obtinet cor: & ratio, quia cum membrum conseruans temperaturam totius sit cor, non potest manente eo principio conseruante immutato, acquiri nouum toti temperamentum. Sed locus ille agit de affectibus intẽperamenti morbosi, & post ortum contracti: hic de intemperamentis sanis ab ortu: & quia in prima formatione membra non acquirunt temperamentum suum à corde, sed cor non secus quàm reliquum corpus à formatrice, potest pro materiæ varietate aliud recipi in corde, aliud in reliquo corpore temperamentum. 1. de temp. vlt.

NOTA postrema calidi cordis ex amplitudine thoracis colligitur: hanc etiam numerat inter frequentes non perpetuas. Causa, quia calidum cor amplificat thoracem duplici nomine: partim, quia calor vniuersim distendit: partim, quia informatrix post creationem cordis calidi domicilium parat sufficienti acti recipiendo in calidi cordis subsidium. Et cùm ex suprà traditis, ossa vniuersa corporis respondeant fere capitis magnitudini, imò & vniuersum corpus, nam musculi ossibus, vasa musculis respondent, fit, vt ex effectu duarum causarum non possit colligi status vnius ex eis, sed sub disiunctione, vel huius, vel illius: Amplus ergo thorax significat vel calidum cor, vel magnũ caput. Quare ita solùm licet colligere: Est amplus thorax, & caput nõ magnum, ergo cor calidum. Sic paruus thorax vel nascitur ex frigiditate cordis, vel paruitate capitis; ita ergo solùm colligi potest; Angustus est thorax, nec caput paruum: igitur cor frigidum est. Si verò respondet capiti magnitudo thoracis, (ait Galenus) non colligitur temperies cordis ex hoc signo, sed per alia indaganda est. Sed audiendum est, quomodò inculcetur à quibusdam Galenus: nam, cùm magnitudo thoracis, inquiunt, cordis calorem & capitis magnitudinem sequatur si respondet proportione capiti, intelligitur cor nec frigore suo contraxisse eam magnitudinem, nec calore amplificasse: quare colligitur cor temperatum esse ex ea proportione, quod Galenus hic negat. Verùm Galenus meritò ablegat à medicis signis, id est, vtilibus ad cognoscendam temperaturam cordis, quæ inuestigatur, magnitudinem thoracis proportionalem magnitudini capitis: nam si caput est magnum, simul & thorax, incertum est, num magnitudo thoracis habeat pro causa calorem cordis, an capitis magnitudinem: cùm ergo agnitio quantitatis in magnitudine dictorum membrorum effugiat medici sensum, agnosci non potest ex eo temperies cordis. Si enim agnosceretur amplitudinem capitis in ordine ad mediocre esse, vt vnum, pariter & thoracem vltra moderatam magnitudinem increuisse, vt vnum, meritò colligeremus cor esse temperatum: sicut si cum magnitudine capitis, vt vnum, thorax esset amplus, vt duo, meritò colligeretur cordis recessus per calorem. Sed quoniam eiusmodi quantitates excessuum & defectuum membrorum in quantitate, vel omnino sensu percipi non possunt, vel difficillimè, meritò excluduntur apud Galenum expertissimum medicum à medicis signis. Illud verò non malè quidam huic signo adiiciunt, quòd licèt ex Galeno magnitudo hic thoracis sequatur, & ad capitis magnitudinem, & ad cordis calorem: verùm in thoracis magnitudine est considerare longitudinem, quæ sequitur vertebrarum longitudinem, quibus duodecim costæ articulantur, & latitudinem, vel amplitudinem, quæ magis sequitur cordis calidi distentionem. Itaque vt euadat augmentum thoracis non frequens, sed perpetuum calidi cordis indicium, vel addendum est, *modò iungatur capiti non magno*, vel intelligendum est augmentum, non secundùm longitudinem sed etiam secundùm duas alias situs differentias. Obiectio

CAP. TRIGESIMVM.

Infrigidiore verò corde pulsus minores existunt, quàm modo natura conueniat, non tamen necessariò tardiores, vel rariores. Respiratio autem, siquidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulsibus erit proportionalis. Si verò maior fuerit, quàm pro frigiditatis vehementia, non minorem tantùm, [1] *sed etiam tardiorem & rariorem naturam ostendit. Tales autem timidi sunt natura & sine audacia* [2] *& signis, & nudum pilis pectus habent. De eius verò paruitate distinguendum est, vt diximus priùs, eodem modo & de totius corporis caliditate.*

Respondentia superioribus signa recenset in frigido corde: quatuor, scilicet, inseparabilia, & duo frequentia tantùm: quæ tamen duo additis suis distinctionibus redduntur perpetua.

1. *Sed etiam tardiorem, &c.*] Legendum est [*non minor tantùm, sed & tardior & rarior fit respiratio.*]

2. *Et segnes*] Alibi legitur μελλ[illegible], *cogitabundi & cunctantes in operibus* : quo verbo Galenus significat affectum animi oppositum ad promptitudinem actionum: nam qui minùs valent audacia, solent cogitatione supplere.

Dubitatio. 1. de differ. spirit. 6. Solutio.

Ex enarrati capitis sententiis duo in quæstionem vertuntur. Primum, de signo à pulsu, videtur enim contra alibi definita supponere, quòd deficiente vsu acquiritur paruitas ante tarditatem & raritatem, cùm ibi sit definitum, in diminuto vsu priùs acquiri raritatem, inde tarditatem, tandem paruitatem. At in præsenti non solus vsus minuitur, quod supponit Galenus lib. citato, sed etiam facultas infirmatur, tum ob factum intemperamentum, quod ab ortu contraxit, tum, quia frigidum est, quæ qualitas innato calido plus officit. Cùm ergo vis debilis non possit cor perinde ac firma moderati cordis attollere, conuincitur in frigido corde perpetuò pulsus apparere paruos: potuit & illa causa paruitati addi, quòd frigidum cor cùm angustet vasa, format arterias minores, minores autem arteriæ pulsus edunt minores. Sed cur sit gratia infirmatæ facultatis pulsificæ, fit perpetuò paruus pulsus, gratia diminuti vsus non fit perpetuò etiam tatus? siquidem familiare est diminuto vsui, vt priùs raritatem monstret pulsus, quàm reliquas differentias duas? quia magis minuitur facultas, quàm vsus, vnde cùm præ paruitate pulsus non sufficiat vsui licèt diminuto, sæpè cogitur non solùm conseruare moderatam velocitatem & frequentiam, sed etiam ea augere: quod apparet in pueris & fœminis, si viris conferantur, habent enim pulsus minores, sed velociores & frequentiores viris.

Obiectio. Obicit Turisanus ostendens aduersus Galenum, non reparare vim pulsificam defectum magnitudinis in pulsu, velocitate & frequentia multipliciter: Primò, cùm sit vis naturalis perpetuò operans, non fatigata in opere non deficit in pulsu ob fatigationem.

Solutio. Verùm etiam naturales facultates singulæ interquiescunt, dum per vices operantur, & vicissim ociãtur, operante enim tractrice, reliquę quiescunt. Sequitur coctricis operatio tandem expultricis: pulsatilis verò ocia habet manifesta per intermedias quietes, non secus quàm facultas animalis per somnũ ociatur: quare omnes facultates licèt varia, sua ocia habent, in quibus concidentes vires reparantur.

Secunda. Altera eiusdem obiectio, vis tractrix deficiens in opere ob imbecillitatem nun subuenit velocitate & frequentia, aliâs in atrophiæ morbo corpus non gracilesceret.

Solutio. Sed soluitur, constat vim pulsificam habere naturalem agnitionem vsus sui, siquidem præsente febre auget differentias caloris, præsente frigore minuit & in debilitate facultatis intermittit. Si ergo in augendis his differentiis, magnitudinis, velocitatis, frequentiæ, aucto calore nulla est dubitatio, cur non credetur habere eandem prudentiam in obseruando ordine earum, vt suppleat magnitudinem vel velocitate, vel frequentia? nec altrix facultas expers est eius prouidentiæ, nam conualescens & famescens, licèt debiliore facta facultate, velociùs rapiunt ad membra alimentum: & puer & senex, imò omnes per æstatem crebriùs, sed parciùs, ob debilitatem ingerimus. Nec ideò sequitur hominem in atrophia non gracilescere, quia tandem debilitata facultas nec trahit velociter, nec frequenter.

Tertia. Solutio. Nec verò plus potest illa: Velox motus & frequens arguunt mouentis potentiam, non impotentiam, ergo ex debilitate non increscent hæ differentiæ. Non enim asserimus ob debilitatem absolutè augeri velocitatẽ mobilis: sed quod ob mouentis debilitatem fit paruus motus, eò quòd eleuatio magna arteriæ est opus requirens maius robur, & quia paruus, ideò sæpè velox ob necessitatem. Est enim ea debilitas virtutis, quæ non possit ad opus validum magni pulsus, potest tamen ad debile frequentis & velocis.

Quarta. Cùm autem vrgent, sequeretur in statu accessionum pulsum debere esse minorem: est enim eo tempore virtus propter auctum cordis calorem imbecillior.

Solutio. 3. de præs. pul. 1 Dicendum est calorem vigoris per statum accessionis auctum, augere vsum tantùm, non debilitare facultatem, eò quòd non est facta intemperies: ideò constante vi, aucto vsu, fit pulsus maior, non solùm velocior & frequentior.

De postremo verò signo à respiratione: Quod ait respirationem esse proportionalem pulsui, id est, semper paruam, non semper tardam, vel raram, quando thoracis magnitudo cordis frigiditati respondet, id est, si thorax minor est moderato,

Dubitatio. habet dubitationem contra dicta, quòd diminuto vsu fit respiratio parua, antequàm fiat tarda vel rara, nec patitur solutionem datam de pulsu,

Solutio. videlicet quòd hic non minuitur solus vsus, sed etiam facultas cordis. Nam cùm respiratio non sit munus cordis, sed cerebri, non supponitur hic facultas respirandi labefactata. Eam ita diluendam esse reor, quando vsus minuitur inuariatis reliquis duabus causis pulsus continentibus, vel respirationis, videlicet facultate & instrumento, prima differentia acquiritur raritas, inde tarditas, tandem paruitas: in præsenti verò supponitur non solùm vsus diminutus à moderato propter cordis frigiditatem, sed etiam instrumentum thoracem scilicet defecisse à moderato, & variasse, idcircò primùm ibi acquiritur paruitas.

Dubitatio. Si verò quæratur, cur suprà de corde calido non addidit de magnitudine thoracis distinctionem, respondere eam nonnunquam calori cordis & non paruitati capitis: Arbitror supplendam esse ex hoc loco: ibi autem explicata non est, quia nondum præcesserat doctrina de quantitate thoracis, quomodò respondeat modò temperamento cordis, modò quantitati capitis.

Cap. Trigesimvmprimvm.

Cor autem siccius pulsus efficit duriores, & iram non promptam quidem, sed feram, & quæ non facilè sedari queat, magnáque ex parte vniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstiterit.

Solum

Solum ex ira sumptum indicium quiddam controuersum habet. Sed locus opportunus est, in quo de respitatione & pulsu difficilia capita agitentur, inquiranturque vtriusque causæ. Ergo de nota ex ira: vna causa est, cur siccum cor tardè recipiat iras simul, & tardè deponat siccitas. Nec obstat, quòd ira, cùm sit appetitus vindictæ ob conceptam noxam, in anima recipitur, in qua non videtur, quid faciat siccitas vel humiditas. Quia cùm ira recipiatur nõ magis in sola anima, quàm in solo corpore, imò in vno ex ambobus cõstante, potissimũ in corde, cùm sit sedes affectuosæ animæ partis, non secus quàm lumen à recipiente medio variatur: ita vt siccum cor, sicut figuras, ita & iras difficulter & suscipiat & demittat. Quod autem hîc quidam obiiciunt Galeno facilem excandescētiam calido cordi magis quàm sicco ascribēdam esse, nil vrget: nam magnitudo iræ calori ascribenda est, paruitas verò cordis frigiditati, verùm promptitudo ad irascendum ab humiditate cordis, sicut tarditas irascēdi à siccitate eiusdem nascitur. Quod item quidam adiiciunt pro signo cordis sicci magnitudinem & frequentiam pulsus, eò quòd siccitas exacuit calorem sicut humiditas obtundit, recipiendum non est: nam hic supponitur, quod suprà ostensum est, siccitatem dari simplicem, ita vt in actiuis nulla fiat mutatio, sed planè conseruetur temperies in illis, quare pulsus in differentiis caloris nullam recipiet diuersitatem. Postremò memorandum est, vt hic de solis sanis agatur: nam in ægris nil impedit cum corde humido iungi durum pulsum, quod in pleuretico humidi cordis facile reperitur.

MAIORIS operis & ingenij est sequens perscrutatio: quod sit agens respirationis, de quo & prisci & iuniores variè disceptant. Aristoteles opinatur causam esse solam spumificationem ebullientis in corde sanguinis in inspiratione, in expiratione verò refrigerationem eiusdem sanguinis ab ingrediente frigido aëre. Sequuntur eam sententiam inter medicos grauissimi Erasistratus & Asclepiades, habent autem duplicem expositionem. Prima, vt intelligatur non intercedere in eo opere vim aliquam animæ: altera, vt iudicetur principale agēs in eo motu composito esse vim animæ, vti autem, ceu instrumento, dictis ebullitione & refrigeratione. Putat Auerrous Aristotelem ad hunc secundum modum intellexisse, vt scilicet, cor repræsentet clibanum, facultas animæ clibanariam, quæ pro coquendis panibus calorem moderatur, & mittitur. Colligunt eam fuisse Aristoteli mentem, eò quòd in paruis naturalibus, quo loco superiora habentur, cùm sint scripta post libros de anima, inquirit de affectibus animæ, non causam primariam, scilicet, animæ potentiam, quam ex libris de anima demonstratam supponit, sed instrumentariam tantùm & proximam. Ita enim libro de somno & vigilia, causam somni adstruit euaporationem alimenti, expergefactionis verò demandationem geniti spiritus, cùm in vtroque opere primarium agens sit animę virtus. Prętereà in libro de respiratione affirmat creatum esse pulmonem respirandi gratia, ergo non fit ex mera ebullitione in corde respiratio. Addunt, quòd eodem libro subdit, similiter animalia ex respirando refrigerari, vt plantas ex alimento, sed plantę alimento ex vi animę fruuntur, ergo & animalia respiratione. Sed præstat vtranque interpretationem dictæ sententiæ seorsum refellere. Primam sic: constat apertis experimentis, tempus vnius respirationis complecti plures pulsationes, ergo non distenditur, pectus & contrahitur ad cordis motum. Deinde attractio aëris ad vsum refrigerij oportuit, vt varie fieret, pro varietate vsus, similiter & contractio varia pro fuliginum copia, aut inopia, si ergo natura non creauit tam necessarijs vsibus facultatem animæ variè pro vsibus dispensantem, manca fuit. Quid, quòd in nullo ebulliente externo liquore etiam maximè vniformi visitur æqualitas, & ordinatio respirationis, ergo multo minùs in sanguine cordis constante ex quatuor substantiis temperamento & consistentia diuersis. Adde, quòd pro arbitrio possumus inchoare inspirationem & terminare, eamque celeriorem & tardiorem efficere: ergo non nascitur ex mera caloris necessitate. Nam vsque ad mortem etiam retineri posse ostēdit seruus iratus, apud Galenum. Confirmat opinionem, quod indicat respiratio dispositionem virtutis, aut validam, aut inualidam: ergo ea concurrit in opere. Demum ex veneno etiam frigido assumpto cor vehementiùs pulsat: ergo non nascitur à sanguinis ebullitione, qui in eo casu concreuit, sed à vi cordis pulsante. Altera verò oppositio dictæ sententiæ ita impugnari potest: facilius est animæ per vim mouentem moderari distentionem & contractionem cordis à villis profectam, quàm moderari ebullitionem sanguinis. Non itaque vtitur in eo opere, tanquàm instrumento ea ebullitione, quam facultas animæ moderetur. Probatio assumpti: quia moderari ebullitionem est augere illam, vltra quam requirat calor, vel extinguere citra terminum à calore intentum, quæ difficiliora sunt quàm simpliciter dilatare & contrahere cor, vel pectus. Iam villi duri & multi, quibus cor texitur, sicut attestantur motui per virtutem contrahentem operanti, ita impediunt distentionem à flatu. Conuenitque facultatem vitalem per villos operari, siquidem reliquæ animæ facultates motus sibi peculiares per villos exercent. Nam animalis contractione musculi fibrosi interni claudit membrum, externi aperit: naturalis facultas contractione longi villi trahit, rotundi expellit. Ergo & cor contractione longorum distendetur ad tractum, rotundorum colligetur ad expulsionem. Relinquitur, agens respirationis esse vim animalem per villos musculorum septi & pectoris operantem.

Marginalia: Agens respirationis. Lib. de mort. & de iuuent. — 3. de diffic. 5. — 1. Cant. 74. — Redargutio prima. 8. de plac. 24. — Secunda. — Tertia. — Quarta. — Quinta. — Sexta. 2. de mot. musc. 7. — Redargutio prima. — Secunda. — Tertia.

QVID VERÒ de pulsu? Aristoteles videtur asserere, distendi pulsus omnes simul cum corde, propterea quòd constant tunicis duris cũ corde distento cohærentibus: licèt Auerrous interpretetur Aristotelē de causa iuuante tantùm, nõ de primaria, potissimáque. Altera sententia est Turisani:

Marginalia: Agēs pulsus. Loco citat. 2. collect. 9. & 1. Cant. citat.

quòd ſicut cor ex ebulliente intra ſe ſanguine polſat,ita arteriæ ex ebulliente intra ſe ſpiritu ſanguini permixto.Tertiam aſtruunt Eraſiſtratus & Aſclepiades,opinãtes in ſiniſtro ventriculo cordis,& in arteriis omnibus ab eo ortis ſolùm aërem contineri,ſicut in dextro & venis cum eo hæretibus ſanguinem:iuxta quod placitum opinantur diſtendi arterias,eò quòd replentur aëre à corde contracto demandato,ſicut contrahuntur,eò quòd inaniuntur aëre, à corde diſtento attracto. *Redargutio prima.* Ex quibus prima ſententia ita refellitur:Arteriæ etiã capillares tenui mollique mẽbrana, quandiu viuunt conſtantes,nõ poſſunt ob continuitatem,quam cũ corde longiſſimè ſitohabent, in eodem momento cũ corde moueri & quieſcere,maximè cùm vndique circundentur mole carnea impediente diſtentionem. *Secunda.* Præterea ſi continuitas ſola ſofficit pulſationi,oporteret venas pariter pulſare,quæ omnes intermedio cauæ cordi cohærẽt:vnde ad cordis motũ pars caoæ cordi proxima pulſat. *Redargutio prima.* Turiſanus verò ita refellitur:quòd ſanguis in corde contentus totus ſimul ebullit,vnde totum cor ſimul diſtẽdatur,rationabile eſt:ſed quòd vniuerſus ſanguis per totã arteriã extenſus ſimul incipiat ebullire,ſimulque ceſſet, abſurdũ eſt,cùm in tam longo ſpacio ſanguis quantitate & qoalitate valde variet. *Secunda.* Et quomodò non magis ebulliet ſanguis in aorta,imò etiam in vena caua conſonizantis,quàm in arteria,patua pedis ſani:quare oporteret plus & frequentiùs pulſare vnam arteriam altera,imò vnam venam arteria. *Tertia.* *Lib. num ſang. in arter. cō. vlt.* Sed & vrget experimentum de calamo immiſſo intra arteriam,& ligato ad arteriæ tunicam,de quo meminit Galenus.Ex quo conuincitur pulſare arterias ex eo,quod per tunicas earum deriuatur,non ex cootento ſpumificante. *Redargutio prima.* Eraſiſtratus verò ſic:Conſtat ex lib.Galeni citato in cordis ſiniſtro ventriculo & arteriis contineri naturaliter ſanguinem. Cùm ergo pellitur à corde, cùm non poſſit per craſſam ſanguinis molem in arteriis contentam vno impetu detrudi vſque ad fines arteriarum,non poterit tota arteria ſimul pulſare , quod experimur. *Secunda.* *Lib. de vſu pulſ. 6.* Manifeſta verò probatio eſt:datur pulſus paruus,ſed vehemens,datur magnus,ſed languidus : Ergo vis eſt,quæ mouet arterias vltra contentam materiam. *Tertia.* Nec inualidum eſt experimentum canalis intromiſſi arteriæ monſtrans apertè vim mouentem communicari per arteriarum tunicas.

Pulſatio cuius facultatis opus. I l l v d conſiderandum eſt,poſtquàm conſtat eſſe vim animæ pulſificam , qualis vis animæ ſit: quæſtioni.B.Thomas in opoſculo de motu cordis ferè tribus propoſitionibus reſpondet. *Propoſitio prima.* Prima, non mouet anima cor intermedio alicuius ex quinque facultatibus ſuis,vegetatiua, ſenſitiua, appetitiua,ſecundùm locum motiua,intellectiua,ſed ſe ipſa ſola : ſicut cœlum à forma ſua, & leue & graue à ſuis ad certa loca mouentur. *Secunda.* Secunda,decuit naturalem motum animalis prodeuntem ab anima ſenſitiua,vt anima ſenſitiua eſt,eſſe pulſationem & in corde monſtrari: eſſe quidem pulſationem,quia eſt motus compoſitus ex tractu & pulſu,atque adeò ſimillimus circulari,ſed eatenus deficiens,quatenus interſecatur is motus quietibus , cùm circularis ſimiliter conſtet ex tractu & pulſu non interſectis,ſed continuis. Quemadmodum enim cæleſti corpori corporum nobiliſſimo conuenit circularis motus inter motus perfectiſſimus: ita inter inferiora corpora animali inditus eſt à ſua forma circularis,ſed deficiens motus,quem pulſum vocant,eò quòd ſit inter inferna corpora nobiliſſimum. *Tertia.* *3. de anim. 9.* Tertia,licèt motus animalium peodeat ab apprehenſione, & liber ſit : verùm initium motionum omnium,id eſt,motus cordis,in quod primum anima recipitur,à natura eſt. Ita enim & reliquæ potentiæ,licèt ſint voluntariæ in proceſſu ſuorum operum, verùm initia & veluti ſeminaria innata habent à natura indita,verbi gratia,in intellectu aſſenſus dignitatum, in appetitu appetitio fœlicitatis,ſic in motu corporis pulſatio cordis, initium eſt omnium animalium motionum. *Redargutio prima.* *8 de placi.* Sed aduerſus hanc ſententiam eſt primò,quòd in corpore ſunt motus triplices:vnus arbitrarius,alter cordis & arteriarum.Tertius alimenti:quorum oullus pendet ab aliis, & apparet vitium in quouis illorum illæſis reliquis duobos principiis : Ergo cor non eſt origo motus arbitrarij. *Secunda.* Præterea,agnitio & aſſenſus dignitatum naturalis conducit indagandis reliquis veritatibus non pugnans cum proceſſu. *Tertia.* Sic in principio appetitiuo electio fœlicitatis:motus verò pulſus inuoluntarius pugnat cum arbitrario: qoare nõ poteſt eſſe initium & origo reliquorum. Quod ſi oportuit dari motum aliquem naturalem initium motus arbitrarij,præcedebat motus alimenti conſtans ex tractu vtilis & pulſu noxij, & motu ſurſum pariter & deorſum. *2. Colliſt. 9.* Facilior ſenteotia & experientiæ conſonantior,quamque Auerrous ſecutus eſſe videtur,habet,vim pulſantem eſſe partem facultatis vegetantis.Cùm enim facultas vegetabilis communis ſit plantis & animalibus,in plantis ſolas reparat partes,quibus plantæ abundant,terream & aqueam tractu alimenti vel ſolidi,vel liquidi. In animalibus verò ſeparantibus plantas ſpiritu aëreo & igneo , duplex eſt vegetabilis operatio, prior,in ſolidum alimentum ad membrorum & carnium reparationem:poſterior,in circunſtantem aërem & ſanguinis vaporem,quo ſpiritus exhauſtus reſtituatur:nec aliter trahitur alimeotum ſpiritus in ſuum ventriculum,id eſt,cor, vnde per canales,id eſt,arterias ad cerebri ventriculos deducitur,vt animalis ſpiritus perficiatur demandandus per neruos in vniuerſum corpus , quàm membrorum nutrimentum ad ventriculum , inde ad hepar,à quo per venas in corpus diſtribuitur. Et quemadmodum illic villi longi cordis trahunt vtilem aërem , rotundi expellunt inutilem fuliginem:ita in membrorum alimoniam longi villi ventriculi,& inteſtinorum trahunt vtile , rotundi expellunt inutile:quanto autem diſſolutio ſpiritus promptior eſt quàm carnium , tanto frequentiorem inſtituit diſtentionis & contractionis motum in corde & arteriis, quàm alimenti ingerendi & excrementi expellendi vices , id quod ſignificauit Galenus aſſerens ſimiliter reparari ignem & aërem reſpiratione & pulſu , vt terram cibo , aquam potu. *1. de ſanit. 2.* Hæc itaque ſententia de motu cordis, vt facilior , & medicinæ authoribus probata ,recipienda eſt ; nam præter alia,

ſi eſt ab

si est ab anima sensitiua, vt talis forma est, cùm informet totum animal, opotteret toti animali inesse motum pulsus, sicut toti cœlo, & cuiuis parti eius inest motus circularis, & grauis partibus motus deorsum.

SED soloendæ sunt dubitationes. Prima, si est operatio vegetatiuæ facultatis pulsatio, cur separantur medicis, ceu variæ facultates naturalis, & vitalis? Ratio: meritò separant, quia distant communitate, nam naturalis vis plantis omnibus simul & animalibus communis est, vitalis solis animalibus. Distant & origine, cùm naturalis in hepate, vitalis in corde initium habeat. Demum duæ partes sunt vegetatricis in animali. Appellare autem etiam vitalem naturalem & Galenus solet. Nam altricem vniuersim vocat, non facultatem animæ vegetantem, sed naturam, Stoicorum more, eò quòd plantas ipsas vocent φυτὰ naturalia. In qua significatione sæpe scribit, ambas has esse naturales, vel corporeas, & thoracis motum scribit ab anima fieri, cordis à natura: sicut apud Aphrodis. in problem. anima interdiu operatur, natura verò noctu: per animam enim facultatem sentiendi & mouendi intelligunt, per naturam verò vegetatiuum principium. Si autem lib. de his, quæ in medicat. scribit respirationem esse naturalem operationem, naturale opponit operi violento & præter naturam: non secus æquiuocat etiam in nomine liberæ operationis: vocat enim perpetuò liberã operationẽ eam, quæ animalis est & arbitraria, alibi autem vocat pulsum actionem liberam, non respirationẽ: intelligẽs per liberã, eam, quæ suo impetu ducitur & arbitrio nostro nõ subiacet.

Dubitatio prima. 1. de natur. facul. 1. 7. de vsu 9. 6. de san. 2. Sect. 3. com. vlt. 1. de diff. spir. 18.

SECVNDA, si est naturalis motus pulsatio, quomodò fit ad opposita. B. Thomas satisfacit, quod habent duo vicem vnius circularis, sed deficientis: facile tamen est asserere, formæ inanimatorum vnum motum tantùm à natura conuenire: animato verò ob organorum varietatem, & quia ex se apta est totum alere, & toti extendi, conuenit motus ad opposita: vt plantis crementum deorsum sursum, & ad vtrunque latus, mandatio sanguinis & spiritus in totum: attractio alimenti sursum & expulsio deorsum: imò tam est perpetuum, quod vbi est vna facultas animæ mouens ad vnam partem, datur alia similiter animæ facultas ad oppositum. Quod hoc argumento colligit Galenus contractionem pulsus prodire à facultate animæ contrahente, quia dilatatur pulsus à facultate animæ distendente: sicut omni musculo mouenti ad vnam differentiam, opponitur alter mouens ad oppositam. Sicut ergo in altrice membrorum attractrix & expultrix sunt facultates animæ genere vna, specie variæ, ita in pulsatili cordis.

Secunda. Lib. de vsu puls. 8.

SED ET illud quæritur, sitne pulsatio cõmunis operatio omnibus animalibus? dixit enim alicubi Galenus solis calidis communem esse, alibi addubitãs, addit frigida animalia hærentia, vel nullam, vel paruissimam pulsationem habere: sed probabilius est, quod licèt paruam, omnia tamẽ animalia pulsationem habeant. Si enim omne animal definitur sensu & motu: sensus autem & motus requirunt animalem spiritum, animalis spiritus citra pulsationem non alitur: omne igitur animal pulsat.

Tertia. 4. de præs. puls. vlt. De form. fœtu. 9.

CVR VERÒ vocetur vitalis? Sanè, licèt animæ functiones variæ sint, verùm vita definitur inter eas potissimùm nutritione: tandiu enim viuimus, quandiu nutrimur: & apud Galenum viuorum tria sunt genera, animalia, plantæ, semina, videlicet, quia tot sunt quæ aluntur. Cùm autem alitio animalis partim fit membralis, partim spiritalis, meritò animalium vita determinatur spiritus alitione, & refrigeratione, quæ in corde & arteriis perficitur: eò quòd ea alitio magis necessaria & perpetua est, nec intermitti patitur, vt sensus, motus, membrorũ nutritio. Ideò vitam potissimum agnoscimus ex respiratione & pulsu, mortem verò ex eorum ablatione potissimum in principio, id est, corde. Appellatur itaque vitalis facultas, quia eius præsentia inter omnes animæ facultates, vita agnoscitur, defectu verò mors.

Quarta. 1. de anima vlt. Libr. de maras. primo.

POSTREMÒ, Num distet à vitali vis pulsatilis: quidem astruunt eas differre, licèt ambæ in corde consistant rationibus duabus: prior, vitalis munus est gignere vitalem spiritum, quod arteriæ non faciunt, sed cor: posterior, vitalis reperitur in omni membro viuente per communicationem à corde, ceu fundamentum reliquarum virium, pulsatilis autem communicata à corde in solis arteriis reperitur. Galenus tamen in finitione pulsus vocat vim vitalem eam, qua arteriæ mouentur, & perpetuò alibi. Ad priorem autem rationem, arteriæ non minùs quàm cor gignunt spiritum: imò sinister cordis ventriculus ideò gignit, quia arteriosus est. Ad posteriorem, non est necessaria vis aliqua in membris, per quam viuant distincta ab anima & calore innato, siquidem vita, docente Galeno, vel est anima, vel operari animæ, & si quid aliud est, certè facultas non est.

Quinta. 4. de dif. pul. 2. 1. de loc. vlt. 3. de loc. 7. 9. Ther. 10.

CAP. TRIGESIMVMTERTIVM.

Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt, & magni & veloces & frequentes: & respirationes magna & veloces & frequentes, & multò magis ad velocitatem, & frequentiam vergunt thorace cordi non aucto proportionabiliter, hi verò præ cunctis pectus habent maximè hirsutum & ilia: ad actiones autem prompti sunt & iracundi, & subiti, & mores tyrannici ad furorem faciles, non facilè verò placabiles. De totius autem corporis temperatura & thoracis amplitudine, his, quæ antè diximus, proportionabiliter est distinguendum.

Proponit ob causas explicata suprà de cerebri temperaturis, etiam indicia compositi intemperamenti post signa simplicium. In quibus facit dubitationem, quod addit inter differentias pulsus magnitudinẽ, quam nec in corde calido tantùm, nec in sicco tantùm recensuerat. Quidam soluunt, quia licèt magnitudo sit propria calido cordi, verùm non innotescit in calido tantùm eò quòd temperatura totius ferè respondet temperaturæ cordis: quare tales erunt in toto calidi tantùm. Temperatura autem totius calida tantùm, reddit hominem carnosum: caro aucta abscondit pul-

Dubitatio

Dubitatio.

ſus magnitudinem, ita vt diſcerni non poſſit.Ideo ibi prætermiſſa eſt differentia pulſus ex magnitudine:hic verò apposita , proptereà quòd ex calido ſicco intemperamento gracileſcit , ita vt non lateat tangentem magnitudo pulſus. gracileſcit autem talibus corpus, quia ſanguis ex eo intemperamento exuſtus eſt ineptus membrorum alitioni , & quia intemperatura compoſita valdè debilitat vires,& quia valdè mobiles ſunt , & quia poroſi. Cùm tamen ſuprà alia cauſa dicta ſit, ob quam in corde calido non addidit ſignum ex magnitudine pulſus , hìc,quòd appoſuerit, cauſa afferri poteſt:quia vbi iungitur calori ſiccitas , exacuitur calor:quare tanquàm in calore valdè aucto vltra frequentiam & velocitatem pulſuum,appoſuit & magnitudinem. Altera dubitatio de ſigno ab ira.Non enim videtur,cur ſiccitas ſicut facit ad iræ durationem , non faciat eam ad tardam impreſſionem & excandeſcentiam. Sed magnitudo iræ, quam furorem vocat hîc, ex actiuis pendet: velocitas eius aut ſuſcipiendæ, aut demittendæ ex paſſiuis.Ergo ij non facilè excandeſcent,ſed vbi iraſcuntur, efferantur, & in furorem prorumpunt:ex ſiccitate item fit,vt conceptum furorem citò non deponant,quod tyrannorum eſt.

Nū cor pulſu refrigeretur.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

De vſu pulſ. 6. & 3. natur. facul. 14.

7. de vſu. 9.

S E D proſequentes cœptam de pulſu tractationem quæramus,Num cor per pulſum refrigeretur , & reſpondeant ne ſibi mutuò reſpitatio & pulſus? Tertiò,Num pulſus optimus in quauis differentia medium locum obtineat?Quarto, Sintne omnes pulſuum cauſę continentes numero tres? De primo, Num cor per pulſum refrigeretur, quod vulgò circunfertur,multa diſſuadent. Galenus habet lib.de vſu pulſ.cordi ſola reſpiratio calorem tuetur.Iam membranæ appoſitæ aortæ dilatato per ingreſſum aërem corde clauduntur,ergo non ita cor refrigeratur : aër verò per arterias ad cor accedit ſanguinis arterialis commercio , & mora admodum excalfactus , & ineptus cordis refrigerio:cùm habeat natura promptiſſimam refrigerationem ex attracto per thoracem aëre, quòd ſi non ſufficiebat aëris copia,facilè erat parare pectus amplius & aëris capacius. Ergo diſtentis arteriis certum eſt ad illas trahi per externa ora aërem, per interna autem terminata ad ventriculum & inteſtina tenuem chyli portionem , per ora ad cor hiantia ſanguinem & ſpiritum à corde, quin etiam bonam fuliginum cordis partem:per laterales autem meatus , quos vocat Galenus anaſtomoſeis,trahit à venis,quas ea de cauſa natura connexuit arteriis, venalem ſanguinem in arterialis nutrimentum.Contractis verò arteriis fuligines expurgantur,partim per externa ora in continentem aërem,partim in inanitatem arterias circundantem,quam motus arteriarum gratia natura fabricauit:exprimitur & in venas aër ventilaturus contentum in venis ſanguinem : ſpiritus verò & arterialis ſanguis in vſum alendorum membrorū calidorum,& in calidi adiutorium membris communicantur, nec non aliquid recepti aëris cordi mandatur.

Obiectio.

Nec obſtat,quod dictum eſt,cordi ſolam ſufficere reſpirationem ad caloris ſui cōſeruationem quia refrigerio eius ſatisfit inſpirato aëre.Sed non potuit vitare natura , quin compreſſione arteriarum vndique fiat contentorum expulſio:ita vt etiam ad cor portio aëris mandetur , quæ & ipſa licèt excalfacta iuuet ex parte cordis refrigerium.Sunt enim (quod dixit Hippocrates lib.de alim.) omnia in omnibus, & eſt corpus noſtrum intrò & extrà tranſpirabile & confluxibile.

Obiectio

6. de plac. 4.

3. de hiſt. anim. 2.

Non obſtat item, quod dictum eſt partem fuliginum cordis mandari per aortam in omnes arterias expurgandam per arteriarum externa ora, reliquam verò partem per arteriam venoſam in pulmones detrudi per expirationes purgandam: cùm videatur magis cōuenire,vt vniuerſa fuligo per aortam mandetur, nō per venoſam arteriam. Non enim ſolet natura,dicebat Galenus, per eos meatus excrementum remittere, per quos paulò antè vtile traxit , ne videlicet ex commercio inutilis in via alimentum vitietur.Sed vtilis aër per arteriam venoſam ad cor trahitur , ergo inutilis fuligo per eam non pellitur. Nam & apud Ariſtotelem communiſſimæ plurium partes animalium ſunt , qua alimentum trahitur vna , qua pellitur excrementum altera , non vna vnquam facit vtrique operi.

Solutio.

Hanc obiectionem ita diluendam reor:Ex longis interuallis mandat natura excremētum per viam,qua vtile alimentum trahere ſolita eſt:nam cùm perpetuò per guttur ad pectus vtilem aërem trahat, in vitio pectoris , tuſſi remittit per idem guttur pectoris excrementa.Sic per nares aërem cerebrū vtilem perpetuò trahit, ſed deſtillatione muccum à capite per eaſdem nares remittit , membra per venas à iecore vtilem ſanguinem alliciunt:ſed vbi membra cacochymia laborant, per venas ad iecur & inteſtina excrementa propellunt. Solum ergo ſignificat Galenus non fieri vſu continuo commeatum per eandem viam vtilis & noxij.Id enim inficeret vtile tractum, præter quàm vbi breuitas viæ patitur velocem expurgationem noxij, quod in arteria venoſa contingit. Ob eius enim breuitatem ſperari poteſt fuliginum expurgatio integra ante ſequentem aëris tractum. Adde, quod etiam hic obſeruauit natura,quantum potuit inſtitutum ſeparandi vtile ab excremēto:ſed non potuit corde contracto non mandari fuliginis aliquid etiam, per venoſam propter fuliginis tenuitatem omnia permeatis,licèt expultrix cordis magis ad aortam fuligines propellat.

Num pulſus & reſpiratio ſibi reſpondeant in motibus.

De vſu pul. 1. & de diff. ſpir. 5.

P R O X I M V M eſt ſecundo:Num reſpondeant ſibi proportione Germani motus , reſpiratio & pulſus?ac primùm:Num in motibus & quietibus ſuis. Secundò : Num in eo quod eſt ab vna cauſa conſimiliter mutari.Tertiò:Num ad præſagiendum,cuius gratia potiſſimùm conſiderantur , pares vires habeant. Quartò : Num ad vitam ex æquo neceſſarij ſint.De primo dixit libro de vſu pulſ. parum abeſt , quin omnis reſpiratio ad pulſu proportionem habeat : conueniunt enim in tribus,quia conſtant ambo ex duobus motibus interſectis duabus quietibus , & quia eiuſdem, ſaltem proportionalis vſus gratia,refrigerandi innati caloris cordis,vel membrorum , alendi animalis ſpiritus,expurgādarum fuliginum. Tertiò,quia vtrobique quies ſequens diſtentionē minor eſt,

interna

interna verò post contractionem maior:distant mutuò in aliis tribus,in subiecto,quod in respiratione est pectus cum pulmone,in pulsu cor cum arteriis,in numero motuum,ferè enim quinquies pulsat cor interuallo vnius respirationis. Tertiò in agente, quod in respiratione facultas est animalis,in pulsu naturalis.

De secundo proposito,cùm in instrumento & efficiente dissideant, sequitur vt à causis omnibus,quæ interuentu instrumenti,vel facultatis mutant,non subeant similes mutationes. Nam in phrenitide vitiata, facultate animali euadit respiratio magna rara,pulsum tamen perstante paruo frequēti.Sic in pleuritide vitiato instrumento respiratio fit densa parua, cum pulsu licèt magno. Quia verò ambæ operationes in tertia causa continente,nempe in fine,vel vsu conueniunt, quæcunq; mutant intercedente mutatione vsus,similiter mutant ambas functiones,vt exercitatio,vigilia,balneum,febris,nisi aliquid impediat eam mutationem in vna functione,non in alia : verbi gratia,assumpto cibo pulsus magnificatur propter auctum vsum, sed respiratio, cùm perficiatur distentione septi,quam ob tumorem ventriculi assequi non potest,cogitur effici parua:sed,quoad eius fieri potest,assimilem reddit pulsui respirationem:efficitur enim frequens, vt parua, sed frequens respiratio pulsus magnitudinem compenset. Nũ in causis.

De tertio,ambæ operationes supra vsum æquè significat,supra facultatem item suam ex æquo, videlicet respiratio supra animalem,pulsus supra vitalem:excedit tamen pulsus signum,tum quia facultas vitalis vitæ,scilicet,magis necessaria est prædictioni:tum quia,cùm sint motus ambæ & de motu plura tactu sentiantur quàm visu,pulsatio tactu diiudicatur,respiratio visu,merirò plura ex pulsu præsagire licet. Num in præsagio.

De quarto,pulsus cordis magis necessarius est,quàm respiratio : fœtus enim in vtero non respirant & plurimę pęcocatarum,& apoplecticorum,in quibus omnibus cùm viuant,pulsat necessariò cor:pulsus tamen arteriarum minus est vitæ necessarius,quàm respiratio. Apparet,sectis vel ligatis quibusuis arteriis animal viuit,priuatum respiratione confestim perit. Nũ ad vitam.

Seqvitvr,num pulsus naturalis & optimus in quauis differentia pulsuum locetur in medio excessuum. Et quidem magna & tota dubitatio est de medio languidi & vehementis , quam mouet Galenus,relinquitque sub dubio lib.primo de caus.pulsf.eò quòd uondum auditor satis persuaderetur ex solutione sua,nisi multis interpositis,tandem lib.quarto soluit. Summa est naturalem pulsum in ea differentia non esse medium languidi & vehementis, eò quòd id medium indicat medium inter robustum & infirmum,naturalissimus autem status est magna vitium firmitas. Num autem optimus pulsus sit vehementissimus,an moderatus in latitudine vehementiæ , non est perinde facilè indicare:Certius est eum non esse vehementissimum.Cùm enim vehementia sit magnus conatus in pulsando,& is accidat quandoque à vi valde robusta,quandoque ab aucta necessitate,vt in eo qui irascitur,vel exercetur,vel intentat crisim,sequitur, vt robusta facultas accedente huiusmodi causa aliqua violenta vehementissimum edat,quo tamen tempore ob pręsentiam violentæ causæ status, & pulsus naturalissimus non est.Adde etiam, quòd si ad paruam plethoram sequitur virium incrementum,quod scribit Galenus , cùm parua plethora non sit status optimus,sequitur euadere pulsum vehementiorem optimo dupliciter,quãdoque ex maiore naturæ conatu aucta necessitate,quandoque ex auctis viribus per modicam plethoram cum temperamento membrorum. Pulsus optimus num excessuum medius. Cap. 7. Cap. 2. Lib. de ple. 7.

Tandem disceptandum est , num causæ pulsus & respirationis continentes numero ternario comprehendantur cum Galeno. Videtur enim pulsus expergiscentium vibratus, cùm in nulla trium causarum præcesserit mutatio,similiter & instante crisi pulsus altus fit, manentibus tribus illis causis immotis. Verùm facultas vtrobique mutata est, licet non penes robur & imbecillitatem, at penes conatum facultatis, quem modò nouum assumit , dum vel spiritum per somnum aceruatum vasis infundit expergiscētis,vel humorem criticè pellit.Est etiam in expergiscente facta instrumenti mutatio , dum obstructiones per somnum contractæ infusione humorum & spirituum soluuntur. Causæ pulsus continentes an tres.

Cap. Trigesimvmqvartvm.

Si verò caliditas vnà cum humiditate dominabitur,minùs quidem his, quos anteà diximus, ij sunt hirsuti,ad actiones verò nihilominus prompti. Non tamen ferior est illis animus , sed ad iram procliuis tantummodo. Pulsus verò magni ac molles & veloces & frequentes existunt. Et respiratio,cùm thorax cordis fuerit proportionalis,eandem cum pulsibus formam seruabit: si verò minor extiterit, tanto illis velocior erit & frequentior,quanto & thorax minor extiterit.Si autem multa facta fuerit euersio in temperatura,ac si hoc præsertim in humiditate acciderit,præter ea,quæ nuper diximus,contingent etiam ex putredine morbi,his qui in ipsis fuerint humoribus corruptis ac putrefactis. Expirationes autẽ maiores sunt ac velociores inspirationibus:& submissio arteriæ in pulsibus velox.

Indicia calidi & humidi cordis primùm proponit vniuersalia , quæ remissa indicant coniugatam hàc intemperiem,sed remissam,intensa verò intensam:deinde peculiaria signa aucti intemperamenti,naturã putredinosam,& expirationes maiores velocioresque inspirationibus.Quemadmodum enim post notas simplicium temperamentorum addit notas compositorum,quia nonnulla ita indicant compositionem,vt nulli insint componentium:ita nonnulla indicant intensam, non remissam intemperatutam.

3. de cauſ. ſympt 3.

In toto capite remotari poteſt lectorem, quod ſcribit de promptitudine ad actiones & ad putredinem. De ptimo, quia ſiccitas promouet arbitrarias motiones, humiditas remoratur argumento phreneticorum, quorum motus robuſtiores ſunt quàm ſanorum, & puerorum, in quibus valde deficiunt, non ergo æquè prompti ſunt calidi humidi ac calidi ſicci, quod Galenus hic docet. De ſecundo, quia ſanguinea natura inter intemperatas optimas eſt, ita vt priſcis fuerit iudicata ſimpliciter temperaturarum optima, ergo non putredinoſa. Sed diluuntur ad primum: quidam ita perſuaſi interpretantur per actiones, non motus, ſed affectiones animi: ita vt ſignificet Galenus calidos humidos non minùs facilè ad gaudium, vel triſtitiam, & conſimiles affectus mutari, quàm calidos ſiccos. Sed cùm verbum πράξις, quo hic vtitur, ſignificet externam operationem, & ſuperioribus capitibus promptitudine actionum, motus arbitrarios intellexerit, hìc ſimiliter audiendum eſt. Licet enim ſiccitas augeat in motu robur & durationem, quod iuuenes monſtrant pueris collati, verùm Galenus hic non æquat ambos in robore, nec in duratione motuum, ſed in promptitudine, eò, ſcilicet, quòd non cunctantur aggredi, ſicut & pueri non minùs prompti ſunt in illis, quàm iuuenes, licèt robore cedant, quoniam calor motionis author, vtrobique par eſt.

Sanguinei an putredinoſi. 8. Ther. 7.

Ad alterum, temperatura vel totius, vel hepatis, vel cordis, humores gigoentium, vbi excedit calore & humiditate, ſummoperè obnoxia eſt putredini, maximè vbi humiditas ſuperat, ita vt tales naturas Galenus appellet putredinoſas, referens non ſolùm crebrò incidere morbos ex putredine: ſed & quòd per ſanitatem fœtida habent, ſudorem, vrinam, expirationes. Cùm enim conſeruatio mixtionis pendeat ab innato calore permiſcente paſſiuas, ſecundùm formę mixti exigentiam, quando non poteſt is calor dominari paſſiuis, ſequitur, vt ab externo continentis calore poſſideatur humiditas mixti. Externus enim calor perpetuò conatur ſibi aſſimilare, quicquid in mixto caloris capax eſt: eſt autem capax caloris humidum, nó ſiccum. Quando ergo humiditas excedit, cùm obtineatur, putret, & eò magis, ſi humiditas non eſt frigida, reluctans calefactioni ſed calida propter permixtum abundantem calorem. Ideò vniuerſim calida humida intemperies parat putredinem, maximè ſi humiditatis eſt maior exceſſus quàm caloris, quia multò minùs obtinetur à calore, vel calor maior eſt humiditate, quia ſequitur ebullitio humiditatis, & ad ebullitionem reſolutio, vnde putredo diminuto innato calore. Ad rationem ergo, non damnat author perpetuò calidum humidum intemperamentum: ſed tunc ſolùm, ceu putredinoſum, quando valde excedit. Adde, quòd licèt ratione temperamenti ſanguis magis debeat putrere reliquis humoribus, ratione tamen ſubſtantiæ naturæ dilectæ magis conſeruatur, & à putredine defenditur. Pręterea calida humida facilè putrentia ſunt, quæ recedunt à temperamento ſuo ſpecifico per eas qualitates, eò quòd tam copioſa humiditas à calore proprio coqui non poteſt: verbi gratia, ſanguis, qui in ſua ſpecie recedit per calidum humidum: ſanguis verò temperatus, licèt in ordine ad æquale ponderis calidus ſit, non ideò valde patet putredini. Nam quod quidam putant effugere, aſſerentes ſanguinem non eſſe calidum, ſed temperatum, ſicut ver, non tollit dubitationem. Licèt enim inter humores aſſeratur temperatus, conſtat hominem, in quo ſanguis ſupra moderatum abundat, recedere à temperato homine, per calidum & humidum. Cùm enim temperamentum moderatum hominis ſit cutis temperamentum, id quod eſt multo calidius cute, multum promouebit temperati hominis calorem & humiditatem. Sanguis autem cuti collatus eſt calidiſſimus & humidiſſimus, ergo ſanguis auctus in corpore inducit corpori temperaturam calidam humidam.

Obiectio i. de temp. vlt.

Obiiciunt quidam aduerſus dictam Galeni ſententiam, quòd putredini magis patet intemperies calida humida excedente humiditate calorem, quàm æquata: ſic ſequitur, vt aliquis maior lapſus à temperato ſit ſalubrior, quod recipiendum non videtur. Nam ſi temperamentum eſt optima ſanitas, minor lapſus à temperato erit minùs inſalubris, maior verò lapſus magis inſalubris. Aſſumptum oſtenditur, ſi conferatur calidus humidus in ſecundo alteri, in quo cum pari humiditate calor tantùm ſit, vt vnum, prior lapſus eſt maior, & tamen ex Galeno hic minùs putredini obnoxius. Verùm ſicut temperatus omnibus morbis iunctim magis intemperatis reſiſtit, in ſingulis tamen vincitur: ita minor lapſus abſolutè eſt minùs morboſus quàm maior, certo tamen morbo, verbi gratia, putredini, nil impedit eſſe magis obnoxium lapſum illum minorem calidi in primo cum humiditate in ſecundo.

Diſtentio an par contractioni.

Sed proſequenda eſt de pulſu tractatio: quærendumque, Num ſint æquales ſemper inſpiratio & expiratio in pectore, ſicut ſyſtole & diaſtole in pulſu: refert enim Galenus in corde valde calido humido non æquari. Multi ita ſoluunt, in bene ſanis æquantur, non in lapſis, nam in diaria maior eſt diſtentio, & velocior: in putrida, ſicut in corde præſenti, contractio. Verior ſolutio eſt: Poteſt intelligi quæſtio de ſpacio dimenſo, in quo ſenſu licèt conſtet paria eſſe ſpacia diſtentionis & contractionis, verùm tactu perpetuo iudicatur diſtentio maior: nam vt initium diſtentionis nos fugit ita contractio aut tota, aut plurima parte: quare perpetuò plus percipitur de diſtentionis ſpacio, quàm de contractionis, eò quòd multo facilius eſt aduertere qualitatem motus penetrantis digitum arteriæ, quàm à digito recedentis. Poteſt & intelligi paritas, quoad terminos motus. Cùm enim ſit moderatus quidã terminus, in quem accedit dilatatione ſua arteria, ſimiliter & moderatus alius, in quem retracta arteria contractione accedit: fit, vt augeſcente vſu vnius ex his motibus, non ſolum perficiatur velocius moderato, ſed & tranſgrediatur arteria medium illum & moderatum motus terminum. Nam in vigilante perpetuò motus humorum & ſpirituum, & proinde etiam dilatatæ arteriæ, fit & velocior moderato, & maior, id eſt, trãſgrediens metam moderatam

dilatationis

dilatationis: in dormiente è contrario, cùm increſcat fuliginum expellendarum vſus, contractio velocior moderato eſt, & maior, id eſt, tranſcendens contractionis modicæ metam. Poteſt & intelligi quoad qualitates motus velocitatem & frequentiam, æqualitatem & inæqualitatem, & nec ita oportet reſpondere ſibi mutuò. Nam oſtenſum eſt aucto vſu alterutrius ex his motibus velociorem illum euadere, non alterum. Inæqualis autem fit modò diſtentio, quomodò aliquando Hippocrates inquit apparere duplicem intrò reuocationem, quæ interſectæ inſpirationis ſpecies viſitur in plorantibus pueris: modò contractio, quomodò idem quandoque inquit apparere duplicem extra reuocationem, quæ interſectæ expirationis ſpecies in fabris ferrariis apparet, dum conantur vi candens ferrum emollire. Poteſt & intelligi, quoad quantitatem temporis motus, quod etiam varium eſt, rythmumque conſtituit. Ergo in præſenti, cùm aucta putredine in valde calido humido corde fuligines increſcant, meritò exſpiratio & ſyſtole euadit & velocior, & maior contractione.

3. de cauſ. puls. 8.

NVM autem arteriæ omnes ſimul inter ſe, & cum corde incipiant diſtentionem & contractionem, etiam priſcis dubitatum eſt: & alicubi conatur Galenus in viua diſſectione inueſtigare veritatem propoſiti. Videtur autem ſentiendum, non (quod plures opinantur) arterias totius contrario motu cordi agitari, vt tempore diſtentionis cordis contrahantur: non (quod alij putant) pulmonis arterias ſimul cum corde agitari, reliquas verò contrario motu: ſed quòd vniuerſæ arteriæ tam antecedentes cor, quæ per pulmonem diſperguntur, quàm ſequentes, quæ ab aorta in vniuerſum corpus, quàm cor ipſum ſimul diſtenduntur, ſimul & contrahuntur. Quemadmodum enim fons alendorum membrorum hepar in medio eſt, antecedunt autem nonnullæ venæ radicum vice, ſequuntur aliæ deferentes coctum membris alimentum: ita in alendo ſpiritu radices ſunt pulmonis arteriæ, deferunt autem coctum ſpiritus animalis alimentum reliquæ arteriæ. Rationes huius dogmatis ſunt. Prima: Conuenit inter omnes quietem externam minorem eſſe reliqua tam in corde, quàm in arteriis: præterea conueniunt initia motuum in idem tempus incidere in corde & arteriis: Ex quibus ita colligitur eodem tempore dilatari cor cum arteriis. Si enim inciperent arteriæ dilatari, quando cor incipit conſtringi, cùm cor incipiat conſtringi paulo poſt dilatationem ſuam: arteriæ inciperent diſtendi paulo poſt conſtrictionem ſuam: quare quies arteriarum antecedens dilatationem non eſſet maior contra aſſumptum. Altera: Apertè ait Galenus, ſi imponatur vna manus pectori, altera arteriæ carpi, ſentietur vtrobique ſimul ictus: ergo cor cum arteriis ſimul diſtenditur. Non enim recipiendum eſt ſubterfugium authoris compendij pulſuum, Galenum enim non eſſe conſtat, credit his author, cor percutere pectus, quo tempore contrahitur, videlicet, quia contractum fit longius quàm dilatatum: longum autem accedit cuſpide ſuo antrorſum vergente ad pectus, ita vt ictus ſentiatur. Sed contrà eſt quod legitur 6. de vſu part. pulſum ſenſatum in ſiniſtra papilla prodire ab arteria aorta, & ſiniſtro cordis ventriculo. Cùm ergo vnus ictus ſentiatur, & is dicente Galeno pendeat ab arteria, ſimul & à corde, cor cum arteria diſtenditur. Adde, quod cùm cordis ſubſtantia in medio pectore ſita ſit, ſolo cuſpide antrorſum inclinante, non poteſt attingere cuſpis thoracem, vt eò referatur ictus in thorace perceptus: ſed quo tempore cor dilatatur contracta longitudine redditur amplum, ita vt pulmonem premat, & interceſſu pulmonis pectus percutiat: quare conſtat experimentum citatum ex 3. de præſag. pulſ. Quin etiam eodem capite paulò antè inquit, Vna eſt contentio, quæ diſtendit cor & arterias: ergo non variæ variis temporibus operantes. Præterea in introduct. pulſ. arteriæ ſimul inter ſe & cum corde mouentur: ſed ſimul inter ſe ſeruant eandem motus ſpeciem, verbi gratia, dilatationem: ergò ſimul cum corde ſeruabunt motus ſpeciem. Præterea conſtat arterias non dilatari vi propria, ſed à corde deriuata: non poteſt dimanare à corde vis dilatans, quo tempore cor conſtringitur: ergo dilatantur ſimul cum corde. Minor oſtenditur: nam attractrix & expultrix in vno membro non ſimul operantur, cùm per contrarios villos peragantur, nec poteſt vis dilatans à corde emanare, quo tempore ociatur in corde, & aduerſa conſtringens in opere eſt. Præterea etiam ſi daretur ab innati vi arterias dilatari, vnde inuariabilis ille conſenſus irrationalium facultatum loco diſtantium, vt perpetuò ſimul operetur contrahens in corde & dilatans in arteriis. Fidem etiam dicto facit, quòd, quemadmodum in alitione ſolida membrorum vna eſt & continua attractio ab extremis membris per venas & hepar vſque ad ventriculum: ita in alitione ſpiritus conuenit vnam eſſe diſtentionem extremarum per corpus arteriarũ, per cor vſque ad pulmonem, ſimul ergo arteriæ omnes cum corde diſtenduntur. Illa verò ratio manifeſtiſſima eſt, in putrida febre omni anticipat cor oppreſſum copia fuliginum cõtrahi in ordine ad tempus naturalis contractionis incipiendæ, ergo arteriæ anticipabunt diſtendi contra experimentum.

Num cor & arteriæ ſimul diſtendantur.
7. de anato. aggreſ. 14.
Ratio prima.
Secunda.
3. de præſag. pulſ. 2.
cap. 2.
cap. 2.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
3. de præſ. pulſ. 6.

Sed ſatisfaciendum eſt obiectis aduerſantibus, quæ multos remorantur. Primùm, ſi ſimul cor cum arteriis omnibus & ante & poſt cor diſtenditur, quorſum data ſunt oſtiola in quatuor cordis orificiis? Sanè, cùm cor perforetur foraminibus quatuor, & oporteret cor diſtentum non æquè ex omnibus illis trahere, ſed plurimum ex vena caua ſanguinem, ex arteria autem venoſa aërem: nec æquè ad omnia illa contractum pellere, ſed in pulmonem per venam arterioſam ſanguinem pellere, in aortam verò ſpiritum: meritò præfecit valuulas orificiis ita per fibras cordi hærentes, vt aliæ dilatato corde clauderentur aliæ conſtricto: ſic quædam recluderentur dilatato, quædam conſtricto corde, vnde compararetur dicta vtilitas inæqualiter trahendi & pellendi. Adiiciunt, quando ergo replebuntur arteriæ? non quando inaniuntur: ſi enim totus canalis arteriæ ſimul inanitur, per

Ad primam.
Ad ſecũdam.

ora fit contenti expulsio, non ergo repletio, non tempore quietum, cùm ad repletionem necessariò iungatur motus dilatationis arteriæ nô dilatationis tempore: si enim tunc etiam cor dilatatur, trahit ab aorta validiore vi & côceptaculo capaciore, quàm aorta à corde, ergo magis trahetur, ab arteria ad cor, quàm è contrario. Nam cùm duo membra naturaliter trahunt à se mutuo, validiùs rapit ab imbecilliore, non è contrario. Solutio, quando dilatantur arteriæ, replentur secundùm ora quidem exteriora côtinente aëre, secundùm mediam partem sanguine venali, interno autem ore ad cor terminato spiritu & sanguine arteriali, pauxillum enim eius à corde trahitur: nam licèt cor validiùs arteria trahat, verùm valuulæ appositæ aortæ, cùm eo tempore claudantur, prohibent tractum ad cor, non tractum à corde. Præterea, quod maximum est, ad cordis distenti repletionem est facilis commeatus aëris plurimi, vicinissimi, in pulmone contenti, per arteriam venosam tunc patêtem. Cum ergo in repletiône vacui semper sequatur priùs quod tenuius est, fit, vt cor non trahat sanguinem ab aorta clausa, priùs anticipans repleri aëre ab arteria venali reclusa. Cùm verò ita vrgent, Corde distento pulmo inanitur parte aliqua contenti aëris, subsidet ergo & gratia pulmonis pectus, quare respondebit numero respiratio pulsui. Nec minor est dubitatio de distenta & côtracta arteria: subsidente enim arteria oportet carnes vndique subsidere, vel vacuum relinqui. Item contracto intra pericardium corde, quid occupat locum intercedentem cor & pericardium. Nos contrà ita: Distento corde pulmo paulatim inanitur, quare subsidet, & pulmoni attiguum septum sequens pulmonem retractum & ipsum, ad superiora retrahitur, quod in præfocatis apparet, vnde & venter exterior subsidet. Nam pectus in naturali respiratione non distenditur. In contractione verò arteriarum occupat circûdatem locum fuligo, spiritus, & sanguis, ab arteria emissa: sequente verò dilatatione ita premuntur, vt cogantur subire membrorum meatus ad commodam nutritionem. Sic in contractione cordis locus intercedens repletur aëre rarefacto, sicut in dilatatione rursum condensatur. Cùm verò instant: Scribitur 3. de præsag. pulsf. quandocunque coit calor cordis cum frigore arteriarum, aut calor vnius partis arteriæ, vtpotè inflammatæ, cum temperamêto aliarum, pulsuum initia eadem seruari in corde, & omnibus arteriis, sed qualitates pulsationum dissimiles esse, videlicet magnum esse & velocem pulsum in parte calidiore, paruum verò & tardum in frigidiore. Ex quo assumpto sequitur, vt perpetuò, etiam in dispositione sana cordis pulsus sit maior & velocior, quàm arteriæ pedis, quanto calor cordis superat arteriæ pedis calorem. Contrà dicendum in hunc modum est: Si partes omnes constant temperamento suo, satisfacit varietati caloris in illis varietas amplitudinis arteriarum. Minùs mouet illa: Si exit per ora arteriarum fuligo emissa à partibus mediis, ergo quando constringuntur, media, distenduntur, extrema. Verum enim id esset, si contraherentur arteriæ, quia inaniuntur, modò autem contrahuntur omnes partes simul à vi in tota arteria, simul operante. Pariter & illa arteria magna in eodem tempore transit multo maius spaciû in dilatatione sua cum paruissima: ergo non æquè velociter omnes mouentur contra librum de pulsf. ad Tyro. vbi ex differentia in vno pulsu colligit eandem in omnibus. Siquidè in eum sensum intelligenda est paritas pulsuum in velocitate, quomodò calidum innatum amplius in puero, sui videlicet proportione corporis: sic arteriæ magnæ pulsus est maior arithmeticè, quàm paruę, & vehementior & velocior, sed proportione suæ magnitudinis vel geometricè partes sunt omnes. Intelligêda est autem simultanea operatio cordis & arteriarum, demptis rarissimis casibus, in quibus facultas pulsifica eò deuenit imbecillitatis, aut impedimenti, vt non possit liberè & repentè, instar luminis, toti arteriæ communicari, sed paulatim extenditur: in talibus enim non simul pulsant partes omnes arterię, sed per partes.

3. natur. facul. 13.

Ad tertium.

Ad quartum. Cap. 2.

Ad quintum.

Ad sextum. Cap. 1.

Li. aduers. Iulianum.

4. de differ. puls. 6. & 8. & 3. de præsag. citato.

CAP. TRIGESIMVMQVINTVM.

Humidioris verò & frigidioris cordis pulsus quidem molles, moribus autem nequaquam audaces, sed timidi & segnes existunt. Tales etiam glabrum pectus habent, miniméque iram retinent, sicut & ad iram non admodum sunt prompti. Quæ verò ad thoracem & vniuersum attinent corpus distinguere oportet, sicut ea quæ antè diximus.

Manifestum est caput ex dictis [1. *Non admodum*] delendum est [*admodum:*] absolutè enim non sunt prompti ad iram ob temperamenti frigiditatem, iram, inquam, momentaneam.

CAP. TRIGESIMVMSEXTVM.

Frigidius verò cor & siccius pulsus quidem duriores reddit & paruos, respirationem autem, si quidem thorax paruitatem cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatam: si verò maior extiterit, raram ac tardam. Hi verò præ omnibus minimè ad irascendum sunt prompti: cum autem coacti fuerint irasci quibusdam, retinent iram, habent autem maximè omnium nudum pilis pectus. De paruitate autem thoracis, ac præterea totius corporis frigiditate similiter distinguendum. Vnum illud commune in hisce omnibus memoria repetentibus, quod quæcunque de moribus siue nunc, siue alio sermone explicata sunt ad temperature cognitionem, non de optimis moribus, aut vitiosis, qui ex philosophia hominibus adueniunt, sed de insitis ac naturalibus nos exposuisse.

In capite de signis frigidi sicci cordis facit difficultatem, quod affirmat eos esse ab ira alienissimos, cùm conualescentes ob defectum innati caloris, & senes vtrique frigido sicco temperamento ama-

to amarulenti & irati sint, rixosíque & queruli. Secundò, quòd asserit tales esse omnium in pectore maximè glabros, cùm sit monstratum 2. de temp. duas esse capillaturæ causas, calorem, & siccitatem, *Cap. 10.* ex quibus vna est in corde præsenti, neutra in frigido humido. Tertiò, quomodò internoscentur natiui mores ab ascititiis ad vtilitatem dignotionis comparandam? Sed cessant: nam melancholici sunt natura tristes, insuaues in conuersatione, morosi. Sed aliud est morositas, aliud ira: tales enim irasci timent, & ob frigiditatem & ob siccitatem irritari ineptam. De glabritie verò pectoris delusus Thadeus praua versione putat, in frigido humido maiorem glabritiem à Galeno significari: sed illic dixit ψιλῶν τριχῶν tenuiũ pilorũ. hic in frigido sicco, ἄτριχον πάντων μάλιστα sine pilis omnium maximè. Quare planum fit authorem ita voluisse: quod & citant similiter Paul. & Ætius: *Paul. lib. 1. 66. Ætius lib. 4. 84.* estque locus difficilis. Nam si temperatura totius & cutis respõdent ferè cordi, & cor hîc supponitur siccum: conficitur, vt in corde sicco frigido minus glabrum sit pectus, quàm in frigido humido. Sed est euasio, asserere frigidum cor, id est, parùm calens ob defectum agentis paucam fuliginem thoraci communicare, ad pilorum generationem, sed si iungitur humiditati ob materiæ sanguineæ copiam, nõ omninò deficit in eo opere. Vbi verò præter frigiditatem cordis etiam iungitur eiusdem siccitas, ob inopiam materiæ, vltra defectum agentis, multo minus suggeritur pilis alimenti. Internosci verò possunt natiui ab ascititiis moribus: nam quando signa, quæ per ætatem mutari possunt, suspecta sunt, ad temperamentum indagandum naturale, supplendum est ex aliis indiciis, quæ mutari per ætatem nequeunt, quod Galenus facit, dum ad indagãdum frigidum temperamentum totius *2. de temp. 9.* non fidit soli pinguedini, vt quæ etiam ex ocio & crapula comparari possit, sed addit coniecturæ à vasorum gracilitate, quæ cùm mutari non possit, si pinguedini iungitur, ostendit frigiditatem certam natiui temperamenti: ita in moribus signum, cùm possit decipere propter acquisitam mutationem, potissimum subsidium relinquitur, spectare alia indicia, quę similem mutationem non subeunt. Addit Haly hîc, etiam internosci natiuos ab ascititiis mores, quia ascititij à magnis occasionibus euertuntur, non natiui: verbi gratia, qui ex philosophia natura iracundus mansuescit, à paruis molestiis non irascitur, à magnis tamẽ excandescit. Sed cùm non minùs possit philosophica institutio ad formandos mores quàm natura, possunt ascititij mores non minùs naturalibus firmi esse, sed raro admodum: ita vt sæpè vsui sit dignotio Haly. *Tertia 1. cap. 11.* Addit Auicena, non solùm mutari mores ab ortu ex seminum temperatura, & post adultam ætatem ex eruditione & conuersatione, sed etiam ex lacte in prima educatione: experimento enim constat infantes in multis referre nutricum non minùs quàm parentum mores, vnde præcipitur, vt eligatur bene morata.

QVÆ VERÒ relinquuntur, vt intermissum de pulsu sermonem repetamus, sunt de agente pulsus: *Motus arteriæ ambo an ab anima.* posteaquam constat ex superioribus esse vim animæ, num sit vis animi, quæ distendit, contractio verò sit à natura arteriæ reductio ad pristinum statum, an magis sit vis animi contrahens, distentio verò naturalis arteriæ reductio, aut certè vterque motus ab animæ vi prodeat: prætereà, nũ contractione trahant arteriæ, an dilatatione. Ergo Galenus libro de vsu puls. ita conuincit dilatationẽ esse ab anima, *Cap. 7. Ratio prima.* nisi enim ita dicatur, oporteret omnem pulsum esse æqualẽ alteri, saltem in vno homine. *Secunda.* Magnus prætereà pulsus non esset indicium roboris, aut caloris, sicut nec vehemens, *Tertia.* iam imminente crisi, pulsus redditur, valde altus, conante vi animæ expellere noxium humorem. Nec nos moueat, quod defunctorum arteriæ latæ reperiantur, quod monstrat dilatari à fibrarum suarum ductu & natura, etiam citra animæ vim. nam etiam si à natura sua distendantur: verùm quod tantum, tam velociter, tam vehementer, quantum vsus requirit, virtutis operationem indicat. Sicut & manus licèt sua sponte cadat, à vi tamen animæ, pro vario arbitrio, variè deprimitur. Quòd autem contractio sit etiam ab anima, ostendit. Primò, sicut formæ inanimati ita inest vnus motus, quòd non inest à natura oppositus: ita animæ nunquam conuenit vnus, quin ab eadem anima insit facultas ad oppositum. verbi gratia, in naturali attractio alimenti ab anima est, expulsio item ab eadem anima: in animali, est facultas contrahens per internos musculos brachium: est & alia animæ facultas per externos extendens. Cùm ergo hic detur dilatans animæ vis, dabitur & contrahens. Quid, quod vsus contractionis, fuliginum, scilicet, expurgatio varianda erat pro fuliginum copia, quæ dormienti & saturo multa est, vigilanti & ieiuno pauca. Ergo oportuit naturam non deficere in eo opere, sed committere id munus facultati animæ, quæ in copiosa fuligine contraheret vehementer, velociter, profundè, in defectu verò eius contraria operaretur, vis autem agnoscens varietatem vsus, facultas animæ est. Quòd autem arteriæ non repleantur contractæ, quomodò angustatis labiis fit ore suctio, ostenditur, quia licèt quandoque fiat tractus contracto ore, verùm nunquam angustatur membrum, in quod quippiam recipitur, sed dilatatur, in arterias autem recipitur sanguis.

SVCCEDIT illud: Num pulset etiam cerebrum, non solùm cor & arteriæ? *Num cerebrum pulset.* Si Galeno creditur, pulsat vterque sinus cordis, etiam exempto à pectore corde aliquandiu, *4. de differ. puls. 2.* & vena caua cor ingrediens, & vena arterialis instar ostiorum fluminum, quę consensu maris, in quod se recipiunt, fluunt & refluunt, non innatã vi, sed aliunde recepta. *6. de placit. 12.* De cerebro fuit controuersum antiquis, num pulsatent solæ eius arteriæ, an etiam membranæ, an magis cerebrum ipsum. *4. de differ. puls. 2.* Rufus in anatome dixit, externam membranam cerebri pulsare, apparetque locus corruptus, pro interna: nam externa non recedit à caluaria, *Lib. de diss. quæ in medecat.* sed perpetuò quiescit caluariæ attigua. Galenus aliquando membranas cerebri dixit pulsare, *sect. 3. vis.* secutus magis famosam suo tempore sententiam, non elaborans propriam. In soluenda itaque proposita difficultate primum ostendetur ad anteriores eosdemque maximos cerebri ven-

triculos esse commeatum per colatoriū, per quod & aër ingreditur externus, & exeunt intrò contenta. Deinde inquiretur, fiátne eiusmodi commeatus, beneficio pulsantium ventriculorum, an alio magis ingenio. [Ratio prima.] Primùm sequentibus rationibus confirmatur: odor non sentitur, quantumuis impetu pellatur in nares, nisi ab innata virtute fiat suctio aëris vapori permixti. Cùm autem demonstratum sit lib. de insti. odoratus, non fieri odoratum in naribus, nec in faucibus, superest, quòd per spongiforme os ad ventriculos cerebri perueniant. [Secunda.] Præterea sugentes errina, sentiunt in prora capitis, vnde & post plurimum emungunt non solam qualitatem, sed & substantiam attracti liquoris. [Tertia.] Sed & sternutamenta alleuant caput, & exhauriunt muccosa à capite. [Quarta.] Odores verò grauant caput, suffitus aromatum, &c. Sed grauitas ad nudam qualitatem referri non potest. [Quinta. 7. Apho. 57. 5. Apho. 28.] Iam os spongiforme in radice narium instar cribri pertusum, apertè monstrat hunc vsum. [Sexta.] Ad hæc ingressus aëris ad ventriculos cerebri benefacit spiritus animalis nutritioni, & refrigerio, & tenuitati: expulsio autem purgandis ventriculis, in quibus excrementa necessariò in cerebro aceruanda decumbunt: ergo non potuit natura prætermittere tantas commoditates. [Septima.] Quin etiam compressis naribus sentitur in auditu tinnitus, & pulsatio, propter aërem in cerebro remoratum & non expulsum per nares, & si iungitur vulnerata caluaria, compressis similiter naribus fit sanguinis per vulnus eiaculatio. Est igitur ad cerebrum ingressus, & à cerebro egressus aëris per nares, quod primo loco ostendendum erat.

[Cerebrum non respirat. 1 de insti. odoratus.] NVM AVTEM accessus dictus aëris fiat à cerebri anterioribus vētriculis innata facultate distentis & contractis, incertum est. Galenus putat: sequuntur illum Auicena & Haly, pace tamen tanti viri, certius videtur non respirare cerebrum. Cogor multis ita sentire. [Ratio prima. 8 de vsu 10. & 14.] Primùm, summa mollities cerebri est sine vlla interna membrana, qualem Galenus finxit adesse, quare rumperetur in distentione: cùm etiam ea, quæ per interualla mouentur, vt musculi robustissimis fibris constent: multo fibrosiora sunt, quæ perpetuò mouentur, cor & arteriæ. [Secunda. 2. de caus. sympt. 4. Auic. quinta 3. 1.] Adde, qood ventriculi cerebri tertius, qoartus, & quintus, qui in dorsali est, eadem constant constitutione, temperatura, substantia, eiusdem igitur vsus gratia, cùm facultates substantias sequantur. Sed non illi respirandi cerebri gratia formati: ergo nec anteriores consimiles. [Tertia. Haly. 5. theo 14.] Manifesta verò probatio est, si proprio motu pulsaret, in vulneribus caluariæ penetrantibus, appareret motus cerebri alius à pulsu arteriarum, cùm sit motus ventriculorum maior, & per se insit cerebro, motus verò arteriarum minor, & per alterum. Atqui non apparet alius motus, quam respondens reliquis corporis arteriis: non pulsant itaque ventriculi. Nec mirum est conciliari cerebro propter arterias motum illum tam manifestum: membrum enim mollissimum non solum extrà, sed intrò vndique arteriis contextum ab earum motu attollitur & subsidet: cùm etiam pes graue & durum membrum, si supra aduersum crus suspensus pendeat, à suis arteriis subinde pulset. [Quarta.] Et quod maximum est, cùm in omnibus tribus facultatibus reperiatur attractio & expulsio. & nulla fiat citra villorū beneficium, attractio quidem per longorum contractionem, expulsio verò per transuersorum contractionem, siue consideretur alimenti motus in naturali, siue musculorum in animali, siue cordis & arteriarum in vitali, multo magis requirentur villi in attractione & expulsione maximorum ventriculorum cerebri, & nunquàm non motorum: non adsunt autem cerebro hi villi: nec motus igitur aderit. Confirmo: Nec est is motus naturalis, nec voluntarius, non datur tertium membrum motus: ergo nō mouetur sua sponte cerebrum. Assumptum inducitur, supposito experimento, quod nunquàm fit expiratio à cerebro, siue in emunctione narium, siue in sternutamento, quæ non concurrat cum expiratione pectoris, & non sequatur inspirationem. Similiter non fit suctio, aut odoratio, quin concurrat cum inspiratione pectoris. Cùm ergo respiratio sit voluntaria functio pro arbitrio, vel accelerans, vel tardans motiones, fieri non potest, vt in idem tempus perpetuò conueniat cum cerebri respiratione naturalis. Est enim naturalis motionis proprium, vt perpetuò eundem tenorem seruet nil pro arbitrio mutata. Sed nec voluntaria potest esse ventriculorum motio. Sunt enim duo illi motus cerebri & pectoris voluntarij, in variis membris per varia instrumenta peracti, vnde inuariabilis ille mutuus consensus in irrationabilibus membris, vt perpetuò simul incipiant dilatari, & cessent: simul incipiant contrahi & cessent. Ergo expiratus à pectore aër egressum haber per os, per nares à palato, per colatorium à cerebri ventriculis. Et quemadmodum in fistula in sufflatus aër opera digitorum varia foramina claudentium, modò hoc, modò illo foramine magis meat: ita in thoracis efflatione beneficio vel nutantis, vel erectæ epiglotidis, fit, vt per hos tres meatus non æquè trahatur aër, nec per eosdē tantundē mittatur, sed pro vario vsu & animalis arbitrio modò hac magis, modò illac: cumq; sint tria foramina dicta, oris amplitudo maxima est, via à palato ad nares rectissima est, à rimis autē caluariæ in palatū cessantibus ingressus ad ventriculos cerebri anteriores simul angustus & obliquus est. Cessant enim duo illi vētriculi in canales doos oblongos, sed meatuum angustissimorum ad nasi colatorium parte anteriore, posteriore autem parte in canales alios obliquos, & angustorum meatuum, cessantes in caluariæ rimas ad palatum attinētes: vt in omneis tres ventres animalium vtilitas respirantis pectoris extendatur. Nam venter totus naturalis coctionis alimenti ab eleuato & depresso septo perpetuò agitatus, habet innatum exercitium ad alimenti confectionem, & caloris promotionem, non modicè conducens. Totus verò venter spiritalis per os expurgatur per expirationem, refrigeratur inspiratione, non secus & meatus superior, qui per palatum ad nares terminatur, is enim potissimùm respirationem operatur rectitudine sua, sicut os magis locutioni & alitioni facit. Commeatus verò tertius & supremus, per rimas palati ad ventriculos

triculos

tticulos cetebri & ſpongiforme os accedens facit & ipſe expurgationi ventriculorum illorum, per emunctionem & ſternutamenta, facit & ad alitionem & tefrigerium animalis ſpiritus ſimul & percipiendis odoribus, dum diſtentum pectus illac trahit externum vapotem. Sed hic ſupptemus meatus ideò obliquus & anguſtus factus eſt, quia & rariot eſt illius loci refrigetandi vſus, & periculum erat, ne contentus ſimul cum aëre in illis animalis ſpititus reciproco illo & perpeti aëris motu expiraret: deſtruitur enim oſtiolis quæ prope cot viſuntur, neque ea cetebti patiebatur mollities.

Arteriæ num villis operentur.

SED AGAMVS poſtremam de pulſu & reſpiratione difficultatem: Num arteriæ in attrahendo & expellendo aëre vtantur villis ſuis. Quidam putant, contra ſuperiores & priſcos medicos, villos artetiarum non facere ad tractum aëris, vel fuliginum excretionem, ſed ad tractum ſanguinis & ſpiritus à corde, & expulſionem eorum ad membra, non ſecus quàm in venis habentur ad conſimilem vſum citra diſtentionem & contractionem. Quorum argumenta ſunt: aër ſicut & pulmo mouentur ad arterias & cor, ea de cauſa, ne detur vacuum, ergo non indigent villis, vt moueantur, cùm ſua ſponte moueantur. Item, per poros trahitur Aer ad arterias, ſed ad vniuerſos poros corporis, non ceſſant villi arteriarum longi. Præthereà aër non eſt ſolidum corpus, quem adhęſu ſuo trahant contracti villi, quomodò gula contracta cibos. Poſtremò cerebrum diſtenditur & contrahitur citra villorum opem, ergo & arteriæ ad id munus non indiguerunt villis. Et illi quidem ſic, temerè à maioribus deficientes: nam villi in corde & arteriis habentur numeroſiores, validiores, & magis varij, quàm in vlla alia corporis parte: quoniam partes hæ omnium maximè in motu vario ſunt, modò diſtentæ contractione villorum longorum, modò contractæ compreſſione tranſuerſorum, modò retinentes & coquentes in mediis quietibus agẽtibus obliquis villis. Eſt autem ad eam ſententiam ratio manifeſta: nullus voluntarius motus, licèt per interualla magna tantùm perficiatur in corpore, citra villorum operationem editur, longorum, ſcilicet, quia vna tantùm eſt muſculi operatio longitudinis ſuæ contractio. Motus item alimenti, ſi momentaneus eſt, vt in locis communibus coctionis vt ventriculi: vel diſtributionis, vt vaſorum: vel expurgationis, vt inteſtinorum & veſicæ, citra villorum miniſterium accommodatorum motibus non peraguntur. Ergo multo minùs perpetuus arteriarum & cordis motus. Quemadmodum enim per breue interuallum, vt in partes neruos intercedentes facultas ſenſifica citra neruos defertur, per longam diſtentiam non defertur: & ſicut ſanguinis delatio per intermedias venarum partes peragitur citra venas, per longum ſpacium non peragitur: ita attractio & expulſio pauciſſimi alimenti & excrementi per breue oſſis vel carnis ſpacium, ſine vllis villis ſolo temperamenti adiutorio fit, per longum verò ſpacium valida tractio vel expulſio non fit, tantoque robur maius in villis requiritur, quanto motus ſunt vel frequentiores, vel validiores, vt in corde & arteriis. Quod enim inquiunt facere eos villos, non ad dilatationis & contractionis motus, ſed ad ſuctionem quietam ſanguinis & ſpiritus à corde, ſicut in venis: oportebat, ſi ad eum vſum tantùm villis donantur arteriæ, tanto eos eſſe tenuiores villis venarum, quanto ſanguis arterialis eſt magis ſequax, quàm venalis, & ob innatam tenuitatem, & quia ex amplo trahitur conceptaculo, non ſicut venalis ex hepatis anguſtis meatibus. Argumenta verò illorum oſtendunt tantùm, hos villos non per ſe tendere in aëris tractum, quod nemo vnquam intellexit, ſed tendunt in arteriarum dilatationem, ſicut muſculi pectoris in pectoris diſtentionem. Sequitur autem ad horum membrorum dilatationem aër & ſanguis, ne vacuum ſuccedat: ſicut ad pectoris diſtentionem aër. Poſtrema de cetebro obiectio per ſuperiora exploſa eſt.

6. de vſu 8.

6. de vſu 17.

SECTIO QVINTA.

CAP. TRIGESIMVMSEPTIMVM.

Hepatis calidioris indicia: venarum latitudo, rufabilis abundantior, in conſiſtente verò ætate etiam atra, calidior ipſis ſanguis, atque eadẽ ratione corpus vniuerſum, niſi obſtiterit cor, his venter & ilia hirſuta.

CAP. TRIGESIMVMOCTAVVM.

Frigidioris verò, anguſtia venarum, pituita abundantior, ſanguis frigidior, & totius corporis habitus, niſi à corde caleſiat, venter illis glaber eſt ad ilia.

Tractationem de ſignis hepatis ſecat ſecundùm octo intemperamenta in partes octo: ex quibus in præſenti quatuor indicia affert calidi, & alia totidem cõtraria frigidi. [*Venarum amplitudo, flaua bilis*] Interpres vertit *rufam*: & poteſt ita etiam appellari, cùm vtroque colore frequenter viſatur, licèt mera bilis flaueſcat, poſt iuuentam autem ætate inclinante pro flaua aucta viſitur atra, eò quòd flaua in iuuenta vſta auget in inclinante atram. Tertium, totius calor, niſi cor repugnauerit, videlicet, quia duo illa membra vim habent immutandi totum, in quo opere ſe vel iuuant, vel impediunt. Quartum, venter & hypochondria, (interpres vertit *ilia*, cum tamen ilia ſint inania loca infra hypochondria, quæ Celſus vocat *præcordia*) hirta, ob cauſam caloris ſæpè dictam: frigidi verò indicia ſunt oppoſita quatuor.

1. Criſ. 12.

ANTEAQVAM indicia calidi hepatis in examen veniant, de vſu eius diſputãdum, de eo quod

Iecoris vsus. 4. de vsu. 1.

ab eo gignitur, & de membrorum alitione ex iecoris operatione. Igitur quod attinet ad vsum hepatis, a Galeno quidem ita refertur: Commodius erat, vt purgaretur in varijs locis alimentum, in priore quidem à fęce: sicut triticum in area à paleis, in posteriore autem à tenuioribus excrementis, sicut triticum à pistoribus purgatur ab externis & permixtis seminibus. Verùm hic vsus conuenit his membris, tanquam expurgatorijs, non tanquam concoctorijs, cùm tamen munus eorum sit maximum, coquere alimenta, non purgare. Vsus ergo alter & præstantior hepatis ita colligitur: oportebat membrum suscipiens alimentum esse membranosum, quod distensioni & contractioni pateret. Suscepturum enim erat dura alimenta, modò copiosiora, modò pauciora. Quare erat accommodandum susceptæ copię alimenti: aliàs enim aliquando fluctuarent alimenta, & non coquerentur, aliquando recipi non possent. Quod autem membranosum est, tenue, & exangue necessariò euasit, quare frigidum. Oportebat item organum coctionis alimentorum calidum esse duplici nomine: tum quia alteratio, qua alimentum vertitur in aliti naturam, requirit qualitatem maximè actiuam caloris: tum quia non satisfacit animalium calori nutriendo solus alimentorum calor. Sunt enim alimenta omnia, vel stirpes minùs actu quàm animalia calida, vel animalia, sed emortua longè viuis frigidiora. Quare egent alimenta calore etiam mutuato ab organo confectionis. Hac necessitate hepar in perfectis animalibus vltra ventriculum creatum est, & coctionis officina in duo diuisa est, ventriculum facilè suscipientem, & hepar sufficienter coquentē. Cùm enim frigus membranosi corporis & calor cocturi in idem coire non possint, factum est, vt ante distributionem alimenti in corpus, in ventriculo & hepate coctorijs organis maneret, vt quantum ventriculo deerat necessarij caloris, hepate compensaret. Ideò enim euasit hepar rubeum, quia prima calidi in humidum operatio rubefactio est, id quod apparet in Iride: sicut lux difficulter permeans diafanum rubescit, qualis apparet Sol in mediocri nube, & lux inspecta per iunctos digitos, & fuligo in cuspide flammæ. Nam & ventriculo ipsi, quoad potuit prouidit, partim circūdans illi vndique calida membra, illius exiguum calorem fouentia, partim in edentulis, vt auibus, annectens carnem solidam calfacientem, partim etiam, quoad ferre poterat terrea membranæ substantia igneis portionibus aspergens. Ideò enim vruntur sæpe in ventriculo alimenta, ideò in multorum ventriculis coagulum gignitur, ideò internæ membranæ ventriculi gallinarum puluerata lac coagulant, lapidesque renum comminuunt.

2. natur. facul. 4.

8. de placit. 13.

Hepar cum facultatem præstet. Cap. vlt. Ratio prima. Secunda. 1. de temp. vlt. Tertia.

NVM AVTEM addendus sit tertius vsus hepatis præstandi membris omnibus semper, aut, quod alij volunt, per quædam interualla vim alentem, aut quod alijs magis placet, si non præstandi ab initio, at conseruandi vim in illis ab ortu innatam, quæ tamen citra hepatis influxum ad totam vitam nunquam sufficeret. Ostensum est primo de loc. affect. superfluere hepar ad vsum præstandæ naturalis facultatis: quod & nunc præter alia inducitur. Partes omnes stirpium citra vllum eiusmodi influxum diutius aluntur (sunt enim nonnulla stirpium animalibus viuaciora) & tamen licèt minùs caleant animalibus, durant in alitione. Ergò partes animalium innato calore, simul cum anima, sufficienter alentur. Præterea ipsum hepar ad alitionem, & naturales functiones suas, non parum iuuatur cordis calore, per cauam communicato. Cùm ergo reliqua membra non secus illo fruantur multo & intensiore & potentiore, quàm sit iecoris, calor nil amplius iecoris influxu ad nutritionem indigebunt. Postremò sicut functiones, quas mēbra per interualla quædam edunt vt sensationis & arbitrarij motus, præstabat expectare aliunde imperium, sicut & arterias modò quidem suscipientes vim distendentem, modò contrahentem, modò dum quiescunt neutram: ita è contrario actiones perpetuò edendas à membris in alimentum, impediebat pendere ab aliena & influxa vi. Quare ad vsum conficiendi sanguinis ad membrorum alimentum facit hepar, non ad demandationem nutritoriæ facultatis. Vnde etiam intelligitur frustra asseri naturalem spiritum deferentem alentem facultatem, quod sub dubio reliquit Galenus, nisi quis ita compellet partem sanguinis tenuissimam, quanta cedit in spiritus vitalis alimoniam.

12. Ther. 5.

Dubitatio prima.

SED DE sanguificatione ipsa, quæ in hepate peragitur, superest dubitatio prima: Cur cùm alimentum ineptum euadat nutritioni animalis, mixtis, scilicet, perfectissimi & moderatissimi per excessum & simplicitatem cuiusuis ex quatuor elementis, non separantur à sanguine excrementa quatuor pro elementi excedentis numero, sed terreum alimenti bis, in ventriculo secedens in intestinorum fæcem, in hepate verò in melācholiam: igneum autem semel bilis flauæ forma: aqueum semel, quod vrinam appellamus: aëreum nullibi? Quia nutritio est reparatio assumpti, absumptum magna ex parte est aëreum, cui inexistit natiuus calor, ideò aërea alimenti portio, ceu vtilis seruatur, non excernitur: Ignea & aquea semel purgantur, quia ex abundanti aqua periculum impendebat extinctionis natiui caloris: ex ignis verò excessu marcescendi eiusdem moderati caloris per humidi dissipationem. Intererat ergo vitæ duo illa secerni, si verè ostensum est libro de morte & vita & de iuuentute duas esse mortis species, alteram extinctionem, alteram marcorem. Terreum verò exactius illis decebat expurgari: cùm enim animalium corpora fistulosa sint, & vndique canalibus perforata, morborum occasio frequentissima est obstructio. Siue enim obstruantur vasa, putredo nascitur, vnde febres & acuti morbi: siue membrorum meatus claudantur, chronici morbi & frigidi nascuntur. Sed obstructionum occasio tota est crassities sanguinis ex terræ copia: oportuit igitur terreum excrementum non à solido tantùm alimento in ventriculo secerni, sed & à succo in hepate. Et residuus est qui membris mandetur solus alimenti pinguis succus, qui si plenè confectus est sanguis, sin minùs, pituita dicitur.

ALTERA dubitatio: Quomodò vna forma hepatis cum vno temperamento induat formas quinque, humorum, scilicet, quatuor, & vrinæ quintam? Soluunt quidam, asserentes nil obstare, quominus agens æquiuocum ob varietatem partium alimenti inducat varias formas. Temperamentum autē, quoad eas gignendas vtitur, actu quidem vnum est, facultate multa: sicut medium repræsentat extrema. Nam & membra cum temperamento vno trahunt gratia caloris in eo temperamento, coquunt gratia humiditatis, retinent ob siccitatem, pellunt ob frigiditatem. Sic hepar variis partibus vnius temperamenti ex succo alimenti varia gignit. Vel aliter: nullam ex illis formis, ne sanguineam quidem hepar habet, quare nec illis donat succum tractum. Sed quemadmodum semina per aërem sparsa tātùm mixtiones trahendo aceruant, in quas forma animæ pro mixtionis merito à cælo inducitur, siue planta fit, siue animal (nam semen in aëre, quomodò animam præstabit, quam actu non habet?) Sic in sequestrandis quinque mixtionibus in hepate, author est hepar ipsum, in induendis verò formis pro mixtionum ratione cælum. Cùm ergo primum conscendit succus locum, quem *portas* vocant, quantum est in alimento commoderatum, & alitioni vtile ab hepate trahitur, separatúrque. Deinde, quia calidi est heterogenea secernere: sicut similia congregare, beneficio caloris seorsum congregantur excedentia per calorem, & seorsum, quæ per frigiditatem deficiunt. Rursum in hepatis gibbo concrescente iam & coagulato sanguine caloris vi & mota seorsum destillat serum. Cùm ergo dictæ mixtiones opere hepatis multiplicentur, pro earum exigentia formæ tursum distribuuntur: in partem vtilem & ex toto confectam sanguinis: in vtilem sed semiconfectam, pituitæ: in inutilem per calorem & leuitatem, bilis: in fæculentam, melancholiæ: in serosam, vrinæ. Potest item æstimari ab eo permixto trahi portionem vtilem solam ab hepate alitioni suæ necessariam, in quam propter grande interuallum inducit primùm formam sibi similem sanguinis, tandem simillimam hepatis, sicut ossa priùs medullæ, postremò ossis in attractum sanguinem. Excrementa autem singula à suis conceptaculis trahuntur, vbi & formis induuntur, partes igneæ à vesica fellea, terreæ ab splene, serosæ à renibus. *Dubitatio secunda.*

TERTIA dubitatio: Nū gignatur quandoque vnus tantùm ex alimento humor? Et certè in ventriculo frigido quandoque ex alimento & maximè pituitoso, chyli loco gignitur sola pituita innaturalis, quandoque sola bilis, vbi in calido vētriculo non percoquitur calidū alimentū: vt mel torū transit in flauam, brassica, verò & cepe in porraceam. Sed in hepate non accidit, vt totus succus in vnum commigret humorem: cùm enim operatio iecoris fit in liquidum succum, in quo facile fecedunt partes quandiu intenditur sanguinis genetatio excrementa plus minùs accrescunt, nec durante vita tantopere labetur hepar, vt non udat sanguinis formam saltem intemperatissimi. *Dubitatio tertia. 2. art. 30. 2 pref. 59.*

QVARTA dubitatio: Quomodò sanguis ex hepatis actione euadit calidior & humidior iecore agente. Quidam cōtra manifestum experimentum censent, iecur esse sanguine & calidius & humidius. Verùm sanguis feruet, & magis excalfacit tangentē hepate. Nam de humiditate, cùm iudicet tactus iunctus rationi, dubitari non potest. Sanguis molliot est hepate, nec tamen obtinet mollitiē propter fusionē à calore contractam. Ergo humidior est hepate. Ergo calorem habet sanguis præter innatum alimenti, etiam ascititium ab hepate contractum. Ideò per accidens calidum esse sanguinem scribit Aristoteles: sed habet eum manifestiorem, quàm hepar ipsum, substantiæ humidæ ratione, quæ caloris multo est, quàm sicca susceptibilior. Quomodò aqua in lebete ebullit per lebetem moderatiùs calentem, & calx aqua perfusa adurit non sicca, licèt calorem aqua infusa à calce contraxerit. De humiditate verò manifesta solutio est, non comparari ex hepatis commercio, sed ex materia, quæ succus alimenti tenuis est. *Dubitatio quarta. 2. de part. anim. 2.*

QVID verò fit id, quod ab hepate per venas in membra mandatur, etiam prisci dubitarunt, nec consenserunt philosophi cum Auerr. putant secretum purum sanguinis humorem, ab vtraque bile & sero, ceu excrementis ad alimentum mandari: ideóque circumponi hepati expurgatoria excrementorum, vesicam felleam, lienem, renes. Contrà Hippocrates & Galenus ostendunt secerni quidem à confecto succo excrementa, quæ ob excessum intemperamenti inutilia alendo euaserunt. Ea sunt serum vniuersum, vtraque autem bilis non vniuersa, sed potriones illarum valde excedentes: ita vt vniuersus sanguis cum pituita, ceu imperfecto sanguine, & portionibus bilis vtriusque sanguini proximis, & ad mediocritatem accedentibus, mandentur nutriendis membris omnibus. Tertia accessit paradoxa Turisani sententia, opinantis nullum esse sanguineum humorem separatum à tribus, sed solos tres in hepate procreari, quorum concentus sanguis appellatur: & id esse, quod per vasa meat, portiones, scilicet, bilis vtriusq; cum pituita: ita vt intelligatur id totum vna substantia, sed ex tribus partibus dissimilaribus constans lactis instar. Priores duas sententias Galenus putat esse probabiles, sed secundam probabiliorem ita confirmat. Cholagogum quouis anni tempore exhibitum educit bilem, sicut melagogum melancholiam. Ergo perpetuò in vasis abundant simul cum sanguine. Addit, extractus sanguis, etiam in sanis, pro vario tempore apparet modò rubeus, modò nigricās, aut albēs, aut pallescens, ergoex variis temperatur & constat. Sed & ægrotamus frequenter tertiana, & quartana, continuis, quorum causa humor est intra vasa putrescens alius à sanguine. Quid, quòd nullo ingenio iunctæ quatuor humorū substantiæ ita secerni possunt, vt non cōmigrent omnium permixtæ portiones. Postremò, varia temperamenta membrorum non minùs, quàm plantarum in terra, requirunt alimenti varietatem. Cur ergo natura oblatam occasionem ex humorū varietate non recipiet? Sed hæc argumen-

2. Collect. 2. 1. de natu. humana. & 2. de ment. Non solus sanguis alat. Ratio prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Ad primum. 3.symp.5. Ad secūdum. Ad tertium.

ta, vt causam reddunt probabiliorem, ita non omninò certam ostendunt. Nam licèt affirmemus vnum tantùm sanguineum humorem ad alitionem mandari, non diffitemur varietatem aliquam partium in sanguine, quam in plurimis mixtis agnoscit, confirmátque Galenus. Ad primum ergo, in ægris cùm labet vis hepatis discretrix, nil nimirum, si ad vasa mandatur non sincerus sanguis, sed permixtus excrementis, vnde solutoria trahunt humorem. Nam in sanis ex conceptaculis trahent fellea vesica, & liene. In ægris verò reperitur admodùm variè coloratus, in quibus multa est humorum cum sanguine commixtio. Ideò autem ægrotamus continuis febribus humoralibus, quia non purus sanguis ad vasa defertur.

Ad quartum. 2.Præsag.39.

Iam si non est momentanea permixtio humorum cum sanguine, non impedit, quominùs solus sanguis dicatur mandari ad vasa: appellamus enim sincerum, quod insignem permixtionem non habet. Varia autem membrorum temperamenta non vrgent.

Ad quintum. Ratio prima. Secunda. Tertia.

Nam sicut ex vno alimento omnia membra aluntur, ita & ex vno sanguine, maximè cùm & sanguis dissimilaribus partibus constet, & alitio ipsa non fiat ex simili, sed per alitionem reddatur simile alimentum initio dissimile. Quod autem attinet ad opinionem Turisani tertio loco relatam planè reiicienda est, non modò quia cum maioribus omnibus pugnat, sed ètiam quia rationi. Primum enim, calor innatus semper intendit coctionem moderatam, ad quam sequitur ob mixtionem alieni in alimento separatio excrementorum. Et siquidem alimentum familiare est, pauca est alieni admixtio. Ergo in massa sanguinea plus multo continetur vtilis sanguinis, quàm excrementorum. Ad hæc vbi agens quædam immodicè coquit, alia infra modum, necesse est, vt quædam moderatè coquat & assimilet, id vocamus sanguinem propriè. Sed detur esse mixtum ex pauca bile cum multa pituita & melancholia, necessariò euadi frigidum. Item mixtum ex bile & melancholia siccis cum pituita humida euadit humidum. Prætereà mixta extra, bilis pituita, melancholia non euadunt rubra. Massa autem vasorum est calida humida rubea: non est igitur id commixtum. Ad rationes autem illius, quarum difficultas in causa fuit vt recederet ab apparentibus, dicendum est ad primam. Vnumquodque mixtum resoluitur in ea, ex quibus constat: atqui sanguis vase secto in tria secernitur aquam, rubrum, nigrum subsidens. Ex tribus igitur tantùm constat: Non est necesse vt quouis artificio mixta ostendant numerum eorum ex quibus constant. Nam quædam nullo ingenio separari queunt, licèt ex variis constent, vt aurum. Alia in pauciora quàm sint componentia, vt aloë, & rosa macerata separantur in partem acrem soluentem, & solidam astringentem, licèt etiam constent tertia amara: & lac coagulo in duas tantùm partes, caseum, & serum: sicut sanguis refrigeratus in aquam & grumum. Idem verò sanguis calore exassatus in alia duo tantùm, bilem & atram. Licèt ergo daretur tres tantùm substantias in sanguine ex tacto monstrari, non sequitur ex tribus tantùm componi: maximè, quia tres illæ substantiæ non sunt quas affirmat. Nam aqua est serum sanguinis, non pituita humor præ frigore crassescens, nec rubrum illud plurimum & crassum est bilis, quæ pauca & tenuissima per vasa fertur. Ad alteram: Lac non distat in compositione à sanguinea massa, cùm per leuissimam alterationem ex ea fiat. At lac ex tribus tantùm dictis constat: ergo & sanguis. At in noua mutatione ad lac non oportet seruari pristinas sanguinis partes: nec partes illæ lactis, tres sunt illæ substantiæ, nam serum liquidissimum quo pacto erit pituita cocta? Ea enim per coctionē acquirit calorē, tēperamentum, & substantiam sanguinis, butyrum verò in actiuis temperatum, in passiuis humidissimū quomodò fiet ab cinerea parte & exassata sanguinis dulcissimum ab amarissimo, humidū à siccissimo? Caseus verò plurima lactis pars quo pacto erit paucissima melancholia in sanguine delata? Cum verò ita nos premunt, Si est humor sanguinis vllus, quomodò non erit illi putrescenti sua sicut reliquis periodus? ita reddemus: periodi humorū causam habent interuallū quiescentis ab accessione naturę. Cùm verò sanguis plurimus nūquàm nō naturā molestet, & irritet vbi viriosus morbus, vel est, non permittit naturā feriari per interualla. Quare vna accessione citra periodos cessat vel vita. Cùm rursum obiectant, Si est humor aliquis sanguineus, cur non cōmittit etiam intermittentē, sed solam continuam, quam medici vocant, Synochum? Dicendum est, excrementa omnia ob sui paucitatem, putrescentia posse innato naturæ instinctu extra venas pelli, tanquàm ad ignobilia. Sanguis verò sui copia, & necessitate ad membrorum alitionē extrorsum pelli nō potest, & quia intermittens febris non fit ex humore intra vasa putrente, ideò ex sanguine intermittens non nascitur.

2.Caus. mor.2. 2.Elem.1.2.de differ.feb.9. Ad secundā. Ad tertiam. Ad quartam.

Nū sanguis vltimum alimentum. 2.de parti. anim.3. 3.de hist.6. 3.de hist.11. 2.de natur.facul.10.1.de semine 16. 3.de temp.9. Auic prima 1. de humoribus 7.Ther.6.

SED n agamus de alimento membrorum ex sanguine. Licèt sanguis sit vltimum alimentum in sanguineis alimentis apud philosophum, intelligendum est de communi ad omnia membra mandato, ad differentiam chyli & pituitæ, non de immediatè alēte quoduis membrum. Nam Aristoteles ipse concessit neruos ali albo crasso, & pilos cum cute, glutine: Galenus verò ostendit similiter ali ossa medulla, mammas lacte, testes semine. Nam ex sanguine citra medium aluntur sanguinea membra, caro & adeps, spermatica verò ex eodem per mediam humiditatem, quæ alibi alia est. Vnde intelligitur perperàm vulgò ex Auicena desumi numerum humiditatum quatuor intercedentium sanguinem & membra, quæ ad differentiam humorū in hepate genitorum secundæ nuncupantur. Nam inter carnosa & sanguinem nil intercedit, inter solida verò & sanguinem vna tantùm humiditas. Dedit errori occasionem, quòd numerātur Galeno siccitates quatuor: cùm autē in quauis siccitate absumatur sua humiditas, nō sine causa asseruntur humiditates quatuor: non tamen eiusmodi quæ inter sanguinē intercedant & mēbra. Sed prima est sanguis ipse in vasorum orificiis, alimentum scilicet carnium. Altera, humiditas illa varia alimentum solidorum vniuersali nomi-

ſali nomine dictum ros. Tertia, humiditas ipſa carnea. Quarta, humiditas ſolida membra componens. Ex vtro autem ſanguine cóparatur membris alitio? Sanè ex vtroq; , nam venalis nutrit arterialem. Quare cor aſſeri poteſt parare toti alimentum, non ſecus quàm hepar. Sed accedendum eſt ad calidi hepatis indicia: Amplitudo vaſorum, cauſam habet calorem diſtendentem, & copiam ſanguinis indigentem amplo conceptaculo, præterea bilem flauam auctam. Cùm enim naturalis bilis color ſit rufus, vel ſubflauus, meritò vbi receditur per calorem, bilis eſt amplior moderato, & ea pro rufa flaua viſitur.

6. de vſu. 12. 2. Collect. 8. Li. de marcſ. 5.

QVOD tamen addit, in vigore ſuccedere atram pro flaua dubitationem habet eò quòd 3. Aphor. inclinanti ætati propria eſt atra, & melancholici morbi. Credo, abundantia atræ maxima eſt inter anni tempora in autumno, inter ætates indeclinante, quæ illi proportione reſponder, verùm in hepate calido anticpat generatio illius. Et quemadmodum in adoleſcentia auget bilem, quæ in moderato hepate in vigore ſolum apparet, ita in vigore increſcente calore ſuccedit atra. Adde, quòd ſicut 3. Aphor. in inclinante numerantur morbi aliquot bilioſi, phrenitides, & cauſi, ob remanentem bilem, ita hic iam per vigorem aliqui melancholici.

Dubitatio prima. 3. Apho. 30.

ALTERA dubitatio, Quomodò humor frigidus ſiccus augetur in calido hepate, cùm magis oporteat ex aucto calore hepatis ſperare incrementum calidi humoris?

Dubitatio ſecunda.

Sanè gratia interuenientis accidentis fit, vt ex calore multo, ſiue extra accedente, ſiue interno, augeatur in humoribus fæx. Nam deſtillati liquores vbi inſolantur, plus fæcis aceruant: & aqua lutulenta, quia fit tenuior ebullitione, amplior ſecedit in fæcem. Sic inter alimenta plus melancholici ſucci corpori accedit, ex melongena & carduo calidis, quàm ex vaccina carne frigida, & in hepate calido pluſquàm in frigido, ſi vtrumque ſiccum eſt. Hinc eſt, quod apud Galenum agens melancholiæ vniuerſim alſeritur calor immodicus, non frigus.

Solutio. Lib. de atra bile, & hic & 3. præſag. co. 28.

QVIDAM autem hic expendunt abundantiam humoris in corpore ſequi potiſſimum temperamentum hepatis, ſed partim etiam tertiæ coctionis, vel vitium, vel incolumitatem, inducti ex verbis Gal. lib. de cauſ. ſymp. Ita enim ille ſcribit. [*Eryſipelatum cancrorum, & reliquorum præter naturam tumorum cauſa eſt vitium in ſecunda vel tertia coctione.*]

Dubitatio. Lib. 3. de cauſ. ſymp. cap. 1.

Verùm cùm membra diſtẽt intemperamento ad hepate, & paſſum, in quod membra operantur ab eo, in quod hepar agit, non eſt vero ſimile membra in accedens alimentum, quod obtinere in ſui nutritionem nequeunt, formas humorum imprimere. Sed ideò vitium tertiæ coctionis cauſa eſt cacochymiæ, & illius interuentu tumorũ præter naturam: quia natura membrorum, vbi euincere nequit totam accedentem materiam, & permixta excrementa ſanguinis commercio emendare, permittit manere in vaſis abundantem ex hepate cacochymiam, quæ paulatim augeſcens tandem abit in tumores præter naturam.

Solutio.

CAP. TRIGESIMVMNONVM.

Siccioris autem ſanguis quidem craſſior & minùs abundans, venæ duriores & totius corporis habitus ſiccior.

CAP. QVADRAGESIMVM.

Humidioris autem ſanguis quidem abundantior atque humidior, venæ autem molliores: ita verò & vniuerſum corpus, niſi partes ad cor attinentes obſtiterint.

Reliqua horum capitulorum manifeſta ſunt. Illud dubitari poteſt, cur inter indicia ſicci hepatis, ſimul & inter indicia calidi, nõ meminit de ſiti, quæ ſæpiſſime viſitur in illis hepatis intẽperamentis? Cauſa eſt, quia inquirit notas, quæ per proprietatẽ, non quæ per conſenſum ſequuntur, & quæ ſemper, non quę frequenter, ſitis autem per conſentientẽ ventriculum ſequitur, neq; id perpetuò.

Dubitatio. Solutio.

CVR ſiccitas hepatis minuit ſanguinem, rationes ſunt: Quia trahit aridum iecur partem ſucci ſibi ſimilem ſiccam, ideò ſanguini gignendo ineptam, & rurſum tractam innata ſiccitate magis exſiccat. Poſtremò, quia deſtituitur altera qualitate faciente ad ſanguificationẽ, nẽpe humiditatẽ.

Dubitatio. Solutio.

CAP. QVADRAGESIMVMPRIMVM.

Calidioris verò, ſimul atque ſiccioris hepatis indicia, ilia plurimùm hiſpida: ſanguis craſſior ſimul atque ſiccior, rufa bilis plurima eſt; conſiſtente autem ætate & atra, venarum autem latitudo & duritíes. Sic vero & vniuerſum corpus ſe habet. Nam quæ ex corde caliditas originem habet, poteſt obtundere eam, quæ ab hepate naſcitur, frigiditatem: ſicuti & frigiditas caliditatem. Siccitatem verò non poteſt humiditas cor ad contrarium habitum transferre. Media verò inter has, quæ dicta ſunt, ea quæ ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis ſiccitate ſuperatur, quàm ſiccitas ab humiditate; minus autem caliditate; adhuc verò multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, quæ ab hepate eueniũt, facillimè vincitur. Liquet autem, quòd cum in vnum conuenerint vtriuſque principij temperatura, totum ſecundum illas exquiſite afficitur corpus; paulò verò inferiùs ipſius dicentur indicia.

CAP. QVADRAGESIMVMSECVNDVM.

Humidius autẽ, ac ſimul calidius hepar, minus quidẽ quàm calidius, & ſiccius ilia reddit hiſpida plurimum verò ſanguinis, & venas amplas, habitúmque calidiorem, atque humidiorem facit; niſi obſtiterit cor. Si

verò ampliùs in ambabus qualitatibus à natura modo recedat, à morbis, qui ex putredine, ac vitiosis humoribus fiunt, facillimè capitur: adhuc autem magis, si plurimum augeatur humiditas, caliditas verò nõ ita. Si autem contrà parum quidem humiditas crescat, plurimùm verò caliditas, minimè vitiosis humoribus laborant.

Cap. Qvadragesimvmtertivm.

Humidius autẽ & frigidius hepar habet ilia glabra, sanguinem verò ad pituita naturam accedentẽ generat, cum venarũ angustia. Sic & reliquum efficit corpus; nisi a corde ad contrariã naturam transferatur.

Cap. Qvadragesimvmqvartvm.

Frigidius autem & siccius hepar, cum pauco sanguine atque venarum angustia efficit corpus, atque frigidius, & ilia glabra; nisi & hic cor dominetur.

Dubitatio. Signa omnia de indiciis compositarum intemperaturarum manifesta sunt. Quod autem in calido sicco inquit, sanguinem gigni crassiorem, quidem putant non esse verum, si fiat ad temperatum hepar collatio: eò quòd caloris sit attenuare, & rarefacere.

Solutio. Lib. 1. cap. 18. & 19. Sed non aduertunt dictum esse lib. de temperam. vniuersas has notas non esse intelligendas collatione extremi temperamenti, sed medij tantùm; tum quòd nota illa sanguinis crassi non tribuitur hepati calido tantùm, sed calido simul & sicco. Siccitatis autem proprium est, sanguinem gignere crassiorem sicciorémque moderato. Sed & si spectetur ipsa per se caloris operatio, licèt in ratione caloris attenuet, in ratione tamen coquentis, quam potissimùm habet, quáque fungitur in hepate, dum chylum coquendo vertit in sanguinem, incrassat materiam, & constantem reddit; & quia resoluit aqueum tenue, & quia permiscet illi terreum, cuius permixtione crassescit.

Lib. 4. Method. cap. 2. Paucitatem autem sanguinis ideò non tribuit huic intemperamento, quia altera qualitate caloris magis auget sanguinem, altera siccitatis minuit. Quare in sicco tantùm, & in frigido sicco meminit eius notæ, non in calido sicco.

Dubitatio. Qvod autem subdit, [*Sic verò & vniuersum corpus.*] Vel intelligatur sic in duritie, quæ immediatè præcesserat: nam siccitas hepatis sine exceptione reddit corpus siccũ; vel si refertur etiam ad calorẽ, intelligatur cum exceptione sequenti, quod attinet ad calorẽ, videlicet, *nisi cor obsisterit.*

Dubitatio. Qvod item cap. 42. de calido humido hepate pronunciat, constituere naturam totius putredinosam. Similiter dictum est, atque paulo antè de corde calido humidóque docuit putredinosam corpori naturam inducere, quando ambabus qualitatibus excesserit. Vtrunq; enim horum membrorum vim habet in corporis humoribus immutandis.

Dubitatio. Sed vtrum magis? Planè in alterando corpus certant inter se, de quo statim disputabitur; sed putredinosa natura constituitur per solam humorum temperaturam; & quia humores magis ab hepate, quam à corde mutantur; ideò in eo opere plus potest hepar quàm cor. Quòd autem plus mutentur ab hepate humores, causa est; quia magis in hepate morantur; & quia magis in hepate gignuntur, in corde solùm alterantur, & quia per numerosiores, & ampliores venas mandatur ab hepate quàm à corde per arterias sanguis. Quod autem subdit, vbi calor valde excedit humiditatem, minimè tale temperamentum vitiosis humoribus laborare; significat multo minùs esse tales putredinosos, non ex toto non esse putredinosos. Aduerbium enim ἥκιστα Galeno & Hippocrati non omninò negat, sed minuit tantùm.

Lib. 4. de victu acut. co. 95.

Quæstio. Sed quoniam frequens est in vniuersa hac tractatione Galeno mentio de mutuis membrorum inter se & ad totum actionibus, passionibúsque; opportune facimus, si ad interpretationis cumulum de hoc argumento ex professo agimus. Secabimus autem ob rei luciditatem, alioquin per se obscuræ, difficultatis solutionem per propositiones: quarum

Propositio prima. Prima est, cùm inquiritur, alterẽtne se mutuò membra, intelligi potest quæstio in formatione ipsa hominis, aut post formationẽ. Rursum post formationem potest actio intelligi priuatiua, aut positiua. Postremò post formationem positiua vel fiens, vel facta (liceat vti verbis ob receptum vsum notioribus magis quàm elegantioribus,) ergo in formatione ipsa alterant se mẽbra, maximè quæcunque aliis vicinitate iuncta sunt, aut consensu, quomodò ex calido cerebro coniectamus neruorum & oculorum calorem, & ex frigore frigus, eò quòd in formatione non adest impedimentum aliquod eorum, quæ statim tradentur, quominùs aduersantia temperamenta in se agant. Post formationem item constat esse mutuam actionem priuatiuam: vocant ita non effectum aliquem realis temperamenti inductum, sed impedimentum sui præsentia, ne membrum contrariè intemperatum excedat & furiat. Hoc modo cor suo calore priuatiuè contrà operatur cerebro, non calorem in illud inducens, sed prohibens, ne cerebrum præ frigiditate concrescat. Sic cerebrum, licèt cordis calorem actu & opere non minuat, temperétque, tamen prohibet, ne excandescat, & vratur. De positiua item mutua actione fiente, non vertitur in dubium. Constat enim experimento partes omnes proximas cordi pre volitante cordis calore, tactu validum calorem ostendere, etiam si sint vasa nerui, ligamenta, imò & cerebrum ipsum ex vaporum concursu abundè tangentem excalfacit, licèt facto temperamento algeat.

Dubitatio. Sola ergo reliqua est soluẽda dubitatio, Nũ sit mutua membrorũ inter se actio, post formationem, positiua, facta: voco factã, quæ ita mutarit innatum membra temperamentum, vt transierit in

Solutio. alterum fixum, immanénsque, quocum operetur. Ea ita soluenda videtur: Tria in corpore sunt, immutantia factum membrorum temperamentum. Primum, ignis internus intendens assimilare sibi commixtum humidum attenuando & ignefaciendo, vnde redduntur membra arida, & marcida. Alte-

cida. Altera est continentis operatio pro suo temperamento mutantis, sibique attemperantis corpus vniuersum. Postrema est, membrorũ aduersantium in vno corpore mutua alteratio. Ne tamen tria illa agentium genera liberè suas exerant vires, & corpus à natiuo commutent temperamento, obstacula tria conueniunt in corpore, impedimẽtáque. Primùm, vnitas formæ substantialis. Sicut enim in similaribus corporibus, qualia elementa sunt, & ex mixtis inanima formę est tueri temperamentum vnum, ne mutetur, imò & si mutatum est, vt in aqua excalfacta, ad pristinũ restituere, non secus cùm animati forma requirat varietatem temperamenti in variis membris, tuebitur pro suis functionibus temperamentum cuiusuis partis, impediétque, ne ab alieno aduersæ partis euertatur. Alterum impedimentum nutritio est: eius enim beneficio dum perpetuò substituitur simile resolutio secundùm natiuum temperamentum, quasi succedentibus copiis, non sentitur contractus ex vicinis lapsu. Tertium, de quo solo meminit Galenus, quantitas varietatis modica, si consideretur vnitas temperamenti per membra omnia à corde fluentis. Æquè enim per vniuersas partes spargitur, & tollit, aut saltem minuit pristinam & natiuam earum oppositionem. Eiusmodi ergo impedimenta in causa sunt, ne vllum trium immutantium, quæ dicta sunt, trahat membra in sui similitudinem, & in totum mutet.

Lib. de inæq. intemp. cap. 7.

Dubitatio. Solutio.

Lib. 9. ther. cap. 13.
Lib. 8. de vsu part. cap. 1.
Lib. 1. de sy. cap. vlt.
Lib. 7. ther. cap. 6.

NVM autem in totum prohibeant facti temperamenti ex aliqua parte inductionem, non conueniunt authores. Certum est tamen retardari, & minùs factam ab illis alterationem, non ex toto impediri. Nam de actione calidi in humidum, constat ex ea mutare membra omni aper ætates sua temperamenta etiam facta; siquidem tandem superante siccitate facta, ignis actione senectutem mortémque incurrimus. De actione item continentis, monstrat experimentum accessum ad insuetam regionem sæpe esse morbosum; propterea quòd ignotus locus, non statim imprimit membris factum temperamentum, sed fiens, quod pugnans cum patrio gignit morbum. Facto autem aliquo annorum progressu, non solùm non est morbosa statio, sed etiam ita salubris, vt si deseratur, morbi prodeant: id quod apertè testatur factã iam esse & impressam membris, continentis temperiem. De actione verò mutua membrorum, humorum, vaporum, testimonia sunt, quòd neruus transiens per os exiccatur & durescit, & cerebrum sua natura frigidissimum ex calidorum spirituum, vasorum, & vaporum calore temperatur; sicut vasa calida sunt ex contento sanguine; & quod scribit Galenus prorsus fieri non posse, vt si multo tempore decumbit humor ad membrum, non contrahat membrum decumbentis humoris intemperantiam. Ergo dicta tria mutant maximè quidem & promptissimè fiente intemperamento, tardè & parum facto.

Dubitatio. Solutio. Ad opposita. Ad primam. Ad secũdam.

QVOD si inter ea tria fiat collatio, quod ex tribus plus potest mutare corpus, id magis mutat & citiùs, quod vehementius est, nempe internus ignis, minus continentis temperatura, adhuc minùs membra, vel humores aduersantia. Ad hunc itaque modum bona ex parte confecta res esse videtur. Nec verò eorum rationes, quicunque dictæ sententiæ non accedunt, quicquam conuincunt. Prima, si mutantur, inquiunt, temperamenta membrorum optima, nullum est corpus salubre simpliciter semper, cùm per omnes ætates non duret optimum membrorum temperamentum. Non aduertunt enim, quo sensu dictum sit per omnes ætates durare saluberrimum temperamentum. Ita enim in salubri simpliciter semper per omnes ætates durat optimum temperamentum ætatiuum, vt in pueritia optimum seruetur puerile, in senecta optimum senile, demum semper præter coæuis, non tamen idem seruatur temperamentum, quod fuit ab initio. Ad alteram, si potest caro inducere ossi vnum ex gradibus caloris, quos habet, ergo magis posteà imprimet alium, & tandem assimilabit. Minùs enim renititur calori, vt duo, os ex parte excalfactum, quàm merè frigidum. Soluitur, eò quòd tota vita facto temperamento non momentaneè alterat, quare longè abest ab assimilando propter tria dicta impedimenta.

Propositio secunda.

PROPOSITIO secunda, Nun principalia mẽbra alterent se mutuò plus reliquis, quod cum Platone Galenus sæpe significare videtur? Minimè inquã. Nam distant à se mutuò, cùm multa ignobilium sese tangentia prõptiùs alterent: habent tamen principia quò cõpensent nonnihil detrimentum interualli, quod mandant instrumentũ, quo intercedente cõmunicant sibi sua temperamenta.

Dubitatio. Solutio.

CVR ergo de principiis quasi contra operãtibus meminit Galenus, non de ignobilibus, dicens: [*Nisi hepar repugnauerit, & nisi cor repugnauerit?*] Sanè nõ significat author verbis citatis principalia magis se alterare, quàm nõ principalia, sed impedire actionẽ cõtrarij principalis in corpus. Quare inter se non magis operantur, quàm non principalia, sed in immutando tertium, nempe corpus.

Dubitatio. Causa prima. Secunda. Tertia. Quarta.

CVR verò magis immutent corpus, causæ sunt Quia tangunt singula mẽbra instrumento à se demandato, quod reliqua non faciunt, & quia non solùm tangunt, quomodò os carnem sibi proximam, sed & penetrant tenuitate spiritus sui & sanguinis meatus omnes mẽbrorum: Et quia qualitates habent excedentes, ideò in alterando potentes, cor calorẽ, hepar humiditatẽ, cerebrũ frigiditatem: Postremò, quia ex principalibus hepar & cor non solùm à qualitate agunt in corpus totum, sed & à materia: ita vt alimentum à se genitum transeat in membra omnia corporis. Et quia postrema hæc causa, eáque potissima in solis hepate & corde locum habet ideò de his duobus solis dictum est, assimilare sibi corpus, nisi alterum ex illis fuerit contrariè temperatum.

Propositio tertia. Solutio.

PROPOSITIO tertia, Num multa illa concurrentia ad alterandum membrum singula inducant suum tẽperamentũ mẽbro, an impediant se mutuò aduersantia? Ea sunt mẽbrorum omnium vires & tẽperamenta, vapores totius, humores, spiritus, cõtinens, animi affectiones, & reliqua corpori accedẽtia, ita vt ex solo dominãte & accedẽte sequatur effectus. Varij sunt authores. Est autẽ

corpus alentis, ita eſt hepar origo, vt non poſſit ibi deficiens ab alia humiditate reparari, ſufficiq;.

SECTIO SEXTA.

CAP. QVADRAGESIMVMQVINTVM.

Temperatura verò teſticulorum, calida quidem ad venerem procliuus eſt, & maſculorum generatrix, & fœcunda, celerriméque genitales partes obſepit pilis, ſimul autem, & circumiacentes attingit partes. Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo & humido ſemine abundat. Sicca paucum & modicè craſſum generat ſemen.

Scinditur ſectio præſens in partes, quarum prima, quam ordimur, proponit notas omnium ſimplicium intemperamentorum. Proxima quatuor capita diſcurrunt per notas compoſitorum quatuor. Ac primùm calidi exceſſus enumerat notas 4. procacem naturam, maſculinam prolem, fœcunditatem, celerem pectinis hirſutiem. Frigidi verò temperamenti oppoſita quatuor: ſic humidi abundantiam cum tenuitate ſeminis. Sicci verò contraria. Paulo tamen vberiùs explicanda ſunt. Primùm teſtium (quod ſemper fecimus) vſus. Deinde horum indiciorum veritas. De primo, triplex fuit priſcorum ſententia. Quidam putarunt, gignere eos ſemen. Non enim meatibus, quos vocant ſeminarios eam vim tribuebãt. Alij, inter quos eſt Ariſtoteles, opinantur gigni ſemen in meatibus, *Libr. 1. de gener. animal. & lib. 5. cap. 7.* non in teſtibus, quare coguntur excogitare alios quoſdam teſtium vſus. Poſtremò, Galenus vtranque ſentẽtiam complexus arbitratur in vtroq; loco gigni, & creatos eſſe teſtes in ſubſidiũ gignendi ſeminis, ſimul cum meatibus illis. *Galen. lib. 1. de ſemi. cap. 11. 12.* Primi ducebantur eò, quòd meatus ſunt inſtrumenta deferendi vel ſanguinem, vel ſemen genitum: teſtes ergo conficient, quod deferendum eſt. Sed refelluntur, Impugnatio primæ opinionis. tum quia ante teſtes viſitur in vaſis ſeminariis ſemen, tum quia reuolutio vaſorum fruſtrà foret à natura creata, niſi intenderet per eam ſeminis confectionem. Ratio prima. Poſtremò, quia ſolet natura etiam meatibus diſtributoriis, ne pereat, & ocioſum ſit dilationis tempus, indere etiam coctionis Secunda. vim: inteſtinis quidem chylificãdi, venis ſanguificãdi, meatibus ſeminariis generandi ſeminis. Tertia. Cuius facultatis in meatibus manifeſtiſſimum argumentum eſt, quòd multa animalia citra teſtes in meatibus gignant, & cõtineant fœcundum ſemen. Secunda verò ſententia cum Ariſtotele autho- Impugnatio ſecundæ. re ita per ſuas partes reiicitur. Primò, ait teſtes non creari gignendo ſemini hoc argumento: Si eſſent neceſſarij ad eam generationem, non fieret citra teſtes ſemen. Atqui multa animalia piſces & ſerpentes citra teſtes in ſolis meatibus generant fœcundum ſemen. Non ſunt igitur ſemini gene- Solutio. rando neceſſarij teſtes. Sed non vrget hæc ratio. Similiter enim multa abſurda conficies. Vegetabilia diſcernunt vtile alimentum ab alieno citra ſenſus, ergo ſenſus non dantur ad diſcretionem vtilium à noxiis. Aſſumptum verum eſt, cõſequens falſum. Sic multa vegetabilia & animalia citra ſemen oriuntur: Ergo ſemen non fit ad generationem; non conuincit. Sic ventriculi multi citra carnem chylificant; Ergo caro ventriculi volatilium non creatur in vſum chylificandi. Sic multa animalia citra hepar ſolo ventriculo coquunt alimentum totius; Ergo hepar non habet vſum conficiendi alimentum pro toto. Sic multa animalia citra oſſa conſtant; Ergo oſſa non data ſunt in vſum ſuſtinendi corporis. Cauſa, cur peccent dictæ illationes, nec concludant, quod conantur, vna in omnibus & perpetua eſt; quia ſæpe natura vnam operationem exercet per pauciora inſtrumenta, & eandem non rarò per plura: videlicet imperfectè per pauciora, perfectè per plura. Quare non oportet, ſi imperfectum ſemen in meatibus ſolis gignitur, vt perfectum in præſtantioribus animalium citra teſtes conficiatur. Alia Ariſtot. ſententia. Addit Ariſt. cùm teſtes, quibus dati ſunt, animalibus duplici conſteut differentia, nonnulli pendentes, alij dorſo hærentes: pendentium vſum eſſe ſuo pondere inſtar penularum in textrinis rectum conſtituere meatum ſeminarium natura ſua flexuoſum. Niſi enim hoc ingenio tenderetur, moroſa eiaculatio refrigeraret ſemen, & inutile generationi redderet. Redar- Impugnatio ratio prima. guitur tamen ex multis hic vſus. Primò: meatus ſeminalis non procedit ſolùm ſinuoſe, vt ea vtrinque tenſione dirigatur, ſed multis ſpiris circumuoluitur, ita vt tendi, niſi longiſſimo interuallo, nequeat. Adde, quòd hærent flexus illi, vndique vicinis, ita vt tenſionem non admittant. Secunda. Deinde, ductus huius meatus eſt ſecundùm corporis profunditatem à renibus ad genitale, quapropter pon- Tertia. dera tendentia oportebat locari, alterum antrorſum, retrorſum alterum; non quomodo nunc locantur dextrorſum & ſiniſtrorſum. Quarta. Præthereà, teſtes non pendent ad latera meatuum, quod ex diſſectionis incuria ſupponit Ariſt. ſed recipiunt intra ſe vno latere eos meatus, aduerſo verò ſemen emittunt. Quinta. Quid, quod vaſa ſeminaria in animalibus, quorum teſtes non pendent, ſed hærent, ſimiliter ſunt varicoſi. Si ergo requirit ille anfractus ad directionem pendentia pondera, oportebat ſimiliter in illis pendere teſtes, aut reddi ea infœcunda. Quorum tamen neutrum ex experimento confirmationem habet. Proſecutus autem Ariſt. de altero teſtium genere, adiungit in teſtibus hæ- Alia Ariſtot. ſententia. rentibus dorſo eundem eſſe vſum, qui cæci inteſtini, vt recipiat ſemen & remoretur, ne perpetua irritatione excitet ad crebram venerem, retrahátque animantia à præſtantioribus, quibus ea oportebat incumbere, muniis. Sed & hoc manifeſtam habet redargutionem. Impugnatio Poterat enim natura eam moram faciliore compendio comparare per ſeminalium vaſorum inuolutiones. Ratio prima. Ergo fruſtrà illi vſui genuit duos teſtes. Secunda. Præter quàm quod eſt admodùm improbabile, vt membra, quæ grauando tantùm & tenendo creantur, & conceptacula ad ſemen retinendum, vnam habeant, & carnem, & ſubſtantiam, & figuram. Vna autem apparet in teſtibus pendentibus & inhęrentibus. Ergo non habent duo illa teſtium genera dicti vſus diuerſitatem. Sed diſcutiamus poſtremum de teſtibus Ariſt. Alia Ariſtot. ſententia. inuentum. Cauſam eximiæ mutationis, quę exectis animalibus accidit, arbitratur eam eſſe: quia ab-

ſciſſis teſtibus non ampliùs tenditur cor,quod eorũ pondere tendebatur,ideò & firmabatur. Vulgò verò addũt ceſſare reflexioné caloris à teſtibus ad cor,vnde corpus molleſcit, & robur amittit.

Impugnatio reflexionis.

Verùm neutra ſententia ſuadet:non reflexio: nam ea fit à calore ſurſum conſcendente,non deorſum deſcendente:nec in quoduis corpus incidente,ſed in denſum,cauum,à quo longiſſimè abſunt teſtes. Poſtremò , nullum maiorem reliquis membris conſenſum cum corde habent teſtes , à quo

Impugnatio roboris.

ſperari poſſit ea reflexio, magis quàm à reliquis membris. Robur verò cordis ex contentione teſtium,quam probabilitatem habet?cùm teſtes minimo pondere conſtent , nec pendeant ex corde, niſi per arterias carnibus vicinis non attenſas , ſed hærentes & agglutinatas. Præterea tenſio non eſt roboris cauſa in membris,ſed temperies.Poſtremò in gallinis & ſuibus etiam fœminis & omnibus,quorum teſtes non pendent,ſed hærent,eadem fit mutatio ſi caſtrãtur; & tamen non ſequitur ibi laxatio cordis.Adde,quod ſi volebat natura tendere,cor poterat facilè id parare per aortam & cauam cordi proxima , membranaceáque , ideò robuſta , non per teſtes & longinquos & molles.

Mutationes ex caſtratura

Quanta autem mutatio corpori accedat,ſiue auferantur teſtes,ſiue rumpantur,intorqueantúrque ſeminalia vaſa teſtes ingredientia;apparet:quia pili non amplius naſcuntur,ſiue in mento,ſiue quauis alia corporis parte:carnes molleſcunt ; vires labant,ceſſátque virilis animus ; ſegnes & timidi redduntur: vox acuta fit,caro ſuauis pro nidoroſa ; pingueſcunt ; frigida & humida redduntur:demum tota in fœminam tranſeunt. Ipſi teſtes in viris,ſicut vbera in fœminis,ſi perfundantur frigida,omni hœmorragiæ præſtantiſſimè ſubuenitur. Quæ omnia , vt nos facilè ad ſemen in teſtibus abundans referimus,cuius validæ qualitates toti communicant:ita aduerſarij nequeunt,cùm diffiteantur eam teſtium vim. Ariſtotelis itaque de teſtium munere ſententiæ ſic per partes exploduntur.

Verus teſtiũ vſus.

Vt autem iam receptui canamus , & vſus teſtium in ſemine gignendo agnoſcatur, ſequentia teſtimonia efficient: Niſi tribuatur teſtibus munus creandi ſeminis,nullum aliud habent in corpore,quod oſtenſum eſt.

Ratio prima.

Atqui Ariſt.ipſe fatetur,nil fruſtrà à natura condi. Gignunt igitur teſtes ſemen.

Secunda.

Altera ratio , apparet experimento in ſalacium teſtibus plurimum ſeminis , in teſtibus verò continentium nil.

Tertia.

Ad hæc,quemadmodum ſumma ſimilitudo inter hepar & ſanguinem conuincit hepar eſſe ſanguinis officinam,ita maxima illa ſeminis ad teſtes,oſtendit à teſtibus prodire ſemen.

Auerroes 2.Collect. cap. 10.

Quarta.

Conſtat præterea ex tota hac ſerie naturam conceptaculis & meatibus contenturis coquendas materias indidiſſe vim coctricem,verùm pluribus eorum addidiſſe circundantem peculiarem carnis ſubſtantiam , à qua & coctrix vis intenderetur , & ad certam ſpeciem & ſimilitudinem carnis dearticularetur.Exempli gratia,in vaſis tenuis meningis coquitur ſpiritus vitalis in animalem;verùm circunſtans cerebri ſubſtantia promouet eam coctionem,& particulatim determinat ad ſpiritus animalis ſubſtantiam. Sic cordis ventriculi coquunt, ſed ex addita carne fibroſa plurimùm in opere promouentur. Sic ventriculi pedeſtrium animalium ingeſtum alimentum ſoli coquunt ; ſed accedente in volatilibus carne multo redditur coctio præſtantior. Vaſa mamillarum dealbant ſanguinem: ſed ex accedentibus mamillarum glandibus plurimùm augetur , roboratúrque lactis prouentus:Sic meatus ſeminales poſſunt ſemen efficere,ſed accedentibus teſtibus multo fœlicior prodit ſeminis generatio.

Teſtiũ temperies.

Quod autem attinet ad teſtium temperamentum , licèt in eo diſſentiant, videtur eſſe calidum. Nam ſi eſt ſemen calidum humidum non ex influente tantùm, ſed ex innata temperatura , quam ex elementis contraxit ; Eſt certè calidum abſolutè , & ſemen,& teſtes ſemen producentes.

Dubitatio.

De ſecundo , verè ne ſint notæ temperamentorum hic traditæ ; facit difficultatem,quòd calidum ſemen valdè fœcundum eſſe inquit,& paulò pòſt de calido ſicco ait eſſe fœcundiſſimum,cùm tamen apud Hippocratem omnes intemperati,& teſtes in viris , & vteri in fœminis malè fœcundi ſunt, temperati verò fœcundi.

Lib. 5. Apho. 62.

Sed & atteſtatur Hippocrati ratio. Cùm enim operatio ſeminis ſit fœcunditas,oportet eam maximè illucere in temperie iuſticiali ſeminis.

Solutio.

Poterat fortè ſolui, ſi interpretemur hunc locum,non de collatione calidi ad temperatum, ſed ad frigidum. Verùm ſuprà monſtratum eſt,indicia omnia, de quibus agitur , ad temperatum referenda eſſe perpetuò,non ad contrarium intemperamẽtum.Quare ſatius eſt aſſerere,maiorem in calido ſicco ſemine fœcunditatem,quàm in temperato. Quemadmodum enim ex duabus ventriculi functionibus coctio : in calido melior ſit,quàm in tẽperato,eò quòd calore promouetur coctio : ſic cùm conceptio coctione peragatur, ſemen calidius magiſq; coctum aptius eſt ad germinationem fœcunditatémque. Et ſicut temperies optima plus intemperatis facit ad optimam ſalubritatem, non tamen ideò ad maximè longam , ſed vincitur in longæuitate à calida humida ; ita temperies ſeminis optima facit ad temperatiſſimi conceptum;non tamen proinde ad plurium conceptus, quod hic vocamus fœcunditatem. Reſtat ſatisfacere loco ex 5. Apho. Eſt autem ſolutio , quòd hic aliter quàm illic ſumitur fœcunditas. Nam hìc ſignificat plurium generationem, illic fœcundum ſemen dicitur, quod cum pluribus fœminis generat ; fœcundus vterus , qui ex pluribus viris etiam variè temperatis liberos ſuſcipit.Nam calidi teſtes,vel vterus,ſi iungatur calidis,non gignunt ; ſi temperatis,rarò gignunt; ſi frigidis, gignunt. Quare parum fœcundus eſt intemperatus vterus,quia cum ſolo oppoſiti temperamenti viro generat;temperatus verò fœcundus , quia quibuſuis viris admixtus grauidatur.

Dubitatio.

Qvod item hìc habetur frigidum ſemen aptum eſſe fœminarum generationi,non tollit,quominùs frigiditas infœcunda ſit,ſi conferatur ad æqualem & ad calidam temperaturam: ſed tantùm ſignificat fœtus edere,quamuis raros fœmininos tamen, contrà calidi & fœcundiores ſunt in numero fœtuum,& eorum ferè marium.

CAP.

Cap. Qvadragesimvmsextvm.

Calidior verò ac ficcior, & crassum semen habet, & fœcundissima est, ac celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal. Sed & hæ genitales partes citissimè hispida fiunt, atque omnes quæ circunstant, suprà quidem vsque ad vmbilicum, infrà verò vsque ad media fœmora. Petulca igitur est, & ad libidinem prona huiuscemodi temperatura, statim verò satiatur, & si cogatur, ostenditur.

Cap. Qvadragesimvmseptimvm.

Si autem caliditas humiditati coniungatur, hirsuti quidem tales minùs, plus verò semine abundant. Non tamen plus cæteris appetunt, sed minore detrimento præter modum venereis indulgent. Quæ si satis excreuerint & caliditas, & humiditas, non sine detrimento à venereis abstinent.

Calidi intemperamenti compositi indicia manifesta sunt. Quòd enim calidi sicci incontinentiores sint, causa est irritatio à calore, qui siccitate acuitur: quòd iidem parùm tolerent venerea, causa est paucitas seminis cum siccitate: Accessus autem exhaurit semen, & siccitatem auget.

SED durum videtur, quòd præfatur calor siccus in fœcunditate calori humido. Cùm enim conceptio quædam concoctio, & coctio omnis calore cum humiditate promoueatur, videtur fœcundior calida humida seminis natura. Verùm, licèt magis coquat calor humidus, velociùs tamen siccus. Argumento est, quod assatio multo est elixatione velocior, potissimùm vbi coquendum est fluidum, quale hic mensalis sanguis. Ergo calidum siccum semen, dum citiùs cogit & incrassat sanguinem, frequentiùs multo fœcundat fœminam, quàm si fuerit cùm calore humidum.

Dubitatio.

Solutio.

[*Crassum semen habet*] *crassissimum* lege.

EXIGIT hic locus, vt de semine disputetur: primū, num animatum sit, an inanimum: secundò, vnde prodeat ad generationē. De primo: Num semen sit animatum: Galenus in lib. de marasm. non solùm fatetur animatū, sed & viuum: dicens viuorū tria sunt genera, animalia, plantæ, semina, cùm tamen Peripatetici viui de solis efferāt animalibus. Aristoteles verò lib. de gener. animal. adscribit illi vegetabilem animam, & eam non actu, instar formati iam corporis, sed in potentia actui propinquissima. Treis enim potentias præter actum agnoscunt. Primam vocant materialem remotissimam, in qua nihil acquisitum est effectiui principij, quomodò infans est potentia orator. Altera opposita, actui vicinissima, in qua totum effectiuum principium adest, vt quanto voluerit, operetur. Vocant formalem, quomodò doctus iam Rhetoricam, licèt non oret, potens est orare, vbi voluerit. Tertia, composita media, quomodò vir nondum doctus Rhetoricam, vit tamen potentiam habet ad orandum. Ex his ergo tribus potentiæ significatis, anima vegetabilis in semine est in formali potentia: ita vt citra alterationem propriam & citra acquisitionem actiui principij, vbi obtinuerit commodum locum & materiam, operetur, actu verò non operatur. Sicut Geometra dormiens, in potentia actui propinquissima Geometer est, is verò qui contemplatur actu. Et quemadmodum anima asseritur actus primus, non secundus, vel, quod idem est, potentia ad functiones collata ad actum secundum, id est, ad functiones: ita anima seminis collata ad vegetabilium & animaliū iam formatorum animas, potentia est nondum actus primus, qualis est illorum anima actu iam alens, & opera vitæ exercens. Neque verò difficile est respondere aduersantium rationibus ostendentibus vel esse expers animæ, vel actu animatum, instar plantarum. Primæ sunt, anima est actus corporis organici, atqui semen organicum non est: non est itaque animatum. Sed non aduertunt, quod sicut semen potentia est animatum, ita & organicum. Cùm primùm autem incipit actu exercere animæ opera, iam est præditum vasis ex vtero trahentibus, quare organicum. Nec magis potest alia eorundem: Tandiu viuimus, quandiu nutrimur. Cùm ergo semen non alatur, non viuit. Nam quandiu potentia viuit, potentia alitur, cùm primùm actu viuit, actu & alitur. Neque obstat, quod alij opponunt: Si esset operatio nutritoriæ, germinatio tritici, triticum æquè secundùm omneis dimensiones cresceret, quod in carne aucta experimur: modò tritici granum immissum terræ magis extenuatur, quàm augeatur: non est igitur altricis functio. Soluitur enim, fatentibus eius quod nutritur, quamlibet partem nutriri; similiter & eius, quod augetur, quamlibet partem augeri; non tamen proinde quælibet pars æqualiter alteri augetur. Nam per hyemem radices solæ augentur, per æstatem sola folia & fructus: similiter in animalibus alio tempore longitudo, altero crassitudo, & altero humeri, altero genitalia. Sicut ergo in arboribus altricis munus est, quod ex naturæ præscripto quodam tempore non crassescentibus ramis, folia, flores, & fructus germinent & augeantur: ita ex eadem innata doctrina fit, vt altrix vis seminis non reponat sibi æqualiter, tractum alimentum, sed in nouam absumat germinationem. Eorum verò, qui semen actu animatum affirmant, argumenta sunt. Non fit ex sanguine caro, nisi agente carne animata: multo ergo minùs fiet ex sanguine totum animal agente in animo semine. Non perspiciunt tamen semen, quando format ex sanguine animal, iam esse actu animatum. Addunt, semina plantarum figurata esse & organica, ergo animata. Sicut enim elementorum & metallorum animæ expertium proprium est partibus constare similaribus; ita animati dissimilaribus. Primùm, id quod assumunt, non est perpetuum. Nam ex seminibus quædam manifestò sunt similaria, vt animalium; alia dissimilaria, vt plantarum. Verùm si exactiùs consideretur id, quod verè semen est, perpetuò est similare album, lactescénsque. Quod enim extrà circundat, obtinet vicē testium, & scorti tuentium medullam, quæ vt actu est similaris, potentia verò organica; ita actu non est animata, sed po-

Num semen animatum. Cap. 1.

Solutio. Cap. 3. & 4.

Aduersus astruentes semen in animum.

Ad primam.

Ad secundā. Lib. 1. de anima cap. vlt.

Ad tertium.

Lib. 1. de generat. cap. 5.

Aduersus astruentes semē actu animatum.

Ad primam.

Ad secūdam.

Ad tertiam. tentia. Sed & ita confirmare nituntur placitum, oua, volucrum semina aluntur, & proportionabiliter augentur: ergo animata. Certè si consideratiu exerceatur in plantis, semina aluntur & augentur, quandiu partes stirpium sunt, cùmque denuò mandantur terræ, rursum aluntur & augentur. De medio tempore difficultas est, in quo sicut potentia tamen aluntur, ita & potentia viuunt. Atque ita confectum est seminis formam neque esse actu animam, nec in remota potentia, sed proxima. Dubitatio. Num verò actus ille seminis sit ex genere animarum vegetabilium, an magis sui generis forma quodammodò superior sensitiua anima, quodammodò inferior, sextò de locis disputandum est, nunc sufficiat Aristotelem sequi.

Semen an colliquatio. SED tempus est, vt de altero problemate disseratur: Sitne semen colliquatio, an excrementum alimenti; & num à toto, an à certa sede confluat. Cùm enim constet ex substantia seminis membris similis, & ex opere gignendi membra, semen vel proximè antecedere membrorū alitionem, vel statim sequi ceu colliquationem ad membrorū concretionem: multi ex antiquis, inter quos est Hippocrates lib. de genitura, opinantur esse colliquationem à toto defluentem propter motum venereum dissoluentem. Reprobantur autem meritò ab Arist. multis. Primùm enim colliquatio res est Ratio prima. præter naturam membrorum, cùm dissoluat naturalem membri concretionē: non erit igitur rei naturalis origo, non assimilabitur fœtus parentibus. Nam inter colliquandum amittitur membrorum Secunda. similitudo. Deinde crassi homines multo minùs fœcundi sunt: non est ergo colliquatio. Nam crassum ab agente colliquante multo magis destillat, quàm gracile. Qui autem opinamur esse portionem alimenti nondum in membrum versam, facile soluimus propositi experimenti difficultatem; asserentes ex vario motu naturæ quosdam esse valde seminosos, cùm sint proprio corpore graciles; alios plurimum alimenti mandare mammis. Vnde nutrices quædam corpore graciles lacte refertissimæ visuntur, aliæ contrà: nonnullæ fœtus edunt prægrandes, corpore licèt exiguo, aliæ è conuerso ipsæ opimæ fœtus edunt exiguos. Sic qui præpingues sunt, cum totam alimoniam conuertant in corporis alimentum, deficiunt semine. Est & illa Aristotelis ratio non inualida. Colliquatio Tertia. siue ex febre, siue ex exercitio, vel venere, non habet in corpore locū peculiarem, quò defluat, cùm non mandetur à virtute, sed à materiæ necessitate: excrementa verò alimēti habent; fæx, vrina, lac, bilis. Sed semen habet peculiare conceptaculū meatus seminarios. Est igitur non colliquatio membrorum, sed alimenti excrementum vel quantitate, vel qualitate peccās. Præterea si esset colliquatio, semper læderet. Atqui nonnunquam alleuat corpus, redditq; alacrius. Non est itaque colliquatio. Postrema, plurimū semen emittit iuuenis, sanus, robustus: minimum senex, æger, inualidus. Non Quarta. Quinta. est igitur colliquatio, siquidē imbecilla magis robustis colliquātur. Cum Aristotele sentiunt Athenæus, & Galenus. Postquàm igitur constat esse partem alimenti proximè antecedentem membrorum generationem; scrutandū est, accedátne ab omnibus membris, an à quibusdam, an in solis præ-existat testibus. Hippocrates lib. citato, Plato & Empedocles opinātur ab omnibus defluere solidis membris, similiter carnosis, & humoribus: ducti rationibus, vna & maxima: Apparet similitudo liberorum ad parentes etiā in minimis & aduentitiis, oportet ergo cōmunicare semen cum parte, cuius imprimit similitudinēm. Altera; ex mancis prodeunt manca, non aliter quàm deficiente ea parte seminis. Iungunt & illud, delitiam sentiri per accessum in toto. Quidni ergo fatebimur à toto prodire?

Gal. lib. 2. de semine cap. 5. Semen non defluit à toto. *Lib. 1. de gen. animal. cap. 18.*

Ratio prima. Redarguuntur tamen diligentissimè ab Aristotele: Vel enim partes illæ, inquit, ordine cohærent, & sic constituunt animal, non fit ex semine animal: vel abscissæ sunt à natiuo situ, & sic iam non sunt membra nisi æquiuocè. Manus enim à corpore abcissa non est manus, nisi æquiuocè. Ex talibus Secunda. autem non fit animal, non magis quàm ex æneis membris. Cùm verò concurrant semper germina Tertia. amborum genitalium, prodibit perpetuò hermaphroditus. Iam quid obstabit, quominùs fœmina sola fœcunda sit, habet enim locum concipiendo commodum, & partes omnes membrorum in se- Quarta. mine. Deinde quis locabit natiuo situ tam multiplices partes? Non contineri autem ibi aut similares Quinta. partes, aut organa, illud argumentum est. Caro definitur ex colore & modo substantiæ, manus verò ex actione apprehendēdi. Cùm ergo nec qualitates carnis, nec actio manus reperiantur in se- Sexta. mine, nō est ibi caro, nec manus. Tum etiā caro augetur ex nō carne, ergo fiet ex non carne. Quòd enim caro non augeatur admixtione extranei, apparet, quia indies caro est magis caro, & os magis Septima. os. Quid, quòd semen, quod solebat esse fœmininum, redditur masculinum ex sola temperiei muta- Octaua. tione. Ergo non fit vterus fœtus ex vtero in semine. Præterea quædam animalia gignunt alia à Nona. se specie distantia: ergo non ex partibus in semine contentis. Ad hæc in vno accessu fit vna in membris spumificatio. Vna ergo partium aggregatio, sed sæpè vno initu plures prodeunt fœtus. Decima. Confirmat veritatem auulsio plantæ (ita appellant portiunculam corticis, quæ alteri arbori inserta commutat totam arborem in sui similitudinem) ea producit & fructus, & folia, & flores similes his, vnde produit: non continentur tamen illa omnia in portiuncula corticis: igitur non ex Vndecima. partibus continentis in semine. Postremò, multa intersectorum fœminina incipiunt fœtus etiam partibus similes, cùm non receperint à patre semen nec genitale, sed magis illa immittunt mari Ad primam. vterum, vt ex solo maris calore fœcundentur. Nunc rationibus aduersariorum satisfaciendum est: Non viget apparens illa similitudo ad parentes, siquidem apparet etiam similitudo in vnguibus, & pilis, & fructibus, quibus carebant arbores, quando semina produxerunt: quin & ad auos & proauos, à quibus nil semini mandatum est, sicut nec ab vnguibus & pilis. Præterea, si prodeunt partes à solis similaribus, vnde manent similitudines, quæ in organis spectantur? Si ex solis organis, vnde similitudo in vngue, cute, verruca? Si ex vtrisque, quomodò prodibunt alia similaria, alia organica, si non

si non est res organum, separata à componẽtibus similaribus? aut quid facit vtraque vnum? Quicquid autem id sit, quod facit vtraque vnum, id citra seminaria partium similitudinem ad parentes conseruabit.

Ad secundũ.

Quam verò nil probet ratio ex mancis desumpta, manifestum inde est, quòd non minùs ex mancis prodeunt non manca. Nec enim deauricularus edit deauriculatos filios; quod certissimum est argumentum non requiri singulas in semine partes. Si autem aliquando in claudicatione refert filius patrem, eadem causa est, quæ in reliquis similitudinibus minoris sæpe momenti. Iam delitia si ex defluxu esset à toto, sentiretur toto accessus tempore; sed in sola emissione seminis à testibus sentitur: non igitur à toto.

Ad tertium. Semen non defluit à parte vna quauis. Ratio prima. Secunda.

Sequitur altera sententia affirmantium semen non ab omnibus decidi partibus, sed à quauis indifferenter ad instar plantarum. Sed & hanc Aristot. citat, dupliciter reiicit. Partim, quia plantarum partes ob imperfectionem, sicut separatæ viuunt, ita & separatæ germinant: animalium verò partes, sicut abcissæ non viuunt, ita nec germinant. Partim, quia nec in plantis vis seminalis in quauis promiscuè parte est, sed in quibusdam inest radici, in aliis semini, in nonnullis nodo, in aliis cortici, vel ramo.

Semen non deciditur à solo corde. Lib. 1 de gene. animal. cap. 19. & lib. 2. cap. 1. & 4. & lib. 4. ca. 8.

Tertia est Aristotelis sententia. Ea est, quod duo principia generationis nostræ, semen in mare, & menstruum in fœmina gignuntur in corde: à quo tamen, priusquàm ad meatus commeent seminarios, distribuuntur per vasa in corpus; vt à membris omnibus permutationem quandam alterationémque suscipientia tandem in meatus confluant seminarios. Ostensio prioris partis est: oportuit semen producturum simile toti parenti, vel prodire ab omnibus partibus parentis, vel ab vna, sed quæ gerat vicem totius tam in alendo indiuiduum, quàm in conseruando speciem. Tale membrum cor est: Igitur. Prætereà vtrunque horum principiorum excrementum sanguinis est, licèt vtilius semen menstruo. Cùm ergo sit idem agens gignens sanguinem & excrementa eius, gignens sanguinem cor est: gignit igitur cor, semen & menses. Rursum semen, sicut mas, definitur potentia producendi fœtum propter exactam coctionem; menstruum verò impotentia propter defectum coctionis. Sed perfectio & imperfectio coctionis in primo coquente, id est, corde est propter varium temperamentum eius vel masculinum, vel fœmininum: igitur in corde est vtriusque generatio. Quod autem additur in secunda parte non immediatè transcolari ad genitalia, sed priùs in membra distribui: Ostendit primò, quia semen magis coctum est sanguine, eam coctionem non recipit à corde, solum enim sanguinem gignit: recipit igitur à membris. Et si ad singulas partes non accederet, qui fieri posset, vt seruaretur similitudo ad membra parentum; aut cur tantoperè dissolueret habitum corporis, dissiparétque? Aristoteles quidem ita sentit, licèt aliter à multis explicetur. Verùm cùm innitatur sententiis non receptis: quòd gignens sanguinem toti cor est, cùm constet esse hepar: & quòd mas solus fundit semen, non fœmina; non eget peculiari redargutione.

Semen non deciditur à tribus principiis. 12. 3. cap. 7. Lib. 3. animalb cap 8. Lib. de geni. & de aere & aqu. & 6. epi. sect 5. 22. 10. probl. 58. com. 5.

Quarta est Auicenæ sententia. Semen gigni in testibus, confluente parte, & corpulenta & spiritali à tribus membris principalibus semper, à reliquis autem aliquando, modò ab hac, modò ab illa inducitur, quia fœtus in principalibus perpetuò respondet parentibus, reliquis verò membris non semper; sed modò in vno, modò in alio. Item constat multis experimentis plurimum semen à cerebro mandari, non à solo corde. Albertus magnus memorat quendam, postquam ex immodica salacitate occubuit, inuentũ sine cerebro; alium verò post inflictũ capiti vulnus, amisisse veneris appetentiam. Hippocrates testatur ex vstis, aut scarificatis vasis retro aures, euasisse steriles multos; & Aristoteles ipse secutus famosam sententiam, quod à cerebro defluit semen; ideò ait bobus cornua maiora esse, quàm tauris; & eunuchos non caluescere, quia in illis non destituitur caput alimento seminali. Demum Plato in Timæo, testante Galeno, ideò vocat dorsalem, genitalem medullam, quia ab ea plurimum genituræ descendat. Quemadmodum ergo ex partibus crassis trium principiorum fit seminis materia: ita ex conflatis & alteratis tribus spiritibus fit vnus genitiuus. Sed vel illud satis est reddere hanc sententiam parum probabilem, quòd non apparent meatus à tribus principiis ad testes attinentes, per quos credi possit dictus confluxus.

Semen à testibus secedit. Lo 1. de semine cap. 13. & lib. 14. de vsu par ti. cap. 9.

Quintum est Galeni de seminis generatione placitum: opinantis ex his, quæ in dissectione apparent, in testibus gigni ex sanguine cum multo spiritu arteriali contento semen alituram testes: sicut in reliquis solidis gignitur ex sanguine proximum membrorum alimentum. Solet autem natura, quando intendit excocta materia, alium vsum præter alitionem membri, augere vasa, vel conceptacula materiæ ad augendam materiæ copiam. Quale facit in ventriculi inanitate amplificanda, vbi chylum parat non pro se tantùm, sed & pro toto: ita in mammillis ad editi fœtus alitionem; in testibus ad noui generationem vltra propriam alitionem. Præterea, vbi conatur exactam contenti coctionem, non deducit per recta vasa, sed multiplicatis flexibus inuoluit, parans per moram coctionis perfectionem; quod fecit in vasis mamillaribus lactis gratia; in plexu choroide gratia spiritus animalis gignendi; in testibus gratia seminis perficiendi. Quare spiritum vitalem vocat eum, qui in semine continetur. Supersunt tamen illa in tuendo hoc placito explicanda. Primum, si est excrementum alimenti testium, cur tantoperè debilitat? Secundum, si à testibus secedit, quomodò caput valdè læditur? Tertium, vnde comparat fœtus ad membra etiam ignobilia similitudinem, si nil habet ab illis? Quartum, si est semen sanguis concoctissimus & plurimo igne, aëréque præditum, quomodò remedio est morbis pituitosis, quod docuit Hippocrates?

Lib. 1. de sanit. tuen. cap. 1. Hip. 6. epi. sect. 5. 23. & 4. probl. 16.

Dubitatio prima.

QVÆ singula in hunc modum expedienda videntur. Primùm sic: Excessus committuntur ferè ab omnibus in veneris vsu ob iunctam oblectationem; quare necessariò fit tractio à superioribus non solius sanguinis, sed materiæ vicinioris semini tertiã adeptæ coctionem, parúmq; à membri forma,

deficientis; quo fit, vt ablatio eius summè debilitet. Ita enim comparatum est, vt defectus spirituum & membrorum, tanquam finis alimenti summoperè prosternat vires, minus aliquanto seminis, adhuc minus sanguinis, ita vt dixerit Auicena, quadragesies plus dissoluere semen vacuatum sanguine. Postremò, minimè debilitat chyli vacuatio.

Lib 3. animali cap. 3.

Dubitatio secunda.

Ad secundum, Duæ causæ sunt, cur excessum veneris magis sentiat caput: vna, quòd sit extremum, vbi cessat vis testium tractoria. Quemadmodum enim tractio alimenti à cute incipiens ad ventriculum terminatur per media vasa, & iecur, nec tamen in intermediis sentitur, sed in postremo ventriculo: ita vis trahendi à testibus vacui successione continua ad cerebrum cum dorsali accedit: & quia ad cerebrum aliunde trahere non potest, fit, vt cerebrum cum dorsali noxam & inanitatem contrahat; sicut solus ventriculus famescit. Altera causa; mollities cerebri dorsalis & medullarum concedentium trahentibus testibus, quod solidiora membra non permittunt, ideò magis exhauriuntur; & vulgò creditur libidinosos exhaustos esse dorsali & medullis.

Dubitatio tertia.

Ad id verò, quod tertio loco quæsitum est; vix informatrix residens in membris parentis, siue sit anima, siue seiuncta ab anima, cùm discurrat per totũ & per somnum agnoscat, totius etiam minimas affectiones mutationésque, & partium singularum munera, sicut gignit in toto deficientia, aut vbi gignere non potest, supplet simillima defectis: ita certæ materiæ, id est, semini in testibus imprimit vim formatricem gignentem simillimum corpus ei, cui præest, & vnde deciditur; nec ad eas particulares similitudines requiritur materia à quauis parte accedens singulariter, sed forma agens conscia eius similitudinis. Nam similitudo non prodit à materia, sed ab agente.

Dubitatio quarta.

Ad quartum, Galenus apud Hippocratem citat. inquit: Venus motu suo excalfacit habitum, nisi sit natura sua valde debilis constitutio corporis; vacuatione verò & resolutione siccat. Sed hæc duo remedia sunt pituitæ: idcircò morbis pituitosis remedio est. Aristoteles verò ait, quia ob similitudinem coloris & substantiæ simul cum semine pituita descendit.

Cap. Quadragesimumoctauum.

Si verò frigidiorem & humidiorem temperaturam testiculi habuerint, partes circumposita glabra sunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actum huiuscemodi sunt. Aquosum verò & tenue ipsis est semen, & infœcundum, & fœminarum generatiuum, vel omninò non generans.

Cap. Quadragesimumnonum.

Frigidior verò & siccior temperatura similis quidem in reliquis est antedictæ. Crassius verò in ipsa semen consistit, atque omnino paucum.

Primum, si quid Galeni dictio complectitur difficile, explicandum est; deinde enitendum est ad alteram de semine quæstionem, cur prodeant ex semine liberi, aut sæpè, aut nonnunquàm parentibus similes.

Dubitatio prima. Probl. 30.

De primo, in notis frigidorum testium dubitant, quomodò hic iudicantur temperantes, frigidi sicci testes, si lib. 4. probl. melancholici sunt libinosi? Iungitur autem sæpe cum melancholica natura, similis testium temperatura. Causa & ratio vtriusque sententiæ est, quoniam melancholici Aristoteli pronunciati libidinosi, sunt atrabilarij calido sicco temperamento, non naturali melancholia abundantes. Adde in melancholicis coire ad libidinem, præsidia non vulgaria duo. Alterum, natura flatibus abundans crassis frigidis, tales autem lentiginem inducunt & satyriasim, mouéntque ideò ab libidinem. Nam quos Indi vocant Amphyonistas, opium frequentantes, ideò in venereo opere diu perseuerant, quia flatu crasso frigido ex opio penè turgent. Alterum est, natura ob flatuum celerem motum facilè appetitui parens, ita vt non sibi valdè imperent, sed imaginaram libidinem temerè sequantur.

Difficultas secunda.

Dubitant & illud quomodò non meminit inter indicia frigidorum testium imberbis menti; vulgò enim tales infœcundi ob testium frigiditatem æstimantur. Sanè id signum indicat cutis & totius frigiditatem; cui sæpè iungitur testium frigiditas, quare inter testium signa meritò locum non habuit.

Difficultas tertia.

Addunt dubitare, cur non meminit inter indicia temperaturæ testium, quòd temperatura totius illis respondeat; cùm non solùm sint membra principalia, sed experimento apertissimo plurimùm immutent corpus præsentia sua vel absentia. Plurimum enim inter taurum & bouem, gallum & capum, virum & eunuchum discrimen est. Sed multa sunt, quæ cùm plurimum mutent sui vel præsentia, vel absentia, sui tamen temperamenti varietate minimum: tale membrum testes sunt. Nam cùm corpori non mandent proprium temperamentum, nec per alimentum, nec per spiritum insensibiliter sibi corpus attemperãt: cùm cerebrum, licèt mãdet toti spiritum sui similem, non assimilet sibi corpus; ita vt capite de cerebro prætermiserit etiam Galenus signum ex totius desumptum temperie, in solis referens hepate & corde alimentum præstantibus.

De causa similitudinis fœtus. Propositio prima. *Lib. 2. de semine cap. 15.*

De altera verò quæstione; de causa, inquam, similitudinis fœtuum ad parentes, propositionibus quibusdam quæsitum indagabitur. Prima, similitudo triplex est, in specie, in sexu, in accidentibus. Prima nascitur ex specifica varietate informatricis: ideò enim hominis semen hominem generat, quia vis eius seminis informatrix actus est sui generis, sicut semen gallinæ gallinam. Secũda, similitudo sexus, causam habet seminũ menstrui, & vteri temperamentum. Si enim calidum siccum est, mas gignitur: si frigidum humidum, fœmina. Tertia causa est, varietas fa-

cultatis

cultatis formatricis non specifica, sed indiuidualis. Facultas enim informatrix plurima expanditur per continentem aërem à cælo, gignens innumera, plantas, animalia, metalla, lapides: in aëre, aqua, terra, sub terra: manens actus non contractus ad naturam indiuidui per signatam materiam; sed vnus specie actus maluæ genitor, alius lumbrici. Hic ergo cùm non sit per proprietates certæ materiæ coërcitus, producit semper sibi simile specie, non tamen simile huic, vel illi indiuiduo. Quæ verò informatrix in animatorum semine continetur, cùm sit per signatam materiam contracta, ab illa recipit, vt producat speciem similem respondentem tamen etiam certis definitisque affectibus & proprietatibus eius indiuidui, vnde decisa est: Cùm enim sit vis corporea informatrix residua in parentis membris, & sui similitudinem testibus inducat, necessariò inducet similitudinem, non solùm actus & formæ, in qua species consistit, sed & materiæ, & qualitatum corporalium in quibus similitudo hæc tertia intelligitur.

Propositio secunda.

PROPOSITIO secunda, affectus parentum, qui traducuntur ad liberos, non sunt, quotquot insunt, parentibus, sed qui insunt parentibus informatis: ita vt iam in habitum transierint. Nam affectus potentiæ superioris ad informatricem, non transeunt, cùm ab ea, nec à suis habitibus secedat vis seminis informatrix. Quæ ergo insunt sensitiuæ potentiæ, vel phantasticæ, vel rationali, non transeunt, vtpote sensationes, artes, sciẽtiæ, virtutes, aut vitia præsentia: non traducuntur autem talia, eò quòd facultas animalis, cui insunt dicta omnia solis animalibus propria, multò est supra gignentem, etiam stirpibus communem. Sic etiam, quæ insunt corpori informato, nondum tamen in habitum abierunt, sed adhuc pugnant cum natiuo membrorum statu: verbi gratia, febres putridæ, aut fientes, cuiusuis membri intemperies, aut morbi. Verùm constitutio partium facta, & in membri habitum versa traducitur, vtpote temperies totius facta, quomodò filius biliosi biliosus est: & partis, quomodò ferè chronici affectus hæreditarij sunt, quia pendent ex factis partium intemperamentis; filius nephritici, tandem euadit nephriticus; tabidi tabidus; podagrici podagricus. Sic aptitudo, habilitasque ad continendum cùm sit corporea affectio, transit, & filia continentis pudica est, impudicę impudica. Sic iracundi iracundus, fortis verò fortis. Sic in figura membrorum, & quantitate, ceu factis corporalibus accidentibus conciliatur similitudo.

Propositio tertia.

PROPOSITIO tertia, Cur in his etiam, quę ad posteros transsunt, non apparet perpetua similitudo, sed in quibusdam respondet fœtus patri, in aliis matri: in quibusdam patruis, auis, atauis, proauis, & quod maius est, quandoque extraneo cuipiam nulla consanguinitate iuncto, quandoque etiam iumento aut aui? Causa duplex est. Vna; quòd informatrix, licèt habeat omnium paternorum membrorum simulachra, non æqualiter ab omnibus illis excitatur ad opus. Sicut enim in cerebro innumera sunt agnitionum idola, & tamen non omnia simul & æquè agnoscuntur ab anima, quia nec ab omnibus æqualiter excitatur in suum opus, id est, cognitionem; sic nec informatrix ab omnibus speciebus membrorum paternorum, & sicut vis informatrix patris agnoscit totius dispositionem formati, & vsum singulorum, in corpore ceu præsentium sibi; verùm actu non de singulis format agnitionem, sed de quibusdam, à quibus valde stimulatur, verbi gratia, in copioso semine retento mandans imaginationi per somnium imaginem Veneris, & in stillicidio imaginem præfocationis: sic informatrix seminis non singulis idolis applicatur sufficienter ad operationem formandi fœtus. Altera causa; quoniam conata vis assimilare, quandoque impeditur in opere, ne assimilet. Impeditur autem tripliciter, vel quia diuersa similitudo in altero semine potẽtior est: nam si excedit qualitas inducens similitudinem, euertit diuersam in altero semine similitudinem remissiorem; vtpotè si oculis patris parum recedunt ad paruitatem; oculi verò matris plurimum ad magnitudinem, respondebunt oculi quantitate sua magis matri quàm patri: vel quia inepta materia non potuit à formatrice obtineri, & quoad speciem inducendam & quoad similitudinem. Nam si quandoque tanta est menstrui rebellio, vt nec formam humanam possit agente formatrice suscipere, quomodò non frequentiùs ita repugnabit, vt formam quidem recipiat, sed similitudinem accidentium non suscipiat: vel tertiò, quia imaginatio varia, vel inter concipiendum, vel in toto formationis tempore plus mouet imperans informatrici ex ordine facultatum naturalium, quo inferiores parent superioribus, quàm idolum paternum in semine seruatum possit ad oppositum mouere. Constat enim tam nostro æuo, quàm superioribus referente Alberto & Auicena pullũ prodiisse ceruice accipitrina, eò quòd inter concipiendum valdè timuit gallina viso accipitre. Quædam verò pulchra & alba fœmina nubens albo viro edidit Æthiopem, quia cubiculum, in quo conuenerant picturam habebat nigri hominis. Alia edidit fœtum pilosum, vnguibusque vrsinis; quia aduersa paries vrsum habebat depictum. Econtrario item pulchra pictura obuersa coëuntibus causa est pulchri fœtus, & adulterini filij ex imaginatione viri redduntur falsis parentibus similiores. Vnde vulgari adagio filia ex adoltera excusat matrem à culpa: de quo etiam legitur sancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplum. Ex his tribus causis euertentibus similitudinem, in plantis sola ineptitudo terræ locum habet; ideò certissima est inter omnia plantarum ad parentem similitudo. In brutis verò locum habet etiam secunda sumpta ex varietate informatricis duorum seminum rarissimè etiam imaginatio. Verùm in homine treis omneis locum habent; habet enim homo, & celerem & valde potentem. Addidit Alexandrinus, & quoniam homo maximè variat alimenta, & tempore accessus; cùm bruta & vno alimento vtantur, & tempus ferè vnum anni obseruent ad coitum. Ob has ergo necessitates minimus est in humano genere fœtuum ad parentes responsus, multo maior in brutis, maximus in plantis.

Aui. lib. 9. animal.
ti. de ther. ad Pis. cap. 14. & Ph. li. 7. cap. 12.
Genes. 30.
Imaginationis discursum.
30. prob. 10. 6. Epid. sect. 8. 20.

Propositio quarta.

PROPOSITIO quarta: Cur ergo quidam repræsentant patruos, à quibus nil acceperunt; alij atauos, & abauos, qui tempore seminis gignendi iamdiu perierunt: quidam vitulos, catulos, aues? præterea referunt quidam nati parentem risu, voce, gestu, quæ nil sui remittunt semini. Planè cùm oporteat causam, & effectum aliqua parte conuenire; nil autem habeat à patruo fœtus, non potest reddi patruo similis, qua patruus est, vel auunculus; sed cum repræsentet quandoque auum, a quo licèt intercedente patre vim excepit fœtus; dicitur repræsentare patruũ, eò quòd præ se fert auum cui patruus similis euasit. Similitudo verò ad maiores hanc causam habet: formatrix in semine cùm producatur à formatrice residua in membris paternis, species habet singulorũ membrorum patris; non tamen eas solas, sed & mẽbrorum aui. Cùm enim formatrix patris à formatrice in membris aui producta fuerit, iuxta similitudinem auitam recipit species. In semine ergo continetur, non sola imago oculi paterni, sed & oculi auiti, & proauiti, nisi quòd quò longiùs proceditur, vetustate obscuratur & delitescit imago. Creditur autem subscribente experientia extendi species illas maiorum ad progenies quatuor; vnde nec vlteriùs consanguinitatis gradus numerantur. Quomodò autem species illa auiti oculi, quæ in patre non finxit iuxta eam speciem, in filio, neglecta recente patris specie format obliteratam & obsoletam aui; difficile esset explicare; nisi indies in nobis periculum faceremus, succurrere non rarò imaginationi speciem visam ante triennium, & iam penè deficientem, non occurrente aliqua ex his, quas eo ipso die formauimus: videlicet accidit imaginatiuam in illis, informatricem verò in his moueri, quandoque magis ab antiqua, quàm à recente imagine ob causas paulo antè dictas. Bruta autem tunc prodeunt, quando nimia materiæ ineptitudo non solùm prohibuit similitudinem accidentium, sed & formæ; quo tempore vis illa vniuersalis à cœlo perpetuò fluens in aërem, & semina supplet informatricis infirmitatem; gignitque, quod proximius est & deficienti informatrici & repugnanti menstruo; est autem vicinius homini pedestre animal, remotius volatile, adhuc remotius planta. Cæterum vox, risus, gestus, non transeunt ipsa, sed organa, à quibus ipsa eduntur: par est autem, vt à similibus organis similes prodeant operationes.

SECTIO SEPTIMA.

CAP. QVINQVAGESIMVM.

Totius autem corporis habitus diximus & superiùs, quomodò hepatis & cordis naturam sequatur. Ei autem magis assimilatur, quod vnam aliquam ex primis qualitatibus potentiorem habuit, quas & effectrices appellant. Totius verò corporis habitus in illis maximè dicitur partibus, quæ oculis primæ subijciuntur. Sunt verò hæ, musculi, qui omnia ambiũt ossa, carnes quædam composita ex prima & simplici carne, & filis, quibus innascuntur. Propria enim musculorum substantia his duobus constat. Quæ verò ad ipsa vasa pertingunt, veluti riui quidam sunt, qui non substantiam complent, sed eis subministrant, vt in vita permaneãt. Dicentur igitur & horum temperatura indicia in bene temperata habitatione. Nam quæ malè temperata sunt, cutem permutant ex se ipsis formantes, & quædam ex indicijs corrumpunt. Ita etiam in bene temperata regione, si quis se tempore æstatis nudum Soli exposuerit, permutabit indicia, quæ ex colore & duritie & mollitie sumuntur; si verò quemadmodum bonam temperiem obtinet locus, ita & ipse bene temperato victu vsus fuerit, vt qui nec se singulis diebus in Sole torrefaciat, neque sicuti plerique, more puellarum, continuè in vmbra degat: hic certa atque exquisita temperatura indicia præ se feret. Tanquàm igitur de hoc futuro sermone, nunc ad ipsum accedemus.

Quemadmodum suprà, cùm tradidisset notas principalis, nempe cerebri, putauit superfluò addi de ortis à principali: Cæterùm in gratiã tyronum interposuit exemplum de oculis à cerebro ortis: sic hîc exaratis iam quatuor principalium indiciis, transit ad notas totius; prætermittens notas membrorum secundi, tertij, & quarti generis, quæ suprà relata sunt: verùm paulo pòst exempli loco non grauabitur interponere de ventriculo, & pulmone, & arteria. Hic ergo indicia temperaturæ totius decem capitulis claudit: In primo, præmittit necessarias dearticulationes signorum. In reliquis nouem addit nouem temperamentorum notas: vnius moderati; quatuor simplicium; compositorum quatuor. In præsenti primò, reducit ad memoriam, quid de indiciis temperaturæ totius ex dictis habeatur, vt intelligatur, quid ex sequentibus spectari debeat. Dictum est enim, quomodò agnoscatur totum cognito & corde & hepate. Verbum autẽ ἕξις habitus, alibi non significat temperaturam; sed magis corporis constitutionem, quæ spectatur in formatione & carnulentia vel gracilitate; hîc autem importat totius temperaturam. Secundò explicat, quid nomine totius intelligat, cuius scrutatur temperaturam; asserens intelligere se musculos totius, quos & definit. Tertiò addit dicendis notis determinationes duas: Prior est, vt recipiantur, ceu veræ non in omni regione, sed in sola temperata. Nam signa coloris & tactus apertè ex continentis intemperatura variant. [*Ex se ipsis formantes*] *ad suam naturam trahentes* legendum est. Posterior determinatio etiam in temperato climate supponitur propositum virum, de quo notæ traduntur, nec perpetuò puellarum ritu in vmbra degere; nec rusticorum more insolari, & gelu & æstiuo sole occalescere, sed moderatam viuendi rationem seruare. Quæ verò huius tractationis spinosiora sunt & ambiguitatibus plena, in quatuor classes redigemus. Primum, cur temperaturam musculorum cõpellat temperaturam totius. Proximum, quod sit musculorum omnium in corpore munus. Tertium, quæ musculi constructio. Quartum, sintne necessariæ relatæ ab authore determinationes.

Cap. 9.

Lib. 2. apho. 34. & libr. de bono habitu.

Dubitatio prima.

DE PRIMO, cur temperaturam musculorum appellet totius temperaturam; potest enim non nullis ea sententia impugnari. Primùm, iniquè musculos pro toto sumit, cùm sint musculi pars corporis vilior. Constat enim totum instar nucis iuglandis ex medulla interna molli seminali vitæ radice, cui respondent viscera; & ex testa occludente medullam, ad quam analogiam habet sceletos humana; & tertiò, ex ignobili putàmine circundante testam, cui respondent musculi cum cute. Deinde si ex cognito hepate & corde constat de totius temperamento, quorsum modò tursum rimatur, quasi ignorum totius temperamẽtum? postremò, si constat musculi ex vasis non minùs, imò magis ad vitam necessariis, quàm neruis, & ex circundante mẽbrana, cur illarum partium definiens non meminit, quod fecit Auicena musculos definiens? Quibus ita & repugnandum & satisfaciendum est: ideò vocar musculos totum, non quia manifestissima sunt corporis pars; (quod multi interpretãtur) sed quia sunt maxima pars, & vnius temperamenti. Rarissimum enim est, vt vnus musculus ab altero temperie dissideat: cùm viscera, prærerquàm quòd sunt paruissima, si ad musculos conferantur, sæpè inter se varient: Quò fit, vt totum respondeat musculorum remperamento, non viscerum. Nec inficiamur exactum totius remperamentum colligendum esse ex coalternatione omnium partium componentium, non secus quàm in quouis alio mixto: verùm cùm cognitio temperamenti singulorum simul & quantitatis sit difficillima: collectio verò coalternationis illorum multo difficilior, atque adeò operè impossibilis; coniectat Galenus, quod maximè potest, ex musculis totum; quod solum medico licet, & sine momentaneo errore licet.

Prima 1. de anato. muscul.

Dubitatio secunda.

NIL VERÒ mouet, quod de corde & hepate obiiciũt: nam musculorum temperies non solùm sequitur cor & hepar, sed & cerebrum, testes & reliqua mẽbra, & quod plus potest, temperiem seminis, vnde geniti sunt. Prætereà ex dictis sæpe vnum calidum est, aliud frigidum; & est difficillimũ ea mutuò conferre, vt intelligatur, quales ex vtroque prodeant musculi. Demùm difficillimum est internorum & multorum signa rimari, multo magis quàm vnius & externi.

Dubitatio tertia.

QVOD verò attinet ad musculi finitionem: musculus dicitur membrum mouens voluntariè, quare licèt ad vitam musculi magis faciant arteriæ; & ad durationem venæ; verùm quia illa non faciunt ad voluntarium mntum, sicùt nerui & ligamenta, relegat Galenus partes illas à definitione musculi ita considerati. Auicena verò considerat musculum pro organo ex multis similaribus constante, quomodò definit per partes omnes ingredientes illius constitutionem.

Musculorum munus.

QVOD verò maioris machinæ est minus, vsusque musculi indagandus est. Nam licèt musculi operatio vna tantùm sit contractio, quod vel in defunctis apparet, quorum musculi, si transuersim incidantur,, in suum quæuis pars locum contracta secedit; vt intelligatur prauè quosdam musculo ascripsisse etiam dilatationis motum: verùm vsus naturæ ex ea contractione intentus quincuplex est, parùm plurimis animaduersus. Primus, frequentissimusque, vt dum musculi extrema mobilibus inseruntur, contracto in se musculo extrema coëant, quæ anteà seiuncta distabant, nec verò natura opus habuit, vt ad iunctorum separationem altero vteretur inuento, sed sola situs mutatione, ex musculo parat & separatorum coniunctionem, & tursum per interualla iunctorum seiunctionem. Vt enim internus contractus coniungit, ita externus pari contractione extremorum extendendo separat. Secundus vsus quodammodò oppositus priori est, dum extremis fixis & immotis musculus inseritur, vt dum contrahitur, cùm extrema flecti nequeant, ipse in se musculus tendatur, constituatnrque rectus, qno artificio septum creatum est, hinc vertebris dorsi, illinc ossi pectoris & cartilaginibus costarum cohærens, vt contractum tẽdatur; tensum inanitatem pectoris reddat aëris capaciorem; sic abdominis musculi, vt in se tensi comprimant ventrem ad excrementa propellenda. Tertius est, vbi multi circundantes flexile membrum constituunt illud rectum & rigidum: cum enim quædam membra oporteat esse rigida, idque perpetuò, eò quòd minimè eo rigore illorum functio impediatur, vt ossa: alia pro tempore oporteat esse recta duraque, nõ tamen perpetuò & ex constitutione sua, ne functio propria impediatur; vt opticus neruus in videndo, penis in semine pellendo, ceruix vteri in recipiendo; artificiosissimè prouisum est à natura, vt huius secundi generis membra vndique circundantium musculorum contractu, tempore functionis suæ tenderentur; vt ita ope musculorum comparent sibi rigorem, quem natiua constitutio largiri non poterat. Quartus, vbi circularis musculus orificio expurgatorio obducitur, vt sphincter ad ceruicem vesicæ, & in ore recti intestini; vt contractus perpetuò prohibeat excremẽtorum effluxus, extra occasiones, in quibus ex arbitrio placet expellere. Quintus, vbi similiter circularis apponitur meatui ingredientis vel egredientis materiæ, non vt prohibeat vel ingressum, vel egressum, sed vt promoueat. Quomodò circundat supremam gulæ partem ad alimenti voluntariam deglutionem, & meatibus seminariis ex testibus egredientibus apponitur ad voluntariam expressionem promouendam. argumentum, in his ambobus non sola operatur naturalis facultas, sed & animalis; quia alimentum in ore continemus, quandiu libet, deuoramus autem, vbi libet. Sic in seminis eiaculatione, mas vniuersis musculis ob Sympathiam ad testium musculos contrahitur, & fœminam præmit, arctatque, vndique conans ad eorum musculorum contractionem, vt festina sit prolifici seminis in vterum emissio. Hunc etiam vsum aliquando complet sphincter ad vesicæ collum; nam quod vrinæ in pene relinquitur, sæpè illius contractione propellitur; ita vt vicissim modò prohibendo, claudendoque perficiat vsum priorem: modò eadem cõtractione posteriorem, propellendo, quantum in pene residuum vrinæ est.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Musculi pars princeps.

DE TERTIO propositio, quod in musculi compositione explicanda versatur; cùm sint partes

eius propriæ, caro, neruus, ligamentum, quod inter illa sit princeps, cui actio mouendi tribuatur, disceptant. Inter varias autem easque valde discrepantes multorum opiniones, mea hæc sententia est: sicut in sentiendo, licèt simplex res esse videatur, duo conueniunt; alterum, impressio sensilis obiecti in organum sibi simile; alterum cognitio impressionis in organo receptæ; ex quibus primum præstat organi constructio, alterum verò vis à cerebro ad organum demissa: sic in voluntario motu iungitur imperium imaginationis ad prosecutionem, vel fugam obiecti, & contractio membri sequens voluntaris imperium; quorum primum præstat cerebrum per neruum, alterum ligamentum ossi mouendo insertum. Distant inter se binæ dictæ animales functiones, quòd in sentiendo, eò quòd magis passio sit, quàm actio, præcedit impressio organi cerebri actionem; in motu verò cum sit actio, imperium cerebri præcedit contracti actionem ligamenti. Sicut ergo pars princeps in visu glacialis est suscipiens impressionem, non tamen sola videt, cùm ex se non sufficiat ad cognitionem, sed illustrata visorio spiritu per opticum: ita in voluntario motu pars princeps ligamentum est; cui insunt omnia ad motum necessaria. Est enim durum, vt potè ex osse ortum, est rotundum, gracile, robustissimum, & maximè procliue, vt sua sponte contrahatur: nam etiam in mortuo animali secti ligamenti partes in sese recurrunt, conuelluntúrque; non tamen ligamentum solùm mouet, cùm non habeat ex se imaginationis imperium, sed illustratum animali spiritu à cerebro per neruos transmisso. Quæ ratio si penitus inspiciatur, non solùm pars in musculo princeps agnoscitur sed etiam multa aliàs obscura spinosáque illustrantur, planaque redduntur.

Sensationis & motionis discrimen.

Solutio Aristotelicæ rationis. *Lib. 2. de part. animal. 7. & lib. de motu animal.*

Hinc enim & Aristoteli responsio paratur ostendenti, non posse cerebrum, cùm sensu destituatur, præstare reliquis membris sensum, multo minùs esse originem motus voluntarij: cùm is motus requirat agens validissimum, nil autem est in corpore cerebro infirmius. Cùm enim fatemur cerebrum esse originem sensus & motus: non significamus vtranque partem horum affectuum à cerebro prodire, sed alteram tantùm. Impressio enim sensilis ab organo est, non à cerebri virtute: similiter & membri contractio à ligamento est, non à neruo. Sed commune illud vtrique operi, nempe agnitio impressi in sensum idoli, imperium ad certum motum, à cerebro dimanat ad vtriusque virtutis organa; nec ad eam vim exigitur, vel quòd sentiat cerebrum, vel quòd habeat robur ad motum comparatum. Nam licèt non sit accommodatum instrumentum recipiendis sensilibus, habet tamen sufficientem imaginationem & indicium, vt vi mandata discernat, quæ in organis hærent impressiones: sic ad motum imperiū largitur id membrum, quod recogitat de quouis obuio, sitne prosequendum, an magis fugiendum. Ex eadem ratione intelligitur malè quosdam opinatos esse partem in musculo principem carnem esse, inductos, quia frequens est Galeno contra priscos asserere, partem visceris cuiusque principem, vnde prodit cuiusque actio, carnem esse cuique visceri suam & peculiarem: cùm viscera omnia in vasorum sectione, & natura, & tegēte, membrana conueniat: vnde coniectant non secus musculi actionis efficiens esse carnē musculi, quàm sanguificationis carnem hepatis, spiritus verò animalis cerebrum. Sed non est par ratio. Nam viscerum munus, cùm sit concoquere, vel alterare in nouam & sibi similem speciem, meritò illi parti refertur, & ex ea prodit, cui inest calor plurimus, & substantia peculiaris in quouis viscerum. Musculi verò operatio non est certa materiæ alteratio, sed communis membri motio. Quare illi parti tribuenda est, quæ maximè conuenit etiam artificialibus motoribus, duris, longis, rotundis tendonibus. Nec item recipiendum ex Galeno est, motorem esse fibras neruorum, qui accedentes ad musculi caput per totum musculi ductum scissi perreptant, adiungentes sibi ligamētorum fibras in roboris augmentum: poterat enim multis admoneri Galenus, ne ita sentiret. Primùm, experimento; monstrante dissectione plurimos musculos recipere accedentem tantùm neruum, & in accessu ad ligamentum cessantem, & hunc modò in capite, modò in ventre, modò in cauda. Deinde quod neruus flexuosè admodùm accedit ad musculum, qui incessus, vt non permittit cōtractionem tracturo instrumento necessariam: ita mirum ostendit naturæ artificium, quæ in sinuoso nerui accessu parat securitatem à ruptura, quo tempore actione ligamenti musculus contrahitur. Haud dissimili enim inuento cutem circa mouendos articulos plicat in rugas, vt sufficiat ad articuli contractionem. Præterea similitudo nerui accedentis tamen, non penetrantis ingrediētisque ad partem seu sorij principem, indicat similem ad musculos neruorum accessum machinatam fuisse naturam, qualis in accessu ad sensoria apparet. Postremò neruorum natura, quorum medulla mollissima & tenuissima est, nec diffluit instar sanguinis, non patitur scissuras illas fictitias, quales vasa tolerant. Ideò enim in exortu vasorum à corde & hepate grandes truncos deducit natura, arteriosum vnum, venosum alterum, quos posteà ad capillares vsque secat; in neruis verò deducendis intelligens non posse seruari eundem scissionis tenorem, mox ab initio, plurimos à quauis vertebra ramos deducit, sed inuicem ad firmitatem implexos. Quando itaque de neruo & ligamento musculi dictum est, sequitur, vt de vsu tertiæ partis, id est, carnis agatur. Et Auicena quidem docet ad comparandum robur tendoni, diuisum esse & carne multa infarctum. Tantum tamen abest, vt ea infarctio comparet tendoni firmitatem, vt magis infirmet. Nam scissio intorti funis, in vniuersum reddit illum multò ignauiorem & rumpi faciliorem, non secus quam addita carnis mollities. Ideò enim funes præualidos ex intortis funibus paramus, non intortos separamus. Ideò tendo, qui est ad animalium genua, citra vllum carnis appendiculum sustinet ingentis animalis pendens corpus, non sura, vel femoris musculus. Si potest is tendo excarnis totum animal sustinere, quomodò non magis poterit citra carnis adiutorium traducere tibiam?

Musculi pars princeps non est caro.

Neruus non est pars musculi princeps *L. de motu muscul. & 12. de vsu 3.*

De vsu carnis Auicenæ sententia. *Prima 1. de anatom. muscul.*

Aristoteles

Ariſtotelis ſententia. Cap. 8.

Ariſtoteles verò cùm alibi, tum ſecundo de partib. animal. opinatur carnem vnam eſſe ex maximè momentaneis animalis partibus; cùm enim animal ſenſu deſimatur, non quidem omni neceſſario, ſed tactili; caro creata in tactus miniſterium, pars eſt animali pernecellaria, cuiuſque gratia vaſa, cutis, & oſſa formantur. Sed reiicietur à Galeno ſic: Habebat natura cutem proximiorem tactili, omnis exceſſus immunem, temperatiſſimámque membrorum; quare ad ſenſationes tactus aptiſſimam: temerè igitur addidit formatiooem ingentis molis carneæ ad tangendi vſum: maxime cùm nerui tactiles ſubſternantur toti cuti, multo magis quam per muſculoſam carnem diſperguntur. Galenus verò ad hunc ferè modum de carnis vſu agit. Duplicia ſunt exteroa, quæ animal offendunt: alia à qualitate profecta actione, alia mole ipſa & corporatura. Vtrique ergo offenſiooi, aptiſſimo carnis monimento prouidit natura: valida alterantia ſunt frigus hyemale, & ardor æſtiuus; frigus exteroum caro innato calore & ſanguine arcet, æſtum verò humiditate rigat, non ſecus quam nos per æſtaté domibus paramus. Ideò enim excarnes homines vtrique iniuriæ obnoxij ſunt, & hyemis, & æſtatis. Quæ verò mole ſua offeodunt, vel acutie perforant, vt enſis; vel duritie frangunt, vt lapis: primo telorum generi repognat caro craſſitie ſua remorans, & feſtinum acceſſum ad viſcera prohibens. Quo enim artificio natura caluariæ craſſitiem amplificat, relinquens mediam inter duo tabulata inanitatem ad retardandam per craſſitiem, licèt inanem, perforantis ingreſſum: eodem, carnis altitudo mollis licet, in cauſa eſt, vt ex plurimis vulneratis pauciſſimi intereant, quoniam pauciſſimis ferrum ad viſcera adigitur, conſcenditque. Alteri verò telorum generi appoſitiſſimè caro obuiat innata mollitie, exoluens frangentium robur, non ſecus quàm nos molæ excarni, quæ ad genu eſt, ſupponimus ad indoleotiam puluinar, & vrceos vitreos iunceis intertextis, & paleis ad ſecuritatem fracturæ contegimus. Sed rationes hæ Galeni, vt veræ ſunt; ita propoſitam dubitationem oon expediunt. Nam ſi ad hunc tantùm vſum muniendi ab externis offeodentibus, data eſt animalibus caro, quid facit tam copioſa in ſublumbaribus muſculis, & io his, qui ſub vertebris dorſi ad femora mandantur? neqoe enim ibi ſunt percutientia, aut frangentia. Deinde quorſum obſeruata illa proportio nunquam varians, vt pro magnitudine oſſis mouendi caro muſculo varia mole tribuatur? cur in veotre muſculi plurima eſt; in extremis extenuata ceſſat? Demum cur non æqualiter munit corpus & tegit, ſed ſolis moturis tendonibus apponitur pro illorum, ſcilicet, magnitudine? An non aperta hæc teſtimonia ſunt, in vſum tendonum, & ex arbitrio motus datas eſſe ſolis muſculis carnes? Vſus ergo carnis is potiſſimus eſſe videtur, vt illa infarctione prohibeat natura, ne contractus tendo à corpore turpiter & periculoſe ſecedat ſecundùm ventrem.

Lib. 12. de vſu. cap. 3. & lib. 1. Cap. 13.

Veri carnis vſus.

Argumentum eſt in puerorum ludicro (vocant frarricellos) cùm multis funiculis membra moueantur, à quibuſdam qnidem antrorſum, ab aliis retrorſum, ne contracti funiculi ſinuentur, & à corpore ſecedant, perforant medium machinamentum, vt traiectæ chordulæ contractæ licèt non ſeparentur & ſuccedant, ſed hæreaot. Nec diſſimile inuentum excogitauit natura in extremæ manus teodonibus ad digitos terminandis; cùm enim oporteret capieodi & artium inſtrumentum eſſe leue excarneque, quare non poterat tendonis partem mediá carne implere, ſupplet carnis inopiam ligameoto quodam tranſuerſo complectente ad radicem tendones vniuerſos, probibenteque, ne cootracti eleuentur, & tumeant. Intelligitur ex dictis, ideò medium tendonis in fibras diuiſum eſſe, carneque molli oppletum, vt pro tendonis varietate mollis caro modò extenſo tendine ſobſidat, modò contracto rumeat: vtrobique autem teodonem cogat oſſi mouendo per fibras iungi, noo ſecedere & eleuari. Accedit & huic vſus alius. Cùm enim vnus animalis ſpiritus faciat ad ſenſum pariter & ad motum, temperaturque in cerebro refrigeratus pro ſenſationis modulo, quanto motus ampliore calore perficitur, tanto oportuit ſpiritum eundem in tendone moturo caleſcere: id quia nec teodo, nec os, nec cutis præſtare poterant, cùm ſiot frigorifica, à carne addita muſculo præſtatur. Abutitur etiam oatura carne (quod ſemper facit, eò quòd ad certum vſum creauerat) ad externorum & corporis munimentum, & quia non potuit voo membro à calore ſimul & à frigore tueri, duabus vehementer intemperantibus qualitatibus; artificioſè indidit carni calorem cum humiditate. Videlicet ita obuiat frigori, ceu per ſe aduerſanti vitæque contrario caloris vi; calori autem, ceu non per ſe aduerſanti, ſed interceſſu ariditatis per humiditatem; vt ita duabus infeſtis qualitatibos frigoris & ſiccitatis repugnet. Nec verò eriam negligédus eſt vſus Alexandrino ſophiſtæ relatus, vt ſiccitas neruorum & ligameotorum ex perpetuo motu cótracta, illa ad humidam carnem permixtione emendetur & prohibeatur. Nec prauè etiam addetur in munus alendorum animalium potiſſimum hominum creatam eſſe carnem, vt accedant & hæ poſteriores viliores que cauſæ prioribus, nobilioribuſque.

6. Epid. ſect. 6. a. 4. com.

Qvantvm verò attinet ad id quod poſtremò quæſitum eſt, de ſignis temperaturæ muſculorum: determinationem ex regione & victu temperatis in notis temperaturæ muſculorum addidit hic, & libro ſecundo de temper. Similiter & ſuprà agens de cerebri temperamento, non in reliquis. Cauſa eſt, quia quædam notæ tam totius, quàm capitis petuntur ex colore cutis & pilorum, & ex eiuſdem cutis tactu, quæ non ſolùm mutantur ab interno temperaméto, ſed etiam à contioentis exceſſu. Idcircò ſupponit ad ſignorú certitudiné abeſſe intemperantiá validam continentis; & quia ea vel eſt io ſe talis, vt in intemperato climate, vel in ordine ad eum, de quo agitur, vt in eo qui licèt degat io moderata regione, immoderatè tamen ſe committit exceſſibus, qoos pro temporum varietate etiam temperata regio admittit. verbi gratia, æſtiuis ſolibus & hyemali pruinæ; ideò ſupponit hominem eſſe in regione temperata, & non intemperanter ſe cómittere im-

Determinationum præſentis capitis cauſa. Cap. 12.

moderantiis aëris. Neque ideò redditur augusta huius loci doctrina, & inutilis ad intemperatas regiones. Quia ex proportione hìc dictorum etiam in illis notæ habentur, vt quod inter Æthiopes, qui est nigrior & hirsutior, calidior est; & docente Galeno præstat doctrinas siue ad agnitionem, siue ad curationem, ita tradi per vniuersale, vt in vno vel altero exemplo accedatur ad particulare; vt ex illis similiter possit quis in reliquis particularibus exerceri. Quam docendi formulam etiam in hoc libro obseruat, dum vltra vniuersales temperamentorum notas, exercet auditorem in quibusdam membris agnoscendis, non in omnibus.

Lib. 4. de locis, in initio: & 9. Therap. in fine.

CAP. QVINQVAGESIMVM PRIMVM.

Moderata temperatura indicia secundùm totum animalis habitum, color quidem ex rubro & albo commixtus; capilli verò flaui, & vt plurimùm mediocriter crispi; carnositas autem mediocritas in qualitate & quantitate. Medium est enim exquisitè huiusmodi corpus inter omnes excessus, vt qui ad ipsum dicantur & cognoscantur. Nam & crassum corpus ad hoc comparatum dicitur crassum, & tenue ad hoc eodem modo, & carnosum, & macilentum, & pingue, & durum, & molle, & hispidum, & glabrum. Nullius igitur horum, mediocritas est. Sed qualis Polycleti regula ad summum totius peruenit mediocritas, adeò vt nec tangentibus molle videatur, neque durum, neque calidum, neque frigidum: Inspicientibus verò nec hirsutum, nec glabrum, nec crassum, nec tenue, aut aliquem alium habens excessum, vel defectum.

Expendenda in hoc loco sunt, primò signa temperati habitus, deinde quod annectit immoderantias per moderantia agnosci. Igitur ex signis temperatorum scribitur primum, color meritò ex albo & rubro permixtus. Quando enim cutis seminale membrum ex probè concocto semine prodit, exactè alba est. Sic enim lac exactè coctum valde candet; quantum autem à perfecta coctione deficit, tantum ab albedinis integritate. Sanguis verò exactè percoctus, nulla vitiatus cacochymia ruborem floridum ex hepatis commercio repræsentat, qui ad cutem accedens alimenti gratia pulchro rubore faciem suffundit. Tantum ergo intelligitur esse in sanguine pravi succi, quantum ab exacto rubore relinquitur. Vbi ergo cutis exactè concocta cum sanguinis accedentis puritate iungitur, color euadit modicè ex albo rubroque permixtus, vt quadamtenus conueniat carnalis cum spiritali pulchritudine, quam Cantic. 5. sponsa pingebat. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus inter millia. In spiritu enim candor innocentiam, rubor martyrium significat; sicut in corpore candor seminis integritatem, rubor verò sanguinis, duorum generationis principiorum. Neque est contrarium, quod scribitur apud Paulum & Ætium, colorem huius naturæ medium esse albi & nigri. Nam illi cum in frigido temperamento agnoscant album colorẽ, in calido verò nigrum, ascribunt moderatæ naturæ medium vtriusque extremi. Galenus verò hic speciatim determinat id medium, asserens esse commixtionem albi & rubri. Alterum signum temperati, petitur ex pilis flauis; non enim oportet colorem pilorum similem esse cuti, sed multo calidiorem. Generatio enim cuti est ex concocto semine, pilis verò ex vsta fuligine. Nec opponitur quod scribitur libr. 2. de temp. pilos temperati esse modicè nigros: quia explicante Paulo pili temperati in pueritia magis rufi sunt, quàm nigri, in vigore verò magis nigri, quod Galenus significauit libro de tempera. Hic verò videtur per modice flauos (sic enim Græcè legitur) indicasse colorem temperatæ ætatis id est, adolescentiæ. Quod addit, *modicè crispos*, non significat inclinare magis ad crispitudinem, quàm ad lenitatem: sed habere in ea contrarietate mediocritatem, quod non secus poterat significare per modicè lenes.

Lib. 1. ca. 63. Lib. 4. cap. 1. & 54.

Cap 11. Lib. 1. 60.

Dubitatio.

CVR AVTEM addat [*vt plurimum*] causa est, quia crispitudo, quod suprà ostensum est, quandoque sequitur meatuum obliquitatem formationis sobolem, non semper temperiem. Iungit signum ex corporis habitudine, quæ penes crassitiem & gracilitatem intelligitur, de qua lib. de temper. præfatus Galenus, quod caro per coctionem caloris ex sanguine nascitur, adeps verò magis per concretionem ex membranæ, cui adnascitur, frigiditate. Quare vtrunque membrorum requirit humiditatem, sed caro iunctam caloti, adeps frigori: ita per temperamenta habitudines corporum seiungit.

Lib. 2. Cap 9.

Habitudo corporis iuxta temperaturas.

Frigida modicè adiposa est,
Calida modicè carnosa,
Humida parum, carnosa magis quàm adiposa,
Sicca modicè, gracilis,
Quadrata, omnium media.
Frigida humida, carnosa simul & adiposa,
Magis adiposa, superante frigore; magis
Verò carnosa, excedente humiditate;
Frigida sicca modicè adiposa,
Calida humida, plurimùm carnosa,
Calida sicca, plurimùm gracilis dura.

Dubitatio.

SED OBIICIVNT quidam: Videtur caro non gigni agente calore, siquidem per febres colliquantes soluitur: nil autem calore liquescit, nisi frigore concreuerit. Præterea adeps humidior est carne, ergo excessus corporis per humiditatem magis faciet ad adipis quàm ad carnis augmentum. Auget dubitationem, quod adeps membrum est, & membranæ in albedine simile, ergo per coctionem actione calidi gignitur, non frigore. Quæ tamen nil nos mouere debent; nam liquatur recens concreta caro, non tota, sed portio eius adiposa carni interposita. Quod enim tota caro non liquetur, sed magis assetur & vratur, monstrat ignis externus inter assandum. Deinde humida intemperies simplex supponit temperiem actiuarum, temperatus autem calor, vt facit ad carnis generationem, ita pugnat adipis concretioni. Adde, quod licèt adeps asseratur humidior carne, non significatur

Libr. 4. Metheor. cap. 6. Lib. 2. de temp. cap 8.

Ad primum. *Libr. 10. Therap. cap. vlt.*

Ad secundũ.

ficatur materiam adipis eſſe humidiorem materia carnis,ſed quòd cùm caro perficiatur maiore calore,inter coquendum à calore exſiccatur,non ita materia adipis,ideò adeps manſit humidior carne.Iam qood poſtremò obiectant:Adeps per coctionem à membrana perficitur, coctio omnis calore natiuo,id eſt,permixto frigori prodit:non tamen oportet,vt in eo inſtrumẽto coctioois, quod calidum innatum nuncupant, calor excedat ſibi iunctam frigiditatem, licèt in opere coquendi ſit agens,vt potè accommodatum inſtrumentum: poteſtque permixta frigiditas intereà coagulare, quod in metallorum generatione & vnguium & cornuum euenit:non quaſi natura ad mixti generationem,vel diſpenſationem frigoris inſtrumento vtatur.Nam permixtio certa elementorum ad mixti formam non fit frigoris beneficio,ſed caloris:Interim tamen frigus permixtum eleir eutali facultate in multis mixtis coagulat,vtiliter ad formam mixti ſeqoentem,quæ inducenda e ..

Ad tertium.

SEQVITVR illius quæſtionis diſputatio:Num immoderantiæ (quòd hìc habet . .enus) per moderantiam agnoſcantur. Videtur enim contra notiores eſſe moderantias: nam de valde obeſo nemo dubitat, quin craſſus & ſit,& appellatur; ſimiliter de valde gracili,quòd ſit macilentus. De quadrato verò difficillimum eſt ſententiam ferre, cùm reddat nos animi ancipites, videaturque modò quidem ad gracilitatem,modò ad craſſitiem inclinare. Prætereà morbos auctos agnoſcere facile eſt,incipientes difficillimum,& maximè glorioſum. Hac etiam de cauſa in multis capitibus ſuperioribus exercet Galenus auditorem in agnoſcendis intemperamentis notioribus, ex quibus perducatur ad temperati difficiliorem agnitionem. Quidam rectè ſatisfaciunt, quod exceſſus habent duplicem exiſtentiæ conſiderationiſque modum; alterum reſpectiuum ad medium, in quo cùm immoderantia ſit priuatio,moderantia verò habitus,& priuatio per habitum definiatur, non contrà;meritò exceſſus erit ignotior moderato,nec niſi per moderatum agnoſcetur. Alterum eſt, eſſe abſolutum exceſſus,nempe obeſitas,vel calor,iuxta quod faciliùs agnoſcitur exceſſus,&eo faciliùs,quo maior eſt.Nam & ſenſilia omoia eo magis patent ſenſibus, quo ſunt vehementiora, vt ſonus,color,frigus.Hac ratione fit,vt cùm in homine,quem vocamus temperatum,veri ſint exceſſus ad vnam,vel alteram partem,ſed remiſſiſſimi,difficillimè agnoſcũtur:ita vt tegamus ignorantiam abſoluti exceſſus nomine temperamenti. Sententia ergo præſens certa eſt de reſpectiua exceſſuum eſſentia, ſicut rationes allatæ probant de abſoluta. Licet etiam ita aliter ſoluere; vt intemperatum per intellectum comprehendatur,prærequirit agnitionem temperati,etiam per imaginationem:vt autem per ſenſum agnoſcatur exceſſus,noo eſt neceſſe agnoſci facilius,vel æquè facilè medium:ſatis eſt,ſi ſub latitudine quadam ſentiatur. Quòd autem Galeous hic de cognitione intellectiua egerit,monſtrant verba illius,[*eo*, inquit, *quòd exceſſus omneis à medio ſuſcipiunt appellationem.*] Atqui appellatio,vel vox,non ſignificat rem niſi mediante conceptu:agit ergo de cognitione per conceptum,non per exteriorem ſenſum.

Immoderatum an per moderatum agnoſcant.

Li.2. de vict. acut.c. m 47.

CAP. QVINQVAOESIMVMSECVNDVM.

Quæcunque autem in caliditate à medio recedunt,non tamen in humiditate & ſiccitate, hæc quantum ad carnoſum genus attinet(de hoc enim præſens eſt ſermo)videntur quidem tangentibus calidiora,tantum, quantum & eorum temperatura calidior:tantò verò magis hirſuta ſunt:quanto & calidiora, & minus pinguedinis habent,colorem autem rubrum,& capillos nigros habent.

CAP. QVINQVAGESIMVMTERTIVM.

Frigidioris autem temperaturæ indicia ſunt, pilorum carentia, pinguedo, & frigiditas, quæ tangentibus obuias.Color autem vnà cum capillis rufus,& vbi frigiditas exceſſerit,liuidus quodammodò exiſtit,quem nonnulli medici colorem plumbeum appellant.

CAP. QVINQVAGESIMVMQVARTVM.

Siccior autem temperatura tanto gracilior eſt,& durior bona temperatura,quanto maior eſt ſiccitas. In reliquis autem eodem modo ſe habet.

CAP. QVINQVAGESIMVMQVINTVM.

Et humidior etiam in reliquis quidem eodẽ modo ſe habet,meliùs autem carnoſa & mollior.Et quidem ſecundùm coniugationẽ qualitatum primarũ factæ intemperatura cõpoſitam habent indiciorum formam.

DE indiciis temperamentorum ſimplicium in toto,leuiores quidam ſcrupuli amouendi ſunt:Siquidem ſigna caloris recenſet,calorem tactu ſenſatum,& tamen quidam licèt valde calidi, tactu frigidi ſentiuntur:videlicet,qui ob meatuum raritatem cum humorum tenuitate,perpetuò ſudantes,& ex ſudore immanente refrigerati ſecundùm cutem,tactum frigidum repræſentant.

Tactus an certum temperaturæ indicium.

ALTERA dubitatio hic calidam naturam ait eſſe adipis inopem, & tamen lib.de temp. eam ait eſſe magis carnoſam,qoàm adipoſam,quæ verba inſinuant eſſe eam naturam adipoſam,licèt minùs quàm carnoſam. Verùm illud oportet cõſideraſſe; illic cõfert in adipe calidos tantùm, non ad temperatam naturam,ſed ad carnem,quàm dictæ gignunt naturæ,in qua collatione ait adipem carni cedere:verùm hic confert eos ad moderatam naturam.Itaque meritò pronũtiat deſtitui adipe magis quàm temperatos,quanto caloris exceſſus magis quàm moderantia renititur cõcretioni adipis.

Dubitatio ſecunda.

DE SIGNIS verò frigidi dubitationes ſunt.Prima,quod recenſet in cute & pilis eundem colorem rufum,cùm conſtet eſſe multo in pilis, quàm in cute nigriorem, quanto fuligo pilorum mate-

Dubitatio.

ria nigrior est semine, vnde cutis gignitur. Sed ex præhabitis relinquit supplendam eam differentiam colorum in latitudine rufi. Exactiùs autem ita explicabitur: cutis pro permixto ex albo & rubro albescit, pili verò pro flauis rufescunt.

Liuoris causæ. Cap. 7. Com. 22. Com. 51.

DIFFICILIOR est illa, quomodo hîc liuorem tribuit simplici frigiditati magnæ, cùm alibi diuersa de liuidi generatione tradiderit. Nam 4. de sanitate asseuerat liuidum merum, vel albo permixtum significare abundantiam pituitæ in corpore, non cuiusuis, sed valde refrigeratæ; quales sunt vitrea, v[…]pellata crudus succus. Verùm 2. præsag. dixit significare paucam permixtionem atræ bilis, sicu[t] nigrum multæ. Idem tamen 2. de fract. asserit duplicem eius generationem. Alteram, dum à floridis coloribus flauo, vel rubro peruenitur ad nigrum. Alteram, dum à nigro ad album. Primæ mutationis exemplum est, dum sanguis extractus à vasis continentis frigore primùm liuescit, tandem atrum euadit; secundæ, dum quod nigrum est, suppuratur, tendénsque ad puris albi generationem, vel ad resolutionem liuescit. Idem tamen Galenus videtur quandoque tribuere illius generationem valido calori, vt 2. præsag. dum vomitionem liuidam simul & fœtentem vehementer condemnat. Cùm enim iungat liuorem fœtori, & fœtor omnis ex immodico calore oriatur, apparet liuorem iungi immodico calori. Idem ostenditur 3. Epid. vbi frigus extremorum cum liuore ascribitur, vel vehementi intestinorum inflammationi, vel extinctioni innati caloris, vnde intelligitur non semper prodire ab ea extinctione caloris. Postremò, 5. de locis affect. ex vitiata hepatis coctione gigni liuorem inquit, nó explicans magis frigiditatem quàm calorem. His tamen locis non opposita, sed varia de eius ortu tradit, quæ omnia ad vnam communem causam vehementis frigoris hîc reducit. Ergo lib. de tuenda valet. supponebat adesse in vasis cacochymiam purgandam, speciem autem eius coniectat ex liuore albedini permixto, quòd sit frigidissima pituita. In secundo verò præsag. agit de liuore deiectionis, de quo verè pronunciat prodire ex pauca atra faeci, sicut planè nigram euadere ex multæ mixtione. Locus verò ex 2. de fract. explicans duplicem illius generationem, ostendit perpetuò cohærere liuorem nigredini, extremi frigoris soboli. Ad id verò, quod ex 2. præsag. de vomitu obiicitur, Galenus in cóm. habet, ideò esse exitiale, quia significatur abundantia extranei caloris ex fœtore cum defectu innati ex liuore.

Com. 40. Sect. 2. Com. 52. Cap. 7.

Dubitatio.

SED si color sequitur ad calorem & frigus, non quatenus sunt naturalia, vel præter naturam, sed quatenus sunt tales qualitates, quomodò ibi apparet liuor excedente calore quouis? Quare videtur explicandus locus Galeni de variis vel temporibus, vel partibus euomiti. Nam potuit præcessisse liuor ex frigore aucto, & addi posteà fœtor ex occupatione extranei, intensique caloris: vel in quibusdam partibus ex frigore liuor, in aliis ex calore fœtor dominatur. Quod attinet ad locum ex 3. Epid. liuor extremorum semper indicat defectum caloris in parte liuente; sed non semper in toto. significat ergo in toto vel extinctionem innati caloris, quæ extremis communicat, vel visceris ingentem inflammationem, ad quam tracto sanguine relinquitur extinctio caloris extremorum cum liuore, quod Galenus significat. Ad postremum locum, ex 5. de loc. vitiata coctio hepatis ibi ex frigoris vehementia intelligitur.

Passiuarum notę cur paucæ. Cap. 2.

DE SIGNIS verò passiuarum considerandum est ideò pauca signa earum referri à Galeno, quia cùm notæ sint effectus temperaturæ, passiuę autem temperaturę propter debilem earum actionem parum imprimunt; fit, vt notæ earum sint perpaucæ. Argumentum est paucæ impressionis earum in corpus, quod 6. de sanitate scribit Galenus, tolerare corpus cũ sanitate, excessum humiditatis summæ in pueritia, & siccitatis extremæ in senecta, cùm tamẽ ab actiuarum excessu laboret confestim.

CAP. QVINQVAGESIMVMQVINTVM.

Et quidem secundùm coniugationem qualitatum primarum facta intemperatura compositam habent indiciorum formam, calidior simul ac siccior est hirsuta magis ac calida & dura existit, & pinguedine caret, tenuísq; est, & capillos nigros habet. Si verò multum in caliditate excedat, color quoq; cutis niger illi adest.

CAP. QVINQVAGESIMVMSEXTVM.

Calidior autem & humidior temperatura, mollior & calidior, & carnosior tanto est bona temperatura, quanto & vtrisque qualitatibus aucta fuerit, quæ si plurimùm augeatur, citò à putredinis corripitur morbis, quoniam & humor vitio prompte laborat. Si verò parum humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt his, qui bonam habent temperaturam, & magis carnosi, non verò parum hirsutiores, & tangentibus non parum calidiores, nigri verò illis capilli, & caro pinguedine caret. Si verò paulo calidior, multo verò humidior, mollis his caro est, & multa, & color commixtus ex albo & rubro, & tangentibus paulo calidiores, & (vt summatim dicam) in omnibus temperaturarum coniugationibus, semper super excedentis qualitatis indicia emanebunt.

Cur multiplicet author diuisiones.

Cur post tradita signa simplicium adiiciat etiam compositarum intemperaturarum, causa dicta est; quia fit nonnunquam, vt compositi signum toto genere distet à simplicium componentium signis. Eadem causa est, vt in multis coniugatis temperaturis ad exercitationem & exemplum reliquarum, non contentus simplici signorum annotatione, adiiciat diuisionem eius intemperamenti in remissum & intensum. Quod hîc facit in calido humido temperamento, docens intensi intemperamenti peculiarem notam naturam putredinosam. Et rursum diuisionem in compositionem duarum qualitatum æquè parium, vel imparium: Et rursus ex impari coniugatione, vel vincit calor humiditatem, vel humiditas calorem. Quod enim suprà dictum est, nec semper in agnitione affe-

ctuum,

ctuom, siue sanorum, siue ægrorũ, subsistit in solis vniuersalibus, tanquàm insufficientibus ad exercitationem: nec semper exequitur particularia tanquam innumera, sed in quibusdam particularibus exercens, simile in reliquis exercitium auditoribus committit.

REQVIRIT hic locus disputationẽ de signis sanguioeæ temperaturæ, cui proximè annectetur & illa, sit ne vitæ omnium diurissimæ. Igitur de notis intemperaturæ sanguineæ: qood inquit, vbi immodicè excessit, esse putredinosam, non remissam; babet difficultatem. Similiter enim multus calor multæ humiditati dominatur, vt pauca paucę: similiter ergo vtraque putridis morbis erit obnoxia. Ratio tamen discriminis est, quòd calor innatus mixtorum, non obtinet humidum prohibens à putredine in ratione caloris simpliciter, sed in ratione caloris naturalis pro mixti exigentia. Cùm ergo calor cum humido impensè auctus est suprà moderatum, conseruare ipsum, & à putredine immunem tueri non potest: tum quia excedens immodicè, calor natiuam mixtionem, vt nõ efficit, ita nec rectè tuetur: tum quia humiditas ipsa moderãda regendáque excreuit, ita vt licet calor non sit modò minùs quàm antè naturalis, ob pasśi difficultatẽ, & abundãtiam, æquè illũ euincere & illi dominari non possit: tum quia ad humidi incrementum sequens obstructio putredinem parat. Dubitatio.

CVR inter notas sanguinei temperamenti non numerat vitæ longitudinem? Ideò facit, quia inquirit viuentis hominis indicia, in quo nondum sensu, experimentóque constat vitę longitudo. Quod autem inquit, si inæqualiter excedunt qualitates duæ, vincere eam, cuius superãt indicia, intelligenda est superantia indiciorum iuxta proportionem potentiæ & impressionis qualitatum. Nam si excedens qualitas passiua est, non sunt expectandæ illius, licèt in compositiooe excedentis, vehementes notæ. Dubitatio.

VT AVTEM reliquum inquiratur, Num sit longæuissima sanguinea temperatura: expendendũ est, qoid potissimum faciat vitam diuturnam. Igitur lõgęuissimi sunt multi ex sanguineis, quotquot accommodata & quantitate & qualitate constant calidi & humidi: Ostenditur primo: Cùm vita sit prima participatio calidi in humido innato, sequitur, vt pro varietate horum duorũ principiorum varier vitæ duratio: videlicet ex parte humidi, quod est copiosius simul & lentius: copia enim humidi etiam supra moderatum, modò ex substantia sua alat internum calorem, sufficit ad multum tempus: lentor autem, quia tenue humidum & friabile, citò & gelatur, & resoluitur: quò fit, vt aquatilia, licèt multò excedant homidi copia reliqua animantia, minùs tamen viuacia sint & pedestribus & volatilibus; quia aqueo teouiqoe humido pollent. Et inter pedestria sanguinea viuaciora, inter insecta apes, quia dulce humidum lentum est, non facilè resolubile, aptúmque calidi pabulum. Sic inter homines ipsos quidam exuperantis carnis citissimè dissoluuntur, famémque non tolerant, dixit Auicena: quorum, scilicet humidum aqueum est piscium instar; contrà humidum auri ita glutinosum est, vt nec igne minuatur. Sic inter plantas oleaceæ & resinatæ pingui humido abundantes viuaciores sunt, breuis vitæ cerasus, persicus, demum aqueo humido, & ideò noxio & putredini obnoxio abundantes. Ex parte autem caloris ea quantitas exigitur, quæ proportione respondeat humido: nam si amplior est, citò exiccat, quare festinat mors per resolutionem: si minor est, citò suffocatur, quare festinat mors altera per suffocationem. In qualitate autem, nec excedat ita vt immodicè siccet, nec deficiat, ita vt alere non possit, & attractione alimenti restituere absumptum. Est & illa validissima ratio: senum omnium vnus est victus ad vitam appositissimus excalfaciens & humectans: qui ergo eam temperaturam naturæ beneficio habet, traducet senectam & salubriorem & diuturniorem. Postremò, non secus viuit ex humido innatus calor, quàm ignis ex lignis, & lucerna ex oleo, sed illa pro humidi alentis copia durant; ergo & animalium vita. Quæ temperatura viuacissima. Ratio prima. Prima 4. tract. 2. cap. 8. Secunda. Lib. 5. de sanitate tuenda. Tertia.

Sed præstat idem authorum firmare sententiis, & ostendere hanc fuisse Aristotelis & Galeni mentem. Nam Aristoteles initio libri de long. & breui. vitæ, pollicetur traditurum se causam longęuitatis tã in variis speciebus, vt quòd homo sit carne longæuior: quàm in variis indiuiduis vnius speciei, vt quòd Petrus Paulo; & statim cap. 2. tradit dictam causam. Galenus autem 6. de sanitate inquit, [*quod attinet ad rationem temperamenti*,] id est, nisi præoccupentur morbis ex putredine, qui calidissimi & humidissimi sunt, iidem sunt longæuissimi. Quod autem ibidem ad omneis temperaturas contulerit præsentem, non ad solas intemperatas, monstrat ratio vniuersalis, quam subdit, complectens etiam temperatam. Quandoqoidem enim, inquit, non accidit senescere cuipiam temperaturæ nisi exiccatæ, siccatur autem dicta tardissimè, quia calor innatus multus copiosè reponit, & humidum multum tardè dissipatur, tardissimè igitur senescit, & perit omnium temperamentorum sanguineum. Item addit, ideò antiquis creditum sanguineum temperamẽtum omnium optimum, & vocatum temperatum, vt planè intelligatur conferre id temperamentum etiam ad moderatum. Adde, quòd iuxta aduersarios falsum est calidos humidos esse longæuissimos, si ad intemperatos reliquos conferantur. Sicut enim opinantur temperatos esse viuacissimos, ita secundum locum tribuunt calidis tantùm, vel homidis tantùm, tanquàm temperato vicinioribus, hos seqountur calidi humidi. Quarta. Cap. 2. Cap. 4.

Iam contrariæ factionis obiectionibus satisfaciendum est; dum enim opponunt locum ex lib. Aphor. 2. vbi Hippocrates præfert quadratos ceu viuaciores crassis & gracilibus; intelligit quadratos esse simpliciter viuaciores, quia magis sunt à morbis immunes vitæ cursum non rarò abrumpentibus; ex parte tamen temperamenti, naturalis mortis terminom prolixiorem habent sanguinei. Nec magis vrget quod adiiciunt: Operationes temperati perfectiores sunt, ergo & nutritio; sed tandiu viuimus, quandiu nutrimur. Nam non sunt singulæ operationes Solutio aduersantium. Aph. 44. Ad primam. Ad secundã.

temperati meliores, ſed nutritio melior in ſanguineo. Adde, quòd nec valet conſecutio: nam adoleſcentis operationes meliores ſunt, ceu temperatioris ætatis quam puerorum; & tamen non diutiùs viuit puero adoleſcens.

Ad tertiam. Cùm autem ita colligunt; temperies bona tuetur formam in materia, ergo optima optimè tuetur: ea eſt temperatiſſima: non proinde certò colligunt moderatum viuere diutiùs. Temperies enim bona facit, ceu inſtrumentum accommodatum ad bonas functiones formæ, quare temperatiſsima faciet ad optimas. Duratio autem animæ in corpore, cùm non ſit peculiaris operatio huius vel illius ſpeciei, ſed vniuerſalis affectus viuentis, non ſequitur ad optimam temperaturam huius ſpeciei, ſed ad optima principia vitæ in omni viuente, qualia explicata ſunt.

Ad quartam. Inſtant, Si eſt longæuior ſanguinea, perperam infrà lib. 3. omnem intemperaturam reducit ad mediam. Parùm tamen validè, nam ingentes ſunt dotes temperati ſuprà explicati, operationum perfectio, & ægris cauſis repugnare, ob quæ duo meritò omneis intemperaturas conandum eſt ad eam

Ad quintam. reducere; nunquàm tamen ſenem ſanguineum rectè duxeris ad temperatum. Addunt: Ea eſt proportio calidi in primo ad humidum in primo melancholici, quæ eſt calidi in tertio ad humidum in tertio ſanguinei; ergo ex regula mouentium, in tempore pari exiccabitur vtriuſque humidum; pari ergo vita vtrique degent. Reſpondent quidam concedentes totam argumentationem, variari tamen vitæ curſum ex externa continentis actione: Externus enim calor minùs & putrefacit & reſoluit plurimum humidum ſanguinei, quàm moderatum temperati. Etenim maiora minùs

4. Matheo. cap. 2. putrent. Sed eſt ſolutio parùm tuta, periculoſáque; nam putrefactio ab externo calore nil facit ad terminum mortis naturalis, quem ſolum hic inquirimus. Et ſi faceret, dictum eſt à Galeno ſanguineam intenſam valdè eſſe putredini obnoxiam magis quàm temperatam; quoniam magis facit ad putredinem qualitas aucta caloris cum humiditate, quam prohibeat humidi putrefaciendi copia. De reſolutione verò ab externa cauſa, vtpotè fame, exercitio, æſtu, conſtat pueritiam

Libr. 2. Aphor. 13. Cap. 3. & naturam ſanguineam magis reſolui. Commoda ergo ad obiectionem ſolutio petenda eſt ex lib. de Maraſ. vbi ſeparatur innatus calor ſpiritus & membrorum ab igne primæ formationis. Sicut enim ignis operatio eſt, diſſipare inſtar externi, ita innati eſt, non reſoluere humidum, ſed nutrire & augere. Quanto ergo plus eſt ignis intemperatura, de quo modò non agimus, nec conſideramus ad vitæ longitudinem, tanto fiet ſiccior humidi exiccatio. Innati verò caloris augmentum, quod in præſentia conſideramus, multiplicat, non minuit humidum. Quò fit, vt auctus in ſan-

Ad ſextam. guineo innatus calor, non magis minuat, ſed magis augeat humidum, quàm temperati calor. Eſt & illa diluenda ratio aduerſariorum, quanto ſanguineus cum maiore calore & humiditate ingreditur, vitam tanto minùs patietur aucta frigiditate & ſiccitate; quare peribit cum maiore calore & humiditate quàm temperatus; vnde fiet, vt licèt ingrediatur ſenectam tardiùs temperato, non tamen decedat à vita tardiùs. Probatio aſſumpti. Nam variæ ſpecies viuentium, cum vario temperamento migrant è vita, & varia membra vnius indiuidui ſimiliter; multo enim calidior & humidior eſt moriens caro hominis, quàm cutis, & oſſa eiuſdem: ergo & in variis natiuis temperaturis par eſt tantundem euenire. Diluitur autem ita contrà opponenti, ſi mors omni homini quomodocunque temperato ſuccedit per certum ſiccitatis gradum; vt exempli loco per ſiccitatem vt duo, conſtat ad eum gradum tardiùs accedere ſanguineum temperato: ſi ſuccedit per æqualem diminutionem natiui humidi geometricè, vel ſeruata eadem proportione, vt ſi ſuccedit omni homini naturalis mors, cùm primùm ex natiuo humido dimidium fuerit abſumptum, etiam ſanguineo tardior eueniet. Cùm enim ſanguinei originale humidum ſit graduum trium, non peribit ante exiccationem vnius cum dimidio; temperati verò originale humidum duorum eſt graduum: peribit itaque poſt vnius conſumptionem. Sed & ſi fingamus mortem naturalem cuique ſuccedere poſt æqualem exiccationem humidi natiui numericam, nempe quando primùm defecerit natiuæ humiditati gradus vnus: etiam ſic tardior mors debetur ſanguineo. Cùm enim reſiſtat tres gradus in ſanguineo humiditatis reſolutioni vnius, in temperato verò duo tantùm, tardiùs conſumetur vnus ille in ſanguineo gradus. Concludendum eſt igitur longæuiſſimam vitam deberi inter temperamenta quibuſdam ſanguineis, quorum humidum & calidum quantitate & qualitate ſunt vitæ aptiſſima. Quidam enim, licèt ſanguinei, tenui humido abundantes, ideò facilè difflabili, vel immodicè excedentes in calore, vel humiditate, vel vtroque; ita vt coctionem exactam perficere nequeant, parum viuaces ſunt. Sicut etiam quidam ſunt ob totius temperaturam ſalubres, qui tamen ob inæquale

Cur temperati nonnulli breuis vitæ. & varium partium temperamentum euadunt inſalubres; vt ſi caput calet, ventriculus verò friget, cum totius corporis moderata temperie. Et eſt ſolutio ad difficultatem Auerroi 6. collect. cur cum ſignis eiuſdem temperamenti, hic diu viuat, ille citò pereat; hic ſalubris degat, ille inſalubris. Eſt &

Cap. 1. illa prompta reſponſio, quòd vel fortunæ beneficio, vel continentiæ, quidam non habent occaſiones aut ægrotandi, aut pereundi; alij habent. Auerroo tamen illa cauſa placet; quia cùm ſit homo mixtorum vltimum, ſubit maiorem varietatem compoſitionis, quàm reliqua omnia, ita vt cum eodem ad ſenſum temperamento varias & affectiones, & paſſiones ſubeat. Nam roſa licèt in manifeſto temperamento frigoris, & ſiccitatis in primo conueniat cum myrto, diſſidet tamen in ſubſtantia & effectibus, ob eam mixtionis varietatem. Remotiorem cauſam recipit Auicena dictorum ef-

Libr. 18. animal. in fine. fectuum: refugit enim ad cæleſtem influxum. Commodè autem addit Haly hic licèt, a Turiſano impugnatus, eos qui arte ad ſanguineam temperaturam reducti ſunt, non perinde eſſe longæuos, atque eos, qui ab ortu eam contraxerunt; videlicet non reparatur quantitas humidi ſubſtantifica & cocta maior præexiſtente: ita enim liceret reiuueneſcere, ſed qualitas tantùm inducitur calida humida,

humida,remorans magis naturalem mortem,quod facit victus senilis,non tamen similiter naturalibus sanguineis vitam prorogans.Supereſt,vt de reliquis temperaturis præter moderatam inueſtigetur vitæ longitudo.Eas ſic locat Haly,licèt vitio librarij prætermiſerit calidam tantùm.

Intemperatorum vitæ varietas.

Breuiſſima vita eſt in frigido ſicco.	Quintò,in calido ſicco.
Secundò,in frigido tantùm.	Sextò,in humido tantùm.
Tertiò,in ſicco tantùm.	Septimò,in calido tantùm.
Quartò,in frigido humido.	Octauò,in temperato.

Longiſſima eſt in calido humido.Cauſa ſumitur ex aſſumptis.Cùm enim longiſſima vita debeatur calido humido,ex duabus illis qualitatibus calor per ſe & citra medium facit ad vitam , humiditas ſecundò & gratia tantùm alendi caloris.Nam & vita primò definitur per calorem.Prima participatio calidi in humido innato. Quò fit,vt oppoſita vitæ principia ſint frigiditas & ſiccitas, & inter illa duo magis frigiditas,vt meritò vita breuiſſima debeatur frigidæ ſiccæ; in qua duo principia vitæ oppoſita inſunt. Deinde frigidæ tantùm;vt quæ deſtituatur potiore vitæ principio. Inde ſiccæ tãtùm;ſequitur frigida humida:quia,licèt habeat principium vitæ imbecillius,humiditatem, deſtituitur potiore caloris.Eadem autem ratio locum habet in ſequentibus.

Dubitatio.

SED à quibuſdam non recipitur ſententia eius in calido tantùm, & humido tantùm , & calido ſicco. Putant enim tres has temperamentorum claſſes locandas eſſe poſt temperatam, deberique illis longiorem vitæ periodum:id quod oſtendunt , quia,ſicut calida humida excedit temperatam duratione propter abundantiam ſupra moderatum caloris ſimul & humiditatis:ita calida tantùm, licèt minùs,diutiùs tamen temperata viuet propter exceſſum caloris ad vitam facientis: pariter & humida tantùm propter humiditatis exceſſum.Cùm autem calor magis faciat ad vitam quàm ſiccitas impediat,ſequitur,vt æquè aucta vtraque qualitate,calida ſicca temperatura viuacior ſit quàm temperata. Addunt,cùm calor & humiditas ambo faciant ad probam humidi coctionem , & magis calor,calida tantùm excedet temperatam in vno coctionis principio,quare magis obtinebit & coquet humidum quàm moderata.Similiter & humida tantùm,nec ſecus calida ſicca. Non tamen conuincunt hæ rationes, nec enim receptum eſt probatis authoribus temperatum excedi in vitæ longitudine præterquàm à ſolo calido humido.Ergo licèt,vbi illa duo æque augentur,nec immodicè excedunt,faciant ad vitam : vbi vnum tantùm increſcit reliquo nõ mutato, magis feſtinat quàm tardet idcircò mors. Siue enim ſolus calor augeatur , mors feſtinat per reſolutionem : ſiue humidum ſolùm per ſuffocationem.Nec ſecus ad alterum,ſi ſolus calor increſcit, cum moderato humido exurit;ſi ſola humiditas,cum moderato calore non coquitur,ſed excrementitia redditur.

Ad primam. *Ad ſecundã.*

CAP. QVINQVAGESIMVMOCTAVVM.

Frigidior autem ac humidior temperatura,ſi parum quidem vtraque augeatur, pilis nuda eſt , & alba,& mollis,& craſſa, & pinguis. Si verò magis exceſſerit,reliqua quidem ſunt ſecundùm proportionem augmenti qualitatem , color autem vnà cum capillis rufus:quemadmodum ſi plurimum vtraque augeatur,liuidus.Si verò qualitatem augmentum fuerit inæquale,eius qua ſuperexceſſerit,indicia eminebunt.

CAP. QVINQVAGESIMVMNONVM.

Si autem frigiditas vnà cum ſiccitate æqualiter augeatur,natura durum ac tenue , & glabrum corpus habent,& tangentibus frigidum:pinguedo tamen ipſis & ſi graciles ſint,per carnes diſperſa. Capilli autem & color frigiditatis,modum ac proportionem ſequuntur.Vbi verò calida & ſicca temperatura in tempore decrementi in frigidum & ſiccum labitur habitum , tunc hi graciles ſiunt & duri , atque atra bilis in eis dominatur,& ob id nigri ſimul & hiſpidi euadunt. Vbi igitur altera qualitas plurimùm dominatur, altera verò parum à mediocritate recedit,ſuperabunt eius quæ dominatur , exilia autem erunt alteræ qualitatis indicia.

Color frigidorum quis.

EX SIONIS propoſitis eſt vnus,vel alter,qui lectorem remorari poſſit ſcrupus , de intemperamento frigido ſicco ab ortu contracto.Deinde de temporario agetur.Igitur ex indiciis frigidi temperamenti compoſiti ab ortu contracti,ſignum à colore deſumptum ob compendiũ obſcurius ſcriptum eſt. Cùm enim remiſſo frigori applicet album colorem, intenſiori tribuit rufum , qui tamen nigrior eſt,& exuſtionem aliquam ſignificat,intenſiſſimo liuidum;cùm tamen perpetuò alius ſit & nigrior pilorum quàm cutis color.Licèt ergo hic promiſcuè cutis & pilorum colorem deſcribat,aſſerens cutis colorem cum pilis rufeſcere,in albo & liuido ſubaudienda cutis eſt:in rufo pili;propter breuitatem enim non diſcriminat pilorum à cutis colore. Alterum verò ex pinguedine per carnem ſparſa habet cauſam,quia cùm frigida ſicca temperatura,de qua hoc ſignum pronunciat, habeat frigiditatem agens adipis,careat tamen humiditate materia eius:meritò fit,vt in ſolidis membris & ſub cute non concreſcat , propterea quod repugnat generationi eius,& ſiccitas totius temperamenti & ſolidorum peculiaris. In carne verò propter natiuam humiditatem relinquitur aliquanta humiditas , quæ a frigore concreſcat. Eſt & huius temperaturæ indicium à colore ſimile ſuperiori frigidæ humidæ,variante ſcilicet colore pro frigoris quantitate,in remiſſo,albo,in intenſo , liuido. Ex quo loco ſimul & ex 2. de temper. colligendum eſt, non coire , nec ſemper , nec frequenter cum temperamento totius frigido ſicco , quod hic venamur, abundantiam melancholiæ in vaſis , nec nigrum totius colorem cum hirſutie : imò magis albedinem , vel liuorem. Scilicet

Melancholici color. *Cap. vlt.*

frigus propter defectum exuſtionis tam pilos quàm cutem dealbat: & alimentum, cùm per defectum caloris & humiditatis qualitatum coquentium non percoquatur in ſanguinem, manet ſub forma pituitæ magis quàm melancholiæ. Qualis autem temperatura aceruet melancholiam, explicabitur ſequenti annotatione.

Bilioſi an ſemper temperato calidior.

CÆTERVM de ſignis frigidi ſicci ex tempore contracti, non eſt leuis dubitatio, cur cùm Galenus in hoc libro de ſingulis temperaturis tradat ſimpliciter notas citra diuiſionem, in ſola frigida ſicca ſeparat, ita vt alias afferat de eo temperamento natiuo, alias de eo ipſo, ſi ex tempore contrahitur; ita vt multi preſſi rei difficultate opinentur proprium ineſſe hoc bilioſis à natura, quod nulli aliorum originalium temperamentorum; vt nō conſeruet per omneis ætates temperamentū quod ab ortu obtinuit: ſed cùm infans calidior ſit & ſiccior temperato, infante ſimiliter & adoleſcens & iuuenis, verùm in ætatibus, inclinante & ſenecta deſinit eſſe inclinans calidior & ſiccior temperato, & commutatur in frigidiorem & ſicciorem temperato: id quod huic ſolæ inter temperaturas euenit, eò quòd parca natiui lapſus humiditas multum calorem ab ortu ſuſtinere non poteſt. Sed reiiciendum eſt hoc illorum inuentum: nam ſi temperatus eſt ſalubris ſimpliciter ſemper, & bilioſiſſimus inſalubris ſimpliciter ſemper, ex definitione obſeruabunt ambo natiua ſua temperamenta per omnes ætates. Quare inclinans temperatus erit inter inclinantes temperatiſſimus; & qui natus eſt bilioſiſſimus, erit inclinans bilioſiſſimus. Item niſi ſenex bilioſus inter ſenes recederet per calidum, falſò traderetur à Galeno in febriente bilioſo ſene, ſumi à febre indicationem ad frigida à ſenecta, ſicut à naturali conſeruando; à bilioſo verò temperamento ad calida. Quod ſi ea illorum, qua mouentur, ratio conuincit, fatendum eſt leonem ſenem minùs calere homine ſene. Nam maior eſt ab ortu in leone calor & ſiccitas, ſi ad hominē conferatur, quàm in bilioſo homine collato ad temperatum. Si ergo leo ſenex adhuc conſeruat maiorem calorem homine ſene, cur non ſimiliter bilioſus ſenex collatus ad moderatum ſenem? Expendendum eſt igitur, cur Galenus ſeparatim in hoc capite alia recenſet ſigna frigidi ſicci ab ortu, alia ab ætate. Deinde cur, ſi omnis inclinans eſt frigidus ſiccus, peculiariter hic de bilioſo inclinante meminit. Tertiò, cur humidum bilioſi non conſeruat gradum caloris priſtinum; quandoquidem ſi accidat eum hecticè febrire, conſeruat gradum multo intenſiorem natiuo.

Lib. 3. Therapeut.

Cur tradit ſeorſum ſigna temperamenti ex tempore.

DE PRIMO, libri intentio eſt inuenire præſens temperamentum, quod ferè contrahitur ab ortu. Ferè enim varia hominum temperamenta cauſam habent varietatem principiorū in prima formatione: Accidit tamen aliquando, vel propter inſignem à victu mutationem, vel propter ſimilem ab ætate contractam, vt præſens temperies variet à natiua. Quo caſu ſolet Galenus particulatim docere ſigna originalis, & particulatim præſentis. Id fecit ſecundo de temper. docens agnoſcere frigidam temperaturam præſentem non natiuam ex habitu pingui cum amplis vaſis. Vaſorum enim amplitudo natiuum calorem abundare ſignificat, pinguedo præſentem frigiditatem. Sic hic cùm ex diſcurſu ætatiuo contrahant vniuerſi in inclinante & ſenecta temperiem frigidam ſiccam, licèt ab ortu fortè habuerint, quamuis aliam, aut etiam temperatam; meritò adiunxit conatus nil relinquere, quod facit ad propoſitum negotium, ſeparatim ſigna frigidi ſicci natiui & frigidi ſicci ab ætate. Ad ſecundum propoſiturus exemplum de altero genere frigidi ſicci per melancholiæ abundantiam (nam in proprio genere non abundabat) affert in medium natura bilioſum, quod in eo aperta eſt atræ per inclinantem abundantia. Nam, vt in pituitoſo non perducitur alimentum ad exactā ſanguificationem, in temperato non excedit; ita in bilioſo per exceſſum exuritur, ita vt in inclinante euaneſcente iam ignea parte plurima, maneat exuſtum terreum plurimum. Quia ergo in hac poſteriore parte tradenda erant ſigna atræ abundātis, abundat autem maximè in natura bilioſa, ideò ad maiorem ſignorum euidentiam proponit naturam bilioſam inclinantem. Quod verò tertio loco dubitatum eſt, ſoluunt quidam dicentes ob humidi paucitatem, ceu materiæ conſeruantis, non durare priſtinum calorem, quandiu ſcilicet non iungitur valida aliqua cauſa excalfaciens, quæ cogat figi calorem, vel intenſiorem in pauco humido. Ea cauſa, quia adeſt hectico, poteſt modicū illud humidum conſeruare intenſum hectici calorem; quia verò deeſt ſano per ſenectam, nō tuetur priſtinum gradum. Illud eſt & manifeſtius & planius, frigiditatem inclinantis ætatis, nō pendêre à diminutione gradus caloris, ſed quantitatis. Cùm enim calidum non pendeat ab humido in ratione ſuę intenſioris & vehementiæ, ſed quātitatis, quia niſi habeat copiam humidi, ex quo ſubinde alatur, minuitur quantitas eius, & marceſcet; non ſecus quàm flamma lucernæ deficiente oleo: ſequitur, vt cauſa eius frigoris ſit inopia humidi reficientis ſucceſſione quadam deficientis calidi copiam.

Dubitatio.

SI AVTEM adhuc pergas quærere, cùm ætas inclinans ſit gradu frigidior præexiſtente, cur calidum illud quantum quantum eſt, remittitur in gradu priſtino caloris? Prorſus aſſerendum eſt mixtum ex partibus calidis & frigidis remiſſius reddi calidum, non ſolùm quādo pars calida componens à gradu ſuo labitur, remittitúrque: ſed etiam ſi quantitate minuatur. Itaque cùm inclinans habeat calidi vnam vnciam tantùm, cùm antè haberet eiuſdē calidi vncias duas, meritò homo inclinans eſt frigidior vigente. Adde, quòd etiā illa vncia remittitur in gradu caloris propter ſuccreſcentem pituitam. Cùm enim ex defectu coctionis propter aduerſantes qualitates pituita augeatur, ſua frigiditate caloris gradum priorem diminuet, & à perfectione priſtina deiiciet.

In omnibus verò, de quibus ſuprà diximus, & poſteà dicemus, commune eſt temperatura indicium, ſi membrū facilè frigeſcit, vel frigiditatis, vel raritatis: ſi verò non facilè, vel caliditatis, vel denſitatis. Si verò à deſiccantibus offendatur, & aridum & ſiccum, & non facilè mobile fiat; ſiccitatis: quemadmodū & ſi ab hume-

humectantibus grauiter se habeat, humiditatis. Inspicere autem oportet, si eandem omnes musculi seruant temperaturam, vel minimè eandem, atque in omnibus animaduertere subiectorum ossium quantitatem. Nonnunquam enim gracile videtur membrum, cùm non sit gracile, quoad musculos attinet, sed propter ossium tenuitatem tale videtur. Sic & crassior quibusdam plerunque apparet, non ob ossium amplitudinem, sed ob multitudinem carnis, quæ vel aucta, vel comminuta, vel durior, aut mollior effecta, siccius aut humidius membrum ostendit: pauca igitur ac dura, siccius; multa autem & mollis, humidius. Sic & inter media spacia similarium corporum, vt plus vel minus humidæ substantiæ in se ipsis continent, vel crassius, vel tenuius, vel humidius, vel siccius membrum ostendunt; humidior quidem, vbi subtilior est, & plurima est humiditas: siccior verò, vbi crassior simul & minor. Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ veræ solidæ sunt ac primæ, nullo modo possunt effici humidiores. At satis est, si quis eas celerius exiccari prohibeat: intercepta autem in ipsis spacia hac vel illa humiditate complere possibile. Hæc verò est proprium similarium partium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa trahitur. Communis autem hæc ratio & omnium partium extitit, & iterum in salubrium atque insalubrium causarum doctrina repetetur. Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus.

Annectit in calce huius sectionis sententias quatuor apprimè necessarias ad complementum agnitionis temperaturæ totius hominis. Prima, iudicium est ab alteratione externa faciēs ad agnoscendam intemperaturam siue totius, siue cuiusuis membri. Facilis alteratio ad certam qualitatem, significat lapsum natiuum membri ad eam qualitatem: nisi fortè causa eius alterationis sit membri raritas. Secunda est determinatio scopi huius sectionis: propositum enim fuit per signa indagare temperaturam totius, id est, musculorum. Ne tamen decipiamur in ea inquisitione, oportet memorari, non necessariò esse idem in musculis omnibus temperamentum. Quare exploranda sunt dicta signa, non in sola facie, vel brachiis, sed in omnibus corporis musculis. Tertia est determinatio signi sumpti ex magnitudine & carnulentia totius. Sæpe enim imponit apparens membrorum magnitudo, quasi sit carnulentia, cùm magis sit ossium amplitudo cum carnis inopia. Quarta determinatio est ad signum sumptum à mollicie sensata, pariter & à magnitudine. Fit enim non rarò in cachecticis & senibus, vt tactus mollis sit, & inflata membra; cùm tamen reuera membra in se sint & gracilia & sicca. Sed fallit tactum humiditas copiosa per membrorum poros dispersa, quæ simul & carnes tumefacit, & laxat, quare crassities monstratur cum tactus mollitie, citra membrorum vel crassitiem, vel humiditatem.

SED singulæ quatuor sententiæ seorsim vberiùs discutiantur. Et quod ad primam attinet, meritò vniuersale signū agnosci locauit in tractatu de notis totius, cùm faciat hoc signū, & ad totius, & ad singularum partium agnitionē. Verùm à Galeno ob breuitatem describitur non integrè. Nam quando contrariorum membrorū diuisiones afferuntur, non completè traduntur vtræque; sed quædam membra in vna, quædam in alia diuisione, vt vtraque ex altera suppleatur. Ita ergo perficitur tota. Si aut totum aut membrum aliquod citò ab externo calefaciente calefit, vel calidum est, vel rarum; si tardè, vel frigidum, vel densum. Altera diuisio, si citò aut multum ab externo agente refrigeratur, vel frigidum est, vel rarum: si tardè aut parum, vel calidum, vel densum. Sed cur in passiuis non similiter colligit ex facilitate passionis, vel temperaturam, vel compositionem, sed solam temperaturam dicens: si citò exiccatur, siccum est; si citò humescit, humidum. Secundò, quomodò separat rarum à calido, & densum à frigido dicens; vel calidum est, vel rarum: vel frigidum est, vel densum. Cùm constet omne calidum esse rarum, sicut omne frigidum densum. Tertiò, quomodò ex alteratione externa determinatè colligetur temperamentum, non solùm sub disiunctione, quod Galenus facit. Quæ tamen ita dissoluere tentandum est.

Primę senten tiæ agitatio. 2. Aph. 15. Lib. 4. simp. cap 2. & lib. 5. cap. 22.

PRIMVM quidem sic ob robur in agendo actiuarum, commoditas penetrationis ex raritate plurimum promouet actionem: in passiuis verò ob actionis ignauiam non sequitur momentanea impressio, nisi per moram in passo homogeneo; raritas enim non valde auget actionem.

Dubitatio prima.

AD secundum, calor post ortū cùm agat in virtute tantùm elementali, perpetuò rarefacit, sicut frigus cōdensat: verùm in prima formatione nihil prohibet raritatē iungi, & calori & frigori. Cùm enim sint naturæ cōpositionales raritas & densitas, & compositio nō sequatur solū tēperamentum, sed etiam vim diuiniorem; fieri potest, vt formetur frigidus cum raritate, & calidus cum densitate.

Dubitatio secunda. Lib. 2. de temp. cap 14.

TERTIVM verò facilè ex litera absolui potest, si enim simul & à calido citò calefit, & à frigido citò refrigeratur, rarum est, non calidū: si verò ita à calido excalefit, vt tamen à frigido haud promptè refrigeretur, eiusmodi corpus calidum est, non rarum.

Dubitatio tertia.

SVPEREST, vt inquiratur causa facilis impressionis ab vtraque qualitate, vtpotè à calido & frigido simul, quod author non docuit, non ab vna tantùm quod docuit. Sunt autem huius effectus causæ ferè treis. Prima, raritas compositionis dicta, cuius indicium tradidit lib. 2. de sanit. sudoris copiam. Altera causa, confluxus ad partem humorū contrariè temperatorum per interualla, de qua scribitur lib. 4. Aphor. & apparet in partibus ex chronico aliquo affectu debilibus, vt sentiatur modò igneus calor, modò niualis frigiditas, aut in capite, aut in quouis alio membro. Tertia causa defectus innati caloris in parte, de qua scribitur primo Prorhet. & est exitiosissimum signum in proximis morti, qui modò rigent, & operiri postulant, modò nil indumenti tolerant. Deficiente enim innato calore, qui renititur calefacienti, & refrigeranti, & vtrique opponitur; fit, vt pateat membrum omni alteranti ad quemuis excessum. Idem accidit gracilibus & conualescentibus, vt ab hyeme gelentur, ab æstu verò inflammentur.

Dubitatio quarta. Cap. 15. Aphor. 40. Sect. 2. com. 8. Lib. 1. de vsu cap. 13. & secunda 1. doct. 3. cap 3.

Secundæ sententiæ agitatio.

Lib. 2. de temp. cap. 12. com. 13. Lib. 2. de temp. cutat.

EX SECVNDA verò sententia colligitur frequens multorum error ex temperamento vnius membri colligentium simile temperamentum in toto. Stat enim esse hominem pectoris amplissimi & hirsutissimi, quare leoni similem audacem, cordéque calidum; non tamen perinde reliquo corpore calentem. Alius verò est hirsutis cruribus, hirsi similibus, salax, testibusque calidis, non tamen idcircò similiter in toto. Quare errore illo vulgari medici hac parte labuntur, quem recensuit in prooemio acutorum Galenus, vt sumant frequentia pro perpetuis. Commodè autem addit, quandoque excessum intemperamenti in vno membro causam esse oppositi excessus in reliquis, sicut & imbecillitatem vnius causam esse roboris in reliquis. Sicut enim in variis speciebus apparet; in genere aquatilium, quæ simplici cute molli teguntur, nil habentia extrà corticis, intrò sunt magis crassa & terrea, vt congri, lampetræ. Quæ verò squammis teguntur, carne sunt molliore, & humidiore, eò quòd terreum secessit ab extima. Quæ verò testa, aut crusta teguntur, vt locustæ, & magis testudines, & ostreæ, carne sunt & humidissima & laxante. Sic intra vnam accidit speciem, vt si hepar valde labitur ad calidum, membra alia maximè vicinia, vt ventriculus, destituantur calore, & refrigerentur, quæ inæqualitas nobis frequens est; licèt quidam magis eò referant quòd immodicus calor hepatis exiguum ventriculi depascitur, sicut radius solaris flammam. Adiicit & Galenus coniecturam, qua agnoscatur æqualitas temperamenti in toto & partibus. Si enim conuenit compositio vnius membri cum reliquo corpore in magnitudine, colore, hispiditate, & vasorum magnitudine, ferè conueniunt omnia etiam in qualitate temperamenti. Licèt enim compositio sequatur vim diuiniorem, tamen etiam bona ex parte, sequitur temperamentum, maximè color, hispiditas, & vasorum amplitudo. Quando ergo Hippocrates in Epidemiis colligit temperaturam totius ex oculorum colore, vel vocis gracilitate, potest recipi, quasi ea explorauerit in temperatura corporis æquali. In qua indicium de vna parte habet locum in reliquis: vel quando alia signa totius iunguntur ad eandem significationem. Si enim adsunt signa caloris in toto, & iungitur vocis magnitudo, & pectoris amplitudo, multo magis firmatur indicium de calore totius. Altero ergo horum duorum modorum, potest locum habere, quod vniuersim & sine distinctione reprobum est, vt ex vnius membri temperamento de toto corpore pronuncietur. Colligendum autem ex hoc loco est, non modò in vno corpore membra variæ denominationis posse labi ad oppositas temperaturas, sed & vnius. Nam fieri potest, vt in vno corpore hi musculi caleant, reliqui frigidi sint.

Varietas lapsuum in partibus.

Tertiæ sententiæ agitatio.

Quartæ sententiæ agitatio.

ILLVD considerandum est de sententia tertia non minùs necessariam esse eam determinationem, quæ ex magnitudine ossium sumitur. Nam qui est facie satis ampla & cruribus propter ossium amplitudinem cum pauca carne, non modò non est carnulentus & crassus, sed est frigidus, gracilisque. Contrà, vbi paruissima sunt ossa, multa licèt caro reddit habitũ tenuem, quare frigidus iudicabitur, qui verè calidus est: nisi priùs per signa separetur crassitudo carnis ab ossiũ crassitudine.

Lib. 2. præsag. 28 & li. de Maras. cap. 6. & 7. Therap. cap. 5. Lib. 2. de different. feb. c. 1 & 7. & 1. Epid. 7. Sect. 2. com. 73.

IN postrema verò sententia, per solida membra Galenus hic & sæpè intelligit spermatica, quorum origo ex semine est. Quandoque etiam sanguinea hoc nomine includit. Vocat autem hic eadem spermatica etiam prima; licèt mirētur quidam, proptereà quòd ossa suffulciunt corporis fabricam, fibræ verò carnem, quæ infarcit tantùm residuas solidorum inanitates: ideò meritò spermatica illa prima vocat. Addit explicare, cur quandoque sensata mollities non significet membrorum humiditatem; quia potest mollem tactum efficere humiditas per poros sparsa ad alendum plurima, licèt membra in se arescant. Exempla sunt apertissima in cachecticis & senibus, in quibus tactus mollis est, & laxus propter copiam pituitosi alimenti in poris membrorum contenti: in cachecticis enim ob frigiditatem hepatis morbidam, in senibus ob ætatiuam, non plena fit alimenti sanguificatio. Explicat quale sit id alimentum, cùm enim apud Hippocratem libr. de alimento, & Gal. alimentum tripliciter dicatur: quod verè & actu alit, id est, quod actu reparat & restituit resolutum; id est quod iam assimilatur. Non (quod vulgò referunt) quod iam assimilatum est, nam assimilata iam caro est, non nutrit carnem. Secundò, quod est quasi alimentum, quod scilicet vnitur. Tertiò, quod est futurum alimentum, patétque latissima comprehendens nonmodò id quod apponitur, sed & quod per vasa trahitur, imò & quod in ventriculo & extra continetur: humiditas hæc per membra sparsa, efficiénsque mollem tactum, verum ait esse alimentum, non improprium & latè dictum, quale est quod per vasa trahitur.

Lib. 1. natural. facul. cap. 11. Alimenti significata.

SECTIO OCTAVA.

CAP. SEXAGESIMVM.

Ventriculi indicia, eius quidem qui natura siccior existit, si celeriter sitibundi fiant, & paucus eis sufficiat potus, à plurimo autem aggrauentur, fluctuationibus infestentur, ac superfluitet id quod abundat: Et cibis delectentur siccioribus.

CAP. SEXAGESIMVMPRIMVM.

Humidioris autem, si neque sitibundi fiant, & superabundans humidum facilè tolerent, & cibis gaudeant humidioribus.

Iuxta diuisionem membrorum suprà traditam, primùm de principalium membrorum quatuor temperatura dilleruit, addens ad exemplum ottorum à principalibus oculos. Ex tertio autem genere, quæ scilicet reguntur facultatibus & innatis, & influentibus, proposuit musculos, ventriculum, pulmonem: siue quia hæc tria magis cohærent & famulantur principalibus; musculi cerebro, ventriculus hepati, pulmo cordi: siue quia horum cognitio magis necessària est, cùm plurimùm mutent naturam eorum quæ corpori applicantur, siue per sanitatem, siue per morbum. Nam aër non solùm cordi, sed & temperaturæ pulmonis, cui primò occurrit, debet respondere: alimentum noo hepati tantùm, sed magis ventriculi temperamento primum cocturo; reliqua verò omnia iuxta totius naturam (ea est musculorum natura) varianda sunt. De ventriculo ergo iuxta morem docet notas hic passiuarum simplicium. Secundò, actiuarum item simplicium. Tertiò, de compositis calidis. Quartò, de compositis frigidis. Primùm igitur de ventriculo breuiter; pòst de potissima eius functione, ea est fames, disputabitur.

De primo illa dubitari possunt, Cur cùm natura dicauerit ventriculum & hepar coctioni alimenti pro toto, sitque multo difficilior ventriculi quàm iecoris operatio in cibi attrione; noo præstitit ventriculo maiorem quam hepati calorem? Sed & illud; cur, cùm hepar in quatuor sobstantias sua coctione separet alimentum; ventriculus in solas duas diuidat, succulentam, & fæcosam? De ordine verò, cur hic contra morem reliquorum capitum aggreditur à passiuarum notis? Ea ita dissolui, expedirique decet.

Dubitatio prima.

Operatio ventriculi in alimentũ iuxta numerum facultatũ naturalium quadruplex est, attractio, retentio, concoctio, expulsio. Ex quibus reliquæ tres meliùs perficiuntur membranoso, fibroso, & subfrigido mẽbro; coctio meliùs carnoso. Quia ergo priora munia in alimẽto sunt attractio, & retentio; accommodauit natura substantiam, & temperaturam ventriculi membranosam prioribus functionibus: resarsit autẽ defectum coctionis in vẽtriculo, generatione hepatis carnosi.

Secunda.

Numerum verò substantiarum, quæ vtrobique variè prodeunt, quidam referunt ad varietatem agentis. Quanto enim calor hepatis potentior est, tanto magis separat heterogenea, quare in plures partes alimentum partitur. Sed addenda est ex materia causa, quoniam liquidum actione caloris in hepate ebulliens facile secedit in varias, quibus constat substantias, multo magis quam solidum in ventriculo alimentum.

Tertia.

Nouum verò ordinem hac de causa sequutus est; signa ex siti & fame omnium apertissima ad temperamenti ventriculi agnitionem, inter reliqua notissima sunt. Illa autem significant magis passiuas quàm actiuas qualitates: solétque perpetuò Galenus in omnium agnitione affectuum exercere lectorem primùm in facilibus, à quibus deducit ad difficiliora.

De fame propositio prima.

De fame verò tractatio propositionibus quibusdam absoluetur. Prima, ad famem quinque concurrunt symptomata lib. primo de caus. sympt. non, quod vulgò citant, quinque motus. Primum, extima membrorum inanitio. Secundum, naturalis tractus membrorum ab hepate, hepatis à ventriculi ore, videlicet maxima: nam quod eiusmodi tractus, licèt minor, termineretur ad totùm ventriculum & intestina, dixit lib. 9. de vsu part. Tertium, est diuulsio in ore ventriculi ex vasorum actione. Quartum, sensus eius diuulsionis. Quintum, postremúmque, animalis appetentia qua cibus expetitur exterior. Ex his quinque primum inest animalibus, quatenus ex calido humido constant, ex vi scilicet elementali. Secundum & tertium ex vi vegetabili, quatenus animata sunt. Itaque ad instar plantarum semper sunt in opere. Quartum verò & quintum insunt illis, vt animalia sunt sensus participia: nam appetentia illa postrema cibi externi cùm sequatur sensationem suctionis, animalis operatio est toto genere distans ab appetentia illa priore loco numerata naturali functione. Ideò autem eguerunt animalia duplici hac supra plantas actione, quia alimentum distans requirunt, non paratum semper & proximum in plantarum similitudinem: quare instinctu naturæ planta tota ex radicis fibris trahit, membra verò animalis vim trahendi vniuersam in ventriculum conuertunt: à quo meseraicis vasis instar fibrarum multiplicibus sugunt. Sequitur solutio ventriculi, cùm vasa non reperientia alimentum in ventriculo vnde trahant, conuertuntur ad ventriculi ipsius humidum exhauriendum. Cùm autem rursum alimenta sumuntur, conuertuntur (ait Galenus) venæ ad alimenta, ex quibus sugunt. Ventriculus autem ex ipsis tantùm trahit, quantum anteà venæ ab ipso traxerant. [*ex ipsis*] videlicet alimentis, non quod quidam prauè interpretantur, ex ipsis vasis. Addit Galenus, ex his quinque symptomatis quartum esse famem: quod tamen à multis non recipitur, opinantibus famem esse postremam illam appetentiam cibi externi, in cuius testimonium citant Aristotelem definientem famem, quod sit appetitus calidi sicci; sitim verò appetitum frigidi humidi. Verùm licèt controuersia, postquàm de numero rerum constat, iam sit de nomine; si modò conseruatur vulgaris verborum significatio, fames est sensatio suctionis quarto loco numerata. Nam torqueri nos dicimus fame, & famem rem esse molestissimam, & quosdam periisse fame, quæ omnia falsa sunt, si fames importat appetentiam, vel ingestionem externi cibi.

Cap. 7.

Cap. 11.

Lib. 1. de caus. symp. 7.

Lib. 2. de anima cap. 3.

Propositio secunda.

Propositio secunda: Quæ sit famis coniuncta & sine medio causa, litigant. Multi referunt ad frigiditatem melancholiæ transmissæ ad ventriculum famis excitandæ gratia: qui alibi sufficienter refelluntur. Nam (vt & hic breui referatur) si intelligũt melancholicam fæcem, quæ perpetuò à splene ad ventriculum eructatur: cùm illa perpetuò & æqualiter mandetur in modum reliquorum excrementorum, non potest per certa spacia famem inducere. Si verò significant succum melancholicum, quem famescens ventriculus ex vicinis vasis rapit, nec ille potest famem efficere.

Sententia prima.

Lib. 5. de loc. affect.

Nam priùs eſt ventriculum fameſcere, quam repleri prauis illis ichoribus. Imò poſteaquàm illos recepit, ceſſat fames, quod experiuntur hi qui impranſi prætereunt aſſuetam cibationis horam.

Secunda.

Alij cauſam opinantur motum partium ventriculi diuulſarum: is enim motus, ſeu ſenſile commune ſentitur ad proprij ſenſilis perceptionem. Neque obſtat, quòd fameſcentes non percipiunt certam aliquam in ventriculo qualitatem, cuius gratia motum dignoſcant. Nam in eo qui à longè videtur, quandoque diſcernit viſus motum, non diſiudicans certum aliquem colorem; licèt motus non niſi interceſſu coloris ſentiatur. Nec nos moueat, quod ſentitur in fame dolor, & tamen non interuenit in particulis ventriculi motis qualitas prima ſua vehementia dolorifica. Quia licet commune ſenſibile non percipiatur citra interuentũm & perceptionem ſenſibilis proprij, quod tamen cum moleſtia vel delicia percipiatur, non habet neceſſariò ex proprio ſenſibili. Fit enim ſæpè, vt figura aliqua præ turpitudine horrorem, & moleſtiam inducat intuenti, licèt figura non ſentiatur niſi ſub ratione colorati, qui tamen color non inducit horrorem. Sic licèt qualitas mouentis non inferat dolorem, & motus niſi gratia qualitatis primæ non ſentiatur, poteſt motus eſſe dolorificus, & moleſtè ſentiri.

Tertia.

Verùm relictis duabus explicatis ſoluendi rationibus, multo facilius & Galeno magis conſentaneum eſt, aſſeuerare ſenſatum dolorificè à ventriculo fameſcente eſſe diuulſionem, vel ſolutionem ipſius à ſuctu vaſorum. Nam famem Galenus definit, quòd ſit ſenſus diuulſionis. & lib. 7. de placit. dixit cùm tactus ſenſus ſit maximè corpulentus & terreus, terrei autem ad terreum primus occurſus ſit per acutum & obtuſum, vtpote contactus terreos molium ſuarum, poſteriores per calidum & frigidum, aut per humidum & ſiccum: fit, vt ventriculus in fame moleſtè percipiat non frigiditatem, aut vllam ex primis qualitatibus, non motum, frictionémne partium ſuarum, vel vllum ex ſenſibilibus communibus: ſed aſperitatem, vel acutiem, aut ſolutionem, ex trahentibus violenter meſeraicis. Vna enim oppoſitio ex iis quæ à tactu peculiariter agnoſcuntur, eſt aſperi & lenis, vel acuti & obtuſi, ita vt aſperitas affirmatione agnoſcatur perforatione, rupturáque ſenſorij, planicies verò priuatione eius impreſſionis: ſicut grauitas per depreſſionem, leuitas priuatione depreſſionis: & color immutatione ſenſorij, tenebræ priuatione.

Cap. 14.

Cauſa famis remotior.

Cauſa autem remotior non proxima cogens meſeraicas conuerti ad diuellendum, apud quoſdam eſt defectus humidi ſubſtantifici ventriculi. Sed fruſtrà, quia in athleta, quamuis abundet ventriculus ſubſtantifico humido, deficiente intrò chylo, confeſtim inſurgit fames; & in conualeſcente, cuius eſt ventriculus innato humido gracillimus, vbi cibis plenus eſt ventriculus, ceſſat ex toto fames. Eſt ergo cauſa cur vaſa ad ventriculi humidum depaſcendum conuertantur, inopia humidi chyloſi intra ventriculi inanitatem, à quo anteà ſugebant.

Dubitatio.

QVOD autem ex humidis ventriculi multis, fameſcentes meſeraicæ trahunt? Sanè quod faciliùs cedit trahentibus, id eſt, quod apponitur. Deinde ſi ceſſat nouum alimentum, trahitur & id quod vnitur, tandem quod aſſimilatur.

Propoſitio tertia.

PROPOSITIO tertia. Eſtne fames vel omnis, vel aliqua, naturalis affectus? Videntur enim illa duo repugnare naturali affectui; primùm, quòd intercedat in fame & ſiti perpetuò dolor, & ita ſymptoma præter naturam: alterum, quòd appetitur contrarium conſtitutioni præſenti. Nam ſitiens excalfactus & aridus fertur in potum refrigerantem & humectantem. Solutio. Naturale multipliciter dicitur.

Cap. 2.

Duo autẽ eius ſignificata referũtur lib. de metaſ. naturale ſiquidem dicitur, quod ſequitur ad opera naturę, licèt nõ ſit intentum, aut opus naturæ, quomodò ſenectus & mors in hoc ſignificato naturalia conceduntur, non in altero. Alterum ſignificatum eſt, quo naturale dicit operationem naturæ & à natura intentam. Ergo non ſolùm iuxta primam, ſed & iuxta alterã verbi interpretationem, naturales affectiones ſunt fames & ſitis. Si enim natura non intẽderet ſponte ſua moleſtiam illam, non muniret os ventriculi ſubiectum diuulſionis, tam multis neruis exactè ſenſuris diuulſionem etiam minimã. Nec ideò ſequitur naturam in animali intendere malum & dolorem, quia intentat dolorem non tanquàm finem, ſed tanquàm medium prohibens vehementius malum marcoris proprij. Quemadmodum enim in moribus etiam benignæ matres filios verberãt, quo leuiore malo retrahant à maiore: ita natura ad ſpeciei durationem genitalibus membris indidit ex retento ſemine ingẽtem moleſtiam; vt ita excitaretur ad ſpeciei durationem: ori verò ventriculi non minorem ex alimento deficiente, vt admoneretur alimenti neceſſariò pro vita ſumendi, non nouercæ odio, ſed matris amore. Eſt & aliud naturalis ſignificatum, iuxta quod fames dicetur naturalis quæ non pendet à cauſa aliqua præter naturam, ſed à ſola vaſorum ſuctione. Iuxta quod aliqua fames eſt naturalis, de qua agimus: alia innaturalis, quæ oritur ab acida pituita, vel ab immodica ventriculi frigiditate, vel ab alimentis mordentibus, quæ omnia ſimiliter ſuctioni vaſorum imprimunt, vt deluſa facultas conſimiliter feratur in cibos.

Propoſitio quarta.

PROPOSITIO quarta: Cur non ſentitur fames in membris, ſed in ſolo ventriculo; ſiquidem in membris ſunt cauſæ famis, defectus alimenti ſentiendus, & facultas ſenſura? Cauſa eſt: non adeſt in membris ſolutio cum dolore ſentienda. Cùm enim trahentibus membris facilè concedant vaſa, vaſis hepar, hepati ventriculus; non ſequitur ſolutio in aliquo horum, ſed in ſolo poſtremo ventriculo, cui non concedit vlterius membrum. Accedit, quod vis ſentiens non ſimiliter eſt in membris, vt in ventriculo.

Obiectio.

Cur ergo ſi non ſentitur dolor niſi in termino meſeraicarum, ceſſant autem multo plures ad fundum ventriculi, & inteſtina, quàm ad os eius; in ore percipitur fames & roſio? Quia trahendi ductus ille in ſolo ore terminatur; nam inteſtinis concedit etiam fundus ventriculi, fundo os, ori nihil. Pręter eà nõ eſt ſenſus acrimoniæ in illis, qualis in ore ventriculi. Quomodò ergo

dò ergo

Obiectio.

dò ergo famescunt embrya, si non trahunt à ventriculo? prorsus nō magis famescunt quàm reliquæ matris partes. Similiter enim reliquis mēbris trahit embryum à vasis matris, & per vasa ab hepate, & ventriculu materno: quare ipsum in se verè non famescit, sicut nec reliqua membra materna.

Propositio quinta. Cap. 3. Cap. 5.

PROPOSITIO quinta: Quomodò definitur Aristoteli 2. de Anima, fames appetitus calidi sicci, cùm non sit appetitus, sed dolor præcedens appetitum, sicut distat morbus à medicamenti inquisitione? Præterea non semper fertur ad calidum siccum, imò per æstatem & febres magis fertur in frigidum humidum? Quomodò item recipietur Galeni dictum lib. de Inæquali intemp. famem fieri ex aucta humiditate, sitim verò ex siccitate? Primum enim non conuenit, vt causa & sensatum in fame sit diuulsio, quod hìc asserimus, & humiditas quod illic. Præterea humiditas aut non gignit dolorem, aut imbecillimum, & vix sensilem, sicut & siccitas; sed fames & sitis ad interitum vsque cruciant: non nascuntur ergo ex passiuis qualitatibus. Sed soluuntur; nam datur ea finitio per causam finalem: est enim fames dolor concessus animanti ad quærendum externum alimentum. Ad alterum, putant famem compositum esse appetitum ex naturali & animali, in qua tamen cōpositione superat naturalis: sitim similiter in qua tamen compositione superat animalis naturalem. In fame ergo, quatenus est naturalis appetitus, solùm quæritur restaurans; quatenus animalis, calidum quæritur, & siccum: sic in siti quatenus est naturalis, res quęritur; quatenus animalis frigidum & humidum. Sed sunt fictitia, quia appetitus naturalis ventriculi ad alimentum non est aliud quàm tractus alimenti, & perpetuò operatur præsente obiecto: appetitus verò animalis fertur in cibum multo magis absentem quàm præsentem, & non perpetuò adest; sed deficiente tantùm in ventriculo alimento, quare ex ambobus vnus appetitus conflari non potest. Ergo id quod per famen trahitur, si conferatur ad id quod per sitim, meritò vocatur calidum & siccum, cùm sit calidius & solidius multò potione. Ad sententiam verò ex Galeno citatam, non memorat ibi Galenus veram famem in ventriculo ex solutione ortam, sed molestiam in toto corpore perceptam ex alimenti inopia: Cùm enim in fame deficiat solidum rori commixtum, in siti verò ros solido infusus, potest dici in fame abundare humiditatem; quia in ea permixtione absumptum est solidum, non roridum; in siti verò abundare siccum, quia defecit solus ros, non solidum: & excessus earum qualitatum, quamuis passiuarum, sufficit inducendæ molestiæ illi membrorum, non cruciatui ventriculi ex vera fame ortum ducenti.

Solutio primi. Secundi. Tertij.

De siti. Propositio prima. Libr. de mort. & vita.

DE SITI verò sententiis sequentibus absoluetur tractatio. Prima: Vtilissimè prouisum est à natura vt inesset membris duplex ad humidum appetitus, nullus ad tres reliquas qualitates videlicet, quia vita prima est calidi in humido participatio, quare à primo ortu obtinuerunt viuentia singula calidi modum sibi sufficientem; solo ergo eguerunt ad durationem humido pingui, inflammabilique: nam calidum augeri non oportuit, multo minus vtile est frigidum calidum perimens: siccum verò calorem sustinere non potest, quod in cinere apparet; solum igitur superest humidum lentum calidi pabulum, quod fame expetitur. De reliquo verò humido potabili, cuius trahendi gratia sitis concessa est, non est æquè manifestus vsus. Galenus cum Hippocrate tribuunt vsum non alendi, quod constat, sed deferendi humidum illud pingue, crassumque per angusta vasa, & meatus ad omnia membra. Nec enim per tenuissimas & sæpe obstructas vias promptè distribui poterat alimenti verus succus, qui crassitie sua immoratur, lentore verò meatibus hæret: quocirca potū vocarunt vehiculum alimenti. Est tamen inuenire duos alios vsus nec contemnendos, nec dignitate illo inferiores: vnus, vt permixtione sua remoretur velocem alentis humidi ex calido inflammationem, quem vsum præstat cordi ceu vehementer calido vltra potum, aër; & oleo lucernæ, admixtum sal. Dum enim nonnihil liquatur tenuis humiditas oleo permixta, facit, vt multo magis duret oleum, nec tam citò ardeat. Hac de causa ferè aquæ potores pinguiores sunt & longæuiores, impinguat enim aqua & homines, & pecora: ideò admiscent sal pabulo saginandis pecoribus. Est ille alter & præstantissimus vsus, vt ea attenuatione veri succi eliciatur, & prematur nutritura humiditas ex alimento, exuccetúrque ex toto: id quod faciunt artifices in extrahendo oleo ab oliuis, dum sacculos oliuis tritis plenos perfundunt aqua calente, & extrahēdo succo amigdalarum & cuiusuis alterius fructus. Premitur enim dentibus alimentum, mandatur ad ventriculi sacculum, perfunditur multa aqua, vt ita integer alimenti succus exhauriatur; extracto succo quicquid terreum est per intestina descendit, succus verò ad vasa totius, potus ad vesicā delabitur: non secus quàm in oleo extrahendo, seorsum terreum linquitur, oleum innatat, amurca labitur. Ideò autem hic aqua bibitur frigida, illic perfunditur calens, quia licèt frigida potetur, à ventris calore sufficienter calescit. Quod autem inter treis vsus hìc postremus potissimus sit, illud est argumentum; quod ab hepate statim secedit à succo serum, tanquàm peracto iam munere suo. Si enim deferendi succi gratia bibitur, quanto angustiora sunt extrema primis vasis, tanto magis oportebat subire extrema vasa, quàm hepatis partes.

5. de vsu 3. Tertia 1. doct. 3. cap. 4.

Propositio secunda.

PROPOSITIO secunda: Quomodò inuadit aliquando fames non præcedente siti dubitant. Si enim humidum roridum multo est illo altero tenuius substantifico, à caloris actione quomodò non citiùs dissipatur? Nō satisfacit vulgaris solutio: causam esse copiā roridi, vnde licèt tenuius sit, tardius accedit ad inopiam siticulosam. Si enim sunt quatuor roridi, vna substantifici humidi partes, citiùs deficiet vna quàm quatuor. Non satisfacit, inquam, quia vltra quàm quod in membris nō apparet ea quātitas roris; si permisceatur libra vna saccari quatuor aquæ, citiùs tota aqua absumitur quàm saccarum, ad sensum minuatur; & tamen non est minor lentor & crassities, imò maior

humidi carnosi quàm saccari; nec minus tenue est humidum potabile quàm aqueum saccaro admixtum. Ergo sitim non ingruere ante cibi sumptionem, & à cibi ingesto statim inuadere tantam, vt opotreat frequenti potu respódere humidum, ptoluerécqoe solidum alimentum ingestum causa potissima est natura, gnara non modò operis sitiendi, sed etiam vsus ab eo opere intenti. Cùm ergo tendat sitis in subsidium cibi, meritò ad ingestum cibum insurgit, non ante; & pro alimenti modo. Delatio siquidem alimenti sumpto tantùm cibo necessaria est. Nec secus alter vsus prohibeodi festinam alentis bumidi à calido inflammationem; calidum enim sumpto cibo augetur, deficiente cessat: quare assumpto cibo succedit etiã illa potus necessitas. Tertius autem vsus excecationis alimenti omnium maximè responsum habet cum sumpto alimento. Sicut ergo vis pulsans, licèt sensu careat, non solùm nouit mouere arteriam, sed & agnoscit vsum eius motus, & pro variato vso variè mouet, modò in sanitate moderatè eleuans arteriam, modò per febrem impensè & velociter distendens: sic vis veotriculi appetens potum nouit vsus sitis, & tuoc eam mouet, imprimitque ventriculo cùm potionis vsus auctus est ex cibo; tunc cessat cùm propter inediam non est illis vsibus locus. Altera causa; accedit exiccatio ventriculi à sumpto alimento, aut laxatio ab inedia. Alimentum enim absumit ventriculi rorem primùm mole sua deinde, si ita accidit, etiam qualitate siccante acri, vel austera, vel dulci, sed facilè inflammabili.

Propositio tertia. Cap. 30.

PROPOSITIO tertia: Quomodò primo simpl. aliqua sitis sedatur acero, si est sitis omnis appetitus humidi? Certè in siti semper expetitur actu humidum: potentia autem siccum quandoque magis sedat sitim, quando videlicet oritur à causa præter naturam, cui acetum opponitur, vt à pituita salsa. Appetitus enim ventriculi, cùm ratione careat, fertur in humidum quoduis obuium, non potens discernete insitas natiuásqoe eius qualitates, quomodò siticulosus quandoque bibit vioum vetus, vel aquam salsam, ex quibus magis sitit: licèt sæpè etiam ex experientia docta natura discernat, quomodò fugit acetum, expetit aquam.

Propositio quarta.

PROPOSITIO quarta: Quomodò quædam animalia calidiora minùs potant, vt aues potissimùm rapaces? Arbitror ex naturæ instinctu, ne nimio potu graues ad volatum reddantur, parum potant, Sobuenit autem natura illorum necessitati inuento alio prolixi pulmonis aëre sub refrigerantis subiectum os ventriculi, à quo solo septo membranoso interstinguitur. Pectus enim in aquatilibus breuissimum est, cũ cor solùm citra pulmones contineat: in pedestribus ferè par inferiori ventri naturalium: in auibus multo prolixius est, maximè parte antica, ob duas has necessitates; vna, vt pulmo ventriculo, incubans suppleat potus inopiam; altera, vt prolixum & vnicum pectotis os firmum præstet fundamentum validis & magnis mosculis alas moturis. Sicut enim in gressilibus amplissimi musculi sunt ad femora, quibus totũ traducitur corp⁹, ita in volatilibos amplissimi ad alas, quãto scilicet motus volãdi robustior est, & maiores vires requirit qoàm gradiẽdi.

Propositio quinta.

PROPOSITIO quinta: Quæ causa immediata est sitis, quæ videlicet illa sensatione in ventriculos sentitur? Qoidam dicunt, sicot visus est lucis & teoebrarum, & auditus soni & silentij; ita tactus oris veotriculi est humidi roridi præsentis, & deficientis; io siti ergo sentitur defectus illius humidi. Sed non est recipiẽdum: quia priuatione à sensibus noo percipiuntur oecessariò, nec semper, cùm oon sint obiecta imprimentia, sed à senso accedente simul aduertentia animi libera. Ita enim percipimus auribus silentium, si iungitur vis animæ aduertens ad eliciendum eiusmodi iudicium, ex eo quòd sensorium est sanum, & tamen nil externum sentit. Secus multo est in siti: nam siticulosus velit nolit, sentit sitim, etiam si conetur non aduertere. Præterea in siti adest dolor; ergo positiua caosa doloris, solutio, vel qualitas prima. Oportet ergo sentiri vel siccitatem magnam in ore ventriculi, vel suctionem sui generis, quam natura dignoscit, separátqoe à suctione qua appetitur substantificum, non roridum. Sugit aotem vel tractio vasorum à toto, vbi in toto deest humidum illud, vel natura ipsa oris ventriculi sentiens alterutrum dictorum.

Obiectio prima.

QVÆRENDVM iam de signis ventriculi sicci est, parent enim obiectionibus non paucis. Cur siccus veotriculus crebrò iocidit in sitim? Manifesta ratio est, qoia lapsus est sitis sicco ventriculo proportionalis; frequens est autem omnis proportionalis lapsus.

Secunda.

Cur ergo multo potu grauatur, & ex eo fluctuationibus infestatur? Improportionalis lapsus (is est multus in sicco ventriculo potus) vt non facilè incidit; ita vbi incidit, grauiter fertur & molestus est Cor læduntur sicci à potu, si commune est immoderatiis natiuis omnibus gaodere contrariis moderato vsu? Quia multus potus non est moderatus vsus contrarij, sed immoderatus. Natiuæ autem intemperantiæ sicut modicis contrariis gaudent tanquàm à reducente: ita immodicis plurimùm offenduntur, tanquàm ab improportionali excessu ad interitum dedocente.

Tertia. Suprà cap. 23.

Quarta.

Cur gaudent sicci ventriculi siccis alimentis? Quia natura indita est non solùm singulis speciebus appetentia sibi similium, piscibus aquæ, auibus aëris, sed & singulis intra quamuis speciem indiuiduis non modò tẽperatis, & moderatis, sed & intẽperatis: Videlicet natiua cuique temperies, sua sanitas est, & incolumium operum principium; quapropter illam decuit vnomquodq; tutari, qoalis qualis fuerit. Conseruatur autem similibus; indicio sunt poeri, qui cum multo humido abundent magis quàm senes, plus tamen senibus appetitu feruntur in lac, fructus, & humida alimenta.

Quinta.

Sed si gaudent sicci secuodùm ventrem siccis alimẽtis, cur crebrò sitiunt; potio enim crebrior & alimonia siccior mutuò pugnant? Causa varietatis manifesta est; gaudẽt & appetũt sicca alimenta paria naturæ suæ quãdiu babet naturaliter; itaque cum voluptate animo obuersant arida edulia: at verò cùm iam inciderunt in sitim (incidont autem crebrò ob innatum intemperameotum) non iam appetunt sicca edulia, sed humidam potionem.

nem. Quemadmodum enim (quod paulò pòst docebit) natiuæ intemperantiç feruntur ad similia: ita ascititiæ & temporariæ ad opposita; siccitas autem sitientis extraria est, & ex tempore contracta intemperatura. Sed oritur ex solutione dubitatio: Si natura duce appetūt omnia similia natiuæ temperaturæ, quid opus est parte huius artis conseruante, quæ eiusmodi eligat talibus? Cui ita satisfaciendum est; non addimus artem hanc naturæ, quasi artis experti, sed tanquàm irrationali medicinæ rationem adiicimus, & naturæ defectus arte supplemus. Tota enim ratio conseruationis sanorum vno capite clauditur applicandi similia: tota curationis in altero adhibendi contraria: quæ tamen ambo unata doctrina membra exequuntur expetentia naturalibus suis temperamentis similia, ascititiis verò & morbosis aduersa. Verùm sicut febriens sua sponte appetit frigidam febri contrariam, ita vt in eligenda qualitate offerendi ductore nō egeat; eget tamen dirigente & moderante quantitatem & occasionem exhibendi, nam in tempore exhibita sanat, extra occasionem noxia est: sic in sanitate tuenda, licèt natura sufficiat eligendæ qualitati offerendorū, dum expetit similia; non tamen citra medici operā assequetur sumendorum quantitatem, & commoditatem tēporis. Quare sicut morbi curatio, ita & sanitatis cōseruatio pēdet, & expectāda est à natura initiāte, sed multo magis à medico perficiente. Sed & illud dubitabile est: Si est sitis fami contraria, quod ex vtriusque finitionibus euidens est, siccus ventriculus frequenter sitit, videtur humidum frequenter famescere ex illo dialectico loco: Sicut contrariū in contrario, ita contrarium in contrario. Soluitur tamen: Non enim asserimus famen absolutè siti opponi, cùm ambo sint humidi appetentiæ fames crassioris, sitis tenuioris; quæ tamen si non in se considerentur, sed mutuò conferantur, subeunt oppositas rationes quibus alterum definitur appetitus calidi, siccique; alterum frigidi, humidique: eò fit vt licèt siccus ventriculus siti obnoxius sit, humidus fame non promptè corripiatur, euenitque vt simul vrgeatur quis & fame & siti.

Sexta.

Cap. Sexagesimvmsecvndvm.

Calidior verò natura ventriculus meliùs quidem concoquit, quàm appetat. Et multo magis quæcunque dura sunt, & non facile alterationem suscipiunt. Nam quæ facilè alterantur, in ipso corrumpuntur: gaudétque calidis cibis ac potibus, neque à frigidis vllam percipit noxam, si modicè ipsis vtatur. Frigidus verò natura ventriculus ad appetendū quidem plurimùm viget, ad concoquendū minimè: tales præsertim cibos, qui frigidi sunt, & non facilè alterationem suscipiunt. Citò itaque in ipso acescunt, atque ideò acidis eructationibus talis ventriculus plurimùm abundat: & gaudet quidem frigidis, sed ab eorum vsu immodico offenditur. Ita & ea quæ extrinsecus frigida occurrunt, nequit longiori tempore tolerare, quemadmodum neque calidus calida.

Requirit hic locus disputationem sequentium problematum trium: Prima, sitne coctio in calido ventriculo quàm in temperato auctior. Secunda, appetentia in frigido num excedat moderati appetētiam. Tertia feratúrne ventriculi appetentia in alimentum ceu in peculiarem nutritionem, an alia de causa, vt corporis alitioni seruiat.

Calidus ventriculus an melius coquat.

De primo: sitne coctio in calido ventriculo quàm in temperato auctior? Illud constat calidum meliùs concoquere quàm appetat, siquidem vt calor coctioni, ita frigus benefacit appetentiæ. Sed & illud multo est verosimillimum, & antè demonstratis magis consequens, si asseratur calidum etiam temperati coctionem vincere. Argumenta sunt quod lib. de cau. sympt. scripsit Galenus ventriculi calorem, quandiu non adurit ob excessum alimenta, promouere coctionem potissimùm durorum eduliorum; sæpe autem calor ita excedit mediocritatem, vt accedat ad vrenda alimenta. Alterum est, cùm vna quæuis naturalium facultatum vni magis temperamento quàm aliis addicta sit, temperamentúmque ad coctionem faciens calidum, ad appetentiam sit frigidum: efficitur vt temperatum, quod neutra excedit, in neutro opere emineat, sed vt appetitus in frigido excedit, ita in calido coctio: maximè (quod dictum est) si dura fuerint conficienda, & caloris augmentum, non qualitate & motu, sed copia & mole æstimetur; nam talis ad naturales omneis functiones instrumentum est longè accommodatissimum. Quod autem lib. de temp. scriptum est [*Si bene coquit ventriculus, temperatus est; si malò, intemperatus: per calorem quidem si ructus edit nidorosos, per frigus si acidos.*] de excessu caloris non quouis, sed vehementi & adurente dictum esse intelligatur; is enim solus ructus exhalat nidorosos.

Libr. 3. cap. 3.

Libr. 2. cap. 13.

Frigidus ventriculus an melius appetat.

Quæ verò secundo loco inducta quæstio est, iuxta dictam rationem explicatam determinationem habet. Pari enim ratione & calidus ventriculus in coquendo superat moderatū; & frigidus in appetendo. Cuius illud est apertum testimoniū: temperatus ventriculus, vbi accedente hyemali sēre refrigeratur, secundùm superiorem partem, cui appetentia inest, non minuitur, sed roboratur, increscitque supra autumnum fames. Neque verò ex eo colligitur frigus essentia sua, & per se ingredi naturales functiones, quod perpetuò reiicimus. Nec enim ita frigus appetentiæ, vt calor est coctionis instrumentum: sed calor vere instrumenti vice facultati coquenti obsequitur, frigus verò alia ratione ob intercedentē diuulsionē. Quia enim frigus densat, & cogit partes vētriculi, quod autem induruit à diuellente rumpitur, dum vim patitur & fugitur; efficitur vt suctio vasorum in frigido ventriculo etiam par cum maiore molestia & dolore percipiatur; ea autem molestia, aucta appetentia est. Ex quo intelligitur non esse appetentis facultatis ministram frigiditatem & agentem, sed præparare tantùm os ventriculi sensutæ facultati. Nec sequitur etiam ad explicatam sententiam senes magis iuuenibus appetere, quanto frigidiore cōstant ventriculo. Cùm enim ex quin-

3. de caus. symp. cap. 3.

que ſymptomatis in fame coëuntibus,teliqua omnia in ſene labefactent appetentiam,vna tantum frigiditas excitet:vincitur vna illa à pluribus oppoſitis cauſis,ita vt ſenes languidiùs multo iunioribus fameſcant.Siue enim conſideretur inanitio membrorum,in frigido ſicco habitu minima ſamen minuit,ſicut in exercitatis plurima auget:ſiue ſpectetur vaſorum ſuctus, in deficientibus pet ætatem viribus languidus eſt, ſicut in athletico habitu vehemens. Sola diuulſio ob frigiditatem ventriculi poteſt in ſene concedi violentior. Nam ſenſus ſuctionis ob ſenſuum hebetudinem inclinantibus lãguidus eſt,& appetitus ipſe animalis poſtremum omnium ob ſedatas animi affectiones blandus,qui in pueris nimius & impotens eſt.

Dubitatio. Tertia 1. decl.2.cap.7. Infrà cap.85. 1.Apho.15.

S e d teſidua eſt illa adhuc dubitatio:Quomodò conſtabit Auicenæ conſilium vt omnes qui rationem habeut tueodæ valetudinis non edant vſque ad integram appetentiæ expletionem,ſi temperatus tantum appetit quantum conficere poteſt, calidus verò minus quàm conficiat coquendo, quòd ſi offertur minus alimenti quàm pro caloris copia corpus abſumitur. Diſtinguendam eſſe arbittor appetentiam. Eſt enim quædam naturalis, & vera,ſolam habens naturalem ex diuulſione ventriculi originem,alia ficta voluptuoſáque ex recordatione anteactæ voluptatis.Prior appetitus tam ad cibos quàm ad venerea etiam continentibus communis eſt; poſterior ſolis pueris, & intemperantibus vitis.Iuxta priorem , quam ſolam reſpexit Galenus , temperato quantum appetit offerendum eſt, frigido minus , calido plus quàm appetat. Iuxta poſteriorem autem , quam Auicena conſiderauit, omnibus minus quàm pro deſiderio. Fit enim ex varietate & lautitia ciborum vt plerique omnes homines voluptatum œſtro rapiantur , & plus quàm pro naturali fame cibis ſe ingurgitent , cruditatum & morborum ſeminariis: idcircò ſalubri conſilio admonemur à menſa ſurgete cum ſamis teliquiis.

Ventriculus an chylo alatur.

D e t e r t i o verò propoſito,Alatúrne ventriculus chylo ex ingeſto alimento, an magis expectet ſanguificatiooem in carnis ſimilitudinem. Inter varias opinantium ambiguitates, certum eſt Galenum opinari ex ſolo chylo ali non modò ventriculum,ſed & plurima naturalium organorum; hepar ex ſanguine;carnem cum reliqua corporis mole ex rore,cui materiam præſtitit ſanguis;non ſolùm autem, ſed & eſt ea opinio multo ſenſui manifeſtior, rationique conſentiens magis.Senſiſſe enim ita Galeoum apertius eſt , quàm vt debeat multis oſtendi: multis enim locis ſcribit non aliter ventrem trahere chylum quàm caro ſanguinem , teſtes ſemen , lac vbera ; tractum autem chylum ſuis membranis apponere , vnire,aſſimilare non ſecus quàm illa in proprias materias treis illas nutritionis partes exercent , vt nullus ſit locus fingendo in breuiſſima pagina æquiuocationem vnionis & aſſimilationis , prætetquàm quòd nomina ipſa vnio & aſſimilatio etiam infanti homini ſignificationem alterationis ſolius citra alitionem non admittunt. Addit ventriculum ſibi trahere ſoli alendo , per accidens autem teſiduum corpori alendo ſufficere. Præterea per longa quædam interualla negato externo alimento præſtari ventriculo ab hepate , ſufficitque ad alendum ſanguinem;cùm toto teſiduo tempore à ventriculo feratur ad hepar, non è diuerſo.Sed præſtat rationibus ſtabilire,firmaréque placitum.A' porta feruntur innumera ad ventriculum,& inteſtina vaſa,perreptantia meſenteria & omentum,deducentia elaboratum in ventriculo chylum ad hepatis officinam; nullam aotem à caua vena.Aluntur igitur naturalia organa non ſanguine in hepate concocto,ſed chylo.Quòd enim vniuerſa illa vaſa ad portas terminata vnum habeant dedncendi chyli munus , nullum autem reducendi ſanguinem ad organa primæ coctionis , ductus ipſe vaſorum & formatio docent.Recta enim deferuntur omnia, hiantque ad inteſtina non permeantia inteſtinorum longitudinem,pauciſſima ad ſuperiorem ventriculi partem,plura ad inferiorem, plurima ad inteſtina , eadem omnia in plantatione , eodem ſucco plena chyloſo, ſed ſubrubro. Oportebat autem,ſi afferunt aliquæ ex hepate ſanguinem in ventris alitionem,expandi per alenda membra,non hiare ad primum membri contactum ; continere præterea ſuccum craſſiorem rubicundiorē,magiſque concoctum;explantari verò non à porta,vbi nec coctus,nec defæcatus ſanguis continetur , ſed à caua. Quòd autem inſerantur vaſa hæc vniuerſa non perforantia ventriculum,& inteſtina ad internam vſque inanitatem, ſed in extimam membranam ceſſantia,quod doctis quibuſdam admirationē parit,artificiū eſt naturæ frequens, vbicunqoe cupit materiam allicere tenuiorem, puriorémque , vt per membri meatus,vel membranatum,non per vaſa patentia ſuctio peragatur;id quod in hepate facit tranſcolando ſanguini;& in vteri alimento ad vbera deducendo;in teſtibus,in cerebro in inteſtinis & ventriculi chylo per vaſa hauriendo.Ex diſſectione itaque & conſpectu in hunc modū confirmari ſentētia poteſt,ex alēdorum verò ſubſtantia ſic.

Ratio prima. 2.Apho.18. 3. facult. natur. 13. 6. de placit. 14. 5. Aph 39. Libr. de motib. liquid. 12. 9. compoſ. ſecūdùm locos 2. Secunda. Tertia. Quarta.

Quinta.

Viſcera illa ignobiliota ſunt & multo vitioſiote ſucco cōſtat, quàm caro. Vero ſimile itaq; eſt ali illa paulò impuriore & minùs cocto alimēto;maximè cùm prima illa fruantur alimenti totius parte ſelectiſſima & defæcatiſſima. Deeſt ergo illius alimento integra in hepate ſanguificatio ; nam primam habet abſolutiſſimam in ventriculi inanitate,& tertiam in potis;ſecundam verò parum abſolutam in vaſis vi ab iecinote mutuata, qua rubeſaciunt magis quàm coquant & incraſſent chylum, & in verum commotent ſanguinem. Ex chylo verò ipſo alente , ſic ratio petenda eſt : Multa edulia ſunt quæ alunt cruda corpus, alunt & cocta , licet per externam coctionem ſamiliatiota reddantur, & alendo aptiora. Sic infuſa per ſedem , licèt non plenè in chylum verſa, vtpote ad ventriculum non accedentia,ſed in ſolis inteſtinis vi mutuata à ventriculo,ſpeciē quandam chyli aſſecuta. Sic ſi Galeno creditur,& oculis,arteriæ internis oſculis multæ ad ventriculum & inteſtina hiantes inter diſtendendum , rapiunt partem chyli tenuem ad ſanguinis arterialis & ſpiri-

Sexta.

3. natur. facult. vlt.

tuum

tuum alitionem;licèt nondũ ſit chylus ille aſſecutus ab hepate profectam mutationem,qua in venalem tranſierit ſanguinem.Sic è contrario lac maternum poſt treis coctiones ab infante ſuctum, antequã alat,experitur tres alias in infante coctiones.Cur ergo mirabimur,ſi prima hæc coctionis organa,vilia alioquin,nec boni ſucci mẽbra ex alimento viuant,in quo coctiones duæ pleniſſimæ, ſanguificatio verò ſola non integra præceſſerint;ob eam neceſſitatẽ,quòd non facilè poterat commeatus à caua ad illa organa parari, & duplex vaſorũ numerus per ventris ſpatiũ periculoſiſſimam delationem obtinebat, aliorum deferẽtium chylum,aliorum deducentium ſanguinem.Eò vel maximè, quòd membra hæc alba ſunt, & multa animalia, vtpotè exanguia ex ſucco non ſanguineo alantur: quid ergo impedit quominùs etiam ſanguineorum exangues partes ſucco nõ ſanguificato nutriantur? Et ſi plus eſt in ſubſtantia ipſa & mixtione diſcriminis inter fructum & gallinã, quàm inter chylum ex gallina progenitum & ſanguinem ex eadem gallina ; aluntur autem partes & ex gallina & ex fructu eædẽ;cur non magis variæ partes in corpore alentur,priora illa organa ex chylo,hepar ex ſanguine,moles corporis ex rore eiuſdem edulij? Hæc ſatis poſſunt perſuadere quantum coniicio.Celebris enim illa Galeni ratio minus poteſt:Ventriculus,ait,non trahit fruſtrà alimentum,non in gratiam corporis inſtar ratione præditi animalis: ergo in ſui alimentum. Nec excogitari poteſt,quòd licèt trahat in ſuam alimoniam, remittit tamen ſuum etiam chylum hepati, vt inde recocto alatur ; nam id etiam munus eſt animalis perſpicientis aliunde expectandam eſſe exactam proprij alimenti confectionem,& ſpernentis paratum, promptúmque ſpe melioris recuperandi. Alitur ergo attracto alimento quàm primum ſibi ſimile reddiderit,non ſecus quàm teſtes ſemen ſibi conficiunt,vbera verò lac,licet ex ſuperfluo pulſóque in vterum ſemine fœtui materia, ex abundanti vero lacte alitio conſequatur.Hæc Galenus.

Expeditur Galeni ratio.

Locus citatus.

Patitur tamen inſtantias hæc ratio:nam quemadmodum veſica fellea trahit per vaſa alimentum ſanguineum , & vterus ſimiliter , verùm alia quadam facultate trahunt,& ſuo tempore pellunt;veſica quidem fellea bilem,vterus verò ſemen,non iam nutritionis gratia,ſed ob familiaritatem quãdam proprietatis: ita de ventriculo ſentire nullum abſurdum eſt,vt intelligatur trahere ab hepate proprium alimentum,ab ore verò non in alimentum,ſed ob alium quendam conſenſum certis temporibus & trahere,& pellere alimẽta. Altera inſtantia commodè & conſentaneè illud ſentiri poteſt,cùm non ferat moleſtiam diuulſionis ventriculus,edoctus & à natura & ab experimento ceſſare eam ſumpto cibo, non quocunque, ſed occupante vniuerſam ventriculi amplitudinem;ita vt à nulla meſeraicarum vexetur, ſtimuletúrque,ob eam moleſtiam tuendam appetit externum cibum,non aliter quàm pruriens membrum ſcalpellationem,& retentum ſemen veneream mixtionem, petentibus ſingulis membris dolorum ſuorum explorata remedia. Sed neque illud ineptè dici poſſe videtur , naturales facultates , quod attinet ad propriam agnitionem,nec ſui gratia ferri,nec aliorum, vtpotè in totum finis ignaræ : ſi tamen conſideretur creantis naturæ induſtria,multa naturalium in alienos vſus expendunt operas ſuas citra vllum ſuum emolumentum,cum damno etiam nonnunquàm; niſi fortè videntur matres dum ſibi non parcunt in liberorum ſalutem, & vterus dum diſrumpitur præ fœtus excluſione, ſeptum dum naturali inſtinctu in cordis refrigeriũ perpetuò agitatur, pectus verò per tuſſim in pulmonis ſubſidium , palpebræ oculorum;non aliorum,ſed ſui tantùm gratia operari. Quid ergo obſtat quominùs de ventriculi fame & paſtu idem credamus quod de matribus,quę non ratione,ſed naturali velint nolint facultate, non ſibi, ſed fœtuum alendorum vſui & alitioni vndique victum conquirunt.Ergo probabilis eſt tantùm Galeni ratio,non vltrà progreditur. Stat tamen conſtans, firmáque ſententia ſuperioribus inducta teſtimoniis , vt recipiendum non ſit inuentum vel Zoaris cum Auerroo,opinãtium partem ſuperiorem ventriculi chylo ali,inferiorem carnoſam ſanguine.Deluſi enim ſunt ex auium ventriculis , cùm in noſtris ima pars non modò non ſit carnoſa , ſed euadat etiam tenuior ſuperiore:vel Auicenæ magis coniectantis exteriorem ſanguine,interiorem verò chylo ali;communicant enim ambæ membranæ,vt in natura,ſic in vaſis : vel Galeni aſſerentis iuuari etiam ventriculi alitionem ex vaſis omenti, quæ à vena caua exorta omento inſeruntur, & ab omento in ventriculum. Conſtat enim diſſectione nullum vas à caua demandari vel omento, vel organo cuipiam primæ coctionis. Num verò famis tempore deficiente externo alimento remeet ab hepate benignus,purus, vtiliſque ſanguis, quod Auicena cum Galeno ſcripſit ; an magis,quod iidem authores alibi tradiderunt,vitioſus corruptúſque,dubitabile eſt: videntúrque ita conciliandi loci,vt priores agant de hepate ſanguine refecto ; poſteriores, vbi copia in iecore minor eſt quàm vt probum concedat, ſed ichores ſolos & excrementa.

Zoar lib.2. tr.2 primo.

Auic.prima 1.doct.5. cap.2. 13.tertij. cap.3.

4.de vſu part. 19.

Auic.13. tertij.1.& tertia,1. doct.2.7.

Galen.4.de vſu 19.& 3.natur.13.

Nunc quibus aduerſarij rationibus partes ſuas tueantur, ſpectandum eſt. Apud Galenum, inquiunt, huius authorem fautorémque ſententiæ,chylus ventriculo apponitur in vaporis modum ἀτμωδῶς. quo verbo & peculiari determinatione quid aliud voluit quàm ſeparare hanc à vera nutritione , vt intelligatur hæc inſtar vaporis & apponi & diſſipari;illam verò craſſitie ſua ita apponi , vt hærendo alat. Indignus profectò viris doctis lapſus,& indecens interpretatio: quomodò enim non animaduertunt ab eodem authore eadem ipſa non ſolùm determinatione, ſed & aduerbio ſeruatis,renum nutritionem explicari ; & ſeorſum pulmonis , & alibi vniuerſim omnis in corpore nutritionis. Neque audiunt illum interpretantem euaporationem , quòd ſit acceſſio ad membra attenuati alimenti. Volens enim ſignificare ſparſionem attenuati ad partes alimenti , non habuit quo commodiùs rem aperiret , quàm ſi ita pronunciaret , euaporatione ad membra accedere alimentum. Cùm ergo vna eademque formula proponat ventriculi ex chylo , membrorum ex ſanguine ali-

Ad obiecta.
Ad primum.

Lib.5.de vſu.cap.6.& lib.6.cap.10. 3.de cauſ. ſympt.3.& lib.1.de ſemi-ne 8.

Ad ſecundū. tionem, intelligitur mentem authoris verè à nobis explicatam eſſe. Minus mouet, quòd adijciunt ventriculum non gigni ex chylo, quapropter ex chylo ali nō poſſe, cùm ſit nutritio abſumptę partis regeneratio. (1. de ſemine 26.) Nam vnitas materiæ in generatione & nutritione perficitur, multa ſimilitudine ſubſtantiæ, non exacta vnitate temperamentum. Nec enim oſſa ex medulla, nec cutis ex glutine, nec nerui ex mucco, à quibus aluntur primam generationem obtinuerunt, ſed ex ſimilibus ſubſtantiis. Et cùm omnia membra humana vna forma donentur, varia tamen inter ſe conſtant temperatura: nec ex vno alimento, ſed admodùm diſtātibus, & primùm prodierunt, & etiamnum modò nutriuntur. Ad tertium. Qua de cauſa etiam euertitur illa eorum ratio, quòd vni formæ vna debeatur materia, nempe ſanguis. Ad quartum. Addunt locum ex lib. de temperamentis docente Galeno, id quod nutrit oportere vt pertranſeat coctiones treis. (Lib. 3. cap. 1.) Sed idem Galenus paulò antè explicauit agere ſe de carnis nutritione, & corporis molis, non de organis primæ coctionis, de quibus in hoc loco ſermo eſt. Quid, quòd etiam hæc non antè aluntur quam in ventriculo in depuratiſſimum chylum conuertatur alimentum, & in vaſa traductum in aliquam rudem ſanguinis ſpeciem, tandem intra poros ſuos poſtremam & tertiam elaborationem ſit aſſecutum, ita vt hic etiam trina coctio deſideretur. Quantum enim perfectionis deeſt ſecundæ, refici compenſarique videtur, ſelectu chyli, quem primum ex vniuerſo alimento ſibi deligunt hæc organa puriſſimum. Ad quintum. Obiiciunt præterea, quòd è ventriculi vlcere prodit, euomitúrque ſanguis; quaſi non in vaſis omnibus meſeraicis, quæ etiam ventriculum perreptant, rubens ſuccus contineatur: maximè cùm ad dolentem ex vlcere locum ab hepate, & à toto corpore ſanguis natura confluat. Ad ſextum. Si verò etiam apponunt rubentes illas maculas, quibus interna non ſolùm extima ventriculi membrana ſparſim inſignitur, quaſi durare nequeant niſi ſanguine alantur, oſtendunt immemores ſe eſſe nutritionis vueæ inter oculi membranas. Cùm enim multis ſit variegata coloribus, ex vno ſanguine ita alitur, vt per opus aſſimilationis, poſtremam nutritionis partem vertatur non ſolùm in temperamentum, ſed & in colorem partis alendæ.

Ad ſeptimū. Cap. 5. Tandem locum obiectant ex lib. de different. ſympt. vbi agnoſcit ventriculi facultatum naturalium ſymptomata, quędam vt eſt coctionis totius corporis organum, & alia longè varia facultatum ſuarum ſimiliter naturalium, vt pars eſt nutriri poſtulans: quæ verba ſignificant alias eſſe eius, vt chylificatorium potentias, alias vt ſingularis pars alenda: quòd ſi aliæ ſunt, trahet pro toto alimentum, pro ſe verò ex hepate ſanguinem. Non tamen conuincit ille locus quod conantur. Non ſecus enim euenit in opere facultatum in ventriculo naturalium, quàm in oſſis alitione, teſtiū, vberum: Os vna tantùm tractrice facultate præditum eſt, alia retentrice, coctrice alia, & vltima expultrice: verùm ſuis illis facultatibus operatur, modò in alimentum in cauitate contentum, modò in attractum inſertúmque meatibus, ita vt quandoque deficiat, aut labatur in hac, non in illa coctione, vel tractu. Ex quo tamen non conficias varias obtinere os attractrices, aut coctrices. Sic teſtes ſui alendi tantùm gratia ſimplicibus facultatibus quatuor donantur, ex quibus vna quæuis aliquid operatur in ſanguinem adhuc in vaſis comprehenſum, aliquid in admiſſum iam ad teſtium inania. Sic mamillæ, ſic ventriculus. Quo ergo indicio colligetur diſtinctas eſſe non vnicas membri innatas facultates? Scilicet ex varietate obiecti, & finis. Vterus trahit ſemē in fœtus formationem, trahit & ſanguinem in propriam alitionem. Duplicem ergo tractricem habet, ideò & duplicē coctricem & reliquas naturales facultates. Veſica fellea fugit bilem expurgādo ſanguini, ſugit & ſanguinem ſe ipſam alentem. Duplicem igitur habet trahendi facultatem. Quæ quàm non conueniāt organis primæ coctionis ex dictis apertum eſt; quominùs recipiendi ſunt qui vētriculi facultates recenſent naturales binas, communes alias in totius miniſterium, proprias alias in ſuum.

Mala verò temperaturæ, quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his quæ naturales exiſtunt: quoniam contraria, non autem ſimilia appetunt, quemadmodum naturales. Mala autem temperatura in ventriculo coniugata ex compoſitione ſimplicium cognoſcuntur. Oportet autem eas quæ iam ſunt dictæ, diligenter aduertere, eaſdem ab his quæ dicentur diſtinguentes. Non enim ſolùm ventriculus ſitibundos & minimè ſitientes facit, & frigidi calidine potiùs appetentes, ſed ea quoque viſcera quæ in thorace ſunt, vt cor, & pulmo.

Binas determinationes addit ſignis dictis, quod in aliorum membrorum indiciis ſimiliter fecit. Prima, dictum eſt calidum ventriculum calidis gaudere, ſiccum ſiccis: intelligendum eſſe monet de naturalibus temperamentis: nam morboſa magis gaudent contrariis. Secunda, dictum eſt ſitim frequentem ſignificare naturam ventriculi ſiccam: ſubaudiendum eſt tamen, modò non ſuccedat ſitis ad aliquod vicinum ſiccans, qualia frequenter ſunt cor, vel pulmo. De contextu quidem ſatis. Sed non implemus interpretis partes, niſi vtriuſque inquiratur, & veritas & cauſa. Primùm, cur appetitus naturalis feratur ad ſimilia; contrà aſcititius: alterum, num ſitis omnis arguat ventriculi ſiccitatem.

Cur naturalis appetitus fertur in ſimilia.

De primo. Inditus eſt rebus omnibus appetitus & communiſſimus, & naturaliſſimus conſtitutionis ſuæ conſeruandæ gratia, quo vel ad ſe trahunt ſimilia, vel ipſa feruntur ad ſimilia, ſi trahere non poſſint. Hinc eſt motus ille elementorum, ſimul & mixtorum ad loca ſibi ſimilia; eò quòd ad ſe loca ipſa allicere nequibant. Hinc tam multæ rerum proprietates quæ ſibi familiaria ſimiliáque ad ſe trahunt, contraria verò fugiunt. Hinc etiam in animatis omnibus deſiderium ſimilis alimenti, & loci, vt piſces humidi aqua gaudeant; aues aëreæ aere; pedeſtria magis terrea terra ipſa.

Hinc

Hinc etiam fit, vt indiuidua etiam vnius speciei ferantur in ea toti speciei accommoda, quæ eundem habent temperamenti lapsum, & calidus homo vel ventriculus calidis gaudeat; frigidus frigidis: nec ea appetitio similium in natiuis solùm temperaturis & constitutionibus locum habet, sed & in his quæ licèt ex tempore contractæ, abierunt tamen per diuturnitatem & fixionem in consuetudinem habitúmque, ita vt illis exui nec velint, nec tolerent. Hoc significauit aduersus Empedoclem Aristoteles lib. de respiratione, asserens naturas rerum similibus conseruari: habitus *Ad finem.* verò in materia contractos, id est, ascititia, non facta temperamenta, magis cõtrariis gaudere. Variæ huius appetitionis in his duobus temperamentis causa desumitur, & à fine, & à priore. A fine; cùm enim naturalia & consuetudine ipsa in naturam versa, vtilia sunt; innaturalia verò & dissueta noxia: meritò indidit natura principium illius conseruandi, prosecutionem vtique similium, & huius expungendi tractum contrarij, ex quo in abiiciendo iuuetur. A priore verò sic; vbi temperamentum factum est, vnicum tantùm est, quod vniuersas partes passi occupat; vnum ergo tantùm quæret cui iungatur, cuius commercio roboretur & duret. Vbi verò intemperies adest fiens, cùm ea non occupet vniuersas passi partes, sed seruetur in imis solidis, quòd adhuc alia validior pristina, & magis formæ conueniens; non potuit forma in ea temperamentorum mixtione & pugnantia, non hærere magis natiuo illi & fixo. cuius tuendi gratia quærit in subsidium expugnationémque aduentitij, pugnantes aduentitio materias remediorum, quorum adminiculo aduentitia temperies deficiat pereátque. Nunc ad dictorum firmitatem soluendæ aduersæ obiectiones *Ad obiecta.* sunt. Si enim ventriculus appetit perpetuò sibi similia, nempe calidus calida; fieri autem potest vt *Ad primum.* coëat cum calido ventriculo frigidum corpus; appetetur ergo natiuo corporum temperamẽto oppositum, in quo maius damnum vertitur quàm sit emolumenti in ventriculo conseruando. Cui ita satisfactum iri volumus. Si vnum est ventriculi & vasorum temperamentum, appetitus vtrique respondet, quod Galenus docuit; sin autem pugnant, non potuit natura indere ventriculo maiorem *Libr. 1. de* prouidentiam alieni tutandi, quàm proprij temperamenti. Prouidit autem corpori quantum res *caus. symp. 7.* patiebatur, creans ianitricem alimentorum linguam ante ventriculum constitutam, vt illius arbitrio pro corporis vsu alia reiicerentur, alia cum voluptate sumerentur. Nec mirum si nec id inuentum excogitatum, quod à natura sufficit inæqualium & variorum membrorum vsibus temperaturisque tutandis; eo enim nomine inæquales illæ corporum temperies perpetuò damnantur, insalubresque habentur. Quòd si ita nobis occurrant; Ventriculus in genere membrorum frigidus est, *Ad secundũ.* siccusque, & appetit sibi similia, appetit ergo alimenta in alimentorum ordine frigida, siccaque: ta- *6. de sanit. 12.* lia corpori temperato officient: nos contrà asserimus, licèt à ventriculo frigidiuscula sibi, scilicet similia, natura duce expetantur, cùm tamen illa non protinus à ventriculo cedant in vsum & alitionem membrorum, sed priùs in iecore excalfacta humectatáque, consequitur vt membra reliqua ex sibi simili alantur. Quantum enim natura sua deest attracto à ventriculo calidi & humĕris principij, tantùm iecoris conuersatione compensatur & augetur, vt quod corpori ex se simile nõ erat, agente hepate simile euadat. Validiorem alij ita connectunt argumentationem: Apes melle summoperè oblectantur; frigida animalia calido vehementer alimento: sues humidissimæ glande siccis- *Ad tertium.* *2. de temp. 10.* sima; anates calidissimæ aquæ natatione, lotione, crebráque potione: nec Aristoteles ipse in problem disquirens huius rei causam aliam excogitauit quàm vt aquea frigiditate repugnarẽt, emen- *10. probl. 60.* daréntque excessum caloris natiuum: qui etiam vniuersim de alimento pronunciauit, libris de anima, alimentum omne initio dissimile esse alendo corpori, in fine simile. Hic autem non inquiritur *2. de anima. 4.* num in fine alendi sit simile, constat enim euadere idem non simile membro, sed de externo alimento ostenditur similitudo ad id quod alendum est. Ad huius rationis expeditionem nonnulla *6. de sanit. 2.* prælibanda sunt. Demonstratum à Galeno est oportere, vt coueniat alimentum cum alendo corpore, & substantia, id est, mixtione, & qualitate, id est, temperamento: ex quibus multo potior alendi causa, magisque necessaria in similitudine constat substantiæ. Nam in elementis, vbi sola est qualitatum vel similitudo, vel dissimilitudo, consensus qualitatum vna & sola causa est facilis transmigrationis mutuæ; in mixtis verò, quorum cõstitutio certa constat mixtione, plus facit ad alitionem & facilem mutationem alimenti ad corpus conuenientia mixtionis, quàm qualitatum, vel temperamenti manifesti. Illud etiam præmonendi sumus, singula natiua temperamenta etiam quæ in sua specie excedunt, & valde lapsa sunt, quia natura constant, durationem per similia appetunt; contraria fugiunt. Licèt enim ars intelligens in talibus lapsum esse facilem, periclitarique hominem longè à medio temperamento positum, similia caueat; qua de causa magis reducit per contraria, quàm conseruat per similia; non potuit tamen natura non similiter reliquis naturalibus affectionibus, præstare etiam illis ad similia propensionem, amicitiámque, qua in eo quod nata sunt viuant, non mutentur, pereántque: tum, quia omnibus natura constantibus vnum præfixit suæ conseruationis scopum in aduersantium fuga, accessu verò ad familiaria: tum, quia irrationalis natura quantitates excessuum agnoscere, & metiri non poterat; vt in paruis appetentiam inderet similium; in magnis verò contrariorum. His ita definitis non est magni negotij superiorem argumentationem soluere. Viuunt apes melle, glande sues, quoniam ingens est horum animalium ad dicta alimenta in dicta substantia consensus, & similitudo; quæ multò vincit & reficit paruam in qualitate pugnantiam; anates verò frequenti natatione & potu oblectantur, vel propter plurimam natiuam humiditatem, quomodò sues libenter luto voluuntur; vel quia, cùm sint natura admodùm calidæ, frequenter incidunt proportionalem lapsum ascititij caloris;

sitis. Et magis cùm frigidum hauserint, quàm cùm calidum nimis. Refrigerat autem eosdem & frigidi aëris inspiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione sunt sitibundi. Ita & hi qui contrario modo se habent a frigida inspiratione sensibilem sentiunt effectum. Et hoc maximum fit frigidi pulmonis indicium. Vt verò frigidum inspirantes manifestè dolorem sentiũt & frigiditatem: ita & caliditas est ipsis amica. Sed & pituita excrementa cum screatu & tussi expuunt. Pulmonis autẽ siccitates excrementis vacant, & pituita, & vocem claram efficiunt. Quemadmodum humiditates obscuram reddunt, ac raucam. Et cùm vehementiùs, aut acutiùs loqui studuerint, tunc intercidunt excrementa.

Occasione antè dictæ determinationis de discernenda siti, num ex siccitate ventriculi oriretur, an magis à pulmonis aut cordis calore, interponit agnoscendorum in pulmone temperamentorum notas. Cùm enim præcessissent calidi cordis agnitiones, relinquebatur de pulmone consideratio. Primum ergo caloris recenset indicia tria, inspirationem magnam, expirationem verò longam, ex quibus magnitudo inspirationis ex distentione pectoris in omnem dimensionem multa diiudicatur; longitudo verò expirationis videtur illi significare expirationem cum efflatione, ita enim alibi calorem thoracis coniectat. Cùm autem magnitudo inspirandi ad immodicum cordis calorem non *4 de loc. 8.* minùs sequatur, sicut expiratio cum efflatione ad fuliginum ex eodem calore abundantiam, quàm ad pulmonis calorem; recipiendum est signum hoc non ceu perpetuum, sed tanquàm frequens in significando pulmonem, si aliis iungitur indiciis. Nec aliter recipiendum est secundum indicium æstus in thorace percepti. Tertium, sitis frequens, vnde oratio inceperat: quam tamen à siti ventriculi propria eò separat, quòd ex thorace oriunda aëre frigido, flabellatione, mansione in subterraneis locis, potu perfrigido, licèt pauco, sedatur. Illa verò ex arido ventriculo progenita, nisi multo potu proluatur, etiam si non perfrigido, non ita facilè cessat: Est enim consentaneum vt citiùs & euidentiùs conferant remedia parti primogenio affectæ adhibitæ, quàm consentienti: in siti autem ex thorace primaria affectio in pectore residet, ad quod sine vllo medio frigiditas accedit vel aëris, vel potionis, sicut ad ventriculum potus substantia, & moles. Secundò ab indiciis frigidi pulmonis expediri poterat, si doceret tantùm esse præcedentibus contraria, sed intelligens contraria illa esse paulò immanifestiora respiratio, parua, tepor in pectore sensatus, sitis raritas, deflexit ad quædam alia notiora. Pulmo siquidem natura frigidus aquilonis percussum non tolerat, si verò nares & os respirandi instrumenta operiuntur, ita vt aër receptus temperetur, bene habet & gaudet. Cùm verò exiguus calor excrementa nec coquere possit, nec dissipare, extussire cogitur, & ea per sputa reiectare; quæ omnia senibus tam sunt familiaria, quàm pulmonum frigus. Tertiò, siccitatis notas numerat inopiam screatuum, vocem verò claram, siquidem & in exterioribus instrumentis sicca tympana tinnitus edunt magis sonoros, cùm nulla humiditas aëri permixta remoretur percussi aëris expeditam delationem, aut eundem ad obtusum sonum crassefaciat. Quartò, humiditatis contraria indicia apponit.

EST tamen quod ex more reliquorum capitum etiam hic de pulmonum temperatura, vsúque *Pulmonis temperatura.* paucis agatur. Et quidem quod attinet ad actiuas qualitates, validum testimonium caloris est alimentum, quod illi natura parauit plurimus sanguis arterialis in corde præcalfactus: alitur enim te- *4 de vsu 15.* nui rubróque, sicut lien tenui nigricante, hepar verò rubro, sed crasso; nec vnquàm natura membrum frigidum formasset, quod perpetuò primóque excepturum erat copiam externi aëris refrigerãtis. De passiuis non est perinde facilè decernere, multis videtur magis esse siccum. Quod enim conseruat aperta foramina plurima, nec ea defluente oppler humiditate, conuincitur siccum esse; quod siticulosum est, & sitis frequentissimæ origo; quod alitur præcalido tenuique sanguine, qui ad bilem vergat siccum esse necesse est. Sed illa sunt euidentiora innatæ humiditatis testimonia. Inseparabilem enim ostendit esse Galenus à sicco membro duritiem, ab humido mollitiem: est au- *1 de temp. 9.* tem pulmo tactu non modò mollior, sola cute, sed & cute cum substrato musculo. Quod si libeat adiicere ad firmitatem collectionis, quod Galenus suprà fecit, mollitiem membri ita tandem ne- *Cap. 59.* cessariò attestari humiditati membri, nisi causam habeat sparsum per membri inanitates excrementitium humorem: ne sic quidem minus efficit ratio. Quantumuis enim pulmo tangatur expers alieni humoris, multò tamẽ sentitur mollissimus: quòd si carnem viscerum omnium etiam cordis & renum Galenus cute molliorem sentit, quanto euidentius in pulmone fiet experimentum. Nam *2 de temp 8.* quod de patulis foraminibus causantur, primùm constans & natiua humiditas probè sicco permixta nõ diffluit ad meatuum occlusionem. Deinde etiam solet artificiose ita formare natura humidorum membrorum laxorúmque extremas oras, qua in meatus, vel ventres cessant; densat enim & in callum mutat, ne innata mollities reddat ea fracturæ obnoxia, id quod in mollissimo cerebro intuemur, qua parte terminatur ad ventres, & in pulmone, qua cessat in foramina aërem exceptura. Sitim verò pulmo inducit natiuo calore motúsque iungi illa perpetuitate, substratum ventriculi os excalfaciens, illiúsque humorem ebibens. Postremò sanguis, quo alitur arterialis, quod suprà *Cap. de hepate.* ostensum est, non secus dici potest venali humidior, quàm aër à Philosophis aqua humentior. Natiua itaque pulmonis temperies calida humidáque ita stabilita esse videtur, firmatáque. Nam, quòd ingestum alimoniam prçstet corpori pituitosam, non conuincit temperaturam eius viuentis, similiter pituitosam esse. Nam cor alimentum est melancholicum, cuius viuentis temperamentum nemo dubitauit biliosum esse. Pulmonis verò ascititia temperies, quam ex conuersatione pituitæ sibi comparat, pituitosa sit necesse est: si modò verè à Galeno dictum est humorem omnem, vbi diu

7.Ther.6. ad membrum defluxerit, illud sibi attēperate. Cùm ergo conueniant in pulmone innata tempeties calida, ascititia verò frigida; fit, vt permixta quædam euadat, ex calidu & frigido tempetatura, non secus quàm in membris senilibus ex partiu siccitate, pituitæ verò humiditate: & quemadmodum illic extraria remittit, non ex toto superat naturalem, quod supiâ, dum de mutuis membrorū actionibus ageretur, ostensum est: non secus pulmo fetè durabit calidus, paulatim ita tefrigerescente natura pituitæ commercio, vt tandem in senibus, quātum ex tussis frequentia iudicare licet, in frigidum commutetur. Cur autem pituita pulmo tefertus sit, quidā hic comminiscūtur causam; quoniam insit à natura singulis partibus, vt in peculiarem quandā speciem vertāt non solùm partē alimenti vtilem, sed & excrementitiam, eò fieri vt pulmo alimenti sui superflua in pituitā mutet. Sed de dogmate quidem ita sentiendum videtur, ex naturæ intētione in excrementum nulla inducitur qualitas. Frustrà enim mutatetur, quod protinus ceu alienum reiiciēdum est. Si verò ex necessitate materiæ intelligunt naturales facultates nō ociati, sed perpetuò conari sui similitudinem communicare, & verum est, & necessarium. Nā & ventriculus in partem alimenti sibi inutilē & quantitate excrementitiam operatur immutādo, & hepar in sanguinem totius, & vasa in humorem, quem per morbi statum iam ex dimidio coctum à corpore expellunt. Vtcunque tamen de eo dogmate pronūcietur; pituita quæ ex cteatu eiicitur, non est alimenti pulmonis excrementum. Qui enim tam parui membri tanta moles esset superantis alimenti, cùm in teliquo corpore sola sensum effugiens difflatio sufficiat? Sed halitus ex vniuerso corpore ad caput conscendens, & in eo concrescens, & præ grauitate descendens in substrato laxissimo viscete recipitur; cúmque inutilis sit alēdo, nec præ copia difflari sustineat, superest vt expectoretur, teiiciatúrque tussi. Quòd si demus caput siccum esse, corpus verò eiusmodi, vt paucissimos mandet capiti flatus, at ex vicinis partibus vasisque excipiet defluentē succum, cùm sit & laxissima pars, & nō pateat ex thorace ad inferiorem ventrem cōmeatus. Hūc ergo succum qualis qualis fuetit, ideò in pituitæ imaginem commutat, quia ex permixto plurimo aëre, quo scater, quemque perpetuò motu necessariò permiscet humori, teddit album, spumosum, tumidúmque; qualis est frequentissima screatus imago. De vsu verò pulmonis cōstat creatum esse in subsidium pulsationis cordis, vt quemadmodum aqua è puteu hausta in stagnū excipitur, anteà quàm per alueolos in totum hortum ducatur; ita externus aër semel in pulmones, ceu in thecam tecondatur, vt inde paulatim in cor deducatur, neque oporteat singulis pulsationibus continentis aerem cor subire. Huius teceptaculi vtilitas est, quā Galenus significauit, vt si fortè occurreret noxius aër, possit cor illo neglecto interim frui meliore in pulmone asseruato. Sed illa multò maior, vt sufficeret animal locutioni, vel volatui, vel mersioni sub aquis aliquanto interuallo; nec cogeretur interrumpere functiones illas breuissimis spaciis, cum insigni operum & vitæ detrimento. Si verò in eo videtur natura posse iniustitiæ accusari, quòd ptimum occursum frigidi aëris pulmoni frigidiori præbuerit, cordi verò tanto calidiori visceri non concedit, nisi præcalfactum & ex pulmonis conuersatione moderatum; meminisse oportet multis compensasse naturā id damnum, quod in totum prohibere non potuit, si modò decebat aërem præcoqui in pulmone ante cor, non secus quàm alimentum in ventticulo frigidiore ante hepat eoquit. Nam & aerem pulmo non statim in potos suos recipit, sed in arteriosas inanitates natura sua præcalidas. Deinde per longiora multò intetualla trahit, ita vt aucta necessitate incolumiùs toleret frigidi occursum: demum insigni magnitudine à frigidi offendentis occursu se tuetur.

Pulmonis vsus.

CAP. SEXAGESIMVMSEPTIMVM.

Non tamen ipsa vocis magnitudo à calidisate, sicut neque paruitas à frigiditate inest; sed altera quidem aspera arteria latitudinem sequetur, & vehementiorem efflatum; paruitas verò à contrariis aduenit causis. Quare neque semper, neque primùm, sed ex accidenti, & solas naturales temperaturas, non autem aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas sequitur. Quoniam enim talia instrumenta temperatura ratione sunt facta, ad hæc consequitur huiusmodi vox. Idcircò contingit ex voce de naturali temperatura ratiocinari. Nam & lenis vox arteriæ lenitatem consequitur, sicuti & aspera asperitatem. Lenitas igitur arteriæ moderatam sequitur temperaturam, asperitas verò siccitatem. Asperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis: arteriam verò duram efficit similarium partium, ex quibus cōstat siccitas; inæqualem dispersa in eisdem humiditatis defectus. Eodem modo neque acuta natura vox, sine angustia faucium, neque grauis sine latitudine fieri potest. Angustia igitur ab insita atque innata nascitur frigiditate, latitudo autem à calidsate. Differentiis igitur naturalium vocum hæ quæ ex affectu aliquo fiunt, sunt proportionales: quæ & ipsa indicia sunt causarum à quibus oriuntur, de quibus in libro de voce sufficienter distinxi. Reliqua verò partes animalis interiores exilia habent temperatura indicia. Tentandum tamen ea ex innātibus atque nocentibus agnoscere, ac præterea iuxta naturalium potentiarum operationes. Dictum verò est in tertio de causis accidentium, quòd eniusque potentiæ virtus & vitium temperatura principalis existat. Temperaturarum itaque indicia iam explanauimus.

Quemadmodum paulò antè occasione sitis, de quo signo inter alia ventriculi mentionem fecerat, transiit ad pulmonem, eò quòd sitis nonnunquam ventriculi, quandoque pulmonis sequitur temperaturam; ita hic, cum inter pulmonis indicia de voce meminisset, quæ & pulmonis temperamento attestatur & arteriæ vocalis, transit ad notas temperaturæ asperæ arteriæ; vt intelligatur, vtrum ex duabus sequatur quæuis vocis differentia, pulmonis ne an arteriæ constitutionem. Tria

ergo

ergo proponit vocum genera per contrarias distincta differentias; magnam, paruam, lenem, asperam, acutam, grauem: ex quibus temperaturam rimatur arteriæ. Et primùm iudicat ex vocis magnitudine arteriæ latitudinem cum efflationis vehementia, sicut ex paruitate vocis apposita. Sed quia proposita est temperaturæ agnitio non compositionis, admonet ex eo signo non colligi temperaturam primò, nec omnem, sed secundariò tantùm, & solam natiuam, non præsentem. Quia enim in vasis omnibus iungi solet calori amplitudo, quæ ad compositionem pertinet; vocis autem magnitudo amplitudini arteriæ coniuncta est; fit, vt intermedio compositionis liceat colligere natiuum calorem arteriæ. Nam qui post ortum contractus est, cùm non mutet compositionem, nõ variabit vocis magnitudinem. Secundò, indicat ex alio vocum genere quod versatur in lenitate & asperitate, coniectátque ex illis differentiis, tanquàm effectis temperaturæ, per se arteriæ, temperiem: nam vt lenitas vocis ex moderata arteriæ nascitur temperatura, cum æqualitate illinentis eam humiditatis; ita asperitas siccitatis arteriæ, vel inopiæ intrò sparsæ, & æquantis lentoris, germen est. Tertiò, ex acuta voce similiter colligit angustiam gutturis, & eius interuentu frigiditatem natiuam, sicut paulò antè ex paruitate vocis, angustiã inferebat arteriæ, & per eam innatã arteriæ frigiditatem; ex graui verò è contrario intelligit gutturis amplitudinem, & proinde ab ortu calorem. Quartò, quia genera illa ex magnitudine & grauitate vocis petita, non faciebant ad præsentis temperaturæ intelligentiam, sed natiuæ; quid ex illis possit etiam ascititiis accommodari, & quantum, inquirit, docens vbi ad temporariam temperaturam sequitur vocis differentia, consimilem ei esse, quæ ad natiuas sequi solet temperaturas. Quintò, claudens totum huius libri De agnoscendis membrorum temperamentis sermonem, in reliquis partibus, de quibus particularis mentio facta non est, ait tentandam esse cognitionem ex duobus indiciis, quibus in omnibus partibus locus est; alterum à iuuantibus & lædentibus. Quod enim supra dixit [*singula malè habent similibus, iuuantur verò contrariis moderato vsu: alterum à præstantia, vel vitio operis naturalis.*] Cùm enim non omnes naturales functiones eodem perficiantur temperamento, sed vnaquæuis ex illis suo sit addicta, & familiaris; valde meritò ex perfectione operis coniectamus præsentiã eius temperaturæ quæ operi famulatur & ministrat.

3. de caus. symp. 3.

Quod legitur [*in angustia faucium*] legendum est *gutturis*. Nam φάρυγξ & laringem significat, quam guttur appellamus, vel caput asperæ arteriæ proprium vocis organum, in qua hîc venit significatione; & nonnunquàm fauces, id est spacium inter gulam & arteriam conspectui aperto ore obuium, quæ significatio hîc locum non habet.

De voce, & differentiis, eius difficili & longa tractatione in alium locum disputatio seruãda est; hic si quid Galeni sententiæ implicitum continent, expedietur. In prima, magna vox ex organi amplitudine & percussionis celeritate nascitur: In voce autem amplitudo organi, arteriæ latitudo est; celeritas percussionis efflationis conciliatur vehementia: ideò temperatura non iudicatur à magnitudine vocis primò, sed per accidens. Ita solet dicere Galenus, cui perpetuò idem est per se, quod primò; idem per accidẽs, quod secundò; licèt Peripateticis ex causis per se, quædam sint per se primò, aliæ per se secundò. In secunda sententia, lenitas vocis non secus indicat moderantiam caloris cum humiditate, quàm inter sapores dulcedo: asperitas verò vocis respondet acerbitati. In tertia accuratè expendit Galenus cum eadem amplitudine arteriæ, & proinde cum ęqua vocis magnitudine, sicut in tibia fit vox modò acuta, vbi digitorum ope magis implentur foramina, modò grauis, vbi foramina biant, datúrque liber efflationi exitus; ita in nobis variatur vox per acutum & graue propter angustiam gutturis, aut reclusionem: tribus illis laringis, cartilaginibus, tanquàm digitis musculorum ope attemperantibus, & variè contrahentibus vocis organum. De quarta illud considerandum est aduentitias & temporarias temperaturas ferè non mutare vel arteriæ, vel gutturis naturalem amplitudinem, quare nec vocem, quod paulò antè admonuerat author; tantùm hîc addit dictis, fieri nonnunquàm vt mutet. Nam castratis & è morbo resurgentibus vox redditur acutior variata temperatura. Quando autem mutat, similiter mutat naturali temperamẽto; par est enim ad similem causam temperamenti sequi effecta arteriæ, & ideò vocis non dissimilia. Quod verò attinet ad duo vniuersalia, quæ subiungit, indicia, primùm vocat ex iuuantibus & nocentibus, paulò autem antè, cùm de oculis ageret, dicebat [*à similibus autem suæ temperaturæ causis offenduntur, iuuantur à medico contrariorum vsu:*] quod commune cuiusque partis temperaturæ est: paulò pòst autem de toto corpore agens ad eundem ferè seorsum dicebat. [*In omnibus verò commune est temperaturæ indicium: si membrum facilè frigescit, vel frigoris, vel raritatis; si facilè calescit, vel caloris, vel raritatis: si à sicco offenditur, siccitatis: si ab humido, humiditatis,*] & hîc vniuersim omnis partis temperaturam ex iuuantibus & nocentibus rimatur: tribus his locis vnam doctrinam perficiens, eandémque; nempe lapsum omnem à mediocritate, siue totum corpus occupet, siue partem, vt aduersis lapsui suo iuuatur, ita similibus lædi, offendique. Sed habet ea oratio aduersas rationes duas, quę cum illa conciliandæ sunt; ostendúntque non pugnare. Priorem; quòd infrà, dũ de prouidentia, quæ intemperatis debetur, proponit, docet valde lapsis (eos vocat neutros) similia noxia esse, contraria verò vtilia; hic vniuersim lapsis commendat opposita, reprobat similia. Posterior oppositio est ex loco, qui nuper præcessit de ventriculo: naturales (dicebat) intemperaturæ eò distant à morbosis, quòd non appetant contraria, sed similia. Est autem perpetuum naturali appetentiæ ferri in cõmoditatem, non in læsionem partis, si perpetuò vitam salutémque tuetur, & intendit, non noxam & mortem. Quæ ita controuersiæ expediendæ esse videntur in lapsorum natura, victu, & gubernatio-

Signum à iuuantibus & lædentibus.

Cap. 24.

Cap. 59.

Cap. 63.

ne,aliud est quod natura appetit,aliud ars prouidet,aliud opus ipsum & occurrentium ostendit effectus. Natura perpetuò similia appetit,& familiaribus gaudet. In opere lædunt semper similia, conferunt contraria:ars incedens vtriusque media in magnis lapsibus contraria, in modicis similia, aliquando opposita consulit. Natura ergo ideò semper fertur ad similia natiuæ constitutioni,quia sua cuique sanitas natiua est constitutio;à qua si conseruetur,opera vitæ prodeunt;si labae & corrumpitur,minuuntur & cessant. Siue ergo natiua constitutio iuxta speciei indigentiam moderata est,siue modicè lapsa,siue immodicè, vna est irrationalis facultatis naturalis appetentia ad similia,quibus cum duret,quale natura est.Rei verò experimentū,& euentus ita habet;quod temperatum in suo genere est,temperati adhibitione mouetur,& quia in optima conseruatur habitudine, iuuatur; lapsi verò bene habent contrariis,non quia euertitur naturalis status, omnis enim euersio & impugnatio naturæ,quandiu fit,molesta & dolorifica est; sed quia tunc quisque meliùs degere creditur,quandiu incolumis viuit, morbi expers; lapsi autē omnes obnoxij sunt morbis lapsui suo similibus,itaque cōtrarij adhibitione tuti sunt,& ab iniuriis, quibus antè patebāt, immunes;quod iuuari dicimus.Ars verò medica, dum effugit rudē illam similium appetētiam,qua nunquàm imprudens natura fertur in noxia, simul & natiui status impugnationem deuitat; media quadam via graditur,in modicis lapsibus ferè eligens robur & durationem natiuæ constitutionis per similia;in immodicis præferens tutiorem illam adhibendi contrarij.Ita sedata locorum cōtrouersia res ipsa confecta videtur. Alterum verò vniuersale temperaturarum indicium ex virtute, vel vitio naturalium functionum,magis quàm vel vitalium,vel animalium idcircò petitur;quia naturalis facultas solius proprij temperamenti est;ideò illi tantùm attestatur. Reliquæ partes magis à distantibus principiis prodeuntes illorum magis quàm partium exercentium statum demonstrant. Et quia ex præstantia naturalis operis ea tantùm temperatura partis colligi potest, quæ proposito operi ministrat,Galenus relegat lectorem ad librum tertium De causis symptomatum, in quo ex professo demonstrat,quæ cuique temperies faciat.Ita ex perfectione coctionis in ventriculo,calorem & humiditatem partis coniectamus;ex appetentia frigiditatem, & in reliquis ad portionem.

Signum ex naturalibus facultatibus.

c.43.

SECTIO DECIMA.

Cap. Septvagesimvm.

Circa magnitudinem verò, vel formationem, vel numerum, vel situm, quæcunque quidem sensibus subijciuntur errata, cognitu facillima sunt: quæ autem sensu percipi nequeunt, quædam cognitionem habent difficilem, quædam verò facilem. Capitis igitur magnitudo ac figura, & cerebri simul in propatulo sunt, & de his antea diximus: sic & quæ thoracis sunt, & quæcunque ad scapulas & humeros, vel brachia, vel cubitos, vel extremas manus, vel coxas, vel femora, vel tibias, vel pedes attinent, non est difficile agnoscere siue secundùm formationem, siue secundum magnitudinem ex his aliquid non rectè se habeat, siue secundùm numerum, vel partium, ex quibus constant, composituram, singularum etiam operationis detrimēta facile patent. Quæ autem intra corpus sunt, non omnia possunt agnosci. Cuiusdam enim ventriculum adeo paruum ac rotundum ac pronum secundùm ilia situm habentem inspexi, vt manifestè ex circunscriptione propria, & videntibus & tangentibus appareret. Sic & cuiusdam vesicam contigit intueri, ita expositam ac paruam, vt si quādo vrinam tardiùs excerneret, tumor quidā circunscriptus manifestè cerneretur. Non tamē aliud ex interioribus quicquam mihi vnquam manifestum præbuit indiciū. Tentare tamen oportet quàm maximè fieri potest, virtutem ipsorum ac vitium, & si non certissima scientia, artificiosa saltem coniectura comprehendere: veluti, exempli gratia, in iecinore. Vidi enim aliquos, & quidem quàm plures quibus venæ erant angustæ, & totum corpus colore priuatum. Quod si plusculum cibi assumpsissent, qui præsertim flatibus excitandis aptus esset, & crassus ac tenax, nonnulli quidem veluti pondus quoddam insidens, atque suspensum in profundo dextræ hypochondrij partis sentiebant, nonnulli verò quandam cum dolore intentionem. In his quidem verisimile est iecur esse paruum, atque angustos meatus habere. Alterum vidi, cuius totus habitus pituitam præ se ferebat, quotidie tamen bilem rufam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendi eum meatū, qui biliosum egurgitat humorem, non minimam eiusdem partem ad imum ventriculi locum, quem Græci pylorum, id est, ostiarium vocant, effundere, vt in quibusdam apparet animalibus; ex quibus id constat quod plurimum ad eorum, quæ latent sensum, confert cognitionem, ea, quæ ex sectionis inspectione habetur, peritia, & operationum atque vtilitatum inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiuscemodi corpora, quæ ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus, ac in operationum atque vtilitatum inuentionibus exercitari. Scripsimus verò de omnibus seorsum in tractatibus aliis: de quibus in fine libri omninò proposuimus facere mentionem, vt discendi cupidi intelligant, quæcunque discere optauerint, ex quo nam possint haurire tractatu. Sed tamen de hisce satis.

Cùm tradidisset notas temperamentorum ab ortu, & salubrium, & insalubrium; tentat similem cognitionem de compositione natiua quadtuplici, in magnitudine, figura, numero, situ. Nam solutionis ab ortu contractæ tanquàm infrequentissimi status indicia non recenset. Primò, docet vitia compositionis in extimis membris solo visu patere tam in tribus ventribus quàm in quatuor artubus. Secundò, inter interna de quibusdam proximis cuti præstari etiam nonnunquàm agnitionem ex tactu, citat in argumētum duo sibi cognita; alterū, cuius vētriculus tactu percipiebatur

paruus,

paruus,rotundus,& in ilium inclinatus ; alterum,cuius veſica parua etiam apparebat & extrorſum inclinans,ſiquidem ex vrinæ etiam modica retentione tumebat. Tertiò,de partibus quæ nec externa ſunt,nec externis vicina ſcientiã compoſitionis haberi poſſe negat, coniecturæ tamen nonnunquàm locus eſt;præſertim in peritis anatomicæ profeſſionis, ſimul & vſuum functionúmque ſingularum partium. Citat ſibi coniectata in hoc genere membrorum, de duobus viris priorem, cuius hepar iudicauit paruum,eò quòd vltra venarum exiguitatem, & decolorem habitum, ex aſſumpto quouis alimento,vel lento,vel craſſo grauabatur; dolebátque confeſtim dextrum præcordium;alterum,in quo coniectauit meatum bilis terminari multa parte ad imum ventriculi;ductus ea ratione,quòd cum habitu corporis eſſet pituitoſus, frequenter euomebat bilem, cuius tamen deiectio decolor & albeſcens ſpectabatur. Quapropter in multis licet habere eiuſmodi indicia, modò dictarum doctrinarum exercitatione valeamus.

GALENVS quidem de indaganda natiua compoſitione ſic.Sed adiicienda ſunt, quæ poſteriores dictis vel ſapienter addiderunt,vel amarulente calumniati ſunt.Addidit Auerrous, gloriatúrque compleſſe ſe à veteribus prætermiſſa de viſcerum compoſitione agnoſcẽda,traditque in hunc fermè modum : In cerebro proba ceruicis compoſitio ad ſimilem in cerebro monſtrat ; meatuum verò latitudo tam hic,quàm in quouis alio cauo organo intelligitur eſſe maxima ex temperatura calida humida,minima in frigido ſicco,modica ex reliquis temperamentis.Præterea meatuum anguſtia ex promptitudine ad vertiginem,epilepſiam,incubum:ſicut cerebri paruitas ex promptitudine ad defectum rationis.Cordis verò bonam compoſitionem ex commoda temperatura & pulchritudine rimatur.Nam ſi formatrix bene valet temperamento, munus formandi organi integrè implebit.Si verò etiam ſufficit pulchritudini donandæ corporis extrariæ, minimeque ad vitá neceſſariæ,quomodò non magis internæ?Poſtremò extima thoracis compoſitio cordis formæ & magnitudini reſpondet. Iecoris compoſitio ex temperamento, quomodò firmatur,dictum eſt;ſimiliter & meatuum penes amplitudinem,vel anguſtiam diſpoſitio.Illa iecori peculiariter inſunt,ſi fæces molles ſunt,hepar paruum eſt,non ſufficiens ſuccum ex toto haurire : ſi frequenter obſtruitur, meatus anguſtos habet.Si verò ex corporis collatione magnus eſt;ferè cauſa in hepatis magnitudine eſt.Reprobat Auicenam afferentem pro indicio magni hepatis prolixos digitos. Reprobat autem eò quòd informatrix nõ format digitos,aut membra inſtrumento caloris hepatis, vt pro eius varietate variè delineet.Verùm experimentum ſubſcribit Auicenæ,& ratio. Nam vaſa ab hepate prodeuntia,cùm terminentur ad extremas manus & pedes,ita connectunt vtraque, vt facilè conſentiant mutuum; fitque, vt hepatis calor in illorum extremorum & calefactione & rimis multo innoteſcat,quàm in aliis apertius.Eſtque admodùm veriſimile, ex magno hepate plurimam materiam extremis communicari,prominentium digitorum occaſionem.In pulmone verò bonam compoſitionem & meatuum conſtitutionem ſimiliter ſuperioribus membris ex temperatura colligit: particulatim velocitas reſpirationis citra cordis calorem exigui pulmonis indicium eſt. frequens tuſſis,nec præ humida vim coctricem pulmonis imbecillam arguit;ideò promptitudinẽ ad tabem. Iam ventriculus paruus bene habet exiguo alimento : Amplus ſemel plurimum expetit : modicus modicè.Ita Auerrous de principalibus, & illorum miniſtris ſingulares inquirit organicas notas, non ſecus quàm Galenus fecit in temperaturis.

Capitis compoſitis notæ: Collect.lib. 4.cap 2.3. 4 5.6.
Cordis.
Iecoris.
Pulmonis.
Ventriculi.

CALVMNIANTVR verò quidam ſuſpicionem Galeni de ſitu meatus fellei. Cùm enim docuiſſet Galenus magna ex parte meatum hunc bilis expurgatorium vnum eſſe ; eúmque inſertum dodecadactylo propè initium ieiuni inteſtini:aliquando tamen rarò in brutis,rariùs in homine bifurcari;portione eius fundum ventriculi petente,reliqua inteſtinum illud quod a duodecim digitorum longitudine appellant,atque vbi ita ſcinditur, graciliore germine inſeritur ventriculo, rariſſimè craſſiore:vero ſimili argumento ex hac anatomica conſideratione ductus, in pituitoſo homine euomente bilem opinatur meatum illum felleum ventriculum conſcendere vel totum, vel maiore ſui parte.Diſplicet cõiectura cuidam,quoniam & ipſe vidit hominem,cui ſimiliter meatus ventriculo applantabatur,nec tamen euomebat bilem. Sed leuiore redargutione, quàm vt poſſit euincere.Fieri enim potuit,vt homo à ſe viſus haberet meatu illum in formatione delinquentem, non modò quia ventriculum portione quadam petebat, ſed & cæcum non ad inanitatem ventriculi pertingentem:vel eructabat bilem,ſed ad imum,vnde deorſum detrudebat alimentũ,non ſurſum:vel natura ſua difficulter ad vomitum mouebatur:demum in coniecturis, quæ longè abſunt à ſcientia,liberum eſt non minùs illi quàm Galeno pro ſuo cuiuſque iudicio diuinare.Cur verò variè inſeratur hic meatus in pedeſtribus,volatilibus,piſcibus,ratio ita reddenda eſt.In volucribus venter ſpiritalis propter alarum exortum plurimùm deſcendit, quare non eſt locus multis inteſtinorum inuolucris.Sicut nec in piſcibus ob corporis longitudinem,& natationis velocitatem.Ne ergo alimentum ante integram ſucci diſtributionem perreptaret pauca inteſtina,nouis excogitauit rationibus:videlicet auibus præſtitit duo oblonga & cæca inteſtina, piſcibus verò ventriculum ipſum oblongum,& in mucronem ceſſantem:nec bilis meatũ initio inteſtinorum inſeuit,(feſtinaret enim excrementi deiectio) ſed prope rectum.In pedeſtribus verò, in quibus vacabat locus multis anfractibus inteſtinorum,meritò ibi inſeritur, vbi primum inteſtina voluuntur ;ne ſopita natura fæces morentur & cum periculo obſtruant. Cor autem coniunxit natura bilem à toto hepate in vnã veſicam felleam,non ſtatim per meatum felleum ad inteſtina mandauit expurgandam, mirátur quidam:non aduertentes ſi perpetuò flueret aſſiduitate ſua,nõ irritaturam ad excretionem,& paucam

2.de temp.13.
Inſertio meatus fellei.

iugiter labentem ad intestina imbecillitet moturam: nunc per interualla grauata vesica multa accedens, repente mouet ad interpollatas necessariasque homini deiectiones.

SECTIO VNDECIMA.

Cap. Septvagessimvm qvintvm.

Quæcunque verò vt nunc, insalubria sunt, hoc est, quæ iam ægritudinem patiuntur, dignoscere & hæc ipsa oportet. Quæ quidem subyciuntur sensui, ex eorum, quæ ipsis insunt secundùm naturam, permutatione, in magnitudine, colore, figura, & numero, & situ, & ea, quæ est secundùm duriciem & molliciem & frigiditatem, & caliditatem differentia. Quæ autem visum effugiunt, vt summatim dicam, ex operationum læsionibus, aut his quæ excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus præter naturam, aut horum quibusdam, vel omnibus.

Hactenus sanitatis vniuersas classes discurrimus, proponentes, quantum res ferebat, vniuscuiusque seorsum indicia. Iam in secunda huius libri parte ægrorum actu notæ tradendæ sunt; cõstátque tota sectio partibus tribus. Primùm in vniuersum docet notas illas, numero, quatuor. Secundò cap. 76. particulatim iuxta varia membra læsa speciatimque exponit. Tertiò, notas illas quatuor secat in differentias 5. capite 80. Excrescentiæ autem. Hic ergo primùm de externis morbis, inquit, agnosci eos tactu & visu: tactu quidem, eò quòd vltra modum increuit, aut elanguit vna ex primis qualitatibus, aut aliqua ex sequentibus tactui obuia, frigus, calor, ariditas, mollicies, duricies: visu autem, si color natiuus euariat, si figura, si numerus, si quãtitas, si situs. Secundò, de internis affectibus docet vestigari ex quadruplici signorũ genere, actione læsa, excretis, tumore, dolore; hæc enim in internis affectibus, conueniunt, aut omnia, aut quædam.

Ordo traditionis.

Ex enarrata serie duo in quæstionem vertuntur, de obseruato scilicet ordine, & de numero signorum in internis morbis. Ordo traditionis ita habet: in cognitione morborum tradenda sequitur author diuisionem celebrem etiam in compositiuo ordine receptam, vt separet internos ab externis affectibus. Externi enim promptam habent visu, tactúque perceptionem, vt nil necesse sit per occulta rimari: interni tã obstrusam, vt dixerit Hippocrates, magis patere diuinationi quàm scientiæ: & Galenus illis cognosceodis totos libros sex de affectis locis dicauerit: hic multo pressiùs, per multas tamen notas inquirit. Quærunt, cur inter externorum affectus non numerauit certissimum illud actionis læsæ indicium? Causa est; Ad id genus signi accedimus, vbi affectus est paulo ignotior, in externis affectibus frustrà recipimus dispendia læsæ actionis, quod vnius visus tactúue compendio assequimur. Cur de singulis affectibus morbosis particulares notas non prosequitur, in generalibus membrorum solùm subsistens? Quia quæ partes artis alibi exactè traduntur, nec breui comprehendi possunt, hic per capita tantùm proponuntur, non singulatim tractãtur. Talis est agnoscendorum morborum disciplina.

Lib. de flatibus

Signorũ morbidorum numerus.

De nvmero verò signorum morbidorum non pauca intentant aduersarij. Cùm enim libro primo de loc. indicia internarum affectionum, quinque recẽsuerit, actionem læsam, excreta, situm, proprietatem doloris, symptomata propria: cur hic ad quatuor tantùm reducit: in libro verò de differentiis sympt. tria sola enumerat, actionem lęsam, excreta, qualitatem mutatam. Adde, quod pręsentia quatuor signorum geoera non minus externos quàm internos affectus notos reddunt, vt frustrà author solis internis ea addixerit. Auget dubitationem, quoniam libro de differẽtiis sympt. dolorem locat in genere actionis læsæ, quem tamen hic tanquàm separatum genus enumerat. Postremò multa indicia prætermissa videntur, nam ex duritie pulsus agnoscitur iecoris inflammatio, sicut hepatici, & splenitici ex coloris vitio, quæ sub quadruplici signorum genere nõn continẽtur. Hæc fere illi; quæ quantum ponderis habeant deinceps sigillatim expendemus. Propositum huius loci est agnoscere, adsit ne interna aliqua affectio, nec ne; id quod quatuor his vestigiis rimamur; actione læsa, & excretis, tumore, aut dolore. Solet enim internus locus affectus etiam extrorsum communicare aut tumorem, aut dolorem: libro verò De locis, pro tumore & dolore numerantur situs, proprietas doloris, symptomata propria. Quoniam illic noo inquiritur num pars aliqua interna affecta sit, sed indagatur quænam ex tam multis perpetiatur: id quod propria illa affecti loci signa tria monstrant, non tumor, aut dolor. Tumente enim & dolente latere fieri potest, vt affecta pars sit pulmo, cor, pleura, septum. Non ergo peculiaris locus internus ex dolore, & tumore perspicitur, sed magis ex illis, situ, specie doloris, peculiari symptomate. Locus verò, qui sequitur libro De differentiis sympt. hunc sensum habet, Symptomata omnia morbos quosuis siue internos, siue externos, consequentia sunt, læsa actio, excreta, affectus corporis aliquo sensu perceptibilis, visu, odore, tactu, auditu: vt vitiosus color, durities, sibilus, tumor. Malè enim quidam tertium hoc signum vocabãt qualitatem mutatam: sic enim tumor, & multa alia nullo trium symptomatum verbo venirent. Cùm ergo illic promiscuè symptomata morbi consideret, hic ea tantùm, quæ affectus internos comitantur, nimirũ si aliqua est in vtrisque diuersitas; quam parum animaduertens Auerrous agens de signis internarum affectionum recenset tria illa celebria, actionem læsam, excreta, corporis affectum. Quod deinde assurgunt, notas has etiam externis morbis communes esse, vt certum est; ita nil euertit dicta. Nam in externis manifestiora illa ex visu tactúque desumpta anticipant, & præuertunt medici inquisitionem, vt nil necesse sit in illis occultiora

Cap. 5. Cap. 2. Cap. 3. 5. de locis 7. Secunda 1. doct. 3. Cap. 1. Ad primum. 4. Collect. 44. Ad secundũ.

hæc ti-

hæc rimari. Num auté dolor inter læsas actiones numerari debeat, problematicû est, & in vtramuis partem citra errorem trahi potest; quemadmodum author paulo antè significauit. Cùm enim fecentur morbi symptomata, in actionem læsam, excreta, sensilem corporis affectum: nec dolor sit affectus, qui sensu externo percipiatur, minus sit corporis excrementum, reliquum est vt vel quartum recipiamus genus, cui nomen sit dolor; vel inter læsas annumeretur actiones. Priorem opinionem hic sequitur Galenus, posteriorem illic. Siue ergo placet asseuerare quartum symptomatum genus, nil peccatum est; sin magis fateri speciem esse læsæ actionis, tantundem. Quamuis enim læsa actio in ablatam, diminutam, & corruptam distribuatur, & corrupta actio vulgò definiatur, quæ decipitur in obiecto iudicando, quæ deceptio in dolentem non cadit, multo minus est dolor ablatio, aut diminutio actionis: verum est cur debeat dici vitiata sensatio dolor, eò quòd est perceptio obiecti organum perdentis. Cùm enim sensatio ab obiecto simul, & à sentiente facultate dimaner, meritò ab vtriusque vitio vitiosæ actionis appellationem subibit, si facultas decipitur propter facultatis læsionem, si obiectum lædit propter sensilis materiæ virium. Leuis enim est quorundam responsio, opinantium dolorem dici actionem læsam, quia sit fuga immodica noxij, qua ratione etiam immodicum gaudium, quia excedens est facultatis concupiscibilis prosecutio, pariter appellari concedunt præter naturam & læsam actionem. Sed oporteret dolorem, qui fit morbi symptoma, non incidere in fortem virum, cùm tamen ex cholica, & nephritide etiam fortes pereant. Quod verò in calce addubitant de signis quibusdam morborû, quæ ad præsentia reduci nequeunt, Galenus ipse soluit, dum philosophico temperamento inqoit [*vt summatim dicam*] innuens plurimas, non vniuersas notas à se comprehensas: maximè cùm & citatæ illæ de duritie pulsus, & tussi in actione læsa comprehendi possint.

Ad tertium.

Cap. 8.

Ad quartum.

CAP. SEPTVAGESIMVMSEXTVM.

Particulatim autem, quæ quidem sunt in cerebro, ægra dispositiones, aut dementiæ speciebus, aut sensuum, vel imaginationem læsionibus, aut actuum, qui secundum electionem fiunt, aut ex his quæ excernuntur per palatum, vel nares, vel aures, aut horum, qui ei dolores eueniunt, differentiis.

CAP. SEPTVAGESIMVM SEPTIMVM.

Quæ verò in corde fiunt, ex difficilis anhelitus speciebus, & tremulis motibus, qui ipsi contingunt: ex pulsibus quoque eius atque arteriarum: ab excandescendi celeritate, aut tarditate: à febribus & refrigerationibus, & in colore differentiis; ac eis, qui ipsi adueniunt, doloribus.

CAP. SEPTVAGESIMVM OCTAVVM.

Quæ autem in iecinore ex defectu humorum atque abundantia, & ad id, quod præter naturam euersione, & colore malo; ac præterea ex permutatione naturæ, in his, quæ ad alimenti deductionem, aut superfluitatum attinent excretionem. Sed ex grauitatibus, & tumoribus, & doloribus, non modò his, qui in eo ortum habent, verùm & illis qui compatiendi ratione proueniunt; quemadmodùm in aliqua vel spiritus grauis, vel tussis specie.

CAP. SEPTVAGESIMVMNONVM.

Sic & ventriculi affectus agnoscitur, vbi in concoctione, & appetitu humidi vel sicci alimenti, vel superfluitatum excretione delinquitur. Ita etiam ex singultibus, eructationibus nauseis, vomitibus, & ipsis eorum, quæ euomuntur, speciebus.

CAP. OCTOGESIMVM.

Ita & thoracis agnoscũtur affectus ex spirãdi difficultatibus, tussibus, & doloribus, qui in ipso fiunt; & ex eorum: quæ expuuntur, differentiis. Sic & asperæ arteriæ ægritudines, & difficiles anhelitus, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & vocis offensiones ostendunt. Secundùm verò eandem proportionem & in aliis omnibus accidit partibus. Nam ex tumore, dolore, & operationum læsione & excrementorum differentia sumentur indicia.

Ad exercitationem præfatæ doctrinæ de agnitione internorum affectuum per quatuor genera indiciorum, tradit exempla in membris non omnibus, sed potissimis, qualia superiore tractatione proposuit ad agnitionem sanæ constitutionis caput, cor, iecur, ventriculum, pectus, arteriam. Ex quorum exercitatione sine negotio colligentur affectus etiam morbosi latentes in reliquis particulatim membris. Primùm in cerebro ex operibus, motus, sensus, principalibus: ex excretis per omnes expurgatorios meatus, nares, palatum, os, aures; ex capitis doloribus. Secundò, 77. cap. cordis morbos rimatur, ex operibus dispnæa, saltu cordis, pulsibus, ex iracundia vel ignauia animi, ex febre, vel totius refrigerio, colore mutato totius, dolore cordis. Tertiò, 78. cap. iecur ex operibus morbidû intelligitur, si abundant homines, vel deficiunt à mediocritate, si cacochymia adest, si distributio alimenti nõ procedit, si color tòtius vitiatur. Ex excretis, si sunt præter naturam. Ex doloribus, si vel dolor, vel grauitas iecoris regioné, aut cõuicina obtinet. Ex tumore, si eandé partem in-

festat. Quartò, 79. cap. ventriculus affectus ex operibus peculiaribus innotescit: ex opere mutato coctionis, vel appetentię, & huius, vel ad potum, vel ad cibum frustrata, vel aucta. Ex excretis item siue per aluum, siue per vomitum, ructu, singultu, nausea, vomitu. Quintò, 80. cap. pectoris affectus consimiliter ex suis affectionibus; dispnæa, tussi, excretis, exputis tumoribus & dolotibus. Aspera autem arteria ex eisdem innotescit, nisi quod habet peculiarem actionem vltra pectus ædendæ vocis: à qua & significantur illius affectiones. Atque trāsferre hæc signorum genera ad residua membra nullum iam negotium est.

IN HVNC modum author breuitate, qua signa morbida perstringit, compensat dispendium antecedentis disputationis; in qua rantum excessit in notis sanorum tradendis, quantum hic in morborū signis defecit: vt vtrobique videatur accusationem mereri tractatio, si tanquàm totius disciplinæ vtile compendium spectetur, nō, quod initio dictum est, ceu auctuarium quoddam ad ea tantùm complenda, quæ ingens illa resolutoria doctrina in multis libris exarata pollicebatur. Sed interim si quid continet series obscurius, exponendum per capita est.

Cerebri signa. Com. 10.

IGITVR cerebrum agnoscit ægrotare ex excretis per meatus expurgatorios. Nec obstat quod in organis ipsis expurgatoriis videntur talia habere generationem, ideò organis non cerebro attestabuntur. Nam lippitudo nonnunquàm primo præsag. ex oculi imbecillitate gignitur, vt & lachryma deficiente vi retentrice in membro natura humidissimo, significanteque proximum exitium; & in reliquis partibus iam iam defecturam similiter retentricem. Aurium verò sordem opinatur Aristoteles ex vapore earum partium per moram idcirco amarescere, quoniam sudor, qui in eam sordem abit, salsus est; salsum autem per moram amarescit. Verùm huiusmodi excrementa, licet nonnunquàm in ipsis creentur organis, ferè à cerebro deriuantur, vt possint illius statum indicare; expurgat enim natura, ait Rasius, cerebri varium per multa orificia excrementum; biliosa per aures; melancholica per oculos; piruitosa per palatum & nares. Adiiciunt quidam per aures ideò reiici biliosa, quoniam calore ariditateque sua tueantur ossa aurium tinnitui apta, & præ siccitate sonora: piruitam verò per os & nares: vt paruli illi meatus ea humiditate prohibeātur siccari: reliquum melancholicum per oculos, qui præ multa humiditate non periclitabantur terrei humoris ariditate. Genus verò tumoris idcircò in cerebro omisit, quia non apparet per internos sed per externos rantùm capitis effectus.

32. probl. 4.

In Introductorio.

Cordis indicia.

INTER cordis autem signa, recenset febrem, refrigerationem, vitiatum totius colorem: non recensens, quod quidam hic interpretantur, signa ad nullum quatuor generum relata in sui accusationem, sed intelligens omnia talia esse cordis opera. Cùm enim operatio cordis in corpore sit calorem totius moderari, simul & toti impartiri colorem, splendorem, & viuidum quendam ex spiritu florem: meritò in cordis affectibus illa mutantur, ceu cordis opera. Nam vel calor totius immodicè augetur in febris generatione, vel immodicè refrigescit in rigoribus retrahente corde à toto calorem. Similiter & in animi per sanitatem affectibus, vt & in cardiacis frequentes variæque coloris & caloris in corpore vicissitudines alternant. Iam de ira, vel ἀθυμία, quam interpretātur ignauiam animi, quòd alterato corde mutentur, apertum est; sunt enim affectuosæ partis opera. Quod verò respirationem mutet cordis affectio, non ostendit à corde ceu ab agente prodire respirationem sed ab eo tanquàm à fine pendere. Itaque non minùs immutat respirationem cerebrum ceu agens, quàm pectus ceu instrumentum, & cor, in cuius gratiam priora illa operantur. Pulsum verò cordis separat à saltu, siquidem alius est affectus in quo pulsus cordis redditur rantùm celerior, vel tardior moderato, alius per quem totum viscus tremulè concutitur.

1. de locis vltimo.

Iecoris indicia.

IECORIS indicia patientis ob diluciditatem authoris nostra opera non indigent. Nam quòd ex colore totius hic iecur, paulò antè cor affecta colligit, non est quod miremur, magis quàm quod vtrunque horum membrorum totius temperamento imperat. Ad cutis enim temperamentum, & humores ab illis genitos color euariat. Ex excrementis verò ambobus, humido & sicco, ideò coniectat iecoris affectum, quoniam ad variam suctionem iecoris succedit in excremento etiam sicco varietas. Nutritionis idcircò non meminit, quoniam ostensa est non pendere ab eo principio.

Ventriculi notæ.

IN ventriculi signis ille solus mouere potest scrupus: Cur author refert famem & sitim nomine appetentiæ sicci, & appetentiæ humidi. Poterat enim similiter referre nomine calidi & frigidi, si est fames appetentia calidi sicci; sitis verò frigidi humidi. Sed quod magis duo illa per passiuas distent quàm per actiuas qualitates, indicio est, quod fieri potest, vt sitis feratur ad calidum potum, non ad siccum: sic fames ad frigidum alimentum, non ad liquorem. Et ratio ostendit; est enim famis vsus, reparatio solidi humidi, sitis verò liquidi ad alimenti distributionem. Par est itaque vt nomina illis appetentiis magis imponantur ab humido, & sicco, quàm à calido, & frigido.

Excrescentia autem non naturales, in inflammationibus, durisque ac laxis tumoribus & erysipelatis sunt exploranda. Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autem continuitas incisione, excisione, fractione, & tensione. Alteratur autem substantia à caliditate, frigiditate, humiditate siccitate. Læditur autem operatio tripliciter: aut quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo fit.

CAP. OCTOGESIMVMPRIMVM.

Quæcunque autem excernuntur, nonnulla quidem sunt veluti partes patientiū locorum, nonnulla verò

tanquàm excrementa. Quæ verò in ipsis naturaliter continentur, singula propriam facient indicationem. Dictum autem est plenius de hisce omnibus in tractatu De membris passis, quem nullus ante nos aut in artem redegit, aut ad absolutam perfectionem deduxit: quemadmodum & in aliis omnibus eueniit, quibus initium quidem aliquod ab antiquis est datum, non tamen absolutum est opus. Ægrotantium itaque corporum ex tractatu illo indicia sunt sumenda. Eorum autem, qui in ægritudinem lapsuri sunt, & qui sanitati restituendi, præsens doctrina complectitur.

Genera illa signorum quatuor, nisi in species distribuantur, paulo ignotiora relinquuntur, quàm vt indicent per varias differentias diuersa morborum genera: huic vsui diuidit in species singulum illorum. Primùm tumores in erysipelata, inflammationem, œdema, scyrrhum. Secundò, dolorem, in eum qui à solutione nascitur, & qui ab intemperaméto: solutionem rursus in scissiooem, fracturam exæsionem, tensionem. Tertiò, læsam actionem in ablatam, deficientem, viriatam. Quartò, excrea, vel sunt membri portio, vel excrementm peculiaris alimenti, vel quidpiam quod per naturam in membro continetur, & quia post has diuisiones expectabatur cognitio de speciebus singularium morborum, per species singulares quatuor generum dictorum; Galenus relegat lectorem ad libros De locis, fugiens in hoc loco prolixam & tædij plenam tractationem, transitque ad neutra signa.

D i v i s i o n e s tantùm Galeni in iudiciũ & examen trahendæ sunt. De quadruplici enim tumore ita contrà differetur. Numerantur à Galeno tumorum genera tria, durum dolens, durum indolens, molle indolens. Molle enim dolens nullum est, eò quòd doloris continens & magna in tumoribus causa tensio est, quæ cum molli tumore non iungitur. Illud præterea conuenire non videtur, vt erysipelas definiatur permixtione homoris biliosi & sanguinei, quod Galenus perpetuò facit; reliqui tres simplici humore. Quod si tumor omnis definitur extensione in omnem dimensionem, quod idem obseruat Galenus, quo nomine erysipelas, cui ea eleuatio abest, inter tumores recensebitur. Magis merentur tumoris nomen flatulenti, & serosi, quorum nulla fit hic ab authore mentio. Sed hæc aduersatij tela tantùm abest vt nos deiiciant, vt magis confirment. Cùm enim tumor omnis tactu percipiatur, à contento autem humore originem trahat, potest & secari per tactus differentias in tria illa: potest & per contenti humoris qualitatem in quatuor, ita vt quatuor illa tribus prioribus comprehendantur, non inter se pugnent diuisiones. De humore verò constituente erysipelas ita sentiendum est; licèt legatur lib. 3. Crisium, ex flaua bile impermixta nasci, ea sinceritas accipienda est, quod Galenus alibi monet, cum latitudine, quasi non iungatur insignis alieni permixtio. Planè enim humor cõmittens hoc genus, vel est sanguis feruẽs tenuisque, vel bilis non mera, sed pauco sanguini admixta. Cur autem sincera bilis nõ efficiat erysipelas instar aliorum humorum ttium, illa ratio est, quod mera bilis exedit cutem, inducitque illud affectionis cutaneæ genus, quod Græci vocant, herpetem, non eleuat cutem in tumorem erysipelaceum, nisi permisceatur, crassiori sanguinis humori, cuius permixtione crassescat, fiatque hebetior quàm vt corrodat. Quomodò ergo prodibit quandoque purum, quandoque phlegmonodes erysipelas? Nimirum si erysipelas, quale monstratum est, constat, purum dicitur; sin permiscetur non pauco tenui sanguini, sed multo etiam crasso phlegmonis authori, tumor permixtus nascitur erysipelas, phlegmonodes, vel phlegmõ erysipelatodes. Atque ita intelligitur, quomodò bilis possit, quomodò non possit tumorem efficere. Nam flatus, & serum propter raritatem euentus in compendio nostro sine errore omissa sunt.

4. Apho. 34. 2. ad Glauc. 2. — Tumorum sectio. — *Lib. de tumor. 10. & 2. ad Glauc. 1.* — *Lib. de tumor. inæto.* — Solutio primi. — Secundi. — *Cap. 12.* — *2. præsag. 38.* — Tertij.

D e d o l o r i s causis disputatum alibi fusè est. Illud hinc excipiendum, vt soluentia quandoque extrà, quandoque intrò accedant: & vtraque vel acumine perforantia, vel grauitate prementia, vt vniuersæ euadant causæ quatuor: incidens, & frangens externa, exedens & tendens interna. Sectio læsæ actionis proprium locum habet lib. De differentiis symptom. sicut sectio excretorum lib. primo de locis affectis, quare temerè hic interponerentur.

Lib. de differen. symp.

SECTIO DVODECIMA.

Cap. Octogesimvmsecvndvm.

Eorum igitur indicia, quibus ægritudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea quæ sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt. Siquidem sanis omnia secundum naturam insunt, præter naturam verò ægrotantibus. In confinio autem horum ea quæ sunt corporum neutrorum indicia. Quorum nonnulla quidem sunt ex eorum genere, quæ secundùm naturam, sed vel qualitatibus, vel quantitatibus, vel temporibus permutata. Quædam autem ex his quæ præter naturam, ac minora his, quæ ægritudinibus adsunt. Atque ideircò hæ quidem corporum dispositiones, quæ in ægritudinem casura monstrant, sunt ex neutrorum genere, atque vnà ea quæ ipsa indicant signa. Primò enim hæc sanitatem ostendunt, secundò autem ægritudinem. Et fiunt eadem signa secundùm ad aliquid habitudinẽ neutra & insalubria: quæ quidem præsentem dispositionem ostendunt, neutra: quæ verò futuram præmonstrant, insalubria. Eadem verò ratione & quæcunque ægrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria, quia futuram sanitatem ostendunt: dicentur etiam ægra, quatenus præsentem ostendunt ægritudinem: neque in ambiguo est, quod quæ sunt vtrorumque indicatiua, neutra dicentur, secundùm vnum quoddam neutri vocabuli

significatum. Neque verò mirari oportet eadem signa tres in diuersis habitudinibus seruare rationes, quæ & salubria, & ægra, & neutra dicantur. [1] *Secundùm vtrunque verò significatum, quæcunque his qui à morbo referuntur insunt, signa neutra appellamus. Neque in alio significato accipiunt ea quæ senibus insunt. Hæc quidem omnia pluribus & conceptibus, & rationibus subijciuntur. Quæcunque verò his, qui integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodò computantur. Et quæcunque ægrotantibus insunt, neque futuram prænunciant sanitatem, soli & hæc ægrorum conceptui subijciuntur. Sed de his quidem posteà dicetur: nunc quæ futuram præmonstrant ægritudinem, priùs exequamur.*

De signis labentium in morbos sermo est Galeno præsenti sectione; de quibus primùm ostendit nomen & partem artis, in qua continentur iuxta tradita initio lib. secundi. Secundò §. Cùm verò sit eorum, docet signa hæc vtraque tam specie non distantia à sanis, quàm reliquam differentiam eorum quæ toto genere sunt præter naturam. Hic primùm inquisiturus naturam horum signorum, de illis pronunciat habere ea formam mediam inter signa sanorum & ægrorum, sicut & status ille medius est vtriusque constitutionis. Secundò, id medium vel confinium duplex esse inquit vel enim genere conuenit cum sanis, distat sola magnitudine: vel toto genere dissidet à sanis planè præter naturam existens. Tertiò, ex natura eorum signorum explicata colligit, ad quam classem signorum talia debeant referri. Et affirmat vocari ea signa neutra indicatiua, quia indicant præsentem neutrum statum. Simul & vocari posse insalubria præsaga, quia indicant futurum morbum. Et ne quis miretur duas illas appellationes eidem signo ascribi, affert constitutionem ægri, in quo apparent signa euasuri à morbo, quæ insigniuntur variis respectibus non solùm duabus, vt superiora illa, appellationibus, sed tribus. Nam ægra sunt indicatiua, & salubria prognostica, & quia simul insalubria & salubria, habebunt etiam nomen neutrius signi secundi significati per participationem: neutra verò primi significati erunt conualescentium & senum signa: quia indicant affectum, qui nec sanitatis, nec morbi nomen meretur. Quartò, concludit signa hæc neutra ob varias rationes diuersas appellationes signorum subire, cum sanorum signa & ægrorum, quæ videlicet non includunt vel lapsum in morbum, vel euasionem à morbo, vnum tantùm conceptum habeant; vnoque nomine insigniantur.

1 *Secundum vtrunque verò significatum*] Lege *Secundùm alterum*, videlicet per abnegationem.

Ordinis ratio. Dicenovm nonnihil est de ratione obseruati in docendo ordinis: tum diuisio illa signorum labentium in morbum agitanda. Cur postremum locum habeant neutra signa, causa est, quoniam & cognitionem habent difficiliorem. Cùm enim in quouis suorum significatorum includant sanitatis, & morbi rationes, præcedant oportet simplicia compositum. Cur ex tam multis neutris signis duo tantùm genera prosequitur incidentium in morbum, & à morbo resurgentium, inueniendum est. Cùm enim neutrum signum tripliciter dicatur, abnegatione, participatione, tempore: & vnumquodque rursum eorum tripliciter vel præsentis dispositionis, vel præteritæ, vel futuræ, euadunt signa neutra genere nouem. Ex quibus signa incidentium in morbum neutra sunt per abnegationem indicatiua, eò quòd monstrant præsentem dispositionem neutram, ea constituitur neutra propter exiguitatem symptomatum præter naturam morbum prędicentium; conceditque Galenus hic eam dispositionem corporis etiam sanam vocari posse, quandiu læsio non apparet neutrum constituens. Hoc vnum neutrorum signorum genus author exequitur: prætereà eorum, qui à morbo conualituri sunt, quæ neutra sunt per participationem præsentis morbi, futuræque sanitatis, ea quæ sequitur sectione. Videlicet duo hæc genera peculiarem tractationem, & vsibus vtilem continent; reliqua neutra vel in antecedentibus locum habent salubribus, & insalubribus, vel nullam includũt, quæ explicatione indigeat, difficultatem. Cur si est eadem via à Thebis ad Athenas, quæ ab Athenis ad Thebas, neutra signa decidentiæ vocat etiam insalubria, neutra verò conualescentium non item? Quoniam non est vna via qua ingredimur Thebas, & qua eximus à Thebis, sed sæpe aduersa. Sic signa incidendi & euadendi à morbo, sæpe nomine & re minimè conueniunt.

Diuisio signorũ neutrorum. Divisio verò illa Galeni à multis controuersa, à quibusdam etiam reiecta est. Instant enim contrà, quod illa quæ hic tanquam præter naturam recensentur, sibilus aurium, floccorum apparitio, etiam in sanis apparent, vbi auribus accedit vapor, vel oculis biliosus. Sic in sanis dolor inest, nec enim citra dolorem famescimus, non expuimus, non deijcimus excrementa, nisi stimulato illic pectore, hic intestinis. Postremò, si neutris adsunt parua sanorum, nonnunquàm ægrotum signa; quidam ex neutris in diuisione trimẽbri ad sanos pertinebũt, alij ad ægros, cùm suprà ostensum sit vniuersam latitudinem ab optima sanitatem, vsque ad senilem functionum læsionem, sanorum appellatione venire. *2. de temp. 9.* *Ad primum.* Non tamen obtinere possunt quod tentant. Nam ex neutris signis illa vocat naturalia, quæ secundùm naturam insunt sanis, licèt modò deficiant qualitate, quantitate, *Ad secũdum.* aut tempore. Sibili verò & flocci secundùm naturam sanis non conueniunt, vt meritò ad secundum genus relegari debeant, & possint. *Ad tertium.* Dolor enim & morsus, quæ hic in secundo genere collocantur insignes, non leuiusculi, quales per sanitatem eueniunt, intelligendi sunt. *Ad quartum.* Postremò, licèt ex neutris signis nonnulla sint sana, sed excedentia; alia ægra, sed remissa; non tamen vnquàm neuter ægris attinebit. Signa enim præter naturam quandiu propter exiguitatem momentaneè functionibus non officiunt, nec paruum morbum nec magnum efficient vnquàm.

Cùm verò sit eorũ differentia duplex, primũ ea pertractemus quæ quantitatibus, vel qualitatibus, vel temporibus,

poribus, non autẽ proprijs speciebus ab eo quod secundum naturam euariant: veluti ciborum appetentia, intenta, vel dissoluta, aut quæ non seruet tempus consuetum, aut quæ ad edulia non vsitata feratur: aut ad excretiones cibi superfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut humidiores, aut duriores exstant. Sic humidiorum excrementorum vel defectus, vel superabundantia præter consuetudinem naturalem, aut in colore, aut in consistentia varietas aliqua, aut in tempore excretionis, & vigiliæ plures, ac somnus aut non consueto tempore. Eodem modo potus pluris, aut paucioris, calidi aut frigidi insolens appetitus: sicuti & circa rerum venerearum vsum immodica, aut intempestiua concupiscentia. Et plures, aut pauciores sudores his, qui sint opportuni. Et ad motus torpor: aut, si moueri tentauerint, grauitas, aut vehemẽs exolutio. Menstruorum occultatio, vel immodica, vel diminuta euacuatio, sic & quæ per ora venarum (Græci hæmorrhoidas appellant) fit sanguinis effusio. Sed non eadem quæ prius in cibo potuque voluptas, sunt futuræ indicia ægritudinis: hebetudóque animi non naturalis, aut obliuio quædam inconsueta: aut somni, qui pluribus imaginationibus abundant, quàm prius auditus: & odoratus, visúsue hebetiores, aut turbulentiores. Et, vt simpliciter dicam, quæcunque secundum naturam inerant, hæc quidem augmentata, hæc verò comminuta, hæc verò temporibus quibusdam, aut qualitatibus immutata. Siquidem & ipsius corporis moles aut maior, aut minor, aut magis alba, aut magis rubra, quemadmodum liuidior, aut nigrior: ructúsque, ac sternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his, quæ secundùm naturam: sic & quæcunque per nares, palatum, aures, per quos meatus cerebrum expurgatur, vel temporibus, vel quantitatibus, vel qualitatibus immutata. Hæc igitur omnia ex genere eorum sunt, quæ secundum naturam. Morsus quoque ventris vel in ore ventriculi, vel in aliquo intestinorum, aut cùm aluus subducitur, aut cùm vomitus excitatur, aut cùm mingitur, siue aliquis alius dolor moderatus ex genere quidem existit eorum, quæ præter naturam. Non tamen, qui ita se habent, ægrotare dicuntur: sicuti neque qui capite grauantur, aut dolent: aut vigilant, cùm nondum in consuetis impediuntur operationibus. Hic enim in huiuscemodi dispositionibus terminus est. Atque idcircò in eo, quod ad aliquid, eandem dispositionem ægram atque neutram appellabimus. Nam pro vigore potentiæ, quæ vel facile sustinet, vel vincitur, vnaquæque ex his, quas anteà diximus, vel morbus est, vel neutra dispositio. Sic & quæcunque in sensibus, non in eo, quod magis, aut minus inuicem differunt: sed eo, quod toto genere sunt præter naturam. Et hæc sunt signa morborum, donec modica fuerint, & nondum hominem à consuetis operibus sufficiunt amouere. Talia verò sunt in gustu quidem, cùm vel salsa, vel amara, vel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur, siue in omnibus quæ bibuntur, aut manducantur, aut præter quod aliquid assumatur, saliua ipsa talis sentiatur. In odoratu autem, quando alicuius vnius qualitatis sensum habemus, nullo odore præsente, aut quum plura differentia naribus admouemus, omnia veluti similia sentimus. Sæpiùs verò nihil sentimus, aut aliquid fœtens, etiam si nihil adsit, quod fœteat. Quantum verò ad auditum soni, & strepitus, ad id quod præter naturam pertinent. Quemadmodum in visu quæcunque ante oculos apparere creduntur, nigra, & atra, & cærulea, & rufa, & rubra, & nonnulla rotunda, nonnulla autem oblonga, quædam gracilia, quædam crassa, oculis prætendi videntur. In sensu autem tactus, quum inæqualitas aliqua, vel spissitudo, vel grauitas, vel tensio, vel torpida, vel vlcerosa dispositio in toto corporis habitu sentitur. Sic & in singulis partibus, vel tensio, vel compressio, vel morsus, vel grauitas, quando modica fuerint ac minimè firma, neutram quidem dispositionem adesse demonstrant, futuram verò ægritudinem prænunciant.

Prosequitur signa neutra; primùm quidem naturalia quæ citra ordinem congerit, vniuersa, videlicet, quæ sanis accidunt, sed aliqua dictarum conditionum à modo recedunt; pòst numerat reliqua innaturalia, similiter ex genere morbosorum, exiguitate sola distantia à morbosis. In quibus primùm conandum est ad capita quædam & ordinem ea redigere. Deinde quod interponit vnam affectionem esse huic ægram, illi verò neutram, discutiendum est. Tertiò, de symptomatis in gustu agendum. Postremò, de infestantibus tactum.

SIGNA ergo neutra naturalia quodammodò & proportione reduci possunt ad vitia operum, excreta, corporis affectus; vt responsum habeat naturalia accidentia cum ægris symptomatis, numerabúturque in primo genere signa: si aliqua ex facultatibus principalibus desciscit à modo, qualitate, quantitate, tempore: imaginatio, cogitatio, memoria: si somnia immodica, aut nulla præter morem: si somnus, aut vigilia immodica sunt: si ad motus torpor, aut excessus: si in aliquo sensuum particularium eadem immoderantia: in ventriculo, si fames, aut sitis aliqua parte variat à natura. In testibus, si appetentia veneris. Ex secundo genere sunt stercus, vrina, sudor, hemorrhoides in aliquo trium dictorum variantia: sic & excrementa cerebri, & ventriculi, qualia ructus, sternutamenta, singultus, flatus. Ex tertio genere sunt color corporis, vel habitudo præter morem mutata. Et naturalia quidem ita. Quæ verò sequuntur innaturalia, & ipsa fere duobus capitibus continentur, dolore & oblæsione sensus. Primi generis est morsus ventriculi, vel intestinorum, aut ex euomito, vel egesto perceptus, quandiu exigua sunt. Ex secundo genere corrupta sensatio, in gustu salsedo, vel amaritudo sine causa. In odoratu fœtor aut ablatio odoris: in auditu tinnitus: in visu suffusorum symptomata: in tactu lassitudo quæuis, siue totum occupet, siue partem quamuis. Illud puto in his, sicut & in multis alijs artis partibus, ex Arabum schola recipiendum esse, vt imminentium morborum peculiariùs signa tradantur, & sua cuique præcautio, quæ à Græcis incepta illi diligenter admodum prosecuti sunt Auicena, Rasius, Auerrous, ex illisque præsentia suppleantur. *Auic. tertia 1 doct. 5 fen. 1. cap. 2. Rasis 4. alm. 8.*

QVÒD verò vna affectio sit Petro neutra, Paulo ægra, in hunc modum persuaderi potest: Morbus omnis finitur actionis læsione, vt vtraque finitionis parte respectum includit. Nomine quidem

Auerrois 4. collect. 15.
Affectus idẽ sanitas & morbus.
1. de sanit. 6.

læsionis respicit vires, actionis vocabulo pristinam consuetudinem. Cùm ergo causa præter naturam vna minor est, quàm vt deiiciat vires Petri, lædens illius actionem, neutram constituit in Petro affectionem. Eadem ipsa causa, si superat Pauli vires, læditque actiooem manifestò, redditur Paulo morbus: ita relatio ad vires vni affectui varia nomina imponit. Nunc relatio illa ad consuetam functionem, quomodò idem præstet, videamus. Languida visio in Petro sua natura consuetudineque visu bebeti, neutra dispositio est; eadem ipsa languens visio Paulo consueto acutè prospicere, morbosa: ita quod proposueramus confectum est.

Gustus symptomata.
Solutio primi.
Secundi.
3. Collect. 35.
Tertij.
Quarti.

IAM DE symptomatis gustatoriæ facultatis dubitant nonnulli: Cur sensus amari, præsente bile in lingua, aut salsi, vbi obtinet linguam salsa pituita dicatur Galeno corrupta sensatio: si est sensatio obiecti vera. Prætereà, cur in infecta lingua quandoque sentitur sapor inficiens etiam non gustante homine, aliquando quo tempore gustat tantùm. Quam ob causam in dictis linguæ infectionibus quædam alimenta horridiora percipiantur, vt vinum, & carnes? Demum quæ causa facit, vt nó similiter dulci sapore, pinguique lingua occupetur, atque salso & amaro? Quæ tamen frustrà in medium allata sunt, nisi & soluantur. Lingua itaque tertiana laborantis ideò corruptè gustat, quia iudicat sensile non externum. Est enim secundùm naturam organis sentiendi iudicare externa, non interna obiecta: tertianarius autem sentit absente externo obiecto amarorem: quin etiam præsente gustabili falsò iudicat, percipiés amarorem in dulci obiecto, aut saltem multo minus dulce iudicans quàm re ipsa sit. Cur verò aliquando percipiatur imbutus humor etiam absente obiecto, aliquando non nisi præsente tantùm; illa causa est (inquit Auerrous) multus humor contentus mouere sufficit, paucus requirit externum gustabile, quod concutiat paucam quiescentemque materiam. Ideò verò olera & ptisana minùs horrida sunt tertianariis carne vinoque, quoniam alimenta priora insipida qualitate parùm agitant inficientem humorem, vel motum, licèt suo temperamento moderantur. Cùm verò naturali corporum statu vasa sanguine dulci pinguique oppleantur, fit vt propter assuetudinem sensum non inferant linguæ interni hi sapores; sed aduersi insolitique, salsus & amarus, authore Aristotele.

34. probl. 5.
Lassitudo quid.
4. de sanit. 2. & lib. 3. cap. 7.
Auic. tertia 1. doct. 2. 12.
2. de caus. symp. 5. & 4 de sanit. cap. 1.
Quotuplex.
6 Collect. 15.
3. de sanitate 10.
2. Aphor. 5.

DE SYMPTOMATIS verò tactus, quorum maximum frequentissimumque lassitudo est, ob materiæ commoditatem paulò vberiùs agendum est, exponendumque quid sit, quotuplex, quoque modo morbum prænuntiet. Et, vt à finitione ordiamur, lassitudo non est immoderantia exercitij, quæ solis exercitatis adesset, nullaque esset, quam inquirimus, spontanea: sed est corporis affectus sæpiùs sequens exercitij excessum, nonnunquàm citra laborem ex interna occasione originem trahens; a quo prodit, ait Galenus, pigritia & impotentia ad motum, &, si pergunt moueri, molesta in corpore sensatio. Auicena item dispositionem interpretatur, cuius symptoma sit tristis illa sensatio. Nec tamen valde repugnandum est, si vel idem Galenus libris De symptomatum causis, vel alij lassitudinem definiant, per symptoma; non per affectum, symptomatis causam. Id enim multis nominibus commune est, vt in vtranque partem promiscue accipiantur, & pro corporis affectu, & pro symptomate consequente affectum, vt conuulsio, stupor, apoplexia, lassitudo: propriùs tamen de affectu efferuntur quam de symptomate. Nam etiam quiescentes lassi dicimur, quo tempore non adest in motu pigritia aut molestia vlla. Differentiæ verò lassitudinum iuxta proprietates molestiæ perceptæ separantur: quidam conantes moueri horrent, & per corpus morsus quosdam percipiunt instar vlcerum, feruntque corpus se sentire, veluti spinis confixum: alij grauatos se esse queruntur; postremi musculos vniuersos habere se contusos, calentesque; ex quibus prior species vlcerosa dicitur, secunda tensiua, tertia phlegmonosa. Causæ autem si ex antecedente labore prodeunt, sunt, in vlcerosa mordax à carnibus colliquatio per musculos defluxa & à cute retenta, vbi & morsus percipitur: tensiuæ verò vehemens fibrarum, tendonumque prægressa contentio: phlegmonosæ multa calensque defluxio carnes replens, tumefaciésque. Si verò molestiæ illæ lassitudinum temerè suapte sponte adoriuntur, vlcerosam efficit corporis aucta cacochymia, tensiuam plethora, inflãmatoriam plethora cacochymiæ permixta. Ita tres sunt vniuersæ lassitudinum species simplices, ex quibus compositæ aliæ nonnullæ conficiuntur. Non tamen est, quod quidam putant, inter quos numerandus etiam Auerrous est, phlegmonosa ex duabus prioribus composita. Id enim præter Galeni authoritatem apertissime reclamantem, ostendit ratio. Cùm enim contusio cum calore inflammationi similis musculorum dispositio distet ab eorum tensione & vlceroso sensu, non ex illis constet, intelligitur separatum esse lassitudinis genus phlegmonosum affectum, non ex ambobus vnum: videlicet si in se spectentur lassitudines illæ, & secundùm vniuersum sui generis ambitum. Quæ enim spontanea est phlegmonosa lassitudo, si non in se, sed in causa sua consideretur, cùm ex cacochymia permixta plethoræ conficiatur, meritò complexam rationem habebit in causa sua, quod Galenus aliquando fatetur.

Tertia. 1. cita. 30.
Cur morbos nuncient.

DE arefactiua verò dispositione, quæ nonnullos exercitatorum occupare solet, per quam gracilitatem, ariditatemque musculorum exercitati percipiunt solam, etiam Galenus dubitauit, ne fortè esset annumeranda lassitudinibus. Reiicit tamen eam ab ea appellatione, ea de causa, quantum ex ipso colligere est; quoniam κόπος Græcis, quod nos lassitudinem vertimus, complectitur dolorem, molestiamque perceptam, qua tales exercitati carent. Nobis magis admittet fortasse verbum lassitudo, vt illos etiam complectatur; sicut & Arabibus, ex quibus Auicena quarto loco & specie arefactiuam recenset lassitudinem. Sed quamobrem prænunciant morbos vlcerosus sensus, tensio, grauitas, densitas, inæqualitas, torpidus sensus, quæ hic memorantur, non conuenientia cum

dictis

dictis lassitudinibus? cur etiam additur, quando firma talia non fuerint; si enim cessant, sanitatem adesse significant, non imminere morbum? Iã si vndecunque contrahantur dicti affectus siue sponte, siue ex labore, neutrum hominem constituunt & remedia requirunt, quæ Galen. libro quarto De tuenda valetudine scribit, cur Hippocrates solas spontaneas lassitudines dixit nõ omnes prænunciare morbum? Sanè symptomata præsentia lassitudinibus iunguntur, inæqualitas enim antecedit lassitudinem vlcerosam; densitas verò videtur iodicate, quam paulo antè diximus, arefactionem; dissoluta enim media humiditate carnes densantur. Torpidus sensus lassitudo est netuosæ partis, grauitas phlegmonosam, tensio tensiuam indicat. Talia symptomata si parum durant, nec morbi sunt præsentis, nec futuri indicia: si firma, fixáque constant, non iam imminete morbũ ostendunt, sed adesse: si modicè firma, neutra sunt futuri mali præsaga: eam firmitatem non admodùm constantem author hic compellat non valde firmam ac stabilem. Quòd si ab externa causa laboris pendeant, possunt & ea morbo initium præstare; non tamen ita crebrò, vt per illa liceat præsagire; non magis quàm si quis ab externis compedibus prohibeatur ingredi. Qui verò sponte ita afficitur, ideò intelligitur in morbum casurus, quoniam causam intrò ægrotationis alit cacochymiam, plethoram, aut mixtum vitium.

2. Apho.5. Ad primum. 2. de caus. simp.5. Ad secũdum. Ad tertium.

SECTIO DECIMATERTIA.

CAP. OCTOGESIMVMTERTIVM.

Atque iam in ægrotantibus signa videntur, ex quibus nonnulla salutem, nonnulla mortem portendunt. Prima quidem salubria, altera verò genere quidem ægra, secundùm speciem autem perniciosa dicuntur. Sumuntur autem, vt vniuersaliter dicamus, ex operationum virtute ac vitiis: secundùm partem verò ex particularium operationibus, quarum genera antea diximus. Primum quidem eorum, quæ principia existunt: secundum verò illorum, quæ à principiis ortum habent: & tertium eorum, quæ à se ipsis gubernantur: à principiis autem quasdam deriuationes habent.

De reliquo genere neutrotum signorum agit: ea sunt quæ in ægris apparentia salutem indicant fututam. Eiusmodi signa paulò antè dixit suscipete tres appellationes; insalubria enim sunt indicatiua, quia indicant præsentem motbum. Salubria prognostica, quia monstrant futuram sanitatem. Neutta autem hic vocantut pet participationem, eò quòd subeunt appellationem & salubrium, & insalubrium, & vtranque ostendunt dispositionem, vnam præsentem, futuram alteram, & primùm quidem tecenset signa sanitatem pet se significantia futuram, deinde §. Quartum siquidem, adiungit ea quæ per consensum & secundariò idipsum prædicunt. Hìc etgo primùm ad agnitionem signorum in ægris salubrium, diuisionem prognosticorum signorum paulo altiùs otditur: distinguẽs signa prognostica, omnia insalubria, & perniciosa, ex quibus priota felicem motbi exitum, posteriora infelicem nunciant. Secundò, eiusmodi signa ait per se sumi ex operum virtute, aut vitio; & quoniam opera à membris fiunt, subdit non æquam vim obtinere ad illud indicium omnium membrorum operationes, sed ſitam esse maximam ad prædicẽdum vim in opetibus principalium membrorum, minorem in ortis à principalibus, vel in his quæ ab illis suscipiunt propagines. Quartum verò membrorum genus quod innatis tãtùm gubernatur facultatibus, cùm vitæ totius necessarium non sit, suorum operum fitmitate aut infirmitate futurum euentum significate non valet.

DVO illa capita locos hic examinare postulat: Sitne in motbis vtilis præsagitio: quòd si vtilis, num etiam medico tentanda sit, certáque: tunc de Galeni diuisione considetabitur. Primùm, quàm sit vtilis præsagitio, ostendit Hippocrates sequentibus. Ægri admirantur medicum, & admirantes parent, parentes citiùs sanantur. Deinde præuisa tela minùs feriũt, itque sæpe medicus obuiàm præcognito malo. Postremò salutis prædictæ author creditur, mortis verò insons. Hęc doctissimè Hippocrates. Addit Haly latiùs patere prædictiooem agnitione; cùm prænotio in ægris afferat vtilirates ab Hippocrate tecitatas, in sanis verò vel maximã præcauendi imminentem & præcognitum morbum, quod agnitio boni præstare non potest. Cur fiducia faciat medendo, Galenus ad solam tefert obsequentiam: quæ quantum possit in motbis curãdis, indies curantes expetimur. Galenus tefert multos à se telictos à sacetdotibus dæmonum curatos esse, non vi Deorum, nõ maiore medica sapientia, sed quoniam sacerdorum præscriptis ex medicina petitis multo patebãt teligiosiùs, ita vt quidam totos dies quindecim, à potu præcipiente dæmone abstinuerint. Conciliator memorat sanatos sibi multos, non aliis, per temedia nihilo meliota, sed de quibus tantùm melius speraret æget ob curantis nomen. Auicena putat non operari solam obsequentiam, sed & naturales facultates inseruiẽtes imaginationi, speique conceptæ: quod paulò pòst disputabitur. Quod autem de prædicente, doctam curationem speret, illa ratio facit? quòd cohærẽt partes omnes artis; vt qui in vna excellit, in reliquis eruditus credi & possit, & debeat. Maximè autem cohærent prædictio & curatio. Cùm enim proba curatio sit naturæ imitatio, is optimè cutat, qui prædicens certiùs cernit naturæ in motbo cursum, euentúmque fututum.

Præsagitio num vtilis. Proœm præsa. 10. Theor. L. 6. Epist. Sect. 4. 8. Differentia 135. 4. de anima cap. 4.

SED vtinam tam certò id ars præstare, quàm vtiliter posset. Quantum ergo & quatenus prædicendum generoso medico sit, sequentibus propositionibus venandum est.

Num possibilis.

Prima, non omnia euentura ægris præsagiri queunt, quæcunque generationem ex motbo non habẽt, sed extraria, fortuitáq; causa. Ratio manifesta est. Nõ prænoscit futura medicus vatis instar

Propositio prima. 2. de const. artis 22.

diuinans, sed agnoscens præsentem constitutionem, cuius effectum in posterum prædicit; quæ autem extrariam originem habent, nullam habent in corpore suæ generationis causam, nec igitur *Secunda.* prædictionis. Secunda. Etiam quæ vi morbi euentura sunt, prænosci nequeunt, quãdiu humor morbificus irrequietus est, turgérque. Nam ex commigratione ad locum nobiliorem mollis morbis ingrauescit; ex transitu ad ignobilem sanatur grauissimus. Et quoniam eiusmodi turgentiæ, motusque acutis morbis familiares sunt, multò minùs in talibus præsagiendum est; nisi inconstantiam, incertitudinémque præsagias illis morbis germanam. Quod oraculo illo docuit Hippocrates. [*acutorum morborum non omninò certa sunt prædictiones aut salutis, aut mortis.*] *2. Apho. 19. Prædictio chronici morbi an incertior.* Innuens inconstantiæ prædictionem in illis locum habere, non certi euentus. Rasius enim in alium sensum trahens Hippocratem parum rectè expendisse videtur. Suadere nititur Hippocratem ea sentẽtia retrahere à prædicendo medicũ tali ratiocinio. Etiam in acutis, breuibúsque morbis incertitudinem habet prædictio, quid ergo de diuturnis sperandum est? *31. Cont. 4.* Suadet interpretationem: primùm quoniam Galenus ipse morbos, qui ex breui tempore contrahuntur, certas prædictiones præstare docet; qui verò ex longo tempore, incertas: quare vel pugnabit secum Galenus, vel in hanc descendat interpretationem necesse est. Deinde humor, inquit, acutorum, cùm moueatur, præ se fert manifesta sui indicia; qui verò in chronico morbo latet, vnde agnoscetur qualis nã sit; aut quomodò non decipiet ignoratus? *Sect. 2. Com. 22.* Postremò, si coacto dierum numero quid futurum sit, non datur perspicere; quomodò dabitur quid post menses & annos? Sed verosimiles hæ probationes retundendæ sunt. Galenus quid lib. de natura velit humana, statim explicabitur. Rationes verò illæ de latente in chronicis humore ostendunt tardiùs præsciri in diuturnis exitum, qualis futurus sit; non conuincũt incertiùs. Fixus enim & certæ sedi addictus humor quàm primùm sese exerit & manifestum facit, fidele & certum præsagium indicat propter immoti humoris stabilitatem. *Tertia.* Propositio tertia. Demus humorem non turgere, sed firmum esse; non semper, quamuis à plebe molestè expetatur prædicẽdus exitus est. Nam potest, licèt modò quiescat, moueri in posterum; potest & quiescens nondum ita cum natura conflixisse, vt indicia victoriæ medicus explorata habeat; quo tempore toto & ambitionis & temeritatis plenum est de morbo pronunciare: tãtúmque in ea grauitate & expectatione situm esse putat Galenus authoritatis, & gloriæ medici; vt idcircò credat se non deceptu vnquàm in prędicendo, quia nunquàm festinauit, licèt lacessitus, sententiam ferre. *Quarta.* Propositio quarta. Si humor *1. De creticis, in fine.* quietus est & præ se fert manifesta perseuerantiáque indicia vincentis, potest doctus & diligens medicus exitum intelligere; non secus quàm luctæ peritus astans luctatoribus post aliquot conflictus agnoscit vnius ex pugilibus excessum: cuius artis prædictoriæ de morbis tam gnarum se pingit Galenus, vt glorietur (mirum dictu) in tota vita, ne semel quidem in vlla prędictione deliquisse. Sed Galeni exemplum magis admirandum, quàm imitandum est medicis etiam doctis & prudentibus. Multa enim conueniant oportet, ne deludant nos morborum præsagia; quæ rarissimè fortè *Li. De plenitudine ad fi.* nunquàm nostro æuo coeuntia reperies. Primùm, pars huius artis dignoscens etiam præsentia plu*1. De creticis, in fine. Haly.* rimùm abest à scientiæ certitudine, multùm referens acceptum coniecturæ & incertitudini. Deinde, præsagitio requirit tria in medico difficilia, frequentem, imò continuam librorum considera*10. Theor. vlt. 7. Collect. 31.* tionem, frequentem ægri visitationem, memoriam in conferendis singulis singulorum dierum signis. Tertia causa, difficillima est mutua collatio contrariorum signorum numero, pondere verò, quod oportet, multo magis. Quartam adiicit eruditè Auerroes, cùm natura quæ format corpus ipsa sanet; sicut in formando nonnunquàm errans monstra producit, ita & in morborum sanatione: monstra autem contemnunt, transcendúntque vniuersam præsagiendi doctrinam. Postremò Deus Optimus Maximus & eius imperio Diui cùm sint suprà naturam, naturæ leges & medicorum scita irrita faciunt. Quapropter expertus Rasius monet medicos, ne vulgò obtemperent expetenti per*31. Cont. 2. 2. Progn. initio.* petuò prædictionem, quasi negotium esset leue. Et Hippocrates; Consulo, inquit, medico, vt quàm prudentissimè agat cùm in reliqua arte, tum in prædictionibus; illius probè memor quòd si successerit prædictio, in admiratione habebitur; si aberrauerit, & inglorius erit, & odio habebitur. Sed *3. præsa. 43. Com vlt. 1. Epid. Sect. 3. Com. 17. 3. de locu. cap. 3.* inter hæc verè illa quidem dicta, vindicare à mendacio Galenum difficile est. Non cohæret enim quod in præsagiis scribit [*nunquam errare in prædicendo supra captum hominis est: quàm minimum errare artificis.*] Et 3. Epid. [*Doctus in arte non magnoperè in prædicendo falli videtur posse,*] cum eo quod crebrò de se effert, nunquàm in vita calumniam subiisse prædicentem; nisi ita euadatur. Certum euentum præfigere morbis omnibus supra captum hominis est: at in multis certò affirmare, *2. De creticis in fine.* in aliis sub periculi nomine prædictionem tegere, prudentis medici est, qualis in primis Galenus fuit.

Quinta. 3. Crisi cap. 5. 9. secunda 4. 3. Propositio quinta: Licèt æquã vim habere videantur saluberrima signa ad salutem, lethalia verò ad mortem, verùm prænotio saluberrimi morbi, vel crisis optimæ plurimum habet scientiæ & firmitatis; non optimæ & prauæ incertitudinis, & cõiecturæ, dixit Galenus. Auicena verò de optimis signis, inquit, [*& non fallit hoc, de prauis contrà & quanta timorosa vidimus de casu, pulsus sudore frigido & similibus, quæ tamen sanitas inspirata secuta est.*] Ratio apud Thadeum est, quia sanitas coctione atque adeò positione intelligitur; mors cruditate, priuationéque. Sed illa est certior ratio: natura, valde superante (id in optima crisi accidit) nil est quod interturbet naturæ motus, quominùs vniuersi vincentem naturam ostendant: nec aduersus morbi impetus medico imponere potest. Sunt enim superantis naturæ ordinati motus omnes. Vbi verò vel natura parũ superat, vel etiã à morbo superatur, per interualla temporum, conflictuum & quietum, variè affligitur ægrotans, trahens in

opposita

opposita iudicia medicum. Cùm enim natura innata sapientia, vbi agnoscit se indiscrimine versari, per momenta quædam vires vniuersas colligit, & facto agmine adoritur morbificas causas, agnosci non potest quò tandem res euasura sit. Inter conandum enim nonnunquàm, licet debilis, propter virium vnionem, & conatum vincit: nonnunquàm contrà, quæ propter conatum robusta apparebat, in certamine concidens propria infirmitate succumbit. Vnde intelligitur sanitatem sæpe certò prædici posse, mortem multo rariùs, incertiúsque. Accedit, ne festinet medicus ad obitus præsagium, quod is qui decumbit, si prudentia valet, audito præsagio non committet se amplius præsagienti medico; cuius famæ interest, ne ille viuat: præterquàm quòd frequentibus exemplis admonemur multos perire ex eo mœrore collapsis viribus, iam sua sponte defectis; qui aut non ita citò perituri erant, aut fortè non perituri. Verùm sanitas, licèt aliquando maiore possit certitudine promitti, nunquàm sine conditione illa pronuncianda est, modò nil erretur ab ægro, à familiaribus, ab externis: quod in mortis vaticinio superuacuum est, cuius ratio paulò pòst explicabitur. Propositio sexta, postremáque, certior est firmiorque prædictio in morbis ex nota ortis, recentéque occasione, quàm paulatim in corpore succrescentibus, quorum nullam causam agnoscimus: quoniam in illis prioribus agnita causæ quantitas manifestam fecit morbi malignitatem, quanta expectanda sit. Morbi, ait Galenus, qui ἐξ ὀλίγου, id est, subitò oriuntur. In his verò, quorum humor per annos sensim aceruatur, difficillimum est quantitatem emetiri: quem locum Rasius aduersus Galenum aliter suprà interpretari conabatur. Sed de his satis.

1 de cri. in fine. Sexta. *De natur. homi. Sect. 2. 23.*

Divisio verò signorum prognosticorum a Galeno tradita suas & ipsa difficultates patitur. Cur enim initio capitis bimembrem eam constituit, in salubria & ægra, procedens verò adiungit tertium membrum, neutrorum præsagiorum. Deinde perperam concedit cruditatis signa esse ægra quæ iuxta sententiam primo Aphor. magis asserenda sunt neutra per participationem: nam vt in se solam longitudinem morbi ostendunt, ita exitus varios pro virtutis tenore; in validis quidem viribus salutem, in lapsis mortem. Quod autē modò sanitatem, modò mortem prædicit, ineptè ægris signis annumeratur. Sed & illud quis cum ratione dubitauerit, cùm coctio cruditati contradictoriè opponatur; qui fieri potest, vt medium intercedat vtriusque neutrum signum prognosticum, quod Galenus hic recipit: quibus ita satisfaciendum est. Cùm exitus morbi sit tantùm duplex, sanitas, vel mors, initio tractationis non constabat dari posse, vltra prognostica salubria & perniciosa, tertium genus neutrorum: progrediens verò docet iuxta duplex neutrius significatum apparere in morbis vltra duo illa priora, tertia signa neutra: alia per abnegationē, ea sunt quæ ita futurū indicant, vt tamen ex illis nec possis intelligere superare naturam ad sanitatem, nec morbum ad mortem, vt in febre acuta vrina flaua, vel tenuis: alia per participationem, quæcunque pro occasionis varietate iudicium euentus permutāt, vt cretica signa vacuatoria, quæ ante coctionē mala sunt, post coctionem salubria; iuxta illud senis [*decretoria non statim appareant*] quod ergò initio fugiēs difficultatem omisit, progrediens explicaturus difficultatem adiecit. De cruditate verò ita sentiendum est. Cruditatis verbum quandoquè solam absentiam coctionis importat, quo significatio cruditas signum est neutrum per participationem solam durationem ostendens lib. 1. Aph. hic verò putrefactionem & contrariam coctioni dispositionem demonstrat; quæ vt ægra est, ita medium recipit, quod nec coctionem superantem, nec dominantem ostendit putredinem.

Præsagiorum signorum sectio. *Aphor 12.* Solutio prima. *1. Apho. 12.* Secunda.

Seqvitvr vt quarto agitetur Galeni sententia, in qua prædictionis summa continetur: respiciendum esse scilicet ad opera trium facultatum, vt ex illis coniectetur victoria alterutrius pugilum, siquidem excedente morbo mors succedet, natura verò superante salus: modò nil erroris committatur. Quæ sententia eo magis memoriæ mandanda est, quoniam occurrunt non rari morbi quorum symptomata terrentia, mortem ante vulgi oculos intentant; quibus generosum medicum terreri non decet, si principia illa constant. Contrà apparent nonnulli lenes, & cum facilitate casuum imponant, deficiente vna ex facultatibus insperatò perimunt, quod Galenus admonuit. Memorat Rasius (quominùs condemnationem mereantur triuiales medici non prædictæ mortis) periisse sibi curanti, & nihil minùs speranti, ægrum nullo antecedente lethalium signorum; tantùm animaduertisse pridiè ante diem obitus, decumbenti leuatum brachium instar inanimis decidisse deficiente vi animali, licèt nondum duæ reliquæ magnoperè concidissent: vt intelligatur quàm prudenter admonuerit Hippocrates medicos nil superuenientium ægro negligere. Sed multipliciter instant. Si enim dicente infrà Galeno non contrahitur morbus antequam causa morbifica sit superior natura, quì fiet, vt ex morbis alij habeant vincentem, alij victam naturam? Addunt; Si superante natura sanatur æger, superante morbo perit, quorsum medici aduocatio: nam quin vel superet natura, vel superetur, fieri non potest. Deinde & illud mouent, cur mors absolutè, sanitas sub conditione tantùm prædicatur; maximè cùm paulò ante ostensum sit certissimam prædicendi occasionem esse per saluberrimos morbos. Sed & illud non constat ex tribus principiis ad vitam necessariis, quod in primis, quod secundo & tertio loco vitæ & neci imperat. Postremò, si paulò antè cùm de agnitione affectuum ageretur, tria signorum genera numerabantur ab essentia affectus, à casibus, ab operibus, quid causæ est vt ad præsagituram ex operibus solis agnitio petatur? Quæ omnia per partes ita dissolui, expedirique decet. Primùm, sicut sanitas constat per functiones vitæ non quaslibet, sed integras; ita lapsus à sanitate duplex intelligi potest; prior mitior, in quo aduersa causa morbum gignens ita deiicit naturam, vt labefactet integritatem operum manifesta earum læsione: alter grauior, in quo ita eadem aduersa causa facultates pro-

Prædicendi summa. *2. præsag 6.* *1. Pror. 4.* *3 1. Com.* *6. Epid. Sect. 2. 25.* *Cap 85.* *Cap. 8.* Ad primum.

ſternit, vt in totum auferat functiones, quarum priuationem mortem appellamus. Victoria ergo infrà, morbi ad naturam ægrotare faciens intelligitur minor: hic multo maior non iam minuens, [Ad ſecũdum.] ſed omninò tollens è medio. Quod verò adiiciunt medicum ſuperfluere, leuius eſt. Ex morbis enim quidam habent ſolam naturam ſuperiorem, in quibus nullus eſt medici vſus. Fruſtra enim medicamentorum violentia tentatur, quod natura familiari alimento reſarcit. [1. de locis 2.] Nonnulli ea ſunt magnitu- [2. Aphor. 29.] dine, vt non modò naturã vincant, ſed & medicum, quibus etiam nulli eſt medicus vſui ſola prędictione contentus: plurimi medij ſunt, in quibus vt morbus eſt, ſola natura maior ita minor natura ſimul & medico, horum gratia expetitur medicus. Cùm ergo hic prædicitur mors ex exceſſu mor- [Ad tertium.] bi ſupra naturam, non ſola facultas ægri accipienda eſt naturæ vocabulo, ſed & miniſteria medica, quibus naturam tanquàm inſtrumentis ad ſanandum fruitur. Cur verò mors ſimpliciter, ſanitas non abſolutè prædicatur, multæ rationes ſunt. Nam vt morbus perimens naturaliter, ideò neceſſariò, & vno tantùm modo operatur, ita natura ſanans per varios caſus, quique ſubſunt humano arbitrio. Nam & victus, qui inter ſanandum neceſſariò ſumitur, & medici medicamenta errori ſubſtant, vnde ſperata ſalus fruſtrari poteſt. Deinde ſanitas, cùm ſit ex mediorum genere & perfectorum, atque adeò vna, ſicut & virtus, difficile inducitur, morbus & mors cùm ſint extrema, imperfecta, variáque, non diſſimiliter vitiis facilè. Ideò ex conuerſatione ægrorum ægrotant multi, ex ac- [7. Probl. 4.] ceſſu ad ſanos nemo ſanatus eſt vnquàm, dicebat Ariſtoteles. Adde inſtrumenta curandi à noxa in [1. Epid. Sect. 2. 50.] totum ferè abſolui non poſſe, cùm morbus in perimendo nullum ferat saluti emolumentum. His de cauſis ſanitas, licèt quandoque, inſaluberrimis ſcilicet morbis habeat omnium morborum certiſſimam, & firmam ad ſalutem prædictionem; requirit tamen dictum temperamentum, quo euadat firmiſſima: cùm morbus etiam citra eam determinationem, ſuam habeat, licèt incertiorem, [Ad quartum.] ad mortem agnitionem. Iamdum inter tria principia ordo inquiritur dignitatis, duo Galeni loci [Cap. vlt.] inter ſe pugnare videntur: alter 7. Meth. alter 5. De loc. In quorum priore præfert naturalem facul- [Cap. 1.] tatem animali, in poſteriore poſtponit. Conciliantur tamen. Nam ſi inquiritur ordo facultatum abſolutus, ſumma dignitas eſt in corde, cuius ſolutio, inflammatio, intemperies, citiſſimè hominem tollunt; proxima cerebri. Abolito enim in totum arbitrariò motu ceſſat reſpiratio ſimul cum vita: tardio ſuccedit ex deficiente ſanguificatione interitus. Si verò illud magis quæritur; cuius virtutis robur, non ſola præſentia plus faciat ſanandis morbis: primus locus ſimiliter cordi tribuendus [9. Ther. 10. & 5. de locis 1.] eſt, vniuerſali functionum authori, ſed proximus non iam cerebro, ſed hepati. Nam in morbis plu- [Ad quintum.] ribus ſicut firma coctrice ad humoris morboſi victoriam egemus, ita animalis vis, quamuis infirma, ſufficit; cùm nec validæ ab ægris motiones, nec ſenſuum munia robuſta expetantur. Vtcunque tamen aliqua trium facultatum valde laborat, confeſtim conſentiunt reliquæ, non multò poſteriùs. Poſtremò, ea de cauſa ad prædicendum ſola faciunt ſigna ex operibus deſumpta, quia eſſentialia & caſus monſtrant, & affectus ſpeciem, & magnitudinem, quanta in ſe ſit; quorum neutrum ſatisfacit prædicenti, niſi coniectet, quantum præ morbi magnitudine facultates perpetiantur: id quod ex facultatum ipſarum operibus certò intelligitur.

Quartum ſi quidem genus eorum, quæ tunc diximus, ex ſe quidẽ ad aliquid prænoſcendum inutile eſt: ſecundùm accidens autem, & ex his aliquando prægnitiones erunt, quemadmodum & excrementis. Ex his quidem compatiendi ratione: ex excrementis autem ſemper, quoniam coctionis & incoctionis ſigna continent. Quare fieri non poteſt, quin omninò ſignificent, aut naturam materiei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salubria quidem ſigna dicentur natura ſuperante; inſalubria verò ſuperata. Neutra autem, quæ pugnas habent æquales. Sed quæ quidem manifeſtam indicãt coctionem, ex ſalubribus ſunt: ſicut quæ cruditatem, ægra: quæ verò neque coctionem, neque cruditatem oſtendunt, ex neutrorum ſunt natura. Sunt verò & neutra quæcunque nunc quidem hoc, nunc verò contrarium ſignificant, veluti digiti denigrati. Talia ſunt etiam critica, id eſt, decretoria accidentia; de quibus omnibus in libris De criſi dictum eſt. Sicuti etiam de his quæ ad vnamquamque attinent operationem, in his libris in quibus De cauſis ſymptomatum agitur. Quare omnem horum ſingulorum materiam, ex eiſdem libris colligere oportet. Ego verò prolixitati parcens hic ſermoni de ſignis finem faciam: tranſgrediar autem ad illum, qui de cauſis.

Cùm docuiſſet ſigna per ſe primò facientia ad prædicendum, adiungit ea, quibus ex accidenti contingit prænũtiare, & quædam quidem rarò, qualia ſunt quarti generis membra ſolis innatis facultatibus prædita: alia ſemper, licèt ſimiliter prioribus, ex accidenti, qualia excrementa indicantia coctione ſua, vel cruditate ſtatum naturæ ſimul & morbi. Poſtmodum explicat, quęnam ſint præſaga ſigna neutra, iuxta vtrunque neutrius ſignificatum: per abnegationem, quæcunque nec ſalutem ſufficientia ſunt indicare, nec mortem: per participationem autem, quæ iuxta varias vel occaſiones, vel tempora, vtrunque. Exèmplum eſt in criticis vacuationibus & denigratis digitis.

[Præſagia per accidens.] SED ſufficiet breui expedire præſagia per accidens ſumpta, atque ita de nèutris præſagiis pati compendio tractationem claudere, quòd ambo hæc compellet indicia. Per accidẽs, vna ratio fecit. Cùm enim per ſe, & ſine medio, functionũ trium principalium vel integritas, vel vitiũ, monſtrent morbi euentum: principia autem illa quædam in ſuis fontibus operentur, nonnulla in canalibus & membris ſuſcipientibus canales, non in reliquis: ſupereſt, vt ex quarto membrorum genere per ſe indicium peti non poſſit. Ergo cerebrum in ſe ratiocinatur, memoratur, imaginatur: in membris ſecundi generis & tertij opera ſenſuum, motúſque arbitrarij exercet: cor in ſe iraſcatur, diſtenditúrque:

ditúrque: in membris custodit pulsum, & innati caloris moderantiam: hepar in se concupiscit, sanguinémque conficit; in membris delato sanguine per vasa nutritionis opifex est. Eò fit vt ossa, cartilagines, adenes, canalibus vacantia opera principalium non commonstrent: tantum in lapsu ingenti virium, quoniam in corpore continentur, consentiunt illis, & statum illorum per accidens repræsentant. Sic enim scriptum est [*auris frigida & contracta, nasus verò acutus*] pro imminentis 1. præsag. 4.7. mortis indicio, licèt cartilagines illæ ad quartum membrorum genus spectent. Excrementa verò non sunt materia operantis coctricis, vt per se significent. Nec enim natura coquens conatur, aut stercus, aut vrinam coctione perficere. Sed quoniam vis ventriculi intereà, dum vtilem alimenti succum coquit, non potest non imprimere in iunctum terreum, & facultas iecoris, dum humores excoquit, permixtæ vrinæ occurrit: eo accidenti fit, vt ex vtroque excremento modus anteactæ coctionis in humorem perspiciatur; & illius interuentu morbi exitus. Cur verò excrementa sem- 1. de anima, vltimo. per, illa verò mēbra raró indicēt, non est inuenire difficile. Cùm enim viuere & nutriri ad conuertentiam dicantur, excrementa perpetuò attestātur coctioni; illa verò membra, quæ ductus aliquos à principiis non recipiunt, tunc solùm manifestant principiorum statum, cùm magnitudo vitij illorum trahit in consensum mēbra etiam merè naturalia. Neutrorum præsagioru exemplum affert 2. præsag. ex Hippocrate petitum, quòd pedes nigrescentes minus condemnari merentur, quàm liuidi, eò quòd liuor ad solam sequitur calidi extinctionem, nigredo verò quandoque ad eandem auctam, aliquando verò cùm vtilitate ad decumbentem humorem ex vasis ad imos pedes; quæ permutatio vitæ ægri benefacit tanquàm ad ignobiliorem sedem permutato humore.

ILLVD potest hic quempiam mouere, cur cùm toto opere neutrum definierit per abnegationem, vel participationem duorum humanorum affectuum, sanitatis & morbi; hic aliter explicat, per sanitatem & mortem? Sed facile soluitur consideranti hactenus de præsentibus affectibus sermonem fuisse: ij sunt sanitas, morbus, neutra dispositio. Nunc prognosticorum diuisio proposita est: in qua non præsentes affectus diuidūtur, sed futura morbi expectatio, eam partimur meritò in sanitatis præsagia, & mortis: & tertia neutra, nec sanitatis nec mortis nuncia, aut vtriusque pro varia occasione præambula. Sed de signis satis.

LIBER TERTIVS.

Disciplina de causis salubribus, insalubribus, neutris, sex completur sectionibus.
Prima docet causas conseruantes optimam sanitatem, capite 84.
Secunda conseruantes lapsam §. cap. 86. At si quod ab optima.
Tertia effectrices in morbis temperamenti §. cap. 88. Salubres verò causas: vt nemo dubitet turpiter & indoctè diuisa esse in toto Galeno capita.
Quarta, sanantes morbos solutionis, cap. 90.
Quinta, docentur sanantia organicos affectus, cap. 93.
Sexta, postremáque, efficientes causæ in neutris corporibus explicantur, cap. 99.

SECTIO PRIMA.

CAP. OCTOGESIMVMQVARTVM.

Quoniam verò & harum hæ quidem salubres, hæ autem insalubres, hæ verò neutræ. Primùm de causis salubribus erit sermo. Quoniam verò & harum nonnullæ quidem conseruatrices, nonnullæ verò effectrices sanitatis, (sunt autem & tempore & dignitate priores conseruatrices) incipiendum est à conseruatricibus. Quum igitur non vnum tantùm sit sanum corpus, sed plura, vt suprà diffinimmus, in eorum singulis propria erit conseruatrix. Siquidem omnis causa in eo, quod ad aliquid, existit. Hic igitur denuò sumendum initium ab optima corporis constitutione, ac quæ ei salubria sunt, considerandum. Eorum autem inuentionem ipsius rei natura insinuat. Si enim impatibile atque inalterabile esset corpus, semper optima constitutio perduraret, neque artis præsidio indigeret. Quoniam verò alteratur, corrumpitur, & vertitur, neque eundem seruat prioris status tenorem, ea ratione auxilium desiderat.

Prima sectio & ipsa sex partibus constat. Primùm, monstrat necessitatem conseruationis etiam in optimè sano. Secundo, §. Secundum quot, rimatur materias sex, in quarum electione ars versatur conseruatoria. Tertiò, §. Optimæ igitur, docet vniuersalem methodum in proposito corpore ad electionem sex dictorum. Quartò, §. Ij verò sunt, inuestigat commodam quantitatem trium priorum, aëris, exercitij, cibi. Quintò, §. Æqualis verò, rimatur quantitatem residuorum trium, somni, affectuum animi, excrementorum. Sextò, §. Horum autem, qualitatem aptam in omnibus sex applicandis inquirit. Præsenti §. iuxta definitiuum ordinem, quem perpetuò sequitur, diuidit causas in salubres, insalubres, neutras, rursum salubres in conseruantes & efficientes; conseruantes rursum in eas quæ tuentur optimam, & eas quæ lapsam valetudinem. Inter quas ostendit obseruari oportere dignitatis & naturæ ordinem, vt à salubribus ordiamur; & inter salubres à conseruantibus; inter conseruantes ab his quæ debentur corpori simpliciter salubri. Secundò, quoniam saluberrimum corpus optimis præditum naturæ dotibus nullo videbatur egere artis præsidio, quare

nec conſeruatricibus cauſis; oſtendit ratione à natura rei petita, etiam in illo artis medicæ indigentiam. Siquidem enim ſicut optimum habet, ita & conſtantem, firmúmque & immutabilem habitum contraxiſſet à natura, nullo artis indigeret adminiculo: quoniam verò à multis, ſubinde mutatur, & à natiua probitate excidit, poſcit medicinæ ad durationem auxilia: ita nil eſt in humanis ſibi ſufficiens, integrúmque, ſed aliis deeſt bona, aliis firma habitudo.

Ordinis ratio.

TRIA in hoc loco expendenda ſunt. Primùm ordinis in hoc libro ratio. Proximùm de cauſæ conſeruantis eſſentia. Poſtremò neceſſitas conſeruationis medicæ diſputabitur. Primùm illud conſiderandum eſt, quod multos fugit interpretum, vniuerſam medicam contemplationem Galeno diuiſam eſſe in corpora, ſigna, cauſas; ita vt in primo libro agnitionem humanorum affectuum per cauſas complecteretur. Dum enim affert eſſentiales ſingulorũ affectuum finitiones, agnoſcere docet affectus per cauſas temperamentum, ſcilicet, compoſitionem, vnitatem. Secundus verò liber eorundem affectuum cognitionem pollicetur per ſigna: vt ex vtroque opere medicus intelligat non ſolùm quæ cauſæ conſtituant vnumquemuis affectum, ſed & vnumquenque, qualis affectus obtineat, per indicia ſentiat: paretúrque ex duobus libris tota theorica pars, ex ſuſceptiuo cõſtans, & indicatiuo. Hic verò tertius incognitis iam affectibus prouidentiam, & opus medici edocet, totus in praxi & operatione conſtitutus: quam partem artis ſuprà vocauit effectiuum, hic cauſas. Is enim nouit cauſas ſalubres ſanorum, ægrotum, neutrorum, qui perſpectum habet ex præſenti libro quid conſulendũ ſit ſano, ægro, neutro. Vnde intelligitur longè alio ſenſu venire hic verbum (cauſæ) quàm alibi, dum rimamur cauſas morborum. Illic enim theoricè tantùm quæritur morbi per ſuam cauſam cognitio: hìc agnitio cauſæ eſt agnitio remedij efficientis ſanitatem, vel factam conſeruantis. Præterea intelligitur, licèt titulus polliceatur docere cauſas ſalubres, inſalubres, neutras: negotium tamen medicum ſicut & præſentem librum ſolas agitare ſalubres cauſas, id eſt, ſanantes, nam inſalubres, id eſt, morbum inducentia, & neutras, id eſt, labefactantia ſanitatem & in neutrum commutantia, perſpecta habent malefici, non medici. Quia ergo ſolas cauſas ſalubres inquirimus, meritò incipit tractatio à conſeruanda optima ſanitate, progreditur ad ſanandos morbos, ceſſat in præſeruandis, reducendiſque neutris.

Conſeruans cauſa quid.
De differentiis ſymp. 1.
Secunda 1. primo.

DE CAVSA verò conſeruatrice quæritur num ſit cauſa: quòd ſi detur, in quo cauſarum genere reponenda ſit? Obſtat enim ne concedantur eſſe cauſa, quod definitur Galeno cauſa, id quod ei quod ſit partem aliquam ſuę generationis præſtat, atqui conſeruans nil pręſtat generationi rei. Sed & Auicena definit cauſam id quod primò eſt, conſeruãs autem poſterius eſt eo quod conſeruatur. Quominùs autem referatur in effectiuas (id enim magis confeſſum eſt) illud impedimento eſt, quòd multa conſeruantium ad aliud cauſæ genus ſpectant. Nam forma conſeruans temperamentum ad cauſam pertinet formalem, alimentum verò ad materialem, ſicut ſomnus, cùm ſit priuatiõ, nullius poſitionis effectiuum eſſe poteſt. Quidam reſpondentium ſatis opinantur propoſitum ſtatuere hac ratione: alterans, & conſeruans habent pugnantes inter ſe rationes. Eſt enim proprium alterantis cauſæ mutare obiectum in alteram naturam: conſeruantis verò prohibere ne mutetur: oportet itaque, ſi includunt pugnantes rationes oppoſitas, vt ſub eodem genere locentur. Oppoſitæ enim differentiæ vnum genus ſecant, atqui alterans ſub efficiente locatur, conficitur etiam conſeruans ad effectiuum genus pertinere. Sed non vrget probabilis ratio: nam vt verum eſt oppoſita ſub aliquo vno genere locari, ita illud verum non eſt, quodcunque genus vnius oppoſitorum pariter includere reliquam contrarietatem. Iuſtitia enim iniuſtitiæ opponitur, & tamen iuſtitia ad virtutem pertinet, nõ iniuſtitia. Ergo conſeruans eſſe effectiuum principium ex Galeno conſtat, qui interpretans libro primo cauſas ſalubres, inſalubres, neutras, tam conſeruantes quàm efficientes, vertit effectiuum ſanitatis, morbi, neutrius affectus. Pręterea id quod conſeruat aliquid in re cõſeruanda operatur; non vt materia, non vt forma, non vt finis: relinquitur quod vt agens.

Ad primum.
Lib. de differ. ſym. 1.

Nec verò obiecta quicquam conuincunt; nam cauſæ nomen, ſi definitur ad cuius eſſe ſequitur aliud, includit conſeruatricem, quandoquidem duratio ſequitur ad conſeruantis præſentiam: ſi verò definitur id quod ei, quod gignitur, partem ſuæ generationis præſtat, complectitur finitio conſeruantem non occaſionalem: quòd ſi addatur, id quod Galenus facit; vel quod remoueri non poteſt ab eo quod partem ſui præſtat genito, occaſionali vel cauſæ, ſine qua non conuenit, conſeruatricem non complectitur: complectetur verò ſi addatur, vel præſtat durationem ei quòd genitum eſt. Id quod non ineptè ſignificauit Auicena definiens cauſam, ex qua prouenit diſpoſitio aliqua humana, aut eius fixio.

Secunda 1. primo.
Ad ſecũdum.

Quod verò addunt, conſeruans poſterius eſſe cõſeruato, cùm cauſa ſit prior tempore ex Auicena definiente, neutrum aſſumptum verum eſt, & conſentaneum. Nam conſeruans eſt prius duratione conſeruati, cuius ſolius durationis, non conſeruati cauſa eſt. Deinde cauſa & cauſatum more reliquorum ad aliquid ſimul ſunt tempore. Si eſt enim aliquid actu cauſa, eſt aliquid actu cauſatum: ſi eſt potentia cauſa, ſimul datur & potentia cauſatum.

Ad tertium.

Minùs vrget illa ratio, quod incidunt cauſarum genera. Non, enim oportet re ſemper, ſed ratione ſeparari: nam forma & finis Ariſtoteli in idem conueniunt pro varia tamen nominum finitione ſeiunguntur. Sed éſtne eadem cauſa, quæ producit, cõſeruans? Illud manifeſtum eſt producentem cauſam, quo tempore producit, non conſeruare. Quomodò enim conſeruat quod alterat; quod autem producit, alterat. Id ergo ſolùm in quæſtionem vertitur; num quod produxit poſteaquàm produxit, tueatur opus ſuum & mutari vetet? Quod nec ſemper verũ, nec perpetuò falſum eſt. Nam quod ita produxit, vt in ſuam traxerit ſimilitudinem, effectum ſuum cõſeruat, luminoſum, lumen, quod ſemel aëri commu-

communicauit,pòst præsentia sua seruat integrũ;vt ignis quod inflãmauit, ab extinctione tuetur: vt temperatũ medicamentum,quẽ refrigeratum sanauit,iã sani valetudinẽ conseruat. Quod verò agens ita alterauit,vt contrariũ suum ex parte deiecerit, & ad mediã quãdam naturam duxerit, opus suum seruare non potest;magis,si pergit agere,deuincit,vt tandem ex toto sibi simile reddat. Sic medicamenta frigida febrientem alterant & sanant; quæ tamen si sanato homini pergas adhibere,non sanitatem conseruabis,sed in oppositum frigidum morbum commutabis.

3 *simp.11.*
3 *simpl.15.*

POSTREMA de causa conseruante dubitatio est, quomodò præcedat dignitate & tempore efficientem.Et quidem de dignitate leuius est:cùm enim causæ ad causata referantur,ex obiecti dignitate suam sortientur: conseruantis causæ obiectum sanum est,sicut sufficientis morbosum: meritò itaque dignitate excedit conseruans.Tempore verò præcedit,siue quia plerique omnes homines priùs sani sunt, quàm ægrotent: siue quia inferna agentia omnia vi superioris cælestísque influxus operantur, à quo & conseruantur; & cùm cælestia etiam tempore antecedant mortalia, conseruantes causæ diuturnitate & tempore superiores esse conuincuntur.

Dubitatio

SED de conseruante causa satis.Procedendum est enim ad discussionem eius rationis,qua monstrat author necessitatem artis conseruantis. Obstant verò,quominùs recipiatur, multa. Primùm, si occurrentia in vita, alterantiáque vitari huius artis beneficio queunt, poterit perpetua sanitas durare;si vitari nequeunt, frustra adhibetur. Deinde si sanitas optima,si vnquam fuit,ictu tantùm oculi durauit, quomodò tantum sibi tribuit hæc ars, vt polliceatur per vniuersam vitam optimæ sanitatis conseruationem? Iam quod addunt mortem naturalem hoc beneficio vitari non posse, pugnat cum peripateticorum placitis statuentibus mortem omnem præter naturam. Sed & illud parum videtur consentaneum opinari, augente calido, humidi nostri,cùm sit similare corpus,partem consumi,cuius merito perimus,partem seruari,cuius beneficio viuimus. Quid enim faciet, vt ex similari corpore per vnius efficientis actionem pars repentè dissipetur,pars alia ad centesimum vsque annum perduret. Adde,quod si eundem vsum præstat humido nostro alimenti succus,quem saccaro,vel melli ad ignem affusa aqua;videtur conuenire, vt sicut mulierum experimento nil absumitur saccari,aut mellis,quandiu aliquid commixtæ aquæ residuum est;ita nil humidi nostri deficiat præsente alente.Sed dissoluamus proposita,expediamúsque.Occurrentium in vita, euertentiúmque sanitatem nonnulla possunt, alia nequeunt vitari Vtrisque, pro suo modo, succurrit medicina;consulens fugi à noxiis omnibus,quæcunque non necessaria sunt;quæcunque verò necessaria sunt, certa quadam lege præscribit & moderatur,non vt nil, sed vt minimùm lædant.Ita fit,vt in totum detrimenta sanitatis, senium, & naturalem mortem non auertat: morbos in vniuersum, & tempestiuas,violentásque mortes auertat,quod Auicena explicauit. Tueri autem toto vitæ periodo optimam sanitatem ars pollicetur , his omnibus (quod quasi satis antè admonitum, author omisit) sensu diiudicatis: ita vt in singulis ætatibus coæuos suos valetudine antecedat,præstétque. Mortem verò aliquam naturalem in eo sensu accipimus ex duobus naturalis significatis, quæ Galenus proposuit;quo naturale dicitur omne id quod ad opera sequitur naturæ,licèt nihil minus natura conetur. Siquidem agentibus naturalibus vitæ principiis calido humido, sequitur, vel repugnante natura in vltimo vitæ periodo finis caloris, quem hoc nomine naturalem mortem concedimus appellare. Vbi verò naturale intelligitur opus à natura intentum,peripateticis placet secundum vniuersalem horum inferiorum naturam, mortem esse naturalem. Quemadmodum enim in cælestibus, quæ æterna esse voluit fugit interitum, ita in sublunari orbe, quem generationi, corruptioníque dicauit, vniuersalis natura appetit horum generationem, illorum verò interitum; viuentium verò corruptio mors est.Si autem spectetur particularis indiuidui natura, nulla mors naturalis est, siquidem particularis natura, si quid aliud, expetit durationem & vitam non solùm in indiuiduo,sed & in specie,cuius tuendæ gratia semen fundit,generátque.

Cõseruatrix an vtilis.
1. *de sanit.8.*
Solutio primi.
Secundi.
Tertia 1.
primo.
Tertij.
Li.de marasᵒ

Dum verò quærunt, quid facit, vt ex similari humido nostro alia par diffluat & euanescat, alia diuturna sit. Primùm, sicut in lampade non perinde fruitur ignis calore pars remotior atque vicinior, ideò nec extenuatione in vaporem; ita in corpore internus ignis aliam partem humidi contingit & vincit, aliam ideò non soluit in vaporem, quia non contingit. Accedit quòd nullum ex mixtis ex toto similare est,cùm etiam ebulliens aqua non simul tota abeat in auram, sed per partes.Iam quod citant testimonium fœminarum, ceu inualidum vel iure ipso, reiiciendum est;dum putant nil absumi ex melle an saccaro bullientibus præsente & an mixta aqua. Nam vt verum est minimum ex lentis illis succis dissipari,quandiu calor habet facilem tenuis liquoris,in quam operetur copiã:ita falsum est nil lentos illos succos ab igne tangi.Nam & materia patitur ignis actionem, & licèt in se lentum, humidum illud innatum permixto alimenti succo diluitur; non secus quàm saccari humidum affusa aqua:quod autem diluitur,resolutioni paratur,deficiente tamen tenuiore alimenti succo citissimè erit de innato actum; per illius autem alentis accessum ita prohibetur innati dissolutio, vt in plures annos vita extendatur, quæ citra alimenti accessum ne paucis quidem diebus superesset.

Quarti.

Secundum quot igitur alteratur modos,tot auxiliorum,hoc est,causarum conseruatricum genera habebis,quas ex his,quæ dicta sunt, liquet esse ex correctiuarũ genere: sed quia paulatim correctiones faciunt, antequàm omnis ingruat noxa,non præseruantes à futuro malo,sed præsentis status conseruatrices medici appellant. Alterant igitur corpus nostrũ à nonnullis quidem necessariò,à quibusdam verò non necessariò.

Dico autem necessariò, quæ nulla est euitandi ratio, non necessariò autem reliqua. Nam aerem quidem nos ambientem semper attingere, comedereque, ac bibere, ac vigilare, & dormire est necessarium. Ensibus autem & exitialibus feris obuiare non necessarium. Quare circa primum causarum genus versatur ars corporis conseruatrix, circa secundum autem minimè. Quot igitur numero sint ea quæ ex necessitate corpus alterant distinguentes proprium in singulis eorum, causarum salubrium genus inueniemus. Inest igitur vnum quidẽ ex ambientis aeris adhæsu: alterum verò ex motu & quiete, & totius corporis, & partium singularum: tertium ex somno & vigilia; quartum ex his quæ assumuntur: quintum ex his quæ excernuntur & retinentur: sextum ex animæ affectibus. Ex his enim necesse est aliquo modo affici corpus. Ab aere quidem ambiente, quia aut calefit, aut frigefit, aut exiccatur, aut humectatur, vel secundùm horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur substantia. Ex motu verò & quiete, cùm vtraque modum excesserint, aut calefactum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exiccatum, vel aliquid secundùm horum patiens coniugationem. Sic & ex somno & vigilia ipsum pati est necessarium, secundùm eandem rationem, & ex animæ affectibus, & ex his quæ assumuntur, aut excernuntur, aut retinentur. Hæc siquidem omnia[1] partim quidem euidenter, partim verò per alias causas medias, alterant corpus, & sanitatem corrumpunt; & de horum singulis scripsimus seorsum in libro, qui De salubribus inscribitur. Omnia igitur nunc dicta genera materia quædam sunt salubrium causarum. At vsu opportuno adhibito, causæ fiunt conseruatrices atque salubres: sed vbi à modo deliquerint, insalubres redduntur. Vnde liquet ex his non alias præter has, aut salubres, aut insalubres à nobis existimari oportere, at easdem potiùs quãdoque quidem salubres, quandoque verò insalubres, in eo quod ad aliquid esse. Nam vbi motum corpus desiderat, exercitatio quidem salubris, otium autem insalubre: quum verò eget quiete, otium quidem salubre, exercitatio autem insalubris. Eodem modo de cibis & potibus & de aliis omnibus statuendum. Horum enim singula quando, vt necessitas corporis exigit, cum mensura ac qualitate opportuna adhibentur, salubria fiunt. ac cùm citra omnem necessitatem ac præter modum afferuntur, insalubria. At quo hæ sunt duæ circa salubre & insalubre intentiones, rei scilicet quæ adhibetur qualitas & quantitas. Neque enim est rationi consentaneum etiam temporis occasionem, quæ in his quæ dicta sunt continetur, veluti tertium aliquod ab eisdem diuersum introducere. Si enim tali & tanta re allata egeat corpus, nemini dubium est quinetiam in tempore opportuno afferatur occasio. Siquidem temporis inde ortum habet, quoniam fluxibile ac facile mutabile est mortale corpus, ac pro transmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. Quare non est tertium aliquod, præter ea quæ dicta sunt, tempus. Sæpiùs autem eo tanquàm tertio quodam, ob eam, quam diximus causam, ad docendum vti consueuimus. Quoniam verò in his ipsis intentionibus, &[2] aliæ causæ salubres, & id, quod est propositum genus, continetur, rursus easdem repetamus.

Rimatur materias sex, in quarum electione ars versatur conseruatoria. Primùm colligit ex dictis conseruatricis materias esse illa dicta occursantia homini. Dum enim eo temperamento adhibeotur, vt prohibeant incipientes iam in corpore lapsus, sanitatem tueri dicuntur. Vnde intelligitur, licèt tales causæ cum vulgo concedantur, appellari conseruantes, si natura ipsa rei inspiciatur, verè esse correctorias & curatrices, siquidem emendant exiguos lapsus necdum morbosos. Secundò, alterantium genera duo recenset, alterum non necessarium, cuius proponit exempla suo tempore frequentia, ensibus obuiare, & feris, quæ festa illis erant per gladiatorios ludos celebria; nec in his versatur ars præsens. Videlicet ars in solis versatur difficilibus, horum verò cautio sola est, & facilis euitatio. Alterum genus, quia vitari nõ potest, artem recipit; quæ ita moderetur, vt quàm minimum offendant, id quod hîc conseruationẽ appellamus. Ea sunt numero sex, aër, cibus, potus, somnus, vigilia, retentio, & vacuatio, motus & quies, affectus animi. De quibus crebris constat experimentis, & quòd necessaria sunt, & quòd pro vario suo statu permutant nos, & alterant. Tertiò ostendit causas conseruantes non distare ab insalubribus materia & subiecto, quemadmodum curatoriæ distant. Nam sani vtuntur cibo, potu, exercitio, sanantur verò purgationibus & medicamentis: conseruatoria verò pars eisdem ipsis ex rebus, quæ vulgo indocto sunt suorum morborum occasiones & causæ, his vtitur ad conseruandam valetudinem & morborum cautionem, tantùm adhibito iudicio in mensura, & qualitate eorũ. Quartò ostendit, quot sint numero in quouis dictorum sex consideranda in arte conseruante, vt ita habeatur integer numerus obiectorum huius partis, non secus quàm libro primo per diuisiones inquisiuit numerum subiectorum omnium totius artis. Ergo de quouis dictorum pertinet ad artem indagare commodam quantitatem, simul & qualitatem; addunt multi & occasionem, vel ordinem: quod vt addi ad notiorem interpretationem potest, ita exactiori doctrinæ non facit: nam si modò intelligitur, quantum & quale alimentum in quouis tempore conuenit aut non conuenit, nihil relinquitur amplius quod ab arte expectari possit.

1. *Partim euidenter, partim verò per alias causas medias*] Quædam alterant corpus euidenter, quæcunque statim ab applicatione mutant, vt æstus, vt frigora: per medias verò causas alterant, quæ longo post tempore interuentu humorum, qui tractu putruerunt, offendunt: quod accidit etiam pòst aliquot annos his qui se ingurgitarunt fructibus, vel aquis niualibus.

2. *Et aliæ causæ salubres, & id, quod propositum est, genus continetur.*] In his duabus intẽsionibus ait versari causas omnes salubres, tam propositi modo generis quæ videlicet sanitatem optimam tuentur, quàm quæ lapsam; de quibus mox sectione sequenti agendum est.

Ex enarrati capitis sententiis nonnulla diligentiùs pensiculatiúsque in examen trahentur. Ante alia, sitne

alia ſitne conſeruatoria ars vna ex correctoriis. Proximum, quot ſint medicæ materiæ. Tertiò, num aër variè nos alteret, quod hîc docemur, an magis ſemper ſiccet; quod videtur quibuſdam placuiſſe. Addemus de ſomno & affectibus animi & dubia, & dubiorũ ſolutiones. Primùm prudenter Galenus & hîc, & libro ad Thraſyb. monuit ſcopum cõſeruatricis non eſſe, quod nomen videtur præ ſe ferre, prohibere ne mutetur, quin potius mutare emẽdareq; iam contracta parua in corpore vitia. Vt enim in appellatione cum vulgo ſentiẽdum eſt, ita in re cum ſapiẽtibus. Qua conſideratione reiicit, quod quidam antiquorum aſtruebant, nõ eſſe vnam, ſed duas artes quæ corpori humano præſident, prouidéntque.

Tota medicina vna ars.

Nam diuerſitatem artium non ſola facit ſubiecti mutatio, ſed & ſcopi in vno obiecto. Nam & præparator coriorum, & inſector, & calcearius, & obiecto, in quod operantur, conueniunt; ſunt tamen diuiſi artifices propter varias formas, ſcopóſque, quos coriis imprimunt. Sic ſalubris ars, quam euecticen Græci dicunt, & curatoria diſtant, quoniam ſalubris formam præſentem tuetur tantùm: curatoria nouam abſentémque procurat & inducit. Sed hi quàm manifeſtè fallantur ex dictis liquidò conſtat. Si enim conſeruatrix, vel ſalubris mutat, emẽdátque exiguos lapſus in ſanis, præcautrix paulo maiores in neutris, curatrix maximos in ægris; perſpicuum eſt eas artes ſola magnitudine ſe excedere, non ſpecie diſtare. Magis enim & minus ſpeciem non commutant. Cur ergo vniuerſa ipſa ars non magis obtinuit nomen ſalubris quàm curatoriæ? Scilicet toti nomen à magis neceſſaria parte impoſitum eſt medicinæ & medici: ſicut poſteà ſeparata medicina, quæ manu medetur, ab ea quæ medicamentis; prior artifex medicus chyrurgus; alter medicus phyſicus nuncupatus eſt.

Medicæ materiæ quot.

De medica verò materia ita habet, [*Quæcunque medicæ tractationi ſubſtant, triplici rerum genere continentur, naturalium, contra naturam, non naturalium.*] Numerant naturalia ſeptem, elementa, humores, temperaturas, membra, ſpiritus, facultates, operationes. Sequenti genere tria, morbi cauſam, morbum, ſymptoma. Demum non naturalia quæ eadem neceſſaria vocant ſex, aërem, cibum, potum, ſomnum, vigiliam, motum, quietem, vacuationem, retentionem, animi affectus: de quibus agere noſtrum eſt propoſitum. Sed diluenda ſunt, quæ remorari lectorem poſſunt. Cur enim inter naturales res noſtram naturam ingredientes conſtituentéſque operatio numeretur, quæ longè ab eſſentia abeſt; ſiquidem conſtante facultate firma eſt & conſtans habitudo, ſiue actio ſequatur, ſeu deſit. Videtur etiam deeſſe numero compoſitio, vna ex partibus ſanitatis & eſſentiæ, vel potiſſima. Cæterùm aduerſus numerum ſenarium neceſſariarum rerum facit, quod actio caloris interni in humidum & neceſſaria eſt, & ſi quid aliud hominem alterat, vt non ſine errore potuerit deeſſe numero. Prætereà, ſi res illæ indiuiduo neceſſariæ intelliguntur, falſa aſſumptio eſt. Nam citra quemuis oblatum aërem vita durabit, modò non deſit aër. Si tantùm rerum dictarum ſpecies neceſſariæ ſunt, multa ſimiliter occurrent neceſſaria; nam obuians nobis enſis neceſſariò vulnera, ſic fera, ſic quiduis aliud. Deinde iuxta dictam rationem coibunt in aquam lædentem, vt ſit elementum, vt cauſa morbifica, vt res non naturalis. Sic in iram noxiam, vt ſit operatio iraſcibilis, vt cauſa morbi, vt vna ex neceſſariis: atque adeò non diſtabunt tria genera dicta rerum. Adde quod cælum & regio mutant neceſſariò, quorum nulla eſt in dictis mentio. Quid, quòd libro Ad Thraſybulum ſalubres omnes materiæ quatuor tantùm recenſentur, quæ aſſumuntur, quæ extrà occurſant, quæ vacuantur, quæ fiunt.

Cap. 27.

Poſtremò, quorſum cibus & exercitium ſeparatim numerantur à genere replentis & vacuantis, ſi cibus & quies replentia ſunt, inedia & motus inanientia? Sed irretientes hos veritatis obices in hunc modum explodimus.

Solutio primi.

Naturalia appellamus, quæcunque ſecundùm naturam homini inſunt; ineſt autem operari ſecundùm naturam, licèt ipſa functio non conſtituat hominis ſubſtantiam. Iam compoſitio ideò ſeorſum non explicatur, quia membrorum tractatio, diſciplina compoſitionis eſt.

Secundi.

Sed accedamus ad ea quæ dicunt neceſſaria.

Tertij.

Actio calidi in humidum ineuitabilis eſt; ſed non id modò agimus, vt recenſeamus omnia homini ineuitabilia, in quo ordine eſt & ſenium, & mors; ſed externa ſola occurſantia conſideramus, quæcunque conſilio & arte moderari poſtulant, vt minùs noceant.

Quarti.

Quod verò quærunt de neceſſitate horum ſex ſecundùm quoduis indiuiduum; apertum eſt de ſpeciebus nos, non de indiuiduis agere. Eas tamen ſpecies non ideò appellamus neceſſarias, quia obuiantia nobis agunt, ſed quia oportet illa nobis obuiare: feras verò & enſes, etiamſi genera tantùm ſpectentur, non neceſſariò nobis occurrunt.

Quinti.

Iam cælum & regio, quia mutato aëre mouent, genere aëris continentur.

Sexti.

Non pugnaré autem hunc locum cum illo Ad Thraſyb. hinc intelligitur, quòd hæc ſex ad illa quatuor facili rediges negotio. Quæ enim aſſumuntur, cibus ſunt & potio; quæ extrà occurſant, aër; quæ vacuantur, vacuatio & retentio; quæ verò fiunt animi affectus, ſomnus & vigilia, motus & quies, neque ineptè.

Cap. De rebus neceſſariis.

Tacuinus grauis inter Arabes author oſtendit hunc ex tribus facultatibus numerum: duæ enim materiæ vnicuique ex facultatibus ſeruiunt, aër & affectus animi vitali, motus & vigilia animali, cibus & vacuatio naturali.

Septimi.

Demum ſi alimenta ſolo nomine replentis hominem mutarent, ſicut & quies, fruſtrà ſeparatis generibus locarentur comprehenſa vno plenitudinis vel replentis vocabulo; ſed res longè aliter habet. Alimenta enim ſuis, peculiaribúſque differentiis alterant, motus & quies ſuis, vt non potuerint ſola replentis ratione conſiderari, finiríque. Sed de his ſatis.

Aër an ſemper ſiccet.

AGENDVM enim deinceps de aëre eſt, veſtigãdúmq; per rationes nũ perpetuò ſiccet, quòd quibuſdã placere video, an nõnunquã humectet nos; quod longiſſimè abeſt ab exiccando, in quã partẽ author inclinat. Satius autẽ oſtẽdetur pars ſanior, antequàm cõtrariæ factionis argumẽta ſoluãtur.

Ratio prima. Cap. 3. Secunda. Cap. 3. Tertia. Quarta. Aphor. 5. Quinta. Sexta. Septima. Octaua. 3. Aphor. 15. 1. Epid. Sect. 2. Com. 7. Solutio primi. 1. Epid. 8. 1. De caus. sympt. 7. 2. de temp. 5. Secundi. Primus 1. De cõplex. vlt. Secunda 1. doct. 2. cap. 3.

Quod ergo aër non semper siccet, nos docuit Galenus, dum secundo libro ctilium dixit aërem condisponere temperamento suo corpora nostra; eò fieri vt per æstatem augeatur in corpore bilis ex aëris commercio calfacto & exiccato, contrà per hyemem pituita tefrigerato paritet & humectato supra autumnum. Quin etiam libro primo De valetudine tuenda, dum inquirit, quamobrem senescimus & perimus, propterea, ait, quod aër variè immutat sanitatis nostræ statum, modò qoidem siccans, modò humectans, & similiter in actiuis afficiens. Cui sententiæ præsens astipulatut, dum alterationem aëris nnn soli tribuit siccitati, sed nõ minùs humiditati. Illud verò Hippocratis testimonium vel apertissimum est, dum 3. lib. Aphor. austrini flatus npera recenset, auditum hebetare, oculis caliginem, capiti grauedinem inducete: quæ quomodò citra humiditatis augmentum fiant, ne excogitari quidem potest. Sed & ratio ex philosophia deprompta, Aër hyemis aliquando in gelu commutat aquam, per incrassationem deducens ad terream consistentiam: ergo eo tempore non resoluit. Nam vt resolutio attenuatio est aquæ in aërem vergentis, ita congelatio incrassatio eius in terram migrantis: atqui idem ab eodem simul & valde incrassari, & immodicè attenuari non potest. Sed & aliter idem ita conficietur: Omne magis humidum applicitum minus humido humectat, si passum humoris capax est. Homidissimus est pluuius aër; minùs humidu homo, nec humoris incapax. Quidni igitur aëre agente humescat? Adiiciamus & hanc: Pluuia suo leui tepore humores concretos fundit per corpus, quo heneficio humectat: meatus, per quos fit dissolutio, obstruit, quo magis emollit: & dum incrassat aëtem, reddit eum quiescentem, non mobilem, atque ita laxat maximè. Nam resolutio nostra plurimum ventilationi moti aëris acceptum refert, quocum simul vapores corpori hærentes dissoluuntur. Quid multis? pluuius aër vsque adeò auget humores in corpore, vt scripserit Galenus per id tempus egere corpus abũdantiore exercitio, & purgatione. Et alibi aër, inquit, pluuius non solùm non demit à corpore aliquid, sed adiicit etiam. Quod superest Galeni sententiæ, quæ aduersæ parti fauere videntur, nil vrgent. Habet Galenus à corpore & cute nostra perpetuò dissipari aliquid, ideò famem succedere: addit eam dissolutionem alibi esse in sereno statu plurimam, in humida cnnstitutione paucam: quasi verò idem sit inquirere, num à corpore semper aliquid digeratut, & num aër semper corpus inaniat, siccètque quorum alterum verum, alterum falsum est. Igitur actione interni ignis corpus indies redditur siccius, & in perpetuo fluore est: qui tamen humidi aëris ope retinetur, minuiturque, sicut per æstum promouetur & augescit. Maius est in Auicena interpretando, & conseruando periculum: eò enim accessit vt diceret aërem ideò mortis causam esse, quia siccat: & alibi in omni sua constitutione vi à sole & syderibus deflexa exiccare nos: parum valida ratione opinionem muniens; nam si vis illa luminis à cælo corriuata non minùs excalfacit quàm siccat, nec tamen potens est reddere aërem semper calefacientem nos, quidni etiam aliquando non siccabit, quin potiùs humectabit, sicut & refrigerat; nil impediente vi luminis excalfaciẽte & arefaciẽte? Ita ergo tantùm tecipiendus est, si voluit aërem perpetuò in se habere quiddam siccans, non quasi id præponderet perpetuò & natiuæ suæ humiditati, & ei quæ commercio aquæ, vel vapnrum aëri conciliatur. Effectum est, aërem pro varia sua cõstitutione siccare, aut humectare nos: sæpius autem siccat & vi illa syderum; & motu flatus nostros dissipante; & ventorum cõmercio exiccantium. Illud vnum ambiguum videtur, si plurimum aër resoluit, non refrigerat, nnn humectat; qua ratione natura ex eo comparat cordi & arteriis refrigerij subsidium? Sanè duplici nomine: tum quia calidissimis illis collatus aër perpetuò refrigerat: tum quia mobilitate & ventilatione sua, dum flammam abigit, ne quiescat, conseruat, & cogens per partes perire, perennem tuetur in foco.

Somnus an viscera calfaciat. 6. Epid. Sect. 4. 13. 3. De hist. 19. Lib. De somno 3.

SEQVITVR vt de somni affectibus disputetut, si quid controuersum est: sunt autem multa; atque in primis, calfaciátne somnus viscera, cutem & extima refrigeret? Nam apud Hippocratem legimus, planè dormiens calidior est circa interiora, vigilans contrà: cuius rei est apud Galenum argumentum, quod dotmientes pluribus egemus indumentis. Est & illud apud Atistotelem, quod vulneratus per somnum non æquè fundit sanguinem ac vigilans. Vnde obtinuit vsus, vt non protinus ab expergefactione sanguis mittatur, sed post aliquot horas in quibus fundi sanguinem & pet corpus distribui conjectura est. Idem Aristoteles adiecit superiores partes magis quàm inferiores frigescere, indicio, crebrior per somnum pedum iactatio, quam reliqui corporis: & quidem eiusmodi euentus dictis fidem faciunt. Caussam etiã, cùr ita fit, haud difficulter reperias: quando enim naturæ lege halitus ex corpore conscendens cerebri & caluariæ frigore cõcrescit, comparata grauitate deorsum labitur, & quia per internos meatus præcalidos non conceditur commeatus, (liquatur enim) fit vt per carnes, & cutẽ descendat, quæ membra temperamẽti sui frigiditate afficit; & quia refrigerat, densat: quia verò densantur & pituita illa opplẽtur, à delato spiritu & sanguine perforari nõ possunt: & quia spiritui inuia reddũtur, à motu sensúque cessant: ideò & refrigerãtur. Quare in orbem se iuuant ad exrernorũ refrigerationem, pituitæ defluxæ frigus, inopia spirituum & sanguinis, membrorũ ocium. Repercussus igitur à carne calor ad viscera deflectit coitúque suo toboratur & crescit. Superest, vt diluãtur quæ nos possũnt temorari obiecta. Sunt enim nónulli qui adhuc vigiles, cùm se somno tradũt, nisi valde operiantur, non calescunt, iidem paulò ab incepto somno tam multa indumẽnta tolerare nequeunt; exuruntur enim. In quibus meritò quis credat sanguinem contineri acriorem, fuliginosumque, & vstioni proximum, quid ad ventriculum accedens alimenta inflammat, quorum halitus vniuersum corporis habitum deurit, nisi ab indumentorum copia temperetur. Frequentissimũ est itaque pluribus egete dormientem vestibus, inducto

verò

verò habitu paucioribus,quia per diem dissoluitur,per somnum tecto retinetur fuligo.

Num coctiones roborer.

3. De caus. puls 8.

1. De caus. sympt. 11.

3. De caus. puls. 8.

Secunda 2. De puls. 12.

3 De caus. puls. 12.

PROXIMA dictis dubitatio est,roboretúrne coctio etiam tertia membrorũ per somnum,non solæ illæ viscerum,quod Galenus docuit. Nam si caro frigidior redditur, par est illius coctionem nutritionémque deficere. Sed sunt quæ compensent calidi in partibus extimis inopiam: quies si quid aliud ad coctionem faciens, spiritus ipse licet exiguus,à cutis densitate cohibitus & difflare prohibitus, demum calor viscerum auctus communicat carni roborans,confirmánsque,eo magis quo amplius alimentum in ventre conficitur. Illa est vrgentior ratio: Si pulsus dormientis paruus est, languidúsque;attestatur autem pulsus,cordis temperamento;dormientis cor frigidius censendum est,non calidius. Sed separanda, distinguendáque est frigiditatis differentia. Nam quædam præ resolutione & extinctione refriguerunt ;quædam licèt valdè calentia,præ mole prementis materiæ, suffocantisque. Ergo dormiens,cor habet calidius collecto innato calore,frigidius tamen in somni initio propter confertum repentinúmque obruentis humoris ad viscera recursum;non aliter quàm flamma obtenebrescit,minuitúrque lignorum congerie. Hanc frigoris speciem pulsus ille paruus, languidúsque significat, non absolutum in corde frigus. Indicio est, quod vbi primum natura obtinet,conficitque vel ex parte alimentum, confestim delitescunt pulsus illæ differentiæ,& permutantur. Nam quod Auicena soluens adiungit dictis,inualidum est:per somnum inquit ex vnione viscerum calor augetur,ex quiete minuitur;neque aliter quàm per motum ascendenti,vel laboranti respiratio & pulsus crebrescunt, extremè per somnum quiescenti propter frigiditatem rarescunt,languescúntque. Qui tamen (tanti viri pace) primùm in eo peccat,quod non aduertit respirationem à valido exercitio non propter auctum calorem cordis,quem non percipiunt,crebrescere; sed magis reparandi spiritus animalis gratia,qui prævalido naturæ conatu dissipatus est. Cùm enim sint respirandi vsus duo naturę operanti noti,in febribus refrigerãdi caloris gratia augetur,in exercitatis & caloris gratia,sed magis spiritus animalis restituendi. Nec verum est pulsus parui & languidi causam in quiete frigefaciente sitam esse. Nam si plus potest quies ad refrigerandum ventres, quàm vnio sanguinis ad calefaciendum , non est cum Hippocrate & Aristotele pronunciandum viscera dormienti magis calere quàm vigilanti. Adde , quòd si ex quiete comparantur pulsui differentiæ illæ frigoris,oportebat non statim apparere in somni initio,quando nondum quies operata est,sed multo posterius:quæ tamẽ in ipso somni vestibulo maximè sunt;paulatim autem commutantur in magnitudinem & vehementiam. Igitur quod alibi de hyeme, si ad æstatem conferatur,ostensum est , quantitate calidi abundare ventres , qualitate & vehementia minui; de somno statuendum est ad vigiliam collato: par est enim vtrobique ratio. Ita fiet,vt per somnum quantitas innati caloris in visceribus maior,intensio minor euadat; & pulsus nunquàm per somnum fit insigniter magnus , aut vehemens; insigniter autem initio langueat,& deficiat ob suffocantem,quod diximus,copiam. Iam si quis quærat,qui fiat,vt priuatio inducat effectus caloris & frigoris,somnus enim priuatio est. Intelligat oportet,in somno cõuenire etiã vltra eam priuationẽ agentia actu,humiditatem concretã,vnionẽ calidi,quæ simul cũ somno cõsiderantur. Deinde interuẽtu accidentis fit,vt priuatio efficiat opera actu manifesta;quomodò cęcitas causa est,cur quis in foueã ceciderit.

Cerebri coctio per somnum.

Solutio primi.

Secundi.

SEQVITVR altera de somno difficultas celebris,& à quibusdam immodicè controuersa: Num etiam cerebri coctio per somnum augeatur. Deterrent enim nonnulla,sed maiora & certiora mouent,non solùm vt credatur plus quàm per vigiliã concoquere,sed quòd plus quàm reliqua membra per somnum conficiant. Cur ita sentiam,subiungam. Licèt in prima somni parte cerebrum necessariò refrigeretur,& concipiat concretum intra se humorem obstruentem spiritus aditus,atque adeò suo frigore coctionem remorantem , in membro maximè natura sua frigido: vbi tamen processum est in somno,plus reliquis partibus è diuerso cerebrum calet. Nam si est somnus primi sensorij refrigeratio reparandi spiritus animalis ex toto corpore exhausti gratia; constat & initio frigefieri,& tractu ipso acceruare plurimum pro toto corpore & vigilia spiritum , à quo præclarè promouebitur coctio. Quinetiam ab effectibus probatio æquè manifesta desumi potest. Cùm enim humorum malitiam emendet somnus,& temperet,vbiuis in corpore contineantur,multo tamen euidentius,si caput obsident ; hemicranicis enim affectibus,& cephaleis,& temulentiæ,nullum præstantius subsidium excogitatum est. Iam ingenij acrimonia,memoriæ promptitudo,sensuum sinceritas expergefacto à somno integerrima adsunt;natura per somnum partim coquẽte, partim dissipante vniuersa cerebri excrementa,& humida & flatulenta. Nunc aduersæ factionis obiectis satisfaciendum est: Quandiu,inquiunt,durat somnus,perstat obstructio illa humentis materiæ,impedientis spiritus aditum, & ad cerebri substantiam,& ad motionum,sensationúmque organa. Cur enim quandiu dormitur,non ratiocinamur, non videmus,non mouemur,si est spiritus expedita & libera delatio? quòd si per totum somnum opprimitur cerebrum magis quàm in vigilia frigida humiditate,vnde maior coctio sperabitur? Sed diluitur , quoniam materia illa initiante somno meatus vniuersos præcludit & grauat,intereà tamen spiritus in ventriculis non distributus augetur;& quia non exhauritur,& quia non cessat coctione aëris & sanguinis multiplicare sese,roboratéque: ita fit,vt circunstans humor sensim dissipetur,& beneficio aucti caloris multò felicior coctio procedat. Nec verò plus potest illa,quam annectunt,argumentatio: conuenire enim illis videbatur,vt si roborat coctionem cerebri somnus,in soporiferis affectibus , quorũ est sanatio crudi humoris in capite coctio,conferret repugnante euentu;non conuenit tamen. Nã licèt coctionis nomine iuuet, infrigidationis & humectationis gratia lædit. Est autẽ perpetuum sopori id genus intemperamenti

capiti conciliare, potissimùm si obnoxium est illi ex abundante pituita caput. Quia ergo gratia intemperamenti plus aduersatur, quàm ex coctione emolumenti expectari possit, ita moderantur auxilium medici; vt in comatosis affectibus per interualla quædam breues somnos ad coctionem laudent; multos & frequentes propter euidentem alterationis noxam vituperent.

Num roboret innatum calorem.

Secunda 4.101. Com.vlt. Tertia 2. doct.2.9. 6.Epid. sect 4. 16.1. de caus.sympt.vlt.

Illud modò discutiendum est: Roborétne perpetuò somnus innatum calorem, néc ne. Nam cùm ex superiore disputatione id confectum esse videri possit, leguntur apud authores nonnulla magis in aduersam partem inclinantia. Nam & Auicena de conualescentibus agēs scribit, somnum nonnunquàm cruditatem efficere, & frangere vim innati calidi; quod superioribus è regione pugnat. Et Hippocrates 2. acut. nonnunquàm ait, somnum inducere capitis grauitatem, corporísque dissolutionem. Quin & sincopen timeri ex somno docuit alibi Auicena, & Galenus ipse quandoque infrigidari nos ex somno, nonnunquàm calidiores reddi, quare nihil in ea oppositione perpetuum esse; solam humiditatem nunquàm non ex somno augeri. Hæc vt intelligantur inter se cohærere, paulò altiùs ordiendum est. Somnus si modum seruat, sequitúrque mediocrem cibum, efficit, vt vegetius redeat innatum calidum. Si tamen aut infra modum subsistit, aut immodicè excessit, magis infirmat calorem, flatibus corpus replet, faciem pallore deformat, tumefacitque, pandiculationes, oscitationes, ructus aceruat, & ex contrariis, dissidentibusque principiis, (quod miremur) vnus efficitur corporis status: ergo si somnus parcus est, flatus exurgunt, quoniam initium coquendi est flatuum generatio: percoctio, genitorum dissolutio: si immodicus est, rursum flatus suscitantur, siue quia calor internus cùm careat excremento, in quod operetur, vertitur in membrorum

12.Ther.3.

vtilem humiditatem, quam communi caloris facultate vertit in flatus: siue quoniam sanitas nostra vicissitudine somni vigiliæque iusta continetur. Ex quibus somnus coquit vtilem alimenti portionem, inutilem discutit vigilia: Ita fit, vt si suos excessit terminos sopor, & occupauit alienos, propter vigiliæ resoluentis inopiam excrementa succrescant in corpore; quæ in flatus mutata corpori pigritiam, & tumorem, & pallorem inducunt. Ita duo illi priores loci conciliantur; Auicena enim in breui somno timet cruditatem, grauitatémque, Hippocrates in plurimo. Tertius ex Auicena locus hanc occasionem habuit, quotiescunque ex larga quapiam vacuatione membra sanguine, spiritúque, vitalibus inaniuntur, si contingat proximè à vacuatione somnus; multo sentitur fatigatio maior, deliquium, atque adeò syncope. Cùm enim somnus omnis à membris retrahat ad viscera calorem; fit vt residuum illud caloris exiguum in membris, somni opere confugiat introrsum; & moles vniuersa corporis quæ iam viribus grauis erat, reddatur difficillima, grauissimáque in totum exhausto deferente spiritu, & sola expectetur syncope: quo timore præcipit tales vigilare, recrearíque odore, & potibus primùm: post aliquantum autem temporis incolumiter somno sese dedant: qui verò protinus ab inanitione dormiunt, prauè habent. Siue igitur spaciosum iter quis

Quarta 1.20.

confecit, siue missus illi sanguis est, siue peperit mulier, siue ex vulnere largam perpessus hemorrhagiam succedens somnus lassitudinem & confractionem auget membrorum; deliquium, & syncopen. Si verò non præcessit confecta & repentina vacuatio, sed famescens dormiuit, minùs hic, sed tamen etiam ex somno exurgit debilior: si post moderatum alimentum dormitum est, multo redit calor auctior: quod solùm initio proposuimus. Libro verò sexto de morbis vulgaribus non hoc agit Galenus, vt inquirat, num natiui caloris substantiam aliquando minuat somnus, sed in vniuersum, num aliquando reddat nos quàm antè somnum eramus frigidiores: quo sensu docet vtrumque pro varia dormientis conditione euenire. Nam si corpus non febrile abundans alimento, vel humore crudo excipit somnus, vnito intrò calore & ex crudis illis aucto efficit hominem seipso calidiorem.

Num semper calefaciat.

Si verò cum dictis humoribus, vel alimento febriebat, retractus innatus calor cum asciticio illo confligens debellat, redditque infebrientem, itaque refrigerat, transit ad aliud genus humidorum bilem, videlicet, quæ vt coctionem veram non patitur, (hanc enim fermè Galenus & solam coctionem appellari concedit) ita patitur ab vtili separari, expurgaríque. In eo igitur statu humorum siue accedat, siue absit febris, somnus quandoque superat humorem, expurgátque, & refrigerat; id si non assequitur, non mutat quod corpus possidebat temperamentum. Postremò si inflammatio interna vexat, & somnus intempestiuè adhibitus auxit phlegmonem simul & febrem, euadit homo ex somno quàm antè somnum calidior. Ita conficit quod præmiserat somnum simpliciter, & iuxta vtramque caloris differentiam, nec calefacere semper, nec refrigerare: natiui tamen calidi substantiam, vtcunque adauget. Sed si calor omnis siccat, augetur autem calor per somnum, qui fieri potest, vt non maior ariditas sequatur, eo vel maximè quòd per somnum, sicut & per hyemen insensilis humoris difflationem maiorem esse scripsit Galenus, sudor verò etiam ad oculum magis exhauritur; Deinde certum est inanitum & famescentem somno inaniri, siccaríque, siquidem eo ingenio

1. Apho.15. Lib. De marasm.2.

comparamus obesis gracilitatem. Et videntur quidem, quæ dicta sunt euertere Galeni sententiam quòd semper humectet somnus, cùm non euertant. Nam innatus calor tantum abest, vt siccet in ignis modum, vt magis ex opposito humectet eo magis quo auctior est. Dissolutionem autem & separationem excrementi fieri per somnum commode constat: vniuersim tamen, & natiua humiditas vnione dormienti accrescit, & aliena, quia non exhauritur vigilia. Cæterùm inanitus & famescens membris quidem arescit, sanguis tamen ipse ex succis, qui intrò continentur, per somnum alitur, ita fit vt semper humectet somnus.

Visa de per somnum maiora. Lib. De dign. ex insomn.

Illud item non iniuria vestigandum est, cur per somnum percepta multo maiora vehementioráque iudicentur, quàm re ipsa sint. Nam pituita ad linguam defluxa multis induxit somnium

gustati

gustati mellis;alius modò ad cutem vapore instante sudore somniat mergi se in tepidum balneum; is,cui crus imminente resolutione refriguit,dormiens æstimabat crus se habere lapideum : cui pituita defluit ad fauces,strangulari se somniat ; cuius verò ater halitus cerebrum obsidet incubum patiens,concipit imaginem grauantis molis,prementisque se, & vniuersos artus impedientis, ita, vt mogire cogatur : demum quando natura per somnum sui corporis statum tanquàm ex specula contemplatur spectrorum imagines insigni magnitudine, & incremento fingit. Siue obtusus per somnum sensus impotens discernere sensilium differentias , confert se, imaginationemque suam ad id quod in quouis genere notissimum est:est autem notissimum sensu,quod somnum est mel inter dulcia,lapis inter frigida,& sensu carentia,& alia ex ratione;siue quia quo tempore otiatur facultas à reliquis sensationibus,obiectum vnum censet vehementius esse , ita vox noctu quàm interdiu meliùs auditur,& dulcedo pituitæ maior somnianti est quàm vigilanti : siue quia dormiens non excitatur vt sentiat,nisi à vehementi ferientique obiecto,quia ergo ita assueuit non aliter dormiens sentire;vbi somniat dormiens,meritò æstimat sensilium esse eximiam magnitudinem,quam dormiens sentire potuit.

SEQVITVR vt disseratur placitum Auicenæ docentis somni vim esse retinendis vacuationibus omnibus accommodam vno sudore dempto,quam magis prouocat. Videtur enim contrà ratio ostendere de vomitu & fluxu. Nam si toto somni tempore, quod verè à Galeno ostensum est, viget humorum motus introrsum ad viscera, sicut per vigiliam extrorsum ad cutem ; verosimile est eo confluxu augeri,tantum abest,vt sistantur vacuationes illæ.Prætereà,si cõfirmato innato per somnum calore naturales omnes facultates vegetiores euadunt : par est per somnum expultricem, & propter expultricem vacuationem intendi & augeri. Multo tamen plus possunt cõtraria argumenta. Siquidem enim plurimi fluxus operante fiunt immodicè expultrice , neque expultrix , nisi irritata pellit;non irritatur,nisi sentiat:efficitur,vt torpescente per somnum sensu deficiat,minuaturque vacuatio. Deinde,si motus corpora turbat,& fluxus concitat,docente Hippocrate; somnus verò turbatum corpus sedat,& fluentes humores coërcet,vt in quo non solus motus cesset arbitrarius,quod cum otio commune habet,sed etiam à sensu omni, & cogitatione mens vacat : meritò ceu fluxionum remedium somnum recipimus,commendamusque. Licèt enim suo illo motu introrsum promoueat nonnihil , multo plus potest in retinendo , propterea quòd intrò iam contentas materias figit,& firmat,nec moueri patitur. Quemadmodum enim, vbi lapis impactus est vreteris non tantùm deorsum ducentibus vtimur , sed & ex vomitibus quotidiè descensum machinamur: scilicet agitatus,concussusque per conatus vomendi,lapis nonnunquàm descendit magis ex motu & turbatione,quam ascendat ex peculiari vomitus vi sursum vellente:haud aliter per vigiliam, licèt extrò trahentem , concitatur alui fluxio magis propter humorum turbationem vigiliæ coniunctam,quàm retrahatur peculiari ad cutem vigiliæ reuulsione. Nam illa alia aduersariorum ratio de roborata per somnum expultrice,si quid vitium habet , non minus nostram astruit, quàm illorum opinionem. Si enim confirmantur dormienti naturales omnes facultates, & retentrix pariter firmior erit,vacuatio proinde minorata ex vna propositione perperam admissa,oppositæ duæ conficiuntur. Ergo cùm propter instrumenti copiam cum temperamento coniunctam vires augentur, in eum sensum augmentum capiendum est , vt singulæ in suo opere accommodatiùs imperanti naturæ obtemperent , non vt rebellent , effrenesque sint. Dum ergo ita dormienti roboratur expultrix simul & retentrix,ambæ seruant moderata operum suorum tempora,vt ne excedat, neque deficiat à natura vacuatio. Cur verò sudorem somnus moueat , multæ causæ sunt. Vna;quoniam alimenti halitus,licèt nihilo amplior per somnum,quàm per vigiliam ad cutem accedat, in vigilia occurrens raræ calidæque cuti citra sensum perspirat , in somno à carnium densitate cohibitus & per moram concrescens in sudorem transit. Accedit quod copiosior halitus funditur à visceribus ad extimas vsque carnes dormienti,quanto amplius alimentum dormienti coquitur , quam vigilanti. Additur & illa Aristotelis:Vapor corporis, si liberè difflatur,non impinguens in locum , vbi moretur,euanescit:si impinguit,per moram abit in sudorem. Indicio sunt corporis cauitates sudore abundantes,alæ,inguina,quoniam ex cauitate nõ citò efflat vaporosa humiditas. Ergo quiescenti per somnum alitus, quia non difflatur, nec motu corporis dissipatur , immanet factus pro vapore sudor. Iungit illam Auicena. Excrementorum expurgatio minor est per somnum,quàm pro eorum copia. Nam cùm nerui reliqui obstruantur insigniter, ij qui pectori mouendo destinantur minùs,sed tamen & illi occluduntur, ne libera meet spiratio : quare fuligines ex parte retinentur iam alimenti exuuiæ,vrina,muccus, sputum , ipsa per cutem perspiratio , aut nulla sunt,aut valde exigua:itaque illarum expurgationum inopiam natura copioso sudore cõpensat. Postremò, multis iuxta cutem serum in vasis continetur,quòd confestim exudant,vbi se somno tradiderint : siue expresso ob substantiæ tenuitatem sero in turbatione humorum & recursu,siue densitate ipsa carnium exprimente ; siue,quod magis videtur,retentrice propter innati caloris absentiam,deficiente non aliter quàm in animi defectu sudor accidit syncopticus.

Num coërceat vacuationes.
Secunda 1. doct.2.13.
3. De caus.puls. 10.
2. Natur.facul.12.
4. Aph.15.
Cur sudorem moueat somnus.
Prima.
Secunda.
3. De caus.puls. 10.
2. probl.27.
2. prob.28.
Secunda 4.68.
Tertia.
Quarta.
Secunda 1. citato.

TANDEM de somni effectibus controuersum est,quod Auicena scripsit,somnum omnes lassitudinum species amouere. Et quidem (ne opinionibus recitandis immoremur) de arefactiua nulla quæstio est. Natiuæ enim humiditatis inopiam nullo alio ingenio promptiùs sanaueris. De vlcerosa verò ita habet Galenus:[*in iis id agẽdum est,vt quod semicoctum adhuc est,coquatur quod planè corruptum,sudore & vrina pellatur:id vtrunque optimè quiete,somnóque confiet.*] In reliquis duabus

Secunda 1. citato.
Num lassitudines sanet.
4. de San.5.

laſſitudinibus curandis nullam de ſomno mentionem facit cum ratione conueniens. Si enim ex ſola plenitudine tenſiua oritur, ex plenitudine cum temperamenti vitio phlegmonoſa, quomodò ſomno ſanabuntur plenitudinem omnem augente, & per internam vnionem ad putredinem parante? Ergo niſi intelligantur leniſſimæ quædam laſſitudines huioſmodi, in quibus maior ſit ex reparato ſpiritu, & viribus vtilitas, quàm ex aucta plenitudine læſio, in reliquis ſiue tenſiua ſit, ſiue phlegmonoſa; præſtet vacuatio cum vigilia ad ſanationem. Sed de ſomno ſatis.

Affectus animi quomodo mutent corpora.

Tuſcul. quaeſt. lib. 3.

Modus primus.

DEINCEPS animi affectus in medium vocandi ſunt; inquirendumque, qua vi, quibúſve mediis inſtrumentis affectus hi animæ (perturbationes Cicero vocat) imprimant corpori effecta ſua. Appellant medici affectus animi, non ſolas animoſæ partis in corde reſidētis mutationes gaudij, mœroris, ſpei, timoris; ſed & quæcuoque animalis facultas in cerebro concipit, imaginans, cogitans, memorans, ſollicita, cōcupiſcens. Quo ergo vinculo duo extrema, anima & corpus, in vnam coëant actionem, excogitandum eſt. Sunt huiuſce operationis, qui recipi debeant, modi tres. Primus, ſequitur corporis alteratio ad ſpirituum & ſanguinis motum, quò vel intra corpus ſe recipiunt in triſtibus percipiendis, vel extra feruntur in lætis. Quo autem deferente ſpiritus pedis animæ expers recurrat in mœrore ad cor, in hunc explicandum eſt modum. Percepto mœrore ab anima ob vnitatem eius in toto, communicat omnibus partibus triſtem notionem, quare & cordi: cumque cor innatam habeat ab ortu doctrinam expandendi ad familiaria ſpiritum, auertendi à noxiis, retrahendique, reliquis membris immotis, cor ſolum ſuo munere fungitur; non ſecus quàm in motu fit arbitrario: quamprimùm enim in cerebro formatur proſequendi imaginatio, aut loquendi; ideò ſolus muſculus contrahitur propoſitæ motioni deſtinatus, quia diffuſo omnibus muſculis imperio, ſolus is exequitur mandata qui gnatus natura miniſterij ſui, etiam ignorante eo, qui mouetur animali, præeſt imperatæ motioni reliquis ociantibus.

6. De locis, vltimo.

Ad medium.

Quemadmodum autem explicata eſt corporis mutatio, dum anima aut gaudet, aut triſtatur: ſic cùm iraſcitur, propter ſanguinis feruorem bilem auget; dum meditatur, propter iugem ſpiritus motum infrigidat reſolutione ſua, & melancholiam auget. Demum quemadmodum proprio opere docet Galenus corporis temperamentum animam in varios mores commutare: ita è conuerſo variæ animæ affectiones corporis temperamentum immutant: in illis videlicet functionibus, quæ vtrique parti noſtræ compoſitionis communes ſunt.

Modus ſecundus.

Alter modus deſumi ex Ariſtotele poteſt, lib. De commoni animalium motione. Ita enim habet; Viſio & imaginatio rerum agendarum vim obtinent. Etenim ſpecies vel caloris, vel frigoris; & rei vel inducendæ, vel formidabilis, mente percepta quodammodò talis agnoſcitur, qualis quæque res eſt: idcircò motione ſolùm affecti tum horrore, tum metu perculſi videmur. Spectra itaque externorum etiam in anima citra materiam recepta, non ita exuunt ſtatum illum externum, corporeumque, quo obiecta nos immutant, quin ſeruent veſtigium & vmbram quandam externorum vnde prodierunt; facultatem idcircò obtinent ſimiliter externis imprimere, alterareque.

Tertius.

S. Dionyſius De caleſt. hierarch.

Tertius modus minùs prioribus promptus, ſed tamē & ille nō ratione tantum, ſed innumeris ſuaſus eſt experimentorum teſtimoniis. Ratione quidem ſic. Cùm conſtent in orbe omnia, non modò cæleſtia, ſed & terrena miro & artificij pleno ordine, in quo inferna parent, ſuperiora imperent, ſiue diuinas illas contemplemur hierarchias, ſiue quæ ſub lunari orbe continentur, & inter ipſas vegetantium facultates aliæ miniſtrent, & ſeruiant, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix: aliæ imperent, miniſtrenturque, nutritoria & genitiua, pro quarum arbitrio priores illæ ociantur, agunt, ſtata tempora ſeruant: par eſt credere maiorem eſſe obſeqoentiam naturalium ad animales facultates. Diſtant enim non ſolùm genere, ſed & dignitate. Naturalium enim finis eſt eſſe; animalium, ſentire, moueri; demum bene eſſe. Quidni igitur ex hoc facultatum ordine manabit poteſtas illa imaginationis & appetentiæ corpori imperantium, vt pro illorum arbitrio naturales animalium facultates operentur, & obſequentes pareant? In omnibus quidem illud animalibus, euidentius in homine, cui eſt imaginatio moroſa magis, & impotens. Inter homines verò ipſos euidentiſſimè in melancholicis. Et ratio quidem ita. Experimenta verò apertiùs vrgent, quorum nonnulla referentur. Conſpicientes alium oſcitantem oſcitamus contractis mandibularum muſculis in opus imaginatæ oſcitationis. Ideò autem magis ſequitur oſcitatio, quàm vel pandiculatio, vel tuſſis viſo pandiculante, vel tuſſiente; quia imaginationi promptiùs obtemperant in corpore, quæcunque facilè mouentur, vt ſpiritus, vt flatus; difficiliùs humores & membra: & ex motibus hi qui paratas habent, in quas operentur, materias. Ergo laxæ mandibularum carnes perpetuò continent flatum excuti per oſcitationem aptum, non ſemper carnes toroſæ, aut pectus; ideò tardiùs obtemperant pandiculatio & tuſſis. Huc pertinet, qui ex intuitu mingentis mingit, id quod in brutis frequentiùs, in hominibus ſæpè etiam ſpectatur. Ita enim certiùs dixeris, quàm quod quidam ſcripſerunt in brutis: quia imaginatio viſæ vrinæ, vel lotulentæ aquæ non ſatis mouet adiungere animalia illa odoratum, cùm homini ſolus conſpectus mouere ſufficiat. Planè enim in iumentis multo eſt id experimentum, quàm in homine crebrius; in quorum grege, ſi quod adoritur mingere, reliqua identidem agunt: ſiue, quod ſcripſit Aphrodiſæus, eò quòd rationem repugnantem non habeāt, & loci inhoneſtatem non exhorreſcant, quod homines faciunt: ſiue, quia cùm minùs tactu valeāt, minus irritantur à contēta vrina; quò fit, vt ſæpe etiam multam retineant ita fit, vt vi imaginandi facilè pellatur, eò quòd parata ſit ad ſtimulandum materia. Iam dentes viſo ſerræ exaſperāte motu torpēt, & ſtuporē patiuntur, ſcilicet ſubſtantia cōſtant duriſſima, ſed eadem

1. probl. 34.

promptissimè à frigefaciente, calfaciente, exasperante, alterabili: quaque ratione ab externis intemperamentis prompriùs gingiuis afficiuotur: eadem ab concepta aspetitate, stridoreque. Infantes por somnum concipientes lumbricorum in ventre morsum, masticant, familiari vermium indicio, masticatoriis musculis imaginata exprimētibus. Sic Venus concepta intendit colēm, somniata excutit semen. Nam voluntas ipsa, quid in toto corpore possit, notius est, quàm vt multis demonstrari egeat. Quæ enim in corpore pars non ritu obsequentissimi mancipij confestim à præcepto omni arbitrario motui obtemperat? Ganeones conspecto suaui edulio masticant, &, quod non facilè credatur, sapore cupito linguam inficiunt. Inspectus pallidorum mouet augetque icterum, *Rasis 9. c.81.2.* rubidorum hemoptoisin, & in exanthematis ideò iuuat, quia extrorsum sanguinem propellit. In conceptu verò quid possit imaginatio, supra relatum est: *Cap. 48.* præter quæ exempla non pauca sunt in cute infantis effigiem, formamque cupiti à grauida, & negari edulij apparere, & si quippiam effusum est matris sinui, *Sexta 4. Tract. 4.* quod grauiter ferret, in sinu infantuli nonnunquàm videri. In hydrophobicis mira est imaginandi vis. *Cap. 7.* Cùm enim ex melancholiæ illius proprietate, morsi à rabido cane perpetua phantasia canes meditentur, vt tandem procedente malo canes se esse arbitrati, instar canum & ambulent, & latrent, tantum potest fixa canis imaginatio, vt per oculos exeunti vapori formam canis imprimat; quæ vel à speculo, vel à liquore quouis ad oculos ægrotantis rediens eum efferat, quasi canes inspiciat, vnde liquores omnes auersantur, queruntúrque potari se canum visceribus. Sed & non vulgares testes, nec pauci referunt, conspexisse se in illorum vrinis canina frusta, simulachraque. Quosdam verò imaginationis effectus & ad primum modum, & ad hunc postremum simul referri, nil vetat. Nam qui facilè citra offensam, per angustam trabem graditur, per eandemque supra flumen positam titubat & cadit; potest habere causam, retractum spirituum ex timore. Musculi enim citra spiritum corporis molem sustinere nequeunt. Potest & referri ad obsequentiam musculorum titubantium ex concepta, coniectataque ruina. Qui verò cùm inter sepulchra patrum deambularet, ex lapillo calceo hærenti, ita vt nisi à nudato pede auelli non potuerit, concepta opinione, quod ab auis vocaretur, intra hebdomadam decessit: potest & ad tristitiam morbi causa, & ad imaginationem imperantem referri. Quidam ex nostris, cùm decumberet causonizans, & frequenti delirio obnixissimè postularet, concedi sibi natationem in stagno illo, (monstrabat autem pauimentum) constare enim sibi aiebat statim ab ea natatione conualiturum se, & febre liberandum: tādem consulente medico permissus est; cumque post aliquantum spacium crebrò cum summa iucunditate supra pauimentum domus volueretur, aiebat iam sibi aquam accedere ad genua, optare se tamen, vt sursum conscenderet. Paulò pòst lætior iam, inquit, attingit inguina: ita ascendente iuxta imaginationis concepta paulatim ad guttur vsque aqua, hilari facie gestiebat, pronuntiabatque se sanum iam factum, febreque liberatum. Accessit medicus, reperit hominem sanum, febreque liberum. Opinor; imaginatio & per somnia & delirantibus, quod paulò antè disputatum est, obiecta maiora proponit, quàm ipsa sint. Expetebat frigidum continens febris in visceribus ardens: id continens appellabat stagnum frigidæ, non secus quàm pituitā gustans, per somnium putat semel edere: cumque ex volutatione in pauimento paulatim à pedibus refrigesceret, fingebat aquam per crura conscendere vsque ad integram sanitatem. Circulatores verò quidam, dum vel figuris, vel verbis sanguineos fluores compescunt, aut tela, quæ auelli non poterant, infixa nullo negotio trahunt: potest ad fiduciam eius qui sanatur, ex parte referri: densatis enim vi fiduciæ carnibus sequitur, vt sanguis introrsum, telum extrorsum protrudatur: vel, quod magis videtur, ex spiritus iniqui commercio talia parantur, sicut quarundam aliarum sanitatum Deus, diuique & sancti homines authores sunt. Sed hæc supra naturam sunt, nos inferiora rimamur. Illud magis expendendum est impium Auicenæ, & quorundam ex Arabibus placitum; *Lib. De anima fen. 4. Cap. 4* quo astruunt humanam animam, quoniam sit forma non necessariò corpori hærens, proximaque supernis intelligentiis, imaginationis robore, ex natura ipsa comparare sibi potentiam producēdi formas nonnullas, & in corpore cui inest, & in alienis; *Imaginatio an rei otis imperet.* non secus quàm illæ superiores plures orbis inferioris formas metallorum, plantarum, animalium producunt, & gignunt. Huc referunt sanctorum opera, & miracula, quasi natura ipsa anima talia operante, non accedente sigillatim diuina ope. Sed multis refellitur. *Redargutio prima.* Nam nec intelligentiæ ipsæ, licèt superiores humana sint anima, operantur, nisi naturalium agentium interuentu pluuias, serenitates, germinationes: multo minùs igitur hominis anima. *Secunda.* Quid? quòd multa sanctorum opera omnes naturæ excedunt actiones, quod mortuus resurgat, quòd certò prænoscantur futura; vt constet non ideò fieri, quia natura obsequitur nobili animæ præcipienti. *Tertia.* Deinde, plurimi sanctorum simplicitate animorum commēdabiles fuerunt, prece, non imaginatione potēres, & post obitum non minùs quàm viuentes. Quod si Maniaci fortissima imaginatio quòd sit mortuus, aut claudus, nemini mortem aut claudicationem etiam sui corporis intulit; quomodò credi par est, plus posse in alienum? *Quarta.* Adde, quòd si homo distās obiectum citra contactum alteraret, in infinitum ageret, atque adeò infinita esset hominis anima. Cur enim non agat in quamuis distantiam, quod contactum ad agendum non requirit, siquidem ob tactus necessitatem in naturali actione interualli mensura exigitur. *Quinta.* Postremò, in reliquis facultatibus, quæ natura sola feruntur, bene habet, vt inferiores obsequantur superiorum imperio: in ratione verò libera, quam creator noster arbitrij sui fecit, vt inuitas & repugnantes inferiore potentias (modò conatetur) suo imperio subderet, quomodò natura ipsa fecit has parentes illius imperio? Sed de his satis.

M 2

1. De diff. feb. 4.
Alimentum quomodò alteret.
3. De temp. 8.
3. De temp. 9.
Excreta quomodò alterent.
Prima 3. cap.
De soda. 22.
Tertiij de uictu.

CONSEQVENS est, vt de reliquis tribus necessariis rebus, quomodò agant, summatim tradatur: & de motu quidem, cur calefaciat, semper quies infrigidet, libro De differentiis feb. disputatum est. De assumptis illud expendendum est, qui fiat, vt alimentum nonnunquàm refrigeret; si verum est, quod scripsit Galenus, alimentum omne, si verè alimentum sit, id est, coquitur, calefacere nos: etiam si vel frigiditate lactucæ polleat. Fit autem ob eam causam, quoniam intereà dum sanguis ex lactuca gignitur, pristinus, qui vasa replebat, absumitur: in cuius locum si succedit vel calidior, vel amplior præcedente, dicitur alimentum corpus calefecisse; sin qui ex alimento genitus est sanguis, vel minùs calet, vel parcior est absumpto, solet dici alimentum refrigerans. Itaque & omne alimentum si per se consideretur, excalfacit, quando sanguis omnis calidior est humana temperatura: & tamen si conferatur ad statum corporis præcedentem, quædam calefaciunt alimenta, alia refrigerant. De retentis & excretis illud carptim admonuisse satis est: excrementum omne retentum sibi attemperat corpus, excretum in contrarium habitum mutat. Ita bilis immanens excalfacit & siccat: vacuata refrigerat, & humectat: vt non sit absonum, quod Auicena quandoque docuit, etiam sanandis immaterialibus intemperamentis cōferre purgationes humoris oppositi temperamenti, in cephalalgia calida bilis, in frigore iuncturarum citra humorem pituitæ; & habeant medici immodicarum purgationem excusationem aliquam, temerè eas omni intemperamento consulentes. Siue enim humor abundat, sanat purgatio inanientis nomine: siue intemperies, alterantis. Cùm ergo author in vsu sex horum conseruantium auxiliorum duas tantum recipit indicationes, qualitatis vnam; quantitatis alteram; sub iisdem qualitatis, & quantitatis appellationibus varias in illis naturas significat. In aëre qualitas temperamentum est; in motu vehementia aut debilitas; in somno contectum; cubare, aut sub dio; in vacuatione conferta, vel per vices purgatio: in omnibus tamen vnum actionis per se principium qualitatis appellatione intelligitur. Quantitatis verò in quibusdam mole spectatur, vt in alimento; in aliis duratione, vt in somno, & exercitio; in aliis ne consideratur quidem, vt in aëre. Sed cur reiicit indicationem temporis, quam lib. ad Thrasyb. idem hoc argumentum tractans in numerum admittit? Sanè negari non potest temporis indicationem à Galeno reiici ceu minimè artificiosam; siue tempus in affectus duratione spectetur, quod in Therapeutica facit; siue in remedij adhibitione, quod hîc. Posteaquàm enim constat affectus qualitas & essentia, frustrà inquiritur generationis morbi tempus. Remediū enim non ex diuturnitate affectus, sed ex specie illius pensandum est. Sic in remedij adhibitione, postquàm intellectum est, quale quantumque adhiberi oporteat, quid ampliùs temporis occasio quæritur? Si enim adhibetur extra occasionem, peccatum fuit; quia non quale, quantumque exigebat, accessit. Quare qui nec in qualitate, nec in quantitate remedij peccat, nil est quò vlteriùs spectet. Ita intelligitur iustè repudiari indicationem temporis non necessariam, & in affectu, & in auxilio. Est tamen quo respiciens pars aduersa se tueatur, curque Galenus ipse quandoque admiserit. Temporis affectus notitia ad curationem quidem non facit, vt inter curatrices indicationes computetur; ad cognitionem verò curandi affectus maximè facit. Remedij verò commoditatem sola qualitas & quantitas perficiunt: temporis consideratio ad qualitatem, quantitatemque auxilij coniectandam summoperè conducit. Ita vtrobique per se, & primò frustrà tempus reliquis indicationibus, siue conseruantibus, siue curantibus annumeratur: interuētu verò agnitionis vtrobiq; numerari potest. Quid ergo ordo, nonne & ipse in alimento probitatem variat, & maliciam? Certè, sed eandem excusationem recipit, quam tempus. Cùm enim ordo sit temporis habitudo penes prius & posterius in offerendis, nomine qualitatis & quantitatis continebitur, nō secus quàm tempus. Si enim oblatum est alimentum, quale quantumque cōueniebat, suo loco & tempore oblatum est. Offerri autem suo loco, obseruare ordinem est. Nam quod quidam respondent ordinem necessariū scopum esse in complexione offerendorum, hîc Galenum considerare simplicium absolutas indicationes; dum putant authorem excusare, incusant magis. Si enim conseruator sanitatis nonnunquàm plura alimenta, saltem cibum, & potum in vna mensa concedit, & citra ordinis in illis considerationem, seruatis licèt qualitate, & quantitate, peccabit: quomodò non est culpandus Galenus, prætermittens necessariam ad conseruationem indicationem?

Cap 27.
4. Ther. 5.
Temporis indicatio.
Ordinis scopus.

Optima igitur corporis constitutioni cùm circunfusus aër fuerit in temperie positus, earum rerum, de quibus nuper diximus, quietis scilicet, ac motus, somni, & vigiliæ, & eorum quæ assumuntur atque excernuntur, quantitas moderata conueniet. Quum verò aër à temperie recesserit, tantum à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura recessus.

Docet vniuersalem methodum in optima sanitate proposita inueniendarum sex rerum conseruantium, duabus sentētiis. Prima, si aër temperatus est, negotium medicum in moderandis reliquis quinque versatur. Secunda, si labitur aër à temperamento, oportet reliqua quinque non admouere moderata, sed in contrarium pari cum aëre lapsu inclinantia.

Indicationū medicarum numerus.
4. Ther. 7.

PAVLÒ tamen vberiùs illa agitanda sunt, quod sunt conseruatrices, quotque curatoriæ indicationes: postmodum quanta sit aeris in alterando dignitas & vis: tandem conseruatio temperati num iuxta Galeni consilium exercenda. Ergo conscius Galenus, quàm crebrò interturbet medicum in opere indicationum copia: cùm enim sit indicatio eius, quod agendum est, insinuatio, si multi constituantur tales loci, nec ad breuem numerum redigantur, non facilè occurrent, & inter se pugnantes, & varij ancipitem medicum reddent, magis quàm instructum: conatur in vtraque parte

artis

& conseruatoria,& curatrice,numerosos illos locos ad breuissimum indicationum numerum redigere;& in tuenda valetudine hic duos constituit; præsentem habitudinem, & aëris temperamentum.In curatione verò,in Therapeutica tractatione tres;præsentem affectum, præcedentem ante morbum,& aërem. Cur hic duæ, illic tres numerentur,ratio aperta est. Qui tuetur,huc tantùm tendit, vt duret nil mutatum, qood adest:qui sanat,mouere satagit,& ex vno in alium statum perducere:non perducet autem,nisi vtrunque motus terminum agnoscat;ita curanti vtriusque status cognitio necessaria est,conseruanti solius præsentis.Cur vtrobique accedit ex aëre indicatio vnius ex sex;apertè satisfacit Galenus.Aëris temperamentum,cùm à superioribus pendeat, supra artem est.Nam quod rore infrigidamus per æstum;igne per hyemem excalfacimus,minùs est quàm vt insigniter regionis aut temporis statū permutet. Igitur quia oportebat aërem,sicut & reliqua quinque,attemperare,affectui vel conseruando,vel curando;neque datur tamen:reliquum est,vt ad aërē medicus perspiciat,qui si fauet scopo,illo fruatur:sin pugnat,per alia quinque,in quę impetum habet,renitatur illius offensæ,vt ita ex omnibus sex euadat,qood proposito affectui conducat.

QVANTA verò sit aëris in alterando vis & potentia,ex sequentibus colligere est.Cùm reliqua omnia per interualla in corpus operentur,aër continuò agit;hæc prima prærogatiua est:altera, non manet in corpore instar alimenti patiens, & refractus,sed subinde accedit nouus:tertia,& intrò per respirationem à corde rapitur,& introrsum per vniuersam cutem ab arteriarum distentione:quarta,continens non solùm ipsum agit in corpus, sed in alimenta, potusque, ea sibi attemperando,& eorum interuentu corpus nostrum:quintò,non tantùm qualitate alterat,sed etiam materia substantiaque spiritus alit,ita vtriusque causæ rationem in agendo subit efficientis & materiæ: & à priore quidem ita aëris potestas intelligitur:à posteriore ex eo quod verissimè admonuit Hippocrates,in longis morbis patrium solum vertere. Si enim expugnat aër & vincit etiam medicamentis & arti insuperabilia,quomodò non superabit exigua illa conseruantia auxilia?Sed quomodò crebrò causamur, & querimur de alimento, quod ægrotandi causam dederit, de aëre rarissimè? Ita videtur: diuturnitate temporis,& mora,plus potest aër.Siue enim migret quis ab alieno ad patrium aërem,paulatim sanatur;siue à patrio ad alienum,tractu temporis ægrotat, magis quàm alimenti ratione mutata:semel si ambo corpori accedunt,aër tenuitate vincit;ideò & agendi celeritate:alimentum formę multitudine densitateqoe;ideò & robore.Nec ostendit oppositum quorundam ratio.Absentia aëris plus quàm alimenti potest, perimit enim confestim: ergo & præsentia eius plus quàm alimenti.Neque enim sequitur necessariò, vt si quid in genere necessarium est, sit etiam vehementia sua & robore necessarium. Illa magis Aristotelis interrogatio soluenda est: Si aër plus quàm assumpta alterat, cur iter agentibus magis quàm aëris, aquæ mutatio cauetur? In qua vt philosophi responsa silentio prætereamus, de quæsiti veritate monstrat experimentum, si mutatio est ad magnam distantiam,vt si ad Indos quis,vel Germaniam ab Hispania nauiget, aëris mutationem timeri ab omnibus,nō aquæ:si ad breue aliquod spatium,vt si ab vrbe ad suburbium, vel ab vna prouincia ad vicinam, aquas caueri magis. Nec minùs astipulatur ratio experimento. Aër non à terra mutatur,sed à vario ad solem accessu mutato climate, cumque in breui spatio aspectus solis insigniter non mutetur, nec aëris mutatur, quæ metuenda sit temperies. Aquæ ex terræ cauernis originem habent,& naturam;& quia pro terræ exiguitate etiam in vna patria fontes & putei admodum variam aquam fundunt, non eandem; fit, vt intra exiguum terræ spatium aquarum varietas insigniter obsit. Ita fit, vt si seruetur permutatio ex comparatorum lege in aëre & aqua,magis cauēda & noxia sit aëris mutatio;si inęqualis est vtriusque mutatio,euenit,vt quandoque aquæ insolitæ meritò magis timeantur.Sed & illa non minoris contemplationis consideratio est,nec minùs attentum animum requirit,accedendum ne sit magis his,qui putant intemperaturæ aëris repugnandum esse per vnum ex quinque æquatæ ad aërem contrarietatis,an per omnia quinque,quorum vnumquodque simili oppositione polleat. Nec modò vtriusque partis rationes in medium afferre opus est; sed propositi ex loco vno veritas in hunc elicienda est modum. Docuit Galenus in Therapeutica,aëris intemperiem morboso intemperamenti rationem subire, nec dissimiliter illi subueniendum esse:quod si morboso intemperamento subuenimus,non per multa, quorum vnumquodque æquam vim habeat mutandi trahendique in aduersum corpus,sed vel per vnum ea vehementia pollens,vel per multa debilia,remissaque,ex quibus coalescat par cum morbo vis:Conficitur de aëris intemperie pariter sentiendum esse, perficiendamque esse conseruationem conueniente aëre intemperato per duos frigoris numeros,adhibitione vel vnius ex his quinque,quod per duos itidem numeros excalfacere corpus queat;vel multorum minùs calidorum, ex quibus iunctim vnum conficiatur æquè cum aëre potens. Nec tamen ita satis instructus est medicus,quid in opere potissimùm sequatur,nisi illud adiiciamos multa dignum animaduersione: sicut in morborum curatione,non est satis intellexisse ad probam curationem æquatum contrarium,nisi etiam modus ipse adhibitionis in curante remedio respondeat morbi motui; vt si morbus festinat & velociter mouetur,contrarium illud non sensim, & per partes, sed vniuersim semel applicetur; sin lētus est morbi motus,longo tempore per varia auxilia paretur æquata illa, quæ sanitatem perficiat,oppositio.Non secus in aëris intemperamento,cuius est lenis & morosa admodùm alteratio, non confert vnius intensi & æquata contrarietate pollentis adhibitio:sed multorum per dies multos imbecillium frequenter repetitus accessus; quò euadat conseruatio potens, & tuta simul. Si enim æstiuo aëri coneris obuiare per solum aquæ niualis potum, non sine periculo importunè

Aëris vis.
6 Epid. sect. 3.20.
5 probl. 13.
2 De temp. 1.
Aëri an per 5. subueniendum lapso.
9 Ther. 14.
Hipp. lib. De morb. 5.
1 Apho. 7.

5. Epid. sect. 2. 7.
3. temp. 8.

corpus refrigerabis,& paulò pòst æstiuo suberit calori. Præstat itaque aëris intemperamento, sicut diuturnis & lentis affectionibus, per quinque leniter aduersa repugnare, ita vt iuncta conficiant æquè potens contrariam aëris offensam prohibiturum. In quem sensum alibi docet, obuiam eundem esse aëri frigescenti per exercitia calida, alimentum excalfaciens,& vinum modicum (immodicum enim propter cruditatem refrigerat) quòd aquam ferat,& potens sit (ita enim vertendum est, quod prauè legitur, *quòd aquam ducat.*)& reliqua necessaria ex ratione calida.

Temperati conseruatio.

Solutio primi.
1. De san. 10.
De vict. pro. 7.
14. Ther. vlt.

Secundi.

Tertij.

METHODVS verò conseruatoria temperati à Galeno tradita non vacat difficultate. Primùm, si certum est, quod alibi idem docuit, sicut inter varias naturas solam temperati conseruationem expetere similium adhibitionem, reliquas omnes contraria: ita inter temperati ætates, vnam tantùm similibus, temperatisque bene habere, reliquas omnes aduersis gaudere: quomodò recipiendum est, vt citra distinctionem similibus vniuersim statum custodiamus corporis simpliciter salubris. Deinde cur aëri intemperato obuiat, non per reliqua quinque, quod oportebat, sed per quatuor prætermittens animi affectus. Postremò temperatus motus, somnusque, quem præcipit adhiberi, nullus est. Omne enim exercitium excalfacit corpus, validum multum, infirmum parum: sic omnis somnus humectat plus minùs; hos effectus vt exuere non possint, ita nec temperiem mediam inducere. Quæ tamen soluere, non ita magni negotij est. Ætates enim intemperatæ, vt & naturæ, melius contrariis disponuntur; vna dempta pueritia, cuius humiditatem, quoniam naturalis sit, medicum tueri decet, non amoliri, ait Galenus, non appellans naturalem, quoniam ab ortu contrahatur, nec quoniam sequatur ad naturæ opera: multa enim talium magis auferre oportet quàm custodire, sed in eo significato sumens, quo naturale dicitur functionibus vtile. Quid enim vitæ vtilius, quàm natiui humidi quantitas vitæ durationis origo & mensura? Ergo pueritiam excipe, & reliquas ætates præter temperatam adolescentiam, oppositis præstantiùs conseruabis, quàm similibus. Sed ea explicatio, vt in libris illis magnis De tuenda valetudine neglecta non est; ita in hoc opere, vbi per capita tantùm res explicantur, sine errore omissa est. Quòd verò causantur obliuionem Galeni in eo, quod affectus animi in catalogo rerum necessariarum præsenti omiserit; Haly magis amicè excusat, quàm verè. Ait, moderari affect⁹, munus esse moralis philosophi, non medici: ideò Galenum, ne metas medicinæ excederet, moderari reliqua quatuor, temperãtiam in animi affectibus ideò omisisse, ne videretur falcem mittere in alienam messem: quasi non sæpè medici sit consulere quædam, quorum tamen confectio, perfectioque ab alieno petenda est artifice. Ita consulit certa condimenta, vestes, ædes, affectus, quę tamen alimenta cõdiat culinarius, vestes sarctor conficiat, ædes lapidarius erigat, affectus moralis inducat. Nec verò author ea excusatione indiget. Nam affectus hic omissos ante finem capitis recenset oportere esse moderatos; nec multum interest, continuóne, an interpollatim quinque illa scribantur. Sic in soluendo tertio deluduntur nonnulli, supplentes in authore adhibenda esse temperata, non in omnibus sex, sed in illis tantùm generibus, in quibus datur media temperies: quos tamen oportuerat aduertere, dum motu temperato conseruamus non adhibere nos conseruationi solum motum, sed permixtum quendam statum ex motu & quiete: si non per somnum tantùm, sed per vicissitudinem certam somni, vigiliæque. Cùm ergo in ea complexione contrariorum, pro varia portione coëuntium quandoque sequatur moderantiam actionis, nonnunquam calefactio, alibi infrigidatio: potuit Galenus repetere in singulis his sex, quod præciperet moderatum temperati conseruationi appositum.

Hi verò sunt mediocritatis termini; in aëre quidem ambiente, vt neque horreat propter frigus, neque sudet propter æstum. In exercitus autem cùm primùm lassari cœperit corpus, confestim quiescere. In cibis autem coctionis perfectio,& excrementorum modus, in quali, quantóque conueniens. Æqualis verò in his quodammodò est coctioni appetitus. Quare neque præside egent, qui singulorum, quæ assumuntur, quantitatem metiatur. Optima siquidem natura quantum appetit, tantum etiam concoquit.

Accedens iam particularius ad propositam conseruationẽ, docet inuenire mediocritatem, quam ostendit paulò antè huic corpori conuenire in quantitate aëris, motus, ciborum, paulò post eandem in reliquis demonstraturus. Primò in aëre, colligit temperantiam ex effectu, si non cogit hominem in eo conuersantem, vel præ frigore horrere, vel præ æstu sudare: In motu, si adhibetur citra lassitudinem: In cibo, si natura integrè coquit, quod ex excrementorum moderantia & coctione desumi potest. Secundò, quoniam in alimenti mensura sæpiùs ob voluptatem peccatur, videbaturque res exigere plures coniecturas; respondet in proposito corpore optimè sano ferè abundare quantitati moderatæ in sumendo alimento indicia: eò quòd ob probitatem constitutionis suę respondent mutuò naturales facultates appetendi & coquendi, ita vt fames ipsa pręscribat sibi conuenientem alimenti modum, nec infra coctionis vim subsistens, nec eius potentiam excedens; vt medico ductore parum opus sit.

Aëris moderantia quæ.
5. symp. vlt.

GALENVS quidem sic. Nostræ verò partes sunt de propositis per ambiguas rationes disceptare, de aëre, exercitio, cibo, de responsu illo facultatum inter se. Igitur de aëre illa occurrunt, qui fieri potest, vt in aëre inquirat moderatam quantitatem, qui in omni statu circundat hominem, neque ampliùs progreditur: aut quomodò quantitatis metæ sunt, non horrere, non sudare. Deinde latitudinẽ tẽperamenti in aëre immodicè extẽdit. Si enim primus frigoris gradus finitur in manifesta refrigeratione, latitudo frigescentis vsque ad horrorem, aëris primũ frigiditatis gradum cõplectetur.

Sed &

Sed & illud dicendum est, si temperatus aër tuetur cutis temperaturæ mensuram, quomodò idem aër tuebitur salubris cordis colorem tantò intensiùs cute feruentis? Postremò si vernus aer cõseruat salubris corporis temperamentum, cur nudatus veti, expolitúsque horret & læditur? Soluuntur autem concedenti in aëre quantitatis scopum locum non habere, in cujus vice anthor qualitatem expresit temperamenti. Vel, quod satius est, etiam in illo quantitatem duratione metiamur; non aëris ipsius duratione. Quemadmodum somnum duratione somni metimur, sed duratione hominis in dato aëre. Cùm enim vitari non possunt aëris in qualitate per anni tempora lapsus, quantitatem moderatam paramus ex pauca mora in aëre æstiuo ante sudoris initium; 10 hyberno ante incœptum horrorem. Iam quod de horrore obiiciunt, in hunc modum expediendum videtur. Repetitur Galenus nonnunquam verbo (manifeste) vel (sensibiliter) paulò latiùs vti: vt quando senes & pueros cum conualescentibus ait ideò esse neutros, quia immanifestam patiuntur functionum læsionem; quæ tamen non modò sensu agnoscitur, sed etiam magnitudine sua curatione refugit. Sic alibi vinum album austerum sensibiliter refringerate fallus est, cùm tamen primi gradus frigiditatem vinum difficulter admodùm recipiat, secundi nunquàm: hîc verò temperamenti metas producit ad sensile, vsque, imò & lædens frigus, aut æstum. In quibus locis prima solutio est: Significatione non ita angusta & coacta venire ea vocabula. Altera solutio huic loco propria: non definit hic Galenus latitudinem temperati aëris; tantùm manifestat, qualem cupiat aërem temperato corpori adhibendum; cúmque iuxta senis consilium præstet ad insueta permutari, non vult conseruari id corpus perpetuò inexquisitè medio aëris temperamento, sed ita tantùm eligendum moderatum, vt non ad valde extrema periculosè accedat. Conseruat autem moderatus aër cutis temperiem præsentia sui temperamenti; cordis verò multò aliter; & quemadmodum paulò antè per temperatum somnum illud tuebamur, id est, per complexum ex somno, vigiliaque certa proportione & mensura coëuntibus ita hic temperiem cordis tuemur aëre moderato, id est, vicissitudine, complexúque attracti aëris, & expulsi. Quia enim non semper trahitur aër à pectore, quando autem non trahitur, excandescit cor, & vltra naturalem statum inflammatur; à sequente aëre inspirato, moderatóque reducitur in moderatũ, refrigeratúrque; & ea refrigeratione simul cum ocio attracti aëris in temperamento durat: non secus quàm corpus hoc moderata hyeme iuncta æstati sanitatem suã tuetur, ita somnus perpetuò humectat, iunctus vigiliæ conseruat, aër temperatus perpetuò cor refrigerat, iunctus expulsioni tuetur cordis moderãtiam. De eo verò qui nudus verno aëri exponitur, non est operosum soluere. Pars veste cõtecta rarescit, ideò aëri peruia est: cúmque per eam accedat, ad carnes, aër quandoque etiam ad viscera infrigidat, & horrorem infert: quantò siquidem carnes cute extima calidiores sunt, tantò aër cuti similis carnibus frigidior.

Solutio Primi.
Secundi.
De meth. 3.
2. Aph. 50.
Tertij.
Quarti.

Exercitij vsus.

EXIGIT ordinis ratio, vt de exercitio inquiratur vsus, quantitas, & occasio. Igitur multiplicem ad tuendam valetudinem exercitij vsum & testimoniis ab effectis stabiliemus, & ratione à causa petita. Testimonia sunt, quòd mechanici, & villici victum sumentes improbissimũ, sola exercitij ope cursum vitæ incolumem transigunt; quem nobiles multi selectissimo victu vtẽres ægertimum ducunt. Quod membra, quæ occasione quauis ociantur, gracilescunt, inualida fiunt contrahuntúrque; exercitata verò vegetantur, & in omnem dimensionem crescunt. Quod homines carcere detenti pallidi breui, & facie cachectica euadunt; aues in auiariis, pisces in viuariis insipidi, insalubrésque. Quod inter animalia leuissima sunt agilissima, pisces oõ ita magni, auésque; grauissima excrementitiáque, pedestria; & ex auibus palustria, ex piscibus cetacea: demũ videtur hic, quod in reliqua vita, euenire, vt non conueniat animæ cum corpore, vt quemadmodum anima quiescendo fit sapiens; ita corpus exercendo sanum, robustumque. Inter medicinæ verò proceres Hippocrates, duos sanitatis tuendæ cardines esse docet, ad labores impigrum esse, ad alimenta verò insaturum. Galenus pollicetur, & suo, & amicorum obtemperantium exemplo, neminem in vita ægrotaturum, si integrè ante cibum exerceatur, & in cibis abstineat à prauis, crassisque: conferénsque duo illa sanitatis capita mutuò, exercitium præfert: nisi quis, ait, satis exerceatur, nulla ciborum parsimonia tueri se poterit à morbis immunem, nisi per interualla dietum inopiam exercitij purgatione, vel sanguinis missione compenset: sin integre exercetur, etiam aliquando in alimenti ratione peccans, durabit, nec morbos experietur vnquam. Ita ferè vniuersa sanitatis ratio in exercendo corpore sita est, non solùm benefaciens ipsa, sed emendans victus errores. A priore verò non minùs firma demonstratio est, corporis alendi, tuendique in sanitate, vis omnis in alimenti posita est appetentia, coctione, distributione, purgatione. Siquidem alimenti excrementa per moram in calido humido loco putrent morborum seminaria: quæ omnia exercitium appositissimè præstat, appetentiam augens resolutione, coctionèm calore, distributionem motu ipso, expurgationem delatione & meatuum reseratione. Cur autem eiusmodi opera edat, Galenus ait, causæ priores sunt; durities membrorum, quæ dissolutionem laxantis humiditatis sequitur; calor ex attritu membrorum mutuo; delatio spirituum extrorsum multo ex motu concitatior. Sed quænam est iusta moderatáque exercitij mensura? Illud ante omnia exploratum confessúmque est, motum, qui non cogat ad crebram anhelationem, non solùm non esse mediocre exercitium, sed ne exercitium quidem esse. Ita enim Galenus cum Auicena definiuit, quòd sit exercitium motus laboriosus respirationem mutans. Quocirca meritò deridet eos, qui leues deambulationes exercitij nomine compellant. Quod autem iam exercitium est, potest esse mediocre potest & à mediocritate recedere siue per defectum, siue per abundantiam. Mediocritas quibus-

6. Coll. 2.
6. Epid. sect. 4. 21.
De tuch. 3.
2. Aph. 13.
2. De sanit. 3.
Exercitij modus.
2. De san. 2.
Tertia 1. doct. 2. 2.
De tuch. 3.
Libr. 1. 2.

dam notis agnoscitur; vna est, & ea manifestissima Celso, lassitudo citra fatigationem: ita discriminat fatigationem à lassitudine, quasi excedens à moderato exercitio. Nec recedit Galenus hic docens moderantiam motus & quietis accommodam temperamento corpori, cùm primùm cœperit lassari, confestim non antè, non pòst, quiescere: id quod in libris De sanitate tuẽda explicat, cùm primùm grauatæ moueri incipiunt, & alactitas illa, iucunditasque motionum minui incipit. Altera nota mediocritatis non solum Celso traditur, sed & Auicenæ explicatior; cùm sudor effluit copiosus. Diligenter separat sudorem sufficientis exercitij sequẽtem ad viscerum calfactionem, vnde alimenti vapor vbertim ad cutem accedens, defluit a madore leuiusculo, qui in multis & hominibus & iumentis visitur, cùm primùm moueri adoriũtur, detruso sero vasorum ad cutem præ impetu commoti humoris. Vt enim hic prior, parcúsque nondum exercitij signum est; ita posterior ille abundánsque moderatum definit. Nam quæ addit Auicena de carnium rubore, tumoréque, aliunde desumpta videntur, nec in proprium translata locum. Cùm enim de frictione moderata ita doceat Galenus, quando sola adhibetur augendæ carnis gratia, eò vsque in fricando perseuerandum esse, quò vsque incipiat caro & detumescere, & ruborẽ amittere: vbi verò adhibetur præpararoria functio, tanquàm exercitij pars, multò antè cessandum à frictione esse: Auicena transferens ad exercitium vniuersim, putat continuari oportere exercitium, vsque ad carnium detumescentiam. Quæ ergo sit mediocritas in motus & quietis genere, explicatum est; non quasi semper obseruanda sit, sed in solis moderatis hominum naturis, quales impræsentiarum nobis proponuntur. Nam sicut in reliquis necessariis, etiam in motu pro temperamenti varietate, nõ eadem omnibus conueniunt; sed sunt quibus parcum, sunt quibus nullum, aut etiam amplius moderato præstet exercitium; famescens & inanitus, dicebat Hippocrates, laborem non tolerat. Qui verò ætate, aut morbo fractus est, vel etiam cui pars aliqua infirma, vt aliis crura, aliis brachia, iusto exercitio non indigent, sed sola vel gestatione, vel frictione partis infirmæ. Pituitosæ naturæ, excrementorum nomine, amplius requirunt moderato: biliosis quandoque conuenit in totum exercitiis parcere, solisque leuibus motibus contentos esse; quandoque admittunt, sed infra modum, quem anteà exposuimus: videlicet si calor immodicus est, ita vt iam deurat, abstinere conuenit; acres enim fuligines, dicebat rectè Tacuinus, per motum humoribus permixtæ excalfaciunt, febréque inducunt: sin calor non immodicè superat, concedendum exercitium est, sed parcum. Demum idem de exercitio in calidis naturis, quod de vino censendum videtur; nam & Hippocrates vtraque coniunxit, dicens in calida natura refrigeratio, aquæ potio, quies; & in eum modum conciliari queunt aduersantes Galeni loci, dum aliquando talibus prohibet, aliquando cautè consulit exercitia, viníque diluti potionem. Occasio verò aggredeundi exercitij omnibus est matutinum tempus; non tamẽ ratio eorum recipienda est. Sumunt enim oportere ante exercitium tres coctiones perfectas esse, vnde conficiunt manè conuenire, quoniam eo tempore coctiones præcesserint non iam antè actæ cœnæ, sed hesterni prandij. Si enim, inquiunt, alibi demonstratum est ventriculum decem ferè horis coquere, etiam si singulis sequentibus ternas tantùm tribuamus, post sedecim horas à cibo laborandum est; sedecim horæ non interponuntur cœnæ & matutinis. Hæc illi, in quibus & malè colligunt, & falsa assumunt. Si enim laborare non concedunt, nisi post tres prandij coctiones, quomodò non magis offendet cœna adhuc in ventriculo nõ percocta? Nec verò oportet, vt tres præcesserint coctiones: sed si distribuatur tempus intercedẽs duas cibationes in partes tres, in prima ventriculus apponit sibi alimentum: in secunda vnit, apponitur verò hepati: in tertia assimilatur ventriculo, vnitur hepati, distribuitur membris; sequitúrque sumẽdi nouum alimentum tempus; in hoc tertio non antè, non pòst, opportunissimè exercemur. Si enim anticipat, exercitatio rapit incoctum ad membra; si tardat, non rectè distribuitur percoctum: ita fit, vt matutina ad prandium vsque saluberrima sit exercitatio. Pariter & illud intelligitur à cibo sumpto nobis locum exercendo corpori non superesse. Si enim prandium (quod prisci faciebant) esset parcissimum, paulò pòst incolumiter committeremus nos labori: nunc autem egregiè pransis non superest interuallum ad cœnam vsque conficiendo integrè alimento in ventriculo, & iecore; ita fit, vt accedens labor alimentum ex dimidio coctum, quod à vigilia mandatur, cogat, detrudátque ad membra futurum obstructionum, & omnigeni morbi seminarium. Nam quod Auicena & Haly commendant à cœna deambulationes & Hippocrates in cruditate, non sunt exercitia; sed motus quidam detrudentes alimentum non ad membra, sed ad ventriculi fundum, vbi magis festinat coctio: non propter partis carnulentiam, quod multi opinantur, sed quia nil intercedit actionem ventriculi impediens, & magis accedit alimentum iecori, lieni, omento non parum coctionem promoturis. Cur verò non similiter à prandio deambulatio laudatur? Scilicet obuiamus his, quæ secuturæ sunt, noxis: & quia prandium ferè sequitur noxius motus, somno coërcemus in ventriculo alimentum, ne facile crudum deferatur: pòst cœnam verò, cùm ex decubitu magis timeamus fluctuationi alimenti in ventriculo, conamur illud lenta deambulatione detrudere, deprimeréque ad somni quietem. An autem verè scripserit Auicena horam diei eligendam temperatissimam, quam vult per ver esse meridiem, per æstatem ante, per hyemem post meridiem ad vesperam vsque, nisi quid impediat; non est facile decernere. Nam in hyeme, præterquàm quòd vespertina exercitatio cogit ad cibationem tardissimam, molestámque, etiam videtur cõuenientius, vt in subsidium algentis aëris matutinis horis exerceamur. Nec se Galeni authoritate tutari Auicena potest, qui in alia necessitate & ratione eligit veris meridiẽ: cùm scilicet primùm adolescens

Lib. 2. 14. — Tertia 1. doct. 2. 3. — 2. De sanit. 14. — 2. Aph. 16. — 2. de san. 4. — Ca. de motu quietéque. — 6 Epid. sect. 4. 15. — 5. De sanit. 15. — Exercitij occasio. — 13. 3. Tract. 3. 8. — 2. De sanit. 3. — 1. Cris. 12. — 3. Natu. 13. — Aui. tertia 1. doct. 2. 7. — Haly 1. par. 13. — Hipp 2. acut. 22. — Tertia 1. doct. 2. 3. — 2. De sanit.

lescens pueriles annos egressus,nudandus est ad frictionem,quam exercitium sequuturum est: timer enim,ne insolita nuditas puerilibus carnibus horrorem incutiat:vbi verò iam exercitiū abijt in consuetudinem,aut etiam peragendum est tecto indutóque corpore, temperaturæ continentis consideratio superuacua.Est & quod in Galeni sententiam obiectari possit,dum lassitudinē quiete curat,cum Hippocrate scribente, *In omni corporis motu cùm cœperit quis laborare, quiescere confestim remedium est.* Nam si quies non affert lassitudini contrarium, sed solam lædentis causæ cessationem,quomodò curat,maximè cùm totus liber quartus De tuenda valetudine in eo versetur negotio curandæ per aduersa remedia lassitudinis. Sed meminisse oportet ex affectibus eos qui essentiam suam in generatione habent,vna causæ ablatione sanari;qui verò geniti sunt, non nisi contrarij pugnantis accessu. Cùm autem quis laborare incipit,in generatione lassitudo non fixa,genitáque est.Sed demus quiete lassitudinem sanari,qua ratione adiectione nouę lassitudinis cessabit. Quod Hippocrates scripsit,*Qui lassus est currendo,luctet;qui luctando,currat*:Galenus exponens authorem ipsum,sui dicti causam afferre inquit, quæ librarij incuria fortè excidit; nec tamen valde obscura est.Sicut enim ex duobus doloribus,qui non secundùm eundem locum fiunt, vehemētior obnigrat,tollitque è medio alterum, quoniam reuellitur defluxio opposito dolore: sic accedente oppositorum musculorum ex nouo exercitio fatigatione, & calore, reuellitur colliquamentum omne,lassitudinis fomes,& ad reuulsionem prior tollitur lassitudo.

2. Aph. 48.
3. Ther. 1.
De vict. prc. 25.
2. Aph. 46.

MODERATAM alimenti copiam colligit Galenus ex coctione sequente: tātum enim sumendum est,quantum integrè conficitur. Nam in sanitate corporis tuenda exercendum vsque ad lassitudinem,cibandum verò citra cruditatem est:ita enim pinguescit corpus,& athleticum euadit.In animo excolendo multo minor & exercitiorum,& alimēti modus necessarius est:similiter, & dum ægrotamus,ne grauata vis impotens expugnandæ morbi violentiæ reddatur. Ita verò temperandum est hoc indicium,si sequitur cruditas ad alimenti excessum,non ob aliam quampiam causam. Potest enim modicum alimentum,sed vitiosum,vel intempestiuè sumptum,in ventriculo corrumpi. Alterum indicium excrementorum moderata quantitas, & qualitas, & de quantitate quidem ratio manifesta est;si respondent ea,quæ deciduntur,ei,à quo separantur;quantitas quātitati. Qualitas verò coctionis ideò ostendit nil in quantitate sumpti alimenti peccatum esse,quia quod immodicè sumitur non solùm ipsum malè conficitur,sed & excrementa remittit crudiora. Sed satius est dictis adijcere duas alias ex Auicena notas insignes & manifestas. Prior; Omnis,inquit,qui rationem habet valetudinis suæ,non edat vsque ad satietatem integram, sed reliquijs famis nōdum cessantibus surgat à mensa. Altera, non sumatur vsque ad respirationis paruitatem, pulsus verò magnitudinem. In quarum vtraque est,quod meritò dubitari possit. Si enim temperatum hominem,cuius & ventriculus temperatus est,dicente Galeno,tantum oportet sumere,quantum appetit:calidus verò ventriculus minus appetit quàm coquat. Quapropter ne membrorum humiditas dissipetur,plus aliquanto quàm appetat,insumat,oportet.Conuincitur Auicenę sententiam in solo frigido ventriculo locum habere,cuius appetentia vincit coctionem. Sed prudenter intellexit Auicena, trahi penè vniuersos homines voluptate alimenti, & non vera fame plus ingerere, quàm natiua ventriculi expetat appetentia. Quapropter consulit,ne appetitui ex toto concedamus;illi,inquam,appetitui,qui imaginationem & memoriam retroactæ voluptatis sequitur, non veræ ventriculi appetentiæ;de qua iuxta variam vētriculi temperaturam, iuxta explicata,sentiendum est. Iam quod de magnitudine pulsus affert,nullam admittit excusationem. Si enim moderatus cibus pulsus edit maiores, vehementiorésque; largior moderato non maiores, sed inæquales, non secus,quàm congeries lignorum aceruatim opprimens igniculum;oportebat pro nota moderati alimenti scripsisse pulsus magnitudinem,immoderati autem inæqualitatem.Nam Galenus alio & loco,& tempore potuit docere, exsatiatis respirationem paruam fieri propter compressionem septi,pulsum verò magnum,aucto innato calore;qui licèt inæqualis sit, plures tamen habet maiores moderatis distinctiones. At quod pro indicio immodici cibi memoretur magnitudo pulsus, multo certius,familiariusque indicium moderato,quàm immoderato alimento,nulla ratio recipit. Ergo in hunc sensum Auicena audiendus est:Paruitas respirationis cum pulsu magno iuncta (est enim bona parte magnus cum inęqualitate) indicat erratum esse in alimenti excessu: multo tamen certiùs scriberetur,Paruitas respirationis cum pulsuum inæqualitate.

Alimenti modus.
Tertia I. doct. 2. 7.
3. De caus. puls. 15.
De vsu pulsuum, initio.

CVM verò Galenus hic in temperatis corporibus solam naturam sufficere doceat,ad valetudinem tuendam,arcendósque morbos; meritò expendetur, sitne aut vtilis, aut necessaria satis pars,hæc artis conseruatrix: allatis primùm in medium multorum è plebe verisimilibus probationibus,quibus sententiam suam muniunt,inutilem esse asserentes. Primùm,citant in medium plebeios homines, rusticos,mechanicos,vtentes victu sordido & prauo,nec vnquàm medicū adeuntes;conferúntque cum nobilibus & magnatibus,quorum est alimentum, & viuendi ratio exactissima,quibúsque perpetuò assidet medicus:& tamen priores illi robusti sunt, & rarò ægrotant, posteriores valetudinarij semper, crebrò autem morbos experiuntur. Addunt & illud vulgare, Qui viuit in puncto,viuit in dubio. Afferunt in medium conditionis humanæ incertas vicissitudines; quas cùm oporteat aliquando experiri,cū summo vitæ discrimine ab inexperto tentantur.Illa verò ratione potissimùm vrgent, quòd natura prouidit animalium saluti, dum natiuos indidit ad necessaria instinctus, iudiciáque; quibus singula eligunt locum, & aërem familiarem, aues volare, pedestria ingredi,pisces in aqua nare. Quin & natura duce multa cōmutant hyemalem aërem,

Ars conseruatrix an vtilis.

commigrantia in alienas, tepidioréſque ſedes. Alimentis verò ſeligendis ianitrix lingua poſita eſt: ſicut ſomno, vigiliæque dimetiendæ vis illa toti præſidens, ſomnum pro tempore, & expergefactionem imperans. Vel ergo talibus inuenris obtiner, quod nititur, & abundat medicina conſeruatoria, vel non obtinet, & manca eſt, deficiénſque in neceſſariis, quæ cupit natura. Sed quid oportet, inquiunt, rationibus conuincere, cùm teſtimoniis medicorum celebrium res confici poſſit: Hippo-
2. Apho. 50. crates alicubi docuit praua, modò in conſuetudinem abierint, non lædere, ſed inſolita, bona licèt;
1. Apho. 5. ideò oportere ſanos homines ad inſolita permutari. Alibi verò particularius. In ſanis, inquit, periculoſa eſt valde tenuis & exquiſita victus ratio, quoniam errores grauiùs ferunt. Rurſum de aquis
Li. De aër. & aqua. agens, Qui ſanus eſt, ait, vtatur aqua obuia, nullam deligens; qui ægrotat, meliore vtatur. Celſus verò ita: Qui ſanus eſt, nullus ſe legibus obliget, nullum cibi genus fugiat, quo populus vtatur,
Lib. primo 1. nunquàm vnam, aliquando etiam reprobam viuendi formam ſequatur. Demum, nec medicum, nec
1. De ſan. 11. pharmacopolam conſulat. Galenus ipſe ſua (inquit) vnicuique animanti natura ſatis eſt ad proprias, conuenientéſque excitandas appetitiones, quibus ſalutem tueatur. Hæc aduerſarij dum obiectant, libenter vulgus amplectitur homines genio indulgentes, nec ferentes continentiæ rigorem, legéſque illas carnem impugnantes. Nos verò contra paucioribus, firmis tamen, & ſtatis rationibus vrgemus.

Ratio prima. Viri celebres rerum vſu, & virtute conſpicui, conſcribunt tractatus de tuenda valetudine non minùs quàm de morbis curandis, nimirum intelligentes fructum non quemuis ex illis comparari
Secunda. Libr. 6. De ſani. tu. 6. cap. De euch. 2. humanæ vitæ. Experimento verò frequenti & ſuo, & amicorum fide iubet Galenus, neminem in vita ægrotaturum, nullum ante maturam ſenectam periturum, quamuis infœlici natura præditum, qui præceptis conſeruantibus medicorum ob ſecundauerit.

Tertia. Quis verò eſt tam contumaci & præpoſtero ingenio natus, qui inficietur aërem inſularium, & paluſtrium locorum ſolum reddere inſalubre, alibi aquas incolas efficere pallidos, gutturoſóſque, alimenta verò quædam cruditatem & flatum gignere, alia fœliciter coctionem experiri? Quæ
Quarta. ergo ſingula vim ad ſanitatem habere conceditur, cur iuncta negabuntur? Cur veròars nulla illis præficietur recipiendis, reiiciendiſque: quæ quid poſſit, quantùmue vitæ interſit, illud abundè magnum argumentum eſt: oportebat ſenes viribus labefactatis ſuccumbentes crebriùs iuuenibus ægrotare, & fœminas maribus. Contrà tamen euenit experimento & Hippocrate teſtibus: quoniam
2. Apho. 39. ſenes ſuo malo nouerunt cauere morborum diſcrimina, quæ adoleſcentes contempſerant, & ſerò intelligunt quàm vera doceamus: muliebre verò genus ex vitæ inſtituto cauet eiuſmodi, vt noſtra opera in multis nō indigeat. Ergo quid præſens ars de propoſita difficultate decernat, tribus docebitur propoſitionibus, iuxta tres victuum differentias, prauum, moderatum, exquiſitum. Propoſitio
Propoſitio prima. prima: Si quid aliud, omni homini neceſſaria eſt à prauo victu in 6. rebus cautio. Monſtrant enim crebri euentus potiſſimùm corripi lethalibus morbis, aut mirè rebellibus, eos qui ſunt natura ſaluberrima: quoniam præ libidine & intemperantia nil non adeuntes, neque ex erroribus propter naturę benignitatē offenſi, perdurāt in errore: quouſq; ſemel vniuerſim vincātur immedicabiliter; cùm alij imbecilles, valetudinariique, quia cōfeſtim ab erroribus ſuperati admonētur & reſipiſcūt, longā ętatē citra periculoſos morbos degūt: quod medici illi priſci, licet fruſtrà, curauerūt homines
2 alim. ca. De cucum. monere. Galenus quidem ſic: [*Illud perpetuò memorandum eſt, quod pertinacis cuiuſque eduliſ, quamuis fœliciter à quopiam cōficiatur, ſuccus tamen ipſe in corpus digeſtus antiquam naturam mordicus ſit retenturus: proinde omnibus prauis ſucci edulijs, quamuis probè ob particularem ſubſtantiæ proprietatem à quibuſdam conficiatur, abſtinere in totum conſuluerim. Clam enim, ſenſimque longa dierū ſerie prauus in venis ſuccus ex ipſis ſuggeritur, qui leuiſſima accepta occaſione morbos ſæuiſſimos, & mirè contumaces excitabit.*] Auicena verò etiam in ſenecta ſui adoleſcentiæ peccata refert, oportetéque neminé ideo prauo victui aſſueſcere, quoniam longo tempore nil inde aduerſi patiatur. Illud ſoluendum eſt ſententiæ Galeni paulò ante citatæ aduerſum, quod ſcribit idem Auicena, inter hominem & alimentum certum, intercedere nōnunquàm præter rationem, vel familiaritatem, qua iuuatur à noxio, vel pugnantiam, qua lęditur ab vtili: eſſeque talia obſeruanda, & ſequendum experimenti dictamen, non rationis. Galenus item in eum ſenſum ſuadet, vnumquenque amplecti ea, quibus iuuatur; fugere ea, quibus læditur: cùm Galenus & idem Auicena doceant fallere præſentes euentus, ſed rationi ſtandum. Conciliandi autem in hanc mediocritatem videntur; vt ſi læditur quis ab alimēto, quamuis natura vniuerſali probo, abſtineat; ſi iuuatur improbo, poteſt aliquanto plus concedi, propter eam, quam euentus monſtrat, proprietatem: non tamen citra temperamentum & indifferēter; ſed valde noxiū victum perpetuò timeat, ignorās, quid futura pariat dies; leniter verò ſuſpecto, de quo facilè ſperat ob intercedentē familiaritatem correctionem, non ſine timore vtatur.

Tertia. 1. doct. 2. Cap. 8. 9.
Avic. 3. 1. Doct. 2. 7. 2. Can. cap. de lacte. 3. Can. cap. De aſth. 6. De ſanit. 6.

Propoſitio ſecunda. Propoſitio ſecunda: Qui temperata, robuſtáque natura conſtat, mediocri victu vtatur, non exquiſito, & perpetuò ſelecto; ſed in quo leues vtrinque exceſſus nonnunquam committantur, non ex arte pendeat. Nam & natura ipſa, quæ in ſimilia, hoc eſt, temperata, lucratáque fertur, nō concupiſcet, vnquàm immoderata. Et prætereà tēperaturæ propriæ benignitas, & robur errores illos non admodùm graues euincet, emendabitque, vt maius ſit ex aſſuetudine lucrum, quàm ex peccato damnum. Euidentiùs autem minutulas illas obſeruationes in victu caueri oportet ab his, qui cùm proba conſti-
Propoſitio tertia. tutione partium vigeant, degunt tamen ſeruilem vitam, nec vbi volūt, copiam medici habere poſſunt: aut ſperant ſe longiùs abituros, & multa tentaturos eſſe. Tertia ob contrarias cauſas: Qui vel totius habitu, vel partis alicuius infirmitate, intemperamentóve laborat, decet ſelectè viuere, & vſque

quaque præceptis medicorum parere, quoniam in immoderata per naturam fertur, & intemperatura etiam ipsa moderata vitiat; tantũ abest, vt vitiosa emendet; multo maxime, si exercitio integro non vtitur. Ex quibus intelligitur, noo sine causa rusticos & mechanicos obuio alimẽto, ciues magis selecto vti. Nam si Galeoo creditur, nemo eorum qui laboriosa opera exercet, intemperatus est; adhibentque non moderatum tantùm, sed & vehemens exercitium, vitámque agunt seruilem, nec ob rei familiaris angustias, & loci incommoditatem, medico vti facilè queunt. Quapropter & per sanitatem ab exquisito victu abstinere, & per morbos à multa curatione decet. Illas verò versotas magis, quàm veras vulgi rationes haud difficulter ex dictis reiicias licet. Non enim plebei homines, quia cum medicis rem non habent, robusti citra morbos viuunt, quin potiùs idcircò medicos non adeunt, quia robusti sine morbis agunt. Cur verò non ægrotent, causa est nostræ obseruatio artis. Vide, quam parum sua illa argumentatione promouerint: cùm enim obseruent duo illa artis conseruantis capita, frugalitatem & exercitium; sani viuunt, & firmi, sine medico quidem, sed non sine medicina. Nec verò ars nostra angustas illas, & momẽtaneas viuendi leges præscribit, sed amplissimas; tantùm cauet, ea quæ citra ægrotandi discrimen non admitteret: quas leges quicũque excesserit, conuincitur incontinentiæ, imprudentiæque.

Lib. De Euch. 1.
5. De sanit. vlt.
Solu to obiecti primi.
Secundi.

Nam illa assuefactionis, quam obtrudunt, occasio ita demom à nobis recipitur; si de frequentibus agant euentibus. Propter rarum enim, &, qui fortè nunquàm eueniet, casum, imprudentis consilij fuerit, salutem traducere præsentem & certam. Aliquantò magis vrget naturæ instinctus, & innatus salutis tuendæ conatus. Sed tam in hac parte, quàm io reliqua vita, boni omnis initium, & semina natura præbet, ars complet & perficit. Sic scieotiæ omnes, artésque ingenita habent dignitatum principia; humana autem industria illarum integritas comparatur. Sic ad vitam tuendã scopum illum præcipuum appetitionis similium per sanitatem, oppositorum per motum, natura indidit. Multa tamen negata sunt sanitatis tuendæ subsidia naturæ, arti concessa: multo plura in morbis abigendis. In eo enim, quod instat, tuendæ valetudinis negotio, nõ præstitit irrationalis potentia naturæ, & discursu vacans, membris, perspicere similium qualitates, quantitates, tempora, assumendi ordinem: minus præstare potuit artificia coctionis, conditurræ compositionum, quibus alimenta ex se dissimilia, similia euaderent, & familiaria. Deinde intemperatæ naturæ feruntur, sicuti decet iogenito impetu, in congenera & affinia: ex quibus tamen, nisi adsit in sumendo modus, interponantúrque ad securitatem contraria, lapsus proportionalis meritò timeri potest. Hoc moderamen & illam oppositi intercalatiooem ars nostra facit. Demum, quod Galenus aliquando queritur, plurimi hominum praua educatione, & rerum voluptate allecti; naturæ donum amiserunt, neque ingenitam prudentiam, sufficientiámque in adhibitis quærunt; effrænes motus libidinosæ cõsuetudinis sequuti: in quibus ars abolitas naturæ leges præscribit rursum; & reparat intercidentes. Ita fit, vt nec natura culpam mereatur, quæ naturalibus, id est, non discursiuis membris largissimè, quod poterant ferre, prouidit: nec ars ociosa sit, quæ rationis adminiculo non mediocriter illius vtilitates adauxit. Authorum verò placita præstat amicè definire, quàm morose redarguere. Hippocrates exquisitu illum exacte victum reprobat, nõ, quem hic recipimus, amplum. Aquam verò sano homini non esse deligendam in eundem sensum accipiendum est; modò noo sit simpliciter vitiosa. Similiter Celsus abigit à medicis & medicamẽtis omnibus sanos homines, qui & bene valent, id est, temperati sunt, & suæ spontis, id est liberam, vitam agunt, potentes deligere toti vitæ meliora. Quod autem consulit nullum cibi genus fugere, qno populus vtatur, nisi per hyperbolem dictum sit, periculose admittitur. Cousultius est eoim cum Galeno ab voiuersis cibis praui succi abstinere per vniuersam vitam, à fructibus omnibus; ferè etiã oletibus, leguminibus, quadrupedibus. Nam quod ex ipso Galeno citatum est, naturam sufficientem esse indere animantibus appetitus, quibus tueantur vitam suam, non tollit artem. Appetitus enim illos indidit, moderantiam illorum, & occasionem in omnibus cum òrdine indere noo potuit, sed ab arte expectat.

Tertij.
Quarti.
1. De sanit. 11.
Quinti.
2. De caus. symp. 5.

Sic & in somno modum ipsa natura præfinit, his, qui optimam corporis constitutionem sunt sortiti, & tunc à somno excitantur, cùm corpus ampliori quiete non eget. Cúmque talem victus rationem adhibuerint, nullum est in eorum excrementis delictum, quæ vel per ventrem, vel per vrinæ meatus, vel per totum corpus egeruntur. Nam priora quidem ex modo eorum, quæ assumuntur, temperantur: totum verò corpus salubriter perflari facit exercitij vsus moderatus. Liquet autem ex ipsis cauere oportere, omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ. Hæc enim alterant, atque à naturali statu corpus auertunt.

Cap. Octogesimvmsextvm.

Venereorum verò: iuxta Epicuri sententiam, nullus est vsus salubris. Reuera autem confert, si tantum internalli in eorum vsu adhibeatur, vt neque resolutio aliqua sentiatur, ac ipse sespso homo quodammodò leuior factus, ac melius spirare videatur. Tempus verò ad vtendum opportunum, cùm in excessuum omnium mediocritate corpus fuerit constitutum, cùm scilicet neque supra modum plenum, neque vacuum extiterit; aut in calore, aut frigore, aut siccitate, aut humiditate excesserit corpus. Quod si aberrare contigerit, paruus sit error. Melius autem illi calefacto magis quàm infrigidato; & pleno, quàm vacuo; & humecto potius corpore, quàm exiccato vti venereis.

Prosequitur indagare quantitatem reliquorum trium. Primùm, in somno & vigilia medicũ ferè

abundare docet homini temperato, cuius natura metitur amborum pro exigentia mensuras. Secundò, in vacuatione & retentione sequitur, ait, necessariò moderantia ad obseruata priora. Nam si in cibo nil peccatum per quantitatem est, excrementum & humidum potui, & siccum alimento respondebit; tertium verò excrementi genus, quod insensili perspiratu per cutem difflatur, à sufficiente exercitio integrè dissipatur. Tertiò, animi affectus moderari nõ esse operosum ait. Constat enim, vt eorum immoderantia permutet, vitiétque temperamenti probitatem, quicunque is affectus fuerit, iræ, timoris, sollicitudinis. Quartò, quoniam de venere vertebatur in dubiũ, num necessariis esset annumeranda, censet aduersus Epicurũ, non esse in totum damnãdam, sed cum temperamento ad sanitatem conducere: ad temperamentum, sicut in omnibus sex rebus, quãtitate metitur, & qualitate. Quantitatem moderatam coniectat, vbi tantum interponitur spacij, quanto corpus ex accessu reddatur leuius, & meliùs spirãs. Qualitatem ex corporis temperie commoderatur: id enim melius est. Quòd si labendum est, præstat repletum inanito, & calefactum refrigerato.

De somno itaque disputandum est, quando, & quomodò ad sanitatem conueniat. Proximè de residuis duobus. Postremò, indicia accessus examinanda sunt. Igitur de tempore somni ita sentiendum est.

Occasio somni.

Optimum esse nocturnum, potissimùm post horam noctis tertiam: prauum diurnum. Inter diei autem partes minimum noxæ accedere ex matutino, maximam ex vespertino, mediocrem ex meridiano: quæ singula suis sunt confirmanda probationibus. Nocturnum somnum tria commendant, tenebræ, frigus, copiosum alimentum. Fugit enim spiritus tenebras, ceu sibi oppositum, ait

Lib. De med. cord. 2.

Auicena, vnde somnus conciliatur. Frigus verò exhalationem in cerebro congelat, spirituum autem meatus densat, & commeatum prohibet. Cum verò exercitatio diurna dissipet corpus, sequitur ad inanitionem fames, ad famem copiosum alimentum: accedente ideò nocte, semicoctio

Hippo. lib. De affect. in fine. Oribas. lib. 6. 4.

in tempore adhibetur. Vigilia enim exsatiatis noxia est; non enim permittit cibum liquari, nec coqui. Cur verò expectari iubeant horas noctis 3. ea videtur origo, quoniam illud spacium concedũt refrigerando capiti, concrescendísque in capite halitibus. Diurnum porrò somnum multa mala circunstant. Primum, cùm constet sanitas vicissitudine somni per noctem alimenta coquentis, & vigiliæ per diem resoluentis excrementa; si diem somnus occupat, necesse est aliquid excrementi

Libr. 3. De dietis.

in corpore relinqui, atque ita plethoricis morbis originem præstari, quod Hippocrates dixit. Prætereà diurnus somnus prolixus esse non potest, qui alimẽtum ad exactam coctionem perducat, nisi si cui toto dormiendum die, ociandúmque est. Ostensum est autem, somnum minorem moderato mouere flatus & cruditates, nõ cõcoquere. Reprobus est igitur diurnus omnis somnus. Est & quiddam aliud in diurno somno, quare vitari debeat. Per diẽ cerebri meatus, neruorúmque patẽt, cúmque ascendit per somnum cibi exhalatio calens, perforat meatus illos, & effœminat, emollitque neruosum omne genus cum cerebro ipso. Vnde est illa membrorum laxitas & eneruatio, capitísque grauitas interdiu dormientibus. Cui damno multo minùs patet nox refrigerato, densatoque cum neruis omnibus cerebro. Quemadmodum enim corrigiam, si frigida perfundas, non emollies, sed si calida: & aquæ potu, licet humidiore, ebrietatem non induces, sed vini, quia calens humiditas penetrat, non frigida: sic corporis halitus dormientis, calentia per diem cerebrum & neruos percutit, obtinétque, non per noctẽ refrigerata. Accedit, cur interdiu interdicatur somnus, quia profundus, quietusque esse non potest, qualem potissimùm ad coctionem facere docuit Ga-

1. Alim. 1.

lenus. Inter lucem enim retrahentem, & continentis calorem, & tam crebras excitantium voces, quæ potest excogitari in somno profunditas. Ita confecta secunda pars est. Nam inter partes diei, concessit Hippocrates ad tertiam diei partem; Celsus verò ad quartam diei horam interpretans

2. præsa. 11. Lib. 2. 4.

veteris mentem. Quarta enim diei artificialis hora, (de his enim creber erat veteribus sermo, vnde est illud Domini: Nónne duodecim sunt horæ diei?) tertia est artificialis diei portio. Is ergo

4. acut. 95. Celsus lib. 1. 2.

somnus nimirum lædit, id est, interpretante Galeno, aliquid, sed admodùm parum. Addit Celsus, si per noctem non est alimentum integrè confectum, non solùm non lædere; sed si quid aliud, summoperè conducere, vt matutino dormiatur, saltem conquiescere in lecto calentem eum, qui cruditatem passus est, nec committere se aut aëri, aut negotiis. Quod obseruatum tãti facit, vt etiam si vrgente negotio ad publicum procedendum sit; oportere putet rursum confecta re lectum petere, & si fieri potest, ad integram vsque coctionem redormire. In his verò, qui per noctem integrè coxerunt, præstat prima luce surgere. Constat enim, vt somnus per id tempus excrementi copiam in capite aceruet, & occasionem crebris præbeat catharris. Cur tamẽ minùs quàm in reliqua die lædat, facit continuitas non interrupti somni; prætereà natura ipsa temporis somnum conciliantis. Quod enim antecedit solem, tempus vehementer alget, & concretione vaporis caput refrigerat. Exoriente verò sole, è corpore multus & clemẽs halitus, sicut ex reliquis corporibus conscendens caput replet, & ad somnum inuitat: vnde suauis est matutinus somnus. Iam aurora ipsa, cur magis antecedente nocte frigeat, Aristoteles dubitauit; & multa excogitans, non satis persuadet. Refert enim causam ad prolixiorem solis absentiam: ad pruinam tunc decidentem, & aërem infrigidantem: ad ventos, qui frequenter orientem solem antecedunt; ad inanitionem corporis

8. probl. 16. 25. probl. 5.

celebrata coctione. Sed repentè imminente solis ortu frigus non sensim, sicut ante, increscit; idque vel inanito, vel repleto corpore molestè percipitur. Quocirca illa est & manifestior ratio, & vero similior. Quacunque sol voluitur, antecedunt fugientes solis ardorem concreti vapores, & quicquid caliginosum aërem obsidet; non secus quàm ligno ad ignem ardente contenta humiditas opposita cuspide guttatim defluit, fugiens accedentem flammam: & flatus latus obsidens adhibito

calente

calente fomento,ſecedit in locum alium caloris impatiens.Argumentum, hæc ita in aëre habere, quoniam ſi qua nubes cælum obſidet , licèt tota nocte, licèt per diem non pluat ; accedente ſole cælum tenebroſum redditur,& concreta nubes in pluuiam ſoluitur; pruinàque multa cadit. Cur verò veſpertinus potiſſimùm damnetur ſomnus,referri poteſt ad horæ maliciam.Recedente enim ſole,quo calor innatus mirum in modum recreatur, noxia omnia plus incommodant. Poteſt & ad temporis increſcentem frigiditatem, quæ facit, vt non excitetur, atque adeò duret offendens ille ſomnus.Medius eſt meridianus,quem & Hippocrates & Celſus in debilibus permiſerũt longis diebus,magis in ſtudioſis propter nocturnas lucubrationes,& Galenus ipſe in patiẽte diariam febrem ita aſſueto conceſſit.Sed hæc rara exempla ſunt:frequẽs eſt vitari oportere etiam ab aſſueto, ſicut & prauæ aliæ conſuetudines.Sed nec cùm conceditur,liberè licet,ſed paucus,ab homine magis ſedente,quàm decumbente,quominùs caput grauetur;pedibus autem nudatis,vt perſpiratio illa retrahat conſcendentem exhalationum copiam.

Hippoc. 2 diet. Celſ.lib.primo. 2.8 Ther.2. Tertia 1.tract. 29.

Q V O verò ſitu dormienti cubandum ſit,idem Ariſtoteles docuit , ſupra dextrum latus ſuauiùs ſoporari homines;vel quoniã ita magis quieſcit,immotáque conſtituitur dextra pars diurno motu fatigata , quam eſſe motionis omnis initium monſtrauerat libro De communi animalium greſſu. Ideò autem magis ita dormienti quieſcit,quia non pendet,nec mouetur:vel quoniam ita decumbenti dexter oculus occluditur,nec à lumine percutitur,atque ideò prorſus ociatur, qui in videndo non ſecus, quàm dextra alia laborabit magis. Sed habeant vim ſuam & authoris pondus dicta: oportet mentem conuertere ad inanitates liquido humore refertas: hæ enim vario decubitu contenta conuertunt.Nam ſolida,quia ſemper manent,aër,quia leuior eſt, non pendent. Ergo occurrit vna ventriculi,alia cordis;ambæ autem faciunt,vt ſuauiùs ſupra dextrum dormiatur: ventriculi,quia iacet obliquè ore in læuam incliuato,ita vt ſi recumbatur in læuam,alimentũ offendat,grauétque ſenſile illud ventris orificium,vnde turbatio,ſomníque interruptio expectanda eſt. Argumento eſt,quòd iis,qui purgatoria medicamenta ſumpſerunt,aut in quibus quauis ea cauſa vomitus timetur,præcipitur ſupra dextrum cubare,prohibetur ſupra ſiniſtrum.Cordis verò vẽtriculi ad ſitum dormientis non leuiter faciunt , cùm enim ſiniſter ventriculus multò præſtet dignitate , à pendente ea dextro ſanguine premitur,vbi in læuam inclinat corpus,facultáſque vitalis ita laborat,vt à cardiacis nullo modo, à reliquis inſuauiter toleretur in læuam ſomnus. Suauitatis itaque in eo ſitu dormientis ratio ita conſtat.Coctionis verò vtilitas,docente Auicena,magis experit eam varietatem,vt incipiat à dextro,quo alimentum deſcendat,non innatet & fluctuet:progreſſu verò noctis in læuam conuertendum corpus eſt;tum quia ea mutatione,ſicut & quæ ad ignem coquuntur,fœliciùs,æqualiúſque conficiuntur:tum maximè , quia incumbens iecur ventriculo potentiùs excalfacit,non ſecus quàm gallina oua fœcundat:matutino verò elaborato iam in vẽtre alimento, ſi rurſum vertimur ad dextrum,alimenti ductum ad inteſtina opportunè cõſequimur,vt vndequaque laboranti ventriculo opem feramus.

Dormituri ſitus. 6 probl. 7.

Tertia 1.doct. 29.

M I N O R eſt in poſtremis duabus rebus moderandis laboris. Nam vacuatio tunc quãtitate media eſt,quando tempus nec præuertit feſtinatione,nec præterit tarditate : quorum primum imbecillam retentricem arguit,poſtremum excretoriam dèficere oſtendit;quando nec maior modo,nec minor eſt:ſi enim maior,ſecretio non fuit abſoluta:ſi minor,reſolutio præceſſit immodica. Qualitas verò vacuati ex conſtitutione ſumitur exeuntis,& loco.Si enim purum exit excrementum,natura ociata eſt,non conflixit cum extraneo calore putrefaciente:ſi valde impurum,plurimum obtinuit extraneus. Quod verò meatus natura purgationi dicatos obſeruari in vacuatis oporteat, apertius eſt,quàm vt probari indigeat.Affectus autem animi immodicos texuit Galenus;nec tamẽ inter tam multos numeratos gaudium recenſet,quæ res quoſdam interpretum induxit,vt opinẽtur in vniuerſum Galenum numeratos hic affectus reſpuere triſtitiæ,iræ,ſollicitudinis.Quibus tamen accedere non oportet,ſed magis Galenum audire,tam primo libro De valet. tuend. quàm 6.Epid. aſſerentem in tribus animę partibus,animali,concupiſcibili,iraſcibili,affectuum moderantiam ſanitatem tueri.Eſt autem moderántia,inquit,cùm non ociantur per hebetudinem animi , per lætitiam perpetuam,per abolitam ſollicitudinem,& concupiſcentiam;qualia crudos ſuccos in corpore augent:nec verò immodicè exerceantur plurima meditatione,effreni concupiſcentia, frequẽti excandeſcentia:ſed ita vtrunque extremum,oppoſiti interuentu,temperatur, vt ex ambobus vna in corpore mediocritas temperamenti conſiſtat,& duret.

Moderantia vacuationis.

Moderantia perturbationum.

Cap.11.ſect.5.18

D E Venereis paulo latiùs agendum eſt. Quæ ideò quidam cenſent affectibus animorum annumeranda eſſe,quoniam vident Galenum cum illis ea iungentem. Verùm cùm multò plùs moueat venus vacuatione,quàm iucunditate, par eſt, vt cum Haly & Arabibus inter vacuationes computetur;& idcircò credatur à Galeno inter vacuationes ſuprà omiſſa, quia non conſtabat eam vnam eſſe ex neceſſariis rebus,quas ſolas hic proſequitur.Quod autem aliquando ſanitati neceſſaria ſit, hac inductione explicandum eſt.Infractuoſi meatus ad teſtes à natura mandantur, plurimum ſanguinem deferentes,non in teſtium alimentum tantùm; illis enim alendis vaſa recta ſufficerent, nõ flexuoſa,varicoſáque crearentur:ſupereſt ergo,quod fœtui generando per acceſſum faciat.Id ſi retinetur,calidum humidum in loco item calido humido putreat,neceſſe eſt;& non quauis, ſed peſſima putrefactione.Talis enim corripere ſolet optimas quaſque,& moderatiſſimas ſubſtantias,vbi ſemel computruerunt,ſanguinem,lac,ſemen.Nec infirmat rationem,quòd in puerperis nõ lactantibus nil ſuccedit mali,licet ad vbera non minùs anfractuoſi meatus deriuentur in fœtus,non tan-

Haly.5. Theo.1.

2.Aph.13.

Venus an vtilis.

Libr.De med.

eum in vberum alimoniam. Nam ex vberibus idcircò commeatus patet ad vterum, vt per vices ab vberibus ad vterum, & ab vtero ad vbera sanguis vbertim confluat. Pensaris ergo lactandi meatibus per menses dissipata abundantia à morbo tuetur: In testibus verò cohibitum semen, quò confluat, aut quem expurgationis inueniet modum? Quidam verò eandem rationem conuellunt allato in medium mulo, qui ob accessus abstinentiam multò est parentibus asino, & equa viuacior. Producunt & mares passeres, & gallos citiùs fœminis propter venerem senescentes. Sed aliud est in totum abstinere, quod ad corporis sanitatem nonnihil incommodat, aliud esse temperantem, quod perpetuò confert, & vitam prolongat. Mulus non in totum abstinet, sed minùs est parētibus salax; sic fœminæ illæ maribus collatæ. Ergo plurimis morborum, senij, & mortis occasionem immoderantia libidinis dedit; quoniam œstro voluptatis plerique omnes efferantur: & quemadmodum in magna hominum parte; ad vitam præferimus vinum aquæ, & tamē quia plus in vino peccatur, pluribus vinum, quàm aqua obfuit. Scilicet in quibusdam accessum præferat continentiæ medicus corporis, non animorum, multò tamen plures ex venere, quàm ex continentia & periclitati sunt, & perierunt. Adde, quòd in homine semine inter animalia refertissimo magis, quàm in brutis timenda est seminis cohibitio perpetua. Ita confectum est, venerem nonnunquàm sanitati conducere: sed quanta, qualisque? Galenus quantitatem ex signis coniectat leuitatis in corpore, faciliorisque spirationis: qualitatem ex opportuno tempore indicat. Est autem opportunum, cùm corpus in excessuum moderatione fuerit constitutum caloris, frigidi, humidi, sicci, prætereà vacuati, & repleti. Quoniam verò ea mediocritas sæpè subterfugit medici iudicium, in quam cum minore damno partem inclinandū sit, docet; præponens repletionem & calorem aliquanta corporis contra-

6. De loc. a.

rio statui. Cur verò ita doceat, non est promptum, tentandum tamen expedire est. Cùm ergo ostēsum sit, semen per moram retentum abire in frigidum venenum, cuius vapor cordi accedens, eò vsque minuat respirandi vsum, vt propemodùm cum tollat: accedēs verò ad cerebrum ita vias spirituum obsepiat, vt constituatur hysterica immota citra vocis, manifestæque respirationis vsum: meritò intelligimus, necessariò accessisse nos ad venerem, vbi ex ea cessant initia symptomatum illorum, succedentibus in eorum locum lenitate motuum, respirationisque facilitate. Ex quibus notis simul, & ex lib. De sanit. concedente solis florentibus, intelligitur quantoperè in venere peccetur.

Veneris occasio.

2. De san. cap. 2.

Iam moderantia corporis, quam requirit, duplicem causam habere videtur: siue quia vacuationi omni vires labefactanti temperantia corporis exigitur. Quibuscunque enim, docebat Hippocrates, venam scindere, aut corpus purgare oportet, his verè sanguinis missio, aut purgatio adhibenda est.

6. Aph. 47.

Si enim coit cum temperamento robur, & validis vacuationibus sanguinis, humorum, seminis tolerandis benefacit robustum corpus: prorsus temperatum corpus veneris tolerātius erit. Altera ratio: Venus repleto nocet agitatione multa, inanito vacuatione, calefactum motu inflammat, refrigeratum sequente refrigerio vehementer offendit. Nullo itaque meliore ingenio vitabuntur illius damna, quàm si in medio eorum excessuum corpus fuerit constitutum. Scrupulosius est quod consulit, vbi peccandum est, meliorem per plenitudinem, quàm per inanitionem lapsum coeuntis esse. Vir enim magnus Oribasius, & quem hæc Galeni non fugiebant, ita contrà pronunciat: [*Veruntamen magis salubriter famescente concumbitur, quàm cùm quis se expleuerit; sed imbecillius corpus redditur.*] Inter quos in hunc modum pax componenda est.

Lib. 6. vlt.

Si confertur valida repletio inanitioni pari, imminet lethale repleto periculum. Nam ex conferta agitatione humorum in saturo multis resolutio sequuta in nostro æuo est, etiam in ipso concumbendi articulo; mors etiam quibusdam repentina: non secus quàm ex tristi repentino nuncio mutitas. Memorat Galenus, referēte Alexandrino (nam Galeni commentarij interciderunt) quendam, cùm distento vētre haberet rem cum meretrice, repentè expirasse; conuocatam ad iudicium mulierem, quasi homicidij ream, falsam esse, quod acciderat: & quia subscripserunt medici, indemnatam fuisse, quoniam consentanea diceret.

6. Epid. sec. 6. com. 3.

Ita periculosa res est à multo cibo venus: vt meritò Oribasius illud potissimùm caueri monuerit. Galeno hic alius est scopus, vult obseruari summam mediocritatem subdens [*quod si aberrare contigerit, paruus sit error; melius est autem pleno quàm vacuato corpore*] scilicet, de paruis agit erroribus. In quibus cùm nec mortis, nec resolutionis periculum vertatur, superest vt damna illa duo comparentur, hinc refrigerij & inanitionis, illinc caloris & plenitudinis: & quoniam agitatio inflammatióque corporis modica sponte sua citò sedantur, arefactio & frigiditas non item, eligit plenum magis quàm vacuum; calefactum quàm refrigeratum. Qua ergo hora iuxta dictas indicationes coëundum est? Galenus cum Hippocrate volūt ad auroram: quoniā peracta coctione opportunè excrementis omnibus corpus purgatur. Itaque in ea sententia luculenter & argutè disponit victus humani ordinem, labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata. Paulo placet ante somnum concumbere, quoniā succedens somnus absumptas viri reparat vires; quiete verò fœmininum vterum ad conceptum parat.

2. De san. 2.
6. Epid. sec. 6. com. 6.
Lib. 1. 35.

Aliter disponit Oribasius. Quoniam enim excrementorum agitationem ad auroram timet, simul & sequens refrigerium corporis propter cœnæ distantiam, vult expergefactos primum aluum vesicámque purgare, purgatos leui ientaculo muniri, ita mutuum congredi. Nec enim communicat noxius corpori vapor; & alimenti calor eius, qui coiuit, refrigeriū prohibet. Quæ omnia, vt coniecturalia sunt, & recipi digna, ita diligētissimè prouisum ab Oribasio videtur. Nec enim oportet, vt religiosè obseruetur accessui hora, quæ & reliquis excremētis. Nam non exit semen à proxima cœna, sed multò antè & cōfectum, & paratum: alioquin oporteret nos post quāuis cibationem coire non secus quàm exerceri. Superest vt illud tēpus obseruetur, quo

Loco citat.

humorum

humorum excrementorúmque corporis agitatio periculosa non succedat: id quod potissimùm cauit Oribasius. Auicena verò non incommodè adijcit ex consuetudine petendum, quo tempore corpùs cuiusque leuius redditur. *Secundo 3.ra.*

Horum autem singulorum, quæ dicta sunt, qualitas in optima corporis constitutione est eligenda. Exercitij quidem, in quo totius corporis partes æqua proportione mouentur, ita vt non aliæ quidem vltra modum fatigentur, aliæ verò extra. Cibi autem & potus optimam habeant temperiem. Sunt enim naturæ conuenientiores, quæ optima fuerint prædita temperatura. Eadem in reliquis etiam est ratio adhibenda.

Qualitates in sex rebus apertè explicat, talem oportere esse in quouis illorum docens, vt ab illis optimè corpus disponatur, id est, in sua seruetur temperie, particularim exercitiu, cùm multas qualitatum differentias patiatur, partitur per æquale, quod singulas partes corporis ex æquo exercet, & inæquale, quod variè alias magis, alias minùs præferens æquale: eò quòd vsum exercitij singulæ partes ex æquo postulant & expectant: in reliquis §. similiter.

De exercitij qualitatibus memorandum ex Galeno est, quãtum possit æqualitas, vt reliquis differentiis omissis vnam hanc explicuerit. Plurimum enim in eo interest: nam inæquale exercitium, & vniuersis partibus nõ prouidet necessarij motus: & quasdam fatigat, dum vniuersi corporis colliquamenta ad laborantes, concalefactásque partes deflectit, ita vt duplici nomine noceat. Sut autem exempla exercitij æqualis; leuis, vehiculum; moderati, pila; validi, lucta; vt meritò, ceu æquali, moderatóque generi, librum ludo pilæ dicauerit Galenus. *Exercitij qualitas.*

SECTIO SECVNDA.

CAP. OCTOGESIMVMSEXTVM.

§. At si quod ab optima constitutione defecerit corpus, [1] non autem vehementer, & hæ, quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, proportione mutabuntur. Sed cùm multa sint huiusmodi corpora, per singula genera seorsum dicendum. Quod igitur intemperatura enarrat, instrumentariarũ autem partium seruat commoderationem, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperaturam: Alteram verò eam, quæ ad optimam transferunt. Quæ itaque ipsius temperaturã conseruant, tantum à causis optimè temperatæ naturæ distabunt, quantum & totius corporis temperatura ab illa enarrabit. Calidiora siquidem corpora calidioris victus rationem exposcunt, frigidiora autem frigidioris, & ficciora siccioris, & humidiora humidioris, ac secundùm coniugationem calidiora, ac ficciora calidioris ac siccioris: eadem in reliquis etiam coniugationibus proportione seruata. Rectè siquidem causarum vtetur materia, qui naturales earum potentias agnouerit. Veluti quòd motus, defectus alimenti, vigilia, excretio, & [2] omnes animi affectus corpus exiccant. At quæ his contraria existunt, humectant. Ita verò & calefacientia, & refrigerantia vitæ instituta, & ciborum, & potuum. Atque, vt simpliciter dicam, omnium, quæ corpori afferuntur, materias quis noscens, atque potentias, salubribus vtetur causis, similia similibus afferendo. Siquidem eius propositum fuerit in eodem, in quo acceperit, corporis seruare temperaturam. Quod si permutare, atque in melius traducere statuerit, alterum est hic salubrium causarum genus, his quidem, quas nuper diximus, cõtrarium; æquali et verò declinans ad alteram partem à bene temperatis & mediis, quæ optimis conuenire naturis dicebamus. Calidior siquidem, & siccior temperatura à calidioris, ac siccioris victus ratione ad exactissimum bonæ temperaturæ habitum minimè transfertur. At talium erit vsus necessarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata existunt, frigidiora sint, atque humidiora, quãtum & natura naturam in caliditate, & siccitate superabit. Nam tale causarum genus naturales corrigit intemperantias: alterum verò, de quo suprà diximus, temperaturam conseruat. Est autem vtrunque vicissim apud medicos vsus necessarius. Nam cùm plurimum suppetit otij, corrigere oportet, ac sensim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas, quæ subitò fiunt, alterationes: hominem autem necessariis occupationibus districtum, in eodem præstat habitu conseruare. Quo pacto igitur & hoc ipsum; primum causarum genus conseruatiuum appellamus? Nam forte magis alteratiuum, & curatiuum, & naturalium defectuum correctiuum vocare conuenit. Quoniam ad vniuersum sanitatis genus referentes, non ad eas, quæ secundùm speciem differẽtias, quæcunque sanos conseruant, conseruatiua omnia vocamus, siue præter id, quòd sanitatem conseruãt, ad melius totam traducant temperaturam, siue pristinum tantummodò habitum tueantur: at quæ deteriorem statum efficiunt, insalubria.

Transit ad conseruationem lapsæ sanitatis. Primùm quidem per intemperamentum: mox per compositionem cap. 87. tandem solutione cap. 88. Cúmque intemperatura duplex sit, æqualis vna, inæqualis altera; Primùm de æquali per omnia membra intemperie agit; Deinde sequenti sectione de inæquali §. Quæcunque igitur. De intemperamento æquali primò ostendit duplicem eorum prouidentiam: vel enim conseruantur, qualia sunt, vel ad optimum traducuntur; fitque conseruatio similibus, sicut traductio oppositis: sed paulatim adhibitis, quæ natura ferat. Secundò docet, vtrum duorum magis sit exequendum, ostendens pro varia conditione intemperati alterutrum dictorum magis conuenire; si in negotio est, conseruationem; si in ocio, reductionem. Tertiò, de verbo dubitat, quomodò in tractatu conseruatricum causarum, quem modò prosequimur, habet locum reductio. Non enim videtur reductio nomen conseruationis recipere posse, cùm magis sit

alteratio,& immutatio.Soluit;Conſeruatio dicta generatim reſpicit totum genus ſanitatis, quo ſignificato etiam reductio conſeruatio eſt;quia non mutat à ſanitate ad morbum, aut è contrario, ſed à ſanitate ad ſanitatem.Speciatim verò dicta conſeruatio reſpicit nõ vniuerſam ſanitatem, ſed eam,cui adhibetur:in quo ſignificato teductio dicitur contra conſeruationem ; conſeruatio enim ita dicta tuetur ſtatum illum ſanitatis,cui adhibetur,non mutat.

1. *Non autem vehementer.*] Indicat agere ſe de intempetamentis, quæ nondum conſtituunt corpora neutra,multo minùs ægra.

2. *Omnes animi affectus corpus exiccant.*] Videlicet anteà relati:nam gaudium ibi prętermiſerat, & ſpem quæ magis humectant ſpirituum expanſione.

3. *Primum cauſarum genus.*] Vocat reductionem primũ genus,ordine proximè obſeruato: nam paulò antè exarato ordine reductio poſteriorem locum habebat.

Lapſorum gubernatio. Propoſitio prima.

MAGNA & contentionum pleniſſima eſt præſens ambiguitas de lapſorum gubernatione : cui propoſitionibus quatuor ſatiſfacere tentandum eſt. Prima ; In quouis mixtorum temperamentum actionibus accommodatiſſimum eſt ſpeciei medium, vt quod illi formæ ſit aptiſſimum : præterea quod per ſignatam materiam contractum eſt, vt in Petro calor, vt vnum : & tandem quod conſuetudine,& viuendi vſu inoleuit,vt aſſuetus aëri Indo in eo rectè,in alio malè operatur;ſic aſſuetus huic,vel illi alimento,aut victus generi.Nec enim reperire eſt quartum,quod vicem inſtrumenti commodi præſtet formæ operanti.Igitur,vbi tria illa in vnum Petrum coïerint,ſitque idem ſecundùm ſpeciei humanæ exigentiam temperatiſſimus,pariter & ab ortu id temperamentum ex ſua obtinuerit materia,tum etiam viuendi conſuetudine, vitæque continentia aſſuefecerit ſeſe temperatis & mediis,nulla reſidua eſt in conſeruando dubitatio. Conſtat enim vniuerſa illa tria bona ſimili ſex rerum,id eſt,moderata adhibitione fore ſeruanda. Multa verò relinquitur,vbi pugnant mutuò duo ex illis;maior,vbi tria. Si Paulus,quatenus homo, temperamentum medium ad functiones requirit,ſed ex ortu labitur ad calorem,vt vnum,finge etiam ex aſſuetudine contraxiſſe calorem,vt duo:difficile eſt decernere, quódnam ex tribus per ſibi ſimilia ſeruandum, quæ per contraria euertenda ſint ; aſſerendáne ſint temperata ſimpliciter homini, an calida in primo propter Pauli naturam,an magis in ſecundo propter aſſuetudinem ad eum caloris gradum.

Propoſitio ſecunda. 7.Ther.vlt. 5. De ſanit. 14.15. 6.Epid.ſect.5.1.

Propoſitio ſecunda:Præſtat reducere ad id,quod à tota ſpecie optimum eſt, vitioſam vel naturam,vel conſuetudinem;ſi modò conueniunt tria hæc,vt valeat,nõ quæratur de ſe, qui reduci poſtulat;alterum,vt vacet;tertium,vt obſequatur. Nam qui laborat,cùm à ſua,qualis qualis eſt, natura,& conſuetudine auxilium expectet;ſi verum eſt,quod ſcripſit Hippocrates,naturę morborum medicatrices;à reducentibus autem vim patiatur,& infirmetur;apertum eſt nullum eſſe reductioni locum,cùm quiſpiam laborat,non magis quàm remediorum,cùm vrget acceſſio.Quòd ſi lapſus in negotio eſt,non potens implere reducendi præcepta,fruſtrà laborat. Expedit enim reducenti, ait Hippocrates,vt contraria ſenſim adhibeat,& interquieſcat,id eſt,medias quaſdam, veluti ferias,interponat;in quibus reſpiret ocians natura à reducendi labure fatigata: eas leges cùm negotioſus implere non poſſit,fatigabitur,nec fructum inde conſequetur vllum.Poſtremò,ſicut in animi prauis & moribus,& aſſuetudinibus, niſi quis vim ſibi fecerit, ſéque abnegauerit,nihilo plus efficiat,quàm ſi ceſſet;ita in vincendis corporis vitiis opus eſt parere præcipienti medico,non ſuo quemque arbitrio,& impetu duci.

6.Epid.ſect. 2.26.

Propoſitio tertia.

Propoſitio tertia : Vniuerſale pronunciatum eſt non medicis tantùm, ſed & philoſophis confeſſum, conſeruationem fieri ab his, quæ non ſolùm qualitate & forma,ſed etiam gradu & quantitate paria ſunt : cùm par in par non habeat imperium, quò reſpiciens Galenus hìc docet, conſeruare lapſos talium applicatione.Sed illud in primis vel maximè conſiderandum eſt, interuenire in opere multa euertentia experimentum placiti huius, ſeorſum modò explicanda. Primùm cùm natura duce ſingula etiam ſpeciei comparatione intemperata ferantur in id,quod à natura habent,quò perdurent,qualia nata ſunt;neque tamen natura, quæ huiuſmodi impetum,aptúmque principium membris indidit,potuit irrationalibus partibus exactum indicium quantitatis & numeri imprimere: fit,vt ſæpè in ea appetitione labantur, & ſpe fruendi ſimilis allecti nonnunquàm ferantur,vel ad intenſiora gradu,vel ad ſimilia,ſed quantitate & frequentia excedentia.Quoniam autem inferior gradus aucta vel quantitate,vel numero euadit intenſior; ſequitur ex his,quæ forma & gradu ſimilia iudicabantur,intemperantia,& furor pro conſeruatione.Eſt & illa occaſio,vt ſimile intendat, non conſeruet ; quòd valida intemperies quæuis omne paſſum euincit,& ſibi attemperat.Sic ingentem flammam etiam ferrum,etiam lapides alũt, non minuunt;& compoſitio omnis ſtupefacit,quæ opium recipit,etiam inſenſile ; quoniam commixta reliqua in naturam ſuam commutat: ſic inſigniter lapſus à remiſſiore, non ſolùm ab æquali augetur quantitate;quare magis intemperatur id,quod potiſſimùm contingit in his, quæ potentia,non actu talia ſunt.Nam cùm ea ab innato calore ad actum perducãtur, variata innati caloris menſura, & ipſa variè alterant ; vt medicamentum, quòd ideò iudicabatur in primo calidum, quia intemperato corpore eum calorem comparabat, applicitum Petro in primo calido aſcendat ad vlteriorem ſecundi gradus calorem,à quo Petrus in primo calidus inflammatur : & cauſonizantem idcircò non modò mel remiſſius calens excalfaciat,ſed aqua ipſa,& cucurbitæ nonnunquàm ſuccus. Sed & cohibitæ tranſpirationis interuentu ſimilia & remiſſiora intendunt: ita bomo hominem, imò veſtis & calceamenta hominem remiſſiùs,licèt calida,excalfaciũt:ita in aceruo triticum triticum deurit ; & frigidus aër ignitas pernionum puſtulas excitat : ſcilicet eiuſmodi

omnia

omnia non sunt per se tota similaria, sed diuersa partium mixtione constantia. Cùm ergo applicita retinét ignitos halitus, in medio vniti deurunt, & putrefaciunt. Ita non agit triticum in triticum, sed occasione tritici acetuati vapor igneus triticum putrefacit & vrit. Postremò, cùm id, in quo tres calidi partes vni frigidi permiscentur ad vnius alimenti naturam, agit in corpus ad simile, (est autem simile, cùm paribus constat calidi & frigidi portionibus) fit nonnunquam, vt tres illæ caloris in alimento portiones, tanquàm superiores, valentioresque in vnam frigoris Petri biliosi agant & per actionem minuant; quò fit, vt Petrus ex similis accessu inflammetur, & furiat. Cùm enim partes calidæ Petri ab vna forma prohibentur in sibi iunctam frigiditatem operari; deficiátque ea ratio in alimento efficiens, ne operetur; sequitur, quod quærebamus. Quibus etiam rationibus suprà adducti, falsi sumus nonnunquàm in dissimilaribus sequi effectum præstantiorem agente. *Cap. 18.* In hunc modum, si vtrinque pendantur rationum vires, & pondus, conficitur, sæpe similibus & plantas & animalia conseruari aëre patrio, assuetis alimentis, ferríque singula ad similia, vt durent, alia ad natationem, quædam ad volatum, nónulla ad gressum, ob dignitatem illam per se veram similibus in forma, & gradu seruari omnia: sæpe verò febrientes, & valde biliosos inflammari, etiam moderato aëre, cibo, potu, exercitio, multo euidentiùs, si caleant, licèt illis remissius ob interuentum vnius, vel plurium ex quatuor illis enumeratis: quæ cùm intercedunt, euertunt vniuersale illud pronunciatum. Ita ratio, ita experientia monstrat. Nunc ad authores, & quomodò secum ipse vnus Galenus conueniat locis, qui pugnantissimi videntur, spectandum est; primúmque in medium loci ipsi proferendi sunt. Scribit Galenus nonnunquàm iuuenes hyeme, senes æstate valere demum intemperatas omnes vel naturas, vel ætates contrariis: alibi verò lapsas in actiuis qualitatibus, siue tueri statum propositum sit, per contraria gubernandos esse, in passiuis verò lapsos per similia. *3. Aphor. 1. & 3. Prœmio.* Quin etiam, dum senum victum pertractat, vniuersos calidis & humidis perpetuò alit & fouet senili licèt temperamento frigido & arido aduersantibus. *Aliment. 5. De sanit.* Accedit, quod idem Galenus biliosos homines in sanitate conseruat iugi bilis, mollique deductione, pituitosos similiter pituitæ purgatione. *6. De san. 2. Libr. 5. De sanit.* Ostensum est autem omnis excrementi vacuationem contrariam temperiem corpori imprimere; infrigidat itaque, & humectat biliosos; excalfacit verò, siccátque pituitosos. *Lib. 6. de sanit.* Tandem si similibus seruantur temperamenta, natura, quæ perpetuò conseruare, non euertere nititur partium temperamenta, quomodò in corde per calorem lapso respirationem frequentat, magnificátque ad copiosi aëris tractum; in frigido angustat, & rarefacit? *5. De signo cordis.* Sanè horum omnium dissolutio ex tribus his fontibus petenda est. Prior; Non est hic Galeni sermo de omni lapso, sed de leui tantùm nondum constituente hominem neutrum. Ostendit hanc mentem series ipsa libri, in qua modò de causis, quæ ad homines etiamnum sanos adhibentur, traditur; sicut in postrema de neutris, quos præcautionibus gubernat, non conseruat similibus. Monstrat & idem author lib. 8. Therap. præcipiens non solùm ægris adhiberi contraria, sed & his omnibus, qui de se queruntur; quos constat non habere secundùm naturam, sed vel præter naturam, vel non naturaliter; quibus verbis apertè significat neutros. *Cap. 9.* Ergo valde lapsos, quos Galenus sæpe nomine intemperamentorum designat, contrariis oportere vti, alibi docet; hic minimùm lapsos & similibus & contrariis. Alter locus solutionis. Si omnia sex aduerso applicentur, cõseruatio expectari nõ potest. Ideò hic ex professo docens methodum conseruandi per illa sex similia suadet: alibi proponens vnum ex illis tantùm, neque id perpetuũ, docet meliùs habere ex aduerso: videlicet, quia & in parte reducitur, & prolubetur facilis lapsus ad proportionale ex similibus sex, quæ natura duce lapsi insequuntur. Postremus soluendi locus. In hoc opere capita tantùm rerum tradere pollicitus est Galenus in prœmio; quæ sine suis determinationibus sæpè in opere fallunt. Nam & de curatione docebit, perficiendam esse per æquata contraria, quæ in ægris rarenter afferuntur propter periculosam medicamenti vehementiam; & quia naturæ adminiculo compensatur remedij infirmitas: reductioni verò pariter æquata expostulat contraria; cùm tamen propter contractam consuetudinem vitentur perpetuò repentinæ illæ mutationes. Sic in lapsis conseruatione similia exhibet in compendio, quæ in magnis tractationibus ad exercitium deducens, ostendit non carere discrimine; tutiúsque ex parte aliqua opposita administrari.

Obiectorum solutio.

Hæc in genere præfati, nullo negocio aduersa diluemus. Quem enim sensum, rationémque testimonia illa habeant, in quibus bene habere contrariis edocet, explicatum est. Cùm verò cõsiderasset periculũ verti aliquod in similiũ applicatione, eò magis, si potentia sunt, talia sunt actiuæ qualitates, multò magis, si per alimenta offeruntur, quorum non sola qualitas, sed & substantia mouet; putat consultius, vt alimenta per agentes qualitates similia, ceu suspecta, caueantur; contentósque nos esse debere similitudine in reliquis seruata ad conseruationem. In victu verò senum peculiare quiddam spectandum est, non minùs quàm in pueris, vitæ duratio ex calida pendens humiditate. Eam ob causam pueros calidos humidos intemperatè, per calida tamen & humida alimus, non vnquàm per contraria temperamus; ob eandem senes calfacimus, humectamúsque tanto maiore indigentia, quanto minor est in illis, quàm tueamur, humiditas. *1. De san. 4.* Quicunque verò vrgente temperamenti malitia, vel bilem coaceruant, vel pituitam, quia immodicè lapsi sunt, contrariis gubernantur. Postremò, quod de cordis respiratione propositum est, in hunc modum expediri potest, quemadmodum inter varias corporum naturas, quæ modicè labuntur, tolerant similia; quæ immodicè, minimè: ita inter corporis membra, quę non admodùm à cute recedunt, conseruationem admittent per similia, quæ plurimùm per contraria cautionem exigunt; talia sunt ex frigidis

cerebrum & dentes; ex calidis cor & hepar. Vel certè sic, cordis temperiem non tuetur solus aër ingrediens; sed permixtio illa, vicissitudoque ex egrediente, ingredientéqoe aëre: ergo cutis, quia perpetuo aëre tangitur, vt conseruetur, temperiem illius requirit: Cor, quia non semper aërem trahit, & quoties ociatur expirans ab aëris tactu, innata promptitudine inflammatur; expetit inspirans non similem, sed refrigerantem, reducentémque aërem; tantóque frigidiorem, quanto citiùs propter natiuum temperamenti proprij calorem immodicè incaluit.

Propositio quarta.

Propositio quarta, de redoctione lapsorum. Habet & ipsa difficultates non paucas. Primùm, si fit per contraria æquata, non stabunt duo illi medici actus, curatio, & reductio. Deinde oon fit reductio ęquato cootrario, si sensim, docente Galeno, exercenda est. Quæ enim potest esse magis repentina reductio, quàm paris contrarij conflictus? Quid, quòd daretur reiuoenescere, si hac arte qualitas omnis excedens etiam siccitatis in pristinum, moderatúmque habitum reuocari posset.

In postpredica. De oppos.

Iam si, docente Aristotele, contraria non succedunt sibi, nec in se mutantur, vbi vnum eorum per naturam inest; inest autem temperatura per naturam biliosa Petro: nón mutabitur igitur. Si verò reducenti per contrarium offerendum est; à paribus autem colluctantibus fit vtrinque ad medium recursus, vna simultanea actione tota res conficietur; & quod maximum est, suppar contrarium aliquid demit intemperamenti de medio. Cur ergo si tursum & tertiò accedat, non tandem euincet & superabit excessum? Adiciunt & illud, cùm minùs possit frigidum, vt duo, in calidum, vt duo, quàm possit in moderatum: moderatum antem solis duobus gradibus immutat: impotens erit reducere ad moderantiam calidum corpus, vt duo. Sed & dubitant, vbi primo remedio pars euersa est intemperamenti, vel insistimus in æquata contrarietate, & excedimus vim reducendi; vel minuimus, & non obseruamus placitum æquatæ cootrarietatis. Illud verò subtiliter quærunt, vbi in bilioso ex lactuca caro recens genita est multò frigidior residua; si demum offertur lactuca, caro recens antè refrigescit, quàm antiqua: non ergo totus homo redibit ad temperamentum.

Cap. 87.

Postremò, si, dicente Galeno, omnium est natura operatrix, quæ in corpore natura non operatur, ne fient quidem vnquàm: non operatur autem natura sui interitum per reductionem: non fiet igitur vnquàm reductio. Tam multis scatet præsens doctrina ambiguitatibus, nisi explicentur, remorantibus, turbantibúsque nos; quorum explicatio non est ita multum operosa.

Solutio primi.

Nam quod similiter curationi reductio requirat parem ad oppositum recessum, vna ostendit in vtroque ratio. Opposita agentia, dum in se mutuò agunt, trahuntur ad medium intercedentis interualli. Atqui, vbi æquè vtrinque receditur, siue ab optimo temperamento, siue à cuiusquam propria sanitate, scopus est ad medium transferre. Opus est igitur applicatione paris contrarij: sed vt in eo conueniunt ambo, ita dissentiunt, quoniam curatio ea & potest, & debet nonnunquàm semel, confertimque adhibere, qnoniam morbus soluendus non abijt in habitum: reductio progressus facit ad integram vsque reductionem, quo-

Secundi.

niam mutat habitum aut naturalem, aut assuetudinarium, quam mutationē natura ęgrè fert. Quod verò sequitur, contradictiooem esse in adiecto, dum præcipiuntur æquata contraria, quæ tamen sensim adhibeantur, non vrget; quoniam pronunciatum illud primo loco à Galeno positum de æquato contrario tantum sumit, id quantumcunque est, quod reducit, habere locum & vicem paris contrarij. Potest autem eam vim nbtinere vel vehemens contrarium semel, vel inualidum, sed crebrò repetitum. In summa priùs ostendit vniuersum reducens oportere esse æquatum; posteà descendens ad magis particularia, eligit eam potentiam in reducente, non simultaneam, sed per partes & incrementa progredientem.

Tertij.

Nec verò ideò à senecta vllus erit ad iuuentam reditus, quia siccus lapsus naturalis ex Galeno hic ad mediocritatem redire potest. Nam qualitas humida etiam in senem induci potest, si aquam intercutem patiatur; humida verò substantia ad opus vtilis per se-

Quarti.

nectam absumpta, vt regenerari noo potest, ita nec à senecta ad iuuentam reditus est vllus. Aristoteles verò, dum contraria finit, docet ex duabus contrariis qualitatibus, si vna inest ex natura speciei, vel formæ, (id enim subaudiendnm est) mutari in oppositam non posse: manente, scilicet, forma & specie. Quod enim ab specie inest, omni indiuiduo speciei inerit. Tēperies autem Petri naturalis materiam sequitur, non formam; ideò manente specie mutabitur in alteram, licèt per natu-

Quinti.

ram insit. Cur verò vno remedio tota protinus reductio non completur, duplex ratio est; & quia ostensum est, non esse ordiendum ab eo valido & æquipotente remedio; & quia id remedium vigore qualitatis par, mole tamen, quæ plurimùm operatur, a corpore vincitur, vt oporteat mensibus & annis durare, & remedium identidem adhibere. Nam aër non statim cum suo temperamento corpus totum peruadit & superat, non alimentum semel sumptum, aut somnus, aut quid-

Sexti.
§ Simpl. vlt.

uis aliud; sed per longa temporum interualla. Licèt autem remissius contrarium repetitum temperet lapsum non proinde euertitur, vniuersale illud egete pari contrario: eò quòd languidiùs &

Septimi.

inferiùs aucto, vel numero, vel quantitate crescit in superiorem gradom, vehementiorémque. Cùm verò obiectant, non posse duos frigoris gradus induci corpori in secundo calenti, à medicamento in secundo frigido; si intelligunt ita induci, vt maneant in eo corpore, quibuscum operetur refrigerando, verum assumunt: si verò sentiunt non aboleri ab eo medicamento duos illos gradus excedentis caloris, falsum. Ita fit vt plus imprimat medicamentum in secundo frigidum in moderatum corpus, quàm in calidum in secundo; & tamen corpus in secundo calens ad moderantiam redigat.

Octaui.

Nec verò io pari medicamento reducenti perseuerandum est; sed sicut intemperies ipsa indies mitescit, & magis temperato approximat, ita modus curantis remedij minor adhibendus est molliórque.

Noni.

Ergo cùm in bilioso ex lactuca recens nata caro antiqua frigidior esse conceditur, non est au-

dienda

dienda caro aliqua à priore seposita; sed per se tota apposita, vnitáque præexisteuti, ita vt tota illa
ob aduentitiæ frigiditatem minùs caleat; accedente ergò altera lactuca, aliæ partes carnis magis,
aliæ minùs refrigerantur pro varia aptitudine & temperamento; veruntamen tota ipsa indies fri-
gidior redditur occasione partium frigescentium. Postremò, etiamsi daretur naturam reductio- Decimi.
nem fugere, non operari; non colligitur, artem nugatoriam esse, quæ reductionem pollicetur. Mul-
ta enim negata esse naturæ, arti concessa, etiam sanitati attinentia docuit Galenus. Sed quod ma- Libr. De cons. art. 14
ius est, natura ipsa ignorans reductioni opitulatur. Dum enim altioni corporis incumbens, lactu-
cam mutat in carnem; inscia temperamentum suum euertit, & ad temperiem commutat. Sed de
his satis. Illud verò nonnulli mouent, quomodò constabit naturam non ferre repentinas mutatio-
nes, si bonas morborum crises, quæ nil sunt, quàm repentinæ illæ mutationes, non solùm facilè
fert, sed & iucundè amplectitur. Sed interpretandus est præsens locus de mutatione eorum, quæ
in consuetudinem abierūt, qualia natiua sunt, & assuetudinaria temperamenta. Et si fortè ex diu- 5. Ther. 10.
tino medicamenti vsu membrum habitum contraxit: quæ verò repentè mutantur, cùm ipsa etiam
mutationem corpori attulerint repentinam, opportunissimè conferta & subita contrarij applica-
tione sanantur. Vni enim magnæ mutationi, dicebat Hippocrates, bene habet alteram æquè ma-
gnam opponere. Est autem magna, quam infert acutus morbus, corporis mutatio, cuius est peculia- 2. acut. 17.
ris, fœlixque terminatio crisis.

*Quacunque igitur similem habent omnibus corporis partibus intemperiem, eadem egent procuratio-
ne: qua verò dissimilem, dissimili. Nam fieri potest, vt ventriculus frigidior sit, quam oporteat; caput
verò calidius, atque vtrunque propriis egeat auxiliis, ac ratione eadem singula alia partes cùm fuerint,
aut prater modum humidiores, aut sicciores, aut calidiores, aut frigidiores, sua intemperiei victum exigunt
accommodatum. Neque igitur modo eodem omnes tales corporis partes exercebimus, neque aqualiter hu-
mectabimus, aut exiccabimus, aut tale aliquid quippiam agemus. Pleniùs autem de his diximus volumi-
ne illo, quod De salubribus inscribitur.*

Alterum genus intemperamenti lapsi varium, & inæquale breuibus claudit, relegans ad librum
sextum De valetudine tuenda. Vnica autem methodo continetur traditio: oportere in vario par-
tium intemperamento, vtramuis duarum viarum sequi viderut, inæqualiter 6. illa partibus accede-
re: ita enim fiet, vt quæuis illarum à similibus conseruetur, ab oppositis reducatur; corpúsque vni-
uersum perduret, vel quale natum est, vel præstantius.

ILLA breui expedienda sunt, vter lapsus ex relatis incommodior est, & insalubrior: tum quæ Inæquale intemperamentum an deterius.
potest esse illa varia sex rerum adhibitio in corpore, & tempore vno. De primo, siue spectentur illæ
in sano corpore compositiones temperamentorum, siue in ægro morborum, seu tertiò in conti-
nente statuum; semper vituperantur & deteriores æquali, simplicíque lapsu indicantur: Videlicet, 6. De sanit. 14.
quoniam naturæ difficile est, accommodare se duobus variis, pugnantibúsque excessibus, & cum 1. Crisi. 11.
vtrisque pugnare, contrariáque simul euincere: arti verò propemodùm impossibile: quoniam quic- 2. præsag. 1.
quid offertur in alterius vtilitaté, alteri officit, & dum vnum ex affectibus minuit, oppositum au- 3. Aphor. 1.
geat & exacerbet, necesse est. Neque verò redarguit dictam sententiam, quòd ex illa pugnantium Solutio primi.
temperamentorum vnione corpus in vnum peruenit temperamentum, cuius per componentium
coalternationem, mutuámque proportionem vna elicitur temperatura, quam constat mediam esse
in eo, cuius duo membra oppositis qualitatibus deflectunt; plurimum autem à medio recedere, vbi
ambo membra eodem vitio laborant. Non enim quærimus solùm imaginariam illam & numeri-
cam ex partibus compositionem, sed magis quàm bene suis membris constet, neque illorum vitio
promptè succumbat; in quo vnò corporis salubritas sita est. Nihilò plus illa ratio potest, quod con- Secundi.
ueniente in vnum dicta contrarietate vtraque pars ex altera intra suos terminos, ne furiat, cohi-
betur. Multò enim plus priore illa de causa lædere varia tẽperamenta possunt, quàm ex hac confe-
rant posteriore. Postremò, si quando Hippocrates accessum oppositi morbi laudanit, quod facit in Tertij.
febre superueniẽte apoplexiæ, ebrietati, rigori, cõuulsioni, catarrho, torminibus, epilepsiæ, nõ com- 6. Aphor 51.
plicationem affectuum recenset: sed successionem commutationémque. Ita enim accedit talibus 5. Aphor. 3.
febris, vt præsentia sua eliminet, explodátque, non comitetur eam, quæ præcesserat, affectionem. 5. Aphor. 70.
SED quo artificio, siue tueri placet, siue in melius vertere, in ea varietate vtendum est? Neque 4. Aphor. 57.
enim varia, aër, cibus, motus, somnus; affectio, excreta distribui possunt. Superest, vt vel per inter- 6. Aphor. 40.
ualla primùm vrgentioris ratio habeatur altero non neglecto, deinde conuertamur ad oppositæ 6. Epid. sect. 3. 10.
partis prouidentiam, vt quod simul peragi nõ potuit, interpositis vicibus tentetur: vel certe exter- In ægris intẽperamenti prouidentia.
nis remediis, quæ diuersis diuersa accommodari possunt, res tota peragatur. Postremò, inquirẽdum
est, si inueniri potest ea medicamenti materia, quæ in proximam partem, & cui primùm obuiat,
vim suam exerat, eam vbi pertransierit, non similiter possit extra suis facultatibus in primo illo
membrorum congressu. Eiusmodi quiddam, si Galeno credimus, compositio ex tribus piperis ge- 4. De sanit. 11.
neribus habet, insigniter calfaciens ventriculum, eam tenui tamen calore, mobilíque, vt à ventri-
culo exiens hepar non inflammet, non corpus, non reliqua viscera. Ita fiet, vt dum proximum, vi-
ciniúsque membrum alteramus, distantius non lædamus contrariè affectum.

CAP. OCTOGESIMVMSEPTIMVM.

Instrumentariarum autem partium causa salubres, quemadmodum & hic ab optima constitutione de-

linquitur, ita & inuicem diſtabunt. Alia enim ſunt ſalubres erroribus, qui in formatione conſiſtunt; aliæ in his, qui in magnitudine, vel numero, vel poſitu. In formatione igitur plures contingunt errores. nam & figura partis, & ſi qua in ea cauitas eſt ſecundum naturam, vel meatus, vel orificium, vel aſperitas, vel leuitas, quando à naturali mediocritate receſſerit: ſi quidem parùm hoc patiantur, ſalubriũ corporum retinẽt appellationem; ſi verò amplius, inſalubrium. Quòd ſi tantus fuerit exceſſus: vt operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicentur. Secundùm autem quantitatem exceſſus atque defectus ad eaſdem ducit differentias. In numero verò, ſiue vna, ſiue plures, quæcũque ex ſimilaribus partibus fuerint, aut deſitiãt, aut ſuperabundent. Ex hoc genere etiam ſunt, quæcunque in nobis ſubſtantia præter naturam conſiſtunt. Reliquum eſt aliud genus quod ad ſitum cuiuſlibet ſimplicis attinet partis, in quo & ipſo quatuor ſunt omnes differentiæ. Prima quidem, quæ optima exiſtit: ſecunda verò, quæ parùm euariat, atque ideò ſalubre adhuc efficit corpus: tertia, quæ inſalubre, quandò amplius à modo receſſerit: & quarta, quæ iam ægrum receſſu plurimo reddit. Quæcunque igitur partes in figura delinquũt, veluti quæ blæſa, varæ, & obliquæ appellantur, hæ quum nuper natus adhuc tenellus eſt formatione atque alligatione, ad naturalem traducuntur habitum: quòd ſi iam aucto infante ad duritiem peruenerint, emendari non poſſunt. Sic & errores quidem, qui ad cauitatem attinent, cùm adhuc augeri perſeuerant, correctionem admittunt. Cùm autem iam ad vltimum peruenerint, nullus eſt remedio locus. Cauitates igitur quiete atque alligatione paruæ redduntur: magnæ verò partium operatione, & ſpiritus retentione, ſic & quæcunque foramina, oráque. Et quidem quæ naturalem magnitudinem partes exuperant, quiete ac commoda alligatione minores redduntur, augentur autem & naturali motu, & frictione moderata, & quibuſcunque aliis plus ſanguinis attrahere natura aptis. Deficientes verò partes, quæcunque ex ſanguine ortum habuerunt, corrigi quidem non eſt impoſſibile; quæ autem ex ſemine, propemodum ex-ſtit impoſſibile. Licet tamen aliquando loco eorum alia facere, quæ vſum aut diſſimilem præſtent. Earum verò omnium natura opifex eſt, medicus verò miniſter. Quæ verò numero excedunt, his ablatis cauſa ſalubris exiſtit. Inſpicere verò oportet, in quibus id fieri poſſit. Nam ſi impoſſibile appareat, tranſponere tentandum eſt. Eadem eſt & eorum, quæ in ſitu vitia ſunt, emendatio. Neque in obſcuro eſt, quòd duo ſæpiùs aut tria vitia eandem partem poſſint occupare; ſicuti in eo qui ventriculum paruum ſimul atque rotundum, atque aduerſus ſeptum habuit incumbentem. In ipſo etenim magnitudo, formatio, ac ſitus erant deprauati, temperatura quoque frigidior exiſtebat. Hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat. At ne adeò infeſtaretur, erat remedio locus. Nam quoniam repleto ventriculo difficultate ſpirandi premebatur, minus cibi, at magis alimento, opportuni, & qui non difficulter ſubduceretur, ter die aſſumebat. Alteri verò, cui obſtructio in iecinore ob vaſorum anguſtiam ſæpius contingebat, extenuans victus pro remedio inuentus eſt.

De cauſis tuentibus naturam inſtrumentariam ſequenti ordine agit. Primò, numerat naturas ipſas quot ſint, & quoduis genus rurſum partitur. Eſſe enim naturam organicam quadruplicem, & ſupra dictum & modò repetitum eſt, formatio, quantitas, numerus, ſitus. Formationis membra recenſet, figuram, ventrem, meatum, orificia, ſuperficiei modum. Cùm ergo tot ſint ipſæ naturæ humana erga quamuis earum conſtitutio vel optimè habet, vel deficit, lapſu tamen leui & intra ſalubritatem contento, vel paulo maiore, quem vocamus inſalubrem; quarto multò maiore, quem morboſum. Secundò, prouidet lapſæ figuræ ab ortu in pueritia, (pòſt enim nõ ſperat) prouidet autem plicatione æquali in oppoſitam figurã, deligationéque cõtinente inductam membro formam: cauitati verò (ea eſt altera formationis ſpecies) ſubuenit, ſi paucitate peccat, exercitio ſui operis & anhelitus cohibitione: ſi amplitudine labitur, oppoſitis ocio, & deligatione. Tertiò, lapſus quantitatis defectæ exercitio partis emendat, & dropacibus, quæ ſanguinem parti alliciant; auctam verò quantitatem quiete & deligatione reducit. Quartò, numerum deficientem carnis ſemper reſarcire ſperat; ſolidorum etiam per adoleſcentiam, eam, vbi quis exceſſerit, fruſtrà ſperat ſolidi regenerationem; ſed ſubſtituetur tantùm, quod vicem deficientis præbeat & ſupplet; cuius tamen generationem naturæ, non medico tribuimus. Quæ verò pars numerum naturalem exceſſit, ſi fieri poteſt, tollatur è medio, ſaltem transferatur in locum, vbi cum minore incommodo immaneat. Sic enim lapis collo veſicæ impactus, in veſicam artificio detruditur, ne vrinam impediat. In ſitu verò vitia nil nouum requirunt, ſed vel ablationem, vel tranſpoſitionem. Quintò memorat, ne in artificioſo ordine doctrinæ quippiam prætermiſſum ſit, iungi nonnunquam varios lapſus, qui compoſitam requirunt prouidentiam, facile tamen à ſimplicium cognitione tradita ſumendam. Proponit in medium exempla duo, de quibus ſuprà lib. 2. præceſſit ſermo: de eo, cui ventriculus erat rotundus, paucus & in ſeptum eleuatus; adde etiam, frigidus: iungebantúrque lapſus intemperamenti, figuræ, magnitudinis, ſitus quoque illi, (quando veram curationem negabat compoſitio) conſilio ſubuenerit: iubens eum vti cibo pauco, alente, facilè deſcendente, nec immorante ventriculo crebrò autem ſumpto: quo conſilio cauebat difficultatem, qua facile premebatur, ſpirandi. Alter ille vaſorum hepatis anguſtia laborabat: huic attenuantia ſumenda eſſe præcepit, caueri verò vel craſſa, vel flatulenta.

OCCVRRVNT verò in propoſita ſerie latiùs diſputandi loci. Primum, de numero naturarum, quæ in compoſitione ſpectantur. Alterum, de emendatione figuræ. Tertium, de cauitate corrigenda. Qartum, de numero. Quintum, quod omnium horum operationem aſſcribit naturæ, non medico. Reliqua enim manifeſta ſunt. Igitur de numero organicarum affectionum dubitari poteſt, Cur ordinem conſeruandi temperamenti non obſeruat: is autem ordo in temperamento conſeruando ſeruatus eſt, vt optimum ſeruaremus, lapſum pro varia temporum ratione, vel ſeruaremus,

vel ad

vel ad melius traduceremus; in organi verò conseruatione, solam reductionem lapsi docet? Præterea, Cur quatuor facit omnes differentias corporum in quauis ex dictis natura, optimam, salubrem, insalubrem, ægram, qui non ita dudum secauerat in septem sanorum corporum classes & octauam neutrorum; nonam verò ægrorum? Dum verò formationem partitur in quinque, & à se ipso recedit, qui agens de morborum differentiis tripartitò secat; & ab Auicena, qui quadripartitò. Sed cùm morbos additi numeri diuidat in additionem rei naturalis, & rei præter naturam, obuiat topicæ regulæ, Si genus generi opponitur, & species speciei. Si enim morbus additi numeri, & deficientis opponuntur; estque species eius per additionem, excessus rei præter naturam; constituenda species est deficientis in numero morbi per absentiam rei præter naturam: quod ne intelligi quidem potest. Et quidem de differentiis affectionum ita dubitari potest. Solui verò sic. Conseruatio temperamenti, siue optimi, siue lapsi, propterea præceptis medicis indigebat; quia cùm temperies, & intemperies actiuæ qualitates sint, habent illa temperamenta contraria agentia sex, à quibus euertuntur & mutantur, nisi præscripto medico caueantur; compositio, qualiscunque obtigerit, caret euertente. Per se itaque citra medici auxilium durabit, siue optima fuerit, siue deficiens ab optima. Superest sola lapsæ reductio medicam manum expostulans. Cùm verò cogunt Galenum perstare in numerosa illa corporum sectione, nimis quàm molesti sunt. Magis enim decebat in compendiaria disciplina, non referre eas sectiones, quarum immodica præcessit disputatio. Condonari potest, quod quædam, potioráque membra in memoriam reducat. Sine culpa autem exactiota membra prætermittit, qui cum laude potuit vniuersa præterire. De partibus verò formationis varietas, neque omninò de nomine est, neque de rerum varietate; sed ex medio quodam genere, de optimo scilicet docendi ordine. Nam & qui eas partes tres facit, nullam omisit, & qui quinque, non adiicit. Sed aliquanto artificiosiùs numerantur tres, vel quinque cum Galeno, quàm quatuor, cum Auicena. Constat enim membri formatio ex externa dimensione, quam appellamus figuram, & ex superficiei conditione, quam asperitatem & leuitatem nuncupant, & tertiò ex interna cauitate. Cauitas ipsa rursum in tres illas secatur differentias, ventrem, meatum, orificium; ita fit, vt & tres numerentur, & quinque. Cur verò numerentur ex cauitatis speciebus, venter, & meatus reiecto orificio, non video. Nam quod attinet ad locum topicum, quem ex Aristotele citant, etiam in multis aliis fallit; fierique potest, vt opponatur species subalterna specialissimæ, inæquale æquali, ægrum sano, morbus numeri additi, morbo numeri diminuti. Ita fiet, vt secetur inæquale in maius & minus, non æquale: & ægrum in tres naturas morborum, non sanum: & additio numeri per rem naturalem, & præter naturam, non numeri defectus.

Cap.7. Auic. secunda 1.3. 4.Top.3.

Solutio primi. — Secundi. — Tertij. — Quarti.

ILLVD quis magis mirabitur, quod Galeno placuerit appellare lapidem, vel lumbricum morbum, non morbi causam: bilem verò in tertianario præter naturam illis similiter auctam, non morbum, sed morbi causam. Sed non frustrà in eam descendit sententiam, intelligens id oportere insigniri appellatione morbi, cuius præsentia lædit functionem, & absentia ruetur & sanat: id quod conuenit lapidi & humori obstruentibus. Obstructio enim illa, quæ media intercedere videtur, cùm non sit medico amolienda post lapidem, vel seorsum à lapide, non iudicatur medico, res alia interposita: bilis tertianarij, interuentu intemperamenti membris impressi lædit, sicut sanguis in inflammatione: id intemperamentum, cùm peculiarem præbeat indicationem curanti, possitque manere, excluso licèt humore, valde meritò compellat eam bilem tertianæ causam, obstruentem verò lapidem non causam, sed morbum. Sed hæc alterius sunt & loci, & considerationis. Propria verò huius contemplatio est, cur ex duobus illis primis vitiis, figuræ emendationem in solis speret pueris; cauitatum verò etiam in adolescentibus. Cuius ea est verissima ratio; quòd figuram ossis substrati inflexio vitiat, respondentibus cum cute musculis ossis formationi. Cùm itaque ossis duritiés non concedat in torquenti, nisi per ætatem tenerum sit, & molle, post pueriles annos nullus reliquus est correctioni locus: cùm cauitates membrana intus tactæ natura & contrahibili in angustum, & in amplitudinem distensibili, toto adolescendi tempore spem præbeant reductionis in iustam mediocritatem. Ita ratio præsagij constat. Reducit verò figuram, primùm manu, deinde deligatione. Cùm enim consuetum omne requirat vel frequentem, vel continuam ad oppositum deductionem, in lapso temperamento repetebantur, hìc continuantur emendantia; quoniam difficiliùs vincitur ossis inclinatio, quàm temperamenti. Ideò autem exempla vitiosæ figuræ proponit blæsos, quibus genua extrorsum, & varos, quibus introrsum flectuntur, & obliquos, quorum dorsum incuruum fit, quoniam illæ duæ partes corporis molem sustinent, crura per motum, dorsum per quietem stante aut sedente homine. Cùm ergo pre labore fatigata deficiunt, intorquentur. Cauitati verò emendandæ duo adhibet remedia & strenua, & gnaua: dilatandæ quidem, operationem, & spiritus cohibitionem; è quibus operatio est materiæ aptę in cauitatem receptio. Ita enim membranæ omnes, & vesicæ amplificantur, dum interior membrana à concepta mole distenditur, & dilatatur. Ergo ventriculus copioso alimento grandescit, vt adulti, nisi plurimum insumant, non exsatientur, thorax vociferatione, cerebri ventres meditatione; sic vterus gestatione, vbera lactando, seminaria vasa vsu coeundi latiora fiunt. Vnde euenit, vt quanto quis fuerit incontinentior, minùs indies continere se possit; quò magis abstinuerit, magis possit. Nam operatione ipsa distenta vasa, quantò plus seminis capiunt, tantò veneri proniorem hominem reddunt. Esse autem talia ventrium illorum exercitia etiam Hippocrates scripsit. Cohibitio verò spirationis præstans, & ipsum expurgandis, dilatandisque corporis meatibus excogitatum remedium est. Cùm enim thorax in me-

Dubitatio. — Cauitatum emendatio. — 6.Epid.sect.5. 11. — Cohibitio spiritus.

dio corpore locetur, si aëre impletur magna aliqua inspiratione, clauditúrque ligulæ operæ supremum laringis osculum, & tertiò musculis pectoris thorax totus premitur: necesse est pressum vndique copiosum aërem meatibus corporis inseri, & intrusum ea reddere & purgatiora, & latiora, *[3. De sanit. 3.]* ventris, capitis, brachiorum, crurum. Quin etiam pro varia pectoris constitutione in eo opere machinamur detrusionem, & impetum aëris, vel deorsum magis ad ventrem, vel sursum ad caput. Si enim cohibito, quemadmodum explicatum est, spiritu septum tendatur, & ad ventrem prematur, aëris contenti vis ad ventrem, & quæ in ventre sunt pellenda, cogitur; sin septum laxè demittitur, aër sursum conscendens, faciem, collum, frontémque inflat; hoc tubicinibus, priùs illud parientibus, & deiicientibus ex vsu est. Accommodatè itaque retenti aëris intermedio angusti natura ventres, meatus, ora latescunt, & maiora fiunt. Quòd si dictæ inanitates fortè amplitudine peccant, contrariis auxiliis ad moderantiam redibunt quietè, facilique, & parua spiratione. Ita ventriculum angustat parsimonia, seminaria vasa pudicitia; omnia verò, parua & libera anhelatio, non cohibita, non intenta, non magna. Sic obstructis consulimus accliues ante cibum conscensus. *[Tertia. 1.2.]* Infantibus per quædam interualla ploratus laudamus, scilicet validè conscendendo exercitatis, pariter & lachrymantibus respiratio crebrò magna, contentáque fit. Multus autem aër per expirationes pressus, cùm vniuersus per arteriã effundi non possit, per corporis vniuersas cõpages, meatúsq; discurrens reserat & expugnat ieiunũ hominem. Nam cibato magis detrudit ad membra incoctũ alimentum. Lachrymæ verò præter vtilitatem dictam, etiam humiditatem exhauriunt, qua pueri turgent.

SEQVITVR, vt de morbis in numero deficiente Galeni sententia disputetur. Habet enim carnosas partes per vniuersam vitam regigni posse, solidas minimè. Caro ergo tam facilè deficiens succrescit, vt in vulneratis etiam senibus sæpe cogat adhibere, quæ carnis augmentum coërceant, tam pertinaciter augetur; neque solum, quod quidam scripserunt interpretes, alteri carni vnita, sed & supra rasam caluariam; quoniam secundùm naturam carne tegenda est, illius opere ossi adnascitur; *[Carnis generatio. 3. De temp. 1.]* propter & agentis & materiæ copiam. Nam ex sanguine in carnem prompta versio est, cuique sufficiat per totam vitam etiam senescens facultas. At sanguinis in solida mutatio, nisi intercedente media quadam transmutatione medullæ, aut glutinis, aut seminis, non fiet vnquàm: cui morosæ, *[1. De semine 10. & 13.]* difficilique actioni post pueritiam facultas succumbit: præsertim ait Galenus, quoniam vis informatrix, à qua regeneratio spectatur, deficit in genito à pristino robore, quo in vtero valebat dupliciter; tum quia intra oculos maternos fouebatur, iuuabatúrque in formandi opere ab altera formatrice per totum vterum distributa; tum quia in vtero formatrix intra semen ipsum continebatur, agénsque materiam per se totam occupabat: in edito verò fœtu, licèt vis hæc in formato osse ma- *[6. De locis. vlt.]* neat (manere enim alibi ostensum est) nun tamen intrò occupat materiam fingendi membri, sed attingit tantùm. Ob has necessitates labantis facultatis caro etiam senibus reparatur; solidum, nisi paucum & puero, non renascitur. Materiæ verò affluentia caro fit, non os; quoniam sanguis in membris nunquam non adest, semen verò vel nullum est, vel paucissimum. Ita Galenus de proposita difficultate interrogatus respondet. Aristoteles verò in agente conuenit, in materia licèt non recipiat semen, verùm & ipse opinatur sanguinem parua mutatione abire in carnem, longa & multa alteratione in solida. Cùm ergò præuertat operatio naturæ sanguinem in carnem vertentis, non re- *[1 De fract. 41. 2. De artic. 45.]* linquitur solidorum generationi materia. Sed præstat dictis causis adiicere tertiam alibi à Galeno explicatam: frigiditas, inquam, cum siccitate, & duritie solidorum facit, vt cesset in illis confestim regeneratio abscissi; quæ eadem in causa sunt, vt per senium deficiat etiam ipsarum iam genitarum partium nutritio. Quod enim ætas toti affert incommodum propriæ alitionis, spermaticis ipsa natiua temperies quodammodò præstat, non tollens in totũ nutritionem, sed deficientis regenerationem; & quod maius est, in fractis, vel diuisis multis vnionẽ. Non enim extra pueritiam contingit, sed per ora tantùm extrema medio quodam glutine diuisa cohærent, & ferruminantur, non vniuntur; cogente hac, quę modò allata est in quibusdam membris, causa duritiei, siccitatísque innatæ. Ea enim impedimento est, quominùs sicca illa per se tota in vnitatem mixtionis deueniant. Placitum ergo Galeni in hunc modum confirmatum est. Nunc aduersariorum excutienda sunt argumenta: quorum primum est, oportere, si caro perpetuò renascitur, vt non senescat vnqnàm, neu pereat: *[2. De anima 3.]* alterum, si continet forma superior vires omnes inferiorum, quod Aristoteles docuit, sicut trigonum in tetragono; quomodò plantæ & insecta in totum abscissas partes reponere possunt, perfecta animalia non possunt. Cùm verò etiam dentes, non ex sanguine, sed ex ossium mandibularum alimento formati, toti decidentes, quod plus est, quàm mutilati renascuntur, etiam 20. anno, etiam 30. nonnullis 70. Cur non igitur & reliqua solida reparabuntur? Postremò, solida augent sese præ con- *[Solutio primi.]* fecti alimenti copia, cur non itaque & reponent deficientem partem? Quibus ita seriatim satisfaciendum est. Senij ratio, & necessitas non est sita (quod alibi ostensum est) in parte reparata; sed in residua fæculẽta, quæ ab ortu indies exhausta magis, & in cinerẽ versa, aditum alimento non concedit, nec accedentẽ sanguinẽ præ frigiditate & siccitate sibi vnire, assimilaréve potest. Et quemadmodũ antiqua olivueta, vbi cæduntur, pulcherrimè germinant, fructificántque; non tamen ideò minùs senescunt, quia defectus & marcoris causa in antiquo trunco est, non in germine: sic carni abscissæ in animalibus euenire certum est. Adde, quod marcor & senium non tam sequitur carnium, quàm solidorum, in quibus ratio allata locum non habet, in nutritionem. Cur non possint perfecta *[Secundi.]* animalia, quod imperfectiora illa; multa afferri queunt. Primùm, solet natura ita cunctorum incolumitati prospicere, vt variis ingeniis omnibus rebus sufficientiam præstet, durationémque.

Itaque

Itaque quædam armis munit, magnitudine alia, nonnulla robore; sunt quæ æstu solo polleant, alia pernicitate currendi, fugáque salutem suam tutantur: nec vni generi concedit omnia; sed quæ his donat, illis negat: cúmque plantæ non sentiant noxia, neque motu vitent, patent iniuriis: quod videmus per hyemem procedentibus foliis, fructibus, ramis etiam in multis, & rursum per æstatem exustis. Ne ergo citò perirent, consuluit illis vi valida generante, qua partes necessariò casuras substituerent; in perfectis autem animalibus, quorum sensus, motúsque vitam partium tuentur, hanc vim multo constituit imbecilliorem. Potest & ita solui ambiguitas. Cum priora illa viuant excrementitio humore paratu facili perpetuò reponuntur: eadem de causa, qua animalium carnes: perfecta animalia, & potissimùm homo miscibilium finis, plurima mixtione constantia, difficulter, & ex magnis interuallis materiam obtinent regenerationi appositam, ideò nec regenerant. Sed & ita non perperàm explicari potest. Plantæ & insecta magis sunt animatorum congeries, quàm vnum suis partibus constans. Nam homo, aut equus variis partibus varia subit munera, neque eadem est pedis, quæ manus, aut capitis functio: in arbore verò vnusquisque per se ramus edit stolones, folia, fructus, semina, quæ omnia vni trunco cohærent. Sic insectorum circuli sua quædam animalia sunt, & suis reguntur singuli viribus, in vnum insectum connexi, appensique: ideò & vis generandi, sicut reliquæ omnes per partes sparsa est, & germinant illorum non solùm semina, sed & rami, & cortices auulsi. In animalibus perfectis, cùm vires per partes distribuantur; illa gignendi, testibus affixa est, in reliquis admodum exigua, & obscura latet. Iam quod de dentibus opponebatur, diluitur cogitanti excrementicias has partes, dentes, vngues, pilos ideò semper augeri, quia excrementa per ętatem non minuuntur; sed eo augentur magis, quo minùs coquitur alimentum. Quæ autem nunquàm non augentur, abscissa necessariò renascentur. Nam quod non sequatur solida regenerari, quia augentur, hinc intelligi potest. Facultates naturales iuxta præscriptum natura ordinem, non aliter operantur. Est autem ordo in alendo, vt primùm ex alimento reponatur, quicquid ex membris dissolutum fuit: si quid superest, in omnem dimensionem membrum incrementum suscipit. Si adhuc residua est alimenti portio, ea abit in partem deficientem. Cùm ergo semen solidorum alimentum malè sufficiat, torúmque expendatur in priores vsus, non superest regenerationi copia. De his ergo ita definitum est.

Auerrois 7. Collec. 1.

Tertij.

Quarti.

IN CALCE expositionis videndum de sententia illa [*Omnium natura opifex*] quem sensum habeat. Videtur enim aër frigidus & alimenta similia emendare feruidam intemperaturam, nil agente natura. Naturali enim qualitate talia necessariò immutant. Quidam putant satis magnum in eo opere ingressum obtinere naturam, dum refrigerantem aërem cordis, arteriarúmque pulsu trahit, apponitque membris; alimentum verò refrigerans distribuit & vnit. Sed quem locum præstabunt naturæ, dum manu fracta ossa vniuntur, vel luxatū os in cauitatem reponitur? Oportuit audire Galenum explicantem nonnulla eorum operum, quæ boni gratia in homine fiunt, ab arte expectanda fore, non à natura, alia è contrario, quædam ab vtroque: & præsentem sententiā non ad omnia opera referre, sed ad ea tantùm, de quibus agebatur, regenerationem scilicet deficientium partium. Hippocratem autem dicētem naturam esse morborum medicatricem, ita explicare, quòd plurima, non quòd omnia sanet natura. In his ergo, quæ ab vtroque sperantur, præstantúrque, docet in præsenti Galenus opificem, potiúsque agens esse naturam: medicamenta verò instrumenta sunt proxima operanti naturæ; remotius est ars medica; remotissimum medicus. Quænam autem sit illa natura regenerans, non est facile dictu. Præclarè enim dixit in Hippocratem Galenus, solere eum, quæcunque causarum in rebus abditæ sunt & minùs in se cognitæ, naturæ nomine occultare. Ita Deum, animam, naturales facultates, informatricem, ipsam mixtionis proprietatem naturam compellat. Vis autem regenerans, vel nutritoria est, vel informatrix. Aliarum enim nulla esse potest. Atqui nutritoriæ vires excedit. Nam nutritioni præsidens sola absumpta reparat, & auget. Hæc etiam dentes & cornua, quæ non erant, producit: Relinquitur esse informatricem in membris omnibus residuam, sed obscuram; in testibus verò eminentem, illam, quæ vnam tantùm partem, hanc, quæ omnes effingere possit.

Lib. De const. artis 14.

6. Epid. sect. 5. 1.

9. De plac. hy.

6. De loc. aff.

CAP. OCTOGESIMVMOCTAVVM.

Reliquum igitur id morbi genus est, quod & similaribus & instrumentariis partibus commune existit, solutio scilicet continuitatis. Quam quispiam fortè his vnquàm adesse negaret, qui integra sanitate fruuntur, quoniam semper sit passio. Quem sanè latet eandē in omnibus generibus fore dubitationem. Nisi enim operationis læsio sensibilis sanitatem ab ægritudine separet, sed qualitatem tantummodò dispositionis introspiciamus, perpetua passibilitatis dogma necessariò recipiemus. Cùm nullus sit qui omnes optimas operationes habeat. Sed de hoc quidem, vt quod ad Logicam magis pertineat contēplationem, seorsum consideretur. inculpatè sanis] Id est, qui nondum sunt aut neutri, aut ægri.

De causis conseruantibus tertiam naturam perfunctoriè agit, eò quòd rarissimus casus est, & qui facile sponte sua sanetur. Est enim solutio intra sanitatis limites, quæ famescenti & sitienti in ventriculo adest, aut quæ purgaturo excrementa in intestinis & vesica: quare solam mouet de appellatione dubitationem, quam ceu dialecticam reiicit, num possit, qui resolutionem patitur, esse adhuc sanus, non æger.

DE solutione verò illa memoranda sunt. Differentia est solutio vnitati opposita, quarum tamen

genus innominatum est, cùm duæ reliquæ naturæ etiam generis nomen obtineant, temperaturâ, & compositio. Differentiæ autem illæ ita secant genus apud Galenum, vt diuisio morbum constituat, vnitio sanitatem. Et euenit quidem illud frequenter, sed aliquando vnitio morbus est, solutio sanitas, in eo qui vel ore, vel podice clauso ortus est. Quod verò ad Galeni placitum spectat de contemnendis dialecticis difficultatibus, licèt ab eo sæpe commendatum, nostris raró admodùm obseruatum video. Sentit ergò doctissimè simul cum Platone in Timæo, dum agitamus disciplinas, quæ de rebus sunt, non esse immorandum, non disputandum, non definiendum de multis quæstionibus, quæ erga verborum proprietatem mouentur. Nisi enim ita talia valere sinamus, tardè, aut vnquàm ad metas doctrinæ perueniemus. Cùm enim Theoremata dialectica disciplinis omnibus necessaria sint, nec simul cum illis addiscenda, scientia, scilicet, & sciendi modus: conuenit ante disciplinas de rebus agentes perspecta esse, & ea in disciplinis seruari; qualia ars syllogizandi, finiendi, diuidendi. Quæ verò cùm dialecticis muneris sint, ibi non sunt integrè, quia tot non potuerunt, explicata definitáque; quæ nomina & rationes significent subiecta omnia & materias artificum omnium: talia præstat per ocium speculari, non in scientiis, vel certè logicis committere determinanda. Is verò, qui disciplinam tradit, præfatus nil sua interesse nominum proprietates distinguere, vti liberè potest; modò hac, modò illa pronunciandi ratione, tantùm res ipsas nulla prætermissa integrè assequatur, & doceat. Quod institutum sequens Galenus nonnunquàm tribus nominibus significat corporis humani habitudines, neutro, sano, ægro; quorum singula latitudinem habeant amplam: nonnunquàm duobus, sano, ægro, amplis item, aliquando sanitatem insectilem, indiuiduámque opponit morbosis affectibus, re ipsa ostendens extra dialecticam contemnendas esse eiusmodi ambiguitates, & pro arbitrio nominibus vtendum.

Nominũ disceptatio. 1. Topi. 1.

SECTIO TERTIA.

Salubres verò causas, vt his, quos nemo dubitat ægrotare, deinceps percurramus à mala temperatura exordium facientes. Hic verò prius distinguamus, quæ omnes ferè medici prætermittunt; alias quidem esse salubres causas eius temperaturæ quæ iam facta est; alias ante illam, quæ & adhuc fit, sicuti etiam alias eius, quæ futura est. Huius itaque postrema, hæ quidem in præseruatiua artis parte continentur, hæ verò in salubri. Prima autem inter omnes in curatiua tantummodò, sed eius, quam mediam inter vtranque locauimus in præseruatiua & curatiua. Iam enim factam atque existentem ægritudinem curare oportet, sed quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibendum est, ne fiat ab ea, quæ est in corpore, dispositione. Eius autem, quæ adhuc fit, quod quidem factum est, curare opus est: quod autem futurum, prohibere ne fiat. Prohibebitur autem sublata ea dispositione, quam sequi natura apta est. Talis verò dispositio causa antecedens appellatur. Facta autem ægritudo curabitur, soluta ea dispositione, à qua primùm ea, quæ secundùm naturam læditur, operatio. Quam quidem & ipsam morbi essentiam dicimus esse.

Absoluta tractatione conseruantium causarum transit ad efficientes in ægris: & ex more definitiui ordinis præmittit diuisionem, vt per membrorum essentiales finitiones doctrina perficiatur definitiua. Cùm ergo præsenti sectione curandi proponantur intemperamenti morbi, primùm diuidit morbosa intemperamenta. Secundò, §. Curatio verò, docet curare factum intemperamẽtum. Tertiò, §. Quæcunque igitur, curat fiens. Quartò, §. Si igitur ipsi, redit absoluere facti curationem. Hic diuidit in factum, fiens, futurum fieri, explicans singula exẽplis membra. Secundo facto inquit deberi curationem, ablatione morbi, futuro præcautionem, ablatione antecedentis causæ, fientis, ceu ex vtroque remedio constantis, prouidentiam omittens.

PRIMVM de Galeni serie disputandum est, tum de diuisione, tandem de methodo curatoria. Ergo inter morbos meritò primum locum obtinuit intemperamentum, eò quòd proprius est similarium partium morbus, quas natura & origine priores organicis esse constat. Cùm verò fienti intemperamento partim præcautione subueniat, partim curatione; non concedens vocari curationem prouidentiam, quæ causæ adhibetur morbificæ, recedit à vulgi vsu. Curari enim se tum maximè fatentur, cùm in febribus, vel purgante medicamento, vel vena secta vacuantur. Recedit & à se ipso, qui in methodo eam operam ideò appellat curationem, quia exercetur in homine decumbente & ægro; curationis antè verbi vis ea esse videtur, applicatio remedij releuantis ab ægro morbum. Sed nunquàm non habendum ante oculos est, ne de proprietate verborum anxiè dissetamus, sed sicut illæ difficultates in vtranqne partem trahi possunt, in neutram demonstrari: ita nos modò hac, modò illa significatione, prout res & occasio fert, variè in vsum trahamus. Dum verò factum inquit curari ablatione intemperamenti, quod morbi causam appellant; difficilis locus à quibusdam in hunc sensum explicatur. Quoniam morbus temperamenti aliud est, consequénsque ad intemperamentum, Galenus non appellat hic illud temperamentum morbum, sed causam morbi. Verum si est vnus quisq; author ex se interpretandus, neq; Galenus separat eiusmodi rationis discrimina, vt febrem opinetur esse aliud, quàm calorẽ immodicum, hydropem verò intẽperiem hepatis frigidam; non est verosimile ea hic obiter seiunxisse, quæ nunquàm ex professo agens separat; quæque separare non modò nil interest medici, sed obest etiam; dum præter intemperamentum quiddam aliud consequens abigendum esse arbitratur. Accedamus itaque magis Leoniceno doctissimè suspicanti librarij imperitia verbum οὐσίαν, id est, essentiam in αἰτίαν, id est, causam, commutatum fuisse, qua lectione sensus euidens est.

11. Ther. 2.

De diuisione verò res est maioris & operis & laboris, intentóque egens animo. Frequẽtes enim sunt, celebrésque apud medicos subsimiles intemperamẽti morbosi, & febris diuisiones, quę quia subsimiles sunt, multos deludunt, quasi sint vna. In separando enim ea, quæ multa similitudine cohærẽt, rerum omnium doctrinam versari dicebat Hippocrates. Prima, intemperaturarum quædam æqualis, alia inæqualis est: æqualis hectica, inæquales reliquæ. Secunda, quædam dispositio, vt diaria febris, alia habitus, vt hectica. Tertia, media, vt putrida. Tertia, præsens; alia facta, vt præsens diaria, vel hectica, alia fiens, vt putrida. Tertia futura, quæcunque nondum actu adest. Variare autem diuisiones dictas, vel exemplis allatis ostenditur. Ratione verò sic. Æquale temperamẽtum siue probum, siue improbum, occupat partes omnes temperati, ita vt nulla inter eas actio, pugnáue sequatur. Inæquale verò contrà; vnde fit, vt æquale citra externum adiutorium non vincatur, deficiente scilicet interno agente, sed inæquale; ideò hectica ab interna causa incurabilis, & ferè omnes febres intemperaturæ sunt inæquales. Quæ autem sint omnes illæ partes, non satis conuenit inter authores. Galenus explicat proposito exemplo de ligno, quod ita ardet, vt exemptum à foco nulla parte repræsentet lignum, sed totum abeat in prunam, & cineres; vel in lana, quæ eò vsque imbibit turgentem succum, vt nulla parte colorem pristinum seruet. Quidam per æquale temperamentum obtineri credunt omnes partes, tam minimas mixti, quas vocant formales, quam componentes minima illa, quas dicunt materiales. Sed si verum est in mixto manere elemẽtorum vires, temperamentáque; non potest extendi per partes materiales mixti temperamentum. Mitto, quod paucissima sunt mixta, in quibus vel destillatione, vt vinum, vel lotione, vel tempore, non separentur partes varij temperamenti. Sufficit æquali temperamento partes omnes etiam minimas mixti, sicut vna forma, ita & vno temperamento possideri; quarum altera non agat in alteram, sed omnes mutuò se tueantur. Nam elementales illæ portiones ab vna forma mixti eam varietatem partium, licèt inuisilem exposcente, citra pugnam continentur; nõ aliter quam in animatis ad sensum organorum dissensio & pugnantia. Sequens diuisio manifesta est in dispositionem, habitum, & vtriusque medium. In postrema penitùs consideranda est verbi fientis, apud Galenum multiplicitas, quam qui non intellexerunt, multi fœdè lapsi sunt. Est enim vna fientis morbi, vel intemperamenti species, dum quippiam ita à causa oritur, vt ablata causa confestim cesset, non requirens vllam ad factum prouidentiam: de quo genere & libr. Ther. 8. meminit, dicens: *At quæ in generatione febris est sola efficientis causæ ablatione cessat*, & libr. priore De locis affectis. Hoc genus fientis morbi aliud esse à præsenti, apertissimè apparet; cùm illud causæ tantùm indicationem præbeat amouẽdæ; hoc verò & causæ & facti. Aliud est fiens illud, quod ideò dicitur, quia in motu est nondum ad terminum, perfectionem, æqualitatémque perductum: quo significato lib. De differẽt. febrium, & sæpè alibi, putridam & diariam febres, vocat fientes calores, vel intemperamenta; quoniam nondum accessit in illis eò calor, vt æqualitate partes omnes possideret: demum fiens hoc cum inæquali intemperamento conuertitur; factum cum æquali. Distare autem etiam fiens hoc à præsenti ex eo intelligitur, quod hìc diariam vocat factam, quæ illo significato fiens est, nõ facta. Sensus verò fientis in præsenti est, id quod nec ex toto productum est, nec omninò non ortum, sed cuius aliquod effectum iam apparet, aliquod in posterum expectatur.

Lib. De medicat. 1. Intemperaturæ sectiones. — *6. Epid. sec. 2. 47.* — *Li. De inæqual. intemp. 1.* — *1. proch. 33.* — *3. Simpl. 15.* — *Fientis multiplicitas.* — *Cap. 1.* — *Cap. 4.* — *1. De differentiis feb. 1.* — *2. De pres. puls. 2.*

De methodo verò curatoria à Galeno tradita, ita dubitari potest. Non videtur fiens intemperamentum perpetuò duas illas exigere indicationes, facti & futuri. Si enim non datur in homotono & peracmastica, quas nemo fiẽres esse negat, reditus vllus nouæ accessionis, sed febris ab initio constans, vel par durat ad solutionem vsque, vel minor est, quid est futurum illud, quod timetur, cuique vacuatione causæ prouidetur? Facti verò scopus post vacuationem locum habere non videtur, si verum est distare fientem à facto morbo, quia quod fientis factum est, à causa pendet, non simpliciter factũ. Si enim factum fientis ab humore pendet, consequitur, vt à vacuatione sua sponte cesset citra medici operam. Methodus verò curandi facti intemperamẽti verti etiam in dubium potest. Constat diarias & hecticas factos morbos oriri nonnũquam à causa quapiam iræ, aut mœroris, nec sanari manentibus causis illis, sed oportere abiici illas prius, amouerique, vt etiam horum curatio composita, non simpla euadat. Quibus ita satisfaciendũ est. In finitione fientis, verbum futurum ex noto dialecticorum principio non infert actum, sed solam potentiam, & aptitudinem. Illi autem synochi cùm sanguinem contineant vitiosum inducturũ nouam febrem, si præsens cessasset, dicuntur componi ex facto, & futuro intemperamẽto. Quòd verò de parte facta opponebatur, quasi penderet à causa, inficiendum est; si pendere intelligitur conseruatio rei permanentis ab humore. Quod enim primo de locis ostensum est, morbus nec causam continentem habet, nec pendet aliũde duratione, conseruationéque sua: si verò actione naturæ sæpè cessat calor, vacuato humore, fit non tarò etiam, vt humoris ipsa purgatio à natura, non à medicamento prodeat: nec tamen proinde ociose consulitur medico, vt vtrique operi incumbat, vbi natura ociatur, aut impotentior est. Cæterùm factum intemperamentum, quatenus factum est, iunctã causam non habet; ideò non includit compositam intentionem: nil obstat tamen manere agentem causam simul cum facto intemperamento, quo tempore priùs causa auferenda est. Sed id, ceu rarum, in ampla tractatione artis ad Glauconem commonuit Galenus, non in præsenti compendio.

1. ad Glauc. 3.

Curatio verò vnam præcipuam, ac communissimam habet intentionem, ad id quod est dispositioni auferenda contrarium. Ex hoc siquidem genere sunt causæ illæ omnes, quæ sanitatem efficiũt. Secundum partem

verò ex vnicuique dispositioni contrariis. Calido igitur affectui causa frigida contraria existit, frigido autem calida, eadémque in cæteris proportione. Etenim si omne immoderatum est, præter naturã, moderatum verò secundùm naturam, necesse est omninò, vt immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur. At manifestum est, quod secundùm potentiam, non autem imaginationem, & calefaciens, & refrigerans, & quæcunque alia huiuscemodi oportet assumere. Voco autem secundùm potentiam, quod re ipsa vere tale existit, quale esse dicitur. Secundum imaginationem autem, quod ex prompto quidem sensu tale esse imaginamur, cùm tamen verè tale non sit. Sed quæ sint hac ratione distinguẽda, diximus in libris, in quibus de simplicium medicaminum potestatibus agitur. Ad inuentionem autem salubrium causarum, quæcunque quidem vt ad eam quæ iam facta est, ægritudinẽ causæ salubres existunt, via illa doctrina vtendum, quæ id quod imaginamur, ab eo, quod talem habet potestatem, separatur.

In curanda facta intemperie primùm in genere docet, applicanda esse contraria intemperamenta: secundò, ostendit ratione. Morbosum intemperamentum est, immoderatum, nec curabitur, nisi ad moderantiam redigatur. Atqui reductio, nisi à contrario, sperari non potest: non curabitur igitur citra contrarij adhibitionem. Tertiò addit, cùm duplex sit contrariè intemperatum, quoddam secundùm sensum, & exteriorem superficiem, quomodò vinum & piper frigent; quædam potentia & virtute; adhibenda esse curationi, non sensu, sed potentia contraria.

Curatio nõ contrariis perficiatur.

VNA propositio huius loci, & ea curatoriarum omnium maxima, perfici curationem omnis facti excessus contrario excessu, primam dispositionem habet probationis, alteram veritatis. De probatione Galeni, quoniam videtur medicis principium; qualia supra demonstrationem sunt: de veritate, quòd multa contrà opponantur. Et de probatione quidem pronunciatum hoc, Conseruari similibus omnia; deleri verò contrariis, vel primum est artis conclusum, vel certè principium. Et quemadmodum Geometræ postulata sua, indemonstrabilésque finitiones, non per priora aliqua conficiunt, sed inductione aperiunt, manifestántque; ita Hippocrates, Quicunque morbi, inquit, ex vacuatione fiunt, repletio sanat, & ex repletione vacuatio, & aliorum contrarietas: & alibi. Qui morbi ex ærumna fiunt, quiete sanantur; quibus verò quies originem dedit, laborem. Quòd si Galenus hic per priora assumpta ostendit, physicum agit, non medicum; quod in libris De elementis, & de temperamentis non rarò præstat.

2. Aph. 22. A De nat. hum. 2.

Obiectis verò integrum volumen Galenus pollicitus est soluendis quæ hic breui explicare operæpretium est. Non habent, inquiunt, morbi omnes contraria; cùm tamen morbi omnes admittant curationem, vbi immodicè non excessere. Reiicit Galenus: quoniam contraria Aristoteli pressiùs dicuntur in sola qualitate, extra quam multi morbi visuntur: cui definitioni verbi si standum est, verbum contrarium in oppositum commutandum est. Sed obtinuit vsus, vt contraria latiùs pateant, ita vt nec Aristoteles ipse angustas illas leges verborum obseruauerit, dum formam priuationi, demum principia naturalium rerum contraria esse docet.

Solutio primi. 4. Top. 3. 11 Theo. 12. 1. Physic. 7.

Secundi.

Opponunt & illud. Qui dum valet, calidus est in primo, vbi per alterum caloris gradum ægrotat, morbo laborat calido; qui tamen solis temperatis, non frigidis conualescet. Si enim temperatum medicamentum tantum labitur à sanitate sua ad frigidum, quantum ad calorem morbus ipse, nimirum curare poterit. Sed medicamentum illud, vt toti speciei humanæ temperatum est, ita Petro laboranti non temperatum, sed frigidum.

Tertij.

Quidam etiam ita insurgunt; Si accessus frigidi tollit ab homine præexistentem calorem, quoniam incompatibiles sunt: quomodò non magis præsentia caloris prohibebit accessum aduenientis frigoris? Minus est enim se tueri, quàm aduersarium abigere. Cæterùm ita natura comparatum est ob non contemnendos vsus, vt contrariæ qualitates mutuò se a subiecto abigant, sese autem tueri, ne deficiant, accessu contrarij etiam remissioris non possint. Si enim contraria se non abigerent, nunquàm rerum species, manente materia, perirent: si prohiberetur nouæ qualitatis ingressus, nunquàm noua substituerentur; quò ergo in inferiore orbe generatio, corruptióque perennarent, ita institutum proinde à natura est.

Quarti.

Dubitant nonnulli, si non cessat naturalis actio vsque ad inductionem similitudinis suæ, non secus quàm animata, anteà quàm suo semine vitam in altero substituant: medicamentum in secundo frigidum non temperabit tantùm, sed infrigidabit, intemperabitque febrientem. Et id quidem verè concluderent, si curante remedio diu, & vltra temperamenti metam medicus vteretur. Nunc verò contrà euenit eousque perseuerante medico, quousque ad mediocritatem corpus redigat tantùm.

Quinti.

Idcircò etiam sequitur actio à medicamento, non superiore, sed pari morbo. Quæ enim agunt superando, & in suam trahentia similitudinem, superent passum necesse est. In actione verò perfectiua & mutua non oportet: ea est, quæ à medicamento in ægrum corpus proficiscitur.

Sexti.

Iam permulta sunt, quæ imaginatione similia sanant: sanant autem, quia exhauriunt à corpore causam mali; ita quatenus contraria vacuatio, scilicet repletioni, non qua parte similia sunt, sanãt, fluxus alui fluxum, vomitus vomitum, tussim mouens tussim, scamonium tertianam, narcotica verò dolores sanant: non quia tollunt doloris causam, sed sentiendi vim. Tantundem est autem, quod attinet ad doloris leuamen, noxam doloris causam, aut sensum noxij è medio tolli. Quædam sanant, non vacuatione noxij humoris, sed diuersione eius: ita scriptum est ab Hippocrate duorum dolorum, qui non secundùm eundem locum fiunt, vehementior obnigrat alterum; sic labor ex lucta cursu, ex cursu lucta cessat; frictio verò exercitatum recreat. Alia, ideò sanant, quia noxiam causam non vacuant, non reuellunt, sed coquunt. Ita multos eorum, qui dormire non poterant, quia citò lectum petebant, alios, qui non appetebant, quia immodicè esitabant, prudenter curat Galenus, imperatis vigilia & inedia. Sic pinguescunt animalia, dicebat Aristoteles, tridno inanita.

2. Aph. 47. Libr. De vict. prim. 25.

6. Epid. sect. 4. 16.

inanita. Si quando verò Hippocrates negat refrigetatis calefacientia in timote hæmorrhagiæ, non Septimi. conuellit perpetuum pronunciatum: sed docet in complexu affectuum non semper incipiẽdum ab 8 De hist 10, intemperamenti curatione, præsenti vrgentiore hæmorrhagiæ malo, aut etiam imminente. 5 Aph. 19.

Quacunque verò, vt ad eam qua adhuc fit, & [1] *hac eadem via, atque illa preterea, ex qua agritudinum causa inueniuntur. Esto enim, si ita contigerit* [2] *in humoribus putrescentibus accendi febrim: indicatio in huiusmodi est euacuatio atque alteratio. Hac quidem, qua putredinem finiat, manente adhuc substantia: euacuatio verò, qua totam ex corpore substantiam educat. Sed dicta quidem alterationis species concoctio existit, quam vbi inuenerimus, à quibusdam causis fieri contingat, tunc vtique eorum, qua hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus. Euacuationes autem fiunt & per sanguinis emissionem, & clysteris vsum, & per vrina vias, atque eam, qua per cutem fit, transpirationem, ac praterea per eam, qua fit ad partes oppositas, attractionem, atque ad alias propinquas deriuationem. Nam & ad hoc idem genus pertinet citare menstrua, atque ora venarum, qua Graci hamorrhoidas appellant, aperire, ac per palatum naresque expurgare. Quum igitur & hic materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate & modo vsus adhibitus, euacuatio fit, in ipsa artis parte salubria inuenientur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo volumine, quod De arte curatiua inscribitur. Eadem ratione in alijs tribus intemperaturis, si vnum commune praceptum obseruabimus, vt vnamquanque prius, qua efficit causam, rescindamus; deinde ita ad illam, qua ab eadem causa facta est, agritudinem accedamus, causarum salubrium inuentionem faciemus. Secundùm verò compositas intemperaturas ex simplicibus cõpositio commonstrabit salubria pracepta, cùm hic quoque studuerimus pro magnitudine intemperatura eidem conuenient inuenire remedium. Veluti si ita contigerit, quod in decem quidem numeris ad caliditatem maiorem, ea qua natura conueniat, decidat corpus, septem verò ad siccitatem maiorem; tunc salubrem causam in huiuscemodi affectibus esse oportebit, decem quidem numeris frigidiorem, septem verò humidiorem.*

In fientis curatione primò docet compositam habendam considerationem; & ratione facti separandum esse temperamentum medicamenti potentia tale, ab eo, quod imaginatione tantùm tale est: ratione verò futuri prouidendum esse causæ. Secundò, in putridæ exemplo docet prouidentiam futuri, eò quòd facti prouidentia ex superiore doctrina habetur. Causæ ergo subueniendum esse, inquit, partim vacuatione, partim coctione: definiens vtrumque horum, & explicans, quæ sint & alterantia & vacuantia remedia, quæ causas salubres nuncupamus. Tertiò, eandem methodum in curandis reliquis fientibus intemperamentis tam simplicibus, quàm compositis seruãdum esse docet; tantùm oportere seruare ordinem in ea complicatione facti, & futuri componentium fiens intemperamentum, vt non priùs ordiamur à facto ad futurum, sed à futuro ad factum.

1. *Hac eadem via*] qua separatur potentia medicamenti ab actu.

2. *In humoribus putrentibus*] Durè dictum videtur, febrem esse in humore; sed cùm ostensum sit Galenum ferè non sapere febrem ab extraneo calore, sitque extraneus calor in putrente humore, potest recipi abusus verbi.

Dvo humorum putrentiũ remedia exactiùs expendenda sunt. Inuenienda etiam & concoctoria, & vacuatoria auxilia. Postremò ordo in applicatione rimandus. Duplicem itaque remediorum formam putrenti humori conuenire, sufficiente monstrat exemplo Galenus in methodo [*Externa,* n. Ther. 8. *vbi putrere incipiunt, hanc sanationis legem sequuntur: quicquid ex toto computruit, resecatur, quod non* Coctionis *traxit incurabile vitium, alteratione emendatur, ventilatione, motúque.*] Quidni igitur eadem lex in finitio. humore intra corpus putrente locum habeat? Alio exemplo in Aphorismis ita suadet. Sicut vini- 2 Aph. 32. tores vinum, quod planè coacuit, ceu inutile effundũt, quod incepit tãtùm vitiari, loci & dolij mutatione mansuefaciunt, & attemperant: sic medicum oportet, quod humoris insanabile vitiũ concepit è corporis vasis haurire, & effundere; quantũ verò spem præbet, & castigari patitur, coctione reducat, & in corpore ad alimoniam cõseruet. Atque date duo illa putrentis remedia humoris hac necessitate compellimur. Sed Galeni finitiones calumniã patiuntur. Cùm enim in dolore capitis, & phrenitide humorẽ ad crura retrahimus frictione, ligaturis, cucurbitis, causæ subuenimus; non coctione: vacuatione igitur. Siquidem non sunt posita plura duobus causarũ remedia. Quin Galenus ipse paulò pòst, eas diuersionũ species vacuationibus annumerat. Cùm ergo talia sint vacuationes, nec tamen educant à corpore humorem, non conuenit vacuationis finitio. Coctionis verò finitio ita conuelli potest. Si coctio dicente Aristotele perfectio est, non est motus, via, & altera- 4 Meth. 3 tio, sed magis terminus ipse, finisque alterationis. Præterea, quomodò cessare faciet coctio putredinem, cui contraria non est. Intelligitur non opponi illa contrariè, partim ex natura sua, essentiáque, putrefactio mixti generationi opponitur, coctio cruditati: partim ex causis. Coctionis causa est, robur innati caloris, siue adsit, siue absit extraneus, putredinis verò robur extranei cum innati debilitate. Sed non euertunt obiecta Galeni sententiam. Definit enim non omnem vacuatio- Solutio nem, sed eam, quæ in proposita febre adhibetur. Cúmque febris morbus totius sit, vacuatio febri primi. accommodanda ex toto corpore humorẽ abigat, necesse est. Quod si vexat partẽ morbus, est suus vacuationis modus ab affecta parte aliò humorem traducere, licèt extra corpus minimè trahatur.

De coctione autem, sit ne magis motus ipse, an terminus, non satis constat. Illud constat contro- Secundi. uersiam esse de nominis proprietate, in qua apertè Galenus motum esse putat. Aristoteles ipse, licèt viri docti nonnulli secùs interpretentur, eò magis etiam inclinare videtur. Nam & ipse subdit fini-

tioni,terminum coctionis in quibusdã esse naturam, id est,substantialem formam, vt in alimento, in quibusdam vtilitatem quandam,vt in pure purgatio,& fructibus maturis esus. Quòd si separat terminum coctionis à coctione,coctionis verbo motum ipsum,non motus finem significauit;motum autem ipsum duplici nomine perfectionem appellare potuit, siue à perfectione finis. Nam motus omnis à fine solet appellationem sumere.Ita enim à B.Thoma explicatur perfectio, id est, transmutatio ducens ad esse perfectum:siue à perfectione caloris, quem, quæ coquuntur, omnia etiam ipso coctionis motu recipiunt;qui quò est frigore præstantior,eò reddit id, quod coquitur, toto ipso coctionis tempore perfectius. Est autem magnum argumentum coctioné motum ipsum designare,quod verbalia in, io, omnia motum important, non mutatum esse; ambulatio, locutio, meditatio,oratio. Quod verò aduersus finitionis differentiam opponebatur; licèt detur non esse contraria putredinem & coctionem,habent inter se pugnantiam quandam, quam curantibus remedus adesse oportere,sufficeréque monstratum paulò antè est.Agnoscitur pugnantia ex eo,quod coctio roborat calorem innatum,cuius robur putrefactionis causam tollit. Est enim innatus calor temperatus, atque ita excessum tollit extranei.Est & robustus, & cessat causa altera putredinis,nempe debilitas innati caloris.Sed certius est putredinem, quam in humore intelligimus non iam putrefacto,sed putrescente,non esse corruptionem mixti & mutationem,sed motum,& viam quandam ad corruptionem.Neque dum enim humor in vasis putrés formam suam amisit, aut mutauit.Opponuntur autem duo illi motus aduersantes, coctio quidem via ad mixti generationem, putredo verò similiter via ad mixti corruptionem & interitum.

Tertiū.

SEQUITUR, vt duæ auxiliorum materiæ,quæ ostensæ sunt,sanare putrentes succos particulatim,primùm coquentia;secundò vacuantia,explicentur. Alteratioñé omnem semiputridos succos temperantem,reducentémque Galeno hic coctionem vocari placet. Libro verò methodi vndecimo mediocribus motibus,& libera perspiratione emẽdat. Paulò verò pòst vberiùs & exactiùs idem argumentum tractans recenset refrigerationem,ventilationem,concoctionem. Qui loci inter se pugnantes ita conciliari possunt:vt & præsens,ceu compendiosus,& prior ille methodi, ceu doctrinæ initium,partes quasdem auxiliorum,non differentias omnes proponant;postremus ille absolutam,integrámque omnium partium cognitionem edoceat.Nam motus,& perspiratus ventilationis nomine continentur: ita sanantia semimalos succos tria sunt vniuersa, refrigerantia, ventilantia,coquentia;quæ singula,qua vi operentur,demonstrandum est. Cùm enim constet putrefactio robore extranei caloris,infirmitate verò innati;refrigeratio excessum caloris retundit,& cohibet:ventilatio innatum promouet,& confirmat. De coquentibus maior difficultas est, eò vel maximè,quoniam coctio ad medicum pertinere non videtur,vt quę singulatim à solo proficiscatur innato calore,non à medicamento,aut artificio externo quopiam:quod vltra Galenum finitio ipsa monstrat,qua explicatur perfectio humidi ab innato calore: non ergo ab externo medicamento. Quidam magis argutè,quam verè,ita distinguunt concoquentia: vt quoniam, quæ coquuntur, ab externo calore tracto humido secundùm extimam superficiem humescunt; intrò verò deficiente calore cum humiditate refrigerantur,siccantúrque:duplicia constituantur coquentia putredinem abigentia,alia frigida sicca extimam intemperaturam euertentia, vt acetum, vt arida omnia: alia calida humida internam emendantia,vt quies,vt fomenta.Inter quæ duo,quoniam maior ratio sit habenda interni,quàm externi excessus,frequentiùs Galeno coquentia pronunciantur calida humida. Hæc illi suam,non authorum, mentem interpretantes. Nam apud Galenum & Auicenam concoquens sola natura est, cuius est alimentum in membra commutare; instrumentum innatus calor. Per quendam autem consensum, & communitatem nonnulla medicamenta etiam concoquere dicuntur,quotquot leni quodam calore cum humiditate iuncto coquentem natiuum calorem fouent,roborant,& augent, quantitate,non qualitate. Numerantur Galeno, fomenta, operimenta,balnea,quies,modica exercitia, vinum, cataplasmata, moderata cibatio. Quemadmodum enim fructuum maturatio,& abscessuum primariò ab interno calore proficiscitur; à simili tamen cælesti,aut externo non parum promoueri,& experimenta,& Aristoteles edocent: ita humorũ vitiosorum,aut crudorum coctio,dictorum accumulatione, accessúque velocior fit,& fœlicior: quo nomine,ceu augentia agentis potentiam coquentis,& ipsa coquere dicuntur. Legitur etiam nonnunquam apud probatos authores,aliud magis è longinquo coquentis significatum: quo scribit Auicena psyllium bilem erysipelatis concoquere; & Galenus febrem quartanam melancholiam concoquere, & cùm medicamentum tollit ab humore coquendo noxas, impedimentáque inducendæ coctioni:vt non sint damnandi, qui violaceo syrupo bilem coquere intentant, oxymellite melancholiam,quoniam talia expungunt immoderantias humorum naturæ repugnantes. Demum,quæcunque vel agens fouent, vel materiam coctioni parant, quia coctioni auxiliantur, coquentia nuncupari placuit. Quæcunque verò frigore & siccitate humidum calorem putredinis authorem extinguunt,non coquentia bonis authoribus,sed putredinem arcentia nominantur:sicuti, quæcunque purgandis ad purgationem corporibus potãtur,non coquere, sed præparare purgationi:quo itaque ingenio humori in febribus semiputrenti subueniendum sit, dictum est. Quod verò planè putruit,vacuari præcipit. Illud mirum est, cur discurrens per omnium vacuationum differentias & vniuersales,& particulares,intactam omisit frequentem,celebrem, multique vsus purgationem. In quo liberum est coniectanti æstimare,scriptam esse à Galeno,omissam posteà librarij vitio.Si tamen,quod semper faciendum est,compẽdium huius operis ex libris magnæ compositionis

Cap.8.
Cap.13.

De constit. artis 14.

1.Epid. sect.2.44. 4.ep.44. & 48. Auic.1.4. tract.2.8.

Coquentis significata. 4.Meth.3.

Secunda 4.2. 5.Aph.70.

tionis commentamur; multò verò similius est, non placuisse Galeno frequentes nostræ ætatis in febrientibus purgationes. Nam in methodo, cùm pollicetur tradere integram, & particularem febrium omnium curationem, cùm ad minima omnia & indiuidua descendat: de purgatione neque semel meminit. Er cùm præmisisset vacuatione circuncidendum esse, quidquid humoris ex toto computruerit; subdit eligenda fore vacuantia, quæ sine calore educant, & nominatim recēset, mulsam, ptisanam, clysterem. Libro verò ad Glauconem, etiam in continuarum curatione purgantium non meminit. In intermittentibus, cum timore & leuitate, concedit. Nam in tertianariis præstare ait attemperare medicamentis alterantibus, quàm quomodolibet vacuare. Et in pituitosa intermittente per interualla leuia tantùm purgatoria admittit. Sed & Aphor. & in victu acut. non dissimiliter. In Aphorismis enim etiam Hippocrates non concedit, acutè ægrotantes purgari, nisi conueniant turgentia humoris, corpus in morbi initio non imparatum purgationi, & æstimata vtilitas maior ex vacuatione, quàm ex calore noxa. Rarissimum autem est coire dicta tria. Iam in victu acutorum Galenus Hippocratis sententiā, ceu licentiosam, moderatur & coërcet, consulens in acutis contentos nos esse debere phlebotomus, purgationibus parceres. Reliquos scriptores si consideramus, mutuùm dissentiunt, prout cuique experimēto bene, malève cessit. Quidam in totum prohibentes, alij, quod nostra ætas & regio cum Arabibus ferè obseruat, temerè febricitantes non minùs quàm si febre vacarent, pharmacis exagitātes. Medius, iustúsque, vt in cæteris propè omnibus, quæ ad artem spectant, processit Trallianus, in hunc fermè modum decernens. In pari cacochymia, leuiùs, cautiúsque in febre intermittente, quàm in morbo non febrili purgandū est, propter calidissimorum viscerum cordis & hepatis feruorem; propter calorem ex motu contractum humorum; propter deleteriā qualitatem, qua principalia mēbra expurgatorus inficiūtur. Si febris cōtinua est, adhuc cautiùs, leniúsque. Si vltra continuitatem etiā momētaneam magnitudinem habet, vetenda omninò purgatio est. Nam licēt Tralliano, Galeno, horúmque similibus tarò admodùm initio acuti, præcalidique morbi sanauerit purgatio, qui tres illas coëuntes conditiones potuerunt sine vllo errore, & trepidatione perspicere: tamē eisdem authoribus, vulgaribus, & mediocribus medicis præstet abstinere, propter ingens, quod annectitur, periculū. Expectandū magis est febris languescente humorum ebullitione, digestáque parte tenuiore decrementum; in quo cum maiore vsu, minore damno peragatur. Hæc Trallianus: quibus tantò nos magis lege quadam astringi necesse est, quātò abundamus lenientibus, mitibúsque deiectoriis cassia, manna, tamarindis, Alexandrinarum succo rosarum, rhabarbaro; minùs validis illis deiectoriis, sed incolumiter innitentibus corpus.

1.Ther.8.

Purgatio an febrienti commoda.

1.Aph.24, 2.acut.10.

Lib.12.3.

Reliqvvm est, quod in disputationem trahatur, de ordine curationis in fiente intemperamento Galeni præceptum, à causa ordiri, tum ad factum accedere. Multò enim videtur exactius præscriptum in methodo, sæpè cum humore ipso, sæpiùs paulò pòst cessare factum: vt superflua facti prouidentia iudicari queat. Addit ipsum, quod relinquitur, non semper purè contraria alteratione abigi; manere enim non tarò portionem succi membro immersam, quam nisi digerentibus medicamentis dissipauerit roedicus, frustrà admoueat alterātia. Quidam verò aduersus Galenum obtrudunt, obstructionem ab humore, quam esse fientem morbum, tanquàm confessum, sumunt, & consequens ad habere causam: obstructio autem causam habet, ablato obstruente humore nullam relinqui, nec ad factum conuersionem. Conuellitur igitur etiam hac parte authoris dignitas. Addunt non semper esse à causæ curatione ordiendum, proponentes in medium vulnus ventris cum procidentia intestini: incipienda enim curatio à repositione est, vulneris effectu. Postremò, qui tandem sunt, aut quales numeri decem caloris, qui vniuersi quatuor numerati sunt. Nec tollit quæstionem diuisio gradus cuiusque in classes tres, quas vocant metas. Ita enim recepta numerorum significatione pro gradus meta, nullum est medicamentum, si Mesuæ credatur, septem numeris humidum, quia nec excedit humiditas gradum secūdum; cùm tamen Galenus præcipiat curare frigidis, vt decem; humidis verò numero septenario. Soluenda verò nobis sunt, intelligentibus non oportere (quod præueniēs author in procemio admonuit) in compendio sperare elaboratam partibus omnibus doctrinam; sed hinc rerum capita, ex magna compositione doctrinæ determinationes petendas esse: quales illæ sunt, quæ ex methodo citabantur, de abolitione facti spontanea, & de duplici remanentis facti specie. Minus mouet, quod de obstructione circunferunt. Primùm enim, quandiu fit obstructio, defluente ad meatum humore, morbus est fiens. Quàm primùm autem fluere destitit, relinquitúrque medius humor distributionem impediens, & commeatum, factus morbus est. Quominùs mirum est, si ablato eo humore nullum relinquitur ad factum negotium. Est enim duplex ea prouidentia fientis propria, non facti. Deinde quod humorem, vel lapidem obstruentem causam vocant, non morbum, ostensum est; dum de differentiis morborum ageretur, vsum esse nominis à Galeno alienum: apud quem id, quod sine re vlla media functioni officit, morbus est. Iam dum vulneratum ventrem cum prociduis intestinis oobis obtruduot, alienas, & è longè petitas sententias huc traducunt. In coniunctis enim affectibus docuit Galenus obseruandam esse curandi legem, vt præcedat sanatio eius, quod causa est, vel magis vrget, vel sine quo alterum curari non potest. Et siquidem tres illæ indicationes in vnum affectum coëunt, acta res est. Si separantur affectibus, ita vt vnus causæ rationem habeat, alter sine quo non, vel vrgentioris: præpollet dignitare indicatio vrgentioris, vel sine quo non, causæ indicationem. Ex quo fit, vt in dicto vulnere à repositione intestini aggredienda curatio sit. Sed quid hæc ad intemperamentum fiens, de quo solo sermo propositus est, in quo humor noxius habet causæ

Ordo curandi fientis intēperamentum. 7.Ther.11.

5.Simpl. 21.

Cap.De psylli.

Solutio primi.

Secundi.

Cap.6.

Tertij.

3.Ther.9.

locum,& eius,ſine quo facta intemperies curari non poteſt. Poteſt etiam addi, vrgentioris; quoniam à manente putrido humore in corpore contagio timetur,non a facto intemperamento. Nam obiectio illa de numeris minor eſt,quàm vt nos remorari aut debeat,aut poſſit. Per numeros enim tres illas gradus partitiones intelligere nil cogit, ſed cùm ſit gradus omnis in ſemper partibilia partibilis,per numeros,quaſcunque collibitum fuerit,portiones ſignificauit. Adde,quod etiamſi meræ intelligantur exempla,ſatis eſt,ſi aperiant rem;non neceſſe eſt,vt vera etiam ſint. Poſtremò, licèt demus humiditatem frigori iunctam,gradum ſecundum non excedere,poteſt ad Galeni præſcriptum componi medicamentum,ex frigido in grado quarto,& alio quodam humido in tertio. Si enim datur humiditas perimens,planè dabitur etiam tertij gradus. Sed proſequamur ſequentia.

Quinti.

CAP. OCTOGESIMVMNONVM.

Si igitur ipſi particulæ patienti admoneatur tale remedium,tanto erit frigidius,atque humidius, quantum exigit partis affectæ indicatio. Quòd ſi particula affecta in penitioribus locis ſita ſit,machinari oportet inſuper tale inuenire ſalubre remedium, cuius vis nequaquàm antea in itinere ſoluatur. Si itaque calidius eſſe oportuerit eo,quod eſt moderatum,non ſolùm tantam habeat caliditatem,quantam exigit morbus,ſed vltra eandem menſuram tantum adijciatur,quantum ex ſitu,vt pertingere poſſit ad locum patientem, neceſſarium ſit. Si verò frigidius,non ſimpliciter tantùm frigiditatem oportet augere, ſed & materia quoque priùs eſt animaduertenda. Si enim craſſa ſit,non admodum poterit ad profunda penetrare. At potiùs contrarium præſtabit effectum ſpiſſando ſuperficiem,atque denſando. At ſi tenuioribus partibus conſtet,poterit ſanè plurimùm ſubire profundum. Idem in humectantibus, atque exiccantibus accidit, in quibus craſſitudo, atque ſubtilitas partium ſubſtantiæ eſt inſpicienda. A ſitu quidem loci,vt nuper diximus, inuenit indicatio ſalubre remedium. A formatione autem,& ſitu ſimul,quãdo effluxus ſenſibiles, atque ad alium locum foraminibus patentes habuerint,aut his omninò caruerint. Quos enim effluxus ad principales deferri partes cognouerimus,auertemus,atque ad illas impellemus, quæ nullum habent principatum. Illud verò manifeſtum,quòd earum,quæ intemperaturam efficiunt, cauſarum curatio fit per euacuationem. Nam ipſa intemperatura ſola alteratione ſanantur.

Redit complere facti curationem, quam per omnes indicationes non abſoluerat; ſed anteà contentus vna indicatione temperamenti morboſi exigentis contrarium, adiicit duas alias. De prima,habet à ſitu loci curandi ſumi etiam oportere curatoriam indicationem. Nam ſi ſuperficiarius eſt,medicamentum æquatè contrarium medetur. Sin penitiùs iacet,augenda eſt medicamenti vis,quantum æſtimatur,in interuallo exoluenda. Augetur autem vis calefacientis medicamenti intentione maiore: reliquorum, infrigidantis,humectantis, ſiccantis non ſola intentione, ſed & innata conditione ſubſtantiæ in medicamento tenuium,non craſſarum partium, vt accedat ad affectum locũ vis admota. Altera illa indicatio à figura mẽbri petitur: ex qua intelligitur,quò membri materia abducenda,vacuanda,aut reuellenda ſit,quò non ſit. Sed ex his duabus, vt prior facti temperamenti propria eſt,ita poſterior fientis,& cauſam habentis.

IN qua ſententia,quod in toto præſtat opere,ita iungit curatorias indicationis facti, vt conetur nullam omittere ex momentaneis. In methodo enim tres alias non omiſit, à temperie membri ſana,vnde remedij quantitas elicienda eſt;à loci dignitate, ne imprudentes, aceruata aliqua vacuatione,facultatem principem offendamus cum incommodo non membri tantùm,ſed & totius;à loci ſenſu,ne irritemus mordentibus,validiſve remediis partes ſenſus acrimonia pollentes. Sed indicationes hæ ſuo loco agitabuntur. Quæ verò inſtat à membri ſitu, in dubium multis reuocari poteſt:partim,quoniam authore vel Galeno ipſo,in affectibus neruorum frigidis ſanãdis euforbium & fibrium teſtes nunquàm non recipiendi ſunt; eò quòd inter calida medicamenta ſumma valent partium tenuitate, pertingente ad profundas neruorum ſedes; tantoperè curat etiam in calidis auxiliis profundarum affectionum,tenuitatem:partim,quia in calidis medicamentis, quãtum mutet facultatem, operationémque ſubſtantiæ modus, non ſola intenſio, monſtrat illa Galeni oratio, qua docet amara omnia, quia calorem habent in craſſa ſubſtantia extra impoſita obſtruere,intrò aſſumpta reſerare; cùm calor partium tenuium & extrà, & intrò aperiat. Illud verò etiam non ſine cauſa obtrudent; cùm damnum illud in frigido affectu ex ſitu penitiore profectum, poſſit reparari maiore admoti calidi vehementia, in qua periculum eſt, ne intermediæ partes offendantur: poſſit & compenſari quæſita certa, tenuique medicamenti materia ſine periculo;cur præfert periculoſam incolumi compenſationem? Nec nõ & illud addubitat Thadæus,cur non in via etiam medicamentum vehementiam & robur comparabit nonnunquàm,non ſemper amittet? Si enim frigidis renibus medicamentum modicè calidum ingerendum conſulitur homini,cuius hepar immodicè caleat,ex eo tranſitu & iecoris commercio calidius, quàm fuerat aſſumptum,euadat neceſſe eſt. Noſtræ verò partes ſunt, eiuſmodi obices ad apertiorem rei veritatem demoliri. In omnibus quatuor intemperamentis profundis ſummoperè confert admoti remedij tenuitas. Vnde illa prodierunt miracula in diuturnis, quæ profunda eſſe ſolent,malis deſtillatorum,aquæ ardentis,quintæ eſſentiæ,auri potabilis. Chymica enim arte ſumma comparatur mixtis tenuitas. Ea dupliciter penitioribus malis facit:& quia accedit ad imum,radicéſque mali,& quia cum toto affecto loco conuerſatur,& miſcetur ita,vt facilè alteret & euincat. Nec commune hoc ignorans Galenus de ſolis frigidis curatoriis admonuit; ſed ſignificãs in frigido medicamẽto, niſi prouideatur ſubſtantiæ tenuitas, noxam expectandam pro commoditate eſſe. Dum enim

9.Therap.13.

Indicatio à ſitu.

2.Medic. local.1. 11.Simpl.11. Infrà 92. 5.Simp.11.

Solutio primi.

ab

ab intenso frigore,crassóque intercedés pars tota densatur,cohibitus in imo calor vnitur & ebullit.Indicio sunt perniones infantum:cùm in reliquis tribus qualitatibus crassities medicaméti minuat vtilitatem remedij, non etiam morbum augeat. Quòd verò proximè citabatur mutare vim suam calorificam etiam paria,mutata sobstantiæ conditione,vt de quibusdam alijs calidorum operibus,verum est;ita io calefactione ipsa parum potest. Hic autem non quærimus ex calidis rarefactionem, aot deobstructionem, sed puram excalfactiooem. Vehemens autem medicamentum in quemuis excessum periculosè adhiberi temperatis partibus certum est:sed quid requirat curatio, quæritur;non si cum aliquo periculo adhibetur. Et quemadmodum intemperamenta superficiaria æquata contraria postulant,quæ tamen imminentis periculi gratia rarò imponuntur,præferturque remissius, quod quantitate, frequentiaque debilitatem suam compenset: non secus in penitioribus per languidiora, frequentiora tamen, tutiùs medicamur. Postremus tarissimus casus est,vt in via vis medicamenti augeatur.intermedia enim, vtpotè sana, moderatiora sunt, & affecto loco,& curante remedio.Quæ autem qualitates immoderatæ sunt,à mediis moderatis, & sanis ad moderantiam,non ad excessum trahuntur. Quare de curatione facti, fientisque intemperamenti,ita in compendio agere Galeno visum est.Nam de futuro ideò tacuit, quooiam alio loco,& commodiore de eo tractatum est.Futurum siquidem intemperamentum vel in sano est,aut optimè; aut lapso, de quo præcessit disputatio,vel in neutro,de quo ad calcem libri futura est.

Secundo.

Tertij.

Quarti.

SECTIO QVARTA.

CAP. NONAGESIMVM.

Continuitatis autem solutionis curatio intentionem quidem habet vnionem, quæ in partibus quidem instrumentariis impossibilis est:in similaribus verò non semper possibilis. At quandoque, sicuti in carnosis, sanitas conglutinatione perficitur;nil verò differt,neque si coalitũ appellaueris.Ipsam verò antecedit,quando vulnus maius extiterit,partium applicatio distantium,quæ ex formationis genere existit. Vt autem hæc ipsa firma,ac stabilis fiat,& alligatio cogens in vnum, quæ distant,& fibula, & sutura vtiles sunt. Coalescere autem facit ea,quæ inuicem distant, ac pristinam reducit vnitatem ipsa natura. Nostrum verò opus est,vt diximus,applicare extrema distantium partium,atque ita vt in vnum coacta sunt,conseruare: & tertio loco,ne quid labris vlceris intercidat, cauere: & quarto ipsam partis substantiam conseruare salubrem. Sed quo pacto primum & secundum impleamus officium, dictum est. Tertium verò in cogendo in vnum partes distantes exequemur,si nihil extrinsecus incidere permittamus. Quoniam sæpiùs vsu venit, vt pilus,aut oleum,aut aliqua alia humiditas interueniens earum, quæ copulanda sunt, partium vnitatem impediat. In eo autem,quod sequitur,tempore per suffluxiones tertia intentio retinetur. Ipsam verò suffluxionem ex eiusdem & contrarij loci diuisione,& figura opportuna comparandum. Partis autem substantiam salubrem cum mediocriter exiccantibus conseruabimus. Hæc quidem est soluta continuitatis curatio,cùm ipsa sola seorsum in carnosa parte constiterit.Quòd si alicui alteri morbo coniungatur,plures sunt indicationum intẽtiones,quas in compositorum,vel complicatorum,siue,vt cuique appellare libuerit,doctrina deinceps trademus.In præsenti autem sermone ad reliquas vnitatis solutiones accedendum.

Morborum solutionis curationes ita dispooit author,vt priùs de simplici solotione in carne, molli scilicet membro agat. Iode de solutione pariter simplici in durissimo, quale os est, cap.91. Tertiò,in mediocri,vt nerui & vasa,cap.92.Quartò,quoniam rarum est,vt non iungatur solutio alteri affectui,compositam tractat §.In compositis igitur.De carnosa primùm,quod in omni morbo faciendum est,præsagit,docens solutionem organi non admittere curationé;similaris autem spermatici similiter esse insanabilem:sanguinei membri sanabilem.Secundò, quatuor exequitur auxilia vnitionis in carnosa solotione:applicationem extremarum orarum: conseruationem eius applicatione,siue deligatura,siue fibulis,siue suturis:cautionem item,ne medium quid intercidat,vnionem prohibens: postremùm, exiccationem vulneris modicam conglutinationi parantem. Tertiò, his administrationibus naturam inqoit vnituram vulnus sperandum esse,non medicum,neque medicamenta.Si verò,quod frequens est, iungatur inflammationi, vel intemperamento, vel cuipiam alteri affectui,inter compositas solutiones numeranda infrà est.

TRACTATIONIS ordo primùm,tum quatuor illa auxilia explicanda latiùs sunt.Et ordo quidem exigit, vt sicut similaria membra antecedunt organa; ita morbi iotemperamenti organicos. Sicut enim similaris forma & ratio,temperamentum est;ita organi compositio: media intercedit solutio,qooniam similaribus pariter,& organicis communis affectio est. Illud latere non opotret, non esse,quod quispiam facile suspicari posset, totam hanc de solutione disputationem à physico medico ad chirurgum relegandum:Imò verò inter internos morbos,quorum est vniuersum genus physicum, nulli magis fatigant, maioremve eruditioné medici requirunt, quàm ij, quos interna, aut hulcus,aut inflammatio creat:ita necessaria est agnitio, veraque methodus curatoria horum affectuum medico. Ex eo enim genere sunt phrenitis, pleuritis, phtisis, suppuratio, puris mictus, plurimique alij. Nec dobium est, quin possit externas has affectiones medicari eum, qui ad occultas,difficilioresque sufficiens est. Sed quoniam minus est in externis sapientiæ, magis operæ, manuumque,delegatum est à medicis id muneris chirurgis: vt neminem debeat pœnitere operæ, Hulcera physico attinere.

studiiq́ue huic ſectioni impenſi. Præſagium verò, quod præmittit, habet, inſanabilem eſſe organi ſolutionem; partis verò ſimilaris aliqoando tantùm ſanabilem. Quid autem per organi ſolutionem *Solutio organi quid.* intellexerit, haud conſtat. Multis placet eſſe organi à corpore ſeparationem. Nam quæ ſectio partes aliquot organi diuellit, non ſoluit organum, qua organum eſt, ſed partes aliquot organi. Manifeſtum eſt autem inſtrumentum à corpore diuiſum vniri non poſſe; confeſtim ſiquidem petit priuatum principiorum vitæ communione. *Cap. 6.* Alij interpretantur ex Galeno, ipſo libro De artis conſtitutione, ſolutionem organo tribui, cùm vincula partes in organi vnitatem deuincientia tota ſoluuntur. Ea enim ſolutio organi eſt, ſicut ſi vel illa ex parte, vel ſimilaria alia vtcunque ſoluuntur, affectio ſimilari tribuẽda eſt, nõ organo, niſi per accidẽs; ſed prior expoſitio apertior eſt, & verior.

Dubitatio. De carne verò dubitant; nam ex quatuor differentiis ſola glandoſa ſpermaticis non attexitur. *Solutio.* Simplex enim fibras ſeminales continet: confuſa & fibras & membranas: ſicut lacertoſa ligamenta & neruos, quorum gratia vniri non poſſit. At carnis nomine, veteres hi rubrum, illud mole ex ſanguine circa medium genitum ſignificant; ea pars ſoluta coaleſcit, non tamen proinde, quæ carni vel coniuncta, vel inſperſa ſunt fibræ, ligamenta, membranæ. Accedens verò ad curationem Galenus admonet, non eſſe artis munus coalitum, quem quærimus, ſed naturæ. *Lib. 2. 3.* Quod enim libro De naturalibus facultatibus edocuit: ſicut ſenſus animalium ſolam ſuperficiem rerum attingit, nil internum agnoſcens; ita ars omnis ſummum hoc, & ſuperficiem efformat & mutat, non rei ſubſtantiam & internas partes: quare non pertingit ars ad ſpecies rerum mutandas, aut ſubſtãtias; aut veram mixtionem, nutritionem, formationem: neque itaque ad vnionem, quæ nutritionis ope & interceſſu conſiſtit. Supereſt itàque erga vnionem arti miniſterium, & præparatio agẽti naturæ. Eam præparationem quadruplicem eſſe author oſtendit: primam coniunctionem diſſidentium in vulnere orarum. Secedunt enim mutuò præ innata grauitate ad varia latera, non ampliùs vnitate membranæ, & partium ſuarum cohibitæ, retentæque; multò autem magis, vt ſecedant mutuò, fibræ ligamentorum faciunt: quæ dum ex natura ad ſuas contrahuntur origines, medius locus vt vacet, neceſſe eſt; & quia, niſi vna alitione, verè coire ſciſſæ partes nõ poſſunt, coniungi ambo, ſimulq́ue eſſe oportet. Alterum eſt in conſeruanda coniunctione facta medici auxilium, in parua diſtantia ſola digitorum ope, in maiore adhibitis etiam fibulis, quarum in cincturis vſus frequens eſt, in multò maiore futura.

Dubitatio. In tertio verò auxilio cautionis ab incidẽtibus multiplex oritur ambiguitas. Primùm, comprehenſa videtur in prima præſens intẽtio. Si enim applicantur mutuò diuiſa latera, ſimúlque conſtituuntur, nil medium relinquatur neceſſe eſt; vt qui primę ſatisfecerit, huic tertiæ ſatisfeciſſe videatur. *Solutio.* Sed illud animaduertiſſe oportet; primam illam intentionem ſolam coniunctionem diſtantium laterum expreſſiſſe, tertiam medici expurgationem, puritatémque. Præſtat autem duo illa ſeparare, quoniam in hoc loco cauſarum curantium numerus inueſtigatur, diſtántque plurimùm duæ illæ curantes cauſæ, laterum per manus coniunctio, & intercedentis, puris per ſuffluxionem expurgatio.

Dubitatio. Cur verò ad vulneratum locum tam multa confluant, ad ſanas & integras nil; multæ cauſæ ſunt. Nam locus ipſe vulneris depreſſius eſt, ſi lateribus conferatur. Humores igitur vtrinque innata grauitate delabantur oportet, & ex circunſtantibus grauia omnia. Infirmatur præterea contentrix partis facultas, tum quia multæ fibræ in retentione contrahendæ ſectæ ſunt, tum quia à continentis commercio temperies euertitur membri: cumq́ue contineri humida vtrinque non poſſint, ad locum diffluunt medium. Sed & concoctio, quæ ſolutionis vitio oblæſa eſt, cùm alimentum aſſimilare non poſſit, excrementi copiam adauget. Poſtremò, ad debilem ex ſolutione locum, frequenter etiam dolentem, confluxio fit ab vniuerſo corpore. His de cauſis tam multis excrementis hulceratæ partes ſcatent. Ipſum verò, quod interponitur, duplici nomine vnionẽ prohibet & quia, caro, niſi carni vniri nequit; & quia, dum in loco calido humido alienum continetur, quod Hippocrates *6. Apho. 20.* docuit, ſuppuretur neceſſe eſt; pus tantùm abeſt, vt toleret vnionẽ, vt erodendo hulcus amplificet.

Dubitatio. Cur ergo lauantur vino vulnera, imponuntúrque vulnerariæ herbæ plurimæ ſolutis partibus? Scilicet qualitas horum, facultáſque ſine materia quæritur, moles ipſa excluditur. Lotum enim vulnus ad viuum ſiccatur, ne vini humiditas maneat, ſed calor cũ ariditate. Puri verò expurgando membri figura prona ſufficit, ſi rectum vulnus eſt, & os amplum: ſi verò anguſtum, amplificandum eſt, vt ſufficiat; quòd ſi pus aliò tendit ad ima delatum, paretur alterum in imo foramen; ſi aduer- *2. Apho. 21.* ſum petit, in oppoſito: demum, quò natura tendit, eò ducere, iuxta ſenis conſilium.

Dubitatio. Sed quomodò propoſiti immemor Galenus, dum ſimplex vulnus tractat, purulenti adiutoria interponit? Ductus videlicet orationis conſequentia, & affinitate, ne ſepararet illa, quæ valdè cohærent; ſuntq́ue, cautio, ne incidat in vulnus quidquam, & expurgatio iam defluxi, quorum vnum opus eſt. Et de tertia quidem intentione ſatis dictum: nunc quarta agitanda eſt. Conſeruanda, inquit, eſt partis tẽperatura laborantis, adhibitis modicè ſiccantibus. *Cap. 3.* Huius doctrinæ monſtrata cauſa tertio methodi eſt. In coctione tertia, qua ſanguis abit in membra, ſuccreſcit excremẽtum duplex; alterũ tenue, quod in ſudorẽ & halitus abit; alterũ craſſum, quod in ſordes & pilos; quę quoniam ſanguinis verſioni in alimẽtum impedimento ſunt, dum per impoſita ſiccantia abſumuntur, paratur materia futuro alimento; & quod ſolùm poteſt ars, ita miniſtrat vnituræ per alitionem naturæ. Hæc Galenus. Nec malè tamen addunt alij, facere exiccantia conſolidandis vulneribus, quatenus humiditatem neceſſariò à conuiciniis ad vulnus defluxuram diſſipant, ne coalitum impediat; prohibentq́ue

prohibentque putreſcere, cui malo humiditas omnis in vulnere contenta patet. Dum itaque ſiccária in vulnere materiam parant nutritioni, vnionique, tueri dicuntur naturam, à qua vnio expectatur, & conſeruare partis ſubſtantiam: obſeruandumque eſt in omni ſimplici vulnere, de quo præſens ſermo inſtitutus eſt. Nam vbi iungitur contuſa caro, quia ſanè vniri non poteſt, & ſanguis omnis vaſa confertim exiens ſuppuretur neceſſe eſt; eo citiùs feſtinabit vnio, quo citiùs cõtuſum omne ſuppurabitur. Danda itaque in talibus opera eſt, vt calidis, humidiſque ſugillatum omne putreat, & expurgetur, ad ſequuturam per ſiccantia vnionem. Sed éſtne areſaciendum vulnus externis tantùm remediis, quod tertio methodi ſcriptum eſt; an etiam intrò ſumptis, quod paulò poſt in oſſe fracto ſanando monebit? Sanè, cùm ob traditas nuper rationes ex vniuerſo corpore ad vulneratas partes colluuies defluat humorũ, obſtaculo futura ſanationi; multò præſtat etiam vniuerſum corpus inanire, extenuareque, ſi plethoricũ eſt, inedia & phlebotomia; ſi cacochymicum, inedia pariter & purgatione. Ita enim inanito corpore externa remedia exhaurient contentam in vulnere, nec aliunde defluentem humiditatem. Quantam verò ſiccitatem conſolidantia remedia expoſcant, non ſatis ex Galeno conſtare poteſt, qui hîc modica tantùm requirit, in methodo cùm præmiſiſſet, oportere eſſe in primo gradu ſieca; proſequens eorũm exempla quædam ſecundi, quædam etiam tertij gradus enumerat ſiccantia. Sunt enim finitimæ facultates remediorum epuloticea, colletica, ſarcotica, id eſt, cicatricem inducens, conglutinatoria, incarnatoria, omnia genere ſiccantia, ſed vehementia ſiccitatis differentia, cicatrici inducendæ maxima, quæ carnem in callum cogendo vertant, durentque mitiſſimam requirit carnis generatio, quanta abſumat excrementa; vtilem ſanguinem carni formandę non minuat: moderatam conſolidantiam agglutinatio, ſiquidem & carnis generatione, & eiuſdem quadam exiccatione conſtat, perficiturque. Agglutinantia itaque vulnus, ſi & membrum temperatũ eſt, & vulnus, ferè in primo gradu ſicca ſunt; ſed, quod idem ſubdit Galenus, magna habenda ratio eſt innati partis temperamenti, vt ſimilibus ſeruetur; adſcititij verò in vulnere, vt contrarijs debelletur. Quo ergo pars ſiccior, vulnus verò ſordidius, laxiuſque conſtiterit, eo ſicciora conſolidantia paranda ſunt, vt nonnunquàm ad ſecundum & tertium ſiccitatis gradum conſcendendum ſit, non ſemper in primo conſiſtendum.

6.Aph.20.
4.Ther.5.
Cap.3.
Cap.vlt.
Conſolidantium ſiccitatum gradus.
3.Ther.3.

CAP. NONAGESIMVMPRIMVM:

Fractio igitur eſt continnitatis in oſſe ſolutio, qua quantum ad intentionem primam, inſanabilis exiſtit. Quoad ſecundam verò, quodammodò ſanabilis ſit. Prima igitur intentio eſt coalitus partium, qui ob oſſis duritiem fieri non poteſt. Secunda alligatio, qua fit callo ſupernato partes fractas alligante. Calli autem generatio, quà quidem ex materia, & a natura fit, eſt & ad alia communis: quà verò formam oſſi vicinam habet, ex eiuſdem fit alimento. Molle verò, & puerile os, coaleſcere poteſt. Sed perrarò fit talis affectus, quin cum altero ſocietur. Magna enim ex parte muſculi adiacentes vnà cum corporibus alijs fractis oſſibus patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa os, altera verò circa corpora adiacentia verſatur. Sed hæc quidem in carnoſarum partium complicatis dicetur affectibus. Nunc verò de fractionibus dicendum. Quoniam enim harum ſanitas calloſitate procuratur, vt callus generetur, proprij oſſis alimenti ſuperfluitatem natura ſuggerere oportet. Hanc verò ſuperfluitatem in qualitate, ac quantitate ſeruare modum, eſt neceſſarium. Vnde & ratio victus eſt adhibenda, qua tantum, ac talem influere oſſibus ſanguinem preparet, qualis, & quantus generando callo ſit opportunus. Quoniam verò per fracti oſſis cauernas idem effunditur ſanguis, eiuſdem qualitatem, ac multitudinem animaduertere oportet, atque ita vel ſicciorem, vel humidiorem victum inſtituere. Sed hæc omnia in libris, in quibus de curandi ratione tractatur, plenius ſunt explicata.

De vulnere verò oſſis (tranſit enim ad ſimplicem ſicciſſimi membri diuiſionem) primò præſagit eſſe verè, vel prima intentione incurabilem, cùm non ſolùm ſit ſpermaticum, ſed ex ſpermaticis dutiſſimum. Secundò, ait ſperari tantùm calli generationem: quæ ſi in generali ſpectetur, quoad agens, vim nutritoriam, & materiam accedentem ſanguinem, nil diſtat à reliqua quauis vnione in corpore. Si verò particulatim ſpectetur agens, nutritoria oſſis: materia ſanguis oſſi alendo dicatus, peculiariſque, ſua quędam habet pręcepta, & victus formam. Tertiò, interponit ſententias concernentes eam fracturam videlicet, puerile os quandoque verè vnitum eſſe, poſt pueritiam nunquàm: & rarò accidere, vt fractio oſſis ſimplex repetiatur, frequenter coire cum carnis & cutis vel ſolutione, vel contuſione. Quartò, præcipit obſeruantiam in callo gignendo, vt per oras diuiſi oſſis ſpectetur reſudantis excrementi & copia, & qualitas, vt ita tale, tantumque per victum procuretur, quale & quantum gignendus callus expoſcit.

De membrorum coalitu primùm, tum de calli generatione & materia diſſerendum eſt. Cauſæ, cur quædam vulnera difficulter, quædam nullo modo ſanentur, ferè ſex habentur. Prima, ex Galeno hic durities, quoniam enim non fit vnio, niſi per mixtionem; mixtionem verò arida non admittunt: fit, vt dura non coëant, quale os eſt. Secunda, tenuitas diuiſæ partis, ideò veſica ſoluta, prætérquàm ad ceruicem, vbi carnoſa eſt, non ſanatur, & abit in fiſtuloſum ſinum. Cùm enim perexiguus ſanguis ad oras tenuis membranæ deſcendat, ſufficere non poteſt vnioni peragendæ. Eſt & tertia integra partis deciſio, de qua etiam Hippocrates meminit, nec enim facilè ita ex toto deciſa iunguntur, vt coëant. Additur Galeno quarta iugis ſoluti motio; nec enim permittit vel vniri, vel glutinari perpete motu, vnde ſepti & pulmonis vlcera rarò ſanantur. Quinta verò maioris adhuc

Cauſæ difficilis coalitus.
5.Aph.18.
6.Aph.19.
5.Ther.9.
5.Ther.9.

momenti,quando ſuffluxionem membrum nec à natura habet, nec ab arte patitur, vt venter ſpiritalis.Cùm enim ſanari non poſſit,niſi expurgetur hulcus,nec purgari,niſi deorſum conſtituto fotamine; in capite ſubſtant foramina multa caput inanientia; ſic in ventre naturali per inteſtina & veſicam:pectus parte inferna occluſum ſolam admittit per tuſſim purgationem;ſed ea incommodat *5. De loc. 2.* hulceri vehementia compreſſionis, dilacerans hulcus, & morbum augens. Poſtrema occaſio eſt,nobilitas viſceris,cuius ſciſſio exhaurit ſpiritum,priùs quàm vniri poſſit,quod in corde & cerebro ſubinde euidens eſt. Oſſa ergo (habet Galenus) fracta ex prima ſoliditatis cauſa veram vnionem recuſant, nisi aliquando in pueritia. *1. De ſemine 18. 5 Ther. 7.* Vnde intelligitur aliquantò faciliorem eſſe vnionem, quàm reparationem partis;nam abſciſſa oſſa ne in pueritia quidem reparari dixerat idem Galenus, qui modò vniri poſſe concedit.

Calli verò generationem ita procurat Galenus:Conſiderentur,inquit,oræ fracti oſſis, quid, qualeque in ſciſſuræ locum confluat,& iuxta confluentis exigentiam attemperetur alimenti modus,& ſubſtantia.Qui diſcurſus primam dubitationem habet diluendam,cur non memorat intenſiones illas ſolutæ carnis non minus hic,quàm illic exequendas,coniunctionis,conſeruationis, expurgationis,exiccationis.Præterea genitus callus,ſi animatus eſt, quomodò non coit cum reliquo animali;ſi inanimus,quomodò citra alitionem perpetua vita durat? Succedit illud,ſi ſanum os alimentum non conficit & ſibi & alteri,quomodò conficiet ægrotans?Iam influens ex oris oſſium ſæpè *6. Ther. 5.* latet in occulto,nec videri,quod vult author, poteſt. Poſtremò in methodo multò hæc doctrina & artificioſior,& verior exprimitur;vt durante dolore fracti oſſis, tenui victu & ſanguine miſſo inflammatio auertatur : is poſtquàm ceſſauit, pleno victu, craſſo, lentoque æger alendus eſt,in quo callum quærimus,trahendumque eſt ad partem alimentum crebra lotione,non moroſa calidæ, emplaſticiſque remediis; à qua doctrina tam longè abeſſe intelligitur præſens, quàm à veritate, *Solutio primi.* vtilitateque curandi.Nunc propoſitum ſolutiones audiamus. Galenus poſt traditam ſuperiore capite methodum vniendæ ſolutionis vniuerſim quatuor remediorum generibus,annectit de oſſe & neruo, non tam allaturus harum ſolutionum integram curationem , quàm docturus, ſi quid præter dicta harum partium ſciſſuræ requirunt. Quapropter in oſſe fracto (quod ſolum proprium habet) calli generationem edocet : in neruo ſecto, ligamentoque conuulſionis cautionem, cui malo neruoſum genus,ligamentoſumque obnoxiũ eſt.Quis enim negabit in portionibus fracti oſſis mutuam applicationẽ antecedere oportere;conſeruationemque non ſuturis,ſed machinis & funibus, *Lib. De fract. & machin.* quæ multiplicia Hippocrati & Oribaſio parantur.Expurgationem verò integram, & abraſionem vitiati etiã leuiſſime oſſis tantò magis hic neceſſaria eſſe,quantò ob oſſis duritiem minùs diſſolutioni & purgationi patet.Quocircà validis preſſuris,ſcalpellationibus,calidę lotionibus,quicquid purulentum,aut ſordidum inciderit,eluimus:quæ omnia ex ſuperiore capite in hunc locum tranſ*Secundi.*ferri,ſubaudirique Galenus voluit.Callum verò animæ expertem molto eſſe,eſt veroſimilius:tum quia animatum illud cum animali,non vnitum agens ſeparatum requirit:tum quia vis informatrix oſſis imfirmiſſima etiam in ſene callum grande gignit,quæ os ipſum ſufficienter alere non poteſt, multò minùs animatum os aggenerare,augereue. Nec tamen ad durationem requirit alitionem animati propriam,ſed eam , qua certum eſt lapides, metallique externa ſuperficie augeri, accreſcente perpetuò materia & in illorum permutata ſubſtantiam : in oſſe verò per oſſis vtrinque poros exudante.

Tertij. Cur redundet fracto oſſi alimentum non ſano , quidam ad conatum trahentis naturæ in calli *4. De cauſ. pulſ. 2.* etiam materiam referunt.Conſtat enim naturales vires magis defectas,vbi ab vſu coactę ſunt validiùs operari ſanis,robuſtiſque.Sed nil opus eſt iſthoc ſubſidio. Nam callus non requirit coctum, & vtile alimentum,ſatis eſt abundans etiam excrementicium , quod à vicinis propter loci debili*Quarti.*tatem copioſum mandatur,non minùs, quàm ad vulneratam carnem. Quòd ſi fracti oſſis deliteſcunt oræ,coniectura defluentis ſumi ex eo poteſt , quòd ea pars citra dolorem & ruborem protu*Quinti.*berat immodicè,aut ſubſidet;vt confluentis alimenti copia & modus æſtimari poſſit. Nec idcircò reprehenſionem meretur compẽdium,quoniam latiùs,exactiuſque in magna idem traditur compoſitione;hic ſat habuit admouere,parandum oſſi vberius alimentum.Sumere verò argumentum ex defluente ad victus mutationem vtiliter hoc loco admonemur , nec incommodè doctrinæ in methodo traditæ adiicitur.

CAP. NONAGESIMVMSECVNDVM.

Nerui verò,& chordæ punctura propter ſenſus vehementiam,& quoniam hæc pars principio continuatur, prompta eſt ad neruorum conuulſionem excitandam,altum præſertim, cùm nihil extrorſum expirat, obcæcato cutis vulnere. Aperiendum eſt igitur,atque exiccandum ſubſtantia tenui,quæ vſque ad ima nerui offenſi poſſit penetrare.De his verè exactè diximus in libris De arte medendi conſcriptis. In ſimplicibus quidem huius generis affectibus ſalubrium cauſarum forma talis exiſtit.

De tertia ſimplici ſolutione in neruo,ligamentóve,primum ex more præſagit, tradens in punctura nerui, quam peculiariter proſequitur , frequentem imminere conuulſionem propter ſenſus acrimoniam,& conſenſum,quem cum cerebro habent , eamque in curatione medico cauendam. Secundò,ita iri illi obuiam oſtendit,ſi puncturæ foramẽ amplius fiat,qua humor defluat, nõ immaneat

neat:mittendumq́ue esse medicamentum tenuis substantiæ, quà meet ad profundum vsque neruum,calidum expurgans,attrahensq́ue ex profundo humorem. Si quid verò curationis residuum est,relegat ad methodum lectorem.

PRÆSAGIVM Galeni primo loco,mox curatio tractanda est:Cur inter mediocrium membrorum vulnera elegit neruos,& ex nerui solutionibus puncturam,vna causa est:quia ea solutio peculiarem exigit præ reliquis à conuulsione cautionem. Nam nerui, ligamentaq́ue partium maximè cõuelli solura apta sunt,& inter neruorum vulnera puncturæ magis.Possunt enim secundùm fibrarum longitudinem,possunt & transuersim discindi;possunt & transuersim,sed ex parte,secari;tandem etiam punctim cædi. Cumq́ue genera hæc omnia offensæ pateant,multò maxime patet nerui punctio occlusi foraminis gratia.Illa discutienda in præsagio sunt: Cur neruus acri tactu polleat, cùm sit instrumentum à moderantia qualitatum valdè lapium,nec expers sensilium,quæ percipere habet.Tum ratio Galeni secunda,quomodò stabit cum prima. Quia, inquit,neruus magnam habet cum cerebro communionem;ideò etiam vulneratus accersit conuulsiones: atqui nisi ita communicaret, non obtineret acrimoniam sentiendi, quæ propriore causa relata est; ita fit, vt non sit illa communio altera,diuersaque à priore causa,sed primæ occasio. Tum etiam,qualis è tribus generibus sit conuulsio,è neruo secto genita referendum est. Igitur, quò obiecta aperiantur,oportet ex Galeno præmittere, sensationem omnem constare ex suscepta sensilis imagine, & susceptæ agnitione;ex quibus posterius vnum est,& omni sensili commune animalis facultas per neruum delata:prius varium hac necessitate;quoniam enim actio requirit materiæ familiaritatem ad passum,estq́ue externum agens varium,partem aliquam in corpore dari necesse est,quæ materia cum imprimente,agenteq́ue obiecto conueniat.Hanc corporis partem,sensorium, vel sentiendi organum nuncupamus.Cùm verò tangibilia contactu,quod nomen ipsum indicat, opetentur sentianturq́ue,nil prætereà proprium exigentia; fit, vt, quia omnibus corporis nostri partibus commune est esse terrea,afficiq́ue ab his, quæ ea tangunt, nullum habeat hic sensus separatum in corpore sensorium;sed omnibus commune sit impressionem tangibilium suscipere; diiudicare verò his, quæ animalem spiritum à cerebro manantem intra se suscipiunt. Cùm tamen nullum sit simpliciter tactus instrumentum,duo à Galeno,quasi instrumenta,numerantur,cutis volæ manus, & ventriculi os:volæ quidem cutis qualitatum primarum index sincerissimus, quoniam omninò excessuum omnium ex pers est,in mediocritate earum constituta;os verò ventriculi solutionis ad membrorum tractum consequendæ.Oportebat enim in fame non leniter dolere animal, sed œstro molestiæ in alimenti remedium ferri,quò vita duraret.In quem vsum postremum illum circuitus totius in tractu terminum, os, inquam, ventriculi multis neruis vallauit natura; tam eximiè solutionem percipientibus, vt eam partem, quasi instrumentum tangendi, Galenus appellauerit, & hic eximio sensu punctos neruos affici dixerit. Alteram verò obiectionem mirum est quibusdam suasisse,vt authorem accusarent, cum mererentur ipsi multò magis accusationem. Quòd enim duæ causæ sint conuulsionis in puncto neruo,non vna,inde colligi abundè potest.Fieri poterat, vt neruus pars esset acri sensu prædita,non tamen cohæreret cum cerebro,nec ab eo oriretur, & eo cessaret;adesserq́ue tunc neruo prima illa conuulsionis accersendæ causa.Nunc cùm vltra sensus acrimoniam accedat communia illa, commeatusq́ue ad neruorum originem, meritò annumerantur Galeno duę,non vna,cõuulsionis insecto neruo rationes. Conuulsionis autem genus ferè ex plenitudine est.Occlusio enim foramine,& aucto intus dolore, copia humoris, quam dolor allicit, cohibita neruum inflammat & replet.Potest & puris vel vapor,vel noxia qualitas neruum,aut cerebrum per neruum offendens, excitare vim animalem, quæ inimicam qualitatem deuitans neruum conuellendo contrahit.

Neruus cur tactu valeat. Solutio primi.

7.De placi.14. 1.De generi.5.

1.De temp.17. De instru.odorat.2.

Secundi.

IAM verò si curatio expenditur,quæ & hic traditur,& lib. Methodi sexto, sicca etiam valentia imponenda sunt.Nam præter vniuersalem vulneris canonem sicca expostulantem, ipsa nerui conseruanda natura vim siccantium adaugeri postulat.Eadem oportet substantia tenui constare, quoniam curanda affectio in profundo latet.Iuxta ossa enim nerui iacent.Calida verò & actu & facultate,cur præcipiantur,multæ à multis causæ redduntur.Alij quidem hanc.Quemadmodum vulnerata caro,natura licèt humida,medicamenta quærit,non quæ humectando conseruent, sed quæ exiccando à lapsu prohibeant: sic neruorum frigida temperies calida ad præcautionem medicamenta,magis quàm ad conseruationem frigida.Alij verò sic.In neruo est conseruanda moles ipsa nerui frigida; est & contentus spiritus calidus,& hic multò canali præstantior, ideò in opere vincens;huius gratia magis calefacimus,quàm canalis refrigeremus.Licet & ita soluere.Assuetudinarium temperamentum,quo sanitas illæsi nerui perducat,tepidus calor est vicinæ,circundantisq́ue carnis:cùm ergo saucius est,nisi infundatur,quod parem carni pristinæ calorem habeat, euertatur hoc,cui insueuit temperamentum,neruusq́ue laboret necesse est.Nam nec pectus tantò facie calidius ferre potest nuditatem,qua facies sanitatem,incolumitatemq́ue tuetur suam.Nisi magis ita placeat.Quemadmodum ex corporibus parum lapsa,atque adeò adhuc sana rectè similibus gubernantur;ampliùs lapsa,neutraque præcautionem perpetuam requirũt:sic ex membris quæ non valdè à cutis mediocritate vtrinque distant, similium adhibitione sæpè tuemur, quæ verò immodicè recedunt planè contrarijs.Sed omnium est illa facillima ratio:quòd hic non tam quęritur per infusum temperamenti conseruatio,quàm sordidi,purulentiq́ue dissipatio & attractio; quæ opera, vt frigidum auersantur,ita calido perficiuntur.

Cap.5.

Calorifica cur neruis.

Cap. Nonagesimvmsecvndvm.

In compositis verò complicatur hulceribus. Prima quidem cauitas, quam non alterum affectum, sed hulceris differentiam esse arbitrantur. Est autem non differentia huiuscemodi res: sed alterum aliquod [1] totius ægritudinis genus, in quo ipsius substantia iactura facta est. Et quidem curatio in duplici morbo duplicem exigit intentionem. Nam continuitatis solutio, vnitate: substantiæ autem iactura, generatione indiget. Paulo verò suprà generationis intentiones exposita sunt. Quod autem primum quidem hunc affectum oporteat sanare, demum vnitatem restituere tentare, ipsa rerum natura commonstrat. Cùm itaque repletum fuerit cauum, hulcus verò ad æqualitatem perductum, alteram intentionem aboleri contingit. Nam media existente inter labia hulceris ea carne, quæ nuper est genita, partes quidem distantes vniri est impossibile. vnde fit, vt alia intentio sit perquirenda. Intentionem autem consequemur ex eo, quod est secundùm naturam ipsi partis comparãdo; erat autem eidem cute obduci naturale. Quare hoc ipsum à nobis procurandum aut si hæc intentio effectum sortiri non potest, simile aliquid cuti, carnem scilicet, quæ cutis natura vicina sit, instaurandum. Est autem huiuscemodi, quæ & sicca, & calli similitudinem præ se fert. Ad cicatricem igitur obducendam necessaria erunt exiccantia, & sine mordacitate astringentia medicamina. Ita & si sordicies aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abstergendi, & erit medicamen salubre abstersiuum. Eorundem verò materiam in libris, in quibus de medicamentis agitur, scripsimus. Et quidem si aliqua inflammatio, vel attritio, aut tumor prædurus, vel mollis, vel laxus cum hulcere fuerint, priùs eorum curationi intendere oportet, [2] sequendo eas vias ac rationes, quas priùs exposuimus. Sic & si aliquid illabitur, ad illabentium curationem intendendum. Eodem pariter modo si aliqua intemperies hulceratum locum obsederit, ad eiusdem intemperiei remedia veniendum. Sed de his quidem satis.

Postremò, de composito hulcere docet primam compositionem esse cum cauitate, quam multi differentiam hulceris esse opinabantur delusi. Est enim cauitas defectus substantiæ morbus organicus; solotio verò communis morbus; quare toto genere distant duo illi affectus, non est alter alterius species. Secundò docet curationem eius, oportere, vt duo duobus affectibus contraria applicentur, regeneratio carnis cauitati, vnitio solutioni; ex quibus natura ipsa docet ordiendum esse à regeneratione carnis. Nisi enim præcedat caui repletio, distantes partes vniri qui possint? cumque repleta cauitas fuerit, hulcusque planum, nulla residua est, quę vniri postulet solutio, solàque superest cutis per astringentia citra morsum generatio; eam si cutis natura negat, substitui illi oportet vicarium, sicut in osse callosam carnem. Tertiò, in reliquis cõpositionibus eandem methodum obseruari oportere scribit, vt inueniantur opposita; priusque coniuncti affectus, sordes, inflammatio, intemperies sanentur: ita tandem ad vnientia accedatur, quandoquidem impedit illorum præsentia speratam vnionem.

1. *Totius ægritudinis*] Legendum est, *alterius* ἄλλου non ὅλου.

3.Ther.4. 2. *Sequendo eas vias*] Scilicet naturæ dictamen ostendens priùs curandum esse id, sine quo reliquum curari nequit; non potest autem curari hulcus, non persanato tumore. Sigillatim verò, quæ maiorem operam requirunt, tractanda diligentiùs sunt. De compositione hulceris, curandi ordine, cutis generatione, hulceris sorde, aut inflammatione. Igitur compositionem hulceris & hîc & in

2.ad Glau.14. methodo paulò latiùs accipit, quàm alibi affectus intelligatur compositus. Non enim solùm compositum vocat, vbi alteri iungitur affectui, sed etiam, vbi symptomati, & vbi causæ morbi. Compositionem enim recipit hulceris cum sorde, & cum defluxione, quorum primum symptoma est, alterum causa, neutrum morbus: quomodò componi cum accidentibus febrem nonnunquàm fatetur. Solet autem efferri hulceris appellatio de sordido, vulneris de recente. Inter multas verò compositiones, primam inquit esse cum cauitate; siue ordinem significans docendi, quoniam placuit ab ea ordiri: siue etiam temporis, quoniam nonnunquàm cauitas ab initio ipso vulneris, & simul cum vulnere occupat, reliqua multò pòst inflammatio, pus, intemperatura. Cùm verò non admittit cauitatem pro vlceris differentia, videtur pugnare communi vsui recipienti hulcus, cauum esse hulcus: in quo enunciato hulcus, in quid prædicatur de cauo, tanquàm de specie. Sed admittuntur nonnunquàm enunciata illa non propriè. Exactè enim genus de specie prædicatur, febris diaria febris

Cauitas an hulceris differentia.

3.Ther.3. est: minùs propriè ens per se de ente per accidens, homo albus est homo: homo enim albus vnum est per accidens: adhuc magis abusiuè vnum de duobus, quæ nullo modo constituunt vnum, hulcus cauum est hulcus; cùm magis dicendum esset, est hulcus & cauitas; nec enim hulcus subiacet cauitati vt constituat vnum per accidẽs, sed hulceri pariter, & cauitati subest vnum membrum. Quòd si aliquando appellat cauum hulcus vnum morbum, confert ad idem inflammationi iunctum. Sed quisnam morbus est cauitas? potest esse in numero deficiente, si pars aliqua tota ablata est; potest & in figura, si figuræ vitio actio membri olbæditur; vniuersim autem est in diminuta magnitudine, quoniam saltem portio aliqua similaris membri abscissa est.

Dubitatio. Cvm igitur morbus ipse diminutio sit, diminutionique è regione augmentatio opponatur: Galenus non augmentatione, sed regeneratione subueniri præcipit. Videlicet vera augmentatio secundùm tres fit dimensiones, vera item diminutio similiter, qualis in tabidis & marcescentibus apparet; diminutio verò carnis in cauitate impropria est, vnius tantùm partis ablatio, cui non augmẽtatio vera aduersabitur, sed absumptæ partis (quam author præcipit) regeneratio. Est ea de causa victus hîc vberior non secùs, quàm in callo gignendo offerendus, nisi quod magis cautè & parciùs, quàm in callo, tum quoniam sponte sua, ex moderato licèt alimẽto, ad mollem partem, laxamque

que multum excrementi defluere solet:tum quia vberius alimentum cruditates auget: sanguis antem crudior non abit in carnem,sed fluxiones concitat; cùm callus ex excrementitio humore non minùs,quàm ex percocto augeatur.

SED expendamus, quæ de curationis ordine docet. Dno, inquit, morbi duas indicationes præscribunt, inter quas naturæ ordo exposcit,vt ab eo initium curandi sumatur, quo non curato,reliquum curari non potest; tale est in proposita complicatione cauitas:ab ea igitur ordiendum, tum ad vnientia veniendum: cúmque ita collegisset, multò aliter curat, repleta siqnidem cauitate, vnientia ampliùs locum non habent. Sed non pugnat secum Galenus. Nam ratio consultatoria duo remedia excogitauit pro affectuum numero. Accidit autem, vt cum primo simul fuerit alteri affectui satisfactum,etiam non conante,nec curante medico.Cessante itaqne solutione præmeditata vnientia ampliùs adhiberi,neque potuere,neque debuere.Quod verò à cauitate replenda initium sumi oporteret,ex ea doctrina paramus, qua docuit Galenus in omni affectuum complicatione, ordiendum ab eo, qui ad alteram causæ rationem liabet,vel vrgentioris, vel eius sine quo non.Sed operæpretium est andire Turisani calumniam,qua tanto authori,si Deo placet,refragari non veretur.Oportuit,inquit,omnes occasiones inchoandę curationis,nnn in scopos tres,sed in vnum tantùm eius sine quo non reducere,contrahereque.Nam causa & vrgētiùs rationem habent ad effectum; & ad minùs vrgens eius,sine quo non. Frustrà enim curaueris febrem,manente putrido humore,nouam febrem producturo:frustrà phrenetici febrem minuas,interim ex phrenetica inflammatione perennte ægro.Tres ergo illæ causæ vna illa includentur prima,vniuersalique.

7.Ther.12.
Ordo in cōplicatis affectibus curandis.

Hæc Turisanus dum colligit, non aduertit aliud esse, id sine quo alterum absolutè curari neqnit, quod Galenus pro tertio numerat membro, diuersúmque à duobus superioribus est: aliud, id sine quo alterum ritè curari non potest,quod duo superiora complectitur. Quod si Galenus vnum tantùm scopum recenseret,id sine quo reliquum rectè curari non potest, complecteretur ille quidem tres omnes indicationes,sed non doceret curandi,quod in arte maximè interest,ordinem.Nil enim plus promouit,qui nouit inchoandū esse ab eo,sine quo rectè alterū curari nequit,quàm qui agnouit incipiendum ab eo, quod commodius est; ita id conatur Turisanus, ne nos doceat Galenus, quod cognitu cum primis necessarium est. Sed prncedendum est ad subsequentem sententiam, qua cutem non regenerari scribit. Equidem in pueris posse nemo dubitauerit, qui ex superioribus perspectum habet,etiam vasa,neruósque per pueritiam nonnunquàm renatum iri. De adulta ætate quædam suadent. Nam Hippocrates genæ & præputij cutem non regenerari dicens, significat reliquas cutes renasci. Iam serpentum annuæ exuuiæ cutis denudatio sunt. Postremò, in cauo hulcere caro nascitur fibris neruorum contexta,cur ergo non similiter cutis? Neruos verò per carnem renasci inducunt,eò quòd puncta caro dolet. Sed contrà in adultis veram cutem non renasci monstrant certiora argumenta.Cicatrices callosæ sunt,ita vt difficiliùs reliqua cute exulcerentur, læuitate multa, duritiéque. Nec capillantur vnquàm in homine (nam in equis tenues cur prodeant,Aphrodisæus respondit) prohibente,immodica densitate.Demum,cum nihil sit cicatrix,nisi quæ occalluit caro, solet etiam ferè subsidere vicinæ cuti cicatrix, quoniam caro, quæ cicatrici materiam præbet, infra cutem est; & fit, vt multis exanthemata passis cicatrices cauæ faciem deturpent.Nam quod Hippocrates annotauit, in cute illa tenui negauit & regenerationem & coalitum, significans in crassa, quæ videlicet carnem habet, substratam dari vel regenerationem, vel coalitum;quorum prius in pueritia,posterius etiam per sequentes ætates expectari potest. Iam senecta anguium epidermis est, quam non magis mirum est augeri semper, regignique ascendentem,quàm vngues,dentes,pennas,squamas.

Cutis non regignatur.
6.Aphor.19.
1.Probl.14.
Solutio primæ.
Secundi.

In hulcere verò cauo neruū non gigni,conueniunt omnes:quomodò caro ipsa genita sentiat,non conueniunt: Thadæus putat non dolere carnem ita punctam,sed cōdolere tantùm neruum in profundo situm,cui communicat solurionis species, cùm sit multò facilius ex Galeni doctrina, sicut in sanguine defetendo, ita & in sensifica facultate opinari eam breui spatio per carnem citra neruos diffundi, non per longum: cúmque caro noua non valde magnum interuallum occupet, potest à neruo facultatem etiam citra neruum traducere; si profundior est sensus, torpidus erit, aut nullus; Sed sentitne cutis, quod Galenus putat an magis expers sensus est, quod Aristoteles? Sanè, quod in plurimis alijs, quæ ad functiones, vsúsque membrnrum pertinent, verior est Galeni sententia. Nam cutis ad sentiendi vsum præ carne reliquisque membris multas commoditates habet, situ occursantibus vicinior, temperamento excessuum omnium expers in medio constituta; neruis etiam ipsam inferna parte perrepantibus donata: vnde fit,vt non modò sentiat, sed etiam quasi instrumentum sit tactus inter partes omneis. Est autem apertum argumentum non sentire vi carnis cutem:quoniam secto neruo ad carnem delato motus abolетur,manente in cute sensu;secto verò eo, qui ad cutem fertur,protinus perit cutis sensatio. Neque obstat,quòd nuda caro magi dolet, qunniam propter raritatem, laxitatémque magis iniuriis patet, & propter dissuetudinem molestè fert accedentiam. Nec probat, quod cutis operimentum est operantium membrorum,non ipsa operando creata est.Solet enim natura eo quòd ad vsum aliquem formatum est subinde vti ad alios; quod institurū in cute obseruat. Nec verū est capitis cutem sensu carere, quoniam & carne; sed durior & minùs neruosa ideò formata est, quia oneribus ferendis aptior, cum exacto sensu ineptior euasura erat. Ita corruit cum suo inuento Aristoteles, quo carnem potissimam animalis partem,tactúsq; instrumentum esse astruit,cutem verò eo munere destitui.Fru-

Tertij.
6.De vsu 17.
1.De temp. 17.
3.De hist.11.
Cutis an sentiat.

strà enim quidam eò Aristotelẽ detorquent vt sentiat cutẽ propria vi non sentire, sed à carne communicata. Prꝑterquàm enim quòd Aristoteles simul cũ osse & cartilagine, paritérq; cũ illis, cutem, & proinde in eodẽ sensu tactu priuat: monstratum etiã est non accedere cuti à carne eam vim, sed ex temperamento proprio, delatóque neruo in ea oriri. Postremò, cum enumeret inter compositos affectus hulcus purulentũ, aut tumidũ, inducit nos fortè in eã suspicionem; vt opinemur malũ esse, si in vulnere talia apparuerint, cùm tamen admoneamur ab Hippocrate ingens malũ esse, si in momentaneo vulnere desint; imminere etiam magnũ aliquod malũ ex delatione noxij humoris ad viscera deserto vulnerato loco. Quin & Auicena inopiã puris condẽnat, ceu indicantẽ abolitionem suppurantis innati caloris, cuius penuriã refrigeratio & sphacelus mẽbri cũ extinctione sequitur.

5. Aphor. 65. 2. Prog. 68. Aui. quarta 4. tract. 3. 1. Recursus humorum noxius. 3. Natu. 13. 2. De differentiis febr. c. 11.

Sex oritur nõ contemnenda dubitatio. Si verum est, quod de facultatibus membrorum traditum à Galeno est, exonerare se membra omnia in partem omnium infirmissimam, qua ratione eueniet, vt à vulnerata dolente, languentéque, in viscera non solùm sana sed natura sua multò quàm externa sunt robustiora, excrementa mandentur? Eam ita sedari oportet. Accidit, vt vel medicus astringentia remedia parti affectæ adhibeat, quorum vi intrò materia pellatur; vel casu accedat infrigidans, vt si aëri exponatur, qui exanthematis scatet. Altera verò occasio talis est, quoniam ad afflictam partem & grauiter offensam compatitur, cõdoletq; viscus aliquod; natura de nobilibus membris sollicita, ad illa conuertit sanguinis impetum prauis refertum humoribus, & subuenire conata opprimit. Fieri etiamnum potest, vt vulnerati membri vis, licèt languida, & abiecta, quia multùm ab humore irritatur, plurimùm conetur, & assumptis ex conatu viribus abigat à se noxia; quæ cum confertim facto impetu viscus aliquo appetierunt, quandoque ita premunt, & quasi suffocant vires, vt amplius se colligere non possint: sed succumbat malo pars fortior, quia prohibita est contendit ab irruente humorum agmine, & peruicacia. Nisi fortè credibilius est noxium humorem, cùm putruerit, nonnunquàm subire vim deleteriam adsimilem externis venenis; cuius nomine non minùs, quàm externa illa peculiari quadam, & abstrusa facultate, relictis ignobilibus membris vitæ primordia, & origines inficiat. His de causis potest ab affecto (quod frequens est) loco commigrare humor ad valentem, robustúmque; quod cùm sit pestilentissimum, nec possit in magno vulnere non defluere à corpore humor: sequitur, vt laudetur in tali pus & rumor. Nam licèt constituant compositum affectum, nonnunquàm melior est simplici & sanitati vicinior, vt, cùm rigori febris, epilepsiæ quartana accedit.

SECTIO QVINTA.

CAP. NONAGESIMVM TERTIVM.

Nunc verò transeundum est ad formationis genus, quod in plures secatur differentias. At ab eo, quod euidentissimum est, exordium sermonis faciendum, quod ex figura permutatione contingit. In his igitur, qui adhuc crescunt, possibile est plurium partium figuram emendare: In his autem, qui iam aucti sunt, minimè. Intento tamen, quoad fieri potest, curationem adhibere, ad contrarium euersionis adducendo. Si verò fractione aliqua non rectè conformata, alicuius membri figura fuerit vitiata, cui substantia callosa innasci praeuenerit; siquidem hac adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rursus rectè afformare. Deinde callum superinducere.

Penultima sectione organicorum curationem tradit; primùm differens de vitio figuræ. §. verò proximo, cap. 94. de vitio in meatu. Tertio, §. Humiditatis autem, de morbis conceptaculi. Quartò, vitia superficiei sanantur, cap. 95. Quintò, frequentem compositionem organici morbi cum intemperamento, vel solutione in exemplo inflammationis edocet, quam curare aggreditur à totius vacuatione §. Sufficiet autem. Sextò, eandem iam particulari vacuatione inatit §. Quo profectò. Septimo, reliquas iungit curatorias inflammationis indicationes. §. Quòd si summæ. Octauò, sequens agitat genus organici morbi, quod in numero versatur, capit. 96. Nonò, proponit morbos in magnitudine, cap. 97. Decimò, situs vitia, cap. 98. In præsenti lapsus figuræ ait in pueritia & per adolescentiam totam emendari; ea transacta durare. Secundò, emendatio paranda est ex reuocatione manuali ad oppositam figuram, additis continentibus ligaturis. Tertiò, de particulari vitio; frequenti autem ex callo, incuria medici, figuram membri peruertentis peculiarem prouidentiam docet, si recens est. Nam in antiquo desperata sanatio est, in recente frangatur, & denuò coeuntibus ritè oris, apta calli generatio procuretur.

Vitia figuræ mũ curabilia.

Cur inter formationis multiplices differentias à figura initium sumpserit, author respondet; quia euidentissima est: à notis verò disciplina inchoanda est. Spectatæ enim cuiusuis formæ meatus, cauitates, superficies non statim diiudicabis; figura verò spectanti se, prima obuia est. Difficilius est conciliare prædictionem hanc cum ea, quæ suprà sectione secunda pronunciata est. Cùm enim illic proposuisset, curandum in figura lapsum; sed paruum, non morbosum, in sola dixit pueritia sanari posse. Hic in maiore iam morboso ideò difficiliore per totam sperat adolescentiã. Rudis est enim Thadei solutio, vt illa prior prædictio de facili curatione, hæc posterior de difficili intelligatur; cùm vtrobique absolutè, admodúmque pugnãter intra breue spatium præsagierit. Satius est meminisse exactũ libelli ordinem; quem, dum obseruat iuxta libri primi diuisiones, in sectione prima huius libri, quem enarramus, tertij de gubernatione simpliciter salubris agit. In secũda verò de reliquis sanis actu, sed simpliciter talibus, vel neutris, vel ægris. Quòd autem corpus est simpli-

est simplicirer tale, ab ortu tale est; ita fit, vt lapsus organici, qui sectione secunda numerati sunt, omnes ab ortu contrahantur. Difficile est autem vitiosam ab ortu figuram etiam modicè emendare; quòd si casu successit ex fracto, vel intorto osse, aut etiam ex carnis inæqualitate, aut nerui coouulsione, per integram adolescentiam, quandoque etiam post adolescentiam, vt in spasmo cynico sperari sanatio potest; eò quòd non abierunt talia in assuetudinem, nec occaluerunt in eo situ partes, vt mutationem non admittant. Et de prædictione quidem sic. In curatione verò mouere potest, quòd lapsam figuram non emendat reductione ad natiuam & mediam; quod sperabatur; sed ad oppositam, quam & ligaturis tuetur, id quod magis videtur commutatio, quàm emendatio corruptæ figuræ. Sed opus est recordari, sicut in morbis intemperamenti curandis non moderata adhibentur, sed æquata contraria: sic in figuræ lapsu. Scilicet si adhibentur talia immoderata membro temperato, aut modicè figurato intemperant, & vitiosam figuram imprimunt: quoniam verò adhibentur ægro, quod in oppositam immoderantiam deflexit, immoderantia illa remedium prioris est: ita tamen, vt intelligatur certo, definitóque tempore applicanda, quantò tollant è medio priorem noxiam consuetudinem; non quæ recente praua longitudine moræ inducant. Non luxatum membrum, quia repositum in articulum ab eodem articulo conseruatur, ne excidat; non eget dedoctione ad oppositum sitom; quod malè figurata requirunt. Postremò, calli recentis fractura & regeneratio, vt in adolescente pulchra est, & multis curantibus fœliciter cessit; ita in sene timenda, nec admodùm tentanda est; vel Haly exemplo in commento testantis senem ex ea curatione periisse. Præstat sequi ducem Galenum ita dicentem. *Senex, si posset longo tempore sensim malam consuetudinem mutare, propereà quòd, quo tempore meliore frueretur, habiturus non esset, frustra laborem insumeret: non aliter quam si quis artem discere quampiam octagenarius inciperet.* [5. de sanit. 13.]

CAP. NONAGESIMVMQVARTVM.

Est verò & obstructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex crassis, & lentis humoribus fit, vnam & ipsa habens intensionem morbo contrariam: dico apertionem. Causæ verò salubres sunt, abstergentia, atque incidentia medicamina. Quæ verò fit à stercore duro, quod intersepit intestinum, primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis, pinguibúsque clysteribus, denique ex acribus euacuationem exposcet. Quæ autem à lapide fit in vesica, in præsenti quidem transpositionem requirit, integra verò sanitatis causa incisionem, & extractionem.

Triplex enumerat obstructionum genus: Primum, vasorum ex humorum crassitie, vel lentore: alterum intestinorum ex stercoris duritie: tertium viarum vrinæ ex impacto lapillo. Curat verò primam illam medicamentis attenuantibus & abstergentibus: secundam primùm lenientibus infusis, extráque applicitis, posteà etiam acribus: postremam transpositione lapidis ad vesicæ amplitudinem, quam sequatur lapidis per incisionem extractio.

SED repetendæ sunt narratæ sententiæ. Obstructiones tres in corpore gigni ea ratio est, quòd tres sunt viæ deferendarum in corpore materierum, quas liberas, patentésque esse oportet: vnam vasorum, qua vtilis alimenti succus ad membra defertur; intestinorum altera, qua alimenti sicca purgantur excrementa: tertia vreterum, per quas humidum transcolatur; ita triplex obstructio colligitur. Eius, quæ ad vasa fit, afferuntur causæ, crassities, & lentor, omissa copia, quæ in methodo pro tertia numeratur: [2. Ther. 14.] quoniam (est enim sæpè eò in hoc libro confugiendum) capita rerum, frequentésque euentus, non omnes in hoc opere recensentur. Rarum est autem, vt sola copia non iuncta crassitie, aut lentore vas obstruat. Quòd verò & hic & illic non opponat obstructionis affectui deobstruentia, vel aperientia, (dari enim modò numeratas facultates, lib. De simplicib. medicamentis ostensum est) [11. Ther. 8.] [5. Simpl. 14.] sed attenuantia & abstergentia; illud in causa est, quòd non satis est Galeno veram curationem docere, nisi etiam doceat sufficientem & absolutam: cúmque obstructionis [Obstructionũ remedia.] huios causa sit, crassities humoris attenuante curanda, vel lentor abstergente; meritò ita subuenire præcipit affectui, vt à causa ipsa, & eius oppugnatione curatio initium sumat. Iam obstructis ex fæcis duritie intestinis subuenit emollientibus infusis, quibus aliquandiu immorandum est; quoniam [7. Ther. 5.] quæ dura sunt trabenti non cedunt: neque verò humectatio aridi breui propter ignauiam in alterando humiditaris sperari potest; vt nullo modo sint excusabiles indocti quidam, qui etiamnum in tam aperta luce cæcutiunt, cholicorum remedia, & à validis, & acribus infusis auspicantes. Nom verò acria subiungenda sola irritatione, stimulationéque talia euadant, an etiam admixta purgatoria facultate, Thadæus ita responder; Si intestina humore obsidentur morbi causa, conuenit permisceri vim soluentem: sin secus obest, non modò non iuuat ea mixtio. Dum enim pellicit ad intestina ex vasis humorem, præsentem obstructionem auget, non solùm non amolitur. In tertia verò obstructione sananda, primùm transfert ad vesicam obturantem lapidem vrinæ meatus. Quoniam enim conueniont euranda cohibita vrinatio, & lapis præter naturam contentus; cohibita vrinatio præceps malum, multóque vrgentiùs cogit à tralatione lapidis ordiri, vt commeet vrina, ne retenta perimat. Fit ea transpositio quandoque detrusione lapidis ad imum, vbi vreteris impingitur, quandoque retrocessu ad superiora, vbi colem obturat; vtrobique scilicet ad eum locum, qui amplissimus patet. Per ocium deinde lapidi prouidendum est, ne in corpore maneat, sed perinæi scissione è corpore trahatur. Et potest quidem antecedere, vt per medicaméta communitio tente-

tur. Fetè enim postremo loco, nec nisi coacti ad chirurgiam accedimus. Sed rarum est, vt in vesicæ
lapide remedia comminuant, tum ob loci interuallum vim medicamenti languefaciens, tum quia
in amplo loco ad immodicam augeutur magnitudinem lapilli.

Humiditatis autem, quæ præter naturam continetur, sanatio in omnimoda euacuatione consistit, quemadmodum etiam in suppuratis. Immodica autem repletio immodica euacuatione curatur, vt cum sanguis intra venas redundat. Sic & quibuscunque, vel in ventriculo, vel in intestinis, vel aspera arteria, vel in pulmone, pus aut sanguis continetur, integra euacuatio est necessaria. Superfluus autem cibi, aut potus adhuc recentis assumptio euacuatione corrigitur. Quæcunque igitur in pulmone, vel pectore continentur, cum tussi educuntur, aut à medicamentibus extenuantibus. Quæcunque verò in hepate, vel venis, vel arteriis, vel renibus, aut per vrinam, aut ventriculum. Sed per vrinam quidem ab his, quæ vehementer extenuant: per ventrem verò ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora vim habent. Quæcunque verò in superiori ventre comprehenduntur, per vomitum: quæ autem in inferiori, per subductionem. Sed quæcunque sub cute, per sectionem, vel ignem, aut medicamenta adurentia. Sic verò aliquando quæcunque in naturali aliqua concauitate, vt in thorace. Et, vt summatim dicam, quicquid præter naturam in aliquibus partibus continetur, sanationis intentio est ablatio: quæ si fieri non possit, transpositio. Quæ verò non sunt ex genere præter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio est abuacuatio. At inuentio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt, partim quidem ex affectu, sed præcipuè ex ipsis affectis particulis sumitur.

Conceptaculi morbos generica vacuatione in primis, postmodùm etiam peculiaribus pro variis
speciebus tractat. Generica curatio est, vt qoidquid continetur præter modum, si prætet naturam
est, integrè vacuetur; si naturale vnà superans quantitate, minuatur, quod abuacuationem vocat.
Speciatim deinde pectus tussi purgat; ventriculum vomitu, intestina deiectione, reliqua natura-
lia vel deiectione, vel vrina, cutem sectione, demum singula accommoda vacuatione & parti effe-
ctæ, & contentæ materiæ.

Observato igitur Galeni ordine de vacuatione in genete priùs, de particularibus poste-
riùs differendum est. Morbos conceptaculi interpretatur author tepletionem eorum; paulò antè
verò meatuum motbos, obstructionem. Oportet enim perpetuò meminisse scopum illi esse, potis-
sima & frequentia tangere, infrequentia sæpè, nec memorari. Est autem infrequens vitium meatus
per distensionem, & inanitatis pet vacuationem. Freqoentia etgo pro perpetuis numetat, citra et-
rorem in compendio, dum solus hos morbos meatuum, ventriúmque recipit. Neque verò expecta-
Sect. 3.
re oportet, quod paulò antè fecit, vt & hìc post vacuationem facti rationem habeat. Nam illic pro-
positum erat, curare intemperamentum fiens, constabátque curatio ex vacuatione paritet & tem-
petatione facti intemperamenti. Hic scopus est inanire conceptaculum. Est enim sanandus con-
ceptaculi morbus. Ideò facta vacuatione in totum cessat medici munus, & intensio. Cùm verò
vniuersim, quod prætet naturam in membro continetur, integrè vacuari præcipit, subaudienda
illa sunt (Sine qoibus doctrina non coustaret) vt, quòd tale vitium sit, cuius non speretur emenda-
tio: prætereà integra illa vacuatio, ne simultanea sit, sed per vices seruato virtutis tenote, quod in
sectione suppuratorum, & aquam intet cutem parientium, præcipit Hippocrates dicens: [*Quicun-
que empici, aut hydropici vruntur, aut secantur, si pus, vel aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur.*] Ad-
6. Aphor. 26.
didit etiam Galenus ad Glauconem, Modò ne ex symptomate morbi immineat dissolutio, cui por-
1. ad Glauc.
cura?
tio humoris aliqua setuanda est; vt si vigilia morbo iungitur, aut frequens conuulsio, aut pruritus.
Postrema conditio, dum ex vacuatione eius discrimen vitæ non vertatur, vt ex lapide renum, ex
nodosa podagra. Præstat enim cum illis noxiis morbidam vitam agere, quàm sine illis nullam.

De altero verò membro peccati per quantitatem, non integram contenti inanitionem, sed di-
minutionem præcipit, quæ proportione plenitudini respondeat; parua paruæ, magnæ magna, ex-
tremæ, extrema. Ita enim, quod ostensum est, perficitur contrario æquato curatio. Sed si est extrema
3. Simp. 12.
aliqua repletio vasorum, vltra quam vasa citra rupturam aduentātem sanguinē non suscipiunt in
athletico habitu, dabitur, vt par inanitio, nempè extrema, conueniat; contra & Hippocratem ab ea
1. Aph. 3.
Extrema inanitio an conueniat aliquando.
deterrentem, & rationem monstrantem cum extrema vasorum inanitione, ea est integra sanguinis
vacuatio, vitam minimè durare. Apparens argumentatio, sed sophistica. Nam remedium æquatam
contrarietatem habeat necesse est, si per sanar ad solum morbum, non ad morbum sanitati iunctum;
morbus est in extrema plenitudine non totus sanguis replens, quod ratio sumit, sed is solus, qui
naturali statui accedit. Deceptio est igitur in plenitudinis verbo, quæ vniuersa, ceu lapsus, suppo-
nitur, cùm lapsus non sit, sed portio eius. Quòd verò nonnullos angit, cur vitij in qualitate non
meminit, contentus diuidere materias in rem prætet naturam, & in id, quod sola quantitate pec-
cat, facilius est. Nam prætet natutam vocat qualitatis vitium inemendabile. Quicquid verò vel
sola quantitate labitur à medio, vel iuncta etiam praua; sed incipiente, & correctionem fetente
qualitate, plethora, multitudo, & quantitatis vitium appellari author est Galenus in eo Apho-
rismo, [*Vbi cibus præter naturam ingestus est, hic morbum facit.*]
2. Aph. 17.
Sed transcundum ad particulares ventrium purgationes est, à pectore orsis: quod tussi ideò
sola vacuandum est, quoniā impertusum est infernè septum, non concedens commeatum recepto
humori. Attenuantibus verò medicamentis proritari vult expectorationé in hoc loco, qui tamen
4. De loc. 9.
alibi remorata in pectore expurgationé attenuantibus in crasso humore, crassefacientibus in tenui
mouet.

mouet. Sed distat locus vtrobique contenti humoris. In arteria enim humor minùs cedit efflationis conatui,& iacto per impetum aëri, si vel crassitie grauis est, vel tenuitate diffluit, labitúrque. Alia est hic puris extrahendi in suppuraro ratio. Continetur in thoraeis amplitudine suppurata ideò crassa materia, nec extussiri poteit; nisi per angusta bronchiorum ora ad extimum pulmonem hiantia compressione pectoris prematur. In quem vsum attenuantia admouentur oribus quidem illis recludendis, puri verò attenuando. Iam hepati, vasis,& renibus, accommoda purgationi loca memorat ventrem (corruptè enim vertunt nonnulli *ventriculum*) & vesicam. Sunt enim illa, licet non sola, appositissima tamen loca horum membrorũ vacuandorũ. Iecoris quidem gibba, renes, & vasorum liquens humor magis per vesicam; caua verò hepatis, & vasorum humor crassior per ventrem magis exhauriuntur: eò quòd cum illis meatibus dictæ partes maiore affinitate communicant. Par est autem, vt humores, quò vergant, eò ducantur, nisi malè vergant ex senis doctrina: ita tamen, vt si abundans humor amplior est, & magis si crassus est, vbi vbi sit, iungatur etiam, quod Galenus docuit, per ventrem communis purgatio: quoniam ille locus excrementorum capacior est, & decliuis, naturáque sua, & consuetudine excipiendis corporis excrementis cõparatus. Ita fit, vt multa materia communi illo simul & particulari conceptaculi meatu integrè citra damnum expurgetur. Galenus verò alibi propriam etiam hepatis inflammationibus iudicationem sperat ex naris dextræ hæmorrhagia,& humoris vasorum tenuis ex sudore totius calido. Sed hic frequentia tantùm vacuationum loca, quod semper facit, enumerat. Cùm verò per ventrem vacuária medicamenta esset recensurus, numerat aperientia,& purgantia. Quid verò per aperientia intellexerit, apertum non est. Nam Thadæi interpretatio, qua putat significari aperientes syrupos purgationi præparantes, iuxta Aphorismi sententiam, abunde exploditur nomine, anastomotica, quo hic vtitur, id est, ora vasorum aperientia. Talia enim non parant purgationem. Alterum ergo duorum necesse est, vel vt significauerit eo verbo, quæ intestinis hærentia acrimonia sua meseraicarum venarum ora adaperiunt, vnde superpurgationes sequi author est Galenus: vel certè ora hæmorrhoidum intellexit, quæ aperta per sedem expurgant vasorum,& hepatis redundantiam. Addit Galenus ventriculi plenitudinem vomitu, intestinorum deiectione amoliendã esse, ex superiore scilicet vacuationũ omnium communi præcepto; quo naturam non errantem imitari, illíque adiumento esse, non repugnare docemur. Si verò aduersari dicto videtur Hippocratis illud, supra septum dolores purgatione indigere per superiora significant; qui verò inferiora infestant, per inferiora: meminisse oportet vẽtriculi positum superiorem esse multa septi parte, quanta est & ad dorsum,& ad latera; antica tantùm parte substare. Cùm igitur septo suprà feratur maiore sui parte, inter superiora mẽbra iure locabitur. Illud non temerè huic loco adiicietur, multò oportere nostram ætatem, quam illãHippocratis, vomitoriis, tanquàm suspectis, abstinere, ob varias, nec cõtemnendas causas; quarũ Mesues nõnullas recenset. Humores enim innata grauitate descẽdunt ad intestina faciliùs, quàm ad ventriculũ conscendant, suntque multò plures, latioréſque meseraicæ venæ à porta ad intestina, quàm ad ventriculum delatæ: tũ intestina natura ipsa excremẽtorũ susceptioni parauit; cúmque sint membra ventriculo ignobiliora, incolumiùs eò deferentur noxia. Adde, quod breuior via est a corporis mole per meseraica vasa ad intestina, quàm ad ventriculum; tractus verò humor cùm medicamenti vi extrà pelli non possit, sed recipientis membri; tantò maiore facilitate ab intestinis excernetur, quàm à ventriculo, quantò maiore commoditate intestina in excernendo præstant, ob duplicem, qua pollẽt excretoria vtraque membrana. Illa verò ratio vel validissima est, quod, etiam Hippocrate ipso authore, robustiorẽ naturam requirit vomitio deiectione. Inquit enim purgãdos esse robustos quidẽ suprà, debiles verò infrà. Sed & Galenus cautior in vomitoriis, meticulosiórque. Iam si Galenus timet afflictationes vomituũ, quare consulit cõmutari in deiectoria; nobis tantò, quàm Galeni tempore, infirmioribus meritò cauenda sunt, nec nisi cautissimè aggredienda; relinquendáque agyrtis & circulatoribus illa cũ multorũ interitu temerè cõsulentium.

Particulares vacuationes.
1. *Aphor* 23.
7. *Ther.* 13.
3. *Crif.* 3.
2. *Aphor.* 20.
3. *Simp.* 26.
4. *Aphor.* 18.
Vniuersalib. 2.
Vomitoria periculosa.
Causa prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
7. *Aphor.* 62.
2. *Fract.* 27.

RELIQVVS est vnus sub cute locus, cui proprias cõstituit vacuationes, incisionem, ignem, caustica medicamenta. Resoluentia verò omisisse iudicant Thadæus & Haly, quoniam de suppurato loco agebat, in quo frustrà tentantur resoluentia. Qui tamen in eo dupliciter peccant. Nam & Galeni sententiam, quam ex libri instituto oportebat extendi ad mala omnia plenitudinis sub cute, inflammationes, tumores, flatus, abscessus, ad solos abscessus coarctant & cogunt: & contra authorem supponunt in suppurato loco nunquàm esse digerentia remedia tentanda. Ex tota verò serie illud cõsiderandũ medico est, vt singulis, particularibúsque plenitudinis affectibus, tanquàm sufficientes Galenus cõmendet particulares per propios effluxus purgationes, nõ semper communes illas secto vase, vel aluo purgata. Quòd enim magnus vir Trallianus etiam in cephalæa commendauit particulares affectos, vbi facti sunt, nec ampliùs à corpore pendent, particulares expurgationes, eásque solas requirunt; in quibus nullum corpori negotium fiat. Purgationes enim & phlebotomiæ vires talium labefactant & frangunt citra vllum affectus emolumentum. Itaque vt verum est sæpè conuenire, vt præcedant vniuersalia illa, siue ad curationem, vbi affectus membri etiamnum à corpore fouetur & augetur; siue ad cautionem, vbi ex curationis dolore, molestiáque noua confluxio timetur: ita crebrò non oportet eò accedere, sed affecti tantùm loci rationem habere.

13. *Ther.* 5.
A' particulari an ordiẽdum.

CAP. NONAGESIMVMQVINTVM.

Quæcunque verò partes ob id, quod exasperata neutralem amiserunt habitum, his leuitas naturalis est

restituenda, ossa quidem leuigando, arteriam autem, & linguam leniendo humidis, quæ nihil mordeant, & lentorem habeant. Sed quibuscunque leuitas inest non naturalis, asperitas naturalis est reuocanda medicaminibus, quæ sufficienter abstergant, & parum adstringant. Quacunque verò [1] *vel obstructiones, vel angustiæ meatuum, alias sequuntur ægritudines, ab illarum curatione prius est incipiendum. Ostensum siquidem est in libro De differentiis morborum, quòd & inflammationibus, & duris, laxisque tumoribus, & siccitatibus aliquando immodicis, ac præterea vitiosis partium continentium figuris, ea, quæ nuper diximus, sæpiùs adueniunt: sicuti & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitu corporum. Quòd si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicentur, varias habebunt indicationes.*

De asperitate & lenitate primùm reducit in memoriam, non esse talia semper morbos, sed tantùm, vbi pugnant naturali partium constitutioni, & restituendam esse in exasperatis lenitatem naturalem in osse abrasione ferrea; in mollibus verò membris medicamentis humidis, lentis, nil mordentibus: leuibus verò præter naturam, conciliandam asperitatem per sufficienter abstergentia iuncta leui astrictione. Secundò, addit de omnibus quatuor dictis speciebus accidere, vt eueniant non iam primaria morbi ratione, sed ad alium morbum sequentes, sicut & reliqua symptomata, vt obstructio, vel praua figura ad inflammationem. Sic autem euenientia peculiarem curationem non desiderant, sed simul cum morbo, cuius sunt symptomata, abolentur.

1. *Vel obstructiones, vel angustiæ.*] Significat per obstructionem, coarctatoriam, & carnosam, quia de illis frequentiùs dicitur; per angustiam autem, attenuatoriam. Ideò autem hic agens de obstructione per consensum ad vicina, meminit de ea varietate, quia obstructio orta ex consensu, est ferè attenuatoria, non coarctatoria.

Differentiæ hæ morborum primùm considerandæ, tum eorum curationes sunt. Ergò non sunt, sicut intemperamenta vniuersim morbi dicta; sed in illis tantùm membris, quę oppositam habitudinem natura exposcunt. Ventriculus enim & Intestina ea de causa obtinuerunt asperam, rugosámque internam cutem, vt alimenti descensum retardarent ad exactam vtilis exuccationem. In quem vsum etiam pylorus sublimis locatus est, & intestinorum plexus, & cæca intestina, & in quibusdam animalium ventriculorum multus numerus. Vbi ergo accedente læuitate amittunt natiuam constitutionem, pariter vsui incommodant, & opem requirunt exasperantis medicamenti. Econtrario, nisi aspera arteria læuis sit, vox raucescit & clangosa euadet, moratúrque in transitu inæqualiter. Ossa prætereà, si promineant apicibus, vicinam carnem offendent, & cum dolore perforabunt; in his ergo morbus est exasperatio, sicut in prioribus læuitas. Curat autem asperitatem in osse ferro; quoniam durities ossea medicamentis rarissimè cedit. Ratum est enim, vt tusæ peucedani radices desquamationes ossium euellant: cúmque in ea partium inæqualitate fieri non possit, vt imę partes ascendant, id solùm superest, vt abrasione eminentium æquentur. Nam in mollibus medicamenta valent humida; quoniam tollunt ariditatem exasperantem, lenta, quoniam mucor medias opplens inanitates ad æqualitatem superficiei perducit, nil mordentia, vt non modò sensilis illa & tactilis humiditas medicamenti leniat, sed & virtus eius, efficaciáque morso asperitatem non concitet. Quocircà in febribus Galenus (est enim febris totius propter sparsom calorem inæqualitas, aspredóque) vetat adhiberi acida, acria, austera, quia mordent & morsu aspritudinem augent. Mollium itaque membrorum asperitas talibus emendanda est, si non ab exasperante pendet humore per superficiem sparso. Eiusmodi enim abstergentia magis exposcit, quàm humida; si modò commune illud præceptum obseruandum etiam hic est; vt vnamquamque causam abscindamus priùs, posteà ad factam deueniamus discrasiam. Quæ verò morbosa læuitate peccant, causam læuitatis habent illam eandem, quæ asperitatem sanare dicta est, affluxum lenti, lubricique humoris. Hunc sanant abstergentia remedia, non quæuis, sed momentanea: Lentum enim non, nisi valido auxilio, obtemperat & secedit. Quia verò diorina membri cum mucis consuetudo partis vim labefactat & emollit; addit robur & natiuum habitum per astringens, facilè tamen, ne impedimento sit abstergenti, quam oportet in curatione eminere facultati.

Læuitas vbi morbus.

[1] De victu acut.

Sufficiet autem in vno exẽplo habuisse sermonem, quoniam de omnibus in libris De arte curandi pleniùs sumus executi. Supponatur cuipiam particula multitudinem sanguinis influxisse, adeò vt intendantur in ea venæ, non maiores tantùm, sed etiam paruæ, quæ priùs sensum effugiebant. Nunc verò iam plenæ visu comprehenduntur, sicuti plerunque in oculis ob tunica albedinem manifestissimè patet. Par siquidem est, quòd & alia vasa, quæ latent sensum, iam plena distendantur, nondũ & ipsa ob paruitatem visui manifesta. Et iam periculum imminet, ne, quod ex vasis exudat, ad spacia vacua, quæ in medio sunt, effundatur, ac ne iam paucum aliquod sit effusum. Huius quidem affectus sanatio intentionem habebit euacuationem, aut, vt manifestiori vocabulo vtamur abeuacuationem: siquidem morbus erat immoderata partis repletio. Necessarium igitur est, vt aut superfluitas retrocedẽs euacuetur, aut per ipsam patientem particulam. Retrocedet autem, vel impulsa, vel attracta, vel transmissa, vel horum vno aliquo modorum, vel omnibus. Per locum verò patientem euacuabitur, partim quidem manifestè, & sensibiliter, partim verò in vapores resoluta. Si igitur vniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè euacuandum. Nam si scarificationibus; aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus. Si verò calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id, quod vi caloris ad partem attrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, vt quod influxit, retrocedat, corpus plenum non admittet. Ad hæc igitur ambo totũ corpus euacuare oportet, aut omninò ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influxit.

In exem-

In exemplum compoſiti affectus proponit in medium inflammationem, quam oſtendit corporis vacuationem ante alia requirere; id quod hoc epilogiſmo colligit. Eſſentia inflammationis eſt ſanguinis copia in parte contenta. Curatio igitur erit illius diminutio, ſiquidem quantitate ſola excedit, non ipſa ſubſtantia præter naturam peccat. Vacuationis ſpecies parti duæ adhiberi poſſunt; recurſus ad originem defluxus vna, extractus à cute altera: cúmque neutra vtiliter ante corporis inanitionem locum habeat, relinquitur initium ab vniuerſali venæ ſectione ſumendum eſſe. Siue enim extrà trahatur manifeſtè ſecta cute, dolor fluxionem concitat: ſiue inſenſili perſpiratu reſoluente medicamento, calor tantundem efficiet. Neque verò recurſus opportunitatem pleno etiamnum corpore habet. Siue enim pars ægra mandet, ſiue ſana trahat, ſiue repellens medicamentum impellat; plenum corpus, & quod in ſe exonerando laborat, non recipiet mandatam copiam. Ita confectum propoſitum eſt, initium curationis inflammata parte quauis à corporis vena ſecta inanitione faciendum.

QVAM verò ob cauſam in medio curſu organicorum morborum, & eorum ſimplicium, author ſermonem de compoſito inflammationis affectu interpoſuerit, æſtimandum eſt: qualis item generatio phlegmonis ſit; quóque temperamento vacuationis in ea afferendum auxilium ſit. Igitur, cùm præceſſiſſet curatoria methodus quatuor ſpecierum, quæ in formatione numerantur; adieciſſétque commodè in calce tractationis fieri nonnunquàm, vt ea vitia formationis ſuccedant ad tumorem membri, non exigentia particularem prouidentiam, ſed inſtar aliorum ſymptomatum ſola tumoris curatione ceſſantia viſum eſt in hoc loco, ne quid deeſſet morborum formationis curationi, de frequentiſſimo & difficillimo inflammationis tumore curando diſſerere; vt accedens præſens ſuperiori doctrinę vniuerſam contineret eorum vitiorum ſanationem, ſiue primariò inuadant, ſiue conſenſu inflammatæ partis ſuccedant.

De generatione verò eius ita habet. Cauſam inflammationis arbitratur confluxum ex fortioribus ad debilem quampiam in corpore particulam. Scilicet inflammatio aut rariſſimè, aut nunquàm aliter eueniet, quoniam ſanguis, vbi aceruatim vnitus eſt, confeſtim putret; nec patitur moras paulatinæ ad iuſtum tumorem congeſtionis. Itaque licèt detur ex reliquis humoribus nonnunquam citra defluxum ex paulatino partis excremento, tumorem oriri præter naturam: non dabitur tamen, vt inflãmatio. Accedēs ad partem ſanguis replet ampla, deinde etiã anguſta & conſpectum effugientia vaſa, id quod teſtimonio ophthalmicorum apertum facit: in quorum adhærente tunica inflammationem patiente vaſa manifeſta fiunt, in ſano oculo deliteſcentia. Apparent verò in ea inflammatione, quàm in aliis, manifeſtiùs; quia ſanguinis rubor contenti in alba membrana admodùm conſpicuus eſt; qui in rubris cute & carne ſubterfugit conſpectum. Et poterat quidem Galenus hunc commeatum labentis ſanguinis à toto ad vaſa membri ampla, ab amplis ad exigua, ab illis rurſum ad membri poros, aperta ratione oſtendere, quoniam cùm non ceſſent plana vaſa ſeſe exonerare, nec vaſa illa maiora vltrà diſtendi poſſint, neceſſe eſt, vt ad minora regurgitet, & transfundatur: ſed ſolet Galenus demonſtrationi adiicere ex his, quæ manifeſtè apparent, neceſſarias ac cogentes probationes. 3. Natural. 1.

CVM verò accedens ad curationem præcipit exordium ſumi à venæ ſectione; quoniam plenum corpus non recipit recurrentem humorem; quòd ſi vacuatio locũ non habet, ſupplendum reuulſione eſſe; dubias docet ſentẽtias: primã, quoniã humor in parte tumens ad vaſa nõ recurret, ſecta vena vacuandus: alteram, quia præſtantiorẽ cauſam, cur vacuatũ eſſe oporteat corpus, prætermittit; nempe, ne noxius humor ad viſcera rapiatur. Poſtremò verò, illa ſeparat reuulſionem à vacuatione, ceu oppoſitam, quæ tamen non modò illi non opponitur, ſed ſubſtat illi, ceu vacuationis ſpecies. Ergo humorem in tumore contentum ad vaſorum inanitatem remeare, & ſecta vena purgari, frequentia attendenti monſtrant experimenta. Puerorum exanthemata, & tenuia illa, & craſſiora, quæ vocant morbillos & variolas, crebro repercuſſu frigidi aëris repentè occultantur; & non ſine magno diſcrimine excipit occultationem ardens febris, malignáque. Cucurbitæ mammis impoſitæ aut ſecta cubiti vena retrahit, & ſurſum euocat menſtruum ſanguinem; nec eſt vaſis auctus aliquis continuus, cohærénſque ab vtero in mammas, ſed fibræ vaſorum in carnes ceſſant, per quas medias permeans ſanguis in deſcendentes alias à pectore venas ingreſſus euocatur. Sic inflãmatio lienis, aut caui hepatis ſecto cubito ſanatur, licèt in hepate cogatur è porta ſanguis per poros carneos diſpergi, & ab illis ad fibras cauæ venæ trãſuehi. Imò verò alimẽti ſuccus perpetuò ab hepatis non vaſis, ſed carne in cauæ radices permeat. Quid, quòd pus ipſum per media oſſa & ſanguinem mandare nonnunquàm naturam dixit Galenus. Quomodò verò aliter ex pleuritide commigratio fit in pulmoniam, ex pulmonia in anginam; niſi humor partem vnam opplens ex ea ad vaſa, à vaſis ad nouam partem remigret. Pus ſuppuratorum, & humor pleuriticorum, niſi ora, fibráſque aſperæ arteriæ ingrederentur, nunquàm tuſſi reiicerentur. Si vena vna cubiti ſecatur, vicinæ exhauriuntur cõmigrãte per medios meatus ad inanitã ſanguine. In his verò, qui ex achoribus, ſcabie, morbo gallico inunguntur, mirum, quàm repentè craſſæ illæ puſtulæ, tumores, nodi per vaſa ad os expuenda mandentur. Ratione verò ita induci poteſt ſatis probabili eadem illa ex poris membrorum in vaſa commigratio. Tumor ille externus, manifeſtiúſque membri non ſola conſtat meatuum plenitudine, ſed bona etiam parte exilium vaſorum diſtentione, dum ſanguine infarciuntur; cúmque vaſa omnia inter ſe reciprocent & confluant, deſcendente exiguorum vaſorum ſanguine ad venam ſectam, pars detumeſcat neceſſe eſt: humor verò, qui in mẽbri meatibus retine-

Recurſus humorum poſſibilis.

Dubij primi ſolutio.

7. Aphor. 55.

tur,& ipse per vasorum quidē latera, magis adhuc per ora,non difficiliùs recurret, quàm ad membrorum alitionem per eadem vasorum & latera,& ora perpetuò delabitur. Est & tertia illa recurrendi via, qua ex meatibus dictis non iam ad vasorum inanitates permutatio, sed ad poros internos,&eos latiores humor commeat. Par est enim, vt credatur tāto latiores patere ad viscera,quàm ad cutem, quanto interiora illa calore maiore, amplioréque spiritu pollent,& ab externis iniuriis continentis magis tuta sunt. Ita confecta res est, & experientiæ & rationi innixa. Nec verò nos remorari debet id,quod non semel Galenus scribit,crassum humorem non recurrere;idcircò in eo curando repellentibus locum non esse.Quoniā aliud est inquirere,num retrocessus ille fieri possit, quod ostensum est;longè aliud,num commodè tentandus in reliquiis humoris crassi sit; præferendáque illa curationis ratio inter multas & faciles. Nam, sicut crassum posse ad vasa remeare, verum est; ita difficile esse & tardum, veheménsque medicamentum expostulare, ideò reiiciendum curanti esse,certum est. Sicut verò aliquando humoris crassitiem scripsit contemnere repellentis vim remedij; ita è contrario nonnunquàm,quod planè,inquam,tenue est, humoris præterlabitur, medicamenti ansas effugiens,& in parte figitur; haud etiam retrorsum,sicut quod crassum est, repulsum.Quod non magis admirationem meretur,quàm si quispiam id, quod planè leue est, impetus vim non sustinere ad longinquum locum dicat, sicut quod grauitate sua constat:alter verò id, quod planè graue est, longiùs proiici posse neget, sed quod leuitate innata iacentis vi vincatur. Quod enim modicè graue est, subit ambas extremorum appellationes. Ita fit, vt condemnentur vtraque extrema ad eam iactationem, quæ impetu fit; commendetur mediocritas, quam quidam leuitatem appellant, alij grauitatem. Non dissimiliter in repercussu astringentis medicamenti ea materia obsequitur promptè,quæ media substantiæ constitutione pollet; quam eandem & leuem nuncupamus,& grauem. Quemadmodum enim intestinorum vi,cum premitur fæx,pelli quandoque non potest, propter immodicum fæcis liquorem, qui pressuram eludit & frustratur, quandoque propter immodicam ariditatem premeutis vim superantem; vt vterque excessus dolori cholico occasionem præbeat;non aliter humor in inflammatione astringente medicamento impulsus, tunc facilè paret,cùm modica crassitie constat.Neque deterret à tradita curandi ratione: quod licèt, quòd paulò antè disputatum est, possit ægra pars ad sanam humorem remittere,rarum est id tamen,& ob infrequentes quasdam causas nonnunquàm euenit. Curatio autem,sicut & scientia, non docet ea,quæ raro,sed quæ vel semper fiunt, vel frequenter. Nam licèt inflammata pars morbi nomine concedat in robore sanis; verùm beneficio accedentis remedij, quod astrictione roborat partem & confirmat;euadit ferè potentior & ad sanas remandare potens.

Infra §.Si igitur. 13.Ther.6. 14.Ther.10. 1.Simp.26. 3.Natura. facult.13. 1.Post.24.

Solutio secundi. 14.Ther 2.

SEQVITVR, vt quæ de duabus aliis sententiis huius loci obiecta sunt, breuiter perstringantur. Licèt alibi digniorem censeat eam causam à vacuatione inchoandi, ne noxius humor à parte repercussus ad viscera periculosè transponatur; hìc quoniam inflammatio proposita erat, tumor à benigni sanguinis copia ortus,in quo ea ratio locum habere nō poterat, prætermissa est memorata illa alia,quod plenum corpus non recipiet.Ex quo intelligitur in inflammatione corporis non pleni securiùs à repellentibus inchoari curationem:periculosè in omni alio tumoris genere;eò magis, quò fuerit contentus humor deterior.Nam quod de reuulsione addubitatur, facilius est. Cùm ex reuulsionibus quædam,quia simul vacuāt, sub vacuationis cōmunitatem veniant; aliæ,quia ita à loco retrahunt, vt non extra corpus trahant, reuulsiones tantùm sunt vacuationi oppositæ, quas hic author commemorat; qualia frictio,ligatura,lotio,siccæ cucurbitæ in aduersa parte fixæ.Nec verò difficile est conciliare, quod hic recursus tres differentias numerat, cum loco illo Methodi, vbi duæ tantùm scribuntur. Secatur enim repulsio ab ægra parte,vel sua sponte, vel medicamenti repellentis ope:ita euadunt sine pugnantia locorum recursus species,illic duæ,hic verò tres.

Tertij. 13.Ther.9.

SED maior machina,grandiúsque negocium aggrediendum est;vt occasione vacuationis,quam in curanda inflammatione exercere præcipimur, de loco exercendæ in particulari omni affectione vacuationis ex professo semel disputetur ita, vt breuitas cum differendi methodo, quantum rei obscuritas dederit,in disputatione seruetur. Affectus itaque vniuersalis distribuitur in plethoram & cacochymiam,omnis vacuatione sanandus.Ex quibus plethoræ aptissima est cubiti ex communi vena sectio;quoniam ea vena iecori,& venis omnibus ab ea ortis,in quibus plethora intelligitur, omnium est vicinissima, & consentiens magis: sicut cacochymiæ appositissima per secessum purgatio.Est enim inter vacuationes cacochymiæ & facillima,& copiosa cū incolumitate,ob causas paulò antè latas.In particulari verò plenitudine,tria separanda tempora sunt. Primum, quandiu in parte non est supra naturam plenitudo, siue corpore adhuc sano,sed in quo ob consuetudinem timetur partis affectio aliqua ex plenitudine,siue iam ægro, incipiētéque ad partem defluxione, sed nondum ita obsidente partē, vt abundantiæ in parte ipsa iam indicia appareāt.Secundum, vbi impactus est parti humor, qui negocium facit, simplex tamen est affectus, non iunctus defluxioni;siue quoniam paulatim increuit nulla defluxione præuia,siue quia præcessit quidem, sed cessauit:præstántque duo hæc tempora vnā tantùm in curando indicationē:Primum ad corpus ipsum, ne fluat ad partem abūdantia: Secundum,ad partem solam,vt eius inanietur plenitudo: Tertium, compositam requirit indicationem,sicut & cōposito cōstat affectu,parte quidē pleniore,quàm secundùm naturam;corpore verò ad eandem demandante,& præeunte abundantiam partis augente. Qualis autem in singulis temporibus adhibenda vacuatio sit,ita ferè expediendum videtur.

Locus vacuādi in cōmuni affectu.

In primo tēpore particularis.

IN primo tempore distantissimus simpliciter locus accommodatissimus est.Ita enim habet Galenus

lenus lib. De victu priuatorum. Iam abundantibus, id est, vbi iam continetur in parte supra naturam abundantia, purgatio, qua vergunt, adhibita medetur: quæ verò ab incremento prohibere velis, per opposita reuellere conducit. Et libro de natura humana, à longissimo, ait, in talibus; sicut & libr. De sanguinis missione, de vacuatione agens, quæ præcautionis gratia initur, vertiginis & epilepsiæ obnoxios ex cruribus, podagræ verò ex cubito vacuat: allata ratione, vt assueta natura distantissimæ parti mandare dessuescat à priore, prauáque consuetudine, & consuetudo consuetudine, sicut clauus clauo pellatur. Assuescit autem ad sectam partẽ mandare duplici nomine: & quia inanita pars eò magis à toto trahit, quò ob inanitionem conatur magis: & quia ad partẽ secari assuetam exonerat se corpus, vbi simili plenitudine grauatur. Experimento enim & Auerroo testibus, qui ex consuetudine, quæ Æthiopibus frequens est, frontem scarificant, vbi sanguine redundant frontis pruritu infestantur: qui magis assueuerunt spatularum scarificationi, in spatulis; sicut qui cubiti sectioni, cubiti pruritu vrgentur.

C. m. 15. Sect. 4. ca. Cap. 19. 4. Coll. 10.

In secundo tempore, affecta vacuanda pars est; quoniam in ea sola supponitur sananda plenitudo. In quo tempore intelligenda loca sunt, quæ per affectum locum vacuationem suadent. Subaudienda est tamen illa conditio, modò per ipsam partem commodè fieri possit, neque vacuatio ipsa noui fluxus author sit. Ita enim conciliabuntur loci quidam, qui cum dicta sententia pugnare videntur. Nam lib. 2. ad Glauc. impacto humori & partem obsidenti deriuationem consulit: sicut & lib. Methodi 4. quæ tamen vel durante pauco, tenuíque fluxu manet; vel si ex toto cessauit, de qua occasione modò agimus, in illis tantùm partibus, in quibus commodè pars ipsa secari non potest; confugimus ad vnam aliquam ex vicinis, in quam se affecta exoneret. Sic quibus in locis inflammatæ linguæ curandæ, vel affectis oculis vomitoria negat, deiectoria commendat: è conuerso in priapismo, nephritide, sciatica, podagra, vomitoria deiectoriis præfert: id eò facit, quoniam vniuersales illæ vacuationes noui fluxus ciendi potentiam habent; vt meritò vitari debeant, etiam cessante in totum fluxu. Quòd si aliquando in descendente pleuritide inferna purgatio laudatur, fidit magno inter costas & infernam purgationem interuallo, & quia superior est affectus locus sede, qua purgatio exercetur.

In secundo tempore particularis. Libr. De phlebotomia 19. 13. Ther. 9. Cap. 2. Cap. 6. 6 Epid sect. 2. 7 14 Ther. 7. 8 10. Locab medic. 2. 2. Acut. 10.

De tertio tempore, quoniam prolixior tractatio, & difficilior est, propositionibus quibusdam res absoluetur. Appello autem tempus hoc tertium doctrinæ ordine, in quo simpliciora, ceu notiora, antecedunt. Nam in opere ipso ferè secundum est, in quo durante adhuc fluxu pars humore supra naturam abundat.

In tertio tempore. 13. Ther. 11. 2. ad Glauc. 14.

Propositio prima. Licèt Galenus sæpè eligat in hoc tempore distantissimum locum, nulla addita distinctione, quod est in eo authore frequentissimum, vt multis locis omnia, vno semel rarissimè doceat: alibi tamen non semel addit necessariam determinationem; ea est, si vacuatio secta vena tentatur, benè habet, vt non absolutè distantissimũ eligatur: sed distantissimum ex his locis, quæ seruant cum affecta parte rectitudinem, & communitatem. Obseruanda enim illa in sectione sunt, non modò, vbi vacuare partem animus est, sed etiam, vbi reuellere: videlicet, si (id enim tempus modò propositum est) in affecta parte adest supra naturam abundantia. Si enim ea deest, quod in primo tempore accidit ex longissimo absolutè tam venæ sectione, quàm reliquis ingeniis vacuandum esse ostensum est: quæ vbi adest etiam præsente fluxione, nisi communes venæ secentur, non sanabis affectum, perpetuò autem, quod sanum est, lædes: dicebat libro De palpitatione; vacuato nempè vtili pro noxio sanguine. Sed quid tandem est rectitudo, & communitas: deinde, quid operantur: tertiò, cur in venæ sectione obseruanda sunt. Rectitudo (Hippocrates vocat κατ' ἴξιν) consensus est inter partes vnius lateris; demum obseruatio longitudinis. Communitas verò consensus per vasis ductum à secto loco ad venam, quæ partem alit. Ita ergo demum seruatur in sectione rectitudo, si ex latere exercetur affecto: ita communitas, si vena eligitur, quæ cum affecta sede communicat. Superiores siquidem partes cum brachiorum vasis, inferiores cum crurum vasis communionem habẽt; nec omnes brachiorum cum superioribus omnibus; sed ex cubiti vasis, cum capite & ceruice humeraria magis, nigra minùs: cum pectore & naturalibus membris axillaris magis, nigra minus consortij habet. Ita intelligitur, si in venę sectione, quæ vel vacuandi, vel auertendi gratia initur, rectitudo pariter, & communitas seruanda sunt; oportere, vt affecta corporis quadra secetur. Quod ergò Auicena monet non esse transeundas duas in sectione venæ diametros; si interpretans hanc Galeni determinationem facit, iniquum interpretem agit. Nam seruata etiam vna integra diametro, perit vel rectitudo, vel communitas. Quadram enim transire non oportet, non diametrum. Sin exponit suam aduersus Hippocratem & Galenum opinionem, oportuerat eam rationibus munire. Si verò quispiam opponat, sectionem affectæ quadræ non obtinere nomen reuulsionis; cùm oporteat toto defluxus tempore non absolutè vacuare, sed cum reuulsione; est enim composita affectio compositam insinuans indicationem, partis plenitudo vacuationem, defluxio verò auersionem; ostendat autem non esse reuulsionis speciem, quoniam nullam implet earum contrarietatum, quas reuulsionem includere in Aphorismis Galenus scribit: sursum deorsum, dextrum sinistrum, antè retrò: sciat non omnes auersionis differentias eo loco à Galeno numerari; sed quemadmodum in methodo solas duas priores recenset; in Aphorismis adiecit tertiam; ita lib. De reuulsione, apposuisse quartam, vbi ab interioribus ad exteriora, vel è diuerso reuocatio fit: quam etiam intra vnam quadram seruari constat. Ita verò intelligendum est, hanc oppositionem constituere reuulsionem, si interuallum intercedit momentaneum

Propositio prima. Libr. De phlebotomia 15 16. 18 13. Ther. 18. 5. Ther. 3. 1. Prorr. sect. 3. 53. Ætius lib. 12. De podagra. Libr. De palpi. 5. Rectitudo quid. Quarta 1. 3. 5 Apho. 68. 5 Ther. 3.

affectionis, sectionisque loco. Sicut enim contrarietas anterioris ad posteriora, integra licèt, si interstitium exiguum est, vt frontis ad occiput, non implet reuulsionem: ita nec ab internis ad externa euocatio, alioquin nulla esset non reuulsoria vacuatio.

[Rectitudo cur operetur.] IAM quid operetur in sectione rectitudo, considerãdum est. Communitas enim vasis secti cum affecto loco, cur non magis exhauriat eam partem? Sed quod in pari communitate ad affectam eadem venæ dextræ & sinistræ, sola lateris conseruatio magis partem vacuet & mutet, id verò ostendendum est: primùm, experimentis, vt credatur; deinde, ratione indagandum, vt euentuum causa perspiciatur. Rem igitur ita habere, frequentia monstrant experimenta. Vteri, dicebat Galenus, [14. De vsu 7.] dextrum, tantò est sinistro calidius, vt caloris aucti nomine mares formet, sinistrum fœminas. Sic dexter testis ad sinistrum collatus. Est autem caloris aucti causa rectitudo hepatis. Vicinitas enim, & per vasa communicatio, non sunt vtrique parti disparia. Resolutio frequens medietatem exactam corporis corripit illæsa reliqua: & tamen humor illabitur à tertio & quarto cerebri ventri- [3. Crisi. 3.] culis, in quibus non est dextri à sinistro secretio. Si inflãmato hepate ex dextra nare sanguis erumpit, sanatur; si ex sinistra, non iuuatur; cùm vna ad nasi radices ab iecinore vena pertingat. Si cubi- [Vndecima 3. 7.] tus sinister secatur, vacuatur sinister cordis ventriculus, repletióque illius vaporosa; lien inflammatus, pleura sinistra, quæ omnia ex dextra axillari non succedunt; sinistra tamen, si venarum communitatem spectes, non nisi interuentu iecinoris, ex sinistro exhaurit. Per rectum fiunt morborum [6. Epid. sect. 2, 12.] permutationes, & crises, & abscessus, dicebat Hippocrates. Si hepar incaluit, dextra manus, pésque hulcerantur, ardent, exasperantur; si lien, sinistra: lien tamen nullam ad sinistra hæc venam man- [6. Epid. 2.] dat, nisi per hepar. Si caput ex vtero dolet, vertice dolet, quoniam è regione recta suprapositur vtero; si ex ventriculo, frons; ex iecore dextrum latus vrgetur; ex liene sinistrum; ex renibus occiput, brachia, crura. Partes omnes dextræ calidiores, maiores, robustioresque, sunt leuis propter iecoris rectitudinem. Ita verum est, plurimum posse in corpore rectitudinem. Cur verò tantum possit, non facile dixeris; id quod ex respondentium varietate colligere est. Quidam meditantur, ne fortè vis trahendi sanguinis in vasorum villis oblongis insit, quod omnibus conuenit, non aliter [3. De locis vlt.] quàm trahenti ferrum magneti: nam & ita quandoque assimilauit Galenus. Quemadmodum ergo, vbi magneti accedit suo cuspide acus, in sublime trahitur, & pendet, magnetis vi hærens, & immota: quòd si accedat alia priori, recta tangens prioris illius finem, hærebit similiter; & seriatim prima secundam, secunda tertiam retinebit pendulas, si recta sibi applicantur, non ad latera; quoniam ea est facultatis illius natura, vt recta tantùm deferatur: sic, cùm axillaris dextra cõtinua filamenta oblonga habeat cum latere dextro trunci per pectus ad iugulum ascendentis, non cum sinistro; trahet, quidquid in dextro sanguinis continetur, non quod in sinistro. Alij confugiunt ad situm partium sanguinis intra truncum illum pectoris. Sicut enim in flumine suum ductum obseruat, defluxúmque aqua, quæ citeriore ripa delabitur; suum item & proprium, quæ vlteriore, nec communicant sibi mutuum fluentis aquæ latera; non aliter intra truncum medium pectus perreptantem, sanguinis partes situs suos, fluxusque obseruant, non variantes & imperturbatos. Non desunt, qui nouam rationem excogitent: Ignis, inquiunt, motus ex natura, qui inuerti non potest, sursum estis cùm in sanguine abundet, facit, vt sanguis ipse eò feratur: ideò aduersæ sectioni per lateralem motum non obsequitur, sed rectæ per rectum. Hæc illi: quæ tamen argutiùs dicuntur, quàm verè. Nam cùm oporteat causam quæsiti communitate sua quæsitum complecti: rei autem experientia monstret, non modò intra vas sanguinem, sed humorem quemcunque; adde etiam vapores & alterationes promptiùs deferri multò per rectum, quàm ad aduersum latus; quomodò causa illa recipietur, quæ in solo vasorum sanguine locum habere potest? Præterea, si ignis in sanguine facit, vt sursum rectà, non obliquè ascendat, quæ causa faciet, vt rectà descẽdat, non obliquè? Fluête enim à dextra nare sanguis promptè retrahitur, cucurbita iecori affixa, vel dextra incisa humeraria; non cedit autem, vel cucurbitæ, vel sectioni sinistris: an idem ipse ignis in sanguine vincens author erit recti, sicuti ascensus, ita & descensus? (quasi verò sanguis naturæ suæ relictus sursum conscendat, & non magis grauitate sua deorsum feratur.) Illæ verò de vasorum filamentis imagines, & de situ sanguinis intra truncum corruant necesse est; si spectetur cessare illa omnia ad hepatis conuexum, vbi & caua in exiles fibras distribuitur. Inflammato ergo liene, cur secta læua axillaris magis exhauriet vitiosum lienis humorem, quàm si dextra secetur? cùm inuenta illa omnia in gibbo hepatis cessent: hepar autem inanitum per portæ venas à liene hauriet pro inanitionis ratione, vndecunque ea inanitio contrahatur. Verosimillima ergo paulò antè dictorum euentuum ratio ea videtur; quod corporis nostri longitudinem multi oblongi meatus perreptant, & distinguunt: per quos sursum deorsum promptus est omnium in corpore contentorum commeatus; qui tamen non perinde per latera distribuuntur. Huic dogmati firmando prima illa ratio ex fine de- [Ratio prima.] sumpta facit. Sollicita natura durationis rerum non solùm prouidit indiuiduorum caducitati, seminum creatione, quorum vi noua & viuentia pro veteribus & pereuntibus substituerentur: sed etiam animalia ipsa, semina etiam plurima, gemina constituit; vt ea ope tueretur ab irruentium iniuriis facilè peritura indiuidua. Dum enim infortunio vnus oculus, auris, brachium perit: altero oculo, aure, brachio vita seruatur: ita duo, quasi animalia, dextrum, sinistrúmque in vnum animal coniungens, diuturniorem illis vitam comparauit. Nec verò solùm animalibus, sed & seminibus, ea duplicitate consuluit; nisi fortè, vbi numero resarcit duplicitatis inopiam, vt in milio, in piscibus. Nam fabæ, cicera, triticum, & cerealia omnia manifestam

sciuoctiu-

seiunctionem habent; vel per intercedentem membranam, vel densitatem, vel certè appositionem citra agglutinationem: ita, vt continua non sint duo latera. Cúmque huc tendat ea duplicitas, vt diutiùs talia perseuerent; neque possint perseuerare, si similiter communicant sibi, consentiúntque mutuò duo latera, non minùs, quàm partes vnius lateris, quæ inter se rectitudinem seruant; conficitur, vt dicti canales credantur, asserantúrque. Altera ratio ex sensus euidentia ita de- *Secunda.* sumi potest. In cerebri, testiúmque medulla, vel testimonio oculorū percipiuntur ductus illi, tanquàm angustissimi alueoli sanguine pleni, rubentésque. Imponunt autem multis, quasi sint vasa, quæ tamen non sunt, sed secundùm rectitudinem meatus alendis partibus, communicandísque per rectum materiis creati. Eosdem hos canales in plantis perspicere licet. Ligna enim omnia per longum nullo findes negotio, trāsuersim non nisi plurimo. Videlicet, ductus ipsi canalium diuisione cedunt. Tertia fides ex euentu petitur. Repentè enim, & frequenter permutatio fit à dextro pe- *Tertia.* de ad dextrum, vel brachium, vel humerum, & ab his rursum ad dextrum pedem: ad sinistra verò, vel rarissimum est; cúmque ea sita in rectum transsumptio per canales nullum habeat in corpore commeatum; relinquitur per meatus expositos tantùm deductio. Quid rectitudo in sectionibus operetur, & quam ob causam dictum est. Superest, vt ex propositis tertium expediatur; ostendatúrque iam oportere, vt conuenientibus fluxione, & partis abundantia, venæ sectio, non absolutè in distantissima sede exerceatur; sed in parte remotissima earum, quæ communitatem simul, & rectitudinem cum laborante particula obseruant: id quod sequentia suadent. Ea est reuulsio vtilissima, quæ humorem à termino defluxionis ad originem reuocat. Osten- *Vnde secandū fluxu durante.* sum est autem plurimùm defluxiones fieri à locis communibus, rectísque. Sectio igitur ex recta, communique vena reuulsionem implebit, quod fluxio indicat. Eadem verò etiam cùm seruet affe- *Ratio prima.* ctam quadram, partem plenam inaniet. Satisfiet igitur vtrique vacuationis scopo, eo ingenio. Ac- *6. Epid.* cedit, quod cùm in inflammatione sananda coëant plenitudo partis, fluxio, fluxionis causa, sicut *sect. 2. 12.* curationis ordo exigit, vt ante vacuationem partis fluxioni subueniatur; ita eadem mouet, vt flu- *Secunda.* xionis causam amoliri anteuertamus. Est autem vel maxima fluxionis causa, partis dolor, calórque ex putrefacto, & distendente sanguine. Ab illius igitur vacuatione auspicanda curatio est. *13. The. 5. 6.* Non vacuabitur ex absolutè remotissimo, sed cum dictis conditionibus. Dictus itaque locus ser- *Tertia.* uandus est. Nec leuiter etiam mouet, quod Galenus reuellentibus summoperè commendauit *6. Epid.* præceptum vulgo medicorum incognitum: vt non insistamus toto fluxionis tempore reuulsoriis; *sect. 2. 8.* sed interponatur medium tempus vacuationi noxij humoris, in parte contenti. Ita enim demum fluxio cessabit, si & è longè reuellentibus auertatur confluens materia, & proxima vacuatione dolor, calórque partis, tollantur fluxionis causæ. A' qua sententia non ita multùm recedit Auicena, *Quarta 13.* dum in reuulsione, & ante reuulsionem doloris in affectu sedandi rationem haberi monet. Si ergo confluente humore simul datur vna modicè remota sectione reuellere simul, & vacuare; quomodò non erit amplectenda? quod Galenus in iecore inflammato, & alibi perpetuò sequitur. Quid mul- *Quarta.* tis? si solus fluxus curandus est, distantissima secanda pars est: si sola partis plenitudo, vicinissima. *13 Ther. 101* Ex quo conficitur, vt vbi pariter iunguntur, mediam quandam distantiam longinquæ communitatis obseruari necessum sit. Cur ergo non etiam reliqua præter venæ sectionem reuellentia, quorum in hoc, de quo agimus, tempore vsus est, similiter modicè distantia recipimus? Quoniam illis omnibus fluxionis augendæ vis inest. Dolorifica enim, vel calorifica sunt frictio, ligatio, cucurbitæ. In secanda verò ab affecta quadra vena, nulla fluxionis augmento præbetur occasio: non dolor, calor, non (quod fortè videretur) inanitio. Cùm enim supponatur in parte supra naturam abundantia, & ea vitiosi, à quo se conantur vasa exonerare, humoris: quomodò eius diminutio faciet, vt læsa pars trahat alimentum, quo supra mensuram abundat? Ex vniuersa autem propositionis serie confectum est, in tertio inflammationum tempore, vacuantia reliqua distantissimè conuenire; solam venæ missionem moderato quodam interuallo. Quod tamen postremum in opere faciendum perpetuò non est, nisi conditiones iungantur, duæ. Prior, modò ea sectio fluxionem non moueat. Fieri enim potest, vt gratia loci affecti moueat; vt si vel humerus, vel manus dextra laboret; quando cogitur ob interualli breuitatem dextri cubiti sectio magis locum implere. Si enim alia reuulsoria, huius discriminis gratia relegamus ad loca distantissima; cur non similiter sectionem, vbi ex ea non dissimile malum metuimus? Et id est, quod Galenus significauit in crure affecto, *13. Ther. 5. & 11.* præcipiens aduersum crus, vel rectum brachium scindi: in quorum primo rectitudo, in altero communitas perit. Altera conditio; modò ne origo fluxus, cuius, (quod paulò pòst constabit) non minor, nisi fortè maior habenda consideratio est, aliò impellat. Cur enim in naris dextræ hæmorrhagia sistenda reuulsionem adhibet Galenus ex dextra humeraria: in mensium, vel hæmorrhoi- *5. Ther. 3.* dum profluuio, similiter impediendo, non crura secat cum affectis partibus communicantia, sed *De phlebotomia 19.* brachia: nisi quoniam hepar, & caua vena plurimum sanguinem ad eas partes mandantia cum cu- *Sectio menses mouens.* bito, non cum cruribus communionem habent? Quod verò apponit his vacuationibus prouocandis, crurum vel scarificationem, vel sectionem facere, in controuersiam à multis reuocatur, neque immeritò. Vbi enim infernæ vacuationes præter naturam retinentur cum vasorum ple- *Paul. lib. 3. 61.* nitudine, ea ferè succedit, cùm retentio prorogata est, si Paulo creditur, & Ætio, primum brachium *Aëtius lib. 6. 59.* secandum est; posteà crus, astipulante etiam ratione. Nam si in febrium obstructione abigen- *8. Ther. 2.* da, timet Galenus de obstruentia in corpore pleno; ne fortè plenitudinem ad obstructum locum *Lib. De ptisa.* deducentia ingeminent, non tollant obstructionem: & cùm de ptisana agit, eadem causa ptisa- *ad finem.*

næ abstersionem veretur; nisi antecedat vacuatio: cur uon similiter parcas illas, repetitásque crurum, vel scarificationes, vel sectiones timear, de obstructioni dicata axilia, ante corporis per brachium sectum vacuationem? Quòd verò parcæ illæ crurum sectiones prouocent, & obstructa ora referent, causæ sunt. Et quia exhauriunt crassum sanguinem ora vasorum occludentem: & quia inanientia infernas partes cogunt à supernis deducere; & quia repêtino sanguinis motu, dolore etiam, torpentem expultricem uritant, & ad functionem suscitant assuetæ purgationis. Ad hunc ferè *Libr. De phlebotomia 18. 19.* modum sectionis venæ fluxus tempore ratio habet. Obtrudi autem potest ex libro De sanguinis missinne vnus & alter locus, interpretationem expostulantes. Prior, vbi postquàm renes magis cum cruribus communicare affirmauit, ideò ad vacuationem eorum crura potiora esse, subdit: [*Ad reuellendum porrò magis brachia.*] Alter, vbi de vacuatione præseruatoria agens, quæ vere celebratur, inquit, ex eo loco tunc vacuandum, ex quo incipiente iam affectione: quòd si in præcautione distantissima pars præfertur, pariter in curatione incipiētis affectionis conueniet. Est autem interpretatio prioris, vt, quia ex duabus intentionibus reuellendi, & vacuandi, licèt ambæ communitatem exigant, plus requirit vacuatio: cùm renes vtrique parti consentiant, sed inæqualiter, meritò reuulsioni brachia, vacuationi crura accommodentur. Nam in altera sentētia iungit duos homines, eum, qui obnoxius est partis affectui, à quo tamen modo immunius est; & eum, qui iam eo affectu impræsens laborat; docétque ambos in eo conuenire, quod requirunt certa loca vacuationis suæ, non promiscuè ex quocunque, sicut in his, qui nulli malo obnoxij sunt, vacuandi sunt: non tamen proinde in loco vacuationis conueniunt, quod ostensum est.

Propositio secunda. PROPOSITIO secunda. Sicut in composita hac indicatione quādoque citra exceptionem distantissimum locum commendat: non tatù venæ sectionem ad rectum, communémque locum cogit: sic alibi exactiùs etiam ad locum, vnde est fluxionis origo: quò fit, vt si ea origo non conueniat cum recto, & communi, sit nonnunquàm à non recto, aut non communi inaniendum: id quod se- *Si Local. cap. 2. prima.* quentia manifestum facient. In sanguinea sciatica malleolum secat Galenus: idem addit cubitum etiam commode secari communitatis obseruandæ negligens. *1. ad Glauc. 14.* Et alibi apertè inflammationum defluxum vult reuocari, vel ad cōmune vas, vel ad originis fontē. *4. De sanit. in fine.* Dum verò lassitudini phlegmonosę medetur, secat prima & secunda die locum; in quem humor inclinat. Tertia verò etiam, inquit, vacuandum est, si mens est ad alia loca abundantem humorem auertere, transponeréque, innuens sectionem aduersi lateris, vel crurum, quando ex lassitudinis perseuerantia intelligitur origo flu- *Li. 1 & 7.* xus altior, remotiórque. Reliqui verò Græci graues illi in medicando authores apertiùs. Trallianus in melancholiæ morbo & hæmoptoisi mittens ex malleolo sanguinem, securiorem reuulsio- *Paul. lib 3. 77.* nem sequitur. Paulus in coxendice sanguinea non accedit ad crus, nisi secto priùs cubito: id quod *Aëtius lib. 14 cap. 21. 29. Idem lib. 16. 85.* etiam inflammato scorto, & inguinibus monet; nec aliter inflāmato vtero: cum Aëtio in his omnibus conueniens: vsque adeò certum est Græcos non semper obseruasse sectionum locos communes pariter, & rectos. Sed ratione pars hæc firmanda est. Quæcūque vena secetur, dicebat Galenus, *2. Acut. 10. Hippo. lib. De aliment.* vniuersę exhauriuntur, quia omniū in corpore vna est confluxio, & commeatus, Hippocratis testimonio: tantùm quædam venæ exhauriunt certas partes aliis celeriùs. Si ergo fit, vt à toto fluat ad affectam sedem, cur non à toto etiam reuellendū est? Nisi enim ad fluxionis originē, & fontem, retrahas, parū in reuellendo promoueris. Deinde, si prægressa causa vehementer vniuersum corpus turbauit, à toto euocabit, non solùm à communi; retrahendúmq; erit ad totum, non ad commune tantùm. Si verò etiam experimenta cōsulamus, quorū semper fides fuit certissima, multi epileptici, & hæmoptoici euidentissimam secto crure vtilitatem consecuti sunt; postquam tentatus non successit cubitus. Frequentes pleuriticorum dolores nil per affectā partem leuati, nimirum, quàm *Galen. De phlebotomia 19.* repentè aduersæ sectioni paruerint, cesserintque; quibus scilicet humor ab aduerso accedebat. Eò etiam fit, vt seruata rectitudine extremus, distantissimúsque locus prosit magis, vt ex anulari dex- *Trallian. cap. De hæmopt.* tra in iecore affecto; ex sinistra in liene, quàm ex cubito: quod sibi euenisse memorat Trallianus. *Paulus li. 6 40.* Paulus verò etiam rationem adiicit, Quoniam è longinquo reuulsio securior est: ideò præstantior: præferretúrque perpetuò eo nomine axillari, nisi tenuitate sua paucum sanguinem funderet.

Propositio tertia. PROPOSITIO tertia. Quando prima propositione monstratum est, venæ sectionem exigere communitatem cum rectitudine iunctam: in secunda verò non minùs considerandum esse fluxus initium in reuellendo: Superest tertiò, vtrius maior habenda ratio sit, expedire. Ergo ad quatuor hæc attentum esse oportet eum, cui id diiudicare propositum est. Siquidem causa defluxionis valida est, vt casus ab alto, vt plenitudo insignis, ratio est à toto confluere; secaréque oportet, non modò à recto, sed & à longinquo. Si affectus infernus est, sæpè non ex solis inferioribus, sed ex superioribus etiam partibus humor accrescet. Nam superior sanguis copiosior est, calidior, tenuior, innata grauitate descendens. Sæpè itaque cum vtilitate à superiore sectione inchoanda in illis curatio est. Deinde, si larga euacuatio exerceri nō potest, timenda ex proximo loco est. Parcæ enim non inaniunt putrentem humorē fluxionis causam, magis agitatione & vicini loci inanitione proritant defluxum, quo nomine crura ad hæmorrhoidas, & menses ciendos sacrificantur. Postremò, sunt *Initio libri De morbis.* affectus quidam, quod Hippocrates admonuit, qui celeritatem medici desiderant, alij qui tarditatem cum securitate. Qui ergo defluxus securiùs, quàm velociùs auertendi sunt, per distantia etiam aduersa; qui velociùs, quàm securiùs ex recto, communique vacuentur oportet. Et cùm ad quatuor hos scopos curantis acies dirigenda sit, ex primo intelligit in casu distantissimu locum eligendum esse. Ex secundo, cur superiores inflammationes semper ex cubito seruata communita-

te, infe-

te, inferiores non tardò ex cubito etiam, non ex solis cruribus, vacuamus. Ex tertia, Cur Græci magis secuti sunt quadram, Arabes aduersum latus: nam fuerunt patriæ intemperamento Arabes in sanguine mittendo parciores: Cur etiam Galenus inflammatum vterum, incipientésque coxendicum dolores sanguineos ex crure; Paulus & Ætius etiam ex cubito, videlicet mittebat Galenus vberiùs: ita enim habet. *Ego*, inquit, *huiusmodi morbos vna die misso plurimo ex cubito sanguine sæpè sanaui.* Ex quarto verò scopo colligit in internis inflãmationibus, validis doloribus, sanguinis fluxibus, à communi, rectaque ordiendum esse, à qua ad originem fluxus descendendum est: vbi verò affectio tarda est, morásque patitur, ad fluxus originem conuertenda curatio est.

De phlebotomia 18.

PROPOSITIO quarta. Quando ex communi reuulsio fit, illa adhibenda moderantia est; vt vacuatio non sit exigua, quæ agitando magis augeat fluxum, quàm ex tractione sedet; dandáque opera est, monente Galeno, vt eodem die, si natura paritur, sin minùs, postero, repetatur venæ eiusdem sectio. Cùm enim prima sectione non liceat exhaurire totum, quod in inflammato loco vitiosum continetur, sed vsque ad mutationem tantùm caloris ex Hippocratis sententia; neque enim ampliorem virtus ferre potest: superest, vt, quod prior transposuit, seqnens inaniat. Et cùm inanitus locus affectus ex vicinis vasis sugat, & vitiet, nisi eo beneficio repetitæ vacuationis breui extrahatur, putreat necesse est, & rursum ingrauescat malum. Quam non contemnendam obseruantiam multi cum ægrotum incommodo, surda aure, pertranseunt. Sed iam ex relatis capita quædam concludamus: conficitur enim prauè, quosdam ex Arabum schola in curandis internis inflammationibus toto triduo aduerso lateri insistere. Nam & tardiorem efficiunt curationem, & magis incommodam; vacuantes vtilem corporis, vt in noxium sanguinem. Nec proinde, qui opinantes se Galenum imitari, mox ab initio & toto fluxus tempore, non secedunt ab affecta quadra, non grauiùs quandoque peccant. Vbi enim humor à toto corpore confluit, præterquàm quod fluxum ita non auertunt, etiam promouent. Intelligitur etiam nouum illud à multis receptum inuentum recipiendum non esse, quo astruunt ferè in pleuritide tundendam axillarem dextram; quoniam rectitudinem habet dextra axillaris cum vena, sine coniuge in dextro latere sita, alente octo infernas costas. Vnde putant obtinere, vt nisi inflammatio tres superiores, easdemque læuas costas obsederit, esse magis ex vsu secare dextram, quàm sinistram axillarem. Reiicitur enim multis ea sententia. Nam & Hippocrati & Galeno pugnat, monentibus latus affectum, non aduersum scindere; &, quod maxime potest, frequenti experimento monita confirmantibus. Deinde, sectio vasis, cur vacuet magis sectum latus, quàm aduersum, ostensa causa est, ex meatuum oblongorum serie, & ex vasis secti ramis pendens; non ex vasis filamentis, vel partium sanguinis ductu. Præterea, si propterea quod fons alendarum costarum octo, & dextrarum, & sinistrarum in dextro situs est, benefacit sinistræ pleuritidi dextri cubiti sectio: oporteret similiter inflammatio lieni & laboranti sinistro cordis ventriculo, eandem ipsam dextri præstare, repugnante omnimodis euentu. Siquidem & horum alendorum origo hepar est in dextris locatum. Tandem, cùm à iugulo simul cum duarum axillarium diuisione, vna vtrinque vena descendat superiores pectoris partes alitura, finibus suis communicat ramis venæ sine coniuge proximè cessantibus. Eò fit, vt sinistri cubiti sectione hauriatur sanguis, in pectoris sinistra vena descendente contentus; & propter commeatum, cùm venæ sine pari germinibus illa etiam inaniantur germina. Commeatum verò illum manifestum facit experientia. Siquidem inflatio alterutrius ex dictis reliquam turgidam reddit, inanitio inanit. Nec minùs ratio. Si enim descendens hæc per pectus, & vbera vena, licèt non coëat finibus suis cum ascendente ab vtero: tantùm tamen per medios poros cum illa consentit, vt sibi mutuò materias transmittant; cucurbitaque mammis affixa, vel axillaris sectio protinus mensalem fluxum reprimat: & continuò alimenti succus per consimiles in iecore poros à vena portæ ad cauam commigrat: cur non magis credi par est, intercedere huic descendenti cum attiguis venæ sine pari germinibus eum, quem experimenta monstrant, consensum? Ita frustrà comminiscuntur quidam, ad orificia horum ramorum membranas quasdam pro tempore & clausas, & rursum reclusas; cùm sola & vera per carnis meatus transpositio contenti prompta sit, & expedita. Illud etiam ex dictis sententiis elici potest; licèt aliquando Galenus trium vacuationum occasiones definiat reuulsionis quidem per recentem fluxionem, deriuationis per antiquam, vacuationis ex parte per nullam: frequentiam tantùm significasse, non perpetuum aliquid & fixum. Fit enim sæpè, vt recens fluxio, quia vehemens est, reuulsionem desideret; diuturnæ, quia languidior sit, satisfaciat deriuatio. Verùm fit nonnunquàm, vt antiqua fluxio, quia rebellis, & in habitum versa, retractione ad remota sananda sit. Ita Hippocrates scribit, diuturnum ventris profluuium vomitus sanat, & rursus in antiquis oculorum defluxionibus occipitis sectio. Nec verò etiam satis est, quam Auicena significauit occasionem: scribens, suarum horarum (de deriuatione agens) dignior est, quando in corpore non fuerit repletio superflua. Sunt quidem vtraque illa ad deriuationem coniecturæ; si fluxio inueteranit, si plenitudo corporis cessauit: sed illud est certum, perpetuumque reuellendi indicium; si durat fluxio contumax, & vinci peruicax: deriuationis, si languida, mollisque: vacuationis verò per laborantem locum, si ex toto cessanit defluxio, vel fertur quidem, sed qua decet. Quod enim docuit Hippocrates, quæ ducere oportet, quò natura vergit per loca conferentia, eò ducere oportet. Igitur totius summa disputationis ita habet. In particularibus affectibus durante defluxu per venæ sectionem vacuatio à distanti, sed intra quadram loco exequenda est: modò seruentur,

- Propositio quarta.
- 4. *De fanit. in*
- 5. *De phlebotomia 17.*
- 2. *Acut.* 11.
- Corolarium primum.
- Secundum.
- Tertium.
- Ratio prima.
- Secunda.
- Tertia.
- Quarta.
- Corolarium quartum.
- a *ad Glauc.*
- 13. *Ther Acut.*
- *De phlebotomia.* 19.
- 1. *Aph.* 21.
- 13 *Ther.* 10.
- *Hippocrat.*
- 4. *Acut* 73.
- 3. *De morbis*

6. Epid. sect. 6.7. 2. Acut. 11. Galenus De phlebotom. 15.16. Paulus lib. 2. 40. Ætius lib. 3. 12. Celsus lib. 2.20. Auerro. 7. Colle. 29. Zoar. Aui. Aurel. cap. De pleuritide.

quæ mox seiungemus. Primùm, ne sectio illa non commodè fiat, moueatque ad locum fluxionem. Deinde si iusta vacuatio imperari potest, repetitaque. Præterea, vbi coniectura est, non à toto defluere. Nam si à toto est, siue ab initio curationis, siue posterius agnoscatur; etiam distātissima parx vacuanda est: sicut, quando quod iustum est hauriri non potest, è remotis parum, cum minore licèt vsu, vacuari præcipiunt Galenus, & libri author De affectuum renum dignotione. Postrema conditio, si quæritur velocior, quàm securior à loco auersio. Cùm ergo nec vniuersim affecta pars eligenda, nec aduersa sit; sed ferè affecta seruatis modò dictis conditionibus: aptiùs definisse, & operi magis consentaneè videntur Hippocrates, Galenus, Paulus, Ætius, Celsus; quàm inter Græcos, Aurelianus, & Archigenes; inter Arabes Auicena, Zoar, & Auerrous. Nam Ætius, quid sentiret, lib. 3. exposuit: quid Archigenes voluerit, cap. De pleuritide recensuit.

Quo perfecto opere, priùs à parte repellendum, mox dispergendum. [1] *Quantò enim per minora fit, tantò expeditior est euacuatio. A patiente verò loco astringendo, ac refrigerando repellemus. Sed & exinanita loca attrahunt ad se ipsa, quæcunque repercutiuntur. Hoc siquidem ostensum est in eo volumine, in quo De potentiis naturalibus agitur. Et vasa prætereà vigore ex medicamentibus astringentibus adduto, à se ad alia remittent. Si igitur hac via superfluum omne retrocesserit, bene se res habet: At si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lentum, ac crassum existere, atque ea ratione iam coactum, atque adstrictum, vt cum difficultate solui possit. Fieri autem potest,* [2] *etiamsi non eius naturæ sit, vt ad spatia, quæ in medio, sit effusum. In quo casu tunc ad id veniendum esse tempus suadet, vt hoc ipsum, quod reliquum est, per patientem locum euacuemus, imponendo supra iacentibus partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habent. Maximè verò euacuabis, si in spatiis intermediis aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicamentum, quæ vim habeāt dispergēdi. Sed quoniam hæc omnia vires calidas habent: eiusdem verò temperatura opus est mordere, quando modum excesserit, cauenda ex eis sunt vehementissimè calida, ac tum præsertim, cùm locus patiens inter summa fuerit. Neque enim paruus excitabitur dolor, si præter proprium affectum insuper mordeatur, omnisque prætereà dolor fluctiones commouet. Quod igitur mediocrem caliditatem obtinet, in hoc sensum doloris non inuehit, atque eò amplius omni dolore vacat, si humidum extiterit. Et quidem quicquid per summa hæret, potens est id medicamen dispergere, quod etiam validas non habuerit ad dispergendum vires.*

Accedit ad particularem inflammatæ partis vacuationem. Primò, præcipiens recursum, pòst extractum. Secundò, rationem ordinis interponit, quoniam resoluentia, nisi humor priùs repulsione minuatur, non valdè multùm proficiūt. Tertiò, repellētia oportere ait esse frigida sicca, astringentiaque. Nam contractione meatuum pellunt ad vasa: & quia præinanita vasa phlebotomia sunt, auidè recipiunt & trahunt: pars verò laborans auxilio firmata pellere, quod non antè, modò potest. Quartò, transit ad extractum præmittens duo priora remedia nonnunquàm sufficientia esse; egere verò etiam hoc tertio, quando, qui confluxit, humor non fuit exquisitè tenuis, & lentoris expers; aut quando receptus est in cauitatem, sinúmve membri, à quo non potest in vasa redire coactus, & copia sua renitens. Quintò, extractus instrumenta numerat scarificationem, sectionem, digerentia imposita; ita tamen, vt pars vicina, superiorque, vnde fluxus imminet, eo tempore astringentibus muniatur, ne calore resoluentium irritata fluxio noua succedat. Sextò, resoluentium naturam proponit calidam illam, sed molliter, ne mordeatur pars inflammata, dolensque; eò magis, si inflammatio superficiaria est. Facit autem ad leuitatem calorifici resoluētis, si calori iuncta est, non exacuens siccitas, sed obtundens humiditas.

1. *Quanto enim per minora fit.*] Ferè Græci libri, *maiora*, habent, & recipiunt sensum, quasi reddat causam, cur præmiserit iis particularibus vniuersalem corporis vacuationem. Quantò enim per maiora vasorum scilicet conceptacula, fit vacuatio; eò promptior est. Docet autem incipere à faciliore, & paratiore remedio, vel certè ita, vt doceat, cur ex duabus particularibus commodè præcedit reuulsio, siquidem per eam pellitur à laborante loco materia ad maiores membrorum meatus; per digerentia verò ad externos minores, ideoque difficiliores. Leoniceno verò visum est, scriptorem commutasse *μείονα* in *μείζονα*, minora in maiora. Habebit autem sensum lectio, ideò antecedere repulsionem, quia minorem factam repulsione materiam digerentia minore negotio dissipabunt.

Cap. 5.

2. *Etiamsi non eius naturæ sit.*] Quanquàm, inquit, contentus humor absit à crassitie, & lentore; si tamen in abscessum concessit, recurrere ob loci incommoditatem nequit, expectatque ab externa sectione auxilium. Occurrit verò in enarrata dictione: primum, num astringentia roboreot expultricem membri, iuxta Galenum hic, an magis retentricem, quod lib. 3. De causis symptomatum verè affirmauit. Fieri autem, vt simul retinendo prohibeat materiæ effluxum, & pellendo eandem à membro remittat, non videtur posse. Proximè de localibus remediis disputandum, num in omni defluxione locum habeāt. Demū temporis, cuius Galenus hic rationem habet, sitne meritò numeranda indicatio.

Astringentia roborentne expultricem.

PRIMVM illud quidam ita expedire nituntur; vt siccitate minori expulsionem iuuari credant, maiore retentionem. Sed ad hunc commodiùs modum astrigentia faciunt ad humoris retrocessum, duplici nomine: & quia contrahentia meatus non secùs quàm vis expultrix facit, intrò pellunt: & quia roborant partis vires, quæ antè debiles fluxionem suscipiebant, modò fortiores à se propellunt. Astrictio autem fluxus compescit, & eadem fluxum à membro introrsum proritat,

pro

pro varia partis,& medicamenti applicitei habitudine:si inanito membro accedit, retentrix augetur;si pleno,propter vasorum cootractum,expultrix operatur. Sic,si toti ex æquo membro medicamenti vis accedit,retentio:si parte extima,non interna,expulsio promouetur. Cumque in inflammatiooe accedat pleoæ parti, eidemqoe non vniuersæ, sed multò potentiùs in extimam, quàm in imam imprimat;fit,vt inflammatum locum adhibita astringentia non coërceant, sed exprimant. Adde fieri nonnunquàm,vt pulsio seqoatur operante retentrice;vt nil mirum sit, ab eodem medicameoto & retentionem iuuari,& à membro materiam deturbari.Siquidem secto cubito post vl- [Occasio repellentis.] næ ex attracto per frictiores,& ligaturam sanguine plenitudinem eiaculatio sanguinis sequitur, operante vasorum retentrice,quæ conata retinere,dum omnes villos contrahit,propter foraminis opportunitatem expellit.

SEQVETVR,vt localia remedia,quem locum in curationa habeant, differantur. [Exceptio prima.] [Secunda.] Principiò de [Tertia.] repellentibus monet Galenus, initio defluxionum adhibeoda esse; sed sunt, quos ab ea lege exci- [14.Ther.2.] pias,affectus nonnulli sigillarim recenseodi. Si plenum corpus est sina vtilitate, tentatur repulsio, [Quarta.] quoniam non admittit plenum corpus, dieente Paulo, antè Galeno. Sed etiamsi vacuatio antece- [11.Ther.17.] [Quinta.] dat,periculose adhibetur in defluxu vel pestilenti,vel praua infecto qualitate, vt carbo. Præterea, [Sexta.] quando affectus locus expurgatorium est membri principis, aut principi vicinum, vnde periculo- [Ætius & Auic. De podagræ.] se achores siccantur.Item si defluxio critica est. Nec minùs,si locus affectus incapax est fluxionis magnitudini,vt pollex,vel talus. Fit enim sæpè talibus rebellis materiæ reditus ad viscera,isque lethalis etiam sua sponte;multò magis,si accedunt repellentia.Iam si ad vile membrum colluuies [13.Ther.15.] [Septima.] humoris decumbit,vt ad cutem, vt ad adenes, non ioiuria remigratio timetur ad nobiliora. Nec [22 tertij tract. 2.cap.7.] verò malè etiam addidit Auicena in validissimo floentis materiæ impetu, frigorifica imposita sistere fluxionem, & vim illius cohibere non posse; esseque multò tutius, vtiliusque consilium leniente remedio doloris fluxionem mouentis maguitudinem obtundere, & extenuare, non humorem compingere,& durum,vacuationique retinentem reddere.Postremò, profundus locus repel- [Octaua.] lentium vsum detrectat. Qua enim de causa extima pars inflammata repellentis auxilio inanitur,eadem,si penitior est,ab eodem repletur: Dum enim contrahitur superficies, & intrò pellit in ima,inflammataque parte copia humoris colligitur. Vt ergo per partes expediatur propositum, in opere vtile, controuersumque, in singulis laborantibus cauitatibus reprimentium, aut commoditas, aut incommoditas afferatur. Inflammato cerebro cum vtilitate imponuntur sincipiti momentaneo adiecto aceto, subtriplo, subquadruplóve: quoniam locus non valde ab imposito secedit remedio, tantùm caluariæ obici deductione aceti repugnandum. Si spiritalis venter affi- [De constit. ar. tu. 21.] citur, Galenus nonnunquàm dissuadet, quandoqoe timidè concedit; videturque eo moderamine procedendum in pulmone affecto, sioe pulmonia, siue hæmoptoisi, sæpè egregiè læseruot exter- [11.Ther.17.] na repellentia;vt Galeni verbis vtar,quoniam ob interualli magnitudinem pressus à thorace sanguis pulmonis plenitudinem adauget: sin thorax ipse, pleura, musculiue, parciùs vteodum esse ait: & si inflammatione tentatur, (pleuritim vocamus) præstat abstinere: si hæmoptoisi, adhibere.Licèt enim Mesues peritissimus medicus, in primo confestim ioitio, breui tempore lau- [Cap. De pleuritide.] dauerit, tutiùs tamen omittuntur; & quia periculum est,ne fluxio à pleura aoersa ad internas pulmonum, cordisque sedes, & eas nobiliores decumbat:& quia ab astringentium vicinia pleuritidis humor refrigeratus,densatusque, per pleuram colari, & in asperam arteriam expurgandus penetrare non potest. In sputo verò a pectore sanguinis, astringentia claudendo foramini summopere faciunt;& quia fluxio multa noo supponitur,nec expuendus humor,cessant, quæ verebamur discrimina pleuritidis. Sed transeamus ad naturalem cauitatem; in qua licèt Galenus commendet astringentium vsom propter penetrationis promptitudinem, verùm in tenibus propter ioterpositam corporum molem non est perinde certa.In ventre etiam aorum, qui arvina referti,& immodicè ventrosi sunt,haud immeritò timetur voctio in flexibus astringens;ne fortè exprimat intercedentem ad intestina humoris colluuiem.Cæterùm & in spiritalibus, & in oaturalibus membris aceti modus tantò magis moderandos est, quantò cedit thorax ex dimidio osseus, & venter ex toto carneus, toti osseæ caluariæ, vt quod illic subquadruplum, hic suboctuplum temperatura insta admoueatur.Supersunt artuum iuncturæ:in quibus Rasius aliqoando considerans loci angu- [Lib. De morb. iunct. 18.] stiam,suadet nonnunquàm repellendum;reliqui post vacuatum corpus admittunt. Ischiadem ex- [Libr 11. primo.] cipit simpliciter Ætius ob loci interuallum, quam causam modò agitamus. Auicena non multò [Auic. 22.] aliter,vel debile concedit,vel quod præstat nullum.Nam infirmum,quomodò ad tantam interca- [tertij tract 2.] pedinem vires prorogabit suas:aut quomodò conferet,si ad affectum locum non accedit? De re- [septimo.] pellentibus in hunc fermè modum sentiendum est.De euaporatoriis,calorificisque,admonuit Ga- [Occasio digerentium.] lenus in methodo,nunquàm vtendum illis fidenter asse ante corporis purgationem.Nec verò di- [13.Ther. vlt.] ligentissimus author temerè adiecisse putandus est, fidociæ verbum: magis credendus est in men- [2. Acut 1.] tem reuocare quod ante illum Hippocrates, post illum Trallianus summopere commendarunt [13 Ther 6.] artem exercentibus, ne protinus in defluxionis initio etiam sanguineæ etiam internæ, properet [Trall. lib. 7.] medicus ad venæ sectionem; nisi priùs experiatur, nom molliatur fomento, cedátque dolor. [Primo.] Id enim nonnunquàm accidit ita, vt citra sanguinis vacuationem sanetur: sin aotem oon remittitur, magit exacerbatur & acrior fit, aggrediunda missio est. Nac verò solùm ram celebras viri hoc medicinam facientes admonere curauerunt;sed improperant his, qui secùs faciunt, tanquàm aberrantibus. Nec fomenti, initio doloris, admotio eò tendit, (quod multi interpre-

tantur) vt experimento colligatur, sitne doloris in causa inflammatio, an flatus. Galenus enim Hippocratem interpretaturus inquit; Quoniam sæpè flatus, sæpè inflammatio ex sanguine, sed non ita magna dolorem mouet; quæ mala non rarò solum fomentum tollit. Ratione verò non minùs prudens illorum consilium suadetur. Crebrum est, vt cutis tumeat, subsideatque citra corporis vacuationem tumor; cur non idem internis accidat inflammationibus, quorum est vis ad prohibendam defluxionem validior, & calor resolutioni potentior. Sed fac nil promotum esse fomento incipiente phlegmone; si cognita rei magnitudine statim ad mittendum sanguinem acceditur, non

13. Ther. 2. Quarta 1. 3.

modò nullum ex antecedente fomento malum, sed plurimum comparatum vtilitatis est. Datum est illud non contemnendo Galeni, & Auicenæ præcepto, quo ante reuulsionem dolorem membri sedare iubemur: vt liberè auocet reuulsio, non præpedita dolore in aduersum euacante. His & authoribus, & rationibus puto cogi nos, nisi negligentiæ incusari malimus, in defluxionibus, & doloribus præmittere vacuationi, non quidē fidenter, sed experiūdi, tentādique gratia euaporans, mite, leniénsque remedium: nisi plenitudo corporis nobis citra experimentum explorata sit; aut impetus celeritas moram non patiatur, exigatque à nobis remedium citissimè reuellens pariter & vacuans, collectionemque cohibens; vt in acuta, vel angina, vel hæmoptoisi, vel pleuritide quando-

Occasio localium curantium.

que euenire conspicitur. Postrema localia sunt, quæ alterando partem curant. In quibus animaduertendum est, ne cum medicorum vulgo perpetuò à corporis vacuatione ordiamur; multiplicem esse eum affectum, qui curandus proponitur: nec in omnibus differētiis eam prouidentiam aut admittere, aut requirere. Nonnunquam habitus intemperantiæ parti impressus accedens alimentum viciat citra humoris interuentum; & curatio alterantibus parti impositis perficienda tantùm est. Fit & sæpiùs, vt humoris fæx, & infixus, ceu in spongia, vapor aduenientem sanguinem corrumpat. Modicum enim fermentum alimoniam inficit, requiritque id genus affectio non corporis sani, & bene habiti agitationem, sed discussionem, & deobstructionem materiæ parti affixæ, hærentisque per euaporantia, sudorifica, deobstruentia. Hęc affectus species in multis periodicis morbis, & febrilibus, & febris expertibus, diuturnisque frequenter occurrit. Relinquitur enim fæculentum quiddam, & id exiguum corpore iam puro, purgatoque podagrico in pede; nephritico in rene; asthmatico in pectore; tertianario, aut quartanario in loco originis; conseruans periodum lentæ, sed diuturnæ febris: in quibus, vt purgationes plus sæpè incommodi afferunt, quàm vtilitatis; ita antedicta remidia manifesto auxilio sunt. Est, vbi partis affectio materialis est, pendensque non à

13 Ther. vlt.

toto, sed à superiore aliquo membro, vt oculorum morbus à capitis vitio. In quo genere præcedat oportet prouidentia non totius, sed eius, cui consentit, partis. Sola quarta differentia materialis, pendensque à toto, purgatum corpus expostulat ante localium curationum impositionem: non si immaterialis intēperatura est, non si materialis, sed fixa, aut à parte etiamnum fluens: vt intelligatur, quàm verè dixerit de alopecia Galenus, particularem affectionem, si leuis est, solis ad laborantem particulam remediis curari, & Trallianus in cephalæa & hemicrania, medicorum errorem detexerit, corpori negotium facessentium vniuersalibus vacuationibus; quæ & vacuant vtilem vasorum copiam, & vires frangunt, & dum turbant, fluxionem concitant, citra affectæ partis emolumentum. Nisi ergo affectio ex quarto genere sit, aut genus localis remedij fluxum irritare potens, quale sectio, aut suffusionis detractio; timenda est corporis per sectā venā, vel purgationē agitatio:

1 De compo. local. 8 Tralli. li. 1. n.

quāuis inueterata multitudinis opinione firmata magisq; standū est rationi dictę est, & celebrium virorum authoritati, quàm indocti vulgi experimētis: eò vel maximè, quòd, qui curatur, committit se non mediocri discrimini herbarij pharmacopæi, imò verò pharmacopæi famulo, quorū frequentia peccata prudentem à temeraria medicamentorum ingestione deterrere & possunt, & debent.

QVÆRVNT in hoc loco nonnulli, cur Galenus, quod crebrò alibi facit, non discriminat tumorum remedia per eius tempora; initio mera repellentia, inclinationi sola digerentia, mediis temporibus mixtam medicamentorum vim præscribens: vincente in augmento repellente, in statu verò digerente facultate? Quidam verò eam causam prætermissæ à tempore indicationis pro-

A tempore an indicatio.

ponunt: quoniam à tempore curatoria morbi indicatio non desumitur, sed alimentaria. Curatrices enim scopi à morbi, qui curandus est, essentia desumuntur, qualecunque morbi tempus occurrat. At verò alendi ratio ad vires tuendas destinata ideò, libro primo Aphorismorum, plurimum ex tempore pendet, quoniam cum temporis longinquitate vires labefactantur, cum breuitate constant. Ita conficiunt tempus victum, non curationem indicare. Oportuerat autem hos considerare sicut victum primariò vires ostendunt, tantùm morbus non repugnet, & contrà indicet: ita medicamenta à morbi statu per se sumi, tantùm in viribus expeti, ne repugnent, & fieri vetent. Quare à tempore indicatio non minùs accidentariò accedit victui, quàm medicamento inquirendo. Nec verò Galenus eam in totum à curatricibus reiiciēs, recipere potest in diæteticam; cùm curatio per-

3 Ther. vlt.

ficiatur victu, medicamentis, & manu: ad quorum omnium instrumentorum inuentionem tempus non facere valde meritò pronunciauit. Cùm enim seiunctæ sint, & plurimum dissideant notæ, vel indicationes significatrices affectuum & conseruatrices cum curatricibus, tanquàm à practico theoricum: Galenus indicationem à tempore non modò recipit, sed & magni facit inter significatrices, ad dignoscendam affectus naturam, statumque: sicut & eam, quæ a prægressa morbi causa petitur. Inter curatrices verò, ceu toto genere alienas, non recenset. Neque enim curanda nobis est prægressa causa, ses præsens corporis affectio; neque tempus morbi, sed conditio ad curationis inuentionem examinanda est. Quòd si quando aliter facit, & inter curatorias eiusmodi

numerat

numerat,præter rem facit,vulgo concedens, quod sine curationis peccato potest: vt ascribatur therapeuticis indicatio dignoscendi:eò quòd intercessu agnitionis ad curationem facit,quomodò à principio inflammationis,quoniam inducatur ex eo tempore fluxus vehementia, intelligitur repellentium occasio;non principij ratione,sed fluxionis. Ea enim si, morbo inclinante, postliminiò redeat,repetenda esse repellentia suadet,longissimè licèt ab initio morbo progresso.Ergo,si quando alibi eum loquendi abusum sequitur,ita excusandus:hic simpliciter recipiendus est.In exactissimi enim ordinis compendio, quemadmodum rerum illarum sex offerendarum duos tantùm scopos amisit qualitatis,& quantitatis;quibus alibi tempus & ordinem adiunxit: ita hic curandæ inflammationi à fluxionis statu indicationem ordinatissimè recenset; quandoque faciliorem traditionem obseruans sine errore temporis notam superaddit.

Dubitatio

ILLVD alij mouent,quam consecutionem habet,quod in hoc loco Galenus colligit,quia crassum relinquitur, quod recursioni non obtemperet, per euaporantia externa digeratur; quasi non sint patentiores interni, quàm externi meatus,vt crassities, quæ illos penetrare non possit, multò minus cutis densitatem subire queat. Solutio Diluitur verò,quoniam repellentia licet vincant commoditate meatum innata;afficiunt eosdem meatus astrictoria vi angustantia, humorem verò contentum cogentia,incrassantiaque:contrà euaporãtia,&meatuum externorum angustiam amplificant, & crassum humorem attenuando castigant,& dissolutioni parant:cumque crassum semel, confestimque purgari non possit, sed lentè per temporis moram, frigorifica illa, quò plus durant, magis lædunt,calida prosunt magis.

Quòd si summa quidem partes omni noxa caruerint,id verò,quod euacuari oporteat,in penitioribus partibus fuerit, intendendus, atque augendus digerentis medicamenti calor, cùm dubitandum sit, ne priùs, quàm profundas attigerit partes,interim vires amittat. Neque tamen ex eo superiores partes aliquem dolorem sentient,cùm omni vacent affectu. Quare nunc hæc duo simul inuitant id calidiorum pariter atque [2] acrium medicaminum vsum,& summa partes,qua tolerant,& profunda,qua egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio assumebatur. Deinceps verò,si quid ad sanitatem deficiat,consideremus. Neque enim paruum aliquid deesse videtur. Affecta partes, in quibus fluxionis superfluitas retinetur:nonnulla quidem rara,& laxa,& molles natura existunt:nonnulla autem densa,& pressa,ac dura. Priores igitur facile euacuantur,reliqua verò acrioribus euacuantibus, ac prætereà tenuiores partes habentibus egent; atque eò etiam magis, quò profundiorem situm habuerint. Hæc igitur tibi rursus sit indicatio;altera, à particula patientis substantia;altera verò à formatione simul,ac situ. Supponatur igitur si ita contigerit, in hepate esse proximè dictum affectum in angustis vasorum finibus, intrusis humoribus,qui vel lenti,vel crassi, vel tenaces existant,vel superabundent. Nónne in promptu est primùm quidem crassitiem vnà cum lentore,ac tenacitate,cibis,ac potibus extenuantibus,ad subtiliorum partium substantiam transferri oportere? Secundo autem loco non per angustos,atque inuisibiles, sed latiores meatus, quicquid infestum existit, esse euacuandum? Sunt enim in hepate [2] venæ,non minùs amplitudine,quàm numero excedentes. Terminantur autem hæ quidem in gibbis ad venam cauam: hæ verò in cauis ad portam. Vnde haud difficile tibi futurum, vbicunque pressi, ac stipati humores fuerint, eosdem expeditè euacuare, trahendo quidem ad ventrem, cum his, qua attrahendi vim habent, medicamentis, quicunque ex ipsis in venis, ac caua hepatis pertinentibus aceruati. Ad vrina verò meatus promouendo per venam cauam, quicunque in venis ad eam pertinentibus sunt. Sed præter suprà dictas alia est indicatio à iecinore ipso,veluti à venarum principio. Nam cùm non tantùm se ipsum regere natura aptum sit, vt pleraque animalis partes, sed venis prætereà virtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus fuerit cataplasmatibus resolutus,& ipsum primum ad sui opus,atque omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur. Quare in eius curationibus aliqua ex astringentibus medicamentis miscere oportet. Sed quoniam in profundo admodum loco situm est,dubitandum erit ne astringentis medicaminis vis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partiũ substantia qualis aromatũ est,traducatur. Meliùs verò fuerit,si & ipsum astringente medicamen vnum protinùs ex aromatum genere fuerit. Nam si duas habuerit natura insitas qualitates, ac potestates;valẽtiùs operabitur. Et quidem euacuetur,quod præter naturam in mẽbrum confluxit. Seruet autem humorum modum natura conuenientem. Quare & illa animaduersio à nobis est adhibenda,ne quid ab humoris confluentis qualitate eiusdem membri temperies sit alterata;si pituita naturã retinuerit,ad frigiditatem:si verò bilis,ad caliditatem: vt hanc ipsam curantes intemperiem sanitati restituamus. Curabimus autem contrariam ex aduerso afferentes qualitatem, quemadmodum in intemperaturarum curationibus diximus, quãtum vnumquodque calidius aut frigidius factum est,tantum refrigerantes, ac calefacientes. [3] Quare,vt hic,rursus agnoscenda est ipsius secundùm naturam temperies. Nam quo pacto sciemus, quantũ in frigiditate,ac caliditate à natura modo recesserit aut quando à frigefaciendo supersedebimus,si nos latuerit ea,qua est secundùm naturam,caliditas? Ita verò & si frigidius effectum calefaciemus, ignorãtes frigiditatis naturalis modum,neque opportunè calefacere,neque in tempore à calefaciendo desistere poterimus.

Indicationes ab effectu petitas exposuit,nunc ab affecto loco numero 5: Prima, à situ. Si locus inflammatus in profundo est,resoluentia oportet esse valida,acriaque. Nam nec leuia ad imum accedunt,neque,valida licèt sint,dolorem mouent.Neque enim partem dolentem contingunt. Secunda,à substantia inflammatæ sedisque si densa est, remedia tenuia requirit, & vehementiora. Tertia,cõpositio ipsa,formaq; partis mõstrant cõmodos effluxus expurgandæ parti,vt quod in gibbo hepatis renes,in cauo intestina eligantur.Quarta,spectat dignitatem loci:ex qua intelligitur in,

vili membro inclinante affectione sola euaporantia adhibenda esse, in mobili nunquàm non miscenda esse astringentia, quę vim partis tueantur; ne vtilis spiritus simul cum noxio humore dispergatur. Postrema indicatio est natiua membri temperies. Cùm enim ad illam membrum tandē perducendum sit, iuxta membri varietatem alterari medicamenti curantis naturam, necesse est.

1. *Acrium.*] Significat in profundis, diuturnisque malis vtendum esse præcalidis remediis, ita vt iam acria sint, quæ vocant medici metasyncritica, id est, transponentia, traducentiaque ab internis ad externas sedes: vocant & rubificantia; quoniam partem, cui admouentur, rubram faciunt, tumentemque reddunt; qualia sinapismus, helenium, zinziber, hiberis. Illud ex libro Simpl. sexto addendum est, cùm in calorificis mens est, vt per moram igneæ partes in profundas sedes meent, non in solas eas, quibus admouentur: eligenda calida succtam habentia multam, lentamque humiditatem, quæ festinam calidi euolationem cohibeat, & remoretur; quod genus sunt dicta auxilia. Vbi contra placet partem, quam primùm contingunt, excalfacere, non vlteriorem, deligendam aduersam acris medicamenti substantiam, qualem Galenus in pipere coniectat; dum compositionem diatrionpipereon eo nomine extollit, quòd piper ventriculum, cui primum obuiat, tenuitate calidarum partium excalfacit; ob eandem verò tenuitatem humiditatis expertem citissimè illis exuitur, acceditque ad hepar innoxium, & excalfacere impotens.

Rubificantia qualia.

Cap. De zinzibere.

4. De sanit. 11.

2. *Venæ non minùs amplitudine.*] Quomodò ergo constabit quod scribit, venas, quæ sunt in hepate, omnium venarum, quæ sparguntur in totum corpus, tenuissimas fabricatam esse naturam: ita enim ad verbum lib. De vsu partium quarto legitur? Quia crassities tunicæ vasorum hepatis minima est, vt plurima esset sanguini contento cum carne hepatis communio, cuius etiam gratia, in cerebro, testibus, vberibus, per mediam carnem sanguinis riuos deduxit. Amplitudo ipsa venarum in hepate, partim magna est, quæ facilem reddent hepatis, quam hic Galenus per vesicam venatur, expurgationem: partim angusta, in quem vsum putat serum non secerni ab vtili succo, simul cum reliquis excremētis, in iecoris cauo, sed penetrare gibbi partes deductūrū per eas angustias vtilem alimenti succū: multò autē magis facit ea permixtio ad colationē per iecoris nō vasa, sed meatus.

Cap. 13.

Vasorum hepatis angustia.

4. De vsu. 5.

3. *Quare, vt hic.*] abundat, *vt.*

Qvò verò relatæ indicationes quid possint, manifestum fiat; de singulis dubitandum est. Priores illæ cur à Galeno solis resolutoriis addictæ sint, non videtur: cùm & repellentia ex illis similem diuersitatem nanciscātur. Similiter enim ea esse oportet in profunda inflammatione validiora, sicut in dura partis substantia; in contrariis statibus infirmiora. Sed potuit eas in repellentium traditione omisisse, ceu ex præsenti disciplina de discussoriis facile colligenda: eò maximè, quòd breuis est illorum vsus, plurimus, & diuturnus ad sanationem vsque digerentium. Nam tertia à formatione repulsioni ideò nō facit, quoniam compositura membri cognita non variat externa; sed, quæ ingeruntur, auxilia. Ingestis autem reprimi humor ad partem confluens non potest; siue quia confestim calefiunt ingesta, repercussio autem frigido perficitur: siue quia per moram & medicamenti quietem, non repentè fit: quæ verò intrò sumuntur, labuntur, non hærent membris; cùm dissolutio purgatione humoris, aut vrinę prouocatione moram medicamenti assumpti non exigat. Sed quomodò conuenit huic loco, cum eo, quod legitur septimo Methodi, de eadem in eodem inflammato iecore indicatione? Multa enim inter ambos locos discrimina cernuntur. Hic sumit eam indicationem à formatione, illic à figura. Vtrobique addit situm, qui tamen primam constituebat superiorem à præsenti seiunctam iudicationem. Illic inflammato hepatis gibbo, sequutus visceris compositurам per ventrem vacuat pariter, & per vrinam; hic per vrinam tantùm. Deinde diureticorum vsus in eo affectu ab initio conuenire videtur, non in sola, quod hic docemur, inclinatione. Postremò, aliena est à resolutione remanentis in inflammatione crassi per vrinam vacuatio, vt quæ magis inter corporis purgationes, quàm inter inflammationis resolutiones numeranda sit. Quę tamen omnia non est operosum soluere. Structuram enim partium, quam hic formationem generis nomine compellat, illic ad figuram formationis speciem contrahit. Nam & figura monstrat purgationum effluxus, & conceptacula, & meatus, quæ omnia formatio continet. Situs autem verbum suprà, diuersitatem loci insinuabat penes profundum, aut superficiarium; hìc iuncta formatione consensum ad quasdam partes, commeatumque. Quòd si in methodo purgatione etiam ventris, gibbum iecoris purgat; rationem curandi edocet, toto morbi tractu, in quo abundans humor (quod suprà ostensum est) vniuersali ventris secessu, non solùm particulari per vreteras effluxu vacuandus est; hìc inclinanti iam inflammationi diuretica ad fæculenti per vrinas eductionem admouet. Nec verò quæuis vrinam mouentia ante inclinationem veretur, sed valida. Quemadmodum enim vasorum humor, si ante coctionem moueatur, & inflammationes externæ, si ferro aperiantur antè maturitatem, recrudescunt & malignæ fiunt: ita internæ inflammationes, si validis; vel purgationibus, vel diureticis ante inclinationem. Postremò, consilium prouocandæ in hoc tempore inflammati iecoris vrinæ, vtile illud, & opere obseruandum, non respondet resolutioni, quæ in externis inflammationibus ex imposito euaporante sperantur, sed effusioni puris, quam ferro paramus. Ita enim tenue imposito cataplasmate citra sensum extrorsum, crassum per vrinas introrsum dissipatur, & soluitur.

Cap. vii.

13. Therap. 14.

Transeunovm ad quartam est à membri dignitate desumptam. Vt enim in vili membro curatio laxantibus perfici potest, ita in nobili citra mixtionem astrictorij incommodat. Iecur enim (vt hic Galenus) non sibi soli vim sanguificantem possidet, sed & venis omnibus communicat.

Quare

Quare infirmitas illius etiam vasis officit, dum mandatam ad ipsa facultatem labefactat, & extenuat, dissoluto vtili spiritu pariter cum noxio humore. Quæ hic Galenus vere recenset; nisi quod ratio conseruandi hepatis propter mandatam à se facultatem, angustior est, quàm in Methodo explicata. Illic enim membri cuiusque vim tuendam esse astringente remedio arbitratur, cuius functio in totius vsum cedit, licèt nullam aliis facultatem remittar. Ita hepar propter sanguinis generationem, ventriculus proprer chyli, lien etiam, vbi corpus melancholia abundat, non per sola laxantia curari postulant. Illa ergo ex methodo ratio, ceu vniuersalis magis, recipienda, præsens adiicienda est. Cæterùm in astrictione profundi membri (tale hepar est) etiam suprà monuerat permiscendam tenuem quampiam substãtiam, quod hic rursum memorat. Odorem verò eam substantię conditionem indicare, libro quarto Simplicium ostensum est. Illud verò considerate commonefacit, vbi mixtio compositioque facultatum quæritur, siue alentis cum medicamentaria, siue astringentis crassæ cum deducente tenui, siue quæcunque alia; præstare naturalem artificiali, si operatio vna ex illis quæritur. Quomodò hic ex astringente cum tenui vna intenditur in profundo astrictio; scilicet præstat ad vnam actionem mixtionem esse indissociabilem totorum per tota, quæ solius Dei & naturæ est. Ita enim & iugatis, & cohærentibus vtrisque per naturam partibus, fruuntur vniuersæ mutuo aliarum auxilio. Sic aliquando ad hepatis medicamenta laudauit vuam passam, & vinum, quoniam in illis alimentum, medicamentumque per naturam non arte cohærent; quò fit, vt simul cum alimento medicamentosa vis non apponatur tantùm, sed vniatur etiam laboranti sedi. Vbi verò ex mixtione, variæ & in varia obiecta functiones expetuntur, præstat artis commixtio minor illa, & in quam natura possit; à qua separatio speratur, & ad sua cuiusque obiecta applicatio; vt in hemitritæo piperis cum ptisana.

Localium ex dignitate partis indicatio. 11. Ther. 17.

Cap. vlt.

2. Natu. fac. 3. 8. Loca med. 7.

Prima 4. De hemitritæo.

IN posttema indicatione, qua membro conciliatam temperiem emendat, illa remorantur lectorem. Cùm de inflammatione agat, in qua abundans sanguis partem excalfacit, quomodò mentionem facit residuæ in parte frigiditatis? Si verò, quod paulò pòst ostendetur, qui à morbo resurgit, omnis intemperiem habet frigidam siccam, qui fiet, vt post inflammationem relinquatur nonnunquàm calida, quod Galenus habet? Postremò, aoferre docet sumpta à natiuo temperamento indicatione; quod cùm de curandis intemperamentis egit, supponere mõstrauit agnitionem tam morbosi, quàm natiui. Exploduntur autem, quoniam inflammationis verbum, quod alibi ostensum est, nonnunquàm omnem ex sanguine, etiam subdominante, tumorem complectitur; quo significato nil obstat ex pituitosa inflammatione conciliari parti frigiditatem. Nam conualescentiæ intemperatura alia est, hic non de conualescente ab inflammatione, sed de inflammatione inclinante sermo est. Postremò, apertè quidem solam attẽdit naturalem membri temperaturam in curanda morbosa: sed insinuat etiam consideranda morbosæ & quantitatem, & essentiam; dum pro varietate defluxi humoris inquit, varium remanere in loco affecto temperamentum.

Infrà vlt.

2. De locis.

CAP. NONAGESIMVMSEXTVM.

Sed quoniam de his satis diximus, transire iam tempus ad ea, in quibus numerus non est secundùm naturam. Cùm autem duplex sit eorum differentia, quibus quidem aliqua particula deficit, his intentio est alteram efficere subministrando natura, eo, quo diximus paulò antè, modo. At quibus superabundat, hanc resecare oportet, aut ferro, aut igne, aut medicamine, quod vrendi vim habet. Hæc igitur omnia sanare possibile est: at non æquè omnia generari possunt, vt in libro De semine diximus. Quædam verò sunt, quæ & si generari non possunt, licet tamen pro ipsis alterum efficere: quemadmodum in osse ex toto sublato, alteram substantiam in eius sede reponere à carne, atque osse differentem. Est enim, quæ in eius gignitur loco, quædam veluti caro callosa, vel callus carnosus, & processu temporis magis, ac magis ad callis duritiem transfertur; cùm ab initio carnis potiùs imitetur naturam. Quæcunque verò parte sublata, cùm neque eundem secundùm speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertia nobis intentio, quandam decorem inuenire, quemadmodum in mutilationibus. [1] Communicat verò hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nam quodcunque ex eo est secundùm naturam, illi propinquum existit. Id verò tantùm seiunctum est, ac separatum, quod inter ea, quæ sunt è genere non naturali, connumeratur. In quo quidem genere prima intentio est ablatio. Si verò hæc impossibilis existat, secunda est transpositio, quemadmodum in suffusionibus. Quæcunque verò non integris partibus, sed partium tantummodò particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modum, refectio quidem, vel generatio in his, quæ deficiunt: [2] ablatio verò, & abolitio in his, quæ superabundant. Quare nec in ipsis altera intentio, neque medicaminum forma genera diuersa.

Absoluto primo genere morborum organicorum, quod in formatione situm est, transit ad sequens in numero, cuius ex more præmittit diuisiones. Est enim alius in abundante, alius in deficiente nomero. Secundò, vtrique sua recensẽt auxilia; abundanti abscissionem, deficienti regenerationem. Tertiò, abscissioni perpetuò locum esse tradit, regenerationi non item. Nam solida regenerari non patiuntur, sed oportet vel substituere, quod deficientis vicem gerat, id quod in quibusdam datur, vt pro osse callus carnosus reponitur; quandoque non datur, sed decorem paramus mutilatæ parti, vt si non vtilis est, sit saltem non indecora. Quartò, antequàm de altero genere morbi in numero disseratur, quod in abundantia rei præter naturam spectatur; monet morbos numeri siue abundantis, siue deficientis pariter similiterque cum illis numeri naturalis vitiis emendari.

vt nil ampliùs de eo morborum genere tractari oporteat. Quartò, de mobo abundantiæ innaturalis curationem edocet per abscissionem; quæ si præstari non potest, transpositione supplet, vt de positione suffusionis, vel lapidis à renibus ad vesicam permutatione.

1. *Communicat verò totum hoc genus.*] Præterquàm quod ineptè hic nouum & caput, & titulus interpoountur. Continua enim series est de numeri morbis: etiam multis imposuit huius loci interpretatio. Sentit autem Galenus, non ad idem genus pertinere morbos numeri, & magnitudinis, neque enim id aut verum est, aut huic loco pertinens, in quo sola agitatur affectionum cognitarum curatio: sed curationis rationem eandem esse in genere numeri naturalis aut abundante, aut deficiente, cuius præcesserat sermo; quæ in magnitudinis vitio excessus, aut defectus.

2. *Ablatio verò & abolitio.*] Et καθαίρεσις, *depressio*, legendum est.

Tria abundantium partium remedia exactiùs pensanda sunt. Primum, de superantis ablatione. Fortè enim obiecerit quispiam. Si ablationem sola ars facit, nō natura: deficientis repositionem & ars subministrans, & natura generans; quomodò non est facilior deficientis, quàm abundantis sanatio? Et efficeret quidem, quod vult ratio; si idem scopus vni efficienti, & duobus propositus foret. Nunc repositio vehemens operatio est, resecatio facillima. Quibus verò partibus constet ablationis in abundante fœlicitas, in Methodo ostensum est; vt breui, vt sine dolore fiat, vt ne ex opere noxa sequatur par priori, aut etiam maior. Sed cur ablationi addit in additione præter naturā transpositionem, non in naturali? Quia quæ natura insunt, corpori hærent, vt transferri in alterum locum ad instar eorum, quæ præter naturam accreuerunt, non patiantur. Quòd si opponatur transpositionem, morbum numeri sanare non posse, cùm idem maneat, qui ante erat numerus: illud contrà meditandum est, additum præter naturam, non quomodocunque morbum efficere, sed ita tandem, si in loco sit functiones manifestò offendente. Fieri autem potest, vt translatus in vesicam lapis vrinam non impediat, neque depressa suffusio visum.

14. Therap. in fine.

Svccedit remedium deficientis: verum quidem regeneratio, mendosum substitutio, aut decoratio; & quidem regenerationem in solis carnosis partibus exercet natura, in solidis substitutione contenta, quomodò callum in ossis deficientis vicem supponit: quod, ceu frequēs, recipiendum non ceu perpetuum est. Vt enim caluariæ portiones, & fracti ossis agglutinationes intercessu calli indies coalescere videmus: ita nonnunquàm ob impedimenta quædam non substituitur. Duo talia apud authores leguntur. Primum, pus in fracta ossis eminētia, libro sexto Methodi. Vbi enim portio ambonis caput articuli recipientis fractura secedit, retētum, neque reliquo ossi vnitum putret, & sopputatum ita vitiat reliquam ossis partem, vt generationem sperati calli prohibeat. Alterum ab Hippocrate memoratum est, per eam sententiam: [*Quæcunque hulcera annua sunt, necesse est os abscedere, & cicatrices cauas fieri.*] Siquidem hulcus, cui os non profundè subest, vbi inueterauit, puris contenti acrimonia os exesit, & vitiat durissimam corporis partem, intra annum, quod longissimum est, pronunciante Hippocrate, qui exesionem mollissimi visceris pulmonis à collecto pure intra quadragesimum diem præscripsit dicens: [*Quicunque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die, qua fit ruptio liberantur: si verò non, ad tabem transeunt.*] Ergo vitiata ex annuo vlcere ossis superficie, necesse est, si hulcus sanandum est, vt manus opere abscedant, quotquot vitium contraxerunt ossis squammæ. Deraso autem, & cauato, propter abrasam portionem osse, non sequitur calli substitutio, quoniam anticipat vis carnem, formans ossi iam sano carnem superinducere, non expectans morosam calli repositionem. Cumque caro virtutis informātis doctrina crassitie pristina prodeat, cui cutis superintenditur eiusdem facultatis opere: colligitur cicatricem eò loci tanta cauitate repræsentari, quanta rasi ossis crassitudo decessit. Ita fit, vt calli formatio nonnunquàm, non semper fracto ossi succedat, siue, quia pus succrescere prohibet; siue, quia præoccupat carnis generatio calli lucum lentè concrescentis.

Callus num semper gignatur.

Cap. 5.

6. Aph. 45.

5. Aph. 15.

Vltima tabola decoratio in mutilis est. Ea tentatur ab arte nonnunquàm, ceu naturæ ministrante, aliquando tanquàm ea sola operāte. Primi generis est, si labri portio deest, turpiter hiante, & vtrinque prociduo labro, ars decorem parat hulcerans ambo latera cicatrice obducta, & hulcerata iungens ad mutuam agglutinationē, quam à natura sperat. Multis olidus, & cariosus dens auellitur, & repentè in foueam mittitur alter integer recente sanguine ab altero euulsus, & pretio emptus; quem natura alienæ carni agglutinet. Tentatum est & in truncata nare, vt fingeretur in vulnerato mutili cubito nasi cuspis, insereturque nari, & vinculis immobilis cubitus adhęsit naso: iamque penè peracta re, succedens infortunatus risus elusit hominem, secedente naso, qui nondum firmiter hæserat. Ars verò sola in oculi orbitam mittit argenteum oculum. In os eburneos dentes, tibiam annectit ligneam: mutila operit, aut suppositis similibus mentitur.

Decoris agens.

Cap. Nonagesimvmoctavvm.

Sed iam veniendum est ad reliquum salubrium causarum genus, quod ea corpora emendat, quæ in situ sunt vitiata, veluti luxationes, & intestinum in scroto. Fit autem hoc ex violenta intentione, atque impulsu, hoc verò ex dilatato, & rupto contuitè. Quare & duplex sanandi modus: alter quidē ad oppositam partē eius, quæ facta est permutatio, intendendo, atque impellendo: alter verò id, quod continet, firmius, solidiúsque reddēdo. Quibus verò viis, ac rationibus singula inueniri possunt, in lib. De arte curādi explanauimus.

Luxationes aliquādo sunt integræ, vbi particula penitùs est diuulsa, aliquādo cōtorquetur tantùm.

Violenta

violenta tentione.] Intellige non semper, vt si iunctura luxetur natura libenter, quia cotylam habet planam, & non profundiùs excauata, & ligamentum robustum non est, aut humores expleuerunt acetabula. (Hinc fit, vt idem os sæpiùs excidat, iuxta Aphorismum Hippocratis) vnde tanta conciliatur lubricies, vt ex facili commotione fiat luxatio. [*Ex dilatato & rupto continente.*] Intelligit intestinum ex rupto peritoneo descendere in scrotum, quod Græcis dicitur ὄσχεον, quod est cōmune illud velamentum rugosum testiculis circundatum. Luxatio curatur ad oppositam partem intendendo. Quòd si tamen abscessus, aut vulnus accedat, medici practici cōsulunt esse expectandum, donec mitigetur dolor, & abscessus persanetur. Adduceres enim alioqui ægrum ad neruorum conuulsionem; potissimum, si iunctura proxima est alicui præcipuo membro. Alter verò id, quod continet. Intestinum ex scroto retrahitur sursum, si in calido solio sedeat æger, & lenientia cataplasmata rupto loco applicentur in peritoneo. Deinde conglotinatur peritoneum ruptum deligaturis quadratis, vt extrema rupturæ cogantur in idem medicinis glutinantibus, & siccantibus; cuius farinæ sunt thus, sarcocolla, draconis sanguis, nux cupressi, acatia, balaustium, glutinum piscium, & coriorum.

POSTREMVM situs genus ita tractat. Secat in genera duo, luxationem ossis ab articulo, & procidentiam membri à continēte membrana. Secundò, curationem vtrique generi parat, ex opposito causæ morbificæ. Luxationi medetur ad oppositum impulsio & violētia: casus intestinorum Secunda t.3. in scrotum membranæ laxatæ astrictio, aut ruptæ vnio. Patitur tamen vtraque pars contradictionem. Vitiati enim situs differentiæ aliæ ab Auicena recensentur, tremor membri quietem impediens, & situm partium natiuum: & altera huic aduersa immobilitas ex nodosa iunctura articuli motum tollēs, atque ideò situm varium, vtilémque pro tempore membri. Galenus verò adiecit per Differentiis morb. 10. consensum vitiari situm partium, quæ conuulsis neruis cohærent, vt in spasmo Cynico labrorum 4. Therap. situs, in epilepsia oculorum. Iam sanatio non videtur, cur à causæ externæ oppositione petatur: partim, quia antecedentem causam ostensum est curatoriam non esse: partim, quia si febris ab insolatione orta est, aut ophthalmia, non soluit morbum quies in vmbra, nisi accedant febrem abigentia, aut ophthalmiam. Sed tuenda est Galeni causa. Vitia situs numerat frequentia, quod in proœmio auditorem præmonuit, ne elaborata omnia expectaret, solis rerum capitibus contentum esse debere. Cùm enim similiter contineantur in natiuo loco ossa quidem à recipiente cauitate, viscera à circundante membrana: colligitur duas esse illas communissimas procidentiæ à natiuo situ causas luxationem, & membranæ vel rupturam, vel si perforata est, vt peritoneū laxitas. Sanat verò adhibitione contrarij ad mouentem causam. Quoniam supponit non successisse ad loci mutationem peculiare vitium medici opem requirens, vt inflammatio, refrigeratio, inflatio. Ea enim suas, & antecedentes exigunt sanationes. Quòd si sola est loci mutatio, adhibitio contrariæ causæ ad oppositum, & naturalem situm deducet: non secus quàm si quis ex labore fatigatus est, quiete sanatur. Si verò etiam phlegmonosa lassitudo, aut febris sequuta est, effectum à causa distans, propriam, & suam oppositionem ad sanationem expectat. Nec verum est causas, quas Galenus respicit, externas esse. Nam & peritoneum sponte sua etiam vel alimenti vitio laxatur, & in diuturno coxendicum dolore, sequitur propter aceruatos intra acetabulum mucores coxam excidere, quod Hippocrates 6 Aph. 59. scribit in Aphorismis.

SECTIO SEXTA.

CAP. NONAGESIMVMNONVM.

Consequens est, vt ea omnia exequamur, quæcunque [1] in superiori sermone dicere distulimus. Vocāt autem ea Præseruatiua.[2] Est autem horum triplex secundùm genus differentia. Prima quidem hominis, qui integra fruitur sanitate. Secunda verò eius, qui non integrè valet. Tertia eius, qui ægrotat. Primum igitur genus ad salubrem attinet artem, atque in duas, vt anteà diximus, diuiduntur partes. Secundum verò ad præseruatiuam spectat. Tertium ad curatiuam. Hoc autem vniuersum genus circa humores præcipuè negotiatur, quos neque lentos esse oportet, neque crassos, neque aquosos, neque plurimos, neque vehementer calidos, ac frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque veneni naturæ affines.[3] Nam vbi aucti fuerint, generant morbos. Augentur verò nonnunquàm eadem ex causa, quæ eos ab initio generauit. Illud autem plerunque accidit, vt sua alteratione inficiant eos, qui sunt in corpore, humores. Intentio verò [4] & horum sanationis duplex existit, alteratio, atque euacuatio. Alterantur igitur vel [5] ab ipso corpore concoctis, aut ab aliquibus aliis facultatibus, quæ vim medicamentosam habent. E quorum numero sunt etiam ea, quæ [6] exitialium ferarum venenis aduersantur, ac prætereà pharmaca, quæ venena appellantur, transmutant. Euacuantur autem satis calidis medicamētis, & purgationibus, & clysteribus, & sudoribus, & vomitibus. Hæ quidem igitur sunt communes euacuationes. Propria autem ex locis, in quibus coaceruantur, assumuntur, vt in libro De salubribus ostendimus: [7] tertio præsertim, ac quarto, in quibus de lassitudinibus egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini natura proxima sunt. Promptiùs enim euacuātur per vētrem, quæcunque in primis venis continentur superfluitates. Quæ autem in his, quæ in secundis sunt, per vrinæ meatus. At quæ in toto corpore, per sudorem. Sicuti, quæ in capite, vel per palatum, vel per nares, vel per vtrūque. Quæ verò sunt in spatiis pectoris laxioribus, per guttur simul cū tussi: quæ in renibus sunt, vel vesica, per vrinā. Attrahendi ex omni loco ad oppositas partes communis indicatio, est ad quàm maximè distantia: deriuatio verò ad vicina. Quæcunquè verò huiuscemodi curant dispositionem, causas salubres appellamus:

sicuti insalubres eas, quæ adaugent: & neutras, quæ neque obsunt, neque iuuant. Posset vero quispiam ne omnino causas appellare, quemadmodum maior pars sophistarum, qui rerum quidem differentiam inuenire contemnunt. Plurimum verò temporis in nominibus conferunt, contra quos in alijs vberiùs disserimus. At pars quidem artis præseruatiua talis est.

Postrema sectio causas conuenientes neutris corporibus edocet; quę ipsa inter corpora postremum locum cur habeant, dictum iam sæpè est. Cùmque ex neutris quædam antecedāt, alia sequantur morbum: aggreditur à prioribus, de resurgentibus à morbo, cap. sequenti acturus. Tandem tertio annectit ad operis cumulum librorum à se editorum catalogum 5. Quorum omnium. Hìc primùm tradit rationem obseruati ordinis, cùrque hæ causæ compellentur præseruantes. Secundò, eas potissimùm versari inquit in moderandis humoribus castigandisque eorum vitiis, à quibus morbi discrimen imminere intelligitur; idque præstari multiplici alteratione, aut vacuatione. Postremò, peracta re, dubitat de nomine causæ neutrius, in quo significato accipienda sit. Cùm enim definiatur ea, quę nec iuuat, nec lædit, quidam nō recipiunt finitionem, quoniam nulla est eiusmodi causa, si causa est. Oportet enim causæ dari causatum aliquod.

1. *In superiori sermone.*] Cap. 88. vbi de curatione futuri dilata ad hunc locum tractatio est.

2. *Est autem horum.*] Sicut conseruās dixit Galenus sumi & in generico significato comprehendente gubernationem omnem sani hominis; siue tueatur eum in natiuo statu, siue traducat ad meliorem; & in angusto pro priore tantùm opposito reductioni: ita hic de nomine præseruantis tradit, latiùs omnem futuri prouidentiā dicere, & eam, quæ in sano, & quæ in ægro, & quæ in neutro corpore adhibetur cauendi futuri intēperamenti gratia: pressiùs de sola ea, quæ neutro corpori adhibetur. Nam priores illæ magis nominantur sanorum quidem conseruatio, ægrorum verò curatio.

3. *Nam vbi aucti fuerint.*] Tacitæ obiectioni satisfacit. Diceret quispiam, si non possunt morbum producere, quorsum præcautio? si possunt, cur non faciunt?

4. *Et horum sanationis.*] Innuit non secùs duos in humorum emendatione scopos habendos esse in futuro per se intemperamento, quàm suprà relati sunt in futuro parte fientis.

5. *Ab ipso corpore concocti.*] Significat, quod ostensum est, coctionem soli naturæ, non medicamentis, concessam esse.

5. Simp. 17.

6. *Exitialium ferarum.*] Duplicia numerantur affinia inter se; alexiteria vim ferarum oppugnātia, & alexipharmaca aduersus deleteria pharmaca.

7. *Tertio præsertim.*] Quibusdam videtur, tertium hic locum habere non posse, quoniam in eo nullus est de purgatione sermo; sed cùm vacuationes hic intentæ perficiantur etiam frictione, balneo, exercitio, quæ in eo libro traduntur lassitudinum remedia; meritò eò relegat lectorem, sicut ad quartum, in quo manifestè docentur vacuationes.

Humorum vitia.

Si qua verò paulò obscuriora interposita sunt, hic expediri seorsum conuenit: quale est, quod habet præseruatiuum genus circa humores negociari. Placet enim quibusdam, eam sententiam de præseruatiuo in genere dictam esse. Aliis videtur de particulari neutrorum præcautione: quibus magis accedendum est, tum quoniam hic de præcautione agitur, non vniuersa, sed neutrorum tantùm: tum quoniam non conuenit sanorum præcautioni alteratio & vacuatio humorum; nec ægrorum, quod addit augescente vitio humorum tales in morbum incidere. Nam præcipuum cautionis negotium in humoribus versari inquit, significans imminere nonnullis morbos ob partis intemperaturam etiam citra humorum vitium. Sed qui profitetur rerum tantùm capita comprehendere, sat habuit præcipuam partem negotij implere. Humorum verò vitia, quæ hic in aceruo numerantur, in exactum ordinem ita redegeris. Peccant enim quantitate aucta, vel, quod addendum est, deficiente. Qualitate item prima frigoris aucti, vel caloris, adiiciendum est, vel humoris, vel ariditatis. Secundæ verò qualitates sunt, lentor, crassities, serum, tenuitas, & consimilia. Postrema vitia substantiæ sunt, & ea vel vniuersalis mixti, ea putredo est, vel particularis deleteria quæuis facultas. Ita vitia omnia quantitatis, qualitatis, substantiæ, distributa in suas classes vniuersa constant. Nec in eo inconstantiæ author accusationem meretur, quòd vacuationis formas purgatione, vomitu, clystere priùs pro communibus numerat, paulò pòst inter particulares recenset. Nam vt communes appellari possunt, quoniam à toto vacuāt; ita particulares, quoniam inæqualiter: cùm & ipsa sanguinis missio, quæ longè reliquas in ea differentia, & communitate antecedit, nō sit eius expers proprietatis. Brachiorum enim sectio superiores magis, crurum inferiores partes inanit, sicut dextra dextras, sinistra sinistras. Quod attinet ad neutrius causæ finitionem, quidam non probant Galeni finitionem, quasi pugnantem cum libri primi finitionibus. Si enim salubris causa intelligitur, quæ sanitatem, aut factam tuetur, aut nondum factam introducit; insalubris, quæ in morbum tantundem operatur: consentaneum erat finire neutram, quæ neutrā dispositionem aut tuetur, aut gignit: & ne conueniat finitio causæ salubri, quæ, dum sanat morbū, neutralitatē inducit, & insalubri, quæ in morbo inducēdo eandē neutrā habitudinem præmittit: addunt finitioni neutrius causę verbum (solum) vt neutra intelligatur, quæ ita neutrā habitudinem efficit, vt non vlteriùs procedat & operetur. Sed Galenus vsus & significati verborū obseruantior, animaduertēs salubris appellationē vulgi vsu, quem retinere, nō mutare decet, non ea sola complecti, quæ sanitatem integrā efficiunt, sed quæcunque illi inducendæ faciant, demū quæ iuuant omnia: id nisi recipias, nec victus probus, nec purgatio, nec exercitium salubria dici concedes: nō secus insalubre, quodcunque sanitatē vitiat & in summa obest: relinquitur, si oblata omnia sunt salubria, aut insalubria, aut neutra; definiri

4. Apho. 2.

Neutrius causæ finitio.

oportere

oportete neutram causam,eam,quæ nec iuuat,nec lædit:quod Galenus fecit.

CAP. CENTESIMVM.

Qua autem reficit,atque restaurat, in conualescentibus, ac senibus locum habet. Qua verò sit horum dispositio,& à quibus pracipue causis ad naturalem redacitur habitum, in libris,in quibus [1] *De medendi arte tractauimus,abunde explicauimus.Sed nunc per capita dicetur.Dispositio quidē igitur talis est:* [2] *optimus quidem,sed exiguus est sanguis,atque vna cum ipso spiritus animalis,atque vitalis. Ipsa verò particula solida sicciores,&* [3] *idcircò eorum vires suas imbecilliores,atque earundem ratione corpus vniuersum frigidius.Causa verò salubres,qua hanc emendant dispositionem:vt vno comprehendā capite,sunt, quacunque* [4] *præsentaneum,atque securum exhibent alimentum:* [5] *secundum partem autē in motibus moderatis, & cibis potibusque,ac somnis consistūt.Sunt verò motus,materia,vehicula,ambulationes,frictiones,& balnea:& vbi non parum se ex his profecisse senserint,paulatim se ad consueta opera transferant. Cibos autem assumāt,in principio quidem humidos,& concoqui faciles,neque frigidos: ac cùm progressi fuerint,eos etiā, qui plurimum præstant alimentum.Potus verò opportunus est vinum,ætatem quidem habens mediocrem in substantia autem purum,atque perlucidum, quod scilicet vel sufflauum,vel subalbum existat,atque suauiter olens;gustus verò neque aquam omninò,neque cū aliqua insigni qualitate,aut dulcedine, aut acritudine,aut amaritudine sentiatur.Vt autem proxime diximus,de hisce omnibus in libris De arte curandi conscriptis pleniùs disseruimus.Nunc enim omnia particulatim recensere non est nostri propositi institutum; sed solùm capitum mentionem facere intendimus,eorum,qua in aliis voluminibus latius explicauimus.*

Neutrorum conualescentium prouidentiam docet,quibus iungit etiam senes.De vtrisque primò explicat constitutionem, qualis sit,vt cognito lapsui per oppositum obuiam eatur. Ergo spiritus ait esse exiguos,similiter & sanguinem,non vitiosum quidem,sed deficiētem; solida verò moderato frigidiora,sicciorāque.Secundò,curationis summam reponit in veloci,multóque alimento. Tertiò,particulatim alitionem hanc procurat cibis validis humidis,similiter & potu, valde autem alentibus;motibus lenibus,quos languentes vires perferant,& moderato somno.

1. *De medendi arte.*] Potissimum libro septimo,in quo ventriculi exemplo curatio edocetur.

2. *Optimus quidem.*] Lege,*vtilis quidem.*

3. *Et idcircò eorum.*] Si ostensum est, intemperaturas simplices non solùm dari,sed & diuturnas; qua consecutione colligit ex siccitate membrorum frigus? Quia ad siccitatis vehementiam non consequitur necessariò intensi caloris remissio: consequitur tamen ad diminutionē molis humidæ, diminutio natiui etiam secundū molem caloris:id quod solùm hoc loco Galenus concludit.

4. *Præsentaneum atque securum.*] Requirunt quidem dicta corpora velox alimentū,quod præsentaneum significat. Sed periculum est in humectante alimonia augendorum excrementorum: eam cautionem Galenus,securi,vocabulo insinuauit.

5. *Secundùm partem.*] Quomodò ex sex rebus,motum somnum,& cibum cum potu prosequitur;prætermittit reliqua? Quoniam tantùm, quæ faciunt alimoniæ humectanti docere pollicitus, ea recenset alendo conferentia.

SED quædam ex dictis subtiliùs discutiēda sunt: Illúdque primum, & sæpe quæsitum,& plurimum desideratum:tribuendum ne tantùm huic victus rationi sit,vt longior ex ea vita spetanda sit, *Vita an prorogari queat.* quàm alioquin,vitæ ab ortu contracta præscribunt principia? Nā multis placet cōseruatoriam artis partem id nec polliceri,nec præstare;reductoriam verò,in qua præsens refectoria continetur, præstare.Multò tamen exactiore doctrina quæsitum negatur.Nam & Auicena de omni parte medicinæ,non de sola,quod interpretantur,conseruatoria pronūciauit nō esse artem,quæ naturalem vitæ *Tertia primi 1.* terminum proroget.Et ratio manifesta suadet.Principia illa calidum humido iūctum, si per se spectentur,nullum vnum vitæ terminum præfigunt,sed sicut citra victum intra paucos consumentur dies,ita cū moderato durabunt annos,exempli gratia,80.cum refectorio 100.Non ergo est causa ea victus forma extensionis vltra id,quod principia determinant,sed summæ,quam ea tolerāt,lōgissimæque.Tantùm captiuneulis quibusdam aduersantibus obuiandum est. Quærunt enim, si potest *Solutio primæ.* medicina alexipharmacis remediis impedire,prohiberéque vim in mēbris latētis veneni,ne absumat,aut corrumpat innatum humidum:quomodò non magis obstabit,repugnabitque calido tantò infirmius veneno humidum dissipanti? Addunt,si datur medicamentū vitā per annum protrahens magis,quàm eo non sumpto duraret;repetitum & auctum duplata,triplatáque potentia duplo extendet & triplo ampliùs.Vltra ergo terminū progredietur vita naturalem.Arguta verò inductione petunt,quali termino humana vita cōcludatur natura principiorum;si damus longissimū terminū, quo viui potest annum centesimum,conficiunt latitudinem aliquam in instanti corrumpi. Si enim postremo instanti anni centesimi viuitis,qui datus est homo,habet in eo momēto excessum aliquē supra corrumpentes causas viuifica facultas.Quòd si mox ab eo instanti in quouis sumpto defunctus est,amisit eam latitudinem excessus in momento.Transeamus ad alterā partem,detúrque terminus centesimi anni breuissimus,quo degere non potest,colligunt contrà datum, eum hominem annos centū viuere,quod suppositio negat.Qui enim vixit partes omnes centesimi anni,quidni fateamur vixisse centum? Falsò itaque asseritur, annos centum terminum esse breuissimum, eorum, qui ab eo homine cum vita non obeuntur.Serie verò proposita ita diluuntur.Vehementior est veneni in vitam,quàm calidi actio:sed alexipharmaca vetāt operari venenum,quia superāt,corrumpúntque illius vim calidi:vim si medicamēto superes & corrumpas,protinùs vitā adimis:ita fiet,vt

Secundi. Tertij.

conseruando perimas citiùs. Iam medicamenti functio, quæ à qualitate proficiscitur, augmento quantitatis proficit & augetur: alimenti, quæ hic quæritur, actio à materia est, passio magis, quàm actio; ea incremento alimenti non augetur, sed minuitur, & perit. Dum enim à calore copia non obtinetur, tantum abest, vt plus reponat, & nutriat, vt opprimat etiam, extinguatque calorem. Vita verò naturalem terminum habet breuissimum, quo durare non potest, annum centesimum (si ita libet) completum. Quòd si vsus habet, vt concedatur vixisse centum, qui vixit vel omnes centesimi partes, vel plurimas; non ideò complesse annum centesimum affirmandum est eum, qui in postremo anni momento vita functus erat.

Senex an neuter. Cap. 6. Cap. vlt.

SEN éstne senex neuter, vt nunc? Dissuadent enim sequentia. De neutris habet hîc Galenus per causas salubres reduci ad naturalem statum. Senectutem verò naturalem statum esse scribit Galenus, lib. De sanitate primo, quo nomine eximit eam à morbi ratione. Quod verò statum habet naturalem, redire ad naturalem nequit. Prætereà natus fœlicissima constitutione corporis salubris est simpliciter semper: si verò talis, per omnes ætates eam tuebitur, ex finitione salubris simpliciter semper: in senecta ergo simul erit salubris semper, & neuter, vt nunc; quæ membra, ceu pugnantia, toto genere libro primo separata sunt. Accedit, quod à neutra dispositione sumitur ad cõtraria indicatio. Siue enim neutrum decidentem contemplemur, præcautio per aduersa sanat: siue è morbo resurgentem refrigeratum, exiccatúmque, resumptiuus victus calidus, humidúsque: à senecta verò, tanquàm ab ætate vna naturalium indicationum ad similia, docente 8. Methodi Galeno. Pugnant itaque, non conueniunt ambo. Sed demus neutros esse senes; certè ea significatione qua decidẽtes. Non secus enim, quàm illi indies in peiora decidũt ad morbum vsque, senes simili casu ad mortem labuntur; non conualescentibus annumerandi sunt. Illi quidem sic.

Solutio primi. Lib. De marasm. 14. Therap. 14. Secundi. Tertij. Quarti. 1. De diff. febr. 1. 11. Therap. 3. 1. De loc. aff.

Nos verò contrà, senectutem naturalem habitum agnoscimus in ea naturalis ratione, qua id, quod ab ortu, & gignente natura ortum habet, naturale nuncupamus. In ea verò qua vtile ad operationes naturale dicitur (nam & ita sæpè venire, in Methodo author est Galenus) non est naturalis status senum, magis in naturalem habitum refectorio victu reduci postulat; quod hîc Galenus & testatur & conatur. Transeamus ad alterum: Distare subiecto tria membra corporum, sanum nunc, quod in salubre simpliciter, neutrum simpliciter, insalubre simpliciter distributum est; neutrũ nũc, ægrum nunc, vt verum fere est, ita aliquando non est; sed sola ratione separata in eundem incidunt hominem; quod propositus in argumento ostendit. Quo temperamento autem lapsæ vel naturæ, vel ætates, aut contraria, aut similia requirant, explicatum suprà abundè est. Per sanitatem enim cõtraria, si lapsus momentaneus est, per morbum similia. Itaque non magis mirari decet, quod in sene febriente, ætas frigida remedij indicet frigiditatem, quàm quod temperatura calida à natura neutra licèt, calorem: quod in eo ipso loco idem author scripsit. Illud admirandum, nec recipiendum esset, si per integrã valetudinem aut senes, aut neutros similibus, non contrariis gubernaret. Nã quod de conuenientia in medium adducunt senum, & decidentium, parum mouere debet. Fit enim in illis, quod sæpè alibi, vt vna aliqua dote affinia sint, & conueniant senex cum decidẽte, in progressu, & infirmante indies facultate: parte alia maior sit seni cum conualescente consensus, qua curari postulant calidis, humidisque alimentis citra vacuationẽ: conueniebat autem huic loco, in quo curãdi sola ratio spectatur & inquiritur, vt iungeretur senectus à morbo resurgenti, cui in curatione consentit, magis quàm decidenti, cuius præcautioni pugnat. Vtriusque verò statum essentiali, quod solet, finitione aperiens Galenus, artificiose habitudinem triũ, quibus humanum corpus cõstat, proponit; continentiũ, contentorum, impetum facientium. Ex quibus spiritus ait esse exiguos, similiter & sanguinem bonum licèt; membra arefacta, refrigeratáque innutritione & immodica dissolutione: & quoniam vires nostræ ex triplici constare substantia, monstratum est; solida, carnosa, spiritali, exhaustis omnibus, intemperatisque: meritò iungit virium imbecillitatem in eo, quem quærimus, statu. Bonus autem sanguis eorum prædicatur (non optimus, quod legebatur) decidẽtibus collatus; quorum vitium purgationem necessariam facit, ne imminenti morbo occupentur. Nil est enim refugij, quod nonnulli parant interpretum, referentes ad solos conualescentes hãc partem; quasi non etiam in illis sæpè vitia relinquantur humorum, recidiuarum occasiones. Sed & benè habet, vt & hinc obiter colligatur Galeni de spirituum numero sententia, reijcientis, non admittentis cum reliquis naturalem.

Proœm. ad Glauc. Conualescẽtium alimẽta. Cap. 18.

TEMPVS est cognitum statum cõntrariis debellare. Is monstratus est intemperamentum esse frigidum, siccúmque; proinde egere videbatur medicamentis in contrarium ducentibus, calidis humidis. Sed memor Galenus, quod frequenter monet, inueniendo remedio curaturo oportere, vt ad infimas descendatur species, non in mediis gradus sistatur. Cúmque sit genus illud intemperaturæ duplex; alterum intensa supra modum qualitate, altera deficiente sola quantitate; intelligénsque in proposito habitu, molem humidi alentis, & insiti in eo caloris absumptam, non qualitates illas per intensum creuisse: opponit peculiare contrarium, copiam alentis humidi, quæ deficientem quantitatem & citò reponat, & tutò. Cúmque repositioni faciant alimenti, potúsque natura, tum exercitiorum, & somni; alimenta humida eligit, non frigida & humiditatis quidem numerosæ reddi causæ possunt. Nam quantitas inopiam, quã reparare facilè non licet, solemus nonnulla ex parte qualitatis incremento compensare: ita inopiam innati in ventriculo calidi, apposita mastice, intensiùs moderato calente ex parte resarcimus; compensantes qualitate aucta, quod copiæ deest. Sic in anodynis remediis 5. Simpliciũ facit Galenus. Non aliter hic humidi molem optamus

mus quidem alente humido reponere,sed nonnihil etiam supplemus madefaciente, alterantéque qualitate;intereà dum alimento res tota nō conficitur.Nam & in consumptis balnea laudantur ea ipsa de causa.Altera causa humiditatis in alimento laudatæ,vt conniuentes ex inanitione meatus ea humiditate emolliti aditū præstent alimento facilem. Accedit,quod humiditas alimēti occasio est coctionis,nutritionísque festinæ;quoniā,quæ humida sunt,obtinentur faciliùs & vniuntur fœ- 7.Ther.8. liciùs. Quocirca laudauit in illis Galenus,quandiu ab eo intemperamēto obtinentur pisces;a quibus perducit ad mollis carnis aues,& ab illis ad pedestria. Cur non similiter in actiuis commendat calorem?Non enim minùs peccabat intemperies subiecta frigore,quàm ariditate.Quidā recipiunt sententiam,quasi de solis resurgentibus à morbo,non de senibus prōnunciatam. Quemadmodum enim senes,lib.5. De sanitate tuenda,calorificis fouet;ita in cōualescente propter ebullitionē,quæ ex recente febre iure timetur,fugit;contētus his,quæ frigida nō sint.Sed tota Galeni series vtrunque habitum coniunxit,non separat:estque aliquid discriminis inter amborū frigiditatē,si siccitati conferatur:tum quia arefactio illis primariò inest consequens tantùm dissipato humido caloris vi;frigus verò ex accidenti propter humidi conseruantis inopiam: itaque potior arcendæ siccitatis,quàm frigoris ratio curanti habenda est:tum quoniam es humiditate alimenti curando intempetamento nihil timetur; ex calore exiccario non sine causa.Iam potū ita attemperat. Sit,inquit, vinum album,vel subflauum,(ita enim legendū est, non subalbum) sapore nec insipido,nec valido vllo prędirum.Vinum cur aquæ præferat,aperta ratio est.Est enim citissimi alimenti,optimi succi, facile reparantis collapsas vires,vt non male lac senum à multis appelletur,& Auicena senibus,in- Tertia.1. quit,quantum tolerare possunt,da.In colore verò,& sapore pugnare videtur cum eo,quod lib. De Doct.2.8. Cap.17. euchymia,resurgētibus à morbo aptissima esse vina tradit rubra,simul & dulcia; similitudine ipsa Vina senum. sanguinis attestantia plurimam,quàm corpori præstant,alimoniam. Sed in consensum rediguntur, si præsens de iis,qui nuper à morbo emerserunt,& adhuc neutri sunt,audiatur: ille alius de habitioribus,& à morbo immunibus. Nam vt proximè à febris recessu manens obstructio expedienda, & in vasis nonnihil vel acre,vel serosum espurgandum,cogunt præferre tenue diureticum,dulci, crassóque alenti:ita,vbi corpus iam probè purgatum est,excrementi espers, tantùm gracile & infirmum nutriri postulans;rubrum dulce aptissimè quadrar.Ergo in senibus propter & obstructiones,& excrementa purganda,simul & in neutris à morbo,tenue præbendum est,neque sapore carens ob innutritionem,neque vehementi sapore valens proptet membrorum infirmitatem; odorum etiam,quoniā facit,augétque succi probitatem.Et de vino quidem ita.Exercitia verò recenset non iusta,sed exigua pro virium debilitate;deambulationes,& vehicula,à quibus cùm parum processerint ad consueta,permutat,vt intelligatur non esse sanorum, sed infirmorū hominum deambulationes,& gestationes.Annumerat his balnea non tam quòd ipsa exerceant,quàm quòd intercedunt duas exercitij partes,præpatatoriam vnam,recuratoriam alteram. Postremò, moderantia quam in somno commendat,absoluta non sit.Talis enim mediocritas decet temperatam naturam; non senilem,de qua laudat Galenus,quod dictum est à poëta.

Vt lauit atque comedit,
Mollibus in stratis dormire,hac vita senilis.

Sed moderandus est,pro alimenti vsu,vt somni mensuta coquentis alimento respondeat confi- 5.De san.4. ciendo;longus multo,breuis pauco;& de neutris quidem conualescentibus, déque neutris omnibus,ægris,sanis satis:atque adeò promissis vniuersis libri satisfactum est.

Quorum omnium si priùs & qualitatem, & numerum exposuero, finem libro imponam. Diximus itaque priùs,quod alter est liber,in quo De constitutione artis medica differuimus. Antecedunt autem eum alij duo De constitutione artium. Sed hi quidem vna cum hoc, cui nunc extremam manū adiecimus seorsum sunt ab alijs libris,in quibus plenior doctrina explicatur. Ili verò talem inter se ordinem habēt. De elementis secundùm Hippoc.liber vnus. Post hunc autem tres De tēperaturis,ex quibus quidem duo sunt,De temperaturis animalium. Tertius verò De his,qua simplicium medicaminū sunt. Quamobrē & tractatum illum, in quo de simplicium medicaminum potestatibus agitur, nemo rectè intelligentia assequi potest, nisi priùs tertij libri De temperaturis integram cognitionem fuerit adeptus. Est & alius liber paruus, qui ordine sequitur duos priores alios De temperaturis.Inscribitur autem De inaquali temperatura. Similiter autem & hunc alij duo parui:alter quidem,De optima corporis constitutione; alter, De bono habitu. Alius verò tractatus est, qui tres complectitur lib.De potentiis naturalibus:quem si quis legere velit,post libr. De temperaturis,siue post lib.De elementis,vtrunque erit consentaneum. Post hunc in pluribus aliis lib. De operationibus animalibus differuimus. Sed quoniam ad eorum demonstrationes non parum conferunt, qua per sectiones ostenduntur,in illis exercitari oportet. Est autem maximè inter aliós vtilis ille tractatus, qui De sectionum aggressibus inscribitur. Alij autem sunt post eum plures: duo quidem De discordia sectionis, vnus verò De sectione mortuorum.Post hos sequuntur hi,in quibus agitur De sectione viuorum. In aliis verò quibusdam particulatim ob eos scripsimus,qui introducuntur De ossibus. Sectio quoque musculorum, & neruorum,& arteriarum,& venarum,& quaedam alia huiuscemodi ex eodem numero existunt. Et liber etiam, in quo quaritur, Nunquid in arteriis continetur sanguis naturaliter. Qui verò earundem partium operationes demonstrant,duo quidem sunt,De motu musculorum;tres autem,De pectoris,& pulmonis motu.Post quos sequitur lib.De causis respirationis.Post hunc lib.De voce.De principatu autem anima,& de omnibus aliis,qua de naturalibus,vel animalibus operationibus in quastionem trahuntur,in longo vo-

lumine scripsimus,quod De dogmatibus Socratis & Platonis inscribitur. Ad eiusdem generis contemplationem pertinet lib. De semine seorsum conscriptus,& amplius de sectione secundū Hippocratem. Quos omnes ordine sequitur tractatio De vtilitate partium. Ad dignoscendas autē ægritudines,vtilis est liber ille,in quo de membrorum passionibus agitur. Itidem & ille,in quo De pulsibus scribitur,in quo & præcognitiones docemus. Librum verò De pulsibus præcedunt alij duo: alter De vsu respirationis: alter, qui De vsu pulsuum. Is verò de pulsibus,in quatuor diuiditur partes: primam,quæ eorum differentias: secundam, quæ dignotiones: tertiam,quæ eorum causas: quartam,quæ illam,quæ per eosdem fit,continet præcognitionem. Ex eodem genere est ille,qui his,qui introducuntur,De pulsibus scriptus est. At verò in animo est alium scribere librum, veluti quoddam omnium istorum compendium,quem inscribam vel Artem de pulsibus, vel Compendium. Ad hanc quoque iuuant contemplationem, quæ à me exponuntur, & simul indicantur in lib. Archigenis De pulsibus. Ad præcognitionem autem plurimùm confert lib. De crisibus,id est,decretis naturæ, quem præcedit alter De decretoriis diebus. Sed liber etiam, qui De difficili anhelitu inscribitur, & ad dignoscendum præsentem affectum,& ad præscienda bona,vel mala,quæ ægrotantibus sunt euētura,conducit. Hi igitur omnes, atque vnà cum ipsis tractatus quidem vno tantùm lib. comprehensi,cognitu vtiles sunt. Sicuti illi,qui De præincipientibus causis inscribitur,& De medicinali experientia, & De extenuante victu, & qui De venarum sectione ad Erasistratū,& qui De tumoribus præter naturam,& qui De multitudine,atque alij præterea similes. Præ cæteris autē ad curandi scientiam maximè necessarius existit, qui De morborum differentiis agit: & De accidentibus, & tertius præter illos,in quo morborum causas explicauimus. Post quos sunt tres alij,qui accidentium causas explanant. Sunt etiam De medicamentorū simplicium viribus lib. de quibus supra meminimus. Et qui De medicamentorum compositione, quos sequuntur lib. De arte curandi his, qui De salubribus inscribuntur,seorsum à nobis conscripti. Quòd verò ante hosce omnes priùs exercitari oporteat,in lib. De demonstratione,si quis hanc artem cum ratione sit tractaturus,monstratum est à nobis in libro qui De optima inscribitur hæresi. De alijs autem libris & commentationibus à nobis scriptis transigere nunc minime necessarium,cùm de hisce omnibus alibi simus tractaturi in vno forcassis, aut duobus libris, qui ita inscribentur: Galenus de voluminibus ab eo conscriptis.

Recenset medicos libros à se editos,reliquos enim,ceu ab instituto alienos prætermittit in libro de libris propriis explicandos.

1. *Vno tantùm libro comprehensi.*] Id est,parua quædam opera,quorum quodque ob exiguitatem in plures libros partitum non est. Cur Galeno visum fuerit annectere arti medicæ operum suorum catalogum,duplex ratio potuit efficere; siue,vt præsens liber non solùm medicinæ compendium,

Cur catalogus annectat. sed & indicem quendam præstaret: siue,vt rerum summæ in eo traditæ, ex quibúsnam libris compleri debeant,commonefaciat lectorem: & quod sparsim in toto opere fecit,relegans ad quædam separatim loca,hic semel de partibus omnibus doceat. Video autem nonnullis placere, tradi hîc numerū,non seriem,& locum,quo singuli libri legendi sunt. Sed apertum est Galenū,dum qualitatem,numerúmque librorum explicare pollicetur,per qualitatem ordinem lectionis significasse: eò maximè quod subdit,[*talem inter se ordinem habent.*] & cursum posse hoc vel illo loco legi. Sed redigamus medicas vniuersas tractationes in artificiosas aliquot classes. Constat tota ars partibus duabus,sanorum conseruatrice,ægrorum curatrice: (nam neutros frustrà seiungemus, qui inter sanos perpetuò Galeno locum obtinēt) cúmque omnis ars in triplici consideratione versetur; agnitione subiecti,instrumentorum, & methodi adhibendi ea moderantia instrumenta subiecto, qua destinatam formam recipiat: conficitur tribus partibus cōtineri salubrem medicinæ tractationem, totidémque curatoriam; esséque omnes numero sex: vnam, quæ sanitatem vestigat,compositurámque humanam ex elementis,membris,facultatibus. Cùm enim sit vna refectiuarum artium, dice-

De const. artis 1. bat Galenus,necesse haber exploratam habere eius opificij fabricam,quod reparare,& in natiuum habitum redigere conatur. Succedit agnitio sex rerum,quibus sani vtuntur necessariò, & in valetudine durant. Demum methodus applicationis eorum moderatæ,tuendæ valetudinis gratia. Tres non dissimiliter partes in morbis negociantur,agnitio præsentis morbi,futurique euentus, exploratio medicamentorum,quibus instrumentis morbos demolimur, postrema methodus curatoria. Quidquid extra numeratas classes est,medicum non est.

Obiectio prima. SED sunt in Galeni ordine ambigua quædā dissoluenda,explicandáque. Libros De vsu partium postremos statuit inter eos,qui compositionem hominis aperiunt,qui in vulgata æditione Galenicorum operum antecedunt lib. De facultatibus naturalibus; De semine, & Anatomicorum multos. Accedendum tamen magis Galeno est. Nam conclusa anatomica & De membrorum functionibus,principiorum vice sumuntur in illis De vsu partium. Exigit autē doctrinæ ordo,vt à principiis

Secunda. ad conclusa progrediamur,non è contrario. Libros de valetudine tuenda,quos hîc vltimò recēset, eadem ęditio secundæ classi adiicit: vtrunque sine errore tamen. Nam potest methodus illa conseruatoria statim à membrorum,& alimentorum sciētia addisci: potest & ad doctrinæ finem relegari,

Tertia. Cap.3. vbi vtraque methodos & sanorum, & ægrotū iugantur. Est & in introductoriis nonnil inter hunc locum & librū De ordine librorū suorum discriminis: dū in illis De pulsibus,& de ossibus introductiones initiatis commendat: hîc multò posteriùs. Sed & in his etiam liberū est, isagogica illa particularia ad tractationes suas seruare,vt introductorius de pulsibus iūgatur magnę de pulsibus compositioni,& de ossibus anatomicis aggressionibus: vel quod illis,ceu artis elementis,imbuatur medicinæ tirunculus. Nam totius artis introductoria,vt De sectis, De constitutione artis, De optima

Quarta. Cap.3. secta,quod in fronte locanda sint nimis,quàm apertū est. Quòd autem in eodem opere libellos De bono habitu, & De optima corporis constitutione lib. De medicamentis postponit: non est, quod

magni

magnifiat. Quoniam liber est mutilus, ex quo solidi parum haberi possit, & certum. Nam in eodem ipso, quod hic facit, eosdem libellos libris annectit De temperamẽtis. Maior est, & iudice dignior de libris compositorum medicamentorum discordia. Hic enim præcedunt Therapeuticos; libro verò tertio Methodi, & lib. Compositionum localium, simplicium cognitionem præponit, compositorum postponit curatorio methodo. Quidam ita cõponunt pugnantes hos locos, vt compositionum secundum genus tractatio præeat, secundum loca sequatur; idque putant desumi posse ex libro Therapeutices 14. vbi opus compositionum localium sperat se scripturum, non scripsisse. Sed multa dissuadent, ne recipiatur interpretatio. Primùm sine vlla exceptione, tertio Therapeutices libro, ostendit oportere antecedere scientiam simplicium medicamentorum methodum: compositorum verò pendere ex cognita methodo. Deinde compositiones, quas in eo loco refert, sunt vulnera sanantes, de quibus agebat. Eas ait posteriores esse methodo. Vniuersæ igitur compositiones posteriores sunt. Quòd si, dum quartum decimum Therapeutices lib. edebat, nondum compositiones illas locales scripserat: quomodò eiusdem operis lib. tertio eas refert, affirmans legendas à methodo esse? Igitur germana Galeni mens, quanto & ratione, & ex authore ipso libro octauo Localium desumi potest, hæc est; quid possint & polliceantur medicamẽta omnia tam composita, quàm simplicia: tam localia, quàm generica: & potest, & debet medicus, antequàm methodum, adeat, pręcognoscere. Sunt enim curandi instrumenta, quorum commodam applicationem methodus inquirit. Vti verò in opere compositis rectè non potest, qui ex methodo non habuerit perspectũ indicationum curatricum numerum. Tantum enim deest compositioni vsus ad sanationem, quantum ex curatricibus indicationibus reliquum fuit, quod compositionem non ingrederetur natura, ætas, tempus, consuetudo, & eius generis alia. Sed de Galeni expositione satis. Si verò in calce operis licet medicinæ parentem in censuram vocare, & iudicium: fortè autem non modò licet, sed necesse est etiam & libero homine dignum; nemini, quamuis absolutissimo authori, ita sese dedere vt quod amantes mutuò faciunt, etiam oblectent & laudentur à nobis librorum nostrorum vel vitia, vel neglectus, ne nos pro rectis perperam scripta capiant; potissimùm, vbi de authore nondum certò constat: si, inquam, de opere pronunciandum est, ordo est absolutus, nullam medicinæ partem intactam prætermittens, quasdam diligentissimè prosequens. Sed sunt, quæ in fuso homine & Asiatico compendium componente accuses: remittere lectorem sæpè ad alios libros, indicis est, non compendij. Breuissimum esse in agnoscendis, & curandis morbis; longissimũ in sanitate agnoscenda, non conuenit. Illa verò multa rerum repetitio, & verborum alicubi copia, & post simplicia omnia compositorum singulorum perpetua traditio, à compendij ratione aliena est. Iam numerosa illa diuisionum membra, non rarò, confundunt magis, quàm expediant rem. Quæ animaduersiones liberum animum ostendunt, & vni veritati vacantem: non docent ingratos esse nos magnis magistris & disciplinarum inuentoribus.

Quinta. 3. Ther. 5. 2. Local. med. 1. 8. Local. med. 1. 14 Ther. 3. Cap. 2.

FINIS COMMENTARIORVM IN ARTEM MEDICAM.

COMMENTARII

IN CLAVDII GALENI LIBROS SEX DE LOCIS AFFECTIS.

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ON solùm obtinuit consuetudo, sed etiam explicandi ratio cogit, vt in operis ingressu, quæ lucem lectioni præbeant, præmittantur, quod sit libri institutum & scopus, quæ vtilitas, quis in arte locus, tituli interpretatio, tractatus diuisio, quæ neque sine errore omitti, neque sine culpa extendi possunt. Ergo (vt breui attingantur) scopus ita se habet. [Libri scopus.] *Medicina prima illa & suprema partitione in significantem partem, & agentem distribuitur: rursum significans in inquisitionem præteritorum, præsentium, futurorum:* [Artis medicæ cap. 3.] *Ipsa præsentis affectus indagatio, vel locum laborantem inuestigat, vel affectus speciem & qualitatem, vel postremò causam: nisi enim de affectu tria hæc explorata habeantur, frustra speratur curatio. Ex numerosis verò membris, quæ relata sunt, propositum operis est significationem præstare præsentis affectus, maximè quidem quod facit ad laborantis partis agnitionem, id enim inscriptio pollicetur: propter affinitatem autem materiæ etiam speciei indagandæ affectionis non mediocria adiumenta docentur: nam causæ agnitionem, quæ affectum parit, & partim etiã speciei, ex libris de morbo magis & symptomate peti oportere Galenus ipse paulò infrà auctor est. Ex quo intelligitur nihil interesse huius libri externos affectus dignoscere, vt* [Lib. 2. in fine.] *qui loci & qualitatis manifestam habeãt & visu exploratam cognitionem, solam obscuritatem causæ, quæ inuenienda sit, recipientes, cuius indagationem præsens liber non promittit.* [Vtilitas.] *Magnifaciendus verò liber est, tum promissi nomine, magni illius & gloriosi: difficillima enim est & diuinationi proxima, dicebat Hippocrates, internarum affectionum, occultarumq́ue vestigatio:* [Lib. de flatibus Init.] *tum ob auctoris dignitatem. quod enim libro Artis paruæ merito gloriatur Galenus,* [Cap. 82.] *primus ille hanc partem absoluit, & absolutam tradidit prioribus medicis tentatam, non perfectam. auget auctoritatis pondus ætas scribentis, testatur enim se iam senio confectum, veteranúmque medicum præsens opus composuisse.* [Infrà li. 2. cap. 3. & lib. 3. cap. 3. cap. vlt.] *Quo verò loco legendum sit, non est apertum ob pugnantes locos, quorum alter libro Artis paruæ opus de morbo & symptomate inter significatorias tractationes in postremis locat:* [cap. 6.] [Locus in art.] *alter ad calcem huius primi libri exigit exercitatum lectorem in opere de morbo & symptomate. Sed germani libri sunt hic & ille, ambo simul perficientes; & industrium reddentes, in affectionũ agnitione, medicum: neque alter ex altero pendentes, cùm inter se, quod ostensum*

est, diuisa habeant agnitionis munera. In Arte ergo parua iunxit libros illos Therapeuticis, non quasi posteriores ordine præsenti, sed quoniam magis cohærent cum Therapeutica tractatione: hic verò exercitatum cupit in illis, non ad horum lectionem, sed vt ex his sedes intellecta, ex illis cum causa affectio, sufficientem reddant curationi lectorem.

Titulus.

Iam titulus quibusdam ita vertitur, de locis affectis, aliis, de membris passis. Et quidem locos melius vertimus quàm membra, si modò, quod Theodorus apud Aristotelem

lib. de affect. anim. cap. 1.

dixit, membra sunt organicæ tantùm corporis partes: nomē verò loci vel partis latiùs patet, etiā similaria cōplectens. de quibus nō est in hoc opere minor quàm de organis disquisitio: nā loci nomen partes corporis significare liber de Locis in homine inter Hippocraticos abundè magnū testimoniū est. Sed non perinde verbū, affectis, quòd recipiatur, dignū est: affectus enim verbum vel dispositionis, Græci dicunt διάθεσιν à passione, si in propria accipiantur significatione, ita distare ait Galenus, vt permanentē qualitatē subiectū denominantem, à successiua mutatione: sic albedo ab eo, quod est albescere, & calor ab eo quod est calefieri distinguitur.

Lib. De different. sympt. 1. 2. Therap. 3.

obtinuit verò consuetudo, vt passio etiam ad motus terminum & permanentem qualitatem extendatur, sed præter naturam tantùm: ita dicitur ille calefieri propriè, hic verò pati pleuritidem per abusum. Cúmque libri propositum sit non de solis permanentibus affectibus disputare, quiá primariò fiunt, sed etiam eorum notitiam tradere, qui etiamnū fiunt, & per consensum tantùm infestant, aptè conueniet passionis non affectus appellatio. accedit quòd Græco πεπονθότων respondit passis, non affectis. Præteriti verò voce passis, vtitur, aut Græcorum more tempora commutans, aut complecti volens etiam factos morbos, per quos membra non iam patiuntur, sed passa sunt.

Diuisio.

Distribuitur verò tractatio in segmenta duo: primi enim duo libri particulatim signorum genera proponunt, quæ ad omnium morborum genera pertinent in vniuersum: posteriores quatuor particularem de singulis locis laborantibus sermonē habent complectentem indicia omnia cuiusq; seorsum loci. ita conatur permutato doctrinæ ordine & lectori voluptatē & venienti exercitationis commoditatem comparare. Ideo autem inter duos ordines antecedit is qui signa partitur, non locos: quoniam est vniuersalior doctrina minus ad induiduas partium & affectionum differentias descendens: sed in quinque tantùm summis indiciorum generibus consistit. Vniuersalia autem ordinatæ disciplinæ præponi oportet. Ex duobus, qui primum locum obtinent, prior elementa huius artis ferè omnia & ea incorrupta continet, quotquot ad signorum locos indicantium cognitionem præscire necesse est: alter quicquid de eisdem principiis vitiosè à moribus scriptum est, admonet improbátque, potissimum de dolore, adiiciens quæ in priore libro desiderantur.

LIBRI PRIMI PARTES QVINQVE ITA SE HABENT.

Sectione prima ostendit quanta sit anatomicæ professionis vtilitas ad præsens institutum.
Secunda addit elementum alterum eius cognitionis, ex actione læsa petitum cap. 2.
Tertia explicat, qualis sit læsio actionis dicta, quæ morbum indicat §. [*quod si omnino*] in cap. 3.
Quarta numerat indicia & locos laborantes & eorum affectus significantia cap. 5.
Quinta separat notis morbos primogenios à secundariis & per consensum cap. 6.

SECTIO PRIMA.

Cap. 1.

NON solùm recētiores medici, sed veterū quoque non pauci, corporis particulas, locos nominare consueuerunt: affectus ipsis euenire solitos, dignoscere studuerunt: propterea quòd pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed, quàm vtili ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro, ¹quem de curandi via & ratione conscripsimus, videre est. Nunc verò, quomodo affecta particulæ possint discerni, explicare duntaxat proposuimus. Igitur partes in superficie constitutæ, ²vna cum affectuum idea seu specie, facile sensibus deprehenduntur. Quæ verò in imo corpore latent, ³exercitatum ratione virum

uirum desiderant cùm in partium & actionibus & vtilitatibus, tum vel maximè in [4] præcedentibus eas corporum dissectionibus. Quippe hæ nos docuerunt cùm alia permulta, tum cuiuslibet partis [5] essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam cartilagineum est secundùm asperas pulmonis arterias, (quod [6] bronchion appellant) cuius proprietatem, hi duntaxat, qui [7] ipsum viderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo exspuatur, maximum vlcus vel ab [8] erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus. Est enim & per totum collum inter pharyngem & pulmonem media, talis corporis natura: tam grandis tamen vlceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal præoccupet. In pulmone verò talis fieri potest, vtpote qui[9] ob humiditatem, & facilè putrescere, & à vitiosis humoribus promptè erodi consueuit: adde quòd bronchia in ipso exigua admodum sint. Quocirca pars ipsorum putrescere non potest, quin potius totum bronchium reiici necesse est, membranosis vinculis, quæ ipsum cum aliis coniungunt, à sua continuitate absolutis, quæ sanè suis bronchiis multò celerius afficiuntur. Hæc enim & cartilaginea, & dura, & crassa sunt: membrana verò, quæ ipsa coniungunt, tenues & infirmæ. [10] Quin etiam frustum quoddam vasis, haud ita paruum, tussiendo reiici vidimus, quod ex pulmone fuisse eductum planè intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erant imperiti. Quotquot enim ad asperam arteriam in collo perueniunt vasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Proinde non solùm essentiæ proprietas, sed magnitudo quoque, sæpenumero affectum locum haud obscurè indicare potest. Sic enim, cùm intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam conspexeris, sitque & latitudine & crassitudine iis, quæ tenuia constituunt, multò maior; non abs re coniecies vlcerationem in crassis intestinis consistere. Ita, cùm adolescentulum tussiendo, tunicam lubricam crassámque reiicere videremus, coniecimus eam internam esse gutturis partem, quæ lingulam (Græci ὑπογλωττίδα vocant) constituit; ac sanatus est adolescentulus, quamuis id non admodum speraremus: mansit tamen vox vitiata. Præterea per essentiæ proprietatem, à vesica vlceribus ea, quæ in renibus consistunt, distingui possunt. Scripsit enim in Aphorismis [11] Hippocrates: Si ea, quæ cum vrinis excernuntur, lamarum speciem referunt, in vesica vlcus esse, scire licet: si verò caruunculis similentur, id erit in renibus.[12] Neque non à rebus in particulis quibusdam contentis, creberrimè locus affectus deprehenditur. Nam Mitylenis adolescens quidam secundùm sedem vulneratus gladio, vulnere satis profundo, tribus primis diebus, neque cibum neque potum ingessit: quarta verò die, adhibitis priùs remediis, cibum sumpsit, ac bibit quoque: deinde occidente sole, iterum adhibita curatione, vrinæ circiter [14] quatuor heminas per vulnus excreuit, cùm antea, ex quo vulneratus erat, nihil vrinæ reddidisset. tum verò ab onere, quo circa pubem grauabatur, se perfectè liberatum esse dixit. Itaque procul dubio constabat vesicam in hoc fuisse vulneratam. Quemadmodum, vbi stercus per vulnus excernitur, intestinorum alicui vulnus esse illatum haud dubium est. Sic etiam, cùm cibus egreditur, in ventriculo vulnus esse manifestum est. Iam ortum supra inguina [15] panum ac suppuratum cùm medicus incideret, stercus subsecutum, in colo abscessum esse declarauit. Atque in hoc genere continetur spiritus efflatus vulnerato thorace, & sanguis ab arteria profluens. Nã cùm interdum vulneratum corpus sensu deprehendi non potest, exactam ab his consequimur notitiam. Igitur, vt ex thorace efflatus inter respirandum spiritus membranam costas succingentem vulneratã esse significat; ita sanguis saliẽdo eiaculatus, arteriam: [16] sed hic protinus eo quì ex venis erumpit, & calidior, & magis tenuis, & flauior est. At, veluti horum non incerta sunt notæ; sic eodem modo, si aliquando omentum, aut intestinorum aliquod excidere per vulnus videatur, peritonæum discissum esse nemo ambigere debet. Si verò pulmonis aliqua fibra extremã sui partẽ à vulnere exerere videatur, thoracem confossum esse ostendit. At qui nihil refert, siue succingentem membranam vulneratam, siue thoracem confossum esse dixeris. Iam verò ex his etiam, quæ adnascuntur rebus, affecta sedis nota petuntur; quippe res adnascentes [17] essentiæ proprietatem obtinent, quemadmodum [18] fungi, si fracto capite meninx, id est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Atque rursus alia proprietas conspicitur esse [19] particula cuiuspiam vitiato. Huius præterea generis est [20] crustula quædam (ephelcis Græcè vocatur) quòd eius particulæ, à qua excerni videtur, vlcerationem protendit: vt vrina instrumentorum, si eum vrina: spiritalium instrumentorum, si tussiendo reiiciatur: gulæ, ac ventriculi, si vomitione excernatur: quẽadmodũ, si cũ alui excremẽtis deiicitur, intestinorum aliquod vlceratum esse significat. Est [21] præterea ex indiciis quibusdam alius notitiæ modus, cùm videlicet in alieno spatio aliquid præter naturam continetur, vt in renibus aut vesica lapis, aut pus in thorace: ex eodem genere censetur & sanguinis grumus (Græcè thromboi) vbicunque contineatur, aut alius quidam humor molestus in animalis corpore genitus, vel [22] extrinsecus ei aduemens.

QVANTOPERE faciat ad institutũ negocium anatomica cognitio, edocet. Deinde §. *Vnde iuniorum*] colligit inutilitatem quæstionis, quæ à iunioribus medicis locum affectum indagantibus contentiosè agitabatur, ad dissectionem pertinens. hìc ergo primum inscriptionis rationem antiquorũ testimonio confirmat. Inde necessitatẽ cognitionis affecti loci curaturo medico ex therapeutica tractatione petendã & manifestandam esse ait: neque posse quenquã id consequi, nisi satis in anatomicis versatus sit, multis historiis apertum facit, in quibus proprietas membri ex ea doctrina percepta deduxit illum ad quæsitum locum. Post citat exempla, in quibus à magnitudine partium ex eadem intellecta disciplina idem consecutus est: Tertiò ex contento secundùm naturam in parte: Quartò ex his quæ vitiatis partibus peculiariter adnascuntur: Quintò ex his, quæ laborantibus locis non iam adnascuntur, sed ingenerantur vel præter naturam continentur.

1. *quem de curandi via*] in Therapeutico opere cùm alibi tum libro 7. cap. 13.

2. *vna cum affectuum*] visus ipse in externis malis simul locum & affectus speciem agnoscit, licet non semper infimam, at aliquam: nam vt vlcus esse visus docet; ita differentias omnes eius non perdocet: & durum tumorem tactus percipit, caussam mali non item.

3. *exercitatum ratione*] non ſatisfacit Galeno cognitio vel conſummata doctrina, niſi iungatur iam perceptæ exercitatio. verè enim illud cenſet, parum profuturas doctrinas ad vtendum inuentas, quas non exercitatio animis noſtris impreſſerit.

Ordo diſciplinarũ humanæ compoſitionis.
1. De vſu part. 9.

4. *in præcedentibus eas*] humanæ compoſitionis ſcientiam hoc ordine diſtribuit. præcedit cognitio formæ & conſtitutionis partium: ſequitur facultatum & actionum ab illis editarum contemplatio: poſtrema conſideratio erga vſus partium verſatur. quemadmodum enim ex cognita partium ſtructura ad actionem organi inueniendam deducimur; ita organi actio quid ſingulæ partes actioni præſtent manifeſtum facit. ſic manus forma capiendi gratia creatam eam eſſe monſtrat; motoris verò tendonibus capturum inſtrumentum quid oſſa vtilitatis afferant, quid digitorum ſectio, internodia, vngues, per cognitam actionem venamur. Ex his tribus partibus prima: quia corporum ſectione paratur; anatomica cognitio appellata eſt: actiones verò ſimul cum facultatibus inquiruntur vnde prodeunt, & ad quas referuntur: poſtrema conſideratio de vſu partium dicta, quid commodi partes organi non agentes afferant ſimilari & principi parti in organo agenti contemplatur.

1. De vſu part. 9.
Proprietas etiam ſenſu iudicatur.
3. Simpl. 24.
4. Simpl. 10.

5. *eſſentiæ proprietatem*] ſubſtantiam totam vel eſſentiæ proprietatem ſolet appellare certam ex peculiari elementorũm mixtione cõſtitutionem: ex qua quoduis mixtorum tale eſt, quale euaſit, & inter membra hoc os; illud caro; illud verò bronchium. Nec mirum eſt hanc viſu ex parte agnoſci hîc; nam ex coloris ſimilitudine eam quandoque cõiectat in magnete & ferro, & alibi ex ſaporum conſenſu: qualitates enim hæ ſecundæ colorum, ſaporum, odorum, non modò ſequuntur in mixtis manifeſtum duarum qualitatum excedentium temperamentum agentis vnius, patientis alterius: ſed multò magis omnium quatuor vel qualitatum vel elementorum certam mixtionem, quam ſubſtantiæ proprietatem nuncupamus.

Initio.

6. *bronchion*] libr. 7. de vſu part. corpus eſt cartilagineum ſigmoides parte poſteriore à circulo deficiens, in aſpera arteria maius, in pulmone non ſecus quàm vaſa per corpus in multam exiguitatem degenerans.

1. De dignoſ. pulſ. 2.
Exercitatio ſenſus medico neceſſaria.
Initio.
Infrà li. 5. 7.
In proœmio.

7. *qui ipſum viderunt*] ſignificat quod alibi dixit apertius, nullam eſſe tantam dicendi facultatem, quæ accuratè illa enarrare poſſit, quæ ſenſibus ſolis noſcuntur: plures enim ſunt rerum quàm verborum differentiæ, quare exacta eorum, quæ oculorum conſpectui ſubijciuntur, dignotio, non ex libris, non ex auditu; ſed ex conſpectu ipſo ſperanda eſt: cæcus enim non iudicat de coloribus. eò autem tendit hæc auctoris ſententia, vt ſuadeat medicum anatomicam cognitionem non aliunde quàm ex frequenti diſſectorum intuitu petere oportere. nam præterquam quòd illa omnia quæ ſenſus in obiectis percipiunt; verbis intellectus aſſequi non poteſt; etiam imprimit tenaciùs & affigit memoriæ faciliùs viſus quàm auditus. indiget enim ſenſilium memoria rerum continua conſuetudine: libro anatomicarum aggreſſionum 2. In eundem etiam vſum paulò poſt admonebit medicos, quicunque affectiones, ex indiciis ſenſuum conſecuturos ſe arbitrantur, ne libris ſolis fidant; ſed frequenti laborantium conſpectui inſiſtant. tales diſciplinas vſu, non lectione perdiſcendas etiam nouit Auicena; qui cùm à docto medico vniuerſi ſui canonis doctrinam exegiſſet, addit; quòd verò præterea neceſſarium eſt; ſcribẽdo comprehendi non poteſt, ſignificans præter libros & quidquid libris contineri poteſt, addendam alteram ex vſu cognitionem ſenſilium, quæ vſu, non doctrina, comparatur.

8. De vſu part. 1.

8. *ab eroſione vel putredine*] cùm in pulmone tria contineantur, ipſa carnis ſubſtantia laxiſſima, ligamentorum natura bronchia connectentium media robore & ſoliditate, & tertia bronchiorum ſolidiſſima, duriſſimáque; accedens noxia cauſa facilè pulmonem exulcerat, tardiùs ligamenta, quorum abſciſſione bronchium decidere & exſpui contingit, bronchia ipſa viuenti exedi non poſſunt. Ligamenta verò dupliciter diuiduntur vel à puris acrimonia exeſa, vel ab humiditatis copia putrentia: duas verò has eorum rumpendorum occaſiones Galenus appellat ab eroſione, & à putredine.

Pharyngis & laryngis diſcrimen
7. De vſu par. 11.

9. *pharyngem & pulmonẽ*] alibi legitur laryngem, ſed meliùs pharyngem. licet enim nõnunquam ambo nomina pro eodem accipiantur; magis tamen proprium & vſitatum eſt, vt ſignificet laryngis vox caput aſperæ arteriæ (guttur vocamus) vocis organũ; pharyngis verò ſpaciũ aperto ore conſpicuum, Latini dicunt fauces: cúmque bronchia à faucibus per collum & vniuerſum pulmonem ſpectentur, meritò hic recipienda eſt lectio, pharyngis vel faucium, non, laryngis vel gutturis.

10. *quin etiam fruſtum*] licèt plura ex proprietate membri petita exempla propoſiturus ſit, interponit tamen peritum ex altero capite anatomico ſignum ex partium ſingularum magnitudine petitum. ductus eſt enim orationis affinitate: & cùm propoſuiſſet bronchia vaſa. ſ. aſperæ arteriæ in collo ampla, in pulmone anguſta: iungit, contra locari reliqua duo vaſorum genera, leues nempe arteriæ & venæ in pulmone magnæ, in collo anguſtæ ſunt.

Ligula quid.

11. *Ligulam*] Iam manifeſtè apparuit doctorum quorundam animaduerſione non ſolùm multorum Latinorum, ſed & Græcorum codicum lapſus interpretantium pro epiglottide ligulam. cùm ligula ſit rima in media gutturis inanitate hians γλωττὶς Græcis dicta. ἐπιγλωττὶς verò ligulæ huius operculum corpus cartilagineum modò erectum, modò nutans, pro vario hominis vſu gutturi ſupereminens. hic vtrunque legi poteſt, nam craſſa eſt quæ circundat epiglottida & quæ ligulam membrana; tenuis quæ per reliquum colli extenditur: vt artificioſè Galenus coniectauerit excretam tuſſi craſſam ex ſuperiore loco, vbi vocis formatio exiſtit, prodiiſſe; confirmauit verò

euentus

euentus coniecturam,cùm sanato iuueni vox vitiata remanserit: eò enim tendit exitus explicatio, vt ostendat Galenus se coniectura sua non fuisse delusum.

12. *Hippocrates*] 4. Aph.76.& 81.quorum interpretatio lib. 6.locum habebit opportuniorem; nec pugnat secum Galenus,qui loco hic citato negat vidisse se exeuntes è renibus vlceratis caruncu-las:nam in Aphorismis & Hippocrati credit referenti,& se non vidisse ingenuè fatetur.

13. *Nec non à rebus*] quæ ex anatomia cognita cognoscendis locis affectis conducunt,quinque numerat proprietatem cuiusuis partis ex visu;magnitudinem earum : contentum secundùm naturam siue sit alimenti pars vt vesicæ vrina:intestinorum fæx:vasorum sanguis,siue membra vt intra membranam caluariæ cerebrum,intra peritoneum cum intestinis omentum.quarto loco quidquid adnasci solet parti vitiatæ, nam sicuti rubigo senescenti ferro adnascitur, ex qua intelligitur substare ferrum ; sic membranæ cerebri vulneratæ fungus, corrupto ossi caries, postremum numerat contentum in parte non iam secundum naturam, sed præter : nam neque ea in omni parte eadem oriuntur, sicut non omnis fert omnia tellus, sed lumbrici in intestinis, lapis in renibus vel vesica laborantibus nonnunquam continetur.Seiungitur quintum hoc à priore adnascentis: quia ibi aliquid præter naturam adnascitur parti agglutinatum ; hic continetur tantùm, non affigitur & hæret:à tertio verò,quoniam illa continebantur sanis, & ex naturæ præscripto ; hæc ægris & ex violenta aliqua occasione orta.

14. *quatuor heminas*] cotylas legendum est,quam mensuram multi eandem volunt cum hemina esse:alij superari ab hemina vncia vna. Heminæ appellatio nobis nomen retinet mea, non rem; nam docente Galeno Attica, quæ fere medicis intelligitur, hemina mensurales vncias capit quibusdam nouem,alijs duodecim,cùm nostra mea capiat triginta sex & eo amplius.Iuxta quam computandi rationem facit vrinæ huius modus libras tres,id quod Galenus refert, non tam excedentem copiam admirans quam multi in retenta vrina excesserunt,sed insinuās forte naturales facultates trahendæ à vasis vrinæ, & ad vesicam demandandæ non ociari nec interquiescere, etiam in homine qui toto triduo nec cibum nec potum sumpsit.

Cotyla quid. 6. De med. gene. 10. & lib. 1.18.

15. *panum*] phyma legitur;cuius significatio etiam apud Græcos varia est.nam Galenus libro de morbis vulgaribus vult eo vocabulo significari tumorem omnem in corpore sua sponte ortum, & seruatur nostris appellatio nacido;quoniam ita ex corpore,sicut plantæ è terra prodeat.libro verò ad Glauconem contrahit ad solos adenes, neque illos quomodocunque tumentes, sed vbi ex tumore cito inflantur,& sine mora suppurantur. Paullo & Celso in alia significatione accipiuntur: iungunt enim paruos subsimilésque tumores furunculum, phyma, phygethlon. Ex quibus furunculum nostri videntur vocare fruncho. phyma leucenco. phygethlon leucenco negral. pani verò nomen,si Celso credimus phygethlo respondet non phymati. quare hic satius erit generali verbo tuberculi interpretari.historia verò non contemnendi vsus est, ex qua intelligitur nonnullos tumores imponere nobis quasi externos,cùm possideant aliquam internam & latentem sedem. particulatim autem colum inter intestina affectum in eo homine fuisse, conspectus ipse in proforato monstrauit.historiam enim narrat.

Phyma quid. 6. Epid. 12. Ad Glauc. lib. 2. cap. 1. 3. aph. 26. Paul. li. 4. 32. Celsus lib. 5.

16. *sed hic protinus*] separatur arterialis à venali sanguine (ea enim internotio arteriam, quod accidit,pro vena secanti necessaria est) ex contento similiter superioribus casibus. exit enim vulnerata arteria cum sanguine permistus spiritus ; à vena solus sanguis: sed non pari facilitate superioribus cernitur permistúsne sit an non sit spiritus.hac de causa adiicit,indicio à contento in secta arteria,nonnulla alia,ex quibus coniectura in scientiam abeat & confirmetur.Igitur ex arteria salit sanguis,tum quoniam pressio contractæ arteriæ cogit ad eiaculationem salientem:tum quia spiritus aëri mistus non quiescens, sed impetum faciens non secus quàm flatus ebullientem aquam, cōtentum sanguinem dum vi pellit in altum leuat & in tumorem attollit. Sentitur verò exiens calidior, propterea quòd expertus est vltra hepatis,cordis etiam coctionem. Iam tenuior flauiórque euadit aëris permisti commercio:aër enim subtilitate substantiæ suæ tenuiorem sanguinem reddit, & perspicuitate rubentem colorem in album extenuat;est autem flauus color ex rubro albescens. Dicas si sanguis in sinistro cordis ventriculo sæpe nigrior secanti quàm in dextro apparet auctore Galeno,quo modo arterialis ex sinistro dimanans flauior apparet? sed alia est in manente in sinistro ventriculo,quàm in distributo ab eo sanguinis ratio:manens enim propter moram & quia fęx subsidet natura,& quia nondum satis cum aëre permistus,& quia alendo atrabiloso cordi trahitur,nigrescit:qui verò per arterias fertur & tenuitate sua,& exigua in corde mora, multo autem magis, ex admisto aëre flauescit.

Arterialis sanguinis à venali discrimen. 6. De placit. 7.

17. *essentiæ proprietatem*] quædam adnata aliis proprietatem substantiæ certam nanciscātur ex ea parte cui adnascuntur,cuius & naturam repræsentant.

18. *fungi*] ab eius, qui edendo est, fungi similitudine quædam alia id nomen mutuantur, quomodo Vergilius concretam ex lucerna fuliginem & circum flammam amplificatam fungum,vocauit (testa cum ardente viderent,Scintillare oleum & putres cōcrescere fungos.) Ex quibusdā etiam corporis discissis partibus non dissimilis vapor simili cōcretione in tumorem fungosum dilatatur: id quod in palpebris & pudendis nonnunquam conspexit Galenus: frequentior est in capite, non nisi vulnerata scissàque membrana cerebrum inuoluente : cuius origo referente in Problematis Aphrodisęo, congener est truncorum fungis.nam vt in illis diuiso cortice crassus halitus confertim exiens & à continente in quandam aquæ imaginem densatus, amplificatur in fungum ; sic

1. Georg. Fungi quid. 3. Epide 3. 2. Prob 9.

crassus corporis halitus sub membrana cerebri coërcitus, dato per vulnus aditu in laxum illum & mollem tumorem extra caluariam erumpit, & germinat.

19. *osse particula*] cariosum vocant os & id quod excidit per vitium ossi adnatum cariem sui generis quandam. nam est & alia lignorum caries simili nomine, sed non simili substantiæ proprietate.

20. *crustula*] quomodo ramenta partium quæ pertinere videntur ad primam differentiam ex membri proprietate, in quarto genere adnascentium claudit? quoniam vbi portio partis ipsa pellitur, in primo genere continetur: hic non pars est quæ pellitur, sed partis corruptio in quam pars ipsa vitiata degenerauit. id enim significat ἐφελκὶς ab vlcere diuulsum, quod hic magis propriè quidam vertunt crustulam, quàm alij ramentum.

21. *Est præterea ex indicijs*] signa ex anatomica cognitione tradita vniuersa ad vnum genus signorum reducuntur ex quinque paullo post numerandis. id genus sunt excreta: Excreta autem ex dissectoria disciplina pendentia quadruplicia recensuerat, proprietatem, magnitudinem, contentum secundum naturam, adnatum. quo verò absoluat totum hoc excretorum genus, adijcit inuestigationem loci interni ab alio excretorum genere, quod non ex anatome addiscitur, sed præter naturam in quibusdam locis priuatim oritur & accrescit. Sic lapis exiens significat instrumēta vrinæ laborare, lumbrici intestina, pus tussi reiectum pectus, grumi vel pranus humor cauitatē eam, vnde exit affectam esse.

22. *vel extrinsecus*] si vel feræ morsu vel epoto veneno malus corporis habitus contractus est.

Vtra indicatio præstantior, affectus an loci.

11 Therap. 12.

Artis med. 89.

DVM autem Galenus vniuersam dignoscendi artem in capita duo reducit, affectus & affecti loci; occasionem inquirendi præbet, vtrum e duobus indicando polleat, & vtilitate suæ cognitionis vincat. & sanè quemadmodum alibi redactæ sunt curatrices indicationes omnes ad duas illas primas maximásque, sanum & morbosum membri temperamentum: ita hic curatio ex agnito affecto loco, & specie intelligitur affectus. locum enim habet affecta sedes natiui temperamenti: species affectus morbosi. ita si requirit curatio omnis cognitionem natiui in parte laborante temperamenti, locum affectum quis sit prænosci necesse est; maximè cùm auxilij admotio ignota sede intelligi non possit. Mota verò quæstio ita expedienda esse videtur. Si ex duobus alterum tantum agnoscitur ignorato reliquo: multo præstat agnosci affectus speciem, ex qua genus curantis remedij summum perspicitur, licet ad indiuiduas differentias, quod conandum est, non descendatur. nouit aliquis laborare calore hominis viscera: num verò is calor hepar, an renes, an magis ventriculum occupet, perspectum non habet: idem confestim admoueri oportere frigorificum remedium intelligit, licet qua, quantum, quale non satis cernat. qui verò intelligens morbum ex capite pendere, secum non decernit mali naturam & morbi originem, num tumor in caussa sit, an intemperies, & ea calida ne an frigida magis, is ne genus quidem auxilij decernit; & consilij inops pendet animi, summa & maximè necessaria affectus cognitione destitutus. Si verò ambo illa medico perspecta sunt, & in dubiū reuocatur, vtra cognitio plures præstet curāti indicationes, & remediorum

Prof. ad Glauc.

Cap. 94.

præscripta; respōdit in Arte medica Galenus, inueniri caussam morborū salubrem partim quidem ex affectu, sæpius ex affecto loco. Quanta enim sit remedij propter loci diuersitatem mutatio, manifestum est coniectanti, quantum curatio phrenetici a pleuretici curatione distat, & est huius à cruris inflammatione: hi enim affectus specie mali non separantur, sed loco. Cúmque species pauca & in genere doceat, locus multo plura & magis indiuidua: efficitur quod Galenus ait vt vtraque cognita imparem vsum curanti præbeant: maiorem locus, affectus minorem. Cùm verò physico medico (ita vocamus enim, cui internorum sanatio ex officio incumbit) summopere commendet anatomicam cognitionem, non chirurgo externa medicanti; agitari multifariam sententia potest. Cur enim disciplinam anatomicam physico addidit, non chirurgo, quam vulgus ceu chirurgicam, non physicam amplectitur. deinde quādo auctori libuit explicare, quibus disciplinæ huius partibus deceat exercitatum esse physicum supra chirurgū, quomodo solius meminit dissectionis, prætermissis dignioribus, maioribus, nec minus necessarijs partibus, dialecticæ physicæ, pulsuum, respirationis, crisium, & quæ sunt similes multæ. postremò quo interstitio seiunguntur duo illi medici in curando, varijs ne morborum generibus, an magis eorundem morborum situ diuerso, an etiam morbi vnius vario curationis instrumento: quæ ita dissolui expedirique oportet. Cùm vterque artifex & agnoscat & curet affectus suos, quod ad curationem attinet, quem locum modò Galenus expendebat considerabátque in theorico opere, physico necessaria est, si quia alia, dissectionis agnitio, chirurgo non: quod enim patet oculorum fide dissectoria ambage obscuratur: curatio contrà se habet. nam vt physico curanti non valde exacta compositionis cognitio sufficiens est: ita chirurgo secanti, vrenti, scindenti apprimè necessaria est exacta hominis dissectio. Sed & ita verè dicas licet: vnumquemque oportet suarū partium structurā callere, physicum internarum; externarum chirurgum: quoniam verò de occultorum cōpositione & cognitione agebat Galenus, anatomem eorum physico meritò valde commendat; non chirurgo. Nec verò decebat, vt aliarum artis partium mentionem interponeret, quæ licet physicum perficiant non minùs anatomica contemplatione, tamen ad laborantis loci notitiam, quod vnum hic quæritur, non perducunt. maioris est & laboris & vtilitatis, addo etiam necessitatis, seiungere duorum artificum munera functionésque, ne transgredientes limites suos & accusationē mereantur & culpam incurrant. Ex tribus autem respondentium differentiis, prima illa vulgaris licet, apertæ falsitatis

Anatomica cognitio physici magis ut an chirurgi.

Cur aliarum partium artis non meminit.

conuin-

conuincitur:nec enim distant morborum genera chirurgo proposita & physico,nec aliud est pleuritis& phrenitis genere ab externo phlegmone: phthisis verò & puris mictus vlcera interna sunt e iusdem cum externis & appellationis & essentiæ.Probabilior est eorum sententia,qui genere separant auxilij,& suasu facilior, vt opinemur easdem physici esse externis pariter & internis morbis mederi victu & medicamentis: cùm enim non separentur curandi methodo,non remediorum facultate, quomodo non ad vnum pertinebunt artificem? Chirurgo proprium relinquatur manu operari,siue in internis malis,quando hydropicum secat,aut suppuratum vrit:siue in externis,quod frequentius est. Cui sententiæ fidem facit, quod Galenus ad Trabusylum scribens vnam tantùm ostendit esse artem medicinam,cuius partes facit diæteticam,pharmaceuticam,chirurgicam. Chirurgus autem à chirurgia deductum nomen habet:non progredietur igitur vltra manuum illam operationem,ne separatæ medicinæ partes confundantur,& chirurgia iam non sit chirurgia. Accedit quod idem Auctor refert se, cùm primùm è Græcia venit Romam, patrio more solitum in ægris triplici artis instrumento vti: nec enim adhoc Græcia in duas secuinxerat vnam curandi artem:cùmque conspexisset Romanos medicos, suadente id vrbis magnitudine,secum famulos ferre; qui manu præcipientibus dominis obtemperarent,secutum loci morem similiter fecisse. Cùm ergo prima illa artificum diuisione chirurgis solum manus instrumentum reliquum fuerit, idque non suo ductu,sed physicorum imperio;effici videtur,vt chirurgus victum & medicamenta attingere non possit, quod nostro æuo protomedicus aduersus protochirurgum obtinere contendit. Saluo tamen suo cuique iure magis recipiendam arbitror horum artificum diuisionem, per morborum situs, quàm per auxilia: & non minùs chirurgi esse externa mala victu, medicamentis, manu sanare, quàm physici interna: nisi quod sicut ad manus opera etiam in occultis vitiis chirurgum, ita ad magna medicamenta etiam in externis malis momentaneis physicum accersiri par est & consentaneum. cur ita sentiam, subiungam. Non est eadem sicut in reliqua vitæ ratione, ita & in hac parte officiorum diuisio, quæ ex natura rerum præstatur, & quæ ex principum & Rempublicam administrantium instituto. & sæpè fit vt princeps vnum quempiam famulorum duobus muneribus administrandis licet distantibus præficiat: sæpe vnum aliquod munus in duos dispertit. cúmque intuerentur qui rerum administrationi præsident graue fore plebi incommodum, si ad diurnum vlcusculum aut exiguum tumorem duo essent vocandi & remunerandi artifices, alter ad victum & medicamenta, ad manus operam alter; visum est multo esse magis ex communi re,vt externis præficeretur chirurgus,internis physicus;mulierum verò & doloribus & partubus propter loci tangendi honestatem tertia præficeretur obstetrix, quæ etiam citra medicorum præscriptum omni medico præsidio vteretur. Reliquos enim tres artifices, qui cum superioribus etiã medici Galeno vocantur,pharmacopolam,venæ sectorẽ,clysterum infusorem oportet ex medicis pendere, non ipsos suo ductu quidpiam vel cõsulere vel à medicis præceptum nouare:cùm sint medicorum famuli,non ipsi partem aliquam artis instar superiorum trium administrantes.hæc prima ratio est.altera & illa magna coniectura rei, quòd duo primarij constituti sont,quorumvterque suos & an periti sint,explorat,& faciendæ medicinæ potestate donat:quo decreto intelligitur non perstare Rempublicam nostram in prima illa Romanorum diuisione; exempti enim chirurgi sunt à physicorum famulitio; siquidem suo duci subiecti sunt, & ab eodem sua mala curandi facultatem obtinent, & peculiaribus de chirurgia libris victus medicamentáque edocentur, de quibus à protochirurgo interrogati respondent, antequam diplomate facultatis digni habeantur. tantùm magna remedia si animæ & nomini suo consultum esse volunt, in ancipiti negotio soli non exerceant.

Munera physici & chirurgi. — *cap. 14.* — *6. Ther. vlt.* — *Ratio.* — *Lib. ad Trasyb.*

C V R pulmoni natura vasa præbuerit maiora, quàm pro magnitudinis suæ mole, exposuit Galenus libro De vsu partium sexto: propter motus, inquit, sui continuitatem, & propter calorem quem ex eo motu & ex cordis comparat vicinitate. In quo primum mirum est quòd separet in duas caussam vnam motus. si enim motus quia intercessu caloris dissipat, alimenti copiam exhiberi oportere indicat: quomodo ceu duas caussas copiosi alimenti recenset motum pulmonis & calorem ex motu? Deinde caloris pulmonis origines numerat motum & cordis vicinitatem, nulla de pulmonis temperamento facta mentione, quod propter lapsum ad calidum inter membra vberem etiam exposcit alimoniam. De quibus liberum erit vnicuique iudicium; intelligi tamen potest motum sanguinem dissipare ventilatione ipsa halitus deferente, & præterea interuentu dissoluentis caloris;temperamenti autem pulmonis calidi idcirco non meminisse,quoniam in eo non excedit carnes, non quædam alia membra, quæ tamen abundantia sanguinis superat: ita ex pulmonis temperamento ad propositi problematis expeditionem iuuari non poterat. Sed transeamus ad reliqua.

Pulmo cur plurimo sanguine abundet. — *Cap. 10.*

V N D E [1] iuniorum medicorum complures quæstionem ad medicæ artis opera nihil conferentem, sed logicam potius habentem contemplationem mouere solent: vtrum huiusmodi res in nobis præter naturam, genita, ex affectis fiat sedibus, aut loco nullo affecto, animal à causa præter naturam malè afficiatur? Sed quod mutilis (vt dixi) sit huiusmodi quæstio, cognitu facile est, si consideraueris, [2] quantũ dignotionẽs ad artem conferant. [3] Subiiciamus ergo aliquem tribus diebus nihil vrinæ reddidisse, non ne protinus, in qua corporis parte sit huiusmodi accidentis causa, inuestigabimus, an in renibus, aut vreteribus, aut vesica, aut vrinæ fistula? Neque enim in hepate, pulmone, liene, ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quæ-

remus, quod nulla ipsarum sit mejendi instrumentum. Vnde, nisi nouerimus primam vrinæ secretionem in renibus fieri; deinde eam per vreteras ad vesicam peruenire, ac demum inde excerni, quemadmodum iam antea in disputationibus naturalium actionum ostendimus, nihil huiusmodi inuenire poterimus. [4] Verum huc vsque processisse haud satis esse videtur: quin potius perpendere oportet, quænam sit dictorum causa, propter quam vrina supprimitur. Est autem via contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum præterita, tum præsentia accidentia: præsentia quidem ipsemet Medicus inspicere debet: præterita verò non solum à laborante, sed etiam ab ipsius [5] familiaribus interrogando perdiscere. Sit igitur (exempli gratia) [6] tumor aliquis in pube, satis euidenter in circumscriptione vesicam impletam esse ostendens, nihilque excernatur: nonne plane cõstat aut [7] excretoriam vrinæ actionem necessario resolutam, aut vrinæ fistulam esse constipatam? In primis igitur considerandum est, num fieri potuerit, vt resoluta facultatis nomine id acciderit, si prius meminerimus, quomodo per bonam valetudinem volentibus nobis vrina excernatur. Musculus enim ceruicem vesicæ circundans, ab actione quiescit, fungente tum vesica suo [8] munere: musculi autem actio, voluntatis nostræ [9] imperium imitatur: At vesicæ actio, & inuoluntaria est & naturalis: Nanque in commentariis de naturalibus facultatibus iam declaratum est, in [10] omnibus ferè corporis particulis esse vim, qua excrementa secernantur. [11] Hac quamuis semper ipsis assit; non tamen vtuntur ea, nisi cùm vrgentur ab excrementis. Ea ergo vi excretrice laborante contingit aliquando ἰσχουρίαν, id est vrinæ suppressionem fieri. Proinde, si hominem ita figuraueris, vt decliuis sit ceruicis vesicæ positus, ac manibus tumorem præter naturam compresseris, expelletur vrina. Quod si ita faciendo nihil profeceris, à causa, quæ resoluta vis esse putabatur, desistere, atque vrinæ fistulam constipatam esse suspicari oportet. Quippe musculus ei circumdatus si resoluatur, ipse non cohibita, sed præter voluntatem emissæ vrinæ causa est. [12] Itaque quot modis contingat ceruicis vesicæ meatum (quem οὐρήθραν id est vrinæ fistulam vocant) stipari, deinceps considerandum est. [13] Equidem tres in vniuersum esse censeo. Aut enim corpus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: aut aliquid ei præter naturam, vt vel caruncula, vel callus innascitur: aut à re quapiam obstruitur meatus. Corpus ipsius ad insignem tumorem attollitur, si vel inflãmatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quouis tumore fuerit affectum. In meatu caro quidem oritur, si [14] præcesserit vlcus: alia [15] vero res longo temporis spacio ex crasso lentóque humore paulatim nasci potest. Obstruitur meatus, vel à lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentóque humore. Igitur hæc omnia distinguere oportet, non solum ex præsentibus accidentibus, sed etiam ex iis, quæ præterierunt. Age [16] igitur subiiciamus, vt puer laboret: apparuerint verò antea calculi indicia: vrina quidem aquæ similis, in qua subsident sabulosa quædam: ipse insuper assidue pudendum scalpat, idque vel laxum, vel intentum præter rationem: postea vrina de repente supprimatur: non sine ratione certè conieceris, huic calculum in vesicæ ceruicem incidisse. Itaque supino figurato puero, vt crura reliquo corpore multo sint sublimiora multifariam ipsum concutiens, hoc satagens, vt lapis ex meatu recidat. Quibus peractis, iube vt puer vrinam reddere tentet. id si bene successerit, profinátque vrina, præter exactam causæ notitiam, curationis quoque modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura. Quod si nihilominus vrina supprimitur, [17] rursus concute, sed vehementius: atque si sic quoque permanserit, tum demissa ænea fistula (Græci [18] catheterem vocant) simul & lapidem à vesicæ ceruice repelles, & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota vrinam præcedente, si [19] sanguis effluxerit, par est, vt grumus vrinæ fistulam obturet. At fieri potest, vbi vlcerata est vesica, vt paulatim in ipsa grumus concrescat, vel non præcedente sanguinis fluore. Accidit etiam, vt sanguis ex renibus per vreteras in vesicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiusmodi coniecturis magnus est æneæ fistulæ vsus: haud secus, ac cum vel pus, vel crassum lentúmque humorem meatum obstruxisse suspicamur. In huiusmodi verò coniecturam, ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim siue vesica, siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantúmque pus colligi potuerit, vt par sit ab ipso meatum fuisse obstructum; probabiliter congeries hanc ob causam vrinam supprimis: aut si etiam in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurdè pus in renes transsumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi præcesserit; victus rationem inquirere oportet, an in ocio educatus, vel multis cibis, crassos viscosósque humores generare potentibus, fuerit vsus. Sic [20] etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam vesicæ ceruicem obstructam esse putamus; & ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo, quod demissa ænea fistula vrina vacuatur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliquando vidimus, quippe demissa fistula dolorem mouit, in ea videlicet meatus parte, vbi antea vlcus esse coniiciebamus: fractáque sub fistula carne, sequuta sunt vrinæ excretionẽ & cruor aliquis, & carnis fragmẽta. Atque hæc diximus, vt quæ ad institutum opus propriè pertineant. Constat autem, quod paulo ante citata à nobis quæstio, logica duntaxat sit, quódque nihil ad artis opera conducat. Id enim vtile fuerit, vt cognoscamus meatum esse obstructum à grumo, si ita contigerit, aut lapide. At quærere, vtrum affectum esse meatum: an causam aliquam suppressæ vrinæ in meatu contineri, dicendum sit, nihil ad artem vtilitatis conferre potest. Itaque Archigenem satis mirari non possum, qui non solum in huiusmodi quæstionibus multus sit, verùm etiam de iisdem adeò obscure scripserit, vt intelligatur à nemine. Igitur rursus propositum sermonem resumentes, consequentia tractemus, quomodo scilicet tum ex præcedentibus, tum præsentibus accidentibus causa, cur vrina reddi non possit, deprehendatur. [21] Percussus ergo valdè quidam in ea parte, quæ [22] femen appellatur (Græci perineon dicunt) inflammatione suborta in vulnere, vrinam reddere non potuit, & vesica ipsa, vtpote plena, manifestè secundùm circumscriptionem intenta erat: huic ne irritaretur inflammatio, æneam fistulam adhibere noluimus; sed aqua tepida adfusa, oleo perungere satius esse putauimus: cúmque tribus horis sic eum tractassemus, tensione non parum relaxata, ac dolore, vt ipsemet fateba-

fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, vt vrinam reddere tentaret: interim cùm nos vesicæ tumorem ad inferiores partes impellendo, sensim premeremus, iuuenis vrinam, reddidit. Atque in his, qui sic afficiuntur, causa suppressæ vrinæ facilè deprehenditur: quamuis in alijs quibusdam non adeo manifestè dignoscatur: In quibus artificiosa coniectura ab omnibus vocata, nobis perquàm vtilis est, vtpote quæ inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, media quodam modo putatur. Proinde [21] fieri non potest, vt in omnibus morbis colligantur notæ, quæ concursus affectuum indices, id est pathognomonica syndroma ab Empiricis nominantur. sed verissimum est id quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominem exercitatum ratione esse, qui voluerit non solùm affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoque locum probè dignoscere. Verùm, vt ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquam quærendum est, an dicere oporteat, vesicæ ceruicem, si vel à lapide, vel grumo obstruatur, affectam esse: aut ipsa non affecta, actionem ipsius lædi. Igitur in huiusmodi quæstionibus ad artem omnino supernacaneis Archigenes versari consueuit. Alij verò vltra hæc procedentes, ne lædi quidem actionem dicunt. [24] fieri enim ipsa videtur, musculo, qui vesicæ ceruicem constringit, laxato; vesica autem circa vrinam in se contentam contracta; musculis verò abdominis simul exprimentibus. Cùm itáque & vesica citra noxam munere suo fungitur, & musculi voluntatis imperio sic obediunt, vt superiores intendantur, is verò, qui ceruicem circundat, laxetur; quomodo (inquit) rectè poterit aliquis suspicari, noxam esse [25] actioni illatam? Quapropter supprimi vrinam isti dicere coguntur, non læsa sed impedita meiendi actione; [26] tanquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulum, lædi, transmutantes, impediri dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicam pertinent, ac ad mentis exercitationem magis, quàm vel ad affectus ipsius dignotionem, vel sedis affectæ inuentionem accommodantur. verùm ea, quam nuper proposuimus, ad institutum opus propriè pertinet. Intelligitur autem ex ipsa, quòd in primis per artem secandi corpora accuratè cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia: deinde verò & [27] actionem, & κοινωνίαν, id est, societatem, quam cum proximis habet, quæ etiam in θέσεως, id est positionis, vocabulo comprehenditur, intelligere. Quin etiam ipse quoque partium vsus ad affectorum locorum inuentionem magnificè conducit. [28] Actiones enim motus sunt partium facti, vsus verò omnibus insunt, vel nihil agentibus. Ergo, quod ad vrinæ redditionem pertinet, excretionis actio fit à vesicæ contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, cùm videlicet [29] admodum exigua continetur vrina, aut vesica ipsa infirma est: Reliquæ verò partes omnes, vtiles sunt ad actionem: nisi enim vesica ipsa, cum toto spacio, sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, & vreteres [30] obliquè implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset comprimendi motum. Ex horum itaque notitia & affectæ partes, & affectus ipsarum deprehendi possunt; non ex ea quæstione, quæ inuestigatur, vtrùm dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio, & quidem de [31] affectis iam partibus, sed quibus nondum inest propria dispositio. vocant autem propriam dispositionem, quæ separata causa, quæ ipsam fecit, permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt nonnulli, nequaquam affici caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in ventriculo contento proueniunt, quòd, per vomitum electa bile, protinus capitis dolor quiescat: quemadmodum, si post vomitum nihilominus permanserit, tum affici caput. idque multò [32] magis, cùm similia suffusioni accidentia, oculos infestant, cumulatis in ore ventriculi excrementis: hæc enim veluti vmbras quasdam esse affectuum. In omnibus his quæstionibus plurimùm occupati maiores nostri, perquàm pauca de affectorum locorum notitia scripserunt. Nos verò diuersa incedentes via, exercebimus, aut (vt dixerit quispiam) [33] instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscere possint. Igitur, [34] quemadmodum paulo antè propositum est, quòd intenta vesica homo vrinam reddere non posset; ita impræsentiarum subiiciatur, citra vesicæ tumorem vrinam supprimi. [35] ergo necesse est, cùm sic retenta est vrina, vel vreteras, vel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet, num antequam supprimeretur vrina aut lapidis aut inflammationis, aut alterius cuiuspiam mali præcesserint accidentia: neque negligenda est vniuersi corporis dispositio, vt possimus, (quòd artificiosa coniectura permiserit) distinguere, vtrum in ipsis renibus à lapide, vel crassis humoribus fuerit obstructio; an in vocatis vreteribus, id est, meatibus, qui à renibus ad vesicam protenduntur. Quædam namque sunt; quæ ad exquisitam perducunt notitiam, veluti paulò ante dicebamus de his, quæ affectæ essentiæ proprietatem declarant. Quædam verò artificiosæ coniecturæ inseruiunt. vnde prolixiorem esse disputationem accidit, etiam si [36] sophistas valere sinas: quemadmodum hoc loco Asclepiadem neglex imus, qui de vrinæ in vesica collectione (vt alibi deteximus) absurda scripserit. Porrò, ea, quæ de principe animæ vi scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimant, omnes dissectores iam damnarunt: & [37] Archigenes sanè, cùm ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit, quamuis eam redargui videat, cùm per alia multa, tum vel maximè, in phreneticorum, lethargicorúmque curatione; tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, vt modò hoc dicat, modò illud, nihil omnino declarans. Atque huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis conscripsit. A nobis verò de principe animæ vi, in libris de Hippocratis, Platonísque placitis, copiosissimè dictum est. Nunc verè hæc veluti demonstrata, affectarum partium contemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis partibus & locis commune est, non id ad logicam, sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar.

Cvm præmisisset primum & vtile doctrinæ elementum, colligit inutilitatem earum difficultatum, quas priores medici de hoc argumento agentes agnoscendorum internorum locorum longè agitabant: vt intelligatur, quantopere excellant antiquorum traditionibus Galeni scripta, & agnoscat lector, non negligentia aliqua, sed iudicio omissas. id quod monstrat allatis in medium ægris;

in quibus ſine his diſquiſitionibus intelligitur & curatur affectio nihilominus, quàm ſi præſagirẽtur & decernerentur. Tandem addit oportere ad operis breuitatem cum vtilitate iunctam, vt valere iubeantur curioſæ & de nominum proprietate difficultates. Ex his verò, quæ rerum eſſentias rimantur, non omnes hîc agitentur, ſed ſupponantur multa, & ceu probata aliunde petantur, qualia ſunt membrorum actiones, & principatus in corpore, facultatéſque & earum ſedes.

1. *vnde initium*] de hoc quinto capite faciente ad agnitionem quæſitam mouerunt difficultatem de nominis proprietate: tales vocat Galenus dialecticas, nempe de veſica continente lapidem præter naturam; & ob illum retenta vrina, num vrinatio debeat dici ſolùm impedita, quod quibuſdam placebat, non læſa: an quod alij magis recipiebant, vrinatio quidem læſa, ſed veſica ipſa non affecta: an magis cum tertiis & vrinatio læſa & veſica affecta nuncupanda eſſet.

2. *quantùm dignotiones ad artem conferant*] lege, quid vtilitatis ex dignotionibus arti componetur, ſi enim dignotio affectuum ideo tantùm quæritur, vt ſufficientes curationi illorum ſimus: nil autem quicquam ad curationem confert, appelletúrne in eo caſu vel non appelletur veſica affecta: non eſt medica propoſita ab illis difficultas.

3. *ſubyciamus ergo*] Proponit ægrorum ex lapide in veſicæ meatu, de quo mouebant quęſtionem, in quo venatur locum vbi eſt mali origo, mutans verbum illud de quo diſceptabant, loci affecti, in mali originem. proponitque hominem iam triduo non vrinantem; ſeruans exemplum de quo paulò antè meminit, adoleſcentis Mytilenis vulnerati.

4. *verùm hoc vſque*] genus morbi ſupremum æger ipſe de ſe narrat, deſcenſus verò ad infimam ſpeciem ex interrogatione paratur; ea medicum arguit eruditum, ſi quærit non aliena, non infimas aliquot differentias, ſed quæ ſine medio genus propoſitum ſecant, vt ita ad ſubalternas accedatur ſpecies, à quibus per conſimiles interrogationes ad poſtremam perueniendum eſt.

procœmio ad Glauc.

5. *familiaribus interrogando*] non parua pars exactæ agnitionis in ſedula interrogatione ſita eſt, quod in aphoriſmis commonefacit Damaſcenus, ſuper omnia non pudeat medicum interrogare; & in hoc loco Galenus non ad ſolum ægrum, ſed ad familiares ægri nos remittens, quòd ſint quædam quorum aut pudet ægrotum, aut obliuio tenet, aut explicandi facultatem morbus non concedit.

6. *tumor aliquis in pube*] prima in cohibita vrina differentia eſt, contineri mali cauſam in veſica aut cole, vel contineri in ſuperiore aliquo ad veſicam loco: vtra ex his infeſtet hominem, apertè ex pubis tumore colligitur aut inanitate: Si enim tumet, ſana ſunt ſuperiora, ſi veſica inanis eſt, ſuperiorum aliquod in cauſa eſt.

7. *excretoriam vrinæ actionem neceſſariò reſolutam*] Abuti videtur verbo reſolutionis pro defectu naturalis expultricis veſicæ, ſed ideo fecit, quoniam conſtabat, vrinationem à voluntate prodire: nondum autem conſtabat non fieri operante, ſed ociante muſculo: cumque ſoleat appellari defectus animalis facultatis reſolutio, Galenus extendit verbum ad ablatam vim excernendi vrinam quæcunque ea fuerit.

8. *ſuo munere*] vocat, inter munera 4. naturalium facultatum, excretionem munus veſicæ quoniam excretioni peculiariter vrinæ deſtinata eſt.

9. *imperium imitatur*] lege, ſequitur.

cap. 8.

10. *in omnibus fere*] tam libris de naturalibus facultatibus, quàm libro de phlebotomia, in omnibus inquit abſolutè: & certè ſi in omni parte etiam plantæ quæ alitur, excretoria vis excrementi ex alimento reſidui cernitur, alitúrque viuens pars omnis: nullam partem excretoriæ expertem dari colligitur: videtur ergo eò tendere, vt ſignificet, in quibuſdam partibus ob exiguitatem hanc facultatem ſenſum fugere, quod loco paulò antè citato de adenibus dixit & carnibus: aut certè partis nomine etiam pilos compellat & vngues.

Expultrix nō in omni parte.

11. *Hac quamuis ſemper*] occupationi legentis reſpõdet; ſi eſt ea expultrix naturalis facultas voluntati non ſubdita, quomodo non ſemper operatur? cauſam reddit, quia vrina omnis non eſt expultricis obiectum, ſed tum demum, cùm vel mordet vel tendit. cur verò inter cauſas cohibitę vrinationis circundantis muſculi conuulſionem non recenſuerit, difficile eſt. nam ratio oportere fieri monſtrat: experimentum cum authoribus non monſtrat. nec enim aut colicæ aut iſchuriæ occaſio fuit vnquam circundantium illorum muſculorum conuulſio: videtúrque continua excrementorum humectatio denſitatem conuulſionis impedire.

12. *Itaque quot modis*] membrum illud infirmantis excretoriæ veſicæ quaſſatum eſt, quando adiuta infirmitas interna externa preſſura & ſitu, operationem perficere non potuit: ideo tranſit ad alteram diuiſionis partem ex obturata fiſtula.

13. *Equidem tres*] recenſeri ſolent attenuatoria ob conniuentia meatus latera, coarctatoria ob aliunde impleta, carnoſa ob innaſcentem plenitudinem: quoniam verò latera meatus colis cum vita ad eam ariditatem venire non poſſunt vt coëant, neque vrinæ exitum præbeant; definit attenuatoriã per tumorem corporis circundantis meatum, is enim facit vt accedant ad ſe mutuò meatus latera nec ſeiungi patiantur. nec ad hanc ſpeciem referri poteſt vel caro orta, vel verruca, vel callus in medio meatu: illa enim non faciunt vt meatus latera comprimantur, ſed ſeruato antiquo laterum ſitu, intercedens id, quod præter naturam accreuit, inanitatem implet & obſtruit.

14. *præceſſerit vlcus*] non ſecus, quàm in externo vlcere propter facilitatem generandæ carnis citò augetur abſumenda medicamento.

15. *alia verò res*] lege, essentia, videlicet callosa aut verrucalis.

16. *Age igitur*] sumit coniectutas ad venandam obstructionis differentiam in proposito ægro, quem modò ideo fingit puerum, quoniam ea ætas vesicæ calculo obnoxia est. pudendum verò talinm, dnm pruritu teutiginéque afficiuntur, inflatur; dum citra rentiginem pondere laborat, flaccidum.

17. *rursus concute*] diligens æstimatio, nam impactus lapis, maximè sequente propter dolotem partis tumore, non facilè cedit concussioni etiam repetitæ.

18. *catheterem*] vulgò argaliam vocant. Præclarè Celsus tres maribus pro varia colis longitudine, fæminis duas paratas esse iubet; nec malè successit ad eundem vsum palnstris iuncus, mollissima præeunte radice: aut candela ex cera ad resinam dupla cuspide fastigiato, sed lenissimo æquabilissimóque.

19. *si sanguis effluxerit*] lege, sed sanguis fluore quopiam. s. præcedente. exclusa enim lapidis suspicione, rimandæ sunt grumi, puris, crūdi humoris coniecturæ: species enim sunt coarctatoriæ obstructionis. Duas autem occasiones grumi tecenset: si vesica vlcerata est, potuit fluens ad vlcus sanguis concreuisse, etiam si fluot cum vrina non appareat ob exiguitatem: citra vlcus autem vesicæ & colis è superioribus vel è vasis sanguis fluens, coniecturam præbet, concreuisse portionem aliquam intta vesicæ inatatem tefrigeraram.

20. *Sic etiam vbi*] obrento morbi genere, id etat obstructus colis, inueniendæ differentiæ obstructionis, per singulas coarctatorias obstructiones discurrit Galenus: & inuenta quidem alicuius speciei coniectura catbeterem adhibet, vt ex eo quod cuspidi instrumenti abhæsit coniectura in scientiam euadat. sed detur, nullius coarctatoriæ apparere in ægro argumentum, magis esse quod inclinet in carnosæ obstructionis, quæ secundo loco ptoposita est, suspicionem; ne tum quidem inutilem esse cathetetem ait ad scienriam, quod historia confirmat. Inducit verò carnis suspicionem vlcus internum colis aut vesicæ, quòd non repente secuta est vrinæ retentio sed paulatim; sicut si repente, argumentum est grumi non carnis. curando autem huic obstructionis generi nostra ætas artificiosum excogitauit remedium, quod Andreas Lacuna literis mandauit. *proprio opere.*

21. *Percussus ergo*] meminisse oportet in retentæ vrinæ symptomate, consideratione & signorum exploratione, deuentum esse ad causam obstructi colis; vertique in quęstionem, qualis sit obstructio: fingatur itaqne non esse coarctatoriam, non carnosam, superest attennatoria à vesicæ tumore orta; illius præsentis coniectutas aliquot recenset, ptoposito in medium vulnerato Mytilenis adolescente, de quo paulò antè meminerat.

22. *femen appellatur*] ita vertunt perinæon nonnulli interpretum. est autem perinæon pars inter testes & sedem media: saniot interpretum pars verti interfemineum, sunt enim femina internæ coxarum partes, sicut femora externa, & interfemineum medius inter duo femina locus. *Aetius lib. 9. 42. & lib. 11. 27.*

23. *Proinde fieri*] latiùs ostendetur infra empiricam artis traditionem ad frequentes morbos, qui videlicet concutsum symptomatum ab illis conscriptum planè continent nil concedere aut inferiorem esse, breuiorem autem ea quam sequimur dogmatica: sed quoniam falsum est in occurrentibus ægris omnibus apparere concentum illum symptomatum, sed vno tantùm aut altero manifesto facto, reliqua indicia latere; in quibus omnibus morborum generibus attonito & stupente empirico, dogmaticus artificiosam coniecturam, saltem simplicem habet, quam sequutus morbum vestigat & inuenit: Ideò explosis empiricis sequitur & extollit, non solùm hic, sed & paulò antè in operis initio, sicut & in procemio libri secūdi, Erasistrati concilium, hortantis medicum, cui cordi est morborum omnium & occultarum sedium agnitio, vt non soli fidat experientiæ empiricos secutus, sed rationem exerceat in dogmaticorum libris potissimùm in agnitione humanę compositionis. nec tamen quoniam concedimus, imò & consulimus rationis exercitia esse amplectenda, ideo amittendæ & in artem recipiendæ sunt, de nominnm proprietate, difficultates nec agnitionem neque curationem variantes; in quo frequenter Archigenes peccat, sicut neqne maiotum nostrorum cauillatoriæ & instantaneæ, & qnas contentiosè tuearis sententiæ difficultatésque: si enim etiam necessariis artis difficultatibus breuem existimauit humanam vitam Hippocrates, quomodo non turpiter ad tam multa parerga & inutilia deflectet? Seruari ergo oportet in medicina, quod Galenus cum summa laude obseruat eam docendi & disputandi mediocritatem: vt nec rationis exercitia cum Empiricis abdicemus, neque dialecticas quæstiones exercendi ingenij & rationis gratia, cum Archigene & sophistis medicis in medicinam admittamus. *lib. 3. 2.* *3 therap. 3.* *1 aphor. 1.*

24. *fieri enim videtur*] lege, fieri enim ipsam.

25. *actionem esse læsam*] cùm agens & actio ceu ad aliquid sibi tespondeant, putabant serectè concludere: agens est omnino illæsum: ergo & actio.

26. *tanquam medica*] quantopete deriderer Galenus nonnullos, qui modò insolenter extolluntur in doctissimos medicos, quoniam vtantur verbis vel Arabicis vel parum propriis!

27. *actio & societas*] Suprà capita anatomicæ cognitionis, ad notitiam affecti loci conferentia memorauit multa: quibus hic adiicit societatem & situm: sæpius autem societas partis ad partem, positionis vocabulo etiam comprehenditur: præterea quæ supra memorauit, nec distinxit actionem & vsum membrorum, hîc separat. *Vsus & actionis discrimē.*

28. *Actio enim*] discrimen actionis & vsus, ex hoc loco & nonnullis aliis duplex intellgitur, & quia actio in sola est operatione, vsus etiam in membri ocio intelligitur, & quia actio solius est *17. de vsu 2.* *7 ther. vlt.*

in organo principis partis ſimilaris, vſus reliquarum omnium.

29. *admodum exiguam.*] nam & in vtre reſiduus liquor exiguus ſine manuum compreſſione exprimi non poteſt.

30. *obliquè implantati*] Si perforarent rectà vreteræ veſicæ fundum, compreſſa veſica remitteret *4. de vſu. 13.* ad renes, vnde defluxerat, humorem: id quòd impedit obliqua eorum implantatio. Colligendum autem ex hoc loco eſt, non modò in aliis à principe partibus vſum inquiri non actionem, ſed etiam in habitudine ipſa principiis dempta ea ad quam operatio refertur. nam Cryſtallois princeps in viſu pars actionē præſtat viſionis ſua illa ſubſtātiæ temperatura: quò fit vt magnitudo, vnitas, lenticularis figura, ſitus in humorum medio, non ſint illa quidem fruſtra, nec verò viſionem edāt, ſed ſola ſubſtantiæ temperatura; reliquis illis Cryſtalloidis dotibus eodem modo vſum viſioni aliquem afferentibus; quo humores reliqui & membranæ oculi partes non principes. in vrinariis verò inſtrumentis ſola veſica actionē edit vrinæ mittendæ non figura, aut ſitu, aut temperatura, ſed rotundorum villorum miniſterio: illi ergo villi in opere agunt: reliqua veſicæ habitudo confert, & commoditatem quandam operi fert, non aliter quàm reliqua vrinaria inſtrumenta, vreteræ & fiſtula vrinaria, quam colem vocant.

31. *de affectis iam partibus*] lege, de his quæ etiam num patiuntur partibus. nam ea quęſtio ſecundo loco à veteribus excitata non ſumebat ceu confeſſum partes quæ conſentiunt aliis, ita vt non requirant prouidentiam conſentientis, ſed ſola curatione partis primario affectæ ceſſent, affectas eſſe; imò hoc ipſum quæſtio erat, num tales partes nuncupandæ eſſent affectæ nec ne. Demum proponebant, num affectio quando fit, ſit, nec ne? quam paulò pòſt vtiliter expediet citra diſquiſitionem de appellationis proprietate. Interpretabantur verò fieri quandio nulla indiget conſentientis partis prouidentia.

32. *idque multò magis*] eorum opinio qui talia negabant eſſe affectus, vmbras affectuum eſſe concedebant, multò probabilior euadebat eorum exemplo, qui imaginationibus oculorum ex ventriculi humore infeſtabantur, conſcendentibus enim ad caput halitibus, & ſequente cephalalgia, non abſurdè poſſet appellari affecta pars quæ dolebat & ſymptomate violento tenebatur; at oculi nullo alio morbo, ſed nec dolore oppreſſi, ſolas ſentientes imagines quæ per oculos ex ventriculi humore halituoſo obuerſantur, quomodo conſentaneè dicentur ægri? cùm euomita bile confeſtim ceſſent viſa, & ne eo ipſo tempore, quo durant, breui, quicquam mali oculi perpetiantur.

33. *inſtruemus*] τεχνοῦντες, artifices reddemus. Inſinuat medicum oportere, rerum non verborum controuerſias diſſoluere.

34. *Igitur quemadmodum*] A ſupremo genere orſus, cohibitæ vrinæ nullum membrorum indiſciſſum relinquit Galenus; ne forte ad id vnum, quod reliquiſſet neceſſariæ crederentur propoſitæ ab Archigene difficultates.

35. *Ergo neceſſe eſt*] In ſuperiore exemplo tumentis veſicæ colligebat ſub diſiunctione vel expultricis infirmitatem, vel viarum obſtructionem: hic, quando ex vacua veſica intelligitur malum, eſſe in ſuperioribus membris vrinariis, inferre oportuerat vel infirmari vim reorum tractricem vel obſtructos eſſe meatus aut renum aut vreterum: ſed ideo non infert, quoniam excretio vrinæ, ceu valida quædam operatio, in totum ceſſare poteſt ob expultricis infirmitatem: delationem verò ſeri quòd vel ſua ſponte delabitur in totum ceſſare propter tractricis, quæ in renibus eſt, imbecillitatem, ita vt nulla excernatur vrina, meritò ceu inopinabile membrum reiicit, licet *3. cauſ. ſymp. 2.* poſſit ea imbecillitas ſerum in vaſis, dicente Galeno, aceruare. colligit porrò ex corporis indiciis abundent ne craſſi ſucci obſtructionis authores in homine, an magis lapidis.

36. *ſophiſtas valere*] Cùm, inquit, non omnis morbus & locus internus præſtet certa ſui indicia, ſed multa ſolas coniecturas, à quibus cum multa diſquiſitione & labore conandum eſt accedere ad loci affectúſque ſcientiam; turpiter per ſe longam & difficilem tractationem oneramus difficultatibus alienis: numerat duo earum genera, ambo vocans ſophiſtica. primum, quæ proprietates agitant verborum & dialectici ſunt non medici, quarum exempla præceſſerunt: alteras medicas illas quidem, ſed, quia experimentis manifeſtæ atque perſpicuæ euadunt, ſophiſticum eſſe putat Galenus eas ceu dubias rationibus agitare. quemadmodum enim priores illæ quia in opere *Sophiſticæ difficultates.* curationis, quod vnū quæritur, excuſari poſſunt, ceu ſophiſticæ reiiciuntur: ita quæcunque diſſectione & experimentis manifeſtam veri cognitionem habent, quicunque propter rationum diſ*1. meth. 13.*ficultatem, in controuerſiam vertit & agitat, Galeno iure ſophiſta habetur: vt qui propter rationis in videndo obſcuritatem dubitat, num aliquid videatur: aut num moueatur, propterea quòd motus eſſentia latet: vel cum Aſclepiade adhuc non fatetur, veſicam ſuſcipere à renibus tractum liquorem, per vreteras, quod diſſectio, & vreterum in veſica implantatio monſtrat. quominus Aſclepiades opinari debuit, num fortè eſſet vrina corporis ſudor ab vniuerſa cute in veſicam defluens: nec minus ſophiſta eſt, qui viſu edoctus neruorum à cerebro exortum, adhuc Ariſtotelis rationibus nonnihil tribuens, animæ principem facultatem, quæ per neruos toti communicatur, in corde ſitam eſſe diſputet, cum Archigene.

infra lib. 3. 4. 37. *& Archigenes ſanè*] lege, & ij ſanè qui ex Archigenis familia ſunt, ab hac opinione haudquaquam manifeſtò recedere ferentes.

In enarrata verò ſerie expendenda eſt & diligentiùs veſtiganda Galeni mens, acerrimè ab eiuſmodi

eiusmodi quæstionibus sæpissiméque dehortantis, eo maximè quòd videtur plus operæ in eis refellendis locare, quàm earum requirebat solutio. non est autem leue dogma nec proritum, quòd tantus author tam crebrò inculcat: sed bonam partem tradendarum de rebus disciplinarum complectitur. cùm enim, non tantùm in medicina, sed in reliquis etiam disciplinis, quæstiones proponantur de rerum subsimilium varietate internoscenda; in ea siquidem subsimilium intelligenda differentia rerum cognitionem veteri Hippoc. author est, ita ferè tradi solet, non à triuialibus tantùm authoribus, sed & ab Arist. ipso; vt inquiratur rerum numerus affinitate quadam iugatarum: attexatur verò disputatio de nominibus, quæ innumeratæ rerum varietati respondent. Cùmque ita ferè vsu veniat, vt ob imponentium nominum imperitiam, & vulgi quod semel imposita recepit, non respondeat receptorum vocabulorum numerus & discrimen, rerum exploratis ab artifice differentiis, cogitur is qui docet multa sursum & deorsum agitare, & ex indoctæ plebis vsu pendens (vnde enim si plebem excipias, nominum significata rimetur) expiscari, quod cuique rerum differentiæ nomen aptissimè quadret. quæ docẽdi ratio plurimas adfert discenti incommoditates. nam cùm ea inquisitio demonstrationis capax non sit, dialecticorum argumentorum copia citra vllam rerum cognitionem scatet; & propter incertitudinem tædij plena est: præ longitudine autem ab vlteriore necessariarum rerũ disquisitione remoratur. Euidens exemplum est, quod Aristoteles in prooemio Metaphysicorum disquirit, sitne metaphysica sapientia. cùm enim facile sit separare numeraréque veridicos intellectus habitus, & eorũ discrimen mutuò prospicere: vbi accedit huic de proprietate vocabulorum, per quę significantur, disputatio, & qui vocabulum sapientia à scientia, arte, prudentiáque discrepet, curiosa indagatio, in longum excurrat oratio necesse est; afferantúrque, quod Aristoteles facit, vulgi opiniones & sententiæ de eo, cui sapientis nomen tribuunt; vt ita conficiatur quod cuique veridico habitui nomen potissimùm congruat. à quibus dissentiens Galenus tum alibi, tum libro Epid. 1. summopere conatur medicos quibuscum agit) idem autem reliquis disciplinarum authoribus obseruari cupit) eò adducere, vt à verborum consideratione ipsam rerum eruditionem separent & disiungant. non quasi rerum eruditio citra verba tradi possit, licet id euitandarum de nominum proprietate difficultatum gratia, potissimùm expetendum esse Galenus putet; sed quoniam hoc vitari non potest, res quidem grauiter & certò agnoscatur secernatúrque: Iam verò cognitis, nomina imponantur, si conuenit, inter omnes vsitata maximè & vulgo recepta: Si non conuenit, quæ is dat cum quo disputatio initur; vel certè concedatur nobis, iure & arbitrio nostro de illis constituere; demum pax citò componatur. quòd si fortè in ampliorem controuersiam procedit vocabulum, abscedendum ab eo est, & res iam cognita circumloquio explicanda, ne vita sua sponte breuis, ita nulla sit ad artis perfectionem. Ita enim Plato in Timæo pollicebatur, doctiores nos ad senectam peruenturos esse, si eiusmodi quæstionibus valefecerimus, & temporis parci rerum agnoscendarum auidi, verborum contemptores simus & liberales. habes huius instituti traditionisque soluendarum quæstionum apertum in hoc loco testimonium; vbi neglecta ea disputatione, num coles impactum habens lapidem æger dicendus sit necne, & vrinatio læsa, an impedita; affectionum integra cognitio curatioque monstrata est. habes & primo de morbis vulgaribus, de febribus omnibus tertio die exacerbantibus, exactam breuémque citra nominum disceptationes doctrinam, ablatis nominibus tertianæ continuæ, causi, semitertianæ: in quorum disceptandis significatis multi integros libros & confecerunt, & conficiunt modò: Nondum enim persuasum omnibus est vtilissimum Galeni, quod explicauimus, institutum. Quoniam verò concedit Galenus, vt post rerum examen etiam vocabulorum per ocium, si placet, inquirantur seruentúrque proprietates, id in proposita difficultate præstemus. Igitur dum rogant, sitne actio vrinationis in dato homine læsa propriè, an impedita; ita differendum esse videtur. Cùm quidpiam ita vnam aliquam è functionibus tollit, aut vitiat, vt nostrum sit illud pro arbitrio abiicere, & è medio tollere; impedire, non lædere functionem dicetur, vt compedes impediunt pedes, pondus humeros: cùm verò in nostra id situm potestate non est, lædere; quo modo resolutio gressum, febris appetentiam lædit; cúmque impactus coli lapis non subsit nostro aut imperio aut voluntati, quin dolorem nonnunquam & mortem conciliet, lædere dicetur, non impedire vesicæ munus. Iam de altero, ést ne coles ipse æger, an magis intra se continet noxæ causam ipse superstes? sanè quidem, si vnum esset morbi genus, quod in temperatura substantiáque membri spectatur, nullo coles morbo tenetur: quoniam verò est & alia sanè constitutionis portio, quam compositionem nuncupamus, cuius nomine meatus patentes esse oportet, qui modò occlusi sunt, æger constituitur coles. Ita effectum est, vt obseruata verborum proprietate & actio vrinationis læsa, & coles affectus ægerque dici & possit & debeat. Cur itaque quæres, eloquentissimus Galenus subterfugit breuem hanc propositarum difficultatum expeditionem? Scilicet, gloriosiùs vincit, dum nulla parte aduersariis cedit, & opere monstrat perfici citra eas controuersias medicum. eò tendit quòd aliquando vir summè Atticus improbato ab Atticis nomine per solœcismum vtitur docta illa negligentia, quam data opera se committere testatur, indoctam Atticorum diligentiam condemnans. Succedit de vrinæ generatione inquisitio. nam quòd in renibus primam habeat à succis alimenti separationem, & oculis apparet, & Galeni in hoc loco testimonio; vbi tamen primam adipiscatur essentiam generationémque, non item. tres autem video fuisse de coctionum numero, in quibus generationem vrina obtinet, sententias. Auicenna secutus manifestum membrorum coquentium discrimen quatuor recenset: quarum primam

lib. de ijs qua in medicat. 1.

Hominum agitatio quouisque.

sect. 3. com. 5.

1. diff. pul. c.

3. diff. pul. c.

lib. diff. symp. c.

sect. 3. 4.

Læsæ actionis & impeditæ discrimen.

2. simplic. 27.

Coctionum alimenti numerus.

3.1.de Aff.4.2. 1.diff. vrin.5. ventriculo, alteram iecinori, tertiam vasis, vltimam membris omnibus tribuit. Actuarius & ipse in numero cum eo conueniens dissentit in coctionum organis: considerans enim aliquanto artificiosiùs in hepatis cauo venæ portæ truncum in plurimas mesaræi venas propagarum, nec cohærentem cum altero in hepatis gibbo, quem cauam appellant, germinantem & ipsum diuisúmque in vniuersa corporis vasa; secundam coctionem hepatis cauo cum vase portæ tribuit, tertiam gibbo cum cauæ propaginibus. quæ sententia eo fit credibilior, quòd vtrobique separantur certa quædam & definita alimenti excrementa, tanquam è duabus, non vna alimenti elaboratione. nam iuxta portam vesica fellea & è regione lien locata sunt expurgandis duabus illis bilis speciebus, quæ secunda illa ebullitione succreuerunt: non longè verò à caua emulgentes in renes

4 de sanit.tu. 3 tempe.1. Ratio.12. conuehunt vniuersi alimenti iam ante ab vtraque bile expurgati serum. Vtroque diligentiùs rem perpendisse Galenus videtur ad tres tantum redigens: vnam enim esse quæ in porta, & mesaraicis, in iecore, in caua & totius corporis venis conficitur ex scopi vnitate ostenditur, & loci, nec non ex collatione quæ ad primam habetur. cùm enim in his locis omnibus vnius intendatur sanguinis generatio corpus alitur, cur plures credentur coctiones quarum vnum opus, vna coctio est? Deinde licet seposita sint mesaræi vasa à corporis venis, vna est & horum & illorum species & ratio. nec verò hepar ipsum sanguinem præter vasa conficit: tantùm accedit venis eo loci non leue ex iecoris carne ad gignendum sanguinem auctuarium. Cúmque loca illa forma & natura non separentur, in vnam conspirabunt omnia sanguinis effectionem secundæ coctionis opificium. Idem verò etiam ventriculi ostendit similitudo. quemadmodum enim illic alimentum etiam in ore & gula nonnullam ad succum mutationem suscipit, recipit verò in ventriculo, perficitur in intestinis; nec proinde in plures à quopiam seiuncta est alimenti in succum conuersio, sed ventriculo ceu fonti tributa inde in citeriores, vlterioresque partes commigrat: non aliter, quæ sanguinem efficit, officinam habet & sedem hepar; vasis verò & antecedentibus & consequentibus consensus lege communicat: vna tamen in iis omnibus coctio.

Vesicæ excretio qualis actio. IVNGIT Galenus de vrinæ & retentione & excretione tractationem paulò obscuriorem, ex quibus retentionem animale opus esse ipsa docet vesicæ constitutio: cuius circundat collum constringens musculus toto retinendæ vrinæ tempore contractus & operans. excretio verò naturalis expultricis vesicæ opus est, animalis autem facultatis intercessatio, non operatio est:

lib.de mot. & li.pud.2. nisi fortè, quod quandoque Galeno placuit, per accidens animale opus fateamur esse, quoniam non exercetur nisi accedente animalis facultatis non opere, sed ab opere ocio; sitque per se animalis operatio, quæ ab operante animali prodit facultate; per accidens, quæ à cessante eadem & ab opere feriante: non aliter quàm in naturali respiratione per se animale opus inspiratio est, per accidens expiratio. Id autem ita sentiendum est de vi, quæ perpetuò & continenter excretionis opus exercet in vesicæ corpore sita: ea enim, quæ frequenter illi accedit in abdominis musculis sita, planè animalis est: similiter & qua residuum id vrinæ quod in pene relictum eiaculatione quadam propellitur. quæ verò totam vrinam semper excernit naturalis est, non animalis, per se & primariò. animale autem dum negamus, voluntarium non tollimus. si enim definitur motus voluntarius is qui expectat necessariò antecedens voluntatis imperium, constat, cùm dormientibus nulla sit voluntas, sicut neque aliæ intelligentis principij functiones sunt, non adesse voluntarium vllum motum, non est igitur retentio excrementorum voluntarius motus, sed excretio, quam in sano habitu necessariò voluntas præit. Ne ergo vocabulorum innouentur significata, purgationes excrementorum ita negentur esse animales functiones, vt concedantur voluntariæ; retentiones ita animales operationes esse fateamur, vt voluntarias esse diffiteamur:

de dissect. instr. vocal.2. nam meiendi munus voluntarium est vesiculæ. Si quando verò Galenus cum multis aliis ex voluntario animale colligunt, aut è conuerso, confundunt illa & pro eodem accipiunt significato.

capite.4. Meritò itaque & in hoc loco & infrà libro sexto colligit Galenus fieri non posse, vt resoluta vesica vrina cohibeatur, sed vt præter voluntatem exeat. si enim animalis operatio retinebat, non excernebat vrinam; resolutio (ea est animalis facultatis ablatio) retentionem vitiabit, non expulsionem. Est tamen quibusdam coërcenda limitibus & temperanda, vt perpetuæ veritatis sit dicta sententia. primùm vt resolutio vesicæ ad retinendam vrinam vim habere non credatur, non musculorum abdominis resolutio: cùm enim abdominis musculi excretionem promoueat, constat eorum resolutionem excernendæ vrinæ fore incommodam. Sed cùm dicere hic Galeno non necessariò accedat eorum munus, sed tantùm vbi vrina pauca est, vel vesicæ naturalis expultrix infirma, rarum est vt paralysis ischuriam committat; neque ea tamen si quando accidit, vesicam infestat paralysis sed ventrem. deinde vt de tota vrinæ excretione accipiatur. nam quod exiguum in fistula vrinaria vltra musculum circundantem continetur, contracto circundante musculo ab animali vi pellitur; & ea resoluta vt non possit eum impetu pelli necesse est. Addendum item est, resolutionem facultatis ex arbitrio mouentis vrinationem non impedire, sed alterius animalis, sensificæ nempe facultatis. Etenim expultrix licet naturalis & naturali quadam appetitione noxium abigens feratur ad se exonerandam, vbi vesica tumuit; multò tamen vehementiùs instigatur accedente per neruum vi sentiente, cuius ministerio vel ab vrinæ acrimonia mota, vel à copia distenta vesica in excretionis opus excitatur: &

qua

qua deficiente plurimum deficiat à priſtina vehementia oportet. In quem ſenſum apud Aëtium legitur & Paulum, quin & apud Galenum ipſum libro ſexto, veſicæ reſolutionem vrinæ nonnunquam tarditatem retentionémque inducere: ſed vt ij authores expoſitionem dictam recipiunt, ita non admittit Auicena, cuius verba aperto teſtimonio ſunt, eam illi mentem fuiſſe, vt vrinario lenis illa & tarda expultricis veſicæ naturalis munus eſſe credatur; Iaculatio verò quam ſæpe feſtinam, continuam nonnunquam, aliquando intermittendam paramus, ex muſculi opere pendeat. putat enim reſolutam motricem lacerti in veſica vrinam remorari; agnoſcique eam reſolutionem in cauſa eſſe, quoniam exit vrina, ſed paulatim & ſenſim, non cum impetu & iaculatione. Quod quàm recipiendum non ſit ex dictis manifeſtum eſt. Neque enim illum tuetur interpretum quorundam inuentum, qui, dum excuſare ſe putant, in errorem inducunt. Fingunt enim circundantis muſculi actiones duas eſſe; vnam validiorem qua contrahitur in vrinæ retentionem; alteram remiſſiorem qua modicè ad exitum laxatur: ita fieri vt læſa ſphincteris contractione non retineatur vrina; læſa diſtentione non exeat. contra quos oſtenſum eſt in opere de motu muſculorum vnam eſſe muſculorum omnium actionem, contrahi; laxari verò tum cùm ociatur vis & ab opere ceſſat. quo fit vt per integram ceſſationem, quæ paralyſis eſt in totum ſoluta eius muſculi contractione liber ſit, non impeditus vrinæ exitus. Legitur verò apud eundem authorem non admodum diſſimilis locus, in quo colo inteſtino paralyſim tribuit. qui & ipſe à multis explodi ſolet, quaſi fingens in colo muſculos reſoluendos qui nulli ſunt. à viro autem doctiſſimo Leoniceno in iudicium trahitur, & tamen quem abſoluendum putat, abſoluere recuſat: cùm conſtet eam ſententiam ex Paulo deſumptam eſſe referente colicum dolorem ſua tempeſtate vagantem feciſſe in paralyſim commutationem, qua motus quidem periret, ſed ſenſus incolumis ſeruabatur. Is locus librarij vitio pro paralyſi habet apud Auicenam coli paralyſim. vniuerſa enim partis vegetantis in animali organa prudentiſſimo conſilio ita à natura conſtituta ſunt, vt quoniam etiam plantis ſenſu motúque priuatis communia opera exercent, ſoli inſitæ naturalique facultati ſuæ relinquerentur; non motu, non ſenſu fungerentur: vt vni in plantis animalibuſque functioni eadem vis præſideret. ſed quod alibi ſolet, neque in hac parte natura prætereut, vt id quod ad vnū quempiam vſum ſemel creauit, ad nonnullos alios vſus vtiliter deflectat & accommodet: cúmque animalibus iam ſenſum motúmque tribuiſſet, alitionis organa ea facultate etiam ex parte donauit. nam extremis illis orificiis & qua cibus potuſque alendo corpori ſuggeritur, & qua excrementa illorum duo ſiccum & humidum purgantur, veluti ianitores quoſdam muſculos præfecit, qui pro occaſione & arbitrio non ſinerent attractricem expultricémque naturales perpetuo, quod in ſtirpibus faciunt, in opere eſſe; ſed reliquo tempore feriari, per quædam autem interualla temporum corporis neceſſitati inſeruire, vt maiore parte animalia præſtantioribus illis agnitionis motioniſque muniis fungerentur citra alimenti moleſtias; minore vegetando corpori incumberent. ſenſum verò medijs illis organis ventriculo & inteſtinis contribuit, vt naturalis vegetantis potentiæ ſenſus multo eſſet animali iunctus ad attractiones repulſionéſque concitatior & acrior; quem non ſolùm innata doctrina præſtaret, ſed ex tempore ſenſatio percepta admoneret. quo factum eſt vt alimenti organa in ſtirpibus neutra harum virium donarentur; in animalibus mediæ partes ſenſu, extremæ etiam motu. Inter quas cùm colum inteſtinum non numeretur, reſolutionem motricis facultatis pati non potuit.

Aët. lib. 11. 24. *Paul. lib. 3. 45.* *Galenus lib. 6 4.* *Auic. 16. 3. 6. & 7.* *Nicol. ſerm 5. tract. 10 cap 11.* *libro 1.* *16. 3 tract. 3 7.* *lib. de erratis med. 3 27.* Inteſtina muſculis carent. *lib. 3 43.*

SECTIO SECVNDA.

QVÆLIBET in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur, eóque actionem lædi neceſſe eſt, inſtrumento ipſam efficiente [1] quomodolibet affecto. Atque interdum adeo facilè affectus ſoluitur, vt ſimul, atque opifex cauſa fuerit ſeparata, ipſe quieſcat: interdum tanta eſt ſoluendi difficultas, vt diutius permaneat, cauſa [2] etiam ablata. Accidit autem nonnunquam vt efficiens cauſa pertranſiens, non [3] firmum in particula faciat affectum, quem Archigenes cum vmbra affectus comparat: veluti cum ſuffuſioni ſimilia quædam oculi imaginantur, collecto in ore ventriculi tenui excremento; vnde vaporibus quibuſdam in oculos ſublevatis, in eos viſifica facultas incidens, iiſdem imaginibus, quibus per ſuffuſiones, afficitur: idque maximè euenire ſolet iis, quibus oculorum humor exquiſitè purus eſt, aut viſifica facultas quàm facillimè ſentit. Eandem ob cauſam, vbi ſanguinis fluor, aut vomitus per morbos expectatur, huiuſmodi accidentia interdum apparent, de quibus [4] Hippocrates in Præſagiis hunc in modum ſcripſit: Si cuipiam, inquit, in non letali febre caput dolet, aut ante oculos obſcura quædam obuerſantur, cardiogmos (.i. cordis ſeu oris ventriculi morſus) accidit, is bilem euomat. Ac [5] paulò poſt: Quibus verò in huiuſcemodi febre caput dolet, oculi verò obſcuras illas imagines non vident, ſed caligatione hebetantur, aut ſplendentia quædam ipſis obiiciuntur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte præcordia tenduntur, neque dolore, neque inflammatione infeſtante; iis pro vomitu ſanguis è naribus effluet. Hæc eſt verborum Hippocratis ſeries, quibus docuit ſæpenumero contingere, vt, ab humoribus ſæpius in ventriculo collectis, imagines quædam oculis obiiciantur. [6] Quòd ſi nihil omnino ab humoribus aſcendat ad oculos, nullum huiuſmodi accidentium euenire ſolet, quemadmodum, vbi neque vel ad aurium, vel narium meatus, vel etiam ad linguæ corpus, quicquam transfertur. Vnde manifeſtum eſt, quod oporteat oculos participes fieri eius diſpoſitionis, quæ ventriculum infeſtat, ſi videndo debeat animal errare. Cùm itaque rurſus [7] dicat Hippocrates; Quibus deiectiones bilioſæ exeunt, ſurditate ſuperueniente finiuntur: & quibus ſurditas præceſſerit, deſinit, ſi deiectio-

ctiones sequuntur biliosa; quis est adeo demens interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione aurium[8] *affectum? at tum dicat nasci surditatem, cùm bilis, qua ante per aluum vacuari consueuerat, ad oculos efferatur? Igitur semper incipere oportet à læsa actionis instrumento: deinde quærere, quis sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc fiens, vt perseuerante autem nondum nata sit. Quòd si nunc quoque fiat, vtrum causa qua affectum efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigandum est. Etenim*[9] *arefacto immodicè humore (quem crystalloidem vocant) perseuerans erit noxa, & essentia ipsius proprius affectus. si verò crassus humor in pupilla constiterit, essentia quidem nondum læsa est, verùm accidentis causa in oculo ipso continetur: sed tum per ipsum transire dicitur, cùm euaporans humor consistit in ventriculo. Qui verò*[10] *partem quampiam tunc solùm arbitratur esse affectam, cùm in essentia ipsius permanens fuerit dispositio; legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi videtur. Nam, vbi vehemens dolor intestinum infestat, firmato in vna quapiam parte dolore, vt quasi perforari videatur, quo pacto vel nequaquam affici intestinum, aut affectum in ipso non esse quis dixerit? quamuis interdum huiusmodi dolores, excreto vitreo quodam humore, vel vnico temporis momento finiantur. Nec verò aliud quidpiam dolorem concitasse putandum est præter humorem excretum. quo enim excreto, ilico dolor sistitur, hoc ex communi hominum opinione, doloris causam censeri par est; idque ob naturale quoddam axioma, (id est, enunciatum) quòd ex se ipso ad huiusmodi causarum dignotionem, fidem habere videtur. Id enim quo tangente afficimur, & quo separato statim cessat affectus, causam esse, apud omnes homines in confesso est. sic enim & ignem vstulationis, & gladium sectionis causam esse credimus: atque de singulis alijs similiter dicendum est. ergo vacuatum humorem, infestantis mali causam fuisse, quo tempore in particula continebatur, putandum est. sed, an ob id, quòd vehementer infrigidat, aut calfacit, aut in totum per intemperaturam locum afficit, aut quia per continuas partes transit, aut ad excretionem vi quadam excitans aut ob flatuosum spiritum ab eo exortum, qui continentem partem extendere potest, aut quia violenter impactus est, aut quia erodit, & mordet, nondum ex euacuationis ope manifestum est. quippe id solùm constat, quòd cùm continebatur, molestiam inferebat. igitur non solùm putare oportet, huiusmodi humorem esse causam doloris; verùm partē quoque, in qua continebatur, illo tempore affectam, quo ob humoris præsentiam dolore cruciabatur. Sic etiam affici aliquem dicimus, cùm aliquid extrinsecus incidit, vel calfaciens, vt ignis; vel refrigerans, vt nix; vel contundens, vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectam, quòd in ipsa nulla sit relicta dispositio.*

ANNECTIT alterum doctrinæ, quam quærimus, elementum, nempe ex læsa actione inueniri affectum locum, iungens affectuum diuisiones, quæ & cognitionem variant & curationem: ac primùm trimembrem diuisionem Archigenis in medium affert; de qua & disceptat. Inde § Igitur hoc vno, eandem diuisionem artificiosius, & operi vtilius proponit. Tertio, § Nunc verò rursus, reliquas affectuum varietates annectit.

1. *Quomodolibet affecto*] pronunciatum hoc scopo operis vtilissimum, ceu omnibus confessum, sumit Galenus. Si est cuique actioni dicatum in corpore organum, quo valente sana prodit, consequens est, vt vitiari nequeat actio, nisi à sanitate deficiat & mutetur organum. id vocat quomodolibet affici. Neque enim propter Archigenem sumere potuit organum esse passum vel ægrum edēs vitiatam operationem: siquidem ea erat Archigenis logica contentio, fieri nonnunquam, vt actio læderetur organo non habente passionem; sed eius solam vmbram; cùm videlicet aliunde pendet læsionis origo. idcirco id sumit in antecedente quod nemo negabit, quomodolibet affectum esse organum, cuius actio læsa conspicitur.

2. *Causa etiam ablata*] abundant illa verba. nam & facti affectus sæpe causa destituuntur.

3. *Non firmum in particula*] lege, non hærens parti.

4. *Hippocrates in præsagijs*] libro 3.32.

5. *Ac paulò post*] 3.præsag.35.

6. *Quod si nihil omnino*) ostēdit prima ratione ex authoritate petita, in omni triplici specie læsæ actionis, organum agendi pati. Si enim fit etiam in tertia specie, de qua non concedebat Archigenes, organum particeps noxiæ causæ aliunde accedentis, nimirum patitur: Si non fit, cur magis læderetur illius, quàm aliarum in corpore partium actio.

7. *Dicat Hippocratee*] 4.Aph.28. legenda est autem tota sententia, ita vt eam suspendas ab eo initio (*quis est adeo demens*) vsque ad (*efferatur*) neque, quod quidam faciunt, pro oculos, aures legendum.

8. *Aurium affectum*] πάθος vertit perpetuò interpres affectum. Colligit autem Galenus ex Hippocrate sic, si surditas, ergo aurium passio: atqui surditas, ex commigrante humore nascitur: igitur & passio.

9. *Etenim arefacto*] producit in medium oculorum status tres, per quos videndi actio vitiatur, respondentes tribus Archigenis differentiis. primus glaucoma dicitur, albescens glacialis mutato propter substantiæ arefactionē colore: alter verò suffusio concreto intra albugineum crasso & opaco humoris halitu: tertius imaginum visio propter vapores à ventriculo ad cerebri membranam ascendentes, & ob vueæ cum illa cerebri continuitatem mox ad oculi pupillam delapsos, & substantiæ suæ opacitate intra albugineum iudicium visilium interturbantes. Ex quibus primus ferè curationem non admittit, alter difficulter admittit, tertius promptissimam habet expeditissimámque, bilis ex ventriculo vomitum. Sed quomodo docet proniores ad eam delusionem esse

eos qui puriore constant albugineo, & vi cernendi magis valent? sequitur enim deteriorem esse actionem instrumenti melioris. Meminisse oportet quod libro Artis medicæ ostensum est non esse in vniuersum præferendam in quouis genere actionem absolutè acutiorem validiorémque. Cùm enim sanitatem perficiant operationes nonnunquam aduersæ vt tractio, & pulsio: sic discretio internorum, & externorum visilium: ea erit optima ad vitam functio quæ sit vehementior exactíntque, modò eam magnitudinem non attingat, qua reliquis officiat functionibus. Ergo minimorum obiectorum discretio præstantior visio est, quandiu non efficit vt fugiant externa visilia propter internos halitus oculum petentes; quam magnitudinem acutissimus visus quia habet, ad sanam visionem reprobus est. in contento autem humore oculum in essentia ideo illæsum statuit; quoniam nondum pars vlla oculi temperamentum proprium (quod essentiam partis vocat) euersum habet.

Cap. 8.

10. *Qui verò partem*) Altera probatio assumpti est: conuincit enim vulgi testimoniis verbum, pati, etiam de eo dici quod afficitur à causa quæ transit. Galenus quidem propositam ab Archigene dubitationem de abeunte causa num inferat parti affectum, an affectus vmbram, ita expedit, ostendens nuncupandum esse affectum vel passionem. ita ex duabus dialecticis quæstionibus, capite superiore adductis, priorem contempsit, posteriorem aliter quàm Archigenes soluit. Eius varietatis in respondendo causam spectare operæ precium est: neque enim modo in logicas difficultates melius animatus quam superiore capite Galenus est. Sed idcircò hic contendit differentias omnes læsæ actionis passionem organi ostendere, quoniã ita stat regia illa & expedita cognoscendi passi loci methodus, qua ex læsa actione colligimus agentis instrumenti passionem: corruitque negata illa passionis significatione. eo autem magis non concedit contradicenti Archigeni Galenus, quoniam seruata verbi passionis proprietas iuxta vulgi vsum eam significationem recipit. quomodo igitur non erit vituperabile, si id vocabuli significatum non recipimus, quod & proprietatem vulgarem obseruat, & ad scientiam agnoscendi loci affecti compẽdiosissimum aditum præstat, cum alioqui liceat tradendæ doctrinæ gratia nonnunquam nominibus abuti, & ad noua significata ea traducere.

Solutionum Galeni ratio.

Neque verò tollit veritatem pronunciati quod hic assumitur, id quod paulo infrà Galenus docet in animalibus functionibus euenire: vt actio lædatur instrumento actionis haudquaquam passo. In animalibus enim functionibus actionum organum non solùm est manifestum id & obuium quod sine medio operationem edit, sed etiam cerebrum vnde vis deriuatur, & nerui per quos confluit. Ita ex præsenti sententia etiam in illis conficitur non lædi actionem nisi agens causa, aliqua ex parte peccauerit: nam vel ingressu læso crura patiuntur, vel nerui, aut certe cerebrum; quæ tria agentis causæ in illis functionibus locum & vicem obtinent.

Cap. vltimo.

IGITVR hoc vno supposito, quod & nomine affectus, & verbo affici, ad hunc modum vtamur, ita docendis animum [1] adhibe, quo vtilitatem tum in præsagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe nonnunquam à causa quapiam oritur affectus, sed ita oritur, vt separata causa haudquaquam permanentem habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiamdum fit. sæpenumero fieri desinit abeunte causa; iam vero perseuerans manet dispositio. Veluti in dysenteria, mordax humor causa est affectus, vtpote qui ab initio & absterget, & abradit. dein temporis tractu vlcerat intestinum. Quod si antea, quàm vlcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse nondum dysenteria dicetur. Si verò vlcere præoccupet intestinum, quamuis humor finiatur; non tamen simul [2] finitur affectus. [3] Neque est, quod in præsentia ratione ex minutatim coacematis contexta, quam Sorisen, id est acernalem, vocant, moueamur: quippe multa ad vitam haud inutilia, communem ex ipsa sortiuntur dubitationem, de quibus priores tum medici, tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneum esset ea nunc percurrere, mihi præsertim, qui propositi in ipsa hac [4] parte, artis ambiguitatem ostendere. Quod enim tempore ad effectuum generationem sit opus, inter omnes conuenit. An verò, quemadmodum, cùm domus fit, nondum est domus, sed totum hoc simul, fiens domus; eodem etiam pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem sit, nondum tamẽ existat, haud ab re quæritur: neque enim omnium, quæ fiunt, eadem natura est. quippe res similares, nullam [5] naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia. dissimilares verò, & quibus varia est forma, essentiam generatione posteriorem habere possunt. Neque enim, cùm domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegula, ianua, fenestræ: ex quibus omnibus eo modo compositis, atque in vnam formam redactis, domus ipsius essentia composita est. Morbus verò & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cùm primum corporis temperatura, quæ bonæ valetudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo sit exiguus, vt neque à nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoque in quacunque animalis parte consisterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atque idem est affectus, non specie quidem; sed magnitudine varius. Cæterùm, quòd possint aliqua affectiones in corpore consistere, quæ ob exiguitatem nondum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excauans, de qua rectè carmen hoc proditum est:

Mollior [6] assiduis saxum cauat ictibus vnda.

Neque enim vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus saxum ferientes: cùm ne centesimus quidem, sensibiliter videatur saxum excauare. Neque etiam fieri potest, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat: quippe qui habet, eandem, quã primus habuit, ad saxum rationẽ. Ergo, si secũdus ictus in saxũ quip-

piam effecerit, ipsum à primo ita mutatum fuisse necesse est, vt non omnino idem, quale ab initio fuerat, permanserit. Etenim, si ipsum vndequaque idem permaneat, atque agens quoque in ipsum causa, nempe aqua stilla, necesse est, quemadmodũ à primo ictu non affectum est, ita neque à secundo: quod si fateare, neque tertius quoque ipsum afficiet. haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus dicendum est, quippe de omnibus eadem ratio est. Etenim, quoad eodem modo habente saxo, eadẽ quoque causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quod si à millesimo ictu sensibilis videatur in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primũ sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Cùm itaque causæ agunt in corpus, species affectus ab initio est eadem, tamen ob exiguitatem non apparet. At verò huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus, ilico[7] finiuntur, natura videlicet ipsos sanante. Quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinem natura vincere[8] non potest. Igitur eadem quoque ratione, cùm primùm mordax humor aliquod intestinorum derasit, quamuis id, quod factum est, nondum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriæ species comprehenditur. Quemadmodum igitur natura, parua quædam vlcera, quæ nonnunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac[9] ergo ratione, falsum omnino est, quod à quibusdam dicitur: Nullum per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si verum esset, tamen intestina tam fuisse affecta haudquaquam negandum est, cùm ab acredine eorum, quæ deijciuntur, intestina rodentium dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia, quæ posthac dicturi sumus, velut elementum quoddam, obseruare debetis, sitque hoc initium methodi, qua inueniri debent sedes affectæ, Nullam actionem vnquam lædi, nisi pars, quæ ipsam facit, afficiatur. Si[10] enim, cùm vel dolor, vel tumor præter naturã aliquis eam infestat, omnino affici dicitur, multo magis eam affici læsa actione fatendum est. Atque[11] iam supra dictum est, quòd ab excretorum natura, affectæ sedis coniecturam facere possumus. id verò bifariam fieri constat, vel ab excreta essentia proprietate, vel ab his, quæ in ipsa parte continentur. Similiter diximus ab innatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse.[12] Item ab accidentium quoque genere, quæ quidem non mediocrem habent inter se differentiam: Sed hæc postea explicabimus.

AFFECTVVM diuisionem primã ex sentẽtia proponit, obiter etiam confirmãs pronunciatum.

1. *Animum adhibe*) Magnificat Galenus diuisionem hanc affectuum in futurum, eum qui fit, & factum nam: & in arte medica priuatim eam intemperamenti affectibus ascribens, omnibus ferè

c. p. 18.

medicis fuisse incognitam hanc diuisionem refert, qui ergo distat ab Archigenica quæ præcessit? sanè in duobus: primum quòd multo est inductio agnoscendi per hanc facilior. Cum enim referente ægro constet quæ actio in ægro offensa sit, cùm cõstet coire perpetuo passionem organi cum actionis læsione, nulla de loco passo reliqua quæstio est: solàque species affectus indaganda relinquitur. Ita hic loci passio diuiditur in tria membra, quod genus Archigenes de omnibus tribus membris non concedebat. Deinde sitior est & curationi aptior sectio in affectum qui substantiam membri iam mutauerit; in eum qui causam habet operantem: ita vt iam ex parte mutauerit; & tertio in eum cuius causa in opere est, nil tamen affecit quod ablata causa relinquatur. quamprimum enim compertum est ex quo genere sit propositus affectus, maximus ad curandi rationem progressus factus est. Futurus enim solam purgationem expetit: factus substãtiæ membri mutationem: is vero, qui fit vtrumque: quam vtilitatem, superior illa diuisio non præstabat, præterquam quòd nec ad prædictiones perpetuum est vt affectus à causa abeunte genitus, mitior altero sit, cuius causa permanet. Sæpe enim dysenteria à transeunte per intestina bile oritur multò difficilior morbus corporis inflammatione, vel tertiana febre à bile contenta profectis.

2. *Finitur affectus*) facti affectus permanentisque tertio loco numerati prætermisit exemplum, vt pote satis ex superioribus apertum: cùm non amplius confluit ad intestina bilis exulcetata.

3. *Neque est quod*) Sumpserat inter diuidendum, primam affectuum differentiam causam obtinere agentem quidem illam, sed qua tamen separata nil residuum appareat affectus. eam sententiam, adducto in medium Sorite, in dubium trahit. videtur enim, si toto tempore, quo primus ille durat affectus, causa præter naturam præsens agensque nihil induxit à natura alienum membro, eam in duplo, triplo, aut ampliore tempore nihil inducturam; nec enim aut agentis vis augetur, aut eius, quod patitur, vis, quæ resistit, minuitur. ita fieri, vt nunquam ex ea causa expectetur factus affectus, quod mox Galenus scribit. Respondet, eiusmodi Soriticas difficultates latè patere, & suas requirere solutiones. quod verò ad morbos attinet, id tantùm mouet obiectio, sit ne morbus quo tempore fit, nec ne? cùmque constet, dissimilares res non esse dum fiunt, sed similares: præterea morbum rem esse similarem: conficitur morbum esse dum fit, atque adeo relatum primo loco affectum aliquid induxisse intestino vlceris, licet ablata causa ideo non appareat, quoniam præoccupat natura exiguos illos, præter naturam affectus, sanare, anteaquam sensu internosci queant.

4. *in hac ipsa parte*) Soriticam argumentationem, in sola morborum specie propositam, soluere pollicetur Galenus, non quæ alias vitæ partes tangit.

5. *naturalem figuram*) Insinuat animati partes, quæ cùm ex finitione sint organicæ, & dissimilares, figuram quandam exigentes, à qua & nomen & essentiam sortiuntur, vt fructus, vt oculus, vt manus, eam essentiam nisi in fine generationis non habent: quòd verò similaria, dum fiunt, sint, monstrat ratio manifesta. quandiu fiunt partem habent factam: pars & totum cognomina sunt; ergo, quandiu fiunt, iam totius appellationem habent.

6. *Mollior assiduis*] Ouid. 1. de arte ita imitatur græcum carmen eleganter. Quid magis est durum saxo, quid mollius vnda? Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

7. *illico finiuntur*] tandem satisfacit obiecto, dans primam bilem, quæ ad intestina defluxit, ea exulcerasse, & tamen idcirco in diuisione dicta trimembri concessum purgata bile nihil relinqui, quoniam nihil in intestinis medicam manum exposcens relinquitur; natura enim sola sufficiente non est medicamentis locus.

8. *non potest.*] non ergo properandum in quauis inualitudine ac medicamenta est, sed victus tentandus, &, quid ipsa per se natura possit, expectandum in leuiore malo est.

9. *Hac ergo ratione*] redit ad id, vt ostendat aduersus Archigenem pati membrum omne, cuius actio læsa est argumento ex solutione petito. cur enim non dicetur caput passum ex bilioso ventriculi flatu, si ostésum est primum illum flatum induxisse capiti affectioné præter naturam, quamuis sensu ea percipi non possit, quæ ablata causa manet naturæ non arti sananda. sed fac non manere, certè quo tempore dolor vrgebat vel caput, vel intestina, soluebátur, & acriter mordebantur; neque enim aliter egregiè dolerent, quidni igitur fatearé eo tempore pati quo dolebant.

10. *Si enim, cùm*) idem aliter conficit, si est necessarium magis membro naturalis actio, quàm vel figura vel indolentia: & accedens tumor vel dolor membrum passione afficit, quod Archigenes non negat: cur non magis pati dicetur eo solo nomine, quòd in actione propria laborat & deficit.

11. *atqui iam suprà*) cùm ex præsenti serie methodum potissimam vnam agnoscendi loci ostendisset læsam actionem, in memoriam reducit alteram ex eo quod antecessit capite nempe excreta. Ea hìc artificiose in pauciora membra secat, suprà apertiùs in plura: excreta, inquit, indicant læsum locum, siue quia excernitur membri pars siue quia in membro contentum, siue quia membro adnatum. suprà autem membri partem secabat in proprietatem substantiæ & magnitudinem. cótentum verò in id, quod secundum naturam, & id, quod præter naturam continetur: ita hìc tria excretorum, illic quinque genera numerantur.

12. *Item ab accidentium*) legendum est, (est autem hoc ex symptomatum genere) docet autem ab adnatis petitum indicium ad genus reduci symptomatum, de quo infra cap. 5.

CÆTERVM quæ de Sorite inpræsentiarum ab authore traduntur, paulo vberiùs tractanda sunt. explicandum enim est, in quo peccet frequens illa argumentatio saltum ex probabilibus eliciens, in multis in quibus locum habet: conatur enim id captiosum argumentandi genus, de quo Ciceró Acad. quæst. libr. 2. commeminit, conficere, aceruum non constare suis minutis particulis, *in Lucullo.* neque rursum in eas solui: ita enim texitur: primus homo populum non constituit, nihil autem magis potest primo secundus: igitur neque secundus, similiter nec millesimus: nulli igitur homines populum facient. Sic, primum granum modium non efficit: nihilo autem plus possunt sequentia: non conficitur itaque ex frumenti granis modius. non cessat cauda equi, aut hominis Cæsaries *Soritis solutio.* vno pilo ablato; nec verò plus aufert primo secundus aut sequentium vllus: non soluitur igitur in pilos equina cauda aut humana cęsaries. fit & de ea argumentatione aceruali, id est enim Græcis Sorites apud Galenum mentio libro priore de criticis diebus, & in opere de Marasmo. *cap. 3.* Trahi verò etiam in dubium potest quod docet, quæcunque constant partium componentium similitudine, *cap. 4.* etiam dum fiunt, iam tum essentiam obtinere & nomen, cùm populus ex solis constans hominibus, & modius ex solis frumenti granis quandiu crescunt & fiunt, nondum sint aut populus, aut modius. controuersum est & illud, quòd censet morbos omnes similares res esse. id enim vt de temperamenti morbis certum, ita de reliquis incertum est. morbum enim circularis in ventriculo figuræ nemo dicet adesse, quandiu fit, nec bicubitalem magnitudinem, quandiu augetur membrum. Prætereà dum, quid possit illaratio, indicat prima gutta lapidem non excauauit, igitur nec millesima. prima bilis non exulcerauit intestina, neque igitur vigesima; putat ex ea confici excauationem vlcerationémque à prima incursione: & tamen visus cum ratione ostendit, primas illas guttas non cauare, sed emollire & cauitati parare, primósque bilis defluxus intestinum inflammare, nec dum exulcerare. Postremò, quomodo cohærent pugnantes illæ sententiæ, quibus non modò alibi, sed & hic in prima morbi specie, in qua causa biliosa nondum induxit factum quidpiam, modò ait esse dysenteriam, modò negat. *ad 6.* Ea quo proposita sunt ordine diluantur, Sorites vniuersim in eo peccat, quòd non discernit, hæc, efficere quidpiam, & aliquid sui effecto præstare. igitur prima particula, non secus quàm vnaquæuis sequentium, ipsa quidem effectum non producit, præstat tamen producendo effecto portionem quandam. nam si spectetur minima quantitas quæ visum mouet & cerni possit, non nisi vi & facultate partium constituentium operatur: neque tamen dimidiæ eius partes non quartæ aut segmenta alia *ad 2.* visum mouent, sed motioni opitulantur & vires præstant; nec aliter prima gutta aut bilis defluxio. nam quod attinet ad Galeni sententiam, qua statuit similares res etiam dum fiunt essentiam & nomen obtinere, ita audiendum est verbum similare, non cuius omnes partes cognomines sunt, sed cuius & totum partibus, & partes mutuo in nomine respondent & ratione. Populi autem licet partes sibi ipsis similes sint, & homogeneæ, cum populo nomine rationéve non conueniunt. Dum verò morbos omnes, etiam vlcera, etiam inflammationes inter similaria locat, nó considerat, quod primo artis medicæ ostensum est, formam morbi. ea est magnitudo lapsus functionibus officiens, ad quam motus non est sed mutatio, quæque res est dissimilaris in termino alterationis, non secus

quàm figuræ repente introductæ: sed excessum quemuis vel lapsum à terminis quibus sanitas circumscribitur. qua interpretatione omnem recessum à naturali figura ad circularem ante circuli perfectionem figuræ morbum esse fatendum est, & augmentum ad sanam partis magnitudinem: morbum auctæ magnitudinis nuncupamus, licet ad bicubitale nondum peruentum sit. Nihil verò causæ est, cur author tergiuersaretur & vim rationis effugeret, allata illa emollitionis in lapide & excauationis diuersitate. nam, vt id habeat, fatendum est, primam guttam lapidi incidentem lapidem emollisse vel nullam sequentium, quod parem priori difficultatem habet, nisi eo qui expositus est modo soluatur. Postremò, illam curatione non egentem, sensuique occultam abrasionem intestini, prima bilis incursione contractam, & negat esse dysenteriam quæ sensu percipiatur, & concedit verè ex genere dysenteriæ esse, in eóque contineri ceu illius partem. vtrum autem ex his propria dysenteria sit, quæ verè est, an quæ etiam sentitur, quæri potest. & certè si dysenteria, febris, & quod est vtriusque genus morbus ipse spectentur, prout habitus sunt corporis aut dispositiones ex immodico calore pendentes, aut vlcere, non est exiguus ille calor febris, nec abrasio dysenteria neutrum morbus. Si verò spectentur materiæ ipsæ morborum calor, & vlcus, quatenus passio, sunt & patibilis qualitas, abrasio dysenteria est: cùmque Galenus, vbi medicum agit, tantum ea consideret quæ à medico & agnosci possunt & emendari; ea sunt in eo, qui febri laborat, caloris excessus, in dysenterico intestini euidens vlcus, meritò febrem sub caloris genere reponit, & morbum sub immoderantia functionibus noxia, & dysenteriæ appellationem ad vlcus omne intestini amplificat. sed de his satis.

NVNC verò rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum essentia consistunt, tum illos qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in vtroque separemus & discernamus à factis iam affectibus, eos, qui etiã dum fiunt, pertinaciter antè non inhærent. Item causas, quæ in affecta parte continentur, ab ijs, quæ ea tanquã transitu duntaxat vtuntur. quòd verò ex ijs alij [1] *componantur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, qui per consensum alterius particulæ accidunt, à proprijs: nam magis propriũ fuerit idiopathian, id est proprium affectũ, quàm (vt medici solent) protopathian, id est, primariũ affectũ, nominare, veluti ex aduerso diuiso affectu per consensum à proprio. Ergo, qui propriè vocabulis vti voluerit, primogenio quidẽ affectus, secundarium aut posteriorẽ opponet: ei verò, qui per consensum infestat, propriũ.* [2] *Quanquam sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per cõsensum, & propria affectione laboret, cùm in affecta per consensum particula permanens fit dispositio. neque enim primario, sed secundario & propriè ipsam tum affici dicemus. id verò haud obscurè in partibus externis videri potest, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, cùm inductum fuerit vlcus cicatrice, permanet etiam dum bubon, vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in scirrhosam dispositionem, quam chœrada, id est* [3] *strumam, appellant: at nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedentem euenerunt; quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathiam, perinde, ac si protinus ab initio protopathia, id est, primaria affectio, ipsis accidisset.* [4] *Cæterùm in præsentia non inutile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de* [5] *medicis nominibus diximus, vbi de significatis est sermo, quæ pessimè à recentioribus tum medicis, tum philosophis confunduntur. Maximè enim proprius vocabuli* [6] *affectus, vsus est contrarius, & e diametro pugnat cum voce actionis. quippe id agere dicitur, quòd ex se ipso motum obtinet: affici verò, quod motum habet ab alio. Cùm itaque duo* [7] *sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, eiúsque dispositio s. præter naturam, morbus appellatur: quamuis per abusionem interdum, eandem dispositionem nonnulli affectum nominent, qui se more Græcorum patrio nomine vterentur, partes ipsas potius affici dicerent, cùm motum sustinent præter naturam: cùm verò dispositiones habent præter naturam, si propriè quis loquatur, ægrotare eas potius, quam affici, dicet: quod si ab vsu recesseris, non solum ægrotare, sed affici* [8] *quoque dicere poteris. Equidem, quod semper dicere consueui, nunc quoque dicam: quòd in eis doctrinis, in quibus* [9] *scientia acquiritur satis est, si quis vocabulum atque significatum eius, pro* [10] *doctoris voluntate proferens, procedat deinceps ad rerum enarrationem. Admoneo autem nunc significatorum, eò quòd nonnulli, non solum patriorum vocabulorum significata peruertunt, verùm etiam eos, qui rectè ipsis vti tentant, calumnia prosequuntur. de quorum numero sunt hi quoque, qui dicunt, interdum læsa actione partem ipsam non lædi, eò quòd nondum permanentem habet dispositionem; veluti vbi propter humores in ventriculo contentos caput dolet. Quòd si commutata ratione, de nominibus certare desieris, magis propriè interpretando dices affici quidem caput, quando ventriculo consentit: ægrotare verò, cùm proprio affectu laborat. similiter ventriculum affici quidem, cùm à vitiosis molestatur humoribus: ægrotare verò, aut per propriam intemperiem, aut cùm inflammationem, vel vlcus, vel abscessum habet præter naturam.*

REDIT ad diuidendos quos intermiserat affectus: numerat autem diuisiones quinque, in quibus varietates affectuum curationem mutantes exponuntur; annectens postremam suprà omissam ostensionem, qua confirmatur pati perpetuò membrum cuius vitiata est actio.

1. *componantur modi*] Ex tribus diuisionibus membra mutuo componi possunt, vt euadant numerosiora; nam temperatus morbus, quod est primæ sectionis mẽbrum, si causam habet, est etiam secundæ diuisionis membrum. si verò eadem causa transit, tantùm etiam cum tertia componitur, & ad eam imaginem plures compositæ euadent differentiæ.

2. *Quar-*

2. *Quanquam sæpenumero)* lege, Et quidem sæpenumero, in idem coit per consensum ægrotare, & verò iam etiam per proprietatem. Ostendit enim perperam priscos primogenium affectum cum proprio, & secundarium cum consentiente confudisse; cùm non rarò proprius & secundarius iungantur, nempe quando incepit secundarius & per consensum; pòst, acquirens firmitatem ex consentiente, in proprium mutatus est. Ita autem intelligendum est, coire in vnum nonnunquam Sympathiam, & proprietatem, non quasi ambo maneant, sed quasi transierit in proprietatem consensus. si enim, dicente Galeno, diuiditur affectus in consensum & proprietatem, diuisionis lex exigit ne membra coëant, sed pugnent: fieri tamen potest, vt ex altero membro ad alterum diuisionis permutetur affectus, quod exempla allata manifestant. nec verò de sola proprietate nominum Galenus agit, sed de curandi ratione: nisi enim separetur secundarius affectus ab eo qui per consensum fit, perpetuò secundarios affectus negligemus, ceu quorum medicatio à primarijs pẽdeat; cum tamen non rarò secundarius, vtpote iam proprius peculiarem opem exposcat.

3. *strumam]* Memorandum est vt strumæ vocabulum de adenum duritie quauis per consensum contracta afferat.

4. *Cæterum in præsentia)* Commodiorem locum habuisset hæc oratio, vbi placitum Archigenis impugnabatur de passionis vmbra. sed Galenus disperse multa ad eam rem congessit.

5. *de medicis)* desideratur. nam finitionum medicarum liber ad Galenum referri non meretur.

6. *affectus)* lege, passionis.

7. *duo sint motus)* notissima quæ ad propositum negotium spectant, de quo ther. lib. 1. cap 6.

8. *affici quoque)* perpetuò passionem vertit interpres in affectum. meminit autem Galenus lib. de placit. 6. visum nonnihil immutasse horum verborum amborũ significata: in verbo quidem actionis trahens non solùm ad motum ab agente prodeuntem, sed & ad motum in passo receptum modò natura constet, ἐνέργειαν Græci vocant, quomodo ambulatio cruris actio, visio oculorum dicitur, cùm tamen crurum plures in ambulando partes patiantur quàm agant, & oculi partes in videndo: passionis autem πάθος vocant, spatia extendunt ad motus terminum & inductam iam alterationem, modò sit præter naturam neque diuturna: quod idem nonnunquam alibi confirmauit.

cap. 1.

Lib. de diffe. sympt. 1. & liber. 3.

9. *scientia acquiritur)* significat similia in logicis doctrinis laudabiliter disputari.

10. *Prodoctoris)* nempe intelligens, quo sensu is qui scribit, acceperit, propriè an impropriè id fecerit negligens.

11. *quod si commutata)* lege, contra enim si quispiam de nominibus contendere voluerit, magis propriè pronunciabit.

Morbi causa continens.

QVONIAM verò Galenus in hoc loco morbum à passione, stabilitate, firmitateque seiungit, commodum agitanda componendáque est discordia nostro tempore frequens, de causa morborum continente, sítne merum nomen, an res nomini respondens. ea tribus iis propositionibus propè expedietur. Prima, de causa continente. Galeni testimonio, nomen ipsum inuentum Stoicorum est, opinantium nihil in orbe constare firmitate sua, sed ab altero corpore tenuiore permeante & occupante crassius sustineri conseruarique; eique conseruanti continentis causæ nomen imposuerunt. quo placito, fingebant aquam terrámque densas mundi partes per se totas ab aëre igneque penetrari, & ab illis tenuioribus, ceu à continente causa, occupatas manere durarèque: at verò aërem & ignem ab æthereo quodam longè tenuissimo spiritu non aliter & vndique peruadi & contineri. Cùm verò figmentum hoc penetrantium se corporum validis cùm aliorum, tum Alexandri Aphrodisæi libro edito de mixtione rationibus confutatum corruerit, continentis causæ nudum inanéque nomen relictum est. Id placuit Herophileis detorquere ad genus quoddam causæ, quod in nonnullis rebus apparet, tanta affinitate cum affecto suo iunctum & cohærens, vt nulla possit in causa varietas fieri, quæ non eadem mutet effectum; positaque causa, confestim sequatur effectum; sublata è medio pariter tollatur effectum, qualis est lucis ad luminosum habitudo, eius, quod tenditur ad tendens, motus ad mouens. Quidam verò posteriores maximè ex Arabum schola longiùs descendentes, & verbi significatum amplificantes omnem causam sine medio producentem, coniunctam vel continentem appellarunt. Altera propositio, de rerum penes successionem & permanentiam diuersitate. cùm omnia quæ apud nos sunt, causam aliquam sui ortus habeant, à qua eorum pendet generatio; postquam autem essentiam aliunde licet obtinuerunt, sua se tuentur constitutione, nihil ad conseruationem durationemque alienæ opis indiga: nonnulla contrà, non modò generando aliunde manant, sed & nisi perpetuo causæ defluxu, confestim abolentur, tam caduca fluxaque natura prædita sunt: priora illa vocant permanentia; posteriora successiua. Est autem successiuorum ratio & natura duplex: alia enim ideo continua egent causæ actione, quia partes & essentiam non simul obtinent, vt motus, locutio, ambulatio; cùm ergo constent partibus quæ iunctæ non dantur, sed aliæ aliis succedunt, quandiu causa agit operationis perpetuitate, id est, generatione partium suarum, durant: cessante verò causa, pereunt & abolentur. quædam alia habent illa quidem iunctas partes omnes & integritate illarum fruuntur, nullo tamen tempore manent: tam sunt caduca fragilique conditione, vt lux, vt extensa aut flexa manus. Propositio tertia. Si de prima causa continente quæritur, certum est nullam dari siue morbi, siue cuiusquam alterius rei: si de significato tertio, constat omnis morbi, imò & rei dari. Sola superest de secundo significato controuersia, quæ in hunc sol-

Propositio 1.

De placit. cap 4.

Ad Iul.

Propositio 2.

Propositio 3.

uenda est modum. Causam continentem permanentium rerum non dari, succeßiuarum dari ex
præmißis manifestum est. sit ne igitur morbus, permanens an succeßiuum, coniectandum est. expli-
cata verò morbi finitione, intelligitur esse corporis affectum aut dispositionem corpus iuxta essen-
tiam suam denominantem non secus quàm sanitatem. cumque nulla qualitas corpori, cui inest,
appellationem indat & nomen, nisi ipsa suis partibus & essentia constet: efficitur morbum esse ex
permanentium genere, vel certè ex succeßiuis generis secundi. nam primum genus, cùm in nullo
instanti essentiam habeat & integritatem, subiecto corpori appellationem donare non potest.
quotquot autem succeßiua sunt, siue ad primam, siue ad secundam rerum differentiam pertineant,
continentem causam habent, non permanentia. Reliquum est, vt morbi plurimi, quotquot inter
permanentia numeramus, non poßint continentem causam obtinere; pauci verò illi ex secundo
genere succeßiui poßint. Ergo calor, frigus, solutio continentem causam non habent: extensa
manus, aut omnino flexa, dilatata pupilla, tumens membrum, obstructus à lapide meatus habent;
quoniam ex secundo genere succeßiua sunt. Quæ verò aduersarij intentant, ferè talia sunt. Febris
Solutio aduersantium.
putrida ex genere permanentium est, & eadem a causa, ceu conseruante, pendet: sublatô siquidem
ex toto putrido humore è corpore, putridam febrem remanere, ne intelligi quidem potest. Addunt
eandem febrem nonnunquam crisi finiri. Est autem Crisis repentina ad salutem mortémve muta-
tio. Repentina igitur facta purgatione, consequetur cum febris cessatione sanitas. Iungunt & lo-
Caput. 1.
cum Galeni libro 1. de causis pulsuum, in omnibus rebus continentē causam agnoscentis. Postremò
Cap. 3.
libro 2. Methodi, in permanētium rerum exemplum tumorem producit præter naturam; quem ta-
1. men succeßiuis paulò ante addiximus. Hæc illi. Nos verò contrà potridam febrem morbum esse
Artis 99.
statuimus & ex permanentium numero, in quo, docente Galeno causa primùm auferenda est, tum
ad factam perueniendum est discrasiam: cumque nomine febris putridæ intelligatur & factum in-
temperamentum verè morbus, pariter & futurum quod paßio est, motusque morbi stabilitate ca-
rens; iure fit, vt ablata causa permanens maneat nempe febris, putridi adiectio non maneat, quo-
niam paßio erat succeßiuumque ab humore putrido, ceu à continente causa emanans. qualis verò
febris sit quæ relinquitur, libro de febrium differentijs disputatum est: nam quod de crisi mouent,
2. imbecillius est. Primum enim non est, cur demus esse humorem continentem febris causam, quo-
Lib. 1.
niam humore crisi purgato confestim cessat morbus; id enim, confestim, idem in Prorhetico Gale-
Sect. 2. 17.
nus interpretatur, intra vnum plus minus diem: quæ verò continens rei causa est, ita cum re cohæ-
ret, vt ne momento quidem diuelli patiantur: ita enim scribit idem author; ex Solis commercio
7. Plac. 9.
occiduò iam sole in aëre supersunt calor & fulgor, calor quidem permanens breuißimo licet tem-
pore absente sole extinguendus, fulgor verò succeßiuum, quoniam nullo tempore citra solem ma-
net. Deinde etiam nulla est qua vtuntur consecutio; febris potrida vbi creticè cessat, subitò cum
ablatione causæ cessat: ergo rationem habet continentis causæ humor. Conuenit enim continen-
3. ti causæ non vt aliquando simul perimat effectum, sed vt semper. Libro enim primo de causis pul-
suum, in omnibus etiam alijs præter pulsum id genus causæ asseuerat inueniri, scilicet pulsui simi-
4. libus, quæ continua generatione constant, non aliter, quod idem author paulò post insinuat: tumo-
2. The. 3.
res autem cùm constent intemperamento & solutione permanentibus, & tensione illa à replente
Aduersus Iul. 11.
humore pendente, nonnunquam Galeno permanentibus annumerantur, quandoque succeßiuis
non primi, sed alterius generis.

SECTIO TERTIA.

QVOD si omnino volueris accuratiori scrutinio [1] huiusmodi quæstiones euodare interdum, simul atque alimenta fuerint corrupta, coctionis quoque actionem læsam esse dices: interdum hanc quidem non lædi, illa verò esse corrupta. Quippe corruptionis ciborum tres primæ, ac veluti generalißimæ sunt differentiæ: vna quidem fit per proprios vētriculi morbos; altera a vitiosis humoribus in ipso accumulatis; tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Hæc igitur, cùm suaptè natura, vel nidorosa, vel acida, aut fœtori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex præparationis modo ad huiusmodi dispositionem aliquam deducta, certum est ea in ventriculo corrumpi, atque hoc modo [2] cruditatem fortasse fieri dixeris. Sed oritur protinus discordia, num quid afficiatur tum ob hæc [3] concoquendi facultas: quippe nonnulli per huiusmodi cruditates eam haudquaquam affici contendunt: alij verò è contrario. Atque inuenitur tertia quoque secta eorum, qui huiusmodi alimenta [4] incrudari negant, quãuis ea haudquaquam concocta esse fateantur: tanquam non sit idem, per negationem aliquid enunciare, aut per [5] priuatoriam vocatam à dialecticis dictionē. Idem intellexisse Erasistratum puto, quum acinos, & sesama, & reliqua omnia, quæ omnino impurria, & immutata deijciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam esse ἀπεψίαν, id est, cruditatem, sed hoc ipsum duntaxat, quod non essent concocta.

COMPLETVRVS indicium ab actione læsa petitum, explicat pręsenti sectione, quot modis actionem lædi contingat, iungens ostensionem inutilitatis in disceptatione, quam Archigenes de actione læsa agitabat.

1. *Huiusmodi quæstiones*] si nominum proprietas seruanda est, pars, cuius actio læditur à transeunte causa patitur; quin & pars quæ paßum non superat, proptereà quòd illud minus aptum sit, actionem lęsam habere non dicetur: qualitatis antem vitium in alimento etiam quantitatem complectitur & ordinis vitium.

2. Crudi-

2. *Cruditatem fortasse*] Ideo dubitat imponere ei vitio nomen cruditatis, quia non admittebat Erasistratus.

3. *Concoquendi facultas*] lege, actio.

4. *Incrudari negant*] lege, incocta esse negant, non cocta fateantur.

5. *Per priuatoriam*] per nomen infinitum. Cùm enim conuertantur, est non homo, non est homo: fit vt tantundem sit asseuerare alimentum insuperabile fuisse non coctum, quod illi negabant, atque si asseratur non fuisse coctum, quod concedebant. Imputria verò priscorum more, compellat cruda omnia.

Galeni solutio.

Disquisitione verò dignum est, cur fugitans dialecticarum solutionum Galenus, hîc soluit, recipiens in problemate quæsito actionem non lædi: auget verò difficultatem quòd toto sequenti capite adductis historijs ostendit nihil medici interesse eas soluere. Apparet autem & ex præcedenti & ex præsenti tractatione, Galenum in logicis dubitationibus ei parti assentiri, quæ recepta doctrinam constituit faciliorem compendiosámque magis, præsertim si ea pars obseruans est propriæ significationis verbi. Hac enim consideratione duplici, paulò ante astruxit partem pati cuius actio quomodocunque vitiatur: hîc similiter contendit actionem non lædi, cum obiecti vitio perit frustraturque. Nam si ita dicatur, manet perpetuum vtile dogma, & consecutio loci inueniendi, qua à læsa actione colligimus pati partem quæ in corpore actionem exequi nata est, præter quàm quòd non deserimus, sed tuemur exactam verbi significationem. actio enim læsa cùm insinuat prodeuntem ab agente membro motum, nunquam dicetur incolumi durante mẽbro; sed passum ipsum non mutatum nec euictum, non secùs quàm manus impotens non dicetur, aut inualida, quæ ferream laminam non confringat, sed lamina ipsa integra infractaque. Quærit verò Aphrodiseus, cur plantarum semina calori nostro inseparabilia sint: & putat naturam tanto plus roboris viriumque semini, quàm vel radici vel fructibus tribuisse, quanto propagandæ speciei quàm indiuidui curam gerit diligentiorem: vt non contenta armasse illa duritiæ insignis propugnaculo, addiderit figuram omnium firmissimam orbicularem, & numerum vberem, vt non solùm robore, sed etiam multitudine sua se tuerentur & permanerent. Cur ergo inquies minus de animalium sollicita est semine? commisit enim fluidum illud: & molle vnumque & continuum, tenuissimæ scorti pelli. Scilicet iustissima natura cernens multum auxilij ad vitam in sensu tegentis cutis situm, non addidit sensui munimentorum propugnacula. sic enim validis animalibus, tauro vrsoque prudentiam negauit, prudentibus formicæ & vulpi arma. Sic quædam pernicitate armat non pugnatura, vt leporem; alia tarda robore donauit, vt Elephantes; diuturnis fœcunditatem non concessit, fœcundis longæuitatem, vt in variis rerum dignitatibus gradibusque quoad fieri poterat, vna seruaretur iustitiæ æqualitas.

Cur semina incoctilia. 2. Prob. 95.

CAP. IIII.

QVARE in ijs negligenter versari non oportet, sed mente adhibita dijudicandum est, quæ quæstiones tanquam logicæ prætermittendæ sint: contra, quæ ad affectæ sedis notitiam conferant, atque idcirco accuratiùs tractari debeant. Hinc enim & id, quod [1] *futurum est præsagire, & affectum iam factum decenter curare poterimus. Itaque sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis vtilitatem consequi licet, hoc modo: Esto, vt quispiam* [2] *manè exurgens dicat nidorosum se ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, vt ab ouis frictis, aut alia quapiam re magis fœtente, & putri. Ille* [3] *itaque, qui* [4] *nidorosum ructum percepit, fateatur se à cœna placentam nidorosam comedisse, quales sunt quæ ex oleo, &* [5] *ytrijs & alijs huiusmodi praeparantur. Alter verò confiteatur* [6] *fricta oua ingessisse, atque nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures* [7] *radiculas comederit, vt fœtens putrisque exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuisse concoctos, nemo negat. quamuis ex hac re ventriculus haud quaquam fuerit affectus, neque etiam, quod ad ipsius* [8] *rationem pertinet, circa actionem errauerit: haud aliter, quàm, vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani ventriculi officium esset acinos transmutare, accusaremus ob hoc, ventriculi corpus, ipsúmque vitiatum esse putaremus. Cùm verò id sui muneris non sit, sed acinorum essentia accidat, vt concoqui nequeant: haud ab re dicemus, hos quidem non esse concoctos; ventriculi verò corpus naturaliter se habere. quod sanè & nosse & diffinire, ad medicũ haud inutiliter pertinet: sed quærere, an dicẽdum sit actionem ipsius per huiuscemodi deiectiones fuisse læsam, an cõtra, ad medicæ artis opera supernacaneum est. Age rursus, vt quispiam nidorosum ructum emittat, nihilque nidorosum comederit, nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, vtrum ab intemperie corporis ipsius ventriculi hoc eueniat, aut à flaua bile: eáque vel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas, ita vt vix abstergi possit, demissa. At ne hic quidem consistemus, sed quæremus, an iecinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumuletur, an is ex vniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur ventriculo. Hæc sunt cognitu per quàm necessaria, sed quæ viro indigent exercitatæ rationis, qui res ipsas potiùs, quàm nomina, quibus explicantur, scire studuerit. Non enim quemadmodum* [9] *corruptionis forma efficientem causam apertè ostendit, sic etiam licet inuenire definitam demonstrationem eius generationis, quæ circa formam illam est. Igitur, si in ventriculo cibi in nidorem transeunt non suapte natura, efficientẽ causam calidã. si verò acescunt eam frigidã esse, necesse est. Sed nõ protinus constat, vtrum intẽperies aliqua, an vitiosus quispiã humor, ventriculi corpus infestet. Proinde distinguendũ est,* [10] *daréq; oportet cibos, qui suapte natura modo corruptionis quãmaximè aduersentur: vt* [11] *panẽ aut chondrũ, (gratia exempli) illis qui in nidorẽ transmutare cibũ consueuerunt; mel* [12] *autẽ his, quibus acescunt. Deinde cõsiderare tum ea, quæ vomuntur, tũ quæ per aluũ deijciuntur, num humor aliquis, cũ illis quidẽ biliosus & calidus; cũ his verò pitui-*

tosius ac frigidus, simul extenuatur, an nullo vacuato humore, ipsa exiguam quandam mutationem habeant. Quippe, vbi igneo calore ventriculus sine humore infestatur: patentem aut chondron dici videbis, porquam exigua in ipsis facta transmutatione. Si vero humor quidam prauus sit, qui cibam corrumpat, videntur cibi in huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actioni manifestius [13] *alterati. Id quod a vomitione clarius discernitur, si laborans suapte natura facile vomere possit. Nam cogere eum, qui vomere non potest, absurdum est. Atque haec ita deprehenduntur, si in spatio ventriculi noxius humor innatet: si vero in tunicas ipsius refunditur, nausea quidem* [14] *omnino consequitur: sitis vero magis in calidioribus, quemadmodum ciborum cupiditas in frigidioribus subsequi solet. verùm considerare oportet, vtrùm illaesum sit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis sit ipsius affectus, vtrùm calidus, an frigidus. Haud secus de splene quoque, quippe ex horum omnium consideratione, simul cum quotidiana ciborum potionumque experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locum affectum, sed etiam ipsius dispositionem. Huius autem notitia coest vtilior,* [16] *quatenus curationis species per ipsam figuratur. Etenim calida dispositio, vbicunque fuerit, semper refrigeranda est; sed, quousque, aut quomodo, aut qua materia refrigerare conueniat, locus affectus commonstrat.* [17] *Igitur, si id ipsum, quod molestat, nihil aliud fuerit, quam intemperatura, calidam refrigerando, & frigidam calfaciendo, illico iuueris hominem. Neque nudam duntaxat opinionem; verùm etiam scientiam, & quidem haud obscuram suscepta habebis coniectura: idque* [18] *multo magis, si vtrunque ipsam examinaueris, refrigerantibus tum medicamentis, tum victus ratione videndo hominem sanari, à calorificis verò laedi. Quòd si* [19] *humor quispiam in ipsis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis, & sine vomitu, & quae turbat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans:* [20] *quemadmodum fieri solet, vbi secundum internam spatij latitudinem in ventriculo humor continetur. Caeterum ructus ab alijs acidi, ab alijs nidorosi emittuntur. Auxiliatur autem illis quidem medicamentum ex tribus* [21] *piperis generibus institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua vel vino epotum: his verò tum* [22] *absinthium, tum hiera ex aloë facta, quam nonnulli picram quoque appellant. Igitur, si per primam protinus experientiam, à familiaribus medicamentis, in vtroque humore manifestum videatur auxilium: simul habebis & firmam dignotionem & scientificam, & modum curationis: si enim ipsis vti perseueraueris, humor sanitati restituetur. quòd si à solitis auxiliari medicamentis, vtraque dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies.* [23] *Quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia ab his deprehenditur, qui exactè intelligunt, quibus qualibet praesidijs, ad bonam valetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam* [24] *coliscos vocatos sanaui, dato in potu medicamento ex aloë: quippe conijciens mordacem humorem ad affecti intestini tunicas defluxisse, dato medicamento sperans omnino huiusmodi dispositionem fore quietiorem: quod vbi contigit, intelligens recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed, quid me ad hanc coniecturam promouerit, operaepretium fuerit enarrare. Vidi hominem à calidis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni calorifica victus ratione irritari, rursus iuuari ab alimentis boni succi, &* [25] *temperatis nominatis: insuper mediam ei noxam inferre: doloris verò speciem percontanti mihi, mordacem esse respondit. qua de re multo magis sperans ad veram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum et medicamentum exhibere. Postremò conspiciens hominem mirificè adiutum, quae fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putaui. Fuit alter, quem cibi concoctu faciles irritabant: hic de praecedentibus interrogatus, respondit se in hanc deductum dispositionem, sumpto purgante medicamento:* [26] *Rursus interrogans, quid ipsum ad sumendum medicamentum promouisset, intellexi mordaces, erodentésque dolores multo tempore in locis ad ventriculum spectantibus perseuerantes, fuisse in causa. coniectans itaque vitiatum fuisse à purgante medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facilè in seipsum recens excrementa recipere, eáque postea corrumpere, cibum exhibebam haud facilè corruptibilem, &* [27] *adstringentem: vnde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit; cùm anteà semper, vt mordacitatem sentiebat, corrupta quadam, & liquida, & fatentia excernere cogeretur.* [28] *Cùmque multo post mordicationem tempore ea deijci audiuissem, ad superiora intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoque, vbi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionem ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento; illum vero dictis iam cibis exhibitis, sanaui. Quippe certò sciebam, quòd proxima ventriculo partes, exhibitis supernè tum cibis, tum potibus: quae verò non ita multum à sede distant, infernè iniectis medicamentis, promptius adiuuarentur. Non simpliciter itaque hoc solùm considerare conuenit, venter ne affectus sit, an aliquod intestinorum: sed quanam sit passio: tum, quae nota propria fiat passionum, quaque locorum affectorum, distinguere oportet. Quemadmodum concoctio frustrata ventriculi est accidens: at* [29] *ciborum ad nidorosum, vel acidum ructum conuersio, ad causas & affectus ipsius referenda est. Sic autem de intestinis & tempus exitus, & excretorum species, atque accidentium differentia, cum iis, quae praecesserunt, & nunc in experientiam ducuntur, simul & affectum ipsum & partem, in qua consistit, ostendeat. Ergo age, vt per ventrem excrementa quaedam deijciantur, aliquando quidem ramenta, aut veluti membranarum rasura, aliquando cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinum vlcere affectum nemo dubitauerit. At verò, vtrum in exilibus intestinis, an crassis vlcus consistat, nondum manifestum est. Sed, vt nuper dicebamus, & ex rasura specie,* [30] *& exitus tempore, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum stercore, vel modò magis, modò minus, interdum nequaquam misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerum habent notas alui excrementis admixtas: earum vero partium, quae paulo altius collocatae sunt, vlcera mixtas quidem cum stercore habent notas, sed id leuiter duntaxat; quemadmodum si multò sint altiores, vehementior erit mixtura: praecipuè verò in supremis intestinis, vlceris nota vehementer stercori videntur admixta.*

QVOD

QVOD in duabus dialecticis quæstionibus suprà propositis fecit vt opere ipso adducti in medium ægri demonstraret ad agnitionem curationémque haud quaqnam opus esse excitatam de nomine controuersiam dirimere, hic similiter diligenter præstat: exorsus enim à summo cruditatis genere, per species ad vltimam vsque descendit.

1. *quod futurum est.*] perpetuò quicquid controuersum nec facit ad prædictionem, neq; curationem, à medicina relegat: ideo autem addit curationi prædictionem, quia sicut in malis, quæ curationem admittunt, scopus artis curatio est: ita in his, quæ sanari non possunt, prædictio: sic non complectimur medici munus, nisi vtrunque iungamus, licet admiserit nonnunquam Galenus, breuitatis causa, omnia quæ ad medicinam spectant, commoda curationis cognitione contineri. *1 artis 3.*

2. *manè exurgens.*] Noctu cruditates crebriores sunt, Galeni tempore propter cænas opiparas, nostro; propterea quòd eo tempore, quod alibi ostensum est, non sola coquitur cæna, sed plurima ex prandio relicta fæx. Orditur autem instruens medicum interrogare agnoscereque affectiones à supremo cruditatis genere; & quod in primo capite fecit, longior est in hoc decursu: solet enim etiam in exemplis, quando ipsa per se vtilitatem afferunt à re proposita non alienam, diuagari, vt vniuersalium præceptorũ exercitia quædam congerat, quam docendi formã perpetuò commendat. *infra li.3. vlt.*

3. *ille itaque*] prima cruditatis diuisio, vel ex alimento pendet, vel ex ventriculi vitio: meritò itaque docta interrogatio breuísque de cæna interponitur.

4. *nidorosum ructum*] adusti odorem; à nitore enim ignis deductum putant.

5. *ytria*] frixa omnia, quæ ex frumento constant, nidorosa sunt, maximè si recipiunt mel, qualia vulgo natalicio obsonio parantur, referentia antiquorum ytria, de quibus meminit inter alimenta Galenus. Athenæus verò scribit parari solere ytria ex farina, quæ sesama & mel reciperet, quæ affuso oleo ex Galeno hoc loco frigebatur, nobis preciosiora delicatioráque: similiter autem nidorosa parantur ex frumenracea massa copioso butyro, saccaro, amygdalísque nonnunquam admixtis, post in butyro frictis, postremò saccaro perfusis & cinnamomo. *Ytria.* *1 alimen 11.* *Lib.14.19.* *1. Alim. 11.*

6. *fricta oua*] quæ libro de Euch. testante Galeno vsque adeo corruptioni in ventriculo patent, vt secum etiam permixta alimenta ad similem cruditatis speciem perducant. *Cap.7.*

7. *raphanos*] causam tetri ex radicula halitus putat Aphrodisæus non esse in raphano sitam, sed in sumentis ventriculi natura: omnes enim sumentes infestaret, si in raphano ea facultas inesset. Sed fit, vt quibus putrens per moram pituita in ventriculo continetur, à raphani acrimonia exagitata putridos halitus fundat. Quod tamen pace tanti viri dictum sit, si non esset raphani vitium, cur Galenus hic inter alimenra nidorosa recenset? cur maceratus extra parem fœtorem aquæ conciliat? quemadmodum igitur Persicum malum siue intro sumatur, citò putret, siue extra; ita vt cultellus, quo sectus est, molestum odorem exhalet; ita & raphanus. potest verò accedere ea ex putrenti in ventriculo pituita, ceu auctuarium, causa: quanquam par erat, vt ex acrioribus similiter sentiretur, cepe, allio, porro. eodem porro cum raphanis nomine, lanaria herba radiculæ appellatione continetur. *1 prob. 42.* *Raphanus cur ructus moueat.*

8. *quod ad ipsius*] obseruat legem suam Galenus, vt vbi controuersia verbi cito componi non potest, circumloquio difficultatem fugiat magis, quàm temporis dispendio discutiat. Vt enim sentiatur de actione ventriculi, sit ne læsa, nec ne; illud negari non potest, non esse læsam ventriculi ratione; & quod subdet, ventriculum naturaliter se habere.

9. *corruptionis forma*] quod semper monet, inquirenda diligentissimè indicia sunt, à summo ad postremam speciem genere; in quibus tamen vestigandis nonnunquam notæ offeruntur euidentes & certæ, vt in prima distinctione cruditatis, forma cruditatis nidorosa calidam, acida frigidam affectionem certò demonstrant: at non ita aperta indicia sunt sequentium diuisionum, sit ne calor ventriculi hecticus, an biliosus; & bilis ipsa immersa, an innatans. Obseruandum verò hic est nec Galenum ipsum caruisse eo vitio, quod in medicis incusat sumentibus pro perpetuis frequentia: nam vt sæpè nidor caloris, acor frigoris germen est; ita nonnunquam ex contrariis occasionibus ortum ducere, in libris de Simplicibus ostensum est. *1 acut. 13.*

10. *daréque oportet*] Exploraturus, num ventriculus bile abundet, alit hominem victu non facilè suscipiente suspecti humoris vitium, qualis est panis, chondrus, quem alicam nostri, Arabes candarusium vocant, glutinosi frumenti genus aut ex eo potio, testacei pisces, cochleæ, animalium intestina, pedésque, quæ in bilem difficillimè commutantur: quare tutò in nidorosa cruditate offeruntur: certi enim sumus à calore ventriculi igneo licet in bilem vertenda non esse. cùm ergo inspecta vomitio cum eo, quod excretum est, nihil bilis cum alimento permixtum repræsentant; colligitur non contineri in ventriculo bilem. quòd si temerè cibaria offerrẽtur, fieri posset, vt ab igneo ventriculi calore adusta alimenta, sua natura in bilem mutari apta, exeuntia ostenderent visui permixtam bilem, deluderéntque nos opinantes præfuisse in ventriculo bilem, quæ ex alimento nuper genita est. *4 Simp. 19.* *1. Ther 2.*

11. *panem*] in acidum & experimento & Sirasi viri doctissimi testimonio permutari constat, potissimum vbi solus sumitur: partim, quia licet temperamento ad calorem inclinet & bilem, humoris ex illo generatio sequitur substantiam admodum lentam pituitæ proximam plus quàm temperamenti exiguum illum lapsum: partim, quia fermenti acor actionis vehementia facilè in acidum commutat humorem, qui pituitæ sapor est. *3 in dec. 27.*

12. *mel autem*] acescere etiam nonnullis promptè mel, libro Simplicium ostensum est, sed in præ-

Lib.4.15.

calido tantùm ventriculo. Galenus præbet in eo, qui præ frigore acidum eructat.

13. *manifestius alterat*] par est enim, vt si permiscetur cum humore alimentum, magis & vitietur & alteretur, quàm si simplex calor ventriculum obsideat.

cap.7.

14. *omnino consequitur*] tam in calido quam in frigidiore humore. discrimen antem vtriusque ex siti petitur & fame lib. de caus. sympt. primo: fit enim persæpe (quod in canina fame experimur) vt simul nausea & fames per quædam interualla hominem exerceant.

16. *vtilior*] ostensum initio operis est à duobus illis capitibus curatorias sumi indicationes affectu & loco affecto: non secus quam alibi à sano & ægro temperamento.

17. *igitur si*] Decursо agnitionis ordine curationem orditur, omittens cruditatem ab alimento profectam tanquam expertem læsionis ventriculi: inter læsiones autem ab intemperamento facto tanquam à simplici inchoat.

18. *idque multo magis*] cùm tentandi gratia remedium adhibetur, ex euentu coniectura de morbo habita scientia fit, sed tum maximè cùm speratum auxilium iuuat, oppositum lædit. Fit enim nonnunquam, vt qualitas auxilij ideo iuuet, quia interuentu accidentis contrariam qualitatem inducit; quomodo frigida aqua rigorem sanat: ita non satis est frigido iuuari ad colligendum affectum calore peccare, nisi sic frigido iuuetur, vt etiam offendatur calore.

19. *quòd si humor*] spectat ad curationem immersæ bilis.

Cap.11.

20. *quemadmodum*] nempe purgari solet.

21. *ex tribus piperis*] tam simplex quàm compositum traduntur 4. de sanit. libro: & non absimile diospoliticon, diacalaminthes: simplici verò diatrion etiam in nidorosa cruditate vsum esse Galenum inuenias.

8.Ther.5. 2.Caus. Symp.5. 7.Ther.6. 8.Local.1.

22. *absinthium*] constat sibi perpetuò Galenus in pituitosum humorem excoquentibus sperans reductionem sanationémque: in biliosis soli fidens purgationi, quoniam assum ad elixum reuerti non potest. Docuit autem horum remediorum alibi occasiones: nonnunquam enim ventriculus flaccescit & laxatur maximè ore non abundante humoris copia, sed magis humiditate quadam tenui, cui appositum est malo absinthium, & in vniuersum astringentia intro extraque. Est vbi copia humoris imbuitur, sed tenuioris, cuius est præsentaneum aloë auxilium: sin crassus humor in ventriculum demersus est, hiera inuenta est addens aromatum tenuitatem & penetrationem. Ex quibus tribus oris ventris affectionibus priore loco relatus videtur is esse, quem vulgus cartilaginis mucronatæ procidentiam vocat, & per astringentia sanat; licet absurdum non sit opinari duas illas insignes cartilagines, in quas & pectus & tota spina ad caudam cessant, quandoque tempore introrsum inflecti & labores imbecillitatésque corpori parere, reducique manus opere iunctis astrictoriis medicamentis quietéque. Fieri enim potest cùm à nullo contineantur, vt vel emollito glutine, quo ossi cohærent, flaccescant, vel parte infima, qua in cuspidem cessant, introrsum reuulsa inclinent, ignorata veteribus affectione, ideò & indicta.

Procidentia cartilaginis.

Cap. vlt.

23. *quippe certissima*] Ita mutuas sibi operas porrigunt affectuum dignotio, curatióque, quod & libro Methodi duodecimo ostendit. nam dum præsentaneum remedium coniectato malo adhibetur, certitudo fit; quæ coniectura erat de morbi qualitate: & cognitus exactè affectus multò curatur promptius. Intelligi item hinc potest in malis non exactè exploratis, in quibus indiuiduam vsq; speciem descendendo peruenire non datur, curationem ea moderatione adhibendam esse, vt indicationes ab exploratis generibus sumantur, vt in eo, qui propositus est, ægro à ventriculo & à calido intemperamento, ex quibus locum affectum cruditas demonstrauit, calorem nidorosus ructus. quoniam verò de calidi differentiis nil certi, sed coniecturam sola imbibitæ bilis indicia præstabant, non perinde iuxta opinionis dictata operandum est. Id enim summopere detestatur parens ille medicinæ, alibi monens nihil temerè à medico fieri oportere: temerè autem fit, quód ex inconstanti incertóque iudicio collectum est: alibi apertius obtestans, Te ad hoc exerceto in morbis, vt prosis aut saltem non obsis: nam quæ ex opinione suspicionéque emanant, & sæpe prosunt, & non rarò obsunt. Ergo quæcunque indicant certa, illa de morbo cognita firmáque exequamur. quæ verò indicationes ab incertis petuntur, fieri & possunt & debent: tantùm non vertatur in illis insigne, si fortè in opinione de morbo concepta labimur, periculum. præterea nec iusta adhibeantur quantitate, alia est enim experientis tentantísque, alia curantis conditio. postremò non sit conscius propositi nostri æger, non vulgus, quod prudenter & cautè ab Hippocrate commonitum, libro de decenti ornatu, malè à nostris cum artis incommodo obseruatum video, ne medici multa cum imperitis de morbi natura, curationéque fabulentur; nam & maiestas artis ea manifestatione omnino extenuatur, & sæpe accidet, vt cùm ex coniectura tentantur (quod crebro fieri necesse est) auxilia, etiam odio habeamur, culpemúrque quasi experimenta cum vitæ alienæ discrimine tentantes.

Tentans curatio.

6 Epid. sect. 2. 25. 2. Epid. sect. 2. 50.

Lib.12.7.

24. *colicos vocatos*] qui ceu colici medicis percalida tractabantur. referuntur autem in methodo paulò latiùs.

25. *temperatis*] lege contemperantibus: non enim contemperant temperata omnia, nisi etiam quiddam habeant admixtum emplasticum & acrimoniam obtundens.

26. *rursus interrogans.*] quam non pœnitet Galenum interrogare, qui non modò de origine morbi rimatur & purgationis anteacti morbi, sed & causam, an fuerit purgatus, multò ante præsentem affectionem inquirit. Docet enim nos exemplo suo in sollicita interrogatione & cauta remediorum tentatione, morborum occultorum intelligentiam collocatam esse.

27. *astrin-*

27. *astringentem)* nimirum panem cum pyro.

28. *cumque multo)* addit indagare partem affecti loci vitio oblæsam.

29. *ac ciborum)* Id enim proximo capite expedierur, affectum locum à viriata actione colligi, affectum ipsum à læsionis differentia: ita ex primis duabus medici interrogationibus & de loco & de affectu vel scientia habetur vel coniectura.

30. *exiguo tempore)* si intestinum aliquod exulceratum est, tempus interponitur morsui & deiectioni varium pro vlcerati loci varietate, quod Galenus exponit. nam quod ad deliquium attinet, quod in cacochymia purganda euenire solet citra intestini vlcus, infestare solet perpetuò proxime ante excrementi purgationem, quod colon supra ventriculum inflectitur, qua means cacochymia iam sedi proxima retros halitus ori ventris, cordíque remittit deliquij causam.

Sectio Qvarta.

PORRO accidit sæpenumero, vt ex vno indicio, simul & locus & dispositio deprehendantur: aut locus vna[1] cum causa: veluti locorum nota, & ab actione læsa, & excretis, & positu, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus, sumuntur: affectuum verò, & ab excretorum specie, & loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sanè actio læsa affectam partem indicare potest: & quidem hoc modo. Si enim accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculum affici constat: verùm an proprio affectu, an per consensum, aut vtroque[2] modo laboret, alia consideratione inquirendum est. Excretorum species affectam partem indicat, veluti iam antea dictum est, & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa.[3] Ac positus quoque affectam partem nimirum commonstrare sufficienter potest: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iecinoris affectus, nota est: quemadmodum, si fuerit in sinistra, non hepatis sed splenis affectum portendit. Ac positus interdum, vbi similiter se habent excreta, affectam partem commonstrat. Si enim membranosæ tunicæ frustulum excernatur, id vlcus esse alicubi ostendit: verum, in qua sit particula, ex positu discere poteris. Nam, si vomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut ventriculi: si tussiendo, gutturis, aut asperæ arteriæ: si screando, faucium: si cum vrina, eius fistulæ: si à sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudenda, vteri affectum portendit. At verò constat, quod singuli dolores, pro positus varietate, affectum locum ostendere possunt. Hoc etiam pacto ea, quæ supra[4] posuimus, distinguere oportet. Quippe apparentibus per vomitum vlceris notis, animaduertendum est, vtrùm anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet: dignoscemus autem id hac ratione. Etenim, qui in anterioribus percipitur, ventriculum: qui verò in posterioribus, gulam occupare censetur: haud aliter os ventriculi à spacio ipsius distinguendum est: si[5] deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore ventriculi, aut parte inferiore mordicationem excitet: illud verò in transitu gulæ, quæ secundum thoracem est. omnia enim hæc positu distinguuntur, quemadmodum alia ex doloris specie. Verùm de doloribus latius in secundo libro dicemus. Sed nunc exemplum aliquod afferre operæpretium videtur, quomodo scilicet locus affectus ex proprijs accidentibus innotescat. Nam supra diximus singula, quæ vulneribus[6] adnascuntur, propriam ostensionem habere: id verò in præsentia subijciendum est. Ore quidem ventriculi affecto,[7] fastidium infestat: per hepatis verò imbecillitatem, excrementa per aluum deiecta, aquæ, in qua carnes nuper mactatæ[8] ablutæ fuerunt, similantur: item maxillæ[9] rubræ apparent in peripneumonicis. CAP. 5.

PRÆMISSIS vtilibus quibusdam huius artis elementis, explosisque inutilibus de proposito difficultatibus tanquam euulsis spinis; quod enim libro Simplicium inquit impuris animis veros sermones si offeras, nō secus offendas, quàm si impura corpora alas; redigit in quinarium numerum indicia omnia affecti loci, addens §. quin etiam propriæ] quatuor affectuum signa. Lib.1.vlt.

1. *vna cum causa)* trium illarum summarum indicationum meminit, ex quibus locum affectum absoluere pollicetur hoc opus; nec parum etiam in affectus notitia promouet, ad causæ cognitionem facientia. quædam ob affinitatem interseruntur, licet neque plenè nec ex professo.

2. *vtroque modo)* nempe vt inceperit per consensum, & duret adhuc per consensum patiens, sed tamen nonnulla ex parte iam affixus parti consentienti & minimè pendens.

3. *ac positus)* situs recenset exempla & indicandi varietates: primùm enim solus ipse situs sensu percepti à medico tumoris aut duritiei: secundò, vbi situs excreto iungitur, idem enim excretum vario exeundi situ sedem ægram commonstrat: tertiò, vbi situs dolori iungitur; vnus enim dolor non proprietate discors, quancunque partem obsederit, in ea affectum subesse significat.

4. *supra posuimus)* de vlcere interno ex excreto ramento percepto.

5. *si deuoratis)* iungendum est superioribus: cùm enim vlcus occupat vnam ex numeratis à Galeno partibus, quænam ea sit, deuorato acri & sequenti dolore per situm agnoscitur: ita ea dignotio etiam ad situm doloris referenda est. gulam autem spinæ hærere ratio fecit, vt inniteretur immobili, nec aëris inanitatem occuparet, & experimentum ostendens dorsi percussione maiusculas offas 13.Ther.10. in transitu remorantes descendere. os verò ventriculi antrorsum magis vergere, ideò exigere remedia ea parte, & in methodo scriptum est, sed à multis perperam explicatum: ita enim legendum Locus remedij ad ventriculum. est, gulæ remedia spinæ imponenda sunt, non pectori, quemadmodum, subaudiendum est, pectori imponuntur in ventriculi affectibus. Accedit vt magis ex vsu sint quæ pectori imponuntur, quoniam carnosa est ea pars & remedij capax multò quam osse a spina magis. Nec tamen proinde sem-

per ab imponendis dorso remediis ad vertebram XIII. in ventriculi affectibus cauendum. Sunt *Lib. metal.3.* enim dignissimi testes experimentis propriis confirmantes profluuia ventriculi, quæ anteriora remedia contempserant, adiectis illis ad spinam breui sanata. Adicit Rasius in continente internotionem vlcerati ventriculi & intestinorum, quoniam multò citius ingestum ad ventriculum accedit quàm ad intestina.

6. *adnascuntur*] proprietaten eiusmodi signa habere, non communicare aliis membris, etiam *Aph.33.* suprà dictum est.

7. *fastidium*] par esse videbatur, si appetentia, dicente libro aphorismorum 2. Galeno, testis est ventriculi, hepatis, lienis incolumium, vt opposita inappetentia in aliquo eorum vitium esse significet, non solius ventriculi proprium existimetur. Et vinceret quidem ratio, si appetẽtia statum illarum partium, per se & æquè demonstraret: nunc verò solius ventriculi incolumitatem ostendit; vicinarũ autem partiũ, quatenus ventriculũ in sui cõsensum non traxerunt: ita vt per se appetẽtia sanitatis vẽtriculi solius index est. Sic fastidium eiusdẽ constitutionis vitiosę peculiare iudicium est.

Sect.4.2. 8. *abluta*] peculiare esse deficientis in iecore retentricis facultatis dixit in Prorrhetico, quæ iusto tempore ad concoctionem liquidiorem alimenti succum continere non potuit: ferè autem sequitur ad coctricis infirmitatem: ideo enim excretricem irritat, quia probitate ad alendum caret.

9. *rubra*] Sæpe fit vt in longis paruísque febribus ea maxilla insignitet rubeat, in quam æger aliquandiu decubuerit. Fit enim vt exiguus ille, sed sepultus calor, ex decubitu retentus, malam inflammet, rubefaciátque, & propter contractum corpori ex diutino malo pallorem euidentior conspectuique manifestior euadat, quàm in iis qui non ita diu in febres inciderunt, fuso adhuc & ebulliente in toto corpore sanguine: sed is rubor alterum tantùm latus occupat. ambarum verò maxillarum insignis rubor inflammato pulmoni proprius est, cõscendente sanguinis in pulmone putrentis fuligine & propter ructum situm; multo verò magis propter carnium earum laxitatem raritatémque sanguinis colorem ebibentium, & tenuissima genarum cute, ceu per vitrum, dicebat in *Lib.4.* problematis Aphrodisæus, oculis repræsentante ruborem.

QVINETIAM propria affectuum ipsorum nota in excretis deprehenduntur: vt ramentum, vlceris: si in vrina sabulosum residet, lapidis:[1] cucurbita verò seminibus similia excrementa latorum vermium indicia sunt. Atque à locis ipsis morborum indicia sumuntur: eo quod quibusdam solis morbus hic accidat; quibusdam verò solis non eueniat: quippe soli oculi suffusione laborant: lapis in renibus, & vesica nascitur, atque (vt nonnullis placet) etiam in [2] colo: lumbrici in intestinis gignuntur. Rursus impossibile est, vt abscessum [3] cor sustineat: quemadmodum neque [4] pulmo, neque [5] ligamenta dolorem. Ab accidentium quoque proprietate, affectuum indicia oriuntur: nam quibusdam per tabificos morbos vngues [6] adunci euadunt: sine ratione inuadens [7] rigor, vna cum febre, inflammationis ad suppurationem transeuntis, indicium est: lingua [8] nigricans, ardentem febrem portendit. Sic etiam coloris in vniuerso corpore proprietas, alia quidem per hepatis; alia verò per splenis affectus apparet: ita vt doctum medicum haudquaquam possit fallere, sicut nec color quidem, quem [9] hæmorrhoides induxerunt. Cæterùm pauca admodum sunt ipsorum affectuum propria nota, qua non simul locum affectum ostendant. Etenim actionis noxa affectam duntaxat particulam: earum verò differentia ipsius affectum declarant. Hac ergo sola sunt affectuum propria signa qua per [10] accidens ipsos sequuntur. Id verò clariùs in vniuerso huius operis discursu patebit. Nec non videbuntur communes quoque nota, qua simul & affectum, & sedem affectam, aut duos affectus, aut duas particulas indicare possint.

Transit ad affectuum indicia.

1. *cucurbita*] propter authorum pugnantium paulò latius lumbricorum differentiæ inquirendæ in hoc loco sunt, tum pariant nec ne: sint semper an non sint in corpore; quibúsque locis gignantur. Lumbricorũ differentiæ. Ergo lumbricorum nomen complectitur viua omnia, quæ in ventre gignuntur, quamuis iam vsus obtinuerit vt eo nomine nonnunquam soli teretes significentur, quod frequenter illi in ventre gignantur. Appellantur veteribus nonnunquam communi nomine, quod & Lusitani faciunt ferè, *Hip 4. de mor.* quod & apud Hipp. & Dioscoridem, quod Marcellus miratur, legitur. species verò tres omnibus *& epid.14.* authoribus traduntur. Nec enim par est credere Hippocratem latuisse latum, qui & de morbis & *Aphor.26.* de affectionibus libro quarto eius meminerit. Nec id libro Aphorismorum tertio, quod quidam citant, Galenus scribit, sed ideo latum in eo libro omisisse: quoniam non sit addicta illius genera- *De hist. ani.19.* tio vlli certæ ætati: ætatum enim morbos eo loco recensebat Hippocrates. Nam & Aristoteles & *Paul. lib.4.58.* cum Galeno Paulus & Ætius tres eorum species faciunt. Solus Auicena vitio, vt creditur librarij, *Aui.16.3.* iungit quartam. Primum genus crebetrimúmque rotundi sunt vel teretes: proximum ascarides recto intestino familiares exigui casei vermibus similes perpetuo pungentes, & quiescere non permittentes, vnde appellationem obtinuerunt: nam ἀσκαρίζειν pungere est. vocantur & ex eadem causa ascarides animalia illa pusilla, perciti & sine ratione motus in fontibus frequentia, Latinis tipulæ, nobis *tanaom*, vnde inter homines tauanes, conuicio dicitur in temerarios: tertium genus, latus est, qui & fascia ob amplitudinem prulixámque longitudinem nobis dicitur sicut Græ- *Lib.4.58.* cis tenia, quod nomen vitiose apud Plinium quibusdam in locis mutatum in tineam est, & pro lumbrico tenia, scriptum lumbrici rineæ. Definitúrque Pauli versio, vt ita dicam, internæ intestinorum tunicæ in viuum corpus, quod dictum per metaphoram accipiendum est. Si enim vera esset membranæ versio, non adderet similitudinis insinuationem, vt ita dicam; nec subiungeret in corpus viuens: viua est enim membrana ipsa, non mutatur in viuens: sed cùm præter duas membra-

nas in

nas in munimentum biliosæ & erodentis fæcis, intro multo adipe intestina veluti vitro quodam stagoent, non aliter quàm ossium articulationibus præter ossa, & in quas ossa desinunt cartilagines, iungit tertium pingue lentum, quod inflammanti ex motu calori repugnaret: hanc tertiam substantiam per vniuersa intestina parte interna effusam vocauit veluti membranam. qoam totam in latum lumbricum verti constat ex lumbrici longitudine. parere verò latos & eos solos Aristoteles author est, qui tamen ita recipiendus est, vt partus nomine intellexerit separationem quandam componentis partis: cùm enim constet latus cucurbitinis illis segmentis, vbi vel putredinis vitio vel ageote natura seiungitur vnum aliquod à toto, & à corpore secedit, indicium est, quod Galenus hic docet, interni lati non est quarta lombrici species, nec verò est partus vllus, in quo id quod quidpiam ex se proferat, ipsum non minuatur. minus momenti est in eo quod apud Hippocratem legitur, Solos teretes parere, licet vulgus receperit, inductum credo exiguitate numeroq; illorum. sed nec sexuum diuersitas apparet; nec coëundi occasio; nec par est, vt putredine genita confestim propagatione augeantur; sed qui exigui sunt, nascentes tempore maiores redduntur. Idem verò scribit de latis Hippocrates intra vterum, non aliter generationem obtinere, quod nec experimento exquiri certò potest, nec firma ratione monstrari. Iam quod Auicenna scribit ferè in hominibus reperiri lumbricos, ex dissectione contradictionem habet, & quod audet ascribere illis exiguis paucisque vtilitatem propter corporis purgationem, immodicè dictum esse videtur: quæ enim porgationis commoditas (præsertim vbi tam est prompta facilisque, vt in intestinis, excrementorum purgatio) conferri queat cum multis & magnis lumbricorum incommodis? epilepsia, conuulsione, delirio, febre, fluxo, fastidio, rursum eolica & canina fame, & quæ sunt alia multa: quare & raro in corpore gignuntur & genitos præstat interfectos educere quàm sinere. gigni verò eos in ventre tantùm inferiore, præter Galenum hic, etiam Aristuteles author est, argumeoto quod ventriculus coctioni alimentorum dicatus superantem babet innatum calorem, vt extraneo putrefacienti & vermes gignendi non pateat. quod si qnando ad ventriculum conscendunt euomuntúrque, fames facit & alimenti desiderium, non ipsa in ventriculo procreatio. Accedit quòd forma illa quam teretes lumbrici habent, continentibus gracilibus respondet intestinis, lati omnibus, ascaridum fœculentiæ recti, nullius ventriculo: scilicet si de ijs agatur frequentibus vermibus. rara enim quædam illorum exempla sunt, non modo in ventriculo, sed in omnibus ferè partibus nascentium. Azarauus author est, tussiendo è pulmone reiectos & cum Azarauio Zoar, muscarum similes. Vlyssipone verò ouper quædam post molestissimam, diuturnam, rebellémque tussim, per dies multos tussiens, excreuit strobylis oucleis simillimos. Beninenius intra frustum carnis euomitum vermes intuitus est. Mundella refert conspexisse meiendo produsse è vesica multos rubros oblongósqoe. Nam de syronibus sub cute genitis, quos antiquitas non recensuit, & dracontüs sub eadem cute, sed dissimili specie serpentibus, quid attinet dicere? In cerebro visuntur frequentes & in naribus, dentibus, pilis, à quibus & eroduntur finduntúrque: ita nulla in corpore pars non quandoque vermibus corripitur: sed frequens quotidianúsque euentus in loco putredinis est, fætenti & ad eam generationem apposito, quem ventrem dicimus. nam & quædam non ita pridem monstroso euentu pullum membratim diuisum euomuit, postquam de salute eius desperatum esset propter diutinos molestissimósque ventriculi cruciatus. duo alij lumbricis laborantes per inguina repente emergentes conspexerunt, perforatis & intestinis & incumbentibus membranis: & alteri quidem vulnus occlusum est, alter tota vita per occallescens foramen stercus deiiciebat. quædam aliæ proflunia frustorum carneorum passæ sunt, per vumitum vna, secessu altera, idque per multos dies: erant autem fibrosæ carnes, & quæ transuersam & in longum sectionem paterentur, conualuerúntque: sed rara hæc faciliorem habent, quàm causam, admirationem.

4. De affect. in.
3 apho. 16.
4. Metheo. 5.
Loci vermiũ.
Azar. ca. de tussi.
Zoar lib. 1. tract. 11. 3.
Beni. 58.
Mundella dial. 4.

2. *in colo*] Nam quod infra vidit ex pectore tussi reiecta grandinosa quædam, non dignatur lapidis nomine. Sed vt intelligatur quanto plus ætas quàm ratio doceat, ex aliis authoribus exempla congeramus. Vidit Paulus auellanę magnitudine, duritie verò nihil minus quàm lapidea, & dum caderent, sonora ex thorace prodisse: euidentius Trallianus. Zoar recenset visum a se hominem, cui ex nascente intra linguam lapide loquendi vis amissa est, ex ablato restituta. Iam per sedem excerni genitos in eolo, quod libro sexto Galenus nec vidit nec videntem audiuit, sed ceu scriptura perspectum in hoc loco refert, vidit & sanauit Beniuenius. Franciscus de Pedemontio, incredibili & numero & magnitudine conspexit, per mensem enim durauit lapideus fluxus; erat autem quorundam lapidum oui magnitudo. Vgo refert cuidam ex ventriculo euomitos. Vesalius in icterico repente pereunte dissectóque intuitus est multos magnúsque intra vesicam felleam similes his, qui in bubulis freqoentes visuntur. Idem vidit & Andreas Lacuna cum aliis nostratibus anatomicis, quorum quidam etiam intra caluariam & mesenterium & vterum eonspexerunt. In renibus verò & magis in vesica sæpè delusit medicos proiectus vnus aut alter, manentibus intro & pluribus & grandioribus. Visi sunt enim iam numero 40. ex quibus non pauci semunciam æquabant. quæ rara præter doctrinæ vtilitatem etiam ad excusandos medicos condocunt, vbi nihil curanda proficiunt. qois scit enim, an eiusmodi monstra impediant. nuper intra oculi orbitam hærentia supercilij ossi tam magna ossa creata à natura sunt, & eo aecesserunt magnitudinis, vt tumor totius ad nati ossis cute tecti oculum obtegeret, maiore tumore quàm ouum est, extuberante oculo: quæ omnia (erant enim multa) chirurgi opera euulsa mulieri visum, & decorem faciei restituerunt.

Loci lapidis.
Lib. 4. 9.
Paul. lib. 3. 31.
Benin. 24.
Trall. cap. de tussi.
Zoar li. 2. tract. 2. 2.
Franciscus de Pedemon. apud Mesuem.
Vgo 4. aph. 29.
Vesalius de radice cyna.
Benin. cap. 19.
Musa 4. aph. 29.
Lacuna in metho. anato.

2 probl.128. Lib.5.1. Auic.11.3.vlt. cap 89.

3. *abscessum*] vniuersaliùs scripsit Aphrodisæus, in corde propter membri opportunitatem nullum morbum consistere, quoniam ante mors rapit quàm morbus pateat: sed dolores crebro patitur & intemperies, tremores, deliquia, simul & inflammationum initia dicente paulo post Galeno cum Auicena. Copiam verò humoris tumefacientis moramque tantam, vt suppuretur colligatúrque in vnum locum pus secedente vtrinque carne, quod Græci apostema, nos abscessum dicimus, non sustinet. Nam quod Beniuenius in dissecto perspexit, non erat abscessus, sed pituitosus tumor.

3. Collect. 30. Cap. 52.

4. *Pulmo*] cùm viscera non occurrant externis, tegantur autem in profundo sita, humano sceleto sensu non indiguerunt; sola extima membrana ne flatu aut humore obuio offenderetur, obtinuit; inter quæ pulmo numeratur, vt intelligatur locum Auerroi vitiose versum esse, vbi plurimum à natura sensu valere legitur: nam vel ipse author libro Collectorij quarto, nec dolere nec valere sensu pulmonem fatetur.

Lib.2.1.

5. *Ligamenta*] & hæc Vesalius sensus non esse expertia arbitratur, quemadmodum Zoar ossa: alij cerebri substantiam. Sed aliud est quod hæc membra ambientis tunicæ commercio comparant, aliud quod in se obtinent, neque idem est dolere & sensu aliquo prædita esse.

1 Præf. 9. Tabis indicia.

6. *adunci*] carnium tabefactionem in variis morborum generibus non eodem indicio venantur medici, sed in acutis febribus ex nasi acumine, cauis oculis, collapsis temporibus: in tabidis febribus, ex aduncis vnguibus: in elephantiacorum confirmatione, ex detumescente media inter pollicem & indicem carne, vbi ad se inuicem ambo addocuntur. eam varietatem ab illis sine iudicio factam esse opinari nnn decet. ergo acutorum calor multo acrior, & instar flammæ sursum conscendens absumit exiguas illas carunculas, cartilaginibus & ossibus incumbentes; quoniam minus quàm musculorum tori renituntur & durant. tabidorum calor, æquè vniuersa, tamen multo & tardius & imbecillius extenuat; cúmque in exiguas omnes carnes pariter agat, euidentiùs digitorum extrema tabefacit, quia extranei caloris vi & diuturnitate tandem extinguitur innatus calor carnes reparaturus: is prius in extremis deficit quàm aut in facie, aut in medio corpore locis cordi vicinioribus. in Elephantiacis ad musculum confugimus manus, propter morbi proprietatem mandantis ad extremos digitos atræ bilis crassitiem, ex qua extuberant & deformantur, nec extenuari permittuntur, & vngues inflectere.

2. Aphor. 47.

7. *rigor*] suppurans vapor per morsum rigorem concitat. ipsa suppuratio propter ebullitionem humoris & innati caloris conatum febres auget, iuxta eam sententiam; Dum pus conficitur, dolores & febres augentur magis quàm facto pure.

Com 4.

8. *nigricans*] si est quod scribitur libro acutorum quarto, causi proprium insuperabilis sitis, ea primùm aridam constituit linguam; post asperam; tandem atram.

9. *hæmorrhoides*] immodicè defluentes; est enim suus sanguinis profluuio color.

10. *per accidens*] differentiæ actionis læsæ per se nullo intercedente sequuntur affectum. est enim sua natura morbus, affectus functionem lædens: sed differentia læsæ actionis cùm includat læsam actionem, simul ostendit locum affectum. Superest, vt signa loci affecti ea sola læsam actionem non includant; ideo locum affectum non ostendant, quotquot interuentu symptomatis cuiusquam affectum sequuntur, nempe coloris aut rigoris & similium.

SECTIO QVINTA.

CAP. VI.

HVIC itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de propriis affectibus, & iis, qui per consensum eueniunt, aliquid addidero: [1] admonens in primis, quod affectus, qui à reliquis medicis primarij vocantur, equidem commodiùs proprios affectus appellauerim: quanquam [2] nihil refert, si eos primarios nominare volueris. Quippe satius est rerum differentias intelligere, quàm contendere de nominibus. [3] Sanè cùm vel vapores vitiosi, vel ipsi quoque humores à ventriculo ad cerebrum ascendunt, dianœa. i. cogitatio læditur: primogenio quidem affectu cerebrum tum laborare, dicet nemo: quanquam omni affectu carere ipsum, haudquaquam defendi potest. Verùm, quod per verbum sympaschein, id est per consensum affici, de illis ipsis est in confesso, id omnino verissimum est. Quippe ex verbo (per consensum affici) partem non penitus ab affectu esse liberam, sed ipsam cum alia affici, declaratur. [4] Atqui meliùs, clariúsque enarraueris, si eam partem, quæ per consensum afficitur, ob alteram affici dixeris. [5] Igitur, quod multi medicorum veluti somniantes obscurè intellexerunt, atque ipsum, vtpote non intelligentes, haudquaquam clarè enunciauerunt, id equidem veluti instituto operi per quàm necessarium, docere aggredior, inde sumpto initio. Sunt nonnulla actiones, quæ ex idonea factæ [6] materia, ipsam ab aliis partibus præparatam accipiunt: qua de re interdum optima ratione fit, vt nulla existente in actionis cuiuspiam proprij instrumentis [7] noxa, actionem ipsam perire contingat, defectu scilicet materiæ, ex qua fieri consueuit: veluti in voce res sese habet. Nam in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, quòd efflatio materia quidem vocis est, & efficiunt eam, contracto thorace, intercostales musculi. Igitur his nihil agentibus, animal vocem amittit, & quidem nullo interdum in propriis vocis particulis, [8] genito affectu. Sunt verò huiusmodi partes, summatim quidem loquendo, totus larynx: si verò particulatim explicare volueris, sunt tres cartilagines, & qui eas mouent, [9] musculi, quibus accedunt nerui à cerebro demissi. Ac præterea in gutture ligula (Græci [10] epiglottida vocant) hæc maximè proprium vocis instrumentum est. Etenim, cùm hæc à musculis moderatè & aperitur & committitur, vocem efficit: quanquam vocem reddi impossibile est, nisi [11] vehe-

[11] vehementer spiritus egrediatur. id verò, intercostales musculi perficiunt. [12] Cecidit quidam ab alto in terram ita, ut dorsi initium affligeretur: is tertio die exiguam admodum vocem emisit; quarto deinde die omnino [13] obmutuit: resolutaque simul fuerunt crura, manibus omnino illæsis, sed neque spirationem amittebat, neque difficulter spirabat. Cùm enim tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, ut tum per septum transuersum, & musculos supernos, numero quidem sex, moueretur: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostalium musculorum nerui, per quos exufflationem fieri diximus, omnes [14] affecti erant. Cùm itaque frustra medici negocium subirent circa crura quidem, vtpote resoluta: circa guttur verò, propter vocis affectum: equidem id interdixi, atque [15] affecto duntaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione, à VII. die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. [16] Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis propriè per consensum euenire dixeris, quàm vbi ab humoribus in ventriculo contentis, caput dolere tentatur. Quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositionibus, nihil noxium ad crura defertur: sed contrà, priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur verò, cùm vox ablata est, non omnino priuatur spiritu, quippe spirare animal per ipsum etiam dum videmus: at vero exufflationem amittit, quæ sanè est multi spiritus extra animal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere cæteris permittamus: nobis enim, res quas illi penitus ignorant, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, vbi contenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere, & distendere ea, quæ sunt in capite, possunt: atque aliter suffusorum apparent visa quædam, neque calfactis, neque intentis oculis: sed solo vapore per ipsos transeunte. Præterea aliter videtur affici is, cui meatus à cerebro descendens, obstructus est: aliter ille (quamuis huic quodammodo sit similis) cui propter spinalis medullæ inflammationem resoluta sunt crura: atque aliter is, cui vox aut perijt, aut vitiata est: etenim ad crura facultas quædam, citra [17] essentiam, descendere prohibita est: ad oculos verò, cum essentia: verùm, ad guttur quamuis materia perueniat, sufficiens tamen ipsius quãtitas haudquaquam accedit. Qui verò ob intercostalium musculorum perforationem obmutuit, is totam vocis materiam amisit. Porrò, quemadmodum crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur; ita etiam guttur vocalibus neruis vel incisis, vel laqueo interceptis: (vocare autem vocales neruos consueui eos, quos ipse inueni: nam præceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscebant:) atque ob horum quoque vitia, vox perire solet: quoniam proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum essentiæ pars sunt. Sed cùm ad multas alias partes distributi perueniant, nullam habeo aliam magis propriam appellationem ea, qua vocales ipsos nominaui: quippe ad instrumenta vocem concinnantia, propriè pertinent. Atque idem est modus, quo gutturis musculi læduntur, siue recurrentes nerui, siue hi, qui iuxta arterias sunt, vitientur: vtrinque enim animalis facultas desideratur, sine qua à consilio & voluntatis imperio, moueri illos non contingit. Et quidem incisis musculis, qui ligulam, (id est epiglottida) mouent, animal penitus mutum euadit: sed neque simili omnino modo, neque etiam in totum diuerso ab eo, quo læsis neruis vox perit. Nam vtriusque noxa hoc cum altera habet commune, quod ligula continuitate, quam admonens principium habet priuatur. Id verò fieri solet, siue nerui siue musculi incidantur, aut laqueo intercipiantur, aut contundantur, aut quomodolibet aliter vitientur. [20] Equidem vocem vitiatam fuisse memini adeo, vt penè perderetur, infrigidatis vehementer neruis recurrentibus, cùm per hyemem in collo adhibita fuisset quædam chirurgia: quod cùm intelligerem, calorificis remedijs naturalem temperaturam neruis restituens, vocem reuocaui. Cæterùm, vt ob materiæ priuationem, perforato thorace: ita etiam aspera arteria tota incisa, vox perit, quod nullus superstit spiritus, qui ad proprium vocis instrumentum transmittatur: idem efficit, sed alio modo, laqueus toti collo circundatus. verùm hic non solum mutum reddit animal, sed etiam suffocat, tollendo scilicet spirationem. Arteria autem dissecta voci quidem nocet, sed animal respiratione non priuat. [21] Angina verò vocata, cùm sit internarum gutturis partium inflammatio, strangulationi proportione respondens, respirationem tollere potest, ipsius meatum obstruendo: idcirco vocalis instrumenti maximè proprius affectus est, ac deinceps externorum ipsius musculorum noxa est. Cæteras verò partes omnes, quarum meminimus, non propriè, sed per consensum potius afficit. Cùm ergo ex ceruice quidam chœradas, id est strumas, in profundo incumbentes, excideret, ac deinceps inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob [22] ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit, atque hoc pacto puerulum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, læso videlicet altero duntaxat neruo. Mirabantur verò omnes, quo pacto neque aspera arteria, neque gutture quicquam affecto, vocem lædi contingeret; qui, cùm vocales neruos (me ostendente) conspicerent, admirari desierunt. [23] Quibus igitur partibus vel materia, vel facultatis suppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipsam faciente nequaquam læsa. At vero, si vel à vaporibus, vel humoribus aliunde ad ipsam venientibus lædatur, eam non rectè dixeris illæsam. Neque minus etiam probabile est, partem vel materia, vel facultate priuatam lædi; si, cùm hæc recipiebat, dispensationem secundum naturam habebat. Proinde ex huiusmodi in vtramque partem conatu, logicorum problematum consideratio, neque ad affectuum notitiam, neque ad curationem, neque etiam ad futurorum euentuum præsagia, quicquam vtilitatis afferre posse videtur.

1 SEIVNGIT morbos per consensum à proprijs, id quod præsenti tractationi est cùm primis vtile & necessarium. 2. §. animaduertas ergo] ostendit nihil interesse medici censere de dialectica illa difficultate, num consentiens pars patiatur, necne. 3. §. atque tum] locum docet exclusis inutilibus necessaria ad curationem affectuum per consensum.

1. *admonens*] duo antea probata in memoriam reuocat, primùm diuisionem non constare rectè affectuum per primarium & consensum, sed per proprium & consensum.

2. *nihil refert*) quorsum ergo commonefacit? scilicet quàdiu intellectus affectus per primarium est ordine generationis primus, diuisio improbanda est, cùm non opponantur diuidentia membra necessariò: vbi verò iam conuenitur, vt opponatur cõsensui affectus, qui in curatione ab altero non pendet, de nomine disputandum non est, & concedendum, si placet aduersario vocari eum, qui proprius est, primarium vel primogenium, imò & Galenus ipse statim ita vocat.

3. *sane*) alterum etiam supra ostensum, partem, quæ per consensum afficitur, cùm actionis vitium habeat, pati.

4. *atqui melius*] si primi impositores disciplinas percepissent, non huic affectuum, generi indidissent sympathiæ nomen, ex qua societas sola affectuum intelligitur: sed ab alio vel post alium passionis: id enim naturam affectus apertam facit.

5. *igitur*] sequitur consensuum differentia multiplex, curationem mutans, vtilissima, & priscis aperte non explicata.

6. *materia*] addere poterat, quod subdet paullo post, vel exspectant aliunde dimanãtem agendi facultatem: par est enim ad sympathiæ euentum, siue facultas ab alio petenda, vt in oculo; siue materia, vt in hepate; siue vtrumque, vt in voce fit, cuius vis cerebro, materia intercostalium musculorum operi tribuitur.

7. *nulla existente noxa*] lege, nulla propria passione. pati enim etiam illa monstrabit paullo post.

Cap.11. 8. *genito affectu*] nempe nouo vel producto, patiuntur tamen, quia assueta materia priuantur.

Cap.6. 9. *musculi*) Græcè corrupte additur tres, librarij vitio ex præcedente dictione mutuãtis: viginti enim agnouit Galenus 7. de vsu, & plures scribuntur libro De plac. 2.

10. *epiglottida*] lege, glottida. ea enim rimula potissimum est vocis organum, non supereminens cartilago & pro tempore nutans pharyngem occludens, quæ epiglottis est.

Cap.7. Sect.4.3. 11. *vehementer*] ordinem harum actionum manifestius explanabit infra libro quarto. declarauit & in Prothetico actionem musculorum pectoris antecedere vocem: linguæ verò posteriorem esse & vocem sequi: quo circa hic non numerauit eam inter vocis organa, sed vocem factam explanat.

12. *cecidit*] historia manifestat, quantopere curatoriam methodum adiuuet intellecta consensus species.

13. *obmutuit*] crescente tumore in ictus loco propter humorum defluxum, & ad tumoris magnitudinem sequente attenuatoria neruorum obstrictione.

14. *affecti sunt*) constat ex hoc loco, vt in naturali respiratione cessent intercostales.

15. *affecto*) nempe ictus loco.

16. *huiusmodi*] quo magis conuincat Archigenis errorem, negantis pati etiam dolẽs caput, ait, tolerari posse, si de consensibus priuatæ facultatis, vel materiæ diceret, non si communicatur noxia causa. Sunt enim relatæ à Galeno differentiæ consentientium, in affectu membrorum, genere tres, quarum quæuis in germanas duas secatur; primum genus materiam alterantem alteri membro remittit quomodo caput à ventriculi bile dolet. huic germanus affectus est, vbi materia similiter cõmunicatur transiens tantùm, non alterans, qualis est oculi ex bilioso vapore corrupta visio. Secundum genus priuat facultate mandati solita partem simul cum spiritu defluente: huiusmodi est oculi visio ex optico obstructo ablata. Affinis differentia est, vbi priuatur facultas citra spiritum mandata. In tertio genere materiæ necessariæ accessus cohibetur, & is vel omnino, vt confosso pectore nullus ad guttur aër accedit, vel copia impetusve eius, vt si intercostales resoluuntur, par sequitur symptoma, quod mutos reddit.

17. *essentiam*) apertam facit mentem suam, vim animalem neruos sola qualitate suscipere.

18. *horum*) qui apud arterias sunt, apoplectici vocati. cùm enim descendentes illi nerui trunci sint, quorum portio vtrinque vna iuxta alam inflexa recurrit implantanda gutturi ad dimittendas detrahendásque in quibusdam vocibus tribus gutturis cartilaginibus; siue truncus ipse lædatur,

7 de vsu 14. siue solus recurrens, quem ab officio vocalem vocat, vtrobique vocem lædi necesse est.

19. *epiglottida*) lege glottida. discrimen autem aliquod etiam intra eandem consensus speciem diligenter agnoscit Galenus; vt in ea specie, quæ sequitur facultatis sine spiritu priuationem, potest nequiquam accedere ad affectam partem facultas, vt cum mutus quis efficitur ex resoluto vel refrigerato recurrente neruo: potest & accedens facultas prohiberi ne operetur, secto scilicet musculo cartilaginem mouente. Non secus in altera consensus specie propter deficientem materiam potest non accedere materia, si confosso pectore efflatio ad guttur non accedit, sed vulnus: potest & accedere, sed vetari, ne exeat ad vocem edendam, compresso videlicet collo.

20. *equidem*) ostendit historia nerui accedentis læsionem tantùm voci obesse, vt sola refrigeratio eius vocem tollat.

3 epid. sect. 3. 5. 21. *angina verò*) lege, cynanche verò vocata. Solent autem vti verbo vocata, vbi non satis placet appellatio. Significat anginarum varietates, quas Græci quidam immodicè de nominibus curiosi cùm sint quatuor, quatuor variis nominibus distinguebant: vt synanche sit internorum gut-

Gal. lib. 4. 5. turis musculorum inflammatio, cynanche externorum: verùm parasynanche partium, quæ antestãt internis musculis, sicut paracynanche, quæ externis. Ergo cùm duo illa priora genera infestent

gutturis

gutturis musculos,constituentes scilicet partes,proprij erunt gutturis affectus;reliqua vitia numerata per consensum vocem vitiant,quarum quædam subdit.

22. *ignorantiam*]noo enim intelligebat propè siros esse vocales neruos.

23. *quibus*] explicata sexcuplici consensuum differentia,ad curationis necessitatem;quandoquidem proprij affectus solam patientis partis curationem expetunt: consensus verò primæ speciei
vtriusque partis prouidentiam in curando:in secundo, vbi materia à primario accedens non alterat consentientem,primarium membrum curandum,consentiens canendum est: reliquæ consen- 7.Ther 11.
suum species sola primarij consideratione contentæ sunt.Ergo cùm has species indies secare separaréque motuò necessum sit;quærere verò,an debeat dici passa consentiens omnis pars, nihil medico commodi afferat,prius illud medico perdiscendum est;posterius sub dubio relinquendū, non soluendum est;quod Galenus hic sequitur,qui tamen paullo post ostendet & vtilius & magis proprio vocabuli vsu omnem partem consentientem quomodocunque pati.

Id verò exactiùs discutiendum est,num animalis vitalísque facultates, qualitatis tantùm diffu-
sione corpori à principiis communicentur,an simul cum defluente spiritu.præstat autem vtriusque Num animalis facultas
factionis argumenta seorsum expendere.Galenus eò inclinat, vt opinetur neruos omnes opticis cum spiritu.
demptis non esse perforatos,& sine corpore vim suscipere,cùm multis aliis locis, tum ex professo 1.de semine 17.
addubitans libro De placit.7.cur verò eò inclinet magis significat: non videri sibi verisimile in- de vsu puls.6.
quiēs, exiles neruorum tenuitates canalibus internis perforari:oportebat enim tam tenuem mea- 7.plac.8.
tum nullo non momento occludi.Sed adiiciamus nonnulla,quæ illius partes fouere possunt. Secto
vbiuis neruo repente partes infra ligaturam omnes sensu motúque orbantur, adhuc spiritu ani- Lib.an sanguis spiritu.
mali turgentes:neque aliter arteria si dissecta immisso calamo ligetur, post ligaturam à pulsu cessat,licet spiritu cum arteriali sanguine abundet:per membra igitur, non per cauitates commeant
facultates.non aliter protinus à solutione redit ad extremos vsque pedes & animalis & vitalis vis,
quæ spiritus vehiculo momento non deferretur:nam tergiuersatio illa, licet ab Isacio iurata quod Lib. de elementis.
vitalis spiritus inter ambas labitur arteriæ membranas, non cum sanguine per internam cauitatem,nihil habet cur recipi debeat: neque enim in neruis locum habet, nisi & ibi inter ambas tegentes membranas animalem spiritum locet, qui extra cerebri substantiam non permeat: & absurdum est spiritus tenuitatem vna membrana inclusisse naturam, sanguinem tanto crassiorem duabus. Potest & ea ratio opinioni fauere Galeni, quod phrenerici paucissimo spiritu animali motiones edunt vltra vires vehementes: oportebat autem si sequuntur motus spirituum copiam,
non qualitatis diffusionem,apparere pro vehementibus languidas & inertes. Transeundum iam 11.doct.6. 4.
in alteram factionem est,& contrariæ rationes recensendæ: hanc enim Auicenna cum Arabibus 6.natu.8.
seqnitur,spiritu vocans facultatum delatores.nisi enim spiritus per meatum deflueret, obstructus Ratio
meatus facultatem non resolueret: atqui resoluit: per meatum igitur cum spiritu deducitur. 1.
sed Auicennæ ratio id supponit, quod in controuersiam vertitur; pateátne meatus in neruo, necne. Præstat igitur ita attexere rationem: Vbi neruus aut refrigeratur aut ligatur, facultate priuatur:nec tamen quicquam in sua commutat substantia,sed solum si habet meatum, densat & angustat:cur non igitur recipiet facultatem incommutata substantia,quam suscipiebat? aër enim cùm nube occupatur,mutat natiuam perspicuitatem opacitate accedentis halitus? quo minus mirum est, non esse aptum,quod ante erat,lucis medium:secus habet in neruo, cuius conditio ex ligatura non mutatur, sed meatus. Altera,exercitatus digitus fatigatur aut crus, non nisi deficien-
te io eo præ motu & dissolutione animali spiritu: cur enim aliter non posset modò, sicut paulo 2.
antè,moueri,si sola tribuitur parti facultas? nec enim credi potest exercitatis spiritum exhauriri in cerebro,dum ad mouendi nerui originem demandatur;tum quoniam ad manum non à cerebro imaginante,sed à ceruice neruus deducitur:tum quia ea fatigatio non occupat aut cerebrum, aut
dorsalem;sed solam,quæ laborauit,partem. Accedit,quòd vel Galeno teste exercitatis respiratio 3.
crebrescit,& pulsus non:quod quidam scriptis mandauerunt, ex quibus Auicenna est, propter so- 3.de caus.puls.
lum exercitio auctum calorem, sed multo magis propter exhaustum in motu animalem spiritum: 13.Auic.de
quem natura reparare conata pulsus differentias auget. quid ergo in motu animalem spiritum pul.soma.
absumi, dicere pertimescimus? Iam neruorum perforationem multa indicant testimonia. cre- 4.
bra est colicæ in paralysim permutatio, & rursus paralysis in colicam. humor autem colicorum & frigidus & crassus per nerui angustias ad intestinorum spiras deferri non posset, si non media
pateret inanitas.bilis ad ventriculum confluens quanta celeritate capiti distentionem, calorem 5,
& suffusorum inducit imagines,coloresque per nerui canalem permeante halituosa exspiratione. 6.
cerebrum ipsum,dorsalis,& optici manifesto perforantur:quid ni igitur reliqui,quorum idem munus est,nerui?neque enim specie,sed quantitate sola, distant intra genus vnum magna paruáque.
Addo,cerebrum si non spiritu repletur,sed impeditur à ventriculis transfusio, nihil animalis ope- 7.
ris edit: qnod euidente testimonio constat, vbi ventriculi aut comprimuntur aut vulnerantur. similiter & spinalis, & optici: quo nomine igitur neruus à cerebro ad imos pedes sine spiritu descendens vim & suscipiet & exercebit? Quòd si facultatis capax est ipsa nerui substantia, eámque transmittit; qui fit, vt obturato optici foramine cæcitas, obstructo dorsalis meatu resolutio partium sequatur? neque enim inepta est illorum neruorum substantia deferendæ per eam facultati. Deinde caro vim, de qua quærimus, sine corpore recipere potest;quæ 8.
enim interiacet neruosas tenuitates,puncta sentit, & intra musculum mouetur. Quorsum ergo

dedoxit à cerebro natura neruos peculiari quadam cõstitutione, si per carnem facultas deduci po-
terat? Sed quoniam spiritus ad longinquam delationem proprio vase indiguit, non aliter quam
6. de vsu 7. sanguis vterque, nerui creati sunt. quod enim idem dixit Galenus, licet paulum quiddam materiis
in corpora ipsa ingredi; altius verò penetrare, nisi ampla via demittantur, ipsis haudquaquam li-
9. cet. Quid quod in mortuo boue per horas aliquot spectamus subinde motas pectoris carnes, & in
anguillis & lacertis vibrantes caudas, ablato licet & cerebro & corde: qui motus, si lux esset ab illis
fontibus deriuata, & non à contento crassóque spiritu partium prodiens, confestim cessaret; quo-
modo in aëre lux sublata face. Prætereà, si in animi deliquio & timore pallescente corpore vis mo-
10. trix corpus sustinere non potest, confluente ex vniuerso corpore ad cerebrum, qui corpus conti-
nebat, animali spiritu; quis negabat spiritum esse, qui corpus firmum erectúmque conseruabat?
ipsa enim facultas à cerebri spiritu deducta, in deliquio eo abundantior influet, quo plus est in ce-
rebro illuminantis, quàm ante deliquium, spiritus. Est verò & illud firmissimum rei testimonium,
11. qui choreas agunt, vel in gyrum aguntur, sopiuntur, nec corpus continere possunt, quales in cunis
infantes: si igitur sola est spiritus moti illuminatio ad nerui, qui mouet, originem; par erat abundan-
tiorem vim influere versato in cerebro, quàm quiescente spiritu: maiore enim impetu dilabitur à
moto, quàm ab otiante spiritu. sed quoniam spiritus est, qui per neruos recta deducendus, circulari
illo flexu aliò vergit, & à neruorum initiis retrahitur. Accedit non leue argumentum ex dolore,
12. qui stupidæ parti succedit motum aggressæ, de quo sequenti libro dicendum est. Postremò con-
Cap. 1. stat, vbi per vnum neruum confluit vis vtraque ad partem, sentiendi vim dico & mouendi, amit-
ti nonnunquam motum, manente sensu; contrà non euenire. cur ita? quia validiores vires desi-
derat, quàm sensatio, motus. quas vires obsecro? si materiæ expertes sunt, pariter cerebrum vtran-
que imprimit: neruus non minus hanc quàm illam recipit. cur non igitur excipiet mouendi vim,
cùm susceperit sentiendi? sed quia motio sine vbere spiritu peragi non potest, quam cum iam sen-
sus non requirit, id verò in caosa est. Atque ad hunc modum bona ex parte confecta res esse vide-
tur. Sed parum nostris rationibus vrgemus, nisi aduersas partes fundamus, diluamúsque, quo pro-
posita sunt ordine illorum argumenta. Primùm, non apparet in neruis meatus. quasi verò non mul-
Ad primum. ta sint in corpore, quæ per exiguitatem perspici nequeant, aut non sæpe multa ratione coniecte-
mus, quorum sensus testis esse non potest? In opticis foramina nemo post Galenum contemplatus
oculis est, quorum tamen est certum & efficax argumentum vnius ex pupillis dilatatio clauso alte-
ro ex oculis. In dorsali foramina duo septo intermedio distincta nullus scriptis mandauit, quæ &
morborum euentus & diligens intuetur exploratio. A prioribus verò cerebri ventriculis ad cribri-
forme os aditus non apparet, quem adesse & odoratus arguit, & mucci expurgatio. At occlude-
rentur creberrime tam exigui. mirum sanè, si non multa in corpore similia ab admirando deterre-
Ad secũdum. reot. Araneosæ arteriarum exiguitates continuo in orbem distendentur, vacante angustissima
circundantis carnis inanitate, quæ pulsantes excipiat; nec tamen tam prolixo vitæ spatio aut re-
plentur inania, aut arteriæ à distentione cessant. Oculus comprehendi non potest opticorum an-
gustia; paucissimis tamen eius conciliauit cæcitatem obturatio. . In ipso cerebri & testium cor-
pore ductus sanguinei cernuntur perpetui, nullo vase cohibiti, & nullo tempore occlusi. Quid ve-
rò potest vel faciliùs concidere, vel discerpi promptiùs molli illa cerebri constitutione; ea tamen
ventriculis distenditur nunquam decidentibus, & in se dilabentibus, aut lateribus aut camerato
corpore; nec vestiuntur & sustinentur, quod opinatus est Galenus, vlla membranarum internarum
firmitate, sed sua se mollitie sustinent ventriculi, etiam per casus & luctas, nec obstructi, nec de-
tumescentes. Carnes ipsæ secundum corporis rectitudinem longis meatibus sulcantur, quibus
materias suas qualitatésque communicant, nec vel subsident carnes, vel infarciuntur meatus. tan-
ta est diuini opificij excellentia & admiratio, vt aliquando summus ille naturæ laudator Galenus
substiterit, & artificij magnitudine oppressus, neruos perforatos esse non crediderit; quoniam tam
angustos meatus non posse naturam ab obstructione seruare, existimauit. Cur verò sectis aut ner-
Ad tertium. uis, aut arteriis confestim delata facultate priuemur, præsente licet spiritu; in pristinum verò sta-
tum redeuntibus protinus restituamur, maioris operæ est inuenire. videtur autem natura ita com-
paratum esse, vt non aliter membra aliunde facultates suscipientia, in actionem exeant, nisi & spi-
ritus facultatum instrumenta ab illis suscipiant, & prætereà liberam habeant & expeditam ad
sua principia continuitatem, quæ ligatura cesset, solutione redit. cùm enim in tempore & quali-
tate motus nerui cum cerebro, arteriæ cum corde concentum & motus vnitatem essent habitura,
si non in societatem vnitatémque per liberos canales neruorum arteriarúmque conuenirent, cor-
rumperetur euerteretúrque concentus ille & æqualitas motuum. quo fit, vt manens in parte ani-
malis spiritus subsultus quosdam & inæquales cõcussiones exciret, intercluса cum principiis com-
munione, siue per capitis truncationem, siue nerui aut sectione aut interceptione; motum verò
ex imaginationis arbitrio pendentem exequi nequeat. nam phreneticos vehementes habere mo-
tiones cum exiguo spiritu, non magis mirari decet, quàm quod febri laborans alimenta & at-
Ad quartum. terat & adurat sano velocius; non tamen aut delirans diu in motu persistet, aut eos edet con-
stantes & semel firmos; nec febri correptus iustam coctionis mediocritatem alimento præsta-
bit: tantùm inflammatus in delirante spiritus furibunda concitamenta mouet, nec propter
indigentiam spirituum aut diuturna aut stabilia. De proposito itaque problemate ita verisimil-
lime dictum sit.

ANIMAD-

ANIMADVERTAS ergo, velim, quomodo equidem curationem ex affecti loci notitia inuentam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. occurrit mihi [1] quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens; dixitque triginta iam diebus, ipsorum sensum se amisisse, illæsa seruata motione, sed nihil præsidij ab impositis medicamentis percipere. Ego verò id, quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tum quidem oblitus tradidi. Quippe vocato [2] medico, qui digitorum curationem susceperat, interrogaui, cuiusmodi remedia adhibuisset: quæ cùm intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consecutus fuisset. Inquirens itaque, quæ præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neque inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. captus itaque [3] admiratione rursus interrogaui; num superiorum partium aliqua icta fuisset. Ille respondit, manum quidem non fuisse ictam, sed dorsi initium fuisse afflictũ. Deinde, [4] quomodo & quando id accidisset, cùm interrogarem; respondit se, cùm Romam proficisceretur, à vehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incepisse affectum. quocirca coniecturam feci, in primo exortu nerui post septimam vertebram prodeuntis, partem quampiam ob ictum fuisse inflammatam, ac nunc [5] scirrhosam habere dispositionem. Id verò intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quòd nerui per propriam circumscriptionem, veluti vena, exorti videntur adeo, vt vnumquemque exquisite vnum esse [6] putares, quemadmodum & venam. verùm protinus ab origine multi sunt simul concreti, & communibus inuolucris cõtenti, quæ à cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorum, qui à ceruice prodeũt vltimi, humilior [7] pars ad minores peruenit digitos, per cutem ipsos continentem, ac præterea per medij digiti medietatem dispersa. Quod verò cæteros medicos in maximam duxit admirationem, quòd dimidia duntaxat pars afficeretur, id mihi persuasit potissimum eam tantùm nerui partem, quæ in cubito ab ipso egrediens, iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi præcipuè spinæ parti, quæ affecta particula initium & originem obtinebat, ipsum adaptaui. secutáque est res, vt aspicientibus videbatur & admirabilis, & inopinata, quòd digiti manus adhibitis spinæ medicamentis essent curati. [8] verùm affectu omnino summoto, orta est inter medicos quæstio, quænam sit eiusmodi neruorum dispositio, vt per ipsam, seruato eorum motu, sensus pereat. Equidem id ipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quod scilicet sensus in [9] patiendo; motus verò in faciendo aliquid, fit: quapropter, vt quis moueatur, opus est robore: sed vt sentiat, vel minima facultas sufficit. Cúmque rectè me hunc dixisse sermonem putarent: quid igitur (inquam) num vidistis aliquando contrà euenire, vt [10] seruato sensu, motus periret? Tum cæteris omnibus se nunquã conspexisse dicentibus, vnus id confitebatur, ac nomine laborantis citato, testes quoque adhibere pollicebatur. Quamuis hoc cum proposita ratione pugnare videretur, in partibus, quæ mouentur quidem; non verò sentiunt, (etenim quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, vt perdito sensu, motus à voluntatis imperio prodiens seruetur,) rursus orabant, vt causam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Ea verò (vt planè intelligunt ij, qui neruorum dissectionem didicerunt) talis est: Omnis voluntarius motus ad musculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per se, sine [11] musculo, vllam huiusmodi in animantis particulis actionem efficere potest, sed per musculos, omnes a consilio & voluntate prodeuntes motus perficiunt: ad partes verò mouendas, musculi ipsi aliquando quidem [12] manifestè perueniunt; aliquando verò per medios tendones, quos aponeurosis, id est, deneruationes aliqui cognominant. Atque ex hoc genere sunt tendones, quibus digiti mouentur, haud absimiles his, qui tem ab Hippocrate nominantur, rotundi scilicet. Si itaque musculorum neruos affici contingat, motus digitorum perit: si verò eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrumpitur. Sed, vbi [13] tota resoluuntur membra, cùm videlicet commune principium affectum est, simul & sensus & motus pereunt.

QVOD in fugiendis reliquis dialecticis fecit difficultatibus, obseruat in præsenti, vt proposito, de quo quæritur, ægro agnoscat, præsagiat, gloriosè sanet, dialectica difficultate nequaquam: ita enim tandem intelligitur dialectici esse, non medici muneris; obiter autem inter curandum, motam difficultatem non inutilem recenset.

1. *quidam*] Pausanias Syrus, de quo meminit infrà libro 3. Cap. 10.

2. *medico*] doctus ab Hippocrate monente, vt ex oblatis vestigemus morbi naturã: si enim commoda inuenta sunt, & in tempore adhibita, prauitatem morbi arguunt; si contrà, spem præstant Lepid. sec. 3. 2. citæ sanitatis, quid quod ea vocatio & commendatio præcedentis medici honestatis speciem habet, & artis authoritati accedit, quod medico impenditur.

3. *admiratione*] nam, vt quidam affectus sine recenti causa frequenter inuadunt, quales putridæ febres & tumorum genera sunt; ita alij recenté causam requirunt, vt diaria, vt in parte motus sensúsve abolitio: cùm enim toto suo ductu neruus facultatem excipiat deducátque, vnde cessabit in parte facta obstructione, non ad originem, sed ad nerui extremum insertionémque, si non externa causa obstructionem induxerit?

4. *quomodo*] vt ex ictus qualitate coniectaret de inflammatione secuta, & ex tempore de consensu symptomatis digitos infestantis.

5. *scirrhosam*] in superiore ægro supra dorsum cadente, solius meminit inflammationis; quoniam confestim vox ablata est, post septimum diem restituta: hic quoniam præcesserãt plures aliquot triginta diebus, & inflammationis quieuerant symptomata, commutationẽ in scirrhum persentiscit.

6. *putares*] lege, credere quis possit non aliter quàm venã: qui tamen ab ipso mox exordio multi sunt, constricti omnes contentíque communibus inuolucris.] cùm enim intellexisset, natura non posse mollem nerui medullam, & eam cauã sectiones in progressu multas ferre; quales vasa in cor-

Neruorum ductus.

pore & in terra ſtirpes patiuntur; mox ab initio non grandi vno caudice deduxit triginta illa neruorum paria, ſed vnicuique pari producendo duo in vertebra quauis parauit foramina inſigni magnitudine, à dextris vnum, à ſiniſtris alterum: pérque vnumquodque eorum eduxit numeroſam neruorum propaginem, quantam partium varietas, quæ excepturæ erant exigebat. Et ne per longam viam iniuriæ paterent, rumperenturúe exiles propagioes, commenta eſt ex illorum mutuo complexu & contextu funiculis ſimili, additis duabus vniuerſos colligentibus membranis, robur; vt quod ſingulis gracilitas negabat, iuncti poſſiderēt: quo artificio & ſectionis pericula cauit, & vnius caudicis firmitatem non amiſit: quæ omnia ſi tam probè meminiſſet Galenus, quam hic edocuit, nunquam in eam opinionem deſcenderet, vt crederet ad muſculi conſtitutionem neruos multipliciter in fibras, non ſecus quam ligamenta, diſcindi & interpoſita carne tumere.

Artis med. 50.

7. *pars*] huc tendit enarrata neruorum origo: ſi enim vno caudice proceſſiſſet ad brachium neruus, originis offenſam totum brachium ſentiret: cùm verò multi ſint, quorum quiſque ſuis propriiſque membranis ab aliis dirimitur, quamuis vniuerſi in vnum cumulum colligantur: potuit ex ictu vna inflammari primùm; deinde induruiſſe propago cum reliquarum incolumitate, vt ſublato à digitis illis ſenſu, nihil in tota manu aliorum offenderetur.

8. *verum*] confecto ex ſuperioribus propoſito, nempe oſtenſo eſſe dialecticā Archigenis quæſtionem, ſi quidem ea neglecta conſentientis partis affectus in Pauſaniæ digitis agnitus eſt, & prędictus finis, glorioſéque ſanatus, poterat hic finem ſermoni facere: tamen propter materiæ ad hos libros affinitatem, & ſolutionis vtilitatem, digreditur: intermiſcens quæſtionem inter conueniētes ad curationem medicos agitatam; à ſe verò explicatam.

Cap. 14.

9. *ſeruato ſenſu*] lege, ſeruato motu ſenſus periret.

10. *patiendo*] ſentire, Galeno non eſt pati, ſed paſſionem agnoſcere, libro De placit. 7. ſed cùm conſtet ſenſatio ſuſcepta imagine, quam & inanima recipiunt, & receptæ iudicio ſentiētibus proprio, ex potiore parte paſſionem appellauit.

Cap. 11.

11. *muſculo*] quod enim ſcribit libro De plac. primo; Neruus vim defert, tum quæ ſenſum, tum quæ motum efficit: ex quibus ſenſum neruus exercere poteſt, motum ſolus non poteſt: ab infirmiſſimo enim & molliſſimo cerebri exordio vis oſſa trahens, robur ſufficiēs obtinere nequibat, niſi externum præſidium moturus neruus iuxta mouenda oſſa compararet: comparat autem iuncto deſcendenti neruo validiſſimo ligamento, & interfarciente ligamenti fibras media carne. id coniunctum muſculum appellant, inſtrumentum mouendis partibus neceſſarium.

12. *manifeſtè*] ſine intercedente tendine, nempe, vbi mouenda pars infirmior eſt, vt frons, labia, lingua; grauia enim & valida citra tendines tutò non mouerentur.

Num ceſſet ſenſus manēte motu. Propoſitio.

13. *tota*] vbi per conſenſum ad principij affectum pars reſoluitur. Eſt autem principium, cerebrum & dorſalis: ſed præſtat quædam ex Galeni ſerie in examen trahere. Solutio enim propoſitæ ab eo dubitationis iis ferè conſtat: Primùm, putat neruum omnem etiam ad muſculum delatū ſen-
1 ſum tactus conferre, videlicet omnis neruus terreus eſt: obiectum autem tactus terreum: ex quo illud ſequitur, vt tactus expers non ſit neruus omnis: nam obiecta viſus vel auditus, quoniam igneam & aëream naturam habent, niſi ab igneo aut aëreo organo perſpici nequeunt. non eſt autem omnis neruus, aut igneus, aut aëreus, ſed terreus. cur ergo, inquit, muſculus deſcribitur voluntarij motus organum; cur non ſimiliter per ſenſum, quando muſculus contenti nerui nomine perpetuo ſenſu pollet? quia motus arbitrarius citra muſculum non peragitur: ſenſus ſæpe & plurimi.
2 hæc ergo in ſoluendo prima eſt Galeni ſentētia. Altera, ſi facultates duas in vno neruo conſideramus; fieri non poteſt, vt deficiente infirmiore, nempe ſenſatione, ſeruetur robuſtior mouendi functio. Tertia, quando monſtratum eſt coactam naturam à mouendi vehementia alios ner-
3 uos ad profunda oſſa in muſculos adangendos mandaſſe, alios extrorſum ad cutem, quam externa moleſtia ſenſum afficiunt, deferentes: accidátque cauſam, quæ morbum gignit, modò hos; nonnunquam illos infeſtare, pro varietate afflicti nerui ſequitur alterutrius ex duabus facultatibus aut abolitio, aut certè læſio. quæ cùm lucidè & accuratè Galenus docuerit, nimis moroſi ſunt, qui audēt illi obiectare in ſoluendo ignorantiam.

6 de vſu 27. Placit. 10.

1 motu muſc. 4.

1. de cauſ. ſymp. 5.

Proximum eſt, vt de membris quæ arbitrario motu & mouent & mouentur, diſputetur. Nam de primo mouendi organo varia quæruntur ſcripſiſſe Galenum, qui libro De vſu partium primo, muſculum id eſſe tradiderit; libro verò duodecimu tendinem, addeos muſculum antecedere, non eſſe proximum, & citra medium motus authorem. ſperant autem quidam ita pugnantes hos locos conſentientes reddere, ſi eum locum, in quo admittit muſculum, interpretentur de toto motus organo: cuius partem ſimilarem principémque tendinem faciunt: vt quemadmodum viſio oculi, ceu primi organi operatio eſt; eadem tamen ad cryſtalloidem, ceu principem oculi partem agentémque refertur: ita motio arbitraria & à muſculo prodeat primo mouēdi organo, & ad tendinem, ceu principem in actione partem, referatur. quaſi verò aut tendo muſculi pars ſit, & non magis ab eo exorta diuerſa particula: aut muſculi operatio non ſit vna, tendinis alia. præſtat ita nodum explicare, vt intelligatur Galenus initio librorum De vſu partium, nondum ſatis inſtructum nactus auditorem, craſſe primùm motus organum ſtatuiſſe muſculum, quem tanquam lectori ignotum definitione circunſcribit: cùm autem, quod hic ſcripſit, nonnunquam ipſe manifeſtè moueat, ſæpe tendinis interuentu, oportuerat id adiicere, ſed meritò ad commodiorem locum diſtulit; nam procedens capite eiuſdem libri xvi. enarrat tendinis naturam originémque: & tandem li-

Quod primū motus organum. Cap. 10. Cap. 3.

dem libro x i i. exactè primum motus organum, hoc est, sine medio mouens; inquit esse tendinem, vbicunque musculus non sine ipso ossa mouenda attingit. Et de primo quidem motore, qui mobili cohæret, ita componenda pax videtur. de vltimo verò & motionis origine, sunt qui Galeno calumnias nectant. talis est Auerrous. cùm enim Galenus tum aliàs sæpe; tum libro De vsu partium primo, enumerans ordinem motu arbitrario mouentium, primum faciat cerebrum; inde neruum, quem musculus sequitur; musculum tendo; Auerrous ita labefactat illius sententiam: Ostensum libro Physicorum 7. est, necesse esse, vt corpus, quodcunque aliud mouet, & ipsum moueatur: at qui cerebrum & nerui non mouentur; non mouent igitur membra: apparet enim moto quouis membro & cerebrum & neruum quiescere, solum musculum contrahi, & cum eo tẽdinem. non est itaque primum mouens cerebrum: qui, vt vltrò accipiat, quæ assumit omnia, non assequi poterit vnquam, quod conatur: ita enim vno ordine recensentur membra illa à Galeno, vt nomine mouentium comprehenderentur, quotquot partes arbitrarium motum conficiunt, siue sint corpora mouentia, vt musculus & tendo; siue facultatis motricis origo, vt cerebrum; siue delator, vt neruus. Sed potest ne vnus musculus plures voluntarios obire motus? Non secus quàm naturale membrum naturales: nam, vt in his, vbi vno villorum genere constat membrum, simplex sequitur motus; ab interna gulę mẽbrana deglutitio, ab externa pulsio; quãdo verò diuersitate fibrarũ constat, vt vesicę, vt vteri, vnum licet membrum pro fibrarum motarum varietate varios producit: sic musculus, si, quod crebrius est, formam obseruat villorum eandem, vnum ex eorum contractione motum habet; si plures, quod rarius est, multos. Idem verò Auerrous Galenum insimulat eius sententiæ, qua arbitratur omnis voluntarij motus authorem esse in corpore musculum aliquem; & eius, qua omnem musculi motionem voluntati subesse putat, vt reciprocent mutuò voluntarius motus, & musculi: esse enim voluntarios motus aliquot citra musculum authorem, primum affert argumentum: vermes, lumbricos, scarabeos, quorum arbitrarus motibus musculi non præsident. alterum, quod etiam in perfectis lingua exeritur; coles inflatur; ventriculus ad vomendum sine musculis excitatur, ex concepta illorum motuum imagine. alteram verò partem euerti putat productis in medium superciliorum & septi motibus, quos & musculi operantur & voluntas non antecedit. Sed quod contendit, obtinere non potest; firmis enim rationibus innituntur Galeni placita: nam omni motioni imperatæ paratum esse à natura musculum, libro De placit. primo ita ostendit: Nerui infirmitas non potest robori mouendæ partis solus sufficere; oportuit ergo aliunde suffici vires, & ligamenti carnisque accessu crassitie & firmitate ad mouendi munus proficere; vt, quemadmodum chordarum extrema arcum inflexura in se torquentur; ita nerui eo auctuario ossi proxima in musculos abeant. Nullius autem momenti est similitudo, quam de imperfectis animalibus obicit: admonemur enim pluribus, vt intelligamus, quædam opera ab imperfectis citra instrumenti interuentum edi, quæ in meliore rerum conditione sine illis perfici non possunt. quàm multa enim sine testibus semen ad prolem procreandam effundunt, quod meliora non possunt! stirpis partes excisæ germinant, non animalium. multa sine hepate aluntur, sine liene melancholiam expurgant, sine ossibus stabilia sunt, sine musculis solis neruis voluntariè mouentur; quæ omnia perfectior natura, quia operatur perfectiùs, cumulo perficit instrumentorum. Nam quod de lingua exerta quærunt, licet antiquis obscurum, tempore manifestum factum est, quo musculo contracto efficiatur: coles verò non ad arbitrium, sed ad imaginationem Veneream augetur, & ventriculus ad turpem conspectum mouetur; ita instituente & edocente natura membra illa, vt fistulosus neruus ad Veneream imaginẽ vel inuito homine attollatur in seminis eiaculationem; ventriculus ad horridi prospectum nauseet, & ad vomitum contrahatur, ne corpori noxium toleret; sed expellat. cùm ergo voluntarij non sint, musculis non eguerunt. Transeamus ad alteram reprehensionem nihilo & ipsam priore iustiorem: stat enim sententia motum musculi omnem volũtarium esse. nisi enim voluntati pareret, quorsum à cerebro appetentiæ authore neruum exciperet? oculorum verò subitus nictus, & non præmeditata respiratio, quomodo voluntatem comitentur, eadem ratio est, quæ in citharœdo tam crebro, variéque singula digitorum internodia inflectente, vt interrogatus is, qui mouet de imperio, nihil minus sensisse se dicat, quàm imperasse huic vel illi tendini, modò interno, modò externo. eadem est in eo ratio, qui per somnium loquitur, graditur, percutit; quorum nihil, cùm tamen ea voluerit, (per musculos enim executus est) recordatur. eadem in homine prætergrediente, quò tendebat, locum. Ergo facilitas illarum motionum, consuetudo, & animi in rebus aliis occupatio faciunt; vt nec imperare nos, dum fiunt, sentiamus, neque imperasse recordemur.

Quod vltimum. 2. Collect. 18. cap 3.

Vnus musculus an plures motus edat.

2. Collect. 18. 19.

Num voluntarius omnis motus authore fiat musculo.

cap. vlt.

Lib. de mot. musculorum.

ATQVE tum locum primariò affectum, ex læsorum neruorum multitudine duntaxat, inuenire poteris; idque si exquisitè cognoueris communia ipsorum principia, quæ in neruorum dissectione percurrimus, cùm nullus ante me huiusmodi dissectionem accuratè tractasset, utpote nemine non plus minus errante. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisitè cõsiderare poterit, in qua vertebra spinalis medulla sit affecta: siue tota, siue altera eius pars afficiatur: nam [1] accidit, vt dextra ipsius pars duntaxat afficiatur: altera omnino illæsa: aut è contrario, vt illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat. Atque hac ratione, interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contrà, dextra pars duntaxat & afficitur & resoluitur. vbi verò non affecta spinalis medulla, tantùm vnus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est: accidit enim interdum, vt duo aut tres duntaxat neruorũ processus afficiantur, cùm interim spinalem medullã nulla noxa [2] infestet, sic affe-

*ctus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, ut neque sentiret, neque moueretur; sed in tribus digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri, non solum ij manserunt illæsi; sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exorta distribuitur, motiones seruata sunt. Atque alius, ob casum ab alto vehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt. idem etiam in iis duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua vertebra sit affectus, utrùm in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoque medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet: communémque habere methodum, qua resolutos musculos vna cum cute, quæ sensum amiserit, obserues. nam si spinalis medulla in aliqua vertebrarum, tota affecta sit, omnes partes inferiores resoluuntur: si verò in altera parte lædatur, altera manente illæsa; partes duntaxat, quæ illi è directo respondent, resolutio infestabit: si verò nerui radix afficitur; reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur; sed sola illæ partes resoluentur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accuratè didiceris, circa resoluta[3] membra, relicta spina, non amplius occupaberis; sed huic adhibitis remediis, partem affectam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illam sequente neruus afficitur, ex musculis, & ex cute quærenda sunt nota. cutem quidem facile est cognoscere; nam oculis subiicitur: musculi verò ex actione, quæ periit, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem te exercites, & cognoscas, cuius actionis quilibet sit instrumentum: sic enim duntaxat discere poteris partes, quarum actio periit, nullo morbo[4] corporalem ipsarum essentiam infestante, aut in quibus præcedit morbus, vel fiens, vel factus. verùm morborum genera & differentias omnes ex eo didicisti libro, qui De morborum differentiis inscriptus est, atque similiter ex alio, accidentium differentias. At de causis vtrorumque etiam separatim scriptum est: in vno quidem de morbis: in tribus verò de accidentibus: in quibus exercitari oportet eum, qui facilè voluerit inuenire, discernerèque & causam, & affectum & sedem affectam. Etenim fieri non potest, ut omnia per[5] syndromas. i. concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici vocantur, huiusmodi fuerit opinio. Qui verò accuratè & præcedentia, & præsentia cognouerit accidentia, atque sic ad curandorum morborum experiētiam via & ratione peruenerit; inueniet & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id magna ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituuntur; veluti paulo ante de his, qui sensum & motum perdiderunt, ostendimus.[6] Atque non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deiicere incœpit, resoluto derepente circa sedem musculo. Quin etiam seni quondam huiusmodi euenit accidens. Atque rursus alius puer, ætatis fere annorum quatuordecim, excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul vesicam dolore. Atque alteri vrina quoque fuit suppressa: contrà, alius vrinam inuitus excreuit. Atque alius non solùm vrinam, sed alui quoque excrementa inuitus deiecit. In iis omnibus ea, quæ præcesserunt, scrutari oportet: nam[7] in totum aut refrigeratam, aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet: ictus verò, magna ex parte pluribus noxam infert: nam perrarum est, vt icta spina vnus afficiatur musculus, quoniam nerui ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. verùm, vbi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolui ipsum contingit: quanquam id rarò accidere videatur. At verò frigus sæpenumero vnum lædit musculum, maximè eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supramodum fuerit versatus. Igitur puer, cuius & vesica, & sedes læsa fuit, cùm in fluuio pisces venaretur, sic fuit affectus. Non nullis etiam in aqua frigida natantibus, idem accidit.[8] Hos itaque sic affectos, curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus verò neruorum à dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, eius principio adhibenda sunt remedia.[9] Sæpenumero etiam, vbi ab alto loco quis ceciderit, aut vehementem fortémque ictum spina subiit, inflammatio ad plures partes extensa, non solùm musculis, sed vesicæ quoque noxam intulit, quibus ob vesicæ ipsius affectum vrina supprimitur. Sunt, quibus non solum vrina, sed alui quoque excrementa penitus retinentur, affectis scilicet intestinis. Nam, vt musculi affecti actiones à consilio & voluntate pendentes; ita & vesica & intestina naturales actiones lædere possunt, eo, quod dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

CAP. 7. Atque[10] in hac re plurimùm differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse; animalibus verò instrumentis a principio (veluti lumen a sole) ipsam defluere, iam ostensum est. Ergo, vt magneti lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanens fuisset ipsorum essentia, neque arteriis; neque venis indiguissent: verùm, quia nutrimento egent, seruaréque oporteat innati caloris symmetriam, hanc ob causam & venis indigebant, & arteriis. Sic etiam musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus quàm naturalia instrumenta, & venis & arteriis indigent. At, quia cognatum sensus & motus principium non habent; idcirco neruis semper indigent, qui illis ita suppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorem affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouendi vim habent, accidit, vt ipsis interdum[12] haudquaquam affectis nihilominus earum actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet; quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant. verùm animalibus instrumentis omnibus naturalis quædam dispensatio inest; quippe & arteriarum & venarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissimè intueri, ac discernere oportet, quæ accidētia eis ea ratione, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleāt euenire: veluti alterari (vt ita dicā) a vicinis ipsis, vt naturalia, alterationem verò sentire, vt animatis, euenit. sic oculis quoque sæpenumero contingit: nam vapores a ventriculo elati ipsos omnino alterant. verùm tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificam facultatem

cultatem.voco autem exactam,quæ minimas quasque res cernere potest.

ADIICIT postremo §.necessaria ad curationem in morbis per consensum;docens,quæ in corpore membra hoc genere affectionum laborent;quæ minimè.

1. *nam accidit*] quod anatomicis admirationem pariebat,sed explorata dissectio duplicem meatum spinalis commonstrat intersepto medio diuisum non aliter,quàm in cerebro.

2. *infestet*] recenset impeditæ facultatis species;alteram,vbi dorsalis tota obstruitur:secundam, vbi altera eius pars:tertiam,vbi vna aut plures nerui propagines. prætermittit speciem ex cerebri apoplexia pendentem,in qua fons ipse patitur,quoniam solos eos recenset affectus,in quibus dissectionis neruorum cognitio necessaria est;quod apoplecticis non euenit, in quibus vniuersæ partes ex æquo afficiuntur.

3. *membra*] impositione localium.

4. *corporalem*] nam spiritalis vel incorporea facultas mutata est,sed non apparet, quomodo pars per consensum patiens siue deficiente facultate,siue materia, ægra nõ sit:si enim conuertitur cum definito definitio , erit effectus præter naturam actionem sine medio lædens morbus : is affectus possidet consentientem partem: morbus igitur. præterea si per consensum ægrotat : ægrotat sanè. Galenus tamen cùm appellet passiones talia,hic à morbis excludit, addens morborum genera alibi explicata esse: cùm verò nec vllus similarium,nec organicorum aut communis infestet consentientem partem:quis non videt morbi expertem esse : cùm tamen patiatur: nec enim audiri digni sunt,qui ea vitia compositionis astruunt,deprauata societate. cùm ergo instant , in parte affectum esse lædentem sine medio functiones,verè assumunt esse in corpore eum affectum;sed non in consentiente parte,sed in primaria,cuius & morbus est.altera consecutio peccat in eo elencho,qui est à dicto secundum quid ad simpliciter. Morbus per consensum an morbus.

5. *syndromas*) de quibus libro Methodi 2. disseruit,ostendens longè plures esse morborum species,quàm explicatas ab empiricis syndromes. Cap.4.

6. *atque non*)profert exempla nonnulla affectorum neruorum, in quibus auditorem erudiat internoscere proprios à communicatis morbos:recenset verò ætates puerilem maximè & senilem,in quibus neruosæ partes imbecillæ per naturam,facile offensæ sunt.

7. *nam in*)lege,nam omnino aut refrigeratio aut ictus iuxta ipsorum præcessit spinam : sphincter enim vterque cùm spinæ iunctus sit, nec possit solus ab interna causa resolui, relinquitur,vt præcesserit externa aliqua occasio mali iuxta spinam:frequens autem est ictus;qui, cùm penitiores etiam partes,vbi nerui siti sint,contundat,& eos inuicem implexos,aut saltem qui in aliquot subinde ramos dispergantur,fit,vt ictus rarò vnam tantùm partem offendat , reliquis illæsis : licet rarum id sit,accidit tamen,& præcessit non ita pridem historia de Pausania ex ictu læso , in solo digitorum trium sensu:& crebrò multarum partium sensus motúsque vitiat. Altera occasio refrigeratio est,cui malo temperaturæ suæ nomine nerui patent: sed ea,quoniam proxima tantùm & cuti vicinos musculos lædit ; sequitur , vt vnus ex musculis aliquis maximè sublimis, & refrigeranti proximus,capiatur solus. Petitur ergo non negligenda causæ coniectura ex offensa parte : quæ,si multiplex est , ictus suspicionem facit;si singularis , magis refrigerationis; licet nihil in iis perpetuum sit,& percussus musculus aliquando secuta duritie,vnum tantùm membri motum sustulerit,& refrigeratio spinæ nonnunquam pariter multos.

8. *hos itaque*) quoniam proprio musculorum affectu laborant.

9. *sæpenumero*) in validissimis casibus inflammatio non solùm occupat ictus locum, sed ad vesicam extenditur , & nonnunquam intestina occupat:partes autem inflammatæ tactũ non tolerant, tantùm abest, vt contractionem villorum ad excretionem contenti ferant; ideo excrementa cohibentur.fieri verò etiam potest,vt, læsa spina propter abolitum sensum,excretrix ab opere ferietur, morsum excrementi non sentiens.

10. *atque in hac*] colligit alteram internotionem morbi proprij ab eo,qui consensu gignitur ex natura partis petitam:si enim membrum patitur,qua naturale est, alterius consensu pati non potest.quæ enim innatis reguntur facultatibus,quod in arte Medica dixit , quomodo alterius membri morbo,cuius non fruuntur ope,laborabunt?scilicet facultatis propriæ oblæsione:nam illa consensus specie,quæ materiæ priuationem respicit, laborant naturalia in hydrope membra. sin qua parte animalia sunt;possunt ipsa,non mutata, in actione deficere ob deficientem vim aliunde accedentem mutuatámque : possunt & qua naturalia sunt,nutriuntur enim etiam ipsa,proprio malo succumbere. Cap.8.

11. *nequaquam læsis*) pati membrum omne, cuius læsa actio est, multis ostenderat ; nec oblitus modò negat illa læsa,sed discernit pati & læsum esse,vel ægrum:nam,vt læsio & morbus constãtem affectum indicant,qui in parte consentiente non reperitur ; ita pati pendentem, quem in consentiente parte agnoscimus.Sed accuratius disputandum de proposito est. Primùm, animales illæ facultates non in omni animalium genere similiter pendere accipiendum est ; sed in quibus spiritus crassior,caro densior est,vt in anguillis & lacertis,aliquot etiam horas abscisso facultatis fonte cõstat in membro facultas:vbi contraria est spiritus carniúmque constitutio, ne breuissimo quidem spacio. Naturales verò facultates alitioni accommodæ,ita innatæ audiendæ sunt , vt aliena ope non indigeant , siue ad primam in membris impressionem, siue ad posteriorem tutelam: id enim quidam inuenerunt sequentes corruptam Auicennæ versionem, in qua legebant , si via inter os & Discrimẽ animalium & naturalium facultatum. Prima 1. doct. 5. a.

hepar clauderetur, & os nutrimentum haberet, non nutriretur. constat autem legendum esse, os nutriretur non modò ex Bellunensi admonēte, sed etiam ex hoc loco; si enim ex iecore exspectant ad alitionem subsidium membra, fiet necessariò, vt nonnunquam ob iecoris morbum partes malè alantur; atque adeo, quod hic apertè inficiatur Galenus, laborabunt consensu naturalia non ali-

Naturalis an ab hepate.

ter quàm animalia membra. Sed maior machina demolienda est: citatur enim Galenus multis in locis, tres recensens facultates, quibus corpus vniuersum gubernetur, oriríque à tribus fontibus, cerebro, corde, hepate affirmans: deriuaríque per canales totidem neruos, arterias, ve-

Artis medicæ 2. praef. 37. Infra lib. 5. & 7. Ther. vlt. art. med. 95.

nas: quod tam pugnat cum præsenti sententia, vt multi ex iis, qui partes Galeni sequuntur, manus dent, & pugnare secum Galenum dicere audeant. Alij moderatiùs delationem facultatis interpretantur sanguinē gignentis non in membra, sed in venas ab hepate oriundas; qui tamen non considerant nihil in eo opere præcipuum speciáléque iecori inesse; nam & ventriculus, vim, quæ succum efficit, gulæ intestinísque impertit; nec tamen idcirco principalis nomen obtinuit. Adde

6. Plat. 10.

quòd eam facultatem non communicat cum Galeno corpori, sed solis venis. sed in eo sita est iecoris facultas communicanda, in quo & illius principatus inter membra, nempe in mandando toti non facultatem vllam, qua membra indigerent, sed materiam vtilem, ex qua alerentur; cúmque in iecore facultas, sanguinem creans, resideat, alimentum toti corpori conficiens, idémque iustè pro partium varietate distribuens; non minus principatum in corpore obtinere dicetur, & corpus vniuersum gubernare, quàm cor; quia calorē tuetur in illis, & cerebrum, quod illa donat sentiēdi mouendique facultate. fungitur enim principis munere, & qui dignitatum officia distribuit, & qui salutem ciuium tuetur; nec minus, qui sumptibus suis familias alit ita libro De pla-

Cap. 10.

cit. sexto definiebat Principale membrum Galenus, id quod vel facultatem toti largitur vel materiam. Illud verò inquisitione dignum, inuentu iucundissimum fuerit, quorsum natura alias ex animæ facultatibus voluerit esse membris omnibus innatas, vt sibi ipsis sola membra sufficerent, non exspectato aliunde subsidio, vt in nutritoriis; alias nempe animales membris non addixit; sed cùm

Art. med. 9.

Cur facultates aliæ sint innatæ, aliæ influentes.

membra per se ad opus inepta sint, earum auxilio adiuuantur, & ad opus idonea redduntur. Nam, quod Turisanus ait, varietatem hanc functionum ex Platonica factione ortam, Peripateticos non recipere, parum consideratè dictum est: verè enim Galenus putans demonstratas à se tres esse animas, substantia & locis in corpore dissidentes, colligit nutriendi quidem vim habere sedem in iecore, sed tamen toti corpori communem esse & insitam; reliquas duas; alteram in solo cerebro; alteram in corde residentes influere per quædam interualla membris, certis quibusdam canalibus. & eò tendit, quod hic seiungit naturalia ab animalibus membris. quam explicationem Peripatetici, vnam in corpore animam cum vniuersis facultatibus asseuerantes, non admittent: varietatem tamen inter animæ facultates fateri coguntur, intuentes singulas partes citra influxum qui-

Lib. 2. 60.

dem alij; non tamen sentire, aut moueri. itaque Alexander inter eos vel nobilissimus in Problematis, quærit, cur natura quasdam facultates liberas effecerit & integras in membris, alias pendentes ab externo adiutorio & sepositi membri influxu. fortè verò ab illo subtilius quæsitum, quàm solutum est. quoniam, inquit, alitionis ratio continua opem alienam desiderare non poterat: sensationis verò motionísque opera quæ longis temporum interuallis cessare oportebat & intermitti, alieno auxilio iuuari poterant. quasi non multo vrgeat magis pulsationis opus, cuius intermissio vel momentanea hominem tollit è medio, quàm arteriæ, nisi corde mandante, exercere non possunt. Et non præstaret membra suo ductu & facultate temperamentóque innatis obire vniuersa animi munia, siue perpetuò, siue intermissis spaciis exequenda, quàm humanum opificium tam multis & variis canalibus facultatum perforari, cum quotidiano obstructionum discrimine periculoso illo & difficultatum plenissimo: siue enim ciuitatem consideres, siue domum, nihil magis eas reddit iniuriis & casibus obnoxias, quàm continuitatis illa per aquæductus & meatus seiunctio: hominem verò obstructio vasorum febri obnoxium & putredini expositum reddit, vna omnium causarum maximè. Alio ergo diuertendum est, si fortè contingat aliquid inuenire, ex quo rei explicatio petatur. cúmque intueamur animalia, quæ insecta vocant, quorum natura minorem rationem formationis habuisse vidētur, ea tamen diuisa, suis portionibus sentire & puncta contrahi; certum est posse naturam partibus tribuere id instrumentum sensui motuíque appositum, & sufficiens etiam sine alieno subsidio, cumque id perfectioribus negauerit, maius aliquid quæsitura negauit, non inuidens meliora. Ergo ad exactam rerum externarum comprehensionem, cogitationem, & discursum, decebat non modò singula sensoria qualitates sibi subiectas agnoscere, sed esse in corpore membrum ceu sensuum fontem, in quem omnes simul confluant sensoriorum conceptus: ita enim ex coniunctis illis multa agnoscentur, quæ necessariò laterent, nisi in vnam aliquam corporis partem conuenirent. In hunc vsum sensuum organa à cerebro exspectant instrumentariam ad sentiendum lucem, ne possint sibi solis suos retinere conceptus, si eos innatis facultatibus consequerentur: sed recipientia à cerebro vim eandem confestim remittunt, idolis obiectorum onustam & veluti formatam. musculos verò oportebat non suo impetu temere duci, sed pro imaginationis imperio, vt percepta vtilia prosequerentur, noxia refugerent: id quod sine facultatis a cerebro defluxu obseruari non poterat. concentum ergo quendam esse decebat in perfectæ cognitionis animalibus sensoriorum ad cerebrum, cerebri ad musculos; cui obseruationi mirificè deseruit exspectatio dictâ facultatis. In arteriarum pulsu alia, sed similis ratio est. nisi enim simul vniuersæ arteriæ cum corde distenderentur, simulque contraherentur, eueniret vt mutuò secum

pugnarent

pugnarent & frustra monerentur, cùm exclusus à corde aër in arterias recipi non posset. Ab hoc discrimine liberat expectatio illa à corde impellentis facultatis, vt nec distendi queant, nisi vim distensionis à distento corde excipiant, nec contrahi nisi à contracto facultatem subsidendi comparent. propter dictas commoditates, quas nutritio & caloris innati conseruatio non habent, melius aliquid perfectis animalibus prouidente natura, pendent influentes aliunde facultates sentiendi, ex arbitrio mouendi, pulsandi.

Sequitur vt expendatur venarum arteriarúmque, de quibus author meminit, vsus, repetito paulo altius exordio. corpora omnia sublunaria tempore marcescere, minui, & perire necesse est; & vicinorum quibus circundantur contraria vi, & caloris interni actione. dum enim humidum sibi iunctum calor attenuat, & in flatum vertit & dissipat, deficiunt omnia. natura verò, cui nihil est magis in votis, quàm vt durent condita omnia vel incorruptione sua se tuentia, vel generatione substituentia, vt sint semper, quod Aristoteles dicebat, conditionémque subeant, quo ad possunt, diuinam; corporibus iis ortui interituíque obnoxiis ita prouidit, vt quia immutabilem statum fluxa conditio non recipiebat, innata accrescendi vi assumpta reparent, & deficientia reficerent, & instaurarent. cúmque eam vim omnibus, quæ apud nos sunt, corporibus iustè donaret & benignè; pro eorum varietate reparationis formam sapientissimè temperauit, ita diuersa ratione commutans. Corruptibilium corporum quadruplex est omnis differentia. Elementa simplicia pariter & similiaria sunt: metalla, lapides, mineralia mixta, sed similaria. stirpes & demum vegetabilia mixta dissimilaria. animalia præter hæc supremum obtinuerunt dignitatis locum. Ergo elementis vires indidit seminales, concedens duas cuique qualitates, quas agentes ab opere nuncupamus; quoniam solæ possunt, quicquid accedit familiare & alimenti vicem explens, sibi attemperare, & in propriam naturam vertere: quod quid aliud est, quàm familiare sibi proximum iungere, & sua similitudine induere, & eius appositione accrescere? mixta similaria agente compositionis propriæ temperamento, non secus quam elementa, proxima quæque dum sibi adiungunt, alterant, & sui similia faciunt. id quod priscis non satis exploratum frequentia experimenta docuerunt. lapidicinæ & metallorum fodinæ dum ex parte exhauriuntur, tempore conspiciuntur extendi, augerique parte altera, permutato eo, quod proximum accesserit in propriam naturam substantiámque; vt iam ab eo euentu Græcis metalla dicta sint; quoniam alia post alia inueniantur. nec semel visum est, vt accrescente vel lapide vel metallo, ligni frusta aut ferri, quæ in metallum mutari non potuerunt, in medio manserint, vndique augescente pristini metalli vel lapidis natura. Insulæ verò quædam repente exorientes & subsidentes, ad hunc subterraneorum ortum, interitúmque, augmentum, decrementúmque verisimillimè referuntur. Ita similaria corpora & simplicia & mixta temperamenti actione, quod solum omnium qualitatum, imò & accidentium in hunc vsum agens natura produxit, extrema sui parte aluntur & tanquam gignuntur, quicquid vno perdiderint extremo, altero instaurantia; quoniam similaris natura partium omnium vnitate constans, vndecunque sine incommodo & substantiæ varietate restitutionem admittit, contrà quàm dissimilaria: quæ iam Aristoteles ideo animata vocat, quia animam definit esse corporis organici formam. hæc enim cùm postulent, vt variæ, quibus constat, partes augeantur; fieri haud potuit, vt altero tantùm extremo augescerent, sed indigent deferente alimentum ad singulas partes; vt, quod similare corpus in vicino, vnaquæque similaris in stirpibus pars & animalibus in eo quod accedit, alimento efficiat: accedere autem, nisi per vasa feratur, non potest: sunt igitur vasa animatorum alitioni necessaria. esse enim ductus alimenti in plantis oblongos ceu riuos quosdam, aliturum succum deducentes, facilis in longum fissura, difficilis in transuersum ostendit. & in plantis vasa constituta sunt oblongis inanitatibus, quas circunstant densatæ partes: in animalibus non secus, quàm organa reliqua, vasa maiore artificio constant ex sui generis perforata membrana formationem obtinentia. Postremum corporum genus sensu motúque excellens manifesta caloris vehementia antecedit: vnde minor animalium & magnitudo & vita emanasse videntur, absumente caloris copia vitæ principia. Accedit verò etiam, quòd innatus calor in plantis soli vacans alitioni plus promouet, quàm in animalibus ad animi etiam cogitationísque opera intentus: nam & inter homines ipsos, qui vitam in studiis ducunt & meditationibus, minus vegeto corpore habentur. Id tamen vtcunque definiatur, certum est animalium partes tanto calore superare vegetantia, quanto motus maiore calore quàm nutritio obitur. huic in membris calori tuendo arteriæ suum vsum præstant, non quidem gignendi temperamentum; quod nisi cuique membro in ortu natura optimum sufficiénsque tribuisset, accusanda imprudentiæ imbecillitatísque foret; sed manendi, durandíque præsidium. quemadmodum enim externo igni, cuius tenuitatem vis nulla, ne euolet, cobibere potest; diuturnitatem suffuso alimento & parata ventilatione paramus; & cordi tum vbere per cauam venam sanguine, tum plurimo per guttur aëre: & fornacem figulinam apertis fenestris superna parte & suffectis fomentorũ fouemus facibus: nõ aliter membrorum calorem arteriæ continent, dum arteriali sanguine spiritúque, demum calore alunt, eundémque per tunicarum distentionem ventilant. In hunc puto modum arteriarum non minùs, quàm venarum, vsum in animantibus patere. Id vnum reliquum est, quod moneri possit, si vim exspectant à corde arteriæ pulsantes non aliter, quàm partes à cerebro vel sentientes vel motæ; quî factum est, vt Galenus venas & arterias naturalium munerum esse instrumenta velit, naturaliúmque nullum per consensum laborare aut influentes facultates excipere? quod tamen promptam habet diligenti expeditionẽ, si considerauerit

Venarum & arteriarum vsus.

2. De anima. 4.

Rerum durationis varietas.

2. anima 1.

De vsu puls. 4.

partem, quæ vita destituitur & innato calore priuatur, quod malum gangrenam dicimus, ideo affici, quia propriæ arteriæ extra non solum intro plenæ distendi nequeunt, & prohibita pulsatione vita priuatur, commercio verò cordis idcirco euenire non potest, quia multo ante occupare mortem necesse est, quam cor pulsationem deserat, & eam membris tribuere cesser.

Postremò de similitudine nutritoriæ in membris facultatis ad eam vim, qua magnes ferrum al-
2. Collect. 7. licit, dicendum est. Suspecta enim fuit cum aliis tum Auerroo, quasi senserit Galenus nutritoriam
Facultas naturalis an natura. vim animam non esse, sed innatam aliquam facultatem instar aliarum, quæ ex natura rebus insunt.
Nú igitur plantæ & animalia ipsa, qua parte aluntur, animata sint, an inanima, non conuenit Ari-
2. anima 2. stoteli cum Stoicis; Aristotele animam esse ostendente. Stoicis cótra naturam. Et Galenus quidem
1. Natural. 1. qui secutus cum Stoicis Platonem naturam appellat, sequitur vulgi appellationem, qua φυτὰ, id est, naturalia compellant; cúmque ab anima dicantur animalia, nec stirpes quispiam animalia fa-
2. anima 2. cere ausus est, nihil causæ videtur, inquit, cur animata credantur. contrà Aristoteles & post eum
Aphrod. 1. de anima. Alexander multis causam suam suadent. primùm naturam ab anima separare videtur facultas in-
2. Phys. 1. nata mouendi, vel ad vnam vel ad plures locorum differentias. est enim natura initium motus &
Ratio quietis eius, in quo est ad vnam tantú loci differentiam, anima ad multas: atqui vis plantæ alimen-
1. tum mouet sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, in quo côuenit cum vi animalium, quæ pro
2. arbitrio mouet: erit igitur anima. præterea viua esse plantas, & semina, non solum animalia vel Ga-
Lib. de Maras. 1. lenus ipse cum vulgo fatetur: vita autem separat animatum ab inanimo. Quin etiam animalia, cum non polleant eisdem in omnibus animantium generibus potentiis; fit, vt amissis omnibus aliis, adhuc vita priuata non dicantur; sublata verò altione, confestim mortua dicuntur: vis ergo illa alendi animam & ea sola tuetur: nec enim homo, si mania desipit, si resolutione neruorum torpet, vita functus est; sed cùm ali amplius non potest: quid ni igitur erunt animæ participes stirpes, quæ po-
3. tissimæ animæ facultatis experres non sunt? Addit verò Alexander: animalium semina, dum animalia formant, vi animæ funguntur; nec verò dissimiliter plantarum semina, germina fingunt: animæ itaque facultate & ipsa munus formationis perficient: Si verò semina plantarum animata ipsas plantas, quarum partes & germina semina sunt; quis dubitet animam continere? Nam quod populus animalia sensu motúque definiat. illa ratio est, quòd nomina sæpe tribuantur, non à simplici facultate, sed à præstanti; sic cursores non sunt, quicunque currunt, sed qui celeri, perpetuóque cursu itinera conficiunt. Sic animalia, quæ anima non quauis pollent, sed illa sensus capaci. eiusmodi cùm subtiliter intorqueant Peripatetici, eludit Galenus quasi nugaces, & solam nominis animæ pro-
4. de vsu 13. prietaté agitantes. contrà conatur Auerous rei esse, nô nominis pugnantiam. Et est illa quidem con-
2. collect. 7. trouersia aliqua ex parte nominis, partim etiam in re discrepantia; appellanda ne sit forma illa & actus plantarum, quo & viuunt, & aluntur, anima an natura, dialecticum est non philosophicum. num verò ea siue forma, siue anima temperamenti proprietas sit, an diuinius quiddam, & quod temperamento imperet; id verò & physicum problema & medicum est, non nomen agitans, sed rem. In quo, vt Galenus hic & libro, Quod animi mores] eo inclinat, vt opinetur non esse animam superius aliquid ad temperamenti proprietatem; sed quemadmodum à sua mixtione temperatarum qualitatum magnes vim, qua trahit ferrum, obtinuit; à suo etiam temperamento carnem obtinuisse, sanguinis tractricem, coctricem, retentricem, & expultricem: ita ab eo meritò nobis recedendum est; tum propter sapientiam, excellentiámque operum, quæ in stirpium formatione, ger-
2. temper. 4. minatione, incremento, & duratione conspiciuntur: tum, quod Galenus ipse aliquando rei magnitudine oppressus, nobis acclamat; dicens, arduam esse quæstionem, sit ne formatrix ex qualitatibus quatuor, & Aristoteli dubitatam, esséque rationi consentaneum, qualitates harum actionum organa esse; formatorem verò alium. Ita alimenti per membra progressum pariter & mutationem anima operatur, vsa qualitatum temperamento. conuenit tamen huic tractioni cum magnetis tractu. quemadmodum enim ferrum suspensum retinent in medio aëre pergrandes magnetes, angulis
Sanguis quomodo ad mébra mouetur. domus affixi: ita in viuo animali sanguinis fluuij per corporis proceritatem pendentes ascendunt, superiorum membrorum sugédi vehementia, ceu magnis quibusdam magnetibus coërciti, & descendere prohibiti; qui vniuersus sanguis suspenso animali confestim subsidet. Nec enim audiendi sunt, qui acutiùs quàm verius motum hunc alimenti ad sua membra non trahentibus membris
8. Phys. 4. tribuunt; sponte sua deducto alimento. putant enim, quemadmodum in elementis accidit, vt ex qualitatum impressione sequatur illius alterius elementi motus, & aqua ab igneo calore excalfacta, extenuatáque in leues halitus soluitur: ita partes sanguinis, vbi aliquam membrorum similitudinem susceperunt simul ex ea similitudine motum ad eas partes comparasse, quibuscum iam temperamento consentiunt. Sed enim si membri forma motus ad certum locum author esset, non aliter quàm ignis forma consensus; par erat, vt indepta ad brachij carnem similitudô sanguinis, ad brachium moueret: si verò caro deorsum tantùm vergit, nec alia est in vlnæ carne, quàm in tibiæ motio, quomodo non fuerit stultum eam similitudinem motionis variæ in sanguine causam opinari: præsertim, cùm peculiares illę similitudines membrorum non recipiat in vasis sanguis, quo tempore mouetur; sed posteaquam membris adiunctus est, vnde non recurrit amplius. Adde, quod non conueniret sanguinis motui cum ferro, quod Galenus putat, si ferrum traheretur, sanguis sua ipse sponte conscenderet. sed sit disputationi modus.

DE LOCIS AFFECTIS
LIBER SECVNDVS.

C VM duo priores libri huius tractationis de Symptomatis agant, deducentibus ad affecti loci notitiam, ſimul & ad ſpeciei affectus inquiſitionem, quæ quot numero ſint capite 5. ſuperioris libri traditum eſt; huic libro genus dolorum diſſerendum ſeruatum eſt; in quo, ceu difficiliore & erroribus magis peruio, longior eſt Galenus, quàm in ſuperioribus ſymptomatum generibus interpretandis. Secatur autem in partes quatuor. Prima diſputat de dolore ſtupido & pulſante, de quibus Archigenes primo loco docuit, ſed quamuis ſuperioribus omnibus medicis exactiùs, & ipſe tamen non ſine errore. Secunda profert ſententiam ſuam, §. at pulſus. Tertia reliquam Archigenis de doloribus ſeriem in examen ducit recipiens ex ea vtilia, reiiciens inutilia, cap.2. Poſtrema ſeparat notis, quod hactenus non fecerat, primarios à conſentientibus affectus, cap.3.

SECTIO PRIMA.

[1] *SCOPVS eſt, hortante ſemper Eraſiſtrato, exercere mentem cum aliis artis operibus; tum verò in ea, quam nunc propoſuimus, affectorum locorum notitia, circa quam [2] tres ſunt exercitationis modi: vnus circa ſingulas corporis partes, quas locos nominant: Alter circa cauſas & diſpoſitiones: Tertius eſt circa accidentium differentias. Igitur a locis ſumptus modus, huiuſmodi eſt: Affecto cerebro, huiuſmodi ſeparatim eueniunt accidentia: ventriculo affecto, hæc ſunt propria: colo affecto, hæc: atque in reliquis ſimiliter. A diſpoſitionibus & cauſis, talis eſt: [3] inflammationis ſeorſum, huiuſmodi ſunt accidentia: ſcirrhi, huiuſmodi: refrigerationis, hæc: [4] plenitudinis, hæc: διαφθορᾶς (id eſt, [5] corruptionis ciborum) hæc. Ab accidentibus, vt hoc doloris genus haſce diſpoſitiones portendit, aut hoſce locos: tuſſis verò hæc: ita & vomitus, ſanguinis profluuium, fluor alui, conuulſio, rigor, qua eſt concuſſio totius corporis, horror, delirium. [6] cùm enim hæc omnia inter ſe hoc pacto diſtinguuntur; facile intelligetur, quid vel bene, vel malè dictum fuerit. Quod verò ſic ſeſe res habeat, planè diſces, ſi ſingula conſideraueris.*

EXEMPLI cauſa, ne te longius ſuſpenſum teneam, cùm in hoc genere multus ſit Archigenes, qui ex dolorum differentiis locos affectos ſignificari exiſtimauit; exactè ſuper his conſiderandum eſt. Nam ſtupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit: ſed planè peccat: [7] quippe cùm ſtupor a frigida diſpoſitione oriatur, non in neruis duntaxat, ſed & in venis, arteriis, carnibus, membranis, tunicis, & cute erit. Igitur, ſi ob id, quod hæc omnia per neruos ſenſum habent, ad neruos diſpoſitionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias propriè ad neruos pertinere dicit? Quippe, dolor triſtis ſenſus eſt: ſicuti voluptas, blandus eſt ſenſus. Ergo non ſolum ſtupidus dolor, in neruis eſt; verum etiam reliquorum dolorum omnium, quos ipſe quoque Archigenes deſcripſit, vnuſquiſque. Quod ſi [8] rem accuratiùs inſpexeris, haudquaquam doloris ſpecies dicendus eſt ſtupidus dolor: veluti neque vlceris ſpecies, vlcus [9] inflammatum. Sed duarum potius rerum, in his quidem vlceris & inflammationis; in illis verò doloris & ſtuporis concurſus eſt. Etenim ſtupor refrigerationis inſignis eſt; idcirco corporibus ita diſpoſitis & ſenſus & motus difficultatem inducit. quemadmodum completa refrigeratio, & ſenſum & motum omnino tollit. Sed, quod ſtupor diſpoſitionis ſit nomen, non ſenſus aut doloris, ſic dicente [10] Hippocrate, declaratur: ſtupor enim mediocris dolorem ſoluere poteſt. Nam ſtupor ob refrigerationem fit, vt planè videre eſt in his, qui in hyeme per frigora proficiſcuntur, atque in refrigerantibus quoque medicamentis: nam, ſi extrinſecus immodicè adhibeantur, particula ipſa ſtupida euadit, quæ deinde ſenſum quoque omnino amittit, ſi vehemētiſſime refrigeretur; idque non ſolum à medicamēto, ſed etiā à circūfuſo nobis aëre. Equidē noui quoſdā adeo refrigeratis pedibus, vt in primis quidē ſenſus periret, ſequētibus vero deinde diebus emortui pedes putreſcerēt. Ergo, vt perfecta refrigeratio & ſenſum penitus aufert & motū; ſic moderatior & ſenſus & motus difficultatē inducit: nominaturque (vt dixi) huiuſmodi refrigeratio, ſtupor. [11] Itaque ſtupidū dolorē diſpoſitio efficit frigida ſimul & dolorifica, indicante id nomine, nō doloris (vt dixi) differentiā, ſed dolorē ſimul, & frigidam diſpoſitionem, aut [13] ab ipſa inductam particula, & ſenſus & motus difficultatem. [14] conſtat autem, quod [15] conſtrictas vehementer particulas, atque eos quoque, qui torpedinem animal, dum adhuc [16] viuit, tetigerint, ſtupor infeſtare ſolet. Et quibus membrum aliquod ſtupidum fuerit, ii, quicquid tetigerint, obſcuro & hebeti ſenſu percipiunt, neque moueri poſſunt: ſi verò moueri cogantur dolent. At citra hoc, quod moueri ſentent, affectum ipſum ſtuporis haud obſcure ſentiunt, ſed tum nequaquam dolent. Proinde malè Archigenes enunciauit, ſtupidum dolorem ad neruos propriè pertinere. Stupor enim diſpoſitionis, non loci affecti indicium eſt.

CAP. I.

IN diiudicanda Archigenis priore ſentētia præmittit procemium veluti occurrēs iis qui ſermonis longitudine grauabantur, docēs exercitia rerum vtiliſſimarum ita ſolum comparari. Et ſtatim cenſet de ſerie doloris ſtupidi 2.§. Atqui paulò poſt, agitat eiuſdem de pulſatorio ſententiam.

1. *Scopus eſt*] in accuſatione Empiricorum, de quibus libro tertio diſputabitur, citat Eraſiſtratum commendantem in morbis rectè curandis non concurſuum empiricorum compendia, ſed exerci-

tiorum longitudinem quam dogmatici ſequimur, & alias ſemper, & in dignotione locorum affectorum;quam partem ceu minime neceſſariam empirici negligebant.

2. *tres ſunt*] Primæ quidem duæ tractationes ſeiunctæ ſunt mutuo, altera incipiens à partibus inquirens ſymptomata; altera ab affectu & cauſa ad eadem ſymptomata & indicia progrediens: tertia exercẽdi ratio à ſymptomatis progreditur ad locos, & affectus,& cauſas,inuertens ordinem priorum exercitiorum,non tractans ſeparatum aliquod argumentum. Et hæc quidem poſtrema in duobus prioribus libris exercetur,ſicut priores duæ in ſequentibus quatuor.

3. *inflammationis*]exempla diſpoſitionum.

4. *plenitudinis*]exempla cauſarum.

5. *corruptionis ciborum*]abundat (ciborum) opponit enim plenitudini humorum vitium.

6. *cùm enim*]ratio cur interpoſuerit proœmium,vt ex exacta rerum diuiſione certius feratur de ſcriptis ab authoribus iudicium,quale de Archigene ferre conatur.

7. *quippe cùm*]prima è tribus Galeni in Archigenem ratio: Si eſt proprius neruorũ ſtupor propter cauſam ſentientem,quæ vis eſt neruorum,omnis dolor eſt neruorum proprius:ſin propter ſenſatũ ſtuporẽ,non eſt ſtupor propria neruorũ affectio. Sed quomodo idem paulò poſt ait,(ſi ſtupide pulſat muſculus,ſcire licet diſpoſitionẽ in muſculi neruis conſiſtere, quippe ſtuporis diſpoſitio inter reſolutionem & integrã valetudinẽ media eſt) quod ſi ibi propter præſentẽ pulſationẽ,quæ calorem indicat partis,non poteſt referre ſtuporẽ ad carnis refrigerationẽ vel vaporũ,ideo cogitur ex ſtupore arguere incompletã nerui obſtructionẽ:quomodo in vniuerſum hic definit ſtuporem,quòd ſit valida refrigeratio. ſi verò ſtupor diſpoſitio eſt inter neruorũ ſanitatẽ & paralyſim media, quomodo nõ referetur ad neruos ſtupidus dolor nõ inſentiẽtis,ſed inſenſati ratione: ita nõ efficit quod vult aduerſus Archigenem Galeni ratio.Si enim eſt ſtupor nerui affectio,perpetuo dolorem ſtupidum ad neruos pertinere quis dubitet? Nec probabile eſt,vt accedẽs cauſa refrigeret carnem aut cutẽ vſqueadeo vt facultatẽ minuat ſentiẽdi,neruũ verò per carnẽ cutẽmq; ſparſũ tanto frigidiorẽ non refrigeret. Accedit quod neruus dolẽs contrahitur, & cõtractus dẽſatur,vt minus recipiat ſpiritus eius,qui ſenſum gignit;quò fit,vt cũ ſtupore dolor magnã faciat cõiecturam dolẽtis nerui.

8. *quod ſi rem*] ratio ſecunda. Male inter dolorum ſpecies numerat ſtupidum,cùm ſtupor morbi ſit,non doloris, ſpecies. quod ſi dolor non locatur ſub morbi genere, ſed ſtupor,conſtat non eſſe doloris differentiam ſtuporem. Sed medicum (dicet Archigenes) decet, ea omnia dolorum differentias conſtituere,quæ referentes ægri tanquam ſpecies narrant dolorum. Eò enim rendit iſthæc conſideratio,vt ex relatis ab ægro de dolore, attingamus & locum & affectum. quid quod vulgus etiam frequentem dolorum ſpeciem facit, quo crura nephriticorum ſæpe afficiuntur (dormente) nec enim id modo quærimus,quales ſint propriæ maxime,ſed quę ægro familiariſſimæ differentiæ. quod ſi differentias appellare non placet,certè ſint adiuncta.

9. *inflammatum*] artis medicæ 92.

10. *Hippocrate*] 5. Aphoriſm. 25. ita autem confirmat Galenus: Dolor dolorem in eadem parte factum ſoluere nequit,ſed augere:ſoluit verò ſtupor. non eſt igitur ſtupor dolor.

11. *quoſdam*]de quibus meminit De differentiis morb.cap.5.

12. *itaque ſtupidum*] ita melius quàm Græcè. Emendanda eſt enim Græca lectio ex antiquo interprete & orationis ſerie.

13. *aut ab ipſa*] ſtuporis verbum & ſimilia,epilepſia,reſolutio,num ſignificent affectiones ſymptomatum cauſas,an magis ſymptomata,in ambiguo eſt & paulo explicandum poſterius.

14. *Conſtat*] ratio tertia. Stupor in otiante membro citra dolorem adeſt, in tentante motum ſuccedit dolor: non eſt igitur ſtupor doloris ſpecies, ſiquidem inſeparabile eſt ab ſpecie proprium genus. Sed neſcio quomodo in his rationibus Galenus argutiorem dialecticum agit, quàm alibi in medico exigat. ſi enim exactè expenditor, quod ſcribit Porphyrius, non conſtituit generis differentiam quoduis generi accedens, ſed id tantùm quod ſecundum eſſentiam generi ineſt, id ipſumque ſecat: cúmque ſtupor: id eſt, inſignis refrigeratio non inſit per eſſentiam dolori: differentiam quæ ſpeciem conſtituat, efficere non poterit vnquam, quod vnum Galenus obtinere poteſt. Et tamen medicis, quorum eſt conſilium varietates dolorum quàm manifeſtiſſimas,& ægris exploratas in vſum agnoſcendorum affectuum proponere, ſtupidi doloris frequens mentio eſt non tantum antiquioribus ſed & recentioribus. Nam & Paulus, & Ætius eius meminerunt:& quod magis mirum eſt,Galenus ipſe non ſemel.quo magis Archigeni condonandum ſit. Videtur enim,Galenus honeſta quadam ambitione glorioſi in pulſibus & doloribus tradendis Archigenis ductus in illum animaduertiſſe paulò immoderatiùs.

Cap. de differentiis.

Paul.lib.2.40.

Ætius lib.5.100.

Gal. Infra 7.

Art.med.82.

15. *conſtrictas*] vbi aſtrictio multa eſt commeatum ſpiritus cohibens, ſola eſt membri immobilitas & ſenſus priuatio, nec moueri tentat, qui patitur, quia nec poteſt: vbi verò obſtructio non integra neruos occupat, ſenſus oboritur, cum motum quis agreditur, moleſtus & qui repentes formicas vel pungentes acus multas repræſentat. ſpiritus enim delatio ſi libera eſt & expedita, ſenſum non efficit: ſin eſt vehementior, & cum impetu erumpens, dolorem inducit oblectationi intermixtum, quod Plato dixit. ea motionis in ſpiritu ſpecies titillatis contingit, dum repente cauæ corporis partes agitantur, alæ,inguina,mentũ,in quibus contentus copioſus ſpiritus ex ingruẽte motu turbatur & inũdat.Nec multo aliter in ſtupido membro;conata vis mouere per anguſtas & cõniuentes neruorũ cauitates ſpiritũ detrudit;qui carnibus accedẽs formicatum vel acu-

Stupẽtis ſenſus ratio.

In philebo.

leorum

leorum incidentiom imaginem inducit, cum quadam suauitate molestam. Sic enim mulro constantius dicitur, quàm quod quidam scribunt; humores compressione detentos, doin exitum peeunt, pongere, id enim non magis motis eueniret, quàm quietcentibus.

16. *viuit*] similis vis est ranis data, sed ignauior, & in vtroque animali viuo maior mulrn quàm

Apud Mesuen.

in mortuo; nam & è ranis oleum calidis doloribus sedandis familiare est. Sed quonia dolorem hic voluptatémq; Galenus definit, per sensum quidē molestum dnlnrem, per suauem vero voluptatem; oportune integra indagāda definitio est. reliqua enim borum sympromat ūtractatio libro de Sym-

1 caus. sympt. 6.

promatom causis opportunius collocanda est. cúmque constet finitio doloris ex sensu & tristitia,

Lib. de trem. 6.

qoibus alibi iungit violentam impressionē, tres illæ finitionis partes per singulas disputande sunt.

& 7.

Ergo doloris genus quidam faciunt sensibile: alij sensum: tertij appetitus motum quendam, ex

Dolor an sensus obiectum.

quibus priores illi ita sperant causam persuadere: Non infrequentius dicitur quis dolorem sentire, quàm calorem, quàm frigus; cur igitur non pariter ea omnia æstimabuntur sensui subiecta tan-

Ratio.

quam sensilia esse? deinde qui dentem dolet, sentit. qui enim doleat nihil sentiens? & tamen inter-

1.

rogatus quid sentiat, & seipse interrogans, non calorem respondebit, non frigus, non aliod quàm

2.

dnlorem: sentitur igitur dolor. quod si dolori sentiendo nihil natura corpori tribuisset, impruden-

3.

tiæ accusationem mereretur, quæ omnium molestissimæ rei & naturæ aduersissimæ dignoscendæ

2.1.doct.2.12.

auersandæque, nihil in corpore genuisset; & quæ etiam fragoris percipiendi rationem habuit. sum-

Opposita ratio.

mum doloris malum vitæ negligens cootempsisset. Sed indignior est sententia, quàm vt multis egeat ad confutandum. vel definitio enim grauium omnium aurhorum sensum esse affirmantium

1.

ab ea sententia depellere quemuis potest. Quod si sensile est, proprium ne an commune? inter

2.

neutra enim à physicis relatus est dolor. Præterea qoomodo valide sensum moueret intra senso-

3.

rium latens, cùm alioqoin vel nihil moueant, vel languide sensorijs admota citra medium sensilia. Vbi verò præfuit ante sensum dolor? sensilia enim omnia sensus perceptionem antecedunt. Quod

Ad primam.

2 aphor. 6.

enim citant locutionis formam (sentio dolorem) admonuit Galenus etiam Hippocrati assuetam esse phrasim, vt nomine doloris causam ipsam dolendi significemus. (Sic enim inquit; quicunque dolentes partem aliquam corporis omnino dolorem non sentiunt.) quod nisi sic interpreteris, constare non potest. Si enim omninn dolorem non sentiunt, quomodo dolent, nisi quod dolere dicuntur, id est, causam intra se dolendi habere, aleréque, in primo loco: In secundo verò dolorem non sentire, est doloris causam non percipere. Nec verò alienum est, si ab homine dolente fareamur dolorem ipsum sentiri, non quidem exteriore senso, qui suas apprehensiones ipse agnoscere non valet, sed interiore communique; cuius ea est vel maxima functio. ita enim dicimus sentire

Ad secūdam.

nos ex nuntio voluptatem, vel ex mali recordatione dolorem. In eo autem qui cùm dentem doleat, quid sentit respondere non valet, causa est; quoniam vis qua sentimus, non semper accedit ad exactam obiecti agnitionem, sed cum latitudine quadam & communitate. Et quemadmodum è longè visa, etiam non satis percepto colore, situs & figuræ cognitionem præstant; ita humor mordens aut soluens licet non certam & indiuiduam sui formam impresserit organo, ea tamen iam tum dolorem inferre & molestiam potest, maximè præsente affectu doloris tanto magis potentiam lacessente, vt sensationem obnubilet. Nam quod putant oportere præesse etiam sensum ali-

Ad tertiam.

qoem dolori percipiendo, rudius est. externa enim sensoria de externis iudicant: dolor verò non est extra, sed intra id, quod sentit. Nec verò cognitio ipsa obiecti lædit, quæ dolor dicitur, sed externæ rei malitia & aduersatio. quòd si prorsus necesse est ipsum etiam dnlorem non latere eum qui dolet, communi sensu cogitatione, & ratione perspici & temperari potest, quominos aut offendat aut molestiam afferat, vt oihil aliena potentia egeat qua intelligatur. Maius est eos refellere, qoi

Dolor an sensus.

dolorem in sensuom genere numerant. cùm enim constet dolorem monus esse facultatis vnius animæ, quæ vniuersæ quinque sunt: certum est non esse vegetabilem, si quidem plantæ nec voluptate, nec dolore tentantur; neque verò ad rationalem referenda affectio est, qua etiam bruta capiuntur: Iam fugam, licet dolorem sæpe sequatur, non esse idem cum dolore manifestom est, vt ad secundum

Lib. de sympt. causis.

locum mooentem relegetur; supersunt ex quinque illis solæ apperens & sensoria, quarum functio censeri possit. ex quibus ad sensoriam ferè medici, ad appetentem philosophi Theologique exa-

Ratio.

ctius pensantes detorserunt. quibus quæ subiungam argumenta fidem faciunt. Si dolor tristis est

1.

sensatio, dolor complectetur & in se conti nebit doo illa, tristitiam dico & sensationem: deinde dolori lætitia opponitur: complectetur itaque lætitia ex contrariorum lege opposita duo, sensationem & lætitiam; eritqoe lætitia sensio simul & lætitia, videlicet pars toti idem & reciprocum, quod natura non patitur. Altera argumentatio. sensio & mæsticia genere distant, cùm colorum &

2.

sonorum sensio sola separentur specie; cæterum sensationibus illis duæ à physicis consentientibus facultates assignantur, non vna: quomodo igitur vna animæ facultas duo illa seiunctissima conficiet sentire, & dolere. Iungitur & hæc qui dolorem dicit vnam tantum actionem, vnam simpli-

3.

cemque animi affectionem significat. sentire autem & tristari duæ sunt actiones: non sont itaque ambo iuncta dolor. Addo quod sensatio omnis tanquam actus potentiam perficit, redditque me-

4.

liorem: dolor sensorium offendit, & perimit: non igitur dolor sensio est. Illa verò est vel manifestissima B. Thomæ ratio. ex obiectis actus facultatésque distinguuntur: feruntur autem sensoriæ facul-

5.

tates in verum & falsum ceu in proprias materias; appetentia verò in bonum malúmque ex bono

1.2 q.35. art.2

voluptatem, ex prauo dolorem contrahens: Ita fit, vt dolor voluptásque ab appetendi facultate emanent ceu peculiares quædam functiones: totáque progressio ita constet; Sensus percipit excel-

lentem flammæ calorem, sequitur iudicium pugnantiæ cum sanitate temperamentóque humano:
3. anim. 11. id iudicium vis animæ imaginans organis coextensa, quam Aristoteles asseuerauit, præstat & ope-
ratur; siue ea ratione tantum à sentiente differat; siue, quod aliis placet, re: quoniam seruat absentis
obiecti species ad prosequendam continuendamque motionem, quod sensus non potest. & spe-
ciem format boni malique, quæ sub sensum non cadunt, neque sui imaginem sensibus imprimunt.
Succedit in appetentia motus is animi quem quærimus, dolor aut voluptas in sentiente, gaudium
& tristitia in intelligente appetitu quem voluntatem appellamus: iis posterioribus soli homines
vtimur, in prioribus cùm bestiis communicantes. ita confectum esse videtur doloris genus, motus
Galen. 7. plac. 14. & lib. 2. caus. symp. 6. Auic. 2. 1. doct. 2. 19. 6. topic. 3. vel actio vel passio appetentis facultatis. sed quid facies Galeno & Auicennæ non separantibus à
sensu? duorum alterum, vel recipienda finitio est ceu causam finiti tradens, non substantiam, quæ
res in finitionibus crebro fit, licet Aristoteli Topicorum libro sexto non placeat; vt quomodo ad-
mittimus febrem esse conuersionem natiui caloris in igneum, quia per eam conuersionem oriatur
non quasi febris sit ipsa mutatio alteratióque: ita dolor sit sensatio, quia ex noxa illa antecedente
sensione non aliter efficiatur: vel quod sæpè alibi in hac disciplina fatendum est, non esse exspe-
ctandum exactum à medico de rebus iudicium, quæ cùm difficultatem contineant & controuer-
siam, curationis artificium non perturbant aut euertunt. ita licet principes facultates indaganti-
bus physicis plores statuantur, nobis tres asseruntur; quoniam quæ mutuo seiuncta sint instru-
mentô temperamentóque, & quarum vna reliquis illæsis offendatur, tres solæ sunt imaginatio,
cogitatio, memoria. In exteriore verò sensuum apprehensione trium facultatum opera caloris
sensionem, iudicium pugnantiæ ad naturam, & molestum animi motum, quem dolorem dicimus,
etiamsi & operantibus facultatibus distent, & sint ipsa inter se separatæ quædam actiones, cùm
ab eodem organo instrumentóque perficiantur, habeantque communes & læsiones & incolu-
mitates, quarum vel tuendarum vel abigendarum gratia de illis sermonem mouemus, meritò
7. placit. 14. non seiungimus: & dolorem à sensu ipso non secernimus. Sola illa Galenus indiuisa coniunctá-
que manere non patitur, quia & re separantur, non cohærens in sensoriis, immutationem senso-
rij ab obiecto, & factæ immutationis perceptionem: apparet enim in delirantibus citra sensum
2. Aph. 6. impressio, de quibus dixit alicubi Hippocrates dolentes dolorem non sentire. Et de doloris qui-
Num dolor tristis. dem genere satis. Nam quod vulgo additur tristis, impropriè dictum est; ἀνιαρὰ enim quo verbo
5. Plac. 9. Galenus vtitur molestiam vertimus, magis quàm tristitiam. nam tristitia quæ Græcis λύπη, sicut &
ἀγωνία quam diximus anxietudinem, subiecta dolori sunt tanquam generi, si peritissimo Græci ser-
1. 2. q. 35. art. 2. monis Galeno danda fides est. Sed & inter nostros beatus Thomas dolorem superius esse vniuer-
& q. 31. art. 3. saliúsque tristitia statuit, & delectationem gaudio, licet non sint stata fixáque harum vocum signi-
ficata. Sed accedendum iam ad id est, quod tertio loco & ordine de violenta impressione dolorem
efficientis obiecti motum est. est enim, interpretante seipsum Galeno, violenta impressio, quæ du-
cit ad innaturalem habitum, idque confertim & quasi saltu quodam: siue enim redeatur ad natu-
ram, dolor non nascitur, sed suauitas: siue ad immoderantiam gradatim fiat prolapsio, quia sensum
Num dolor repentina mutatio. fugit, dolor non nascitur, nec enim mutationes licet nequam, quibus per ætatum discursus corpus
labitur & fatiscit, vel quibus per anni partitas mutationes continens nos aer deflectit, dolorem
3. Aph. 1. mouent aut morbum, nisi repentinæ fuerint; quas Hippocrates timet, mutationes dicens tempo-
1. Caus. Symp. 6. Cap. 7. rum morbos committendi vim habere. Addidit verò agens de iis animorum motibus Galenus,
voluptatem parari ex festino ad naturam recursu, non aliter quàm dolorem ex festino ad immo-
derantiam lapsu. Et tamen idem ipse libro Methodi xij. longè aliter sentiens putat tantum situm
esse ad voluptatem & naturæ valetudinem in gradatione & progressu, qui paulatim fit, vt etiam
ad naturam reditus, si confertus sit, cruciet. huic pugnantiæ sedandæ docti viri alij aliter, multa
excogitarunt, quæ omnia expendere conuenit, & quidpiam inuenire, quod verum quàmproxime
attingat. Quidam ita ambos locos dissidentes conciliant. reditus ad naturam is voluptate af-
ficit, qui nec propter moram sensum non mouet, neque præ velocitate terret, seruat autem
Solutio. in progressu modum, cúmque is modus in excessuum mediocritate constitutus, extremis col-
larus, extremorum subeat appellationem; fit, vt alibi Galenus expetat ad suauitatem in redi-
tu velocitatem, alibi tarditatem; semper enim modum illum quærit, qui pro varia collatione
1. & festinus est, & morosus. hos quidam alij ita sugillant & increpant, lapsus omnes siue exigui sint,
siue mediocres, demum non summi tarditatem nullam curationis requirunt, sed eo suauius sanan-
tur, quo vel ocius: ita modice frigens, sitiens, æstuans, libidine percitus, eòmagis deliciantur, quo
2. ocius cupitis fruuntur. Soli extremè algentes ex immodico calore dolent: quærenda igitur ratio
est extremis lapsibus propria, non omnibus communis. eam quidam sic excogitant, eximij lap-
sus citò redocendi contrarium lapsum & eum exigunt pariter eximium: Duo verò contraria vehe-
mentiáque dum subiectam partem vtrinque oppidò, intemperant, distrahunt & dolorem ingemi-
nant. Periclitantur autem ij, ne non ex toto satisfaciant. contraria enim curantia agunt in mor-
bidum lapsum non inducentia contrarium intemperamentum, sed actione præsentiáque sua
remittentia contrarium robur, & extinguentia magnitudinem: nihil ergo causæ est, cur doleat
3. magis adhibitione contrarij contemperantis, non augentis intemperantiam. Alij sapientius inue-
1. Epid. sect. 2. 61. niunt, accessu contrarij neque excellentis, neque repentini minui obtundique in corpore præsens
aduersum intemperamentum: vbi verò vehemens occurrit & repentinum; sæpe fit, vt non mi-
nuat, sed augeat magis: nam & Aquilonius Autumnus bilem in corpore non minuit aut extinguit,

sed dum

ſed dum introrſum cogit, auget & intendit; & frigore rigens ignis copioſi acceſſu ideo magis dolet, quia ad vnguium radices concretum frigus magis vrget. Quod enim generaliter per ſe velox efficit ſanatio, nempe voluptatem libro de cauſis ſymptomatum edocuit; quod particulariter accidentis interuentu vehemens concitatúmque contrarium, in Methodo. Sed conſideranda eſt authoris in Methodo ratio. quoniam, inquit, natura repentinis laceſſitur, male habet etiam ex conferto temperamento ſanante reducentéque: quæ verba non accuſant robur priſtini intemperamenti ex acceſſu contrarij curantis, ſed mutationem ipſam, quòd ſubita ſit, culpant, & naturæ noxiam eſſe confirmant. Ita ergo & verè & cum operis vtilitate quæſitum expediri poteſt. lapſus illi ingentes, vbi naturam mutarunt, & in conſuetudinem habitúmque abierunt, repente mutati dolorem nonnunquam & morbos pariunt, & mortem. id enim cauere nos oportere admonuit Senex, plurimum inquiens ac repente replere aut euacuare, calfacere aut infrigidare, aut quouis alio modo corpus mouere periculoſum; omne enim nimis naturæ inimicum, ſed quod paulatim fit, tutum eſt tum alias, tum cum ab altero ad alterum tranſitus fit. id & illius aſtipulator Galenus prohibens ne remedia auricularia quibus medicus male per dies aliquot aures aſſuefecerat, repente incommoda mutarentur. id in cauſa eſt, vt conſuetudines paulatim mutandæ ſint eodem Hippocrate authore, & intemperata corpora etiam ex conſuetudine non niſi diu & pedetentim in optimam naturam reformanda. quoniam æqualis fixáque intemperatura natura eſt & dolorem non mouet; magis mouebit ſi mutare coneris traducerēque vel ad optimam. Ergo fixum aſſuetudinéque confirmatum malum repentina curatione dolet, quoniam non reducitur ad naturam ſuam, ſed à natura, quæ ſua cuique conſuetudo eſt, detrahitur & ſecedit. Si verò lapſus etiam recens eſt & callum non contraxit, nec naturam mutauit adhuc, ſed mutat & laceſſit; quo velocius laboranti naturæ ſubuenimus, eò iucundius vtiliúſque rem peragimus. Quicunque igitur valde rigent, ob cauſæ imprimentis magnitudinem frigus etiam penitius exceperunt, & partibus quibuſdam ita fixum, vt ſemel abigi non patiatur, ſed per partes. Si enim etiam phreneticus in capite calor hecticum capiti paucis diebus infigit temperamentum, & rabidi canis virus teſte Galeno; cur non ſimiliter gelidi aëris circumfuſa copia apriſſimis vnguibus frigiditatem incuſſerit? Sed quæſtio eſt, ſi rigentes blande calefieri poſtulant ad ſuauitatem, cur immiſſa rigens in ſinum manus tepefacta miti pectoris calore amplius dolet? Quoniã inquiunt recuperat ſenſura facultas temperiem, quo inſtrumento moleſtiorem ſentit frigiditatem tepefactam quàm paulò ante ſentiebat vigentem. Sic ſtupidum crus cùm iam mouetur, minus friget & magis dolet, quia motus excalfaciens parti reſtituit ad ſentiendum tẽperiem. Nec aliter ambuſtus digitus in frigidam merſus irritatur, & acrior euadit tẽperato calore caloris ſenſus. Sed vt illa recipi poſſunt, ita aliter facilius ſoluuntur. manus ex ſinus calore rarefactis neruis antea præ frigore dẽſatis, ſuſcipit aduentantem ſenſificũ ſpiritum cuius inopia ſtupebat. crus motũ ipſo mouendi conatu retentũ ſpiritum per neruorum anguſtias pellit, & dum pellit, quia frigus ſentit, & grauis mẽbri laborem, dolet. nam exuſtus digitus occalleſcit, & ex aquæ contactu denſata cute, nec reſpirante, ſed ebulliente intus flamma exacerbatur; idcirco enim talibus confert ignis vicinitas rarefacientis, & contentum flatum ignitum pellicentis natiua quadam ſimilitudine. Sed de dolore finiendo tantum.

4. | 2. Aphor. 51. | 5. Ther. 10. | 6 Epid. ſect. 3. 27. | 2. Cauſ. ſympt. 4. | Infra 5. | 1. Prorr. 33. | Cur rigens manus tepefacta magis dolet.

ATQVI paulò poſt rurſus Archigenes propriè ipſum ad muſculos pertinere ait: habet autem [1] dictio vtraque ad hunc modum: prior quidem, Nerui autem contorti diſtenduntur, & indurantur, atque hi ſtupidos, inducunt dolores, atque durè intendentes. Deinde paulò poſt in hunc ſermonem prorumpit. Muſculi carnis neruorúmque mixtura, tanquam propria ſubſtantia, conſtituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ ſe ferunt, [1] ſtringentes, (vt ita dixeris) atque late diſtenti, ac ſtupidè pulſantes. In horum ſermonum priore, neruos ait ſtupidos inferre dolores. In altero verò, muſculos ſtupide pulſare ſtupidum non ad affectus, ſed ad partes referens. Sed, vt [2] dicebam, ſtupor non particulæ cuiuſpiam proprius affectus eſt, ſed diſpoſitio, quæ quidem in omnibus corporibus fieri poteſt, ſed non in omnibus ſenſibiliter apparet: quippe in his duntaxat apparet, quæ ſuos affectus ſentire, & pro voluntatis imperio moueri nata ſunt. Sed & [3] his quæ manifeſte in muſculis apparent, ſermo ipſius repugnat. [4] Quinetiam indiſtinctè prolatus eſt, ac [5] fortaſſe non intelligis, nuſquam in corpore carnem ipſam per ſe inueniri. Nam muſculorum id quod neruoſum eſt, in plurimis vel capitibus vel extremis partibus neruoſum eſt; vbi etiam tendones inueniuntur. Id verò totum, quod in medio continetur, omnes homines carnem nominant, nemine intelligente; cùm exquiſite diſſecatur, non eſſe ſolam carnem, ſed cum tenuiſſimis quibuſdam veluti fibris, in quas neruorum genus reſolutum eſt. Voco autem neruoſum genus, in vnicam appellationem cogens tum vincula, tum tonos: quippe ex iis per carnem diſperſis, muſculorum oſtendimus eſſentiam conſiſtere, quæ vt permanere poſſet, venis indigebat & arteriis. [6] Cæterum circa dolorem pulſare, ad ſolas arterias pertinet, animali etiam dum benevalente. vbi verò ingens oborta eſt inflammatio, vel eryſipelas, vel abſceſſus arteriarum pulſum cum dolore ſentimus, cùm antea per bonam valetudinem neque cum dolore, neque ſine dolore ipſum ſentiremus. Etenim res ad hunc modum ſe habet. [7] Duabus præcipue occaſionibus vehemens dolor inflammatis partibus infertur: cùm mouentur, aut cùm à re quapiam comprimuntur. inflammato igitur toto muſculo, duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem ſentimus. Nam & mouentur, & adiacente carne comprimuntur, & ipſam comprimunt. Atque hac ratione partes inflammatæ pulſant, quem veterrimi quidẽ ſolum vocant pulſum: [8] poſteriores verò omnem arteriarum motum, quem ſenſus percipere poſſet, ſimiliter nominauerunt. Sed non protinus ſtupide pulſare, inſeparabiliter aut omnino propriè ad muſculos affectos

pertinet, cùm ne pulsare quidem proprium eorum omnino sit: si quidem pulsus (vt prius dictum est) dolorem quendam insinuat. Nam in scirrhis, & œdematis proprio appellatis, atque in intemperiebus; quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaquam excitat: Ac ne per inflammatorios affectus quidem nisi cùm maiores effecti sunt, dolor infestat.[9] *Quinetiam sine musculo arteria ipsa per se inflammatorium sustinens affectum, cum dolore pulsat: Dico autem inflammatorium affectum, vt simul cum inflammatione & erysipelas, & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuum, cùm maiores fuerint, pulsus accidens esse censetur.*[10] *Quòd si aliquando in ijs pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse videatur, (hic enim stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculis neruis consistere, sed ita consistere, vt ad paralysin (id est resolutionem) tendant. Quippe stuporis dispositio inter resolutionem, & integram valetudinem media est.*

DE pulsatorio dolore Archigenis dictionem, & proponit & quatuor allatis rationibus, reiicit.
1. *stringentes*] florentes; legendum est. facilis enim est lapsus a σφριγῶντες vigentes ad σφίγγοντες
astringentes. significat autẽ esse validos musculorũ dolores ob loci amplitudinẽ & teneritudinem.
2. *sed vt dicebam*] Ratio prima, quæ ex superioribus responsionem habet.
3. *sed & hi*] secunda. rarum est vt musculorum affectus annectant pulsantem stupidè dolorem:
imò nec pulsantem, quod paulò post ostendet, nisi in solis magnis inflammationibus: non ergo
1.Post.24. oportuit statuere eam doloris proprietatem in musculis, cùm sit omnis scientia vel sempiternorum
vel frequentium. sed non est propositum indicia iungere affectorum sed dolentium musculorum.
dolent verò nonnunquam carnis nomine, & sunt vigentes & latè distenti, quandoque arteriarum
gratia & pulsatorij sunt: sæpe etiam neruorum, suntque stupidi.
4. *Quinetiam indistinctè*] apertius est: præter quàm quod indistinctè.
5. *atque fortasse*) Tertia. cùm modò proprium velit esse neruorum stupidum dolorem, modò
musculis item conuenire, videtur opinatus cum vulgo musculi ventres neruorum expertes esse;
cúmque illi etiam nonnunquam stupidè doleant, cogitur Archigenes duabus ijs partibus commu-
nem facere stuporem. Sed iniustam esse accusationem exclamabit Archigenes. qui enim prædi-
xit constare musculos neruis, arteriisque, & arteriarum consensu pulsare, neruorum stupere,
cur credatur cum vulgo deceptus ignarus compositionis musculorum? si verò accusatur quòd
dolorum singulorum proprietates, satis erat similaribus partibus & primariis addicere, non ad
organa & consentientia extendere: leue est aut verius nullum peccatum nisi fortè etiam laudi
tribuendum sit, quod etiam de compositis nonnullis exempla quædam proponit: quod in inda-
3.Ther.4. gandis curandisque compositis intemperamentis, post simplicium traditionem Galenus facit,
etiamsi solennem veterum doctrinam extollat, ceu maxime naturalem, de singulis simplicibus
seorsum tradere, compositiones lectori remittere.
6. *cap.3. Caeterùm*] Ratio 4. Nec pulsatio musculi est, sed arteriarum: nec stupor, sed neruorum;
perperam igitur alienos dolores musculis attribuit, sed in eodem luto hæret, per consensum enim
non primariò has proprietates dolorum musculus subit.
7. *duabus*) In vtraque autem vnum commune est, motus contenti intemperantis & dolorem
inducentis; nisi quòd in motu partis, agitatur à sustinente contentus humor, in compressione ab
externo tangente. violentius autem imprimere noxium in inflammatione contentum turbatum
quiescente, aperta ratio est, quia magis penetrat.
Pulsus nomẽ. 8. *posteriores*) ordine tria illa sequuntur, vulgaris pulsus, & Hippocrati dictus, & pulsatorius do-
1.Præsag.31. lor: nam Hippocrates solum eum arteriarum motum ita appellabat, qui laboranti sentitur præ ve-
2.differ. puls.2. lib. vsu puls.5. hementia, quale scribit Epidemiorum 2. Si vena in cubito pulsat insanum est. primus verò ille no-
4. acut.23. lib. men induxit in artem pulsus: quod si nomen probabile est rem ipsam quadam ex parte attigisse,
flatib ad med. quod ex multis locis colligi euidenter potest, quibus ille medicum considerare cum respiratione
lib. alim. lib. humor. pulsus præcipit, ceu sanitatis morbique indicia: & à corde oriri pronunciauit, licet differentiarum
& præsagiorum eius ceu inuentor non satis callens.
9. *quinetiam*) ergo sentit arteria, nam paulò post docet pulsationem etiam magnam in parte
non sentiente pulsantem dolorem inducere non posse, sed de hoc seorsum.
10. *quod si*) ex stupore pulsationi iuncto colligit nerui affectum, quoniam præsente inflamma-
tionis calida affectione, stupor ad validam refrigerationem partis referri non potest; superest vt
credatur euenisse propter angustiam & compressionem nerui ab inflammatione prodeuntem; &
quod nuper scripserat stuporem validam esse refrigerationem, ceu frequens, non tanquam per-
petuum recipiatur.
Cap.3. Vasa an sentiant. ILLVD verò hoc in loco examinandum est; sensu ne participent vasa? propter discordes Galeni
locos. nam vt hic illa sensu priuat, ita libro De differentiis morborum facere videtur, numerans
inter similaria membra: cúmque similaria vasa neruos non habeant, sensus expertia sint, neces-
se est. nam per multam vasis longitudinem facultas, quæ sensum efficit, sicut & materiæ citra
6.vsu17.ca.12. suos canales non mandantur à natura: manifestissima verò scribitur sententia libro De vsu par-
Infra lib.4. cap.6. tium 16. vasa siue seces, siue rumpas, nihil dolere comperies. Nonne etiam qui à pulmonis vase ru-
pto sanguinem expuunt, separantur ab iis, quorum causa musculos thoracis obsidet, per doloris
absentiam? annotationes verò continuarum febrium rigore dolorifico ob eandem causam vacant,
6.Aphor.5. quòd bilis non per sentientes musculos, sed per insensilia vasa feratur? quibus omnibus quid possit
magis

magis pugnare, quàm quod idem Galenus in Aphorismis scribit renum affectus; si vasa occupant, dolores vehementes inducere. Sed inter has locorum controuersias, media eligenda via est. Sentiunt enim, sed admodum exiliter. Id quod præsens etiam liber ostendit, dum arteriam etiam solam inflammatam pulsatoriè dolere docet. In Methodo verò astipulante experimento, inquit, venam ad partem defluxionem ferentem, apparere nonnunquam rubram distentámque; & si tangas, dolentem. In annotationibus etiam non intermittentium febrium horrorem facit delata per vasa bilis, exiguum illum, sed tamen aliquem dolorem molestiæ coniunctum. Id itaque temperamentum recipiamus: & quod scribit nihil sentire etiam secta vasa, in eum sensum explicandum est, vt citra nerui vim communicatam nihil posse credantur; id enim eo loco agebat, vt monstraret neruorum in corpore vsum & necessitatem, etiam post vasorum generationem. cùm verò validè dolere renes docet, affectis vasis confert dolorem vreterum illorum densorum & crassorum, cum renis corpore insensilis neruique expertis, cui collatę vreterę egregiè dolent, maximè simul distenta continente, quod accidit, membrana.

SECTIO SECVNDA.

AT pulsus cum dolore factus sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque semper in ipsis [1] arteriis, atque in continentibus ipsas partibus, quas & ob angustiam premunt, & cùm tolluntur, modò pars affecta sentire nata sit, veluti percutiunt. Ergo neque in peripneumonia, neque in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest, idque ob partium naturam. Nanque pulmo sensum non habet: pleuritis verò membranæ costas succingentis, morbus est: quæ vbi costis quidem vicina est, necessario [2] comprimitur. At media ipsius tota pars comprimi non potest, sed inflammationis duntaxat ratione dolet. Atque in hoc spatio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spatia, & per crassas, laxásque laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitescunt, vt succingentem costas tunicam haudquaquam attingant. Harum igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotante, sensu non percipitur, tantum abest vt ei dolorem inferat. Nam inflammatis interdum intercostalibus musculis, arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facilè percipiet: atque pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationem. [3] Ob hanc quoque causam, vbi vehemens fuerit pulsatio, suppuratur inflammata particula, consequente suppuratione ingentes duntaxat inflammationes. [4] Constat igitur ex his quæ iam diximus, quod pulsatorius sine pulsatiuus à Medicis vocatus dolor, per inflammatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus: idque vel per se, vel propriè, vel primario affectu in arterijs: (nominet enim quilibet, vt voluerit) in reliquis verò partibus sensibilibus omnibus, per consensum, eò quòd à vicinorum contactu premantur. Quare neque in hepate neque in renibus vnquam huiusmodi pulsatio apparet: quoniam nullus per totum corpus ipsorum neruus dispersus est, neque etiam per pulmonem. Quocirca grauitas in ipsis sentitur, cùm tumoris præter naturam genus aliquod ea infestauerit. Nam in horum viscerum quolibet, circumambiens membrana, per quam neruus dispergitur, sensu potitur. Quia verò à tumore, qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde [5] Hippocrates primus omnium scripsit: In renem dolor grauis. Post hunc verò optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris sed grauitatis sensum in prædictorum viscerum inflammationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas, vt quibus nullæ sunt arteriæ, non pulsare rationi consentaneum est, quemadmodum neque cutem, etiamsi vehemens assit inflammatio: atque eadem ratione, neque adenes, quibus nullæ sunt arteriæ. Sed huiusmodi partes, cùm inflammatæ sunt, vnico duntaxat doloris modo vexantur, extensionis. Quippe huiusmodi doloris species, à nullo sentientium corporum, in inflammatorijs dispositionibus separari potest.

QVID Author de pulsatorio statuat simul & illi affini tensiuo explicare contendit. 2. §. reliqui verò] duos alios tractat & ipsos non valde dissidentes, perforatorium & impactú. 3. §. Sed qui mordaces] de altera classe ex calidis tenuibúsque humoribus orto.

1. *arterus*] cùm pulsatorius dolor ex dolore constet & pulsatione, doloris nomine sensum partis requirit pulsationis arteriam: ita vt vel ipsis insit arteriis vel partibus aliis, sed arteriarum contentarum gratia.

2. *comprimitur*] significat pleuram, quoniam arteriis vacat, pulsationem non incidere, cur verò arteriis priuetur, causa ad aëris copiam pulmonum motu concitatã referenda est; nam & iecoris gibbus propter septi vicinitatẽ ventilatis arteriis vacat, sicut alentibus venis destituuntur vesicæ fellex & cordis partes penitiores. Ergo pleura, qua parte costis subest, comprimitur; sed arterias non habet: qua verò arterias recipit, (recipit autem in medijs costarum interuallis) non comprimitur, & profunditas earum ad cutem magna est, ita vt consensu earum pulsatoriè pleura non doleat. efficitur in sola notha pleuritide ob intercostales inflammatos pulsatorium euenire posse dolorem.

3. *Ob hanc*] In confirmationem causæ dictæ de pulsatorio dolore refert euentu confirmatam sententiam; partem inflammatam, vbi vehemẽter pulsat, suppurare. causam putat, quoniam ostensum est pulsatorium dolorem in solis magnis inflammationibus contingere: magnæ autem inflammationes non resolutione terminantur, sed suppuratione. Et quidem quod ad authoris sententiam attinet, sola illa causa facit. Iunguntur tamen duæ aliæ non contemnendę, cur indicet imminentem proximámque suppurationem pulsatio quæ non aderat, vel vehementior quàm aderat. cùm enim suppuratio fiat commissa inter naturam & humorem pugna, quam dolores & febres sequuntur docente Hippocrate, aucto calore duplex pulsationis causa accedit: prior, auctus calor æquali indigens refrigerio distentioneque: posterior humoris copia ex fusione aucta: plurimis enim ple-

nitudinis morbis fusio occasionem dedit:auctus verò humor quo magis implet, minùs cedit, magis autem premit & dolore afficit iutentam arteriam. Commodum verò addidit Auicena externos tumores non suppurare, anteaquam pulsent ob causas dictas, nam interni non necessario pulsant, tum quoniam viscera rara abundant arteriis, cum externi musculi vniuersi habeant: tum quoniam internæ inanitates & circundantium laxitas facit, vt pulsatio, si quæ est, citra dolorem fiat.

4. *Constat*) compendio & vtilissimè dolorum differentias per inflammata loca distribuit. si pars arteriis abūdat simul & sentit, in insigni phlegmone pulsatorie dolet; si sensu vacat intra membranam sentientem contenta grauitatem affert; si arteriis destituitur, inflammata tenditur, quorum affert exempla. quod verò pulsatorium dolorem proprium esse arteriarum docet, parum exactum est. nam vt pulsare arteriarum proprium est, ita pulsatoriè dolere sæpe circundantis arterias carnis inflammatæ quod proprium symptoma est propter arteriarum motum.

5. *Hippocrates*) 6. Ep. 5. quemadmodum enim manus sentiens à contento pondere insensili 14.Ther.11. grauatur; ita viscerum membranæ à tumente visceris carne. Iungit verò author non dolentibus pulsatoriè adenes, non quidem omnes, sed viles opplendis inanitatibus creatas: eæ enim solæ arteriis vacant.

RELIQVI verò doloris modi quibusdam partibus accidere possunt, quibusdam non possunt. Igitur meminisse eorum semper oportet, ac cognoscentes singulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuique parti modus doloris peculiariter conueniat, quis verò contrà. Proinde resumentes rursus ipsos dicamus. [1] *Quippe vnus doloris modus est, qui per* [2] *inæqualem intemperiem in affecta parte consistit, vt nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius, qui ob tensionem fit, non amplius soli affectæ parti proprius, vt qui ob vicinas partes interdum eueniat. Est item dolor, qui à tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur, cùm videlicet vel compressa, vel contusa, vel à re quapiam supernemente vulnerata dolet. Atque is doloris modus, qui à motu procedit, quemadmodum paulo antè de arteria dictum est, à re quadam media dolorem efficiente pendet. Etenim quæ per se mouetur pars, tenditur: & ad vicinas accedens comprimitur, interim & contunditur, & vulneratur. Si verò nulli inciderit, eam sola tensione dolere necesse est. veluti partes omnes ab aliis mota, si nihil extrinsecus ipsas tangat, nullo præter eum, qui* [3] *necessarius est, dolore afficiuntur.* [4] *Cæterum alibi me frequenter dixisse memini primas doloris species duas esse: cùm affatim temperies alteratur, atque cùm soluitur continuitas. Quæ cum iam dictis haudquaquam pugnant: namque pars intenta, aut compressa, aut contusa, aut vulnerata, dolet ob continuitatis solutionem. Neque enim cùm acu quispiam vulneratur, alio affectu laborat, quàm si ab acri humore facta fuisset erosio, vtpote per vtrumque affectum corrupta continuitate.* [5] *Igitur non eandem doloris speciem excitant mordax humor, ac plurimus: nam ille rodendo dolorem excitat: hic verò tendendo, flatuosi spiritus exemplo: ac veluti vrina vesicam intendit; cùm non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum, in affectibus inflammatoriis, non solum quia intenta sunt, ob repletionem partes laborant; verumetiam, quia intemperie affecta sunt, ac ne hac quidem exiguam ad dolorem inducendam vim habente. Id quod declarant hi, qui per vehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maximè in vnguium radice. Porrò* [6] *memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potissimum spacio, per quod à renibus ad vesicam vreteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo cum id paulo post excernere tentarem, excreui simul cum grauissimo dolore humorem vitreum à Praxagora appellatum: quippe vitro fuso, tum colore, tum substantia, haud absimilis erat. atque id aliis quoque accidere conspexi. Quod verò hic humor sit frigidissimus, iam à Praxagora dictum est, qui vitrei nomen ipsi imposuit. Id enim haud obscurè percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernunt, tum aliorum, si quis confestim ipsum tangere voluerit. Sed dignum vtique admiratione est, quomodo frigidus excidere possit, neque ab excretionis violentia, cùm excidit, calidus euadat.* [8] *Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactum: adeo erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforantis similis. Atqui vacuato humore, doloreque sedato manifeste constabat,* [9] *neque lapidem fuisse causam, neque vreteras, aut renes fuisse affectos, sed intestina potius, præcipuè verò crassiora. Neque enim tanquam per tenue corpus, breui temporis spatio pertransibat, sed tanquam à profundo per crassius quoddam corpus, quàm sit tenuiū intestinorum tunica, ferebatur. Ideoque* [10] *huiusmodi dolores, omnes ferè medici colicos nominare videntur, quanquam ab ea parte qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest. quòd magis colon, quam tenue intestinum, dolor afficiat. Huiusmodi sane dolores, perinde ac si terebro partes proferentur, molestare solent, narrantibus ita infirmis.* [11] *Sunt alij dolores, per quos palus videtur infixus, qui & ipsi corpus affectum crassum esse significant.* [12] *Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut rei dolorem facientis potentia, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus; quippe paucus plurimo, & tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet. Atque, qui ad vehementem refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementissime refrigerante minus cruciat. verum hoc doloris genus ad* [13] *crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum; siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, exspectauerit. Quamuis ob huiusmodi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet, nullam laborantis noxam indicamus: si quidem vtriusque doloris præsidia omnia communia sunt, & quidem calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur siue iniciantur. Deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendum est: cuiusmodi est id, quod à* [14] *Philone institutum est. Verùm, si lapis dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vna cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora,*

corpora, per quæ transit maximè si vel asper, vel acutus fuerit lapis: ac si postea vrinas inspexeris, sabulosa quadam subsidere inuenies. Quòd si in colo affectus constiterit, neque lapis, neque cruor, neque arena, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere videtur; atque alia, quæ ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus enim inflatio quædam, & distentio, & flatus complures præsertim [15] postmodum; & tormina, & excrementa flatibus plena videbuntur. Ea autem discernere licet, si super aqua natent, ac bubulo stercori similentur: quinetiam cibi tum cupiditas, tum concoctio deterior, tum quæ præcedit morbum tum quæ comitatur, quæque consequitur propter consensum ventriculi; qui simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia; & vomitus, & nausea, quæ multo tempore inanis permanet, & in præcordiis [16] mordacitas, & fastidium, & iactatio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus, ij, qui vehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui verò mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut quod in his ipsis sint, sed à leniori causa; aut quòd in tenuibus consistant intestinis.

TRANSIT ad perforantem & infixum, in quibus mentem suam aperit, præmittens duo sequentibus necessaria. primum diuisionem dolorum penes locum causæ dolorificæ; alterum quot sint numero dolorum causæ.

1. *Quippe*] Diuisio est dolorum penes locum causæ dolendi. nam intemperies in parte ex sentiente perpetuo. tentio verò aliquando causam continet intra partem dolentem, vt io adene inflammato pariter & tenso: aliquando distant locis vt in pulmone vel rene inflammato tentionis dolor membranam occupat, causa vel tentionis, vel grauitatis in carne est visceris. tertia doloris species causam habet externã, cuius accessu dolor in parte nascitur: tales sunt quotquot ex secantis accessu vel prementis oriuntur. quarta differentia & ipsa externam habet dolendi occasionem, sed non peruenientem ad dolentem locum; magis enim dolens pars ad causam dolendi accedit, dum enim arteria inflammata pulsat, ipsa accedit ad circumstantem partem, à qua quia contunditur, laborat & patitur. eò autem tendit præsens diuisio, vt ex dolore intelligatur, quod potissimum quærimus, locus causæ noxiæ, quæ amouenda est.

2. *inæqualem*] Experimento constat æqualia intemperamenta, siue ab ortu contrahantur, siue ab arte, seu per assuetudinem comparentur, seu per morbum, non afferre dolorem, imò nec sentiri quidem ab eo qui possidet; quam verò ob causam ita natura voluerit, non est perinde facile: videbitur enim fortè naturam aut negligentiæ incusandam aut sensum etiam factæ intemperaturæ animalibus contribuisse: si enim tendit dolor in mali cautionem, estque maius in facto, quàm in eo quod fit, intemperamento periculum, quomodo non etiam illi percipiendo vim donauerit. Deinde si varia membra oppositáque se alterant temperamento, eò quod fit (factum enim per vniuersam vitam ferè tale durat, quale creatum est) & est annexus intẽperamento quod gignitur dolor, vitam animalium totam in molestia & dolore versari oportet. Soluitur autem prima quæstio, quod natura efficere non potuit, vt cum dolore sentiretur factum; & si posset incommodaret, non potuit inquam id præstare, quia id quod sentit, ab eo quod sentitur, diuersum esse oportet. vbi autem intemperamentum abiit in factum, vnum est tantùm naturæ operantis instrumentum: non ergo potuit sentiri factum. Non decebat autem: siquidem enim dolorem inferret fixum iam intemperamentum, perpetuo doleret biliosus ob perceptum calorem, pituitosus ob frigus, sic Indus in sua patria, Germanus in sua dolerent, & malè haberent; quo quid posset parari ærumnosius, vt sua cuique natura grauitatem ferret & molestiam. Iam quod secundo loco quæsitum est, cur membra non doleant, quorum est mutua per intemperamentũ, quod fit, alteratio, Galenus alicubi causam non dolendi statuit in temperamenti influẽtis æqualitate, vnitatéque, cuius gratia sine dolore est omnium membrorum exigua inæqualitas. lib. verò 2. artis Medicæ adiectæ duæ rationes sunt admodum efficaces. vna ipsa animæ conditio & natura exigentis in variis partibus temperamenti varietatem, idcirco tuentis in quauis parte suum ne mutetur, neu cum dolore alteretur: altera perpetua altrio, quæ cùm à temperamẽto facto prodeat, restituit simile natiuo in parte quauis temperamento, prohibétque eam, quæ timeri poterat, dolentem partis mutationem.

3. *necessarium*] nẽpe tensione; à qua dictum est, nõ absolui vllam inflammatam partem sentientem.

4. *Cæterum*) Alterum quod præmittit de causis doloris. Alibi enim perpetuo duas facit omnes dolorum causas, hic plures. docet primò ad duas illas has reduci: nam morsus & extẽsio ambo propter solutionem molestant, variè autem, nam mordens pungit acus similitudine; extendens verò rumpit, à quibus diuersum genus est vehemens intemperamentum.

5. *igitur non eandem*) Melior interpretatio: Non tamen eandem: nam *οὐ* sæpe abundat.

6. *porro*) confirmat vim intemperamenti ad dolorem esse inferendum, simul & tractare incipit, quod proposuit, perforantem.

7. *Sed dignum*) Auget admirationẽ remediorum natura intro extráque calefacientium, vt intelligatur magna vis frigoris, quę nec motui cessit nec auxiliis. Id verò multo est admiratione dignius, ex alimento in ventriculo & iecore concocto & intra corpus tactu insigniter calens contentus humor quî potuit & vnde tantũ refrigerari, vt ex cõtinentis loci calore per dies & menses non tepuerit, cùm externus liquor quãuis egelidus euaporãti cacabo immissus, cõfestim calefiat & liquetur. Cui proxima illa quæstio est, de frigido sudore in acuta febre, quem Hippocrates exitiosum pronuntiauit: nam & ille algidos fluit ab ardente corpore. Progrediamur autem à similibus qui-

12. *Differunt*] magnitudine doloris plus etiam quàm specie dissident dolor is, qui videtur perforare, & infixus; seiungit autem magnitudinis in dolendo causas ex agentis varietate quadruplici, eo quòd passum in vtroque genere dicto crassum est intestinum aut ad simile corpus. auctæ causæ eum, qui perforat, languidiores infixum faciunt.

13. *crassum*) scilicet ambo genera si vehementia fuerint, nam remissi, quod subdet, tenua possident intestina.

14. *Philone*) 10. Ther. in finem & 9. Local. 4.

15. *postmodum*) ἐξ ὑστέρου satius ex posteriore loco, quoniam ructus ètiam calculosis adsunt.

16. *mordacitas*) licet enim morsus calidi & acris humoris magis quàm frigidi flatus soboles sit; verumtamen 4. simpl. ostensum est à frigido tenuique flatu morsum prodire, & propter plenitudinem incoctam, cibi horrorem, quem fastidium appellat.

SED qui mordaces sunt, à mordaci humore [1] intestinum erodente fieri solent. vnde dysenteriam semper huiusmodi dolores praecedunt: eam inquam, quae cum intestinorum vlceratione fit, quam vt solam, tum recentiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his nonnulli, non solum hanc, sed aliam quoque quae cruenta, ob excretorum speciem nominatur, dysenteriam appellant. Nam interdum sincerus plurimúsque sanguinis interdum veluti limus & fæx ipsius non parua quantitatis excernitur. verùm hæc affectu iecinoris accidens esse censetur. Ea verò, per quam [2] sincerus, multúsque sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunque euacuat, haud secus, quam hæmorrhoides, aut muliebris purgatio. Verùm de iis posthac rursus nobis agere licebit. Nunc ad dolorum species redire oportet; eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem [3] punctorium vocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus veluti radice eo loco fixa, vbi membrana pungitur: dolore verò circa locum punctum, ad magnum spacium circulatim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum apud omnes fere medicos in confesso est. Non tamen [4] hæmodia, id est, dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, vt Archigenes scripsit. Haud enim ignoramus ori duntaxat, neque toti tamen ori, accidere: sed dentes, gingiuásque infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam vocamus: hanc verò oratione quidem enarrare impossibile est; sed, cùm quispiam & austeros, & acidos cibos ingesserit, ita vt affectus aliquis sequatur in dentibus, & gingiuis, eum in omnibus eundem esse credimus. siquidem videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita vt ab iisdem causis eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus. Alia verò dolorum genera ab Archigene perscripta, neque dum fiunt, cognosci; neque dum proferuntur, intelligi possunt. Veluti holcimos, (id est tractorius,) austerus, dulcis, leniter acutus salsus, viscosus ferus, stringens. Atque huiusmodi nomina in libro De pulsibus scripta posteritati reliquit: quae auditores nihilo doctiores reddere possunt, eò [5] quod doctrina quaeque propria desiderat nomina. Si enim de saporibus, aut omnino de propriis, quae lingua indicãtur sensoriis, disseramus; dicemus vtique austerum, & acerbum & stringentem, & mordacem, & salsum, & dulcem, & amarum. Si verò de his, quae tactu indicantur, humidum corpus & aridum, & calidum, & frigidum, & asperum, & leue, & molle, & durum, & acutum, & obtusum. Haud secus de his, quae visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum intelliget nemo, veluti de astringente, aut austero dolore: quippe fieri non potest, vt quid sit dulcis dolor, intelligatur. Nam dolor semper molestare laborantem solet: atqui dulcia quaeque iucunda sunt. Igitur quàm verissimum est Archigenem circa medica artis opera fuisse studiosum: quo pacto verò in huiusmodi nomina inciderit, cùm saepenumerò inuestigauerim, inuenire non potui. Videamus ergo, quid manifestè ex ipsis colligere possimus, veluti paulò antè de torpide labore iam fecisse videmur. Nam iustum est, vt obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur, perinde ac si nunquam scripta fuissent. Quae verò clara sunt, iudicentur non ratione duntaxat, sed multo etiam praecedente experimento. quanquam huiusmodi iudicium perdifficile est: nam plerunque aliis nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neque consequi planè, neque si consequantur, eos enarrare possunt: aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino nequeunt (quippe non paruae facultatis ea res existimatur.) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, quod nemo singulorum dolorum species conscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit, sitque medicus, qui interpretandi aliis facultatem habeat, & qui prudenter & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atque nemo inuentus est, qui per totum aetatis suae decursum omnes affectus sustinuerit, etiamsi per quam morbosus fuerit. Proinde non possum non mirari, cùm eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanquam omnes passus fuisset, [6] quanquam non admodum morbosus erat Archigenes. Si enim vnam aliquam partem, & infirmam, & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit: veluti nec reliquorum mortalium vllus. Neque enim inuenire est hominem eũdem, qui simul & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & ventriculum, & intestinum ieiunum, & colon, & vesicam, atque reliquas id genus partes. videtur itaque Archigenes propriis quibusdam consiliis, & quidem logicis potius, quàm affectuum ipsorum experientia fulcitus, pro viribus dolorum species explicare voluisse.

DOCET ex similibus mordaci & punctorio locum agnoscere simul, & insimulat erroris Archigenem quòd defecerit in punctorio explicando, ostendens male illum multa aceruasse citra vsum dolorum nomina.

1. *intestinum*) Non quasi alibi ex simili materia, non fiat mordax dolor, annectit Galenus intesti-

num,sed quoniam de intestinorum dolore à frigido vel humore vel flatu dixerat,iungit quid contrarius humor in eodem operetur membro.

2. *sincerus*]quatuor dysenteriæ latiùs dictæ species tradit libro De caus.sympt.3.nempe venalem ex immodico non noxio sanguine;eam quæ proprie disenteria dicitur,ex exulcerato intestino; & atrabiliosam ex adusto in hepate propter calorem sanguine;loturæ similem ex incocto, nec satis propter iecoris frigiditatem elaborato:vtranque postremam vocant hepaticam.

3. *punctorium*]Explicant qui patiuntur quod punguntur, vel foraminulis pertunduntur. Et quemadmodum mordax dolor causam,ita punctorius locum significat.

4. *hemodia*] cur inductus Archigenes scripserit membranæ dolores habere quiddam stupentium dentium simile,paulo post referet,id quod hic duabus reiicit rationibus.

5. *eo quod*)prima probatio.

6. *quanquam*) altera:cùm dolorum proprietates vel proprio experimento addiscantur,vel patientium relatione percipiantur,vel discursu quodam rationis animu fingantur,non potuit Archigenes eas consequi prioribus illis mediis:superest igitur,vt ex ingenio finxerit inutiliter operi,nec omnino consentaneè euentibus.

Lib. ossib. ca.5. Dentes num sentiant. Rano

EXIGIT verò præsens doctrina,vt primo de dentium dolore,tum particulatim de hęmodia dicamus.Igitur ex antiquis Galenus præfatus controuersiam esse nominis dentes ossa appellare, aut non;id quod res habet, duo in illis ab ossibus discrimina agnoscit:primum,quod semper augentur,
1. eo argumento,quoniam auulso opposito dente non cessat crescere,qui è regione situs est:alterum,
2. quod sentiunt contra reliquorum ossium naturam. Sentire verò dentes suadetur ex fine; exerti
3. Medio local. enim nisi sentiant ab occurrentibus offendantur necesse est, prætereà experimento eorum qui à dolore confestim leuantur ablato dente;quemadmodum enim vbi gingiuam affectio occupat,den-
3. te sublato dolor manet qui fuerat:vbi neruum, quia respirat & remedia admittit, mitescit: ita si
Lib.1.Trac.9. cap.19. dentem ipsum lędit,omnino cessat ablato dente. Addit dictis, sensisse se nonnunquam in dente pulsationem,vt dubitari non possit dolere dentis substantiam.Zoar verò vltra progrediens, paulo audacius,non dentibus tantum,sed & ossibus vniuersis sensum concedit, ad hunc fermè modum colligens.Ossa per meatus citra vasa aluntur,per eosdem citra arterias vitam recipiunt, & immunitatem à putredine; cur non igitur citra receptos neruos etiam vim animalem à vicinis neruis
6. vsu par.17. comparabunt? Neque enim minus est,sed magis spiritalis animalis vis quam priores illæ. Auget verò dictis fidem quod Galenus tradit facultati,sicut & materiæ ad longum interuallum deferendis canales necessarios esse,non ad breue. Nec verò inquit à patribus discedimus, qui ossa sensu priuant:in eum enim sensum neruos vocant insensiles, in quo insipidum, & ingustabile & insonabile vocant,quod exiguo sapore, gustu, sono præditum est. Quod si inter secandum os non
2. Aph.46. Aret.2.caus. diut.12. dolet, maior dolor ex simul diuisa carne & periostio id facit: duobus enim doloribus non vnum locum obsidentibus vehementior alterum obscurat. hæc Zoar. Aretæus verò & ipse magnam quæstionem & soli Deo cognitam ratus, cur dentes ex intemperamento doleant, secti non doleant,à tanto potentiori dolendi causa,quantum homini coniectare datum est, refert eius euentus causam,ad dentis constitutionem,quæ dum frangitur, non exasperatur, nec partibus diuellitur,sed vtrasque sectionis oras monstrat lenissimas æqualésque; videtur autem dolorem in sectione facere partium diuisarum exasperatio,inæqualitásque. Sed & illud non ineptè afferri pro causa posset. Natura, quæ nec manca est vnquam, nec vsus habet superuacuos,carnis mollitiei tuendæ prouidit molestia ex intemperamento oboriente;maiore verò ex solutione, quoniam carnis mollities sectioni patebat: in dentibus contrà intemperamentum maiorem vim obtinere voluit ad dolendum quam diuisionem, quantò ex natiuo robore ad vitandam fracturam robur obtinuerunt valentius. Nam & animalia robusta sagacia non creauit, & timida vel astu armauit vel pernicitate, ne iniquè vitæ subsidia diuiderentur. Sed præstat paulò liberius de dictis agere, nec maioris facere magistrorum quàm rationum momenta. Et de ossium quidem sensu negligenda est
Ossa an sentiant. senis sententia & existimatio.nã quæ in imo corpore natura recondit,sensu non donat;erant enim ab externis offensis tuta. Itaque etiam viscerum carnes, cerebri,pulmonis,cordis,hepatis,lienis, quamuis ob mollitiem pati facilè possunt, sensum non obtinuerunt: quantò maiore de causa ossibus sensum negasse credenda est natura,quorum sanitatem durities cum situ tuetur;& quibus sensus si adesset,molestiam & dolorem corporis quod portant, afferret, non incolumitatem? Deinde si parum est tam aperta ratione vrgere, an non tactus firmum est & ineuitabile testimonium? In vlcere enim antiquo & diuturno,(id enim sumimus quo effugiamus calumniam carnis & membranæ simul sectarum) nudato iam osse,si serra seces, aut lima radas, non magis sentit sectum, quàm aliud corpus. Postremò si tantum est duritiei cum sensatione dissidium vt cutis natura sen-
Dentes an sentiant. tiẽdo formata,vbi occalluit,sensum amittat;quomodo sentiet os extrema & inuicta dẽsitate præditum?Sed de hoc forrè nimis multa.De dentibus enim verò similior ratio est; sed & ipsa quoque quantum assequor,non admittenda cùm enim obnoxij essent dentes & secantibus & intemperantibus,frangentium violentiæ satis cautum fuisse sua soliditate existimauit natura.Ne verò intemperante offenderentur,ea conditione effinxit componentis materiæ, qua & metalla; vt sicut illa calorem frigúsque promptissimè excipiunt & per se tota transmittunt, cùm figulina multo laxiora imbecilliora que eam transmissionem longè tardius & multo languidius admittant: ita dentes pariter & vngues,(quorum idem futurum erat cum dentibus discrimen) perceptam intemperiem

magna

magna celeritate neruo, quem dentium radici apposuit, vnguibus verò subdidit, deferrent cum insigni dolore sentiẽdum, quo vno artificio dentium & vnguium soliditas sine sensu, (nec etiam sensum eorum natura ferebat) incolumitatem integritatémque suam tuetur; dum per occultos meatus & tectos aëre plenos similiter metallicis externi intemperantis imaginem non minore velocitate neruo imprimit, quàm si nudo neruo sentienda occurrissent. Ita Aretæi miraculum nullum est, quod fractus dens non dolet, cuius sectio neruum non tangit; intemperatus dolet facto ad neruum intemperantis qualitatis aditu. Ita corruunt Galeni argumenta; quòd decuit nudum os sentire. quod experimento doleat nonnunquam dens ipse, quando ab euulsione confestim cessat dolor, cessat enim repente dolor dente sublato, siue quia aufertur causa sentiens, quod non concedimus; siue quia sensilis dentis putredo, quod credimus & fatemur: nam pulsare dentem non posse cùm arteriis careat, in aperto est; quo fit vt imaginatio pulsantis dentis magis partes nostras agat quàm aduersas. cùm enim arteria gingiuæ in occursu dentis pulsans, imaginem præstet pulsantis dentis; cur non similiter opinandum est obsidere dolorem aut neruum, aut gingiuam, etiamsi laborantis imaginatio denti tribuat, non separans proprium à consentiente locum? Sed vocandus in medium Archigenes est. Nam de hæmodia libro De caus. symp. 2. oportunior tractandi occasio est.

SECTIO TERTIA.

CAP. II.

VERUM, vt studiosi maiori à nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione eos, qui in arte exercitantur, moneo & hortor; vt, quæ planè vera sunt, simulque etiam manifesta, ea duntaxat eligant, ipsisque credant: quæ verò ab iis abhorrere videbuntur, ea præterire oportet. Igitur Archigenes, cùm reprehendisset [1] Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum dolore haudquaquam cruciari, quod nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquam non affectam, dolore tamen, vtpote in parte vicina compressam: postea ad verbum ita scribit; [2] Porro vasa solide compressa, capitis dolores sine inflammatione obortos arcent, veluti prohibita in ipsa incursione, id quod barbaricum vinculum tum maxime perficere potest. [3] Sphacelodeis vero hemicranias, id est, altera capitis parte dolores, dissectio eorum, sed maximè arteria circumscribit: [4] quæ primo affecta, pulsatorium turgidúmque dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescens, quemadmodum vena quædam veluti varicosæ fiunt. Nerui verò contorti distenduntur, atque indurantur, atque hi stupidos inferunt dolores, & durè distendentes, & profundos, & infixos, & angustia plenos, & minimè fusos. Membranæ in latum discurrentes, & inæquales dolores excitant, atque ita laborãs, vt & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis videlicet asperitatẽ. Dolet verò s. penitiore hoc modo etiã superficies: Et membrana in media carne cõtente, quæ dilaniantes quoque dolores inferunt. Dolores verò à membranis ossa circumdantibus dependentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A venis, graues & detrahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur: à carne autem, & fusi & laxiores: [5] quapropter non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdam rebus impleri. Musculi carnis neruorúmque mixtura, tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ se ferunt, stringentes (vt ita dixeris) & cum capaci latitudine pulsantes & extenti. Ex reliquis verò vlcerosus quidem dolor, & in vlceribus graciliter acutus, & non minimè dulcior: & qui pruriginem inducere potest, ad superficiem pertinere videtur. [6] Punctorius autem profundas partes infestat: infixus autem, cùm sinus accesserit. [7] Stimulans autem, partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat, partim contrà, vtpote qui haudquaquam in profundo subsistit. Lacerans autem est qui in sinibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conatur, quomodo ex dolorum differentiis partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transcursim. Sphacelodeis, inquit, hemicranias, vasorum dissectio circumscribit. Igitur, quos dolores nominet Sphacelodeis, inuentu difficile est: non enim inter omnes conuenit, quid hæc vox (sphacelos) significet. Sunt enim qui dicunt ipsam vehementem dolorem declarare: alij tantum inflammationis excessum, vt partem ad corruptionis periculum inducat; quæ dispositio à nonnullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici volunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant. Nonnulli non eam, quæ fit, conuulsionem, sed quæ ex inflammationis magnitudine exspectatur: alij simpliciter fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum sphacelodes, in iam proposita Archigenis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, vt nihil per ipsum explicari posse videatur, ipso nusquam medicorum nominum enarrationem conscribente. Per verbum autẽ, circunscribit, fortasse intelliget quispiam ab eo veluti celeriter vel ex toto sanari: ac subiiciamus, vt ita dicuntur. Nam quod facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui scripsit, intelligi voluit? Deinde pulsatorium, & turgidum dolorem, arterias inferre dicit, cum ipsa videlicet per sphacelodes altera capitis parte dolores primogenia affectione laborant. In primis itaque, qualis sit pulsatorius dolor enarrare tentemus, quanquam ante nostram enarrationem, omnibus medicis notus sit: siquidem ingentium inflammationum accidens ipsum esse perhibent. [8] Turgidus autem dolor est, qui à parte primariò affecta, veluti à radice incipiens, celeriter in partes adiacentes transfertur. Id verò non solum in hemicrania vehementissima, vt Archigeni placuit, sed in cephalæa quoque vocata, euenire solet. Etenim in hac nonnunquam arteriæ primariò affectæ huiusmodi, qualem dixit Archigenes, dolore vexantur: ita vt fateantur nonnulli, vasorum ipsorum se dolorem sentire: quod interpretari tentans, arteriam subhorrentem, fieri rotundam dixit. [9] Igitur inquirendum est, vtrum veluti per sphacelodes hemicranias, arterias ita affici dicit, ad eundem modum de venis eum sensisse existimandum sit, quòd per hunc solum

morbum, veluti varicosæ fiant: an commune sit accidens venarum vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum. ex eo enim quod sermoni de arteriis iungit sermonem de venis par est, vt conijciamus, de eodem affectu ipsum fuisse loquutum. Ex eo autem, quod mox in vniuersum de neruis, atque aliis huiusmodi partibus scribit non adaptans vni morbo sermonem de ipsis habitũ, eadem ratione putandum est itidẽ de venis quoque fuisse dictum. Itaque in hac ambiguitate satius fuerit, vt existimemus in eo sermone quem de hemicrania conscripsit, simul cum arteriis ipsum venarum quoque mentionem fecisse; simpliciter verò reliquorum instrumentorum sine vllo distincto affectu, neque in his neruis, neque in iis partibus, quæ illos deinceps consequuntur: in quibus dixit venas, graues, ac detrahentes, atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc nonnihil ambiguitatis continent. Quod verò deinceps sequitur, vbi dicit; [10] Nerui verò distenduntur, & contorti indurantur; recedit manifestè ab hemicranica dispositione definiens id in vniuersum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quod planè mendacium est. Neque enim quilibet neruorum affectus, ipsorum essentiam indurat, atque intorquet. Sunt enim nonnulli, per quos laxiores euadunt nerui, quemadmodum per alios quosdam, aridiores: Quinetiam sæpe numero nullam sensu perceptibilem habent differentiam, ita vt exquisitè sani videantur, nihilominus neque sensum neque motum præstant subiectis corporibus. Itaque in solis fortasse inflammationibus, aut inflammatoriis morbis, aut præter naturam tumoribus dixit neruos & indurari, & contorqueri, quandoquidem in iis quidem manifestè apparet neruos intendi. Nam & laborantibus ipsis & nobis aspicientibus intenti nerui apparent: quapropter, nisi curentur, & conuulsiones & distentiones ad ipsos sequuntur. Atque omnium, quæ in tumorem attolluntur, commune accidens esse videtur, vt intendantur. Nam & arterias, & venas inflammatione affectas manifestè intendi vidimus: venas quidem, vbi per summa membra, orta inflammatione, bubon exurgit. plerunque enim totum vas intentum videtur, ac rubere magis, & calere, atque maiori dolore (si tangatur) affectum: vt sit manifestum totum inflammari, incipiendo ab ea parte, quæ primariò affecta est, vsque ad alas, & inguina. proinde rectè dixerunt omnes ferè medici, inflammatis partibus accidit, vt rubescant, tendantur, renitantur, intumescant, & doleant. Verum (vt diximus) non omnibus, sed his duntaxat accidit pulsus, quæ arterias habent notatu dignas, & partem sensu præditam, aut vbi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur: tunc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, vel nullo existente sensibili vase in affecto corpore. Sed [11] interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. Id verò iam antea, neque semel duntaxat, explicatum est, quod videlicet propria actionis noxa, qualiscunque sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens. Neque enim aliud eis ex necessitate accidens, neque etiam noxarum differentia existit. Sed differentiæ quidem variant, pro affectus tum specie, tum magnitudine: Accidentis verò ad vitiatam actionem pertinentis siue genus, siue speciē, aut vtcunque nominare volueris, semper permanet. Cæterum satius fuisset Archigenem, totum via & ratione complectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cùm ab aliis negligentius essent tradita: quorum non pauca in plurimis aliis libris conscripsimus, quemadmodum & posthac deinceps dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exactè alibi fuerunt exarata, longiori verò disputatione hic tractabuntur ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nunc verò reliquas dolorum differentias, quarum in præscripto sermone Archigenes mentionem fecit persequamur. [12] Quod enim peccauerit, dicens torpidos dolores neruis euenire, quódque stupor non vnius cuiuspiam partis proprius sit affectus, sed causa potius, ac dispositionis rationem habeat, iam antea dictum est. Quod verò dolores duos distendentes in ipsis fieri dicit, rectè dictum est: [13] quanquam melius erat, si simpliciter dixisset, distendentes, non addendo, duos. Nam neruorum dolores, vtrinque vehementer distendere possunt: quia ad vtraque extrema tenduntur, tum id, à quo incipiunt, tum illud, in quo finiuntur: non secus quàm chordæ in cithara, quæ sæpenumerò, vbi nimis intenduntur, disrumpi solent. Quapropter citharistæ, cùm instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sane, quòd ea à contrariis tum causis, tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aër, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus: ab vtraque enim ambientis aëris temperie ad vltimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpatur. Proinde rectè dixit [14] Hippocrates neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione euenire: vtpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quod profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, cùm venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur: idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt. Quanquam multi tendones (qui ob id quia neruosa sunt corpora à nonnullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie dolores habent, si quando ipsos quoque sic intendi contigerit, vt sunt illi, qui digitos extendunt. Sunt autem, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter vt extendentes. Porrò Archigenes neruosum dolores [15] infixos esse dicit, cùm huiusmodi doloris species, vt anteà diximus, ad colon magis pertineat: Atque accidit etiam auri cum quadam pulsatione atque dentibus molaribus: quinetiam oculis. Sed infixus dolor neruis minimè euenire potest. etenim magna ex parte vtrinque extenduntur & ad supernas & inferiores animantis partes. Quod verò deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, [16] ineptè quidem dictum est. Nam nihil amplius declarat, quàm cùm dicit, & minime fusos: re vera enim minimè fusos idem est: quòd in latitudine porrectos dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circumscriptos, vtpote perueniente ipsorum tensione & ad supernas, & ad inferiores partes, magis verò sursum vsque ad caput. Ac tum primum ipsos vniuersi corporis, & conuulsiones, & distentiones comitantur, nulla nerui tensione huiusmodi accidentium aliquod inducere potente, antea quàm caput ipsum attingat. Posthac consequenter scripsit Archigenes de

membranis,

membranis, quod in latum discurrant ipsis dolores, cum afficiuntur, quod quidem verum esse fatemur: quod verò aliquid [17] hemodia simile habeant, non est verum, vt anteà dictum est. [18] Neque etiam in totum verũ est quod membranarũ dolores sint inæquales: siquidem cõtrarium magis veritati consonat: quippe ex propria earum ratione videntur æquales inducere dolores, eo quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nã, quod, ob communicationem cum vicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Cùm enim ad affectam ipsarum partem circumiacentes & ducuntur & tenduntur, dissimilem fieri dolorem necesse est. Vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementiore cruciantur: vbi verò sensum habet hebetiorẽ, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque quod, quæ tenditur mẽbrana, os ipsum vel attingit, vel non attingit, non ab re dolorum differentia deprehenditur. Atque hac ratione nonnulli pleuritico- rum, iugulum dolent porrecta in hunc locum membrana costas succingente. Aliquando tamen non ad iugulum, sed ad præcordia dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (vtpote quod necessario mouetur, cùm pleuritici respirant) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Cùm enim veluti radix doloris in latere consistit, tum laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant. quare tum soli septo transuerso, naturæ respirationis officium committit: quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione, contingere solet. Igitur, cum in partibus laterum infernis oritur inflammatio, septum transuersum intentum, magis dolet: cùm vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat. Cæterum septum transuersum, quia mouetur, iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatio, aut vbi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulum in dextra parte infestat, concaua vena magis, quàm membranarum tentionem sequitur. Cùm autem dixit, hoc modo, sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria membranarum affectarũ planè declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hemodia non dissimiles. Quia enim simul cum hemodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur, perinde ac si ab eadem causa vterque affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficitur, vtpote qui ab externis causis, & quidem frigidis, celerius noxam subit. Idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, cæteras membranas hemodiæ simile quidpiam habere dixit; ac sæpenumero superficiem quoque, non secundum affectæ particulæ essentiam facto dolore, sed ob membranarum ipsarum essentiam, quæ exanguis est, & frigida: quapropter facilè à frigidis affectibus infestantur. Quia verò affectum ipsum huiusmodi dolores comitantur; idcirco sæpenumerò dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos, & torpidos. [19] membranæ verò, quæ in media sunt carne, veluti dilaniãtes dolores excitant. sunt enim plurimæ & inæquabiliter insitæ, atque eam circumdantes. Quúmque aliquando ex contrariis secundum naturam, tendi carnem contigerit, huiusmodi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, aut vlcerosi prouenuiunt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorum partes, carnes quoque numerantur. Verùm de huiusmodi doloribus satis in Salubribus præceptis iam dictum est. [20] Sed, quod membranarum, quæ ossibus adiacent, dolores & profundi sunt, (id est, in intimo corpore sensum excitantes) & ossium ipsorum, veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirandum est. Nam ij à quam plurimis ostocopi, (id est, ossium labores) nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire solent: quamuis interdum vel à frigore, vel plenitudine, fieri possunt. Insuper [21] venas dixit graues, & detrahentes, & [22] æquabiliter infixos inferre dolores. Verùm ab initio, vbi hemicraniæ mentionem fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet proprium arteriæ venæque dolorem, extensi secundum longitudinem corporis, veluti chordæ cuiusdam, speciem referre, nulla [23] vtique profunditate simul apparente. Æquabiliter autem infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe, infigi, ad nihil, quod ipsis accedere solet, referri potest. Deinde de [24] carnibus dicit, quòd & fusos, & laxiores inducant dolores. Atqui in totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet, quoniam & vasorum & membranarum dolores magis intendi videantur. Id enim confitetur eos non adeo extentos conspici, ob hoc, quod carneæ musculorum partes breuibus lineamentis contineantur. Sed id, quod deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus quibusdam plenum, an propriè ad dolores, qui in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam, quod interdum aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, à veritate haudquaquam abhorret. At, quia non semper euenit; ad vnam potius quandam dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, propriè referendum videtur: neque simpliciter intelligendum est eam dispositionem esse affectum inflammatorium, sed qui cum humoribus exasperare suapte natura potente. Porro deinceps de musculis [25] scribens Archigenes, eos carnis neruorúmque mixtam proprietatem referre dicit, tanquam peculiari ipsorum essentia ex his consistente. Addit verò arterias, quoniam in ipsis inueniuntur. Atqui hoc pacto venas quoque dicere debuit, atque membranas. vocabulum autem [26] adstringentes, patrio sermone de his dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt, atque idcirco de iunioribus duntaxat dici consueuit: de [27] senibus verò, minimè, quòd non possit ipsorum corpus, boni habitus plenitudinem suscipere. At verò, in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre velit, inuenire non est facile; maximè quia confundere, & corrumpere solet patriorum nominum significata. Quod, si adstringentes, de iis dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intenduntur: non propriè ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Cùm verò eos [28] capaci cum latitudine extendi dixit: puto ipsum hanc à neruorum plenitudine voluisse seiungere. Torpide autem pulsare, haudquaquam fuisse rectè dictum, iam antea declaratum est. [29] Reliquorum verò dolorum, vlcerosus, inquit, graciliter acutus est. Est autem hæc quoque oratio obscura, nec per se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cætera ipsius obscuræ orationes, quas ne enarrare quidem

possibile est: nisi[10] quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Cùm itaque scineris tum medicos, tum gymnastas, eos dolores vocare vlcerosos, per quos inter mouendum, vel tangendum lassatas partes, sensus veluti vlceratarum partium percipi solet: facile intelliges per dolorem graciliter acutum, huiusmodi quampiam speciem significari, qualis ab acuta acus punctura fieri consueuit. Ergo constat ipsum neque continuum esse, neque æqualiter per omnes partes porrectum. Hunc itaque dulciorem esse dicit, cùm dicere deberet, imbecilliorem, aut obtusiorem, aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quidpiam. Nihil enim, quod molestum est, propriè dulcius appellari potest. Id autem, quod dicit, & pruriginem inducere potest, inarticulatè dictum est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionémque & vlcerosam differentia. Verùm, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atque soluta quiescentéque vlcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet: inde est, quod de ipsis confuse, indefinitéque Archigenes scripsit: vt qui nec causas vtrarumque dispositionum exactè alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris Salubrium præceptorum perfectè exarauimus. Igitur vlcerosus dolor non solum ad cutem, sed ad imas quoque partes, vt ossa, extenditur. Pruriginosus autem re vera ad solam superficiem pertinet, non tamen primariò, pro ratione ipsius propria, sed per accidens: eo quòd densior subiectis sibi partibus, cutis est. Horum ergo dolorum vterque, propriæ dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdam humores: atque tantum ipsi, quantum dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis in libro Salubrium præceptorum definitum est.[11] Punctorius verò (inquit) dolor in profundo est: sed non rectè, nam ad membranas, non ad imas partes propriè pertinet. Infixus autem (vt inquit) cùm sinus accesserit. Hic sermo,[12] non omnino absurdus esse videtur: quippe sinus, concauitas quædam est, cùm partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Cùm itaque fluxione impletur, ita vt adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, non quidem secundum longitudinem latiùs exporrectum, sed propriis limitibus conscriptum. At excreto quomodolibet e sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi ambientia sinum corpora adeò distendantur, dilatentúrque, vt inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt, quæ propriè ad sinus pertinent. Quod verò ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intellexerit, cùm ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, non minorem habet dubitationem. Nam[13] stimulans (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic enim sermo cū eo, quem in initio præmisit, pugnare videtur, quo in hunc modum scripsit: stimulans autem,[14] partim eorum, quæ in loco sunt, quidpiam affectum esse declarat; partim contra. Id enim fieri potest secundum profundum in parte ossibus maxima vicina, & in cute, atque omnino in medio, huiusmodi dolore facto ab humore mordaci, sensibilium partium aliquam erodente. Deinde quod in fine eiusdem orationis sic scriptum est:[15] lacerans autem est, qui in sinibus consistit; si lacerans quidem idem significat, quod diuellens mendacium est. Nam illi, qui in sinu est, id minimè contingere solet. Quod si non hoc, sed aliud quidpiam dicere voluerit, quomodo id poterit inueniri? Atque huiuscemodi sunt, quæ in præscripto sermone Archigenes posteris memoriæ prodidit.

DVAS ex Archigene series citat: priorem, in qua dolorum proprietates explicantur singularum partium quæ per corpus distributæ sunt; posteriorem, de visceerum doloribus. In quibus addit censuram suam, paulò quàm eruditio Archigenis in difficilibus explicandis requirit, acerbiorem.

1. *Asclepiadem*) paulo altius sumit orationis principium, ne lateat authoris sensus lectorem: videtur autem scripsisse Asclepiades in artritide ligamenta, quæ antiquitas neruos appellabat, in se causam mali habere; non dolere tamen propter sensus inopiam; carnem verò articulis impositam ex ligamentis rumentibus compressam dolere, cùm in se proprium affectum non exceperit.

Cap. vlt. Deligatio benefica dolenti.

2. *porrò*) hanc non iudicat Galenus quoniam curatoria est, quod modò non agitur. Est autem in opere vtilis & Galeno recepta libro De medica trina 3. in cephalalgiis, citra phlegmonem vtiliter adhibetur capiti vinculum, nam & ea compressio inhibet defluentis vim humoris, & dum vndique premit, facit ne concutiatur caput arteriarum pulsu, & concussum magis doleat. dolere enim magis affectas partes, vbi mouentur, apertum est. tantum inflammatio vrgens quia mollissimè tractari debet, deligationem non exposcit. ipsam verò deligandi rationem diligētissimus Archigenes edocet, vinculi barbarici nomine: quod quale fuerit, incertum est. Illud certum, non ineptè redimiri ad eum vsum caput linteaminibus vulgaribus, quæ & ad occiput & ad sinciput duplici modo arctantur.

Sphaceli nomen. 2. fract. 20. 4. acut. 35. 7. Apho. 51.

3. *sphacelodes*) Author est Galenus sphaceli nomen reliquis medicis quamuis membri corruptionem significare, Hippocrati solam osseam; & tamē idem ipse quandoque memorat ab Hippocrate eo nomine etiam carneam intelligi. Sed in carne quidem gangrena initium mali est, vbi color emortuus & exigua sensatio interitum partis minantur, plena extinctio & iam serpens phagedena: in osse sphacelus est, siue incipiat vitiari, siue integrum os vitiatum sit. Quod verò attinet ad præsentem locum, cùm antecedens dictio cephalalgias, quæ phlegmoni iunctæ non sunt, vincula curare docuerit: hic phlegmoni iunctas insigni vocat sphacelodes, & secto vase sanat.

4. *quæ primo*) lege, quæ præcedens pulsatorium micantémque dolorem inducit, atque rotunda euadit, manifectè subhorrescens, quemadmodum venæ veluti varicosæ fiunt.

5. *quapropter non*) lege, Nec plurimum extensi.

6. *punctorius*) lege, stimulans.

7. *stimulans*) lege, perpungens.

8. *turgidus*) Dolor arteriarum capitis repente extenditur tanta vehementia, vt exclamare cogantur ægri, & caput manibus premant, credántque sibi malleo pertusum fuisse, vnde obtinet

nomen

nomen fulminei vel malleantis,quem Archigenes vocat micantem; paulum enim ab inuasione cessat,estque frequens comitialibus & vertiginosis quibusdam. Quoniam autem respondet doloris vehementiæ caloris contractio,manifeste subhorrent.apertum verò ex serie est de capitis vasis agere,siquidem paulo post de reliquis vasis differit.Memorat verò hemicranias, non quasi solæ eos dolores afferant,sed quòd frequentet afferant.

9. *igitur*] varicum sensus est,turgentium venarum pleoarúmque.is euenit non in quauis venarum affectione,sed in plenitudine potissimum inflammante.

10. *neruis*] Mirum quàm insolenter arguat mendacij Archigenem, quòd per neruorum dolores indurari & intorqueri eos dixerit; nam & res est explorata in rigentibus conuulsis, demum quocunque modo neruos dolentibus experimento pariter & ratione:dolentia enim contrahuntur; & cùm sint natura dura & oblonga,intorquentur: si verò resoluti laxantur, quid ad Archigenem solas describentem dolorum differentias?

11. *Sed interrogabis*] quoniam tensionem commune symptoma inflammatarum partium esse dixit,non neruorum proprium,interrogat quod potissimum in hoc opere inquiritur,inflammati nerui quod sit proprium non commune aliis indicium? quod inflammatæ membranæ & reliquorum? ita enim tantum dabitur locum certum agnoscere singularum affectionum, si vna affectio pro loci varietate subeat signorum diuersitatem.Respondet, fieri ferè non posse,vt vnum signum ambo illa ignota aperta faciat, nempe affectionem & locum: sed locum quidem ex læsa actione, quæ parti secundum naturam inest,affectus speciem ex læsionis varietate & quibusdam aliis indiciis,quæ partim suprà tradita,partim infrà latiùs tradenda sunt. In quibus oportuerat exercere ingenium Archigenem magis,quàm in excogitandis verborum nouitatibus. Lib.1.5. Cap.vlt.

12. *quod enim*] cùm ad contractionem dolentis nerui densatio sequatur & ad densitatem prohibita facultatis delatio, meritò stupor accedit: id est, sentiendi diminutio & imbecillitas. Quid autem mali est,si dum medico apertum facimus nerui,qualis sit, dolorem, explicamus stuporem iunctum,non quidem doloris differentiam,sed iunctum quoddam symptoma dolenti neruo perpetuò,aliis partibus dolentibus raró.Varij enim generis signa, si in vnam quandam significationem coëunt,iuncta, non diuisa separatáque; meritò iungi doctrinæ ordine,Galenus sæpe in Prorhetico author est.

13. *quanquam*] Accusat, quod addiderit, durè. nam dolentes nerui ad chordæ similitudinem vtrinque tenduntur, non tamen ideo in substantia exiccantur, in qua duriries consistere videtur. Sed vt omittatur quod durum sæpe cum renitente confundimus, vt possit vocari durum id quod quia tensum renititur quamuis nihil siccatum, sæpe dolenti neruo & tenso iungitur intorsio & duriries. Signa verò sunt vel perpetuorum, vel eorum quæ frequenter iunguntur. 5.Simp.4.

14. *Hippocrates*) 6.Aph.39.

15. *infixos*) conferens ad venas & arterias per quas humor liberè fluens dolorem mutat, infixos esse ait in neruis dolores,quanto meatus habent angustiores.

16. *ineptè*) ad carnium differentiam addidit minimè fusos, quod fusissimus Galenus iniustè in alio accusat.

17. *hemodiæ*) coniectat Galenus delusum Archigenem,quoniam externa membrana sæpenumero à continente refrigerata doler,iuncto stupore dolori; opinatū esse omnibus membranis conuenire,vt dolor stupidus sit,quod vocat hemodiæ simile.Sed quam non ita senserit Archigenes, illa verba monstrant,quæ sequuntur, (habet membranarum dolor quiddam hemodiæ simile, nempe transmissionis asperitatem) quæ similitudinem hemodiæ non in iuncto stupore, sed in difficultate tarditatéque cōmunicari doloris subesse significant. Ergo vasa propter liberum noxiæ causæ commeatum horrorem non incutiunt,nec rigorem,quod continuæ febres obseruant; membranæ verò cùm propter innatam densitatem promptè non traducant noxam; fit,vt ex mora doloris contractiones corpori & horrores inferant, tales & propter acerborum gustum dentibus, & propter mordentis humoris decubitum membranis accidunt, vnde intermittentium febrium rigor,& similitudo dolentis membranæ ad dentium hemodiam ducta est. Potissimum inquit eum horrorem, in quo similitudo est hemodiæ,extimæ membranæ euenire;siue enim perfundatur calida aqua aut perfrigida,siue videatur terrens quicquam & noxium, inhorrescit vniuersa cum substrata membrana cutis. Membranarum dolor.

18. *Neque etiam*] Inæqualitatis doloris membranacei,per quam alia membranæ pars magis,alia minùs doleat,diligenter Galenus recenset causas tres.Primam,varietatem in sensus acrimonia.Secundam, quòd alia pars hæreat duro nec cedenti membro,vt ossi:alia laxo,vt carni.Tertiam,quòd ex membris quibus alligatur,quædam quiescunt,alia mouentur:quæ verò mouentur, in dolore anguntur magis.Primi generis exemplum est in pulmonia,dolente pectore non pulmone. Secundi,in pleuritide ascendente iuguli dolore.Tertij,in descendente præcordiorum.

19. *membrana*] frequens est horum dolorum in gallico morbo euentus:cùm enim quadam morbi illius proprietate humor ad membranas confluat; membranæ verò sibi mutuo incumbentes & accumbentes per interualla quædam quibusdam ceu punctis cohæreant & agglutinentur, fit vt dum dolentes tenduntur in varias partes carnes distrahant musculorum, qui à singulis membranis singuli contineantur arctanturque: Aiunt autem sic affecti à canibus se exedi. quòd verò

carnes quandoque doleant vlceroso aut tensiuo dolore, libro Salubrium quarto ostensum est: verum hic peculiariter membranarum dolor, non contentæ carnis, explicatur.

Cap. 4. 20. *Sed quod*] libro Salubrium tertio ostensum est, quæ causa externa ostacopon inducat; spontanea verò est frigiditas, aut crassities humoris, qualis quartana laborantibus inest: nam vt tenuis calidúsque humor ad cutem vsque progreditur: ita crassus intus manens & ossium membranis incubans, dolentium ossium imaginem præbet.

21. *venas*] Graues dixit venarum dolores, quoniam corpus plenæ grauant; ita enim per synochos laborantes referunt, graues se esse toto corpore potissimum dorso & ceu arenoso pondere contusos. vbi verò hepar aut pleura inflammata sunt, vas magni iugulo insertum propter inflammati loci pondus deorsum iugulum trahere sentitur: quod Archigenes significare videtur: dicens, esse venarum dolores deorsum trahentes. Æqualitas vero infractus venas à carnibus subiectis separat. nam vt carnes propter impedientem densitatem asperitatis arenosæ imaginem inducunt; ita vasa propter liberum noxiæ causæ defluxum, plenitudinem quandam æqualem sibique similem sensui referunt.

22. *æqualiter infixos*) lege, infarctos.

23. *nulla vtique profunditate*) lege, grauitate: βάρος non βάθος.

24. *carnibus*) carnis dolores fusos esse inquit, hoc est, in triuam expansos dimensionem, non in solam cum neruis & vasis longitudinem, non in latitudinem, amplitudinémque cum membranis, sed & in crassum etiã profundúmque. Et cùm peculiare sit oblectationis laxare corporis ad obtinendum, quod familiare est, constitutionem, doloris in figam contrahere, caro non laxat, emollitque; qui enim id faciat dolens? Sed quia non inducit horrorem, neruorum & membranarum similitudine, laxiores eos reliquis doloribus facit. & quoniam nec omnino expedite meat, vt per vasa humor, nec admodum difficulter totus vt in membranis hæret, sed per carnium meatus diffluit, in mediis partibus cohibitus repressúsque sparsæ inæqualitatis phantasia inducitur, asperitatísque pungẽtis; quã & in oculis multi, & in carnibus nõ pauci fuso mordaci humore percipere se fatẽtur.

25. *musculi*) Accusat Galenus, quod in musculi compositionẽ admiserit arterias, non venas nec membranas, quarum similiter oportuit meminisse, sed non inquirebatur musculi cõpositio, sed quę partes ingrederentur plurimum variantes doloris speciem: Sunt autem dictæ, caro, neruus, arteria.

26. *stringentes*) lege, florentes.

27. *sensibus*) lege, seuibus. Significat Archigenes, musculorum dolores, quales in suppuratis apparent inflammationibus, esse validos & vehementes; siquidem iunguntur multæ pulsationes, & tota musculi caro membrana comprehensa affectionis particeps est. Danda erat autem Archigeni venia in verbo, florentes: partem quia adiicit temperamentum, vt ita dicam: partim quia non malè quadrat allusio, vt quem locum inter ætates habet vigens, eum inter dolores musculosus.

28. *capaci*) lege, cum latitudine distenti & torpide pulsantes, nam carnis fusio ex nerui mixtione distentionem: arteriæ pulsatio ex eiusdem commercio stuporem induit. cur verò iungatur dolenti neruo stupor, paulo antè ostensum est.

29. *Reliquorum*) hactenus multis corporis partibus suos dolores dicauit: nunc species dolorum indictæ quas partes significent, declarat, ab vlceroso orsus. iũgit autem similes quasdam differentias, quæ ad cutem & cuti proximas partes attinent. Ergo vlcerosum dolorem appellant eum, in quo queritur is, qui laborat, corpus sibi multis pertusum esse veluti foraminibus, nec tactum ferre posse: ita enim dispositus est, ac si vlcerihus scateret; vnde & nomen obtinuit: Iungit eum qui in vlcere leniter acutus est; ingruit enim per quædam temporum interualla veluti punctim lacessens, & paulo post ab inuasione cessans; quia is etiam ad superficiem spectat. tertius est pruriginosus, quem vocat dulciorem, & pruritum antecedentem, quoniam est etiam voluptatis species dolori iũcta, quod Plato in Phylebo dixit, de quo in lib. De causis symptomatum disputatum est; vt in cachinno, titillatione, scalpellatione. quare non absurdè hoc genus doloris dulcius, id est, voluptati admixtum nuucupauit. quæ omnia vel perpetua sunt vel certe frequentia, si concedimus Galeno vlcerosum nonnunquam profundas etiam partes tangere.

30. *nisi quis*] Sententia Galeno familiaris, & tali viro digna. valdè obscuræ authorum sententiæ nihil legenti commodant: sed potius, qui legit scripturæ commodum affert; dum enim nihil noui addiscit, sed ex his quæ cognita perspectáque habuerat, vestigat quid potissimum obscurę dictioni quadret, frustra tempus consumit, ipse nihil lectione adiutus, sed ab illo id, quod obscurè scriptum est, veri alicuius expositionem comparans magnopere adiuuatur.

31. *punctorius*] satius, stimulans. videtúrque significare eum, quẽ diximus terebræ vel pali stimulantis similitudinem gerere; is enim profundas corporis partes infestari significat: nam punctorius membranarum est, siue extra, siue intus sitæ sint. Addit hoc genus doloris, si sinum, hoc est, cauitatem quamuis occupauerit, præter affixi pali imaginem etiam adhærere, quoniam à cauitate dolorifica causa non excedit.

32. *non omnino*] lege, omnino.

33. *stimulans*] satius, perpungens. Solent enim ægri punctiones percipere, vbi vel extimæ partes vel certè non profundæ laborant.

34. *partim eorum*] lege, Partim aliquid pati significat eorum, quæ in loco aperta sunt, partim secus; neque tamen in profundo essentiam suam habet.

35. *lace-*

35. *lacerans*) si mordax materia intra cauitatem ita continetur, vt exire nequeat, queruntur ægri se à canibus laniari, dum nulla ex parte vel labitur vel dissipatur infestans, quale intestinorum & renum cruciatibus contingit, quas cauitates author nomine κόλπους, videtur expressisse.

IGITVR transeamus ad alium, qui & ipse ex dolorum differentia affectas partes cognoscere docet. Est ipsius dictio huiusmodi: hepatis verò dolor [1] holcimos, (id est, tractorius) & inhærens & stupidus est, atque atrociùs molestans. Splenis autem acutus non est, sed grauitatem simul & extensionem habet: atque similis videtur ei, qui ad elisionem quidem atque expressionem, sed extrinsecus incumbentem, renititur. Renes & austeros dolores inducunt, & cum permanente adstrictione pungentes. vesica vehementer stringentibus vtitur doloribus, atque tensionibus punctorijs. vterus autem acutis, turgidis, pungentibus, distendentibus, torminatim incidentibus: quippe qui huiusmodi mixtione dolere natus est: quamobrem idiomatis quoque ambiguitatem inducit. In hoc sermone iterum Archigenes protinus ab initio hepatis, dolorem holcimon, (id est tractorium) esse dicit. Verùm hoc vocabulum, holcimos, apud Græcos in vsu non est: proinde quid significet, haud facile inuenire est. Nam vocabulorum significationes ex longo vsu deprehenduntur. Atqui video eos, qui illo vtuntur, viscidum per ipsum velle significare, quale viscum esse videtur, vt cuius vna parte tracta, potest per ipsam reliqua illi continua simul attrahi. Sic pasta quoque ex frumento holcima dicitur, maximè si accuratissimè subacta fuerit: sed ex hordeis aut milio pasta, holcima non dicetur. Atqui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaquam holcimos euadet: proinde aliam significationem quærere oportet: Itaque vnus ex his, qui Archigenis sectam reliquis præponere conantur, holcimon hepatis dolorem dici asserit, cùm hepar vel induratum, vel inflammatum, detrahere iugulum videtur: alius, cùm diuturno morbo laborat: alius, cùm mediocri dolore afficitur. Sunt, qui tardum ipsum significare velint, vtpote qui acuto aduersetur: atque vrgentem & adeo vehementem, vt nullam admittat requiem, hunc acutum eum vocare solitum: contrarium verò nempe tardum, holcimon dixisse autumant. Nonnulli eum dolorem, holcimon vel grauem dicunt, qui grauitatis speciem refert: vsu enim receptum putant, vt de grauitate holce, id est, tractus, dicatur. Multa insuper alia variè explicant admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligantur à nemine. Constat igitur hoc vocabulum, holcimos, quod in proposita orationis initio inuenitur, nihil nos posse docere. At verò deinceps consideremus, quid vtique sit, dolor inhærens: nam hunc quoque hepatis proprium esse dixit. Mihi quidem facilè persuasum est penetranti dolori, inhærentem per contrarietatem opponi, ipsum dicere voluisse. Quid enim aliud conijcere quis posset? [2] Etenim hepatis dolor si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit. Nam & ad iugulum vsque porrigitur, & spirandi difficultatem creberrimè affert: ac interdum quoque tussim ac dysenteriam, neque rarò nothas costas infestat. Igitur quonam pacto verè dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, quod inhærentem dolorem dixerit, veluti infixum. Atqui hepatis dolor, vt nuper ostendimus, haudquaquam huiusmodi est. Similiter anteà iam declaratum est ne torpidum quidem dolorem particulæ cuiusquam proprium esse: nam ad dispositionem potius referendus est: quod si etiam partis cuiusdam sit proprius, at sanè nequaquam iecinoris, sed certe neruosorum potius corporum. Porrò atrociter [3] molestans, cum torpido pugnat, vtpote qui violentus est, atque continuus. Sed nec huiusmodi quidem hepatis dolor est, sed potius grauis. At ne grauis quidem exactè proprius hepatis est, sed spleni quoque, ac renibus inflammatis communis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene duntaxat istius speciei doloris mentionem fecit: nec audiuit [4] Hippocratem dicentem: & in renem dolor grauis. Verùm hoc peccatum exiguum fortè censebitur. At longè maximum est illud, quod committere solet, nomina scribens cæteris sensibus peculiaria, quemadmodum nunc de renibus quidem austeros scribit dolores: de vesica verò, adstringentes: hæc enim saporum sunt nomina, qui lingua, vt instrumento, & gustandi sensu dignoscuntur. Igitur res quædam declaratur generatim quidem per hoc vocabulum [5] stringens, sed magis particulatim per austerum, & acerbum: quippe ambo adstringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia vocata galla. Porrò austera sunt multa, vt mali punici genera, atque cotonea mala, ac reliqua complura esui apta. Sanè acerba haudquaquam sunt iucunda, non solum ea, quæ medicamentorum speciem referunt, veluti hypocysthis, & balaustium, & galla, & rhus, sed etiam illa, quæ cùm sint huiusmodi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid vel austerum, vel acerbum dolorem dicere voluerit Archigenes, non magis, quàm aut cæruleum, aut rubrum aut fuscum, aut album aliquem à coloribus nominatum. Nunc autem, quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nam dolorum proprietates Archigenem [6] arrogantia motum interpretari voluisse censet: At, quia re vera ineffabiles sunt, eum in huiusmodi nomina absurda incidisse, non [7] intelligens vnamquamque qualitatum, siue gustabilem, siue tangibilem effari posse. vbi verò multæ qualitates circa vnam essentiam apparent, ibi & proprietatem fieri contingit: idque maximè in gustu videre est: cùm, verbi gratia, & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in vna essentia apparere contigerit. sic enim in gustu proprietas quædã oritur, ineffabilis illa quidẽ, si vnico nomine ipsam explicare tentaueris, sed quæ dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, quòd & magis & minus declarare haud impossibile est Ita & herbas vniuersas, & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si vniuersam essentiæ proprietatem vnico nomine comprehendere voluerit, indoctus omnino fuisset: id quod de Archigene nequaquam sentiendum est: si autem simplices qualitates; ipsæ quidem ineffabiles non sunt, earum verò quantitas, exacta quidem mensura, ineffabilis est: quanquam sub latitudine quadam explicari potest. Igitur longiori sermone vti non oportet, cùm ea species ob oculos omnibus sit posita, qua vti debet is, qui quamlibet rerum sensibilium interpretari aggreditur: quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus nomina, haud secus, quàm gustabilium, visibilium & audibilium.

Atque omnibus iis patrio more vti debemus, & neque stringentem, neque austerum nominare dolorem, vtpote quæ saporum propria appellationes sunt. Plurimi enim medici ab Archigene stantes, cùm dolorum differentias conscriberent, haudquaquam ausi sunt à consuetudine in nominum vsu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acu pungantur, ac rursus perinde, ac si terebro perforentur. Quinetiam videri sibi aiunt contundi sese, & diuelli, & tendi, & retrahi, & detrahi, & [8] grauitatis cuiusdam sensum percipere, quæ interdum subiectarum partium aliqua suspendi videtur, interdum verò circundantibus incumbere. Igitur huiusmodi omnia consueta sunt. adstringentes verò & austeri & acerbi dolores in insolitorum ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, cùm docere nos vellet, quomodò loci affecti possint cognosci. Nam [9] omnis, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarúmque plenus esse censetur, nisi ex his, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo si ab ipsis, quomodò dolent, discere oportet; nunquam verò dicant acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem; rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Archigenem interpretari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tum impossibilis, tum inutilis esse planè videtur. Primum enim vel ipsis authoribus non omnis ipsorum proprietas enunciari potest: quod cùm ita sit, omnino fieri non potest, vt ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam ij duntaxat, qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde ea nobis ignota sit, necesse est, quæ non laborauerimus, nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas. quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, vt credamus vnum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum. Donemus tamen (si volueris) hoc quoque quanquam impossibile est. Nam vteri saltem affectus nunquam scilicet, percepit Archigenes: nihilominus huius proprietates conscripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaque admirationem (ita dij me ament) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc doctrinam collegerit: [10] quam etsi veram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod nonnulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eo, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est: sicut etiam mæstitia torqueri; quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat. An verò austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, vtpote nemine sciente, cuinam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atque eos qui conformiter nominantur, atque iis multo magis vehementem, & fortem, & violentum, & continuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, vtpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire videmus. At austerum, & adstringentem, & atrocem, & holcimon, vt nemo profert; ita, si quis fortasse proferat: nemo intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum consuetudine non aberrare: veluti cùm stomachum premi dicimus, id quod nemo non dicere solet. Quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere potest: idque in nonnullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem non solùm populares, sed probatissimi quoque medici Stomachon appellant. Quinetiam inter vehementer respirandum, nonnunquam grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus. Id si citra febrim eueniat; aut obstructione, aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere coniiciendum est: veluti cum inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atque sine absurdis illis nominibus doceri possunt. Archigenis verò doctrina hoc habet exactè proprium, vt non nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit: quamuis illa, vt in commentarijs de pulsibus, ostendimus, haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

SEORSVM examinat alteram Archigenis verborum seriem de agnitione dolentium viscerum per peculiares dolorum differentias. Deinde vniuersim in tota dolorum tractatione accusat immodicam scribendi diligentiam.

1. *holcimus*) videtur significare à iugulo trahentem. quæ enim propriè singulis insunt doloribus enarrat.

2. *etenim hepatis*) lege, atqui hepatis. per inhærentem separat à lienis dolore. in liene enim à moto flatu ortus sæpe locum mutat, cùm in iecore maneat.

3. *atrociter molestus*) fortè voluit, iecoris dolorem continuo quidem lenem esse, sed per interualla atrocem.

4. *Hippocratem*) 6.Epid.5.

Lib.1.37. 5. *stringens*) genus esse relatum ad austerum & acerbum inter sapores, lib. Simpl.1. & 4.osten-
Lib.4.7. sum est. In doloribus autem significat quod vulgus sequitur dolorem angentem & in angustias mittentem.

6. *arrogantia motum*) lege, studiosè conatum.

7. *non intelligens*] Reiicit Archigenis multa de doloribus, rationibus tribus. quarum prima ita se habet: vel differentia doloris alienis illis nominibus significata est simplex qualitas tactilis, & nomen vnum habebit proprium non alieni sensus: vel est mixtio qualitatum, & oportet eam circumloqui, non vno alterius sensus nomine efferre. Sed potest ex Aristotele contra hanc rationem opponi. quod quorundam sensuum, vt olfactus sensilia minus cognita sunt, in quibus necesse est mutuari nomina à proximo sensu, ita scribente Aristotele. (Nam quia odores non sunt vti diximus
2.Anim 9. manifesti perinde atque sapores; ideò nomina odorum deducta sunt à saporibus per similitudi-

nem

nem rerum : alius est enim dulcis odor, vt mellis; alius aëris vt thymi.) quæ ratio vt ex parte recipi potest : ita, quo ad fieri potest, fugiendas esse tralationes has cum Galeno fatendum est, nec longè petendas esse, in quo Archigenes peccasse videtur.

8. *& grauitatis*) Duplicem grauis doloris speciem proponit, vel vbi sentitur suspensum viscus, vel vbi incubans onus; vterque dolor grauis ex sentiente membrana cum indolente contento nascitur.

9. *Nam omnis*] Ratio secunda.

10. *quam & si*] Tertia. Demus esse vera illa affectorum locorum indicia, certè inutiliter discuntur: cùm nec ægri illis verbis vtantur, nec per ea verba interrogati, vllum præstent roganti responsum. Sed est Archigenis, inquit, vitium in abditis illis sensibus exponendis, nouorum nominum & impropriorum inuentio, quibus & pulsuum tractationem & hanc de doloribus impleuit.

SECTIO QVARTA.

CAP. III.

EQVIDEM voluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinæ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iam senuimus, dicta ipsius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præstare nitamur: docebimus enim in primis viam & rationem vniuersalem, cuius adminiculo & ipse affectos locos inuenire, &[1] *cæteris viam ostendere possis. Igitur, vt in priore libro dictum iam est, via & ratio huiusmodi est.*[2] *In primis enim quærere oportet singulorum locorum propria signa, vt quomodò afficiantur, aut per singulos affectus alterentur, inuenire possis: deinde vtrum singulorum affectuum propria sint signa, an circa quamlibet partem varientur. Itaque oportet & loci, & affectus non immemores, deinceps signa perstringere.*[3] *Veluti si ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur spirandi difficultas, tantaque*[4] *angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac rectè sedere conentur, quem affectum orthopnœam nominant. Quinetiam calidam sentiunt expirationem, idque maximè, si erysipelatis particeps fuerit inflammatio: quocirca, vbi plurimum efflant, iuuari videntur, ac multum aërem frigidum attrahere concupiscunt, atque inter tussiendum sputum*[5] *expuunt, idque modò hoc, aliàs alio colore infectum: vt interdum rubrum, interdum flauum, aut rufum, ac spumosum quoque, & nigrum & liuidum appareat. Insuper*[6] *grauitatis cuiusdam thoraci incumbentis sensum sæpenumerò percipiunt: ac dolorem ex imo ad ipsum peruenire, & ad os pectorale & ad spinam. præterea acuta est ipsis febris.*[7] *pulsum verò habent, qualem in libris De pulsibus diximus. Sic, vbi membrana costas succingens inflammata est, acuta febris infestat, accedente ea pulsus, quam in commentarijs de pulsibus diximus, proprietate. Est autem dolor punctorius vnà cum spirationis difficultate: Ac magna ex parte sputum colore infectum apparet, haud secus quàm in peripneumonia.*[8] *Igitur vtrosque affectus spirandi difficultas necessario comitatur, eo quod affecta particula spiritus sit instrumentum. Oritur autem febris & propter affectum ipsum, & propter positum. Nam & pulmo, & succingens costas membrana prope cor constituuntur. Inflammatio verò calidus affectus est. Sic etiam tussis ipsis, vt spiritalibus, conuenit. Sed, quod aliquid expuitur, id ab*[9] *affectu ipso procedit. Quippe iam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri*[10] *sanguine. quapropter, si biliosus fuerit sanguis; flauum aut pallidum erit sputum: si pituitosus & spumans & candidum: si melancholicus; aut nigrum, aut liuidum: si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum: quinetiam in pleuritide sæpenumerò magis biliosum: in peripneumonia verò magis pituitosum sputum sequi cõsueuit. sed de hoc satis iam declaratum est. Quod autem inflammatarum partium excrementa per asperam arteriam referuntur, eius rei causa, tum ad positum, tum ad conformationem referenda est, quippe quæ per solam hanc viam effluere possunt. At verò ventriculus duos habet meatus, vnum,*[11] *per quem natantes in ipso humores euomuntur; alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur. Verùm, id quod in eo vitiosum inuenitur, supernatans magis, ac vomitione reijci consueuit: reliqua per intestina deijciuntur: veluti renum, vesicæque excrementa meiendo excernuntur. cerebri verò redundantia per*[12] *nares præcipuè, nonnunquam verò per palatum, & aures vacuantur. Igitur sedes affectæ dignoscuntur & ab*[13] *accidentibus, & ab actione læsa, & excrementorum qualitate, & a tumoribus præter naturam, & doloribus, & à coloris vitio, quod sequitur vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiam parte, vel duabus, idque*[14] *maximè in oculis, & lingua. Extra horum numerum sunt indicia, quæ colliguntur secundum eam, quæ propriè*[15] *sympatheia, si ita velis, appellatur, veluti in priore libro iam diximus.*

EXCLVSIS iam Archigenis & reliquorum peccatis, ad calcem vniuersalis tractationis reducit in compendium doctrinæ vsum. primùm quidem methodum tradens indagandi propositi. Deinde §. At nunc tempus] exercet in ea lectorem. Tertio §. Nunc verò quod plurimum curationem mutat] inquirit ex agnitis iam affectis sedibus, quæ propria affectione, & quæ aliunde communicata laborat.

1. *Et cæteris*) Si quidem sapientis signum est posse docere.

2. *inprimis*) lege, inprimis enim quærere oportet, num fieri possit, vt inueniantur cuiusque loci patientis indicia, qualiscunque fuerit affectio, an per singulas mutentur signa passiones: deinde, num cuiusque affectus propria quædam sint, an per affectas varientur sedes: oportétque deinceps vtriusque memores & locorum & affectuum signa in medium afferre.]

3. *veluti*) cùm proposuisset duo problemata inquirenda, ducit in medium inflammationis signa varias partes obsidentis, pulmonem, pleuram, hepar, vt ita solutionem venetur illorum.

4. *angustia)* tanto enim maior est pulmoniæ quàm pleuritidis in thorace angustia, quanto pulmo inflammatus magis angustat bronchia aëris conceptacula, quàm pleura.

5. *expuunt)* pulmonici semper propter loci passi laxitatem remittentis contenta, pleuretici non semper; quandoque enim ob crudi humoris maliciam expulsioni non paret; quandoque ob locum externi musculi affecti humor introrsum non permeat.

6. *grauatur)* membranæ intersepientes sentiunt, hæ à tumente pulmone licet non sentiente depressæ grauantem dolorem perpetiuntur, potissimùm extremis partibus quibus pectori & spi-
5.Cap.4.
næ alligantur.

7. *pulsum*) peculiarem pulsus differentiam ideò non explicat, quia in exemplo tantum iungit indicia omnia, consideraturus num alia loco, alia affectui propria sint, an simul vtrunque indicantia.

8. *igitur)* discurrit quo ordine relata sunt signa omnia. Inuenit autem nonnulla loci propria, vt tussim, dispnoeam; quædam affectus tantum, vt coloratum excretum, inflammationum exitum habentium proprium: multa vtriusque, vt febris, ea sequitur inflammationem principalium membrorum; externa enim dum suppurant, interna etiam ab initio febrem iunctam habent, di-
4.Coll.46.
xit Auerrous.

9. *affectu)* vnde intelligitur infectum sputum non soli attestari affectui, sed nonnihil etiam loco: affectui quidem, quia omnis inflammatio, nisi cutis densitate impediatur, quiddam contenti remittit humoris: loco verò, duplici nomine, & quia quod expuendo cum tussi educitur, spiritalem ventrem affectum esse indicat, (nam ex naturali ventre nonnulla sursum, sed vomendo, non tussiendo, plurima deorsum reiiciuntur) & quia si spumosum est, pulmones; si flauum, pleuram magis indicat: nam sicut pulmonis laxitas tenuitati biliosæ cedens biliosam fluxionem non acervat, ita pleuræ durities crassitiem lentorémque pituitæ non admittens, pituitosum tumorem non recipit. Cur verò septum parte inferna pertusum non sit, sed integrum, alibi ostensum est.

10. *sanguine)* cùm pleuritis, pulmonia, phrenitis, per inflammationem definiantur, quo significato intelligatur in illis inflammatio, ex tribus spectandum est. nam ex benigno & naturali sangui-
Cap.1.
ne propria est exquisitáque inflammatio; latiùs verò etiam erysipelata complectitur, 2. ad Glauc. libro; latissimè ex omni fit humore, quomodò lib. Crisium 2. à Galeno refertur. Nam priscorum illud
Cap.12.
significatum pro feruore, & sine humore inflamine obsoletum est. Ergo constat non esse in angusto illo priore significato recipiendam in iis finitionibus vocem; siquidem ex phreneticis quidam rident, flent, cogitabundi sunt pro humoris inflammantis varietate, & in pleuriticis sputum sub-
Inflammationis argumenta.
inde variè infectum spectatur. Nec verò illud alterum 2. loco relatum recipi potest. Nam post tra-
De const. art. 18.
ctationem, phreniticorum separatum est Paulo & Auicenæ de erysipelate cerebri caput & pleura, dicente Galeno, nonnunquam erysipelas patitur, quandoque pleuritim; vsque adeò Galenus pleuritidis inflammationem ab erysipelate seiungit. Reliquum est postremum in quo venire possit.
2.Crisi 10. 6.Apho.33.
Nam quiuis humor in corpore excedens committit pleuritim aut phrenitim non solus sanguis: & sputum pars contenti humoris, si flauum est, indicat bilem inflammantem meram esse, nulli hu-
2.Crisi.12.
mori permixtam, vt dicebat Galenus. Ita nonnunquam est candidum & spumosum, si pituita inflammationem committit; quod nunquam eueniret permixto vel modico cum pituita sanguine. Dicas, in eum modum inflammationem omnem tumorem continere & cum eo conuerti. Iterum
De const. art. 18.
Galenum citabis qui erysipelata, œdemata, scirrhósque pleuræ pleuritidis nomine non dignatur; sicut nec Paulus erysipelata cerebri ad phrenitides relegat; & quomodo hic ex sanguine fieri perpetuò ait phlegmonem, si ex omni nascitur humore? Soluuntur autem hæc, quoniam inflammatio non ex quouis simpliciter humore constituitur, sed ex putrente calefactóque: id calidis natura humoribus frequentius, frigidis etiam non rarò accidit. demum inflammationis appellatio significat tumorem omnem putrentis humoris, quomodo putrida febris ipsam ex putredine febrem ex quocunque oriatur humore. Cùm ergo contentus humor nondum concepta putredine extrarium calorem corpori non impertit, erysipelas est, aut œdema, aut scirrhus; non pleuritis, aut phrenitis.
Aui.3.4.2.
postea quam conceperit, & est & dicitur inflammatio, aut simpliciter aut adiectione erysipelatodes vel œdematodes &c. Ita verum est quod hoc in loco Galenus sumit phlegmonem calidam affectionem esse. nam & natura sæpe calida est, vbi ex calida materia constat; semper verò accidentario putridóque calore. Ex sanguine autem, nempe sanguinea & promiscua vasorum materia, oritur inflammatio omnis.

11. *vnum per quem)* lege, magis autem in ipso innatant & euomuntur vitiosa, quædam per inte-
7.Ther.vlt.
stina expurgantur] ita enim scripsit in methodo. sola ventriculo innatantia vtiliter vomitione reiiciuntur, reliqua magis infernè.

Cap.6.in fine.
12. *nares)* 8. de vsu ostendit solam palati ex infundibulo expurgationem sano cerebro sufficere: accedere autem etiam ceu auctuarium eam quæ naribus peragitur; siquidem narium constructio & neruorum eò pertingentium odoratui facit & respirationi. infundibulum verò & rimæ ad palatum pertingentes, & deorsum grauia excrementa promptius deducunt, & nullum habent præter hanc expurgationem in corpore vsum. Vbi tamen ægrotat præ humoris copia cerebrum, & arte paramus peculiarem capitis inanitionē; tanto potentius faciunt quàm gargarismata errhina, quanto errhini non vis tantum, sed moles ad ventriculos accedens plus exhaurit, quàm medicamenti qualitas ex gargarizatione conscendens.

t:. acci-

13. *accidentibus*] Nonnihil discriminis est inter hæc signa & relata libro priore; quod tamen componi facilè possit. nam actio læsa, excreta, doloris proprietas, symptomata vtrobique referuntur: sed illic situs numeratus, hic omissus est: addita verò sunt color præter naturam & affectiones per consensum succedentes cum tumoribus, sed tumor situ continetur; color verò & per consensum sequentia symptomatis voce contineri possunt, sicut & ad faciliorem interpretationem separatim à symptomatis in hac parte recensentur. Cap.5.

14. *maximè*] oculi vt valent, ita & totum corpus: nec secus lingua succum abundantem commonstrat apud Hippocratem. cutis enim color succi naturam indicat, nisi in profundo occubuerit, dicebat Galenus, potissimum vbi pars nudata est, quales oculi sunt; aut cute tegitur tenui, vt Sect.4 27. lingua, quoniam intra os condita est. Accedit & illa ratio cur manifestiora indicia dicta membra Sect.5 14.18. præbeant: oculus & mundissimus est, & tam mollis, vt vitri instar contentum colorem latere non 4.de sa.7. permittat; lingua flaccida & laxa cum vasorum amplitudine, vt non sine causa crebro à medicis spectetur.

15. *Sympathiam*] vt quod in pleuritide detrahatur iugulum, vel condoleat præcordium. nam & talia indicant etiam affectam sedem: quoniam autem affectus per consensum multi malebant appellare secundarios, Galenus auersans nominum dissensiones, petit à contendente, vero modo malit nuncupare.

AT[1] *nunc tempus esse videtur, vt amicos, quorum petitioni obtemperans, hos commentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. fit autem exercitatio omnis, cùm particularia sub*[2] *eandem viam & rationem ducuntur. Huiusmodi autem doctrina specie: vt persæpe ostendimus, non aliud inuenitur vtilius: quippe via, & ratione, vbi sola sine multifaria secundum ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos.*[3] *Altius igitur viam & rationem dicere aggressi ad exercitationis modum accedamus. In primis quidem intueri oportet, num actio aliqua sit læsa, quippe cùm ipsa proprium actionis instrumentum affici*[4] *necesse est. Deinde, vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modum*[5] *læsionis accedendo considera, ad quam affectionem pertineat propriè. postea affectam particulam nota, num tumore quopiam aut dolore infestetur. & quidem accuratè cuiuslibet horum speciem inuestigando.*[6] *Sic enim non solum tumorum, verumetiam dolorum quoque varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur: ac vide, num aliquid essentia ab affecta parte secernatur. postea etiam, vtrum omnino incocta sint ipsius excrementa, an*[7] *mediocriter cocta. Ac*[8] *tum quibus ex ea vniuersum corpus, quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: quod partim ab actione, partim à colore & figura deprehendes. Esto enim, vt quispiam inter respirandum in nothearum costarum loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari*[9] *debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictum est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dicito. Quod si tussiendo nihil omnino expuat. fieri potest, vt nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationem habeat & incoctam & strictam adeò, vt nihil ab ea ferat onci*[10] *possit. Ac fieri quoque potest, vt ob hepatis inflammationem, dolor in tam dicta sede excitetur, intentis videlicet internis vinculis, quibus non*[11] *nullarum iecur costis alligatur, atque sic dolor ad succingentem costas membranam perueniat. Verùm nequaquam similis est*[12] *pulsus in hepatis, & membranæ costas succingentis inflammatione: ac ne alui quidem sedimenta similia sunt: quanquam non in qualibet iecinoris inflammatione eadem sunt, sed in his affectibus, qui propriè*[13] *iecorarij nominantur. Igitur, vbi*[14] *nihil excernitur, à quo indicium aliquod sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partem tangere: quod si nullus apparet tumor, ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest, vt in sola sima hepatis parte sit inflammatio: potest etiam in gibbis partibus, sed non in omnibus, verùm in his duntaxat existere, quæ à nothis costis*[15] *conteguntur. Itaque laborantem, vt vehementer respiret, monere oportet: deinde interrogare, num*[16] *grauitatem sentiat, aut suspensam à superioribus, aut incumbentem vicinis. Accidit autem aliquando, vt*[17] *in his, haud secus quàm in hepate, oriatur tumor præter naturam, cuius occasione septũ transuersum oppressum respirationem efficit difficiliorẽ: atq; qui ita laborant, ab exigua tussi irritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum firmúmq; discernendi indicium per omne tempus morbi, à pulsu sumendum est: deinde tractu temporis reliqua quoque accidentia consideranda sunt. Nam & linguæ, & vniuersi corporis color alteratur, vbi hepar vitiatum est. Sicut rursus thorace affecto tussis increscit, atque eo tempore omnino apparent ea, quæ tussiendo expuuntur. Igitur, quemadmodum fieri non potest, vt*[18] *illæsis spirandi tum partibus, tum instrumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum, nullo existente in ipsis proprio morbo, sed transuersò septo aut*[19] *detracto, aut oppresso, vt homo difficulter spiret; ita etiam vsu venire solet in ea*[20] *sede, quæ principem in se animæ facultatem continet: nam, cùm & scientia, & opinio, atque agitatio omnis in ipsa consistat, si harum aliqua lædi videatur, protinus ipsam quoque affectu quopiam laborare arbitramur. Nam, vbi vel in pleuritide, vel peripneumonia delirium incidit, nemo vel à costa, vel à pulmone accidens hoc prouenisse dixerit: quippe vniuersi eam partem, in qua princeps animæ vis residet, simul affici putant: acutitur quisque, vt modum consensus secta*[21] *sua conformem ostendat. verùm in aliis affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt: veluti in lethargo, & phrenitide: at verò*[22] *vndique affici, vbi propriarum ipsius actionum aliqua læditur. Proprias actiones dico, quæ per nullam aliam partem, vt per instrumentum, fiunt. Nam mouere & videre illam, & audire, haudquaquam negandum est, sed videre oculis, & audire auribus: Atqui, vt cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat, neque oculis, neque lingua, neque alia quapiam parte vtitur. Quod si*[23] *hæc animæ pars ita esset in continente ipsam corpore, vt nos in domo aliqua in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus à loco: quoniam*

verò ipsam lædi videmus, quomodo lædatur, esset inuestigandum. Si verò veluti forma quædam corporis est ab ipso inseparabilis, eam lædi nonsificabimur ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At quia de hac re inter Philosophos ingens pugna est, aliis eam veluti in domicilio contineri dicentibus; aliis verò ipsam corporis formam esse putantibus: idcirco, quomodo lædatur, inuentu perdifficile est: quòd verò lædatur, ab experientia discere licet. Etenim, vbi fracto capitis ossi terebra admota est, si quis vehementius comprimat, protinus sensum omnem amittit laborans: quinetiam, si inflammatio quædam oriatur hæc etiam euenire interdum videmus. Mentem itaque lædi minimè negandum est. Præterea nonnulli per vehementem capitis ictionem delirauerunt: atque per fortes ictus capiti adactos, sæpenumerò stupidum soporem sequi videre est. Multi quoque affectus in capite consistentes, cogitationem haud obscure vitiant: adeò vt etiam populares, cùm aut delirare aliquem, aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capitis remedia adhibenda esse censeant. Verùm enimuerò, quod principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis, sedem in cerebro habeat, & quod hoc à membranis, (Græci meninges vocant) contegatur, id in aliys commentarys quàm verissimum esse declaratum est.

PERDVCIT methodum explicatam ad particularem exercitationem. nam, vt scientiæ sola methodica traditione integrè traduntur; ita artes, nisi accedat particularis frequénsque exercitatio, non reddunt auditorem sufficientem, sed, quod est in prouerbio, fit nauta ex libro.

1. *at nunc*] discurrit paulo antè enarrata indicia, affectum locum pariter & affectionem indagaturus, simul & ordinem inquisitionis examinans.

2. *sub eandem*] lege, sub ipsam methodum.

3. *altius igitur*) lege, enarrata igitur superius methodo.

4. *necesse*) Idcirco Galenus, recedens ab Archigene, colligit ex actione læsa affectam partem cuius est actio, quoniam ita promptior multo procedit indagatio, si antea statuatur membrum pati cuius læditur actio; facile enim ab eo principio constante procedit ratiocinatio per signa inquirens, num ea affectio sit propria: & si per consensum, cuius partis consensu, qui progressus rationis multo est expeditior, quam si vagi & incerti venemur membrum, morbi originem & initium.

Lib.2.5. 5. *ad læsionis*) Nam ostensum est genus læsionis locum indicare, speciem verò eius affectus qualitatem.

6. *sic enim*) lege, Didicisti enim, nō solum tumorum, sed & dolorum ipsorum species plures esse.

7. *mediocriter*) ex toto enim cocta in morbis reperire non est.

8. *actum*) lege, deinde, quibus incommodis ex affecto loco vniuersum corpus, quibus quædam particulatim partes infestentur: & hæc vel in actione incommodum ostendentia, vel in colore, aut figura. Significat autem postremum signorum genus, quod à consentientibus desumitur partibus.

9. *debes*) quoniam à iecore per medium septum transumi humor ad sputum non potest, latet verò iecoris portio sub nothis costis quanta scilicet occupat reflexum ad costas septum ex vtroque latere.

10. *possit*) fieri etiam potest, vt pleuritim patiatur notham inflammatis musculis thoracis, nec remittentibus ad asperam arteriam contentum.

11. *nonnullorum*) Non enim omnibus hominibus iecur pleuræ per ligamenta cohæret, sed spinæ omnibus.

12. *pulsus*] multo enim durior est ex membranæ quàm ex iecoris inflammatione. verùm de pulsu sermonem seu abstrusiorem Galenus non explicat, sed ad tertium de caus. pulsuum seruat.

13. *iecorary*] ita appellantur quibus labat vis hepatis, quæ sanguinem efficit, vt cogatur natura serosum & inelaboratum ad intestina refundere, vnde loturæ similis deiectio sequitur. ea vt nunquam pleuritidi iungitur, ita sæpè coit cum iecore inflammato, quando inflammationem debilitas visceris sequitur.

14. *vt nihil*) lege, In quibus nihil.

15. *conteguntur*] nihil ergo faciunt qui immunem pronunciant ab obstructione hominem, cuius tactum hepar non percipitur obduruisse.

16. *grauitatem*] in magna respiratione etiam pleuretici dolor acrior fit, sed est punctorius; qui verò in hepatis inflammatione, grauis, propter obtusum hepatis sensum; &, siquidem pars ipsius sima inflammatur, cohibito spiritu, suspensi ponderis sensus oritur: si gibba, grauitas incumbens ventris musculis.

Lib.5.6. 17. *inys*] circumdantibus scilicet musculis, quorum ab hepatica inflammatione distinctio infrà locum habet.

18. *illæsis*] lege non passis. cur verò præferatur hæc inquirendi ratio Archigenicæ neganti semper talia consentientia pati, hæc ratio est: promptior est, expeditiórque affecti loci in corpore indagatio, si non incerti vagique discurrimus per membra omnia corporis inquirentes mali originem, sed ex data ab ægro læsa actione confestim generica quædam patientis partis agnitio comparatur firmatúrque; nempe morbum in eo membro consistere, cuius læsa actio est. quo constituto & fixo discursus initio, secunda consideratio discriminat affectionis speciem qualisnam sit, in totum propria, an prorsum per alterius partis consensum, an ex vtraque mixta: tandem tertia indagatio superest, vbi intelligitur consensus, quodnam primariò patiatur ex iis membris, quibus consentire consueuit pars in actione vitiata. Accedit quod quæsita & inuenta consensus species, apertam facit

tam facit

tam facit curationem: ita non tam contendit Galenus dari sibi principium hoc ceu proprietatis verborum obseruator, sed tradendæ optimæ methodi auidus, breuissimæque.

19. *detracto*] detrahitur inflammato iecore, opprimitur in musculorum epigastrij tumoribus.

20. *sede*] non audet nominare cerebrum, propter contendentes eam sedem magis esse cor.

21. *secta sua*] Peripatetici enim ostendere conantur læsiones mentis ex consentiente corde succedere; nos ex cerebro.

22. *at verò*] lege, vbique tamen pati. nam passionem in vtroque casu concedunt, offensa aliqua principum functionum; sed alibi per consensum, per proprietatem alibi.

23. *quod si hæc*] cum præmisisset ad partis primarium affectum sequi in secundaria per consensum affectum, & proinde lædi actiones animæ principes: difficultatem proponit de posteriore hoc euentu: nam partem vnam corporis alteri consentire parti, nihil continet improbabile: actiones verò rationalis animæ, si separabilis à corpore est, mutato corpori consentire mutarique improbabile. Affert autem Galenus in medium de animæ essentia sententias duas, priorem Platonis, eam inesse corpori ceu motorem; alteram Aristotelis, quòd sit corporis forma vel actus, vocant endelechiam: *Anima non corporis forma.* iuxta priorem autem sententiam putat solutionem difficilem esse, nam habitator ex ruina domus non perit, & quod nihil est corporis cùm corpore non mutatur: iuxta Peripateticos solutionem facilem esse inquit, sed teneri eos ad animæ cum corpore interitum, nam forma rei naturalis cùm per se existentiam non habeat, sed sit existẽtis pars altera, manere per se posse diffidit. Hæc Galenus: qui tamen summus licet præceptor, in vtroque defecisse videtur concluso. nec enim aduersus Platonem obtinere potest, quod hic putat confecisse se, & lib. Quod animi mores[1] non discessuram animam ab ægro corpore, aut manentem in agendo labi & offendere, si ceu gubernator *Cap. 2. & 5.* naui, corpori assistit. Quemadmodum enim oculus solem contemplans in quiescente aqua vel integro speculo non fallitur; intuens verò in mota aqua vel fracto speculo hallucinatur & errat, licet oculus nulla pars sit aut aquæ aut speculi: non aliter intellectus licet à cerebro separabilis, quoniam rerum idola in cerebro contemplatur, vitiato cerebro, contemplans labitur & delirat; vbi verò vitium immodicè processit, secedit relinquens ineptam sedem, & sui muneris incapacem. Nec verò plus in Aristotelem potest. cùm enim mixtorum formę vires habeant sentiendi mouendique, quas elementis natura omnibus negauit, & tamen formæ mixti iunctis tantum insunt elementis, videlicet quoniam actus vires habent materijs quas perficiunt non concessas: rationabile est, vt perfectissima naturalium formarum humana vnam quandam facultatem habeat, vltra corporalis organi indigentiam: ea est intellectus, qui, vt citra corpus operari potest, ita & esse: & non aliter quam graue perpetuò in centrum contendit, tamen extra centrum sustinetur & durat; sic humana anima, corporis, cuius forma est, semper appetens, citra corpus tamen subsistit, & durat: Ita Galenus contra neutram sententiam demonstrat. Sed vtra earum vero similior est? vulgarior, magisque recepta, etiam B. Thomæ peripateticorum est: cùm enim lib. 8. Metaph. finitionis rerum naturalium differentia ab specie sumatur, sicut à materia genus; sitque hominis differentia, rationale; *In 2.q.76 art. 1.* fit vt intellectus sit hominis forma. *Cap. 2.* Adde quod, vt est apud Aristotelem, intellectus est id quo primò intelligimus; *2. Animæ 2.* id verò quo quidque primo operatur, forma est; est itaque intellectus forma. postremò cuiusque speciei propria operatio à forma est: constat autem propriam hominis operationem intellectum esse: forma igitur hominis, intellectus.

NVNC verò quomodo distinguantur affectus primitiui ab his, qui per consensum eueniunt, considerandum est. Nam huiusmodi speculatio propriè ad hoc nostrum institutum pertinere videtur, & quidem non sine manifesta vtilitate: quippe quod ad curandi rationem in primis pertinet, cui nam parti remedia sint adaptanda cognouisse. Nam per solum consensum læso cerebro, si ea pars, quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata, priusquam cerebro propria aliquo eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens. Quod si ex consensu, permanens aliqua fiat in ipso dispositio, non solum parti, quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque remedia adhibere oportet. Ob[1] hæc autem, ipsum exactè definire, vtrum cerebrũ, an membrana ipsius primitiuè afficiatur, haud magnam vtilitatem afferre potest: in vtraque enim dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere, sed morbi potius essentiã, qualis sit, inuenire: quippe humidum exsiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidũ refrigerare, oportet. At si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare: vt calidum & siccum, refrigerare & humectare, humidum frigidúmque excalfacere, & siccare; atque in reliquis duabus coniugationibus ad portionem: ac in cæteris morbis omnibus eadem ratione similiter facere cõuenit. At vniuscuiusque speciem in libro De morborum differentijs persecuti sumus. Cùm itaque & cerebri, & membranarum eius ijdem[2] morbi simili curatione indigeant, logica magis, quàm ad curationem vtilis esse videtur quæstio, in vtrolibet eorum contineatur princeps animæ facultas. Verùm an in corde sit ea facultas, longe diuersa, atque omnino re differens est quæstio. Esto enim vt à flaua bile in corde & accumulata, & putredine affecta, phrenitis sit excitata, nonne delirare videbitur is, qui caput oxyrhodino, (id est, oleo rosaceo cum aceto) perfundere iusserit? Nam si hoc præsidio, phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debueras; neque tamen vniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Hactenus hæc explicasse sufficiat, hoc addito, quod non solum affectum locum; verumetiam causam illi noxam inferentem, considerare oportet: vt, exempli gratia, Delirium est accidens eius actionis, quæ à loco mentis impotẽ prodit, similiter sopor stupidus: sed à contrarijs causis oriuntur. Quippe & vigiliæ, & delirium causa po-

testate calida efficit: at, quot quot somnolenti & comatosi sunt affectus omnes à frigida causa proueniunt. Id quod ex medicamentorum natura plane discere licet. Quippe frigida, stuporem soporémque, calida vero, vigilias & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie videamus & lactucas, & potabilium, calidarumque aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere, reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ verò iis contraria sunt, vigilias excitare? Itaque [1] tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducunt: idque multo magis, cùm vinum meracum, aut suapte natura fuerit calidum, aut valde antiquum. veluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoria proditum est. Neque absurda videtur historia ipsius narratio. Grammaticus quidam, singulis diebus balneum petens, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea, quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaque domum custodiens, cùm vehementi siti cruciaretur, nec esset ei aqua copia, vinum antiquum liberaliter potauit, atque ex eo tempore vigil omnino permansit. Posteà correptus febre, vnà cum vigiliis oborto delirio periit. Cæterùm animantia, quæ [4] frigidiore sunt natura, per hyemem ob frigoris vim, perinde ac si mortua essent, latitare solent. Atque tum viperas quoque videres, si manibus tractentur deferanturque, haudquaquam mordere. Nam per æstatem, tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, maximè sub Canicula feruore, cùm vehementer æstuant, furorem præ se ferre videntur, adeò vt ne exiguo quidem momento quiescere possint. Quod intelligens Nicander sic de Ceuchride cecinit:

Non temere offendas calcando Cenchridis artus,
Dum furiis agitur.

Verùm de iis alibi pleniorem inuenies & enarrationem, & demonstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atque idcirco vigilias affert: frigus autem otiosum & ad motiones pigrum reddit animal, ob idque [5] somnum comáque inducit. Igitur, qui hæc intelligit, cùm per ardentium febrium vigorem, hominem viderit & vigilare & delirare, deinde inclinante iam febre, & dormire, & rectè sapere, in capite nullam esse propriam dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, cùm ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu. Quippe tum affectus proprius esse putandus est, cùm permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde si in laterali morbo, permanens eueniat delirium, caput proprium habere morbum perpende, ita vt, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere. Sæpenumerò enim vidimus bubonem ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato deinde diutius infestare. [6] Ergo, cùm pars aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vnà, altera vehementius molestetur, remissa verò irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem vna coniectura communis est. Sed de [7] cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atque eadem ratione fieri solet, vt, cùm febrium accessiones inuere incipiunt; sopore & comate laborantes grauentur, quod hoc tempore cerebrum vehementer refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum sit, vt noxam huiusmodi subeat, cùm intemperiem habeat frigidam; non verò tantam, vt hoc sola prædictorum accidentium possit esse causa: sed, cùm accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, vt cataphoram vel [8] soporem queat inducere. Id verò, vt dixi, fieri consueuit, vel ab intemperie frigida, vel à pituita in cerebro exuperante.

SEPARAT notis quibusdam primogenios à secundariis affectibus.

Cap 3. 1. *ob hæc*) lege, ob eandem verò causam. significat controuersiam de qua lib. De placit. 7. in qua nec Erasistratus secum conuenit; iuuenis enim opinatus est à membrana cerebri neruos oriri: idem senex repudiata membrana, cerebrum recepit.

Quæstio de principatu an medica. 2. *morbi*) quandoquidem constat iam de loco affecto, licet non particulari, saltem de toto organo, nempe capite; superest sola de affectu ipso disquisitio. Sed est ne medico necessaria de membrorum principatu dubitatio? Galenus hic putat apertè, quoniam in hanc formam dubitat: vis animalis corpori mandatur à corde, an à capite? nisi enim alterum horum prius definitum, statutúmque sit, incertum est vtri parti, ratione affecta, auxilia imponenda sint. Auicena verò sumens ceu vtrique viæ confessum, neruos omnes hanc vim deferentes, non cor petere, sed cerebrum, & à cerebro eam facultatem membris deferre; solam inter vtranque controuersiam ratus, de primo fonte & facultatis initio, num cor in eo primatum obtineat, exequatur autem interuentu & ministerio cerebri; an cerebrum ipsum animalis facultatis princeps statuendum sit, non aliter quàm cor pulsatilis: pronunciat nihil ad medicum attinere dictam disquisitionem: quando enim vtrique conueniunt in cerebro, ceu neruorum radice, constat capitis rationem habendam esse non cordis. Qui licet vero similia dixerit, aliquantò veriùs & exactiùs in illum pronunciauit Auerous, mutari inquiens curandi rationem ex ea, licet minore quàm sit superior, varietate. Nam si est & huius, & reliquarum animæ virium primum in corde initium, in cerebro verò posterior dearticulatio imprimitur; necesse est curanti animi vitia vtriusque visceris non solius cerebri rationem habere; sin, quod Galenus putat, sui iuris est in principe facultate, & solum princeps cerebrum; curanti in totum cor negligendum est, non secus quàm reliqua viscera, quæ nec ipsa tunc curantur.

Prima 1. doct. 5. 1.

2. Collect. 9.

3. *tenuis*) vnde fit vt ieiunantes sæpè vigilare cogantur.

Serpentes an calidæ. 4. *frigidiore*) quomodò numerat inter frigida, viperas & serpentes, quorum est vis homini collata admodum calorifica, egregiéque dissipans, siue caro edatur, siue oleum conficiatur? Sed aliud est acrimonia, & intensione caloris pollere, aliud copia innati calidi abundare. quæcunque ergo vel

vtroque

vtroque deficiunt,vt plantæ & exanguia animalcula,vel altero tantum calidi genere,vt serpentes, hyeme aut pereunt,aut torpent,& quiescunt, habitu mortuis simillimo;eadem hæc accessu solis florent vigéntque,quoniam quantum calore natiuo destituuntur,tantum solis accessu reparant & perficiunt,homo verò,& quæcuoque calore abundant,potissimum copiosô oaturæ apposito, qualis in primis homo est,dicente Aristotele, vt hyeme robustior,ita æstate laxior euadit: nisi vel homo oatura langueat, vel hyems sit intēpesta & effera.quin & ioter homines ipsos tolerantiores hyemis reperimus sanguineos,carnosos,rubicundosque,biliosis & pallidis. Cùm enim & naturales functiones & repugnantia causis vitiantibus,à calore fiant,non tam propriæ ad frigus oppositionis nomine,qoàm formæ vi & potentia,cui illa instrumenti vice seruit: fit vt plus possit copia natiui,quàm extrarij vehementia & intensio: eo enim fit,vt partes spiritu destitutæ crebro & ardeant & per vices algeant. Sed si languet & infirmatur humanus calor æstatis accessione fusus exhaustúsque,quid est quod lib.Simplic.4.scribit Galeous, insolatione robustum hominem,robustiorem etiam reddi? Sanè insolatio cùm valida sit repentináque ad solem mora, si occurrit exiguo hominis calori,quia fundit & trahit,dissipat; noo aliter quàm meridiana lux lucernam extinguens:at vbi multus est internus calor, quique se continere aduersus solis feruorem possit, occalescente densatáque cute intus vnitur,& ex vnione inualescit;quod rusticorum corpora ostēdunt, languescentibus & debilitatis ad solem ciuibus.Ita aliud est tractu æstatis paulatim corpora exolui, quod omnibus communè est;aliud parui temporis insolatione cogi & increscere, quod solis euenit robustis.

4 prob.6.
Cap.13.

5. *somnum*] videlicet quod author subdit,quoniam citius frigiditatem sentiunt partes oatura frigidissimæ,cerebrum & dorsalis medulla. Nam & rigores ideò lumbos inuadunt & dorsum. dicebat Hippocrates.

5. Aph.59. 6. Ap ... 5. 19.

6. *Ergo*] tandem internotiooem affectus duplicis proprij & per consensum edocet: qood autem illi familiare est,etiam hic facit;vt assumptum raro simul perficiat;nam paulò posteriùs nonnulla indicia ad hoc idem facientia iuogit;ex quibus iunctis coniectura transit io scientiam.Ergo præsens coniectura,nec ea leuis momenti, ex eo sumitur, quod affectus cum alterius membri in corpore affectu,ita cohæret,& reciprocatur; vt ad prioris augmentum increscat, ad defectum minuatur,ad abolitionem cesset. Intelligitur enim noodum quidpiam fixum & proprium contineri in membro secundò affecto.Sed quod idem Galenus admonuit,iodicium vnum coniecturam facit & opinionem,non scientiam & certitudinem:nam præsens quamuis neruosum & validum, dupliciter destituitur à firmitate:ita vt decipiat,si solum sit,ait Aoerous.fieri enim potest,vt caput propria infirmitate laboret,nec tamen adeo magna vt sola dolorem moueat, & accedente ventriculi læsi commercio,euadat in sensilem caput dolorem & noxam:quo casu dolor capitis imitatur ventriculi noxā,& iudicabitur medico absolutus consensus;qui tamen absolutus nō est, sed parte vna proprius,altera aduenticius & consentiens. Altera deceptio.quid prohibet, vt ab vna aliqua causa commuoi,qualis defluxio vitiosi humoris, pars vna ventriculum petat,altera caput; & vtrobique læsio sequatur,prior in veotriculo,in capite posterior,ita sibi cohæreotes, vt simul & augeantur,& deficiant, & cessent; nec tamen altera ab altera pendens, sed ambæ à communi aliqua & promiscua? Ne ergo in internotiooe,si quæ alia,& vtili,& necessaria curanti, vno deludatur medicus indicio;bene habet,vt & ex authore ipso,& ex Auicenna adiiciantur nonoulla.Nempe coosensum ostendit,quod præcessit tempore affectio io corpore alia. quod affectus ipse secundarius, non continuò infestat.sed per interualla, quod non omnibus à se ortis communicat & infectionem,transmittit:demùm quod non habet affectus particulatim exquisita omnia affectionis signa, sed cùm quædam habeat,nonnullis caret:vt sint omnia cōsensos argumenta quinqoe,proprietatis verò opposita quinque,quorum vt nullum est perpetuum,ita iuncta rarò fallunt; vt enim primum omoium,ita & alterum ordine secundum,nonnunquam errandi occasionem præbet. Accidit eoim vt bilis ad ventriculi fundun effusa,quoniam is locus hebeti sensu constat,oō confestim offendat, aut nauseam moueat;sed mandans mordentes capiti halitus in eo primum dolorem mouet; posterius verò,fluctuante in ventriculo bile & ad os conscendente, nausea sequitur & vomitus; ita posterior affectio propria est,quæ verò tempore antecessit sensum mouens per consensum.

Lib.plenit.
4.Collec.45.
Internotio primogenij affectus à secundario.
Lib.3.5. Aui. 1.3.15.

7. *cerebro*] indicium in genere præcedens exemplo cerebri manifestum facit.

8. *soporem*] cùm cerebrum mollitie & imbecillitate sua aptissimū sit,vt & frigescere & inflammari possit,ex febrium consensu per statum io vigilias & deliria deducitur,per initia accessiooum in soporem,communicato totius vel calore,vel frigore,parti maximè ad patiendum obnoxiæ.

DE LOCIS AFFECTIS, LIBER TERTIVS.

TRIBVS posse ordinibus tradi quam quærimus doctrinam, præmisit proœmio libri secundi Galenus. Instruimur enim in agnoscendo laborantem locum, dum quærimus quot & qualia sint indicia affecti loci, quæ affectus ipsius, quæque separantia proprium à consensu affectum. hanc partem priores libri absoluerunt. Superest ordo duplex traditionis in posterioribus quatuor obseruandus, dum vel rimamur singulorum membrorum signa, vel affectionum particularium. hos ordines duos coniunctim præstant sequentes libri, hic quidem tertius in capitis affectibus, diuisus & ipse quadripartitò.

Prima sectione tollit è medio dogmata euertentia vsum propositæ doctrinæ. Altera docet locum & affectus abolitæ memoriæ, vel iudicij, cap. 4. §. Sed tempus est. Tertia tantundem de Epilepsia, mania melancholia cap. 5. §. Atque morbus. Postrema de vertigine tractat & cephalea, cap. 8.

SECTIO PRIMA.

CAP. I. *DE affectis locis (sic[1] enim vocant corporis partes) pauci admodum medici scribere aggressi sunt, ac multò plura quàm attigerint, omiserunt. Itaque cæteris silentio præteritis, vnius Archigenis haud indigni, qui omnibus præferretur, meminimus. Diximus enim eum sermonem, quo asserit actiones quasdam lædi, illæsa ea corporis particula, quæ ipsis deputata est,[2] distinctione egere. Defendi[3] enim potest, si pars per alterius consensum læsa, nondum permanentem habeat dispositionem, sed veluti vmbra quadam, (vt ipse dicebat) insit hæc ei affectio. Nam si[4] ad ignem propiùs quis accesserit, vt ferè comburi videatur, citra tamen vstionem, dolebit quidem vehementer, sed[5] calfacta parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, vbi ambiens aër vehementer frigidus, aut aqua exactè frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur.[6] Atque ablata re, quæ nocuit, protinus conquiescit affectio. Quamobrem satius fuerit, vt dicamus, nomine id ipsum indicante, affici[7] quodam modo eam partem, quæ alteri consentit. Neque enim pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cum alia patitur, consentientis vocabulo significatur. Itaque, cùm, affecto stomacho, oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent; dicendum est illos pati, elato ad cerebrum ab humoribus in ventriculo contentis fumoso quopiam vapore: non tamen adeò afficiuntur, vt ablata re, quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verùm huiusmodi disputatio, vt dixi, ad logicam magis pertinet. Quæcunque enim quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, haud dubiè logica esse censentur. Sic[8] etiam Chrysippus Philosophus de animi passionibus scripsit vnum quidem de curandi ratione librum, quo scilicet maximè ad earum curationem vtimur: cui tres alios subiunxit, qui logicas continent quæstiones. Quod[9] autem melius fuerat, & huic nostro instituto commo-*

CAP. II. *dius, Archigenes parum exactè declarauit: quot certè modis actio lædi possit. Sic enim & primario affectæ partes, &[10] proprio vitio laborantes, aut quomodocunque quis nominare voluerit, deprehendantur, & curandi ratio abundè nobis suppeditari possit. Ergo verò in vocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoque, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis: quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ pri-*

CAP. III. *mò afficiebatur, idoneam curationem ostendit. Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto ventriculo: atque aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in vocalibus instrumentis vitio, vox offensa est. denique alia consensus specie laborabat is, cuius digiti sensum amiserant. Siquidem oculi vexabantur, quod ascenderet ad eos aliquid: vox autem, quod materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant, quòd sentiendi facultas ad ipsos non descendebat. Proindéque[11] satius fortasse fuerit, vt vocalia instrumẽta, digitósque nulla prorsus affectione laborasse existimes, quàm oculos: nam his affectus ipse inest, quòd fumosa quadam exhalatione replentur. Vocalium verò instrumentorum, atque digitorum officium læditur, non quod veniat ad eos quippiam præter naturam, sed quòd careant eo quod secundum naturam ad ipsos peruenire solet. Sanè vis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam læso: neque guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum recipit. Nihilominus rectè dixeris in ipsis hanc esse passionem, quòd non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea, cùm secundum naturam se haberent, venire solebãt. Etenim fontes affici haud absurdè putaueris, si non perueniat ad ipsos aqua. Sic Cerealium quoque frugũ è terra prodeuntium squalor immodicus passio est, & animalium cibi potionísque penuria. Nam quod alicui ad naturalem eius gubernationem quomodocunque deficit, ipsum sanè quispiam passionem illius meritò putarit. Sed huiusmodi quæstiones (vt iam dixi) ad logicam potius pertinent.[12] Cæterum magna medicorum pars negligit eas cõsiderationes quæ vel læsis, vel deperditis actionibus necessariæ sunt. Cùm enim duæ tresúe fuerint aliquãdo*

huiusmodi

huiusmodi actiones, accidit interdum, vt vna particula affecta reliqua illi consentientes in suis actionibus simul lædantur: interdum verò, vt omnes eodem modo afficiantur. Atque accidit interdum, vt harum aliqua dispositionem habeant, (vt ita dicam) hecticam, id est, quæ tenaciter hæret: reliqua verò, (vt sic dixeris) catascbesin, id est, quæ facile discutitur: de quibus [11] *secundo libro De vinorum dissectione, atque in eo, qui hunc præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoque dicemus, vt videlicet futurum sermonem, qui sine huiusmodi distinctionibus explicari non potest, perficiamus.*

TOLLIT è medio dogmata tria euertentia huius doctrinæ vsum. primum Archigenis negantis pronuntiatum vtile sæpe repetitum, pati partem omnem, cuius vitiata actio est: alterum Empiricorum astruentium citra difficilem occulti loci indagationem curari morbos posse, §. sed iam enarrare.) Tertium quorundam ex Archigenis familia, qui propriā vocem non obseruantes, præfati oportere locum agnosci, eum in opere non obseruant, imponentes auxilia non affectæ parti, sed illæsæ. §. Igitur cum perditam.) præsenti autem §. duabus rationibus reiicit Archigenem; addēs, quod vtilius est, varias consensuum differentias.

1. *enim*] satius, autem.

2. *distinctione*] satius, explicatione) verecundè autem explicationem appellat, quam improbationem dicere potuit.

3. *defendi enim*] lege, rectè enim quispiam dixerit, etiamsi manentem affectum nondum habeat pars per alterius consensum læsa, sed quod ille dicebat affectus veluti vmbram, hoc ipsum iam partis consentientis passionem esse.

4. *nam si* ratio ex suprà allatis manifestissima.

5. *sed calefacta*] lege, nullo modo passionis experte calefacta parte.

6. *atqui ablata*] lege, etiam si ablata.

7. *affici quodammodo*] lege, pati aliquo modo, & est noua propositi ratio ex verbo compassionis desumpta.

8. *sic etiam*] satius, sic enim) ostendit Chrysippi authoritate significatum logicæ difficultatis, non solum esse controuersiam de nominum proprietate; sed etiam aliud paulò infrequentius, vbi in artibus indagantur rerum essentiæ non ad artis vsum necessariæ. tales difficultates vulgo magis physicæ dicuntur quàm dialecticæ. constat autem vel ex hoc loco quod in arte parua ostensum est, (Cap.1.) medicinam artem esse, nec temerè nonnunquam à physicis recedere.

9. *quod autem*] annectit doctrinam propriam multò curationi vtiliorem, de consensuum differentiis.

10. *& proprio*] lege, aut proprio.

Sed aliter) lege, aliter enim) numerat consensuum differentias tres plurimum distantes, quarum quauis in duas affines diuisa, euadunt vniuersæ sex, explicatæ libro 1. prima, vbi accedit noxia materia, & ea vel transiens, vel immanens in parte consentiente. Secunda, vbi solita facultas non (Cap.vlt.) mandatur, & ea vel sola vel spiritui iuncta. Tertia, vbi materia non sufficitur, siue tota deficiat, siue parcior quàm requirit actio, accedat.

11. *satius forasse*) lege, & sanè quidem melius foret.) indicat tolerabilius illud dici, non rectè tamen, quod proximè subdit.

12. *cæterum*) lege, quæ autem siue in læsis, siue in ablatis actionibus consideratio necessaria est, prætermissa illis est.) significat citra eas nominis (pati) controuersias, separandas esse affectiones in corpore coëuntes, ea diuisione quæ lib. 1. præcessit, vel enim affectio vna est fixa, alia transiens. vel (Cap.2.) secundo, ambæ transeuntes aut fixæ, aut tertio, vna pars affectionem habet alterutram ex dictis, reliqua verò compatitur, licet nec fixa, vel hectica, nec transeunte affectione laboret; hæ enim differentiæ curationem in primis variant.

13. *in secundo*) perierunt ij libri. nam fragmentum hoc nomine seruatum alienissimum à Galeno est.

SED iam enarrare aggrediamur id, quod admodum vtile fuerit prædixisse propter eos, qui [1] *verbo quidem demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere verò illam euertunt. Atque vnum aliquem affectum pro exemplo sumamus; sitque is pleuritis; in qua latus esse affectum, dolor ipsum declarat: sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue membrana, siue tunica, (nihil enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea, vtrum pulmo secundū fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere autumant ij, qui vsum & experimenta præferunt.* [2] *Dicunt enim multos se vidisse pleuriticos, tum à præceptoribus, tum à se curatos obseruatis iis præceptis, quæ ab Hippocrate in libro De ratione victus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit, & quid noceat, noscere, distinctionésque (Græcè διορισμοὺς) habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriam reuocent, cui venam secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, victus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idque ex longa experientia.* [3] *Igitur, quid vel Hippocratem, vel alium quempiam illo priorem induxerit, vt hæc inuenires auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remediis commodè vtantur: id quod alios quoque artifices facere videmus. Neque enim faber, siue lignarius, siue ærarius, neque cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt: sed à præceptoribus edocti, vsu eas probant & confirmant, atque sic clarum nomen assequuntur.* [4] *Equidem, vt verum fatear, cùm medicos, qui se empiricos ab experientia*

nominant, talia proferentes audio, inducor certè, vt probabiles putem eorum rationes, videnturque mihi dogmatici contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde, vt cæteris in rebus omnibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborum remediis, diu multùmque apud me inquisiui, an logica demonstratione indigerem, an sufficerent ea [5] *præcepta quæ ab experientia, & à præceptoribus, atque ex me ipso didiceram. Igitur ea, quæ diutina inquisitione optima iudicaui, ita me Dij ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causæ est, quamobrem mentiar, quod facere solent ij, qui vni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriam quærunt; quippe contentiosè eos defendere oportet eam sectam veram esse, quam vnicam nouerunt: nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego verò re ipsa, & publicè, & priuatim, apud eos videlicet, qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi in omnium sectarum scientia (ne maius quicquam dixero) me esse posthabendum nemini. Quod si vni sectarum patrocinium ferre velim, quamuis in tempore, ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamen facilè ab aliquo conuinci me, rationum penuria, patiar. Non enim, (vt nonnulli faciunt) ex libris eas didici, sed* [6] *præstantissimis id vnaquaque secta præceptoribus vsus sum. Neque sanè odisse possim empiricos, quorum sermonibus sum institutus, vel dogmaticos: pari enim studio omnibus dedi operam, versatúsque sum cum præstantissimis in vnaquaque secta præceptoribus. Itaque innotui Romæ, tum primoribus eius vrbis ciuibus, tũ Imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob artis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quominus de vnaquaque secta verè dicam ea, quæ sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentionem, quæ ex vera demonstratione procedit, in his, quæ rarò accidunt, empiricæ cognitioni præstare. vnde multos morbos curaui maximè* [7] *contrariis præsidiis, interdum iis, quæ experientia, & vsu cognita sunt: quæ quidem in libro De curandi via & ratione latiùs explicaui. Nunc verò ea duntaxat perstringam quæ nostro proposito magis accommodata videbuntur. Nam* [8] *comperi læsas actiones non solùm ob similares, à quibus aduenit, ægrotantes: verùmetiam ob alias particulas, quæ, licet actionẽ non habeant, vsum tamen quendam præstant. Sic etiam instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehendi, quibus præcognitis, inueni deinceps morbos quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios verò rarò accidentes. At conspexi empiricam medicinam, non quod rarò, sed quod crebrò accidit, in memoria & imitatione collocare: quocirca dispositionum rarò euenientium non solùm curationem, verùmetiã præuenientes ipsarum notiones negligere. Proinde primùm inuestigaui, quomodò cognoscenda sint, inuení que earum quasdam scientifica posse deprehendi notitia: nonnullas verò artificiosa vocata coniectura, atque idcircò ipsas magna ex parte* [9] *rectas. Eiusmodi enim est artificiosa coniectura vis. verùm & has ipsas, & dispositiones eis priores, quæ videlicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notione. Itaque medicinam hoc pacto professus vsque ad senectutem, nullam in hodiernum vsque diem* [10] *calumniam subij, neque curando, neque præsagiendo, id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accidere memini. Quòd si* [11] *quis gloriam ab artis operibus, non à sophisticis sermonibus assequi voluerit, is nullo negotio, facili compendio colligere poterit ea, quæ per omnem ætatem diligenti inquisitione inueni. Idque sibi persuasum habeat hac via & ratione medicamenta me inuenisse, quibus morbos rarò euenientes curarem, cùm anteà neque præceptorem vidissem huiusmodi morbos curantem, neque ipse aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis Dij immortales mihi testes. Quippe vitiata actione, semper inuestigare studebam, quænam sedes vel ipsa afficeretur,* [12] *vel alteri consentiret: quùmque eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quærere, atque ex his statim vtriusque totius curatiui* [13] *generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Præterea cum prædictis, & ætatem & naturam laborantis, tum anni tempus, & regionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpendere operæpretium ducebam.* [14] *verùm superioribus duobus libris hunc præcedentibus, nisi fluxa admodum sum memoria, didicistis affectas sedes,* [15] *quinque modis posse deprehendi. Nempe ab excretis, atque iis, quæ affectis partibus* [16] *adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur, & color præter naturam, & figura. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia vel soluta, vel* [17] *confracta, excernuntur interdum ea, quæ in ipsis continentur: nonnunquam aliquid quod morbosas dispositiones sequitur: idque vel* [18] *solas, vel semper, vel magna ex parte.* [19] *Cùm itaque in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret via, sola actionis læsio satis conducebat ad affectarum partium inuentionem.*

EXPLODIT Empiricorum sententiam opinantium, citra difficiles loci & affectus indagationes, curationes perfici posse.

1. *verbo*) in Archigenicos inuehitur, quoniam nobiscum recipientes loci cognitionem ceu curanti necessariam, à se ipsis in opere desciscunt, opinantur enim memoriam in corde sitam esse, in cuius tamen læsione capiti prouident, non cordi. Et quidem eorum accusandorum non erat hic locus, sed qui proximè sequetur §. Sed impatiens Galenus, in eorum inuidiam Empiricos laudat quasi cõsentanea locutos: vt postquàm hos etiam reiecerit, nulla reliqua sit Archigenicis excusatio. Hos ergo hic significat, opere tollentes propriam ipsorum sententiam.

2. *dicunt*) Prima Empiricorum confirmatio.

3. *igitur*). Secunda.

4. *equidem*) antequam sententiam ferat, integritatem suam ostendit; idque primum iureiurando: inde ea ratione quod neutri litigantium esset vlla necessitate addictus: postremò quod operibus innotuerit iam orbi vitæ suæ probitas, & fidele iudicium.

5. *præcepta*)

5. *praecepta*]delendum est.

6. *praestantissimis*] cùm septem recensuerit libro De artis constitutione ad maxima quæque & [Cap. 6.] perfectissima consequenda conducentia, quæ omnia de se liberè commemorare potuisset; præceptorum peritiam,& suam in audiendo sedulitatem sola in medium profert;quoniam inter alia vel primas obtinent. Accedit quod rarum est, vt qui vnius sectę præceptores audierit,& in ea promouerit,rursum alterius sectæ magistris se tradat imbuendum, ex magistro discipulus effectus. Id itaque ceu laude dignum magni facit.

7. *contrariis*] vt quod lib. Methodi 7. cruditatem ventriculi & imbecillitatem humidis lacte & [Cap. 4.] balneo penitus sanat: quem affectum empirici ceu freqoentem ortum ab humiditate obtinentem per astrigentia medicabâtur. Aliena enim interpretatio est,referre hunc locum (quod quidam faciunt) ad medicamentum à dogmatico confectum ex erugine erodente & cerato sordidante, ad abstergendum potens;de quo lib. tertio Methodi meminit. Nam hic de tota curandi ratione, non [Cap. 2.] de voius inuentione remedij sermo ioterponitur.

8. *comperi*] Solutio difficultatis ex Galeno. Empirici sola frequentia per concursos tradunt, in quibus teuci non merentur. At verò dogmatici non minos raris malis quàm freqoentibus subueniunt. Præmittit verò solutioni læsiones, actionum in quouis membro obseruatas per syndromes ab Empiricis paucas esse, cum coniunctiones sint multo plures. cui pronunciato ostendendo præmittit vitium actionis cuiusuis ortum habere nonnunquam ex intemperameoto similaris in organo agentis: verbi gratia, læsa visio ex Crystalloidis affectu oritur; nonnunquam ex intemperameoto cuiosuis alterius partis similaris, qoales in oculo plurimæ sunt: Succedit & ad organicũ vitium & totius organi & partium: cúmque intemperamenti morbi octo sint in parte quauis, organici verò plures, & adhuc numerosiores ex vtrisque compositi; fieri non potest vt redigantur curandæ omnes affectiones ad numeratos coocursus, sed ad innumeros. qoo fit vt Empirici cootenti frequentium affectum tractatione raros illos oon attingant.

9. *rectas*] Pudeat medicos nonnullos suam ipsorum artem traducere & conuitus falso incessere, nunquam non prædicantes fallacem esse mendacémque medicinam. Nam cogniti affectus curatio oihil habet incertum aut fallax: agnitio occultorum multum refert coniecturæ acceptum, dicebat Galenus: quantum autem; apertè hoc loco explicauit, freqeeotes morbos ferè certò agnosci di- [Lib. Plen. fine.] cens, raros nonnunquã scienter, aliqoos artificiosa coniectura, quæ ipsa tamen coniectura ne parui habeatur, rarò scopum non attingere, magna ex parte veram esse docet. Qood si prudẽtia omnis & consilia, agendorúmqoe ratio, quæ tanti apud homines fiunt, longè ab euentuum scientia absunt, sola coniectura contenta; cur non maioris fiet curandi ratio, & doctrina quæ in multis sopra prudentiæ cognitionem certam de occultis scientiam præbet, in paucis non omnino cęcutiens, sed artificiosa coniectura magna parte latentis vitij cognitionem assecuta.

10. *calumniam*] lege, nihil erubui.) Prudenter autem gloriatur Galenus nihil egisse se in arte indecorum, sciens ob naturæ curantis societatem etiam parùm doctis sæpe ea animi voto succedere: Nunquam tamen falli io prædicendo, supra captum hominis esse diar in Præsagiis. Sed Galeous [Lib. 3 prin.] ab ambitione alienus suspendebat vsque ad certitudinem iudicium: quod qui non semper facit, eum errare prædicentem aliquando oecesse est.

11. *quod si quis*] quod in genere dixit, libro Quod optimus medicus; posse oos modo breuibus Hippocratis paginis perlectis, assequi, quæ ille longo tempore, & multo deuorato tædio inuenit: ita, qui abscedit à dialecticis Archigenis difficultatibus, dat autem Galeno operam.

12. *vel alteri*] nihil curans, inquit, an ipsa pars, cuius vitiata erat actio, pati dicenda foret: an, quod Archigenes etiam fatebitur, consentire patienti primario affectæ.

13. *generis*] indicatio generica à loco affecto & affectione petitur; particularis autem, vsque ad indiuiduam speciem ab iis quæ peculiariter curando insunt, qualia primo aphorism. contemplari docuit Hippocrates, condonandum dicens esse aliquid ætati, tempori, & consuetudini. [Aph. 17.]

14. *verum*] breui repetit locos, vnde petitur agnitio affectæ partis, & quo monstret rem carere multa difficultate, ad pauciora capita reducit.

15. *quinque modis*] delendum est.

16. *adnascuntur*] cõcernunt.] Significat quinque illa primo libro relata, tribus diuersis capitibus contineri, genere actionis læsæ, hanc æger recenset: genere excretorum, quæ medicus extra corpus [Cap. 5.] intuetur: & tertiò eorum quæ circa affectum locum spectantur, qualia situs doloris, propria symptomata contioentur.

17. *confracta*] Memorat dicta lib. primo qoomodò bronchium nonnunquam eiicitur, vel exesum; vel solutum à continente membrana. Altera species genitum in membro, vt lumbricus, vt lapis. [Cap. 1.] Tertia, substantia vrinæ aut color, mutatione sua à natura, constitutionẽ inoaturalem indicantia.

18. *solas*] insiouat signorum medicorum differeotias. quædam enim sunt affectus signa propriissima, vel maximè propria, quæcunque omni tali affectui insunt & soli. Itaque cùm insepa- [1. Pror. 4.] rabilia sint ab affectu, nulli alteri commonicant. Quæ verò altera dote dictarum destituuntur, vt sint solius affectus, sed non omnis; vel omnis, sed non solius, propria sunt, vel pathognomonica indicia. Tertiũ genus familiare, quod frequẽter coit cum affecto, oec semper, nec soli tamen inest. re- [Signorũ varietates.] motius est anceps vel assidens, id enim alicuius speciei in eo genere propriũ est, totios generis nec proprium nec familiare, vt in tertiana, quòd accessio intra 12. horas finiatur, vel pleuritieus do-

lor ad iugulum pertingat. Quintum genus est rarum, quod cum morbo nulla germanitate cohæret, nec cum morbi specie reciprocat:sed illi iungitur,infrequenter tamen.

19. *cum itaque*] ostendit,nunquam nō patere aditum inueniendo loco,etiam si detur nec excreti aliquid conspicuum esse, nec apparere circa affectam sedem symptoma. Nam læsio actionis, citra quam ne esse quidem morbus potest, ipsa deducit ad quæsitum, medicum. Sed agitandæ exactius sunt similes difficultates, nec enim exigui vsus. Prima; inter medicas traditiones vtra præstet,empirica an dogmatica. Altera: si dogmatica sequenda est,cum in diluendis, quæ occurrunt, dubitationibus, non rarò aliud suadet ratio, aliud monstret experimentum,vtri potior fides præstanda est. Tertia,in medico eligendo præferatur ne satis doctus,non valde expertus; experto,non satis docto.

Empirica an dogmaticæ præstet.

Et vt à prima exordiamur: Empirici partes suas in hunc modum confirmant.cùm medicina vna sit ex humanis artibus,decet eam non secus quàm reliquas in vsum trahi: atqui reliqui artifices edocentur propriis instrumentis vti,non quo ingenio inuenta fuerint primum,disquirentes.Decet igitur medicum suis,id est, medicamentis similiter instrui, non vnde inuenta sint, sed quomodo & vbi in vsum trahenda. prætereà inutili dispendio ex symptomatis ad morbi naturam progreditur dogmaticus;& ab illa ad remediorum facultatem, à qua tandem auxilium petit morbo accommodum:cùm empiricus vtili breuique compendio,symptomatum concursui sua attexit, citra eas difficultates,remedia.Hęc illi quibus contra ostendendum est,in omni morbi genere longè superiorē esse dogmaticum.primùm enim,cùm in concursus redigi non possint omnes omnium partium affectiones,& simplices & compositæ:fit,vt empiria sola frequentia,vt considerat,ita sanet;reliquorum nec agnitionem attingens, nec curationem. Deinde etiam in frequentibus morbis,quicumque soli substant coniecturæ, dogmaticus tentante curatione scientiam morbi indipiscitur, non empiricus: Dum enim dogmaticus remedij adhibiti potentiam cum sequente in ægro opere coniungit & confert,facilè perspicit,quantum in coniectando, aut deliquerit, aut profecerit;vnde reliquam curationem commodè perficere queat; quod empiricus, cui remediorum naturæ incognitæ sunt, sperare non potest. Postremò etiam in morbis frequentibus & certo agnitis plurimum præstat dogmaticus. cùm enim singulis affectibus parata habeat medicus remedia aliquot,robore & imbecillitate separata,vbi non succedit vnum ex illis applicitum;quo transeundum sit empiricus ignorat; neque enim ex effectu colligit quantum vel defecerit vel excesserit ad mouens:dogmaticus verò perspiciens quæ in corpore mutatio admotum auxilium secuta fuerit certò intelligit,ad quale ex iis quæ idem pollicentur, commigrandum sibi sit.

3.Ther.3.
Ad obiecta.

Cum igitur in omni morborum genere vtilior sit dogmatica traditio,quidni præferatur empiricæ?nam quod citant reliquos artifices nihil curare instrumentorum suorum inuentionem, sed vsum: non animaduertunt etiam illos perspectas habere instrumentorum facultatès, quomodo varia præstent. nam nisi id cognouerit faber, non laxabit interdum serram,alibi contendet, nonnunquam inflectet, atque adeo vsus sui ignarus erit; non aliter medicum oportet de suis medicamentis qua facultate aut prosint aut lædant ad commodum vsum cognouisse,num frigefaciendo partem,an calefaciendo,vt pro varietate affectus medicamenti vim aut remittens laxet,aut augens intendat.Dispendium verò dogmatici non inficiamur,cuius nos non pœniteat contemplantes multam ex eo circuitu commoditatem.Et de prima quidem difficultate satis.

Ratio an experimento præstet.

De secunda verò ita sentiendum esse videtur. Inter rationes demonstratio pugnans experimentum artificiosum habere non potest: nec experimentum artificiosum demonstrationem, id quale sit,lib.Simplicium quarto docuit Galenus. Superest, vt tale experimentum, quod est artis principium, aliquando oppositas habeat rationes apparenter vrgentes, quæ tamen in arte dimouere non debent, vt ab experimento recedatur.

2.Motu musc. x.
Zoar lib.2.tra. 6.5.
Aui.4.2.

Maximè enim sophisticum esse ait Galenus propter apparentium rationum verisimilitudinem sensibus fidem abrogare, & Zoar in hac arte tam in vita quàm in morte cum experimento cupit saluari, rationum aduersarum negligens. Sed & Auicenna id cui confidit experimentum est. Ratio verò non minus idipsum confirmat. Primùm enim intellectus noster quantopere labet in rationibus diluendis, licet non veris, abunde magnum testimonium est, philosophorum controuersia in disciplinis omnibus, quorum vnusquisque dum putat concludere rationem suam, sectas varias condidere. Sensus verò in experimento indagando, vtpote in proprio sensili non errat: firmius est itaque artificiosum experimentum in artibus ratione.

7.Collect. proæm.

Deinde quod sapienter dixit Auerous, cùm non curemus hominem, sed Socratem, vel Callyam; regulæ artis vniuersales ratione inuentæ ob peculiates indiuiduorum proprietates deficiunt,& fallunt.Postremò,quandiu in corpore sumus corporeis sensibus alligati, magis mouemur sensu & experimento. Nam & astronomicis theorematis licet demonstratis (ait Galenus) fidem abrogamus, antequam Eclypsium prædictis successibus iuxta astrologica theoremata cogamur.

Proœm.epid.
2.Nat.9.1.
2.Aph.17.
1.Aph.1
Proœm. metaph.
Proœm.epid.

quod prudenter intelligens Hippocrates, licet nihil sine demonstratione tradat, annectere solet demonstrationi ex experimento fidem:vt cùm inquit,vbi cibus præter naturam ingressus est, morbum facit:ostendit autem sanatio. Ita apparet cur in artibus experimenta rationibus præferamus.Sed cùm sint duo hęc artis constituendę instrumenta,quod Hippocrates dixit iudicium rationis,& sensus experimentum,ab vtro ordiēdum magis est? Aristoteles enim dicens initium arti dedisse experientias, rationē verò secutam artē complexisse,originem & initium experiētiam facit. Contrà Galenus præcipiens medico vt vniuersim ratio inueniat, experimentū iudicium de inuentis ferat,à ratione considerationē inchoat.qui tamen in hunc cōponendi sunt modū. Artis constitutio

ratio ad theoremata statuenda confirmandáque cùm sint vniuersalia, à singularium experientiis orditur, in vniuersale rationis conceptum terminata: cùm verò id inquiritur, quid ægrotanti Petro adhibendum, aut quale sano illi consilium; initium à iudicio iuxta artis dogmata sumendum est, propter rationes verò dictas non satis fidenter in opere singulari exercendum ante experimenti tentationem est: atque de secunda quæstione hactenus. Sequitur vt duos illos medicos conferamus, quorum vnus in librorum lectione, alter in ægrorum curatione magis versatus sit. Aristoteles enim fortè expertis magis fauere videtur, alibi dicens, expertos in artibus plus proficere videmus, sine experientia scientiam habentibus. Alibi, Nonnulli etiam nescientes, quibusdam scientibus in opere plus possunt. Contrà ex professore respondet Rasius cum Galeno. Et planè, si quod scribit Auerous, quæ artes constant multo sensuum habitu pauca theorematum cognitione melius opere & exercitio, quàm lectione & studio comparantur; quæ verò contrà multis theorematis, sensuum habitu parciore, è conuerso: côficitur vt scribendi cognitio, aut pulsandi, & inter partes medicinæ chirurgia, & anatome longa magis & apta actione quàm auditu & libris parentur, reliquæ verò huius artis partes, quæ ad medicum physicum attinent, magis librorum quàm operum diligentia & instructione perficiantur. Quod enim scribit Galenus, ante integram totius artis ex libris cognitionem nihil proficitur multis ægris inuisendis. Ea verò librorû cognitio medicum perficit, non quæ probabilia sequitur, magis quàm vera, aut sophisticis immoratur difficultatibus, & quæ artis vsum transcendunt; vnde his deditos in opere ab idiotis expertis vinci videmus, sed quæ vera tantùm & vtilia curanti inuestigat sedulò, & memoriæ ad vsum imprimit.

6. San. fue.
Proem.
Met. sp.
6. Eth. 7.
Expertus medicus an docto præstet.
4. Alm. uk.
1. Cretica 11.
1. Caus.
3. Cris. 2.

CAP. IIII.

IGITVR, cùm deperditam cuiusdam memoriam restituere oporteret, essemque adhuc iunior, ac nec præceptorem vnquam vidissem, qui huiusmodi affectionem curasset neque apud vllum antiquorum curationem legissem: Primum quidem apud meipsum inuestigaui, quænam pars esset affecta, cui topica, id est, localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuersi corporis curatione præmissa. Id enim commune, præceptum est, quod in omnibus morbis obseruare oportet. Deinde, qua via & ratione, remediorum singula inuenirem. Cæterum affectam sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animæ vis[1] continetur. Medicamenta autem ea adhibenda esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarentur.[2] Interim oratos velim habere omnes, qui in horum commentariorum lectionem inciderint, vt scabiem, vel rabiem, vel insaniam, quam de sectis conceperunt, deponant: deinde sic, vt probos viros decet, dicendorum seriem considerent. Equidem, cùm ea, quæ iam suprà proposui, perpenderem, accepi Archigenem librum quendam de oblasæ memoriæ instauratione edidisse: quocirca omnes bibliothecas illico percurri conuenique bibliopolas omnes, atque medicos quoque, quos scriptorum eius viri studiosos esse sciebam; quo eius libri copia mihi daretur, vt mihi quidpiam conferret ad remediorum non ad loci affecti inuentionem: quod planè scirem nullam aliam à corde sedem huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente principem animæ vim in ea parte sedem sibi vendicare. Porrò intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret: neque enim dubitabam quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, vtpote qui sectam eius non ignorarem. Sciens itaque octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consistere, quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archigenes læsæ actionis causam esse declararet: frigus ne, an humiditatem spiritus in corde, an compositum ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore putaret huiusmodi posse affectionem producere etenim manifestum erat eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demum mihi acciderit, iis, qui huius secta insaniam absterserint, iam narrare aggredior. Sanè primos eius libri sermones[4] scripsi, vbi videlicet[5] Archigenes curationem scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissæ, aut læsæ, vel vtcunque eam, quam suprà proposui affectionem, nominare volueris: aut si non affectionem, sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris: talia enim à sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationem afferunt. Verùm, quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archigenem vndecim libros epistolarum scripsisse, in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, vt patri memoria restituenda sit; atque ab initio statim post proœmium, vbi curationem tractare incipit, ita ad verbum scriptum est. Detractionem igitur sanguinis moderatam & eiusdem iteratam detractionem fecisse vos incipiête interceptione mihi persuadeo, nisi imbecillitas quædam obstiterit. Deinceps rursus: Puto autem, quod & irrigationibus oportune vsi fuistis, & fotibus totius corporis, & capitis derasione, & cucurbitularum appositione. His ita lectis (vt verum fatear) obscura vertigine conturbatus sum. Idque non ab re, quod spe, quam de viro conceperam, frustratum me viderem: quippe qui millies in multis commentariis suis, affectorum locorum, atque dispositionis ipsorum scientiam, necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed quid vtilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remediorum inuentionem dirigamur: Qua igitur ô Archigenes probabili ratione persuasi, caput aggrediemur, relicto corde, cuius congenitum quoddam opus memoria est: affectus verò, actionis eius est deperditio? Quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhibita, memoriam reuocat? qua ratione huiusmodi suades remedia? Ita[6] nunc quoque inter visitandum ægros, per communes consultationes, video medicos ad inuicem interrogantes, qua ratione hoc potius, quàm illud, adhibere suaserit: atque ij ne minima quidem negligunt, tantum abest, vt tam grandia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant.[7] Neque video, si thoraci è regione cordis fuisset adhibita, qua ratione Marsi patrem iuuare potuisset. Præterea proposita iam verborum series non explicat vtrum concisa antè scalpello, an integra ante cucurbitulas thoraci aptas fuisse volueris. Si enim forte fortuna, vt nonnunquam euenire solet, frigida aridáque fuerit dispositio, sanguinis quidem detractio ad extre-

mum ducit periculum: sola verò cucurbitula non alio nomine, quàm caloris excitandi gratia, vtiles esse censentur. cucurbitulæ enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id quod aridæ dispositioni maximè aduersatur. Ignota itaque adhuc existente dispositione, quæ vel caput, vel membranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiam retrahere. Sic enim prædicere debuerat si frigida humidáque affectio fuerit, capite hoc modo disposito, curationis summã in calfaciẽdo exiccandóque statuere, atque præsidiorum materiam, quæ huiusmodi habeant facultatem, adhibere oportet. Quũmque vix ex obscura me vertigine recollegissem, sequentia etiam legere aggressus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordine, [8] huiusmodi aliquem sermonem, qualis erat is, quem nuper exempli causa percurrimus. Deprehendi itaque vniuersum præsidiorum catalogum, vehementer calfacientem & exiccantem. adeò vt totum caput & ipso etiam [9] sinapismo à se vocato calefaceret, & eo quidem ipso vehementissimo: quippe ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet, quo medicamine nullum in arte medica violentius inuenias: siquidem dolorem, veluti cauteriũ, excitat, sed diutius durat eius operatio. Itaque Archigenes inferens, inquit; Igitur insolerabilem habet dolorem, neque vlli vel maximorum præsidiorum cedit hoc medicamentũ. At verò ex sinapi, nasturtio, [10] grano cnidio, [11] vua taminea (staphidagriã Græci vocant) apophlegmatismos instituit, ac sternutamẽta mouere, & potiones propinare iubet, vtraque ex vehementer calidis aridísque medicamentis componens. Vt facilè constet ipsum credidisse, ad humiditatem & frigiditatem vel cerebri, vel membranarum, hanc dispositionem pertinere. [12] Neque enim huiusmodi dispositio, si caluariam tantum affecerit, hominem memoria priuabit. Verùm hæc obiter propterea dixerim, quod exiccantia calorificáque remedia inducit: quanquam nusquam ab ipso explicatum est, humore frigoréque obliuionem constare. Quis igitur non indignaretur videns caput tantis vexari negotiis, alia videlicet parte affecta? ceterùm id, quod de cucurbitulis ab initio inde terminatè protulit, postea pergens huiusmodi verborum serie manifestissimè declarat: irritationésque ex sinapi & cucurbitulis, sæpius quidem mitibus, interdum autem admodum validis, facere oportet. Efficaciores autem sunt illæ, quæ cum scarificationibus adaptantur. Verùm ô clarissime Archigenes, nulla tibi suffragari ratio potest, quamobrem capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde. [13] Neque ab experimento, vt interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Æstuans quispiam sub ardente febri. frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & nonnihil præsidij expertus, medicis imitationis viam sine rationali indicatione aperuit. cucurbitula verò, nulla occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur. Neque enim sua sponte cucurbitula vnquam gigni, neque etiam, si hoc detur, per occasionem aliquam capiti applicari potuit, præsertim in ea affectione, quæ rarò euenire solet. Interroganti igitur mihi nostræ tempestatis medicos, præcipuè senes, & exercitatos, curassent ne vnquam huiusmodi affectum: omnes penè responderunt, nunquam id se tentasse, vno duntaxat excepto, qui diceret, curationem quidem aliquando se aggressum, nihil verò profecisse. Quo pacto igitur eorum quæ casu quodam accidunt, auxilia, vel experimento vel imitatione cognoscemus, cùm rarò eueniat huiusmodi affectus: neque fieri possit, vt cucurbitula per occasionem capiti adaptetur? frigida enim potio, cæteráque id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimum facimus periculum, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulæ appositio siue cõcisa prius cute, siue ea integra fiat, ab experientia occasionem accipere non potuit. Cùm enim aliarum actionum sedes, quamuis non exactè, ad inuentionem tamen remediorum, satis sensibus dignoscantur, in memoria id conceditur minimè. Alias dico affectiones, vt lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionem colicam, hepaticam, splenicam, aut vesicæ, aut vteri affectus, atque id genus cæterarum partium. In quibus omnibus, & dolores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & si non exactissimè, saltem in latitudine sedem affectam declarant. In laterali enim morbo facilè est vniuerso lateri adhibere, quicquid volueris, similiter ventri in colica, quemadmodum si hepar aut lien inflammetur, præcordiis, atque haud secus in cæteris partibus. Deperdita verò memoria nullum affecti loci signum, neque tumor præter naturam, neque dolor aliquis, neque excretio, neque aliud quidpiam extat: quemadmodum neque in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quam recentiores medici catochen, id est, vigilantem soporem nominant, atque catalepsi, id est, occupatione: Ac ne in totius corporis spasmis, vel in saltibus, vel in dimidij corporis paralysi, id quod veluti radix est, vllum signum prodit, vel ex tumore præter naturã, vel ex dolore, vel ex colore mutato, vel ex aliquo excretorũ: quare neque ex his Archigenica remediorum inuentio fieri potuit, siquidem [14] nugaces sunt empiricorum occasiones, atque Archigenis sermo nos ducit ad cor. [15] Verùm concedamus ab experientia dictatam affectionum auxilia produsse, nunquid manifestè deprehẽdetur falsa illorum arrogantia, qui dogmatici vocantur: ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraque fortis. Si enim vsque adeo vtile est experimentum, vt non solum citra rationem inueniat remedia, verumetiam coarguat rationem tanquam apertè falsam; tantùm abest, vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis reprehenditur id: quod inutile esse ostenditur. Quod si ratio etiã nocere videatur, quod maius argumentum desideras, quo rationis vitium ostẽdatur? Porro malitias de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vnà cum affectorũ locorũ vsu, quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita in fastidiò contẽpsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsúmque, licet haudquaquã affectũ, & incideret, & vreret. Num igitur per Iouẽ mentitus sum paulo antè, cùm dicerẽ rationalem viam, quod ad remediorũ inuentionem pertinet, omnino prodi, ab his scilicet, qui patriæ, quam sectæ suæ, proditionẽ æquiore ferrent animo? quippe proditionem esse arbitrãtur, si vera dicendo, dissentiendũ sit iis, quibus ea secta defenditur. Igitur, vt in præsentia [16] turpem contentionem manifestè declarant; sic etiam haud obscurè [17] dementiam suã produnt, cùm putant omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in vno reprehẽdantur. Placitorum enim alia, multa consequentia coha-

tia coha-

tia cohærent, alia inter se pugnant, alia neque consequuntur sese, neque pugnant necessariò: vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione: siue enim in corde, siue in capite sedem eis statueris, poteris de naturæ elementis quamcunque volueris, eligere opinionem: cum priore sententia, neque pugnando, neque consequens aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia: de Dys: de prouidentia: de fato: item genitus ne sit mundus, an ingenitus: finitus an infinitus: præterea an plures sint mundi, numeróque incomprehensibiles, an vnus duntaxat. Quippe nulli iam doctorum placitorum repugnat, neque ad vllum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ vi principali habetur, opinio, siue in corde, siue in cerebro eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes, cùm de præcipua animi vi adeò manifestæ sint demonstrationes, vt omnibus ferè hominibus nota sit pars, in qua residet; solis medicis, summísque philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat. Demonstrationes verò ipsas, in cõmentariis, quos de Hippocratis Platonisq; decretis edidi, iam dixi. Porrò rationalem animæ vim in cerebro, virile verò atque irascibile in corde, concupiscibilem in iecore sitam esse, nemini non persuasum est, id quod quotidie dicẽtes audiẽdo, dicere licet. Quippe fatuũ aiunt cerebrũ non habere; timido & pusillanimi, cor deesse. [18]Tytio verò iecur ab aquila erosum, non solum poëta, verumetiam pictores sculptorésque fingunt.

Svpponit hæc tractatio ex actione læsa affectum locum agnosci; præterea curanti necessariam esse affecti loci cognitionem; Postremò, loco sic agnito, imponẽda esse remedia non locis his; qui affecti non sunt. Tria ergo placita iis tribus aduersa anteà tollit, duo priora in præcedentibus, nunc postremum. Archigenes enim, ceu propriam vocem ignorans, commendat curaturo agnitionem affecti loci: cúmque fateatur facultates principes in corde cum Aristotele residere, in earum læsione capiti auxilia admouet. quod si illi damus, loci agnitio inutilis relinquitur curanti.

1. *consuetur*] si quidem memoriæ ablatio principis facultatis læsio est.

2. *interim*] benignum reddit auditorem, vt agenti contra Archigenem faueat. Etenim redarguit eum dupliciter. primò, quia sine ordine iubet particularia remedia adhiberi, antequam ex cognita essentia affectus eliciat vniuersalem methodum, & vim curantium remediorum: secundo, quia cum ex ipso Archigene cognitus locus faciat ad inuentionem partis, cui remedia imponenda sunt; qui memoriam locat in corde, cordi, non cerebro remedia adhibere tenetur, vbi ea oblæsa est.

3. *ad loci*] eo quod sciebat illum falso traditurum de loco affecto, nempe cordi imponẽda esse.

4. *scripsi*) lege, in margine annotaui.

5. *Archigenes*] obtinet sua ratione Galenus aduersus Archigenẽ & Aristotelem, qui cerebro negabãt ingressum ad animales functiones & tanquam principi, & tanquam instrumento. Aristotelem autem ita sensisse apparet ex lib. De progressu animal. asserente, solum cor cum spiritu ad iuncturas mandato mouere, nulla facta de cerebro aut neruis mentione: & ex secundo De partibus animal. nullum cerebro vsum tribuente alium quàm excrementi: & nihil discriminis inter ligamentum agnoscente & neruum. nec aliter lib. De respiratione sanguinem in corde gigni, & ab eo solo distribui censet in corpus. Verùm in Auicennam & sequentes non obtinet, tribuunt enim cordi facultates has ceu primario agenti, cerebro ceu vicario & sine medio mandanti. Cap. viii. Cap. 7.

6. *ita nunc*] sensus est, teneri Archigenem reddere rationem, interrogatum, cur sic applicat auxilium, quia dogmaticus est, non empiricus, nec discipuli eius rationem reddere subterfugiunt.

7. *neque video*] dupliciter Archigenem reprehendit, primò quia qualitas remediorum prius in genere explicanda erat dogmatico: secundò, quia non obseruat locum affectum. Et lege. (Ego vero ne si thoraci è regione, iussisset apponi, video qua ratione.) Sed quod ad priorem locum attinet, est quo se tueri possit Archigenes, Hippocratis doctrina lib. De decenti ornatu, qua præcipit, ne medicus cum ægro & familiaribus multa fabuletur de morbi essentia, & curatione: nam authoritas minuitur artis & artificis.

9. *huiusmodi*] Nempe processum à morbi natura, ad auxilij inuentionem.

9. *sinapismo*] vehementis, mediocris, & leuis habes apud Mesuen compositiones & Aëtium.

10. *granum gnidium*] trouisco. Aëtius lib. 3.

11 *vua taminea*] staphysagria. fapartaz. 121.

12. *nec enim*] ostendit Archigenem non solum falso sensisse de animę sede, sed & proteruia peccasse, ne descisceret à recepta de principatu cordis sententia. Nam si remedia, in affectibus dictis, capiti esse imponenda ex ratione ceu dogmaticus inuenit, oportuerat affirmare sedem rationalis animæ caput esse: sin experientia dixerit se, non ratione inuenisse, dupliciter exploditur: & tanquam mendax, quoniam experimento citra rationis discursum inueniri non poterat: & ceu male dogmaticam profitens, cùm experientiam pugnantem reiecta ratione in opere sequatur.

13. *neque ab*] ostendit experimento non potuisse eam remediorum applicationem inueniri: nam nec cucurbita sponte sua accedit ægris: deinde nec capiti peculiariter: adde in rarissimo morbo, cuius raritatis testes citat: quartò in affectu, cuius nec sub ampla latitudine sensu locus percipi potest; memoria enim in cerebro an in calcaneo sita sit, sensus non discernit.

14. *nugaces*] ostensum est enim occasiones empiricas non præbuisse eam cognitionem.

15. *verum*] Altera ratio, reiiciens responsionem eorum, qui pro Archigene dicunt, experientia inuenta esse dicta remedia. Si ratio inuenire non potuit, sed experientia, inutilis est ratio quam dogmatici empiriæ præferunt: si verò ratio non solum non deducit in certum locum, sed cogit ad alienum cordis, conuincitur dogmatica secta non tantum inutilitatis, sed & falsitatis.

16. *turpem*] quoniam experimento suo remediorum redarguuntur.

17. *dementiam*] memorandus locus, ne ptopter vnius ſententiæ reprehenſionem liber totus vel author parui habeatur: qui quandoque eſt vel præſtantiſſimus, & in reliquis recipiendus, quæ ex ſententia illa non pendent.

Cap.10.

18. *Tyrio*] de quo lib. De placit. tertio.

6. Apho.8. De animæ principatu. 3. Plac.5. Propoſitio 1. 7. & 8. Plac. ad tentia.

Sed quæſtionem de animæ principatu perdifficilem, quidem illam in medium afferamus, illius memores, quod in Aphoriſmis dixit Raſius, difficillimas eas tractationes eſſe, in quibus Galenus & Ariſtoteles pugnant. Nec verò virum philoſophum multum mouere debet dicentis autoritas; nam ſapientiſſimi (inquit Galenus) hominum fuerut Hippocrates & Plato, quibus tamen citra demonſtrationem credendum non eſt. abſoluetur autem quinque propoſitionibus argumentum. Prima: Perperam putat Galenus demonſtraſſe ſe aduerſus Ariſtotelem ternarium in homine animarum numerum. Nec enim demonſtratio eſt quam ira format. conſtat diſſectione ſingulas corporis partes per neruos à cerebro vim animalem ſuſcipere: præterea cerebrum non aliunde, ſed à ſe ipſo eam obtinere: In cerebro igitur anima rationalis ſita eſt. porrò iraſcibilem in corde, nemo non fateatur: concupiſcibilem in iecore, venarum monſtrat origo: Sunt igitur ſeparatæ locis animæ tres, Si verò locis, etiam ſubſtantia: idem enim variis locis contineri non poteſt. hæc tota eſt ratiocinationis deductio, in qua illud vnum oſtendendum relinquitur, cerebrum à corde non mutuari animalem ſiue vim, ſiue animam: id verò (ait Galenus) oſtendit eadem diſſectio, ſi vinculo excipias vniuerſos canales cerebrum connectentes cordi, venas, item arterias, & neruos. cùm enim iam nihil à corde cerebro inſinat, non ſecus quàm ante interceptionem vis ſentiendi & mouendi à cerebro partibus corporis deducitur. Sed quod tanti viri pace dictum ſit, dupliciter deficit in demonſtrando. tum quoniam putat ſe in experimento, quod citat intercipere omnia vaſa, cùm non intercipiat: nam bona arteriarum vtrinque portio ſub circularibus vertebrarum colli proceſſibus latet, illaqueationem effugiens, quarum commercio vis illa communicari queat: tum quod etiam ſi detur, nihil cerebro à corde accedere, tantùm obtinere poteſt, membra niſi accedente quopiam à cerebro inſtrumento, ſenſu motúque fungi non poſſe; animam verò illam ſentientem mouentémque in ſolo cerebro ſitam & veluti circunſcriptam eſſe non obtinet. fieri enim poteſt, vt quemadmodum videndi principium in toto corpore eſt, ſaltem in toto capite, & tamen niſi accedat illa oculorum conſtitutio, viſionem exercere nun poteſt; ita principium ſentiendi mouendíque in totum corpus expandi, nec tamen partem vllam ſuo muneri ſufficere, antequam præſtito à cerebro adminiculo fruatur. Fruſtrato itaque opinione ſua Galeno, conſequens eſt rimari aduerſariorum rationes, num plus poſſint in aſtruenda animæ humanæ vnitate. Prima ex Ariſtotele. Si ſunt animæ tres coeuntes in vnum Petrum, dari oportet quicquam à quo in vnitatem redigantur: id vniens corpus non eſt, tum quia vniens rationem haber formæ ad vnitum, quod corporis non eſt: tum quoniam corporis partes abſente anima mutuò ſecedunt & ſeiunguntur, vt intelligantur vniri ab anima non ab illis animam. Accedit quod corporis partes variæ ſunt, vt & ipſæ coniunctionem deſiderent, nedum illæ vniant diſſidentes animas. Nec verò dici poteſt, animas illas à ſe ipſis in vnum indiuiduum coire; nam quæ naturis ſeparata ſunt & varia, quomodò à ſuis ipſorum naturis vnum fient? Nec verò, ait Albertus, ab accidente aliquo vniuntur, nam quæ propter accidens vnum ſunt, vnum ſunt per accidens: Petrus autem eſt per ſe vnum. Præterea ſicut exiſtentiæ, ita & vnitatis accidentibus ſubſtantia cauſa eſt, non accidens ſubſtantiæ. Demum ſi accidens aſſeritur inſeparabile, non ſeiungetur vnquam ab anima: & quomodò in equo & lactuca ſeparantur? Si ſeparabile, poterit abeſſe manente ſubiecto, eritque Petrus vnũ ſine vniente. Quod ſi fateris ſubſtantia aliqua vniri tria illa operum principia, quid aliud aſſerimus? aut in quo à noſtra recedit Galenus ſententia? credimus enim tria principia operum animæ tres eſſe facultates,

Quod anima hominis ſit vna. Ratio 1. 1. anima vlt.

2. vna quadam animæ ſubſtantia vnitas. Altera Philoponi ratio: Si opera vegetantis animę altio, au-
ctio, generatio, à tribus prodeunt ſubſtantiis, vegetans anima male vna eſſe aſſeritur: ſin prodeunt
3. omnes ab anima vna, ſed tribus inſignita facultatibus, quid ni etiam fateamur hominis opera ab
anima vna propter facultatum prodire varietatem? Iungamus verò iis etiam duas Auicennæ ratio-
nes: Prima eſt, non aliter quàm philoſophi perſuadent communem eſſe ſenſum ea de cauſa, quod
ſentimus album dulce in lacte, quam coniunctionem nullus percipit externorum ſenſuum: nos ad
vnitatẽ animę vrgemus, in qua facultates variæ locẽtur, & ad quam vnã terminentur. Si enim ſen-
ſitiua anima percipit pulchrũ, non concupiſcibilis: concupiſcibilis concupiſcit non ſentit, cur mo-
uetur concupiſcibilis Petri ad pulchrũ ſpectaculũ? Sicut enim ſi ego video pulchrũ, non proinde tu
4. cupis: ſic ſi à ſenſitiua anima percipitur pulchrum, illa altera anima moueri non debuit. Altera eſt:
Idem eſt Petrus integer & mutilatus membris: idem ergo de ſe eſſet, dum integra mente conſtat,
& dum mania corruptam rationẽ habet, & dum reſoluta membra ſenſu motúque priuata, dum ali-
mento & nutritione priuatur; quid ergo illud eſt, in quo vnitas Petri ſeruatur, ſi nec eſt corpus, nec
vlla facultatum animæ? Solum ſupereſt facultatum illarum ſubiectum anima, quæ quandiu eadem
manet, vnus eſt idémque qui fuerat Petrus. iis annectantur tres aliæ B. Thomæ. Prima eſt: Ex po-
5. tentia & actu fit vere vnum & per ſe, quia illa non ſunt duo, ſed eſt aptitudo ad rem & res, quare
verè vnum: ex duobus verò actibus ſiue ſubſtantiæ ſint, ſiue accidentia, quonam modo fiet verè
vnum, cùm duo actus duæ res ſint? atque adeo Petrus vnum erit per accidens tantum, ſed hæc in
6. Ariſtotelis rationem redit. Altera eſt: Fit vt animal non ſit genus hominis. Si enim homo non eſt
per animam vegetatiuam aut ſenſitiuam præcedentes, ſed per ſequentem rationalem; non eſt eſ-

1. anima vlt.

Lib. anima penult.

Part. 1. quæſt. 76. art. 3.

ſentia

ſentia hominis animal, neque igitur ingreditur eſſentialem finitionem. Eſt tamen quo ſe tuea-
tur aduerſarius. cùm enim phyſicæ finitiones conſtent ex materia & forma, & genus à materia,
differentia à forma ſumatur, octauo Merhaph, habeátque corpus anima ſenſitiua prædirum ma- Cap. 1.
teriæ vicem ad ſequentem rationalem animam: meritò homo vtpote naturale ens finitur per ani-
mal ceu materiam, & rationale ceu formam. Tertia eiuſdem: Si variæ formæ eſſent, non obſtarent 7.
ſibi in opere: cùm tamen meditatio multa alitionem extenuet, nutritio meditationem. Sed &
hic obiiciet aduerſarius inſtrumentum vnum animarum, innatum calidum. Nec concedet ex ra-
tione colligi animæ vnitatem, ſed vel animæ vel inſtrumenti: eſt autem omnium animarum in-
ſtrumentum innatum calidum, quod cùm vni ex operibus intendit, neceſſe eſt ab alio diuertat.
Cùm tamen ex ſeptem allatis rationibus multæ admodom neruoſæ ſint, Galeni verò demonſtra-
tio improbabilis; meritò vnam animam in homine recipimus cum facultatum numero, nihil mo-
rantes modo Scoti de forma corporeitatis inuentum. numerum enim tantum animarum inquiri-
mus, & rationes allatæ omnem formarum numetum excludunt. Sed ſi eſt vna hominis anima,
eáque rationalis, indiuidua, inextenſáque corporis mole: quî fit, vt euolante ea cadaueris vngues
pilique augeri non ceſſent: & abſciſſa manus aliquandiu & viuat & caleat? ſane, eueniunt ea agen-
te breuiſſimo tempore inſtrumento, quod in parte reſiduum aut in cadauere eſt, vice deficientis
animæ, cuius imaginem & miniſterium gerit: ſic ablato corde vociferata victima eſt, & abſciſſo ca-
pite calcitrat gallus, lacerti verò amputata cauda concutitur, & (quod maius ſed certiſſimum eſt)
vrinæ contenta pro natiui caloris in vrina reſidui aut robore, aut infirmitate, aut ſerius aut citius
in ſua loca recedunt & vniuntur: pili verò defunctorum augeantur. Propoſitio ſecunda. Vt primum Propoſitio ſecunda.
obtinere Galenus contendendo non poteſt de animarum numero; ita hoc alterum egtegie in Ari-
ſtotelem conuincit: tria eſſe in corpore membra, quibus corpus vniuerſum gubernatur & durat,
non vnum; ſiue propria tantùm facultate id operentur, ſiue à corde communicata: id enim paulò
poſt in diſputationem trahetur, cerebrum, cor, hepar, & de corde quidem nemo diſſentit: de cere-
bro certa argumẽta ſunt, quod ſingulæ partes tandiu ſentiunt, & mouẽtur, quandiu fruuntur ner-
uo à cerebro delato, & ad cerebrũ terminato; quòd cõpreſſis cerebri ventriculis ociantur omnia;
quod refrigerato capite ſomnus oboritur, qui ociũ eſt animalium in corpore functionum: quòd læ-
ſas illas functiones capiti admota auxilia ſanãt. Demũ artificioſa & varia cerebri formatio & com- 8. vſu 1.
poſitio multum eius vſum demonſtrat. Si verò contendunt Arabes cum multis Peripateticorum,
Ariſtotelẽ aſſecutum eſſe hunc cerebri vſum & munus, quod illius interuentu membra fruuntur
animali facultate, nihil valdè repugnandũ eſt; nec enim (quod ſemper Galenus ait) id ſapienti plu-
rimùm curandum eſt, quàm verè dixerit Ariſtoteles, ſed quàm certũ verúmque ſit id, quod intelli-
gimus: niſi tamẽ fuerit lector cõtentioſus, facilè ex Ariſtotelis dictione intelliget, quàm in eo ope-
re cerebro nihil tribuerit, nec in ſanguine gignendo iecori. Nã libro De progreſſu animalium putat
ſpiritum à corde ad membra deferri motionis arbitrariæ authorem ſimul cum villis in corde con-
tentis nulla facta de cerebro mentione. Idem ſecundo De partibus animal. cerebrũ medullam cal- Cap 7
uariæ opinatur, ſolius refrigerij gratia creatum: libro verò De reſpiratione, in corde putat alimen-
tum cõmune confici, & ab eo, non à iecore per venas diſtribui. Sed præſtat tẽpori parcere, & quod
ſupereſt rationibus ex Galeno petitis lib. De placit. ſexto, ortum venarum ab hepate & ſanguinis Quod venæ
alituri generationẽ in eo oſtẽdere: Prima eſt, ab hepate trunci oriuntur duo, deſcendẽs craſſior ali- à iecore o-
turus partes infra hepar craſſiores; aſcendẽs minor, vt ſuperiores nutriat: nõ eſt igitur à corde ori- riuntur.
go; ſiquidem ſolent maiora præſtare minoribus originem, non è contrario. Altera, aſcendens ante Ratio 1.
cor ſcinditur, petitque altero caudice cor, altero iugulum, ita vt ambo rami craſſitiem æquent 2.
aſcendens cauæ. Iungit Galenus, oportere, vt alimenti origini, ſicut & radicationi in plantis, (ita 3.
appellant plantæ partem, ex qua vis & ad radicũ fibras, & ad fructuum extrema deriuatur) omnes
corporis venæ annectẽtur: atqui iecur venis natutalium membrorum per meſeraicas & canum, re-
liquis per cauam & gibbum cohęret; nũ cor: iecur igitur venarum eſt origo. Pręterea piſces & non- 4.
nulla alia dextro cordis ventriculo deſtituta, quî poterũt ab eo ventriculo toti ſanguinẽ diſtribue- 5.
re? quid quòd ingreſſos cauæ ad cor præcluſos habet ſanguinis exitus membranulis tribus foris in-
tro hiantibus. tum etiam oportebat, ſi caua à corde oritur, eã non ſecùs arteriis pulſare: pulſat enim 6.
totum cor & ab eo orta. Neque verò minore argumento ſunt expurgatoria vaſa, quibus natura 7.
hepar circundedit, fel, lien, renes. In eo enim loco oportebat adeſſe, vbi per coctionem ſuccorum
expurgantur, ſecedúntque excrementa. Adde qood non ſolet natura vno vaſe inelaboratam & in- 8.
cultam materiam introducere, & iam coctam expurgatámque educere; ſolus autem & vnus eſt ca-
uæ in dextrum cordis ſinum ingreſſus: quomodo itaque non erit improbabile eodem ipſo canali ad
eductionem vtilis iam, coctique ſanguinis abuti naturam. hæc Galenus & copioſè & fortiter;
plura fortaſſe quàm manifeſta veritas exigeret, niſi Ariſtoteles aduerſaretur: Sed quod non facilè
ferendum eſt, non deſunt adhuc qui cognito & oculato teſtimonio minus tribuunt quàm vni Ari-
ſtoteli, cuius in re anatomica & partium actionibus, pro illius ætatis infirmitate, plura ſunt & ma-
iora errata, quàm vt excuſari à doctis vel poſſint vel debeant, quàm verò molles ſint aduerſarij &
eneruati in reiiciendis Galeni rationibus, penſandum eſt. Prima, inquiunt, ratio & ſecunda ſu-
munt, quod experimento non apparet, in omnibus animalibus cauam venam in iecore bipartitam
eſſe truncúmque eius aſcendentem, turſum in caudices duos diſtribui, ita vt iuncti ęquent aſcen-
tis magnitudinem; quod longè aliter in piſcibus conſtitutum eſt, & quibuſdam aliis: nec agnoſcunt

tamen qui ita obiiciunt, rationem constare, si in multis ea dissectio venarum apparet, quæ à Galeno proposita est: si enim in auibus, in reptilibus, in multis etiam gressilium, ita se habet venarum ex iecore distributio: eadem autem est iecoris in iis, & reliquis facultas & natura; quomodò nun ex illis generatim colligemus venarum ab hepate originem? & quoniam ipse conspectus imponit nonnunquam, inspecto ingressu cauæ ad cor, quasi multum pateat, meminisse oportet eam rimam, qua caudex ille in cor hiat communicata cordis distentione per interualla ita patere, vt appareat crassior tota vena ascendente, cùm sit gracilior rami totius ductu & amplitudine. Auicena verò licet distributionem Galeni admittat, illud non admittit, oportere vt maiora sint minorum initia, non minora maiorum: proponitque chorij vasa priora, sed minora quàm sint vmbilici: opticos retina, fibras radice. poterat adiicere dorsalem medullam ad lumbos crassescere, & ampliore foramine quàm sursum patere: quæ tamen vim & originem a superioribus trahit. fit etiam vt stagnet quandoque fluuius, & qui angustus descendebat, in amplam magnitudinem assurgat. In quibus tamen exemplis oportuit perspexisse, quædam ex dictis, vt plantarum fibras & chorij vasa, initia esse formationis, non dispensationis; quæ duo apertissime Galenus seiunxit, monens initia formationis nonnunquam esse minora; dispensationis verò, aut gubernationis perpetuò maiora. Nam opticus non efficitur maior, dum in membranam amphiblestro idem transit, sed latior; similiter & fluuius qua parte inundat. Dorsalis verò ad lũbos latiore foramine aperitur, vt in eo tãquam stagno recipiatur crurum motibus copiosus, & qui sufficiat spiritus: vas verò sanguinem in totum corpus delaturum quorsum procedens erit amplius. si enim, vniuersum sanguinem primùm exeuntem gracile vas complexum est, quomodò non magis inanita per ramos aliquot materia, residuo par erit, sufficiétque? sequentem verò rationem ita impugnant. Si excluditur à venarum origine cor propter meseraicas, non minus excludendum hepar est, quod nec cum arteria venali, nec cum vena cohæret arteriali; sed insulsa est calumnia: partim quia ratio radicationis expostulat, vt vtrisque venis annectatur, id est, alimento per fibras trahendo & fructui per ramos producendo; quæ res vt in hepate apparet, ita cordi non conuenit: partim quia ratio peculiaris est, cur ab hepate vasa illa duo non prodierint, arteria quidem venalis, quia arteria est; vena verò arterialis, quia duæ tunicæ quibus erat vestienda à simplici cauæ trunco explantari non potuerunt. Quartam insectantur: quasi non intellexerit Galenus: cor etiam vbi vno tantùm constat ventriculo, recipere à caua vena sanguinem, ita semper confici sanguinis originem cor esse. Sed in cauitate vna quomodò duo sanguines temperamento varij gignentur per duo vasorum genera mandandi; venalis, & arterialis? In rationem verò quæ ex membranis cauæ desumitur, foris intrò nutantibus, ridicula redargutio est; qua citant per os arteriæ venalis, licet similes valuulas habeat, exire à corde fuliginem. Nam primùm non similiter habent vtrobique valuulæ. Sed in arteria venali duæ tantùm appositæ sunt non exactæ clausuræ. In caua tres egressum omnem negantes: deinde aliud est exigua solius cordis fuligo, & aliis angustiis clauditur: aliud sanguis vniuersum corpus aliturus, qui nisi amplo & recluso foramine demitti non potuit. Postremò obiiciunt venam arterialem à corde ortam, nec pulsantem tamen, vt nihil obtineat Galenus illa, quam affert ratione, pulsaturas esse venas, si à corde ortum ducerent. Et tamen venam arterialem pulsu destitutam esse non constat, in egressu enim à corde illa sicut & reliqua vasa cor attingentia pulsant, in progressu verò per pulmones: quia tota pectoris inanitas à distentis occupatur arteriis, non est quo vena illa arterialis licet conata distendi queat. Sed de his hactenus.

7. vsu 9.
Propositio tertia.
7. Plac. 16.

Propositio tertia. quid sit facultas à cerebro toti influens & à corde arteriis, nõ satis constat. Galenus putat ex Aristotele esse animæ influxũ. ita enim inquit: Cogitur Aristoteles dicere animam esse spiritum illum membris delatum, aut certè spiritu ceu vehiculo vehi. Sed & Philoponus cum quibusdam aliis peripateticis addubitãt, maxime propter locum, lib. De progressu animal. quo asserit animã nõ toti corpori assistere, sed in medio omnia regẽtem, non aliter quàm regem in regni medio. Sed vulgatior est certiórque sententia, totius formam esse animã. nam si vna est anima, & ea singulas partes alit, omnibus partibus præsens est anima perpetuáque: superest vt vel mandetur facultas ab iis principiis animæ membris præsenti, vel certè instrumentum aliquod operi necessarium: at verò facultates animæ vel compositi, vtpote naturales quædam passiones à suis inseparabiles sunt subiectis: relinquitur mandari tantum instrumentum animæ operaturæ necessarium. id instrumentum apud plurimos est temperamentum, aliud quidem à cerebro per neruos sensationibus aptum, aliud per arterias à corde pulsationi. Sunt

Facultas non est temperamentum.
Ratio. 1.
7. Plac. 9. 15.

tamen multa nec inualida quæ dissuadeant. Temperamentum (ait Galenus ablato agente aliquandiu durat, quoniam permanens res est; lux simul cum luminoso cessat: atqui ligato vbiuis neruo confestim destituitur animali facultate etiam longinquum membrum neruo fruens, & rursum soluto repente redit; non est igitur temperamentum, sed qualitas alia, temperamenti soboles, sed
2. successiua luci similis. Deinde si remittitur ex nerui præsentia multus membri calor, quo fiat sensationibus aptus, cur ex ligata nerui origine sensu destituitur, manet enim in parte neruus moderaturus partis calentis immoderantiam. Si verò immodicè refrigerat neruus spiritu animali orbatus,
3. promptum est calfactorus nerui frigus obtundere. quid quod causo laborantis manus feruida, & hydropici algida, sentiunt & mouentur citra noxam & tamen sana manus ligato ad humerum neruo, nun magis quàm mortua; quæ res ad intemperantiam manus referri non potest, cùm magis
4. intemperatæ causo laborantis & hydropici sentiant. præterea si sola temperies per neruum accedit, accedit autem is calor, sed multo auctior per arterias, quid facit vt ligata arteria multo plus

temperiem

3. animal. 1. Li. animæ penult. vlt.
Lib. format. fœtu.

temperiem manus immutans, operationes animales non lædat, sed ligatus aut sectus neruus. cur 5.
verò compresso aut ablato corde victima currit & vociferatur, leniter verò cópresso cerebri ven- 1. Plac. 2. & 3.
triculo obtumescit & torpet? Si enim temperies est quæ in parte ministrat operanti animæ, magis
autẽ mutatur ad cordis arteriarúmque mutationes quàm ad cerebri neruorúmque: oportebat cor-
dis læsiones magis quàm cerebri sequi. Postremò vis pulsatilis experimento illo Galeni de canali 6.
arteriæ immisso, non per sanguinem & spiritum, sed per membranam arteriæ diffunditur: non est Li. Num solus
igitur temperamentum. Calor enim multò promptius mandato feruente sanguine & spiritu, quàm sang. sine.
diffusa per frigidam membranam qualitate manabit. Si verò pulsatilis vis aliud est quàm tempera-
mentum; nimirum & animalis: pariter enim à suis principiis, nec dissimiliter communicantur. Cur
verò ita natura instituerit, vt anima membris cum facultatibus præsens opera alitionis peragat,
sensus verò & pulsus citra accedentem à sua fonte qualitatem non peragat, lib. primo discussum
est. Propositio quarta. Num duo illa, cerebrum & hepar, quæ dicta sunt mandare toti, facultatem Cap vlt.
cerebrum, alimentũ verò iecur, in iis muneribus principia sint & origines, an cordi seruiant, vnde Propositio
prius recipiant; controuersum est, & rationibus disceptandum. quæ ergo Auerous, Aphrodisæus, quarta.
Auicenna, & ante illos Aristoteles afferunt, confirmantes vnius cordis inter membra princi- Auerrois 2. col
patum, talia ferè sunt. Id tantum asseritur operis princeps quod instrumentum habet operi suffi- lect 7. 11. 12.
ciens, non egens aliena ope, sed alia illius: hoc enim nomine apud Galenum cerebrum animalis fa- Aphrod. 1.
cultatis princeps est, quia ipsum sibi sufficit ad principes functiones, sensoria verò & musculi opem anima vlt.
illius expectant: cùm ergo innatum calorem operum omnium vniuersale instrumentum nullum in Ratio 1.
corpore membrum citra cordis influxum, sufficientem habeat functionibus, non cerebrum, non
hepar, non vllum aliud: relinquitur vnum cor omnium in animali functionum solum esse princi-
pium. prætereà multæ & magnæ arteriæ à corde ad cerebrũ pertingunt: si in vsum sensuum motio- 2.
númque, nulla est controuersia: si ad cerebri tantum alimoniam, conuincitur cerebrum esse etiam
corde præstantius; quo quid possit dici alienum magis? conuincitur autem hac necessitate; cor in-
star coqui cuiusdam cerebro alimoniam subministrat: cerebrũ toti solum sensationes motionésque;
præstat igitur cordi cerebrum. Deinde animalia vincunt plantas calore, & eadem sensu mo- 3.
tuque supra plantas valent: sensus igitur motionísque author, erit membrum calore superans,
nẽpe cor. Tum etiã (quando inter cor tantum & cerebrum ambiguitas est) cerebrum cum neruis 4.
innata pugnat frigiditate, ne possint motibus ministrare: ministrabit igitur cor. validè item ita vr-
gent; Constat perfici alitionem membrorum calore, nec tamen illo sensifico, sed alio: nam per so- 5.
mnum coctio membrorum plenior fit, nec tamen adest membris sensificus calor, sentirent enim.
quo fundamento iacto adiiciunt, oportere id membrum recipi pro origine sensuum, in quod dor-
mienti calor sensificus ab externis membris recipitur, & à quo expergefacto mãdatur; ad cor au-
tem per somnum retrahitur, à corde exit surgenti. Confirmãt: Nutritoria facultas sedem in corde 6.
obtinet; est autem nutritoria animalis facultatis materia: ibi igitur locabitur & sensilis, quare &
sensificus calor: non enim aliter est facultas facultatis, quàm calor caloris materia. erúntque calo-
res duo, alimentarius & sensificus, subiecto vnum, ratione finitionéque non vnum. Quid quod in
syncope deficiente in membris vitali spiritu, animalibus functionibus membra priuantur: In car- 7.
diacis autem & naturalia & animalia opera insigniter offenduntur & labant: ligata ampla arteria,
ait Rasius, membri, in quod pertingebat arteria, resolutio sequitur; sicut ligatis carotidibus carus, Contin. cap
magno argumento influxus animalis per arterias facultatis. Sed & illa non omittunt. Motus paralysi.
omnis arbitrarius coniunctam habet vtilis prosecutionem aut noxij fugam: In vtroque cordis 8.
motus dilatationis constrictionísque apparet: à corde itaque originem trahit arbitrarius motus.
Eo maximè quod vel visu ipso conspicitur in noxiorum motibus pallor & decoloratio retroceden- 9.
te ad cor calore, præsente autem familiari, rubor & risus affluentis ex corde sanguinis indicia.
Quod si ad animi ignauiam inducendam, paulò post monente Galeno, primùm locum frigus ha- 10.
bet, alterum humiditas: quomodò erit verisimile naturam hæc munera cerebro commisisse
omnium membrorum frigidissimo humidissimóque. Addunt cor primum viuere, postremò mori, 11.
quasi vitæ & animæ primordium. Si verò neruorum venarúmque exortus in corde ad cerebrum 12.
hepátque conferantur, non leue cordi patrocinium accedet. Nam in corde nerui multi & ij
robustissimi apparent, quos motionum ministros opinari par est, magis quàm cerebri illos mol-
lissimos medullares & inualidos; vena verò quumprimum cor contingit, cessat non amplius per
cor delata, cessat autem in sanguinis stagnum; cùm hepar vena permeet perforétque citra vllum
sanguinis sinum, non secus quàm reliqua corporis membra, quæ à vasis alimẽtum, non vasa ab il-
lis initium trahunt. Sed & hoc accedit, ait Aphrodisæus, si separatæ sunt locis facultas sensilis 13.
& alens, erunt & natura: dabitúrque altera citra alterius commercium, sensilis sine altrice: Id ve- 1. Anima vlt.
rò ex iis est, quæ fieri non possunt, vt perfectio sit sine eo, cuius est perfectio, formáque. Nec verò, 14.
ait Aristoteles, probabile est, vt cerebrum quod non sentit, sensus sit toti corpori author, & laxissi-
mum viscus pondus molémq; vniuersam sustineat, & vehat. Postremò, si meditatio coctionem vi- 15.
tiat, coctio alimenti meditationi impedimento est, vnum est vtriusque facultatis instrumentum:
quo enim alio nomine altera alteri operatio impedimento est? Si verò vnum est instrumentum,
in vno locandum est loco, non in hepate vnum, in cerebro aliud: sed in corde ambo. Hæc & hu-
iusmodi cùm Peripatetici proponant, consequens est vt quid rectè, quid secus contineant, excu-
tiamus, ab iis quæ nota sunt ad ignotiora progredientes: cor omnibus membris præstare principa-

verò nobis proponunt calores duos, alimentarium & sensificum, quos volunt subiecto vnum es- 5.
se, ratione distare; fingunt facultatem animalem calorem esse, non aliud, quod paulò antè impu-
gnatum est. Nec verò oportet opera illa ab vno principio prodire: magis enim decet à diuersis. Si 6.
enim varietas operum in vno animali causam habet partium diuersitatem temperamento com-
positionéque. quomodò non magis credatur vt testes gignendo semini præsunt, vbera lacti, ven-
triculus chylo; ita hepar sanguini præesse, cor vitali spiritui, cerebrum animali? Cur verò in synco- 7.
pe concidat animalis facultas, ratio est ingressus cordis in animalia opera; quò fit vt vel constrictis
arteriis magnis vel affecto corde reliqua membra consentiant, refrigerantur enim partes, & inha-
biles ad motum redduntur. Præterea dessati nerui vim cerebri non deducunt, sicut nec nubilus aër
lucem. Si enim per arterias à corde facultas animalis deferretur, protinus à constricto corde vel
arteriis cessaret; cessat autem paulatim refrigescente neruo, & propter frigiditatem impedita fa- 8.
cultatis delatione. Nam quòd aiunt coire cum animali motu perpetuo cordis motum, quo vel de-
fertur sanguis ad cor, vel ab eo in corpus deducitur; naturalem quendam motum in medium ci-
tant. quemadmodum enim ad venereorũ conceptum, coles inter membra solus ex innata doctrina
inflatur, & ad turpem conspectum ventriculus nauseat; sic ad noxij perceptionem communicato
cordi sicut reliquis partibus, propter animæ vnitatem conceptu, cor sui muneris conscium retra-
hit ab aduersante spiritus, expandit verò in lætis: Nec ideò vis arbitrariè mouẽs à corde oritur, non
est enim is sanguinis, per arterias motus qui imperio voluntatis obtemperet. Nihil autem pon- 10.
deris habet quod opponunt, cerebri temperamentum, non modò non esse familiare animi fun-
ctionibus, sed admodum cum eo pugnare. planè enim ipsum solum aduersatur, sed iunctum cor-
dis calori vitalem spiritum formantis, ad moderationem reducit sensationibus aptam. Oportuit
autem cerebrum frigido humidóque elemento excedere, (id quod ait Auicenna) quia inflamma- *Lib. de anima vlt.*
retur membrum perpeti cogitationi creatum, nisi repugnaret inflammationi innato tempera-
mento: vt sicut iuncturis, in motu locali calefaciẽdis munimentum indidit, & armaturam concre-
tum pingue, quo illinuntur, ita cogitandi instrumẽto momentaneã indidit frigiditatem: & quia ea
aduersantium mixtione, opposita functionibus moderantia comparatur, non aliter quàm rebus
temperatura ex elementorum confluxu, & ferro constitutio malleationi apta ex igne quem secu-
ta in frigidam immersio. Sed primò viuit cor. quasi verò ex eo principio aliud sequi possit, quàm 11.
vitalem vim in eo consistere, quod nemo inficiatus est. Sed quod maius est, visus ipse magis ieco- *2.Plac.14.*
ri subscribit & ratio; quoniam oportet prius ali fœtum hepatis beneficio, quàm sentire & moue-
ri cordis munere. Quos verò neruos in corde fingunt, nerui non sunt, non enim sentiunt; si mem- *De format. fœtus.*
brorum nomina non ab apparente phantasia, sed à functione petuntur: cùm & Aristoteles ipse
mortuum oculum, oculum non appellet, nisi æquiuocè. Effundit verò vena caua in cor sanguinem, 12.
non propriæ alitionis gratia, sed transmittendi eius in arterialem sanguinem ad totius vsum. Nec
prohibet iecur esse sanguinis originem, quod caua iecur permeat; nam & arborum trunci quos
certum est esse vegetationis radicationem, non habent alimenti lacunam, sed fibras crassiores
quàm superiores & inferiores propagines per trunci longitudinem expansas. Iam quod Aphro- 13.
disæus ait, si separantur locis vegetabilis & sensilis facultas, futurum vt sensilis sine commercio &
præcursu altricis consistat, exploditur. Quoniam non damus sensilem, vbi non præcesserit altilis;
sed duarum facultatum instrumenta, & ministeria separamus, in cerebrum gignens spiritum sen-
sationum instrumentum, & in iecur procreans alimentum sanguinem. Cùm verò Aristoteles op-
ponit, cerebrum non præstare sensum quo caret ipsum, nec robur admouendum quod non ha- 14.
bet: non defuere qui apparentia quædam sequuti, ausi sunt scribere; cùm constet cerebrum medul-
la membranísque, medullam perpetuò ex Galeno distentam contractámque moueri sine sensu,
membranas in cerebro, vt & in reliquo toto corpore, eximio sensu citra motum pollere: cúmque
neruus vtraque substantia constet, ex medulla mouendi vim; ex membranis sentiendi comparasse.
Sed audacius dictum est, quàm vt temerè recipi debeat. Supponit enim perpetuò cerebrum non
ab alio, sed sponte sua moueri; quod licet doctis quibusdam placuerit, paulò post & disputabitur,
& non recipietur. Supponit & membranas omnes sentire suo ductu: cùm appareat membranas
ideò sentire, quia neruorum participes sunt; ideo autem neruos obtinuerunt, quia externi noxij
agnitio magis necessaria est. Si verò spolietur neruo, membrana protinus sensum quoque amittet.
Deinde oportebat si sensus membranam sequitur, motorios neruos esse molliores, plus medullæ,
minus membranarum obtinentes; sensificos verò duriores, contra quàm oculi ipsi docent. Adde id
quod maximum est, & Galeno ipsi exploratum, neruos omnes si vtraque membrana exuas, nec in *7.Plac.vlt.*
sensu lædi, nec in motu, vt intelligatur facilè vtramque vim è cerebri medulla progenitam. Retor-
queri ergo Aristotelis ratio in authorem potest, nam nec cor ipsum punctum dolet, nisi leniter in
membrana ex nerui consortio, motu verò arbitrario omnino priuatum est; quare nec penes ipsum
hoc nomine sensus & arbitrarij motus principatus fuerit. Refelli autem ratio potest ex eo, quod *1.Caus.sympt. vlt.*
scribit Galenus, cerebrum non esse instrumentum recipiendi idola sensilium; non colorum quod
oculus facit, non saporum quod lingua, non qualitatum tactilium, quod caro: sed alteram partem
sensationis exequitur, nempe dignoscẽdi impressum idolũ. Sicut ergo nihil obstat cerebrum co-
lores non suscipere, quo minus oculo indicium dignotionémque eorum præbeat; ita nec obstat,
quod ineptum sit ad tactus sensilia. Ideò autẽ non est aptum illis recipiendis, quia summè molle est,
sicut ossa valdè dura; videtur autẽ media carnis substãtia ad solutiones qualitatésq; tactiles reci-

pienda appositissima. hebetem ergo habet tactum, quatenus sensorium est, sicut nullum gustum & visum: dignoscit autem, & sensoriis indit vim qua sensilium differentias discriminent. robur verò vel maximum est in ligamentis, quorum munus est motio arbitraria; nec neruus eò aliud defert, quàm ad motionem impetium principis in cerebro residẽtis facultatis: sicut ad sensoria (quod modò dicebamus) solam internotionem eius quod sensibili impressum est. Postremò vnum communéque operum instrumentum esse non negamus innatum calorem, cuius gratia mutuò se impediunt minuúntque: esse tamen aliud cuique functioni peculiare credimus, ex cerebro animalem vim, ex corde pulsatilem, sicut è iecore sanguinem. Nec illud modò commune inquirimus, sed hoc alterum cuiusque proprium seiunctúmque. His tam multis confectum est, tria esse principia, à quibus corpus nostrum vitáque dispensatur; ita tamen, vt mutuas operas desiderent; nam & cor alimentum ab hepate, neruos ad sensum à cerebro suscipit, quorum ministerio ducar & incolumitatem tuetur: hepar verò nec opificium ipsum sanguinis vel gignendi vel conseruandi citra cordis munus peraget; cerebrum verò à corde & temperamentum ad agendum & materiam mutuatur; sed operationes formęque ipsæ tres à tribus principiis vnaquæque à suo prodeũt. Quocirca meritò tria principalia asseruntur. Si verò quis contentiosus in re conueniens, in solo nomine hærens, adhuc principatum soli cordi tradendum esse contendat, quoniam pulsandi vim cerebrum, & hepar non producunt, sanguificationem verò & animalem vim aliqua parte cor efficit; facilè nomen condonandũ est, vt existimentur duo hæc esse cordis ceu regis cuiusdam magna ministeria.

Quæstio de venarum & neruorum ortu.

Cur verò læsis functionibus vel animalibus vel sanguificationis ferè duobus iis adhibenda remedia sunt, cordi rarissimè; duæ causæ sunt: vna, quòd illa crebro affectibus morbosis vexantur, cor ob visceris nobilitatem rarò & exiguis: parti autem malè affectæ subueniendum est. Altera quòd cor in duorum viscerum functionibus parat tantùm & partem temperamenti præstat, vis tamen ipsa non cordis est: sed illorum propria.

Propositio quinta.

Propositio quinta. Num definitio ambiguitatis de membrorum principatu ab illa pendeat, & cum ea cohæreat qua ortus neruorum venarúmque inquiritur, expendendum est.

Aui. 3. animal 1. lib. de anima cap. vlt.

Aristoteli enim & Galeno videtur, Auicenna negat. Sed anteà quid sit membri ortus, statuendum esse videtur. Quidam enim putant oportere membrum quod ab alio originem ducit, ab eo sumere generationis suæ materiam, & actiuum principium, deducereque vel materiam vel facultatem in corpus; qua tamen hæc astruant necessitate, non indicant. nam quod seminis portio prius abeat in cerebrum, & rursum degeneret in neruos; absurdum est vel dicere. virtus verò seminis informatrix, quæ sola principale formauit, cur sola non formabit instrumenta principalis ex non dissimili seminis portione. ligamentum autem ab osse oriri medicina recipit, cum ab osse nihil recipiat corpori mandandum, ita nullum trium illorum ad ortum necessarium est. Alij è diuerso latiùs quàm oportet vocem extendentes, nihil aliud volunt esse partem oriri, quàm cohærere & coalescere alteri. Sed vngues carni connascuntur, nec à carne

Cap. vlt.

tamen oriuntur. præstabat vtrosque Galenum audire secundo lib. Anatom. aggress. interpretantem, quod sit connasci alteri, & esse ὁμογενής, id est, similis substantiæ conditionisque. quale est germen trunco collatum, neruus cerebro; nam & nerui medulla cum cerebro conuenit & membranæ

4. Differ. puls. 8.

membranis. De arteriis verò & venis non perinde aperta definitio est. Est enim apud Galenum locus, vbi sinistrum cordis ventriculum substantia planè diuersum ab arteriis esse confirmat. venæ verò quomodò conuenient cum principe iecoris parte, quæ Galeno caro est, durum cum molli, album cum rubro, densum raro? Sed diluuntur hæc. Nam sinistrum ventriculum cordis, Galenus eo ipso loco arteriosum vocat, arteriam esse negat: Nos autem id quod oritur, non idem cum principio esse volumus, sed simile. venam verò omnem truncis vasorum iecoris simillimam esse, visus ipse ostendit; nec oportet intercedere eam similitudinem cum parte organi principe; satis est cum aliqua; maximè cùm vasa iecoris, eius si non princeps, quod infra disceptandum est, certè pars sunt

Infra lib. 5.

non ignobilis. Ad id ergo quod quærebatur, ortus venarum, neruorúmque indicat quale sit immediatum harum operationum principium, quod solum prisci illi inquirebant. Num verò cor sit remotius & primum earum initium ex ortu eorum confici, (Quod Auicenna dicebat) non potest. sed de principatu membrorum satis.

SECTIO SECVNDA.

SED tempus est, vt ad propositum redeamus. Sanè cùm in confesso sit omnibus medicis, ex ipsis operibus, quæ in omnibus rationalis potestatis affectionibus fiunt, ægri caput sedem ipsius esse: conueniens erat considerare, [1] qualis in quacunque affectione dispositio sit; verbi gratia, memoria læsio: [2] quoniam de ipsa loqui instituimus: [3] ipsa enim sæpe vnà cum læsione quadam rationis fieri conspicitur: quemadmodum & rationis læsio vnà cum memoria læsa, vtrunque noxa ab eadem dispositione procedente, quæ vbi vehementius intenditur, simul cum memoria ratio quoque deperditur: quæ affectio stultitia nominatur. [4] Sic in lethargo etiam, atque omnibus soporosis affectionibus, vtraque pereunt. Atque dispositionem ipsorum secundum primum genus similem esse necesse est; nempe, intemperiem: iam enim explicauimus eam similarium partium, quæ primò operantur, communem esse dispositionem. secundum verò alterum genus, quoniam [5] frigida omnino intemperies est: hæc enim animales actiones torpidas efficit: id quod animalia quæ per frigora latere coguntur, haud obscurè declarant. Id etiã in frigidis medicamentis videre est, ac frigidis quoque cibis: siquidem lactuca graues inducit somnos, si multam ipsius quantitatem quis ingesserit. Verum etiam capitis grauitates quæ videlicet sine mordaci infestant dolore, somnũ [6] soporémque afferunt, quibus apophlegmatismi magnificè opitulari

tulari videntur.ad hæc non mediocri argumento sunt capitis & ardor & refrigeratio: siquidem ardor vigilias,refrigeratio soporem inducit:item biliosi calidique morbi vigilias,delira,phrenitidas:cōtra pituitosi frigidique ignauiam soporémque efficiunt. Quippe quod ad vigilias soporésque per morbos pertinet,calida frigidaque intemperies primam sibi facultatem vendicat:altera ab hac qua ad humiditatem ariditatémque refertur.nam [7] balnea eo quod caput madefaciunt,soporifera sunt; haud secus vini diluta potio, & omnes cibi humectantes:atque ex ætatibus pueritia quidem ob humiditatem somnolenta est;senes vero ob ariditatem vigiliis vexantur.Igitur omnia hæc argumento esse possunt,ad animi ignauiam inducendam,humiditatem præter naturam secundas partes obtinere,frigiditatem verò priores. Proinde [8] humiditas sola abundās longos profundósque somnos,sicut & ariditas quoque sola vigilias efficit, de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est:Somnus aut vigilia,si alterutrum modum excessit,malum est.si vero frigus cum humiditate vehementer coniungatur,soporem stuporémque constituit.sine hac verò memoriæ nocet,stultitiámque inducit.cùm itaque non solum in frigiditate [9] humiditatéque,verumetiam in ariditate & calore non paruum secundū magis & minus sit discrimē:nihil mirum si multifaria inueniātur causa,quæ animales actiones lædere possint.Cæterum clarioris doctrinæ gratia,rationalis animæ actiones principales,irrationalis verò [10] moralis vocentur.Sed has in præsentia silentio præterire decreuimus;non enim vel iecoris vel cordis affectus tractare proponimus.Igitur quemadmodum somnus & vigilia si modum excesserint,ille ob humiditatē,hæc verò ob intemperātiam sit aridam:ita & in iis ipsis magis & minus,tū in somnis,tum in vigiliis,sequitur maiorem aut minorem vel humiditatem vel siccitatem.Cúmque bifariam (vt iam declaratum est) fiant huiuscemodi intemperies,duplex quoque erit vtriusque dispositionis modus:vnus quidem in humidis siccísque humoribus, alter verò in corporibus solidis;si aliquando in easdem intemperies solidæ partes atque [11] molles inciderint. [12] Prætereà quamuis iam dictæ intemperies sint contrariæ, fit tamen ex ipsis mixtum quoddam temperamentum,vt in vigilanti sopore,cùm pituitosus humor biliosúsque abundauerit, ita in calidi frigidique cōtrarietate eosdem quoque modos inuenire licet,tum simplicibus intemperantiis,tum ex ambabus compositis:pituita enim si bilis misceatur(flauam dico)mixta fit ex calido frigidóque dispositio. Quòd si in solidis corporis partibus mixtam ex contrariis dispositionem fieri fateamur, [13] tres ab ipsa prodibunt in vnaquaque contrarietate intemperies. Igitur huiuscemodi affectus omnes capiti aduenire solent,sed inter se differunt non solum mixtionis varietate,aut eo quòd magis minúsve intenduntur, tum in simplicibus, tum mixtis dispositionibus: verumetiam,quod [14] ventriculi cerebri interdum afficiuntur huiusmodi intemperantiis,interdum vniuersa eius vasa,aut humiditas quæ per corpus cerebri dispersa est. Accedit ad hæc quartus quoque modus,cùm videlicet ipsummet corpus cerebri intemperatum redditur.

DOCET operis propositum in læsis memoria & ratione,quarum primùm differentias numerat, tum specierum dignotiones.§.Quorum igitur.

1. *qualis*]ex duobus libri scopis in principum facultatum oblæsione,alterum constat ex præhabitis,nempe locus affectus:relinquitur indaganda sola affectionis species.

2. *quoniam*]sic in Methodo,quoniā priores libri inuectiuas in priscos continēt,cùm præcessisset de vlcere exemplum,ab eo curando oritur:licet intemperamēti morbi naturæ ordine antecedant.

3. *ipsa*]explicante Paulo,incipit rationis læsio;aucta verò ea,asciscūt memoriæ læsionem.nonnunquam initium est à læsa memoria,cui deinde iungitur rationis defectus. ea mala iuncta fatuitatem efficiunt,Græcis *μώρωσιν*. Lib.3 11.

4. *sic*) significat quemadmodum febris nonnunquam ipsa morbus est, aliquando morbi alterius symptoma: ita læsiones has vel ipsas per se,ceu absolutas affectiones affligere, vel sequi, ceu lethargi aut catochi symptomata.

5. *frigida*]si magis aufertur cum memoria ratio per somnum quàm per quosuis morbidos affectus:somnus autem etiam ab humiditate citra frigus ortum habet,dicente Galeno: cur non magis fiet etiam affectio illa ablatæ vel memoriæ vel rationis à simplici humiditate nulli frigori iuncta? an quoniam secundum naturam est,vt per temporum vicissitudines dormiens memoria & ratione destituatur, confestimque expergefactus recipiat:ideo naturalis somnus frigoris aucti præsentiam non requirit,sola humiditate contentus: in morbis verò per quos principes facultates abolentur nec recuperantur,multo maior noxa frigoris augmentum requirit, non iam aliquandiu obtundentis,sed continuò perimentis animæ opera. Accedit quod dormiens non à sola humiditate, sed magis ab operante anima,retracto spiritu impeditur,ne operari queat.ostendit autem Auicenna oriri varias ab vna causa affectiones, Oriuntur (ait) à frigido ambo,quia sunt actiones ablatæ vel diminutæ:sicut delirium,quia corrupta ratio est,magis a calore prodit.læditur verò à frigore,modò memoria,modò ratio,pro loci læsi diuersitate:si enim occupet medium ventrem ratio, si posteriorem memoria: putátque medium creatum esse aliquantò calidiorem, quoniam ad illum oportuit accedere idola ab imaginatione & memoria,quare calore eguit ampliore; & quoniam ab vno entrum ad vicinum ventrem facilè commigrat intemperamentum, sequitur vnius ex iis facultatibus læsionem,alterius vitium,quæ ceu ambiguitatum plena suo loco disquirentur.

Fatuitas num requirat frigus.

1.3.Fen.4.12.

6. *soporem*]legitur,cataphoram,verbo indicante præternaturalem somnū;vt somnus,naturalem.

7. *balnea*]num humiditas perpetuò inducat somnos,siccitas vigilias,inquirendum est. Auicenna in posteriore consentit Galeno,in priore non semper:quoniam vel ex Galeno ipso (ait) humiditas salsa in senibus vigilare facit.verum salsa pituita licet actu humida, vi sicca est,vt ita non conuellatur.Galenus siccitati vigiliam ascribens,præsertim quòd senum vigiliam idem author ad cutas & corporis ariditatem refert,nō ad salsam pituitatem;quæ licet in ea ætate reperiatur propter

1.3.7.17.

Num humiditas somnū efficiat.

3.apho.vlt.

diuturnam pituitæ in corpore moram,non tamen ea copia vt somnum auertat,argumentóque,teste eodem Galeno,cùm vigilant, meliùs habent quàm somnoleuti, quoniam magis excrementis vacant. Cur ergo aloe in tertio sicca somnifera est Dioscoridi, & Rasio eo nomine cauetur in lethargicis? Turpis est enim interpretatio.qua ad odoriferum lignum aloes,non ad solutoriam aloen referunt quidam.referenda ea vis est ad humoris tractum mordentis excitantísque.nisi magis placet opinari vim in ea esse qua caput repleat.Sunt enim,dicente Galeno, calida quædam caput implentia,& inebriantia offendentiáque,vt myrrha,lilium,crocus,thus,hedera,styrax,sicut quædam alia capiti prosunt,alia quædam,alia corporis membra adiuuāt. Cur æthiopes natura aridi somnolenti sint maximè per æstatem. Aphrodis.in problem. ait,quicunque aceruant in capite pituitam, quales propter natiui caloris exiguitatem æthiopes esse vero simile est, ea per æstum liquata defluentéque somnus his obrepit;quibus verò caput purum est,excrementis vacans, magis arefacto capite vigilia sequitur. Proponit idem in naturalibus difficultatibus: cur per æstatem somnolentiores simus;& soluit.quoniam pectus per æstum refrigeratum destillationem capitis eliquare non potest.Siue quia ab externo calore exhaustus sensoriorum calor languorem organis imprimit,quo feriari à sensibus coguntur,quod somnum appellamus: siue quia somnus æstiuus videtur quidem, sed non est amplior hyemali; Propter noctium enim breuitatem parcus somnus nocturnus cogit ad pomeridianum. Ex quibus postrema solutio magis recipienda est,siquidem minus per æstatem dormitur (quod Hippocrates scribit) nisi caput pituitosum sit. Cur cura vigilare facit? Placentinus ait,quia propter cordis solliciti motum calor augetur excitans. Sed satis est; vt excitet multus in omni spiritu propter sollicitudinem motus. Cur lectio? Aristoteles refert ad variam capitis naturam:quibus enim caput frigido vapore refertum est,ociante animo vagatur,& per cerebrum errat,infrigidánsque soporat:vbi verò animus à lectione excitatus illum à cerebro excutit, quia non infrigidat cerebrum, vigilat is qui legit.quorum verò caput purum est, ex meditata lectione quiescente spiritu animali,reliquis cerebri partibus quies conciliatur;quæ potissimum somnum accersit.Est enim somnus summa quies eorum quæ ad cerebrum pertinent;eo fit vt lectio quosdam reddat peruigiles,alios dormientes.Sed proponatur & hæc alia in medium solutio.lectio & meditatio retrahunt animales spiritus,& à toto,& à cerebri ventriculis ad cerebri substantiam cogitandi sedem:fit enim cogitatio,vbi idola resident rerum, non in ventre cuius crebrò materia mutatur: somnus verò & à cerebro ipso,& à toto ad ventrē animales spiritus trahit: ita fit vt lectio meditatióque;vt & cura & sollicitudo partim somnum concilient, quia à corpore ad cerebrum spiritum mouent:partim vigiliam,quatenus à ventriculis ad cerebrum eundem reuellunt.hæc duo pugnantia mutuò varius sequetur effectus pro varietate & attentionis,& occasionis.Nam si animi intentio multa est,quia plurimum ad cerebrum reuellit,nonnihil à ventriculis etiam vicinis trahet. Similiter si præcessit somnus:qui enim expergiscitur,si lectioni se tradit,non dormiet, quoniam retrahit à ventriculis,non trahit à toto:Si verò imminebat tempus somni,lectio magis somnum accelerat,& accersit :conuellit enim ad cerebrum, vndè facilè fluit ad ventriculos, quo collectus somnū inducit.Cur motio in cunis & circularis? Aphrodis.ait;quia eo motu pituita in cerebro agitata descendit & obstruit.forte causa est,quia ex eo motu gyrationis tedie ad ventriculos, non meat recta ad neruos facultas;ociantibus autem à sensu motúque membris somnus oritur.Cur silentium & tenebræ?quia retrahunt à sensoriis,& musculis spiritus tenebras auersantes: Ex organorum autem consensu vnius retractionem reliqui sequuntur.Cur voluntas dormiendi?quia clausis sensibus spiritus auocantur ad principia,& pulsis cogitationibus ad ventriculos. Cur plantarum titillatio? Aphrodis.ait propter oblectationem. Videlicet sicut cantus lenis, & blandus aquarum decursus, & mollis frictio potissimum extremorum, quo nerui cessant, inducit occupationem quandam cogitationis auertentis quidem à sensoriis,sed minorem attentionem requirentis, quàm vt à ventriculis ad cerebrum auocet.Quo fit vt tales causæ non confestim,sed breui sopiant, defluére sensim ad ventriculos spiritu.quia enim (quod ait Aristoteles) oblectatio omnis tempore languet, & flaccescit;vbi primum capit horum suauium tædiom,cessante attentione recipit se in ventriculos spiritus.Nam quod quidam aiunt ea frictione reuelli à sensoriis spiritum,reiiciendum est.quoniam quanto ad remotiora à ventriculis cerebri fit attractio,eo magis expergiscitur qui fricatur. Compressio verò ventriculorum cerebri soporat,prohibito aëris alentis ingressu:sicut compressæ carotides prohibita spiritus animalis materia.Sed si somni causa frigiditas est,vigiliæ calor;decet pueros vigilia vincere,senes somno. verùm naturali somno propter humiditatis copiā valent pueri: in naturali,qualis lethargicorum senes, propter frigidi excrementi abundantiam ; nam naturali propter membrorum siccitatem destituuntur. Sed si naturalis somnus ex colligente natura nascitur, quomodò à Galeno ad impedientem refertur humiditatem?quia humiditas parat somno ; natura inducit & perficit.Est tamen quod adhuc pugnet cum dictis,locus tertius de caus.puls.vbi naturalis somni originem statuit siccitatem.& lib.Aph.secundo frigiditatem,quæ tamen ita interpretanda sunt,vt concedatur ex præsenti serie humiditatem solam naturalis somni causam esse ; iuncta verò frigiditate innaturalis;simplex verò frigus tollere tantùm principes functiones memoriæ rationisque. Dum ergo siccitati tribuit naturalem somnum, ariditatem ex inanito per lassitudinem animali spiritu significat:dum frigori iungit,significant frigiditatem, magna ex parte antecedentem ceu causam,semper autem sequentem,quod definientes somnum expediemus: maximè cùm eo loco de innaturali sermo sit.

Tempus

Cur aloë somnifera.
Cap. aloe 1. cit. 12.
2. medic. loca. 1.
Cur Aethiopes somnolenti.
Apud Georg. Vallam. lib. 4. 91.
Lib. 1. 10.
Cur per æstatem somnolentiores.
1. aph 15. lib. 7. medicina.
8. prob. 1. & 7.
Cur lectio.
Cur motio in cunis.
1. Prob. 120.
Cur volūtas.
Cur titillatio.
2. prob. 42.
10. ethic. 4.
Cur compressio carotidū.
Cap. 9.

Tempus est enim vt de somno vberius agatur, disputetúrque de iis, quæ pertinẽt ad finitionem eius, diuisionem, locum, & vsum.

Et de primo quidem, genus primùm, deinde differentia vestiganda est. Somni genus Aristoteles facit vinculum, vel nexum, vel priuationem, vel impotentiam primi sensorij, siue illud sit cor quod Aristoteles putat, seu magis cum Galeno cerebrum. Auicennæ verò & Auerroo genus est, reditus spirituum vel caloris ad cor siue cerebrum siue viscera. Galeno, refrigeratio est primæ partis sentientis, quæ tamen omnia dupliciter impugnantur. Primùm, quoniam Aristoteles ipse in Topicis reiicit dicta genera, nec admittit vt vel sanitatis genus constituatur elementorum moderantia, vel somni, primi sensorij, vel impotentia vel refrigeratio. Nam affectus omnis, inquit, eius partis est affectus, in qua est: Somnus & vigilia, in toto sunt animante, nõ sunt igitur primi sensorij affectus. quod si damus in cerebro esse somnum, cerebrum dormire fatendum est, quod nimis quàm absurdum est. Demum impotentia illa sequitur ad somnium, reditus spirituum antecedit: sunt igitur causæ illa vel effecta finiti, non essentia: qua igitur ratione secum ipse conueniet Aristoteles? Si in memoriam reducamus quod paulò antè à Galeno dictum est, quæcunque transcendunt artis vsum meritò à medico negligi, & ad dialecticos relegari. Sic enim etiam Philosophis nonnunquam rerum tantùm varietates inquirentibus, quæ rationis & nominum tantùm separationem habent & quæstionem, cum laude omittuntur. Idcirco nonnunquam Aristoteles physicum agens in definiendo addit: Et si quid aliud addendum est propter dialecticas importunitates; Innuens ea commemoratione non latere se ad exactam definiendi rationem aliquid desiderari, sed dum particulatim non addit & recenset, lectorem docet, ne in physicis valde sollicitus sit de dialecticis. Nec aliud definiens somnum significat in libro De somnn, per impotentiam primi sensorij; quod sciebat à seipso dialectico reiectum. Nec enim res vlla est præter eam impotẽtiam somnus, aut vigilia præter solutam primi sensorij facultatem. Solus intellectus in toto viuente considerat aptitudinem ad sentiendum, aut ineptitudinem, à dispositione primi seosorij pendentem, hanc totius aptitudinem compellat vigiliam, & inepritudinem somnum, vt sit in dialectica & curiosa definitione genus, viui dispositio ex primo pendens sensorio. Medicis verò pariter & physicis recipi sine errore memorata genera possunt; ita tamen vt impotentia sentiendi mouendíque intelligatur (quod Galenus admonuit) exilitas languiditásque, non priuatio; à valido enim sensorio excitantur langueutes organorum facultates, non ab inoalido. Reditus verò ille caloris recipi potest, non modo tanquam origo initiúmque somni, qood noonulli interpretantur, sed ceo toto somno perpetuus continuúsque. Si enim verè scriptum à Galeno est, tota vigilia pulsuum distentiooem maiorem esse vehementiorémque contractione; toto somno è contrario: sequitur autem pulsus calidi innati motum: necesse est opinari quandiu dormitur, redire magis calidum introrsum quàm expandi, si ad tempus vigilandi conferatur, quanquam inter ipsas somni partes frigidiora sunt in priori somni parte, quàm in posteriore exteriora, magis eo tempore reuocato calore. Refrigeratio autem cerebri cum somno coit, frequenter quidem ceu causa antecedens, semper verò sequens; nam ipsa spiritus animalis priuatio, quam facultatum ocia monstrant, refrigerat cerebrum neruosáque. Deinde ocia refrigerant, sicut meditationes & exercitia inflammant. Postremò per somnum alimenti halitus cohibitus ne dissipetur, dum intus manet, concrescit & descendit refrigeraturus. Quod quia nonnullis displicere video, confirmandum paucis est. Primùm saliua ab ore defluens dormienti, & multus expergiscenti screatus, huius concretionis fidele testimonium præstar. tum si per somnum exhalatio cuti proxima deosata in aquã vertitur, quo nomioe sudores dormienti profluuut magis qoàm vigilanti: cur non magis in capite id euenire fatendum est? quo flatus copia copiosior fertur, & caluaria cauitate, densitate frigiditatéque multis numeris cutem vincit. Postremò si ollæ ebullientis operculum etiam tactu exurens conscendẽtem halitum in aquam vertit, aut vasis vitrei, quod Alembicum vocant, cuspis? quomodò non congelabit caluaria non solum ipsa gelida, sed frigido cerebro coniuncta? Sed iungamus alteram de somni genere dubitationem. Si inhibetur ne membris accedat per somnum animalis facultas, sensu motúque contenta; ex quibus motio vim requirit quàm sensus abundantiorem; cur nullus dormientium sentit, mouentur autem non pauci? nam & respiratio ipsa animalis motio est, & corporis situs & iactatio: quinetiam loqoontur multi per somnum, gradiuntur alij, & impetiernnt etiam nonnulli per somnum æmulos. Solutio multis difficilis explicatu visa est, cùm habeat tamen varias & admodum rationi consentaneas euasiones: primùm enim in musculis latet exigua ad mouendum vis non aliter quàm in sensoriis ad sensum: & sicut sensilis torpet ad obiecta mediocria, ab iosignibus verò excitatur: sic motoria à valida imaginatiooe torpida licet, ad operationem stimulatur; similiter enim motus ab imaginatione proficiscitur, vt à sensili sensus. Est autem somniantis imaginatio validi & plurimũ potens, quoniam repugnantem non habet rationem, redditúrque per id tempus brutorum imaginationi similis, vt tantò plus possit quàm vigilantium, quantò in brutis homioes superat? Argumento est somniantis imaginationem plus posse quàm vigilantis, quòd qui lumbricos patitur, licet interdio sentiat mordentes, non masticat tamen, quod per somnum pueri faciunt ex vermibus laborantes, quod nemo vigilans quamuis tòtus in cogitatione constitutus venerea, effudit semen quiescente corpore, quam excretionem crebrò somniantes patiuntur, immoto licet corpore. Ergo nemo dormiens mnuetur, nisi somnio percitus, imperante enim profunda somnij imaginatione obsequuntur musculi, quoniam vis agens in motione iotra corpus cõrinetur, sentire

Somni finitio.
Lib. somno 3. & vlt.
Aui. 1. 3 tra. 4. 1.
Auer 2. Collect. 12.
Gale. 2. A. h. 3.
Arist. 6. Top. 3.
5 cap. 3.
1. caus. Symp. vlt.
2. Motu musc. 7.
3. caus. Puls. 8.
In somno frigida humiditas à cerebro destillat.
Cur dormientes mouẽtur, non sentiunt.

verò per ſomnum non poteſt,licet fingat ſe ſentire,quoniam verus ſenſus non niſi ab obiectio patitur in aptum ſenſorium;dormienti verò nec obiectum adeſt,nec ſi adeſſet,ſenſorium ricipiendo habile eſt.Hæc prima quæſtionis dilutio eſt. Altera: ſi per eundem meatum vis ſenſifica ſimul & motrix profluerent, conuinceret ratio; modò ſenſus per cerebri poros ad functiones principes meat,per neruorum autem cauitates quæ minimè cerni poſſunt,ad ſenſuum externorum opera:ad motus verò exercendos & pectoris & artuum per amplam dorſalis inanitatem: eò fit vt per ſomnum vel refrigeratio, vel denſatio, vel obſtructio proceſſum ſenſificæ facultatis inhibeat,nõ ita motionum.Poſtremò in ſomno pati anteriores ventriculos magis quàm poſteriorẽ, author eſt Galenus;atqui à poſteriore nerui motorij originem trahunt cum dorſali.Ita de ſomni genere actum eſto.In differentia autem indaganda non minor controuerſia eſt. Ariſtoteles coniectans vterinas mulieres,apoplecticos,ſyncopa affectos,epilepticos,maniacos,impotentia ſenſuum laborare, nec tamen dormire,ſecernit à numeratis affectibus ſomnum,per hoc quòd ſomnus ab alimenti vapore naſcitur conſcendente ob calorem,deſcendente verò gratia concretionis frigidæ; cum morboſi illi affectus alienam quandam & innaturalem cauſam conſequantur. Conſiderans autem nonnullos ex fatigatis præ labore ſomnum capere non poſſe,plures profundè dormire, addit exhalationi alimenti vel colliquationis alimento ſimilis. credit enim colliquationẽ laborati perpetuam, ſi calida eſt per vaporationem ſomnum inducere ſimiliter alimento;ſin frigida, propterea quòd nõ exhalat,nõ inducere.Sed non placet differentia Galeno,ne Auerroo quidem.nã laſſitudo non ex colliquante exercitio,ſed ex meditatione aut ſollicitudine citra cibum ſomptum ſumnum mouet, & conatus ad dormiendum,& frictio mollis, & ſuauitas cantus,& tenebræ,& ſilentium, quorũ nullum exhalationem continet alimenti.Nec verò quoties alimentum ſumitur,dormimus,aut negato alimento aſſueto tempore non obrepit ſomnus.Comminiſcuntur itaque differentiam naturalis ſomni,propter naturam retrahentẽ ſpiritus vel ad eorum reparationem,vel ad alimenti ſumpti confectionem.Innaturalis verò propter cauſam impedientem delationem animalis ad membra facultatis,ſiue ea ſit refrigeratio valida,cerebrum neruóſque condẽſans atternuatoria obſtructione,ſiue humor obſtruens,vt ſit tota finitio:impotentia ſenſuum,propter naturam ſpiritus retrahẽtem, vel cauſam præter naturam obſtruentem. Auicenna nonnihil & ipſe diſſentiens, eſt (inquit) reditus ſpirituum ab organis ſenſui & motus ad principium,præter inſtrumenta reſpiratoria.Ea enim differentia à poſteriore ſumpta ſeparat ab apoplexia,in qua in vniuerſum cum ſenſu motus membrorum perit.Nam in præfocata ſeruatur interior ſenſus,& in ſyncoptico; ſicut in maniaco externus, in epileptico motus:ita fit vt in ſolo dormiente omnino ceſſent ſenſus vterque & arbitraria motio præter reſpirationem. Ita à poſteriore Auicenna ſufficientem determinationem addit; Galenus à priore vtrique ſomno ſuam adiecit.Intelligitur autem ex allatis finitionibus quod Galenus dubitauit libro De inſtrumento odoratus,ſit ne ſomnus actio;an paſſio;hoc eſt,num in dormiendo animal patiatur tantum,& exhalatione materiæ vel alia quadam cauſa cogatur ad ſomnum,an magis anima ipſa ſua ſponte per temporum viciſſitudines modò vigiliam efficiat,modò ſomnũ. Conſtat enim naturalẽ ſomnũ animæ actionẽ eſſe,morboſum verò paſſionem.Oſtendit verò Auerrous ſomnum ad animã agentẽ referendũ eſſe.Cùm enim ſeruet periodos ſtatutos quocunque modo reliqua varientur,cúmque negatus ſomnus homini inſignem pallorem gracilitatémque inducat,indicant ij euentus naturam nõ commiſiſſe munus hoc & viciſſitudinẽ vigilandi dormiendique in qua vna animaliũ ſtatus perdurat,fortuitæ alimẽti exhalationi,ſed facultati animæ certæ cõſtitutęque. Ariſtotelem autem in paruis illis de natura opuſculis ſolam inſtrumentariam cauſam explicauiſſe tam in ſomno & vigilia,quàm in reſpiratione & pulſibus;principalẽ enim cauſam quæ animæ potentia eſt,ex libris de anima colligendam eſſe voluit. Quænam igitur facultas hæc animæ eſt, quo nomine,& vbi locata? Reſpondet facultatis ſenſificæ partem eſſe. cùm enim ſolis inſint ſentientibus ſomnus & vigilia,conuincitur ad ſenſificam facultatem attinere; diſtare autem à reliquis ſenſus partibus,quod reliquæ per ſomnum quieſcunt,nec ſuo funguntur munere ſola hæc tam per vigiliam ſpiritus demandatione,quàm per ſomnum retractione in opere eſt.Nomen imponit (regitiuam totius) quandoquidem toti prouidet commune operum inſtrumentum,pro tẽpore impertiendo alio verò tempore gignendo mandat,quo animal actu cõſiſtat ſenſus motuſque particeps; colligit, vt,quemadmodum fuſum exercitum prouidus dux,reparet,& reficiat:partim etiam vt alimẽto intrò ſuſcepto conficiendo proficiat: & more prudentis patrisfamilias parte temporis potiori functionum miniſterio accommodet,parte alia alendo corpori ſufficiat:locum,cor eſſe affirmat,argumento,quod ab eo loco prodit per vigiliam calor,& in illud per ſomnum reuertitur, hæc Auerrous. Addit Galenus libro De tremore, motum in corpore calidi duplicẽ cauſam habere,animam, quæ à calido innato ſeparãda non eſt,& temperamentum ex calore permixtũ & frigore;cùm enim calor extrorſum moueat, frigus intrò compellat; fit vt viciſſim iubeat ſpiritus has motionum varietates. quæ omnia vt cuique recipere pro dicentium authoritate liberum eſt; ita in examen rationum deducere, neceſſarium & honeſtum. ſpiritum animam eſſe idem ipſe Galenus negat,concedens eſſe animæ inſtrumentum;motus verò illos certos & vſui conuenientes & perpetuò reſpondentes,calor & frigus ſpiritum conſtituentia efficere nequeunt;ſed hoc tantùm conſtituere materiam,cui neuter motuum ab anima imperatus repugnet. Nec verò conuenit imperium hoc cum Auerroo ſenſificę facultati addicere,cùm ſit omnibus facultatibus commune.Nam & cor vitæ præſes conſpecto noxio aut horrido confeſtim ſuos ſpiritus ſanguinémque adducit, in lætis

Inf. 2 lib. 4 cap. 2.

Lib. de ſomno.

1. cauſ. Symp. vltimo. 3. cauſ. pulſ. 9. Auer. 2. Collect. 21.

1. 3 tra. 4 1.

Cap. 8.

2. Collect. 21.

Quæ facultas ſomni author.

Cap. 13.

7 Plac. 6.

expandit & florido colore cutem imbuit; propter facultatum autem inter se consensus, retractos spiritus vitales sequitur comitatúrque animalium spirituum retrocessus, vnde corruit animal; & sanguinis à venis, vnde pallet. Sic facultas animalis cerebri in motionum sensuúmque exercendorum tempore suos spiritus distribuit: cùm vel ipsi reparandi sunt vel alimentum cõficiendum retrahitur: comitatur autem etiam per vasa retrocessus, quo infringidantur dormientium extimæ & quæ ad cutem sunt, partes. Nec solùm principalia illa membra, quibus corporis administratio commissa est, sed & partes etiam reliquæ norunt pro suis vsibus calidũ innatum vel ad se auocare, vel à se repellere. Nam ventriculus cibo plenus à toto trahit; vnde totius refrigerium & extremorum rigor nascitur, licet quibusdam ea ratio displicuerit, pars verò inflammata vbi suppurat ad se spiritum sanguinémque colligit, vnde totius rigor, partis verò supputantis putredo cum febre consequuntur. Cùm ergo hæc calidi intercisa dispersio collectioque tam multis sit partibus communis, qua ratione cordis, & sensificæ facultatis propria credatur? quin potius sicut in variis animalibus suas esse intuemur innatas animæ doctrinas vel instinctus ad vitæ vsum, & in variis partibus alias atque alias, quod paulò post monstrahit Galenus, sic singulæ animæ partes vegetabilis, sensifica, vitalis, credendæ sunt, non modò in suis fontibus, sed & in membris vbi reperiuntur, obtinere ab ortu ipso indoctam huius ministerij dispensationisque doctrinam; non quam facultas vna aliqua animæ edat, sed quam tota anima cuiuis iuncta facultati pro innata doctrina exerceat. Et de motu quidem calidi qui actio est & ab anima prodit, ita censendum esse videtur: nam passio qua hoc calidum variè agitatur, multas occasiones habere potest, nempe calorem immodicum attenuantem, nec quiescere permittentem in phrenetico; obtundentem obstruentémque humorem in lethargico & mandari prohibentem: calorem externum trahentem; frigiditatem verò repellentem, & si quæ alia sunt huiusmodi.

Inf. à lib. 6.6.

Sed transeamus ad alterum propositorum problematum de loco, in quo fiunt. quidam autem recentiorum incusant priscos, ceu frustra contendentes Aristotelem pro corde, Galenum pro cerebro; cùm neutri horum membrorum insint, sed toti illi enim insunt, quod ab illis suscipiens appellationem dicitur aut vigilare aut dormire; id est, non vnum aliquod membrum sed totum animal. Addunt, etiamsi locus inquiratur non harum affectionum, sed causæ illarum in corpore euentus, eam non esse aut cor aut cerebrum, sed innati caloris motum ad cor: ita dupliciter putant errasse maiores nostros, & dum de loco somni disputant, cùm de loco causæ agerent, & quoniam locum ipsum perperam definierunt. Quibus tamen in neutro consentiendum est. Nam locum somni vigiliæque inquirere nihil est aliud quàm sedem, vnde toti eueniunt passiones illæ, indagare. Similiter enim dicere solemus lætitiæ & mæroris sedem esse cor, vt & febris, cùm lætetur, aut mæreat, aut febri corripiatur, non vna aliqua animantis pars, sed vniuersum animal. in hunc itaque sensum maiores inquisisse apertius est, quàm vt morosam illam cauillationem patiantur. Quod verò somni occasio nõ sit vitalis caloris in cor reuocatio, sed animalis in cerebrũ, restimonia sunt. primùm quod in syncope quàm in somno tanto est reuocatio ad cor & velocior, & maior, quantò pallore, refrigerationéque superat syncopizans dormientem: nec tamen dormit, nec cogitatione destituitur sæpe nec auditu. non est igitur somnus reuocatio innati ad cor calidi. Præterea qui dormit & capite grauatur, ex remediis capiti adhibitis non cordi leuatur. in cerebro est itaque, non in corde reuocatio illa. Conuenit autem cum experimentis ratio, cur in vitæ aduersis in vniuersum conuocat instrumentum arterialis sanguinis vitalísque spiritus, quorum præest ministerio, in animi deliquiis propter mutuum autem facultatum consensum spiritus simul animalis, ad suã redit originem, minus ille quidem quàm vitalis, sed tamẽ redit. eo fit vt sensus externi cum motibus ferè aboleantur non interni, recurrit enim vitali spiritui consentiens ad cerebrum, nõ tamen à cerebro ipso ad ventriculos rapitur: quare principes facultates nec instrumento destituuntur nec opere. In penuria verò animalium spirituum imminente somno, rapitur primum animalis in cerebrum spiritus: & quoniam ab instrumentis omnibus sensus motúsque feriandi gratia retrahitur, non modò ab externis musculis, sensoriisque, ad caputque reducitur: sed & à cerebro ipso principum actionum instrumento in ventriculos: ita fit vt dormiens orietur à sensu motuque omni arbitrario, non minus interno, quàm externo: licet minùs syncopizante palleat, minorémque vitalis caloris ad correuocationem patiatur: nempe eam quã facultatum sympathia necessario inducit & gignit. Est ergo (ve summatim absoluatur propositũ) somni occasio regressus, primùm & maximè animalis ad cerebrũ facultatis: consecutione autem quadam naturarum, etiam vitalis ad cor, sanguinis verò in hepar.

In quo loco fit somnus.

Tertio loco somni differentiæ explicandæ sunt. is cùm separetur in naturalẽ & præter naturam, in quo sensu naturalis vox accipiatur dicendum est, naturale enim dicimus, cuius est internũ principium & origo, quomodò mors naturalis violentę opponitur, dicitur & id quod à natura intenditur: & quod licet non intendatur, eius tamen operationem sequitur. præterea & quod ab ortu contractum est: tandẽ quicquid operi vtile est. In postremò autem significato dicitur naturalis somnus, quicũque vtilitatem corpori affert, præter naturã qui noxam. potest & accipi naturalis somnus qui ab agente natura prodit: præter naturam, qui à patiente tantùm, non agente. Habet autem causam naturalis animam spiritus animales retrahentem ad eorum reparationem, vel alimenti confectionẽ; innaturalis verò densitatẽ aut humorem delationem inhibentẽ facultatis, apud Galenum. Nec pugnat quod in Prorrhetico naturalem ait oriri ab humidi vtilis copia corpus grauante; quia ab alimento sumpto somnus obrepens, & ad facultatem retrahentem propter coctionẽ, & ad vtilis va-

Somni differentiæ.
Lib. maras. 2.
15. Ther. 19.
1. Caus.
Symp. vlt.
3. Caus.
Puls. 9.
2. Prorh. 29.

poris concreti copiam referri potest, & vtroque nomine naturalis appellationem obtinet propter vtilitatem: altera autem ex duabus causa tanquam naturæ actio. Secernuntur autem mutuò differentiæ dictæ non sola longitudine innaturalis somni, sed magis etiam expergiscendi difficultate. Accidit enim nonnunquam, vt etiam per biduum dormiatur cum vtilitate summa, in [9. Apho. 3.] [2. Progn. 29.] [3. Præsag. 1.] iis qui per morbum diu vigilarunt, vel pueris etiam etiam citra vacuationem per somnum expertis; quos innaturales vocare non licet, propterea quòd expergiscendi illam difficultatem non habent; ergo naturalis somnus absolutam somni appellationem habet; morbosus, vel à causa ægra difficulter sentit mouetúrque & obtinet nomen comatis aut cataphoræ; vel nullo pacto excitatur etiam punctus, & carus dicitur, Arabibus subetli. Habet autem occasionem coma ex pituita cerebrum madefaciente, quod frequens est; carus à percussis temporalibus musculis: aut compressis cerebri ventriculis: aut ex refrigeratione vehementi initiis prauarum quarundam accessionum. Si verò quis & longum somnum habeat, & difficulter expergiscatur, sed non à morbo, sed ab vtilis humidi copia, quod ebriis accidit, carus iuxta dicta non dicitur, licet quibusdam, vt Platoni in conuiuio dicatur: nam ea iam controuersia de nomine est. Sicut & quod Auicenna separat somnum in naturalem ex moderato exercitio, vel cibo potuque ingruentem; & non naturalem, vbi causa naturalis est, nempe alterutra dictarum, sed excedens mediocritatis terminos, qualis ebriorũ somnus; & tertium morbosum & ipsum per coma carúmque diuisum. [Somni finis.] Postremò de somni fine dicẽdum est: contendunt nonnulli somni finem esse nullum, quòd finis in solis agentibus consideretur; priuatio autem nullius operis causa esse potest, sed apertius est, quàm vt cõfirmari egeat, non quæri finẽ eius quod non est, nec morbosi somni in quo magis patitur natura; sed cùm naturalem somnum ad animæ facultatem quampiam ceu authorem referimus, quid quærens natura somnũ & vigiliam efficiat; id verò est quod in quæstionem vertitur. Est autem ex ante dictis manifestum, in retractione quam somnus operatur alium esse finem in eo loco, vnde retractio fit, spiritus animalis quietẽ reparationémque; alium in loco ad quem colligitur, nempe nuper ingesti alimẽti confectionem: cùm enim vtrique operi & animæ, & corporis, & vegetabili, & sensili idem innatus calor cõducat, prudenter occasioni seruit natura, & pro vario vsu nõ similiter iungit & vnit, sed occupat solutionem dubitatio duplex. Prior: ex duobus vsibus vnus seruit sensili facultati, alter altrici. Vtra ergo ex duabus facultas somnum mouet & inchoat? Posterior: cur ita prouisum voluit natura, vt dimidia vitæ parte animalia, sensu motuque definita, stirpium instar sensu omni & cogitatione, & motu orbata dormirent: cùm potuisset seruare earum facultatum integritatem, continuitatémque, si non multa, at aliquãta spiritus perpetuáque distributione? Ex quibus primum ita expedias, si sensificus spiritus absumptus est extra; alimentum verò non ita plenum intus abundat, somni initiũ cerebrum facit: si contrà, altrix in hepate aut ventriculo facultas; vtrobique tamen reliqua facultas sequitur, tantus est facultatum omnium instrumentorumque in corpore consensus, ait Galenus. Ad alterum; Consultò natura machinata est eorum operum vicissitudinem, nõ modò in operibus sensus & altionis animalium, sed & in alendis variis stirpium partibus: nam per hyemem quę plantarum somnus est, vniuersum calidũ ad radices repit, easque & auget & alimento implet; exteriora ita deserens, vt ne alendis tuendisve fructibus foliisq; sufficiat; per ęstatẽ nihil crescẽte radice germinatio fit in stolones, flores, fructúsq; fœcũdissima. In animalibus verò, quorũ vita in altionẽ & sensum diuisa est, vigiliæ cursum sensibus dedicat, vniuersum calidũ ad exteriora conuertẽs; somni verò tẽpore rursum vniuersum in viscera rapiens, videlicet probè gnara, magna opera vno aliquo ministro peragi non posse, nisi multi simul conueniant. Ergo nisi per æstatem collectus è tota plãta calor in ramos funderetur, sed æqualis perpetuúsque distribueretur, minimè vberem lætámque fructuum copiam profunderet. Nisi verò per hyemem radix ceu stagnum quoddam humectante alimẽto pinguesceret, nec in ramos velox protuberaret, nec in fructus per æstum: Animalium autem nullum robur & velocitatem in motibus obtineret, aut sensibus & cogitatione valeret; si non præcedẽs somnus cõfertã spirituũ copiam suo tempore suppeditaret. Quare nõ inuidẽs animalibus natura somni tẽpus, sed melius aliquid pro omnibus prouidens, in somnum & vigiliam stata vitæ momenta distribuit.

8. *Humiditas sola*] nomina naturalium affectionum sunt somnus & vigilantia: nomina morbo- [2. Apho. 3.] sarum carus vel coma, & vigilia, licet non perpetuò id obseruetur. sed obstat huic sententiæ. primò oportebat senes plus pueris dormire, quando superant frigore potẽtiore ad somnũ qualitate quàm puerorum sit humiditas: Deinde quomodo oriatur ex humiditate distributionem impediente naturalis somnus, cùm sit proprium naturalis ab agente naturæ facultate proficisci, non pati & inhiberi. facit & difficultatem locus Galeni, libro Pulsuum tertio, in quo naturalem somnum à siccitate [Cap. 9.] nasci commemorat, sicut quod libro Aphorismorum. 2. ex refrigerato primo sensorio: deinde, si ad somnum plus potest frigus humiditate, quomodo cohæret quod addit, frigus cum humiditate carum citra eam obliuionem stulticiámque inducere. Diluuntur autem: nam vt frigus morbosos so- [Aph. 3.] mnos infert, ita senes comatosis affectionibus & lethargis magis patent; pueri propter humiditatẽ naturalibus detinentur prolixiùs. Nec verò humiditas ipsa ceu primaria origo naturalem somnum conciliat, tantum disponit spiritus viásque eius deferendi ad festinam naturæ retractionem, sicut remoratur siccitas. Quod autem refert alicubi naturalem somnũ ad siccitatẽ, hic ad humiditatem, nulla pugnãtia est: nam siccitas ex motu sensúque mẽbris contracta, occasio accersendi somni est; propterea quòd auget vsum necessitatémque somni; humiditas verò copiosa, quoniã spiritũ incrassat & meatus eorum obstruit, obtunditque calorem ne se efferat: ita membrorum siccitas. cerebri autem

autem humiditas vario nomine vtraque somnos accersunt. Nam quod per refrigerationem definiat, interpretatio est; causam ibi inquiri morbosi, & à quo difficile expergiscimur. Maximè cùm ostensum sit somnum perpetuò, si non anteit, certè comitari consequique refrigerationem organorum sentiendi cogitandique. Cùm verò somnum frigori cum humiditate addicit, non negat etiam patum frigus earum efficere, sed frequentem euentum ostendit: iunctis enim duabus illis qualitatibus, promptissimè oritur.

9. *cùm itaque*] distribuit cerebri intemperamenta in species, vt quoad fieri possit curatio, quod semper conandum est, sumatur non à remotis summísque generibus, sed ab indiuiduis speciebus. Ex quibus prima est per graduum varietatem. *Proœm ad Glauc.*

10. *morales*] hepatis functiones concupiscentias esse autumat: quæ verò in corde peraguntur animi perturbationes & affectus; in quibus vtrisque, quoniam morū discrimina vertuntur, placuit appellare eas functiones morales: sicut cerebri principes, quoniam & reliquis & vicæ ipsi imperant.

11. *atque molles*] id est, similem humoribus. Est autem secunda intemperamenti sectio, quoddam quod adhuc fit, dum cerebrum æquale intemperamentum humoris alterantis nōdum recipit; aliud factum, vbi ex toto, mutatum est.

12. *præterea*] tertia sectio. intemperamentum, exempli gratia calidum, nonnunquam simplex est, aliquando compositum: componitur autem non solum calor humiditati siccitatique, quibuscum non pugnat: sed & frigori calor permiscetur: nam in catoche mixta affectione ex phreuitide lethargóque, vtraque intemperies aduersa miscetur humida siccæ, calida frigidæ: quoniā autem mixtio illa contrariarum in quauis contrarietate qualitatum in humoribus negari non potest, in ipso cerebro à multis non recipitur, subdit Galenus. Si fatemur eam mixtionem intemperamentorum aduersantium in ipso cerebro (quod necessariò fatendum est consideranti cerebrum ab opposita compositione humorum ad vtranque qualitatem intemperamenti deduci) sequi in quauis oppositione intemperamentum quoduis, verbi gratia siccitatis, triplex. quod fit simplex: factum simplex & permixtum humido.

13. *tres ab ipsa*] lege, tres secundum eam dispositionem euadent intēperies in quauis oppositione.

14. *ventriculi*) quarta diuisio, ex mutato adæquato subiecto, licet commune idem seruetur in omnibus cerebrum. vitiātur enim nonnunquā vasa: alias ventriculi. humor per cerebrum dispersus; cerebrum ipsum. ita autem intelligenda sunt omnia talia species intemperati cerebri, vt concipiamus animo per omnes dictos affectus cerebum eo intēperamento quod fit labi: in solo autem quarto facto intemperamento laborare.

QVORVM itaque vel memoria, vel intellectus periit, somnos obseruare oportet (quippe intellectus amissio stultitia est.) vtrum vehementer, an modicè somnolenti sint, aut omnino non somnolenti, sed quantùm ad somnum pertinet, secundum naturam sese habeant. Sic enim vincentem inuenies intemperiem. Præterea considerandum est, vtrum excernant quippiam vel ex naribus, vel ab ore, quòd a capite defluat, an arida huiusmodi partes sint: quippe ex iis dispositionem ipsam coniectura consequi poterimus: quemadmodum in destillatione, & grauedine vsu venit. Siquidem in iis, & qualitas & quantitas excretorum, atque causarum quæ præcesserunt, contemplatio, capitis dispositionem declarat: siue calida fuerit, vt in vstione: siue frigida, vt in refrigeratione. Nisi enim omnia hæc discretè cognoueris, idoneam dispositioni curationem haudquaquam inuenies. Cùm igitur vel periit, vel grauiter læsa est memoria, frigida [1] omnino intemperies est: quocirca calefacere ipsam oportet: at verò exiccare, aut humectare, non necessarium est sed si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacere. Cæterùm, si inter has medium obtinet, ipsum conseruare oportet. [2] Equidem noui quendam, qui ob laborem in studiis, atque vigiliis, memoriam pene amiserat, læsa etiam ratione. Item agricolam, qui ob labores, quos vites colendo subierat, ac tenuem victum, eodem modo affectus est. Atque ii, certum est, quod exiccantibus, calorificísque lædebantur, madefacientia verò, quæ calefaciendi quoque vim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. [3] Itaque læduntur etiam cum febri principales animæ functiones, vt in phrenitide, & lethargo. Interdum sine febri vitium est, vt in [4] mania & melancholia: quemadmodum modò per consensum, modò primaria affectione cerebri. [5] Cùm igitur propriis accidentibus exactè discernuntur huiusmodi vitia, & perpetua sunt, neque aliis præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: cùm verò propriis accidentibus discerni non possunt, neque perpetuò permanent, atque ad alias affectiones consequuntur, per consensum ipsa constare dicimus. Neque latere nos debet, vbi per consensum quis afficitur, ipsáque affectio in fieri habeat esse, quod deletis efficientibus ipsam causis ipsa quoque simul deletur. Si verò consentientes partes permanentem iam habuerint dispositionem, quamuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. [6] Igitur, quòd in cerebro consistant omnes principalium animæ actionum affectus in confesso habent omnes Medici; nisi quis vni fortasse sectæ addictus, aliter in animo sentiat, aliter depromat ex ore. At qualis sit intemperies, non sine negocio inuenitur, medicúmque requirit, non qui laboret, quomodò antiquis contradicat de anima principatu, re adeò aperta & perspicua, vt eam in cerebro esse etiam inter priuatos conueniat. sed qui laboriosus sit, & inquirendo non defatigetur. Sed philosophis fortasse, in angulo sedentibus, facilius pro hoc errore quis veniam dederit. Medicis verò, qui iam in operibus ad senectutem vsque versati sunt, ignosci sua contendendi libido, vel, dicā verius, impudētia non debet: quippe qui vigilantibus, delirantibus, phreneticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoque, vbi vitiata memoria medicāda est, aut stultitiā medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis vnquā exercitatus CAP. V.

medicus apoplexiam, morbum comitialem, opisthotonon, emprosthotonum, tetanon, aliter curauit? quis denique dimidiam partem corporis resolutam? an verò non in spasmosis affectibus, omnes Medici, vel experimenta etiam professi, summam curationis esse censent primis vertebris remedia adhibere? quemadmodum vbi dimidia quoque vniuersi corporis pars resoluta est? Porrò cerebrum quoque calfaciunt, quemadmodum [7] apoplecticos quoque curare consueuerunt. Sic etiam per morbum [8] comitialem, cùm vel ob stomachum, vel ob aliquam aliam particulam affectio fit, eam maximè & in primis curare præcipiunt; cerebrum verò ita præparant, vt non ita facilè afficiatur. Hæc itaque potissimum inquirenda sunt, non [9] principalis animæ vis, quam nemo, nisi peruersa fuerit mente, non apertissimè cognoscit. Neque neruorum originem, diuinantium more, a [10] Diis petere, sed ab experto dissectore discere oportet. [11] Sunt enim nonnulli qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri, eo quòd nequeunt inter syndesmum, neruumque discernere: quibus nonnihil etiam suffragari videtur ipsa homonymia. quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verùm nulla vexabimur [12] nominis inuidia, si modo non copulas ipsas, sed voluntarios (vt ipsi aiunt) neruos intelligant, quos scilicet à cerebro initium accipere dicimus. Neque enim illi aut conuulsionem, aut paralysin, ad colligantes neruos referunt, sed eorum neruorum, qui voluntatis imperio obediunt, affectionem esse dicunt: conuulso enim vniuerso corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex, non paucorum in vna parte, quemadmodum ramus: vt si vel crus, vel altera manus forte fortuna conuellatur, totius membri conuulsio, neruorum, qui ad ipsum perueniunt, originem affectam fuisse declarat, rami cuiuspiam exemplo in arbore. Quod si vniuersum corpus afficiatur, communem originem omnium infra faciam neruorum, quæ arboris caudici proportione respondet, affectam esse putandū est: quæ sunt primæ spinalis medullæ partes. Proinde exercitatissimi quique medici huic remedia adaptant: cordis verò in hac affectione nullam omnino mentionem fecerunt. Si verò simul cum vniuerso corpore facies quoque conuulsa videatur: non solum exortum spinalis medullæ, verumetiam cerebrum ipsum curamus. Etenim labra quoque sæpenumero conuulsa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem. At, quia omnes iam dictas partes, à musculis ex cerebro neruos suscipientibus, moueri ex anatome didicimus; cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum: vbi verò ipsis illæsis, cæteras partes conuelli viderimus; dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt, quæ promptè discere, mox ipsorum dispositiones considerare oportet. Sed sunt nonnulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediuntur quidem disquirere, sed certant super rebus manifestè apparentibus, iacturámque temporis nos facere cogunt, quod non erat consumendum respondendo iis, qui recta medicorum veterum decreta euertunt, sed potius [13] inueniendo ea, quæ illi silentio præterierunt: & vel haudquaquam res ipsas definierunt, aut eas sine demonstratione, aut sine idonea determinatione, aut non satis abundè, explicauerunt. Quemadmodum [14] Hippocrates, vbi neruorum conuulsiones, vel ob plenitudinem, vel vacuitatem fieri dicit. Etenim verus est sermo eius: quibus verò rationibus fulciatur, vt fides ei adhibenda sit, non popularibus, sed doctis duntaxat viris, & qui diligenter prima medicinæ rudimenta didicerunt, notum est. Hæc igitur cùm didicissem, facile mihi persuasi conuulsionem fieri ob eas causas, quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe si omnis motus qui à voluntate procedit, attractis musculis in eas, quibus inseruntur, partes, fieri videtur; neque possit fieri attractio, nisi ad suam originem retrahatur musculus, constat conuulsionem in cōuulsis partibus factam hac sola ratione à motu secundum naturam differre, quod præter voluntatem nostram fit. Itaque quemadmodum in eo, qui secundum naturam habet, voluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordinata, motionis [15] principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis: ita si sine huiusmodi principio inuenerimus, quæ causa neruos conuellere possit, modum, quo conuulsio fiat, nos iam scire nō temere profitebimur. Etenim si videris aliquādo neruosa corpora, vt lyræ chordas ob ambientis aeris immodicam intemperiem adeo vehementer, vt rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque neruis posse contingere. Sed quomodò affecto aëre tenduntur chordæ, vt rumpantur? si vel nimis aridus, vel admodum humidus sit: nempe humor madefacit ipsas, vt in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas extendit: ac veluti sol tergora arefaciens contrahit; ita siccitas chordas, & trahit & tendit. Sic lora quoque, cùm ad ignem exiccantur, contrahi vndique videntur. His ita præcognitis, haud difficile inuentu fuerit, vtrum ab ariditate, quæ est humida essentiæ defectus, & vacuatio: an ab humorum plenitudine, quæ est affectio egestati aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, cum conuulsio fit, vel à labore, vel vigiliis, vel fame, vel sollicitudine, vel arida æstuantéque [16] febri, qualem in phreneticis videre est; causam eius esse ariditatem, vacuationémque rectè putaueris. Si verò temulento cuipiam ac omnino pleno homini, qui videlicet in otio degit, id euenire cōspexeris, non abs re à contraria causa conuulsionem ortū habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

Proœm. ad Glauc. QVONIAM ad exactam curationem non est quiescendum in supremo aut medio morbi genere, sed ad indiuiduam vsque speciem diuidendo perueniendum est: pergit rimari intemperamentum illud frigidum relatorum symptomatum causā, sitne simplex, an siccitati humiditatíve iunctum: id quod colligit indiciis tribus: Primum ex somno petit & vigilia. Si enim quod libro De plenitudine scriptum est, qualis in corpore cacochymia abundet ex capitis operibus, nempe vigilia somnóque, & ex ventriculi fame & siti, aut horum contrariis petenda internotio est; quātò id magis in cerebri ipsius affectibus exercere par est, & à somno vigiliáque vestigare: alterum ex purgatis per expurgatorios cerebri meatus excrementis, aut è contrario non defluentibus: tertium ex natura causæ quę morbo originem dedit; qualis enim ea præcessit, tale relictum esse intemperamentum conuenit. Dum verò hæc & similia indiciorum argumenta traduntur, meminisse oportet, quòd eodem

Cap. 17.

Vltimo.

eodem libro ostensum est, longè abesse à scientia & plurimum coniecturę habere partem artis, quę affectus agnoscere pollicetur; & satis esse si iuncta fidem faciant, quæ singula a certitudine & perpetuitate non tarò deficiunt. Nã & fieri potest, vt somnolẽtia ex intensa oriatur frigiditate, quamuis ad humiditatem habitus non deflectat. Inopia verò excretorum per nares & palatum ita tan- 1.38. tùm, ait Auicenna, siccitatis cerebri testimonium est, si caput non graue est, sed leue. Nam causæ non semper cum effecto conueniunt, sed est vbi opponantur: quàm multi enim ex frigidi aeris occursu capiuntur catarrho, & expressa à capite bile in destillationes acres incidunt? alij ex insolatione, liquata vel tracta ad caput pituita, frigidas defluxiones patiuntur.

1. *frigida omnino*] ita enim res habet erga memoriæ functiones, vt erga somnum vigiliámque. minores illi lapsus passiuarum, leuiores excessus vt somni & vigiliæ, ita memoriæ obliuionisque inferunt: maximi, aut ex toto abolitiones functionum ad actiuarum immoderantiam (quarum est vis maior) referuntur ita recipi potest quod Galenus habet, abolitam aut vehementer deficientem Obliuionis intemperies. memoriam prorsus frigus pro causa habere, nec ideo reiiciendi Paulus, Azaraus, Auicenna, nonnunquam ad humiditatis immoderantiam referentes, aut siccitatis, non perpetuò ad frigus: nam vt Cap. de læsa memoria. leuia illa vitia ad passiuas, ita graue ad solam frigiditatem relegandum est. Et vt multa cerebri humiditas, ne diu semel affixa durent: causa est; ita eiusdem ariditas, ne facile imprimantur affigantúrque. Caloris verò penuria quam frigiditatem dicimus, facit, ne spectra cerebri ad imaginationem moueantur. (perficitur enim etiam ea motio calore) ita memoriæ abolitio omnino à frigido est; cur Tech.15. ergo in arte, fluidæ cerebri substãtiæ alumnam esse inquit obliuionem? quoniam obliuionis nomen non tam difficultatem imprimendi significat quàm susceptorum abolitionem interitúmque: cur verò à calore frequenter cogitatio cum imaginatione vitientur, quod febrienti accidit; memoria frigore pereat, crebro senum experimento; illa causa est, quod rationis imaginationisque læsio perturbatione idolorum fiat, memoria perdita abolitione priuationéque: est autem caloris, perturbare & vitiare: frigoris extinguere & priuare. ideo febrienti (ait Aetius) ante memoriam illa offendun- Lib.6.2. tur; memoria verò tunc cùm ad summum calor auctus est.

2. *equidem*] citat exempla rari euentus lapsæ cum siccitate memoriæ, nam iungi humiditati vt frequens est, ita exemplis non indiget.

3. *Itaque læduntur*] secat vitia principalium facultatum, vt per signa inter notionem eorum subiungat. ex sectionibus prima est: læsio facultatis, vel febri iungitur, vel sine febre affligit: altera vel cerebri propria est, vel alterius partis consensu fit.

4. *mania*] hic & opere de Symptomatum causis maniam expertem febris constituit, & melan- 2.cau.symp. 7. cholíam; & eo indicio a phrenitide seiungit. non quod nunquam febri laborent maniaci, sed quòd Cap. de phrenitide. maniæ causa febrim non patiantur. Apparet enim nonnullos phreniticos in maniam permutari, manente tamen febre: & præclarè Aurelianus tales febrim habẽtes phreniticis separat notis, quoniam phrenitici febris acuta est; maniaci tarda; vt quæ ab inflammatione non oritur, & quoniam in maniaco delirium antecedit, in phrenitico sequitur febrem, & quia phrenitici pulsus perpetuò paruus est & densus, in maniaco quandoque magnus: postremò propria illa phreniticorum, pilorum euulsio, festucarum collectio: præter phrenitidem non visuntur.

5. *Quum igitur*) Notæ separandi proprium à consentiente affectu suprà disputatæ sunt.

6. *igitur quod*) resumit in Archigenem increpationem, nullam admittens peccati excusationem. li.2.vlt.

7. *apoplecticos quoque*) dele (quoque) nam καὶ aliquando abundat.

8. *comitialem*) conuincit aduersarium, cùm etiam in epilepsia per cõsensum non solum in propria, medici cerebri prouidentiam non negligunt.

9. *non principalis*) lege (non de animæ principatu) nempe vbi situs sit.

10. *à Dijs*) videtur Archigenes, aggrediens eam tractationem, diuiorum auxilium expostulasse. Frustra autem quidam infirmant hoc Galeni argumentum, siue quia etiam remedia adhibentur locis non ægris, vt in pleuritide cubiti sectio; siue quia cordi admota refrigerantia etiam soporifera sunt. Nam localia curantia solis affectis partibus admouentur. Rarissimè autem & cum exiguo vsu sæpe etiam nullo cordi, semper & cum magno cerebro admouẽtur: nam cor, cùm sit omnium fons, corpus vniuersum & ita cerebrum refrigerat.

11. *sunt enim*) sicut suprà ex Archigenis ipsius testimonio conuincit facultates principes in capite sitas esse; ita hic ex anatomica inspectione neruorum à cerebro exortum.

12. *nominis*) firma & efficaci Galenus in Aristotelem reprehensione vtitur: si organorum no- 1.plac.8.9.10. mina non à figura imponuntur vel compositione, quæ materiæ membrorum locum habent, sed ab opere & vi ea est partium forma; necesse est nerui nomẽ, si exactè sumitur, partem indicare voluntarij motus ministram, non quamcunque albam, duriusculam, rotundam & oblongam: atqui teretia illa cordis filamenta cum veris neruis membra mouentibus sola conueniunt compositione, vis motricis in totũ expertia. Non sunt igitur nerui vna cum voluntariis neruis ratione, sed æquiuoce. Nec aliter subire possunt nerui appellationem quam mortua vel ænea manus, simplicis & absolutæ manus.

13. *inueniendo*) longitudinis disciplinarum maxima causa ambitio est, dũ pruriunt scribentes (ait Galenus) desiderio condendarum sectarum: non aliter quàm ad multas leges coëgit humana mali- li.purg.facul.1. cia, cùm Atheniensibus solæ duodecim sufficerẽt. Discenda verò ex hoc loco sunt, qualia nos antiquis auctuaria facere oportet, vt non modo æquemus illos, sed (quod facilè sperat) etiã superemus.

li quod optimus medicus.

quò fit,vt librorum editio non ſemper tendat in rei literariæ profectũ,ſæpe etiam in detrimentum.

14. *Hippocrates*)6.Aph.39.

Conuulſionis finitio.

2.cauſ.ſymp.1. 6.apho.39. 3.Epid.4. 2.3.de Spaſmo. 6.apho.39.

Sed agendum vberius eſt de conuulſionum finitione,differentiis,cauſis:& vt à primo ordiamur. nonnunquam Galeno inter ſymptomata numeratur,quandoque inter morbos reponitur temperamenti,alibi figuræ & magnitudinis vitium eſſe ſignificat:videlicet prout conuulſionis verbo intelligitur actio mouendi læſa,ſymptoma:prout cauſa ipſa læſionis motibus, ipſe etiam morbus ſimul eſt intemperamenti & figuræ.Quod verò lib.epid.tertio,ſcribit non eſſe permanentem affectum, qualis inflammatio eſt,ſed paſſionem;de ea quę etiamnum fit conuulſione,intelligendum eſt:quam magis propriè conuulſionis motum quàm conuulſionem appellaueris. Demum definitur Galeno paſſio inuoluntaria ad ſimilem venientibus neruoſis partibus in ea diſpoſitionem,quam in motibus ſecundum naturam factis aſſumpſerunt:quoniam verò muſculus reſoluto oppoſitus citra conuulſionem retractus eſt,oportet paſſionis nomine affectionem præter naturam audire;ea enim caret buccæ muſculus,qui in ſpaſmo cynico contrahitur;quæ verò ſint neruoſa corpora, non perpetuò conſtant Galeni loca.Sæpe muſculos aut muſculorum capita, inquit,ſæpe neruos,nõ raro iungit vtrumque,quoniam muſculis per neruos conuelli conuenit.lib.aphor.quinto addit ligamenta, quæ tamen motui abitrario non præeſſe certum eſt.Dixit & ventriculum conuelli ſingultientem, vaſa item vteri in hiſtericis mulieribus paulo poſt ſicut in Arte,vaſa.vt enim neruoſa ſunt talia omnia non verè; quoniam neruis abundant(quod Galenus ipſe admonoit) ſed per eã ſimilitudinem qua contrahi & extendi apta ſunt,eadem ipſa metaphora admittit,vt concedantur conuelli,cum tamen verè non conuellantur numeratæ partes,ſed veluti conuellantur:quod accuratiore oratione lib.de cauſ.Sympt.tertio ſcriptom eſt.quod ſi in Arte parua verè oſtenſum eſt,partẽ muſculi principem ad quam actio referenda eſt,ligamentum eſſe,pariter ad ligamentum,ceu ad primariam partem innaturalis conuulſionis motus referendos eſt:vnde intelligitur ſingultum non admitti ferè à Galeno inter conuulſiones,propterea quòd quaſi diuerſa affectio eſt à plenitudine & ſiccitate conuulſionis vulgaris cauſis,non propterea quòd neruus non eſt:in quem ſenſum libro de Differentijs pulſuum probat tremorem conuulſionẽque in ſolis fieri neruoſis.Sed agamus de conuulſionis ſpeciebus libro Aphor.ſexto,duas ſpecies cum Hippocrate ſolas agnoſcit,& locali octauo.alibi, vt & hic,addubitat,ne fortè tertia Hippocrati indicta ex morſu addenda ſit.In methodo non contentus tribus,quas qui ſecuti ſunt receperunt,iungit quartam ex frigore cõtrahente, quæ loca hoc modo concilianda ſunt.Eſt conuulſio quædam per proprietatem neruorum, eadem eſt perpetua non interrupta motibus,prodiens à ſola morbifica cauſa non agente natura;talis oritur,quod Hippocrates habet:vel à replente humore abundantéque, vel à deficiente. Eſt alterius generis cõuulſio, aut verius conuellens motus,per conſenſum partis alicuius affectæ demorſæque. Eadem non eſt facta & quieſcens,ſed fit tantum & in motu eſt. Nam punctus digitus poſtquam factam contractionem ſuſtinet,repletionem humoris patitur conuellentis,non iam morſum.Poſtremò tertia hæc conuulſio ab agente natura pellentéque noxam,non à ſolo morbo peragitur.hanc Hippocrates quia motus eſt ex ſingultus genere & familia,magis quàm ex ijs quos cõuulſiones appellamus,non adiecit. nos rectè addimus,præmoniti tamen quid inter hanc & illas cõuulſiones interſit, vt ſit prima conuulſio ex ſiccitate;altera ex humiditate;tertia ex morſu.Cæterùm in methodo conatus redigere ad claſſes quæ curationem variant,quadrimembrem ſectionem non ſine cauſa interponit : nempe ex ſiccitate humidis curandam, ex humiditate vacuatione,ex morſu lenientibus, ex frigore calorificis:cùm tamen contractio quam frigus inuehit, humidi interni aut expreſſione aut congelatione in ſiccitatis genere contineatur.Nam Auicenna cur vocet priorem ſpeciem immaterialem; ſecundam materialem;tertiam cum materia non communicantem,id eſt,nec propter exceſſum,nec propter humoris inopiam;notius eſt,quàm vt multis egeat ad explicandum.

Aph.1 de differen.ſymp.4. 8.locali 3. 6.loc.5.tech. 100.6.epid.1. Cap.2.

4.Differ.pul. 3.Aph.39. Cap.3. 2.cauſ.Symp.1. 5.Aph.1. 12.Thera.vlt.

Conuulſionis cauſæ.

Quod verò ad cauſas attinet;primùm,conuulſionis humidæ cauſam cenſet Auicenna humorem quemuis etiam ſanguineum ſiue inflammet,ſiue tantùm neruum occupet, (cùm reſoluitur materia faciens apoſtema cum vlcere nerui.)qui locus ita vertendus erat:cùm reſoluitur humor apoſtematis ad dilatandos neruos. Demum craſſus humor neruos in latum extẽdens, in longum coarctans.nam tenuis humor non extendens poros,ſed nerui ſubſtantiam emolliens paralyſis author eſt.Vt obiter Auerroo ſatisfactum ſit,tam moleſtè reiicienti medicorum ſententias de harum affectionum cauſa. Adde quod in paralyſi non oportet neruoſam longitudinem humore occupari,ſed obſtrui tantum foramen impedirique facultatis commeatum,in totum nerui ductum;laxitatem enim & languorem , otij humiditas facit,non humoris:cùm in conuulſione pars ipſa contracta ideò ſit:quia ab humoris craſſitie in latum extenſa eſt.Alteram conuulſionem doctiſſimi ex noſtris opinantur non à priuatione humidi oriri, ſed à ſiccitate aucta. cum quia priuationi operatio aſcribi non poteſt; eſt autem operatio motus contractarum partium:tum quia inanita humiditate meatus ampliores fieri par eſt, molem partium colligi,non neceſſe eſt.ſed quod pace illorum dictum ſit, multa prohibent, ne in illorum ſententiam abeamus.Primùm,ſi ſiccitas igni & terræ communis eſt,vna eadémque ſpecie:& ignea ſiccitas rarefacit , non contrahit; cur credatur ſiccitas etiam terræ contrahere , nulla ratio eſt. Quorum enim opera opponuntur, non ſunt ſpecie vna ſed diuerſa oppoſitáque. deinde ſenes & maraſmo detentos conuelli præ ariditate oportebat , quid quod ſiccitas ab igne in cortigiam deriuata aut à febre in neruum ignea eſt non terrea, quæ tamen contrahit & denſat : non eſt igitur terreæ ſiccitatis corrugare, igneæ verò dilatare. Adde quod ſiccitas aucta etiam non

3.Collect.33.

deficiente

deficiente humido conuelleret, si solius siccitatis opus est conuulsio: quid enim impedit quominus in subiectum quoduis non recipiatur siccitas terrea conuellere potens. sed conuulsio, ex inanitate claudit finitione sua humidi inopiam. non est igitur siccitas causa. Postremò, quod ex omni parte æquè inanitur absumitúrque, non coit in sese sed siccatur tantum. Præstat opinari facta interni humidi inanitione vicinas partes conniuere & in se concidere vacuum fugientes: nam si vndiq; æquè sensímque exhauritur humiditas, quia inanitæ partes ingressu aëris occupantur & implentur, nulla necessitas cogit ad eam partium vnionem: vbi verò inæqualiter & disperse exhauritur, sufficiuntur eo concursu congressúque partium loca. ita enim interpretatur Galenus conuulsionem ex ariditate, id est, ex humidæ substantiæ defectu. Ita fit vt conuulsionis siccæ causa sit partiū concursus propter vacui fugam in ingenti deformique nerui ariditate. Nam vt scribitur libro de causis Symptomatum, ad arbitrarium motum præstat eò magis instrumentum, quò aridius est, nisi eò iam accedat magnitudinis siccitas, vt flecti membrum vix queat præ duritie, quo tempore conuulsione sicca capi promptum est. *Lib.3.cap.5.*

15. *principium*] diligenter motus principium neruis ait tradi à cerebro, non neruos ipsos moueri, quod libro priore ostensum est. *2.Epid.sect 2. 24.*

16. *febri*] separat vtramque conuulsionem. Sequens enim ad acutam febrem ex siccitate est, vel ad diuturnam, licet non acutam. fit enim vt ad febrem sequatur liquata pituita materialis conuulsio. altera internotio apud Zoar. humida semper repente, sicca sæpe sensim inducitur. *3.Præsag.de conuuls. Zoa.lib.1. Ther.10.3.*

SECTIO TERTIA.

ATQVE morbus quoque comitialis, [1] conuulsio est omnium corporis partium non perpetua; vt in emprosthotono, & episthotono, atque [2] tetano videre est; sed quæ ex temporum accidit interuallis: neque solum hac re, sed mentis quoque, ac sensuum oblæsione, à iam dictis conuulsionum generibus differt: vnde constat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affectum generari. Cæterùm velox eius discussio crassum humorem spiritus vias in cerebri ventriculis obstruentem hunc maximè affectum peperisse declarat, neruorum principio se ipsum quatiente, quò excutiat id quod noxium est. Ac fortassis per morbum comitialem conuulsio, haud absimilis est his, quæ à spinali medulla incipiunt, conuulsionibus, singulorum neruorum irrigatis processibus. verùm non ab ariditate vacuationéque, sed à crasso semper humore hãc affectionem induci argumento est, quod & subitò fit, & soluitur confestim. Nam substantia meatuum obstructio, à crasso viscosóve humore fieri potest: vt autem, vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, vt corio simile quippiam pati videatur, non sine multo tempore fieri potest. Accedit ad hæc, vt is qui sic laborat neque videat, neque audiat, neque vllo sensu quicquam percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: sed cum memoria viribus [4] ratio quoque læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, impediente humore animalem spiritum, qui in vẽtriculis eius continetur, quominus possit exire. Porrò, quamobrem hic spiritus vocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentariis, quos de Hippocratis Platonísque placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè quum ea, quæ per dissectiones apparere solent, accuratè consideraremus, rationi consonum [5] videbatur animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso & rationis vim, & sensibilium imaginum memoriam residere: ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his, quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximéque in postremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius ventriculus, perinde quasi non nobilissimus sit. multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur, duos verò [6] anteriores deseramus. Verùm exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil [7] ferè conducit.

DISCERNE de affinibus affectibus, epilepsia & melancholia, primum disquirens locum in illis affectum secũdo §. Nam satis) humorem morbi: tertio §. Porrò quemadmodum) internoscit melancholiam ab epilepsia: quarto §. Verùm hoc) de melancholia cerebri propria & totius consensu quinto §. Est prætereà) de hypocõdriaca: sexto §. atque de morbo) complet epilepsiæ & quorundam coniunctorum tractationem. Hic ex epilepsiæ vulgati notione colligit per eam cerebrum affectum esse; & quoniã conuulsiones perpetuò affert epilepsia, ostendit eas ad inanitionẽ referri non posse, sed vel ad cerebri sensum & fugã, vt sint improportionatæ; vel ex neruorum plenitudine, transmissa ad illos à cerebro materia. Postremò docet, cur cerebri & neruorum obstructio tollat non modò principes in cerebro functiones, sed & sensationes organorum musculorúmque arbitrarios motus.

1. *conuulsio*] Addubitant, quî fiat, vt agente natura & noxam fugiente, epilepsia sequatur: euenire enim ex eo videtur, vt ad authorem naturam morbus referatur. Quasi non & monstrorum generatio, & in dolente parte inflammationum, sicut & symptomaticę vacuationes, ad eandem authorem & ministram referantur; scilicet natura, vt nunquam in scopo suo fallitur, & media inuenit in genere & in vniuersum scopo accõmodata; ita ob interuenientes particulares circunstantias, quas rationis expers potentia non discernit, sæpe errat, & correctionem medici postulat.

2. *tetano*] propter Arabum controuersias, quibus magnas excitauit tragœdias Græcorum tetanus, proponenda disputandáque sunt proposita tria: primùm rectè ne & satis sufficienter secetur conuulsio in emprosthotonum, opisthotonum, tetanum; deinde, num distentio (ita vocamus tetanum, rariùs est enim vt rigor nominetur) ex duplici conuulsione constet, an magis sit affectio à contractione aliena: postremò moueatur ne pars aut morbosè distenta, aut voluntariè extensa. Et vt à primo ordiamur; præsens diuisio in dubitationem trahitur, quoniam solas capitis conuulsiones *Conuulsionum in emprosthotonum Secetur & opisthotonum.*

exequitur,cùm oporteat conuulsionum secundum situm diuisionem,(nam alteram à causa conuellendi petitam suprà peregimus)omnibus corporis musculis conuenire. Continet & illam dubitationem,quod cum membra moueantur,non solum antè & retrò,sed & per suos musculos dextrorsum & sinistrorsum vt caput:& sursum,deorsúmque,vt brachium;oportet annumerare dictis speciebus conuulsionem ad dextrum,ad sinistrum,sursum,infrà. Sed diuisionem propositam in hunc sensum audire oportet;vt intelligantur secari conuulsiones partium omnium, in eam quæ antrorsum fit,& quæ retrorsum, & quæ in neutram partem inclinat. quarum exempla à capite idcircò petuntur,quoniam manifestiora sunt,& magis obuia. Cur verò omiserint differentias illas dextri sinistri,superioris & inferioris,raritas euentus fecit.Est autem rarum, vt cùm flexioni præsint duo interiores musculi vicini,nec longè ab origine dissiti,extensioni totidem externi, nec interni ambo conuellantur,nec externi,sed dexter internus cum dextro externo; in quo euentu solum fit, vt ad dextrum inclinet caput,nec frequentius est,vt conuellantur,qui sursum attollunt brachium,aut qui deorsum premunt. Estque Galeno familiare, vt contentus frequentibus raros casus silentio prætereat. Sequitur. Num sit conuulsio duplex,distentio. Auicennæ enim verius visum est,quod

2.3.8.

opponatur conuulsioni, quàm vt ex conuulsione componatur; quod neque sponte sua nec vi distentum membrum contrahatur. Sed si distat à voluntaria actione mouendi conuulsio sola volun-

6.aph.39.
Tetanus an conuulsio.

tatis absentia:& est in stante homine quiescentéque, nec flexo, voluntaria motricis actio;cur non erit in distenta parte,etiam immota,morbosa conuulsio duplex? contractis enim vtrinque musculorum villis,ea ipsa de causa,stabilitas sequitur & rigor partis, quà motio, vbi vnius musculi villi conuelluntur:non est enim per se musculi actio membri contractio,sed musculi.quare distentionis causa recipienda ex Galeno est & vera & frequentissima : rarissimum est enim, & quod vix fieri possit,vt citra villorum conuulsionem infartus meatibus humor cótractionem membri impediat. Cùm enim contractione membri meatus illi musculorū amplificentur dilatentúrque,nihil prohibet materiam quæ longos meatus & angustos occupabat,in eosdem breuiores, sed latiores colligi contineríque;nisi fingatur ea humoris crassities quæ cogi nó possit,nec compressioni cedat, quam

Pars tensa nū moueatur.

duritiei magnitudinem magis animo concipies quàm euentu comprobabis. Dignius agitatu est tertij loci propositum,moueatur ne pars,aut morbo distenta, aut voluntate extensa pendénsque. Eam qua ratione docti quidam è nostris tractauerint, expendendum est.aiunt enim motus significatum quoddam esse vulgatius,& Aristoteli receptum, pro successiua acquisitione termini motus:alterum infrequentius, quod medici pariter & astronomi agnoscunt, pro passiua quadam limitatione mobilis ab agente,qua cùm nisi quidpiam obstaret,planè moueretur mutarétque locum mobile.hoc enim postremò significato orbes cælestes mouêtur à sua quisque intelligentia ab occidente in orientem;non quasi indies magis accedant ad orientem, (feruntur enim vi, firmamenti motu ab oriente in occidentem)sed quia nisi ea firmamenti vis impediret,ferrentur orientem versus.Sic distentum caput in vtramque partem conuellitur,contrahitur,mouetur; quoniam nisi opposita conuulsio obstaret,contraheretur non minus antrorsum quàm retrorsum. Dum (inquiunt) Aristoteles sumit,motum omnem, vel velocem esse,in quo breui magnum transitur interuallum, vel tardum,oppositum;de primo loco dicto motu verum est,non de altero. Similiter dum inquit omnem motum niti immobili, sumit fixionem motum non esse, sicut dum definit dextrum per motus,sinistrum per quietis initium; quietem vocans fixionem. Hæc illi. Quæ vt vera sint,certè Galeni non satis assequuntur sententiam. Dum enim opinantur extentam manum, stantem hominem, pendentem auem, nautam qui naui contra graditur, ascendentem formicam pari impetu per descendentem hastam,cùm in vno loco maneant omnia, apud Galenum moueri, suam in-

2.Caus.Symp.2.
2.Motu musc.11.

terponunt, non Galeni sententiam.is enim non semel inquit hæc omnia quiescere: & alibi non moueri,licet fortè musculi intro moueantur. Deinde cum in eum sensum fatentur ea omnia moueri quo motus non significet membri actionem,sed passiuam quandam limitationem, ab eodem apertè recedunt:qui lib. De tremore scribit, tensionem illam aut demissionem manus, actio-

Cap.4.

nem manus esse;casum verò passioné;sicut in corpore toto discumbere actio, decidere passio habetur.postremò si id tantum docet Galenus, de nomine motus agit, à quo vitio longissimè abest. Ergo Galeni sententia præsagitioni pariter & curationi vtilis, vult motum partis & actionem facultatis partem mouentis,non perpetuò coire; sed fieri vt pars moueatur ociante facultate motrice, nempe in casu membri; fieri etiam vt pars quiescat operante etiam validè facultate, vt in membri tensione, vel hominis statione. cum enim repugnet grauitati facultas,conetúrque sustinendo vel corpori vel membro, non vnius musculi sed omnium collectione operari facultatem necesse est,idque validè,quod tonicè appellant.Confert autem ea doctrina ad præsagiendum,dum ex ea intelligitur decubitum in lecto naturalem qua corpus quiescit, nec descendit, sine animali facultate non fieri;ita euenire,vt si subinde ad pedes labitur,collapsum animalis facultatis,& proximum interitum significet.Curationi verò etiam prodest; percipitur enim cur Hippocrates vlce-

1 Præs.g.18.
Lib.de vlcerib.

ratos non modo ab exercitiis reliquis,sed & à statione prohibuerit, dicens stare vlceribus malum. Si autem quæratur, quæ nam sit mouentis facultatis operatio & inseparabilis effectio, si non est

3.Motu musc.11.
Lib.tremo.4.

membri motus;Respondet alicubi Galenus,esse musculi motum dum in se contrahitur.sed elaboratius alibi,non exigit vt concedatur motus in omni fatigato,sed virtutis operatio & munus. Sanè enim omni motricis operi iungitur musculi contractio, vel contracti conseruatio; ea est enim successiuorum natura,vt non minus fiant dum seruantur,quam cùm primùm gignuntur. Ex quibus

omnibus

omnibus illud intelligitur, in dictis casibus membra quiescere: vim autem motricem operari; dum vel contrahit, vel contractas continet musculorum fibras. Et quemadmodum in his motrix fungitur munere suo; ita in distento membro morbosa conuulsio vel contrahit, vel contractos seruat musculos, quamuis ob aduersæ partis conuulsionem membri contractio non sequatur. ita autem accipienda est totius membri quies, tanquam sensu iudice constituto. te enim ipsa probabilius est vicissim contrariis, sed exiguis motibus agitari, quæ ita quiescere videntur. cùm enim pugnent duo illi motores grauitas, & musculus, aut musculus musculo, nec possit paritas exacta & ceu puncto definita nisi in instanti durare; superest vt pro varietate aucti motoris motio sequatur, modò in hanc, modò in illam partem.

3. *tenuior*] perstat adhoc in sententia bimembri de sede animæ, quod vel sit cerebrum vel membranæ eius.

4. *ratio*] inquirit essentiam morbi in integra epilepsia & suis numeris absoluta: nam vt inuadit multiplex, accidit nonnunquam & breuissima, & præ exiguitate non omnino sensu priuans.

5. *consonum videbatur*] lege, visum est.

6. *anteriores*] inter cerebri ventriculos primatum defert posteriori, non minus hîc quàm libri De placit. septimo, ducto argumento & à ratione, & ab experimento. à ratione quidem, quoniam & in membrorũ altione ignobiliores vẽtres sunt, qui amplitudine maiore constant, & alimentũ prios conficiunt; qua de causa ventriculus iecori & vasis, vasà membrorum poris cedunt; cúmque aër in spiritus nutritionem, primum in anterioribus ventriculis recipiatur, à quibus ad tertium, sicut ab illo ad postremum defertur; & sint priores illi capacissimi, quartus angustissimus; consequens est vt pro exiguitatis ratione dignitas computetur, quin & locus ipse reconditus posteriorum ventrium dignitatem arguit. Sed & experimenta animalium quæ colliso occipite confestim pereunt, non ita oblæso sincipite, nobilitati postremi ventriculi subscribunt. Quo in loco non est consentiendum viro acutissimo Gentili, qui post multas ambages docet generationem animalis spiritus, quem Galenus hoc in loco inquirit, non esse aliquem ex cerebri ventribus, sed plexum illum ante ventres mirabilem; genitum autem iam & substãtiali forma insignitum, in ventribus excoli, & perfici magis. Nulla enim ratio est, vt ita id asseratur, multæ vt contra. primũ, si (quod Galenus sentit) respondeot spiritus animalis coctiones & alimenti mutuom: & coquitur aër in pulmone semel; secundo in corde cum arteriis, inter quas plexus ille habetur: tertio & postremò in ventriculis; consequens est, vt quemadmodum alimenti vna coctio ventriculo ascribitur, altera iecori cum venis omnibus, tertia membrorum poris, vbi & forma membri præstatur; ita in cerebri cauitatibus spiritum animalem formam suscipere credamus. prętereà cùm sit vnus multorum in corpore plexuum vsus, tam qui in cerebro, quàm qui in testibus, & vberibus, à natura formati sunt: nec in vllo alio forma materiæ præstetur, sed aptitudo tantum & ad gignendam formam promptitudo; quomodò erit verisimile io cerebro non parare plexum illum animali spiritui gignendo commoditatem, sed gignere. Adde quod arteriæ illæ plexus naturæ suæ conditione nihil a reliquis arteriis distant; gignunt autem reliquæ vitalem, non animalem spiritum: ergo & ille. maximè cùm recipiatur spiritui alimentum non modicum per narium respirationem, aer qui ad anteriores ventriculos permeat, non subit plexũ illum. quid quod in homine tam est exiguus plexus ille, vt copioso spiritui animali sufficere nequeat: eo enim peruenit breuitatis & angustiæ, vt in totum negetur à quibusdam. Nec verò quod quidam faciunt obliuionis incusandus est Galenus, quod lib. De placit. tertio explicans mythologiam fabellæ, quæ Mineruam fingit è Iouis vertice prognatam: ideò inquit è vertice fictioni additum esse; quoniam subest vertici medius isque principalis cerebri ventriculus, sapientiæ origo, quæ ad Mineruam refertur. Nam vt illic principalem, ita hic nobilissimum fatetur, nihil maximè postremi dignitati detrahens.

Cap. 6. Quis venter dignior cerebri.

1.3. Dub. 13. 14.

7 V fa. 8. Vbi spiritus animalis gignitur.

Lib. de vsu resp. in fine.

Cap. vlt.

7. *nihil ferè*] delendum est, ferè, causa sententiæ, quoniam localia auxilia in affecto capite perpetuò ad verticem, qua parte cessat in coronalem, imponi oportere, author est in Methodo Galenus; siue sinciput siue occiput laboret; siue phrenitis occupet, seu lethargus; vt intelligatur non esse medicam difficultatem, sint ne facultates principes in cerebro locis separatæ, an coniunctæ. Lib. 13. 21.

NAM satis fuerit ad probè curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atque in eius ventriculis humorem crassum vel viscidum comprehẽdi. Igitur, quemadmodum hæc ad curationes, quarum gratia & affectas sedes, & earum dispositiones inquirimus, sunt vtilia: sic crassorũ quoque humorũ differentia, vtrum videlicet pituitosi sint, an melancholici, haud mediocriter ad curationẽ conferre videntur. Si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, cùm simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditásque; melancholicos verò, in quibus siccitas atque [1] frigiditas dominãtur: quamuis magnæ peculiarésque interim differentiæ tũ pituitosorum, tũ melancholicorum humorũ inueniantur. [2] Pituita quidẽ vnum genus est quod quotidie vel screando, vel vomendo, vel emungẽdo educitur, vaporoso scilicet spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimilare. Alia verò pituita similaris quidem videtur, licet fortasse non sit similaris, qualis est crudus humor, qui in vrinis subsidet, tum is, qui à Praxagora vitreus appellatur. Atque ex hoc genere esse videtur [3] saliua quæ neque fluida admodũ est, neq; aquosa. verùm saliua nõ vnica duntaxat qualitate gustũ afficit, nedũ vniuersa pituita. Sæpenumero enim [4] acrẽ & acidam, & salsam in ore saliuam manifestè deprehendimus; veluti, cùm sani degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa, saliua gustui offertur. Sic & melãcholicus humor secũdũ substãtiæ varietatẽ nõ obscuras habet differẽtias.

Nam[5] alius est veluti fæx sanguinis: qui admodũ spissus est, facib[9] vini haud absimilis. Alius verò, quàm superior, essentia est multo tenuioris, atque vomentibus eum, & olfacientibus acidus videtur: qui etiam terram radit, attollit, & fermentat, atque ampullas quales feruentibus infculis supernatare videmus, excitat. Sed is, quem crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusus non inducit fermentationem, nisi forte in ardente febri ipsum maximopere præassari contingat: neque vlla etiam acida qualitate participat. quamobrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum, aut melancholicum sanguinem. Hic enim meo quidem iudicio, nõ rectè adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autem huiusmodi humor in quibusdam plurimus, vel à [6] temperie ab initio comparata, vel à cibis, qui cùm in venis concoquuntur, in huiusmodi humorem transmutari solent. [7] Igitur, vt crassus pituitæ succus, ita hic quoque comitialem morbum solet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus. vbi verò in ipso cerebri corpore abundat, eam insaniæ speciem, quàm Græci vocant melancholiam [8] efficit. Quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modò sine febre, modò cum febre, in cerebri corpore abundans. Atque hanc ob causam phrenitis nonnunquam [9] mitior est, cùm videlicet à pallida bile ortum contraxit: interdũ vehementior, cùm flaua bilis eam peperit; atque insuper alia nonnunquam dementia occurrit ferina, & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autem, quæ per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt: proinde eos delirare & desipere, non solum medici, sed priuati quoque dicere consueuerunt: phreniticos verò hos non nominant, eo quòd phreniticorum delirium non quiescit, mitigato febrium vigore. Igitur, quemadmodum phreniticorum febris vnum quoddam accidens [10] dispositionum cerebri censetur, sic è conuerso ardentium febrium delirium, multis elatis ad ipsum vaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, quæ suffusioni in accidentibus similatur, à ventriculi dispositionibus ortum trahens. Nam cerebrum ventriculo, & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit; idque propter neruorum à cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem, per quos etiam sensus huic particulæ, quàm vlli reliquarum corporis partium, [11] acutior est. Quocirca capitis fracturas, cùm ad membranas vsque perueniunt, biliosus vomitus; ac interdum dolores capitis, quomodocunque fiant, subuersio stomachi, & morsio comitatur. Hypochondriacas verò & flatuosas vocatas affectiones melancholica tristitia sequitur haud secus, quàm acutam febrem delirium, & quasdam oris ventriculi dispositiones, ea, quæ in accidentibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius, quàm reliquis, delirium superuenire solet, idque ascendente ad caput interdum per continuas partes solo calore, interdum verò spiritu vaporoso, vel fumoso, aut fuliginoso.

ALTERVM caput ad probam curationem non minus superiore necessarium, qualitatem humoris morbum gignentis inquirit; propositis in medium & finitione & differentiis pituitæ melancholiæque, à quibus duobus origo huic morbo est.

1. *frigiditas dominatur*] scilicet sanguinis collatione. non enim inquiruntur humorum tempera-
Humorum temperies. menta absoluta ratione, sed proposito in medium sanguine humorum temperatissimo moderatis-
simóque, in hunc enim sensum recipiendum est, quod lib. De placit. octauo scribitur, æquabilem
Cap. 7. quatuor elementorum temperaturam exquisitum sanguinem creare, non quasi ea æqualitas sit ab-
soluta & ad pondus: scribit enim idem author monstrante sensu, longissimè secedere à cutis tem-
1. Temper. vlt. peramento, (quæ ad pondus æqualis est) sanguinem, nimio calore humiditatéque: sed æqualitas
elementorum in humorũ genere corpus alentium audienda est; cõuenit enim corporis alitioni suo
temperamento, nec excessu peccans, nec defectu exquisitus sanguis. Sed sunt quæ lectorem remorentur nonnulla. Si conuenit vt alimentum cum alito conueniat substantia temperiéque; & est
Lib. de caus. morbo 6. humana temperies ad pondus; quomodo sanguis plurimum à ponderis æqualitate remotus aptissi-
De differ. morbor. vlt. mè quadrabit humanæ alitioni? Alterum: si definitur pituitæ genus succus frigidus humidúsque, &
melancholiæ frigidus & siccus, qua consequentia subiicit pituitæ speciem salsam calentem arentémque, & melancholiæ atram, in qua in vna extinctione subsidium est? postremò, cùm sæpe Gale-
2. Natura. facul. vlt. nus humorum temperamenta vitalia & potentia appellet non actu, sæpe etiam tactu exploret qua-
1. Temper. 9. si actu sint, veris maior adhibenda fides est, prioribus an posterioribus? Quæ soluere operæprecium
2. Tempe. 6. est. Alimentum non oportet respondere alito, sed resoluto reparandóque; resolutum autem humi-
1. Nat. huma. 32. dum est, quoniam facilè difflatur, & calidum quoniam humido inhæret; ita par est sanguinem cali-
Solutio 1. dum humidúmque hominis temperamento collatum appositè nutrire. Adde parari corpori alimoniam non ex solo sanguine, sed ex quatuor humorum mixtione & coitu: in quo (si Galeno credi-
1. Nat. hum. 4. tur) non magnoperè excellit vlla qualitatum. nam quòd alicubi scribit Aristoteles sanguinem fri-
2. Part 3. gidum esse natura siccúmque; considerat quid in se obtineat sanguinis materia, coniuncta ascititia ebullitione quam ex iecoris commercio comparauit: ea est grumi non minus frigida siccá-
2. que, quam lignum natura sua, licet ardeat. Maius est, quod obiiciebatur de pituita & melancholia calentibus. Itaque definitio accipienda est, quasi explicet quid secundum naturam iis humoribus conueniat, non quid perpetuò habeant: non aliter quàm aquam definimus elementum
2. Caus. Symp. 3. frigidum humidúmque, licet ebulliens & aqua sit & frigiditatem non habeat; sic pituita humor est frigidus humidúsque per naturam, nisi ab ea valdè recesserit: vel certè, quod aliquando dixit Galenus, fateamur atram bilem frigidam esse, vti cinerem & acetum: quantitate scilicet terrenarum quibus constat portionum: nam qualitate & vehementia paucarum calidarum excalfacit & vrit: nec aliter in pituita salsa superant aquæ mole, superantur potentia ab intermixtis adustis.
3. Nam quod postremò quærebamus quale statuatur humorum temperamentum, actu ne an potentia, in hunc modum explicandum esse videtur. Intra corpus humores non secus quàm medi-

camenta

camenta ad actum reducta sunt; quare non immeritò Galenus tactu explorat vt cerebri: ita & pituitæ frigiditatem. at posteaquam de corpore exierunt, non eodem modo omnes temperamentum seruant: sed quidam ex illis solo actu, quo ablato nulla temperamenti potentia relinquitur: quidam sola potentia, non actu: non desunt qui actu conseruant, sed magis potentia. Sanguis cum primùm egreditur, ebullit manifesto calore, mox concrescit in grumum frigidum siccúmque, nulla potentia recuperans pristinum temperamentum caloris. vtraque bilis, aut euomita aut deiecta, actu fusa sunt & humida, sola potentia siccantia. at calor in bile & actu percipitur exeunti, & potentia manet; erodit enim & abstergit etiam diu in felle seruata; sic pituita & tacta refrigerat, & excalfacta in febre solutáque in vapores ad cutem accedens innata frigoris potentia in algidum sudorē vertitur; quod idcircò exitiale esse pronunciauit Hippocrates. [4. Apho. 37.] Qui ergo loci apud Galenum præsentem & actu temperiem humoribus impertiunt, de illorum intra corpus statu agunt: qui potentia non significant potentiam actui oppositam & cum actu pugnantem, sed iugatam & coeuntem; quo intellectu dicimus in igne potentiam esse calefaciendi, in sole illuminandi.

2. *pituita*] succi nomine non dignatur Galenus quiduis liquidum in corpore, nisi expertum fuerit ad alendum aut secundam aut (quod minimū est) primam in ventriculo confectionem, ita nec pituitæ, etiāsi frigore & humiditate polleat. eo enim nomine hic reiicit à pituitæ speciebus aquosum sputum, & alibi muccum à cerebro, & alimenti serum. Igitur ex pituitæ differentiis prima naturalis appellatur, agnoscitúrque insipido sapore, vt ait Galenus lib. De atra bile, & tamen eandem ipse quandoque dulcem compellat: siue quoniam ob affinitatem duo illi sapores reciprocantur, & inuicem commigrant: siue, naturalis, dictio non docet quid temperata pituita exposcat, sed quid animanti vtilius sit. In eo enim significato sumi verbum naturale ostensum est; cúmque magis alat, dulcis & vtilis sit, naturalem non sine causa appellauit. [2. Natur. vlt. Pituitę differentiæ. Cap. 2. 2. Natur. vlt. 14. Ther. 14.] Sequuntur innaturales vario numero non modo ab aliis, sed & ab ipso Galeno relatæ: cùm tamen trinarius ille, lib. De febr. different. relatus, [Lib. 2. 6.] ferè vniuersum genus complectatur: crudior vna naturali, alia magis cocta; tertia vsta; prima acida; secunda dulcis; postrema salsa. nam vitream & crudum succum si quādo seorsum recenset, propter peculiares quasdam harum differentiarum dotes facit; cùm tamen acido sapore participent non secus hæ quam reliquæ crudiores naturali pituitæ, vitream constituit excellens cum lentore frigiditas: crudum dictum grauitas multa sine flatulentia pituitæ familiari. eam verò appellationem obtinet vna illa pituitæ species, quæ frequens vrinis crapulosorum & ociosorum hominum subsidet, nimis angusta verbi ratione. nam cocta dicuntur (ait Galenus) generali vocabulo, quæcunque à natura euicta non sunt, etiam bilis & serum. [2. Acut.] Propriè autem crudus humor est quicunque in alimenti confectione infra sanguinem substitit: talis est pituita omnis. Angustissime autem vna illa pituitæ differentia proximè explicata. Adiungunt autem dictis etiam gypsæam, quæ vt in vasis non gignitur nec ventriculo, (ideo fortè Galeno omissa) in articulis certe non rarò visitur, siue concretione frigida occalescat, seu calore siccescat. Meminit & hic Galenus de amara, Auicenna verò de acerba, sed raræ sunt & inter simplices quas rimamur non numerandæ; siquidem priorem mixtio bilis creat, posteriorem melancholiæ. Nec verò incredibile est, quod ait Auicēna, prę frigoris vehementia acidum pituitæ in acerbum transire citra melancholiæ permixtionem. Nam cum in fructibus (quod Galenus ait) sæpe acerbum terreum commigret, dum calore excoquitur in acidum tenue; [4. Simp. 8.] cur non etiam frigescens & tenue acidum gelabitur in crassum acerbúmque. quā verò causam acidæ pituitæ comminiscitur, meritò non recipimus. nec enim perpetuum est aut frequens, vt acor pituitæ accedat, propter ebullitionē quam cùm dulcis esset perpessa est, vnde coacuit. [1. 1. Doc. 4. cap. 1.] Nam siue ventriculus impense frigidus sit, siue alimenta, in ventriculo pituita acida gignitur: non antecedente dulci, sed propter exiguitatem caloris antecedente acore dulcedinem. [4. Simp. 8.] Sic enim in vuis accidit & fructibus. [6. Apho. 1.] Sic in lyenteria ructus acidus, aut quomodò ebullire credenda est vitrea pituita crassissima lentissimáque, in qua tamen acorem agnoscit Galenus. [2. Diffe. feb. 6.]

3. *saliua*] πτύαλον. sputum. nam saliua ferè ob tenuitatem succus non est.

4. *acrem*] ἁλυκὸν. de quo scribit libro De atra bile in significādo nō distare ab ἁλμυρὸν, & vtrunque salsum significare: quoniam verò hic ambo separat, satius est vertere (amarum) nam id verbum etiam pro amaro sumitur: sputum verò nonnunquam amarescere sensus indicat.

5. *alium*] duas has melancholiæ species sæpe memorat Galenus. triplex, inquit, nigra est à corpore deiectio, prima sanguinis nigrescentis: altera melancholici succi: tertia atræ bilis. [4. Apho. 22.] Suntque indicio, & curatione plurimum dissidentes. Nam vt sanguis sæpe sine vllo periculo prodit; ita atra perpetuò ad mortem, maximè in morbi initio; melancholicus succus ambigit. Seiunguntur mutuò manifestis notis. Sanguis inter humores solus concrescit, siue ea cōcretio ad fibras referenda sit, (quod Aristoteles ait) euenit enim vt detractis fibris non concrescat: siue (quod manifestius est) ob pinguedinem quæ refrigerata gelascit. [3. Histo. 19. 2. Part. 4.] cúmque reliqua duo genera etiam à corpore prodeuntia non coëant, sed liquida permaneant; propriis atræ indiciis separantur. [Melancholię differentiæ.] ea sunt splendere vehementer astringere, acidum fœtere, terram fermentare, muscas fugere: cùm enim, quod in Prognostico scribitur, morbi pro committentis humoris natura euadant aut mitiores, aut grauiores; deteriores habentur quos alterutra bilis parit: [1. Prorh. Sect. 2. 40. 2. Præsa. 46.] ipsa autem melancholia, quia intra corpus per moram corrumpitur & putret, eo accedit maliciæ, vt deleteriæ qualitatis particeps sit, quo tempore iam atra est, [2. Aph. 13.] & notas paulò antè explicatas habet: putrescens enim instar vini vehementer coacuit, & extraneo calore ritu fermenti terram in quam effunditur inflat & ampullas excitat, quod fermentationem

appellant. Tollendæ tamen è medio dubitationes sunt. cur Galenus verborum negligentissimus
hic curiose postulat, ne atra bilis vtraque species appelletur, sed quæ iam notas dictas repræsentat?
tum qua ratione omnis adusta melancholia exitialis est, si quartana ab ea putrēte & innaturali or-
ta saluberrima est? præterea si duas atræ materias recipit Galenus, non modo libro De atra bile, sed
& in hoc ipso non multò inferiùs, cur hic eam adustæ bili addicit. Et si omnis melancholia paulò
Trallianus de antè, temperamenti genere frigido pariter & sicco conuenit, qui fiet vt sub eo genere & com-
quartana. munitate exacta atra comprehendatur, quam aliquando calidam vocat, & erodentem? Auget dif-
14 Ther. 9. ficultatem quod Auicenna memorat, multos non modò sanabiles, sed & sanos euomere nonnun-
quam quiddam quod est sicut acetum, ex quo ebullit terra. postremò melancholicum succum hic
Solutio. non concedit acidum, si naturalis est; alibi fatetur insigni acore pollere. Ergo licet compertā rerum
1. varietate non valdè de rerum nominibus sollicitum esse deceat philosophum medicúmque; vbi ta-
men æquiuocatio errorem parere potest, non sine culpa committitur. Quapropter periculosę ęqui-
uocationis vitandæ gratia consulit Galenus, ne deleterium humorem & eum qui quotidie sanus
2. gignitur, vno nomine compellemus. Quartana verò (id quod secundo loco dubitabatur) sicut & fe-
bris ea putrente sanguine mites morbi idcirco sunt, quia ab atra originem non trahunt, sed à me-
Lib. 2. 9. lancholico succo, qui dum putret tractu in atram desciscere potest. Et vocatur quidem in eo confi-
3. nio posita ab Auicenna innaturalis, atra tamen Galeno nondum est, sed in confinio, quod lib. De
different. febr. aperuit. Recenset autem materiam atræ frequentem bilem, cui paulò post diligen-
4. tiore scrutinio adiiciet melancholicum succum. Melancholiæ verò in genere temperamentum fri-
3. Caus. Symp. 2. gidum pronuntiauit mole terreæ portionis, quæ tamen ipsa nonnunquam à vehementia exigui ca-
loris victa non infrigidat, sed erodit. Quocirca non sine artificio scribit quandoque hunc humo-
rem, dum in atram tendit, frigidum quidem esse, sed caloris non expertem, vt cinerem & acetum.
recensens enim cinerem calidum, & acetum frigidum, ambo terrea; significat melancholiam quæ
aduritur, vt nunquam amittit quantitatem terreæ frigiditatis; ita pro vstionis magnitudine vel re-
5. frigerare adhuc, vel excalfacere corpus. Experimentum Auicennæ in vomentibus acidum fermen-
tans terram plurimum accedit ad atram; non tamen iam exactè atra est, quæ vno vel altero indicio
Cap. vlt. atræ spectatur, sed quæ omnibus: vt dixit lib. De plenitudine. Nec omittenda illa consideratio est,
non esse parem in humore putrente & morbido maliciā periculumque, dum ægrotamus & per sa-
nitatis tempus: nam vt insanis sæpe citra noxam spectatur prassina bilis, ita atra; cùm in ægris ex al-
6. terutro horum malignus morbus & maleficus oriatur: quoniam quæ valentē naturam non lædunt,
Cap. 3. sæpe ægrotanti exitiosa sunt. Postremò naturalem melancholiam hic minimi acoris participem fa-
Cap. 17. cit, & libro De atra bile immanifestū appellat. lib. De plenitudine moderatius ait, non esse ἀκριβῶς,
Cap. 4. id est, exactè acidam: quinto De vsu, in genere agens acidam vocat simul & austeram, & tamen lib.
Com. 38. Acutor. tertio, plurimum inquit habere acoris etiam naturalem sed non sincerum. Quæ loca paruo
inter se discrimine indicant, vt in atra eximium acorem, ita in succo melancholico inualidum: nam
3. Aph. 35. quod hic vertit Copus (neque vlla) legendum est (minima) ἥκιστα enim contrarium maximo est;
non omnino negat.

2. Temper. vlt. 6. *temperie*] non frigida sicca (quod multi delusi opinantur) tales enim copiosam pituitam acer-
uant, sed calida sicca quæ inclinante ætate vsto iam sanguine transit in atram.

7. *igitur vt*] memorat varias epilepsiæ, melācholiæ, phrenitidis, delirij species, vt similia separet.

6. Aph. 56. 8. *melancholiam*] ita comitialis ab vtroque humore nascitur, frequenter scilicet: nā ex aliis oriri
paulò post manifestum fiet: cum melancholia à solo cognomine humore nascatur.

9. *mitior*] tres numerat delirij & phrenitidis iuxta humoris varietatem differentias: mitem,
vehementem, ferinam.

10. *accidens*) hic ait febrem inflammationum censeri symptoma inflammationis, alibi veluti
7. Aph. 43. symptoma: videlicet separans ab iis quæ ita sunt symptomata, vt morbi appellationem nō habeant
1. ad Glau. 2. febris autem quęuis, ait Galenus, cùm sine medio lędat functiones, morbus est; nec idcirco sympto-
Lib. dif. mor. 5. ma inflammationis non erit, quia non semper ad inflammationem sequitur, quod arguit Auicenna:
2. 4. 1. quicquid enim pręter naturam morbū sequitur, symptoma est; siue semper sequatur, siue aliquan-
do, vt cephalalgia febrem, siue totius ratione, siue partis, vt sitis.

De inst. odor. 11. *acutior*) tam exacto tactu pollet ventriculus, vt aliquando Galenus instrumentum tangendi
1. nuncupauerit. Contra Auerrois cùm tangibilium qualitatum iudicium concedat manui; ad certa
2. Collect. 13. quædam sensilia propter partis necessitatem concessum esse inquit, exactius quibusdam aliis parti-
bus: nempe famem & sitim ventriculi os, titillationem ex vteri contacto glans acutissimè perci-
piunt; planè tamen tactus nulla in corpǫris parte sensorium est, præterquam in cute vniuersa simul
cum multis internis & latentibus. Si enim sensorium est membrum extra quod non peragitur sen-
Tactus instrumentum. satio: fit autē & in cute extima & in carnibus viscetibúsque multis; sunt omnia tactus instrumenta,
nec à fine profecta ratio diuersum suadet: si enim sensus tuendæ vitæ gratia præstat natura; quali-
tates autem tactiles & agentes toti cuti occurrunt ab externis, nec minus latentibus partibus ab
internis: oportuit communem esse illarum omnium tactum. nam colores, soni, odores, sapores, ab
vna quauis corporis parte iudicati insuaues molestique caueri poterant ne corpus offenderent. Ita
offendentium omnium siue actiua qualitate, siue mole sua & substantia iudicium commune est;
quibusdam autem particulatim organis viuidior sensus, & exquisitior agnitio data est: vt ori ven-
triculi suctionem & penuriam totius percepturo ex solutione tractúque membrorum. Sic denti-
bus cute

bus cute nudis ex qualitatibus primis dolor acrior sentitur, lactentibus ex matris papilla, maior suauitas: quo quædam à dolore excitarentur, alia suauitate allicerentur in functiones vitæ animantium accommodas certo autem de qualitatibus indicio, cutis manus, maxime intima, quæ ad maiores digitos est (vt pote capiendi organum[1] præfecta à natura est) ventriculo verò caput, & capiti ventriculum consentire, argumento est delirium ex ventriculi bile, & ex capite vulnerato vomitus; de quo in Aphorismis legimus: Quibus cerebrũ præscinditur, necesse est febrem & bilis vomitum superuenire. nec modica est reliqui corporis ad idem ventriculi os communio: ex eo enim affecto timores ad omne opus oriuntur, & extremorum frigus. In præsagiis verò ait corporis iactationem, anxietatem, inquietudinem, & pedum nuditatem, eius affecti soboles esse.

Dis Symp. [illegible] *Infra libr.* 5. 6. *Aph.* 60. 2. *acut.* 29. 1 *Præsa.* 10.

CAP. VI.

PORRO, quemadmodum hæ passiones, quibus caput per consensum afficitur, ita illa quoque quæ primogeniæ ipsius affectiones sunt, non parùm inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, vt instrumentali, interdum, vt similari parti nocent. Quũ enim meatus obstruũtur, vt instrumentali: quum verò temperamentum alteratur, vt similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri De[1] vulgaribus morbis præscriptus est. Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contrà, morbo comitiali laborantes, efficiuntur melancholici. Atque horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illam partem, infirmitas repit: si enim in corpus, Epileptici; si verò in mentem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectuum alter in alterum transit. Quippe non solus melancholicus succus, verùm etiam pituitosus morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit, in melancholiam transit: qui verò à pituitoso partus est, in aliam affectionem, de qua[2] paulo post dicturus sum, permutatur; melancholiam verò haud quaquam efficit. Altera verò Hippocratici sermonis pars, non parum contemplandi locum desiderat: quippe cùm[3] anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilem, cum cerebro, veluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus connecti ait, id quod in obstructionibus fieri constat. Quum verò temperamentum mutando ei, vt similari, nocet, ad mentem eam repere dicit.[4] Verùm hoc, quod medici dereliquerunt definire in primis necessarium esse videtur. Nempe, vt in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, vt in morbo regio, &[5] elephante vocato, & aqua intercutem, & malo habitu, qui à Græcis cachexia dicitur, insuper in his qui ab hepate, atque splene pendent, colorum vitiis: interdum verò vnius dumtaxat partis, quæ videlicet aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorem suscipit, temperies[6] permutatur: ita etiam cerebro accidit vt nonnunquam vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob commune vitium, ipsum quoque lædatur: nonnunquam verò reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteratur. idque bifariam fit. Aut enim aliunde in ipsum derivatur, aut in ipsomet melancholicus humor[7] genitus est, quum videlicet internus calor aut[8] flauam bilem, aut crassum atrumque sanguinem superassauit. At hæc[9] distinctio non parum habet in curatione momentum, siquidem vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à vena sectione incipere oportet. Vbi verò solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam[10] causam sanguis mitti possit.

SEPARAT melancholiam ab epilepsia.

1. *vulgaribus*] habetur 6. Epid. sect. 8. comm. 55. apud Alexandrinum verò est 49. exponit Galenus: Si melancholia officit corpori. i. compositioni quæ in corpore intelligitur, nempe vẽtrium obstructione, epilepsia sequitur: si animæ. id est, temperaturæ quæ in cerebri substãtia cõsideratur & quæritur, morbus nascitur melancholiæ, vel dementiæ: & quod scribitur libro De morbo sacro, familiarium ignorantia. Cùm igitur Epilepsia ab vtroque homore nascatur, ab vtro frequentius periculosiúsque? Auicenna cum vulgo frequentiorem autumat pituitosam. Verùm libro Epid. sexto, melancholicis morbis annumerat: & lib. Aphorismorum tertio, inter autumnales numerat non hyemales: & libro iterum sexto, melancholicum vocat. Adde quod si occasio concussionum illarum cerebri sit, obstructio humoris durior & rebellior ex melancholia nascitur: si ex qualitatis molestia, multò est in melancholia deterior: quare vt detur pueriles morbos & qui cerebro eueniunt magna ex parte pituitosos esse magis quàm melancholicos; certè de Epilepsia inferri non potest, propterea quòd pueris & cerebro eueniat à pituita prodire. Et de frequentia quidem ita ambigi potest. Nam si de discrimine agitur, pituita copiosior est, melancholia crassior: vt variis incõmodis æqua vtriusque malicia æstimari queat. sed est melancholica cerebro improportionalis: ideò deterior. Accedit quod in morbis natura longis, melancholia valdè trahens & tardissimè coctilis longitudinem auget, non leui Epileptici damno. ita fit vt melancholica deterior censeatur.

Epilepsia num melancholica. *Aph.* 22. *Aph.* 56.

2. *paulò post*] nempe apoplexiam.

3. *anima*] Num anima sit à temperamento & vltra temperamentum seiuncta, forma, nobis in dubium non trahitur, Galeno trahebatur. Et quidem multi Græcorum cùm Aristotelem audiunt ostendentem contra nonnullos animam nõ esse qualitatum harmoniam, vel temperamentum; Galenum citant, quasi eius sententiæ astipulatorem; qui multum & sæpe in eo luto hæsitauit, nec tamen certi quicquam de ea re definire ausus est. Nam (quod Auerrois ait) intellexit materiam qualitatibus primi substerni ad elementi generationem: rursum quatuor elementa materiam esse & essentiam similaris membri ossis & carnis: ipsa rursum similaria materiæ vicem obtinere toti organo: nec verò organum in opus abire nisi temperamento, quod vocant à dominante innatum calorem, seu forma quadã ducatur, quo loco cõsiderationẽ formarum sistũt, nihil de vlteriore anima

1. *Anim* 4. 2. *Collect.* 7.

forma ſpeculantes, cùm materię inſtar temperamentum ipſum organi ſubſtet. nec in eo, qui medicè agunt, condemnationem merentur: nam vt acute ſcribit lib. De ſubſtantia facult. natural. nihil tractationis medicæ intereſt, ſit ne functionum opifex temperamentum, an ſuperior forma animæ temperamento impetans. Cùm enim ea forma nec ſeruari poſſit præſens, nec reſtitui abſens, ſed ſolum temperamentum; fruſtra diſquiretur ab artifice quod cognitum artificis operam non requirit: vt mirari iubeat doctiſſimos quoſdam ſcriptores, qui ex Galeno formas ſubſtantiales præter temperamentum rebus naturalibus concedunt, quas Galenus etiam animalibus non tribuit. Philoſophi (ait Auerrois) ex operibus agentis naturam colligentes animam tribuunt animalibus omnibus: imo & ſtirpibus, quoniam nobilia illa augmẽti, generationis, & formationis opera magis adhuc ſentiendi, mouẽdi, elementalium qualitatum vim & dignitatem multis numeris anteeunt.

[Cap. 1.] [Colliget.]

[2. Tard. vltim.] 4. *verùm hoc*] tranſit ad melancholiam, duas priores eius differentias tractans.

5. *elephante*] Elephantiaſis dicitur ob ſimilitudinem in magnitudine & inæqualitate membrorum: & Leoninus, quia inſuperabilis: & Satyriaſis, ob turpitudinẽ Areteo; vulgo morbus S. Lazari.

6. *permutatur*) vt in cruris heriſipelate, vel mamillę cancro. comparat autem Galenus internas intemperies externis ceu manifeſtioribus. nam ſicut in cute nonnunquam vniuerſa eodem occupatur vel intemperamento vel colore; nonnunquam vna tantum pars: ita interius accidit vitiis, vt caput vel ſolum afficiatur, vel cum toto. Intelligendum eſt autem vnum in toto temperamentum cachectici vel arquati, quoniam partibus euidenter, & quod ſenſu dignoſci queat, non variat: non quaſi verè ſit æquale, eſſet enim incurabile, aut difficillimè, nec vacuatione bene haberet. Ideò autem manifeſtis affectibus confirmat rẽ ratione exploratã, quia & Hippocrates ita ſolitus eſt facere.

[2. Natura. 1.] 7. *genitus eſt*) ita præter naturam etiam extra iecur humores creantur.

[Lib. de atra bile. 3.] [6. Aph. 53.] [2. natu. vltim.] [3. Aph. 22.] [6. Epid. Sec. 5. 25.] [1. Prorrh. Sec. 2. 13.] [2. Diff. feb. 9.] 8. *flauam*) duas agnoſcit ſolum atræ materias Galenus, vbi in eum ſermonem incidit, flauam & melancholicum ſuccum, quem vocat etiam fecem ſanguinis. quod ſi aliquando memorat craſſum ſanguinem; non ſanguinis nomine facit, ſed contentæ fecis craſſitieique. Niſi enim ita intelligeret; non ſine culpa omitteret hoc in loco melancholiam: & quod 6. Epid. ſcribitur, ſimiliter biliosum & ſanguineum corpus fit melancholicum, ſi expurgationes non habet: interpretatur Alexandrinus melancholico ſanguine refertum. & in Prorrhetico præruhrum melancholiæ appoſitum eſt. Fit enim vt vſtus ſanguis prærubeſcat euadat, & vertatur in eam, quæ non propriè atra eſt (ita enim legimus libro De febr. different.) ita fit vt duæ tantum ſint ſine medio atrę materiæ, ſanguis enim melancholiæ interuentu, pituita dum coctione tranſit in ſanguinem, & à ſanguine commigrat in melancholiam proximam atræ materiam: aduſtam autem pituitam creare melancholica vitia, vt Elephantiaſim, certum eſt; migrare in veram melancholiam, incertum. Cùm ſæpe viſatur ſalſa pituita alba, & ex pectore glutinoſa candens expuatur; ſic Galenum recipimus duas tantum materias aſſerentem, nec ab Auicenna diſcedimus quatuor affirmante. Nec verò hoc ex loco, (quod quidam putant) colligi poteſt, pituitam non tranſire in melancholiam; dum inquit Epilepſiam pituitoſam non mutari in melancholiæ morbum: nam licet in capite caloris defectu non mutetur; alibi aduri, & migrare in alteram naturam, nihil prohibet.

[1. præſ. 46.]

9. *diſtinctio*) duæ hæ ſpecies vulgo referuntur, altera propria cerebri; altera totius conſenſu: cùm veriùs vna ſit ſolius capitis propria; altera & capitis & totius.

[4. San. 8.] 10. *cauſam*) oſtenſum eſt enim in cacochymia cum præſentia copioſi ſanguinis vtiliter mitti ſanguinem poſſe.

Vtrùm verò melancholicus ſanguis vniuerſum corpus, an ſolum cerebrum occupet, ita diſcernendum eſt. In primis vniuerſi corporis habitum, qualis ſit, conſideres, velim: meminerisque quod molles, &[1] candidi, & obeſi nequaquam humorem habent melancholicum. Macri verò, & nigri, & hirſuti, & quibus lata ſunt venæ, aptiſſimi ſunt, vt huiuſmodi in ipſis humor cumuletur: ſitque interdum vt præ rubro colore homines affatim in melancholicam temperiem decidant, atque poſt hos flaui, idque maximè quando & vigiliis, & multis laboribus, & ſolicitudine, & tenui victu fuerint educati.[2] Quibus hæ quoque notæ conueniunt, an[3] hæmorrhois aliqua reſtricta ſit aut alia quæpiam conſueta ſanguinis vacuatio, aut mulierum menſtrua. Inſuper quibus cibis quis ſuerit vſus, vtrum iis qui ſuapte natura melãcholicum ſanguinem pariunt, an è diuerſo. Porrò qui melancholicum ſanguinem efficiunt, hi ferè ſunt: caprina bubuláque caro, magiſque hircina & taurina, ſed maximè aſinorum camelorúmque carnes. nam & his nonnulli veſcuntur: item vulpina caninaque carnes: atque magnam in huiuſmodi ſanguinis generatione vim obtinet ex[4] lepore cibus, ſed multò magis ex apris: ac limaces quoque melancholicum ſanguinem pariunt, ſi frequẽs ſit eorum vſus: præterea omnes terrenorum animalium carnes ſale conditæ: aquatilium quoque carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atque cetaceorũ omniũ. Ex oleribus autẽ, braſſica ferè ſola huiuſmodi ſanguinẽ gignere cõſueuit, quemadmodũ & arborũ germina, vbi vel muria, vel oxyhalme cõdiuntur; præcipuè lentiſci, terebinthi, rubi, canis rubi: leguminum verò, omnium maximè lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox panis furfuraceus, & qui ex tipha atque vitiatis ſeminibus factus eſt, quorum apud quaſdam nationes vſus loco frumẽti habetur. Verùm de iis in primo libro De ciborũ facultatibus iã dictũ eſt.[6] Præterea vina craſſa nigráque epotiſſima ſunt, vt ex ipſis melancholicus humor fiat, præſertim ſiquis abundè ipſa ingerẽs, oblata occaſione in multo corpus calere contineat. Vetus denique caſeus, vbi forte fortuna in corpore fuerit ſupercalefactus, facilè huiuſcemodi parit humorem. Igitur, ſi quis, antequàm in morbũ inciderit, huiuſmodi victus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturam. Si verò boni ſucci cibis vſus fuerit, conſiderare oportet exercitationes ipſius, mæſtitiam, vigilias ſolicitudines. Sunt etiam nonnulli qui per[5] febriles (vt dictum eſt)

Eium est) morbos melancholicum humorem contraxerunt. Atque ad efficaciorem notitiam non parũ confert anni tempus, ac præterita præsensque cõstitutio, item regio ac laborantis ætas. His itaque omnibus præmeditatis, quum speraueris in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorem habeas notitiam, cubiti venam seca, præcipuéque mediam: quoniam communis est & ei, quæ humeralis nominatur; & ei, quæ per axillam ad manum fertur. Quòd si tam ⁶ fluens sanguis non videatur melancholicus, statim supprimatur. Si vero talis appareat, vacua, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse videbitur.

SEPARAT inuicem duas melancholiæ species, notis quinque: prima ex habitu corporis: secunda, ex retenta solitá vacuatione: tertia, ex alimentis prægressis: quarta, ex reliquo victu melancholico: quinta, ex cura tentante.

1. *candidi*] licet enim libro de temperamentis ostensum sit candidos ab ortu aceruare melancholiam, pauca est, si conferatur ad nigros hirsutos, quibus accessit caloris occasio, mollicies verò & obesitas ad humiditatem referuntur, quæ ariditati melancholicæ aduersatur. [Lib. 2. vltim.]

2. *educat.*) est ergo ordo melancholiam aceruãtium hominum aptissimi nigri: si enim accedat assatio, promptissimè implentur, deinde impensè rubri paulò tardius, in quibus vultus mæstitia trãsitum indicat; in Prorhetico. [1. Pror. Sec. 2. 14.] Flauus nisi longo tẽpore exiccantibus vtatur, melancholicus non euadit. cũque quatuor quæsiti habitus indicia docuerit Galenus, nullũ eorũ habitui ab ortu frigido siccóque conuenit; [Tech. 59.] est enim naturalis illa tẽperatura alba, modicè pinguis, angustis vasis, glabra; cùm præsens sit nigra, gracilis, latis vasis, hirsuta, videlicet quoniam exustio calidi sicciq́ue tẽperamenti, vbi traxit, vniuersam semel massam in cinerẽ vertit, cum prius illud frigidum siccumq́ue parùm sanguinis & pto ratione, succi conficiat melancholici. Nec verò solùm in corporis habitu calidus siccusq́ue augendæ melancholiæ omnium maximè est obnoxius, sed & alimenta similiter temperata: siquidẽ hic ex hircina taurináqoe plusquàm ex caprina & vaccina augeri ait; & cùm numeret caseum & vinum nigrum, multa terrea prætermittit, glãdes, lupinos, castaneas, quoniam ex terreis plus secedit in intestina stercoris, minus ob caloris inopiam in hepar melancholiæ; vnde intelligitur primò cùm quidam à nobis rogant, fiat ne plus melancholiæ ex lepore & melongena calidis, an ex vaccina frigida; [Melancholiæ appositi.] non esse soluendum (quod molti faciunt) plus crassi sanguinis ex vaccina oriri, minus tamen separatæ à reliquis melancholiæ quàm à calidis edulijs, propter caloris attenuãtis & secernentis inopiam. Si enim vaccina copiosiorem crassum sanguinem melancholicumq́ue gigneret leporina, vires haberet ad melancholiam ciendam leporina superiores; quod Galenus cum experimento inficiatur. Colligitur etiam Auicennam dum modò tribuit melancholiæ generationem moderato, modò immodico calori, [1. De humoribus.] in hunc sensum audiendum; vt naturalis melancholiæ, quæ sanguinis proportione accrescit, generationem temperato hepatis calori tribuat; copiæ autem melancholiæ accumulandæ, simpliciter præficit exuperantem caliditatem. Apparet item conuenire hunc locum, cum Aretæo & Aëtio, quorum sententia, prompti sunt homines, natura mœsti, cogitabundi, abhorrentes à ludicris; & rursum hilares qui puerilibus & iocosis oblectantur, cachinnãtes, irrisores; sunt enim priores nigri hirsutique; posteriores prærubri. Maior est in interpretando Hippocrate difficultas, [2. Epid. Sec. 5. 6.] is enim melancholicam naturam describens habet, balbi, iracundi, oculis non nictantes, celeri lingua præditi: addit Aëtius, crassis etiam labris. [Cap. 9.] quæ verba in hunc sensom interpretes traxere. proni sunt homines cordis quidem calidi, cerebri autem humidi, nam vt iracundia calidi cordis proprium indicium est, ita balbuties humidi cerebri Aphorismo illo; balbi alui profluuio maximè capiuntur: [6. Aphor. 32.] pergunt confirmare ratione. nam exustus à calido corde humor, cerebro ex humiditate molli ita affigitur vt dilui nequeat. Sed tantorom virorum Auicennæ & Rasij ita interpretantium recipienda non est sententia. [Aui. 3. 3. Ras. 1. cont.] Nec enim conuenit vt humidum cerebrum siccissimo morbo obnoxium esse credatur; nec est Hippocraticum humorum adustorum originem cordi non iecori adscribere, nec conuenit balbutiei ab humido cerebro progenitæ vt celeri lingua præditos faciat, & calui sicciratis incremento. Ergo balbuties, tradente Galeno in enarratione Aphorismi, balbi alui profluuio plurimum capiuntur, prodit à linguæ breuitate, quæ anteriores dentes premere non potest ad prolationem r. post t. vnde græcis vitium, traulisis dictum est: nonnunquam ex linguæ ariditate, quod iis euenit quibus longa oratione lingua exaruit, vt tendi nequeat. Frequẽtior euentus symptomatis est, ex largo cerebri humore: eo enim omine & infantes & ebrij balbutiunt. [Sec. 2. 78.] iis Galeni causis quarta adijcienda ex primo Epidem. est, quo in loco blæsi inter frigidas naturas cõputantur, quoniam imbecillitas caloris musculos linguæ formantis vim premendi linguæ roburque tribuere non potuit. Nec verò prætermittenda quinta est nõ infrequentior reliquis, caloris, & magis in capite augmentum, de quibus est apud Aristotelem problema: cur adusti melãcholici balbutiant. [11. probl. 38.] Et solutio: quoniã præ velocitate imaginandi lingua concepta assequi neqoeunt, qoare præpediuntur in loquendo. [Cap. 9.] Aëtius verò ait: quoniam flatus velociter impellit linguam, sicut & ad venerẽ, & appetitus quosuis immodicè feruntur; abundat enim flatibus melancholia. Ex quinque itaque balbutiei causis, breuitate linguæ, siccitate, humiditate, frigore, calore, & flatu, melancholicorum balbuties ad postremam referẽda magis est: sicut caluities & oculorũ immobilitas, quod Hippocrates vocat non nictare, & Auicenna perperam transcribit plurimũ mouere, ad siccitatem: labrorum crassities ad crassi suanguinis redundantiam à natura ad extremas partes transmissam.

3. *hæmorrhois*] retentionem mensalem, aut hæmorrhoicam habet indicium melancholiæ in toto auctæ, quoniam copiam melancholici sanguinis verisimilius est replere totum quàm partem.

3. Aliment. 2. Part. hom 4.

4. *lepore*] cui magnam vim in augenda tribuit melancholia. Neque obstat quod sanguine pollet tenuissimo probissimóque, neque enim consentiunt perpetuo cum sanguine membra: quod nuper in temperatura frigida sicca membrorum mõstratum est: & vaccinæ ius pinguissimum est suauissimumque, caro arida. Sic lac vaccinum butyro abundat contra carnis naturã: & iuxta ossa caro dulcior est suauiorque: quoniam quæ ex toto abscinduntur, totius naturam repræsentaur: quæ verò purgatione quadam abscedunt, magis aduersantur quàm conueniant. Quòd si libro De attenuante victu ad diuturnos affectus recipit, pituitosi subaudiendi sunt, qui siccari indigent; non melancholici: quia lepore offenduntur eximiè, nec parùm artificio permixtorum aromatum vis melancholica augetur & crescit. De typha & lentibus lib. acutor. primo disputatum est. legumina verò flatu abundare & melancholica esse, ratio monstrat. cum enim folia plantarum primo vere ex nuper madente terra prodeant, aquea sunt: flores, anni progressu aqua iam caloris vi in flatum versa, aerij: postrema semina fructus, legumina melancholica & terrena sunt; ex materia quidem, quia per æstatem exusta iam arefactáque terra prodierunt; ex fine verò, quòd natura generis propagandi curam gerens semina committit duris valuulis thecisque, intra quas vim seminalem recondit: vt intelligatur corruptus locus apud Auerroum, vbi legitur olera à tota substantia ad melancholiam inclinare; cum legi debeat ad crudos aqueosque succos. Inter olera enim (si Galeno credimus) sola brassica melancholica est: poterat autem annumerare cinaram, quam hoc nomine condemnat libro alimentorum primo, &, si innotuisset, melongenam: eximiè enim melancholica est, nisi carnis pingui & multa suauitate (quod Auerrous sperat) emendetur.

5 Collect. 41.

Citato. Lib. 2. 28.

5. *febriles*) memorandum indicium auctæ melancholiæ, febres diuturnæ. vnde est illud Aetij, vt inter exigentia corpora melanogogo conualescentes numerentur.

6. *fluens*] duplicem contradictionem patitur hic locus. priorem quòd sanguis etiã tenuis fluens non est confestim supprimendus: siquidem (dicente Auicenna) nonnunquam post vncias duas tenuis, sequitur atrabilarius. posteriorem, quod Mesues in maniaco venam secando basilicam eligit, non communem. Ex quibus primùm commode adiectum ab Auicenna est, vt intelligãt omnes non contemnenda incrementa attẽtiõ hanc Arabibus debere. alterum quia in mania agit, cum Galeno non pugnat. vt enim in melancholia quæ in sinistro copiosior est commodius secatur sinistra communis, ita in mania vitio bilis calore hepatis auctæ, exustæque sæpe commodius secabitur dextra basilica. nam vt scopus affecti capitis ducit ad communem vel humerariã; ita origo affectus in mania magis cogit ad iecoris venam secandam.

EST præterea tertium [1] melancholiæ genus, morbi comitialis exemplo, cùm ortum a ventriculo habuerit: soléntque medicorum aliqui hanc dispositionem hypochondriacum flatuosumque morbum nominare. Verùm satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ a [2] Diocle præscripta sunt illi assidere, in libro, cui titulus est, Affectio, causa, curatio. In quo Diocles ad verbum ita scripsit. porrò alius oritur à ventriculo morbus, qui supra propositis non dissimilis est, nominaturque ab aliis melancholicus, ab aliis flatuosus: quem sumpto cibo maxime coctu difficili & [3] caustico, sputum humidum, idémque multum comitatur: item ructus acidus, flatus, æstus in hypochondrijs, fluctuatio non statim, sed quum retinuerint, interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum vsque procedunt. concoctis deinde cibis quiescunt, mox aliis ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam a cœna molestant, atque euomũt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida; adeo vt dentes torpedine afficiantur. Atque hæc à plurima ab ineunte statim ætate eueniunt. Vtcunque tamen accideriut, omnibus in tẽpus producuntur. His præscriptis Diocles mox causam subiungens, ita scribit. Cæterùm flatuosas vocatas suspicandũ est plus caloris, quam decet, habere in his venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinémque in ipsis crassiorem factum. Quippe constat has venas esse obstructas, vel hoc argumẽto, quod alimentũ corpori non distribuitur, sed in ventriculo manet incoctũ, cùm ipsum meatus prius susciperẽt, magnámque ipsius partẽ in imum ventrem excernant, tum quòd postero die vomitu reijciatur, vt pote nõ digestis per corpus cibis: sed quod calor id quod secundum naturã est, excedat, facillimè intelliges tum ab æstu, qui ipsis accidit, tũ ab his quæ ingeruntur: siquidem iuuari videntur à refrigerãtibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereque solent. Deinde alia quoq; Diocles iã propositis in hoc sermone addidit: Aiunt autẽ nonnulli os ventriculi, quod intestinis cõtinuatur, in huiusmodi passionibus inflammari, ac ob inflammationẽ ipsam & obstrui, & prohibere, ne alimẽta statuto tẽpore ad intestinũ descendãt. Quamobrẽ diutius quam decet, in ventriculo manentia & tumores, & æstus, atque reliqua quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt quæ Diocles quidẽ literis prodidit; Verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus accidentia silentio præterijt, quæ videlicet & melancholiam, & flatuosam hypochondriacámque affectionem, tãquam charactere quodã designant [3] atque omisit (vt puto) huiuscemodi accidentia, eo quòd ex morbi ipsius nomine manifestè declarantur. Etenim ab [4] Hippocrate didicimus, si metus & [5] mæstitia longo tẽpore tenent, melancholicus est huiuscemodi affectus. verùm haud absurda quæstio est, quare Diocles cùm causas aliorũ accidentiũ redderet, quã ob causam mẽs læditur, non scripsit: siue enim venarum quæ ventriculo contigua sunt, calor exuperat, siue partes, quæ iuxta portam (Græci pyloron vocant) sunt, inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitentur accidentia, derelictum est. Etenim quod venter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde ructando, ipsum leuetur, ac præterea, quæ dicta sunt, vomitione quoque iuuetur, vel nihil dicente Diocle, manifestum est. At propria melancholiæ accidentia simul cũ dicta ventriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit. Id itaque addere, ac simul qualis sit, in huiuscemodi affectibus ventriculi dispositio manifesta interpretatione enarrare aggredia-

aggredimur. [6] *Atque videtur quidem in ipso* [7] *inflammatio esse. Sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & magis melancholicus: Itaque, quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu, aut crassis quoque vaporibus similia, vt in suffusione accidentia cōtingunt: eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa fumosáque, melancholica eueniunt in mente accidentia. Quin etiam quàm frequentissimè videmus flaua in ventriculo bile contenta caput dolore affici mox ea per vomitum eiecta, illico dolorem mitigari. Atque huiusmodi dolorum genera mordendo exedendóque infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum inclinatione in somnū molestare videntur. Atque inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidentia, verùm etiam morbum comitialem capiti à ventriculo procedere. Igitur, vt melancholicos timor nunquā deserit, ita præter naturam eis per imaginationem visa, non semper eodem genere continentur.* [9] *Siquidem alius testam se factum putauit, atque ideirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarū ante cātum, sic ille brachiorum plausu, latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timēs, ne Atlas qui mundum sustinere dicitur grauatus sub tanto onere ipsum à se excuteret, atque ipse cum illo collideretur, ac nos quoque cum ipso periremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum visa. Differunt autem inter se, melancholici: nā omnes timent, mærent, vitam damnant, odio habēt homines. sed nō omnes mori cupiūt. Etenim hoc ipsum nonnullis melancholiæ caput est, quòd mortem pertimescūt. Quosdā etiam alieno admodum atque extraneo videbis animo, vtpote qui simul & mortē metuant, & tamen mortē sibi consciscant. Proinde rectè videtur Hippoc. omnia ipsorum symptomata in duo hæc coegisse, metum & mæstitiam. Mæstitia nimirum eos inducit, vt odio prosequātur omnes, quotquot viderint, nunquā non tristitiam præ se ferentes, ac terrentur, vt in tenebris profundis pueri, atque ex adultis indocti. Sanè, quemadmodum externa tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducūt, nisi vel audaces admodū, vel docti fuerint: sic atræ bilis color mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum medicis, tum philosophis in cōfesso est, & humores, & omnino corporis temperaturam animæ actiones alterare: id quod nos quoque vnico commentario docuimus, quo demonstratum est, quod animæ potentia corporis temperaturam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorātes, in quorum numero & Erasistratus est, ne scribere quidem de melācholia quicquam ausi sunt. Neque indignum est, admirari, tum communes hominū sententias, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignorantiam præterierunt.* [10] *Igitur ab omnibus affectus ipse melācholia vocitatur, indicante nomine humorem, qui ipsius causa est: cúmque circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsísque auctis melancholica sequatur affectio; deinde aluus deiectione, & vomitu, & proba cōcoctione, ructibúsque leuentur ii, qui laborat hypochondriacum flatuosumque morbū ipsum nominabimus. Accidentia verò ipsius dicemus, & mæstitiam, & metum. Cùm autem propria melācholia accidentia magna videātur, circa ventriculum verò aut nulla, aut parua admodum sunt, haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Cæterum quibus signis discernatur, vtrùm in solo cerebro, an in vniuerso corpore huiuscemodi humor contineatur, paulo antè dictum est.* [11] *Interim monēdi sunt mihi amici, qui me curantem viderunt frequentibus balneis, victúque humido boníque succi, nullo alio adhibito præsidio, huiusmodi me morbum curasse, vbi nōdum ob longum temporis tractum nocuus humor multum vacuationi resisteret: cùm enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. fit autem huiusmodi melancholiæ species affectio prius calidis dispositionibus cerebro aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide; interdum verò à solicitudine, mæsticia, cum vigiliis. Verùm satis fuerit hæc de melancholia dixisse.*

TRANSIT ad hypochondriacam melancholiam, prius recensens Dioclis sententiam, deinde interponens suam.

1. *melancholiæ*] ferè iungitur vulgo melancholiæ affinis morbus maniæ, vitio bilis in cerebro abundantis. Areteus definit melancholiam animi angorem in vna cogitatione defixū atque inhærentem sine febre, demum furoris vel maniæ initium: vt sit melancholia rationis in vna aliqua re lapsus constante in reliquis indicio: mania aut furor, integra desipientia: habet autem appellationem, ait Galenus, melancholia à causa putata melancholici humoris. epilepsia autem quia corripit principes facultates, & sacer quia magnus, aut ex aduerso quia flagitiosis proprius, Herculeus à robore, mater puerorum aut puerilis à frequentia, maximè cum dentes nascuntur, ait Aurel. ratio cur comitialis dicatur, caducus, & lunaticus, aperta est. 1. Ther. 2. 6. Epid. 5.

2. *caustico*) valde calente.

3. *retinuerint*) diu in ventriculo manserint.

4. *Hyppocrate*] sexto aphor. 23. videlicet explicante Galeno, si citra occasionem manifestam timor eueniat & mæstitia, melācholiam indicat, aut si ex occasione diutius quàm pro causæ ratione durauerint. Cur verò melancholia cerebri timere faciat, nō placet Auerroo Galeni causa. Color, inquit, nō est qualitas actiua quæ mutare possit animæ functiones: deinde mores corporis sequuntur temperamenta authore Galeno ipso, non colores humorū. quid quòd tenebræ ne in visum quidem imprimunt, vt quæ priuationes sint; nec sentiri actu possint, multò minùs interiore sensu, quo ne colores ipsi percipiantur. Quod si melancholia obductis tenebris contristat, par est sanguinem communicato fulgore lætitiæ authorem esse; quod nec sensit quisquam, nec dixit. Quidam non ferentes rationum vim, Galenum purgant, quasi senserit tenebras melancholicas indicare temperamentum melancholiæ tristitiæ inducēdæ appositum esse, non ipsas tenebras tristitiam efficere: sed non patiuntur verba Galeni, ideirco affirmantis timere melancholicos, quia tenebris similiter infantibus terrentur: terrentur autem infantes propter tenebras, non propter aliud quod tenebris si-

3. Collect. 40.

Tristitiæ melancholicorum causa.

gnificatur. Verius ita pro Galeno dicendum esse videtur. Temperamenti nomine Galenus naturam omnem similarem complectitur, quæcunque ex elementorum mixtione, & concetu similaribus rebus inest; nō modò submissione illa & refractione qualitatum primarum; sed & quicquid ad illa sequitur densitatis, raritatis, splendoris, obscuritatis. Argumento est quòd opacitatem corneæ morbum temperamenti compellat, quoniā perspicuitas ex elementorum mixtione corneæ inest: & hic ideò ait colorem melancholiæ mores mutare, quoniam ostensum est mores animi temperamentum sequi, quasi color humoris temperamentum sit. Et quemadmodum multa similarium membrorum visum præstant functioni qualitate aliqua secunda magis quàm prima, vt cornea (de qua agebatur) magis perspicuitate visioni confert, quàm temperamento: ita humores sæpe in animum imprimunt, magis splendore aut obscuritate, sanguis lætitiam, melancholia mæstitiam; quàm primis qualitatibus: dum enim animalis spiritus simul cum cerebri substantia nigredine inficitur; fit vt quamcūque externam speciem horride recipiat, & cum mœrore, non secus quam si triste esset quod recipitur: in quem sensum & Galenus excusationem habet, & Auerrous rationum suarum solutionem.

Hippoc. 6. Aph. 13. Trallianus de melanch. Aetius. Num mœror in sanguinea melāchólia.

5. *mæstitia*] si sunt delitiæ quædam cum risu, & melancholiæ etiam Democritico, apud Hippocratem, Aetium, Trallianum, quomodo constabit perpetua cum melāchólia mæstitia? Neque enim audiendi sunt qui horum risum nō verum esse fingunt. vt enim falsus risus est oris gesticulatio contracta sine interiore lætitia & animi intēsione, qualis visitur in multis Epilepticis, & iis qui sardoniam herbam sumpserunt, & quibusdam morientium: ita verus est illa oris effigies, cum interna animi lætitia. eam adesse multis melancholicorum manifestò indicant, tripudia, cantus, ioci, quibus crebrò abundant. Rectius omni melancholiæ propter relatam tenebrarum occasionem mæstitiam adiungemus; sed vbi permiscetur sanguis, quod Auicenna ait, tristitia vehemens non est: & Trallianus, si sanguineo accesserit mœror quispiam magnus, oritur sanguinea melancholia, ex quibus intelligitur eam melancholiam, vt non absoluitur a communi melancholiæ mœrore, ita simul per interualla temporum edere lætitiæ signa, sanguinei humoris germina. Sed cur magis cantant & saliunt, quàm dum sani omnino sanguine abundabant? Siue quia ratione orbantur affectibus humorum tenitente: siue quia dum sanguis vritur multò quam antè magis splendet, vnde animo spes, vigor, & alacritas oriuntur.

6. *atque*) Aggreditur à posteriore, morbi. sc. essentia, ceu vtili ad solutionem prioris problematis de timore & mæstitia.

Inflāmatio Galeno.

7. *inflammatio*] hoc nomine non modò significatur Galeno sanguinis immoderantia in inanem locum collecta; sed quæuis excedens etiam in paruis membri vasis. Intelligitur enim experimento hypochondriacos (quod scribit Auicenna) non habere consistentē & factam inflammationem calidam, cùm febri non laborent, nec frigidam semper, sed in naturalium aliquo contentum humorem, & per vasa sparsum crassum atrúmque & adustum. Intelligitur & dissectione pleuriticorum, in quorum paucis tumens conspicitur pleura; & in diaria ex cruditate habet Galenus (si ventriculus vritur ita vt affectus quidam phlegmones similis in eo cōsistere videatur.) Cur ergo inflammata membra in acorem vitiant alimenta, quoniam contenta melāchólia acida est, adde quod melancholia ipsa frigidarum partium mole abundat.

8. Ther. 5.

8. *itaque*) causa symptomatum melancholicorum.

9. *siquidem*] communium illorum symptomatum timoris & mæstitiæ causa inquiritur, imaginationum particulariū intra eandem melancholiæ speciem, non magis agnosci ratio potest, quam quod quidā ex caseo syncopen patiuntur, alius ex cucumeribus bene habeat. Sunt tamen non paucæ phantasiæ quæ ex humoris aut vaporis qualitate originem trahunt: vt quod opinetur quis se figulinum vas esse ex melancholiæ siccitate per corpus sparsa: quod alius se fingat tympanum corio tectum ex cutis ariditate. Nam vbi cessat rationis operatio, indicat anima percepta intra corpus maiora veris. fortè etiam imaginationis occasio fuit, species, quæ delirantis aut primùm, aut maximè imaginationi impressa est. Num verò spiritalis substantia nonnunquam melāchóliam creet, dubitauit Auicenna, nec credit interesse medici discurere; quoniam etiam spiritus intercessu melancholici intemperamenti (quod solum à medico abigendum est) hominem dementant. Sed oportet etiam spiritibus spiritalia medicamenta comparare, neq solam habere effecti rationem, nisi etiam primarium illud agens expungatur. Certum est autem nonnunquam & epilepticarum conuulsionum, & melancholiæ dæmonem esse authorem: nam præter frequentia experimenta, quosdam vidit Aretæus poetas, astronomos, philosophos, mechanicos per accessionem, qui nunquam fuerant edocti: & quidam desipiunt loco aliquo, alibi sana mente.

Trallianus. Aetius lib. 6. 9. Imaginationum causæ.

10. *igitur*) Explicatis duobus à Galeno propositis quæstionibus, separat tres melancholiæ species inter se signis.

Paulus li. 3. 14. Aetius lib. 6. 10.

11. *interim*] longè à libri scopo interponit dogma propter vtilitatem. quòd autem refert curasse se insipientes melancholicos citra medicamenta solo victu humido, Paulus cum Aetio de ea quæ crebro propria est interpretantur. Ex quo conuincitur errati vulgaris consuetudo exiccantium tales pilulis & purgantibus medicamentis initio morbi, ex quibus magis efferantur. Memorandum item vt in melancholia per proprietatem exigua ventriculi symptomata cocant nonnūquam, propter ventriculi sympathian.

CAP. VII.

ATQVE de morbo comitiali deinceps dicendum est, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affecto, interdum alijs consentiente cerebro euenire solet. vt enim tria melancholiæ genera, ita hunc quoque morbum

morbum tribus contentum differentiis, omnes ferè medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quòd cerebrũ afficitur, vel consistens in ipso affectu, id quod pluribus epilepticis accidit; aut à ventriculi ore (quod stomachum vocare solent medici) ad cerebrum per consensum ascendente: Atque hoc genus proportione respondet accidentibus, quæ oculis à stomacho adueniunt, velut in suffusionibus. Fit etiam sed rarò tertia morbi comitialis species. (Nec[1] refert, siue genus, siue differentiã nominaueris) cùm à parte aliqua, cui id fortè fortuna accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit. Hoc genus primùm vidi in puero, qui decimum tertium ætatis annum agebat, cum equidem adolescens etiã dum cum optimis eius tempestatis medicis conuenissem ad ipsius curationem: audiui tum narrante puero, dispositionem ipsam ex tibia initium capere, mox illinc rectà ascendere per femur, & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret, quod cùm primum tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autẽ medicis, quale esset id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod respõderet. Alius deinde adolescens compos mẽtis (quippe qui satis poterat & sentire, quod fiebat, & alteri enarrare) dicebat veluti frigidam quandã auram esse id, quod ascendebat. vnde ex duobus alterum Pelopi præceptori placuit, aut quòd qualitas quædam alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quædam substantia transmitteretur. Neque mirandum esse dicebat validam vim esse humori, qui in affecta parte præter naturam genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarũ venenis inest. Quis enim crederet vel à Scorpionibus infixo aculeo, vel a[2] phalangiorum ictibus totum corpus ingenti & inusitata mutatione affici, nisi sæpenumerò id accidere videret, præsertim minimam quandam substantiam feris in ipsum demittentibus. Quum itaque phalangium aliquem momordit, quamuis paruum sit animal, existimare tamen debemus venenum ex ipsius ore immorsum corpus descendisse. Porrò[3] marinæ turturis quemadmodum & terreni scorpionis aculeus, in partem extremam acutissimam illam quidem finitur, vbi nullũ foramen est, per quod venenũ diffundi possit, necesse tamen est, vt excogitemus[4] substantiam quandã esse aut spiritalem, aut humidã, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima est: etenim cùm nuper ictus quidã esset à scorpione, videor mihi videre (inquit) quod grandine percussus sim, erátque omnino frigidus: sudore etiã frigido accedente, sed tandem debitis adhibitis remedijs non sine negocio seruatus est. Itaque Pelops, non impossibile est (inquit)[5] in corpore similem aliquam essentiam generari, non accedente causa extranea, quæ vbi neruosam aliquam partem occupauerit, per continuas partes vsque ad neruorum principiũ vim suam transmittit, siue id per alterationem (vt ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia, veluti aura ad ipsum elata. Sæpenumero enim infigente aculeum scorpione, aut in neruum, aut venam, aut arteriam, manifestè videmus percussos vehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem penetrando ad profundum vsque potest peruenire, phalangiorum verò paruorum morsus solam afficit superficiem: vnde constat interdum à sola cute veneni vim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & continua est & neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte per totam ipsam celeriter distributa fuerit veneni vis, eam inde eodem rursus contactu in singulas subiectarum ei partium recipi, mox ex illis in alias continuas, atque iterum ex his, quæ afficiuntur, in alias: quùmque ad dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. Ad hanc rem in primis conferunt vincula superioribus partibus iniecta: ab ijs enim præsentaneum præsidium spectatur. id quod in viperarum scorpionúmque ictibus, item aspidũ quoque (quod propter imminens subitariæ mortis periculum, magis incredibile est) expertus sum. Etenim quum Alexandriæ essem, rusticus quidam non lõgè ab vrbe in vno manus digitorũ ictus, eius radicẽ apud palmam validissimo vinculo ligauit, accurrénsque ad vrbem ad familiarẽ sibi medicum, totũ digitum ab ipsa dearticulatione, quæ ad post brachiale est, abscindẽdum præbuit, sperãs inde nihil se mali passurũ. Neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. similiter aliũ noui, qui epoto ex viperis medicamento, resciſſo prius digito, à periculo liberatus est. vidi præterea rusticum cuius totum digitum vipera momorderat, qui falce, quam tũc fortè habebat (erat enim vinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta vsitatis pharmacis in digito cicatrice nullo epoto medicamine sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus comitialis à tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis vacuato vniuerso corpore, medicamen ex thapsia, aut sinapi parti adhiberet, ligato in medio membro, supra eam videlicet partem quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto accessionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. verum hæc obiter atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere possit.[6] Superest, vt causam inuestigemus, quamobrem in huiusmodi per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones. Nam ne Pelops quidem vllam ad hanc rem attulit probabilem persuasionem. neque etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit consuetudo. Mihi verò per huiusmodi consensum videnti aliquando laborantem sine vehementi conuulsione concidere, simul quod per internalla breuibus quibusdam motibus quaterentur, probabile visum est, quemadmodum frequentissimè singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum quoque singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquando maiorem quantitatem ingessero. Id quod alijs quibusdam non paucis, quibus scilicet facilis erat oris ventriculi sensus, accidisse meminimus. Atqui iam supra memoratum est id non solùm Medicis, verùm etiam vniuersis hominibus stomachum appellari. Itaque cùm cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionem, veluti palpitando, per internalla concuti videbam. Proinde existimaui similem aliquem cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe, qui cùm à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur. Atque acrem quoque humorem non singultum modò, verùm etiam conuulsionem per vniuersum corpus efficere sæpenumerò consideramus: deinde vomitu sublato eo, quod

mordicabat, ilico quisscere [?]. *Quominus mirandum est, si neruorum principium huiuscemodi motu concutiatur, vt à se expellat quicquid fuerit id quod à parte primò affecta ad ipsum*[7] *effertur. Ad hunc modum reliqua quoque accidentia omnia quibus neruosum genus concutitur,*[8] *fieri putauerim. vbi verò*[9] *deperdito sensu quis conciderit non accidente motu, quo vel conuelli, vel palpitare videatur, id a vehementi frigore ortum trahere censeo: quo in genere lethargus quoque continetur. Apoplexia autem, quòd subitò eueniat, aut frigidum humorem, aut crassum, aut viscidum qui principaliores cerebri ventriculos affatim implet, nō totius substantiae*[10] *intemperiem causam esse manifestum est, veluti lethargi, phrenitidis, maniae, melancholiae, stultitiae, amissa memoriae, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porrò in omnibus huiuscemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinem, ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sanè quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accidente actione, quae à consilio procedat, nimirum cùm supini iaceant in cubili: ita in soporosis affectibus omnibus, quamuis neque sentiat corpus, neque moueatur; tamen sola spiratio, quae musculorum pectus mouentium munus est, saluatur. Cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilitam habemus scientiam, quemadmodum, quod musculis etiam omnibus motus principium ab innatis ipsis neruis accedit. Atqui ex Anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primatiuum sumere initium: neque simpliciter initium. sed primatiuū dixi, id quod spinalis medulla gratia orationis adieci. Quamuis enim permulti ex ea nerui prodire videantur, vim tamen omnem quam habet, cerebrum ipsi suppeditat. Quum itaque spirationem vehementer impeditam difficulterque procedentem videris, non paruam in cerebro morbidam dispositionem esse conijcere debes, idque in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.*

R E D I T absoluturus tractationem Epilepsiae.

1. *refert*) perpetuò Galenus ab Aristotele teeedens, qualitatem, genus, speciem, differentiam, synonyma facit.

2. *phalangiorum*) Aranei genus deleterium frequens supra flumina, vocant tarantulā & rutelam.

3. *pastinaca*] turtur marina. *via.*

4. *substantiam*) in Epilepsia per consensum auram inquit ad cerebrum conscendere, vel meram alterationem; in morsu ferarum etiam tenuissimi aculei, nec ad sensum perforati, corporeum aliquid relinqui autumat in parte demorsa; videlicet, quoniam impressio in cerebrum moram requirit agentis in corpore corporei, quae nisi in loco morso substantia contineatur, nulla est. Conuincit autem Galenus communicari capiti ab affecta parte noxium quidquam argumēto curationis. nam quidam praesentientes accessionem curuato corpore euaserunt: alij secta vel vsta primaria parte.

5. *in corpore*) veneoum innasci posse author est Galenus & hic & infrà cum Auicenna, & Auer-
Venena an innascantur. roo, ostenditur & ratione. Si enim ex probissimis alimentis, lacte, semine, saoguine, moro, melone
Local 5. vitiatis, qualitas euadit deleteria; cur non magis ex corruptis speretur excremētis? Aptior est enim
Aui. 1. 5. veneno materia alimenti excrementum, quàm vtile ipsum alimentum. agens autem noo est inna-
De Epilep. tus calor, vt nec febris aut puttedinis, sed extrarius occupans materiam quae ab innato ceu rebellis
Auer. 3. relicta est. fit id vitium frequenter in ventriculo, & vtero; rariùs alibi. In ventriculo quidem, pro-
Collect. 9. ptereà quòd varia recipit nec dum edomita; ita vt credat serapio cholerae morbi occasionem esse
3. *Pract.* versionem alimenti in ventriculo, in eam humoris qualitatem, qua aluus ventriculúsque ad excretiones proritentur, non secus quàm à purgatrice. In vtero verò, eo quòd sentina est vniuersi corpo-
2. *De semin.* 5. ris, vnde in vterinis mulieribus veneni symptomata sequuntur. Ex quo vno semel constituto, & verè & vtiliter colligit Galenus, euenire vt pereant nonnulli nullo praecedente morbo etiam repente,
3. *Epid.* non secus quàm epoto veneno, aut ex morbo natura salubri; quod multis testimonis aetate nostra
Sect. 3. 76. confirmatum est: obierunt enim tertianarij aliquot, quos pronunciauit Hippocrates sine periculo
4. *Apho.* 43. aegrotare; aut ex morbo graui, sed multo celerius quàm quis speraret, subsecuta morte non ad morbi malitiam, sed humoris, cuius motu simul morbus excitatus, & mors secuta est. Cur autē lateant
Cur & quantum venena lateant. etiam diu ea morbi seminaria, & sine corporis noxa venena permaneāt; (si enim Hippocrati creditur, etiam quatuordecim & viginti annos malum occulitur suo tempore vel oppressurū vel reuersurum: & apud Azarauium mensale contagium inducit Elephantiasim etiam post annos quadra-
Lib. de intern. affect. ginta) causae multae sunt. Prima, Galeni venenum, siue extrorsum accedens, siue intus genitum, vbi
Ratio prima. est, sensim inficit vicina, & in malignam qualitatem commutat temperamentum: quoniam autem
1. *Prorh.* intemperamentum quandiu fit, neque adhuc impressum est, & in habitum trāsiit, imbecilliter; cùm
Sect. 2. 17. factum est & aequale, plurimum mouet: fit vt toto agendi tempore symptomata mali morbi nulla spectentur, tunc verò repentè appareant, cùm primum mutata est sana membri in morbosam constitutionem habitúmque. fit etiam vt ignobile membrum contento veneno non offendatur, quod
2. vbi ad nobile migrauerit, & afficit & laedit, quoniam per totum iam corpus diffunditur. tum etiam
Infra lib. 6. 5. 3. assuefactio partis in causa est, non modò ne aegrotet, sed vt alatur etiam ex eo, si cum Galeno standum est: cúmque fermenti more, indies augescat nouo alimento, ad eam magnitudinem accedit, vt
3. *Simp.* 18. ab excitata expultrice pellatur: pellitur autem ad insuetum, vbi morbum facit, & quia prauum, & quia multum, & quia insuetum. Postremò fit, ait Galenus, vt per temporum interualla modò reten-
4. trix cum coctrice robore excedant, succumbente expultrice; quo tempore quod conficitur, nō pellitur excrementum ad morbi generationem: modò è conuerso, vt superet expultrix, cuius opere detrusus humor alicubi se prodit.

6. *superest.*) Alterum nodum soluit de comitiali per consensum cur ad deleteriam qualitatem cerebro accedentem sequantur conuulsiones illae, quam etiam sicut differentias epilepsiae, ait non esse tractatam prioribus medicis.

7. *effertur*

7. *efferuntur*) conuulsiones epileptici non esse siccas, ostendit ex generationis & solutionis celeritate: nec enim sicca conuulsio aut repente fit, aut facta sanationem admitit; etsi enim, quod Zoar scribit, non semper longum tempus requirit ad generationem, vt ex helleboro conuulsio, vel vulnere, semper est multum si ad humidam conferatur, quæ subitò inuadit citra causam vllam euidentem. Num verò ab immateriali qualitate nonnunquam concilietur, in dubium trahitur. cùm enim hic affirmet, reiicit Auicenna cum Auerroo, si enim inquiunt, à continente nascitur frigido, fieri potest vt sit immaterialis epilepsia: Sed durum est (nisi fortè sit impossibile) vt ab ea causa prodire credatur; externum enim frigus, vt cõuulsiones inducat, certè abolitionem principum facultatum cum accessionum repetitione (quæ ambo epilepsia includit) efficere non potest. quod si absque humore intemperamentum iam immateriale cerebri epilepsiam gignit, vnde velox cessatio æqualis & facti intemperamenti? Sed in æquiuoco laborant, nam ab externa frigiditate prodire conuulsiones, & quiddã attonito morbo simile apud Galenum legimus, epilepsiam nec legimus, nec recipimus. Ab humore verò in parte contento communicari cerebro vel flatum, vel nudam qualitatem epilepsiæ authorem valde meritò affirmat Galenus; non quasi id intemperamentum sit æquale factúmque, sed quod citra humorem cerebro imprimatur. Sequitur nũ oporteat humorem inducturum epilepsiam priùs in flatum verti. proposuit enim Aristoteles, confirmauit Auerrous. Epilepsia, inquit, à pituita ferè nascitur; est enim familiaris pituitosis ætatibus puerorum & senum: & tamen singulæ accessiones breuissimo durant tempore: non itaque fiunt à pituita, nisi priùs in flatum versa. Accedit quod sensu eorum qui per consensum partis laborant frigida aura conscendit ad cerebrum morbum factura. postremò si est sternutamentum parua epilepsia: fit autem cerebro vel demorso vel a flatu pituitæ distento: par est de epilepsia tãtundem constituere, & sanè in plurimis accessionum quales maximè breues sunt, & frequenter repetentes, occasio existimanda est qualitas mordens aut flatus ex humore; duæ enim illæ sternutamenti causæ Galeno verè existimantur, rarissimè humor ventriculos obstruens, aut neruos irrigãs replensque. id enim Galenus tractationis huius initio addubitans proposuit magis quàm asseruit. Cur verò ita credatur præter Auerroi rationes paulò ante adductas, illæ sunt vel manifestissimæ dissecti multi epilepticorum nõ modò eorum qui per consensum laborant, sed & qui per proprietatem, nunquam eam ventriculorum plenitudinem secantibus repræsentarunt. Adde quod humor semel à ventriculis excussus non est quo se recipiat, vnde tam crebris interuallis redeat oppleturus, nonnũquam enim centies in die inuadit. quod si in vasa commigraret, non facilè rediret; si in cerebri molem, apoplexiam committeret. Quapropter multò est verisimilius, sicut in sternutamento, aut qualitatem noxiam, aut distendentem tantũ flatum cerebrum pungere, & ad concussiones incitare. in quo vno epileptica consistit accessio: quod enim non semper à crasso humore, sed sæpe fiat à mordente etiã acri, rationes hę Auerroi monstrãt. inuadit epilepsia nonnunquã famescentem & iratũ, curatúrque à Galeno sumpta hiera, cholagoga: nascuntur igitur ab acri bilioso, mordentéque humore, non à crasso, infarcto & replente. Nec verò aliena est hæc à Galeno definitio. qui in præsenti disputata causa cõuulsionum epilepticarum, quæ non perpetuæ sunt, sed per vices recurrentes, adiungit ob eandem causam sensatæ noxæ fieri reliquas repetentes conuulsiones.

Num Epilepsia immaterialis. *Lib. 1. tract. 10. 3.* *5. Apho. & 3. Aui. de epilepsia.* *Auer. 3. Collect. vlt.* *De differ. morb. 5.* Num omnis flatulenta. *Li. de somno 5.* *Auer. 3. Collect. vlt.* *7. Apho. 52.* *Cap. cit.*

8. *concutitur*) id est, per interualla conuellitur, non perpetuò.

9. *vbi verò*] ob familiaritatem apoplexiæ & epilepsiæ interponit de ea sermonem.

10. *intemperiem*) non sentit in lethargo & caro lædi cerebrum ab immateriali frigore: sed quod licet in omnibus vna sit materialis intemperatura frigida humidáque, verùm in illis qualitas offendit humoris; in apoplexia materia & quantitas mole sua obstruens: ita fit vt in prioribus cerebri patiatur temperatura ceu similaris, in postremò meatus ceu instrumenti.

SECTIO QVARTA.

AFFECTVS autem, qui Scotomaticus (id est vertiginosus) vocatus est, ex ipsa appellatione qualis sit, manifestatur: quippe à parua [1] occasione hebetantur hi, qui sic laborant, adeò vt interdum cadãt, maximè si aliquando in circum rotentur: si quidem ipsis ab vna rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet. Proinde hebescũt siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quippiam, aut ipsous quoque quos vocant, in aquis vortices circumagi viderint. Id verò maximè, cùm vel sub sole astitauerint: vel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Nam quod alijs, cùm in circo frequenter [2] vertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire videmus. Atqui, vbi quis crebrò vertitur, inæqualem & turbulentũ & inordinatum motum tum humorum, tũ spiritus in eo fieri, in confesso est. Rotationi igitur consonum est, huiusmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem nonnulli horũ ab [3] arteriarũ sectione præsidium petierunt, totas arterias penè aures ad tantã scilicet altitudinem secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos. Etenim aliæ arteriæ sic maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt, per quas huiusmodi affectionem fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas vaporoso calidóque spiritu, atque implente cerebrũ. Atque fieri etiam potest, vt inæqualis cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso vertiginosorum sensu manifestum est. Oritur verò interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdum verò, cùm ori ventriculi consentit, id quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo De locorum affectionum notitia de Scotomatica hac passione ita scribit. Porrò ea bifariã oritur: aut enim in ipso capite, aut in his partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, CAP. VIII.

vbi ex primaria cerebri affectione vertigo dependet, aurium sonos, & capitis dolores grauitatésque præcedere dicit: item olfactus, vel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblæsionem: (hoc enim sermonis illo aduexit, inde prodeuntis) eos sensus (vt equidem puto) significare volens, qui à capite initium sumũt. vbi verò ab ore ventriculi oritur, cordis morsionem, nauseámque præscripsit. Verum, vt iam anteà sæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis consensum afficiatur, + affectio tamen nihilominus ipsi adscribenda est.

RESIDVOS capitis affectus recenset. vertiginem, hic cephalæam capite nono, paralysim decimo. quæ verò de apoplexia residua sunt, §. Igitur apoplexia: de vertigine inuestigat causam, quam ratione confirmat & sanationis experimento.

Lib. 4. 42.

1. *hebetantur*) obtenebrantur. libro autem Acutorum separat δῖνον à σκοτόδινον vertiginẽ ab scotomate. (quod & Auicenna sequitur) vt sit vertigo corrupta imaginatio quasi moueãtur quiescentia, scotoma addat visus tenebras & obscuritatem, prout mali causa magis in capite residet, vel in oculos inclinat. cuius ergo functionis symptoma est, imaginationis, an visus? vertigo quidem imaginationis, quoniam etiam clausis oculis ingruit; scotoma iungit etiam visus oblæsionem. Sed si constat oculus, medium, & visibile, cur errat visio & titubat? quia crystalloides spiritus illustratus non est, quare vitium est in præcipua videndi parte. nam læsa imaginatio phreniticorum & maniacorum nihil interturbat visionem; ex quo intelligitur, non commodè à quibusdam respõderi, caussam erroris in videndo in phantasia sitam esse.

2. *vertuntur*) Agitanda hoc in loco illa problemata sunt: cur quiescente post motum in circuitu homine & capite ipso, spiritus intra caput agitatur, & in orbem voluitur? quoniam natura humorum & multo magis spirituum instabilis est & fluxa, vt concepto motionis exordio non firmentur & maneant; non aliter quàm aqua intra vas motum quiescente iam vase aliquandiu mouetur. cur post choream & rotationem corporis non constant homines, & sustinere se nequeunt, sed cadunt? quia spiritu etiamnum moto in gyrum, impetus rectæ delationis per neruos in musculos corpus sustinentes impeditur; quo fit vt inopia spirituum, animalium corpus vacillet & labatur. cur vertiginoso quiescentia moueri in orbem iudicantur? quia ad ferendum de visili iudicium, tantundem

Cap. de vertigine.

est visile atque videns moueri: cúmque spiritus visorius vertatur, visa verti creduntur (ait Auicenna.) nam si spectetur altero tantùm oculo visum, & repente eo clauso reliquo perspiciatur, salire videtur visum, & locum mutare, quoniam videns oculus mutatus est; & nauigantium oculis quiescens littus discedere creditur, quoniam recedit visus. Obiicit ingeniose (quod solet) Geotilis, si cerebrum ipsum vel oculi verterentur, rationi dictæ standum esset: nunc non cerebrum, sed spiritus

Vertiginis occasiones.

agitatur visionis non agens, sed medium: non itaque iudicabitur moueri visile; quid enim si aër medius spiret? num propterea paries moueri censebitur? sed vt in examen quod assumit trahatur, medij motio motionis eius quod sentitur imaginem non inducit, nisi vbi quæ procedit species absolutè intentionalis & qualitatis nudæ non est, sed realis & corporea, vt in sono & odore: moto enim continente, necesse est moueri etiam accedentem sonum vel odorem, & iudicari aliũde procedere quàm procedat. vel etiamsi corporea imago nõ sit, vt in colore, si motione medij fit, vt à variis sitibus ad oculum species visilis feratur: necesse enim est, vt quia à variis locis progreditur visificus radius, in variis locis locata res existimetur: non est autem in diuersis locis nisi moueatur: ita fit vt censeatur moueri quiescens. Exemplum est in numo intra aquam motam latente: cùm enim numi radius in aquæ superficie frãgatur, & indidem ad oculum recta permeet, mota & inundante aquæ superficie mutantur loca, vnde visorius progreditur conus; ideo numus intra aquam moueri putatur. extra duas dictas necessitates verè assumitur mutationem medij non inferre phãtasiam obiecti quasi moueatur, sed quid hoc ad spiritum, qui in visione instrumentum videntis vel cerebri vel oculi est, non medium, & quemadmodum dolatio tremula est & instabilis, siue manus artificis tremore possideatur, siue ferrum vacillet in ascia; sic siue caput & oculi agitentur quiescente spiritu, siue spiritus animalis quiescente oculo, visio mutabunda est, & imaginem moti imprimit. Postremum problema. Cur inspectio rotarum potissimum in obnoxiis morbo accessionem accersit vertiginis? Auicenna refert ad imaginationem rotationis, quã inspectus rotæ excitat, imaginationi autem obsequi naturales in corpore actiones tertio Artis ostensum est. Facilius soluit

Lib. 2. 7.

Aëtius: qui intuetur, inquit, id quod in gyrum voluitur, oculos in gyrum voluat necesse est, sequẽs instrumento videndi, id cuius cognitione tenetur: verso oculo contentus voluitur spiritus, qui sumpto externo quouis etiam leui motionis exordio, non quiescit propter malum morbi habitum. Intelligitur ex dictis quæ causa nauigantium nauseam moueat, ex celeri enim montium, stirpium, nubium, & cæli motu vertigo capiti inducitur, maximè insuetis: vertiginem capitis propter mutuum consensum ventriculi nausea comitatur. Accedit timor & horror ex mundi cogitatione, quare consilium est ne spectetur mare & reliqua quæ moueri nauigantibus creduntur. Adde quod,

4. Apho. 14.

ipse motus; quod Hippocrates dixit, humores agitat, & ad deiectiones & vomitus excitat, & multus aquæ vapor inter respirandum ventriculum adiens subuerténsque: postremò ex littore & alga fœtor.

3. *arteriarum*] In quauis calida ad caput fluxione vasa ponè aures secta sæpenumerò contulerũt, non quasi ea sola secanda sint: sed ideò ea memorat, quoniam ex illorum sectione fides dicto petitur, fieri vertiginem ob flatus infernè sursum delatos: vbi autem ex professo curatio & harum defluxionum & aliarum ex capite ad substratas partes traditur, oculorũ, dentium, tonsillarum, præcipiuntur

piuntur secari ex arteriis raso capite calidiores, & magis pulsantes, per eas enim defluxionem decumbere par est. Nam illis quæ ponè aures sunt sectis, Hippocrates timet sterilitatem, neque negat Galenus, eo quòd bona seminis pars à cerebro per ea delabitur. Sed in curando difficili morbo exiguam rationem Galenus habet incerti de sterilitate timoris. Quod verò adijcit non curari eo remedio, quorum defluxio per interna vasa decumbit, memorandum est expendēti, num in ophthalmia per vasa intra caluariam vel scabie difficili, & malis congeneribus tentāda sit externorum vasorum in capite vel fronte sectio. Putant enim nonnulli etiam talibus conuenire, quoniam facto foramine exhalat noxius humor, & conseruato purgatur: Addunt diminuto alimēto partem fluxioni obnoxiam eoquere posse residuum sanguinis, qui per interna vasa descendit, vt minus superstie fluxionis incremento. id quod experimento confirmare se opinantur. Sed vt ostendunt dicta iuuari nonnullos, ità artificiosam esse in illis curationem & non temerariam non suadent: oportet enim remedia frequenter curare; potissimùm quæ dispendio chyrurgico vocantur. Quàm autem nō colligat Auerrous aduersus Galenum ex sectione arteriarum ali cerebrum arteriali sanguine, nuper ostensum est. Nam nec Galenus negat membra ex vtroque sanguine ali, nec ex præsenti sectione ostenditur, qua non alimentum cerebro subtrahitur, sed consequens halitus.

Sectio retro aures an tuta.
Lib. de genitura, & de aere & Gal. 6. Epid. sec. 5. 22.

4. *affectio tamen*] significat contra Archigenem ambo vertiginis genera affectus capitis esse, quod (vt libro primo ostensum est) negabat Archigenes.

CAP. IX.

ATQVE de ea quoque, qua cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (vt breuiter quis dixerit)[1] affectus hic dolor capitis diuturnus, difficulterque solubilis, qui à parua occasione vehementes habet accessiones, vt neque strepitum, neque vocem vehementiorem, neque luminis splendorem, neque motum tollerare possit infirmus, sed tranquillitatem, obscurúmque cubiculum quærat, idque ob doloris vehementiam. Quippe nonnulli veluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendique sentiunt: non paucis ad oculorum quoque radices dolor extenditur. Quin huiusmodi accessiones, veluti in morbo comitiali, intermissiones habent, intercedítque tempus, quo perfectè liberati videntur. Igitur constat, quod sicut in cephalalgia, (id est capitis dolore) ita in hoc morbo caput facillimè afficitur: atque hoc est ipsis commune. Verum per cephalæam[2] affecta partes multò redduntur, quàm in cephalalgia, debiliores. Cæterùm inter capitis dolores nonnihil discriminis inuenitur: nam sunt[3] nonnulli quibus caput aptissimum est, vt impleatur, ac vniuersi quoque corporis habitus ad ipsum implendum admodum idoneus. Alij[4] omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur:[5] quibus vbi vitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalæa arripiantur.[6] Quominus mirandum est si horum alijs membrana cerebrum continentes dolore afficiantur, alijs pericranion, id est, exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando, vtrum veniat ad eas malum, necne? Siquidem consentaneum est, vt quibus intra caluariam dispositio est, iis ad oculorum vsque fundamenta dolor extendatur: eo quòd & à cerebro & ab vtraque membrana, atque à vasis quæ in ipsis continentur, veluti germina quædam deducuntur. Sed & eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur, (solent autem vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus dolorem sentiunt. At verò dextram capitis partem à sinistra distinguit sutura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protēditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum ventriculorum septum.[7] Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus, calidúsque spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore ventriculi. Atqui spiritus dolores inducunt tensiuos, qui idcireo sic vocati sunt, quòd extensionis sensum inducunt: Biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt: Dolores à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt: quibus si rubor accedat atque calor, calidos: sed sine iis, non calidos humores significant. Sunt quibus caput assiduè dolet, vbi vel paulò liberaliùs vinum ingesserint, vel meracius, idque magis, si suapte natura calidum fuerit. Prætereà calidi odores omnes, quicunque styrace, aut[8] cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitus fiunt, capitis dolorem pariunt, adeò vt nonnulli ne thuris quidem odorem ferre possint.[9] Nec verò absurdum est, vt quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore ventriculi accidit. Sunt enim nonnulli in quibus id tam exactè sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat. Alij verò contrà, ipsum penè insensile habent: quippe videntur aliqui vel ructare vel vomere quædam, vsque adeò vitiosa qualitate infecta, vt nos ne odorem quidem sustinere possimus, cùm tamen ipsi intereà nullam alicuius momenti mordacitatem sentiant. Nihil igitur prohibet, quominus in hominum cerebro similes noscentur differentia, vt eosdem odores aliqui impunè sustineant, perinde ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possunt. Igitur, quòd omnes huiusmodi affectiones ad cerebrum pertineant, iam manifestum esse videtur.

AGIT de variis capitis doloribus.

1. *affectus hic*) cephalalgia & capitis dolor vniuersalia nomina sunt; cephalæa autē & galea peculiaria diuturni capitis doloris, difficilis & per interualla repetentis. Sicut hemicrania & heterocrania solo situ à cephalæa dissidet medium caput occupans: clauus vel monopegia ex eodē genere portionem capitis occupat exiguam. Obtinuit autem nomen hæc affectio cephalææ, quasi dicas capitalis affectio. sicut celiaca, ventralis: nephritica, renalis: pleuretica, ab effectis partibus, non quasi partes illæ variis affectibus non laborent, sed quòd illæ sint vel frequētissimæ vel maximæ illarum inualitudines. Qui verò fiat vt in clauo consentiat & nauseet ventriculus, reliquis capitis partibus dolore vacantibus, docet Galenus separans consensum à vicinitate lib. Therapeuticæ 7. Cap. vlt.

2. *affecta partes*] non enim semper eadem capitis pars occasionem præstat cephalalgicis doloris

3. *nonnulli)* prima diuisio dolentis capitis, quidam ideò crebrò dolent, quia caput habēt vt impleatur aptum cum corpore apto vt impleat; alij caput habent non quidem vt impleatur aptum, sed quod ob innatam imbecillitatem facilè patiatur. Vtrique ex iis, si vitioso victu vtantur, in cephaleam incidunt: non enim omnes, qui etiam crebrò caput dolent, cephaleam patiuntur.

4. *alij omnes)* lege, alij eiusmodi partes, vt afficiantur.

5. *quibus)* lege, accidit autem iis naturis.

6. *quominus)* lege, nec verò mirum est. & est altera ex loco dolente diuisio. Illud verò dignum discussione est, num per consensum doleat, aut caput aut pars illa corporis non recipiens causam alterutram dolendi, intemperiem, aut solutionem. quidam enim loci apud Auicēnam id suadere pos- [*De vlcere vesicæ.*] sent, quale est, quod ait dolere caput nonnunquam ob validum iuncturarum dolorem, & glandem in vlcerata vesica mictus tempore. cùm enim in iis affectibus dolores sequantur in parte primaria solutionem, nec ea capiti communicet; fit vt dolor merè spiritalis & citra corpoream causam ad- [Condolentia an detur.] mittatur. Et sunt quibus ita videtur: putant enim nasci dolorem, non modò ex manifestis illis principus, dolorum causis; sed etiam ex doloris specie communicata, aut sufficere ad capitis dolorem iunctura dolente, quod anima in pede dolens eadem in capite sit. quasi non species doloris omnis imaginationi imprimatur, & memoriæ; quare oporrebat ad quemuis partis dolorem sequi cephalalgiam. quod si sufficit animæ vnitas in toto, & quæ dolet in pede manum informat; oportebat vt doleret manum quicunque pede laborat. Id igitur pro confesso & explorato obseruandum est, non esse aut dolorem, aut voluptatem in parte nō sentiente obiectum. Si enim sunt ij affectus passiones sensationésque sine sensili alterante immutantéque, non succedunt. Et si dicente Galeno secūdum quam partem fiunt, causam doloris inesse monstrāt, quomodò alibi dolor, alibi dolendi causa constituetur? & quidem gaudium & tristitiam animæ affectiones etiam ex doloris specie aut recordatione oriri sentimus, dolorem & voluptatem non sentimus. Si quando igitur ex solutione parte dolente, remota alia & distans condolet; fieri potest vt in condolente intemperatura lædat, non solutio. Nam interturbans & agitans dolor febrem inducit & syncopen; quantò faciliùs agitatis humoribus & ad caput conscendentibus cephalalgiam? fieri etiam potest vt solutio sentiatur in distāte, non in proximo: cùm enim mediæ partes cedant contractioni, non molestè soluuntur: percipitur autem in extremo molestia vbi & tensionis vis maior est, & quod ampliùs cedat nihil: quomodò in latere pleuretico dolente consentit iugulum vel præcordium ob tensionem, non mediæ partes. Sic vlceratam vesicam tangens vrina mordet, & obsequentem horrorem totus coles, sed cum manifesto dolore glans colligitur conuellitúrque. Sic fieri potest vt in podagra & chiragra caput ex nerui tensione doleat, non brachium aut humerus. Ita de condolentia ex solutione coniectādum esse videtur. Quæ verò ex intemperamento ortum habet, multis de causis intemperiem dolorificam ad quandam remittit distantiam, cùm proximæ interim nihil mali perpetiantur: siue ob distātis membri nobilitatem; ex bile enim ventriculi caput dolet, cor deliquium patitur, mediis partibus incolumibus: siue ob moram maiorem in remoto; ita caput dolet ex vapore magis quàm inferiora mēbra: siue etiam causa sit maior aptitudo, refrigeratur enim à cōtinentis frigore pars in corpore natura debilior & quæ aptior est, vt refrigeretur, aliis cerebrum, aliis pedes, aut ventriculus. Postremò (quod nuper dicebamus) propter maiorem distantis partis cōsensum, qua ratione in clauo ven- [3. hist. 19. cap. 8.] triculus nauseat. Sed quomodò dolebit cerebrum sensus expers? Aristoteles viderit, qui medullam arbitratur, ideò insensilem. legitur & apud Galenum: sed in opere non recepto de facultatibus nostrum corpus dispensantibus. Nam primo de causis symptomatum, tantum negat esse sensorium, vel tangibilium qualitatum, vel cuiusuis alterius, nō negat sentire. Affirmat autem & concedit illi sensum etiam morsus libro De instrumento odoratus. verùm etiam si experimēta eorum, [Cap 5.] qui mordentes succos naribus hauriunt, ostendant in cerebro sensum; nondum experimento constat, insitne is sensus cerebro an membranæ, qua omni ex parte obuoluitur. iudicium autem & re- [Num sentiat cerebrum.] liquorum viscerum analogia magis monstrant cum sensu, cerebri substantiam sensus expertem. Iudicium quoniam non oportebat membrum suscepturum corporis halitus, sensu pollere ad perennes perpetuósque dolores: viscerum similitudo, quoniam reliquis omnibus negauit sensum carni, membranis tegentibus tribuit: sensus, quia in caluariæ fractura pressum cerebrum non dolet, quare membranarum nomine dolere certius est. Sed si nunquam validè dolet (quod secundo localium medicamentorum scribitur) quomodo apud Auicennam perducit ad caluariæ rupturam & cæcitatem? Sanè Galeni tempore quo nondum gallica infectio innotuerat, dolor capitis inter acerrimos [Cap. de soda.] reponi non potuit: modò potest in morbo natura deleterio, & occulta quadā vi membranas ossium occupante intolerabili nec ferendo dolore. Verùm vt statuatur de cephalalgiæ vehementia; separatio suturarum caluariæ (quod rupturam appellant) & oculorum suffusiones ortum non habent ex doloris acrimonia, sed ex capitis plenitudine, quæ impediente caluaria nec expurgari potest nec resolui. Nec verò locus hic cerebro dolorem tribuit; numerās enim varias capitis partes in quibus dolor oritur, membranas solas memorat aut externas, aut internas.

7. *porrò corpora)* explicat quod paulò antè obscurius scripserat, quasdam esse naturas quibus caput vt repleretur aptum est.

[1. Cap.] 8. *cypheos)* compositio Dioscoridi odorata libro primo.

9. *neque verò)* vnde est illud Rasij, crebrò caput dolere homines olfactu valentes.

CAP. X.

AT VERO neruorum resolutio, & per vniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum

etiam

etiam rigor (Græci tetanon vocant) continetur[1] sensu, vt prædicta affectiones cognosci non possunt, sed ratione, qua nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus neruorum actio redditur vitiosa, ipsorum principium affectum esse constat: id verò ex sola anatome dignosci potest. Cùm igitur omnes partes et neruis tum sensum, tum motum amiserint, [2] apoplexia huiusmodi affectio appellatur. vbi verò alteri laterum, aut dextro, aut sinistro id accidit, resolutio nominatur; eius scilicet partis, in qua consistit affectus interdum dextra, interdum sinistra. Quòd si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse dicetur. Nam & tota manus, & totum crus interdum resoluitur, atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt. sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Cæterùm ex anatome didicimus, quod omnes animantis partes sub ceruice posita, quæ à consilio, & voluntatis imperio moueri possunt, neruos habent, qui eas moueant procedentes ex spinali vocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam spinalem vocari medullam, addita scilicet medulla appellatione, interdum verò sine additione simpliciter spinam nuncupari. vidistis etiam in corporis dissectionibus neruos, qui thoracem mouent, ex ea spinalis medulla parte quæ in ceruice est, ortum deducere: ipsa verò ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, omnes quæ sub ipsa sunt corporis partes sensu motúque: priuari vtpote suscipiente spinali medulla à cerebro vim tum sentiendi, tum mouendi pro arbitrio. Præterea in anatome vidistis, vbi per transuersas spinalis medulla incisiones ad medium vsque secundum longitudinem secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas duntaxat, quæ è regione sectionis erant, resolutas: dextras quidem dextra spinalis medullæ parte dissecta: sinistras verò, vbi reliqua pars esset incisa. Itaque manifestum est, quod circa primum spinalis medullæ processum facta aliqua dispositione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur; omnia inferiora membra, dempta facie, sensu motúque priuabuntur: vbi verò dimidia eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed vel sinistræ duntaxat, vel dextra. Videntur autem huiusmodi resolutionum aliqua faciem quoque infestare: sed tum resolutũ latus ad alteram faciei partem trahitur. Cùmque ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes sparsi sunt à cerebro demitti, si earum aliqua simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam vos latere debet resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: vbi verò illæsa permanserint, spinalis medullæ initium affici sciendum est. Accidit verò nonnullis vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & vna aliqua particula, vt lingua, oculus, mandibula, labrũ. Etenim non omnibus ab vno loco principium instituit, vt pote quæ ex diuersis cerebri partibus neruos suscipiunt. Id quod in anatome haud obscurè conspicitur.

IVNGIT tractationem de paralysi & apoplexia, quoniã in causa cum superioribus cõsentiunt.

1. *sensu vt prædicta*] si cognosci possunt ad caput attinere.

2. *apoplexia*] de sola vniuersali dicitur: Hippocrati nonnunquam de particulari, quo significato crus ait apoplecton factum est, id est, resolutum: dicitur & attonitus & syderatio, quoniam quibusdam fulmine afflatis (quod prisci sydus esse opinabantur) succedit. eadem sensus motúsque repentina oblatio conseruatis principibus facultatibus paralysis est vel resolutio; exoluta enim animalium vis intelligitur sensus motúsque ablatione; vnde nomẽ resolutio. Num verò sola sensùs amissio (nam & id accidit seruato motu) resolutio appellanda sit, nõ contendit Galenus. vulgarẽ verbi vsum esse ait, vt motus perditus simpliciter resolutio existimetur, sensus resolutio motus non simpliciter. Verùm non modò conueniunt duæ illæ resolutiones in causa curationéque: sed etiam quæ præire solent stupor amissum sensum, tremor deperditum motum, sola magnitudine dissident, libro De morborum differentiis. Num verò obstructio semper in causa sit aut nerui aut dorsalis, quod voluit Galenus, an nonnunquã sola carnis, suscipientis ineptitudo intẽperamentúmque cum Auicenna, considerandum est. Si enim febri laborãtis membra eximiè calent, & hydropici algent, neutri tamen in sensu aut motu læduntur; non videtur quomodò à carnis temperamento pendeat. etsi (quod paulò antè ostensum est) mandata facultas non est temperamentum, sed diuinior quædam qualitas, incolumi cerebro & neruo illæsam, præstari par est: quod enim opponunt ligata ampla arteria stupefieri membrum, non nisi refrigerata carne, aut etiam ex continentis (quod frequens est) frigore, stupidè dolere partem, mouere non debet: Cur enim frigus quod vel ex continente accedit, vel ex negato arteriali sanguine non priùs & magis imprimere credatur in neruum densando, & facultatis meatum obstruẽdo, quàm carnem multò calidiorem & frigori renitentem magis: quare ex ijs est quæ difficulter fieri possunt, vt resoluatur membrum citra neruorum & cerebri affectum: fieri verò nonnunquam à nerui non modò frigore & humiditate, sed etiam calore ariditatéque, experimentis propriis monuerunt Trallianus, & Zoar, sicut familiare esse huic affectioni, vt citra rationem cesset, rursúmque recurrat. Illud verò plerique omnes mirantur de resolutione, quî fiat vt medietatem corporis nonnunquam infestet religiosè reliquam medietatem cauens: nec & id in toto solùm corpore, sed & in partibus, lingua, vtericulo, nare, vesica (ait Aretæus) nullo inter ambo latera septo, aut discrimine. Quòd si diligentiùs consideremus, quod tertio Artis ostensum est, quãta diligentia natura dextra a sinistris seiunxit, & in seminibus, & in animalibus, ita gemina constituens omnia, vt nec separẽtur membrana ad indiuidui vnitatem, nec facilè communicent tamẽ & consentiant, ad durationem. Intelligimus etiam in homine singulas partes ita medio densari & occallescere, vt cõmigratio illa impediatur, quod in perinço labrũ extans indicat, facilè si secetur in fistulã abiẽs. In dorsali verò quoniã vna cauitas eã diuisionẽ nõ recipiebat, medio septo diuisit, non aliter quã cerebri ventriculos. Id quod Galeno reliquisque nõ animaduersum exactissima dissectio mõstrat, vnde hemiplegiæ vel paraplegiæ oriũtur (ita vocant dimidij corporis resolu-

Num resolutionis causa carnis intemperamẽtum. Cap. 5. 2. 1. 2.

1. Diuter. 7.

Hemiplegiæ causa.

8. De vsu. 10.

tionem.) Reliquum est inquirere vtrum latus frequẽtius & cum maiore periculo resoluatur. & de Aph.1. frequentia quidem multi inclinant in dextrum: ita enim leguit apud Galenum Aphorismorum lib.tertio:nec desunt etiam improbabili sententiæ rationes.sinistrum aiunt debilius est: magis itaque replebitur excrementis dextro:quod plenum est excutit & à se propellit: sinistrum igitur pellet:non in se plenum,in dextrum igitur vacuum:ita fit vt frequentiùs resoluatur dextrũ, altera, calor dextri allicit humorẽ:replebitur igitur plus sinistro.Sed multa ab hac sentẽtia deterrent. Dex- Lib.3. tra robustiora sunt sinistris,ait Hippoc.lib.De morbis; tardius igitur succumbẽt morbo: deinde ca- Par.4. lidiora sunt & sicciora dextra in omnibus animalibus, maxime omniũ in homine (ait Aristoteles) Vtra resolutio deterior. tarius itaque frigido humido morbo corripiẽtur.si verò spectetur obstructio, quæ paralysim constituit compositionis morbum, multò frequẽtior erit in angustia meatuum,quæ in sinistris neruis spectatur:ita ex omni parte paralysis euentus in dextro,infrequens est.Nam quod ex Galeno citãt, fefellit corrupta loci versio;ratio verò illa ex plenitudine sinistri,quã nõ cogat,inde apparet;quod ex ea conficeretur nõ laborare in quouis homine frequẽtiùs partem corporis maximè imbecillam, sed tarò,quo nihil dici potest absurdius. Calor verò in neruis dextris,quantus est vt trahat? si enim nerui omnes frigidi sunt, dextri nerui magis aliquanto sinistris conficient moderata illa frigiditate:ab attrahendo verò,quod valde calidorum est,longè absunt:ita de frequentia resolutionis & frigidorum affectuum in sinistro latere nulla relinquitur controuersia. De periculo aliquanto magis 2.3.11. ambigas.cum tamen Auicenna tremorem sinistri deteriorem constituat,& coxẽdicis dolorem;ni- 22.3. hil causæ est cur non idem de paralysi pronuncietur.Remorari nos posset, quod ostensa est paraly- Tract.2.34. sis proportionalis sinistro & frequentior: tales autem affectus Hippoc. docuit minus habere peri- 2.Aph.34. culi. Sed multiplicem solutionem patitur obiectio.primum exponente Galeno, sicut consensus in morbis intemperamẽti,& proportio minuit malum,ita in morbis compositionis addit:resolutio autem cùm sit nerui obstructio, morbus organicus est:nihil mirũ igitur si deterior in sinistro.Deinde vt mutuemur à Galeno responsiones in aphorismo (grauedines & raucedines) nõ est idẽ,malum esse periculosum atque tardiùs curari:affectus dicti frigidi omnes, in sinistro minus afferunt periculi,quia proportionales,duriùs tamen & tardiùs curantur frigidæ temperaturæ nomine. Præterea cùm conferuntur inter se affectus duo proportionalis, & improportionalis, oportet eo solo dissidium esse,in quo comparantur;virtutem verò curaturam,& reliqua omnia paria esse:atqui in sinistro vis est debilior,à qua speratur curatio:quare meritò erit deterior licet proportionalis in sini- Lib.3. stro.posset & opponi locus ex Hippoc.li.De morbis.quanto dextra robustiora sunt sinistris, tanto earum affectus deteriores,quem locum nun secus quàm rationem recipimus, & tuemur quasi de periculo affectuum agentem,non de diuturnitate.In tremore autem, sciatica, paralysi, tarditas in sanando timetur,non vitæ discrimen.

IGITVR apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens,cerebrum affectum esse manifestè declarat. Discernitur autem affectionis magnitudo ex noxa,quam spirationi infert,vehementia: quum enim naturalem ordinem plurimum egreditur,magnam:cùm verò paulum impedimenti est,paruam in cerebro noxam esse conijcere oportet.Sane omnium pessima spiratio putanda est, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur:& sanè mori contingit apoplecticos ob id, quod spirare nõ possunt:siculi partium immobilitas ad vita quidem functiones inutilem reddit hominem,non tamẽ acutam infert mortem.Itaque vidimus quendam,qui reliquis partibus omnibus resolutis,nullam quæ ad faciei partes pertineret, actionem amisit seruata etiam spiratione: Quomodo enim viuere diutius potuisset ipsa deperdita? In quo primariò affici putauimus illam spinalis medullæ partem, quæ paulò inferior est processu neruorum ad septũ transuersum tendentium: quinetiam & vrinam,& alui sedimina ipsum præter voluntatis imperium emisisse manifestum est. Insuper vidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes,demptis manibus, erant resolutæ. Quemadmodum autem resolutio,quando in toto fit corpore,faciei partibus illæsis, indicat passionem in spinalis medullæ initio esse:ad eundem modum,si toti corpori conuulsio acciderit, eũdem spinalis medullæ locum affectum esse declarat,faciei partibus omnino seruatis illæsis.Si verò hæ quoque afficiãtur, in cerebro noxam esse ostenditur:vbi verò pars aliqua cõuulsa est, neruum qui eius motioni deputatus est, aut musculum affici necesse est.Igitur, si ex anatome neruorum ad singulas partes venientium principia didiceris: melius eorum & sensum & motum deperditum curabis. verùm hæc indeterminata relicta sunt & Herophilo & Eudemo,qui primi post Hippocratem neruorum anatomen accuratè scribentes, non mediocrem medicis dubitandi occasionem præbuerunt, quo pacto per neruorum resolutionem interdum sensus duntaxat, interdum motus,nonnunquam ambo simul pereant.Itaque neruorum resolutio potissimum dicitur,vbi motus deperditus est.vbi verò partium aliquarum sensus perit,eam partem sensus expertẽ esse,resolutã verò nõ adeò dicere consueuimus:quanquam sunt nonnulli,qui hanc affectionem sensus resolutionem vocãt. Nos verò semper iubemus.vt cuique nominibus pro arbitrio vti liceat.etenim hoc nobis esto propositum,vt affectam scilicet sedem,simulque dispositionem eius inueniamus. Nisi enim hæc accuratè cognouerimus, nequaquam eas partes,quibus vel sensus,vel motus vitiatus est,rectè curabimus.Sanè Pausanias Syrus sophista, cùm Romam aliquando venisset,secundum duos minores sinistræ manus digitos,atque medij partem dimidiam, sensum in primis quidem difficilem habebat:postea male curãtibus medicis sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia quæ præcesserant,inuestigaui,atque ipsum cùm per viam duceretur,vehiculo excidisse atque in dorsi initio læsum,mox partem læsam,breui quidem curatam,sed auctum in digitis sensus vitium audiui. Igitur remedia quæ illi digitis adaptauerant,læsæ parti adhibere iussi:atque sic vir ille celeriter sanitati restitutus est. Primo autem quod neruus per vniuersa manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur,

desertur, proprias quasdam habeant radices, quodque neruorum musculos mouentium sunt alia, medici ignorant. Verùm latius quàm proposueramus, iam nostra spaciata est oratio: proinde quiescere eam decet. Quippe nostra intentio erat vt hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maximè verò cerebrum infestare consueuerunt, inuenteremus. At, quia ab ipso nerui originem ducunt, per consequentiam ad neruorum vsque affectiones sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passiones, quæ reliquis capitis partibus accidere solent scribere aggrediamur. si priùs hoc tantillum superioribus addiderimus. vbi olfaciendi vis læditur, non eorum meatuum, qui in naribus conspiciuntur, sed vel anteriorum cerebri ventriculorum, cum intemperantia quadam afficiuntur, noxa est: aut eorum meatuum, qui in his ossibus sunt, quæ ethmoide (id est, cola) vocantur. si aliquando obturantur: siquidem odoratorum sensus in prioribus [a] cerebri sinibus perficitur, elatis ad ipsos per cola foramina vaporibus, quemadmodũ in eo libro, quẽ De olfactus sensorio conscripsimus, iam declaratum est.

TANDEM de apoplexia sermonem claudit.

1. *discernuntur*] Explicandæ causæ apoplexiæ sunt, & quî distet à germanis cerebri affectibus: tandem quot differentiis secetur. Et de primo quidem, rara causa fulmen est. frequentissima & cuius solius hic meminit Galenus, crassa pituita replens cerebri & ventres, & substantiam. posse verò quandoque eam plenitudinem esse sanguineam præter Arabum præscriptum vel ex Galeno colligi potest, qui libro De sanguinis missione apoplexiam vitat imminentem vena secta: fieri item ab externo & vehementissimo frigore apoplexiæ quippiam atque attonito morbo simile, ita vt symptomatis non distet à materiali, idem author est de differentiis morborum agens. Carotidum verò arteriarum & iugularium venarum, vel sectionem vel compressionem apoplexiam committere posse constanter negat libro De placit. secundo, videlicet statim, quod accidere oportebat, si iuxta peripateticos animalis vis à corde per arterias cerebro & corpori influit: post aliquot enim horas exolui vim & cessare, & mori animal, non solùm ibidem fatetur Galenus, sed & alibi sæpe: ob inopiam enim vitalis spiritus non aliter deficit animalis, quàm corpus alimenti penuria contabescit: quare statim quidem sufficiente materiam spiritui animali externo aëre, & occultis arteriis sentit & mouetur; proximè caro corripitur, vnde nomen vasis ablato iam omni sensu motúque præter respiratorium; tandem ablata etiam respiratione apoplexia constituitur. Præter dictas verò occasiones monstrant apoplecticorum dissectiones ex grumo qui ex icto capite ad carotidas delapsus est, vel ex humore alio eadem vasa premente & impediente, ne contentum cum spiritu sanguinem ad ventriculos effundat, attonitos reddi homines; non aliter quàm si externo vinculo premerentur. Quare repletio illa ventrium omnium & cerebri substantiæ in apoplexia, ceu frequens recipienda, non tanquam perpetua est.

Infra lib. 4. 2. — *Attoniti causæ.* — *Cap. 7.* — *Cap. 5.* — *Cap. 12.* — *3. Caus. morb. 3.* — *2. Apho. 12.*

Separat idem author apoplexiam ab epilepsia integra aut dimidiata ventrium obstructione, vt sit epilepsia ventrium tantum non perfecta occlusio: & quod ad symptoma attinet, deprauatus est in epilepsia motus, in apoplexia nullus. Duo verò ij affectus à sequentibus secernuntur, quoniam vterque respirationem lædit; non sequentes: carus & catalepsis (quam congelationem vocant, veteres verò etiam catochum, licet Paulo & recentioribus catochus aliud sit morbi genus) similiter dictis sensu priuant & motu, citra respirationis incommodum; sed in caro iungitur somnus, non in catalepsi: & in caro magis anteriores ventres sensui præsidentes offenduntur, in catalepsi posteriores, motus authores. Si tamen concedimus superiori demonstrationi, qua confectum est epilepsiam magna ex parte à solo morsu prodire: non est epilepsia ventrium cerebri ex humore plenitudo aut semper aut frequenter: eritque statuendum discrimen experimento & rationi magis consentaneum ambarum affectionum, quod in epilepsia humor ferè qualitate lædit, & ad expulsionem incitat, in apoplexia quantitate opplet, vt ab opere omnino membra ferientur. Nam præter alia, si vtrobique obstructio ventrium in causa est, oportebat vt sicut absoluta penitus actionem tollit, ita dimidiata minueret, non corrumperet & cõuelleret, motúsque induceret, quàm sint sanorum validiores: quod epileptici patiuntur. Sed cur epileptici sensu destituti validè mouentur? cur pueri epilepsia, senes magis corripiuntur apoplexia? Prioris problematis solutio est, epilepticos arbitrario motu, cuius author cerebrum est, omnino destitui; morboso conuulsiuo, nec proprio, sed consequente ad vibratum cerebrum, non priuari. Posterioris causa referri potest ad naturalem vim, quæ in pueris robusta integram obstructionem non expectat, sed incipientem propellere nititur; cùm senum vis torpida succumbat, nec excitetur ad pugnam. Illa videtur verisimilior. Infantes ex menstrualis sanguinis commercio multis incommodis obnoxij sunt, exanthematum, elephanthiasis, comitialis. par est enim vt caput per eam ætatem infirmissimum eo contagio lacessatur ad motum offendatúrque. Vnde plurimos statim ab ortu inuadit, alios posteriùs, cùm postrema ætas ob capitis infirmitatem & auctam pituitam obstructioni cerebri & plenitudini pateat. Reliquum est, vt ex tribus propositis absoluatur vltimum de apoplexiæ differentiis. eæ diligentiùs quàm alibi libro Aphorismorum secundo traduntur numero quatuor. pessima spiritum auferens, nec curationem admittens: aliquantò mollior spirationem habens & violentissimam & intermittentem: tertia intermittit, sed ab ea violentia abest: mitissima quendam iam ordinem seruat, ita vt etiam deglutionem admittat, & curam. hic enim seruatæ spirationis varietates numerat tres, extra quas locum habet desperata illa confestim spiritu priuans. Obiicias, si quæ spirationem tollit, impossibilem habet reparationem, quales fuerunt eorum apoplexiæ, quorum exempla maiorum nostrorum testimonio confirmantur? nam præter Valerium Maximum relatos à sepulchris multos referentem, quidam ex nostris post recondita corpora, ceu defunctorum,

Qui distet à similibus. — *2. Causa symp. vltimo.* — *Attoniti differentiæ.* — *Aph. 42.*

auditi sunt;alij inuenti reuoluti : quoniam apoplexia laborantes viui sepulti euigilarunt,quos nullam reliquarum specierum apoplexiæ passos esse, sed primam illam pessimam spirationem omnem quæ sentiretur auferentem,apertè monstrat sepultura,cui nunquam apparente respiratione traditi forent. Et est digna vindice quæstio, nec negligenda dubitatio, nec aliter diluenda,quam si cum Galeno credamus Hippocraticas necessitates & impossibilitates nunquam raros casus excludere,

6.Aph.58.

nec perpetuum aliquod artē admittere,quod non interim labet & deficiat.Qua vi apoplectici pectus moueant, non est operosum dicere. nec enim oporter Galenum traducentes cum multis opinari, motum eum naturalem esse,& insitum pectori; qui per sanitatem vi a cerebro delata roboratur perficiturque : cùm apertè testetur Galenus totum eum animalem esse per musculos à cerebro agitato pectore:& monstret experimentum sectis neruis aut comprehensis ad pectus delapsis, confestim orbari spiratione animal. Sed quemadmodum per sanitatem dormientes reliquis neruis obstructis, solos eos qui pectus mouent, seruant apertos liberósque, sollicita natura ne vlla occasione respiratio pereat; ita in apoplexiæ morbo. quod si causæ magnitudine succumbat naturæ prouidentia,simul spiratio aufertur & vita. ea prouidentia vis est doctrináque musculis illis indita,de qua libro sexto agendum est. accedit etiam plurimus calor vim motricem ad conatum excitans, nisi fortè etiam compositione respirationi dicati nerui donati sunt ad excipiendam vim aptiore, distento magis quàm alibi foramine. cur apoplectici quidam etiam non respirantes seruentur,in causa est temperamenti frigiditas, cui cordis pulsatio satisfacit non secus quàm in vteri apnæa.cur verò magna appareat talium respiratio,cùm nec mediocris sit?vna ratio est meatuum à pituitæ abundantia angustia ; qua means externus aër stertere facit, & magnæ motionis phantasiam excitat : altera quòd propter septi in mouendo exiguitatem coguntur sublimes & humerales pectoris musculi in subsidium deficientis spiritus eleuari. is motus cùm in conspectum veniat,respirationem repræsentat quasi vehemens & magna sit,quæ paruitate peccat.

Olfactus instrumentum.
2.Anima 9.
2.Part.16.
5.Gene.2.
Ratio 1.
Galen.lib.de instru. odorat.

2. *finibus*] vbi situm sit odoris instrumentum, non conuenit cum Galeno Aristoteli. hic enim intra nares sub interna membranula cartilaginibus obducta constituit ; Galenus intra caluariam. cúmque Aristoteles ingenio vniuersis hominibus ferè anteponendus sit, Galenus sensus iudicio; euenit non minus hic, quàm in reliquis, quorum à sensu censura peti potest ; vt Galeni sententia propius ad veritatem accedat. Sic enim ostendit rationibus oculari fide constantibus. Nerui sensorius distributi magnitudine mollitiéque distant pro recipiendi obiecti tenuitate & subtilitate: ita optici supremum locum habent, minus auditorij, minus linguæ, minimè tactilium index cutis:Atqui odor medius est inter sonum aëreum, & humidum saporem:medio itaque neruo vtriusque sensorij participabit. Intra nares autem neruea exiguitas capillaris est, quanta ad tactum membranis omnibus destinata est : non igitur intra nares olfactus organum. in lingua enim laxa 2. caro est ad suscipiendum [saporem,] grandes ad sensum nerui. Addit oportere sensorium omne communicare compositione & natura consensili, vt ab illo facile immutetur; cùm odore nihil nisi vaporosum conuenit, à qua natura longissimè absunt membranæ : colligitur non esse illud ol- 3. factus instrumentum. Postremò, cur citra inspirationem non sentiatur?figmento enim simile est, quod artificiosè comminiscitur Aristoteles, sub membrana illa latere locum sentiendi, & eum opertum valuula quæ foris intrò inspiranti adaperitur, cessante inspiratione clauditur. Nam quæ, ergo, necessitas claudentis sensorium valuulæ?sensoria omnia nuda creata à natura ideò sunt, vt apperente obiecto confestim sentiatur ad vitæ vsus, auditus, gustus, tactus : soli oculi ideo palpebrarum septis operiuntur, quoniam perspicui humores nec ita à periculis immunes sunt ob naturæ suæ fragilitatem ignauiámque. Præterea lumen illud exiguum ab externo solari marcesceret & extingueretur, nisi nictatio prohiberet palpebrarum, nec somno locus esset excitatis externa luce luminibus. In odoratu quid excogites ad valuularum generationem? organum intra nares latebat, suo situ tutum, auditorio organo crassius : quorsum cutis indumenta nisi vt non semper sentiret ; quo damnum maius in sensorio esse non potest. Sed demus esse partem odorantem intra nares cuticula illa mobili rectam, non aliter quàm cordis ostiola, & vtriusque vesicæ felleæ vrinariæque : cur si fistula instilletur & vi exprimatur odoratus liquor in nares, nihil tamen sentitur? cur non similiter ab eo impetu aperitur pendens cuticula, ac inspiratione reflectitur? id quod non minus Aristoteli aduersatur, quàm nostram confirmat sententiam. repleto enim & pectore & cerebro, vapor odoratus simul cum aëre ad caluariam, vbi organum situm est, meare non potest; nisi prædistento pectore. sequitur enim vt exhausto & in pulmones recepto oris, narium, & cerebri aëre, sequatur is qui nares opplebat simul cum odoris specie. Tam neruosæ rationes Auerroo non persuaserunt ; siue quoniam Arabs non satis sensa Græci medici perspexit : siue quòd pio quodam Aristotelis defendendi amore impediebatur : itaque perstans in Aristotelis placito, ita in Galenum inuehitur. Si cerebrum odorem sentit, oportebat (quod non apparet) sentiri odorē eius quod in ore conteritur, aut in ventriculo coquitur : quasi voluerit Galenus cerebrum recipere materialem sensilium speciem : quemadmodum enim opticus priùs percipit colores,& ita speciem abstractam magis & à materia seiunctam cerebro remittit ; ita odoratorij meatus ad os cribriforme soli vaporem illum odoratum percipiunt. Adde quod odor ille contentus in ore aut ventriculo nimio humore confusus & oppressus se exerere non potest, & sensui natiuam imaginem imprimere. Pergit Auerrous quærere, si later intra caluariam odoratus, quomodo odorant quæ non respirant animalia? at Galenus de respirantibus agit, in quibus arti-

2.Collect.17.
Auerroi rationes.

artificiosè à natura ideò occultauit odoratum, quia ex inspiratione paratissimum erat & promptum deferendi odoris subsidium. In reliquis produxit & extantem fecit olfactum, quoniam ea opportunitate carebant. Quæ verò intra caluariam pars odoret, non etiam omnibus conuenit. quidam enim ad portiones cerebri anteriores, quæ ad frontem cessant, deflexerunt, quas vocant mammillares (ob similitudinem) caruncùlas. Sed illæ cerebri portiones sunt, non perforatæ, neque in cribriforme os, sed in frontem cessantes. Quare nulli in dubium trahi debet duo illa crura substantiis cerebri portionibus similia & ad os dictum terminata, odoratorios esse neruos pariter & instrumentum: quoniam ea substantia constant, vt quia vaporosi, ab odore mutentur; quia nerui, perceptam qualitatem internoscant. Nec nos mouere debet, quod obiectant quidam, non apparere in illis mediam cauitatem. nam multæ tales cùm visum effugiant, aliunde testatam probationem habent & euidentiam: nerui totius, quoniam repente ex recepto humore conuelluntur & resoluuntur; optici quia clauso vno oculorum alterius pupilla amplificatur: odoratorij ex sternutamenti impetu: quo à ventriculorum cerebri morsu pulsus humor per canalem excutitur, quid quod diligenter secanti apparet media quædam cum inanitate lenitas cum densitate, certum foraminis argumentum. Nec oportet, vt sentiens neruus perforatus sit; cùm tactiles omnes nullum quod sensu diiudicetur obtineant. quod si hic in prioribus cerebri sinibus odorem tribuit, complectitur sinuum nomine omnem in fronte cauitatem, nec enim extra propositum rem elaborat. Cur verò neruos sensorios alibi longè deducit à cerebro natura vt tactiles; alibi breui abducit, vt opticos; quosdam perducit ad extimam caluariç superficiem, vt in auditoriis: nonnullos ad intimam vt olfactorios; vna causa est quod oportuit neruum eo accedere quo obiecti spectrum continetur: continetur autem & suscipitur pro instrumenti suscipientis varietate, modò intrà, modò extra caluariam, quandoque proximè, alias remotè. Sed de proposito libro satis.

LIBER QVARTVS.

Quarto libro faciei & pectoris affectus tractantur, ita vt,
Prima sectione faciei morbi disputentur.
In Secunda, dorsalis medullæ. cap. III.
In Tertia, thoracis. cap. V.
Quarta, pulmonis. cap. IX.

SECTIO PRIMA.

QVA via & ratione vniuersali affectas sedes scrutari conueniat, primis libris duobus quarundam partium exemplis satis perstrinximus. Quoniam verò (vt iam diximus, atque in alijs libris demõstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui singula artis opera, quæ vniuersali via & ratione didicit, tutè & celeriter exercere voluerit: operæpretium facturus mihi videor, si rationales quasdam dignotiones omnium corporis particularum, quæ sensum effugiunt, cùm quomodolibet afficiuntur, perscripsero; sumpto à capite initio. Igitur de memoria & cogitatione vitiata, atque reliquis animæ functionibus, quas principes nominare consueuimus, in huius commentationis libro tertio iam diximus: simul in non paucis affectuum generibus, via & ratione inducte exercitationis modo. Nam & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo quod citra febrem accidit, maniam, id est, insaniam nominant; præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, vertigine, quemadmodum & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & similibus ibi iam dictum est. At in præsenti libro, qui huius commentarij quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsecus afficiuntur sermonem faciemus ab oculis incipiendo. Nam modò ipsorum sensus, modò motus, ac nonnunquam tam sensus, quàm motus resoluitur: idque interdum in altero, interdum in vtroque accidit oculo: nonnunquam solius palpebræ, nonnunquam etiam eius partis, quam propriè oculum vocamus, vel sensus, vel motus læditur. Cùm igitur nullo in oculis malo apparente cernendi sensus deperditus est, descendens à cerebro in ipsum neruus causam in se continet, cùm vel inflammatione, vel scirrho laborat, vel aliquo ex humorum defluxione afficitur, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturatur. Atque huiuscemodi affectus oculo, vt instrumentali parti, accidere necesse est. Qui verò ei vt similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continentur. Præterea aliud quoque ipsorum vitium est, cùm vel nihil omnino, vel exiguum admodum visifici spiritus à principio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si verò vtriusque oculorum motum duntaxat amiserit, secundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, molestari necesse est; ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam verò vt ex anatome didicimus, musculi oculum mouentes senario numero constant, ac præter eos alij quoque sunt, qui descendentis in ipsum meatus (πόρον Græci vocant, quo nomine dissectores primæ coniugationis neruum CAP. I.

eò,quòd [3] soli manifestum sit foramen,nuncupare consueuerunt)radicem amplectuntur: accidit sæpè,quamuis ipse haudquaquam afficiatur,vt [4] musculorum aliquis, aut in propria essentia , aut in neruo ad ipsum descendente , ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur : siquidem singulis horum musculorum , pars quadam nerui à secunda coniugatione orta transmittitur,haud secus , quàm iis quoque musculis,qui meatum ipsum comprehendunt , siue ij duo,siue tres , siue vnus duntaxat dicendus sit : id enim in præsentia non refert,modò nouerimus horum musculorum munus esse,vt & sursum trahant oculum , & firment , ne mollis ille neruus , quem & visificum & meatum nominant , vllo pacto in tenere peruertatur : cùm itaque sex inueniantur oculum mouentes musculi , si is quidem qui ipsam sursum attrahere solet , [5] afficiatur , totus oculus delapsus videbitur:si verò is qui ipsum detrahere potest,affectus est , oculus sursum attractus apparebit. Ita etiam,si minoris anguli musculus vitiatur,ad maiorem:si verò hic læsus est,ad illum oculus deflectitur. At , si voluentium musculorum quispiam resoluitur,obliqua erit totius oculi [6] peruersio. Cæterùm, cùm alij præterea sint musculi mollem neruum illum circundantes, scire licet ipsis resolutis totum oculum procidere. At plerique eorum qui sic affecti sunt,[7] sensim quidem intento molli neruo,sed nequaquam affecto citra noxam cernere possunt: qui vbi quoquo modo afficitur, visum efficit obscuriorem. Vbi verò adhuc magis malum ingrauescit,constat eos qui sic afficiuntur,nihil omnino cernere posse. Porrò in oculorum peruersionibus , si ad [8] alterutrum angulum fiat conuersio , innocua permanebit cernendi facultas : si verò aut sursum , aut deorsum , aut in obliquum quoque vertantur , quicquid ipsis obieceris , id omne [9] duplum esse videbitur. Musculi verò supernam [10] palpebram mouentes (nam inferior immobilis est)quoniam perquàm parui sunt , adeò vt in maioribus quoque animalibus vix manifestè perspici possint , nihil mirùm , si nerui ipsis innati difficulter videantur. Nihilominus,quemadmodum in musculis,quorum iam suprà meminimus , ita & in his quoque euenire necesse est , vt interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex his quos ad musculos pertinere nouimus , interdum verò nerui ipsis innati infestentur. Igitur , si musculus ipsam sursum attrahens exoluitur,laxam efficiet palpebram,adeò,vt oculus aperiri non possit: si verò detrahentes(gemini enim sunt)resoluuntur, oculum claudere non poterunt : quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra deflectetur,vt fracta videatur; in fine videlicet , circa mediam vtriusque lineam. Quippe ea pars, quæ iuxta musculum affectum est,sursum trahi: quæ verò iuxta illæsum est, detrahi videtur. Hi sunt partium oculi peculiares affectus,qui latentibus locis insident.

RVRSVM diuiditur sectio prima in segmenta quatuor : primum §. affectus tradit oculorum proprios. Proximum §. Ac sunt , per consensum tertium capite secundo agit de linguæ affectibus. Postremum,capite tertio de reliquis quæ ad faciem spectant.

1. *cùm igitur*]ad causas tres reducit visus hebetes , quæ tamen complectuntur particulatim recitatas alias Aëtio,humorum oculi inopiam, membranarum erugationem,aut densitatem. Licet enim quantitatis morbi sint deficiente oculi substantia , veruntamen etiam intemperamento laborat in talibus oculus. Parcitatem verò visorij spiritus seiungit ab intemperamenti morbis Galenus , cùm tamen nec inter organicos , nec inter communes referri queat : quoniam peculiarem quandam prouideotiam requirit à reliquis intemperamentis alienam ; non enim alteratione peragitur , sed multa & proba alitione. Sed occurrit hoc in loco dubitatio. Num sicut spiritus parcus functionibus officit,ita nonnunquam officiat multus? & sunt non incelebres authores quibus ita videtur:multáque in hanc partem adduci possunt non inualida argumenta. Membra animæ instrumenta sunt non minus spiritibus:membra verò & aucta & diminuta lædunt:quid ni igitur spi-

Num spiritus copia lædat.

Ratio prima.

2. ritus? Adde contentum omne , si cum eo , à quo continetur , conferatur , excessu peccare & defe-
3. ctu : peccabit igitur vtroque vitio spiritus. Deinde si auctus sanguis vasa rumpit,& interceptio-
nes vasorum infert, quia non cessat à sanguine gignendo iecur ; cur non idem de spiritu existima-
4. bitur,vbicunque generationem obtineat. Præterea valdè calida res spiritus est ; ea itaque mode-
5. rata temperiem membri seruabit ; excedens,ad calidum euertet. Quod si Auicennæ sententiam
recipimus , opinantis ex mora in tenebroso loco visum obtenebrari propter inopiam resoluti spi-
6. ritus vnde crassescit;nulla reliqua videtur de quæsito hæsitatio. Adde quod iugis ille spiritus con-
fluxus spirituum densabit,non secus quàm aërem impulsio : coactus autem in se minùs deducit re-
7. rum imagines sensuum origini. Postremo author est in Aphorismis Rasius ex ouorum luteis caliginem obduci,cùm inter alimenta summoperè spiritus alant apud Auicennam. Contrà afferentur pauciora,sed(quantum opinor)certiora fortioráque. Galenus hic causam prauæ visionis agnoscit spiritus inopiam, non abundantiam. Auicenna verò , multitudo , inquit , spiritus summoperè iuuat visum. Et lib. De medicin.cordialib. Eò erit vehementior , quò magis spiritus increuerit. Quod si aliquando impedimento esse possit abundantia , eo maximè tempore eueniret , quo vno tantum oculo intuemur,altero clauso:præ copia enim duplicati spiritus manifestè amplificatur pupilla : & tamen ea copia tantum abest vt deficiat visio,vt etiam promoueatur, acuatúrque multo magis : nunquam igitur officiet. Sed quod maximum est,sanguis si gignitur, continuò ad vasa mandatur , nec inanitur ; vnde plenitudo vasorum succedit & noxa : spiritus verò cùm nunquam in vllo hominum tantus asseruetur , qui sufficiat perpetuis membrorum motibus , sensibúsque; quomodò concipi potest functionum animalium ex copia læsio ? nam vt plurimus gignatur , sufficiet perpetuò vni motioni, aut continuæ visioni,aut diuturnæ meditationi:sed nec id in vllo hominum citra fatigationem deficientis spiritus vel paucis horis peragitur : nunquam igitur impediet abundantia : nam membrum auctum impedimento est aliorum muneribus ; spiritus verò impediente

Lib. de medic. cordial.

Cap. 4.

Ad obiecta.

pediente copia membris suppeditari non potest: nec vltra mensuram continentis loci:nec densari aut conculcari cogitur, propter sequentem inundationem: nec enim intercedit impetus vel impellens vel comprimens, a quo densetur. Iam tenebræ visui officiunt propter desuetudinem distributi spiritus; non aliter quàm ocium membra eneruat & emaciat. Sed & propter densitatem quàm spiritus à tenebrarum frigore cótraxit. Rasij verò locum corruptum esse dubitari non potest.

2. *oculo*] lege, (ipsi) satius est autem referri ad oculum, quàm, quod alij volunt, ad neruum: nam oculus quatenus organum, obstruitur: quatenus similare, intemperiem patitur. pro visifico autem spiritu, splendido habet Græca lectio.

3. *soli*] opticorum cauitatis euidens argumentum est, pupillę apertæ expansio clauso altero oculorum: quin & visus ipse exactè secanti monstrat mediam inanitatem, lenissimam callosámque, nihil distantem à ventriculorum cerebri cauitate: quominùs mirum est etiam spectari posse, si coëant quæ Galenus requirit animalis magnitudo, quod statim, & claro sole perspiciatur. Num verò duo optici cùm coëant, recta progrediantur se secantes, an magis deflectant, seruantes vnde exorsi sunt latus; non conuenit inter authores. Arethæus, Haly, Abbas cum Cassio & Fælice putant secare se medios & aduerso oppositi lateris oculo implantari, hoc argumento, quod qui percussus in sinistro tempore est, dextrum oculum amisit: & hemicraniam sinistram dextra secuta paralysis est. Quidam putãt irrationalem quæstionem esse; cùm enim in coitu confundantur, nullum relinquitur discriminis indicium. Sed si essent nerui vel aqua, vel aër, confundi necesse esset: nunc cùm soliditate constent & fibrarum rectitudine, non aliter quàm vasa; cur non credentur seruare fibras suas; & naturam, (quod semper facit) etiam hic duplicitatis memorem, non transtulisse in alienam sedem procedentes neruos. Sed quemadmodum in vasorum diuisione seruare gemina sui lateris ductum, & fibras, testante potissimũ Galeno, vtrumque ad sui lateris oculũ secundũ rectitudinem originis suæ reflexum esse, & à natura perductum. Argumenta verò non difficilem habent expeditionem: nam humorem ex vno latere in aliud migrare fieri potest, propterea quòd parte anteriore vndecunque fluat, in coitu opticorum ceu in lacuna quadam colligitur; vnde liberè in vtrumuis oculorum decumbat. Posteriore verò similiter descendit ab anterioribus ad tertium & quartum ventriculos, ij cùm sint simplices, in cerebri medio humorem suscipientes deferent promiscuè ad dorsalis inanitatem modò dextram, modò sinistram. Sed cur primum separati prodeunt, in medio itinere iunguntur, inde rursum seiuncti oculis inseruntur? Galenus ait, quoniam oportuit ambos in vnum coire, nec potuerunt iuxta frontem ab eo vno cerebri initio formari: superest vt à medij cerebri variis partibus prodeuntes iuxta frontem iungantur, vnde & separentur ad oculorum insertionem. Assumptarum propositionum vtraque discutienda exactiùs est. Coire par fuit hos neruos, vt ita firmiores molliciem suam, qua reliquos omnes superant, tuerentur simul; & vt cùm placeret aciem intendere, vniuersa vis in vnum locum secedens spiritum augeret & visum. Sed illa multò vrgentissima causa fuit: nisi alicubi coirent, fieret vt secederent temerè ab vna planicie: cúmque sustineant suis extremis pupillas, in vna & æqua superficie formatas; diuaricationem opticorum sequeretur pupillarum inæqualitas: pupillarum inæqualitatem & imparitatem error in visu comitaretur: quare nisi coirent nerui, sæpe delusi oculi vnam rem geminam iudicarent. Quod enim paulò antè (cùm de vertigine ageretur) ostensum est, ad ferendum de situ obiecti sententiam, nihil distat: visile ipsum moueatur, an videns. sic vt res duplex censeatur, quæ vna est; occasio nascitur ex duplici plano, vnde visorij radij ad oculum accedunt; vt cùm faciem in fracto speculo intuemur, aut solem in mota aqua: aut ex eadem plani duplicitate inspectantibus pupillis: nisi ergo natura eo artificio pupillas opticis affixisset, vt inuerti non possint, & vna ab altera secedere; sed in omnem locum coniunctum seruata superficiei vnitate deferrentur; frequens esset in conspectu deceptio, & visile omne geminum crederetur. Cui malo præcauendo natura Matheseos gnara alicubi duos hos neruos pupillarum delatores & custodes in vnum commisit: ita enim, quod Mathematici probant, efficitur, vt nerui illi nunquam ab vna superficie secedant: quod si illi in vna, & pupillæ neruis hærentes: si verò pupillæ in vno plano, res etiam duobus oculis visa vna censebitur, non duæ. Hæc compendij loco ex Galeno dicta sint: nunc de altera assumptarum propositionum. Coitus hic fieri non potuit à primo ex cerebro ad frontem exordio, quoniam locus ibi non vacabat opticorum exortui; præoccupatus enim fuerat pelui & odoratoriis neruis: coacta igitur natura ex longinquis duobus principiis deduxit, vt ad frontem conuenirent, mox seiungendi. Sed cur odoratorios etiam meatus e longinquo duxit, cùm sufficere possent papillæ ad frontem exiguæ? num ergo alia sit & abstrusior furmantis naturæ ratio, videndum est: cùm enim animalis spiritus in prioribus ventriculis qui ad frontem cessant, crudus sit & iners; præstantior in tertio & quarto nullius nerui exortum natura ex prioribus illis deduxit, sed ex posterioribus, vnde & paria septem, & dorsalis cum opticis prodierunt. Quidam verò eruditum Galeni de opticorum vnione inuentum spectant elidere. Si constituantur (aiunt) oculi quales iacenti, superior vnus altero depresso adhuc res spectantur simplices: non est ergo in planitie pupillarum ratio certi rerum conspectus. Quòd si oportet ad vnitatis de sensilibus iudiciũ duos neruos sẽsificos coire; quid ni sonus semper geminus audiatur duobus auditoriis neruis valdè distãtibus receptus? Et, quod maximi faciũt referunt dissectũ, in quo opticis nullibi coëuntibus, visa tamen simplicia comprehẽdebantur. Quos non est operosum refellere: nam quomodocunque capite constituto, si optici vnitatem plani seruant, nec mouetur ab insertione nerui vlla pupillarum; perpetuò vna superficie spectantur: au-

Plac. 7 8.

Optici an se secent.

Lib. 10. de vsu 12. 13. 14.

Euclides lib. 11. 2.

Ad primum.

5. ditus autem si soni situm per rectum iudicaret, duos censeret esse sonos. Sed non est audiendi munus vt rectis radiis soni originem venetur, sed videndi: nam in dissecto neruos non coire, nec tamen in visu decipi solitum, vt viris probis credendum est; ita nihil euertit paulò antè scriptam rationem. Ostensum est enim lineas duas rectas coëuntes necessariò in vno plano sitas esse: sin minus coëunt, fieri potest vt in vno plano sint, si parallelæ; & vt in variis, si non æquè distant. Colligi itaque non potest, si non coëunt optici, gemina apparere omnia; sed apparere posse: vbi verò coëunt sponte sua, nunquàm is error occubabit. Num verò Galeno accedendum sit in vnionis huius caussa reddenda, & de oculorum ad latus conuersione, simul & de circumuersione decimo De vsu disputandum est.

Oculorum musculi.

4. *musculorum*] oculi motores sex numerantur Galeno, quibus accedit septimus opticum circumdans: ex quibus primi quatuor vsum habent cum necessitate manifestum ad quatuor mouere oculum situs, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum: quæ motuum differentiæ etiam reliquis corporis particulis & artubus communes sunt: duo verò adduntur circumuoluentes, ad angulum minorem vnus; ad maiorem alter: qui hac à natura necessitate formati esse videntur. Quemadmodum corporis partes à natura in articulata ossa diuisit, quærens quatuor dictas flexionis varietates; ita externis partibus, summis manibus, pedibus, capiti, addo & oculis, motum addidit rationis, quo pars corporis summa in varios artium & vitæ vsus, nihil à loco & sede sua mota circunduceretur: cui commoditati, iis solis membris bina ossa dearticulanda effinxit: vt altera ad motus conducerent, qui sunt ad varios situs; altera in vno loco ad circumductionem. Oculos verò, seruata illorum extremorum analogia, donauit circumuersantibus illis musculis, quò nec illi, cùm & moueantur & extimæ partes sint, illo etiam motus genere destituantur. Iam illum septimum, quem opticus induit, quidam vnum vocant, alij plures; exigua quæstione, cùm vna constet circunscriptione, nec facilè in partes separetur: maior est de vsu difficultas. Galenus putat sustinere oculi pondus, ne cum noxa mollissimi nerui procidat, & in eum vsum potissimum creatum esse putat: alij magis ad promouendos sua illa fibrarum varietate oculi motus à musculis superioribus prodeuntes, cùm tamen nec primum probetur, quoniam eam firmitatem ligamenta immota magis pollicebantur, quàm subinde motæ & laxatæ carneæ musculorum fibræ: neque alterum, quia præstabat creari maiores quatuor illos musculos oculo incertos, quàm è longè quæri ad oculi motum nerui contractum: fortè ita certiùs de eo musculo philosophandum est. Quæ membra oportuit creari mollia vt exactè sentirent, & tamen in opere suo tendi & rectos meatus constituere, format natura tenera & flexilia, musculis tamen vndique munita, quorum collectione dum agunt dirigantur; vt è iaculatione & impetu festinet per meatum materia: in quo genere penis continetur, & optici: nisi enim semen recta in vterum laberetur, in via frigesceret: & nisi animalis spiritus per rectos & tensos opticos deflueret, pupillæ à se mutuò desciscerent, & ab vna planicie deuiarent.

10. De vsu 8.

5. *afficiatur*] resolutione scilicet, quam ideo memorat, quia frequentior est; nam conuulsione capiti ij musculi in oppositum situm oculum trahunt.

6. *peruersio*] ita vt non locetur secundum sanæ pupillæ rectitudinem; sed inclinet infra minorem angulum in conuulsione voluentis musculi in eo angulo constituti; vel infra maiorem, vbi voluens angulum maiorem conuulsus est.

7. *sensim quidem intento*] lege, parum extento: significat resolutionem circundantis opticum, quoniam non commodè sustinet oculum, ipsum prociduum efficere, visui tamen non incommodare: sed leniter tantum extenso optico visum peragi, deficiente circundantis musculi tensione. Si verò resolutio multa est, vt etiam opticum infestet, necesse est resoluta vi visoria aut minui, aut ex toto cessare visum, pro varia obstructionis magnitudine. Num verò, quod Rasius cum Auicenna docet, conuulsio circumdantis opticum non solum non officiat visioni, sed roboret etiam, potest in dubium trahi: fit enim vt præferatur morbida sanæ operatio. Sed nihil absurdi est, sicut vinci moderatum ab immoderato in vna aliqua functionum, ita ab ægro sanum. iunctæ enim omnes multò sunt in sano potiores: ita conuulso eo musculo, & proinde directo optico, & pupillæ constituuntur planissimæ, & recto canali celeriùs descendit spiritus, acutiórque procedit visio; sicut in priapismo accessus. Sed tenso optico non facilè circumducetur oculus, & in varios situs deflectet. Adde etiam intemperamentum conuulsionis optico & oculo communicatum etiam tempore visum minuere. Ita perpetuum est ad vniuersas simul membri functiones optabiliorem esse sanitatem.

Ras. 2. cont. Auic. 3. 3. Tract. 2. 28. Conuulsio optici num visui commoda.

8. *ad alterutrum*] cur verò quidam nec paralysim nec spasmum eorum musculorum patientes, inter videndum alteram pupillam magis alterà in angulorum aliquem deflectant, deformi videndi specie, considerandum est: nam si affectus esset in illis musculus, perpetuam deformitatem ex peruersione monstrarent. Videntur igitur tales natura inualidos habere musculos ad latera mouentes, aut saltem illorum vnum; cúmque in motu illorum difficilius sit paritatem illorum in motu tueri, quàm cùm quiescunt; fit vt in motu propter inæqualem duorum oculorum ad vnum laterum delationem, altera pupillarum magis alterà in vnum angulum vergat: quod nostri dicunt; oculum per oculum mittere.

Cur visile duplex appareat.

9. *duplum*] cur quasi multiplex oculis obuersetur visile, caussæ primum manifestè tradendæ sunt; mox quid superiores tradiderint, in mediū proponetur. Contineri itaque omnes triplici genere videntur: oculorū situ, visilis, & radiorum. Oculorum, vt si ab vna superficie secedunt; quod accidit in

musculorum

musculorum oculum aut eleuantium aut deprimentium affectibus ; & vbi quis adacto digito vni oculorum, similiter eum impellit, aut vbi ex copioso vino laxatus opticus non sustinet pupillarum æquabilitatem: eam enim ob causam ebrios duplicia cernere vninersa, Aristoteles cum Aphrodiseo responderunt. [Arist. 3. Proble 31. Aph 1. probl 8.] Ex situ visilis, vbi præ motus festinatione antequam ex oculo euanescat prioris situs spectrum, accedit alterum varij situs: creduntur enim varia, quæ simul varus in locis spectantur: quo modo gutta cadẽs, linea iudicatur oculo: & baculus celeriter versatus, circulus. Postremò, radij visuales si a variis planis ad oculum deflectunt, licet primum ab vno obiecto prodierint, duorum imaginem intuenti imprimunt. ita facies in fracto speculo duplex ; Sol in agitata aqua multus apparet. Auicenna verò, vt a duce de reliquis iudicetur ; causas deceptionis quatuor recenset, ab Alberto, & sequentibus probatas [Lib. de anima part 3. vlt. Alber. Mag. de sensu 11.] : Primò sumit ceu ostensum, visionem non in crystalloide fieri, sed in opticorum congressu: alioquin futurum putat, vt quod duabus cernitur pupillis, duplex perpetuò censeatur: de quo tamen placito cum primis momentaneo (quod à doctis quibusdam receptum esse video) ante alia differendum est. [Visio vbi fiat.] Si enim sensorium omne partem habet sensili homogeneam, quæque à suo sensili immutari facilè queat; tactus cutem, gustus linguæ carnem, auditus auris aërem, visus oculi crystalloidem, odoratus odoratorium cerebri neruum; & in illis ipsis quæ immutantur partibus sensatio peragitur: nimirum in visus crystalloide, visio. fieri verò tactum non in cerebro aut interno neruo, sed in puncta cute, gustum in contacta carne, ostendit dolor cutis punctæ, amaror gustantis linguæ: si enim dolet puncta pars, sentit puncta pars: videt igitur crystallois coloris spectro alterata. Deinde si in coitu tantum visio, qui homines (sunt autem expositione anatomicorum nonnulli tales) eo coitu destituuntur, nunquam videre cõtingeret, aut certè dupla quorum neutrum accidisse talibus, experimenta testantur. Illud verò euidenter ostendit: Si à crystalloide accedit ad congressum species nondum aut visa aut diiudicata, fieri potest, vt in congressu æstimetur accedentis spectri natura ; vt verò situs agnoscatur eius quod videtur, fieri vllo pacto non potest ; nam simili modo accedit à crystalloide ad congressum, vndecunque primò prodierit species : vt coniectari nequeat vnde primum prodierit. postremò, si citra conspectum graditur à glaciali ad congressum species, non agnoscitur quorsum natura ad speciei delationem spiritum deduxit ad glacialem: spiritum enim visuræ animæ instrumentum eo tantum deferri oportuit quò & vim, cui obsequitur, visoriam : delationi verò seruit conditio constitutióque naturalis partium earum qua meat, non spiritus visorij accessus. Possent afferri multa alia huius rei argumenta, quæ ob dictorum vim & robur superuacua existimari possunt : adducunt verò nonnulli in placiti confirmationem quòd visio in cerebro peragatur, loca Galeni nonnulla ex libro De vsu partium octauo, & Aphorismorum secundo, quæ citra mentem in cerebro residentem nihil sentiri docent. [Cap 6. Aph. 47.] Sed quod alibi scribit, ea facultas ad externorum dignotionem in organa mandatur sententia. addunt rationem, obstructo optico distentam corneam & spiritu visorio turgentem nihil videre, certo, vt putant, argumento visum non extra cerebrum contingere. sed ostensum libro primo est, vim animalem ita in sensorijs musculis, per spiritus præsentiam operari, si continuitate ad principium non priuetur, & pulsatilem in arteriis: quo fit vt quamprimùm ligata arteria est, præsente licet in arteria spiritu, nulla vltra deligationem pulsatio fiat: & compresso neruo mox musculus immotus constituatur: quaque id necessitate contingat, disputatum eo loco est. Sed audiamus geminitatis ab illis authoribus (Auicenna inquam & Alberto,) causas. vbi (ioquiunt) non congrediuntur, nec decussatim se secant, nerui duo, sed mutuo secedunt, per duos canales cerebrum ingredientes similitudines externi duæ, duplex visile cerebro obiectant : cùm tamen vnio opticorum nulla vi sit dissociabilis, nec seiungi cum vita patiantur. Altera: si spiritus ad coitum mandatus lationis suæ vehementia prætergreditur congressus locum, ad pupillas accedens, duas imagines recipiẽs, duorum imaginationem molitur: sed semper accedit ad pupillas spiritus, argumẽto fulgoris ab oculo exeuntis, & dilatatæ cõpressæque pupillæ; semper igitur deceptio illa duplicitatis aderit. Tertia: præ celeritate spiritus à congressu ad cerebrum delati, accidit nonnunquam secundo ferri vnius obiecti imaginem, nondum deleta ab imaginatione priore: sed imaginatio non iudicat præsens obiectum; neque igitur duplex, vbi secunda accedit inspectio. Postremã causam ad vueam referunt: cùm enim propter defluentis spiritus copiá mutetur pupillæ magnitudo, mutatur & iudicium de situ & simplicitate visi. verùm vt demus tãtoperè fieri illas in foramine vicissitudines angustata & mox dilatata pupilla ; quid id ad rei situm aut duplicitatem? res enim ea varietate maior solito apparet aut minor; alibi verò vel numerosior non cernitur. Tam multis difficultatibus implicantur Auicennæ rationes, cùm sint superiores illæ facillimæ.

[Palpebrarum ratio.] 10. *palpebram*) Affectus occultos palpebrarum, qui solo motionis vitio spectantur, prosequitur. Cúmque sint duæ, superior sola ex arbitrio mouetur, non quod Aristoteles opinatur, natura: Erat enim commodius eam maiorem creari, ne inferna, si maior esset, visum impediret, & lippam turpiter retineret, & vt superior amplitudine sua incidentia arceret. [2. Part. 13. cap 6. Aph 47. De vsu, 9.10.] quæ quasi Auicennæ non satisfacerent, addit, potuisse naturam, si voluisset, contrà facere. Sed temerarium est de creantis sapientia iudicare, etiam si ratio latuisset, non latet autem cur pedestribus superiorem, auibus magna ex parte infernam mobilem finxerit [Aui. 1. 2. Doc. 5. sum 2 5. Zoar lo. 1. tra. 8. 19.] : nam pedestria in terram vnde pascuntur inclinantia deorsum conspectum expeditum desiderabant; alites magis supernum, vt in volatu sursum prospectarent : nam ad pastum etiam à terra colli longitudo caput cũ oculis constituit decenter ad esum, ne à palpebræ infernæ magnitudine offenderẽtur. [Haly. cap. De oculis.] Si verò quędam auium alia a maiore angulo mẽbrana operiente

Arist. 2. Hist. 12. Pli. lib. 11. 37. 1. Præsa 15.

donantur, rationem habent vitæ suæ peculiarem: de quibus apud Aristotelem & Plinium mentio est. qood verò ad motorios musculos attinet, non mudò authores varij, sed idem Galenus secum pugnat, in Præsagijs duos apetientes agnoscens, recludentem verò vnum; quem Auicenna & Haly sequuntur: libro autem De vsu partium ex prufesso vnum vni operi dicat; quod, ceu visu testatius, recipiendum est: eo maximè quod ratio pustulat eleuandæ palpebræ præfici dnos, deprimendæ vel vnum, vel sicut in fronte, nullum. Est & alterum huius rei argumentum, quod offenso angulo oculi externo, confestim clauditur, & corrugatur; offenso ioterno non similiter; sed semper, vndecuoque noxa oculum infestet, clausio ab externo otitur angulo. Sed & ita decebat iustam instituisse naturam. quod enim ad nares est, satis nasi munimento firmatum peculiarem claudendo musculum non obtinuit, sed angulum maiorem: eius verò quod ad latera nudum est, tuetur incolumitatem ab occurrentibus, peculiari musculo & anguli exiguitate. quapropter exactæ oculorum clausuræ, musculum deduxit à medio infernæ palpebtæ medio supetioris inserēdum: ita enim absoluta clausio spectatur: & hunc magis externo quàm interno angulo propter dictas necessitates oboolutum. transeamus ad reclusionem. Sanè quod ostendit ratio, visus confirmat, maiore ad eleuationem grauis, quàm ad depressionem robore opus esse: præfecit enim solertissima natura apertioni non solùm musculum, de quo anatomici meminerunt, a nasi vertice ad tarsi medium prodeuntem, cuius contractione palpebra suspenditur: sed excogitauit in fronte musculum opposito carentem, cuius munere cutis illa oon fronti hærens, sed nutans sursum conuelleretor: Videlicet ne palpebra superna, si in se tota plicaretur, indecore visum impediret pariter & grauaret: sed maxima ex parte in frontem retracta, parum etiam ad supercilium coouulsa sine noxa facilè officium præstaret. ita conficitur duorum ministerio eleuatio, vnius depressio; & intelligitur, cur frontis musculo deprimētem alterum non opposuit: præstat enim id munus oculum claudens musculus. perspicitur etiam, cur oculum validè claudentes, minotem oculi angulum dolemus: aperientes verò, nariū radicem, vtrobique locum vnde nerui operantes oriuntur. Igitur si resoluuntur aperientes, descendit palpebra; si claudens, hiat & supina est. Si conuellitur alteruter ex dictis musculis, contra fit, si ambo palpebra intorta apparet, & fracta: dum enim sursum conuellitur palpebra quæ ad nares est; deorsum reliqua medietas ad angulum minorem intorquetur & fracta apparet.

AC SVNT præterea alij, qui ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur [1] accidentia suffusorum visis similia videntur, oculis nulla propria affectione molestatis: sed aut oris ventriculi, aut cerebri cognatione id accidere solet. Verùm hæc ipsa ab ijs, quæ à ventre oriuntur, [2] distinguenda sunt. Primùm quidem ex eo, quòd vel alter duntaxat oculus, vel vterque similiter visis occupetur: Siquidem in vniuersum visa ob humorum in ventriculo contentorum vitium oborta, vtrique oculo similiter accidunt; quæ verò per suffusiones appareat, neque incipiunt [3] simul in vtroque neque similiter apparent, deinde ex tempore quoque distinguuntur: Si enim [4] tribus quatuórve aut etiam pluribus mensibus suffusionis apparuerint accidentia, contemplantíque tibi pupillam nihil tenebrosam videatur ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si verò non ita multum temporis intercessit, quærēdum est in primis, verùm ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuò huiuscemodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni reprehēsione caruerit: an diebus quibusdam intermedijs laborāt exactè visus fit sibi conualuisse: Nam assiduitas suffusionem portendit; intermissio verò, quòd malum à ventriculo prodierit, suspicionem excitat: idque magis si perfectè quis concoquens nullum sibi visum apparere fatetur: sed multò magis si cùm apparuerunt visa, mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc verò magis, si post hæc vomendo eiectare mordente cessauerint accidentia. Hæc sunt quæ primo statim die, cùm videris hominem, interrogando discere debes, quando (vt iam diximus) exquisitè secundum naturam se habuerit oculi: vbi verò altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (vt breuiter dicam) non exactè pura videtur, suffusionis esse initium censendum est. Si verò quispiam suapte natura pupillas ipsas non admodum puras habuerit, considera, nam amborum similis sit affectus: adhæc an non ita multum temporis à suffusionis accidentibus præterierit: quod si ita est, impera vt minus cibi, quàm pro consuetudine, ingerat, eumque nihil mali succi habentem: postero die, vbi probe concoxerit, qualia apparuerint visa, interroga: si enim vel omnino nulla, vel debiliora videantur, ad ventriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare: idque magis, vbi sumpto ex aloe medicamento nihil variauerint. voco autem medicamentum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant: quippe, si à ventriculo prouenerit accidens, huiuscemodi medicamēto potui dato, facillimè curatur, accedente simul bona concoctione; vt in idem conueniat & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis, (vt scitis) non viderem, cùm in alienis essent terris, per literas curaui. Nam, cùm nonnulli ex [5] Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque aliis regionibus per epistolas à me petijssent, si ad suffusionis initium, nullo adhuc vitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberem medicamētum, id eis transmitterem; volui priùs certiorem me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti; præterea, de alijs quoque, quorum paulò ante mentionem fecimus: qui cùm per epistolas [6] respondereat sex menses, aut annum iam exactum esse: vtrunque oculum similiter affici: cùm probè concoxissent, meliùs sese habere: per cruditates atque stomacho mordicus dolente, grauius vexari: educta verò per vomitum bile, quiescere; nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui non proprio affectu, sed per ventriculi consensum oculos infestari. mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque præcipue; per eos autem, alios quoque multos ipsorum cōterraneos sanaui. Cùm enim omnes, quotquot meas epistolas acceperunt, docti essent, affectorum locorum notas ex literis meis

didice-

didicerunt: quibus deinde facile cognitis, eos amaro medicamento curauerunt. Ad[7] similia quoque suffusionis accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent: nec refert, vtrum species ac differentias nominaueris: nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus demùm tertia componitur. quippe sunt phrenitici quidam; qui de ijs quæ oculis offeruntur rectè, quantum ad sensitiuã necessitatẽ pertinet, indicant: cogitando verò à naturali indicio aberrant. alij rursus cogitatione quidem falluntur minimè, sensibus tamen difformiter mouentur. sunt præterea, qui simul & sensus & cogitationis vitio laborãnt. itaque vtriusque læsionis modũ sic accipe. cùm Romæ quidam domi cum lanifice puero contineretur, surgens à cubili venit ad fenestram, per quam & ipse videri, & prætereuntes videre poterat. atque ex vitreis vasis singula ostẽdens, interrogauit imperarẽtur ne vt ea projiceret: illi verò ridentes plaudentésque vt ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps omnia arripiens eiecit; at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea iuberent ne puerum quoque proijci, cùm eos interrogasset, atque id illi iussissent, illico ipsum deiecit, quem ab alto cadentẽ videntes, suppresso statim risu, accurrerunt. Et confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem non solùm in alijs, verùm in me ipso, quum adolescens adhuc essem expertus sum: cùm enim per æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratiùs vehementiúsque id efficere conatus sum. audiens itaque duos ex amicis, qui tũ aderant, dicentes: videsne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum, quod dicebãt, me fecisse. Cùm verò sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret: rectè, inquã, dicitis: proinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, cùm idoneis rigationibus caput fouerent, tota die sequentique nocte grauibus insomnijs turbatus sum, vt interim & clamare, & exilire viderer: verùm postero die mitigata erant omnia accidentia. Igitur constat, quòd licet ab vna eadémque causa secundum speciem accidentia proueniant, non tamen ab eadem sede, quæ primariò affecta sit, emergunt, in ijs qui ex cerebro atque illis qui per ventriculi consensum, vt dictum est, laborant. cùm enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit vnà cum febri perurente, is afficietur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur, oritúrque tum fumus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus[8] visorum in ipsis causa censetur. siquidem in anatomice vidistis, quòd & arteria & vena ab his vasis, ex quibus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verùm huic sermoni, vtpote iam satis definito, finem imponentes, de reliquis oculi partibus id in vniuersum dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifestè sensu percipiuntur, si à naturali constitutione aberrauerint, notas perscribere: sed illarum quæ, cum affecta fuerint, sensum latent. nã cum pupilla manifestè videtur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam vel aucta, vel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at verò, quæ sit dispositio huiusmodi faciens affectum scire, ad artem medicam spectat: verùm de ijs in lib. De causis accidentium iam scriptum est. proinde non opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis quas sensus consequi potest, vel affectus ipsos declarare aggrediar. Quippe affectuum nomina vno paruo volumine, cui titulus est, quomodò noscantur oculorum affectus, perscripta sunt: causas, vt diximus, in libro De accidentium causis inuenies. tempus igitur est, vt ad linguam nostra conuertatur oratio.

IVNGIT oculi affectum non iam per proprietatem, sed frequẽtiùs per consensum infestantem, nempe visa suffusioni similia: doceos quatuor notis agnoscere [affectum per] ventriculi consensum; deinde cerebri: tandem proprium, quem propriè vocant suffusionem, vulgo aquam. v. cataractam; sicut visa, imaginationes.

1. *accidentia*] non inquirit factam suffusionem: est enim ex genere externorum morborum, qui visui manifesti sunt: sed visa quæ nonnunquam suffusionem antecedunt, semper autem ignotã habent originem, nisi indicijs venemur: quæ res huic libro pro scopo proposita est. Definitur autem Galeno visum, apparitio externa propter opacum vaporem interpositum crystalloidi & corneæ, Imaginationum causa. assueta enim crystallois externæ visioni, quæcunque intus sentit, extra sita esse iudicat. sed Auicennam subit mirari, qui cùm visionẽ opticorum congressui tribuat, definit tamen visa non similiter Galeno, quemadmodum enim Galenum par est asserere visum in cernendo non decipi imaginibus, nisi inter glacialem & corneam contineatur noxium: ante glacialem enim opacum si in totum obstruit, visionẽ tollit; si partem, ob exiguũ spiritum delatum exiliter videt, & omnia obscura discernit: imagines verò nullas in obiectis fingit: ita Auicennam oportet fateri imaginum causam quemcunque locum ante congressum opticorum versus corneam occupare: est enim vna in toto eo spatio causa. Visa autem hoc in loco accipimus non quæ aliqui delirantium, & propè omnes morituri etiam clausis oculis propter idolorum vagum & incertum motum videre se credunt; quibuscum loquuntur, à quibus terrentur, & exiliunt: sed eam ante apertos & videntes oculos imaginem, quæ intuenti sese offert quasi ante oculos sita sit, cùm nihil minus re ipsa constet. 33. Tract. 4.

2. *distinguenda*] non separamus duo hæc genera, quasi omnino sit inculpata affectio à ventriculi cruditate profecta: nam ex ea causa frequenter oritur, ait Zoar & ventriculi purgatione suffusionis cauetur initium apud Auicennam. & si (quod Galenus inquit) excrementa diu in partem decumbentia necessariò imprimunt, cur non timeatur suffusio ex diuturna vaporum ad oculos delatione? Sed aliud est imminere malum, aliud præsens esse; & in orto à ventriculo sæpe sine noxa per annos prorogatur visum, non aliter quam vbi occasione acutæ visionis excitatur, si per interualla quædam, non perpetuò oculis accedit. 7. Theor. 13.

3. *simul*] durũ est enim opinari causam tanti mali ad duos semel oculos irruisse, & ad vtrunque

parem: tempore enim solet suffusionis malum etiam sano oculo communicari ab initio non item.

4. *tribus*] Auicenna ait sex: sed Galenus post menses tres tenebrosam pupillam sperat, pelagi colore ait Aetius, si vera suffusio est. Auicenna post menses sex suffusionem ipsam videnti conspicuam esse inquit, vt primi menses tres tenebrosam, posteriores suffusam ad cōspectum effecerint.

Aetius li. 7. 51.

5. *Ibera*] magoa nominis celebritas, vt ab Hispanis & Thracibus peteretur Romani medici consilium.

6. *responderent*] opere confirmat Rasij sententiam. Qui interrogatus velociter ad omnia respondet, vix medicus putandus est.

Rasis. Aph 40. 41. 42.

7. *assimilia*] Altera visorum species per consensum ad cerebrum: addendū ex secundo Præsag. est vel pulmone, vel totius vasis. euenit enim id genus visorum in phrenitide, cephalalgia, pulmonia, acuta febre, exustis vaporibus & intercessu capitis ad oculos accedentibus: nec verò etiam in hac visorum specie discrimen suffusionis est, sed discrimen vertitur vitæ ex significata humorum deustione: cùm enim non quiuis halitus opacet & visum impediat, nisi præ vstione crassescat; multa intelligitur corporis inflammatio simul cum vaporis copia, quæ intra caput contineri no potuit. quod verò cerebrum natura algidum in eum feruorem adducatur, infirmitas membri cū mollitie facit: tenerrima enim non minus intra corpus quam extra, & gelantur facilè & vruntur. Hanc visorum differentiam satis ex morbi præsentia testatam, Galenus meritò signis non indagat.

Com. 26.

2. De part. 7.

8. *visorum*) contendunt verò nostri, num id intercidens per se, hoc est per speciem suam videatur, an per accidens, & ex discursu intelligatur; quoniam latet obiecti externi portio, quanta ab intercedente opaco impedita est. Galenus enim alicubi habet, (quod in medio ooo videtur abscissum esse arbitrātur) alibi (quæcunque in medio crystalloidis videntur.) Verùm multis cogimur affirmare non per se videri, quanquam intra oculum latet. exiens enim & in aëre compactus quiescēnsque fit nonnunquam, vt videatur; non videri intra oculum his abundè suadetur. Quod per speciem suam videtur, in loco videtur vbi est, nisi reflectatur species: oemo autem perspicit intra oculum vaporem: non videtur itaque per se is vapor. Deinde, si remotior à glaciali vuea, licet species in glacialem remittens, fugit conspectū propter vnam nimiæ vicinitatis causam: quomodò non magis latebit in albugineo vapor? idola verò illa nigredinis ab vuea in glacialem expandi, indicio est nigredo in pupilla apparens, cùm sit pupilla sua natura & candidissima & splendens. monstrat autem nigrediuem propter refractas in glaciali nigredinis species. Alterum argumentum est: nisi expanderentur ad glacialem, quomodò glacialem roborarent, & in eo spiritū? (quod Galenus habet:) nec enim videtur vuea à sua glaciali, sed propter coloris imaginē eò accedentem vnitur spiritus, & visio robustior euadit: ita fit, vt intra oculum vapor per se non cernatur. Extra verò aliquando videri, ostenditur ex situ spectato in medio aëre, non solùm ex figura, magnitudine, colore. Si enim abigit laborans veluti culices oculis obiectos, & modò secedere seorir, modò accedere; quomodò nō per speciem videt? vna relinquitur in eo quod dictū est ambiguitas: si à laborante in aëre videtur, cur non ab aliis? speciem enim illam coloris circumquaque dispergit. videtur aliorum obtutum præ tenuitate effugere; laborantem verò intueri, propterea quòd ab exeunte sensim vapore excitatur & in obiecti notitiam licet obscuri & latentis ducitur: nam & qui sequitur oculis sagittam aut alitem in altum conscendentem, remotiorem multò prospectat, quàm qui visu exeuntia comitatus non est, sed de iis satis.

1 caus. Symp. 2. 2. Præs. 26. Intra oculos res an videantur.

Hippo. ii. De carn. 10. F. fo. 10.

CAP. II.

ATQVE videmus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum lædi, atque nonnunquam cum eo tactum quoque: neque enim alio gustus, atque alio tactus nervo vtitur, vt in motu videre est. nerui enim à tertia coniugatione orti non solum tangendi, verumetiam gustandi vim obtinent. Verùm crebrius læditur gustandi, quàm tangendi facultas, quamuis iisdem neruis vtraque vtatur. Nam ad [1] gustum quidem exacto iudicio opus est. Tangendi enim sensorium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus verò sensorium, vt in tenuitate à visu, ita sensorium gustus in crassitudine à tactu, secundum locum obtinet. Olfaciendi verò sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit à septima neruorum à cerebro ortorum coniugatione, non longè à spinalis medullæ initio: quùmque hoc in loco vtraque cerebri pars, tam dextra, quàm sinistra afficitur, apoplectica infert pericula: vbi verò altera tantum, in [2] paralysin finit. ea interdum alteram duntaxat linguæ medietatem à motu prohibet, interdum partes sub capite constitutas: & quidem modò has, modò illas infestat; nonnunquam alterum latus, per vniuersum corpus vsque ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sæpenumerò videtur iam dicta noxa molestari: cùm nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu læsio: cuius rei causa haud obscura est, vobis præcipuè, qui vidistis neruorum à cerebro processum, ad faciem quidem à parte eius anteriore; ad partes verò totius animalis sub facie omnes, ab altera parte, nempe posteriore: à qua etiam eorum neruorum, qui ad linguæ musculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electione perficit. Itaque non abre, cùm anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola lingua motio vitio caret. Reliqua verò faciei partes omnes in altera parte, dextra aut sinistra, & sensum & motum ab electione amittunt, quòd si [3] namque aliquando sola anterior cerebri pars afficitur, supremum ipsius ventrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones vitiari: & qui ita affectus est, neque sensus neque motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur, vocatúrque hic affectus [4] caros, id est, s. por. Si verò adeo vehementer spirationem opprimit, vt quis vel magno conatu vix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent, apoplexia nominatur. Atqui soluta apoplexia [5] crebertimè succedere solet vocata

paralysis.

paralysis: sopore verè finito, bona valetudo magna ex parte subsequi consueuit. fit autem [6] sopor (Hippocrate authore) musculis temporum affectis: praetereà in [7] acutis quoque morbis, vt idem Hippocrates scripsit. Inter soporem verò & apoplexiam morbus comitialis medius est, conuulsionem afferens vniuerso corpori, sed in paralysin non finitur. horum igitur trium morborum, frigidus ac crassus aut [8] omnino viscidus humor, causa est: verùm & in sopore, & morbo comitiali; ventres magis, cerebri corpus minus: in apoplexia verò, corpus magis affici solet. Et in caro quidem anterior pars magis: in apoplexia & morbo comitiali vtraque afficitur. In catalepsi verò & [9] catoche dicta, posteriora cerebri potiùs afficiuntur. Cùm autem esse quopiam terebra perforato [10] medius ventriculus fuerit contusus, sopor hominem occupat; sed neque conuulsione, neque difficili facta spiratione: haec apoplexiae, illa morbo comitiali peculiaris est, haud secùs, quàm catalepsi. soporique seruata secundum naturam spiratio. verùm, vt per soporem palpebrae clauduntur, ita in catalepsi manent apertae. Quemadmodum autem inter perforandum, cùm quis membranam negligenter, ac vltra, quàm res expostulat, [11] meningophylace, (id est, membranae custode) premendo violauerit, sopor accidit: ita, vbi os caluariae vehementer attritum ipsius ventriculos comprimat, maximéque medium, sopor superuenit. Quin etiam ad vehementes dolores hic affectus sequitur, concidente videlicet robore spiritus animalis. voce autem sic (vt scitis) id, quod est in cerebri ventriculis primum animae instrumentum, ad sensum & motum in vniuersas corporis partes transmittendos. Hos cerebri affectus, tum quòd iam proposito sermoni familiaritate coniunguntur, tum etiam, quòd anteà non satis declarati fuerunt, operaepretium duximus in praesentia definire. Sed ad linguae affectus redeundum nobis est; quorum alij quidem communes sunt per communicationem, quam cum cerebro & neruis habet: alij ipsius duntaxat proprij censentur. Igitur, quod ad communicationem, quam cum cerebro habet, pertinet, vt per septimam neruorum coniugationem motus ipsius vitiatur, ita sensus impediri potest per tertiam: quem neruum dissectores mollem appellant, descendentem dispersumque (vt scitis) in tunicam, quae linguam comprehendit: quemadmodum is, qui à septima coniugatione ortum habet, musculis ipsam mouentibus distribuitur. Proprij autem solius linguae affectus, ex iis quae iam suprà de oculorum proprijs affectibus diximus, haud difficulter inuenientur: quippe musculorum ipsius, aut similarium intemperantia motum impediunt: sicuti ambientis ipsam extrinsecus membranae intemperies & tangendi & gustandi simul sensum vitiat. Instrumentalium verò affectionum speciem referunt [12] inflammationes, scirrhi, oedemata, erysipelata, suppurationes: de his verò, vtpote quae tum visu, tum tactu discerni possunt, nihil aliud in hisce commentariis dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quae neque visu, neque tactu, sed demonstratione, atque (vt summatim dicam) rationali via inueniri possunt.

DOCET de linguae affectibus nonnunquam solum vitiari motum, quandoque gustum, aliquando tactum; iungens (quod suprà non satis definitum fuit) qui distent sub similes cerebri affectus: carus, apoplexia, epilepsia, catalepsis.

1. *ad gustum*) supponit ratio Galeni difficiliùs cognosci tenuiora: in diiudicandis enim tenuibus & exiguis tota difficultas sita est. Sonus verò etiam si aër non sit, quia nisi in aëre & cum aëre non sentitur, locum aëris obtinuit.

2. *paralysim*) lege, paraplegiam. Ea est lateris vnius resolutio.

3. *quod si namque*) lege, (quod si aliqoando tota anterior) significat plenitudinem anterioris cerebri duplicem esse; si quidem sola medietas affecta est, sensus & motus in media facie aboletur manente incolumi iudicio: sin vtraque medietas anterior afficitur, consentit & medius cerebri ventriculus, à quo recipiens cerebrum ad cogitationes spiritum, etiam in ratiocinatione laedi necesse est. vocat verò medium supremum, quoniam non expenderat certum ventriculorum situm, quem medios habet substratum prioribus, non superiorem.

4. *carus*] carus (vocant soporem) sicut & somnus, magis obstruit anteriores ventres, ideò motus non perinde vt sensus in somno tollitur; & quidam dormientium cùm peregissent sanorũ opera, ea non senserunt: in catalepsi in totum immotum constituitur animam, quoniam posteriorem ventrem opplet magis quàm anteriorem. respiratio verò & in iis non laeditur manifestè, & in epilepsia parum; licet epilepsia omnes ventres infestet, quoniam nisi omnino succumbente & sui muneris oblita animali facultate, non cessat: succumbit autem vbi materia opprimit non anteriores tantùm ventres vt in caro, non posteriorem vt in catalepsi; non vtrosque, vt in epilepsia, sed & ipsam cerebri substantiam, quod in apoplexia contingit. Differt carus à comate & cataphora, quoniam coma & cataphora synonymè dicuntur de inclinatione aut delatione in somnum, ita vt cogantur instar dormientium conniuere, eam inclinationem nonnunquam sequitur somnus, aliquando vigilia. carus verò est profundus & à quo aegrè is qui laborat, excitatur somnus, licet alij eo nomine aliter vtantur. Nam & Aëtius carum febrilem morbum facit, coma verò solam febricitantium & delirantium cataphoram. iungit autem Galenus epilepsiae & apoplexiae carum magis comate, quoniam multò plus cum illis conuenit affectibus, quàm coma quod contingit esse cum vigilia: qua verò alia ratione differant dicti morbi, libro tertio actum est. In caro enim humor cerebro intemperiem auget. In epilepsia dum stimulat ad excernendum irritat: in apoplexia tanquam instrumentum cerebrum obstruitur vndique & repletur.

Discrimen cerebri affectuum.

Prorh. 1. Sect. 2. 29. Aëtius lib. 6. Cap. 5. 6.

5. *creberrime*] memorandum vt ad solutam apoplexiam non semper sequatur resolutio: doctorum enim testimonio, quae per consensum fiunt, citra paralysim cessant.

6. *sopor*) causae frequentes cari sunt, plenitudo anteriorum cerebri ventriculorum: compressio musculorũ temporaliũ: refrigeratio cerebri valida accessionũ initio: quibus adduntur maiores tres:

compressio membranæ tenuis cerebri, vel caluariæ ipsius, vel validus dolor reuocans ex toto spiritus in cerebrum.

7. *in acutis*] prauarum accessionum initiis, quæ Galenus ob præceps periculum acutos morbos vocat.

8. *aut omnino*) significat, si non crassum, saltem lentum oportere esse humorem horum affectuum causam.

9. *medius*) quia nec prauam terminationem habet in paralysim, nec est expers praui symptomatis conuulsionis: rarò enim in resolutionem comitialis cessat, frequenter integra sanitate excipitur: cùm apoplexia citra paralysim ferè perimat.

[4. *Acut.* 27.] 10. *& catoche*) id est, quæ & catoche dicitur. nam catochus Galeno synonymè dicitur cum catalepsi: verùm Paulo & posterioribus catochus est typhomania, vulgo morbus ouillus, eo quòd epidemicè solet omnes inuadere, (modora,) compositus affectus ex phrenitide & lethargo: descriptus Galeno lib. De caus. puls. quod delusit multos non distinguentes nominis homonymiam.

[*Proth.* 1. 4. *Caus. Puls.* 15. *Lib.* 8. 3.] 11. *meningophylacem*) membrana ænea est, quæ supponitur ruptæ caluariæ, ne scalprum immodicè adigatur cerebro læsurum membranam tenuem cerebri: describitur autem Celso. compressio autem quouis cerebri ventriculorum non aliter intercipitur in toto sentiendi mouendique vis, quàm in parte accidit cuius neruus comprimitur. medium verò ventriculum premi putat, cùm sit vnus ex anterioribus.

12. *inflammationes*) tumores ideo vocat instrumentarios morbos, quoniam cùm sint compositi, ex parte quantitatis organici sunt: quod vitium in illis manifestius est quàm in temperatura.

CAP. III. *EADEM quoque ratione in sensu auditus, quicunque affectus in aurium oculis obiecta concauitate oriuntur rationali inuestigatione non indigent: illæso verò apparente aurium foramine, si audiendi facultas*

CAP. IIII. *læditur, simili via & ratione inquirenda sunt nota. Vbi enim* [1] *præter hanc nihil læsum est, neruum proprium affectum esse, haud absurde coniicimus: vbi verò reliquæ faciei particulæ simul cum ipsa læduntur, in cerebro dispositionem præter naturam esse existimamus, ipso vel vt similari, vel vt instrumentali parte, affecto. Sed facies reliquis in locis omnibus non solum motum, verumetiam sensum aut perdit omnino, aut vitiatum habet: idque interdum partibus, quæ læsas habent actiones, proprio affectu laborantibus, interdum verò neruis, qui ad eas à cerebro deferuntur: aut etiam ipsomet interdum affecto cerebro. quorum discrimen per copulata ipsis accidentia facile deprehenduntur: quippe, si fortè fortuna vna quæpiam particula aut in sentiendi, aut mouendi aut vtraque facultate læditur, ea sola causam dispositionis continet: idque aut suis ipsius partibus, vel instrumentaliter, vel per intemperiem laborantibus, aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione feruntur. At, vbi, plures simul afficiuntur particulæ, considerare oportet, vtrùm ex vna neruorum origine, aut pluribus, sensum motumve, cùm in naturali sunt habitu, sortiantur. vidimus enim ex dissectionibus, temporalibúsque, & mansoriis musculis, item labris, & narium pinnis, sensum & motum: linguæ verò, omnibúsque oris partibus sensum duntaxat, à tertia neruorum coniugatione procedere: à secunda verò, oculorum musculis motum, sicuti à prima oculis ipsis cernendi sensum suppeditari. Igitur, vbi particulæ, quibus à tertia coniugatione nerui adueniunt, & quidem omnes, sed in alterutra duntaxat parte læsa videntur, (nunquam autem huius præceptionis, vel nihil dicentibus nobis, obliuiscaris) neruum ipsum primariò affectum esse putandum est. Si verò vtrâque simul partem lædi contigerit, non neruus* [2] *proprius, sed eius in cerebro loci, à quo nerui procedunt, primarius affectus est. Affecto autem in vtraque parte, tam dextra, quàm sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vnde tertia neruorum coniugatio prodit, omnes vicinæ partes simul affici consueuerunt: proinde & secundæ & primæ coniugationis nerui: vnde sequitur, vt oculorũ quoque partes lædantur. Quod si vnus duntaxat vel musculus, vel neruus quoquo modo, siue primaria affectione, siue per consensum fuerit affectus, pars ipsa in* [3] *aduersum trahitur musculum. nam resoluto musculo, qui dextrum labrum mouet, ipsum ad sinistram deflectitur. At, si is, qui sinistrum mouet, resoluitur, ipsum trahitur ad dextram. Haud secus, & totam mandibulã & narium pinnas, & buccas vtrasque, quas à musculosa* [4] *latitudine moueri didicistis, in aduersam partem deflecti contingit. Ad hanc verò (latitudinem musculosam) nerui non item à tertia coniugatione veniũt, sed à vertebris ceruicis in totam ferè eam, parte quadam ipsius exigua excepta, in quam nerui à quinta coniugatione inseruntur, vbi est altissima huius musculosæ latitudinis regio.*

PROSEQVITVR attinentia ad aures & faciem de occultis affectibus.

1. *præter hanc*] facultatem auditoriam.

2. *proprius*) eo quòd partes cerebri continuæ sunt; exortus autem neruorum dextri & sinistri, non continui. Ob eandem etiam causam, vbi cerebrum læditur in vna coniugatione, vitiũ vicinam etiam infestat. quod verò legitur (secundæ & primæ) legendum est (tertiæ & quartæ).

3. *aduersum*) Num pars resoluta trahatur ad sanam, pugnant authores. affirmat enim Galenus [*Lib. caus. Morb.* 7.] hîc & lib. De caus. morbor. quod non aliter quàm conuulsa in se ipsam colligitur. Consentiunt Paulus & Aphrodisiensis. [*Paulus de particulari resol.*] Contrà stant Aëtius & Auicenna; pro quibus etiam rationes neruosæ sunt. pars resoluta, dum membrum conatur moueri, trahatur sanè ad oppositam quæ per motum cõtrahitur: quiescente tamen membro cur trahetur ad sanam? [*Aetius de spasmo cynico.*] adde partem resolutam ex contento humore grauiorem reddi: cúmque ea grauitas varia sit, fieri potest, vt plus possit ad trahendum ægræ [*Aui. de tortura oris.*] pondus, quàm sanæ vis in oppositum conuellat: potest & esse par vtriusque momentum: & constituetur in sana figura & media membrum. [*Pars tracta an ægra.*] addunt verò oculata testimonia graues testes, Rasius, Auicenna, Gentilis, vidisse se aliquot cynicos spasmos (ita vocant oris torturam requirentes) cùm esset resolutio, in parte corrugata remedia, non in aduersa. iungit Auicenna; pars faciei torta sensu

orbatur.

orbatur:in ea igitur non in aduersa malum situm esse existimari debet, quæ, quo sunt ordine proposita,diluenda sunt.Contrahi musculo inest non modò dum moueri tentat, sed & dum quiescit: nam & in mortuo animali secti musculi partes in sese colliguntur retrahuntúrque. nec ideo indolens est & natiua musculi figura extrema contractio,sed media.nam si vnus tantum præesset membri motui musculus,exigeret naturalem summæ contractionis figuram: nunc quia duobus oppositis quoduis membrum donatum est,media figura minimè omnium laborem affert; quoniam contractio vtrauis extrema dum immodicè extendit,aduersum musculum fatigat & lædit.casus autem illi grauitatis in parte resoluta præpollentis aut æquantis motā namque partem,cōcedautur quidem,quoniam experimento confirmantur:sed tam tarò,vt prisci de illis non meminerint. torram verò & corrugatam partem sensu priuari verum est in conuulsione partis.Sed & in resolutione accidere potest vt humor alteram faciei medietatem resoluat defluxu humoris in motorios neruos: in altera sensum tollat,quoniam neruos afficit extimos sensui dicatos,potest & in raris illis casibus pars contracta simul & resoluta sensu priuari,quoniam humor immodicè grauans vtrosque partis vnius neruos occupauit.ita intelligitur per resolutionem contractam partem magna ex parte morbo vacare; aliquando ęgram esse.Cur verò frequentiùs facies reliquis partibus resoluatur,causa est partis nuditas:nam & aeri exposita est,& cerebro frigidissimo proxima.

4. *latitudine*] intelligit anatomicis ignoratum,de quo cùm aliàs,tum lib. De vsu partium decimo sexto. Cap. 6.

SECTIO SECVNDA.

SED iam tempus est,vt spinalis medullæ affectus persequamur.Igitur spinalis medullæ affectus,quantùm ad præsentem inquisitionem pertinet,compendiosam habent doctrinam:ea verò, quæ ex actionibus habetur,cognitio,non item. Et enim, nisi quis neruorum ab ipsa procedentiū coniugationes ita memoria teneat, vt,ad quam corporis partem singula perueniāt,cognoscat discernere non poterit secundum quam vertebram ipsa sit affecta:velut è contrario,si illarum meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia. [1] *Quin etiam si reliquarum quoque partium omnium notitiam quæris,vt neruorum qui à spinali medulla oriuntur,memineris, necesse est.Veluti,vbi prima vertebra afficiuntur,licet raro,euenire tamen interdum angina potest, idque in pueris,magis quàm adultis:de qua* [2] *Hippocrates lib. secundo De morbis populariter vagantibus in hunc modū scripsit. Erant anginosorū affectiones huiusmodi.ceruicis vertebræ ad interna conuersæ sunt,alijs quidē plus, alijs verò minus; atq; in partibus exterioribus manifesta videbatur in ceruice cōcauitas:dolorem laborans,vbi illic tangebatur,sentiebat.* [3] *Accidit etiam angina cuidam sub ea vertebra,quam* [4] *dentem nominant,verùm non adeo acuta;quibusdam verò ob rotūditatis magnitudinē,omnino conspicua.*[5] *fauces autem,in ea vertebra,quæ dens dicitur,* [6] *inflammatione minimè laborabāt, sed molestia afficiebantur. Ea, quæ sub genis erant,tumebant quidem,sed inflammatione laborantibus haud erant consimilia.* [7] *Inguina nullus dolor cruciabat,sed naturali potius habitu permanebant.* [8] *Lingua haud facilè conuertebatur,atque aucta ipsis videbatur atque exerta,vena sub lingua manifestè.Deglutire,nisi magno cum labore,nequibant: at,si vi quadam deuorare conarentur,per nares effluebat id, quod ingesserant. Ex naribus loquebantur.* [9] *Spiritus ipsis non admodum elatus.Nonnullis capitis,temporum,atque ceruicis venæ attollebantur.Atque horum quibusdam,quibus dolores recrudescebant, tempora paululum calebant, quamuis alioqui non febricitarent.Plurimi non* [10] *suffocabantur, nisi cùm vel sputum vel aliud quippiam deglutire tentarent: neque subsidebant oculi. Igitur, quibus tumor non in alterutram partem deflexus,sed rectus erat,nequaquam* [11] *paralytici euadebant. Horum si quempiam perijsse mihi constaret,id referre grauarer minimè. Nam,quotquot memoria nunc consequi possum,omnes superstites permanserunt.Atque alij quàm celerrimè sanitati sunt restituti. Alij non pauci, quadragesimum diem præterierunt. Insuper nonnullos,febris omnino non arripuit.Plurimis etiam vsque in longum tempus,pars quædam tumoris protracta est,cuius rei signum & à deglutione,& à* [12] *voce sumi poterat. At eliquata quoque* [13] *columella, malæ significationis nuntium præstabant,quanquam nihil mali habere* [14] *videbantur.At verò,quibus alterutra pars afficiebatur,ij ea parte,à qua vertebræ inclinatæ erant, paralytici euadebant atque hac ipsa versus alteram trahebantur:Porrò huiusmodi accidentia,tum in facie,tum in* [15] *ore,& septo,quod gurgulionem distinguit, euidenter deprehendebantur.Quin etiam inferiores genæ,pro ratione mutabantur. Cæterùm,qui paralytici ab angina fiebant,ijs non totum corpus,vt in alijs fieri solet, resoluebatur; sed vsque ad manus duntaxat malum procedebat,ab ea parte,qua angina vrgebatur,atque ij concocta quædam eáque exigua, non sine molestia expuebant.Præterea,quibus tumor in rectitudine consistebat,ij expuere poterant.At ij,quos febris quoque infestabat,longè maiore cum difficultate spirabant,ac inter loquendum screabant, venæ ipsis attollebantur,atque pedes erant quàm frigidissimi.Horum si aliqui non ilico mortui sunt,ij tamen erigere sese haudquaquam potuerunt.verùm omnes,quotquot equidem nouerim,mortem* [16] *obierūt.Totam huius sermonis seriem in secundo libro eius commentarij,quem in secundum librum De morbis populariter vagantibus perscripsimus, ad verbum ferè enarrauimus: atque idcirco eam totam hic inseruimus,eo quòd Hippocrates multis ostendit accidisse anginam, nobis rarò visam, nullo existente in gutture proprio affectu. quin etiā,quod circa primas oritur vertebras,à quarum secunda pars quedam denti formis vocata procedit: unde nonnulli ipsam totam vocauere dentem.at nunc sub hac quoque vertebra (inquit) factam quidem anginam,sed non æquè acutam, vt ea, quæ circa secundam fieri solet: siquidem constat, quod spinalis medullæ partes,quo fuerint altiores,eo sunt præstantiores:proinde,quo inferior primis duabus vertebris fuerit dispositio eo minorem infert noxam. nam ex arte secandi, corpora didicimus septi transuersi neruos sub* CAP. V.

nos sub quarta ac quinta vertebra emergere: prætereà ex commentarijs De spirationis causis edocti sumus liberam spirationem à solo fieri[17] septo transuerso; accedente ad hãc intercostaliũ quoque musculorum actione; vbi videlicet vehementiori opus est spiratione. quod si vehementissima spiratione indiguerimus, superiores etiam musculos concurrere oportet. verùm non solùm ob magnam aut maximam spirationem horum musculorum actionem requirimus, sed ob[18] alias quoque causas, de quibus latiùs in libris de Dyspnœa, (id est, spirandi difficultate) iam dictum est. In[19] præsentia verò satis fuerit à præscripto Hippocratis sermone tantum accipere, quantum ad affectorum locorum notitiam necessarium est: si prius eius verbi, quod in libro De[20] articulis a nobis explicatum est, meminerimus: vbi inquit, vertebrarum autem, quæ in spina sunt, quæcunque per morbos in gibbum trahuntur. vult nimirùm nõ solùm ad interna vertebrarum luxationem, quam lordosin, (id est, excauationem) vocant, sed eam quoque, qua foras vertebra labuntur, comitari tensiones, quæ ad partes fiunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam consistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur, vbi vnica duntaxat vertebra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte spinam cauari contingit. vbi verò inter distractas vertebras, vel vna vel plures illæsa permanserint, sic affectus gibbus accidere solet. At, si alterutram partem, vel dextram vel sinistram distrahatur, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atque in eo, quem præmisimus, sermone, vtriusque mentionem fecit Hippocrates: excauationis quidem, cùm dixit, Quibus secundum rectitudinem tumor incedit: obliqua vero torsionis, dicens: Quibus verò alterutra pars afficiebatur. Porrò exactè admodum atque vtiliter nobis, (si legerimus) hæc conscripsit, per excauationem quidem neminem fieri paralyticum, quod fit vbi pars aliqua resoluitur: per obliquam verò torsionem, malum ad manus vsque procedere significans ipsum ad inferna partes, vt costas, lumbos, crura non posse descendere. In primis itaque hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, vt in erysipelate, inflammatione, atque vlcere putri: alia verò communia; quia vna vel plures vertebræ suo loco commouentur, quippe, vbi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra, siue sinistra parte eueniat; citra tamen vertebrarum luxationẽ, si in altera parte duntaxat afficiatur, omnium inferiorum corporis partium, quæ e regione nocumenti constituuntur, tam sensus quàm motus læditur. si verò vtraque pars affecta est, omnes particulæ tam in dextra quàm in sinistra parte, et, quæ læditur, subiectæ, similiter resoluuntur. at luxata vel ad gibbum, vel ad concauum vertebra, fieri potest, vt nulla omnino partium inferiorum, vel in sentiendi, vel mouendi facultate vitium percipiat. Atque fieri etiam potest, vt lædatur eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro De articulorum affectibus definitus iam est. Cùm igitur angulosa, (vt ipse nominat) fit spinalis medullæ luxatio: id est, cùm non paulatim, sed affatim, perinde ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes omnes lædi necesse est. paulatim verò facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commota vertebræ supponuntur. Sed in obliquum luxatio lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes perueniunt: idque magis in ceruice, in thorace minùs, sed multò minùs in lumbis accidere solet. Siquidem in[21] ceruice vertebræ inter se connexæ æqualiter vtraque conferunt foramini, vnde neruus procedit: in thorace autem superior magis, inferior minus: sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit vertebra: vbi si transuersa eueniat vertebrarum luxatio, eadem secum trahens & spinalem medullam & neruum, illæsum seruat ipsius secundum naturam ortum. In ceruice verò ex loco medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur: in altera verò, tenduntur. Porrò tensiones quidem, vbi ingens quoque inflammatio accesserit, conuulsio comitatur. Ad compressiones verò earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paralysis, id est, resolutio sequitur. Igitur non abre in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est, ad manus vsque superuenit resolutio, vtpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus. quippe sub ceruice thorax est, a cuius vertebris emergentes nerui non ad manus, sed ad spacia intercostalia transmittuntur, paucis quibusdam, qui ex primis procedunt, exceptis.[22] Igitur, per eas, quas nuper diximus vertebrarum luxationes, reliqua faciei partes omnes, neque in sensu, neque in motu noxam subeunt. Porrò gena duntaxat sine mandibula læduntur, vt quæ à musculosa latitudine, id est, lato musculo mouentur. Constat itaque quòd musculi, quibus mouendi vis aduenit per neruos, qui à ceruicis vertebris orti in ipsis disperguntur, noxam non euadunt, si & spinalem medullam, & prouenientes ab ipsa neruos affectus quispiam infestauerit. verùm qui & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorum, qui a spinali medulla oriuntur, dissectione didicistis: veluti alia quoque cognitu necessaria accidentia, quæ sequuntur, vbi spinæ ipsius vertebræ vel in gibbum, vel concauum, vel etiam transuersum luxantur, ex secunda particula commentariorum, quos in librum De articulis adidimus, omnia cum proprijs demonstrationibus accuratè conscripta habetis. quorum summas in præsentia commemorasse operæpretium fuerit. Equidem nonnulla iam percurri: Superest itaque, vt ea, quæ nondum tacta sunt, tractemus, vt nihil orationi nostræ deesse videatur. Porrò scire debetis vertebras à suo situ luxari, aut ob casum aut ictum, aut tumorem præter naturam neruosa corpora vertebris ipsis atque spinali medullæ insita extendentem.[23] Horum duo sunt genera; aliud enim est partium, quæ secundum naturam se habent: aliud tumorum quorundam, qui præter naturam accidunt, quos Hippocrates vno vocabulo comprehendens cruda tubera, id est, aperta phymata nominauit.[24] Igitur manifestum est, quod in præmissa conditione, quam libro secundo De vulgaribus morbis descripsit, ceruicis vertebris adiacentes musculi afficiebantur. Potuit etiam tuberculis aliquis tumor accedere, ob quem concocta nonnulles spuere dicit, facta videlicet tuberum concoctione. Cur igitur eos anginosos appellauit? an quia difficulter spirabant, nullo existente vel in thorace vel pulmone vitio? quippe hac in re differt anginosus concursus à

peripneu-

peripneumonoso & laterali,atq; ex eo quod angusta sensus in gutture est.[24] *præterea in Præsagiorũ libro videtur angina nomine appellare omnes affectus huic loco accedentes,quos spirandi difficultas comitatur.*[25] *Inquit enim, Angina periculosissima est,celeriterque enecat,si neque in faucibus,neque in ceruice quicquam appareat,si dolor vehemens est,si vix spiritus trahitur,et omnino eodẽ die iugulat;licet interdum vsque ad alterum aut tertium aut etiam quartum protrahatur:quæ verò alioqui non maiore quidem dolore afficit;extumescit autem,& in faucibus tumorem mouet,superiori non minùs periculosa est : sed longius spatium habebit,præcipuè si vehemens fuerit rubor:sed tam præcipuè malum prolongatur,cum non solum fauces,sed ceruicem quoque rubor occupat.maximè verò potest ab ea secunda valetudo contingere,si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuertatur erysipelas.Igitur ex his verbis haud dubia coniectura est,omnes affectus,qui huic loco accidunt,si spirationem quoquo modo reddant deteriorem,ab ipso cynanchas,id est,anginas nominari:nondum solitis medicis cynanchen per c.*[26] *synanchea verò per s nominare:tantum abest,vt vel paracynanchea vel parasynanchen dicerent. Quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt,cùm nimio studio nomina quærere inciperent.Itaque quatuor inuentis nominibus,quatuor affectus significari dicebant:ac antea ipsorum scribentes,genus illud,quod supra tractauimus, cùm sermonem ex libro vulgariorum morborum secundo explicaremus,omnino dereliquerunt. Atque hæc sunt quatuor eorum genera. Primum,vbi fauces inflammantur:fauces voco internum oris locum, vbi simul conueniunt & gula & gutturis partes extremæ. Alterum,cùm neque fauces neque reliquæ oris partes,neque etiam externarum partium vlla inflammata videtur : laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium,vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum,vbi gutturis partes,tam externæ,tam interiores similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus,quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad anteriores partes vertebra laxantur,& quidem solis interdum musculis,qui cum ipsis communicant,tumore præter naturam affectis,vel nato ibi tuberculo: interdum etiam gula pariter vitiata : nonnunquam musculis quoque,qui gulam gutturi iungunt : quinetiam proprijs aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt oblæsis.per omnes id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur,sed citra suffocationis periculum:laborantes difficulter deglutiunt,atque dolore afficiuntur,idque præcipue,cùm potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum,vt ascendente inflammatione,&*[27] *lingua & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit.Verùm huiuscemodi cognationum enarratio proposito nostro nihil conferre videtur.Nam lingua affecta aliæ quoque actiones deperduntur.*

[1] AFFECTVS dorsalis medullæ præsenti capite prosequitur. Posteriore quod sequitur, eos qui ad asperam attinent arteriam.

[1] 1. *quinetiam*] non modò ad agnitionem affectuum dorsalis,neruorum dissectio conducit; sed & ad multas aliarum partium affectiones.Nam nisi intelligatur qui nerui à qua vertebra prodeunt, percipi non potest in luxata ceruicis vertebra,qualis sequatur & qua noxa angina.sed satius ex antiquo interprete locus emendabitur:& pro,ἀλλὰ,legendum ἄρα (igitur) sic enim vertit antiquus interpres(vnde dico memoria neruorum prodeuntium amica erit tibi non minimum adiutorium) Pro quinetiam ergo,lege, igitur.

[2] 2. *Hippocrates*] secundo Epid.sect.secunda ad finem.

3. *dentem*] ita à similitudine vocant processum secundæ vertebræ ad caput extantem.cùm enim oporteret caput similiter reliquis extremis,vltra motus rectos etiam circunduci;& requireret circunductio os alterum qui caput cohæreret accommoda articulatione;nec potuisset natura in capitè per longitudinem ossa duo diuidere,quibuscum caput ad dictos motus erat dearticulandum,ob dorsalis tegendæ necessitatem,(mirùm) fecit duas primas vertebras rotundas,perforatas,sed alteram in alteram dente inseruit;vt capiti accederet instar duorum illi coarticulandorum. Lib. de ossibus 7.8. Dentiformis vertebræ vius

4. *accidit etiam*] lege,quibusdam sub dentali vertebra sed non æquè acuta.

5. *fauces*] libro De difficultate spirandi in hanc seriẽ citat (fauces non inflãmatæ sed iacentes.) Lib. 3. 12.

6. *sub genis*] lege,(sub mento.)

7. *inguina*] lege,(bubones multi intumuerunt) significat autem adenes sub mento,omnis enim adenum inflammatio,bubo dicitur.libro ad Glaucon. secundo. Cap. 1.

8. *lingua*] quoniam à compressa vertebra premebatur,exerta erat,& in motu laborabat.

9. *spiritus*] sublimis spiritus vel elatus,explicante Galeno præsentem dictionem libro De difficultate spirandi,non est (quod quidam opinantur) magna spiratio;sed parua & densa ita dicta, quoniam paucus aër inspiratus non videtur posse pertingere ad infernas thoracis partes, sed in sublimibus tantùm eius partibus consistere:idcirco autem non erat admodum parua (vocat elatam) horum respiratio,quia per consensum,non proprietate,fauces afficiebantur. (recrudescebant) sæpe reuertebantur. Lib. 3. 12.

10. *suffocabantur*] lege, Angustia spiritus & strangulatione premebantur.

11. *paralytici*] quorum tumor erat rectus, id est, luxatio non ad latera , sed antrorsum tantùm: eà enim non premebantur neruorum exortus:quorum ad latera,paraplectici euadebant, id est, altera medietate resoluti.

12. *à voce*] quæ exigua erat.

13. *columella*) Gargareon, Latinis gurgulio, hæc pars nomen habet: attenuata columellæ , quasi dicas columnellæ:vbi tumet à similitudine vua.Hic fortè crassities succi frigida extendebat gurgulionem,non secus quàm in destillatione:quocirca præsagio erat duraturum malum: Cùm enim

luxatio vagaretur,constabat causam mali tumorem esse ad ceruicis vertebras,luxationis originem.

14. *putabantur*] lege,(opinabantur) nempe ægrotantes.

15. *ore*] quoniam recipiunt hæc loca à tertia dorsalis coniugatione neruos.

16. *obierunt*] priores rectam luxationem habentes,nec febri laborarunt nec perierunt,qui obli-
quam,paralytici euaserunt:ex quibus qui febricitarunt,perierunt omnes. Infra secundam verte-
bram minus periculi esse ait.s.plurima ex parte nempe post quintam omnes.

17. *septo transuerso*] operæprecium est si de hoc dogmate nondum satis percepto dicere tente-
De septi motu. Propositio. 1. mus,propositionibus quibusdam rem vniuersam complectentes,
Prima est de vsu septi.Septum per omnium costarum nothatum cartilaginea extrema,dorso val-
de adnascitur,duplici circulo,medio neruoso,exteriore carneo. Et quo propius ad medium, id est,
originem musculi accedit,plus membraneum,è medio autem prodeuntes,recte neruorum fibræ ex-
2 Motu musc. 11.12. tremis costarum inseruntur;per quos motio peragitur. Vsus eius Platoni separare animas duas,ab
irascibili alimentariam:Aristoteli seiungere alimēti halitus ab animæ sede,hoc est à corde.Sed Ga-
leno longe præstātiores duo;maximus ad naturalem respirationem qua eo solo perficitur:minor ad
excrementorum & fœtus expulsionem, ab eo & abdominis musculis tanquam a duabus manibus
2. pendentem.Propositio secunda est obliquitatis multæ septi,causæ momentaneæ sunt,simul & cur
costæ nothæ nonnullæ formatæ sint : nempe vt posset citra difficultatem mouendarum costarum
animal per ventrem respirare.nam cùm costarum integritas ad cordis tutelam necessaria esset:mo-
ueri autem perpetuò costas omnes labore plenissimum;argumēto quod plurimùm fatigamur can-
tantes aut loquentes: artificiose parauit naturalem respirationem ex nothis costis extendens pul-
monem,& in transuersum obliquans septum : vt in eum carneum hiatum distentus pulmo aërem
exciperet.lucratur & ex ea pusilinne natura , vt illa motus perpetuitate qua venter diducitur,co-
ctio delatioque alimenti non parùm promoueantur , & naturalia viscera spuriis illis costis tegan-
tur:& vicem reddat pectus ventri aërem ministranti:indicio, hanc esse obliquitatis septi causam,
quod aues in quibus propter alarum exortum pectus prolixissimum est , descendit tamen inferius
pulmo;vt per ventrem fiat respiratio.Iecur enim parte superiore costis illis tegitur, vnde remedia
eam partem occupāt;Et in ascite supra tertiam costam apertio fit.Postrema vtilitas eius situs com-
moditas est expressionis.

3. Propositio tertia.de motu septi,ita se habet.quando tenditur, contractis fibris in costarum ex-
trema terminatis ad centrum ligamentorum originem tectum constituitur septum , & inspiratio-
nem naturalem operatur.Cùm otiatur,laxatur & modicè decumbit in reliquis figuris omnibus:ad
dorsum subsidente ventre;in prona antrorsum tumente ventre. Si verò oppositi musculi operan-
tur,violenter tenditur:& siquidem intercostales operantur , tenditur ad ventrem: sin abdominis
musculi soli,ad dorsum:vtrobique violenter. Vnde fit,vt nisi fingantur oppositi illi duplices mus-
culi otiari,intercostales & abdominis,agente solo septo,aër pectus ingrediatur:videlicet quoniam
ante operationem inclinabat septi medium in dorsum: ita vt inanitas thoracis tantò redderetur
angustior,quanto septo operante capacior.

4. Propositio quarta,De septi otio est:Cur otians septum ferè decumbat ad spinam,non in vētrem:
apud Galenum causa est,quia in omni figura dempta prona dorsum inferius est.altera : quòd pre-
mitur à membris naturalibus antrorsum sitis:facilè autem premitur mollissimus pulmo : quò fit vt
naturalis expiratio neque intendi possit,neque remitti:& vt proni difficulter expirent, & cum ef-
flatione;quoniam ita constitutis laxatum & otians septum antrorsum decidit,vtpote ad costas re-
flexum.Addenda verò ijs tertia causa est:Creauit natura septum ad nothas inuersum reflexúmque,
qua parte adnascitur cartilaginibus,vt ab eo initio facilè petat eam figuram.Potissima autē quarta
est:quia inanitur pulmonis aër cordis distentionibus:pulmonem autem semper sequitur attiguum
septum,vacuum fugiens.distat ergo septi motus à frequenti musculorum,quod illi contracti con-
uellunt ad se partem in quam inseruntur:Septum dum contrahitur,seipsum tantum tendit,ob eo-
rum firmitatem quibus implantatur.tensio igitur septo in respiratione naturali sequēs. pulmo hia-
tu illo carneo,quem in hunc vsum natura constituit,distenditur,& aërē cordi suffecturum recipit,
corde interim integris costis vallato,nec fatigato pectore distentionis frequentia. nam costæ tam
integræ quam nothæ,licet per posteriores articulationes motus capaces sint; mouentur tamen à
fibris quæ ex vna in alteram costam inseruntur:at septum quod extremis costarum simul notharum
ita hæret,vt validè adnascatur iunctis iam & vnitis ossium extremis,quomodo vel separabit costas,
1. vel iunget,vel flectet?Sed diluenda sunt,quæ quosdam remorari possunt aduersa.Primum:quomò-
2 Motu musc. 12. dò Galenus sæpè addicit septi motui naturalem inspirationem, cum in prona figura contrà videa-
tur fieri:si enim in prona figura cùm otiatur à motu:decumbit in ventrem; otians aërem trahit non
agens.Verùm licet sua sponte (quod Galenus habet) in prona figura,vbi remittit motum,vergat ad
ventrem;nunquam tamen accidit,vt pronum septum trahat. Ex quarta enim illa causa explicata,
cùm perpetuo hæreat pulmonibus vacui vitandi gratia,etiā in prona figura mōstrante experimen-
2. to,per inspirationē ventrē eleuat,per expirationem ad spinam inclinat.Secundum in ijs qui suffocati
pereunt deficiente aëre, apparet septum valde ad superiora retractum,& ad cor media sua cauita-
te absorptum:fit ergo inspiratio eleuatione eius & recessu a ventre,non accessu.Solutio: non reci-
pit se intro pulmo sursumque,quia valdè conetur inspirare;licet enim detur intro tractum, inspira-
se,in illis deficiente aëre , quomodo intro magis traheretur:non enim eleuatur nisi paratus mani-

ratem ampliorem, & aëris capacem magis: vbi ergo non recipitur aër, neque cauitas parabitur, nisi locus mansurus sit inanis. Sed causa eius multæ retractionis duplex est: Vna, cum aër ad pulmones, non amplius ingrediatur, qui in pulmone est ad cor trahitur; vnde concidunt pulmones, quod in viua experimur sectione: concidente pulmone, septum perpetuo attiguum concidenti pulmoni, intro recipiatur necesse est. nam & naturalia membra inanito pulmone eadem vacui necessitate conscendunt: facto autem foramine ingressuro aëri confestim concidunt, & in suas sedes redeunt, non aliter quàm in sanis tenso septo attiguus pulmo idem vacuum fugiens sequensque septum dilatatur. Altera causa maxima contractio musculorum abdominis ad sensatæ noxæ, imminente morte, expulsionem: est enim tanta vt compressione sua cogat vesicam contentam vrinam eiaculari. Similiter igitur viscera comprimens detrudit introrsum pulmones. Tertium; videtur significasse 3. Galenus lib. secundo De motu musculorum, in respiratione naturali pectus non solum septum moueri; ita enim scribit (Expiratio affectus est thoracis decidentiæ similis vel collapsui) Decidit igitur thorax etiam in naturali respiratione: sed meminisse oportet, thoracem Galeno vocari omnem illam amplitudinem pulmonem comprehendentem, ad externas quidem partes costis ad infernam septo terminatam. amplificatur ea inanitas, siue costæ moueantur latera cingentes; siue septo partem infernam occupante; similiter & arctatur: cúmque naturali inspiratione secedat à pulmone & spina septum, thorax dilatatur: in otio verò decidente septo ad spinam, thorax decidere dicitur, & collabi: quare & in angustiam redigi internam amplitudo: cur enim minùs mutabitur thoracis amplitudo, motione substrati septi, quàm cingentium costarum? quod enim solum septum in naturali inspiratione operetur, hic aperte docemur, monẽte Galeno liberam spirationem à solo fieri septo transuerso: & suprà (cum soli septo natura respirationis officium non committit, quemadmodum in bene valentibus) de pleuriticis agens. Quartum: si inspiramus moto ad ventrẽ septo, oporteret de- 4. iiciendis his quæ in ventre continentur, conferre inspirationes: cùm ex opposito cohibita respiratio deponat. Consideremus ergo excretionis huius ministeria. Deponuntur in ventre contenta valida vtrinque pressione: extra musculorum abdominis, intro septi multa ad ventrem tensione: tenditur venter antrorsum in inspirando, sed modicè & vi tantũ propria: immodicè verò tenditur, cùm oppositi intercostales musculi suo munere funguntur. Cùm ergo tunc maximè excrementa trudantur, cùm valide antrorsum septum tenditur; nec validè tendatur, nisi simul intercostales cõtrahantur, clauso etiam larynge, vt contenta aëris intra pulmones vis antrorsum septum deprimat: fit vt ea operatione promptior sequatur depositio. Quintum: origo nerui ad medium septi implantati e- 5. sursum est, à dorsali per intersepientes membranas descendens: contractum igitur septum eò trahet, scilicet ad nerui originem. Sed cùm ostensum sit contractionem non esse nerui opus sed ligamenti; neruúmque accedentem, modò ad musculi ventrem, modò ad caput, modò ad caudam, tantum deferre musculo voluntatis imperium; nihil conficit ratio. Solùm enim in opere suo musculus ligamentorum fibras ad earum trahit initium, id est, ad septi centrum; accedente per neruum imperio quacunque neruus accedat. De reuersiuis enim suo loco dictum est. de motu itaque septi & naturali respiratione ita sentiendum esse videtur. Ridicula verò sunt Mundini de septo inuenta, quod alligatur ea parte suo pulmoni, quoniam illum & non pectus primo mouet. & ideo sequi deliria inflammatum, quoniam non præstat propter inflammationem exactũ illum separationis vsum. Nam pulmo per accidens tantùm mouetur ad pectoris motum: quod nõ ita multo post ostendetur. consortium verò cum capite ex neruis vtrunque connectentibus obtinet. Sed & de Aristotele dubitandum est, ne fortè non satisfecerit in Problemate. quærens enim, cur è longè spirantibus ven- 34.Probl.11 ter adducitur, expirantibus verò deducitur & tumet; ait causam esse, quia in expiratione subsidente pectore venter tumere videtur; & compresso thorace pellitur ad ventrem aër, non minùs quàm ad os. potest enim in Aristotelem dici, cur in respiratione naturali non idem eueniat. fortè verò illa euentus ratio est. cùm id tantum accidat, vbi trahitur parcissimus vel aër, vel potus; eò fieri, quoniam constricto inferiore pectore & ita ventre subsidente, distenta autem superiore aspera arteria, confertim trahitur paucissimus aër, exiguam illam inanitatem occupãs. quo enim distendens musculus vicinior est, eo violentius operatur. Cur verò frigidior sentitur aër, qui ita hauritur? quia per angustatum os festinè mouetur, & agens validius est. cur è remotioribus, haustus quam spiratio rapit? quoniam instar cucurbitæ angustioris profundiùs allicit; partes enim è regione sitæ minus impediuntur quam laterales succedere vacuo opplendo, & vis vacui vnita plus potest.

18. *ob alias*] vocem, flatum, sternutamentum.

19. *in præsentia*) colligit causam variorum symptomatum ex diuersa vertebrarum luxatione.

20. *de articulis*) Sect. 3. 48. idem 6. Aph. 46.

21. *ceruice*) ob tenuitatem enim vertebrarum ceruicis, timuit natura eas per medium ad exortum neruorum perforare: ideo ex fine superioris & initio inferioris æquè prodeunt: quo fit vt in- 13.De usu. torta ceruicis vertebra insigniter comprimat ex altero latere neruum progredientem, ex altero tendat, id quod minus in thorace, adhuc minus lumbis contingit; quantò vertebræ crassitie superant superiores. superãt autem quoniam maius corporis pondus sustinent; & quia articulatio ischii requirebat ossis amplitudinem; & quoniam crura ad corporis gestationem plurimo spiritu, ideo crassa etiam dorsali indigebant: postremò quia extrema noxis occursura oportuit magnitudine sua se tueri caput, & lumbos.

22. *igitur*) complet quæ faciunt ad institutum, referens in medium omnes anginæ differentias.

23. *horum duo*] tumores luxationis causas duplices memorat: aut enim ipsi musculi tumuerunt, aut genitum tuberculũ vertebras è suis euertit sedibus, licet partes ipsę similares non intumuerint.

24. *igitur manifestum*] quia vagans angina oriri a casu vel ictu non potuit.

25. *præterea in presagiorum*] lege, videtur autem in præsag.

26. *inquit enim*] 3. Præsag. 48.

Anginæ differentiæ. 8. Hist. 22. 27. *cynanchen*] Aurelianus putat dictum morbum ab ἀγχόνης, id est, suspendio: quia instar suspendij suffocat: vel à συνέχειν, id est, continendo spiritu: quia respirationem prohibet: vel à canibus, quoniam id symptoma crebrò perpetiuntur: aut quoniam affecti homines similiter canibus linguam exerunt. Astruit autem Galenus ex propositis in epidemia anginosis traditionem artis morborum curatricis per morborum nomina nũquam ambiguitatibus carere: cùm traditio per morborum dif- 4. Præsa. Puls. 1. ferentias, à generalissimo ad infimas species deducta, sit & certa & sufficientissima: quod sępe scribit. vulgares verò medici iuxta nomina quatuor, totidem anginę constituebant species. cynanchen grauissimam, in qua nihil aut in faucibus aut in ceruice conspicuum apparet. paracynanchen, vbi fauces solæ tument. synanchen faciliorem, vbi cum faucibus ceruix attollitur. postremam saluberrimam, parasynanchen, vbi sola ceruix & pectus inflammantur. Condemnatur Galeno ea nominum varietas & differentiarum, quoniam omnes illæ Hippocrati vno cynanches nomine proponuntur: & tribus tantùm membris secantur penes periculi magnitudinem: & in dicta diuisione angina ex luxatione non clauditur: adde quod nec in vniuersum vera est de illis differentijs sententia. Nam periculi magnitudo summa est, vbi coëunt spirandi difficultas & doloris vehementia: minor aliquantò, vbi citra spirandi difficultatem dolor vrget. multo minor, vbi præter duo illa symptomata inflammatio apparet, siue intus siue extra siue vtrobique. Distare autem hanc periculi sectio- 4. Collect. 52. nem ab illa quadrimembri Iuniorum, planum est intuenti. Quare nec Auerrous quinque species recipiẽs, priores illas iuniorum quatuor cum quinta ex luxatione orta, cum Galeno sentit; licet sibi sentire videatur. Nam illa ex luxatione orta iuxta symptomatũ mixtionem habet gradum & lo- 1. Acut. 7. cum periculi. Sed quomodo hic omni anginæ communis est spirationis difficultas, illic soli grauissimæ propria? quomodo inflammatio in omnibus iungitur; si Aretæo prima illa & grauissima magis Solutio primi. ostendat collapsas fauces, & cauos oculos; vt magis existimari debeat mutatio aëris inspirati ad deleteriam qualitatem, quam in respiratorio meatu inflammatio? Sanè difficultas spirandi hic quamuis angustiam, illic solam orthopnœam significat; quam patientes recti respirare coguntur. Para- 2. doxa verò illa Aretæi sententia dura est, eò maxime, quòd, cùm respiratio cerebro non cordi agenti tribuatur, immeritò noxium cordis aërem accusamus. Neque apparet in continente moderato, vnde deleteria illa tracti aëris malitia refrigerando cordi insufficiens, præsertim cùm vel Aretęus ipse fateatur, etiam malignam illam anginam apparente inflammatione sanari.

27. *lingua affecta*] in angina tumente cum faucibus lingua, non solum gustus, sed & motus linguæ vitiatur, & locutio simul, & impeditur respiratio. huius verò libri scopus est inquirere locum affectum, vbi symptoma vnius læsæ actionis ad multas partes referri potest.

AT, vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affecta plures, tum nostri instituti est, vt ex reliquorum accidentium varietate eas discernendo inueniamus. Quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neque primario, neque per consensum affecto, fieri minime potest, vt spiratio lædatur. Cùm itaque multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoque partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt, non ab re multa discretione indiget is, qui & primariò affectas & consentientes sedes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi [1] *specie illico nonnihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione conijcere licet. Quippe si videatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, vt in parte quidem anteriore ad iugulum, in vtroque latere ad* [2] *epomedas, id est, superhumerales, in parte posteriore ad scapulas vsque motus ipsius ascendat, tres ex huiusmodi spiratione dispositiones significantur.* [3] *Vna est, flammea in pulmone atque corde caliditas. altera, in aliquo spiritalium instrumentorum angustia. tertia est, facultatis musculos thoracis mouentis debilitas. Cùmque huiusmodi spirationem conspexeris, imprimis pulsum perpendere oportet: hi enim quantus sit calor, indicant. Atque de ijs, in libro De præsagijs à pulsu, iam scriptum est. Deinde* [4] *expirationem ipsam considera, an* [5] *multa, an conferta, an exsufflando fiat. Postremò thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita. quibus ex* [6] *abundantia accedit faciei oculorùmque rubor, capitis ardor, sitis vehemẽs, lingua arida, & salebrosa, & quod dicat infirmus sese ardere. Vbi verò incendij signis modũ seruantibus thorax vehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse portẽdit. Itaque consideres, oportet, an guttur sit affectum, an pulmo, an thorax ipse humoribus impletus sit, an tubercula in ipsis nata sint: quos in genere etiam abscessus numerantur. Atqui gutturis affectus tum primarios, tum eos, quibus per consensum infestatur, iam percurrimus: pulmonis autẽ thoracisq; vitia paulo post accuratiùs persequemur. Nã in præsentia spinalis medulla dũtaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos, qui ei per* [7] *imbecillitatem vocatam accidere solent: porrò solet imbecillitas accidere, interdum cerebri vitio, vtpote à quo & sentiendi & mouendi facultatem recipit, interdum ipsa duntaxat spinali medulla primario affectu laborante, idque ob peculiarem intemperiem, vel toti ipsi, vel diuersis ipsius partibus aduenientem: quam multorum medicorum* [8] *mentes nequaquam comprehendere valent, cùm tamen creberrimè videant laborantes quosdam adeò resolutos, vt vix digitos manus possint mouere. quamuis omnibus thoracis partibus spirent, nullo ardente calore ad magnã spirationem ipsos cogente. Id verò ob huiusmodi* [9] *causas eis accidit. Nam dum quiescit animans, liberam spirationem solum*

septum

septum transuersum, modò valeat, efficere solet. vbi verò infirmum est, ipsum sanè solum spirandi munus perficere non valet; verum intercostalium musculorum concurrit auxilium. quod si praeterea maiori animal inspiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent, ad spirandi actionem requiruntur. Cùm itaque hominem spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tamen conferta inspiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: insuper & narium pinnas, eccquid ipsa quoque contrahuntur. Dilatatur autem thorax quidem, verùm non similiter, vt in ardentibus febribus, cùm adhuc valent vires: nam in iis totus thorax plurimùm dilatari consueuit. Neque etiam, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam spiritalium instrumentorum angustiam, vt in anginis, atque in iis, quos fluxio multa & affatim descendens induxit. Neque, quibus ob vtraque causa prouenit, vt in peripneumonia. quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentissima spiratione vtuntur. [10] Caeterùm, quemadmodum ob virium infirmitatem, ita ob vnius cuiusque particulae particularem imbecillitatem omnes thoracis partes dilatari coguntur. Igitur Athleta secundus nomine, qui satis, quid pateretur, intelligebat, sentire se manifeste in septo transuerso dixit imbecillitatem: atque idcirco cogebatur intercostales musculos sine intermissione mouere, atque nonnunquam superiores quoque, interdum autem [11] zonam circundans praecordiorum partibus sola transuersi septi motione sufficienter spirabat, quo tempore quiescebat. verùm, an ad septi transuersi musculum, an ad neruos, qui ad ipsum perueniunt, an ad aggregatum ex vtrisque pertinere huiusmodi imbecillitas, mihi quidem explicatu [12] perdifficile videbatur. Idem spirationis genus etiam in alio quodam notaui, quem cùm aliquando equus in praecordiorum regione calcitrasset, adeo atrociter, vt oborta in septo transuerso inflammatione, mortis periculum immineret: is, licet euaserit à periculo totus, ab imbecillitate tamen liberari nequiuit. In alio etiam, qui à vehementi peripneumonia conualescebat, brachij tam posteriores, quàm interna partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad summos vsque digitos sensus difficultate laborauerunt, atque motus quoque aliquorum digitorum non nihil laesus est. Huic nerui, qui in primo atque secundo [13] intercostali loco inueniuntur, noxam subierunt, quorum primus non contemnendae magnitudinis per intimas partes abditus defertur, sed ei, qui ipsum praecedit, admixtus, atque multifariam diuisus; vt inter secandum corpora videre est: cuius etiam partes aliquae per interiorem cubiti regionem vsque ad digitorum extrema perueniunt. Secundus verò neruus tenuis quidem, nullique admixtus, per axillam sub cute ad brachium defertur, dispersus per cutis tam posteriores, quàm internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est, adhibito medicamento ei loco, vnde nerui prodeunt iuxta primum ad secundum intercostale spacium. Iam sanati sunt quoque nonnulli, quibus vtrunque crus paululum resolutum erat, adaptato lumbis medicamento, in eo spinalis medullae loco vnde cruribus nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamen adhibendo. neque enim ipsorum, sed medullae proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta suppuratione in altera nate iuxta cruris initium, nerui eiusdem cruris per chirurgiam nudati sunt: sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaque coniiciens scirrhosum quippiam à priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiusmodi dispositionem induceret; affecto loco soli idoneum medicamen adhibendo, hominem perfectè sanaui. Quod autem de partibus faciei dictum est, id de reliquis quoque omnibus est intelligendum: quippe vnica duntaxat pereunte actione, solum musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius affectum esse, putandum est. At, vbi plures actiones vitiatae sunt non eodem in loco, accidit [14] interdum omnes eius musculos à communi aliqua causa laedi: fieri etiam potest, vt neruus aliquis, qui musculis illis communis est, afficiatur. Quippe piscator quidam, cùm in sinu pisces venans adeò circa sedem & vesicam infrigidatus fuisset, vt ipso inuito effluerent & alui excrementa, & vrina: per calida remedia affectu musculis adhibita, celeriter sanus euasit. Item alius eisdem molestiis accidentibus, sine tamen manifesta causa, laesis circa os sacrum neruis, multo tempore per multa praesidia vix sanatus est. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoque mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenim si ex arte, quae corpora secare docet, ad quam particulam descendant singuli nerui à spinali medulla prodeuntes, cognoueris; affectas sedes quàm facillimè inuenies. Ex artis autem actionibus horum omnium examen re ipsa deprehendistis. Namque saepenumerò vidistis ex huiusmodi notitia manifestè iuuari laborantes. Quippe non solum crura & manus temerè ac frustra multi medici, tota die noctúque calefacientibus medicamentis perfricant, negligentes locum, vbi vel spinalis medulla, vel neruus aliquis emergens ex ipsa laeditur: verùm etiam caput cuiusdam, non ita pridem, impositis medicamentis vehementer calefacientibus vlcerauerunt, putantes sensum ipsius grauiter laesum, hoc pacto posse reuocari: atque hunc ipsum sanauimus inuenta sede affecta, tum ex reliquis accidentibus, tum ex procatarcticis, id est, euidentibus causis: nam super singulis interrogauimus, quarum vna huiusmodi erat. Cùm sub multa pluuia, ac vento impetuoso ambulasset, pallium circa ceruicem madefactum habebat, adeò vt vehementi se frigore in ea parte affectum sentiret. Itaque si scieris ex primis spinae vertebris quatuor neruos ad caput ascendere, à quibus pellis ipsum ambiens, sensum accipit, facilè sedem affectam inuenies: Hac igitur sanata, capitis quoque pellis pariter sanata est: vtpote quae nulla primaria affectione laborabat. Medici verò neque huiusmodi neruos, neque eos qui per singulas cutis partes dispersi sunt, cognoscentes, cùm in promptu eis esset minima particula iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illaesas multo negotio molestant. Ego verò saepenumerò vos monui, alios quidem in ipsa spinali medulla veluti radicem habere; alios verò vt ex magnis ramis, atque ipsis quoque è spinali medulla exortis procedentes, qui rursus diuisi distribuuntur: atque alij per valdè multas cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miror dissectores ipsos illos non cognoscere atque in neruorum resolutione quaerere, quam ob causam resolutarum partium non semper & motus & sensus pereat: sed aliquando sensus duntaxat, aliquando motus, aliquando & sensus & motus simul deperdatur. Arbitrantur namque neruorum, qui per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutem tendere: ob idque cùm neruus per muscu-

lum distributus affectus est, siquidem vehemens fuerit vitium, & sensum & motum simul lædi: sin lenius fuerit malum, seruari quidem sensum, vtpote qui non tantum roboris desideret: motum verò, eo quòd robustis egeat viribus perire. interdum enim vnus musculus, vel totum crus, vel manum mouet, ac proinde viribus indiget: qui si ita afficiatur, vt munus suũ perficere nequeat, membrũ ipsum immobile relinquit. sentiendi verò facultas, partium affectiones discernens, illæsa tunc permanet, vt quæ non ita validis egeat viribus: quippe nihil minus, immo magis etiam pati possunt partes, cùm debiles fuerint: [15] dignotióque affectionis sufficienter fit etiam per imbecillas vires. Igitur ratio ipsorum in huiusmodi quidem resolutione neruorum probabilis est: vbi verò deperdita sentiendi facultate motus non perit, nonnulli quidem adeo vanas adduxere rationes, vt satius fuisset eos conticescere: nonnulli verò cognita huius quæstionis difficultate non grauati sunt dicere huiuscemodi paralysis speciem, qua seruato motu sensus perderetur, neminem vnquam vidisse. Sanè, qui arrogantèr sibi sectæ alicuius principatum vsurpant, artis verò opera nunquam in exercitationis vsum duxerunt: ijs nihil tam difficile videtur, quod non intrepidè profiteantur: verùm maxima ex parte mentiuntur: atque vt scribunt nonnulla, perinde ac si frequenter conspexerint, quorum tamẽ ne somnia quidem vnquam viderunt: ita plurima nunquam vidisse aiunt, quamuis creberrime conspexerint.

AFFECTVS asperæ arteriæ prosequitur, docens agnitionem affecti loci in frequenti difficultate respirationis, per quam thorax plurimùm dilatatur sursum ad iugulum, retrorsum ad spatulas, lateraliter ad humeros motus; ex qua colligit aut immodicum pectoris calorem, aut angustiam respiratorij instrumẽti, aut imbecillitatem mouentis facultatis, docẽs internotionem triũ causarum.

1. *specie*] licet enim difficilis spirationis genus vnam sedem non indicet; species vna malæ spirationis loci & affectus indicium præbet: nam difficilis respiratio cum multa pectoris distentione, vel caloris excessum monstrat in pectore, vel angustiam.

2. *epomides*) loci sunt ad humeros attinentes.

1.Caus. Puls.1. Cap.8.

3. *vna*) ideò colligit è tribus vnum, quoniam tres illæ sunt continentes respirationis & pulsus causæ, vsus, instrumẽtum, facultas: quare ex mutatione effectus colligit mutationem in vna ex continentibus causis. Subaudiendus verò est recitatis à Galeno, vsus auctus propter spiritus animalis inopiam, quod accidit currentibus & fatigatis, à Galeno, paulo post nõ omissus: & vsus auctus propter intercedentem respirandi negligentiam, quod delirãtibus accidit, & iis qui ad spectacula stupent: pulmonis verò meminit reducens ad memoriãm, pulmoniam.

Lib.1.23.

4. *expirationem*) ex expirando certiùs colligit caloris excessum, quàm ex inspiratione; quoniam vbi multum & confertim (quod est exuffluendo) expiratur, colligitur necessariò exustarum fuliginum aceruus, solius excellentis caloris soboles. multa verò inspiratio potest & ex aucto calore, & ex imminuto spiritu oriri, vt in lassis. quocirca lib. De dispnæa scribit, vehementem expirationem magnitudinem extranei caloris significare magis quam naturalis: scilicet, naturalis auctus exigit plurimam ad alitionem inspirationẽ; innaturalis expurgationẽ, quę exspirando peragitur: nec enim naturalis similiter extraneo exurit. Cur verò qualitas caloris aucta vehemẽtiam efflationis addat expirationi, nõ inspirationi; ea ratio est, quod multo magis periclitatur ne extinguatur innatus calor à retentis fuliginibus quàm à frigidi aeris inopia: ideò præfocati quãptimũ possint expirant.

5. *multa*) multitudo frequentiam indicat, confertim verò celeritatem.

6. *ex abundantia*) ceu auctuarium.

7. *imbecillitatem*) tertiam causam ex paulo antè relatis.

8. *mentes*) cùm enim vident thoracis partes etiam superiores moueri, quiescere solitas, auctum esse robur mouentis facultatis coniectant, non imminutum; cùm tamen multi imminẽte iam morte omnibus thoracis musculis respirent.

Respiratio imbecillium.

9. *causas*) lege, causam) refert pro indicio imbecillis facultatis pectus mouentis, distentionem pectoris non multam: cùm enim triplici occasione thorax plurimùm distendatur, ex tribus maximè distendit auctus calor constantibus viribus; minùs ex angustia respiratorij alicuius organi: sed minor in infirmata facultate: sicut summa vbi iunguntur omnes (quod in pulmonia euenit) calor, angustia, vis. Obiicias, si respondent respirationis differentiæ pulsui; & infirmante vi pulsus minor, non maior euadit; cur non similiter respiratio? & si proportione calidi infirmantur vires; in debili facultate exiguum calorem parua tuebitur respiratio? sed non est respiratio illa maior naturali, tantum apparere maiorem fatetur Galenus. cùm enim septum præ imbecillitate, quantum ante solebat non tendatur, naturæ instinctu & musculorum thoracis sympathia, conueniunt intercostales & sublimes in subsidium deficientis septi; vt appareat ingens respiratio, in qua tamen inanitas in respirando magna non est. nam & pulsus in viribus exiguis minor naturali est, sed magnitudinis inopiam frequentia & celeritate compensat.

Lib.1.22.

Addit verò Galenus & hic & libro De spirandi difficultate, peculiare debilium virium indicium, pinnas nasi motas, & pectoris collapsum, & narium quidem pinnæ subinde per anhelationem motæ, efficax idcirco habentur prostrati roboris argumentum (quod paulo post subdet Galenus) & in acutis letale; quoniam vt naturalis respiratio solo septo perficitur; ita aucta necessitate, nec sufficiente iam septo accedũt intercostales: si neque ij satisfaciunt vsui, subueniunt sublimibus & humeralibus, ociantibus semper naribus, vtpote per quas amplior aër non trahatur motis quàm immotis pinnis: videturque natura tunc solum cartilagines illas diducere, cùm conatus anhelandi ad extremum peruenit, non secus quàm faciunt morti proximi hiantes, quasi ita plus aëris intra pectus recepturi: aut sicut sugentes labia contrahimus: & hac quidem necessitate narium motus ab imbecillitate exitium minatur:

Respiratio per nasi pinnas. Cap.8.

nam

nam anhelantes ex cursu equi, aut ita efferati homines ebulliente intra pectus calore ob validum aëris tractum, consecutione quadam eas alas mouere videntur; non minus quàm motum cordis aures imitantur cordi hærentes. quæ enim quidam ex nostris comminiscuntur de hoc signo indigna sunt doctis auribus. aut prostrata vi iudicari visum motum illum narium qui fugit in sanis; quoniam præ exiguitate motionis pectoris moueri nares sentiuntur: aut quoniam infirmata vis respiratoria per solum meatum respirationis proprium (is nasus est) aerem pellicere tentat non per os; vnde [11. De vsu.11] sentitur motio illa pinnarum. Neutrum enim horum consentaneum est dicere: nam alæ illæ quæ per se solæ spectatæ in reliquis immotæ perstant, in hoc statu manifestò mouentur; non si conferantur cum altera motione, sed ipsæ per se spectatæ: naturalis verò in sano homine respiratio solis naribus peragitur, testante Galeno: si verò ea parte fieri causa est, vt alæ moueantur; quid ni in sanis & rectè valentibus perpetuò anhelant nasi alæ? Sed horum manifestior error est, quam vt verbis sit confutandus. Collapsus verò pectoris, hoc est repentinus casus, proportione respódet procidentiæ corporis ad pedes; & prolapsui relictæ in aëre manus: quæ omnia non leuem arguunt virtutis exolutionem. Quęras: cur addubitans Galenus de respiratione quę magna videtur, a qua ex tribus [2. Præsa 15.] dictis occasione oriatur, ex pulsu explorat. Quoniam pulsus cùm celeritate frequens, certum est & indubitatum caloris argumentum: neque enim ex pectoris obstruktione oriri potest.

10. *caterùm*] sicut totius imbecillitas, ita & partium thoracis difficilem respirationem efficit.

11. *zonam*) innixum enim diaphragma zonæ firmitate eo acquirebat, & liberiùs mouebatur.

12. *explicatu perdifficile*) lege, (determinare, difficile mihi visum est.)

13. *intercostalis*) meritò hic ex pulmonia in difficultatem incidit spirandi ob debilitatem musculorum pectoris, eo quod primi intercostales receperunt à pulmone noxam: quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, brachium sensu & motu pene orbatum est, & ex imposito auxilio intercostalibus restitutum.

14. *interdum*) aduersari videtur præsens locus, & pugnare cum eo, quod paulo antè docuerat; illic enim ex vitio multis vel neruis vel musculis communi, colligebat fontis noxam, vnde vis pro- [Cap. 2.] dibat: hic coniectat, vel in origine vtriusque musculi læsi consistere malum, vel causam præcessisse vtrunque musculum, illæso fonte, offendentem. Est tamen inter hunc & illum locum aliquid discriminis: vbi enim partes læsæ ab vno principio nonnihil mutuantes facultatis vel materię vitiantur, suntque admodum multæ, aut ita distantes, vt occasio nulla reperiri possit illas offendens; ad originem & principale membrum referenda res est: vt læsio faciei simul cum auribus, intemperies totius calida, aut oblæsa in toto sanguificatio, quæ ad cerebrum, cor, & hepar, attinent. Si verò offenduntur excrementis præpositi musculi duo in corpore soli, ex piscatione, vel sessione supra lapidem oriri malum potest, incolumi licet cerebro.

15. *dignotióque*) sensatio Galeno est dignotio factæ impressionis, non impressio ab obiecto in organum. Nec verò in eo Aristoteli repugnat affirmanti sensationem actu & sensile idem esse, sicut [7. Plac. 14.] actu intellectionem & intelligibile; quoniam sensatio actu aut intellectio, est obiectum nõ secundum totum compositum, sed secundum formam: ea autem in anima recepta dignotionem includit imaginis. fieri autem potest, vt imprimatur species, & non fiat actu sensatio aut intellectio propter [Arist. 3.] dignotionis inopiam. Cùm verò Galenus hoc in loco inter partes respirationem edentes pulmo- [De anima 4.] nem non connumeret, innuit (quod perpetuò facit) pulmonem eius functionis efficientem causam [Pulmo an respirationis causa sit.] non esse, sed instar inanimæ spongiæ, conditionis laxæ & foraminulentæ nomine sequi tantùm vitantem vacuum pectoris motum. quod placitum, ab Auerroo impugnatum æquum est, vt antequam hinc discedamus, paucis disputetur. quæ verò intorquet Auerrous, ferè hæc sunt. Primùm, [2. Collect. 19.] rationes quibus demonstrare se hoc putat Galenus, repulsam patiuntur. ait enim perforato pecto- [1.] re confestim pulmonem quiescere. quid tamen obstat opinari refrigerari per vulnus pulmonem. Ex refrigerio autem ita offendi vim motricem qua pollet, vt cesset ab opere. Iungit alteram Galenus, sectis neruis ad pectus delatis non amplius mouetur pulmo. verè illud quidem, sed non est a Galeno alienum multas partes consentientes aliis in suis actionibus offendi: ita incredibile non est, ea sectione pectus offendi; pulmones verò ex pectoris laborare consensu. Deinde si conficitur ex eo [2.] quod cessante pectore quiescit pulmo, pulmonem innato motu carere: cur non pari ratione colligas, pectus proprium motum non habere, quoniam simul quiescente pulmone quiescit? Quod si [3.] datur pulmonem consecutione tantum pectoris ferri, dabitur violentum aliquem motum esse tota vita & vehementem & perpetuum. Prætereà si tendit in cordis vsum respiratio, qua consequen- [4.] tia pectori tribuetur operatio; cordi verò negabitur vel ingressus in opere suo? Et si refrigerium [5.] expostulat tracti aëris pulmo, negligentiæ accusationem merita esset natura; nisi concederet necessitati vim & subsidium trahendo. Ita nullum tam durum argumentum est, quod non reddas rationibus suasibile. nam figmento simile esse ita credere, vt Auerrous conatur, apertissimæ & firmissimæ demonstrationes sunt. Cor obtinet naturalem pulsandi motum à motu pectoris diuersum [Rationes oppositæ.] quintuplo aut sextuplo frequentiorem: quæ ergo mens concipere queat alium inesse à natura cordi & pulmoni motum nunquam à pectoris motu dissentientem, duos motus admodum varios eosdemque perpetuos membrum vnum obseruare qui potest? sed sit sanè motus ille respiratorius à natura cordi pulmoniq́ue inditus, pectori verò ab anima per musculos tributus; duo agentia toto genere dissidentia; natura & voluntas, quo glutine cohærebunt, vt tota vita non seiungantur: simul motum incipiant semper, simulque perficiant: Iam pulmo omnium corporis partium robustis-

simo,& perpetuo motu agitatus,si natura mouetur vt cor;vbi est filamentorum iniunctum robur, quale cordi donatum est; si animali facultate, vbi musculi? sed & rationes illas Galeni Auerrous non infirmat,confosso pectore repente cessat à motu pulmo, non (quod fingit) quia ex refrigerio læditur;nam quantocunque tempore per vulnus refrigeretur,quàm primum pectus clauditur,pulmo mouetur,sequens distentum pectus,& infusam mulsam per os eructat. Nec validior est alterius solutio otiari pulmonem,quia consentit læso pectori: si enim magis læditur pulmo exulceratus per tabem, aut inflammatus pulmonia oporrebat per illos affectus à motu omnino feriari: per quos tamē plusquàm in sanitate mouetur.Pergit Auerrous,similiter inferri posse pectus per se non moueri,quia semper cum pulmone mouetur.sed in pectore mouentes musculos intuemur; in pulmone nihil minus.violentus esset (ait Auerrous) pulmonis motus,si violentum vocat quod ad alterius motum mouetur;sic ossa,sic totum corpus,ac musculorum motum circunducuntur. si violentum vocat eum qui contra grauitatis impetum defert,violenter sanguis ad superna membra mandatur;ambulatio,cursus,statio violenta sunt similiter. Nec improbabile est respirationis vsum & finem cor esse,efficiens verò pectus:multorum enim membrorum necessitatibus solita est natura quorundam aliorum ministerio subuenire:sic alitionem totius commisit iecoris expultrici. dum enim alienum pondus iecur à se deponit, toti corpori alimentum sanguinis ministrat: Sic distentum pectus cordi & pulmoni refrigerium. nec illud est membrorum mutua aut gratia aut beneuolentia, (quis enim illa membris tribuat naturalibus?) sed naturæ ad conseruandum totius animalis vitam,prouidentia.

SECTIO TERTIA.

CAP. VI. *ATQVE conuenit quidem inter medicos sanguinem è gula ventriculóque vomitione, ex spiritalibus partibus tussi,ex faucibus & gurgulione screatu,ex ore simplici expuitione expelli.nos verò sanguinem, qui à capite ad gurgulionis partes internas,vt ad fauces,affatim descendebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus:quippe subito gutturi irruens, tussim mouet: quare diligenter aduertere animum oportet,ne aliquando huiusmodi sanguinem ex spiritalibus instrumentis ascendisse putemus, exemplo illorum medicorum,quos equidem nomi non tellc erroris accusare præstantissimos medicos,cùm ipsimet errarent, credentis huiusmodi sanguinis eruptionem esse quàmpericulosissimam, tanquam pulmone vehementer affecto. neque* [1] *enim par est exigua vena dirupta tantum effluere sanguinem.Cæterùm contingit pleruminque,vt vel erosa, vel exesa,vel vtcunque nominare volueris,vena,sanguis* [2] *affatim tussiendo eijciatur.cùm enim retro actis temporibus quis ex interuallis quotidie non ita multum sanguinem tussiendo expuere consueuerit: supgruniáque ei postea multi sanguinis inter tussiendum eruptio,& quidem, neque ab alto cadenti; neque in certamine,neque palæstra grauiter vulnerato, neque etiam sub vllo graui pondere oppresso thorace: reliquum fuerit,vt coniiciamus ob insignem erosionem plurimum sanguinem inter tussiendum fuisse reiectum: atque non pauci sic affecti,pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine eiecerunt.Quocirca diligenter considerare oportet,an spumosum quippiam simul educatur. id enim* [3] *efficacissimum fuerit indicium,quod ex pulmone facta sit excretio. Haud secus,si bronchij pars quadam, aut arteria aut vena tunica,aut etiam pulmonis ipsius caruncula eijcitur:quippe nihil horum accidit ijs,qui ex thorace sanguinem tussiendo produnt. Ac ne dolor quidem infestat eos,quibus à pulmone sanguis erumpit,vtpote qui duos neruos perquàm tenues à sexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem dispersos,& qui per visceris profunditatem non extenduntur:verùm thoraci (vt scitis) multi ab internis,multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui,quibus facile dolores percipi possunt. Præterea thorax musculis,ossibúsque abundat:pulmo verò laxus est,atque à compressione,aut contusione tutus: proinde thoracis dolores intensiores sunt pulmonis remissiores.Cùm igitur dolente thoracis parte quapiam sanguinem quis spuendo reiecerit,neque multum, neque rubrum,sed nigricantem,* [4] *grumosúmque, hunc thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace per pulmonem educitur,vt in suppuratis affectibus,pus,quod inter thoracem & pulmonem sensus indicio contineri percipitur. Ad eundem modum pleuriticis sputum coloratum post apparet:at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro vtcunque dicemus.* [5] *Consequens est,vt de vlceribus,quæ sanguinis reiectionis superuenire consueuerunt,deinceps dicere aggrediamur. Ea in pulmone creberrime fieri possunt, ac curationem (vt quibusdam videtur) nequaquam admittunt:aut(vt alij putant)* [6] *difficulter admodum sanantur. At in thorace dirupta vasa,à quibus sanguis expuitur,magna ex parte conglutinantur.nunquam enim huiuscemodi vlcera vel diuturna,curationi omnino resistunt.quæ verò in pulmone longo iam tempore permanserunt,quamuis aliquandò curentur,relinquitur tamen in ipso res quædam callosa, fistulosáque, quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur. Atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur interdum ephelcis, (id est, ramentum) à medicis vocata,ac cruoris exigua quadam guttula:quæ in re cum vlceribus in alijs sedibus genitis communicant. Verùm ex gula ventriculóque, vomitu: ex renibus, & vesica,cum vrina:ex intestinis verò, deiectione excernuntur. Sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quòd si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit, & emunxerit, idque citra capitis vel dolorem vel grauitatem,siue præsentem,siue præteritam,neque is ex ictu procedat:hunc & totum per nares meatum, atque eam oris partem,quæ ad nares foramen tendit,accuratè considerare oportet.nam fieri potest huiusmodi accidens hirudine huic loco adhærente,quæ quidem in dies augeri solet:quamuis enim primis diebus,vtpote exigua,sensum effugiat, tertio tamen quartóve die haud obscure videri potest. Eadem ratione ex ven-*

triculo

triculo quoque cruor epota sanguisuga euomitur. sed est huiusmodi cruor tenuis, saniei que speciem refert, siue is ventriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cum talem videris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus rei ipsius veritatem facilè conijcies. Equidem, cùm viderem hominem integra valetudine huiusmodi cruorē euomentem, interrogaui, qua victus ratione ante fuisset vsus: ille verò, inter alia quæ narrauit, hoc quoque addidit, quod cùm nocte quadam sitiret, misso puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliquando sanguisugæ in ipsi fonte, qui, cùm id quoque fateretur, epoto subinde idoneo pharmaco, hirudinem vomitione reiecit. Porrò, cùm alius quispiam huiusmodi cruorem emungeret, & expueret, ipso narrante audiui eum rure, æstatis tempore, in stagno quodam, cùm cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualē adolescentes in aqua ludere solent, exercitatum: tum ergo sciens in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem, conuersóque directè ad solis radios narium foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionem perforatur: hirudinis in meatu latentis caudam conspexi. Has igitur historias, vtpote per quam conducibiles, vobis narrare operæprecium duxi.

DE AFFECTIBVS thoracis inquirit. primo, ex symptomate sanguinis exputi: secundo, ex vitiata voce. cap. septimo: tertio, ex respiratione, octauo.

1. *nec enim par*] ideo meritò opinabantur vehementer affectum pulmonem in tam copiosa hemorragia. Addenda ergo ad internotionem sunt signa defluentis à capite, ex Aretæo quidem, titillatio palati, qualis per catarros euenire solet, creber screatus, & (quod maximum est) inspectum palatum cruentum visitur & sordidum: addit Auicenna, leuitatem capitis ab excreto sanguine: Si solitus est hemorragiam narium pati. si cùm non sit spumosus, multus est, & repente inuadit citra præcedētem rupturæ occasionem. si simul destillat per nares aliquid: eò magis si antecesserunt sanguinei fluoris è naribus præsagia. lib. Crisium tertio.

Hemorragiæ capitalis indicia.
10.3 Tra.3.5.
Cap. vltimo.
Cap. vltimo.

2. *affatim*] sunt enim in præsagio & curatione dissidentes species, & Paulo infra, relatæ, & Tralliano, ἀναςόμωσις, id est, oris vasis apertio; ῥῆξις, id est, ruptio; διάβρωσις, id est, erosio; ex quibus prima leuis est, neque enim dolorem excitat, nec inflammationem, nec febrem: sed exiguus ferè, aquosúsque non secus è pectore pellitur, quàm multus è naribus: tantumque abest, vt mali aliquid minetur, vt iuuet etiam multos eorum quibus vel hemorrhoides vel menses restiterunt, vt ait Paulus. pessimus est ex erosione fluxus, & in tabem cessans. ita enim legendū est libr. De præsagitione pulsuum secundo, quoniā (ait Galenus) vitium erosionis acris humoris soboles, longo tempore eget ad sanationem; corrigi enim malitia illa humoris defluentis ad partem breui non potest. Interim verò dum emendatur, erosio procedēs affectum reddit immedicabilem, ob pulmonis imbecillitatem & mollitiem. Accedit quod ex erosione vlcera in circuitu serpentia rotunda sunt: rotunda autem vlcera difficulter curationem admittere Hippocrates scripsit, medium locum habet ruptura, nam vt nonnūquam iuuat eos quibus suppressa vacuatio est; ita sæpe periculum infert vel ob fluxus immoderantiam, vel residui vlceris gratia.

Cap. 1.
3. The 14.
6. Epi. Sec. 319.

3. *efficacissimum*] alterum caput astruit curaturo summopere necessariū, separare thoracis sanguinem ab eo qui affecto pulmone prodit. vocat autem efficacissimum pulmonis signum, spumam: & quod magis miremur in Aphorismis habet. si spumosus est sanguis è pulmone prodit: Si ex pulmone non semper spumat: nempe vbi ex vasis prodit: quæ non satis cohærere videntur, cū eo quod legimus ab Hippocrate in pleuritide nonnunquam sputum spumans videri: & Paulus ex gutture spumosum sanguinem prodire docet, propter commercium respirati aëris, & Auicenna ex pectore ob eandem ipsam causam. Sed aliud est nonnihil spumæ permixtum educi, quod in illis casibus apparet: aliud ex toto spumescere, quod solius substantiæ pulmonis proprium est. Ita possunt tres spumæ veluti gradus in excreto notari sanguine; aut enim omnino spumans est ex visceris carne, cuius induit similitudinem. Est enim pulmo coagulata spuma; aut plurimum spumans, è pulmonis vasis, aut spumæ permistus ex thorace ipso & gutture: Alterum quod sit ex pulmone indicium, Aretæo scribitur rotunditas: id quod significasse Auicenna videtur verbo (abscissus) cum enim sit spumæ forma rotunda, eā petit è pulmone delatus sanguis non continuò fluens, sed per interualla interscissus separatúsque. Paulus verò cum Azaranio iungunt albidum colorem & dilutum, tum ex permixto plurimo aëre, quod in reliquis spumis & cinere cernitur, tum ex trāsitu in abeuntis pulmonis similitudinem. Nam ex copia petitum indicium hîc pro pulmone recipitur, in Aphorismis reijcitur. Si enim intelligatur omni hemoptoisi pulmonicæ commune, verum non est cùm sæpe ex eo viscere exiguus trahatur: si accipiatur quasi aliquando apparens; verum. nunquā enim ex pectore tantus prodit, quantus ex amplis pulmonis vasis. Erit igitur copiosus cum tussi eductus sanguis pulmonis signum soli conueniens, non omni. Cur frequentius quàm alibi thoracis vasa rumpantur, copia sanguinis cum feruore causa est ex cordis vicinia. Sed illa est vel maxima occasio, quòd hac parte solum arteriosus sanguis vna & ea tenui membrana clauditur: vt mirari non oporteat, si hac magis erumpit.

5. Aph. 13.
7. Aph. 30.
Hemoragiæ pulmonicæ indicia.
7. De vsu. 10.
2. A. in. 2.

4. *grumosúmque*] ex pectore prodeuntis signa sunt, grumosus, tum tussi multa, & dolore. De grumo verò dubitauerit quispiam, quem locum generationis in pectore habeat calidissimo & feruenti: de tussi cur exacerbetur in pectoris sanguine, si ante accessum ad pulmonem tussim non mouet: & post accessum sanguine pulmonico, nihil plus habet. de dolore, quoniam ipse author indolētiam tribuens pulmoni statim illi concedit dolorem leuiorem quàm thoraci, quę ita diluere oportet. Locus extra vasa tepidior est quàm intra: ideò apud Auicennam ex pulmonis vasis calidior est & crassior, quàm ex carne: plus enim apud illū potest multi aëris permixtio in pulmonis carne ad tenuan-

Hemoragiæ thoracicæ signa.

dum; quàm coctio qua promouetur in pulmonem ad incrassandum. Cùm itaque locus extra vasa minus caleat, sitque natura sanguis concretioni aptissimus, coit: non secus quam metallum ab igne semotum adhuc calens & digitum comburens, coit iam tunc præ concepto frigore. tussim verò nihil ciere nisi pulmonem tangat, certum est: ex pectore tamen accedens dupliciter relinquitur à pulmonico: ne facilè commigret in asperam arteriam; & quia concretus densatúsque accedit, & quia externorum pororum angustiam non facilè vincit, quare semel excuti, nisi iterata tussi non potest. doloris autem pulmo parte membranea particeps esse potest sed languidi, interna nequaquam: ita vtrunque sine errore pronunciatū à Galeno est. quocirca appositè dixisse videtur Aurelianus, eos qui hemoptoisim ex pulmone patiuntur, ideo minus animum despondere, quòd dolore careant: cùm dolor sit terribilior quàm periculosior: idem ait minus esse periculi in interpollata quàm in iugi excreatione; in seruante ordinem, quam inordinata: est enim insidiosa curationi temporis inordinatas varietas.

5. *consequens*) prosequitur coniunctum affectum vlcerati pulmonis.

5.Ther.7. 6. *difficulter*) vlcera pulmonis propter excrementum & motus perpetuitatem curari non posse, refert Galenus in Methodo, docuisse antiquos, nec tamen sibi placere; nec enim stat experimentis propter agnitionem, hoc est, quoniam ex sanatis hemoptoicis fortè aliqui ex pulmone laborabant, in quorum agnitione delusi medici opinabantur eos ex pectore, non ex pulmone expuisse. rationi verò non subscribit propter septum & extremos artus, quorum etiam crebro motorum sanantur vlcera. credit frequenti experimento sanari ea, quandiu non succedit inflammatio: cuius est febris significatio. Sicut enim in externis vlceribus membra calida, & sanguine plena infestantibus, facilè succedit inflammatio; ita & in internis pulmonis: ea ferè post biduum apparet, aut triduum: quo fit vt in primo & altero die sæpe ex toto obducta cicatrice sanentur. Hunc terminum si transgrediuntur, appetente iam febre & inflammatione, frustra vera speratur consolidatio: sed arescente sanie, & in crustam versa, sanguinis expuitio cessat; & sanus apparet qui laborabat dubia, & incerta sanitate; quæque ad quiduis obuium prorumpit in fluxum excussa crusta sanguinis. quod autem non sanentur, facit inflammatio; cùm enim accedens humor amplior quàm pro pulmonis alimento necessario abeat in pus, nec possit vulnus sanari nisi expurgata sanie: nec sanies infernè, sed sola tussi possit expectorari: tussisque dilaniet & vulnus amplificet: conficitur vt ex remedio morbus inualescat, neque sanetur. & est illa quidem ratio efficax & curando vtilis. perspicimus enim in pulmonico sanguine iuncta febre, lacte & ptisana frustra, imo noxie curationem tentari: sed exiccantibus vlcus agendum esse. huic verò præstanti rationi accedit non modicum momētum, ex illa iugis motus perpetuitate. & tertia quoniam iuncta febris indicationes præbet cum vlcere pugnantes: febris enim frigida exigit, humidáque; vlcus distantissimum, ad penetrationem calida; ad curationem verò sicca. & de pulmonis quidem vlceribus ita sentiendum est: nam pectus subsidia & opportunitates habet ad sanationem maiores; vt non modò recēs in eo vulnus agglutinetur, sed & diuturnum veram cicatricem admittat (ait Galenus) nempe vasa, & ideo vlcera minora, carneam constitutionem: puris ad septum defluxum, vnde purum cute obducitur. addit Auicenna motum multò minorem: imò verò in naturali respiratione nullum; & auxiliorum promptam admotionem, extra ad pectus, intrò ad ventriculum, vnde ad cauam venam, & ab ea ad costas delegatur: cùm ad pulmonem nisi in corde excoctum medicamentum non accedat.

Cur ptisis insanabiles.

CAP. VII. *QVOD in proposito sermone læsionem putare oporteat, etiam si non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sæpenumero iam diximus: nec ab re fuerit id in præsentia monuisse. Præterea (quamuis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem, & sermonem: siquidem vox vocalium instrumentorum munus est: [1] sermo verò eorum, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatum obtinet. cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dentes. sic etiam vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atque nerui qui a cerebro ipsis vim deferunt. Igitur, si vel claudentes, vel aperientes gutturis musculi immobiles reddantur, qui sic afficitur, obmutescet: vbi verò vel difficulter mouentur, vel palpitant, aut tremunt, pro affectionis ipsius modo vox ipsa læditur. Similiter, si vel conuellendo, vel quatiendo mouentur; & sane si imbecilla fuerint ipsis vires, siue ob suam ipsorum, siue ob neruorum ipsos mouētium affectionem, obscuram & paruam efficient vocem. Quod si alius quispiam ex mouētibus gutturis musculis quoquomodo afficitur: læditur quidem vox, sed paruum erit vitium; atque sic affectus neque obmutescet omnino, neque ita exiguā habebit vocem. Igitur, vt ex musculis guttur mouentibus præcipui habentur ij, qui ipsum aperiunt, & claudunt: ita ex vocalibus neruis ij, quos recurrentes vocamus, qui & ipsi sextæ coniugationis pars sunt neruorum, qui à cerebro oriūtur, quemadmodum & alij, qui [2] quidē per ipsum dispersi differunt ab illis, eo quòd a neruis sextæ coniugationis non in ceruice, sed cùm ad thoracis regionē peruenerint, separantur. [3] Nullus itaque tā ineptus dissector est, qui sextam coniugationem totam secet iunctus, quamuis recurrentes nerui ob imperitiam nonnunquam diuellātur. Accidit verò interdum in magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vnà cum ipsa arteria vel alter, vel vterque incidatur. Porrò per chirurgiam quoque infrigiditati tantisper vocem impediē t, donec calefacti naturalē temperiē recuperauerint. [4] Quinetiā vitiari vocē haud obscure cōtingit, cū vel acutior vel maior redditur, ob id quod fauces à suis musculis nequeāt intēdi. Itē vehementer læditur vox, vbi mēbrana, quæ faucibus & gutturi cōmunis est, multa [5] humiditate rigatur. Quòd etiam destillationes eadē ratione vocē raucā efficere possint, nemo nō intelligit: vehemēs quoq; exclamatio similiter vocē afficit, vtpote quæ similē inflāmationi circa iā dictā membranā, atq; gutturis musculos pariat affectum. Cæterum cùm gutturis interni musculi inflāmantur, eum affectū anginam esse constat; quæ simul & vocē & spira-*

ſpirationem lædit. Ac idem quoque in vniuerſum facere ſolent omnes præter naturam tumores, ſiue in ſpiritalibus vijs exoriantur, ſiue extrinſecus ipſas comprimant. Sic enim gula quoque, vbi inflammatione affecta eſt, vt comprimat aſperæ arteriæ tunicam, qua cartilaginum ipſius partes extremæ, ſigmoides vocatæ, (id eſt, quæ ſigma literæ figuram referunt) coniunguntur, & ſpirationi & voci noxam afferre conſueuit. Haud abſimile quoque vitium inducit, vertebrarum ceruicis in anteriorem partem luxatio: Sed de his iam antea dictum eſt. Igitur omnes huiuſmodi affectus voci adueniunt proprijs ipſius inſtrumentis [6] familiari aliquo vitio, ſiue primogenia affectione, ſiue per conſenſum laborantibus. Nam id ad propoſitum ſermonem nihil conducit. Sunt [7] præterea alij affectus, cùm peculiari ſua materia priuatur. Atque in commentarijs de voce dictum iam eſt, quòd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, eſt expiratio: ſecundum ſpeciem verò atque propriam differentiam, exſufflatio: quæ quidem eſt cùm affatim ſpiritus foras effertur per muſculorum intercoſtalium actionem. vnde fit, vt per vehementia thoracis vulnera, atque omnino ipſius in altera parte reſolutionem, in primis quidem ſemiſpirans, ac mox animal ſeminocale euadat, idque per accidens. In apoplexia verò, ſopore, morbo comitiali, vigilanti ſopore, communi ratione earum actionum, quæ ab impetu & voluntatis imperio procedunt, vocem lædi contingit, ſiue ſpinalis medullæ partes primæ, ſiue ſimul cum ijs cerebrum quoque afficiatur. His itaque quinque inter ſe conſequentia quadam conuenientibus, expiratione, exſufflatione citra ſtrepitum, ſtrepenti exſufflatione, voce, loquela: ſi earum prima lædatur, reliquas omnes lædi neceſſe eſt: vltima verò læſa, reliqua haudquaquam læduntur: at enim ſecunda, tres reliquæ læduntur: cùm tertia, duæ vltimæ: cùm quarta verò ſola poſtrema læditur. Etenim, ſi nihil omnino expiret animal vel ex vtriſque thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat: & quidem ſi ex vtriſque, celerrimè ſuffocabitur: ſi ex altera tantùm, ſemiſpirans, atque ſeminocale reddetur: perdétque ſimul reliquarum deinceps duarum actionum partem dimidiam: quarum alteram exſufflationem citra ſtrepitum; alteram verò ſtrepentem nominare conſueuimus. Quòd ſi expiratione ſeruata corrumpatur exſufflatio, reliquæ tres actiones, ſtrepens exſufflatio, vox, & loquela ſimul corrumpentur: ſicut voce pereunte loquelam quoque perire neceſſe eſt. Cùm itaque dictarum actionum opifices muſculos cognoueritis, ſupereſt conſiderare, qui ex ipſis proprio affectu laborent, & quorum actio lædatur per accidens. Quòd ſi quidpiam eorum, quæ ex corporum diſſectione vidiſtis, obliuioni tradideritis, admonebunt vos ij, quos de reſpirationis cauſis, atque de voce perſcripſimus commentarij, atque de his ipſis in ſecundo libro De vnorum diſſectione etiam dictum eſt. Sanè [8] expirationem faciunt vniuerſi thoracem contrahentes muſculi: exſufflationem (quæ vehemens expiratio eſt) [9] intercoſtales maximè: [10] ſtrepentem exſufflationem ij, qui in faucibus ſunt: vocem verò ipſam gutturis muſculi efficiunt: ſed lingua articulatam vocem diſtinguens, loquendi vſum præſtat: atque nonnihil ad hanc rem conferre videntur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio; præterea ſymmetrum linguæ ipſius vinculum. Itaque [11] balbis blæſiſque, atque alijs, quis impedita ſunt loquela, locutionis inſtrumentorum aliquod, aut cùm natura ipſum formaret, aut poſtea lædi certum eſt. veluti cùm vel polypus, vel aliud quidpiam narium foramina obſtruit, aut ex primis dentibus aliquis deperditus eſt, aut vbi labia fuerint mutilata. Verùm, quo pacto quidam tenuem obtineant vocem, ac præterea quomodo aliæ vocis tum differentiæ, tum affectiones fieri poſſint, vt rauca, reſonans, tenuis, aſpera, obſcura, in commentarijs de voce ſufficienter diximus.

Ex ſymptomate vitiatæ vocis timatur læſam ſedem: primùm vbi læditur gratia noxiæ cauſæ inſtrumenta vocis offendentis. Deinde §. ſunt præterea) de læſione eorundem propter vel materiæ vel facultatis priuationem.

1. *ſermo*] quod ait vocis inſtrumentum linguam non eſſe, ſed ſermonis, latiùs in Prorhetico tradidit; quo loco videtur accuſare Ariſtotelem, quòd linguam inter vocis numerauit inſtrumēta, qui tamen libro De hiſtoria animalium differre docuit ſonum vel ſtrepitum, à voce; & hāc, à ſermone. 1. Prorh. 3. 2. Anima 8. 4. Hiſto. 9.

2. *quæ quidem*) nempe reuerſiui: quorum vſus quàm diuerſus ſit ab eo quem Galenus exiſtimat, libro De vſu partium oſtenſum eſt.

3. *nullus*) docet occaſiones vocis lædendæ.

4. *quinetiam*) intermiſcet per cōſenſum noxas. nam muſculi pharyngis, (ſic ſolet appellare fauces) ij ſunt hyoidis oſſis muſculi, cùm contentas fauces ſeruare nequeunt, læditur vox in acutiem & magnitudinem. Sic enim legendum videtur cum vulgati interprete, magis quam cum antiquo vertente, (in acutie & magnitudine.) nam ſi magnitudo vocis ex amplitudine arteriæ oritur, acuties ex laryngis anguſtia (quod in arte Medica oſtenſum eſt:) laxitatem faucium arteriam amplificare neceſſe eſt, laryngem verò anguſtare: vnde ſequitur vocis cum magnitudine acuties; quanto enim minus arteria anguſtatur, tanto capitis eius rima (quam vocant ligulam) arctior euadit, ad acutiem formandam. quod enim hic per pharyngem fauces accipiendæ ſint, non aſpera arteria, Galeni vſus docet. Vox quid ili dicet. Cap 96.

5. *humiditate*) humoris ſobolem eſſe raucā vocem, oſtenditur experimentis libro De voce: quod potis raucior, ieiunis ſonora eſt: quòd vda corpora raucam vocem edant, ſicca verò claram: quòd ſenes plus iuuenibus rauceſcant; ex oppoſita ſiccitate clangoſa euadit. Quæ verò ad vocum attinent differentias, ex arte parua petenda ſunt.

6. *familiari aliquo vitio*) lege, propria aliqua læſione.

7. *ſunt præterea*] vocis per conſenſum offenſas percurrit; deficiente aut facultate aut materia. Lib. 3. rt.

8. *expiratione*) libro De motu muſculorum naturalem expirationem, otium vocat, non actionē muſculorū: libro verò De voce & de cauſis reſpirationis, abdominis muſculis tribuit, non thoracis. hic ergo nō docet authores expirationis naturalis tātū, ſed omnis in vniuerſū expirationis: quæ

vt aliquando otium septi sequitur; nonnunquam abdominis musculorum contractionem; ita vbi vehementior est intercostalium etiam, eorum qui præsunt contrahendo pectori.

Citato. 9. *intercostales*] libro De motu musculorum violentam efflationem internis intercostalibus donat, inspirationem magnam externis; quem locum Auicenna secutus est; tamen libro De causis respirationis contrà legitur. Auic. de anato. musc. doc. 5. 16. Intercostaliũ musculorum ratio. Quidam ex diligentissimis anatomicis exactè expendentes ductus illos intercostalium à superiore ad infernam costam decussatim deriuatos, colligunt neutri ex oppositis & citatis Galeni sententiis stare oportere; sed contrahi costas per vtrosque. nam externi sursum conuellunt costam cui inseruntur, interni deorsum, vtrique pectus angustantes. qui cum de historia verè commententur, in opere peccasse videntur: cùm enim costæ in exortu suo ad vertebras ad inferna inflectantur, fit vt dum externorum intercostalium munere inferior costa ad superiorem adducitur, pectoris amplitudo maior euadat; & inspiratio augeatur: dum verò superior ad inferiorem trahitur internorum ope, contrahitur pectus & angustius euadit. locus itaque, qui libro De causis respirationis contrà legitur, iniuria temporum corruptus videtur.

10. *strepentem*] dum enim ociante gutture arteria per partes & angustatur & distéditur, sequitur strepitus ille, verius quàm vox, exeuntis flatus. Sicut enim strepẽs efflatio in arteria, ita vox in gutture, sermo in ore fit. Quo fit vt non omnino conueniat Aristoteli cum Galeno in voce definienda. 2. Anim. 8. definit enim Aristoteles vocem, quod sit significatiua, quo à tussi separetur: verùm Galeno exactiùs seiungitur strepens flatus in stertente vel gargarizante, vbi musculi faucium epiglottim claudunt, sed quem aër allidit, à voce: ea oritur non clauso externo epiglottidis ore, sed operantibus laryngis musculis, & variè angustantibus guttur, quà aër fertur; quod cantantium est, etiamsi nihil significet vox ipsa: quare finitionem vocis non ingredietur. Pugnat verò cum hac sentẽtia, de quinque ad loquelam necessariis actionibus, quod apud Auicennam legitur. 10. 3. tract. 2. 1. Quandoque cessat vox, nec proinde aufertur locutio. Sed quod pace Auicennæ dictum sit, videtur male intellexisse sententiam huius loci, & historias de sectis reuersiuis neruis libro primo relatas; Cap. 6. cùm illas in confirmationem huius placiti adducat, à quo tam absunt, quàm quod maximè: nec quicquam ratione sua conficit. Submissus sermo non exigit multum aërem: respiratio ergo etiam ex parte deficiens non tollit exiguum sermonem. nisi enim fiat aëris ad guttur percussi modulatio quædam tarditatis aut celeritatis, vox prodire non potest: ea vis & percussio à naturali septi casu euenire non potest: Ideo requirit locutio omnis intercostalium musculorum efflationem.

6. Apho. 12. Aetius lib. 8. 36. 11. *balbis.*) balbi nobis, Græcis trauli: sunt qui t, & r, proferre nequeunt, sicut pselli, nobis blæsi: qui p, & s, vtrumque vitium ancylosis illis, nobis balbuties & blæsitas, etiam vbi quibusuis literis efferendis deficiunt, ait Aetius.

CAP. VIII. *ATQVE de dyspnœa (id est difficili respiratione) iam anteà, vbi spinalis medullæ passiones percurrimus, multa dicta sunt: quibus nunc in memoriam reuocatis, quæ ad præsentem contemplationem supersunt, subiungam. Itaque in vniuersum expeditè vos meminisse velim musculorum thoracem mouentium, neruorúmque qui ad ipsos perueniunt, quos in corporum dissectione vidistis. Igitur intrœuntes ad hominem difficulter spirantẽ, in primis considerate, an omnes thoracis musculi moueantur, an soli intercostales sine superioribus, atque an simul cum intercostalibus ¹ præcordia quoque moueantur. Cùm itaque conspexeritis omnes moueri, vnam ex tribus, quas dicemus, causis, huiusmodi motionem efficere putandum est: ac deinde quæ sit illa, quæ nunc infestat, perpendere oportet: quod si non omnes mouentur, aliter definite. Subijciamus igitur aliquem omnes simul mouere musculos, vt pectus vnà cum scapulis manifestè subleuetur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod conijcere necesse est, aut virium imbecillitatem, aut viarum spiritus angustiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem: quamuis interdum duæ, ac nonnunquam (licet rarò) tres quoque ex iam dictis causis concurrere possint. Atqui tribus quidem simul conuenientibus proximam mortem timere oportet: vbi verò duæ fuerint, difficile est ægrum seruare. Sed vna duntaxat infestante, peculiaris opus est finitione, vt sciatur, vtrum ad sanitatem perueniat æger, an sub malo succumbat. Igitur, vbi vires duntaxat fuerint infirmæ, ad tria ² mouẽtium musculorum genera venire, eosque omnes ad motionem excitare solent, vno genere vehementer mouere pectus nequeunte. Quippe, si septum transuersum solum, veluti cùm secundum naturam se habet, sufficienter posset mouere virtus, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: quoniam verò imbecilla est, omnes sensim mouet, sed neque frequentem, neque iterum valde facit actionem. His igitur adhibenda est mens, nam ³ cætera haud difficulter per ea discernuntur. Sanè plurimum aucto in spiritalibus instrumentis calore, omnibus quidem thoracis musculis agit animal, sed & velox, & frequens, & vehemens est eorum actio, quando videlicet citra virium imbecillitatem calor infestat. At virium imbecillitatem, vbi flammeus calor non accesserit, neque velox, neque frequens valdè comitatur motus: proinde non ita multum omnes thoracis partes dilatat. Quippe hoc dyspnœa genus cum ea, quæ ob virium incẽsionem facta est, vnum commune habet, quod omnes thoracis musculi per ipsam agunt. Quinetiam, vbi ob plurimum calorem spiratio difficilis est præter magnitudinem, frequentiam, & celeritatem, hoc quoque accedit, quòd calidus, feruénsque spiritus exsufflãdo producitur. At in virium imbecillitate, nulla ab ore facta exsufflatione spiritus, ex solis naribus emitti solet. Quòd si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifestè contrahi videantur, id verò efficax imbecillæ facultatis indicium est. Ob spiritalium verò instrumentorum angustiam, totus quidem thorax ad plurimum, & celeriter & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exsufflatione spiritum reddunt. Si verò simul conueniunt in spiritalibus instrumentis, & calor, & angustia, vt in peripneumonia: tum neque maxima, neque frequentissima,*

neque

neque etiam celerrima spiratio sufficere potest, sed [4] surgere tentant sic laborantes: etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eò quod pectoris partes ad spinam declinant: qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius seipsum grauans. Ac [5] similiter quoque respirare solent ij, quibus aspera pulmonis arteriæ plurima [6] destuxione oppletæ sunt, aut vbi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est. a iam dicta vero spiratione, vnica duntaxat re differunt, quod neque exsufflant, neque [7] calidum spiritum emittunt. Sic etiam ij, quibus inter thoracem pulmonémque magna puris quantitas collecta est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur: sed neque calidus est ipsorum spiritus, neque etiam ex sufflando emitti solet, nisi adurens fortasse febris accesserit. Verùm ij celerrime suffocantur, tum ob [8] multitudinem ipsam, tum quòd vires omnibus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. sed nō necessariò in fluxionibus, quæ ad pulmonem irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate (id est anhelatione) vires imbecilliores redditæ sunt. nam contrà per anhelantes affectus, crassis & viscosis humoribus pulmoni impactis vires robustæ, constantésque permanere possunt. Atque, si tuberculum coctu difficile aliquando in ipso natum fuerit, thorax maximè quidem dilatabitur, sed non ita multum inspirabit aerem ideoque continenter spirare cogitur, non tamen exsufflare solet, id enim aucti caloris proprium est. In eandem dispnœa speciem, sed alia ratione, labuntur ij quoque, quos angina molestat, ob angustiam, quæ non fit in concauitatibus, quæ inspirationem suscipiunt, sed in ijs, quæ ipsam transmittunt. Quibus verò & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione accidente in gutture neque in aspera arteria, sed in illis cauitatibus, quæ inspiratum aërem suscipiunt, angustia genita, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spiritus. Proinde laborantem & celeriter & frequenter spirare necesse est. Præ [9] omnibus autem vos meminisse velim magnæ respirationis geminas esse differentias: fit enim interdum ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdum verò ob inspirati aeris multam essentiam. Scitis nimirum, quòd sæpenumerò vos admonere soleo earum rerum quæ à prioribus omissa sunt. nam, quas ipsi perfecuti sunt, earum propter scriptorum multitudinem facilis atque in promptu est memoria: quæ verò ab Hippocrate (quamuis optime de dispnœa scripserit) non sunt definita. ea posteriorum nemo explicauit definiuítve: idcirco necessarium esse putaui creberrimè illorum vos admonere: Igitur, quicunque sine inflammatione, vel omnino sine aliquo præter naturam tumore, aut angustia spiritalium instrumentorum per febres ardentes difficulter spirant, ijs inspirati aëris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet. Quibus verò vel tumor, vel angustia sine flammeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est; id verò, quod inspiratur, non solum dilatationem proportione non assequitur, verumetiam minus, quàm secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At [10] sine distinctione vnam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. [11] verùm animaduertere oportet, ne [12] aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna: quam equidem, quo clarior esset interpretatio, aliquando sublimem vocare volui: hícque [13] mihi facile fuit intelligere Hippocratem eum sublimem vocare spiritum, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur. Quemadmodū, cum inquit, magnus spiritus, & ex longis interuallis, delirium declarat; constat eum magnum pro [14] multo dixisse. Is verò bifariam fieri potest, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoque concurrente. Nam plerunque intercostales musculi, vnà cum septo transuerso, ad multam thoracis eleuationem, quæ multus spiritus alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent. Quòd verò huiusmodi eleuationis species delirium portendat, in commentariis de dyspnœa iam ostendimus, vbi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc vero, vt compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in aliis commentariis iam percurrimus: ita & de dyspnœæ differentiis partim quidem dictum est, partim verò in sequentibus dicemus. Nam magnarum respirationum alia quidem crebra est, atque huic sunt differentiæ complures, quarum alia alias dispositiones indicāt: alia verò rara, vnicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicendum est, quod rara quidem spiritualium instrumentorum frigiditatē: frequens verò non solum spiritalium, sed eorum quoque, quæ cum ipsis mouentur, vt hepatis, lienis, ventriculi, gulæ, [15] laborē portendit. Cùm igitur plures sint dispositiones, quas per vehementes motus dolor comitatur, ex aliis notis & considerandum & definiendum est, siue inflammatio quædam, siue erysipelas, siue vlcus, siue abscessus dolorem efficiat. Quinetiam didicistis, quod inæqualos intemperantia, dolores excitare sæpenumerò solent, similiter spiritus crudi flatuosique copia, qui arctatus aliquando partes ipsum ambientes distendit, aliquando verò violenter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abundantia, si aliquando retentus succus ambientia corpora distēdat, aut inde violenter exeat, dolores efficere potest. Quod si grauius affecta fuerint instrumēta, in quibus huiusmodi res continentur, dolēt vel nō mota: si verò leuior fuerit affectus, quādo mouētur. Verùm in libris De Dispnœa causam explicauimus, cur exigua spirationis frequēs quidem spiritus, motorū per respirationem instrumentorum laborem significat: rarus verò vehementem refrigerationem, & quidem spiritalium duntaxat, præcipuè pulmonis & cordis. Est [16] etiam alia dyspnœæ species, cùm veluti breui quadam quiete, intercipitur opus thoracis, ídque nonnunquam inspirando, nonnunquam verò expirando, siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiam, cogentis laborantem continenter, vel inspirare, vel exspirare. Est insuper alius respirationis affectus quem apnœā, (quasi non spirationem dixeris) nominant, nulla, vt aspicientibus videtur, facta respiratione: verùm vt res ipsius natura declarat, eam non fieri incredibile est: nam [17] impossibile videtur, vt animal omni spiratione exactè priuatum in vita seruari possit, quamuis ea animalia, quæ in cauernis latere consueuerunt, thoracem mouere videantur minimè. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeò exiguam fieri spirationem, vt sensum effugiat, aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationem

qua per vniuersum corpus fit, sufficere. quippe hanc cor ipsum per arterias efficit. Respirationem verò per thoracem cerebrum efficere constat. At vero dispositio, quæ apnœam facere potest, omnibus animalis partibus communis esse videtur, veluti in apoplexia, stupore, morbo comitiali, catalepsi. nam in his omnibus nullus proprius affectus spiritalia instrumenta præ ceteris infestat, non magis quàm vocis, aut locutionis, aut progressionis instrumenta. sed affecto principio omnia, quibus vires suas, per quas reguntur, ab ipso suppeditari consueuerunt, ei consentire necesse est. Verum de apnœa iam & particulatim, & per se diximus: quamobrem tempus est, vt nunc ad alia transeamus.

Ex difficultate spirandi rimatur pectoris affectus, referẽs multa ex superiore capite quarto; addens verò nonnulla quæ tractatio proposita exigit.

1. *præcordia*) septum transuersum. Copus aliquando hoc nomine intelligit hypochondria, hic septum. præcordia autem moueri magna eleuatione intelligendum est, vt sint magnæ spirationis differentiæ tres, quas prosequitur: prima omnium musculorum valde distentorum: secunda intercostalium: tertia intercostalibus simul cum septo plurimum distentis. nam modicè semper septum distenditur.

Num omnes simul differẽtiæ in pulsu augeātur respiratione. 2. *tria*) eorum qui in diaphragmate sunt, intercostalium, & subliminum.

3. *nam cætera*] id est, iis indiciis tarditate & aliquanta raritate, dignoscitur hæc species à duabus reliquis, nempe orta ex calore, & ex organorum angustia. Sed augentur ne tres illæ simul differentiæ in respiratione & pulsu, an per partes? sanè quid Galenus voluerit, non proteruienti apertum est. tam enim de spiratione agens quàm de pulsu, pronunciat aucto vsu solo, siue is sit exhau-
1. Dispn. 6. 1. Caus. pul. 3. 4. stus animalis spiritus, quod in fatigatis euenit; siue calor auctus, quod in diariis; siue purganda fu-
3. Caus. pul. 2. ligo, quod in humorum putredine; reliquis duabus causis facultatis & instrumentorum inuariatis, primùm magnitudinem acquiri, paulo post celeritatem; quæ si non satisfacit vsui, adiicitur & fre-
Ratio prima. quentia; quod si neque ea par necessitati est, corpus erectum constituitur. Nec verò ratio tam euidentibus locis repugnat: licet enim per illa omnia natura subuenire possit, ab eo primum orditur, quod minùs euertit naturæ opera atqui per frequentiam, coctionum spiritus tempora pereunt, per celeritatem præterquam quod vis fatigatur, etiam aër frigidior nec edomitus cor inuadit: quod si
2. in magnitudine aucta nullum horum periculum subest, quidni ab eo exordiatur natura? quin & viri ad fœminas collati, & vniuersi homines per ver, vsum habent auctum; nec tamen pulsum aut celeriorem aut crebriorem, sed maiorem tantùm, quàm in fœminis & reliquis anni temporibus: quo fit veri similior dicta paulo antè definitio. licet enim in propositis exemplis non solus vsus mutetur, sed & facultas; veruntamen magna suasio est, magnitudine sola naturam sæpe vsui respondere. Illa verò vrgens persuasio est, quam progredientis hominis consideratio præbet, vbi festinare animus
3. est. Primùm enim, passus prolongat; si nec id satis videtur, gressum accelerat: ne verò in diuersoriis fatigatus quiescat, non nisi maxima causa facit. Tantum amolienda sunt & è medio tollenda, quæ
Solutio prima. opinionem hanc remorari possunt, multa. Primum, non pauca apud Galenum loca inseparabilia faciunt tria illa aucto calori. non legitur inseparabilia, vel necessaria, sed οἰκεῖα id est, familiaria, vel peculiaria. quanto autem interuallo distet inseparabile signum à familiari, lib. primo De caus. pulf.
Cap. 4. explicatur. Ergo sunt illa consequentia ad calorem: quo verò ordine & quando sequantur, seorsum expendendum est. citant ex arte parua loca, in quibus tria illa perpetua facit calido cordi: quibus
2. tamen casibus non solus vsus auctus est, sed & facultas imbecillior reddita. qui enim ab ortu in-
Cap. 29. 33. temperato corde sunt, factam intemperiem contrahentes, in opere ipso & facultate deficiunt, ait
Cap. 4. 3. Galenus lib. De præsagatione pulsuum: quod ergo in illis præ imbecillitate sola non potest magni-
Cap. 3. tudo, reliquis duabus differentiis compensant. Pugnare item apparet quod lib. priori De caus. pulf. in hanc seriem legitur (si calor quomodocunque augetur, necessariò maiores fiunt & celeriores, non tamen manifestò crebriores, nisi valdè aucta necessitate.) Sed habet duplicem excusationem: vel quod tractationis initio (quod sæpe fit) nondum exactè definitam tradidit doctrinã, quàm paucis interpositis complet; concedens magnitudini priorem quàm celeritati locum: vel (quod alibi
5. Simp. 9. inquit) concedendum est, vt vbi ad vtrumliber excessus modicus est, vtrunque sine culpa & scribatur & admittatur. nam illa quorundam excusatio: quod licet tria illa simul incipiant, quo-
1. Dispn. 6. niam magnitudo inter ea sensui apertior est, à Galeno scribitur ante reliqua sentiri; quandoque etiam iungi magnitudinem cum celeritate, omissa crebritate, digna non est, quæ audiatur: si enim apertior est sensui in magnitudine mutatio delitescente adhuc, etiamsi præsens iam sit, reliquorum duorum, cur & Galenus & experimentum docent diminuto vsu minui primùm crebritatem, inde celeritatem, tandem magnitudinem? oportebat enim si magnitudinis mutatio sensui tangentis notior est, eam & aucto & diminuto vsu primam spectari, nondum reliquis duabus diiudica-
4. tis. Obiiciunt & illud aduersarij: initio internæ quietis increscente vsu cogit necessitas ad frigidi aëris captum; accelerabitur igitur distentio: Rursum propter fuliginum exustarum à multo calore copiam initio externæ quietis festinabit natura ad contractionem: erit igitur vtraque quies breuis, quam rem crebritatem appellant. Vitari verò hoc incommodum obiecti dupliciter etiam valet. Siue dicamus non citius necessitates illas vel trahendi aëris vel excernendarum fuliginum, propter impedientem copiam recepti aëris pulsus magnitudine: vel certè non pari calore omne cor aggreditur, vel inspirationem, vel exspirationem, sed cum quadã amplitudine intra certos quosdam limites constituta. Cor enim natura calidum etiam dum à motu quiescit, calidius temperato pariter quiescente est, nec tamen idcirco anteuertit necessaria quietis tempo-
ra mo-

ra moueri satagens:sin in vsu accidit aucto, expectante corde necessarium vtriusque quietis tem-
pus,& maiore motu suo tempore vsui satisfaciens. Dum verò instant, oportere vt si aliquando 5.
propter causam aucti caloris omnes illæ augentur differentiæ, augeantur semper: quandoquidem
eadem causa à principio est,quæ & posterius;inualida argumentatio est,neque enim si in extrema
necessitate pinnis narium respiramus,æquum est,vt in quauis idem perpetiamur. Ex multis enim
auxiliis,quę eidem fini seruiunt,eligere solet natura facilius,breuius,&quod minus vires infestat:
tale est magnitudo,minus celeritas,minime frequentia. Quidā verò ita rogant.Si in priori disten- 6.
tionis parte vsus vrgeat,in altera medietate minuatur, qualis pulsus prodibit? non maior: neque
enim in toto distētionis tempore vsus increuit,sed cum partium varietate moderatum æquat: quo
ergo ingenio,nisi fatearis primam illam distētionis medietatem velociorem temperata fuisse,sub-
uenit natura aucto initio distētionis calori?quasi oporteat naturam confestim emendare nascen-
tia mala,& quę nec dum constiterunt.parābat magnitudine pulsus subsidium,in medio itinere ces-
sauit calor succedente frigore,intermisit etiam natura tentatam magnitudinem.Argutius verò ita 7.
agetur;si est vna ex continentibus pulsus causis vsus,necesse est, vt facta in vsu mutatione fiat &
in pulsus differentiis:fit mutatio ex casu:ergo & in celeritate fiet & frequentia. Sed vt vsum con-
tinentem pulsus causam esse fatemur, ita solius celeritatis aut frequentiæ non damus. Cùm enim 1.Caus.puls.1.
tria illa simul vsum compleant, necesse est vt mutatum vsum complexus ille differentiarum sen-
tiat,mutatis non omnibus necesse, sed vno aliquo è tribus.Non importunè verò etiam vocant nos
ad locum libro priori De difficultate spirandi.abundantia (inquit Galenus) caloris, vt respiratio- 8.
nem reddit magnam,statim præcedentem quietem breuis temporis reddit.Sed considerandum est Cap 15.
quid eo loco conetur Galenus suadere,& quò tendat illius oratio. Discrimen docebat neque exi-
guum aut vile, quo auctus calor innatus ab extraneo similiter increscente separetur. naturali enim
aucto inspiratio crescit propter aëris copiam quam in alimentum multi spiritus allicit: extraneo
verò vigente propter vstionem sequente fuliginum aceruo festinat natura, vt expiratione purga-
tionem efficiat:ita naturalem magna inspiratio,præter naturam expiratio comitatur, id est, quod
Galenus suadere conabatur: interponit verò non valde elaboratū(quod solet) vbi aliud agit:nem-
pe quietem antecedentem magnum motum statim euadere breuem,verbo(statim) significās ma-
gnitudinem solam circa frequentiam antepositæ quietis, parum durare: id quod ex disputationis
huius definitione intelligitur: magnitudinem scilicet alterutrius motus primum subuenire solam,
mox verò celeritatem,nec multo post crebritatem ex breuitate antecedentis motum quietis con-
sequi.quod verò quidam audent exactissimum Galeni sensum contemnere, & suo magis tactui
credentes febricitantium testimonio putant aucto calore primam monstrari crebritatem,posterius
reliqua;temerè factum existimo;dotatus est enim Galenus felicissimo & exactissimo sensuum iudi- Lib.Praesag. 1.
cio, & pro vili ducenda non est illius in tactu existimatio, qua manentibus viribus solo vsu aucto, fine.
agnoscere se fatetur auctā magnitudinem priùs celeritate, & hanc frequētia.nā febricitantes non
quemuis calorē habent, sed vehementē,cui sola magnitudo nō sufficiat;maximè iuncta imbecilli-
tate febrem sequente,vt mirum non sit in eis prope omnibus crebritatem sentiri.neque proinde à
Galeno & explicata recedendum sententia est. Succedit consideratio oppositi euentus. minuatur
vsus immotis duobus residuis, euenire potest diminutio in eo in quo auctus præcesserat, potest &
intemperato sanóque nūc primum minui. In vtroque verò(licet multi nostrorum contra opinen- Num dimi-
tur) primum raritas comparatur:secundo tarditas, in magno defectu vsus etiam paruitas. Atque nuto vsu dif-
Galenum quidem ita voluisse etiam insano correpto attonito morbo,aut congelatione,frequentia ferentiæ tres
loca sunt libro De caus. puls.& de spirandi difficultate.Confirmatio verò Galeni est. Id primùm minuantur.
relinquet natura necessitate deficiente,quod vltima necessitate subierat.& à quo plurimùm infir- 1.Caus.pul.4
mabatur:ea differentia frequentia est:prior itaque deponetur à natura. Item cùm præproperum 4.Caus.puls.
iter moderari placet & remittere,non confestim aut passus cōtrahimus,aut lentius progredimur, 14.20.23.
sed paulo magis in diuersorio moramur. Nunc quæ contrafacere videntur, dissoluenda sunt.legi- 1.Diff.6.
tur lib.De caus.puls.primo.(familiares sunt pulsus diminuto calori parui & tardi, mox verò & rari) Solutio.
vides vt anteponatur paruitas cum tarditate raritati: Sed alius est in iis differētiis collocandis na- cap 4.
turæ ordo,operis alius rei naturam si spectes, quam Galenus indagat diminuto vsui respondet
paucum refrigerium:paucus aër per se à paruo tardóque pulsu peragitur, à raro secundò & per ac-
cidens,quatenus raro accedit ea parua aëris refrigeratio. Sic naturæ ordine (quem Galenus citata
sententia spectat)familiaris est diminuto vsui primum paruitas,remotiùs raritas. cùm verò proce-
dens inquirit quo ordine in opere differentię pulsui accedant,explicat primam accedere raritatem
nuper explicato ordine.Nec verò legendum est(mox verò & rari)sed(iam verò & rari) ἤδη. Altera 2.
ratio non inualida est.Si vnum extremorum in obiectum quidpiam operatur, contrarium in idem
obiectum oppositum inducit:Sic albedo visum disgregat, nigredo congregat: atqui auctus calor
pulsus primum omnium magnitudinem auget: oportet igitur diminutum ante omnia magnitu-
dinem contrahere non frequentiam. verùm meminisse oportet à quauis harum causarum induci
tria illa opposita,ab aucto calore magnitudinem,celeritatem, frequentiam, à diminuto opposita
tria:atque ita seruatur,quod ratio sumebat.In ordine verò par est, vt calor id primo inducat quod
minus eneruat vires, frigus quoniam non inducit differentias vires dissoluentes, sed tollit eas
quæ dissoluebant, par est vt eam primo perimat, à qua naturæ maius damnum imminebat, qua-
lis crebritas ostensa est. Sic ex tribus vestibus aucta paupertate venditur primò pallium,

inde tunica,postremò indusium: vbi fortuna melior artisit, nudi primùm compatamus indusium,
3. mox tunicam,tandem aducimus pallium.Opponunt & nobis fœminas, quæ cùm sint frigidiores,
Cap.3. pulsus habẽt minores,crebriores tamen maribus.& in Arte parua cordis frigidi pulsus sunt minores,non necessario rariores.In quibus tamen non solus minuitur vsus sed manifesto facultas lapsu.

4. *surgere*] orthopnœa dicitur,quoniam non nisi recta ceruice spirant, Aurelianus ait,forte nomen a sensu contrario impositũ, recta,cùm sit pessima;qua figura fel dulce dicitur,Æthiops albus. Cur verò conentur surgere,qui pectoris angustiam patiutur,vna causa est,quoniam bronchia pulmonis magis hiant erecto;altera,quoniam minore difficultate distenditur pectus erecto quàm de-
Supinus decubitus num debilitet. cumbenti.nam supino homini venter ascendit inspiranti,prono prohibetur venter tumere ab incumbente corpore. in latus decumbenti ab opposito latere impeditur, erecto sine impedimento
Cap.de Paralysi ex Galeno de humoribus. ad latus mouetur.ex quo intelligitur supinum decubitum (quod vulgus circumfert, imo & Rasius ex Galeno docet) si durat, infirmare vires propter difficultatem eleuati pectoris. Nec audiendi sunt medici tanquam vulgarem sententiam irridentes.Qui verò scribunt ea figura decubitus vi-
Nico ser.2. res imbecillas conseruari,si de exiguo tempore agunt,vera docent: si de longo,non vera. fatigari autem ex itinere eum situm exigunt,quoniam breui plus reparantur,ex otio musculorum omnium corpus sustinentium,quàm ex opere thoracis laborent: Sicut in stando omnes corporis musculi in actione sunt, sedenti verò pars quiescit, pars verò mouetur. & hæc quidem situs dicti operantur.
2.Pror.17. In significando verò,perpetuò supinus à Galeno improbatur decubitus, quoniam exhaustas vires insinuat petentes à laboriosis motionibus otium,& corpus sustinere recusantes.

5. *ac similiter*) iungit differentias quasdam dyspnœæ ex spiritalium angustia.

6. *defluxione*) catarrho. nempe à cerebro,qui euentus frequentior est.

7. *nec calidum*) lege,nec calidum spirant.est enim id vnum discrimen,quod calidum aërem nec efflatu nec expiratione pellunt.

8. *ob multitudinem*) lege ob affectum.tanta enim angustia loci aërem recipientis cum febre calidum efflante diu durare non potest,quin suffocet.iunguntur enim ibi duæ causæ, & magis tertia ex virium imbecillitate;id quod ostendit:successit enim suppuratio morbo qui vim necessario labefactauit.in pulmonia autem & catarrho vis potest non esse debilis.in asthmate verò concoctis
1.4.Trac.9. crassis in pectore humoribus durare firma virtus potest. Ex quo loco colligitur inualidã esse Auicennæ collectionẽ:æger,ergo debilis.licet enim sæpe sequatur morbum debilitas, non tamẽ neces-
7.The.11. satio,siquidẽ septimo Methodi scribit Galenus, ex debilibus,quosdam ægros esse, alios etiamnum
11.The.19. sanos;& rursum ex ægris quidam validas vires habent,hic & vndecimo Methodi plures inualidas.

9. *præ omnibus*] latius libro De difficultate spirandi.Illud verò etiam addubitant vter è duobus
Lib.1.12. motibus antecedat in respiratione & pulsu,distentio,an contractio, videtur autem prior tempore distentio.Cor enim plenum aëre non formatur: distendetur ergo primùm ab innata vi,non contrahetur:deinde maior necessitas cogit ad inspirandum:ab ea igitur initium sumetur mouendi. es-
Vter motus in respiratione prior. se autem maiorem refrigerij vsum tum authores scribunt maximam causam respirationis asserentes esse innati caloris moderationem,minorem alitionem spiritus animalis cum fuliginum purgatione:cúmque ex inspiratione simul cum alitione refrigeratio illa comparetur: conficitur multo pluris esse ex duobus motibus inspirationem. Adde quod refrigeratio illa omni viuẽti,imò & mix-
Lib. natur. puer. to & elementis quotquot viuifico calore prædita sunt,necessaria est ita vt etiã in terra & aqua per ventos experatur Hippocrati:exusta verò pellenda in paucis tantũ animalibus natura calentibus.
Lib.respir. Aristoteles verò dictis rationibus adiicit,oportere primam esse inspirationem,quoniam postremò morientia expirant.Est autem consentaneum si vita inspirando initur, vt expiratione cesset eam autem quidam ideo non recipiunt quia postremam illam expirationem opinari licet ex grauitate cordis oriri naturali citra motricem vllam animæ vim; tamen vtcunque de ea iudicetur, sufficienter superioribus confirmata videri potest sententia: nec enim euertitur quorundam argumentatione.formari (inquiunt) par est cor cum spiritu moderatissimo (iniquè enim natura primam ipsam rerum constitutionem insalubrem intemperatámque crearet externi auxilij indigam) is spiritus eum statum habet, quem in vitæ cursu habet idem spiritus proximè à distentione: Similiter enim modo ab aëre sicut in primo formationis exordio à natura moderationem recipit: atqui à distentione excipit expiratio: prior igitur antecedet in motionum exordio contractio. non conficiunt, inquam, quod proponunt, quia distentione spiritus refrigeratur paulò vltra naturalem statum, non vt præsenti tantum subueniatur inflammationi, sed & vt auertatur futura: in prima verò formatione,verisimilius est creatum fuisse temperatissimum, quàm lapsum iam spiritum:temperatus verò calor citius ob feruorem aëre indigebit inspirato,quàm ob exortẽtes per moram adurentem fuligines expirare cogatur.

10. *at fine*] transit ad compositas dispnœas, primum æqualem quadruplicem magnam raram,
3.The.4. magnam densam,paruam raram,paruam densam,inde transiens ad inæqualem.Cur verò (inquies) post simplices differentias de compositis docet cõtra solennem veterum morem? quoniam vnicuique ex quatuor illis coniugationibus significatus affectus vnus simplexque respõdet: cúmque medica tractatio tradi queat & per signorum sectiones,& per affectuum, qui ab illis significantur,solemus in scribendo sequi ex duobus illis faciliorem vtiliorémque; quod in secandis frictionibus
2.San.8. cum Hippocrate Galenus facit. cùm ergo sectio illa composita difficilis spirationis perpetuò iungatur simplicibus:quatuor affectibus indicante magna rara,delirium: magna densa,thoracis calo-

rem:par-

re:parua rara,frigus:parua densa;dolorem:meritò hanc amplectimur.

11. *verùm*] quia magna rara spiratio solam phrenitim significat,tollit ambiguitatem: dictum est enim in imbecillitate virtutis fieri spirationem omnium musculorum pectoris simul & raram. cuius gratia docet non esse putandam magnam eam in qua omnes musculi operantur , sed in qua pectus plurimum eleuatur: siue id fiat vnius musculi,siue plurium ope.imbecillum autem pectus parum eleuatur,quare magnam respirationem non edit.

12. *aliquando*] libro de difficultate spirandi primo.

13. *hicquo mihi*] lege(venit enim tum in mentem vt intelligerem.)

14. *pro multo*] hoc est,sublimem vocat Hippocrates,ne æquiuocatio errorē pariat , eum in quo etiam sublimes pectoris musculi operantur, licet aër non multus ingrediatur: magnum verò , vbi multus,vt libro præsagiorum primo,& de spirandi difficultate. Quoniam igitur animalis facultatis opus est respiratio;in ea deficiunt delirantes; non secus quam in reliquis arbitrarus functionibus,occupatione phantasmatum obliuione detenti:sic mingere,bibere , deiicere , longo tempore cessant:quandoque,non mansa deuorant,& rursum mansa expuunt deglutionis ignari:aut petentes matulam non minguut.aucta ergo necessitate cùm iam valdè vrgentur,exercent animales operationes ex longis interuallis,ideo magnas inter quas respiratio numeratur. Cur ergo pauci bibuli ab Hippoc.dicuntur phrenetici in prorhetico?siue quia sitis vehementia minus quam refrigerij vrget,ideo rariùs quàm multum bibunt,cùm respirationem edāt ex æquo magnam pariter & raram: siue quoniam sitiens venter trahit à vicinis rorida,vnde tolerātes sitim sæpe minus sitimus , quod in respiratione non euenit. fortè etiam proprietas temperamēti est in cerebrum inducti,quo instar hydrophoborum aquam auersantur:est enim etiam is morbus delirij species. Aurelianus ait,fortè afficiuntur aquæ fastidio,sicut multi ex illis similiter ad cibos non feruntur : aut delusi phantasia suspicantur venenum,aut malum aliud aquæ permixtum, vnde eam auersantur, quod verò intenta alibi mens rarius opus respirationis exequatur,mœrentes monstrant, & amantes, & irati : ideo enim suspirant,sicut & parum prudentes ad spectacula suspensi,ait Aphrodisiensis. licet in multis dictorum causa afferri possit fuliginum purgatio ex vstione aceruatarum,ideo enim eos leuat , sed si est proprium desipientiæ magnus cum raritate spiritus,quomodo rarum proprium & inseparabile vocat primo Prorhetici?quia per rarum,magnum rarum intelligit.

1 Præs. 17. 1. Diff. 11. Phrenetici cur pauci bibuli. 1. Proth. 16. 3. Acut 15. 1. Probl 21. Cap 4.

15. *laborem*] lege (dolorem) est autem dolori peculiaris differentia parua , quia motum dolens membrum cruciatur,& inceptum motum intermittit:& quia parua densa:celer verò non semper, quoniam non aliter celeritas motus quàm magnitudo fatigat partem dolore oppressam.

16. *est etiam*] transit ad infrequentes malæ respirationis differentias,neque eas tamen ab Hippocrate prætermissas.Duplicis ergo reuocationis causam affert,conuulsiuum musculorum respiratoriorum motum, aut immodicum calorem. qui locus complendum ex sexto Aphorism. est , nam conuulsioni addenda est instrumenti durities calori facultatis imbecillitas : si enim calor multus non iūgeretur motricis imbecillitati,semel integrum motum perficeret:calor enim solus magnam respirationem efficit;debilitas sola cito quiescit ab opere,non tamen iterat ceptum motum. Cur ergo pueri plorantes ita inspirant?videtur quoniā maximè ducuntur affectibus:nimius autem mœror ob spirituum turbationem neruos concutit,quod iratis accidit; vel liquata à cerebro humiditas præ anxietate;ad neruos septi defluens interturbat spirationem:nam in expirando cùm sit cessatio,non intersecant:cur etiam suspirant per interualla finito fletu? ex immensa ad causam flendi cogitatione:hærentes enim imaginationi respirare obliuiscuntur.

Duplicis reuocationis causa. Aph. 54.

17. *impossibile*) putat Galenus sine spiratione vitam non constare,qui tamen non multò post animalia fatetur viuere posse omni respiratiune priuata,solius pulsus ope. dupliciter id obiectum vitari potest , siue fateamur in apnœa; cum libro primo De dispnœa;vtrūque opus à vita inseparabile esse,præ exiguitate autem nonnunquam latere;& sensui inevidens fieri:siue,cum sexto de locis; magis placet pulsum ad conuertentiam cum vita dici non respirationem,neque enim viuerent si in totum perijsset cordis & arteriarum motus;ait libro De pulsuum differentijs : sed quemadmodum plantis sola transpiratio calorem tuetur & vitam;animalium verò valentium calor vltra transpirationem pulsationem quærit & respirationem:ita in exiguo animalium per apnœam calore satisfaciat cum transpiratione pulsatio,vnus superest modus ex initio libri De vsu pulsuum: quanto cordis calor magis est ad vitam quàm membrorum necessarius , tanto respiratio pulso. Sed ibi pulsum significat membrorum , hic cordis pulsum necessarium affirmamus ad vitam , respirationem non item.

Lib. 6. 5. Cap 7. Cap. 5. Lib. 4. 5.

SECTIO QVARTA.

IGITVR, cùm exercitationis via,quà ad affectorum locorum notitiam peruenitur,duplex sit, altera quidem ab apparentibus accidentibus;altera verò à corporis partibus:siquis per vtrasque voluerit exercitari,eadem bis dicet , quamuis alio & alio modo, vt de pulmonis confestim affectibus dictum est , [1] *præterea etiam vbi de dolorum ratione,de sanguinis reiectione, ac de dispnœa diximus , atque in præsentia quoque dicemus.* [2] *Etenim vehementi dolore nunquam cruciatur, verùm & grauitatis sensum , & aliquando extensionem quandam vel ad pectus , vel ad spinam peruenientem percipere potest:ibi enim membranæ ipsum ambientes suspenduntur.Sæpenumerò etiam angustia molestātur laborantes,atque ob hoc crebro celeritérque spirant,at thoracem vehementer attollunt,sed non ita multum aërem attrahunt.Hæc si citra febrem acci-*

CAP. IX.

derint, aut tuberculum, aut lentorum, crassorumve, aut quorundam aliorum humorum plenitudinem in eo existere, aut pus, aut alium quendam humorem, vel lentum, vel crassum, vel multum in ipsum effusum fuisse declarant. Verùm ea inter se per præterita accidentia discernere licebit. Namque, si quis per bonam valetudinem, cùm solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeatúrque acciderit, neque inter respirandum stertere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si verò stertendo strepitum fecerit, lentorum crassorúmque humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quòd si ilico ab angustiæ sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis sedibus in pulmonem irruentem portendit. sed, cùm fluentibus in pulmonem vel viscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominem difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim. vt enim in totum viscus leuis arteria diuiditur, ita etiam bronchiorum essentia in totum pulmonem ab aspera arteria procedit. Vocantur autem à dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ cartilagines, sigma literæ figuram referentes. At, vbi pleuritis præcessit, mox remissa febris vehementia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac vbi quis affatim à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. quinetiam in his fluctuatio sæpenumero haud obscurè auditur: accedit ad iam propositas notas hoc quoque indicium, si vehementi progressa pleuritide nihil penè laborans expuerit. Si verò citra febrem alius quispiam serosus aut pituitosus humor in thoracis spacium subitò defluens spirandi difficultatem excitauerit, laborans tenue sputum, idque ab initio quidem exiguum sed cum vehementi tussi: vbi verò concoctum est, plus atque crassius, & cum minore tussi expuere solet. Quippe [3] bifariam accidere potest, vt vehementer tussiendo pauca quis expuat: alij enim ob lentum crassúmve humorem, alij ob tenuem id facere videntur. Siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussiendum à spiritu diuisus refluit: lentus verò aut valde crassus difficulter effertur, vt pote qui non tam facile à corporibus, quibus impactus est, abstergi, neque etiam à quauis occurrentis spiritus violentia impelli potest: nisi enim spiritus, qui tussiendo effertur, & multus & vehemens fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum, quod neque liquidum aut aquosum admodum fuerit, neque crassum valde etiam aut lentum, id facile efferri solet, maximè vbi valida fuerint vires. Etenim sine vehementi thoracis contractione vehementer tussire nemo potest. at sine valida tussi crassos lentósque humores efferri impossibile est. Quando [4] verò cum spirandi difficultate, cui & angustia, & grauitas coniuncta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est. At si intolerabile fuerit incendium, angustia verò grauitatisque sensus minor, erysipelas ipsum vexare censendum est. Extremis autem ita definitis, quid sit erysipelas phlegmonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud difficulter deprehenditur. Sunt [5] alij pulmonis affectus, vbi citra humorum affluentiam intemperies ipsum infestat. siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inæqualis tussim excitat: æqualis verò si moderata est, rhythmon respirationis immutat: si vehemens, idque vincente calore, frigidi aeris atque potionis cupiditatem inducit, ac tractu temporis pulmo in febrem. per frigidam autem intemperiem contraria euenire solent: quippe si modum seruauerit, calidi aeris, ac calidæ potionis desiderium excitat: si verò modum excedit, replet viscus ipsum fluxionibus.

EGIT de pulmonis affectibus, primùm tractans frequẽtem affectum angustiæ, quam per species secat: secundò hemorragiam è pulmone. §. cęterum de ea cum consequentibus ad hemorragiam vlceribus: tertiò recenset raros quosdam pulmonis morbos. §. quidam humorem.

1. *præterea etiam*] lege (aliquid in sermone de doloribus, & de sanguinis reiectione, & de difficili spiratione. Atque.)

2. *etenim*] cur ergo phthisici dolorem sæpe sentiunt in spatula & pectore maximè sinistris? viscera omnia ita voluit cohærere natura vicinis, vt nec omnia ex parte vinculis detinerentur: ita enim nec tumere liberè, nec premi & colligi possent, demum per se non mouerentur; nec rursus omnino à continentibus liberari, ne fortè per validos motus situm mutarent, & in loca non sua deciderent. Si cerebrum quibusdam sed paucis partibus per fibras coniungit duræ membranæ, & per eam caluariæ. Sic pulmonem pleuræ maximè sinistra parte per fibras connectit, fortè vitita sinistri cordis ventriculi pressuram nobilissimi & angusti. sic ventriculum, intestina, vterum omento, spleni, lumbis: sic per artus omnes musculum vnumquemque circumscripsit quibusdam quasi punctis vicinis musculorum membranis cohærentem, ea laxitate vt solus & tendi posset & laxari. par est itaque grauatum pulmonem per eas, quibus suspenditur, fibras ponderis cuiusdam aut tẽsionis sensum incutere his partibus quibus alligatur.

Membra quo modo cohæreant.

3. *bifariam*) cur initio morbi etiam à crasso humore pendentis tenue tantum educatur, ea ratio est, quòd natura necdum humoris portionem rebellem, & crassitie sua repugnantem superare potuit: expellit autem quicquid concoxit tantum. In quem sensum explicari vulgaris sententia potest, libro Præsagiorum secundo, coctionem semper incrassare, id est, pellere crassiora quàm initio pellerentur. de solis enim pulsis agit excrementis: ipsam verò humoris in corpore substantiam, si immodicè aut lenta fuit aut crassa, minus crassam minúsque glutinosam reddi, libro De victu acutorum scripsit.

Com.33.

4. *quando verò*) differentias cum indiciis numerat pulmoniæ. in quo loco vna dubitatio est, cur non meminit de pituitosa frequentissima: altera, quænam ex illis plus afferat discriminis. De prima, ostenditur libro quarto De causis pulsuum frequentissimum illius ortum ex pituitoso esse sanguine: quemadmodum enim membranæ bilioso propter densitatem magis patent phreniti di, & pleuritidi; ita laxissima, pulmo cum cerebro pituitosum sanguinem continent, non tenuem,

Lib.1.33.

qui ad

qui ad elabendum est facilis.& licet(quod Auerrous opponit) sanguis plurimus in eo viscere abundet, à quo noxam incurrat phlegmonem magis quam pituitosam, multa ex capite pituitæ defluxio, sanguini mixta frequentiorem reddit pituitosam. Alteri verò quæsito respondet Auicenna, summum verti in biliosa discrimen: bilis enim cordi vicina in inflammatione congesta periculosissima est. idque plus momenti habet, quàm proportio & familiaritas bilis ad pulmonis temperamentum. nam licet temperamenti innati gratia proportionalis habeatur pulmoni bilis; est tamen cara & aduersans eius temperamenti nomine quod à defluxione gignitur. prætereà licet pulmoni minus noxia quia similis, certè cordi iuncta bilis aduersissima est. Postremò oportebat pares esse morbos qui sic mutuo conferuntur: tumores verò pituitosi à toto genere biliosis salubriores habentur. *Pulmonià quæ peior.*

5. *sunt alij*] addit affectus intemperati pulmonis, internoscens æqualem ab inæquali intemperatura, & a calida frigidam. Cur verò æqualis intemperies tussim non moueat, libro De causis symptomatum explicatum est; quoniam dolorem non mouet nec expultricem excitat ad motum. simul & ex hoc loco colligitur indicium non contemnendum hominum ad phthisin aptorum, si crebrò inani tussi infestentur. Quod verò eadem æqualis intemperies pulsus arythmos creet, id est, quorum inspiratio expirationem non æquet; ideo accidit, quoniam æqualis intemperies, si calida est, excrementorum inops inspirationem auget, non expirationem: frigida verò similiter fixa, inspirationem paruam, & moderata minorem requirit; excrementa verò cùm non deficiant à sanitate, nisi fortè abundent magis, minor naturali non est; ita vtrobique æqualis intemperies pulsus concentum variat. Nec verò cùm paruas intemperaturas in concinnitate respirandi agnoscit, significat aucto intemperamento non durare arythmiam: Sed iunguntur crescente intemperie arythmiæ manifestiora indicia, appetentiæ potus aut calidi aut frigidi. eadem causa est an frigus auctum ex fluxionibus agnoscit. Nam & calida appetit validum frigus. Sed accedit aliud apertiúsque ex fluxionibus indicium. Cùm autem in respiratione ambo motus sensui aperti sint, meritò etiam leues excessus diiudicat ex mutua eorum collatione iuxta naturæ & ætatis exigentiam: nam in pulsu cùm contractio in paucissimis pulsibus & iis vehementibus tantum percipiatur, non est perinde apertum indicium. *Lib. 2. sy.* *3. Dignos. Puls.*

CÆTERVM de ea tussis specie, qua sanguis ex ipso reiicitur vel exeso, vel rupto vase aliquo, vel ore alicuius vena patefacto, anteà, vbi de sanguinis sputo mentionem fecimus, iam dictum est: atque nunc quoque pauca quædam dicemus. Porrò ruptiones in ipso deprehendes, tum ex multis sanguinis fluxione, tum ex magna notabilique aliqua causa, quæ præcessit, si subitò aduenerit. Voco autem præcedentes causas, vt cum aliquis ex alto, vel in ludo, vel in certamine ceciderit, aut cùm alter super alterum cadit, aut vbi ex inanimatis corporibus aliquod graue, vt vel lapis, vel lignum thoracem læsit. Nonnullis ita cum clamore præcessit. Quinetiam citharœdis tragœdisque certantibus, aut acuta vehementique voce clamantibus vasa interdum dirumpuntur: maximè vbi non præmissa pulmonis per præcedentes exclamationes lenitione, violenter clamare conantur: vt cum ¹ luctatoribus, si certamen aggrediantur, musculis prius neque calefactis, neque per frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur, atque conuelluntur; ita etiam pulmoni accidere solet: hunc quia frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamationes, quæ frictionibus proportione respondent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, vt in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: cùm videlicet extensioni resistit, aut ob ² frigus à vicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipsum per se rupturas non facit, sed quia venarum tunicas frigiditate sua duras & extendi contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit. Ruptionis verò causa est aut vehemens motus, aut humorum abundantia, qui vel per se, vel vnà cum crudo, & frigido & flatuoso spiritu venas extendunt. Verùm fractionis ab huiusmodi haud obscurum indicium præbet subita cumulati ac vniuersim fluentis sanguinis vacuatio. Cùm verò venarum ora aperiuntur, non frigidæ, sed è contrario, calidæ dispositiones præcedunt: veluti vbi multis eisdémque calidis balneis homo vtitur: atque terram inhabitat calidam, fuerítque anni tempus eiusmodi similiter quoque alimenta & potiones. At, quæ eroso vase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas præcedere solent exigua sputa, atque acres in pulmonem à capite fluxiones. Nonnunquam verò & pulmonis aliqua pars, aut ramentum simul efferri videtur, vt neminem latere possit ad pulmonem hunc affectum pertinere. ³ orto verò in aspera arteria vlcere, præter hoc, quod sputum purulentum appares, dolorem quoque in loco affecto laborans sentire consueuit: ipsum verò per ea, quæ screantur, quia exigua sunt, ab vlcere, quod in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab vlceribus pulmonis plus sputi reiicitur. Atque, vt ex pulmone educta particula visceris ipsius vlcerationem significat, ita ex gutture videmus interdum corpusculum aliquod à ligula (Græci epiglottida vocant) per vlcerationem excreari. Id verò non solum hoc indicio deprehenditur, verùm etiam ex eo, quod in vlcerato loco doloris sensu laborans infestatur, veluti de aspera arteria dictum iam est. etenim pulmonis vlcera dolor non comitatur: ea verò, quæ in iis sedibus oriuntur, dolorē quidem inducunt, sed non vehementem: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum plane non percipiat. Igitur persæpe vidimus eos, quos iam suprà proposuimus affectus, & qui pulmoni & spatio thoracis, & asperæ arteriæ & gutturi accidere possunt; quippe omnium horum sermonis communitate inducti mentionem fecimus. Qui verò deinceps dicentur, non ita crebrò nobis apparuerunt.

IVNGIT affectum hemorragiæ ex pulmone, transiturus mox ad vlcus ex fluxu relictum.

1. *luctatoribus*] cur valida exercitia frictio antecedit præparatoria, Galen' explicat, cur sequitur cu-

ratoria libro De sanitate tertio, ne distributus spiritus per apertos exhalet meatus, neu dissolutum excrementum immanens lassitudinem moueat. Nec verò mirum est vocari exclamationem, & spiritus cohibitionem thoracis exercitium, siquidem & stationem lumborum & visionem oculi appellauit quandoque exercitium.

2. Sex. 3.21.

Sec. 3.24.
Sec. 4.19.
5. Aph. 24.

2. *frigus*] cur frigus validum (ita enim septimo Epidemiæ scribitur) vasa rumpat, in Aphorismis ad tussis refert vehementiam, propter quam nonnunquam sanguis tussiendo educitur: in Epidemiis verò ad vasorum densitatem & angustiam: eò enim accedunt tenuitatis densitatisque frigoris occursu, vt etiam modicum sanguinem cootinere sine ruptura nequeant.

Vlcerum pectoris differentiæ.
5. Ther. 18.
5. Ther. 7.
2. Prorrh. 60.
Cap. 1.

3. *orto*] separat vlcera locorum ad thoracem attinentium notis. propter morbi autem frequentiam & periculum paulo latiùs vlcerum horum differentiæ aperiendæ sunt, deinde de tabifica aptitudine agendũ. Et de indiciis; variant hæc vlcera & loci ratione, & vlcerantis causæ. Ex loco quidem, plurimam præbent ad sanationem spem & facilem pectoris vlcera; minus laryngis; deteriora sunt ex vasis pulmonis, pessima ex substantia. terret enim copia magis ex vasis, sed si ante inflammationem subuenitur, glutinatur non tardò, cùm ex pulmonis carne patcior ferè sit, sed immedicabilis quod ad firmam cicatricem attinet. Addidit & Galenus incolumius rumpi simul cum sanguineo vase ramum iunctum asperæ quàm seruetur integer: nam propter liberum commeatum defluentis sanguinis in asperam, expurgatio integra aditum præbet sanaori naturæ: retẽtus enim dum per anastomoses asperæ transcolatur, parte aliqua coit in grumum per moram putrescentem, & pulmonem putrefacientem. in pulmonis enim carne contractum vlcus licet sanari possit, vbi extrorsum pus expurgationem habet, quod in vulneratis secundum pectus & pulmonem visum est, integro tamen pectore ob causas nuper relatas ferè insanabile est. In larynge & aspera arteria, ideo securum est, nec multo quàm in pectore deterius, quia & vlcus breue est, & pus facile labitur, & membranæ crassities præsertim ad laryngem non ita durè coalescit, ex capite ferè incolume, quod quia negligentiùs à quibusdam tractatur, non temerè accipiendum est. consideratè enim vir magnus Aretæus maturè subuenire docet, ne assuefacta natura, & per palatum ad pulmones sanguine etiam dormienti defluente putrescentéque, contingat (quod experimur) hominem rabescere, & ex loco quidem ita separantur. Causæ verò ratione; freqũẽter sequitur phthisis pus ad pectus effusum in suppuratis, siue antecesserit io thorace ruptus abscessus; siue multa nec expulsa à cerebro defluxio. frequentior occasio est acris salsáque destillatio, frequentissimè ex aperto vase, & maximè in pulmooe, eo magis si non destillat propter osculorum hiatum, nec propter vasis rupturam, sed propter erosionem, quæ in vas pulmonis aut in carnem eius impresserit. ita enim legendum est libro primo De præsagitione ex pulsibus (quod euenit celeriùs, vbi ex corrosione sanguis effunditur) in vniuersum enim (ait Paulus) sanguis ex vasorum anastomosi, nec dolorem, nec inflammationem, nec febrem excitat, feréque ex ea vacuatione leuius habent, qui purgantur; potissimùm ex ea iuuantur ij quibus vel menses suppressi sunt, vel hæmorrhoides. Ex ruptura, post suppressam assueram vacuationem sæpe etiam iuuit, nisi vel manentis vlceris vitio, vel profluuij immoderantia iotercedat periculum: ex erosione verò nunquam præsidio fuit. Num autem longo tempore (quod quidam scribunt) lateant intra corpus nobis ignorantibus mali morbi seminaria? Auicenna memorat durasse tabidam mulierem annos viginti tres. Rasius in pueris diu occultari. crebrò verò experimur, decedente vno aliquo tabido, post menses multos & annum, alios subinde maximè ex eadem familia propter pulmonum similitudinem, potissimùm pueros ex eodem morbo decumbere. quo tam magno interuallo credendum est phthisicum contagium intra corpus delitescere, nec manifestas sui notas confestim monstrare: durare verò tabidum multos annos nihil est impossibile, neque enim omnes phthisici ab initio hectica laborant, sed phires putrida quadam exputrescente pure oborta, deinde propter male ventilantis pulmonis imbecillitatem cor hecticam febrem patitur; postremò proximè ante obitum in hoc morbo non secus quàm in aliis prauis & diuturnis affectionibus semitertiana corripit & tollit è medio, dicente Hippocrate, ob prauitatem, vt videtur, varij in vlcere humoris. quare putrida fuit illa febris; imò etiam sanari potuit, & obducta crusta viuere tabidus nec sanatus, quia cicatrice vlcus obductum non est, nec perisse propter obductæ crustæ remedium. Sanari verò & phthisim & epilepsiam, maniam, reliquósque etiam grauissimos morbos ab eo tempore, quo pueri ablactantur ad pubertatem, idem Rasius confirmanre docet experimento. Nam eo tempore vires naturales ad coctionem dissolutionémque praui excrementi maximè valent, simul & corporis constitutio mollis & fluida ad expurgationem paratissima. nam vt ante ablactationem propter humidi copiam calor innatus etiam multus: parum potest; ita vt debilis appelletur Galeno, ita post pubertatem iam minor & languescens minus potest. Sequitur vt inquiratur ætas, naturáque phthisi apposita. tabes (ait Hippocrates) fiunt ætatibus à decimo octauo ad trigesimum quintum: ideo autem ætates expressit exponente Galeno, quia in eo annorum numero non vna tantum continetur, sed duæ ætates adolescentum, à decimo octauo ad vigesimum quintum; iuuenum à vigesimo quinto ad trigesimum quintum. Ex quo loco quidã (quantùm opinor) immeritò conficiunt adolescentiam ætatem esse à pubertate seiunctam, cùm pubertas ab anno incipiat aut duodecimo aut decimo quarto iuxta sexuum varietatem; adolescentia, dicente Galeno, à decimo octauo: inualida est argumentatio. nam ætates numero quinario priscis illis rectè distinctæ sunt, inter quas adolescentia media est, inter pubescentes ἥβωντας, id est, eos qui pubescere incipiunt, & iuuenes libro Aphorismorũ tertio: quare frustra duæ asserẽtur: vna alteram

9. Epid. Sec. 3.5.

Quæ ætas phthisi aptissima.
3. Aph. 27.
5. Aph. 9.
3. Aph. 39.

excedens

excedens annis quatuor; ambæ in viginti quinque finientes: quod enim Hippocrates nominauit ætates, ideo fecit, quia anni illi vna ætate non coercentur, sed iuuentutem totam complectuntur, adolescentiam verò vel pubertatem ferè totam. nec enim necessium est totam pubertatem huic affectioni esse obnoxiam, sicut nec totam iuuentam Auicenna addixit, sed ad trigesimum vsque annum. Cur verò per has ætates frequens occurrat tabes, Galenus putat occasionem esse vehementiam errorum in victu, quibus per eas ætates peccatur, cursus, luctæ, armorum, insolationis, crapulæ, à quibus facilis est in pectore ruptura, & ab ea phthisis.

3. Aph. 8.

Sed (quod illius pace dictum sit) duo ab ea sententia deterrere nos possunt. Alterum, quòd ea occasio morborum vniuersalis est, & alibi ab Hippocrate proposita in hanc formam (seniores iuuenibus vt plurimùm ægrotant minus) ita, vt nihil oportuerit Hippocratem separatim hunc morbum adolescentiæ, iuuentutique familiarem indicare, qui communi illa morbi ratione frequens iuuenibus eueniat.

2. Aph. 39.

Alterum, quòd constat multorum & doctorum experimentis crebrò per has ætates tabescere fœminas, & viros, etiam otiosos, quietos, & in quibus nihil minus quàm errata illa viuẽdi reperias. Itaque persuasus Philotheus aliò refert Hippocratis sententiam: nempe ad copiam sanguinis per eas ætates vasa rũpentis. quod enim idem docuit Galenus, per has ætates omnium maximè abundat sanguis, non quasi plus illius quàm antè gignatur, sed quia minus in corporis absumitur augmentum. Accedit illa maxima plenitudinis causa ex calore fusio, ebulliente. Itaque per hæc tempora sanguis intra arterias venosas vicinitate cordis & ætatis incendio augetur, non minus ex fusione quam ex cessante iam corporis augmento.

3. Aph. 27.
1. Aph. 15.

Addi potest ex defluxionum acrimonia occasio. puerorum enim catarrhi humido multo hebetantur, senum frigore torpent, media ætate vlcerant. cur verò continentes magis & religiosos infestet, illa ratio videtur, quòd congressus sanguinis copiam in partes inferiores deriuat: quo fit vt à pectore reuellat: continentes ideò fœminæ ferè omnes malè purgãtur, & hemoptoisin patiuntur, conscendente semper sanguine, & in supernis partibus abundãte. Accedit quod otiose viuunt, bis die carne & ferè vino vtentes, quidam etiam excelsa voce psalmodiam exercent. Vnde & illud commodè intelligitur tueri nos oportere per has ætates, quotquot ad hunc morbum propensi sunt parco victu, vt carnibus bis in die non vtantur, & verè ex crure sanguinem mittant. ita enim alibi ostensum est, mitti oportere ad parandam assuetudinem sanguinis in partes inferiores trahẽdi. cur sit endymus (vocamus publicum) Hispaniæ, potissimum Lusitaniæ morbus, terræ inæqualitas facere videtur. cùm enim collibus vallibúsque tota abundet, nebulosum aerem crassúmque & capiti infestum acervat; inde frequens destillatio, & à destillatione arthritides, & vasorum ruptura, à qua phthisis.

Lib. 3. artis parvæ.

Naturam verò corporis tabi appositam idem explicauit Hippocrates alatam, in qua ob thoracis angustiam spatulæ vtrinque in alatum prominent effigiem, eo magis si collum oblongum sit & gracile, si alba & molli cute præditus sit: horum enim symptomatum fons est exiguus in formato corde calor & pulmone, cerebróque. Ostensum est enim cordis & cerebri magnitudini respondere costarum amplitudinem: vbi ergo angustus est thorax, cor & cerebrum, & in cordis vsum pulmo parua sunt: principiorum verò paruitas ad informatricis ex defectu caloris imbecillitatem referenda meritò est: quia verò colli vertebræ parũ amplæ euaseruut angustæ caluariæ coarticulatæ, soleátque natura compensare latitudinis angustiam aucta longitudinis proceritate, collum in talibus & gracile coalit & lõgum: cúmque corporis color albus propositus sit frigidæ temperaturæ indicium, ferè tales naturæ albæ sunt, & propter resolutionis imbecillitatem molles. ita fit vt naturæ tabificæ signa exiguum innatum calorem in vitę significent principiis: pulmonem autem infirmum facilè vlcerari, & cor extraneo calore corripi, ionato diminuto par est; quam affectionem phthisim dicimus.

Quæ natura phthisi apta.
6. Epi. sec. 3. 18.
Artis parvæ cap. 50.

Aurelianus ait per procerum collum difficilem parari expurgationem, & ex sæpe tentata & frustrata expuitione vdas eas partes conseruari, vnde computrescunt & vlcere capiuntur. Ex iis quæ de phthisi proposita sunt, superest tabescentis exploratio: ac illud primùm intelligendum est, tabem Celso latiùs quàm phthisim patere; est enim communis atrophiæ, cachexiæ, phthisis; phthisis verò febrem annectit ex pulmonis vlcere, qua laborans gracilescit & consumitur. nam (quod Aretæus ait) non omni phthisi iungitur purulentum sputum, satis sunt ad eam constituendam dicta. nonnunquam enim ob puris crassitiem aut expultricis infirmitatem excreatio cessat. Illa verò species quam Rasius vocat asthmaticam, in qua ob glutinosissimam pituitam infarctis asperæ arteriæ ramis ob respirationis noxam gracilitas sequitur, modò cum febre, modò citra eam, Auicennæ magis placet ad asthmata referre quàm ad phthises; cùm nec febrem necessariò annectat, nec vlceratum pulmonem, cùm tamen plurimæ phthises purulentum commõstrent sputum, ferè obtinuit vsus, vt exploratio phthisici ex purulẽto sputo pendeat: non quasi ad conuertentiam dicatur: nam vt monstratum est nonnullos phthisicos eo sputo priuari, ita suppurati cum pure excreto phthisici non sunt. Verùm plurimi ac ferè omnes phthisici purulento sputo spectantur, & quotquot purulentum expuunt, si intra quadraginta dies nõ repurgantur, phthisici euadunt præsagio Hippocratis: ita relinquitur exploratio sputi sit necne purulentum. id quod ferè fit his modis, si carbonibus iniectum vel supra puluim argenteam igni impositum fœtet, pus est, ait Hippocrates. Videlicet vbi fœtor vehemens est, modici enim sputum omne particeps est. alterum ex Sarapione & Azarauio: expuat æger in calentem aquam, ne frigore descensum colubeat, sitque sputum ex imo eductum pectore, vt inspiciatur non quid modò è capite destillet, sed quid in vlcere contineatur; spectetur autem non longa intercedente mora, ne interim exhalante à pituita flatu graue fiat, & fundum petat. quod si descendit, fere purulentum est. in vni-

Exploratio tabidi.
5. Aph. 15.
5. Aph. 11.
Cap. De empyemat.

1. Differ. feb. 1. uersum enim ostensum est coctionis initium, per quod pituita fit, flatum gignere; perfectionem per quod pus, eosdem digerere. nisi ergo pituita aliqua præ concreto frigore densata flatu expresso descendat, (quod rarissimũ est) innatat aquæ pituita graue est pus. Galenus verò docet ex colore agno-
2. Tract. 32. scere qui in pure est cinericius, albus in pituita: postremò lenta est pituita nec se diuidi patitur, pus secedit in partes. & de phthisi hactenus.

QVIDAM humorem repente exspuit, liquida bili in colore perquàm similem, medium videlicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atque ita quotidie maiorem eius quantitatem exspuit: deinde leui suborta febricula, tabescere incepit, adeo vt purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruorem reiecit, atque sic aucta febre magis consumebatur: ac iterum atque iterum plus expuebat, adeo vt magnam sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscente febre, ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescunt, exemplo mortem obiit. Deinde alium vidi, eodem ferè modo sex mensibus: ac alium quoque diutius laborantem. Igitur, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici visus est. Alterum vero cùm conspiceremus et statim ab initio cognito malo, præsenti medicamento succurrere tentauimus: ac multo magis etiam tertio. At, quamuis multo negotio vtrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum vllus neque alius post eos seruari potuit: cùm enim iam morti proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebant. Proinde facile cognoui haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus videre solemus, cùm à putrefaciente quopiam humore inficiuntur: verùm has & abscindere & vrere possumus, pulmoni verò horum auxiliorum neutrum adhibere licet. Quapropter omnes perire necesse est. At verò postremum eum viderem, ad visceris fortem exiccationem sollicito me animo cõuerti, & quidem odoribus atque potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum, quod [1] hedychroum vocant, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum verò sese conuertenti præscripsi, vt narium foramina ex aliquo preciosorum vnguentorum illinerentur, qualia videlicet Romæ preparari solent: vocant verò ea & [2] foliata & spicata. Atque dedi in potu medicamenta, mithridaticam vocatam compositionem, [3] ambrosiam, [4] Athanasiam, theriacam. Itaque perpetuo anno sic educatus, tandem similiter, vt reliqui tabidi [6] vitam finiuit: quam fortasse ob iam dictam educationem longiori tempore protraxerat. [5] Præterea alium huiusmodi affectum in pulmone notaui. Quidam diuturna tussi vexatus, & exiguum lentùmque pus expuens, frustum quoddam paruo grandinis grano haud absimile excreauit, ac deferens illud mihi ostendit, atque rursus non ita multo post aliud quoque attulit: vnde conieci lentum illum humorem, quem anteà expuere solebat, siccatum induratùmque ad huiusmodi substantiam peruenisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur, atque ita factum est, vt minorem expueret grandinem, atque longiori, quàm anteà, interuallo: neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterùm grandines ipsa magna ex parte eius magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse viderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos vitam extendere vidimus. Quorum alij aliam ob causam, alij verò ob spiritalium instrumentorum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. [6] Ea verò, quæ Antipatro medico acciderunt, nemo est, qui nesciat, vtpote qui medicam artem publicè apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est, deinde verò, cùm sese non febrire planè sentiret, ilico balneũ subiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat: atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriisset, vsus est; quo, cùm nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodiit, atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, portendis hoc, quod proponis ænigma? ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solùm in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen (id est congregatricem) vocant, verùm etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodò adhuc viueret, cùm talem haberet pulsum; interrogaui, num difficilis esset ei respiratio: illo verò nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliquando mutaretur, quippe sex mensium spacio assiduè arteriam tangebam. Cúmque ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim; ad eam quæstionem respondi in commentariis de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem. Namque ob magnarum in pulmone arteriarũ angustiam id euenire putaui: angustia verò causam esse dixi visceris inflãmationem. At sibi hanc ob causam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus: Relinquitur igitur vel obstructionem ex liquidis, & crassis, & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare: at ego probabilia, inquam, ipsum dicere, sed a veritate aberrare: quippe fieri nonnunquam huiusmodi orthopnœam ob eam, quam diximus causam: id verò, cùm in asperis, non in lenibus arteriis crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quàm asthmaticis, adhibere iussimus: deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel; deinde bis, atque ter; posteà quater, ac sæpiùs quoque, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quem difficillima derepente oborta spiratione, resolutus statim obijt aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant, de quibus posthac sermonem faciemus.

RECENSET

RECENSET ratos quosdam polmonis affectus allatis in medium ægris.ideo autem hos casus recenser Galenus, quia phthisici euaserunt,non antecedēte hemoptoisi aut suppuratione, aut acri catarrho, quæ frequentissimæ tabescentium origines sunt. argumento est, ideo mirari Galenum, quod subdit (quamuis nihil cruoris screarent)reducūtur verò ad causas duas,nempe humiditatem cum aliquanto calore,qui putrefacere sufficiat viscus mollissimum,& ad immodicum calorem pituitam assantem,vt per moram erodat.Eueniunt huiusmodi pulmoni crebriùs quàm cerebro licet paulò constantiori;quoniam effluxu & excrementorum meatibus pulmo destitutus est : habet autem naturales facultates similiter cerebro inualidas:vicinum verò cor exacuit pituitam & adurit. Sed quomodò hic perierunt omnes ita affecti,si tertio de morb.vulgarib.cùm vidisset duos per sanitatem flaua excreantes,alter contabuit,alter incolumis euasit? est inter vtraque sputa nonnihil discriminis,hæc cum flauedine liquida; illa non scribuntur liquida : humiditas autem quia putredini obnoxium reddit, maiori obnoxia periculo est. nisi malis (quod faciendum aliquando est) ad obliuiosam Galeni senectam referre. (Li.de phlebo. 8. Com.4.)

1. *hedicroum*] quasi hilari colore,compositio est apud Paulum & Aëtium. (Paul.lib.7.11.)

2. *foliata & spicata*] apud Aëtium habentur. hodie perierunt, in quorum cessere locum oleum belzoini & florum aurantij. (Aeti.lib.13. 89.)

3. *ambrosiam*) apud Celsum. (Aeti.lib.16. 124.)

4. *Athanasiam*) ex Aëtio petendam. (Cels.lib.5 24.)

5. *præterea*) est & in hoc symptomate nonnihil dissidij:expuentes enim crassa glutinosáque teferuntur:sexto Epidemiæ omnes ad vnum contabuisse;hic quendam memorat ex alia causa obiisse. ne fortè ergo significauerit in epidemiis cōtabuisse affectionis nomine omnes,interceptum autem aliquem ex illis alio quodam morbi genere,interea dum tabescebat. quòd verò ad curandi rationem spectat,longè aliter à Tralliano tales tractari iubentur:refert enim oblatos sibi nonnullos excreantes non humorem glutinosum lapillo similem , sed planè lapillos crepitum edentes , dum in terram caderent,euasisséque quoniam ab illo frigidis & humidis tractati sunt repugnantibus assanti calori vnde concreuerant,quos non temerè credit perituros fuisse omnes,si fidem Galeno adhibens calidis curasset , tam perpetuum est homines omnes etiam summos nonnunquam errare. Astipulatur verò frequens Tralliano experimentum illius curationem confirmans. (Aeti.li.13.105. 6 Epid.sec.3. 36. Li.5.cap.vlti.)

6. *ea verò*)memorat affectum tertium.relatæ verò hic inæqualitatis in pulsu causa libro de præsagitione pulsuum,tertio tradita est.nec obliuioni tradendum est,quorundam hominum etiam sanorum pulsus esse inæquales & intermittentes,quales gloriatur quandoque agnouisse se Galenus, citra vllam morbi occasionem. (Cap.3. 3.Præsa.39.)

LIBER QVINTVS.

Quatuor Sectionibus constat.
Prima,de cordis affectibus.
Altera,de thorace,capite secundo.
Tertia,de gula & ventriculo,capite quarto.
Quarta,de iecinore,capite sexto.

SECTIO PRIMA.

CAP. I.

IN præcedenti libro,cùm de pulmonis affectibus ageremus,sermonis communitate,& thoracis,& cordis quodammodo meminimus:pleniorem verò,absolutiorémque de ipsis sermonem in quintum hunc librum distulimus.Quoniam verò quartus liber in accidentibus,quæ Antipatro medico euenerunt, finem sortitus est, læso imprimis ipsius pulmone,deinde ad cor etiam transeunte affectu operæpretium me facturum arbitror, si omnes eius affectus percurram.Igitur,quemadmodum de cæteris corporis partibus,ita de corde quoque definiendum est,quænam ipsi propriè,vel primariò affecto, vel vtcunque nominare volueris , fiant accidentia: quænā verò ipso cæteris partibus consentiente.Id autem ex iis intelligi potest,quæ prius in aliis libris demonstrauimus,vbi iam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse , neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur.Cùm itaque tres sint principes partes,quibus gubernatur animal,(quippe præter cordis principatū ostēsum est & sensum,& motū vniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari:iecur verò nutricis facultatis esse principium)semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperātias:simul enim cū ipso omnes vitiantur partes. Cùm enim (vt ostendimus) ipsa peculiari cordis temperie actiones suas perficiant. hac pereunte actiones quoque ipsarum perire necesse est: ac proinde cerebri quoque, & iecoris. Horum verò temperie deperdita,non oportet cordis simul actionem perire:si enim neque sentiendi , neque mouendi ab ce-

ctione facultatem animal habuerit, neque nutriatur, veluti in latentibus euenit animalibus, nihilominus viuere ipsum posse; quoad [3] cor manserit illæsum, haudquaquàm negandum est. Quin videmus, sæpenumero multis deinceps diebus alios neque intelligere, neque sentire, neque etiam moueri, at nihilominus viuere: quemadmodum vbi quis ob virium hepatis imbecillitatem sine alimento permanens, diutius etiam sufficere potest. At verò, si cor respiratione priuetur, hominem ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ij causam reddere nequeunt, cur per vehementem apoplexiam, superno duntaxat principio vitiato, laborantes subitò moriantur. At vobis eam inuenire haud difficile est vtpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motiuum principium à neruis in ipsos à spinali medulla, quæ in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracem attollere: priuatis tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat. Etenim, nisi ad spirandi functionem ambo [4] principia simul iuncta concurrere oporteret, potuisset aliquis viuere priuatus interdum superno principio. Igitur, ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro, in vehementi apoplexia, cor quoque lædatur, ex ijsdem ipsis, sed secundum alium [5] modum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum non pereat. Namque, si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirent laborantes: quippe videbis & violentam, & difficilem spirationem, perinde ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur. Atque huius rei sufficientem fecimus mentionem in libris De musculorum motione. namque similis est hæc quæstio ei, quæ de somno quidam hæsitant: quippe, cùm per somnum omnes musculorum actiones exoluantur, sola actio quæ ad thoracis musculos pertinet, seruatur. Nunc verò ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ in præsentia proposito nostro conducere videbantur. Porrò, qua ratione homines per somnum spirant, reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei vicinos affectus spirare possunt. vbi verò vel apoplexia, vel alius quispiam affectus adeo vehementer inciderit, vt musculorum thoracis actio omnino deperdatur, perire simul respirationem necesse est, vnde cordis quoque temperamentum soluitur: quo fit tandem, vt etiam animalis ipsius necessariò sequatur interitus. atque hac ratione per vehementes superni principij læsiones animalia perire videmus. Iam ex [6] iecinoris quoque affectu mors accidit, sed alia ratione, atrophia scilicet: vnde longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus vitam protelare possunt. [7] Atque mori contingit nonnullos per alium quoque modum, vt in syncopa stomachi vitio eueniente, & vehementi dolore, & timore graui, & voluptate maxima. Etenim quibus vitale robur infirmum est, animi verò affectiones ob imperitiam fortes, in [8] animæ essentia facile dissolui potest. atque aliqui ob mœstitiam interierunt, sed non ilicò, vt de superioribus diximus, at vir magnanimus neque ob mœstitiam, neque ob aliquam aliam animi ægritudinem mœstitia fortiorem vnquam succubuit; vtpote cuius animæ robur validũ est, affectus verò non adeo vehementes.

PRÆFATVR de cordis affectibus, quosdam consensu fieri, alios proprios esse. & de prioribus hîc, de propriis §. (Cæterum proprio.)

1. *mori*] quia constabat non euenire mortem nisi læso aliquo principalium, quibus animal gubernatur; non constabat autem id necessario esse cor; affert eius hanc ostensionem, quod læso cerebro vel hepate, antequam consentiat cor, non contingit mori: ex quo conficitur mortem ad cor attinere, vel primariò, vel per consensum affectum.

2. *pereunte*] ostendit reciprocè dici mortem, cum cordis intemperamento; quod est maius aliquid eo quod proposuerat: sufficiebat enim ostendere mortem requirere cordis intemperantiam: Galenus addit, quod & requiritur, & sufficit, si intemperies magna est: statim enim in reliquis partibus perit sua etiam temperies. Nec oportet si antecedit in fœtu formando iecoris generatio, vt postremum iecur pereat. quemadmodum enim in mixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti corruptio est: ita membris fœtus formandis primum iecur materiam subministrat, posterius tenuiora ex corde manantia elementa animal perficiunt: quorum abolitio, animalis, id est, sentientis & mouentis se corporis mors est. sed si ante cordis formationem hepar fœtũm alebat, cur pereunte corde non similiter alat? Quoniam intra vterum iecur materia pulsatione fouebatur; & in suo temperamento retinebatur: qua commoditate extincto corde destituitur.

3. *cor*] si mors intemperamento cordis constat, vita temperamento; meritò medicis cor facultatis (quam vocant vitalem) origo asseritur. Solunda verò sunt quæ repugnare videntur, quod
2. Animæ.1. vitalis facultas inter quinque illas, quas posuit Aristoteles, locum non habet: numerantur enim ab eo vegetatiua, appetitiua, sensitiua, motiua, & intellectiua, quod ostendat hoc capite Galenus exemplo latentium per hyemem animalium, vitam etiam sine altione durare, cùm apud Aristo-
Facultates an tres. 2. Collect. 7. telem altione definiatur, & ad conuertentiam cum vita dicatur. quod plures sint vt morborum, ita & mortis occasiones, solutio continui & deprauata compositio: non igitur sola intemperatura: cessant enim priora obiecta, quibus ductus Auerrois celebrem medicorum reiicit diuisionem in vim naturalem, animalem, vitalem, si quis consideret facultatem eam, cui iecur præest, & eam cui cor, ambas sub vegetatiua contineri; reparant enim quod à corpore euanuit, & absumptum est, iecur terreum aqueumque, cor aëreum & igneum principium recipiendo, & meatibus & canalibus mutuò dissidentibus, ideò principiis separantur. nomine verò, ea de causa quod altio illa cibi potionisque etiam naturalibus, id est, plantis, communis sit: ea verò quæ respiratione paratur solis animalibus, quorum sunt vita & mors affectiones. idcirco pars vegetabilis iecori insita naturalis à

tutalis à medicis appellatur, cordi verò indita vitalis. Cumque egeat ad durationem animal vtraque reparatione, tantò magis pendet à respiratione quàm à sanguificando, quantò velociùs dissipantur principia illa componentia ignis & aër, quàm terra & aqua: quo fit vt siue vita in parte consideretur animalis, siue in toto confestim cesset priuata respiratione, succedente in parte quidem gangrena, in toto verò morte: ita non pugnant inter se Galenus mortem constituens, in priuata respiratione magis quam iecoris alitione, & Aristoteles in nutritione determinans. est enim priuata respiratio, innutritio partis summopere ad vitam necessariæ, ideo confestim perimit. nam quod de varietate morborum & mortis opponebatur, ideò non ostendit, quia licet partium singularum compositio cum vnitate præstent vsum membri actioni, verùm organi actio proximè ac sine medio non aliunde quàm à temperamento partis in organo principis oritur: ita licet per tria illa impediatur, lædatur, adde etiam auferatur nonnunquam functio, agens tamen in organo particula nisi intemperamento possessa ab opere non feriatur: ita actio organi bonæ temperiei refertur, priuatio intemperamento partis; vniuersi verò corporis actiones temperamento a corde in membris conseruato, ablatio (quam mortem dicimus) cordis intemperamento. Accedit quod temperies singularum partium ab vnius temperamento pendet, & seruatur; non compositio, non vnitas: quo fit vt abolita in toto operatio, læsum temperamentum communis membri indicet, non reliqua duo vitia. obseruanda verò hoc in loco Galeni phrasis est, qua sumit latentia per hyemem animalia motu sensuque priuari, nec ali. Nam motionis verbo artuum motus significat, & alitionis externi alimenti sumptionem. constat enim vt talia respirationem seruent, & internis succis non alantur tantum, sed & pinguescant. In quem sensum subdit, multos citra sensum motum, alitionemque diu durare: nempe caroticos & resolutos. Quòd verò legitur facultatum motrice priuatos, esse eiusmodi homines, legendum est, actione ἀνέργειας.

4. *ambo principia*] id est, cor & cerebrū, non quod opinetur, ambo ad munus respirandi ceu agentia coire, sed quod cor suscipere aërem necessarium est, cerebrum verò inducere.

5. *alium modum*] nempe quia non aufertur respiratio.

6. *iecinoris*] intemperiem cordis per consensum ait prodire ab intemperamento duorum reliquorum principiorum & spiritus: non quasi non sequatur ad cuiusuis partis intemperamentum, sed quod ad illa citius & magis. ex tribus enim principiis nullum altero eget ad functionem edendam: libro De placitis secundo: eget tamen ad durationem. Amissà enim vna ex iis facultate, reliquæ vnà pereunt, cordis offensis consentientibus, mox reliquis, aliorum verò duorum paulo tardiùs. Sed potéstne occupare corpus intemperies aliqua non præoccupans cor? negat libro de marcore: cùm enim vi à corde deriuata pulsatione & calore, temperies natiua singulorum conseruetur membrorum, necesse est omnem vniuersalem intemperamenti morbum occasionem habere cordis ruentis vitium, & operum totius cessationem, hoc est mortem vehementem quendam temperamenti in eodem fonte excessum. (impossibile est, ait Galenus, vt non modò febris, sed nec vniuersalis quinis affectus intemperiei vniuersum corpus possideat, nisi prius cor occupet) sic paulo ante vitium sensus & motus in toto certum argumentum statuebat læsi cerebri, & infra læsam totius nutritionem iocinori tribuit. Cùm enim hæc principia medium corpus possideant, causa offendens vniuersa membra principiis illæsis accedere non potest: quod si accedat, offensa contracta principiorum incolumitate emendabitur, non durabit. Intemperies enim temperie à corde proficiscente in moderantiam redigitur, amissa animalis vis perpeti spiritus defluxu restituetur, & nutritio à probo sanguine perficietur. itaque communia illa totius mala aut non euenient, aut non manebunt, sanis & moderatis fontibus: medici autem consideratio de febre & reliquis affectibus est durantibus & opem medicam exigentibus. Num verò quando ostensum est, mortem esse cordis intemperamentum, sequatur ad quamuis cordis intemperiem, ex octo quæ numerantur, vel ad solam frigidam siccam, quæri potest. Et Galenus quidem ad quamuis ait, quoniam inualescente quouis corporis intemperamento, sine simplex sit, siue compositum, mors occupat. Aristoteles verò cùm definiat vitam, participationem calidi in humido innato, cogitur oppositam constituere mortis finitionem, frigiditatem cordis ex humidi inopia. sed & Galenus ipse quandoque mortem etiam valde febrientis frigido cordis tribuit intemperamento, ob hanc videlicet causam, quia licet actio toti temperamento tribuatur nō tamen ceu agenti in mixtione, nisi soli calori, ostendit Aristoteles libro Metheororum quadragesimo. cumque vita indicet duratione agentis qualitatis in membris, mors eiusdem ablationem significabit, ex frigore aucto deficiente caloris actione. ita remotior causa mortis quæuis intemperies est & magis per accidens, proxima & per se frigus; sed si est actionis causa temperatus calor, receditque à moderantia, vel plurimo vel nullo admixto frigore, cur non dabitur vt causa abolitæ in toto functionis sit nonnunquam immodicus calor? quare periclitatur ne recipi debeat, quod scribit Galenus, semper proximè mortem frigere cor. verùm cùm definiatur innatus calor cuius est actio omnis non solo temperamento, sed & substantia spiritus, merito proxima mortis causa asseritur inopia spiritus, quam frigus vocant.

9.Thar 1.
Cap.2.
5.Lib.3.10.
1.Cret fine.
Mors omnis an à frigido.
Lib.Marc.1.
Lib.Mort.
6.Epid.Sect.4.
pennit.
Cap 5.
8.Plac.39.

7 *atqui*) excedentes animi affectus morbos mortemque inducere queunt, quoniam vel contractionem immodicam spirituum, vel fusionem præter modum operantur: quorum vtrumque ex æquo noxium est & letale. quorum enim duratio cōstat, vt ignis & spirituum (dicebat Galenus) vicissitudine contrariorū motuum, pereunte alterutro eorum, aboleri ipsa necesse est: cōtractus enim vltra modum à multa fuligine exuritur, dissipatus refrigeratur. De syncopizantium verò sympto-

Lib.Asfu.respir.
infra.

matis quærunt, cur viridescant, aut lutescant? quoniam colores sunt defecti caloris innati. cur collum intorquent? quia rectitudo non fit citra arbitrariæ mouentis facultatis functionem. cur succedit valido dolori externo, si trahit ad se dolor? sicut in lætitia, licet feratur extrorsum copiosius, verùm eo resoluto indignum cor repente conuellit ad se ex toto, vnde destitutis externis membris (1. Glau. penul.) sequitur impotentia & deliquium. Cur non syncopizant morientes omnes, cùm destituantur viribus? Si paulatim deficiunt vires, deliquium non sequitur: si repente collabuntur, sequitur; quod apparet proximè obitum in multis per interualla quædam temporis. Cur frigida insperguntur, & aures cum naribus velluntur? quoniam ita euocatur excitaturque sopitus sensus, quare licet in deliquio ex profluuio orto cutis inhibeatur astrictio, libro ad Glauconē primo: frigidæ aspersio neganda non est, vt quæ magis excitando prosit, quàm astringendo lædat. (Cap. penult.)

(Cap. 13. Lib. 2. 10.) 8. *anima*) supponit iuxta librum De tremore, spiritum ipsum animam esse, sed latius hæc libro De causis symptomatum.

CÆTERVM proprio quoque affectu cor laborare solet, vel ob simplicem intemperiem, siue inæqualis, siue æqualis ea fuerit: vel inflammationem, vel erysipelas, idque dum fieri incipit. ilico enim, anteaquam augeantur huiusmodi affectus animal corrumpitur. Atque hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur: quemadmodum quæ stomachi vitio fiunt syncopæ, ad eos affectus, quibus os ventriculi (stomachum nonnulli appellant) infestatur, sequi solent: verùm hæ quoque consentiente corde eueniunt. Porro, vtriusque partes, tum oris ventriculi, tum cordis [1] dispositiones, aut à forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, nonnunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali præter naturam tumore fieri solent. Igitur exigua quidem cordis intemperantiæ, pulsus arteriarum, pro sua quæque natura variant: de quibus in libro De pulsibus [2] iam dictum est. maiores verò per proprias quidem similarium partium intemperies subitam mortem non inducunt: per eas verò quæ ad [3] instrumentales partes pertinent, subitò enecare possunt, sed præcedentibus priùs signis quibusdam, quorum vnum ab Hippocrate dictum est. [4] Qui sæpe & multum exoluuntur sine causa manifesta, ij repente moriuntur. [5] Est & alius affectus, palpitatio videlicet cordis, aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, quòd in humore cor ipsum moueatur. Neque [6] enim mirum videri debet tantam [7] humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit. Quippe in animalibus dissectis vidimus plerumque plurimum humoris vrinæ speciem referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim simia quadam, cùm emaciari in dies videretur, eam tamen necessarijs nostris negotijs impediti, secare in tempore non potuimus: post mortem verò reliquis corporis partibus omnibus illæsis inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam, humorem in se continens, qualem pustulæ (græci hydatidas vocant) emittere solent. Atque in gallo quoque vidimus aliquando cordis tunicam huiusmodi scirrhoso tumore affectam, perinde ac si plures crassa membrana inuolutæ altera alteri fuissent: verùm in eo nihil humoris continebatur: vnde verisimilis coniectura elicitur, homines etiã similibus posse affectibus infestari. [8] Inflammato autem manifestè corde gladiatores vidimus, haud aliter quàm qui cardiaca syncopa pereunt, obijsse. Igitur, si ad ventrẽ cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est: idque præcipue, si [9] sinistra partis venter fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vsque pertingat, sed in cordis substantia consistat vulnus ex ita affectis aliqui non solum ea die, qua vulnerati fuerunt, sed [10] sequẽti quoque nocte viuere potuerunt: qui inflammationis ratione extincti sunt: atque etiam ij, quandiu vixerunt, mentis compotes inuenti sunt: vnde euidens sibi testimonium sumere potest ea secta, quæ negat rationalem animæ vim in corde consistere. [11] palpitatio autem visceris huius, pluribus integra valetudine degentibus, tum [12] adolescentibus, tum adultis subito sine alio manifesto accidente euenire visa est: atque omnes eos sanguinis detractio [13] iuuit. atque hoc accidente planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem vsi sunt victu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas. Horum verò nonnulli, quos rursus huiusmodi accidens infestabat: simili curatione sospites euaserunt. Cæterum noui quendam quotannis verno tempore huiusmodi palpitationis accidente vexatum, qui cùm per tres annos à sanguinis detractione se adiutum intelligeret, anno quarto, antea quàm accidens ipsum inuaderet, sanguinem misit, idque pluribus deinceps annis faciẽdo, idonea etiam post sanguinis detractionem medicamẽta adhibuit. At nihilominus hic quoque ante senectutẽ morte præuentus est. Sicut & reliqui omnes, quorum alij quidem per acutas febres; alij verò, cùm sani degerent, affatim syncopa intercepti interierunt. Quamuis vnus vel duo citra syncopã alia quadam mortis [14] specie perierunt. At verò sic affectorum [15] magna pars ætatẽ agebat quinquaginta quidẽ annis inferiorẽ, sed quæ quadraginta annos excederet. [16] Porrò panniculus cor ambiẽs, quomodocunq; affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi quando ipso inflãmatione infestato dispositio per consensum ad cor trãscurrat. Cùm enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarũ omniũ partium, quæ ad custodiam & tegumentũ cæterarũ nobiliorũ facta sunt, nullum affert periculum. Cæterùm nulla à corde spirandi difficultas oritur præter eas, quas in priori libro diximus, cùm de dyspnœa sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam & densam atque celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contrà refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.

TRADIT affectus cordis proprios.

1. *dispositiones*) syncopen inducentes, non enim omnis cordis affectus, valida intemperies est, vulgo separant debilitatis virium gradus defectionem animi, lipothymiam, casum virtutis repentinum, syncopen. Cùm tamen secundo Aphorismorum sola, separet exolutionem & syncopen. nam (Aphor. 42. Aetius lib. 5. 101.) defectio animi à lipothymia non distat, nec casus virtutis subitus à syncopa, distat verò exolutio à syncopa, dicẽte Aetio, quoniã deliquiũ solos vigilãtes occupat citra sudorẽ: syncope etiã dormiẽtes

cum sudore semper syncoptico, deficiente præ magnitudine symptomatis retentrice.

2. *pulsibus*] lib. tertio De præsagatione puls. primo.

3. *instrumentales*] videtur intemperiem validam organici eam appellare, quæ vel cauitates magnarum arteriarum vel cordis sinus occupat: eiusmodi enim repente interimit, inducens duo illa symptomata syncopis, & tremoris, authore Auicenna.

4. *qui sæpe*] secundo Aphor. 41. Hipp. timet repentinam mortem ex cognita cordis debilitate: periculum est enim ne sicut in reliqua membra infirma, decumbat repētina excrementi congeries. 3.1.Doct.5.a. cordis autem imbecillitatem colligit ex deliquio (Auicenna ait ex tremore, cùm vtrumque scribi possit) frequenti, valido, citra manifestam occasionem oborto. causæ autem manifestæ nomine frequentiùs externa intelligitur, hîc etiam cognita interna, vt si vteri vitio aliqua crebrò exoluatur, non ad cordis imbecillitatem, sed ad causæ maliciam deputanda exolutio est: ita meritò qui crebrò, (nam potest ignorata causa semel aut iterum deliquium committere) idque non leuiter vel tremit corde vel animo linquitur non agnita mali causa, infirmitas cordis est repentinæ morti obnoxia.

5. *est &*] lege, alterum autem) videlicet signum intemperiei magnæ organorum.

6. *necemmi mirùm*) morbos cordis raros recenset, qui vel ea de causa memoriæ commendandi sunt, ne inopinatis morborum minus cognitorum euentibus terreamur, neu citò proferamus sententiam. leges nostro æuo visa maiora incisis cadaueribus ab Antonio Beniuerio Italo: quidā enim 1. Admiran. Cap. 81 83. 89. cùm perpetuò esset valetudinarius, inuentus est callum in corde habens: Alter cor gerebat pilis refertum: tertius pituitosum abscessum in sinistro cordis ventriculo. reperta est & cerua infixam gerens cordi antiquam ex venatione sagittam.

7. *humoris*) de aqua intra pericardium addubitant, num per sanitatem colligatur. videtur autem momentaneè non colligi, nisi valdè humidis corporibus aut ægris. membranis enim intra quæ membra mouendā erant, negauit consulto natura familiarem membranarum vim in adipe gignendo, quales sunt cerebri meninges; pleura; pericardium, ne aucta pinguedo impediret cōtenti membri motum. Sic aderibus copiam indulsit humiditatis in certos quosdam partium vsus effundendæ; Num pericardiū aquam habeat. membranis multò minorem: tantum enim voluit ad membranarum superficiem descendere, quantum ad eas læues conseruandas & ad motionis facilitatem intelligebat necessarium. cur ergo occiso animali destillat ad pericardium aqua? non est in causa (quod quidam putant) frigiditas aërem in aquam vertens: experimento enim constat ad solem, non hanc tantum, sed & sinus corporis omnes aqua oppleri. Sed vis est in calore continentis vicinorumque membrorum, qui iam puri caloris nomine pingue colliquat, & in aquam vertit. Ne verò cuiquam in dubium trahatur quod de membranis adipe priuatis dictum est, inter quas pericardium numerauimus, meminisse oportet id pingue, quod vicinum cordi visitur, nō esse pericardij adipem (quod Aristoteles putauit) sed inter- 1.Hist.17. sepientium membranarum.

8. *inflammato*) complet affectus cordis proprios.

9. *sinistra*) sinistrum cordis sinum præstantiorem esse & Galenus sæpe monet; & experimentum 6.V.su.7. in iis qui venena sumpserunt, monstrans in sinistro ventriculo multo euidentiorem noxam: & ra- 7.V.su.2. tio; cùm contineat multò puriorem sanguinem, & vitalem spiritum, duplici ideo membrana contectum, quia magis vitæ interesset. Contra affertur Aristoteles, & experimentum frequens, quod in sinistro ventriculo prius cesset motio corde extracto, & pulsus sinister morituris. Sed Aristote- 3.Part.5. lem hac in re nihil oportet morari, vt qui tres finxerit ventriculos, & duo vasorum genera à corde Vter ventriculus cordis nobilior. prodire primo asseruerit; venam ex dextro omnibus animalibus communem, ideo nobiliorem, arteriam à sinistro non perinde necessariam, quia nec communem; quæ ambo suis explosa sunt locis. Quod verò ad experimentum attinet, effugi potest allato experimento de cordis auribus, quæ immoto iam corde mouentur, licet mouens vis potentior insit quàm auribus, cordi. causam Galenus putat per otium disquirendam. Sed in hunc modum vtrique satisfactum iri puto. vbi quis supra pa- 7. Anat.15. uimentum mouetur, pendula omnia in pariete agitantur, cùm pauimentum cum parietibus quiescat, nec tamen pendentia ex pariete immoto pariete agitarētur: existimandus est ergo motus infirmo illo, sicut in corde ob crassitiem & grauitatem sensum effugere, impendentibus & auribus, & dextro ventriculo ob tenuitatem eorum & leuitatem sentiri; pulsus verò dextri carpi, ob calorem dextri maiorem aliquanto diuturnior esse solet.

10. *sequenti*) videntur diu durare, argumento ceruæ gerentis aculeum cordi ex longo tempore infixum. Sed habet ceruus carnem multo duriorem, sanguinem parciorem, & minus calentem, vasa verò tenuiora, ait Aristoteles; monstrant item frequentes euentus celeriorem ab ictu cædem, si pulmo lætali sagitta, quam si cordis caro vulneretur, propter faciliorem in sinum cordis è pulmone commeatum. Quid, quod non ait Galenus sequi mortem necessariò ad vulnus non penetrans, sed 1.Hist.17. inflammationem. Dices, si perimit vulnus successu inflammationis, quomodo verum erit, quod A- Cor an affectus patiatur. uicenna scribit (longinquius est cor, vt tolleret solutionem quàm inflammationem?) quoniam solutionem intelligit sinus penetrantem: præterea si genus generi confertur, lætalior est in homine solutio inflammatione; ab incipiente enim inflammatione speratur euasio, à solutione verò nunquam, quoniam post vulnus inflictum inflammatio prohiberi non potest. Superest Aristoteli respondere, scribenti cor nullum grauem affectum pati, instar aliorum viscerum, eò quòd est vitæ principium. Sed initium inflammationis, & vulnus non penetrans in ceruo graues affectus non sunt: abscessum verò non pati dixerat Galenus, scilicet ex inflammationis permutatione; nam pi-

tuito ſam in corde diſſecti abſceſſum Beniuenius vidit.

11. *palpitatio*] de tremore cordis vel palpitatione recenſet & prædictionem, & curationem.

12. *adoleſcentibus*] ſignificat eſſe familiarem affectum iis ætatibus propter eum, quem habent, ſanguinis in corde feruorem.

11.3.Cap.7.

13. *tunc*] ferè enim (ait Auicenna) morbi cordis phlebotomia & ea ſola bene habent, quoniam plenitudinem ſanguinis & vaporum exhaurit laceſſentem cor, idque citra communicatam prauam qualitatem purgantis medicamenti. ita enim veriùs legitur, quàm quomodo Bellunenſis emendet.

Aet.lib.8.58. Paul.lib.3.

14. *mortis ſpecie*] velut attoniti affecti ait cum Aetio Paulus; eſtque veroſimile talem eſſe repentinam, citra ſyncopen tamen.

Vacuatio præſeruans quo tempore. 6.Aphor.48. 9 Conſ.pul.5. 3.Aph.18. 3.Aph.9. Auic.2.1. De puls.alim. lib.10.33. Auer.2. Collect.vlt.

15. *affectorum*) de omnibus cordis morbis pronunciat Aëtius mortem ante annos quinquaginta feſtinare. Sed præſtat vberiùs de vacuatione præſeruante agere. ac primum inquirere quo anni potiſſimùm tempore conueniat, deinde qua temporis parte. Ergo pronunciauit Hippocrates, quibuſcunque venæ ſectio aut purgatio conuenit, hos vere vacuare expedit. nam aëris temperamentum vacuationem fœliciorem reddit: vires robuſtæ bene ferunt: hyems antecedens auxit humores generatione, æſtas ſequens fuſione multo magis replet: quare vna cautio in vacuatione per ver ſita eſt. ita ſi res non valdè vrget, ver ſolum aptum eſt; ſi ampliùs vrget, etiam autumno: ſed multò cautiùs agendum, maximè in ſanguine mittendo. hæc ita oſtenduntur. temperamentum licet nonnunquam etiam autumno concedatur, eſt tamen inæquale & in ſolis actiuis; nam ſiccitate labitur à moderantia. vires per autumnum quibuſdam in æſtatis infirmitate ſeruantur, ſcilicet parum abſtinentibus, & in victu intemperantibus: reliquis roborantur, ſed ſecundo loco & minus quàm in vere. ita Galenus exactiùs aliquanto Auerroo & Raſio, cum Auicenna docentibus, per autumnum vires eſſe quàm in reliquo anno infirmiores. licet enim ſit inæquale autumni intemperamentum, & in eo frigus cum ſiccitate abundent, quæ vitæ aduerſantur, exceſſus tamen ſupra temperamentum minor eſt, quàm vt vires labefactet. Iam ver ſequitur plethora pro fuſione, autumnum excipit diminutio humorum concretione: ita apparet multis numeris commoditatibúſque ver aptius eſſe vacuationi autumnum ineptum. Accedit quod humor ex aduſtione craſſus per autumnum leui purgatorio non cedit, à valido vritur magis & inflammatur, quod introrſum ex tempore vergit, extrorſum à medicamento retrahitur, repugnante natura. prætereà medicamenti ope miſcentis, ſi quid in corpore relictum eſt ſanum & incolume, exuſti commercio vitiatur, & ſimul corrumpitur. fugienda iis de cauſis eſt per autumnum vacuatio, licet commoditatibus polleat quæ medicum

3.1.Doc.5.1. 2.Apho.17. 3.1.Cit. In Aph.

ad eam impellant: quod incipiunt humores per æſtum viciari intro ſe recipere in nobilia loca, quos præſtat purgatione ad exteriora ignobiliáque ciere. & quod comparetur autumnus cacochymiæ morbis, in quibus vel oportuniſſima purgatio eſt: præpollent enim iis viribus, & plus poſſunt dicta incommoda. Miſſionem verò ſanguinis exhauſtus per æſtatem nec dum in autumno reparatus prohibet: & aëris inæqualitas offendens imbecillum corpus: & frigida ſicca intemperatura ſanguini aduerſans: vitanda ergo ambo, magiſque miſſus ſanguis, vt videtur multis; quibus magis quam Siraſi accedendum eſt contrà ſentienti. In æſtate autem & hyeme præcautioni per vacuationem nullus locus eſt, niſi fortè eo tempore morbus per interualla odoriatur; imminente enim acceſſione opportuna eſt per vacuationem reuulſio. Nec contemnenda tamen ſunt conſilia doctorum medicorum præcipuè Damaſceni, vnum monentis, exteriores morbos vere & æſtate medicari, internos hyeme & autumno: curare enim affectus oportet quando vigent, præcauere vbi nec dum conſiſtunt: & Auerroi alterum conſulentis, ne in autumno ante pluuiæ deſcenſum vacuationem aggrediamur, anteaquam deponatur humorum ariditas, & meatus purgatorij laxentur. Succedit

6.Collect.14. In qua veris parte. Cap.7. Aph.47. Aph.19.

indagatio de parte veris aptiſſima. Eſt autem diſcordia non exigua inter duos eoſque pugnantes Galeni locos. prior eſt, libro De ſanguinis miſſione, vbi in omnibus in vniuerſum humoribus, ſiue purgandum ſit, ſiue ſanguis mittendus, initium veris eligit: contrà libro Aphoriſmorum ſexto, in pituitoſis vacuandis initium veris, in bilioſis finem expoſcit. ea his, omiſſa quorundam recentiorum interpretatione, in hunc modum componenda videtur: quod libro De phlebotomia frequentem occaſionem doceat, in Aphoriſmo exactiùs definiat vnamquamque ſeorſum. nam ſiue ſanguis auferendus eſt, ſiue melancholia, ſiue pituita, initium accommodum eſt: in ſola bile purganda præfertur finis. Cauſa vna eſt, quoniam tunc cùm abundant, vacuandi ſunt humores: abundant melancholici & pituitoſi per hyemem, funduntur veris initio: tunc igitur, vacuandi. bilis progreſſu veris accreſcit: in fine igitur. Altera cauſa; tempeſtiua eſt vacuatio proximè ante morbi inuaſionem: morbi pituitoſi & melancholici poſt primam veris fuſionem eueniunt, ſanguinei paulo poſt, bilioſi ad æſtatis initium: ea ergo erit oportuniſſima eorum vacuandorum occaſio. quod enim ſanguis etiam non longè à veris initio vacuari poſtulet, præter Galenum etiam grauiſſimus medicus Trallianus author eſt, de podagra agens ſanguinea. Sed diluenda ſunt ea, quæ videntur obſtare. quomodo citiùs vacuatur craſſus humor, longiore per veris calorem attenuatione indigens? quoniam ſufficienter initio veris fuſus eſt, & maior eſt, vrgetque ea quæ ab imminenti morbo ſumitur indicatio: in bile verò purganda non expectatur attenuatio maior, ſed illius generatio. Quomodo primo Aphoriſmorum, in fine veris (inquit) vulgus ſibi & iumentis ſanguinem mittit fuſionis periculum cauens? quoniam hiſtoriam refert, factum non probat. cur ergo id vtiliter obſeruant veterinarij? propter particularem cauſam viridis paſtus, ebulliente iam tunc ſeroſo & tenui ſanguine. cur quidam ex hominibus idem obſeruant ad Iunij finem venam ſecantes? quia deluduntur iumentorum ſimilitudine.

similitudine. Quomodo manebit obseruatio Hippocratica, vt duo æquinoctia caueantur, ne in illis vel purgationes vel cauteria adhibeantur, & magis autumnale: si æquinoctia initium præstant alterum veri, autumno reliquum? Sanè videntur non sine causa obseruandi dies aliquot in anni magnis mutationibus: & in maioribus illis solstitiorum varietatibus Hippocrates decimo definit, in æquinoctiis ob exiguitatem mutationis triduum satis erit, in quo, nisi quid vrgeat, mouendum non videtur. licet Auicenna non cauerit, præcipiens per Autumnum si vacuandum est, fieri in ipso æquinoctio aut quàm proximè.

16. *porrò*] affectus recenset pericardij.

17. *difficultas*] vnde intelligitur cerebrum esse respirationis agens vnum: nihil enim in ea cor nisi vt finis operatur.

SECTIO SECVNDA.

ATQVE huic quoque [1] parti vel primario affecta, vel alijs consentienti, quemadmodum reliquis omnibus, affectus quidam superueniunt, quos respirationem lædere necesse est: quippe proprium respirationis organum eam esse sani demonstratum est. Igitur, vbi dolorificis affectibus molestatur, exiguam densamque reddit spirationem, veluti in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus: Id verò & vicinis quoque partibus, & [2] ijs quæ simul mouentur, affectis euenire solet. nam diximus antea de spinalis medullæ affectibus respirationem interdum lædi, thorace proprio affectu nequaquam laborante. sed vel neruo quopiam à spinali medulla procedente, vel spinali medulla ipsa affecta. Eorum verò, qui propriè ad thoracem pertinent, affectuum quidem in ipsis musculis, quidam verò in membrana costas succingente consistunt. nam de his affectibus, qui vel in cute, vel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus, in quibus locus affectus sensibus subijciatur. Igitur, cùm ex musculis alij spacia intercostalia vocata repleant, alij verò extrinsecus extendantur, dolorifica externorum musculorum dispositiones, vt vlcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter à medicis manum adhibentibus discernuntur. at intercostalium musculorum inflammationes, eorum maximè, qui in intima parte consistunt, (duo enim, vt scitis, sunt huiusmodi musculorum genera) tactu consequi non possumus: atque ij grauiori, quàm externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quæ inflammationem induxit, ad interna per eam, quæ costas cingit, membranam transmittunt, quam tunc pariter cum ipsis inflammari necesse est. veluti rursus, vbi ipsa aliquando primario affectu infestatur, intercostalium musculorum partes internæ similiter ei consentiunt. Verùm exquisita [3] pleuritis fit, vbi cingens costas membrana primario affectu laborat: [4] proinde [5] dolor, vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenit: ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad præcordia verò, vbi inferiores afficiũtur. Atque [6] vehemens quoque febris huiusmodi inflammationem perpetuò sequitur, quia sedes affecta & parum distat à corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, ac septo transuerso cognationem habet. Cæterùm, afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, à [7] pulsibus iudicium petere oportet. namque musculi minus, cingens verò membrana magis & tendit, & indurat arteriam. Vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet huiusmodi durities. At effusa in spacium sanies in asperas pulmonis arterias transumitur, deinde tussiendo excreatur; qualis sit, qui inflammationem fecit humor, declarans, an videlicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus. Etenim, si bilis abundat, pallidum aut flauum: si atra bilis, nigrum: si pituita, [8] spumosum & candicans: si sanguis, rubrum sputum reijcitur.

CAP. II

INTER thoracis affectus, primum agit de frequentissimo pleuritidis. secundo. §. quod verò) reiicit Erasistrati responsa de expectoratione cõtenti in pectore. tertio. §. atque satius) apponit suam. quarto capite tertio inflammationem septi tradit. hic thorace quomodocumque affecto respirationem lædi ostendit.

1. *parti*) nempe respiratoriæ, de ea enim affectione agebat.

2. *& ijs*) compatiuntur enim partes non solùm vicinis, sed & longinquis, quibus cum connexionem habent.

3. *pleuritis*) cur sit morbus frequentissimus, variæ causæ afferũtur. sanguinis in corde & pulmone affluentia: vel à cerebro destillatio, sed satis est vniuersalis illa membranis ventres ambientibus communis, quod cùm sustineant ampla vasa, imbecillas vires habent: cor enim & iecur sanguine referta sunt: robustis tamen viribus ab inflammatione se tuentur: reliqua membra ob vasorum angustiam rarò; ambientes verò membranæ huic morbo obnoxiæ, propter copiam cum naturæ infirmitate sunt, minimè ventris inferioris propter frigiditatem & cruditatem sanguinis. aliquãdo magis cerebri meninges ob leuigantem calorem, non crebrò tamẽ propter difficilem sanguinis ascensum. creberrima est pleuritis ob calidi sanguinis in locis sanguificationis abundantiam. Quod verò ad differentias eius attinet, nonnihil est inter Galenum & Auicennam discriminis: cùm enim Auicenna in exquisitam separet & notam, primam concedit ex inflammata nasci pleura, videlicet internis intercostalibus, vel septo: videlicet intersepientibus membranis: notham vbi intercostales sed externi inflammatione correpti sunt, vel suprapositi pectori musculi, vel cutis ipsa. Artificiosius Galenus de inflammato septo paulo post aget, quasi nomine pleuritidis non intelligatur, similiter & intersepiẽtium inflammationem sui generis morbum facit, non pleuritim. ipsam verò pleuritim separat in exquisitam, non exquisitam, notham: vt sit exquisita, in qua inflãmatio ipsam occupat primariò partem, vnde nomen obtinuit, pleuram. non exquisita, vbi intercostales internos: fieri enim non potest quin ex pleura internis illis intercostalibus communicet, & è contrariò: verùm ex

Pleuritidis differentiæ.

eo quod affectio primariò pleuram infestat, aut secundariò, exquisitæ habet aut nõ exquisitæ pleuritidis appellationem: notha verò est, vbi reliqui pectoris musculi patiuntur.

4. *proinde*] nam si per consensum intercostalium inflammata est pleura, non communicat doloris affectum extremis suis partibus, iugulo & præcordiis. id enim inter alia separabat affectũ, proprium à consentiente, quod proprius communicat omnibus ortis vel coniunctis.

3. Lib. 2. vi.
2. Cris. 10.
Supr. lib. 2. 3.
2. Acut. 10.

5. *dolor*] punctorius, quoniam pars neruea est, pariter & extensiuus quia membranea. nam quod libro Acutorum secundo grauare adiunxit, non significauit in membrana ipsa grauantem esse, sed communicari carni & brachio, caro autem præ plenitudine grauata dolet. Adde quod ibi grauitatis indicio copiam consistentis humoris venabatur Hippocrates: nisi enim copia humoris significaretur, simplex calor, non magis phlebotomiam requirit, quàm purgationem. cur verò doleant pleuritici pro humoris continentis varietate, vel iugulum magis, vel præcordia, libro secũdo ostensum est. Ex qua causa libro De constitutione artis conficit, paruam esse pleuritim, quæ neutri termino communicat dolorem, magnam quæ vtrique. De doloris verò augmento, ferè omni interno tumori commune est, ingrauescere dolorem ex accubitu supra sanum latus, quoniam magis grauat pẽdens inflammatio. quid verò voluerit libro De constitutione artis, non est perceptu facile: ita enim legitur (si laborat internum pleuræ latus, magis dolet supra oppositum: si externum, è conuerso: si vtraque pars pleuræ, vtroque situ dolet: ferè autem, ait, interna pleuræ pars inflammatur, ideò ferè supra sanum magis dolent.) putant autem quidam per internam pleuram intelligi costarum periostium, non tamen sunt recipiendi. neque enim vnquam Galenus pleuram ex duabus constituit membranis. nec periostios est succingens, cùm singula ossa induat, non thoracem operiat: nec multis vasis constet, vt facilè inflammetur, sitque tenuissima: nec per internam partem (ita enim habet Galenus μέρος) pleuræ, intersepiens accipi potest, licet quandoque ita locutum reperiamus. nam internum latus crebrius externo pati ait, cùm intersepientes inflammentur multò quàm pleura rariùs: quare in pleura simplici licet, ob crassitiem præsertim ad extrema, consideramus internam & extimam superficiem inflammatam: de quibus pronunciauit libro De constitutione Galenus, quamuis enim internæ inflammationes decumbentem supra sanum magis infestent plurima ex parte, in pleuritide quoniam externa pleuræ superficies inflammata costis occurrit, meritò explicauit Galenus, accidere in ea specie, (quæ tamen opposita ratior est) vt ex decubitu supra dolentem locum magis offendantur laborantes. cur verò fere inflammationes internæ exacerbentur, ex opposito decubitu, Galenus meritò refert ad pendentem inflammationem. fortè verò nec illa Aureliani inutilis ratio est. quoniam (inquit) cubatio supra sanum humorem exprimit in ægram partem & auget: supra ægram detrudendo ab ægra minuit. In qua verò pleuritide dolor vehementior sit, Galenus hic in internis intercostalibus ait maiorem esse multo quàm in externis, Rasius etiam quàm in pleura ipsa concessit esse maiorem; estque admodum verisimile, quia vtrinque musculi illi à costis premuntur. & quia crassiores magis tument per morbum, patiunturque pulsantem dolorem, à quo immunem esse pleuram, vt quę arteriis careat, supra scripsit Galenus.

Cap 8.
Pleuritis quẽ situm exigat.
Cap. 18.
Acut. 1.
Cap. pleur.
Lib. 2. 4.

1. Cris. 18.
1. 4. Tract. 4. 23.

6. *vehemens*] Anaxion enim quandoque non febricitans, & multi pleuriticorum tertiana febre affecti notha pleuritide decubuerunt. Nec obstat quod febres ex membranarum inflammatione non decet esse magnas, propterea quòd pendent (quod inquit Auicenna) ab exiguo humore. nam licet membranarum tenuitas humoris copiam non admittat, recipit tamen biliosum & tenuem, cui soli peruię sunt. vnde fit vt phreneticorum & pleureticorum febres validæ sint; pleuretici verò vltra hanc etiam causam habent ex musculorum crassitie, qui pleuræ connexi magnam excipiunt inflammationem.

Inflammatio omnis an pulsum induret.
4. Caus. pul. 6.
2. Præsa. pul.
1. 3. 8.
Cap. 8.
Cap. 9.
Cap. 12.
Cap. 10.

7. *pulsibus*] Num inflammatio omnis pulsum induret, ambigui sunt apud Galenum loci. quorum vna est sententia, tumorum pulsum mutari & iuxta membri affecti naturam, & ex humore affluente ex membro; dura omnia maximè membranosa pulsum tendunt & indurant; mollia laxãt, & mollem efficiunt. communicatur verò qualitas inducta arteriæ partis laborantis reliquis corporis arteriis, vbi tumor momentaneus est, propterea quòd arteriæ omnes externa quadam membrana teguntur ab vna earum quæ ventrem spiritalem aut naturalem obuoluunt exorta, id est, à pleura supernæ, à peritoneo infernę omnes: cumque arteriæ tunica vel emolliatur vel tendatur, progrediens affectio ad pleuram vel peritoneum, ab eo ceu fonte reliquis corporis arteriis distribuitur. Ratione verò affluentis ad partem humoris ita variat, vt aqua magis, pituita minus emolliant pulsum; verum scyrrhus magis, inflammatio minus indurant. Ex qua vna sententia colligit libro De causis pulsuum etiam inflammationem non solum scyrrhum indurare pulsum; non in duro tantum membro, sed & in molli: cum ea tamen cõditione quod libro De præsagitione pulsuum adiunxit, modò membri mollicies plurima non sit, & humoris natura valdè humida. Inflammatio enim sanguinea in mollissimo membro nunquam indurabit. Si tamẽ iungatur scyrrhus plurimum indurãs tumor cum natura membri mollissima, vt hydrops ex iecoris scyrrho, credit Galenus repręsentari tactui simul tensionem ex humore cum mollitie membri libro De præsagitione pulsuum quarto. Quod ergo scribitur libro quarto De præsagitione pulsuum, per thoracis inflammationem pulsum durum non constitui, causam habet molliciem musculorum qui pectus ambiunt. quod quarto de caus. puls. pulmoniæ pulsum ait esse mollem, explicat paulo post, si fluxio fuerit biliosa, indurari. quod enim pulmo etiam à bile inflãmetur, eodẽ libro quarto De pręsagitione puls. & paulo antè dictum est. quod item legitur lib. Crisium secundo, pleuretici pulsum, qua parte durus est, non significare

cate affectionem adesse inflammatoriam, sed naturam partis, quæ patitur membranosam esse & duram; significat per inflammationem musculorum thoracis nō indurescere, sed inflammata pleura. subdit enim in notha pulsum tensionem & omnino duritiem non habere, vbi externi laborant musculi. nam interni intercostales quia pleuram in consensum trahunt, pulsum reddunt minus quàm in exquisita pleuritide durum, & tamen durum. Quod ergo attinet ad partium thoracis inflammationes, multa durities visitur inflammato septo, minor in pleura, adhuc minor ex contiguis intercostalibus, in externis verò nulla. Est verò etiam communis omni inflammationi non solum durities, sed & in vno ictu inæqualitas partium arteriæ: nam & vis arteriarum grauatur ab humorum mole, & instrumenta inæqualiter obstruuntur; quare partes non ex æquo omnes eleuantur, sed speciem tangenti referunt serrantis, vbi durum inæqualiter tactum ferit. estque ea species pulsationis eo apertior quo pars laborans durior est, & obstructio cum vitium grauitate maior: quare plurima est & manifestissima inflammato septo, deinde pleura; nam in thoracis inflammationibus quandoque nihil referre inæqualitatis pulsum scribit author. Num verò pleuretici pulsus magnus sit, etiam meritò ambigas; etenim secundo crisium scribitur magnus: quarto de caus. puls. non valdè magnus. infrà paruus. Explicante autem Galeno libro De pulsuum caus. febris gratia magnus expectandus erat, obstat durities, iuxta cuius varietatem magnitudo etiam variè minuitur, vt euadat nonnunquam paulo maior modico, aliquando paruus. præterquam quod leues controuersiæ condonandæ authoribus sunt.

4. Caus. pul. 8. — 4. Præsa. Puls. 2. — Cap. 10. — Cap. 7. — Infra lib. 5. 3. — 4. Caus. Puls. 4. — 5. Simp. 9.

8. *spumosum*] cùm hic spumosum pituitæ tribuat: sintque beneficæ statim post sanguineas pituitosæ collectiones, libro præsagiorum secundo, non conuenit quod eodem libro spumans sputum perniciosum esse pronunciat. Sed cùm sint spumæ causæ duæ; flatus permixtus, & calor eximius; vbi spumantis deiectionis, vrinæ, sputi causa est exurens calor, perniciosum est; vbi flatus ex turbatione permixtio, non perniciosum. Separantur verò duplices spumæ vehementia mixtionis, ex calore immodico minuta est, & diu durat spuma; ideo valde spumosa talia excrementa summopere damnant Hippocrates & Galenus. ita enim legēdum est, reclamantibus licet nonnullis, valde & viride & spumans deleterium: vt verò tandem pleuritidis indicia claudantur, non temerè audiendum est quod Aretæus monuit, fieri nonnunquam vt coëant dictæ notæ, nec tamen homo pleureticus sit, quoniam non ab vna sed à pluribus occasionibus contractæ sunt. Si enim quispiam ex frigore latus doleat, & præ dolore febricitet, simul verò ex destillatione tussiat, imponet multis quasi sit, qui non est pleureticus.

Com. 46. — Com. 47. — Spuma num praua.

QVOD verò tussiendo ex thoracis spacio aliquid interdum expuatur, facilè intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus ad intima pectoris vlcus penetrare contingit, siue id ob vulnus non conglutinatum eueniat, siue ob magnum abscessum vtrinque eruptum, vel [1] perinde difflictum, ac si externas duntaxat partes afficeret, facta deinde sectione inuenitur cingens costas membrana erosa, aut costa ob sphacelum (id est, cariem) excisa, aut eo quòd medici cingentem membranam, vtpote erosam putrescentémque, seruare illæsam non potuerunt. In omnibus iam propositis dispositionibus, si aqua mulsa in thoracis spatium infundatur, mox tussiendo expuitur, & laborans ipse aquam mulsam esse ex sapore deprehendit. Quod pacto autem hoc fieri possit, atque per quos meatus ipsa in asperam arteriam ingrediatur, perpendere debet is, qui errorem illum, in quem multi in causa inuestigatione inciderunt, effugere voluerit: ij namque ex thoracis spacio in pulmonem quippiam recipi, impossibile esse iam sibi persuaserunt: fortasse ita se sentire simulantes, ne videantur de re quapiam dubitare. Cæterùm credere oportet huiusmodi fieri transumptionem quippe per vulnera haud obscurè apparet: Deinde, quo facto ea fieri possit, inuestigare: vt, cùm inuenerimus, animo simus quietiori. sed, inter quærendum quandiu nihil nos inuenisse putauerimus, ruditatem potiùs nostram accusare, quàm veritatem ipsam negare debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruentis vulneribus, in sputo notas quasdam fluentis ex vulnere cruoris ad spacium quod inter pulmonem est & thoracem: præterea suppurati, in hoc ipso spacio pus continere & ipsum expuere haud obscurè videntur. atqui rationi consentaneum est, vt eodem modo tum cruor, tum pus ex thorace expuatur: quorum viam inquirens Erasistratus incredibilia quadam scripsit in eo libro, cui titulus De sanguinis eductione est, sub hac verborum serie: via autem, per quam incedunt ea, quæ ab iis sedibus reijciuntur, huiusmodi est: [2] Ab ea arteria, quæ spinæ adiacet, vasa quædam ad vtrunque latus tam dextrum, quàm sinistrum similiter procedunt: deinde in loca vicina, multiplici diuisione dispersa tandem adeò euadunt exigua, vt sensum lateant. cùm itaque sanguis in huiusmodi arterias inciderit, nonnunquam per concauam arteriam ad loca, quæ circa pulmonem sunt; atque ad eos nexus, per quos pulmo apud spinam arteriæ coniungitur, ascendit. quippe ea, quæ huc inciderint, hac via ad pulmonem ascendere solent. Verum, quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictum est. In his verbis manifestè declarauit Erasistratus eas arterias, quæ à magna arteria ad singula intercostalia loca procedunt, per ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt, sanguinem suscipere, ipsúmque ad magnam arteriam, quæ à corde orta per spinam extenditur, referre; atque ab ipsa rursus ad ea loca, quæ circa pulmonem sunt, transitum fieri. Sed neque modum, quo huiusmodi transitus fiat neq; viam explicauit. verùm deinceps scripsit, Atq; per eos nexus, per quos pulmo arteria circa spinam adhæret, fit enim (inquit) hac quoque via, eorū quæ inciderunt, in pulmonem ascensus. At, quomodo, & per quæ [1] cōceptacula id fieri possit, non ostēdit. Proinde manet adhuc eadē quæstio, nihil planè ad ipsam dissoluendā afferēte Erasistrato: quāuis, vt in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipso, de sanguinis eductione, perspicuam pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitiosum, quispiam huiusmodi sermonem reputauerit, vtpote qui ipsi quoque Erasistrato fuerit suspectus. Apparet itaque ex industria eum

voluisse obscuris vti sermonibus, vt aliquid dixisse videretur, cùm nihil diceret. Atque hoc in loco, quæstionis enarrationem dereliquit. Nam, quomodo sanguis ex lateribus quidem ad magnam arteriam perueniat, manifestè declarat. At, quomodo rursus ab hac ad eas sedes, quæ circa pulmonem sunt, vt ipse dicebat, ascendat, haudquaquam exposuit. Constat autem & ex eo, quod dixit, loca, quæ circa pulmonem sunt, cùm dicere pulmonem potuisset, eum haud inuitum sermonis obscuritatem affectasse, id quod postea declarauit, dicens: Ex pulmone autem quomodò ad deductionem ascendat, iam antea dictum est. perinde enim ac si in pulmonem ex magna arteria sanguis iam delatus sit, quomodo inde reijciatur, velle nos admonere videtur. Quod verò de expuitione, quæ ex pulmone fit, iam anteà dictum sit, non ignoramus, ac perspicuam fuisse narrationem testificamur. verùm optaremus, vt de ea, quæ ex magna arteria in pulmonem fit, transumptione dixisset: quemadmodum cùm inquit; Per eos quoque nexus, per quos pulmo arteriæ apud spinam coniungitur, fieri circa pulmonem sanguinis reiectionem. Ne hic quidem, quos nexus dicat, declarauit. Etenim si vel per membranas vel per fibrosa quædam corpora fiant, ad sanguinis in magna arteria contenti in pulmones delationem nihil conferunt: quippe [4] necesse est ex arteria oriri vasa quædam, per quæ sanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmoni substratam fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad asperam arteriam transire videntur. Atqui ipsa quoque ex magna arteria, anteaquam ad spinam perueniat, initium sumit. Itaque duplici quadam ratione Erasistrato ab hac arteria auxilium suppeditare conantur sectæ ipsius professores: in præsentia quidem ad sanguinis ex thorace eductionem, alibi verò ad inflammationis in pulmone generationem: Nam & hanc obijciunt eis, qui aliter sentiunt, vt pote quàm ita, vt Erasistratus docuit, fieri sit impossibile. Namque vbi docet, quomodo fiat inflammatio, putat incidentem in arterias sanguinem spiritui, qui à corde defertur, obuium fieri, atque sic ad extremas arteriarum partes repelli. Nisi vbi vulnerata aliquando quadam arteria, vacuato ex ipsis per vulnus spiritu, ex ea, quæ ad vacuatum spiritum fit, sequela, sanguinem suscipiunt. Hac itaque ratione non posse fieri inflammationem in pulmonis arterijs dicunt: quippe si aliquando sanguis in eas inciderit, nulli ipsum spiritus obuiare, quod in solas pulmonis arterias, nullum à corde ferri spiritum Erasistratus contendat; quamuis reliquas arterias omnes à corde spiritum suscipere fateatur: verùm è contrario, ipsas cordi spiritum suppeditare, quem per inspirationem ab asperis lanes arteriæ suscipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ à maiori arteria spinæ incumbente in pulmonem fertur, inflammationem in extremis partibus sustinere, atque vt sanguis ex thorace reijciatur, efficere dicunt Erasistrati sectatores. Sed inflammationis rationem hoc in loco tractare non proposuimus. [5] Cæterùm quod ex magna arteria in pulmonem sanguinis transumptionem fieri Erasistrati sectatores dicunt, à veritate demittere videtur. In primis enim sanguinem ex intercostalibus locis in magnam arteriam transferri impossibile est, quippe à spiritu, qui à corde per magnam arteriam ad hæc loca transmittitur, repulsus, illico reuertetur. Si concesserimus autem hoc ita fieri, ac demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamentis sermo euadet. etenim spiritum, seruantem incursionis impetum, à corde in hanc arteriam expressum, in totum deferri corpus per ortas ab ipsa arterias autumat, ita vt ex vna arteriæ compressione, spiritus delatio ad extremas vsque pedum partes perueniat: à delationis celeritate vehementissimos ventos superari putans. Quod verò tanta vehementia sanguinem in magna arteria contentum, ad quamlibet corporis partem non statim impellat, impossibile est. Neque vlla ratione dici potest ipsum in vnam arteriam, quæ in pulmonem fertur, compelli: ita enim is impetus mentis sit particeps, atque intelligat, qua via quàm facillimè vacuari possit. Idipsum verò rursus pugnare videtur cum præsenti sermone, qui sanguinem quàm celerrimè vacuari per asperam arteriam concedit. nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus; vt incidens in eas sanguis, tam celeriter vacuetur, fieri non potest, vt impactus inflammationem excitet: eo quòd impingi, & excidere, inter se sint contraria. [6] Id verò multo maiori admiratione dignum est, quod cùm Erasistratus quàm diligentissimè deinceps de puris vacuatione conscribat, siue id in pleureticis, siue in suppuratis contingatur, ipse pugnam hanc, qua videlicet sermones eius tum nobis, tum reliquis hominibus omnibus inter se certare videntur, non intellexerit. Ea facile deprehendetur, si sermonem eius, qui ad verbum sic se habet, hic subscripserimus: Atq; in his ipsis affectibus, multi interdum puris excretio fit: causa venarum natura est, quam sic perpendere oportet. Magna quædam vena ex corde nascitur, adiacens spinæ ac in eo loco, vbi à vertebris septum transuersum nascitur, finem accipit. Ab hoc verò venæ quæ ad latera extensæ sunt, atque arterijs adiacent, oriri videntur. Igitur cùm vel vlcus, vel abscessus in his locis euenit, multum puris congregans, id quidē haud facilè ad spacium, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, quod succingens latera membrana, neruosa est, & fortis, ac diuidi contumax: proinde coërcetur ad vasa, membrana intrinsecus subiecta. Cùm itaque tenuis magis, ac imbecillior vena sit, quàm arteria, hæc vasa prius diuiduntur, quàm ipsa arteria: atque per has diuisiones pus effunditur in venas: per ulteriores verò sedes pus deijci non potest, quia ad eas venarum natura non peruenit, sed finem sortiuntur, vt dictum est, circa septi transuersi ortum. Cùm semper autem continua sedes repleantur, vt per superiores meatus exitum capiat, necesse est. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandū efficit, ac, quomodo, tum spiritum, tum humores & attrahit, & expellit. Quippe eodem modo pus à lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quomodo demum à pulmone reijciatur, antea dictum est. In hoc sermone, quod pus in venas transumptum non possit ad loca septo transuerso inferiora peruenire, rectè ab Erasistrato dictum est, vt pote vena, quæ octo inferioribus thoracis costis alimentū præbet, (non enim omnes alere potest) ad septum transuersum perueniente. Neque enim in præsentia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exudat. at quomodo huiusmodi pus expuatur, nentiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam. Neque enim quēadmodū arteriā quandam à magna deductā in pulmonē ferri affirmant, ita de vena dixerunt.

riut. Etenim,[7] *arteria, tametsi non manifestè in viscus ipsum ramum distribuitur, ei tamen substerni, atque ad asperam vsque arteriam ramusculos emittere videtur. verùm à magna vena, quæ spinæ incumbit, venam aliquam in pulmonem transire neque nos vnquam vidimus, neque dissectorum quisquam scripsit: ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est. quippe inter omnes conuenit, quod à dextro cordis ventriculo per vnum duntaxat vas pulmo sanguinem recipit. oportet igitur pus, quod à costis in eam fertur venam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor, deinde ad venam, quæ ab hoc orta in pulmonem transit: postea ex hac in asperas arterias, quæ per ipsum dispersæ sunt, transumi: postremò tussi indigere, quæ scilicet ipsum vsque ad os efferre possit. Quo autem pacto puris sanguini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguum quippiam, ac vulgare, & quod ad vniuersam ipsius rationem firmandam parum conducat, prætereas dicere neglexit. neque defendi etiam potest, quod sanguis in vena, quæ circa spinam est, contentus ad cor ipsum referatur. nam è contrario, vena hæc à dextra cordis auricula initium sumens, sanguinem secum defert, qui omnibus thoracis partibus, quæ circa octo costas consistant, alimentum præbeat. Etenim superiores quatuor non ab his, sed à vena ad iugulum ascendente, quæ à medio loco inter cor & clauiculas exoritur, nutrimentum suscipiunt. præterea & hoc quoque non minus absurdum ad Erasistrati verba sequitur: Nam pus, quod à supernis quatuor thoracis costis in concauam venam refertur, maximè quidem ad eas venas ducetur, quæ ad ceruicem & scapulas, & caput, & manus, imò potius ad vniuersas animalis partes perueniunt. Hæc sunt ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi videntur. Accedit ad hæc, quod causam in hac perpensione penitus non attigit: dicens enim non facile pus effunditur in spatium, quod inter costas est & pulmonem, quia succingens costas membrana neruosa sit, & fortis, atque diuidi contumax, pus aliquando in hoc spacium effundi posse non negauit. Quippe qui verbis suis, non facilè, addiderit. Oportebat enim huiusce rei, quæ non facile quidem fit, sed aliquando tamen fit causam reddere: deinde viam ostendere, qua supputati pus expuere possint. vt enim ex iis non paucos perire, ita & alios complures seruari vidimus: quorum si quis per singulos dies reiecti puris quantitatem collegerit, interdum sex aut octo*[8] *heminas, interdum decem, atque interdum plures totam summam æquare inueniet. Cæterum id, quod quàm creberrimè dicere consueui, nunc quoque dicam, quod multi medici, verum, quæ manifeste videntur, causam reddere nequeuntes, eas esse omnino negant. Quanquam (vt dixi) omnes, quotquot in thorace vulnerati sunt, iniectam per vulnus aquam mulsam, illico per*[9] *tussim expuere solent.*[10] *Nonnulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quædam expuunt, nisi rectè, ac exquisitè vniuersus sanguis per vulnus (quatiendo videlicet hominem, qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At*[11] *verò membrana costas succingens, & valida est, & neruosa, ac diuidi contumax. Sin autem voles, adde sermoni etiam membranam pulmonem ambientem, eandem enim illa naturam habentem: eòque liquores in vacua thoracis infusos hæc quidem non transmittit: illa non transumit. Itaque ad eundem modum dices cutem membranis esse multo fortiorem, atque crassiorem, ita vt in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quominus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere possit: hunc tamen in nonnullis videmus adeò copiosè effundi, vt tota etiam ligamenta irrigaret. Quod cùm ita fieri videamus, idem haud absurde per tenues quoque membranas fieri fatendum est.*

SVPRA dixerat Author solere se longius & crebrò eorum admonere, quæ à prioribus aut perperam dicta sunt, aut non exactè definita: licet alioqui non indigeant tam prolixa oratione. eius rei exemplum hoc in loco habetur: Explicat enim transumptionem in asperam arteriam eius quod in thorace continetur multis, propterea quòd à quibusdam sophisticè negabatur euentus, ab Erasistrato commoda via excogitata non erat.

1. *vel perinde*] cum crederet chirurgus abscessum non penetrare, eo rupto inuentus est ad inanitatem internam perforatus.

2. *ab ea arteria*] persuasus Erasistratus non posse fieri commigrationem à pleura ad pulmonem, cùm non cohæreant nisi per canales aliquos, quibus ambo nectantur: intuens prætereà asperam arteriam pulmonem non transire; confugit ad reliqua duo vasorum genera, modò causans commeatum per leues arterias, modò per venas.

3. *conceptacula*] συμφύσεις, id est, coalitus.

4. *quippe necesse*] affert solutionem Erasistratiorum; Agit verò aduersus Erasistratum de generatione inflammationis lib. 6. vso. & sæpe alibi: putabat enim turgentibus venis propter meatuum ad arterias amplificationem, incidere præter naturam ad arterias sanguinem. *Ad finem lib. quod non solus spiritus.*

5. *cæterùm quòd*] inuehitur in solutionem Erasistratiorum.

6. *id verò*] sumit disputandam seriem aliam Erasistrati, in qua de eadem re variam rationẽ comminiscitur; ad venas referens, non ad arterias transumptionem.

7. *etenim arteria*] licet autem obseruauerit diligenter Vesalius ramum ἀορτῆς pulmoni substratum, nullum tamen germen in pulmonem deriuat.

8. *heminas*] cum hemina contineat ferè ℥. 10. heminæ decem perficient quotidiani puris ℥. 100. nec valde distat quod Nicolus refert vidisse supputatam, quæ quotidie libras 8. puris expuebat; perseuerassèque in ea copia dies sex.

9. *tussi*] tussire animalia eo solùm tempore quo pulmo læditur. Galenus hoc in loco testis est. *6. Aph. 46.*
& paulo pòst negans tussim in notha pleuritide, eo quòd ichor inflammationis non migret ad pulmonem, nec dissentiunt Arabes. Cùm enim tussi solæ asperæ purgentur arteriæ, per quas aër meat, quæque in solo pulmone visuntur; ita à natura institutum est, vt ante pulmonis offensam nulla exeitetur tussis. Cùm enim sit corpus nostrum omni ex parte variis canalibus pertusum *10. 3. de plen. 3. Collect. 30. 5. Aph. 39. Tussis num pulmoni propria.*

magnam rationem habet natura conſeruandi vniuerſos apertos & materias liberè deducentes: intelligens ex eorum non aliter quàm in vrbibus, occluſione morbis omnibus originem præſtari. diuturni enim ex occluſis exiguis partium quarũdam meatibus vel perpetuò vel per temporum interualla ſuccedunt: acuti verò, dum ampliores illi venæ, arterię nerui obſtruuntur. vnde prohibita reſpiratione putredo, febreſque, & inflammationes oriuntur: tanto verò magis reſpiratoriis aſperæ arteriæ canalibus prouidit, quantò magis in eorum occluſione pręceps eſt repentinumque vitæ diſcrimen: diuina verò inuenta ſunt, quibus vaſa hęc ſingulariter muniuit. primum cõſtituens ea multa parte cartilaginoſa, nec enim tota poterat ob diſtentionis contractioniſque varietatem: ſciens cartilagines in ſe conniuere, & concidere non poſſe, vt attenuatoriæ obſtructioni non ſubeſſent: ſimiliter venis, arteriis, & membrorum poris, alterum ſubſidium ex innata comparauit doctrina, tuſſi donans animalia; eòque cõſenſu reſpiratorios muſculos pulmoni cõnectens, vt quamprimùm in pulmone vndecunq; noxa ſentiretur, contractis & pectoris & ſepti muſculis celerrimè multus aër & confertim per aſperam emiſſus expurgaret quicquid noxium obſtructutúmve in ea vaſa incideret: nam vt cartilaginoſa conſtitutio ne attenuatoriè obſtruerentur, in cauſa eſt; ita tuſſis ne coarctatoriæ. ita iuſtiſſimè Creator benigniſſimeque functionem, ſummopere vitę neceſſariam muniuit auxiliis, & intelligitur niſi pulmoni vitium incidat, in quo ſolo aſpera eſt, tuſſim nõ ſuccedere. Neque verò euertitur hoc placitum, ea ratione quòd tuſſis muſculis peragitur thoracis, membra verò ſuis commoditatibus ſingula non aliorum inuigilant (ait Galenus) nec eo quod in pectoris hemoptoiſi tuſſis maior, indicio eſſe videtur ſanguinem etiam ante pulmonem tuſſim ciere. Neque quod Pręſagiorum lib. ſecundo ſcribitur, comitari hepar inflammatum inanem tuſſim, propter compreſſum à tumente iecore ſeptum: quaſi ſepti noxa non ſolius pulmonis tuſſire cogat. nam vt naturalia membra ſibi ſolis operantur, ita animalia in quorum cenſu reſpiratoria continentur, in alienos ſæpius; ita manus, lingua, pedes pro totius arbitrio in vſus non ſuos mouentur, & pectoris muſculi ad arteriæ emundationem, tuſſim verò etiam vehementem, cur ſanguis ex pectore moueat, paulò antè traditum eſt; nunquam tamen antequam pulmonem contingat. Nam in inflammato iecore, quoniam compreſſum ſeptum pulmonem anguſtat, extuſſiunt laborantes, non ſecus quàm aſthmate oppreſſi.

Com. 3.

10. *nonnulli etiam*] lege (Sed & in ea curatione quæ agglutinatoria cruentaque appellatur, cum perfoſſis thoracem adhibetur, in primis.)

11. *at verò*) cùm oſtendiſſet manifeſtis exemplis tranſumptionem puris in pulmonem per membranam pulmonem tegentem, nunc rationes irriſoriè obtrudit, eius rei impoſſibilitatẽ oſtendentes.

ATQVE ſatius fuiſſet Eraſiſtratum non de hac re dubitare, ſed id potius abundanter intelligere, quomodò humor inter thoracem, & pulmonem contentus, in aſperas pulmonis arterias recipiatur, ad lanes verò arterias, atque ad venas peruenire non poſſit. nam & ipſo Eraſiſtrato authore, tria hæc vaſa ſimul extẽduntur. atque ſimul diuiſa, terminantur ſuo extremo quodlibet ore in adiacentem pulmonis membranã. Cùm ergo tria hæc ora inter ſe proxima ſint, cur in vnam duntaxat fiat tranſumptio, quærere debuit Eraſiſtratus. nam longè præſtantius erat ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quærere, quàm quod fiant, negare. Quanquam neque dubia neque inuentu difficilis mihi videtur eorum, quæ in thorace continentur, in pulmonem tranſumptio: quæ quidem in aſperæ arteriæ partibus extremis fieri poteſt; quippe quæ non adeò anguſta ſunt, vt lanium arteriarum atque venarum partes extremæ: & [1] quod magna ex parte aſperarum arteriarum eſſentia, cartilago eſt, quæ concidere atque concludi omnifariam non poteſt: quod etiam earum, quàm duorum vaſorum reliquorum, ora multo ſunt ampliora. cum igitur ipſorum circa pulmonem diuiſiones numero ſint æquales, rationi conſentaneum eſt aſperæ arteriæ veluti ramos, reliquorum duorum generum partes proportione ſuperare. Id verò manifeſtè apparet per viſceris ipſius diſſectionem, nã vicina quæque vaſa eãdem inter ſe ſeruãs in magnitudinis exceſſu proportionem, quam ab initio maxima eorum partes habere conſpiciuntur. Hæc ſunt, quæ dicere debuit Eraſiſtratus: [2] ac deinceps, vtrum inſpirationis, an expirationis, an quietis tempore pus ex thoracis ſpatio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde, cùm id neque per inſpirationem, neque per quietem, fieri docuiſſet, oſtendere ipſum expirationis tempore recipi. id quod facillimum erat demonſtrare ei, cui prius perſuaſum eſſet, reſpirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullam propriam habente motionem: quippe qui per conſequentiam dilatato thorace pariter attollitur: eo verò conſtricto ipſe, ſpongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in ſeſe reſidere ſolet. etenim hoc pacto per magna vulnera, fibra ipſius per vulnus procedere videtur. Verùm citra vulnus, thorax vehementer conſtrictus humorem, qui in eo ſpatio, quod inter ipſum & pulmonem eſt, continetur, in aſperas ipſius arterias cõprimendo cogit. Nec credas, velim, huic orationi, vehementer, fruſtra fuiſſe inſertum. Niſi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimat, humor in aſperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo robuſtior fieret expreſſio, tuſſi vocata, donauit animalia, quæ cùm naturale ſit accidens, ſternutamentum & ſingultum, & nauſeam ſimilitudine quadam imitatur. de quibus in libris De cauſis accidentium ſatis dictum eſt. Verùm quia [3] viribus opus eſt, quibus huiuſmodi accidens naturale excitetur, contingit crebèrrimè per ſuppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iã antea redditis viribus; quod à validiſſima thoracis conſtrictione, eadémque celerrima tuſſis excitatur. At qui vires imbecilla, neque validè neque celeriter agere poſſunt. Ergo de [4] expulſione, quæ ex ſpatio thoracis procedit, ſatis fuerit hæc dixiſſe: redeamus igitur rurſus ad eum, quem ab initio propoſuimus, ſermonem. Sanè, quæ in ſuccingente coſtas membrana, ac muſculis illi continuis ſiunt inflãmationes, morbũ, quẽ lateralẽ vocãt, efficere ſolẽt. huius accidẽtia inſeparabilia ſunt febris acuta: dolor

perinde

perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur spiratio frequens & exigua : pulsus paruus, arteriam & duram, & quodã modo tensam indicans: tussis maxima ex parte, cum sputis coloratis, nonnunquam verò sine his. has [5] incoctas pleuritides nominant, quæ vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spatio finiuntur : ac dolor plerunque vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenire videtur. Sunt præterea alij laterũ cum febre dolores, per quos spirationem frequentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum, vt in ea re nihil à pleuritide sine sputo constante, differre videatur. verùm hi facile ab illis discerni possunt. In his enim nulla omnino tussis est: illi verò, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestantur: deinde, quod neque tensionem, neque duritiem vllam refert pulsus: postremò quod non æque acuta febri laborãt, nec adeo difficulter spirant. [6] Sunt etiam nonnulli, qui presso extrinsecus inflammato loco, dolere sese fatentur. atque ij per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: at concocta inflammatione, nisi pus priùs discutiatur, ad cutem vsque attollitur, atque inciditur.

TANDEM sententiam suam tradit Galenus reiectis tribus de proposita difficultate scrupulis.

1. *& quod*] subdit rationes duas, cur sint latiora ora asperæ arteriæ duobus reliquis vasis.

2. *ac deinceps*] iungit tertiam.

3. *quia viribus*] dignissimum perscrutatione est, sit ne ea fides tribuenda coctioni, quam Galenus præstare solet: pollicetur enim (inquit) securitatem vitæ, sanationis celeritatem, & immunitatem à recidiuando. [1. Epid. Sect. 2. 44] Si enim quæ relinquuntur incocta, recidiuas faciunt in morbis, vbi vniuersus humor coctus est, nullus relinquitur recidiuæ locus. [2. Præsa. 26.] [2. Aph. 13.] cùm ergo illic tantum tribuat coctionis indicijs, hic cocto licet pure nonnunquam mortem sequi doceat, coctionis signa vera continuáque citò indicant sperandam esse plenam humoris coctionem ad statum. [Coctio an certum salutis signum.] vera inquam, quoniam non rarò deluduntur medici, opinantes verum coctionis indicium ex crudo humore in vrina subsidente, quasi verum sit sedimentum; [Propositio prima.] quos contra docuit Auicenna non esse fidendum coctioni contenti antequam minora illa indicia caloris monstrentur & substantiæ: [2.1. De vrin.] gradatus est enim vincentis naturæ non repentinus progressus. Nec verò coctio vbi vis ex sola petenda vrina est, sed ex eo, quod proximè a loco educitur affecto, in vasorum morbis ab vrina, thorace verò affecto ab sputo, sicut, ventre à deiectione petendum est verum coctionis indicium. Continuum verò esse oportet vt fidum sit restantibus & Hippocrate & Galeno præsagiorum secundo: [1. Cris. 5.] fit enim nonnunquã, cùm non ex toto humor à natura euincitur, vt mane appareat, vesperi delitescat coctio, [Com. 26.] ea intercalatio nec breuitatem, nec certam indicat sanitatem. [1. Cret. in fin.] Quapropter cùm Galenum audimus ex primæ diei coctione præsagientem morbi terminũ, [3. Cris. 4.] in hunc sensum interpretandus est; si in simplici affectu (nam & id quandoque explicat) manè pariter & vesperi vna est nec intermittens coctio: sin affectio duplex est compositáque, vt in duplici tertiana, ex vnius diei euentu de vno pronunciandum est; ex eo verò quod incipiente alterâ affectione apparet, de alterâ iudicium ferendum est. quod verò additur certò sperandum esse plenam, [6. Aph. 58.] id est, in toto humore integram (quemadmodum cœperat) coctionem, [1. Epid. Sect. 2. 84.] necessitate medica recipiendum est. quæ (monstrante Galeno) euẽtum significat frequentissimum, quíque rarò fallat, non perpetuum & omnino constantem. nam cratistonactæ & pictoris ancillæ suppurarunt parotides, nec tamen euaserunt, curante Hippocrate; quod infrequens esse & memoria tenendum. Galenus monet; posse fieri quapiam in parte priuatim coctionem, toto morbo incocto. Nos verò verba ipsa Galeni mirantis expendere oportet, ne (quod vulgus credit medicorum) tantillum coctioni tribuamus, vt putemus crebro euenire in ea, propter latentes materias deceptionem. Si enim rarissimum est & memoria dignum parotidas suppurari, crudo adhuc aut putrente vasorum humore, cur credetur frequens, continua & vera ex parte humoris intra vasa coctio, reliquo eorundem vasorum humore perniciose affecto? consensus enim partium mutuus, & omnium intro extráque commeatus prohibet, ne talia crebrò eueniant. Decipit verò medicos parum coctioni fidei tribuentes, vel quòd falsam pro vera accipiant, vel quòd non intuentes vesperi vrinam intermittentem, putant esse continuam coctionem. Alterum huius dispositionis pronunciatum: [Propositio secunda.] non semper satis est certæ saluti, etiam continua nec intercisa coctio. cùm enim in morbo materiali momentanea coctio citra excretionem sanare non sufficiat, vbi expulsio alterius generis est à coquente, fieri potest vt naturalis vis potuerit coquere, animalis non possit expellere: id quod cum Galeno Rasius testatur in pulmonia, pleuritide, & aliis pectoris morbis, qui [2. Præs. 67.] tussiendo cerebri opem desiderant. [Ras. 10. cont. 1.] Nam animalem facultatem, vt quæ perpetuo copiosóque spiritu indigeat, in morbis ampliùs duabus reliquis deiectum esse, & experientia & Galenus testis est. [2. Aphs. 29.] Nec in iis tantum quorum expulsio ab spiratione præstatur, sed & in reliquis internis inflammationibus (ait libro tertio De creticis) ob purgationis difficultatem. nam per vasa facilis expurgatio est: [Cap. 8.] ad cutem verò ab arte iuuatur; quorum vtroque cùm inflammationes internæ destituantur, fit vt cocta licet perimant; vt certa salus ex cõtinua coctione expectari debeat, certò prædici non debeat. nam & Auicenna testatur anginam suppuratam perimere nisi rumpatur: [3. 4. 20. ar.] quoniam verò in morbis pectoris auxiliares vires ab animali facultate sperantur ad pellendum, putauit Aphrodisæus Hippocratem contra præscriptum reliquorum morborum consuluisse, [2. Probl. 9.] vt apparente in pleuritide coctione victus augeatur: & declinante iam morbo pleureticum esu adstringente interiisse Galenus author est. [1. Acut. 27.] Tertium, si toto morbi ductu continua præcessit coctio, & ad plenam deuentum est, [3.] quod in solo statu accidit, adestque iam vacuatio cretica, nec animo concipi potest mortem ægrum oppetere. cùm enim excoctione plena totus humor sit edomitus; &

vacuatio præsens vim iodicet naturæ non domantem tantum, sed & depellentem noxia: nihil est quod timeri queat, non inquam metui potest, ne mors ingruat morbi eius causa, materialis intemperamenti, quem coctio cum vacuatione salubrem esse demonstrat: nam coniuncti alterius occasione,

Epid. 17.

cuius argumeotum coctio non est, periclitari potest; sic tabidus diutius viuet, & quod ad humores attinet, appareote cocto pure bene habet; ex aucto verò vlcere mors ingruit, sic pus vlcerati oculi sanitatem monstrat, ne vlceris causa pereat; cicatrix verò ab vlcere relidua sæpenumerò visum tollit. Si verò anticipat statum vacuatio, tantum à perfectione quãtum a morbi vigore abest. In hunc igitur modum coctio iugis magnam spem boni præbet, idque perpetuò; accedente verò vacuatione, certissimam. Superest, vtrum deterius sit, crudum esse humorem, an coctum, non expui tamen. potest etenim ad vtrunque mors sequi. Sed præstat coctum esse; partim quia longiorem moram requirit cum coctione expulsio, quàm pulsio sola: partim quia ex duobus ad sanitatem necessariis coctus humor partem habet, crudus neutrum.

Tard. lib. 5. 10.
Vomicarum gradus.

4. *expuitione*] exactè distribuitur per gradus quosdam maliciæ & probitatis, puris à rupta interna vomica excretio apud Aurelianum, tutissima est per vrinam. sequitur per sedem: natura enim hæc membra corporis excipiunt excrementa, minus ergo à pure offendẽtur: quoniam verò per vesicam non tam cõfertim vacuatur, minúsque ideo deliquij discrimen est, præfertur. tertium locum habet per vterum: neque enim quotidiana excrementa suscipit, sed per mẽsis interualla. Inter prauas supremus locus est cordis; minùs damnatur vbi ad asperam arteriam transumitur, nã & ea nonnunquam repente suffocat; minùs vbi ad pectoris inanitatem, incolumior ad naturalia inter viscera peritoneúmque, securissima ad cutem.

Sicci morbi & humidi varietas.
Lib. maras.
7. Ther.
1. Ment.
243.

5. *incoctas*) cùm pleuritim siccam valdè condemnat, cogimur explicare quid sicci & humidi appellatione intelligendum sit. Sanè morbum siccum duplici significato compellant medici; nonnunquam sicci intemperamenti excessum; in quem sensum marasmus & ventriculi ariditas sicci morbi dicuntur, vt & febrium hectica: nonnunquam omnis materialis morbus ex quocunque ortus temperamento per siccum distribuitur & humidum; vt sit humidus in quauis morbi specie is, in quo per proprios meatus proximósque pars aliqua materiæ destillat; siccus contrà. Igitur in thorace inflammato sicca affectio est, vbi nihil expuitur: in naturalium affectibus, vbi nec per sedem, nec per vesicam: in cerebro, vbi palatum cum naribus, nihil excrementi remittunt: in externis inflammationibus, si nihil resudat: in vasorum morbis (tales sunt febres) si cutis cum lingua aruerunt, nec sudore vllo madent. Vtilissimè igitur de morbis præsagit Galenus, siccum quemuis aut lætalem esse aut longum, humidum contrà; quem locum transcribens Auicenna, non est à suis rectè expositus, ita enim confirmat Thadæus, morbus siccus vel a bile fit, vel à melancholia, quorum humorum prior periculum insert, alter longitudinem. Sed ostensum est omnem morbum & à quouis humore posse esse & humidum & siccum, in eo significato quo Auicenna ex Galeno eo loco agebat. Nec verò quod addit Auicenna internotionem longitudinis à periculo, satis efficax esse videtur. diiudicat enim ex suscedine tarditatem propter frigoris significationem, ex torrido colore discrimẽ. Sed cùm siccitas de qua agitur tantum indicet cruditatem: (cruditas enim tam ex negata in totum vacuatione, quàm ex coctionis inopia intelligitur) cruditas autem non sit simpliciter mortis signum aut salutis, sed ex adiuncto virium aut robore aut infirmitate: non ex varietate humoris aut frigidi aut calidi præsagiendum est, sed ex virium statu. Ex qua authorum sententia intelligitur prauum esse in morbis ex humore ortis, nihil excerni, non sudare, sitire, & in pleuritide non expuere. Verùm hic Rasius & Auicenna monent propter difficultatem expectorationis, fieri nonnullas siccas pleuritides, non propter expultricis imbecillitatem & humoris rebellionem: quare nec prauo vllo præsagio; sed ob cootenti humoris paucitatem, quem natura in sensili perspiratu dissoluere sperat, cùm in reliquis morbis & in ipsa etiam pleuritide ferè damnetur siccitas. Quærunt verò vtra pleuritis frequentior sit, dextra ne an læua. cùmque referãt Rasius & Isacius ex Russo frequentiùs iofestari læuum, causa ex Nicolo est; maius robur renitentis dextri. Sed si roboris causa maioris, est innati caloris excessus: in sinistro autem pectore ob aortam & spiritum calor viget: robustiora sunt in thorace sinistra, contrà quàm in reliquo corpore. erit ergo illa crebri euentus in sinistro occasio, aorta calidissimo sanguine referta magis suum latus inflammans, quàm possit in dextro vena sine coniuge. Vtra sit periculosior, disceptant Aretæus & Rasius: Auicenna decernit, cùm calor innatus sinistri pectoris amplior sit, augeatúrque ad natiui proportionem extraneus; fit vt inflammatum sinistrum latus breuius, aut suppuret, aut putreat: eritque & periculosior inflammatio propter sinistri ventriculi cordis præstantiam: & acutior propter explicatam causam.

(Margin notes: 2. Aph. 12. — Ras. 4. cont. Aui. pleur. Cap. 4. — Cuius lateris deterior pleuritis. — 2. Hist. 15. 4. Part. 9.)

6. *sunt etiam*] diuisit veram pleuritidem io humidam & siccam, nunc separat à pleuritide vtraque & exquisita & non exquisita laterum cum febre dolores. vt in summa sint congeneres affectus, exquisita pleuritis ex inflammata primariò pleura cum duro pulsu: non exquisita ex internis intercostalibus cum coloratis sputis; pulsu verò minimè duro. lateris cum febre dolor aut notha pleuritis ex intercostalibus externis aut incumbentibus costis citra & tussim & sputa, in qua tamen multi putant eo copiosiorem conuenire phlebotomiam, quominus per os expurgatur; & sanè in pari copia defluxionis copiosior conuenit. Postrema, lateris dolor ex pituitoso humore aut flatu quem febri iungi nihil impossibile est, in quo periculosissimè mitti sanguinem monet cum Aëtio Trallianus.

Cap. de falsa pleur.

TERMI-

TERMINVM, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas (id est, mentem) appellauerunt: siue simpliciter de ipsis in animum veneris, siue (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affecto mens lædatur. A Platone autem diaphragma vocari incepit: qui sanè & ipse alios veteribus similiter phrenas appellauit. Putat autem hunc in animalibus vsum habere diaphragma, vt irascibilem animæ vim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iecore sedem habet, septo distinguat: postea medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt: Id quod in dorsali quoque medulla eos fecisse constat. Quippe huic quoque ob propriæ substantiæ nomen medulla est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupantur. Verùm, quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis & spinalis, atque lumbaris, cognomenta addiderant. Posteà ferè omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerũt. Sic in præsenti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma (id est, septum transuersum) nominare magis placuit.[1] Aristoteles autem hanc animalis particulam, succincturam appellat, nescius ipsam magnæ ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ spirationis sit instrumẽtum. Igitur non immeritò, cùm afficitur, spirationem lædit: vt suprà cùm de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprios eius affectus vnà cum his, qui per consensum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At verò nunc eos affectus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur, anteaquàm aliquis deliret, frequentem ac exiguum: infestante verò iam delirio, multa varietate inæqualem spiritum reddit; vt in libris De spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare[2] etiam solent nonnulli ob vitium, quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia. Sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, non multum distant à phrenitide. Quippe per cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare videtur. at phrenitidis[3] propria præcipuáque nota est, ne in declinatione quidem febrium, delirium quiescere. Neque enim per consensum duntaxat sub huiusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariáque affectione laborat: atque proinde paulatim accidere, quiescere verò neque subitò neque affatim solet, vt in aliis partibus, quarum nuper mentionem fecimus, ac anteaquàm inualescat, præcedunt ipsum accidentia non pauca. Eáque omnia[4] phrenitica indicia vocantur, quæ ab iis quoque, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere, siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatum, vt & clamẽt nonnulli, & exiliant, videre est. Interdum verò irrationalis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, cùm matellam petiuissent, meiere tamen neglexerint: Aut, cùm lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint. Interdum maiori cum tumultu, aut temeritate respondent, præsertim vbi aliquis anteà fuerit mansuetus. Atque ij omnes exiguo viuntur potu. spiratio ipsis rara est, & magna; pulsus minores magísque neruosos habent: nonnunquam occiput dolor infestat. Cùm verò iam proximè ad[5] phrenitidem accedunt, oculi eius vehementer euadunt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipsorum sanguine plenæ videntur, & sanguis stillat è naribus. Quo tempore nihil, quod exactè ad prudentiam pertinet, respondent, & floccos auellunt, & festucas carpunt, atque ardiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in aliis quibusdam febribus videre est, quæ per vigorem quidem grauissimè infestant: inclinationes verò habent mitiores. At hæc lingua quoque salebrosa est: nonnulli interdum audiendo falli videntur, ac interdum mæsti iacent, vix quicquam respondentes: atque dispositione dolorifica affecti, vel acriùs premente aliquo, eam haudquaquam sentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo[6] septo transuerso, cuius vitio excitatum delirium, parum à continuo distat, adeo, vt veteres putauerint hac parte inflammatione affecta homines phreneticos euadere. Atque ob eandem suspicionem. phrenas (id est, mentem) eam appellauerunt, tanquam φρονοῦντι, id est, sapienti parti conferas quippiam. verùm delirium, quod huiusmodi vitio accidit, à phrenitide distinguitur, & ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, atque spirationis specie. Quippe phreneticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis. Contrà, vbi à septo delirium oritur, inæqualis, vt modò exigua sit atque frequens, modò magna & angustiosa. Nam incipiente septi transuersi inflammatione, priusquam delirent laborantes, exiguum ac frequentem reddunt spiritum: contrà iis, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raráque spiratio. Atque, vt summatim dicam, veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullũ apparet, aut si apparuerit aliquod, id perexiguum est in his, quibus septum transuersum inflammatione laborare incipit: ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi transuersi ilico ab initio affecti proprium indicium est: id quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed cùm factus iam fuerit. Atque calor quoque circa caput & faciem vehementior est iis, qui ob cerebri vitium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniant, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni, (nempe, qui manifestè apparent, vt sunt tum alia accidentia, tum abscessus in ipso exortu) partim verò iam anteà dicti sunt.

DE affectu septi frequenti, hoc est, de eius inflammatione agit.

1. *Aristoteles*] tertio De partibus 10.

2. *delirare*] cùm ex affectibus ventriculi, pleuræ, pulmonis, sicut in causo deliria sequantur, separat illa Galénus à septi delirio.

3. *propria*] exigit hic locus vt disputetur; Num possit cerebrum inflammari, à quo humore frequentiùs, qua parte periculosiùs. De primo cũ negasset Serapio allata ratione, quod durissimum, vt ossa, quia extendi nequit, & mollissimum, quale cerebrum, quia defluentem humorem non retinet, inflammari vtraque nequeunt: Auicenna conueniens cum illo in euentus raritate, negat

Num cerebrum inflammetur.

perpetuum esse quod argumentans colligit;reiici enim potest ratio,quoniam non oportet extendi
& tumere quicquid inflammatur: partem enim erysipelate obsessam inflammatam dicimus, &
dentes inflammatos nonnunquam,in quorum neutro visus tumorem agnoscit.præterea si nec illo-
rum soliditas nec horum laxitas prohibet, quominus intra poros suscipiatur apponatúrque alitu-
A quo humore. rus humor;cur non similiter erit locus noxio inflammantique?à quo autem humore?constat mem-
branas sæpius à calido tenuíque,mollia & laxa à frigido denso pati; effluunt enim non retinentur
3. Aph.19. in eo tenues. nec tamen (quod quidam faciunt) nunquam à bile cerebrum pati affirmandum est:
quod enim Hippocrates dixit, morbi omnes in omnibus & temporibus & ætatibus fiunt, sed alij
6. Aph.33. magis aliis;sic omni membro eueniūt,sed aliis magis,aliis minus.membranas enim à frigido etiam
De cōst. art.18 humore inflammari author est Galenus.cerebrum verò à bile plerique omnes authores fatentur
separato capite de cerebri erysipelate agentes,Paulus,Auicenna,Azarauius,Haly,Aëtius. Quarto
Cap.8. verò De præsagitione pulsuum cerebrum & pulmonem dixit fortasse non admittere scyrrhum,
quoniam passio est duris corporibus familiaris;erysipelas non negauit,& licet ratio temperamenti
magis exigat membranas à frigido humore pati, vtpote proportionali: verumtamen cùm tumor
magis resipiat compositionem quàm temperamentum, fit vt ab eo humore oriatur crebriùs cui
magis aditus patet: quo fit vt membranæ à tenui magis calidóque cerebrum & pulmo à frigido
crasso lædantur: & pleuritides, biliosum morbum familiares fecerit hyemi Hippocrates, propter
3. Aph.23. recursum bilis intima petentis.Ergo cerebrum læthargo magis & pituitoso humori, quàm bilioso
Zoar lib.1. Tract.3 5. obnoxium est,membranæ eius contrà.Est autem nonnihil inter Zoar & Auicennam dissidij etiam
in membranis cerebri inflammatis,affirmante Zoar crebriorem occasionem præstáre pituitam bili
mixtam,Auicenna verò biliosum sanguinem.Sed non est operosum componere ambos: siquidem
Quæ periculosior. sanguis ferè accedit bili & pituitæ cerebrum obsidentibus. De discrimine, certum est crassam
membranam cum minore periculo pati, tenuis cum cerebro contendit potissimum exacti sensus
& doloris nomine. Sed cerebrum dignius est, conuoluitur vndique tenui membrana, recipitque
multo plus quàm membrana humoris:vertetur igitur in eo inflammato somnum omnium pericu-
lum.Quod verò ad nomina attinet,licet omnia illa inflammari possint,non obtinent omnia phre-
Phrenetidis finitio. nitidis appellationem.Sed est phrenitis,quæ Iuuenali phrenêsis dicitur(quæ est hæc tā crassa phre-
1. C aus. nêsis) inflammatio alterutrius membranæ cerebrum inuoluentis:quod si aliquando addit Galenus,
Puls.14. vel septi,obiter non separat inter phrenitim, & eam, quæ cùm simillima, sit vera tamen non est;
sicut quod aliquando tenui membranæ cerebri videtur addicere, interpretandum est, plurima ex
Cap. cit. parte eam in causa esse,non semper.habet enim(μάλιστα maximè ex inflammata tenui oritur)nun-
quam tamen citra bilem cerebrum vel vnam ex membranis inflammantem consistet.quidam enim
Cap. vlt. prauè Galenum interpretantes libro De caus.symptomatum secundo, ex immateriali calore nasci
aliquando confirmant,quæ verba Galenus de mania,non de phrenitide scripta reliquit.Nec leuio-
re errato Paulum explicant,apud quem phrenitis oritur ex inflammata alterutra membrana, siue
communicata etiam cerebro bile,siue solo calore.non enim sentit simplici calore phrenitim con-
stare, sed communicari nonnunquam in phrenetico immaterialem cerebro calorem, aliquando
etiam bilem.Illud verò sciendum est,quemadmodum paulo antè inflammata pleura necessariò in-
terni intercostales consentiunt,& affectionis participes sunt,& inflammatis internis intercostali-
bus pleura:non tamen idem consensus est externorum ad pleuram;non aliter in phrenitide inflam-
4. Præs. pul.8. matæ tenui membranæ communicat cerebrum, & è conuerso; non ita crassæ. Quapropter apud
Galenum & Trallianum definitur nonnunquam phrenitis, cerebri & membranæ inflammatio:
2. Caus. sympt. vlt. ita tamen explicante Paulo, vt transeat in cerebrum vel bilis ipsa, vel simplex caliditas; nomen
verò phrenitidis exquisitæ vt illic pleuritidis non indicat primariam cerebri, sed membranæ in-
flammationem.

4. *phrenetica*] Numerat signa separantia paraphrenitim à vera phrenitide:Primùm,in vera an-
tecedunt phrenetica indicia;vigiliæ,cephalalgiæ,acutæ febres, & paulatim sequitur delirium; in
falsa repente delirant ex Auicenna:ferè enim phrenetici quarto à febre die delirare incipiunt, ait
Cap. phrenit. Aëtius.Alterum,propria phrenitidis nota nec in febris inclinatione sapere. In quo signo memo-
Phrenetica signa. randum est,vt veri phrenetici nunquam ex toto sapiant,licet enim (quod Auicenna ait) modò in
eis alienatio excedat,modò abscindatur,id est, minuatur; momentaneo interuallo in totum men-
tis compotes non sunt. In falsa autem per inclinationem, ad se redeunt, quod frequens est: rarò
enim quidam talium inclināte febre desipiunt magis, aut caput dolēt;siue quoniam calor per mo-
ram vehementiùs impressit;siue quia refrigerato corpore, minus fuliginum exhauritur.verum per-
petuum est in paraphreneticis non esse perpetuam dementiam:cessat enim per interualla quod sæ-
pius est inclinationis,aliquando vigoris,nonnunquam,quod in synochis fit,eo tempore cessat,quo
1. Prorh.25. vaporum ad caput impetus non fertur. Tertium phrenitidis indicium vrina decolor, vniuersa bile
in caput migrante. Quartum & id laudatissimum experimento & Galeno,nunquam paraphrene-
tici ferocitatem habent in delirio. Quintum,pauci bibuli sunt, de quo suprà dictum est. Sextum
1. C au symp. 6. luminis auersio. Et quoniam ex inflammationis obstructione exiguus spiritus ad oculos defer-
2. 4. 33. tur: exiguus autem à lumine dissipatur, ideo expergefacti lucem auersamur, ideo laborantibus
oculis nigredo grata est:& quia in omni dolore lux calefaciens humores agitat, commoti autem
4. Acut. 48. maiore dolore excruciant. qua de causa febribus implacidis commendauit Hippocrates obscu-
6. Epid.27.31. rum conclaue. cæterum aliquando pro lumine tenebras auersantur, siue non diiudicantes noxia,

siue ab

ſiue ab imaginibus & viſis exterriti:porrò oculi ipſi vel immoti ſunt,vel immodicè palpitant,quorum alterum eſt factæ conuulſionis argumentum;alterum eius quæ adhuc fit.Septimum,membrorum repentinus nec rationalis motio, & quies. s.Peor 6. Itaque quidam caput frequenter commutant, alij frequenter oculos tergunt,aut dentes,aut nares:quidam continuò excreant,linguam exerũt & vndique verſant:ſilent pertinaciter,aut immodicè loquuntur:locutio eſt parum dearticulata ſubmiſſaque:labra mordent poculorum,& cochlearia (quod malo eſſe Aurelianus ait) manus potiſſimum nunquam non mouent,veſtes ſcindentes aut proprias aut alienas:ſtragula colligentes:feſtucas vellentes:molliter quiduis palpitantes,aut furioſe inſilientes:quarum & motionum & quietum cauſæ & vniuerſales ſunt & particulares, partim enim ex temerario iudicio talia committunt:partim quoniam vis ſentiendi offenſa eſt talibus, mouendi verò etiam validior perſtat: nam poſterius cerebrum motionum origo ferè in phrenetico inflammatum nõ eſt,propter frigiditatem & vaſorum exiguitatem. præterea immodicus calor ad motũ excitat: ſiccitas verò niſi eo accedat vt ligamenta occaleſcant,articulorum motiones promouere author eſt Galenus. Accedit morſus membranarum cerebri,quẽ vis conatur excutere;non modicè (quod ratio facit) ſed vltimo conatu exhauſtiſque ob diſcurſus inopiam viribus. Cur manus mobiliores habeant, ratio eſt, quòd ſint membrum deſtinatum crebertimis mutationibus,vt organum organorum dictæ ſint Galeno; & quod cerebro viciniſſimæ ſint. Iactandæ linguæ occaſionem forte præſtat immodica ariditas;quærit enim irrigari. Silentij cauſam referunt in linguæ impotentiam præ ſiccitate, aut vulnere; exertam enim non rarò mordent. Feſtucarum collectio ad fuligines refertur albugineum obſidentes,aut imaginationes clauſis oculis conceptas.

Motionum phreneticarum ratio.

3 Cau. ſymp. 3.

1. Vſu 2.

5. *phrenitim*] φρενιτίζειν, ad phreniticè delirãdum,vel ad phrenitidis confirmationem: nam priora illa initium phrenitidi præſtabant.

6. *ſepto*] ſeparat ſimillima deliria ſepti à vera phrenitide. cùm in phrenitide ſit reſpiratio magna,rara;in ſepto inflammato parua,denſa:accedente verò delirio,inæqualis ex vtraque reſpirationis oppoſitione permixta:ſecudò,cùm ab initio phreneticis adſint ſigna propria,qualia dicta ſunt, circa præcordiorum retractionem:inflammato ſepto,è contrario.

SECTIO TERTIA.

CAP. IIII.

EAM partem quæ inter fauces & os ventriculi media eſt,quam veteres æſophagon nominabant, qui poſt Ariſtotelis ſeculum ſcripſerunt, ſtomachon, nos gulam dicimus,appellare conſueuerunt. quamuis Ariſtoteles priſco ſemper vocabulo hanc animalis particulam nominauerit. Eius duplex eſt vſus: vnus, quod veluti via eſt eorum, quæ deuorantur, alter, quod circa[1] vtranque viam actionem quandam efficere videtur, tum deuorando ea quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum reijciendo ea quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim geminæ ſint eius partes, (quas diſſectores tunicas appellant)[2] altera ad cibi potũſque deglutitionem vtitur: altera ad eam quæ vomendo fit, expulſionem. proinde rationi conſentaneum eſt, duo eſſe affectuum ipſius genera, vnum vt via eorum,quæ ingeruntur: alterum,vt inſtrumenti eorum,tum quæ euomuntur, tum quæ deuorantur. Conſtat verò duorum iam memoratorum vſuum alterum quidem ſemper eſſe neceſſarium;alterum verò propter[3] occaſiones quaſdam.[4] Igitur eorum accidentium, quæ ipſum; tanquam viam, infeſtant,genus vnum eſt, cùm ob tumorem aliquem præter naturam anguſtior fit ipſius meatus:alterum cùm proprias actiones perficere nequit. Porrò[5] iam antea,vbi de angina,quæ ad vertebrarum in ceruice luxationem ſequitur,ſermo habebatur,diximus quod acquiſititia ei anguſtia accidit, vbi à vertebris ipſis comprimitur,cuius rei nunc quoque admonitum te eſſe velim. Nec obliuioni tradas tumores eorum muſculorum,qui gulam ipſam inuoluunt,quomodocunque fiant: nam de omnibus in libro De tumoribus præter naturam dictum iam eſt. Cæterùm in ijs omnibus commune eſt,quod tanta ſæpenumerò inter deuorandum infeſtat anguſtia,vt potus ad nares remittatur. Cùm verò inflammatione affectam gulam,familiari propriáque anguſtia,non à vicinis partibus acquiſita torquetur: tum grauiſſimis inter deglutiendum dolor infeſtat,accedente quoque per quàm difficili tranſitu:præſertim ſi[6] ſupinus,qui laborat iacens tranſglutire quippiã conetur. quocirca ſic affecti habitum trãsformare,atque erigere ſeſe ſtudẽt,ex accidẽte ipſo edocti faciliorẽ ita fieri deglutitionẽ:adeo vt haud parũ habitus hic ad ciborũ in decliues partes delationẽ cõferre videatur,vtpote quæ ſæpenumerò vel ſola fieri,ſi priùs ex ore vſque ad gulæ initium facta fuerit expreſſio. At ſupino decubitu nullum ſperatur auxilium;quo faciliùs ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quod tum à ſola gulæ actione deuorandi munus perfici poteſt. Neque verò latet vos,quod partium inflammatione affectarum nulla non doleat,cùm ſuo munere fungitur. Contrà,vbi quieuerit,dolor mitigari ſolet. Ergo cùm gula ſentiendi facultate ſit prædita, eo ipſo quoque vti licebit quaſi auctario partis, vnde paſſiones eius dignoſcantur: id quod à laborante inter reſpondendũ deprehendere licet,niſi adeò fuerit ſtupidus,vt,quid ipſum lædat, narrare non poſſit: quòd ſi eiuſmòdi eſt,qui poſſit animi ſenſa interpretari, gula ſenſus maximum præſtabit corollarium ad affectuum ipſius dignotionem. Etenim imbecillitatem nonnunquam percipere ſe dicunt laborantes,vt longo vix temporis ſpacio per gulam tranſeant ea, quæ ingeſta ſunt, quæ aliquando ad primum impetum facilè deſcendunt, deinde rurſus arcentur, vt videantur impacta demum per reſiduum ſpacium expeditè ac facillimè labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuſpiam anguſtiam indicat. Verùm vtriuſque differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate,quæ à ſola intemperie citra tumorem præter naturam fit, ingeſtorum in tranſitu tarditas æqualis eſt, & ſine dolore, & in ſupino decubitu augetur: erecta verò ceruice mitigatur, neque vllius accedit anguſtia ſirſus: vbi verò cum tumore eſt imbecillitas, vnam quampiam

particulam angustiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit transitus. Quòd si tumor inflammationis fuerit particeps, aut erysipelatis, accedit ei pariter & dolor, & sitis, & multi caloris sensus, & febris non admodum ardens, quæ etiam siti [7] *proportione haudquaquam respondet. Si verò tumor aliquis ex non ita calidis fuerit: tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglutitionis inæqualitas euenit, retentis in parte quapiam alimentis: præsertim si maiusculum, atque solidum fuerit id, quod deuoratur, accedítque dolor aliquis, sed exiguus. Ergo cum aliquando huiuscemodi accidētia longo temporis tractu nobis apparuissent, accedente nonnunquam ephemera febre, nonnunquam etiam horrore, & coniecturam fecissemus abscessum cōcoctu difficilem esse in gula; accidit procedente tempore, vt laborans ruptionis sensum perciperet, ac subinde pus euomeret: idque non solùm eodem, sed postero quoque die, atque itidem tertio: deinde succedebāt ei: deinceps omnia vlceratæ gulæ indicia. Quippe siue acria, siue acida, siue salsa, siue acerba, deuoraret, aut vellicationem, aut adstrictionem sentiebat: dolebátque hac in parte vel nihil deglutiendo, sed moderatius. vehemētiorem verò dolorem excitabant ea, quibus mordendi, aut adstringendi vis erat. hic ergo longo temporis spacio vix seruatus est, scilicet, ætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè omnes perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiam in gula habent affectum, omnes ex dorsi quoque dolore ipsum significanter declarant: cuius rei causa haud obscura est his, qui gulam spinæ incumbentem viderunt.* [8] *Quin etiam constat, quod ex gulæ vasis haud secus, quàm ex reliquis omnibus, sanguis vomendo reijci potest. Id si ob ruptum vas acciderit, dolor ibi percipitur; ac locum, vbi aliquid ruptum est, indicat. Haud secus, vbi vena fuerit erosa, siue diabrosin, siue anabrosin, siue aliter quomodolibet nominare volueris. Aperto autem vasis alicuius ore, nullus omnino dolor sentitur. atque hac re à reliquis distinguitur, ac præterea quod neque ictus, neque casus hanc profusionem præcessit, id quod rupto vase videre est. quanquam ob solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinsecus causa, vasa interdum dirumpi possunt. At venæ erosionem, vlcus præcedere solet. Fit autem vlcus vel rupto vase, vel malignorum humorum influentia, id quod in cute quoque sæpenumero accidere videmus.*

ABSOLVTA septi tractatione disputat de gulæ affectibus præsenti capite, sequenti autem de ventriculi.

1. *vtranque viam*]duas vias appellat ab ore ad ventriculum, & à ventriculo ad os.

Cap. 8. — Deglutitio quomodo perficiatur. — Cap. 3.

2. *altera*] Aduersari videtur hic locus ab eo qui est libro Naturaliu facultatū tertio. vbi deglutitionem docet perfici quidem posse interna sola mēbrana longis villis constāte, sed deterius quam si etiam externorum circularium ope iuuetur. Quapropter hic obiter vsus expēdie varios duarum membranarum, illic exactius vtrique vsui ambas applicat, & hic primarium, illic etiā minus principem. Sed si ita asseratur, obijci potest, duorum oppositorum motuum idem agans esse non posse, siue temperaturam spectes, siue compositionem: nam expulsioni alia temperatura quam tractui ministrat libro De symptomatum causis tertio. & alia musculi oppositio extendēdo quam flectendo membro, libro De motu musculorum primo. non ergo externa gulæ membrana & vomitui seruiet, & deglutitioni. Diluitur obiectio, si consideramus ad varios, adde etiā oppositos motus edendos exigi oppositionem in situ mouentium villorum. quomodo qui intus sunt brachium flectunt; qui extra tendunt: aut in corporis mouendi situ, licet musculi, eodem situ operentur: nam qui pergit ad scholas, & ab scholis domum regreditur, eorundem, musculorum crura flectentium opere vtitur, sed corpore mouendo variè constituto; modò enim scholas respicit, modò domū: aut saltem in ordine operis partium villi moti: membrana enim gulæ extima, si orditur villorum circularium contractionem ab ore, deglutitioni seruit: si à ventriculi orificio, vomitui.

3. *propter occasiones*] lege, (ex variis occasionibus) & est sensus; vt viam semper seruire tam vomitui quàm deglutitioni: vt agens verò modò facere ad deglutitionē, modò ad vomitum, prout vel deest ventriculo quidpiam trahendum, vel abundat expellendum, quod enim deglutitionem vis etiam operetur non sola alimenti grauitas, argumento est celeritas & tarditas deglutitionis facultati respondens.

4. *igitur eorum*]lege (genus igitur vnum est symptomatum gulam infestantium ceu viam, videlicet cùm angustior fit meatus: alterum genus affectuum, vbi proprias actiones perficere nequit.)

5. *porrò iam*]docet internoscere hos affectus ex deglutiendi varietate.

Deglutitio eclegmatū. Cap. 12.

6. *supinus*]Colligendum ex hoc loco est deglutitionem in erecto faciliorē esse, non secus quàm de respiratione antedictum est: quapropter vtrique docente natura eriguntur, & qui difficultatem sentiunt in deglutiendo, & qui in respirando: accedente enim alimento ad initium stantis gulæ descēdit, & musculorum vi, & innata grauitate: supinus verò situs in deglutitione eclegmatum thoracicorum commendatur libro methodi quinto, quoniam ita constituto homine, otiantibus verò musculis qui gulæ præsunt, delabitur medicamētum in arteriam, eo quòd antestat gulæ, éstque, patentior multo meatus. gula enim nisi musculorum deuorantium ope, ingesta non admittit: prono enim homini (quod quidam fingunt) qui delabetur in pectus quod in excelso loco situm est medicamentum?

7. *sitis*]non respondet febris siti, quia in inflammatione iuxta ventriculi os arescit magis os ventriculi, quàm cor exuratur. Sicut in nonnullis febribus vbi venter abundat humiditate, minor est sitis quam pro febris ratione.

8. *quinetiam*] vomitus sanguinis ex gula triplicem differentiam proponit hemoptoisi proportionalem.

CAP. V. *VETERES os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere videtur, hanc (vt aiunt) deducentes*

deducentes appellationem. Neque enim solum, vt cardiacis syncope, ita & stomachicis nonnulli corripiuntur: sed etiam conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidentibus, qualia per suffusiones infestant, vt iam antea, cùm de oculis loqueremur, dictum est. atque omnes ij affectus, consentientibus et cæteris partibus, in ipso [1] fieri dicuntur. nam ad propriam eius rationem pertinet, & [2] appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere, quemadmodum, vbi cibi in ventriculi fundo firmantur, præcipuè si suapte natura non ita facile corrumpantur, nihil horum patitur. Igitur exactè animũ aduertere oportet, vt discernantur affectus, qui [3] in ipso per consensum eueniunt, ab iis, qui huiusmodi particulis, quarum actionibus nocere consueuit os ventriculi affectum, (quod, vt veteres omnes cor appellabant, ita nostra tempestate [4] stomachus vocatur) primariò accidere censentur. Sed hæc inter se discernere facilè poterit is, qui assidua exercitatione circa notiones versatus, ea, quæ præcesserunt, diligenter considerauerit. Sunt enim proprietates quædam [5] ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari possunt, succedunt, quibus certiores stabilioresque euadunt affectarum partium notæ: sed has vnusquisque per se inuenire poterit. Quæ verò tanquam fundamenta vniuersæ dignotionis existunt, atque ex quibus studiosissimi quique ineffabiles accidentiũ proprietates ediscunt, deinceps explicare aggredior. Igitur Grammaticus quidã iuuenis, quoties vel nimis vehemẽter doceret aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur. [6] Perpendi quidem in hoc os ventriculi (vtpote quod facilè sentiret) affectum esse: ac deinde per consensum & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti: cui probam concoctionem accuratè procurare, ac [7] tertia vel quarta hora panem optimè præparatum exhibere iussi, atque hunc quidem solum, si non sitiret: si verò siti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo atque modicè adstringente. nam huiusmodi vinum vt ventriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput: id quod facere solent ea, quæ vehementes vires obtinent. Cùm igitur hac victus ratione vtens non, vt ante, afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum, quæ priùs sola coniectura consequebar. Itáque quolibet anno bis, aut etiã ter medicamentũ amarum ex aloe ei exhibui: totũ enim ventrem à superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. atque ita vir ille viginti annis, quibus postea superstes permansit, integra inculpatáque valetudine vitam exegit. Quòd si aliquando ob ingruentia negotia diutius à cibo abstinere cogeretur, breuissima quadam conuulsione vexabatur. Iam alios quoque vidimus conuulsione comitiali ob oris stomachi vitium correptos: cùm aut non probè cõcoxissent, aut vini & quidem meracioris plurimum potassent, aut vbi Veneri immodicè operam dedissent. Quinetiam per [8] febres quosdam conspeximus derepente conuulsione prehendi, nullo, quod eam præsagiret, præcedente indicio: qui bilioso superueniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atque hoc modo affectorum nõnulli res quasdam fuscas vomendo reiecerunt, alij humorem porri succo similem: quidam etiam vitiosorum edulioram copia grauati, soporosi permanserunt, donec ea, quæ os ventriculi opprimebant, omnia euomuissent. Atque horum accidentium vix vllum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodum ne syncopas quoque nisi tã crebrò ita euenire viderentur. Quanquam enim non pauci ad ipsum ex cerebro nerui perueniũt, non tamen tot esse videntur, vt per eos tantus sit principij cum ore ventriculi consensus, vt inde conuulsio inferri possit: tantũ abest, vt quis credat eos ipsum tam vehementer ori ventriculi consentire, vt acuta protinus sequatur syncopa. Porrò multos non solùm [9] insomnia, & somni tumultuosi molestant, sed amẽtia quoque, propter vitiosum humorem in ore ventriculi aceruatum. De flatuoso verò vocato & hypochondriaco morbo nemo non dixit, quomodo tristitiam, desperationem, mœstitiam inducat: Atque, vt summatim dicam, ad melancholiæ accidentia nihil reliqui facit. Quippe laborantes huiusmodi morbo, post cruditates dictis accidentibus multo vehementiùs infestantur: ac plures ex ipsis [10] splenici quoque sunt. Quocirca coniiciendum est ex hoc etiam viscere vitiosam saniem in ventriculũ irruere. Ergo ea accidentia, quæ vel cerebrum, vel oculos afficiunt, vitiosorum humorum vaporationem sequuntur. At syncopa, quæ stomachi vitio solet euenire, ob dolorum ipsius [11] proprietatem exolutionẽ inducit, eius quoque intemperie ad cor fortasse perueniente: quare cùm id quoque vehementem intemperiẽ suscipit, vires agminatim cadere necesse fit. Atque constat etiã, quod κίτ7ας [12] (id est, pica) vocata, mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta est. Quæ enim aut canum more aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, iis appetentiæ instrumentum læsum esse certum est: id verò os ventriculi esse iam demonstratum est. Sic enim nausea cordis dolores, singultus inter huiusce partis affectus numerari debent. Verùm omnium harum affectionum causas, in libro De accidentium causis iam diximus, vt nihil nunc opus sit, in earum explicatione temporis iacturam facere. Etenim, quæ per intemperantiã ei veluti similari corpori morborum differentiæ adueniunt, iam ibi enarrata sunt. Instrumentales verò morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, vt latere possint neminem, qui communes significationes, quæ & in his antea commentarijs, & in aliis quibusdam præscripta sunt, memoria tenuerit. Neque enim abscessus, neque inflãmatio, neq; erysipelas, neq; vlcera huius loci in obscuro sunt, vtpote quorum cõmunes sunt notæ cũ iis, quæ suprà de gula affectionibus dictæ sunt: atque illis eo manifestiores, quo faciliter huic parti sensus est, ac clarã quoque promptámq; notionẽ habet. Similiter, vbi ex hac parte sanguis reijcitur, iudiciorũ proprietas cõmunis est cum illis, quæ de gula iã diximus, verùm cognitio longè manifestior euadit. Atque par esse videtur totũ ventriculi spaciũ simili dispositione affici, quales sunt illæ quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidẽtia. [13] Quod verò longè maiorẽ inferunt violentiã ea, quæ in ipsius ore contingũt, idcirco medici ea, quæ in parte vẽtriculi inferiore eueniũt, perinde, ac si omnino non fierẽt, & despicere, & contẽnere solẽt. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hãc ipsam partẽ, cùm male disposita fuerit, cruditatũ esse causã: cùm videlicet vel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatẽ homo concoquere nequit. Morbi verò cæteris partibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiẽ infestẽt, quorum sedes affecta manifesta sunt ad hanc præsentem commentationem propriè non pertinent: quippe eas dum-

naxas partes, quæ sensus indicium effugiunt, considerare propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso vomendo reiicitur, non conuenit inter medicos. Etenim, sunt qui putent, nequaquam fieri posse, vt sanguis vel ab hepate vel à liene effluens per ipsum euacuetur: similiter de pure quoque ab ipsis erumpente existimant. Verumenimuerò per artis exercitationem vtrasque opiniones examinãti mihi, visu est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterùm differre volumus huius rei doctrinam in eum locum, vbi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iecinoris & lienis affectus percurrere propositum est.

VENTRICVLI affectus prosequitur.

1. *in ipso fieri dicuntur*] lege (propter ipsum fiunt) cùm autem Galenus in reliquis capitibus tradat partis de qua sermo institutus est affectus proprios, & per consensum, hic tradit affectus oris ventris quos hæc pars patitur, & quos aliæ huius consensu: quoniam plura membra ipsi consentiũt, quàm ipse ab illis patiatur.

Cap.4. 2. *appetentiam*] nono quidem De vsu toti ventri tribuit appetentiam, ita vt intestinis minima ea facultas insit, magis ventriculo, maxima ori ventriculi; eò enim descendunt sensuri penuriam nerui, sicut coctrix caloris indiga magis fundo tribuitur calidiori. Sed de appetentia quæri potest, cur præstentur nerui in vsum, sentiendæ meseraicarum suctionis: sintque in crassis intestinis plurimæ, pauciores in tenuibus & ventriculo, paucissimę in stomacho; tamen donatur vẽtriculi os (quod stomachum vocant) grandibus ad sensum neruis: De coctione verò veri magis accepta referatur calori ne qui in vicinis membris abundat, an formæ quæ in ventriculo est: ex quibus quod primo loco quæsitum est, in hunc modum expediendum est. In reliquis omnibus partibus quę post ventriculi os sitæ sunt, naturalis sat erat appetentia, qua à se mutuo quasi circulo quodam membra sugunt rapiúntque alimentum; quoad tractionis impetus ori vẽtriculi occurrat: in quo solo ideo sensus viget, quoniam & munus externum nutrimentum in totius vsus expetendi: ita enim cessar dolor suctiuque. nam quæ membra post os ventriculi sunt, frustra ex sensata suctione dolerent, & sine fructu famescerent. Illud alterum difficilius. Nam certum est calorem coctioni summopere conferre, siquidem calidiores ventriculi auium propter accedentem fundo carnem semina atterunt, & margaritas columbi breuissimo in orbem eliquant, & (quod fidem omnem superat, & tameo verum est) struthio ferrum, non quod Placentinus putat propter duplex exercitium progressus & volatus. Est enim propter corporis pondus ad volatum iners, progressu verò tarda: sed propter crássiorem calidioremque ventriculi carnem; & in vniuersum calidiores hominum ventriculi conficiunt frigidis insuperabilia: calorem autem vigere magis in vicinis quàm in ventriculo apertissimum est. quo nomine illis coctio magis tribuenda videri posset: tamen quoniam ea exuccatio alimento præstita, non tam calori debetur vt calor est (neque enim eam ab igne tẽto calidiore sperare possis,) sed vt est naturæ coquentis instrumentum: non aliter quàm solaris calor fruges maturat, animalia gignit solis agentis magis quàm radij vi, & calore: sit vt alimenti in succum versio attritióque, & adhuc magis chylificatio, hoc est in ventriculi similitudinem mutatio, ea ventriculi forma naturáque magis quàm à communicato è visceribus circundantibus calore proficiscatur.

Coquendi & appetendi instrumenta.

3. *qui in ipso*] lege (qui ipsius gratia.)

4. *stomachus*] nunc eò deflexit vsus, vt totus ventriculus ita appelletur.

5. *ineffabiles*] qualis est dignotio hepatici aut lienosi ex coloris proprietate, sensu quidem exercitato facili, voce verò non explicabili.

6. *perpendi*] suo exemplo docet Galenus rimari membrum primariò affectum ex iis quę propria cuique sunt, quale erat in Grammatico tam exactus stomachi sensus, vt à vehementi animi intentione quauis, confestim bilis ad ventriculum defluxum, & ab ea symptomata pateretur.

Cap. cephalalgia. 6. San. 8. 1. San. 14. Cap. 14. Ientaculi ratio. Cap. 6. 3.1. Doct. 2.7. 2. Local. cephalalgia.

7. *tertia*] commodissimè enim eo tempore sumitur ab iis quorum stomachus ieiunus facilè recipit biliosos ichores apud Trallianũ & Galenum: nam protinus à somno non solùm inutiliter ientaculum, sed & quiduis aliud sumitur: ita vt etiam puerulos interdicat Galenus ante exercitationem ab eo, ne impediatur retentorum excrementorum & vaporum per somnum expurgatio. Siccum verò panem, hoc est sine potu optat Galenus & hic & libro De sanitate primo, quoniam cibus omnis quem exercitium exceptutum est, cum potu deterior est. Sed nihil nimis. Si enim siti cruciatur hic ad ientaculum, ad merendam verò libro Methodi septimo & molestum esse & inutile ait in totum abstinere. idem suo exemplo laudat solum panem si tolerat sumi, & ex eo Auicenna. Sed Trallianus commẽdat in valido ventriculi calore citra, in minore poma, aut oliuas aut vuas passas. Addit Galenus dactylos: cùm tamen & oliuæ & dactyli caput offendunt, sed habet maiorem rationem stomachi primariò passi quàm compassi capitis. Siraci verò apud Auicennam putat panem solum in ventriculo vitiari; ideò præstare vt misceatur obsonium: consentit autem experimentum, siue id panis natura & fermenti vis inimica efficiat, siue dissuetudo. Quare nisi ventriculus robustus fuerit, qualem Galeno fuisse probabile est, præstat quidpiam pani admiscere.

8. *per febres*] quinto Aphor. primo.

9. *insomnia* referuntur inter pueriles morbos insomnia & pauores ex ventriculi cruditate libro Aphorismorum tertio. Sed & in adultis, vbi cruditates pariuntur, tumultuosi somni, & insomnia pro alimenti natura, & terrentes imaginationes, ex melancholico edulio. Propterea enim quòd per somnum otiatur, cogitatio sæpe corporea exactiùs percipit; vnde lumbricis obnoxij exclamant, mosticant,

[..]masticant, strident: sicut communicato suaui vapore dormientes rident: deliria verò etiam ventriculi vitio fieri, Auicenna quoque author est, sicut & cardiacas Aëtius.

1.5. Tract. 4. 2. Ser. 9. 1.

10. *splenici*] opportunè expendendus vsus lienis est, & num à liene mandetur ad ventriculũ melancholia: num verò etiam incitandæ conferat appetentiæ: postremò si in hora ipsa famelcendi. Et vt a primo ordiamur, videtur natura eo artificio iuxta hepar lienem formasse, quo agricolæ fecundas segetes lupinis circundant. Sicut enim illic allecto in lupinorum incrementum terræ amarore, euadit triticum dulcius lætiúsque: ita hepatis sanguis tracta in lienis alimoniam fęce. hoc etiam vsu chorion fœtibus indidisse videtur, quoniam sanguis fætum alitutus melancholia abundat. cùm enim non colligatur fæx in vesicam instar bilis & seri, est coniectura hæc operantis naturæ multo probabilior, quàm si simplici expurgationi fæcis addicatur. argumentum est quod aues volatu sufficienter sanguinem extenuantes partim nullo, partim minimo liene formantur apud Aristotelem. quoniam enim ex atræ crassitie meatibus obstructio promptissima erat, ex cogitato remedio alendi ex eo lienis, citra periculum subuenit. attenuationi verò eius præstitit & arterias plurimas & laxissimam conditionem. Mandari verò eam ad ventriculi os authores sunt Paulus & Auicenna. quocirca audiendi esse non videntur qui viam excogitant per exiles admodum & graciles ramos à lienis fastigio ad ventriculi fundum; tum quoniam propagines illæ ori ventriculi non implantantur; tum quia post exactam succi in liene coctionem attenuationémque nihil superesse expurgandum rationabile est: sic vt nec in mamillis menstrui post lactis generationem: quod si superesset, coctione multa edulcorata inutilis ventriculo euaderet: tum quia iecoris analogia docet ab ingressu explantari eam oportere: nam & in iecore, quantum ob crassiciem totum hepar permeare non potuit, ante portas in lienem eructatur. non secus in liene apparet antequàm lienem vena ingrediatur, explantari insignem ramum ad os ventriculi, illúdque instar coronæ circundare, deferentem id quod præ crassitie & austeritate in lienem conscendere nequiuit: vt meritò exclamet Auicenna, & in laudem prorumpat creantis, cuius præcepto leuissimum bilis excrementum infernè ad intestina, ne ventriculum offenderet, delegatum est; grauissimum verò melancholiæ sursum ad ventriculum speratæ commoditatis gratia. Ea verò commoditas præstatur in coquendo astrictione corrugationéque ventriculi. Num verò etiam ad appetendum conferat, ex Galeno quis meritò vertat in controuersiam. Nam præterquam quod libro quinto De vsu part. vsum eius in sola retentione agnoscit, etiam quandoque negare visus est, vt cùm libro Epidemiæ sexto negat à melancholica cacochymia appetentiam augeri. Sed condonanda est sua Galeno consuetudo prætermittendi nonnũquam aliquid eorum quæ ad rem faciunt. Non enim solus Auicenna cum Paulo in appetendi munere beneficium melancholiæ in ventriculo retulerunt, sed & Galenus ipse paulo post. ratio verò ostendit manifestissima, astrictio enim & frigiditas melancholiæ summopere adiumento sunt ad appetendum, ait Galenus, ita quod ars salsamentis, natura melancholiæ illitione parat. & apud Auicennam in melancholicis affectibus fames augetur, & vna causa fastidij asseritur eidem obstructio prohibens eius à liene ad ventriculum delationem. nam quod negauit melancholicam cacochymiam famem inducere; significat eam non esse quæ maximè id operetur, & vehementer, sed ex pituita acida ortam cacochymiam: quod idem scripserat secundo Aphorismorum: Mandari verò eo tempore quo corpus est alimenti indigum non alio, commẽtitium videtur; nec enim (quod quidam citant) ab Auicenna dictum, nec rationale est, vt naturale membrum rationis opera exequatur. trahi enim ad famescentem ventriculum & ab hepate & à liene prauos ichores & hic, & tertio naturalium dictum à Galeno est; sed ante eum confluxum, fames est confluxus causa: non ergo famem melancholia, sed melancholiam fames auxit. tantum ergo credendum est perpetuum esse & à vesica fellea ad intestina bilis defluxum, & à liene ad ventriculum melancholiæ, huiúsque melancholiæ interuentu ventriculum ad meliorem parari appetentiam, retentionem, coctionem: nec quia à melancholia appetentiam excitari dicimus, iam caninam eam famem appellare par est; moderata enim atra ad modicam famem, & ideò naturalem parat; immodica ad vehementem, ideo caninam & morbosam.

Lienis vsus. — 2. Hist. 15. — Num mandetur melăcholia vẽtriculo. — Paul. li. 3. 42. — Aui. 1. 33. tract. 2. 2. — 1. 1. De hum. rib. — Quem vsum atra ventriculo præstat. — Cap. 4. Sect. 3. 37. — Lib. 6. 1. — 2. Cauf. — Symp. 6. 25. 3. 2. 13. 3. tract. 2. 7. — 2. Aph. 21. — 1. 1. Doct. 4. 2. — Quando atra mandetur. — Cap. 13.

11. *proprietatem*] significat quosdam dolores aptiores esse aliis ad inductionem deliquij, licet magnitudine non valdè excedant: videtúrque ea proprietas in commercio cordis sita: nam dolorum magnitudo experimento seniorum, ait Plinius, est calculi, stomachi, capitis. Galenus verò reiicit ab eo ordine caput, recipit verò coli, auris, oculi, dentis; atrocissimi verò sunt etiam partus & arthritidis; caput verò, quia raro ea sæuitia premitur, à Galeno reiectum est.

Lib. 25. 3. — Dolorum ordo.

12. *pica*] apud Aristotelem à variis picæ coloribus nomen habet, vel quia subinde mutat appetentiam, non secus quàm pica loca, Græcis κίττα, id est, hedera, quoniam vt hedera obuiis hæret, ita grauidæ eo malo correptæ omni obuio alimento.

2. Local. 1. 7. Hist. 4. — Aet. li. 15 16.

13. *quod verò*] hactenus oris ventriculi affectus; nunc reliquæ inanitatis.

14. *visceribus*] constat experimento plurimum sanguinem vomendo ab iis reiici visceribus.

SECTIO QVARTA.

HVIC parti, quemadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus accidit: vnum à sola intemperie citra tumorem præter naturam: alterum, vbi vnà cum intemperie tumor quoque infestat, vt inflammatio erysipelas, scirrhus, id est, tumor durus: spirituosæ seu flatulentæ distentiones, obstructiones à craſ- CAP. VI.

sit & viscosis humoribus, idque in [1] extremis vasorum partibus, quæ ex vena ipsius portis exoriuntur: has quidem obstructiones sequitur grauitatis sensus, quæ dextro hypochondrio incubat. Quando verò halitu osus quoque spiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur, non solum grauitas, sed tensionis etiam sensus sequitur. Inflammationes verò, quæ in hoc viscere [2] citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipuè si grandes fuerint, per facile vel solo tactu dignosci possunt. At simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quam per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab his, quæ in parte gibba oriuntur, si prius vos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt verò octo numero, quatuor contenti coniugationibus: [3] quarum prima ex musculis constat rectis per totum carneis, à locis, quæ circa sternon sunt, ad pubis ossa; ita enim vocant dissectores; descendentibus. At reliquarum trium coniugationum musculi vsque ad rectorum contactum carnea quidem parte constant: vbi verò primùm illos attigerunt, in deneruationes membranosas degenerare videntur: horum itaque musculorum vna coniugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens. altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit. huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transuersum habent positum, atque peritonæo, id est, membranæ, quæ intestina continet, innituntur. Rectorum autem musculorum tumores præter naturam oblongi, atque per medium totius ventris extensi videntur, vmbilicum, veluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorum dignotio, vtpote quos & positus, & figura declarat: accedente ad hæc, quod ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia. At multo difficilior est notitia musculorum, qui iis subiecti sunt; difficillima verò transuersorum. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum, quod cum tribus [4] contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquam ipsius notitiam præstet, nisi vel magna in ipso oriatur inflammatio, vel incumbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarant in dextro hypochondrio grauitas, dolor totum hypochõdrion retrahens, atque ipsius doloris vsque ad iugulum extensio, (nam & hoc [5] nonnunquam euenire solet.) exigua tussis, linguæ color in primis quidem magis ruber, deinde verò niger euadens, ingens cibi fastidium, sitis inexhausta, vomitus tum [6] synceræ bilis, tum eius, quæ ouorum [7] vitellis similatur, quæ postea æruginis aliquando colorem referre conspicitur. [8] aluus quoque adstringitur, nisi vnà cum visceris huius imbecillitate inflammationem excitari contingat. Erysipelatis autem accidẽtia his ferè similia sunt, & insuper febris quoque cum [9] vehementissima siti laborantes cruciat: eas enim febret, quas καύσους id est, ardentes antiqui vocabant, magna ex parte aduenire videmus iecoris aut ventriculi flammeis dispositionibus, atque in pulmonis inflammatione erysipelatis participe, (Græci φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη appellant) ardẽtes febres excitãtur: quemadmodum vbi in vniuerso quoque corpore biliosi humores ad immoderatum feruorem perueniunt. verùm hæ, quæ aut iecoris, aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehementissimæ, quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in [10] marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in [11] simis iecinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis, quàm illæ, quæ in eius gibbo fiunt, inappetẽtiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt: sic è contrario, hæ maiori, quàm illa, inter respirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisque tussim excitant: atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum, adeo vt detrahi videatur, extendunt. Porrò, vtrique parti cùm dolor adest, nothæ costæ [12] nonnunquam consentiunt; idque eis commune est, non omnibus; propterea quod iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoque animalibus videre est: etenim alijs quidem coniungitur, alijs minimè. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus inflammatio oritur: quamuis in neutra partium exquisitè distincta possit consistere: nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Cæterùm, quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in iis facile est videre ingentem iecinoris inflammationem, quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, quod moles sub manibus ad coacetuatam circumscriptionem desinit. Musculus enim quilibet cùm totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius [13] molem, quæ sensim diminuatur, habet. quippe soli iecinori proprium est: vt tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor, (Græci scirrhon vocant) multò euidentiùs dignosci potest eo, quod durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles; quodque in huiusmodi dispositione [14] extenuantur corpora, quæ ei incumbunt. At verò, tractu temporis quamuis magis increscat scirrhi tumor; non tamen æquè facile fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consueuit.

INTER iecoris morbos, primùm de inflammatione agit. Inde §. (quippe nisi hepar) de aqua inter cutem. tertio §. (porrò vtrum) de morbo regio. quarto §. (itaque ad aliud) de imbecillitate concoctricis in hepate, quinto §. (verum meminisse) aliarum facultatum imbecillitates tractat. sexto §. (sic enim) de vesicæ felleæ affectibus.

1. *in extremis*) quoniam cessant illæ propagines in araneosa vasa, vt per visceris carnem sanguis percoletur.

Sup. lib. 1. 5. — 2. *citra ipsius imbecillitatem*] nam si coniungitur, profluuies sanguinolenta etiam citra tactum
1. Prorrh. 2. — indicat hepar lohorare. Neque oportet omni inflammationi iungi eam, quam hic appellamus iecoris imbecillitatem ea est momentaneus in sanguificando lapsus.

Musculorum abdominis ratio. — 3. *quarum prima*] lege, (quarum vna) iniusta enim accusatio est, qua quidem Galenum obliuionis insimulant, quasi hic & libro De vsu part. quinto aliter tradiderit musculorum abdominis sitũ,
Cap. 14. Cap. 4. — quàm libro Methodi sexto, nam in Methodo simplicẽ situm enarrat, in qua omniũ extimi habẽtur descen-

descendentes obliqui ab ambobus illis. secundo loco succedunt ascendentes à pube secantésque priores illos decussatim. tertio recti succedunt. postremum locum occupant transuersi. videlicet quoniam profundiores fasciæ magis premunt, validiorem verò oportebat esse pressuram qua intestina transuersim cinguntur, inde oppositam rectam, minus robur requirunt obliqui ductus potissimum superni, siquidē constrictus venter magis pellit deorsum quàm sursum contēta. Verum lib. De vsu quinto inquirens illorū munera, primos recenset rectos, proximos transuersos, quoniam ij duo ductus in constringendo premendóque omnium maximè momentanei sunt, quibus ad firmitatem & comprimendi æqualitatem obliqui adduntur; ideo postremo loco à Galeno ibi relati. nā & quod ibi legitur (obliqui transuersis inuehentes) legendum est (inuecti:) substant enim, vti dictum est, omnibus transuersi. In hoc verò loco secutus scopum agnoscendi tactu horum musculorum tumores, primos recenset rectos, quos ait nullo externo musculo contegi; quoniam musculi nomen separat à neruosa illa tenuitate minimè tactum impediente. Quapropter meritò ait rectos, cùm toti sint carnei, vbi tument, facillimè agnosci: deinde descendentes obliquos, quoniam qua parte ad ilia sunt carnei, similiter expositi sunt tangenti, reliqui maximè transuersi, licet ex parte carnei, operti tamen multis tendonibus obliquorum, tactum effugiunt. quo enim totus vēter vndique æqua carne tegeretur, cùm oporteret musculos sese secare, extenuauit eos in tendines.

4. *tribus tegatur*] recto, transuerso, obliquo descendente.

5. *nonnunquam euenire*] vbi præ magnitudine inflammatio grauat.

6. *syncera*] syncera bilis nonnunquam Galeno ea dicitur, quæ alteri humori impermixta est, ita enim pallidam bilem synceram aliquando appellat. Sæpius synceram vocat eam, quæ naturali sero priuatur; præ calore enim exhauritur & euadit flaua synceráque libro Aphorismorum septimo, in quem sensum hic audienda est inflammato iecore euomi flauescentem iam, quæ pallida erat.

Syncera bilis quæ. 2. *Prasa.* 39. 3. *Epid. sect.* 28.

7. *vitellis*] confert Galenus eius colorem crudo luteo qui planè flauet, nam coctum pallet, potátque ex adusta fieri flaua, nam quam ex permixta pituita naturali bili vitellinam vocant Auerrous, Auicenna, Iohanicius, Halyabas, lentorem habeat oportet ex pituita, calorémque infra, non supra pallidum, vt vitellis iure comparari non possit.

Aphor. 6. Lutea bilis quæ. 1. *C eis.* 12.

8. *aluus*] quoniam immodicè fugit inflammatum hepar, nisi vbi ex iuncta coctricis imbecillitate, sequatur lotiua deiectio.

9. *vehementissime*] rectè coniectat iungi plurimum causo flammeam dispositionem alicuius ex internis visceribus, id quod vulgò vocant focum aut mineram. meminit autem libro Epidemiç primo, bilem vbiuis intra vasa putrescentem causam constituere; sed ardentissimam, vbi venas occupat iecoris, ventriculi, pulmonis; longe ardētissimam, vbi in ventriculi ore vel simis iecinoris; quòd eæ partes omnium maximè cordi communicent.

Causi ordines. *Com.* 9.

10. *marasmum*) libro De Marasmo capite quinto sexto, quoniam ardor cordi proximus est, & alimenta deurens. Sed si concedimus Isacio ex æruginosa bile febrem non nasci, eam enim opinatur esse eius malignitatem, vt antè à corpore pellatur, quàm putredine sua febrem accēdat; qui fiet vt per moram ab ea orta febris hecticam pariat? est id argumentum non inualidum, vt ab eius sententia recedatur. Potissimum cùm alibi idem scripserit Galenus febricitantem, cùm æruginosam bilem euomuisset, confestim febre liberatum. Et crebris experimentis febricitantiū admoneamur, non semper ad perniciem excerni viridia siue sursum, siue deorsum: tantū abest, vt credatur febrem ciere non posse. Præterea si in corpore moratur vsque ad atræ generationem, quid impediet antequam in atram commigret extraneo calore corripi, etsi à deleterio humore nonnullæ febres oriuntur, quidni etiam à prassiua bile? aut quomodo Zoar & Auerrous eius curationem febris tradiderunt, quæ nunquam visa est?

1. *Febr.* Æruginosa bilis an febrē pariat. 5. *Aph.* 1.

11. *simus*) vtra autem deterior sit, expressit Auicenna deferens gibbo; eo quòd nobilior pars est, in qua coctus iam purgatúsque sanguis continetur, & quia magis cordi communicat. quod si symptomata gibbi hic minùs terrent, causa est maior consensus simi cum stomacho, ad terrentia indocenda symptomata, cùm tamen morbus ipse minus habeat mali.

13. 3. *Tract.* 3. 2. Vtra iecoris inflammatio deterior.

12. *costæ nonnunquam*) refertur enim libro De vsu part. quarto, quorundam animalium iecur nothis costis ligamentosis vinculis hærens pendénsque, non omnium.

Cap. 14.

13. *molem qua*) id est, extensa est inflammatio, licet multò submissior in vna quàm in altera parte: hepatis autem inflammatio omnino circumscripta est, id est, tota simul elata est, nec ampliùs extenditur. Vtraque autem fixum tumorem repręsentat: nam qui nutat & mouetur, vel fomētum obsidet, vel vterum.

14. *extenuata sint*) ob impeditam enim alimenti delationem per hepar & membra, atrophia cōsequitur: quare vniuersa membra extenuantur.

QVIPPE, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus: non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis præcipuè admodum ob hoc fiat. Etenim, quia ipsum eius facultatis, qua sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere actio quoque eius vitietur. Accidit autem, (vt dixi) cùm aliâs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque [1] refrigeretur. Igitur, si vel lienis causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maximè ieiuni mesenterica venæ omnes [2] habituali intemperie afficiantur, facilè etiam vnà refrigerare possunt omnes simarum iecoris partium venas: quo fit, vt ad hepatis quoque corpus vniuersum intemperies ipsa perueniat: Si verò vel pulmonis, vel septi transuersi, vel renum occasione id accidat, in primis vena, quæ in visceris hu-

iis partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu temporis totum hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo, quæ hucusque diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi fortè quis aut suapte natura contentiosus, aut omnino fuerit indoctus. De [3] obstructione verò non æque certa habetur coniectura. Etenim quod simarum partium vena ab ea, quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscurè apparet. Atque quod ad eundem locum aliæ quoque venarum extremitates à caua vena in gibbas visceris partes distributarum perueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungantur, [4] videre nequaquam possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed omnes ferè medici ex vno ore enunciant, quod cibus vniuerso corpori distributus ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transsumitur. Quòd si fateamur & hoc, sanguinis transitum, ob tumoris venarum, quæ inflammatione & scirrho occupantur, molem constringi, rationi consentaneum esse videtur. (vt nonnullis placuit) vt pars quæ in sanguine magis tenuis atque aquosa est, transsumatur, atque vehatur per vniuersum corpus: sincerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua visceris parte permanet, ei morborum, qui ex plenitudine fieri solent, causa esse censeatur. Perscrutantibus verò nobis huius sectæ placita, videntur partim cum iis, quæ iam suprà dicta sunt, consentire: partim verò nonnihil ab iis, quæ apparere solent, differre. Quòd enim aquosa sanguinis pars transsumpta in venam cauam vsquequaque per corpus dispergatur, consequi videtur ad ea, quæ iam in confesso esse diximus. Quemadmodum & crassiorem sanguinem in visceris venis præ angustia earum retentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atque rectum deferri, & (vt quispiam dixerit) in ventrem fortassè: nemo tamen id accidisse vidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neque etiam obturationibus: verùm in omnibus corporis partibus, tum supernis, tum inferioribus pituitosus sanguis contineri conspicitur in iis morbis, quos Græci & anasarcas & leucophlegmatias & hyderos nominare consueuerunt: per aluum autem nihil cruentum neque in iis, neque in ascite neque in tympania secerni solet: sed spacium, quod inter peritoneum & partes ei [5] subiacentes est, aquoso humore impletur, proinde rationi magis consentaneum est, vt ob visceris refrigerationem cibus, qui reliquis partibus distribuitur, in sanguinem transmutari non possit. quin etiam refrigerentur cum ipso vniuersi corporis venæ; idque maximè, vbi nullo plerunque tumore in iecinore apparente, laborans aqua inter cutem molestari videtur: vitio existente vel in liene, vel in ieiuno, aut tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmone, vel renibus, aut etiam vbi plurimus per hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre profluuium, aut cùm retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem vteri dispositionem. Nam per omnes huiusmodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id verè præcipuè intelligitur ab iis, qui didicerunt, quomodo ex intempestiua aqua frigida potatione iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducit, antequam scilicet in durum tumorem attollatur. Verùm sic affecti vehementi ciborum desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiusmodi cupiditates accidere iam ante didicimus. Sed de aqua inter cutem, id est, de hyderis vel hydropibus; vel quomodocunque quispiam appellare volet, quantum ad præsens attinet propositum, hæc dixisse satis est.

Infra li. 6. vlt.
Hydrops an semper frigida.
Cap. 11.

TRANSIT ad hydropen, propterea quòd ad scirrhum, de quo agebat, ferè sequitur.

1. *refrigeretur*] si sæpe iungitur ardori & febri; quomodo semper frigida? dupliciter vel frigida est perpetuo continens & sine medio causa; antecedens, aliquando calida; sic enim libro quarto Symplicium, cùm præmisisset acorem perpetuo à frigore oriri, subdit per æstatem promptiùs res acescere, vel frigida audiatur vt senectus priuato innato calore; extraneus enim nonnũquam cum eo defectu abundat, sic aliquando Aristoteles ophthalmici lachrymam frigidam vocat, quæ tamen præ calore exulcerat; & semen frigidum, quoniam destitutum est postrema illa alimenti coctione. Auerrois verò concedens frequentem huius morbi occasionem in iecoris frigore, nõ negat etiam ad calorẽ aliquando per se referendũ esse: nempe quoniam hepatis calor humores gignit in ratione naturalis caloris nõ absolutè caloris nomine: ignis enim multò calidior humores nõ gignit: cúmque temperatura illa amitti possit vel caloris excessu vel frigoris; fit vt parũ vitiata prauos humores gignat, pituitam multam aut bilem; plurimùm verò vertat humidum inflatum, non aliter quàm ignis aquam, aut ambientis calor cadauer tumefacit; vt pro sanguine flatũ creet, & huic tympaniã. Et est facilior responsio & magis ei quæ de mortis causa paulo ante præcessit, cõsentanea: ita fit à calore tympania, flatus verò à ventris frigore concrescit in ascitem, hyposarcha semper frigida est.

31. Prob. 25.
4. Prob. vlt.
2. Collect. 21.

2. *habitualis*] memorandum quàm multi morbi à doctis ad hecticum referãtur intemperamentum, quos vulgus medicorum purgationibus sæpe exacerbat, vt hoc in loco aqua inter cutem. Et primo Prorrhetici hydrophobia & vitiligo: nonnunquam etiam phrenitis & mania, & plurimi capitis morbi, adde etiam tormina: libro Aphorismorum quarto; prorsum enim diutina fluxio membrum hecticè intemperat, ne antiquum errorem secuti morbum omnem à plenitudine oriri suspicemur. Nec proinde purgationes talium damnandæ perpetuò sunt, sed cum iudicio adhibendæ: quoniam factum partis intemperamentum accedens alimentum vitians cacochymiam non rarò aceruat. Cur verò error nutritionis, quem hydropa appellamus, ad hepar attineat, non satis apertum esse videtur; nam vt demus commune omnium membrorum vitium ex materiæ alentis vitio pendere: certè prauus sanguis ex læso orietur hepate: aliquando etiam illæso hepate ex alimenti prauitate, aut ventriculi coquentis offensa; quàm iecur, quamuis incolume emendare non potuit. sed quod ad alimenti ineptitudinem attinet, prauus ex vitioso alimento sanguis accrescet, non serosus & inconfectus, quod est hydropis proprium; ventriculus verò si minus m-

1. Prorrh. sect. 2. 17. & 33.
Sup. lib. 3. 4.
4. Aphor. 11.
7. Thor. 7.
2. Aphor. 22.
Hydrops omnis an iecoris passio.

nus insigniter deliquit, non tollet humorum in iecore generationem; si insigniter, etiam iecur in consensum trahet, vt iam sanguificatio non solùm materiæ malè in ventriculo superatæ causa deficiat, sed & peculiari hepatis malo sanguificare nequeuntis. ita in vniuersum aqua intercus hepati tribuenda est: nisi quod rarissimè fieri scribit Paulus ex membrorum omnium vitio, quod idem renum vitio non satis serum vasorum expurgantium fieri, nihil improbabile est: frequentia enim solet Galenus tradere, non rarissima. Quærunt: Num semper hydropa antecedat malus habitus corporis quem cachexam vocant: & in hypoſarca quidem semper, in aquosa & flatulenta frequenter; nonnunquam enim repente mandata ad ventrem materia constituitur, non prægresso futuri mali indicio. Cachexia an semper antecedat.

3. *de obstructione*] refellit Erasistrati sententiam de hydropis origine.

4. *videre*] ferè enim ita excolat natura quicquid excoquit, non per meatus aliquos manifestos, sed per inuisibiles deferens breuibus spacijs: sic meseraica vasa oculis non hiant ad intestinorum cauitatem, sed accedunt vt per latera sugendo purus trahant. sic à dextro in sinistrum cordis ventriculum sanguis meat: & à venis ad arterias per occultas anastomoses: sic vrina per renum carnem excolatur: sanguis à porta ad cauam per hepar: animalis spiritus per cerebri substantiam: semen per testium molem: menstruus sanguis ad vbera conscendit non vasorum ductu, sed media per interstitia partium transcolatione; sic aluntur ossa & membra maxima ex parte per inuisibiles meatus allicientia, non per apertos, id quod quidam non assequuti Galeno importuni sunt & molesti. Materierum in corpore transumptio.

5. *subiacentes*] nullus ex grauibus anthoribus ab hac dissidet sententia: nam præter Galenum hic in Aphorismis; &, primo naturalium, etiam Aëtius & Paulus intra peritoneum contineri affirmant: Auicenna verò addit omento terminari, nec ad intestina transmitti, nisi per moram omentum erodi contigerit; quo verò canali eo deferatur ab hepati aqua aut flatus, disceptabant Prisci; multusque est in eo expediendo Auicenna: modò comperta res esse videtur: Cùm enim omentum peræ speciem habeat, vel impertusi infundibuli, & intra se portæ caudicem excipiat, fit vt per receptæ portæ ramos defluat ceu in venas in omentum aqua. 7. Aphor. 55. Cap. 13. 14. 3. 5. Aquæ hydropicorum locus.

CAP. VIII.

PORRO, vtrum semper in [1] morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur: siquidem videmus nonnunquam iecinore nequaquam affecto, per morbi [2] indicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quomodo humorum in aliquam partem decubitus quoque aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi indicationem ab extranea quadam [3] corruptione in bilem verti: qualis è ferarum morsu fieri solet. Etenim imperialium seruorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat, cùm à vipera morsus esset, aliquanto tempore medicamenta quibus vti consueuerat, potabat: cumque vniuersi corporis color mutaretur; adeo vt porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca quam celerrimè color secundum naturam restitutus est. Quia vero medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa, eo quòd sæpenumerò videant citra lethalis veneni potionem humores similiter, vt epoto veneno, corrumpi; non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, vt vniuersum corpus auriginosum euadat. fieri verò [4] etiam potest, vt iecinoris secundum naturam tēperies mutata humores huiuscemodi vitio afficiantur, & quidem citra [5] obstructionem, aut inflammationem, aut scyrrhum. Quinetiam manifestè quandoque videmus vniuersum corpus herbis candenti pallore infectis similari interdum plumbeum aut etiam magis fuscum referre colorem, interdum etiam alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iecinore suo munere non rectè fungēte, sine tumoribus præter naturam accidere solent. Sic ob splenis quoque vitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores, quam ab hepate; quos vt clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum, ijs præsertim, qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim, Stefianus, cùm medicorum iudicium subijsset, nescio quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt. Sed posteaquam longo temporis spacio, nihil se in melius proficere sentiret, me quoque vocauit. Igitur, simulatque domum, vbi iacebat, fuissem ingressus, aspiciens eum, hoc, inquam, scias, velim, nullum tibi esse in viscere vitium: sed quid aliud te molestet, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contracto iam pure, in medio spacio eorum musculorum, qui per transuersum incedunt, atque illorum, qui obliquè ab inferiis sursum tendunt. qui (vt nouistis) medij sunt inter eos, qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modò iecur, modò splenem esse affectum, nulla audita præteritorum accidentiū narratione, neque etiam per tactum inuestigato viscerum affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me malè imprecantem ijs, qui medicæ speculationis principes se esse iactabant, nullius verò ægri volebant aggredi curationem. De quorum numero plurimi fuerunt tū empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, vt solo perspecto colore affecta sedes interdum agnoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exemplo, exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verùm præsens sermo haudquaquam ad illos dirigitur.

DE MORBO agit regio, proponens tres illius differentias, paulo post reliquas additurus, quæ ad felleam vesicam spectant. hic autem solius iecoris rationem habet.

1. *regio*] ab auri colore auriginosus dicitur, & regius; ab aue verò ictero icteritia. ea est quam Latini galbulam, Hispani Ayuão amarelo nuncupant. refert Aurelianus inter causas eius purgantia medicamenta non exclusa à corpore: siue (quod Galenus ait) quoniam colagoga vbi non purgant, humorem alunt purgandum: siue (quod magis videtur) quoniam deleteria purgantium qualitas in eum colorem humores immutat, exemplo externi veneni. pallidum colorem (idem Aure- 3. Simp. vq. Icteri occasio & notæ.

lianus ait) repręsentari maximè in oculorum albis, sub lingua, & plantis. Scilicet in cōiunctiua propter summam albedinem, in lingua propter vasorum amplitudinem cum laxa carne; potissimum verò sub lingua vasa amplificantur. in plantis, quoniam eo cessant vasorum ductus. Morbi verò huius differentias non exequitur singulas Galenus; tantum monstrat euenire nonnúquam citra hepatis vitium ex aucta in vasis bile, vel alterata sanguinis massa.

2. Feb. 1. Gal 4. Acut 81. Thad. 4. Aphor. 62. 3. Caus 9. 2. 4. 59. 2. 4. 80. 3. Epi. sect. 3. 6. 3. Fract. 42. 4. Collect. 43. 7. Collect. 9. Pli. 26. 12. 10. Alim. 21. 2. Aphor. 12. Haly. 10. Theo. 10.

2. *indicationem*] citra putredinem (ait Galenus) icterum gignit, cum putredine tertianam: intelligenda est autem putredo non quæuis, sed in signis cutdi communicans. nam in febre mandata ad cutem bilis initium putredinis habet, & tamen non tertianam, sed auriginem efficit, citra momentaneam putredinem. Cur verò mota bilis ad cutem rigorem non efficit, causa est, quia ferè per vasa fertur, propter quorum hebetudinem non magis sequitur rigor quam in continuę febris accessionibus. quoniam verò fit nonnunquam vt ad sudorem & icteritiam feratur per musculos bilis, iungitur vtrique vacuationi rigor, testantibus Galeno & Thadæo. Num verò sit salubris morbi iudicatio: decernunt ex tempore iudicandum. nam in febribus antè septimum, ait Hippocrates in Aphorismis, reproba est. quæ enim bilis ictero terminatur, exactè tenuis non est; sudore enim excerneretur, non ad cutem retineretur: non ergo infra dies septem in totum a natura superata est, vt cretice pulsa esse credatur. Sed vel conantis est naturæ & præuertentis iustum iudicij tempus, quare reproba. siquidem eò deficit ab optima crisis omnis, quò ab statu relinquitur: vel succedit symptomatis nomine non crisis ad hepatis affectionem febri iunctam scyrrhi, inflammationis, aut obstructionis, hæc Galenus. Recipienda tamen est cum Auicenna ea quæ in quibusdam libris legitur additio, (nisi aluus simul fluat) nam fit, vt natura nonnunquam crudam partem simul cum cocta ad salutem excernat, & morbum sanet; quod præter Auicennam Hippocrates proprio ostendit testimonio, videns sanatum febrientem ex arquato in sexto eueniente simul cum vrinæ vel alui profluuio, vel narium hemorragia. Vera verò est dicta sententia in locis non valdè calentibus, qualis Hippocratis patria, & nostra est, quod enim dixit Hippocrates libro De fracturis, in medicina ferè nulli termini certi sunt, valdè enim distat natura à natura, & ætas ab ætate; vt nihil mirum sit in Arabia (quod Auerrous testatur) morbos citius quam in temperatis locis terminari; & icteritiam ante septimum ex cocta bile euenire, quod in nostro orbe non apparet: & Plinium Persarum medicorum authoritate locum hunc Hippocratis reiicere; Rasius verò altero indicio explorat crisis huius naturam; ex sequente enim leuitate colligit crisis probitatem, ex negata inutilitatem. Decretorium enim omne non decernens aut mortem indicat, aut difficile iudicium; nam Haly immoderatiùs dixisse videtur, ante septimum esse mortis signum: nam augmēti crisis imperfecta est, non necessario aut lætalis, aut praua.

3. *corruptione*] siue ea corruptio in biliosam qualitatem à veneno oriatur externo, siue ab interno, seu quod frequentius est, à iecoris adurentis intemperamento.

4. *quanquam fieri*] lege (fieri etiam potest.)

5. *obstructionem*] & quia moratus in transitu sanguis bilescet: & quia prohibita bilis in vesicam felleam secedere, facilè deflectit in cutem.

*ITAQVE ad aliud accidentium genus, quod sola iecinoris imbecillitate, quæ per se, ac sine inflammatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quemadmodum & de ipsius inflammatione, quæ citra propria facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus. Cæterum, postquam sanguinis generationem, hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit quæ hunc generare possit, eam hepatis [1] propriam facultatem esse dicemus. propriam autem diximus, propter eas, quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur: quas in libro De naturalibus facultatibus iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem: namque quarta generatum quidem alteratrix, speciatim verò sanguifica vocatur. Porrò omnium facultatum, essentiam in peculiaribus partium temperantijs consistere didicistis: proinde, cùm iecur ad aliquam octo intemperātiarum labitur, accidet viribus ipsius noxa quæ illi intemperantiæ [2] peculiariter debetur. Sed de ijs generalem scripsimus sermonem in sexto libro De accidentium causis: proprius autem cuiusque secundum speciem partis, communi ad portionem respondet. Igitur calida iecoris intemperantia eum contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterij venas deferuntur, & assant, & adurunt: frigidæ autem contentos tam in ipso humores, crassos atque ad fluxum & motum contumaces reddunt: id verò, quod ad ipsum fertur, & pituitosum, & crudum, & semicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoque duabus dicendum est. Arida quidem intemperantia sicciores, crassioresque; humida verò magis tenues, aquosioresque reddit humores. Igitur cùm alui sedimina, aquæ, in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse videritis, efficacissimum inde affecti iecinoris signum elicere nequaquam dubitetis. Ac nominantur hepatica, ea præcipue, quæ ob imbecillitatē ipsius deijciuntur: quippe ad iecoris essentiā pertinent huiusmodi affectus. Atqui didicistis cuiusque primorum corporum essentiā ex quatuor qualitatum constare temperamento. Sic etiam cùm faci sanguinis similia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectum esse conijciendum est; vt enim tenue & saniosum excrementum infirmi iecinoris sanguinem creare non potentis, ita id, quod faci similatur, [3] superassantis sanguinem hepatis indicium est. Neque enim à [4] memoria vestra decidit, cùm sæpe videritis quosdam in primis quidem [5] saniem & cruenta quædam, deinde tractu temporis crassum, ac melancholicum sanguinem, postremò atram quoque bilem, & quidem syncerām deijcere. Incipit enim interdum affectus ob frigidam intemperiem, citra febrim, quando tenuis sanies sanguinis excernitur: deinde tractu temporis, dum sanguis in viscere corrumpitur, febris superuenire solet, quæ tamen ab imperitis, vsque adeo negligitur, vt laborantem interdum nequaquam febricitare putent: quippe hunc affe-

ctum

ctum ob inediam accidisse existimant. Siquidem, quòd nulla sit ipsis cibi cupiditas potius, quàm ob medicorum institutum, laborantes a cibo abstinere nouerunt. Itaque, cùm interim nihil excernatur, videaturque laborans omnino liber à febre, balneis eum exponunt, ac debitam victus rationem praescribere negligunt. quocirca rursus corruptos cibos aluus deijcit, quos deinde hepaticorum excrementorum nonnihil sequitur. At nonnulli, qui ob frigidam intemperiem laborare incoeperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem; verumetiam interdum multo magis, quam antea, se esurire aiunt. Calidas verò intemperies nunquam comitatur ciborum appetentia, sed ingens cibi fastidium, sitis vehemens, febris insignis, vitiosorum humorum vomitus. Haec sunt propria hepaticorum accidentia: sic enim nominari iam dixi eos, quibus visceris ipsius vires fuerint imbecilles. qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem autem alia (vt dictum est) sequuntur accidentia. cum itaque ambo interdum affectus conueniant, vtriusque accidentia simul apparere solent, quae in promptu medicum habere oportet. Sic enim non solum laudabunt nos, sed admirabuntur etiam ij, qui opera nostra indiguerint, praesertim si accidentia quoque, quae alijs morbis communia sunt, insuper prospexerimus, veluti quod dolor ad nothas costas peruenit, quod iugulus detrahi videtur, quod spiratio parua redditur & frequens. Equidem, cùm primùm Romam venissem, magnificè admiratus est me Glauco philosophus ob huiuscemodi quandam dignotionem. Etenim per viam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti; iungénsque dextram dextra, proxime sumus, inquit, laboranti, quem nuper vidi: itaque oro, vt vna mecum ad ipsum venias. Est autem Siculus medicus, quem non ita pridem mecum ambulantem vidisti. Ego verò, quid, inquam, molestat ipsum? totum ille & copiosè admodum & apertè id declarare aggressus est. Neque enim adeo erat vafer, vt aliquid me celare posset. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nunciauerunt notiones praesagiáque addidisse te, quae ad diuinationem potius, quàm ad medicinam pertinere videbantur: cupio equidem periculum facere, non adeo vt suam expertar doctrinam, quam vt sciam, num tanta sit in arte Medica tum cognoscendi, tum praesagiendi facultas. Interim, cùm haec diceret, venimus ad laborantis ostium, vt neque verbo, eius prouocationi respondere, neque etiam ea quae saepenumero me dicere audiuisti, effari possem. quod scilicet interdum nobis feliciter appareant aliqua certa signa: interdum verò omnia sunt ambigua, atque ideirco & alteram & tertiam quoque considerationem expectamus. Itaque in primo statim aditu obuiam nobis venit quidam peluim à cubiculo efferens, continentem tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactatarum ablutioni haud absimilem, euidentissimum affecti iocinoris indicium: qua vix dum inspecta, vnà cum Glaucone ad medicum ingressus sum. apprehendi itaque manum in carpo, id est brachiali, quo intelligerem, vtrum etiam inflammatio, an sola imbecillitas esset in viscere. Quia verò (vt diximus) medicus erat; nuper (inquit) à dejectione decubui, itaque perpende arterias ob id, quod surrexeram, crebriùs pulsare. Haec quidem ille dixit, ego autem deprehendi inflammationis indicium, prospiciénsque ad fenestram, hyssopum ex aqua mulsa decoctum in olla considerans: proindéque cogitans medicum, se pleuriticum esse, putare, dolore videlicet nothas costas infestante, qualis iocinoris quoque inflammationibus aliquando accidere consueuit. hunc itaque cùm ipse sentiret, essétque spiratio & parua & crebra, atque exigua tussi infestaretur, pleuriticũ se esse existimabat: quamobrem hyssopum quoque ex aqua mulsa praeparauerat. Intelligens itaque ego, quod fortuna viam mihi praeberet, qua apud Glauconem clarum nomen adipisci possem, manum eius ad nothas in dextro laborantis latere costas detuli, indicatóque loco dixi eum ibi dolere: quod cùm ipse fateretur, Glauco ex solo arteriarum pulsu existimans me affectam sedem inuenisse, planè admirari me coepit: verùm vt vehementiùs stuperet, haec quoque addidi: Quemadmodū hoc in loco dolere te confessus es, ita velim, fatearis etiam tussiendi cupiditate vexari te: & ex longis interuallis tussis exigua, arida, & quae nihil expuis, molestare te solet: atque ita me dicente incoepit forte fortuna huiusmodi quadam tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tanta admiratione Glauco commotus est, vt continere sese non valens, magna voce exclamando, in laudes meas prorumperet. tum ego, Ne putetis (inquam) sola haec ex arte circa aegrotos posse praesagiri: sunt enim alia quoque, quae nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens dixi: Cùm magnam trahis spirationem, dolor ea parte quam notaui, vehementius te cruciat, sentísque in dextra praecordiorum parte grauitatem. His auditis, ne infirmus quidem potuit sese continere, quominùs prae vehementi admiratione, vnà cum Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidem arridentem mihi fortunam, de iugulo quoque, quod videlicet ad inferiora trahi videretur, aliquid efferre volebam. at, quia magnas inflammationes, quemadmodum & scirrhum id comitari solet, dicere non sum ausus, veritus, ne laudem quam antea de me excitaueram, sauciarem. Cùmque animum induxissem tutò me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantem, haud ita multo post (inquam) iugulum ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At, cùm hoc quoque fateretur, conuersis equidem oculis ad aegrotantem mirificè attonitum, vna (inquam) addenda est praedictis diuinatio. Etenim dicam, quam de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionem. Tum Glauco ne de hac quidem diuinatione desperare se aiebat. laborans autem incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, quid essem dicturus, attenta mente expectabat. Igitur dicente me, quod infestantem morbum pleuritidem esse putasset: ille ingenti enim admiratione, huius quoque rei se testem exhibuit: id quod etiam affirmabat ex adstantibus vnus, vt qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glauco tum de me, tum de vniuersa arte, quam optimam concepit opinionē, cùm antea nihil magni ab arte expectaret, vtpote qui nunquā cum cōsummatis in arte viris versari cōsueuisset. Haec ideo dicere volui, vt intelligatis, quae accidētia cuilibet morbo propria sint, & quae alijs quoque morbis cōmunia: ac praetereà, quae ab vtrolibet genere sint inseparabilia: item, quae magna ex parte & quae rarò videri soleāt: atq; ea, quae ancipitē habeāt euentū: vt si aliquādo fortuna huiusmodi vobis occasionem,

qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, præbeat; ea cōmodè vti sciatis. Sæpe enim fortuna nō contemnendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tamen vulgus medicorum ob imperitiam vti nescit: quanquam doctissimus quisque, cùm accidētium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet: quorum alia quidem necessario, alia vero magna ex parte & locum affectum, & morbum ipsum sequuntur.

IMBECILLITATEM coctricis in hepate tractat.

1. *propriam*] disputanda hoc in loco sequentia problemata proponuntur; quæ hepatis particula munus exequatur sanguificationis, vt sit in eo opere princeps, caro ne an vasa? proximò, sint ne quatuor illæ facultates sanguinis opificio dicatæ eædem an diuersæ, ab iis quibus nutritio hepatis peragitur. Succedit: gignat ne iecur sanguinem in propriam, an in totius gratiam & alitionem. Postremò facultates illæ an temperamenta sint (quod hic Galenus docet) an diuinius quiddam & superius temperamento?

Carnis viscerum vsus.

Ergo non est recens de carnis viscerum vsu disceptatio, vt quæ etiam priscis illis medicis iam tum agitaretur: nam qui Galenum præcesserant, considerantes in quouis viscere varium quendam ductum distributionemque vasorum vtilem & certam materiam continentium, carnem verò medias inanitates & interualla opplentem, id solum præstare carnem opinabantur, separationem & fulcimentum vasorum, non coquendi munus: quocirca eas carnes parenchymatis, id est, affusionis nomine insignierunt. Galenus contrà in materierum confectione minus vasis inanitatibusque continentibus tribuit, carni circundanti plurimum. id placitum Galenus vna hac argumentatione colligit. inueniendæ parti in organo principi methodus accommodatissima est, qua rimamur particulam organo peculiarem nec aliis in corpore partibus communem. Est enim admodum consentaneum eam existimare opificem organi partem, quæ propria organo est; vt sicut cuiusque per se organi vna est in corpore functio, ita ab vna illa propria organo proficiscatur; atqui sola iecoris caro nusquam alibi in corpore est, vasa toti corpori communia: est igitur caro sanguificationis princeps. Et est illa quidem neruosa ratio in iis organis, quæ parte vna eaque sola propria donantur. Sunt enim in quibus id non reperias, nec indagare dabitur ea methodo principatum componentis. oculi enim quatuor constant membranis, tribus etiam humoribus, quorum & humorum & membranarum nullum in corpore simile reperias. in musculis contrà nihil proprium, non membranam, non vasa, neruos, ligamenta, carnem: nam nec dissimilis extra musculos, in glande visitur & gingiuis.

[Margin: 2. Natur. 8. 9. 3. Natur. 7. 3. Caus. Symp. 1. 4. V su. 2. 12. 6. Plac. 14. Quæ iecoris pars sanguificet. Ratio prima.]

2. Sed addamus Galeni probationi manifestiores alias. vna a reliquorū exortum analogia deprometur. chylum ventriculorum membranæ conficiunt in pedestribus, potentiùs multò addita volatilibus caro. Semen seminaria in auibus vasa, sed præstantius pedestribus affixi testes. Sic animalem spiritum magis quàm ventriculi, cerebri substantia. aërem verò pulmonis caro magis quàm arteria excoquit. præstat igitur in sanguificando caro iecoris, vasis.

3. Altera. constat nonnulla animalia solis venis citra iecur alimentum conficere, sine testibus gignere, sine ventriculi carne chylificare: habent igitur vires canales illi ad materierum elaborationem; cum verò multis natura carnium adiunxerit, nec temerè, adminicula; manifestum est in coctionis absolutionem & integritatem formatas esse; vt non solùm fieret, sed plena fieret & absoluta.

4. Ex quo intelligitur Galeni placitum, sanguificare quidem vasa imbecilliùs, carnem perfectiùs. Addamus verò dictis & hanc. coctionum varietas in spiritu, lacte, semine, sanguine, exigebat operantis organi diuersum temperamentum substantiamque: eam alterationem canales exangues, densi laxique subire non poterant conficiendis illis aptam sufficientemque: decuit igitur ope circumstantis carnis vasa cingentis operationem peragi, quæ iuxta operantis carnis varietatem mutaretur: sed quo intellectu carnem constituamus principem in sanguificando partem, non vasa, expendendum est. cùm enim in multis organis actionis authorem vnam ex componentibus similaribus esse fateamur, reliquas non agere, sed agenti vsum quendam & vtilitatem præstare: in iecore & visceribus ita carni actionem tribuimus, vt ab eo opere vasa non excludamus: sed sint actionis opifices primùm quidem caro, inde vasa sinusque materias excipientes; nam nec vim informātem excludit ab vtero Galenus, cùm in semine vigeat. Siue (quod Galenus ait) ita prouidente natura, ne distributionis per canales tempus periret, & otiosum esset citra materiæ elaborationem: siue eo artificio vim paulò distantioris carnis non impediente remoranteque, magis autem promouente & roborante. qua verò vi sanguificent venæ, propria ne an à carne mutuata, non satis, nec pro dignitate Galenum prosecutum reperias. Conādum verò est id afferre in medium, quod omnium sit verò simillimum. Duo quædam in vasorum coctione intelligas licet; succorum elaborationem quæ mixtionis perficitur probitate, & temperatione quadam ad humanam naturam; & eorundem ruborem: ex quibus primum est à vasis inseparabile, & proprio temperamento debetur, siquidem etiam citra iecoris præsentiam animalia quædam in vasis alimentum nutrioni membrorum adparant; & Galenus causam explicans ait, quoniam venæ hepati sunt adsimiles, & primum germen ex illo ducant. Roborē vasa præstare nequeunt, siue proprium spectes temperamentum, coloremque; siue ascititium & à iecore mutuatum. nam iecur succis ruborem indit, dum rubra caro illos sua induit similitudine non temperamento tantùm qualitatum primarum, sed & in iis quæ eas sequuntur, inter quas color numeratur: calor verò ab ea carne vasis præstitus quantumuis procedere concipiatur, nunquam ruboris author erit, quoniam colorem cui assimilet non defert: temperamento itaque illo ascititio rubefacient nūquam, minus verò proprio. qui enim possunt alba & exanguia dum in alendo sibi succum attemperant, rubefacere? præterea seminaria vasa venæ sunt arteriæque propagines cauę & aortę, ab hepate cordeque profectę,

[Margin: Vasa an vi mutuata sanguificent. 6. Placit. 14. 4 V su. 12.]

cum

cum reliquis cohærentes, nihilo ab aliis differentes, quæ tamen, quia sanguinem paulo diutius ad coctionem retinent intra cauitates suas monstrant albissimum: vt nullum sit quorundam subterfugium opinantium intra poros suos vasa innato temperamento albefacere in cauitate mutuato ab hepate roborem indere. Adde quod robur ille nihil est alenti necessariis; antequam enim sanguis in membra mutetur, eum deponit: & antequam assumat, multa naturalia membra alit: vt nihil necesse sit fingere naturæ diligentiam in communicanda vasis rubefaciente illa facultate. nam prætet alia, qua ptobabilitate credamus tingentem illam vim ab exigua visceris carne in extremos artuum digitos nihilo deficientem aut languentem pertingere? nihil enim minus ruboris est in manuum vasis aut meseraicis quàm in iecoris succo. Ruboris ergo causa succorum omnium intra vasa, non solum post, sed & ante hepar, confluxus est rubefacti in hepate succi. Nec verò idcirco oportet etiam rubere intestinorum succum, nam meseraicæ non hiant ad intestinorum inanitatem, sed in extima membrana cessant, sugentes tenuissimam succi partem, nec ruborem intestinis donantes. nec libro De placit. sexto (quod quidam in Galeno condemnant) venis vim hanc coquendi alimenti, sed rubefaciendi negat; ipsorum verò organorum parenchyma (ita enim prisci parum huic carni tribuentes appellarunt) quo per se totum cum coquenda materia conuersetur, recipit multa vasa; plures verò sine vasis ductus exaratis propriis meatibus; vasa quidem ad crassam materiam per longius spatium deferendam, meatus verò ad tenuem per breue, testes, cerebrum, vbera, ventriculus, hepar, lien, renes, cor. cur verò in quibusdam organis manifestam habet parenchyma cauitatem, vt corde, renibus, ventriculo, cerebro; quædam carent, vt vbera, testes, hepar, lien, hæc causa videtur. quæcunque vel receptura erant vel mandatura coosertim vberem copiosamque materiam, obtinuerunt: quæ sensim & modicè, non obtinuerunt. Et de primo quidem proposito ita expedita res videri potest. Num verò in ventriculo & iecore facultates quatuor communes separatæ, ab iis per quas partes suæ aluntur, cócedendæ sint, ambigũt. Videtur enim alia tractio, & per villos oblongos exercita in totius vsum, alia in peculiares citra villos meatus. Sic retentio alia intra ventriculi inanitatem peragitur diuersa à membranarum poris. Et coctio illa communis chylum spectat; propria, ventriculi forma terminatur: postremo excernitur communi expultrice ad pyloron chylus, propria excrementum in sensili perspiratu dissipatur. præterea analogia ad vterum vesicam vtramque, renes, ostendit alias esse vires communibus illis materiebus præfectas, alias alitioni partis ministrare. Sed nihil necesse est, vt à Galeno hîc & sæpe alibi recedatur. In singulis enim partibus alendis materiæ trahuntur ad maiora primùm, deinde in augustiora spatiola: alteratur autem primum in substantiam quandam adsimilem membro, vnde tandem in membri transitur substantiam: quemadmodum ergo vbera alimentum trahunt, & in amplioribus meatibus in lac commutant, ossa in medullam; sic ventriculus externum alimentum in magnam quandam excipit cauitatem, quod in substantiam vertit chylosam; eam paulo post eadem attractrice penitiùs in minores recipiens angustias in ventriculi substantiam commutat, non aliter quàm vbera lac, ossa verò medollam non varia quadam coctrice, sed illa eadem ampliùs progressa. sunt itaque chylus & sanguis coctricis propriæ opera, immediatè illorum membrorum alendorum materiæ. Nam de vesicis & vtero varia ratio est: cùm enim separatis temporibus & obiectis, & finibus agant, vna facultate tam diuersa non peragent, & ita oportuit membra sola excrementa recipientia. Naturales autem facultates (id quod tertio loco motum est) non aliorum gratia operantur animalium instrumentorum exemplo. Nam animi instrumenta, quibus cogitatio præfecta est, in eos vsus trahuntur, quos præuidet meditatio ex re corporis esse, vt loqui, vt progredi. Membra verò quæ sola natura ducuntur, de aliena commoditate sollicita esse nequeunt, sed optime prouidente communi creatore, & disponente omnia suauiter, fit vt dum sibi seruiunt, alienis commoditatibus non mediocriter conferant; & dum quod sibi onerosum est pellunt, alia nutriant. Quæ verò quidam in Galenum intorqueant, dignum est considerare. libro De placit. sexto ait, ventrem hepati præparare. Sanè agit quiddam in quo vertitur hepatis vsus, non agit hepatis aut membrorum gratia, id enim non ita multo post negat. Dices, vesica vtraque trahit, bilem vna, vrinam altera, nec tamen in vsum peculiarem, sicut & vterus semen. non oportet, vt quæcunque trahuntur, in commoditatem alendi trahantur, sed vel alitionis vel voluptatis, aut tuendi temperamenti gratia; quomodo creata omnia similia alliciunt, aduersa verò repellunt. Quæres: Naturalia ignorant operum suorum fines, cùm mente careant; si enim sentirent, aqua in suppositum ignem non descenderet, nec ignis in frigidum aërem conscenderet: non agunt igitur vsus sibi cogniti gratia, sed eius qui creanti est agnitus: atqui non secus Deus Opt. Max. quædam naturali propter aliorum profectus moueri præcipit: similiter igitur in aliorum, vt in suam gratiam feruntur. Aut cur non opinabimur mentem illam creatis omnibus præfectam vereque beatam, quorundam motiones in aliorum vsus conuertere; si in animali vna cogitatio cerebri, instrumenta mentis, id est, musculos in totius vel aliarum partium vtilitates conuertit. cogunt rationes hæ, ita sentire; nec aliud Galenus hoc suo placito suadet, quàm comparatum natura esse, vt naturalia organa sui in opere rationem habeant; nec ita alienis vtilitatibus vacent, vt non ipsa sibi interim boni aliquid ex suo opere lucrentur. Quę est (inquies) vberibus in lacte gignendo commoditas? quæ testibus seminis, cerebro & cordi creati spiritus? quorsum verò ventriculus minimo alimento sibi sufficiens pergit assumere, non antè cessans quàm pro totius captu expleatur? ipsum verò ventriculum qualitatem alimenti expetere vasorum cacochymiæ aduersantem idem author scribit. Propria, inquam, in iis omnibus quæ-

Cap. 14.

Facultates communes num à propriis distent.

Ad primum. 3. Caus. Symp. 1. 10 Aph. 39.

2.

Naturalium membra an aliorum gratia operẽtur. 3. Natur. 15. De motu liqu. 11.

Cap. 7. Cap. 14.

1. Caus. Symp. 6.

dam.vbera ſuo lacte aluntur,teſtes ſemine:oſſa medulla;cerebrum ſpirituum miniſterio, nec aliter
imaginatur, cogitat,reminiſcitur:cor ſuo pulſat,& quia pulſat viuit.Iam ventriculus non prius ceſ-
ſat a cibo,quàm ceſſet vaſorum ſuctio: eam ſuctionem quoniam metitur membrorum omnium
tractus,fit vt dum ſuo medetur dolori,copiam alimenti pro toto moderetur: qualitatem verò ex-
petit aduerſantem cacochymiæ non vaſorum,ſed ſui ipſius vaſis conſentientis. ita enim libro ſim-
Cap.10. plic.quarto ſeipſum interpretatur.hæc & ſimilia pro tuendo Galeni placito. qui verò conſiderat,
quàm minimè ſibi parcentes matres liberis prouident, geſtandis, edendis, alendis, fouendiſque,
quàm in clepſydra aqua alienum inimicumque locum communis naturę iuuandę in vacui fuga,no-
mine quærat:quo naturæ conſenſu nobis inuitis palpebræ nictent oculi gratia:& pectus in pulmo-
nis vtilitatem tuſſiat:quàm multis medicamenta viribus in vſum polleant animalium,quàm gratis
ſyderum curſus nobis ſeruiant:& huius generis multa, non diffitebitur naturam in organis à pro-
uidentia ſuperiore directam,nonnunquam alienis vſibus ita ſeruire, vt nihil ipſa ex opere lucren-
tur,ſæpe amittant.tanta eſt creantis vis,& naturæ ad obſequendum facilitas.Illud etiam quærreba-
Facultas an temperies. tur:eſſet ne facultas temperamentum, an etiam compoſitio cum vnitate, vel certius, diuinius, &
aliquid iis omnibus maius.nam vt frequenter Galenus temperamento diſinit.ita aliquando etiam
4.Therap.4. compoſitione vnitateque, & debilitatem vocat etiam membri raritatem vel diuulſionem, nec id
Infra li.5.vlt. & lib.6.4. iniuria.quod enim ſcribit libro De cauſ.ſymptomat.potentia bifariam læditur,aut per ſuam ipſius
3.Simpl.26. eſſentiam vitiato temperamento, aut per aliquem inſtrumentorum morbum impedita. Eſt ergo
3.cauſ. Symp.1. compoſitio & vnitas actioni neceſſaria,ſed vt hæc aut illa ſit partis actio, temperies quatuor ele-
mentorum facit; quam facultatis ſubſtantiam appellat: non quaſi nihil ſit ſupra temperamentum
quod actioni imperet, (id enim ſupra reiectum eſt) ſed quod nihil medico conſiderabile aut ab
illo mutabile.

2. *peculiariter*]de quo tertio De cauſ.Symptomatum tertio.

Cap.2. 3. *ſuperaſſantur*]libro de cauſ. Symptomat.tertio,recenſet cruentorum excrementorum diffe-
rentias quatuor,quæ omnes Hippocrati dyſenteriæ,Latinis tormina dicuntur. poſterioribus de ſo-
Dyſenteriæ differentiæ. la poſtrema differentia inteſtinorum vitio exorta verbum dyſenteriæ dicitur. primum genus, ſola
quantitate peccantis ſanguinis, quod per muliebres menſes euenit, & mutilatis, aut ex laborioſa
4.Artic.4. vita ad deſidiam conuerſis:proximum,vbi lotutæ ſimile hepatis intemperamento frigidiore: ter-
tium fæci ſplendenti ſanguinis ſimile ex iecoris calore: poſtremum vlcera ſequitur inteſtinorum:
eſt tamen quod lectorem remoretur duplex vtriuſque loci diſſidium: alterum, quod illic tractans
cruentorum excrementorum naturam, prodeuntia ab hepate media facit creticorum & eorum
quæ ſanis,ſed plenis exeunt:cùm tamen creticè pulſa ſæpe laudentur,quamuis ſpecie ſua terreant;
4.Aph.47. ita enim ſcribit Hippocrates, excretiones liuidæ, cruentæ, fætidæ, ſi bene exeunt, bonæ:ſi contrà,
malæ ſunt.hepaticæ verò perpetuò imbecillitatem principis membri,nec facilè emendabilē oſten-
dunt.Alterum diſcrimen inter hunc & illum locum; hîc craſſa hæc infirmitati addicit coctricis in
iecore lapſæ,illic exactè coctum ſanguinem eſſe ait, qui ob impeditam quauis occaſione diſtribu-
tionem,ad inteſtina redit,ea apparens ſpecie. Soluuntur verò dictæ controuerſiæ. Si ſpectentur
pulſa cruenta in ſe tantùm,non penes prodeundi cauſam, cenſenda ſunt peſſima, quæ per morbo-
rum excernuntur criſes, exitioſo colore, fætore, ſubſtantia demum propter inemendabilem pulſa
maliciam.cùm quæ iecur remittit,ab integra tantum coctione deficiant præ intemperamenti ex-
ceſſu aut calidi,aut frigidi.ſin conferuntur hepatica creticis,quoad cauſam affectionemque, vnde
contingit emitti,morboſa ſunt perpetuò hepatica; cretica ſæpe ſalubria.Quod verò ſecundò pro-
poſitum eſt,ita fæx illa ſplendens allata in hepate eſt:allatur vel deficiente propter calorem coctri-
ce,vel morato plus æquo in iecore ſanguine, nec diſtributo. nam & ita modicus licet calor aucta
mora exurat neceſſe eſt,ex iis cauſis (quod ſolet Galenus) hic vnam memorat alteram illic.

8.Compoſ. loca.6. 4. *à memoria*]potuit recenſere duas eas differentias ſeparatim imbecillis in hepate coctricis;
Cap.dyſenteria hepatica. priorem loturæ ſimilem poſteriorem fæci.Sed ideo reducit in memoriam ambas in eodem viſas æ-
gro,commutata morbi progreſſu mali natura;quoniam (quod cum Galeno monet Auicenna) rarum
Affectus etiā frigidi febrē afficiunt. eſt vt incipiat fęculenta;frequens ſuccedit ad lotiuam dyſenteriam: ſimul vt admoneat fieri non-
nunquam etiam in frigido affectu cùm cōputruerit,febrem.Id enim & in Gallico morbo, & in fri-
gidis aliis affectibus intuemur:vt ceſſante iā excrementi prę imbecillitate excretione,putrefactum
licet frigidū febrem gignat:ſicut ſi affectio fuit vel vlceroſa vel inflāmatoria,proximè ante obitum
non modò febris vrget,ſed & aluus ſoluitur communicato affectus purè naturalibus excrementis.

5. *ſanem & cruenta*]lege,ſanguineos ichores.

Laus an medico aucupanda. 6. *ob imperitum*]vitio vertit Galenus medicis,quòd nō vndecunque etiam prudentia & vafri-
Cap.1. cie aucupentur laudem,& vulgi gloriam.qui tamen libro Method. ſeptimo, aliter animatus fuiſſe
videtur,vulgi gloriā non contemnens tantùm,ſed & deteſtās ceu philoſophis viris,& qui ſufficien-
tia contenti ſunt,plurimum afferentem impedimēti,& à rebus abducentē pulcherrimis. Quapro-
Sect.2.1. pter nulli operum ſuorum nomen inſcripſit ſuum,& diſcipulos hortatur, ne illum apud homines
immodicè laudarent,aut operibus ſuis nomen Galeni inſcriberent:explicauit eam pugnantiā idem
libro De iis quæ in medica trina,comparandam eſſe medico & corporis & animorum vulgi laudem
opinionemque,non ceu ancillarum,id eſt,ambitionis,ſed ceu hominum amatori quo alter habeat
ægros corpore,alter animo obſequentes:ita enim citius ſanantur. quapropter non ſolum honeſtè,
ſed & vtiliter commendabit ſe nonnunquam apud ægros medicus, citans etiam teſtimonia eorum
qui à ſe

qui à se curati sunt: eo tendunt prędictiones omnes: eo etiam quod Hippocrates monet, vt medicus quoad eius fieri possit, ægris gratificetur: & vt aoneinne opera artis edat, ita enim maiorem ægri 1.Præf.1. gratiam conciliat: & ne pollicens citam sanitatem mendax deprehendatur; amittitut enim fides 6.Epid sect. authoritásque dicentis. Ita ex re ægri est, vt præclarè de medico sentiat: ipse verò medicus si phi- 4 8. losophus est, modico contentus & immodice laudatur à tam multis crebróque expetitur, vt præ Lib de arte. negotiorum mole à suauissima studiorum impediatur meditatione. id Galenus dolens amicos mo- De artic. nebat non ne laudarent, sed ne vltra modum (quod faciebant) extollerent, ne occupationibus vi- D. f alt. sendi ægrotos obrutus à libris abstraheretur. 6.Epi sect. 4.Com.8.9.

VERVM meminisse debetis generalium praeceptorum, quæ & vniuersalia appellantur, & quæ multorum specialium communia genera sunt, vt ea in qualibet materia rerũ particularium prouide discernere, assuefeatis. Est igitur communis sermo, quem dicere proposui, de naturalibus facultatibus, quas in qualibet parte generatim quatuer esse didicistis. Primam voco attractricem, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere & attrahere potest. Altera deinde est, quæ alteratrix dicitur, quæ succus attractus similis euadit parti, quæ alitur: huic aliæ duæ ministrant; Retentrix, quæ suo munere fungitur, quando pars attractum succum coquit, donec in suam ipsius naturam eum mutauerit: & expultrix, quãdo à coctione, quod inutile est, excernit: idque excrementum vocatur. Has itaque facultates in qualibet affecta parte, vtrum validæ sint, an infirmæ, consideretis, hortor: vt in hepate, quoniam de hoc dicere instituimus, vis attrahendi, si quomodolibet afficiatur, cibum in ventriculo iam in succum transmutatum relinquet, vt per aluum exactè quidem confectus, verùm liquidus, & haudquaquam exiccatus excernatur. Atque hoc, quòd ipsa affecta sit, signum vobis erit. Quicquid enim ab aliquo, tanquam à causa procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectum nonnulli ad mesaræum pertinere autumant; vocántque sic laborantes mesaraicos, eo quòd vident cibum per venas mesaræo & [1] mesenterio intextas distribui vt solebat, non posse: eodem seducti errore, quo y. qui manus eorum quos syncopa, vel stomachica, vel cardiaca prostrauit, affectas esse arbitrantur: vtpote quæ haudquaquam, vt antea, munere suo fungantur: quippe secus mesaræis venis, veluti manibus, quæ ex ventriculo ei cibum afferant, vtitur. Similiter etiam falluntur nonnulli, vbi crura resoluta sunt ob affectum aliquem eam spinalis medullæ partem, quæ iuxta lumbos est, infestantem: quippe neglecta spinali medulla cruribus remedia adhibent. Igitur, si mesenterium, vel inflammatione, vel alio eiusmodi affectu laboret; hunc propriè ad ipsum referemus: si verò iecur imbecillitatem per venas suas cibum allicere nequeat, non mesenterio (id est, lactibus) sed iecinori remedia sunt adaptanda. Quemadmodum ne resolutis quidem vel manibus, vel cruribus ob affectum, qui in spinali medulla consistit: verùm vbi vel inflammatio, vel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere. si alui excrementa diligenter cõsideres. neque enim solùm, qualia excerni diximus in iecinoris imbecillitate, cùm ad sese cibum trahere non potest, talia planè deueniunt; sed apparet etiam, veluti ab inflammatione, sanies quædam admixta: nam ab omni parte inflammata, cui spissum crassúmque tegmen non incumbit, in primis quidem tenuis sanies defluit, quæ concocta deinde inflammatione, & crassior: & puri similior redditur. Cùm ergo nulla existente in iecore inflammatione, huiusmodi quippiam cum excrementis, succi [2] speciem consecutis, deueniunt, in mesaræo affectum esse, censendum est. Igitur vt non potente ob imbecillitatem hepate, succum à ventriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, cùm retinere nequit, comprehendens continénsque facultas infirma putanda est. Proinde in primis quidem cruorem saniosum excerni videmus, postea verò crassiorem, & veluti fæculentũ. Similiter aliæ quædam eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis facultatis robur, plerunque quidem integra in omnibus existenti valetudine, [3] plenitudinis ratione: plerunque vero parte aliqua affecta per iecur sese expurgante, viribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis in ipsa vitiosis humoribus sequitur excretio; sed ita sequitur, vt vtiles humores retineantur, expellantur verò inutiles. Atque sunt nonnulli, qui huiusmodi vacuationes nominent cruentas dysenterias: quæ euenire solent quibusdam, vel mutilato aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus, ad ocium se conuerterit. Ac [4] solet quoque mulieribus, retentis menstruis, huiusmodi per sedem vacuatio fieri: atque interdum per vomitum quoque eandem ob causam quibusdam mulieribus. verùm his [5] synceris sanguis excernitur similis ei, qui ab hostia imperfecta profundi consueuit, modò inferiùs per aluum, modò per superiores etiam partes. At per erysipelata & inflammationes accedente concoctione, viscosus, caenosus, & putris excernitur. Atque, vt in hepaticis affectibus (quanquã raro) medicamẽtorum auxilio, robustiore euadente iecinore, interdum deueniunt excrementa tum colore, tum odore pessima expurgante se ita viscere. sic eodem modo vrina quoque deteriores redduntur: quibus imperiti medici nonnunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim, quibus sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de his quæ rarò eueniunt, experimenta habere non possunt, veluti eorum quæ sępenumerò accidunt, facile meminerunt. Quòd autem protracto per longum spacium morbo, apparẽtibúsque notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel duntaxat. imo creberrimè ex enarrationibus, quas in [6] Hippocratis opera addidimus, didicistis. [7] Igitur quemadmodũ retentrix facultas: cùm imbecillior est, ac rem, quæ ipsam grauat, retinere nõ valet, vix expultrix id, quod molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quædam retineri solent. facultate retentrice non admodũ grauata. nã in qualibet instrumento alias alia facultas vel fortior fit, vel imbecillior, facta videlicet ad actionem relatione: si modo vniuscuiusque facultatis notionem intellexerimus. Nam reuera tota semper particula agit secundum temperamenti, quod ei [8] frequentius inest, proprietatem. Verùm aliquando rem grauantem sustinet, ac longo temporis tractu eam vincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore res infestantis vel qualitatem, vel multitudinem ferre non valens ad ipsius excretionem insurgit. Sicut è contrario, cùm interim admodum molestatur: ipsam rem molestantem deijcere cupiens, viribus grauissimè infirmis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrumento perpendere, atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis.

TRANSIT ad reliqoas præter coctricem in hepate deficientes facultates agnoſcendas.

1. *meſarao & meſenterio*] lege (appellati meſaræi vel meſenterij) eadem enim pars eſt, Latinis, lactes, dicta.

2. *ſucci ſpeciem conſecutu*] id eſt, io chylum verſis. Eſt ergo indiciorum ſumma: attractrix iecoris imbecilla chyloſas deiectiones facit, & eas ſynceras; nam vbi inflammatio meſaræum occupat, iungitur chyloſæ deiectioni inſtar pleuretici ſputi ſanioſum quiddam. Si verò etiaio obſtruuntur meſeraicæ, ſimiliter chyloſæ prodeunt deiectiones citra ſaniem permixtam. vbi inualuit attra-

Facultatum iecoris indicia.

ctrix, è diuerſo fæx ſicca, aluus verò aſtricta eſt. Coctrix ſi frigido vitio, & ſi calido laborat, quod ſanguineas & quales deiectiones pariat, dictum eſt. Sicut vbi valet floridus color, & carnoſa habitudo commonſtrant. retentrix valida nec per aluum excernit, uec ad corporis alimoniam copiosè remittit. Si inualida ſinit primùm teuuem ſanguinem, aucto verò vitio etiam craſſum exire; nec oportet, vt priùs craſſum exeat, quia magis grauat. Cùm enim reteotrix in ſuo munere flacceſcit & languet, concedit tenui, quod validam expoſtulat contractionem ad retinendum: deinde, vbi magis lapſa eſt, etiam craſſo. poſtrema expultrix ſi labat, nec per ſedem excrementa accedunt, nec corpori ſufficiens alimeutum. Si valet, ſequitur aliquando quidem purus, quandoque prauiſſimus ſanguis, vt non ſit difficile ſeparare retentricis opus fatigatæ à robuſta expultrice. Si enim ſanguis ſola copia peccat, benignum ſanguinem confertim expurgat: ſi vitiatus per morbum eſt, aut totius aut partis, poſt integram coctionem reſumptis viribus ſalubriter pellit noxia quæque. Vtiliter verò nos commonefacit author, ne ſola mali ſpecie deluſi perpetuò prauas deiectiones reprobemus. Ferè enim in eo ſita eſt prædicendi ratio, ne præſentibus tantùm (quod idiotæ faciunt) ducamur: ſed memoria retinentes quæ præceſſerunt omnia, ex omnium collatione ſententiam feramus. quapropter ſi præcedens continua integráque coctio in retrentia ſymptomata deſinit, oportet generoſum medicum imperterritum confidere, iuberéque bono animo imminentem criſim expectare.

3. Triſ. 5. Sic vbi iam vacuatio adeſt, poſt naturæ victoriam, peroicioſa excreta ſpem augent, confirmántque aduentantem ſalutem: ſequuntur enim expultricis robur corpus purgantis. Vulgus verò Empiri-

4. Aph. 21. 47. corum ſola frequentia edoctum, ſicut raros morbos non exactè curat, ita excretiooes illas ſpecie praua deteſtatur & horret, quoniam ſæpe ad malum conſpexit excerni.

3. *ratione plenitudinis*] lege (plerunque quidem integra in omnibus exiſtente valetudine pleoitudinis ratione, plerunque verò parte aliqua affecta per iecur ſe expurgante.

Cap. vlt. Hemorrhagia an ſemper præter naturam.

4. *ac ſolet*] num igitur hemorrhagia omnis præter naturam ſit, diſquiri ſolet. reſpondet verò libro De ſymptomatum differentiis; cùm præter naturam vacuatio intelligi poſſit quatenus actio læſa eſt, & qua ratione exiens mutatum, & qua corporis affectus, hemorrhagiam nó ſemper eſſe læſam actionem, ſed vtilem ſæpe & à natura vincente profectam; vt cùm creticè morbum ſoluit: in ratione autem exeuntis mutati, ſola menſalis quantitate qualitatéque moderata naturalis, reliquæ

3. Cauſ. ſym. 7. ſunt innaturales. quatenus autem iungitur affectui corporis prauo recluſi aut rupti vaſis, ferè etiam præter naturam eſt; vaſa enim vteri fœminis ſtatis téporibus recludi ſecundú naturam, reliqua, innaturale eſt. non eſt tamen omnis hemorrhagiæ etiam non naturalis par momeorum, ſed manife-

Aphor. 53. 6. Epi. ſec. 3. 47. 5. Aphor. 53. 5. Aphor. 32.

ſtis malitiæ quantitatibus diſtant. Inter eas enim ſolam narium innoxiam vocauit libro Aphoriſmorum quinto, minus tuta per hemorrhoidas eſt, licet omnem cacochymiam, & magis melácholicam ſanet: quoniam periculum eſt, ne ſanguis immodicè deorſum feratur, magis quàm ſurſum; per ſedem verò periodica etiam à morbis præcauet, ſed in longo per inteſtina tranſitu, & inteſtini oblæſio & ſanguinis concretio timérut. Vomitus ſanguineus táto deterior eſt, quaoto vomitus omnis deiectione, licet & ipſe nónullos à morbis imminentibus liberet. peior eſt qui ex pectore tuſſiendo per interualla edocitur, quoniá non citra aliquod puris diſcrimen. verùm & is etiá frequenti Pauli, Apponenſis, & moltorú experiméto à retentis liberat citra noxá menſibus, & ſimilibus affectibus.

Sect. 3. 21. 5. *ſyncerus* libro Epid. primo, haud vnquam inculpatum prodire ait, ſed variè malighum aliàs pituita, aliàs alterutra bile ſcatentem. præterea ſi à membris ceu excrementicius pellitur, ſyncerus haudqoaquam fuerit. Sed in epidemiis de parturientibus agebat, quarum ſanguis eo deterior eſt, quo bona pars puriórque eius in fœtum abit, nec verò menſtruus abſolutè purus eſt: ſed cretico collatus ſyncerus à Galeno ſcribitur.

6. *Hippocratis*] potiſſimum, quarto Aphoriſmorum, vigeſimoprimo, vigeſimoſecundo, quadrageſimoſeptimo.

7. *igitur quemadmodum*] cauſatum admonet medicum noo ita freqoentium, qood prauæ in corpore materiæ aut vacuentur, aut retineantur: nam vt frequens eſt excretio propter robuſtam

Infra li. 6. vlt. 3. Cauſ. ſymp. 3.

expultricem, & retentio ob retentricem: ita aliquando expulſionis cauſa in retinendi imbecillitate ſita eſt, quod de pueris putat Galenus, & retentionis occaſio eſt expellendi infirmitas, quod morbi non creticantes oſtendunt.

8. *frequentius ineſt*] lege (ſemper ineſt) ſignificat partem qnamuis ſemper operari pro ratione dominantis temperamenti: cùm ergo aliquando retentricis temperies vincat, nonnunquam ſuccumbat; fit vt viciſſitudine temporis modò operentur, modò otientur ſingulæ facultatum.

SIC enim inuenietis partium quarundam affectus, antea haudquaquam indagatos, veluti ne folliculi quidem fel continentis. Si enim (vt oſtendimus) biloſum humorem ad ſe trahit, quemadmodum renes ſanguinis ſerum, & ſplen id, quod vini fecibus, aut amurca oleo ſimulatur: accidet interdum, vt ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat ſanguis, atque idcirco alia oriatur regij morbi

ſpecies

species præter eas tres, quas iam suprà proposuimus. Ac nonnunquam ita repletur etiam (quemadmodum vesica, quæ vrinæ est conceptaculum) vt euacuari non possit, aut quia obstructus est, aut quia secretoria ipsius facultas est imbecillior, veluti etiam cum obstructis, aut infirmis vasis, quæ ab[2] *ipso exorta, ora sua in hepar extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest.*[3] *proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare, perquam necessarium est. id enim non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorundam regio morbo affectorum*[4] *excrementa, flaua bile vehementer colorata, quemadmodum & aliis vrinas: item per cutem quoque vt nonnullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi, ita aliis plurimum ipsius retineri, ac per quàm exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere volueritis, nulla prius adhibita*[5] *vnctione, hominis sudorem*[6] *strigili auferri iubete: videbitis profectò eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, verùm in aliis magis aquosum, atque in aliis magis biliosum. itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior, si cum prædictis hanc quoque notitiam adieciatis. Quidam enim acuta biliosaque febre laborans, die septimo, multa flaua bile ad cutem transmissa, à morbo liberatus est, mansitque sequentibus deinde diebus auriginosus: itaque &*[7] *excrementa & vrinas considerauimus: vtrisque verò secundum naturam se habentibus, atque ob eam causam nullum*[8] *visceris affectum declarantibus, venit in mentem fieri posse, vt translata in cutem bilis crassior esset, qua ratione promotus discere volui, qualis nam esset sudor: illo autem apparente aquoso coniect bilem esse dissipari contumacem: præcepi itaque laboranti, vt aqua suapte*[9] *natura calida, & cui discutiendi vis esset, vteretur, ac prætereà victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem moderatè posset extenuare. Hic autem bonam valetudinem consequutus est, vnico auxilio & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quin etiam alium multam in strigili bilem relinquere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus verò citra febrim morbus regius accidit: vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdam sensu, iis omnibus aperiens (vt scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituimus. qui verò purgatione liberari non potuerunt, iis rursus valentiore ad aperiendum data potione, medicamentum, quod vehementius purgaret, exhibui: sic deinde sub fine purgationis vel cærulea, vel flaua bilis cum acri mordacitate secernebatur. In iis igitur coniect fellis folliculum simili quopiam affectu laborare, qualis in vesica*[10] *exuberante vrina interdum fieri solet: etenim adeò multam nonnunquam recipit, vt nimis intenta nequeat eam, quæ in ipsa continetur, expellere. Verùm in vrinæ receptaculo, (neque enim absurdum fuerit vesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdum ob excretoriæ facultatis imbecillitatem: interdum vel ob grauem somnum, vel negotia quæpiam retenta, vltrà quàm par est, vrina: quæ deinde vesicam nimis intendens, hac ipsa ratione vires eius prosternere potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullum succurrit ab animali facultate præsidium, vnicum habet imbecillitatis principium, veluti cætera quoque naturalia instrumenta, à partis intemperie ortum.*

De morbis vesicæ felleæ agit.

1. *vti sanguinis*]id est, trahunt id quod est veluti serum.

2. *quæ ab ipso*]cur non addit, vel quæ ad ieiunum terminantur? quoniam tunc ob plenitudinem non vacuatam icterus sequitur, de qua specie paulò antè meminerat: Sunt ergo ictericiæ ex fellea vesica occasiones tres imbecillitas tractricis vesicæ: altera meatuum, aut imbecillitas aut obstructio, siue allicientium siue pellentium bilem: tertia, vbi ob immodicam plenitudinem excretioni locus non est. Cùm enim ad expulsionem contractione transuersorum villorum indigeamus, nec contrahi possint extremè ob plenitudinem distenti, fit vt in ea, non aliter quàm in vrina, excerni quicquam non possit, præterquàm quòd ex ipsa distentione infirmantur. Nec verò in hac causarum enumeratione, putanda est ea origo omissa quæ Auicennæ refertur, nempe tractricis robur: Cùm enim ex ea immodica plenitudo sequatur, & ad plenitudinem impeditus exitus, colligitur apud Galenum sub specie turgentiæ contineri. Omissa verò ob infrequentiam est, quam Paulus memorat ob solidorum calorem alimentum mutantium. Ictericiæ felleæ species. 15.3. De ictericia.

3. *proinde*] ad certiorem affecti loci notitiam inuestigare iubet signis, vbi nam & qualis bilis abundet, petit illa maximè ex exeunte stercore, vrina, sudore.

4. *excrementa*] lege (deiectiooes.)

5. *vnctione*]ne pereat iudicium de extracta sorde olei permixtione.

6. *strigili*] forma erat, in vno extremo manubrium; in altero falci simile, ex ebore vel argento constructum.

7. *excrementa*)lege(deiectiones.)

8. *visceris*) laudat puritatem excrementorum, Auicennæ damnatam: quo enim vrina magis tincta est salubriorem autumat; conatur enim natura non retinere ad aquam inter curem, sed pellere quà potest bilis superuacuum. Sed vt in fellea ictericia præstat tincta; ita in hepatica pura illæsum hepar arguit.

9. *suapte natura*) αὐτοφυέις sponte nascentibus balneis exhaurit, & victu humido modicè attenuanre, videlicet ne plurimum tenuans bilem natura siccam arefaciat.

10. *vesica*) ostensum est enim libro primo, vrinandi opus esse animale per accidens, quatenus & sequitur ad morsus sensum, & ad animalis facultatis otium laxantis sphyncterem, vesicæ ceruicem ambientem.

LIBER SEXTVS.

TRADVNTVR hoc libro postremarum partium affectus Sectionibus sex.
Primùm, lienis.
Inde intestinorum, capite secundo.
Tertiò renum, capite tertio.
Quartò vesicæ, capite quarto.
Quintò vteri, capite quinto.
Sextò colis, capite sexto.

SECTIO PRIMA.

EX IIS, quæ de iecinore diximus, facilè inuenientur notæ, quibus lienis affectus discernantur. hoc addito, quod ipsius inflammationes ob [1] duritiem facilè tangendo deprehendantur. Cùm itaque splen multa habeat accidentia cum hepate communia; illa nulla re differre videntur, nisi quod quædam magis, quædam verò minus, alterutri euenire solent. nam quod ad caloris rationem pertinet, vniuersum corpus, vbi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare videtur. nam hoc ei natura officium dedit, vt melancholicum [2] sanguinem ex hepate ad sese trahat, quo ipsum aliàs iam demonstratum est. Igitur [3] attrahendi facultate facta imbecilliore, sanguis ex iecore in vniuersum corpus impurus transmittitur; quocirca color nigrior euadit. Quin etiam hepatis exemplo, sæpenumero extrementa ex se reiicit: ita vt & vomitione, cui nausea quoque accedit, melancholicum sanguinem aliquando excernat: qui interdum per inferiora quoque decedere videtur. At [4] & citra huiusmodi euacuationem athymias; id est, animi deiectiones, & dysthymias, id est, mæstitias melancholicas facit: ac nonnunquam & [5] ciborum vehementissimas inappetentias, præcipuèque quando exquisitè acetosum fit id, quod ad ventrem fertur excrementum: sæpenumero autem subuersionem, & resupinationem, quando aliam quandam habuerit corruptionem. Quòd [6] verò indurato ipso aqua inter cutem succedere possit, consentiente iecinore, iam antea dictum est. Quin etiam laborante aliquando [7] vtroque viscere, regium morbum euenire conspeximus, nigriore, quam pro consuetudine, subsequente colore, ita vt putaretur flaua bilis fuligini esse permixta. Atque medici quidam iecur nullo affectu tum laborare existimantes, dubitant, quomodo à splene morbus regius nasci possit. quemadmodum sunt, qui à solo liene indurato, nullo existente in iecinore vitio, aquam inter cutem fieri posse arbitrantur. Haud secus allucinari consueuerunt in ea quoque aquæ inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab iis iecur calida, & sæpenumero sicca quoque intemperie tum grauiter afficitur, vt cibum in sanguinem transmutare nequeat. Atqui ne in iis quidem iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta consuetudine, vt nullam partem affici arbitrentur, nisi vel tumor quispiam, vel vlcus in ipsa consistat. Verum id illis concedendum est, qui existimant nullum ab intemperie morbum fieri. At medici, qui sequuntur ea, quæ manifestè apparent, qui & refrigerata parte quapiam accidentia quædam fieri suspicantur, [1] admiratione digni sunt, quòd aquam inter cutem consistere posse putant, ne vnico quidem loco affecto. Si enim ob id, quod nullus est in hepate tumor, ipsum haudquaquam affectum esse existimant: neque aliarum partium vlla afficietur in his, qui aqua frigida vitiosa affatim & intempestiuè epota, mox aqua inter cutem corripiuntur: quippe noxam infert internis partibus aqua sic ingesta, aliàs alijs, sed præcipuè & imprimis ei, quæ forte fortuna eo tempore reliquis fuerit imbecillior. Verum, nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutem subsequi potest minimè. Sic splenis quoque vitio aqua inter cutem nonnunquam euenire consueuit aut vbi cum tumore refrigeratum est sicut in scirris, aut vbi citra tumorem refrigeratum est vt cùm quis aquam frigidam & vitiosam affatim & importunè potauerit. Quòd verò melancholica mæstitia, ipso huiusmodi excrementa ad os ventriculi transmittente proueniat; antea, vbi de ore ventriculi tractauimus, iam dictum est: quamobrem in hoc viscere diutius nobis immorandum non est: cùm eius instrumentales affectus rationali dignotione non indigeant qui verò ab intemperie proficiscuntur, partim ex his quæ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam suprà de iecinore proposuimus, noti sunt. Nam alij quidem nominatim sunt explicati: alij verò, qui similiter, vt illi, consistunt, similem quoque habebunt dignotionem.

OSTENDIT lienem affectus iecori similes subire, inflammationem, imbecillitatem, hydropem, arquatum, nec valdè distare in notis, quæ ex dictis ferè haberi queunt. Cùm enim horum viscerum alterum gignat, alterum purget sanguinem, non ita multum affectis dissident.

1. *duritiem*] Significat, quod attinet ad inflammationum agnitionem, magis an liene patere: cùm ob visceris tenuitatem, ex qua fit vt non solùm gibba, sed & caua tactum non effugiat: tum ob natiuam laxitatem, in qua tumor durus, (ita definitur inflammatio) manifestior est.

Cap.7. 2. *sanguinem*] non ita nuper de vesica fellea agens, sed excrementum biliosum purgare scripsit: quod enim libro De vsu part. quinto, docuit, ambæ vesicæ cùm merum excrementu inutile alendo alliciant, vasis sanguifluis eguerũt, quorũ ministerio alerentur: at verò renes & lien purgantia sanguinẽ, sed non pura sugentia, sed permixta vtili excremẽta, simul ex vtili alũtur & noxiu secerount; manifestissi-

manifestissimũ est in vasis argumentum, quæ duæ vesicæ separata à meatibus excrementorum habent; nõ lien & renes. vt nulla sit Auerroo erroris excusatio, dum putat vesicas non dissimiliter iis a Coll. li 19. visceribus extracto ali excremento. nec cogimur cum Auerroo sentire, quoniam tractio omnis sequitur substantiæ similitudinem, in qua nutritio constat: non enim similitudo quæuis ad tractum impellens alendo est, sed maior aliqua ex penitiore facultate coniuncta: nec ideo succinum paleis aletur quia trahit, aut ferromagnes.

3. *igitur attrahendi*] attractricis deficientis symptomata recenset, inde labantis retentricis, aut auctæ expultricis.

4. *at &*] insinuat hypochondriacam melancholiam.

5. *ciborum*] melancholia in ventriculo magna ex parte appetentiam excitat, quoniam ventriculi natura inter morsum acidi sugentisque venæ discernere non potest. Sic pulmo non minùs ex percepto frigore, quàm ex contento humore ad tussim mouetur. Addit Aretæus, quoniam melan- 6. Epi. se 4 to. cholia vigilare facit, vigilia Hippocratis testimonio famem: cùm verò corruptione in multas differentias abeat, fit vt nonnunquam concepta horrida aliqua, & naturam offendente qualitate, magis subuertat appetentiam. natura enim totam expellendi opere constituta, nec recipere potest, nec trahere. quo fit vt in morbis vehemens fastidium meritò lætale habeatur.

6. *quod verò*] hydropis & arquati ortum ex liene tractat, in quo tamen deludebantur medici nonnulli, putantes ea vitia attinere ad solum lienem; Cùm sit ostensum citra iecoris vitium ceu proximam mali causam, hydropem non contrahi.

7. *vtroque v scere*] icterus (qui color est corporis flauescens) nunquam à liene orietur: sed vbi affecto liene etiam accidat iecur affici, succedet niger à liene, pallidus à iecore color: ita nunquam pallidus à liene conciliatur: sicut nec hydrops citra consentiens iecur, intemperatúmque vel lienis scirrho, vel vasorum in acuta febre calore.

8. *illis qui*] innuit eos qui operum causam non ad temperiem membri, sed ad nescio quæ insectilia referebant: de quibus lib. De morborum differentiis disputauerat. qui enim semel temperiem operis causam facit intemperiem morbum constituat, necesse est.

9. *admirationi digni*] ἐν θαυμαστοῖς; an non admiratione digni sunt? interrogatiuè legendum est, ne cum quibusdam cogamur lectionem castigare.

SECTIO SECVNDA.

CVM de vẽtriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus: quarum altera, quæ superior est, gula continua est, ex multis neruis sensificis contexta: altera verò huic continua, ad intestinorum vsque exortum extenditur. Porrò, sicut vtraque in animalibus proprio munere fungitur, ac pro vtilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunque affectus communiter tum similaribus, tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij etiam iis tum inter se, tum etiam cum vniuersis intestinis communes esse censentur. Verùm accidentium similitudo, non solùm in iis inter se, sed etiam in vicinis quoque partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur: qualis est renum, & coli communicatio: atque horum nonnulla sedem affectam habent cognitu facilem, vt dysenteria, & tenesmus. Sanè in præsentia nomen dysenteriæ propriè audire oportet, vtpote quod ex appellatione ipsa, intestinorum vlcus significat. Neque enim repente & affatim fit huiusmodi affectus, id quod in eo quem hepatis vitio accidere diximus fieri solet, atque proprias etiam habet notas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur quam deinde interaneorum abrasiones sequuntur; postea paulum cruoris simul excerni videtur, quando videlicet affectus ipse iam dysenteria est: cùm itaque huiusmodi abrasiones sole excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deiciatur: ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. vbi verò cruorem quoque simul excerni videris, intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim si admixtus est, in superioribus: si verò supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse portendit. Ac idem quoque in abrasis excrementis videre est. verùm non ita manifestè, vt in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quod intestinum fuerit oblæsum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo; quo vel commisceri reliquis excrementis, vel vni eorum parti supernatare videntur. Cæterùm non mediocriter conducit ad curationem, nosse, in qua intestinorum parte consistat vlcus. nam si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petendum est: si verò in humilioribus, clysterem subiicere magis conuenit. Atque huiusmodi dysenteria, ab his quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deiicitur: deinde aucto malo crassius humor, fæcibus vini haud absimilis. Præterea in hepaticis excretionibus nihil abrasum expellitur: atque interdum duorum aut trium dierum internallo supprimitur euacuatio: deinde rursus redit malum, atque excernuntur excrementa prioribus multo peiora. Id verò per intestinorum vlcera haudquaquam apparet: quippe in iis neque affatim, neque ex longis temporum interuallis, laborantes deiicere consueuerũt. Atque vlcera, quæ in recto intestino oriuntur (tenesmum vocant) vehementi quidem tensione, & prompta deiiciendi cupiditate consistant; paucis admodum sequentibus excrementis, quæ quidem ab initio pituitosa, & pinguia progressu verò temporis etiam abrasionis specie deiiciuntur: sed per totum morbi spacium iis, quæ à superius descendunt, haudquaquam misceri videntur.

AFFECTVS intestinorũ ita tractat. Primùm proposita affectuũ varietate separat intestinalem dysenteriã ab hepatica: secundò colicã à nephritide, (. scribunt quidam,) tertiò reliquos intestinorũ affectus iliacã, cæliacã lienteriã. hic præfatur ex affectibus ventriculi quosdã esse vitia faculta-

eum, quæ in ventriculo locis seiunguntur: nempe fastidium & deprauatam coctionem [illegible] certam habent affectæ sedis cognitionem, neque cum intestinis communem. At vbi affectus [illegible] similaris vt intemperies, siue vnitatis vt vlcus, aut instrumentalis, vt tumor, potest & ori ventriculi accidere, potest & fundo, nec secus intestinis: quare in illis necessariæ sunt notæ [illegible] dum affectum locum. Nam symptomata similia fiunt non solum vbi intestina, & ventriculus afficiuntur, sed & vbi renes: difficile est enim ex symptomatis agnoscere, patiantur ne renes an intestina in valido dolore; quapropter in affectibus communibus, non facultatum illarum locis separatarum, petendum est ab indiciis iudicium quæ sequentur.

1. *atque horum*] notas dysenteriæ intestinalis prosequitur. in qua cùm dolor manifestet affici intestina, sola relinquitur de intestini differentia quæstio.

2. *pingue* intelligens natura imminens intestinis periculum ex delata per ea vtraque bile, & eà magis impura & acri, subuenit primum membranam intestini, licet vna villorum specie constantem, in duas saparans, eodem quo partes omnes geminas constituit scopo; ne facile vitium saperet, & erosio sic accideret; sed vna exesa, reliqua incolumis fæces contineret. quinetiam sensu donauit illa non vulgari, ne sola natura duce ad excretionem mouerentur, sed sentitæ bilis acrimonia. Tandem muniuit, quoad potuit internum intestini sinum pingui concre-

4. V. fo 21. 5. V. fo 10. Intestinorum constitutio.

tóque humore, qui & lenitate obtunderet, & crassitie prohiberet, & lubricitate promoueret bilis descensum: sed pingue id non idem obtenditur crassis & tenuibus intestinis. crassa, quoniam amplitudine sua adipis crassitiem & molem ferebant, obtinuerunt: tenuia, ne forte obstruerentur a fæce, non tolerarunt, quare commutauit in illis pingue solidius quiddam, tenue magis sed concretum; quod non aliter cauitates illorum induit, quàm figulina vasa vitreo vnguine obducuntur. ita enim apte Rasius apud Almansorem comparauit: vt audiendi non sint qui negant intestina pingui oblini. Illud non immeritò quærunt Galenus & Aphrodisensis, cur bilis perpetuò morata intra vnam tenuémque bilis vesiculam non exulcerat, transiens intestina duplici membrana munita, aut solidissimum dentem exedit. Soluunt, magnum esse naturæ nomen ad impediendos morbos. quid enim dicas aliud, videns vterum a nonimestri fœtu valde distentum non dolere, ab exiguo flatu parum distentum atrociter dolentem; & liquoris guttulam arteriam infestare, plena pocula ventriculum iucundè haurire? contra citra plurimum acrem pectus non durare, minimo ventriculum ructare, torquerique. Scilicet sicut in certis substantiis corporis vis est edendis quibusdam operibus, quam visu tactúve consequi non possis; vt ventriculo chyli conficiendi, testibus seminis: ita quædam obtinuerunt reliquis negatam vim renitendi offendentibus, vt fellis vesica bili renititur, vrinaria vrinæ, naturam cõsuetudo fouet. Si enim quis veneno alitur ob cõtractam similitudinem ab assumpto non læditur, quo reliqui pereunt: cur non vesicæ perpetuò conseruan-

Lib. 1. 26. 5. V. fo 10. 1. Prob. 40.

Facultates intestinorum quot. 4. V. fo 21.

tes aut bili, aut vrinæ non similiter contemperabuntur? Superest de intestinorum villis, & facultatibus disceptatio, contineantur ne omnes in illis, an sola, quod Galeno placet expultrix; cum Auerroo & Haly. Et de attractrice quidem iis authoribus intestinis neganda est, nam præterquam quod superfluebat, etiam læderet si adesset: si enim diu cibum in ventriculo natura retinere conatur pertuso pyloro iuxta ventriculi os, & extuberante ipso ad pyloron; quomodo expulsioni ventriculi accedat vis alia ex intestinorum tractu? Auicennam verò si ab hac sententia discedit, nihil mo-

16. 3. 2. 2. 1. Doc. 4. 2. Ratio prima. 1. Cris. 11.

rari oportet: potuit enim induci verisimilitudine quadam non ostendentium rationum, quas nonnulli in illius gratiam scribunt. Intestina (inquiunt) non aliter quam partes reliquæ quæcunque in corpore aluntur vim habent, familiaris alimenti tractricem: atqui familiare esse intestinorum ali-

2. mentum chylum ostensum est; habẽt itaque & illa vim chyli tractricem. Præterea si non allicitur, sed detruditur a ventriculo chylus, vi quadã fertur, cùm passum eò ne feratur, & ab extrario agente pellatur: quo nihil videtur absurdum magis, quam vt fateamur motum illum a quo vniuersi cor-

3. poris nutritio pendeat violentum esse, quare nec durantem. Sed (quod maximum rei argumentum putant) reperiuntur in intestinis longi etiam villi, præter transuersos illos: longos verò soli tra-

Solutio prima.

ctioni dicatos esse nemo vel negare ausus est. Quàm verò nihil ostendant, exacta consideratio docet. tractricem intestini peculiaris alimenti in meatus suos apponentem assimilantémque per proprium temperamentum citra villorum ministerium operantem, non minus in intestinis quàm in reliquo corpore agnoscimus: at verò tractu illum ad amplos canales villorũ beneficio, quod singulæ partes non habent, similiter intestinis negamus. Iam quod de violentia motus afferunt, vile est; eo enim primùm constituto, violentum esse motũ omnem prodeuntẽ ab extrinseco motore, præter motus ipsius impetum & naturam, distributionem omnẽ sanguinis ad superas partes alendi gratia violentum fateri opus est: [illegible] præterquàm quod extraria est hepatis vis delato sanguini, innata grauitate deorsum fertur, [illegible] vis vel iecoris vel mẽbrorum sursum. Detrusio verò à vẽtriculo deorsum non repugnat innatæ alimenti grauitati: vt nihil sua conficiant obiectione; præterquam quod pectoris & arteriarum cum corde motus, cum sint in vita perpetui, illa eadẽ violentia participant: quàm verò villi illi longi ad attrahendum non faciunt; hinc perspici potest: quoquot membra duplici membrana constant ex villorum varietate constante, longos interna parte obtinent, non externa. cùm enim id quod illorum ope trahendum est, ad internam cauitatem ferri oporteat, neque pelliciat nisi tangat trahendam materiam, ea parte siti sunt qua materiæ commeatus patebat: intestina autem in externa membrana obtinent non interna: in alium ergo quendam non in trahendi vsum. Accedit quod sugere oportebat chylum tenuia intestina quæ ventriculo cohærent, non

dissita

diffita crassa: constant autem illi in solis crassis, maxime in postremo recto: alteri ergo mu[...] [...]uient quam trahendi. Itaque intelligēs natura crassa m[...]stina solis circularibus villis con[...] fæcum quas continent duritie periclitari, ne mutuo circulares villi secederent; cùm alia, tu pori mum rectum, oblongis quibusdam sed paucis fibris inuicem per interualla quædam extima parte connexuit, qua & vincula complectendis retinendisque circularibus falcis obtendere solemus. [...]a intelligitur attractrice illa communi per villos operante intestina priuari retentrice, quia & concoctrice intra inanitatem illam ampla nuper ostensum est non carere, licet multo quam ventriculi ipsius minore, cùm enim ministret coctioni, & necessaria sit retentio, pro coctionis ratione vel cō cedit natura vel negat: nec tamen ideo eguerunt obliquis ad retinendum villis; cùm enim motam minimam alimento impertiane, ne periret (quod Galenus ait) naturę distributionis tempus, ad eam sola intestinorum sufficit asperitas, pinguedini inæquali admixta. Ne tamē ęquiuocatio in vill[o]rum nomenclaturis errorem pariat, intelligendum est, vt in attractione rectoru nemo dissentit, i[ta] in transuersis authores variare. Galeno transuersi, rotundi, & circulares iidem sunt excretioni dicati, obliqui retentioni. Auicenna abutens nomine transuersos vocat retinentes de membris agens. Sed & in retentionis opere considerandum est, retentionem (quam amplexum etiam vocāt) perfici non vno villorum genere agente, (actio autem omnis contractio est) sed omnibus: ita enim cùm quid firmiter retinere libet, vndique coërcemus, rectis transuersos ad rectos angulos secātibus, & tertijs qui rectos illos ad obliquos angulos secant; vnde & obliqui appellantur. nam & in abdomine premēdo, musculos tribus illis generibus ad pressurę æqualitatem donat. cur ergo peculiariter obl[iqui] retinere dicūtur? quoniam priores contracti non soli seruiunt retentioni sed & tractui vel pul[s]ui, obliqui complectuntur tantum: eo fit vt pressus in vena ad extremam manum sanguis cōfestim re-currat, a retentionis contractione pulsus, & ligato cubito vena secta saliat (contrahitur enim[,] qu[a] deligatione auocatus est sanguis. Quod verò per vniuersum corpus meet, expulsio iecoris facit, cū vasorum retentione, & (quod maximum est) membrorum tractu sanguinem suspendente, ne vt in suspenso deorsum labatur.

Villorum varietas. 4. V fa. 8. 13. N afue 11. 5 V fa. 12. 5. V fa. 11. 6. V fa. 8.

3. *excrementis*] lege, abrasionibus.

4. *ab epotis*] plurimùm, cùm in crassis minimùm inuentur; nam quoniam etiam tenuia medio loco sita sunt, nec infusa vehementer in transitu mutātur (quod Galenus in Methodo habet) vtrius-que beneficio fruuntur. Lib. 4. 7.

SCRIBVNT nonnulli, quod à fortis excernendi conatu, præcedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, ijs, qui in vesica nascuntur. haud absimiles: id quod ego neque vidi, neque alium qui viderit, vnquam audiui. Sed coli vehementem dolorem sæpenumerò conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes pertinere putantibus, veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui omnino negent in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, vt ab initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt. Itaque accidētia, quorum magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. nam & nausea & vomitus vrgēt multo grauiores & magis assidui, dolente colo. Euomúntque ita laborantes pituitosa quædam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinent etiam magis excrementa, vt ne flatum quidem neque etiam ructum excernere possint. Sæpenumerò etiam velut circuire videtur dolor, atque ampliorem locum occupare: nonnūquam verò in diuersis particulis vehementior fit: nephritici verò dolores eodē in loco stabiles, iugiter infestant. Cùm itaque dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colica indiciū portendit; si verò in vno loco, [v]bi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse cōferre: proinde cum [his] no[tis], quas nuper percurrimus, vrinæ quoque consideranda sunt. nam nephritici ab initio dilutas, purásque reddunt vrinas: deinde sequentibus diebus inæquale aliquid in ipsis subsidere videtur: demum omnino arenosæ mi[n]guntur. At in colicis, si quid ab aluo deiicitur, id flatuosum quodāmodo est, & sæpenumerò aqua supernatare consueuit, similem habens bubulo stercori consistentiam. quinetiam colicorū cruciatus multo magis, quàm nephriticorum, laxātibus mitigātur clysteribus: atque euenit interdū, vt frigido aliquo humore simul eiecto, il[l]i co quiescāt: eritque mitigans præsidium, nō mitigans tātùm, sed etiam curatiuum & diagnosticum. Porrò, vt hi frigidum humorem aluo excernente, ita nephritici cum vrina lapide exeūte, & à dolore liberātur, & [...] locum affectū ostendunt. Itaque nihil relinquitur, nisi vt prouideatur, ne posteà tam facilè affici possint. Nam vt perseuerante dolore vtraque pars eisdem indiget præsidiis; ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborū accessione eos difficulter discernatis, eo quod tum neque extrinsecus, neque intrinsecus, differentibus egent auxiliis, quod satis sit ea, quæ dolorem lenire possint, adhibere. Cùm autem omnia intestina à ventriculo ordine quodam descendant; atque [1] omnium supremum ieiunū fit: deinde quod tenue vocatur: postea cæcum, [2] quod ad infernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenumerò & lienem, & iecur attingat: satis mirari non possum, quomodo non solum medici fere omnes, sed etiā populares, vehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referant. Id quod mihi quoque verisimile visum est. Sed, cùm causam quærerem, cur tā vehemens, tāmque perseuerans esset dolor: non simpliciter huic assertioni credere potui: neque enim similiter, vt in renibus, atque vreteribus impacto lapide ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus intestinis, ratione cōsentaneum esse censebis, frigidos spiritus retentos, atque similes iis humores dolorem in ipsis efficere. Nā tenuiū intestinorū tunica rara tenuique essentia constāt, vt non ita diu huiusmodi causas cōtinere possint. Ergo probabile est frigidū eun-[3] dēmque crassum, aut viscosum humorē, aut flatuosum spiritū, in corpore crasso densóque genitum, sed egredi

nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum verò quia difficulter vacuatur: nam corpora ambientia tum ob crassitudinem, tum spissitudinem ipsum arcere possunt.

6. Epi. 6.
Lib. de gno. renum. 1.
Locus lapidis.
Com. 24.
Zoar lib. 2. Tract. 2. 2.
Aui. 18. 3. Tract. 2. 17.
6. T. su. 17.

TRANSIENS ad colicam discernit eam à nephritide: internotio enim subsimilium rerum sciētia est. Et quidem quod ad nomen attinet, nephritis, id est, renum affectio, docente Alexandrino non quamuis renum affectionem indicat, sed eam quæ reni propria, non cum aliis membris communis est. Ea est lapidis generatio, quæ vel solis conuenit renibus vel certe rarissime extra renes & vesicam visitur. Ita hepaticum dicimus eum qui sanguificando labitur; cœliacum, qui chylificando. De loco verò gignendi in rene lapidis ambigunt scriptores. Author libri secundi De natura humana (Hippocratem enim non esse, multa alia eius libri commenta testantur) scribit ex suppurato, in rene tumore, nec vacuato, sed callescente intra renis carnem pure, in lapidem transitum fieri. Subscribit ex Arabibus Zoar in sola carne opinatus concrescere. melior pars cum Galeno, Auicenna, Alexandrino sinui renis magis familiarem facit; licet nonnunquam intra carnem lapidescat materia. cùmque in sinu oritur, solo descensus tempore acer dolor ingruit, reliquo sola grauitas molesta est: quod si media caro gignit, acerbus dolor concretionis tempore euadit: & rursum cùm a media carne ad sinum trahitur: postremò, quādo à sinu per vreterum angustiam præterlabitur. reliquo tempore grauitas sola est, non acerbus dolor excruciat. hæc apertè Galenus in Epidemiis. Ex quibus intelligitur temerè nunnullos primo gignendi lapidis tempori dolorem detrahere. nam præter Galeni testimonium, durissimum & angulosum lapillum dēsam renis carnem proscindere citra eximium dolorem qui potest? communicari enim ab externis neruulis modico carnis interuallo sentiendi vim, idem author est; eo magis quòd à tumente rene extima distenditur membrana. nec idem est de phlegmone iudicium; ea enim a leui humore proxime cutem nascitur; nephritis à durissimo lapide mediæ carni impacto. Pariter & illud ex hac sententia colligitur, non semper ad acres renis dolores lapillum excerni; cessare sine vllo excreto sæpe. Nam & concreto iam intra carnem lapide mitescit dolor: rursum cùm concretum intra carnem ad sinum expellit. In tertio tantum doloris genere, opus est conualituro lapilli excretione; in reliquo tempore grauitas sola, non dolor vrget. Sed docente hîc Galeno, discrimen aliquando ex loco apertum desumitur: vbi enim vrget supra renes dolor, certum est ad intestina pertinere non ad renes. præterea nephriticus ferè dextrorsum vergit, nec ab eo loco vsquam ex toto discedit; colicus sæpe locum mutat, & in pectinem inclinat.

Discrimina nephritidis & colicæ.
6. Epi. 6. 18. 3.
Cit 16. 3.
Tract. 3. 10.

Nam quod Galenus ex quibusdam apponit colicam in sinistro latere non euenire, etiam Auicenna expertus & multi reiiciunt. vt enim frequentior est in exortu, hoc est in dextro eius origo, quoniam plus à sede quā excernitur distat; ita in sinistris nonnunquam accidere certum est. Sicut & ex intestinorum lapide nonnunquam colica, aliquando (quod maiorem admirationem meretur.) fluxus concitatur lapideus, quorum neutrum Galenum vidisse, ipse hoc loco testatur. Alterum indicium est, ex aucto post cibum dolore, quod licet vtrique affectui commune etiam Hippocrati asseratur, consentiente Auicenna, cùm de lapide agit: verum tradens discrimen amborum, inquit, renalem validum fieri vacuitatis tempore, quo colicus lenitur. hunc locum quidam in hunc sensum accipiunt, vt de vacuitate ventriculi, non intestinorum locutus videatur. nephriticos enim protinus à sumpto alimento non grauius habere putant, cùm non comprimantur renes à pleno ventriculo; addunt etiam leniri communicata leniente laxantéque meatus alimenti humiditate. Cùm autem à ventriculo descendit alimentum & renes premit, dolorem exacerbat: at colici protinus à sumpto alimento acriùs dolent, quoniam plenior ventriculus colum & reoue premit intestinum. Sed non conuenit Hippocrati & Galeno, quorum primus habet, nephriticos, cùm cibo implentur, magis [illegible]; inanito per vomitum ventriculo sedari alter explicat, inanitione cibi, id est, ventriculi & intestinorum acrimoniam sedari doloris, non intestinorum tantum. Adde quod protinus à sumpto alimento prior fæx confestim delabitur renes pressura. Præstat ita conciliare vt intelligatur, quod [illegible] illi docuere, quauis vacuatione & sursum & deorsum colicum leniri, quandoque integrè cessare, non nephriticum; is enim etiam inanitionis tempore fit, hoc est, manet fortis, constante adhuc lapidis stimulo, doloris causa: sic cibo sumpto multo exacerbatur agrius nephritico colicus: tertium ex vomitu sumitur, fastidiò, flatu; ea multò sunt in colico vrgentiora maioraque. nam vomitus colicis succedunt propter consentientem intestinis ventriculum, & quia plenitudo deorsum exhaurienda sursum vergit; postremò quoniam bilis infernè exire prohibita conscendens ad nauseam stimulat: fastidiū creat idem ad intestina consensus: multa sursum bilis: natura tota in expellendo contrario appetentiæ opere constituta flatuum & humiditatum ad dolentem locum decumbentium copia: flatus verò multus est, & quia naturali negatur exitus, & quia retenta excrementa præter naturalem acetuant & augent: ita dicta symptomata multa sunt in colicis; in nephriticis propter caussas non dissimiles minora. Præsertim vomitus vrgent colicum pituitosi frequētius: nephriticu etiam inuadunt pituitosi, antecedit enim in vomitu pituita, quoniam in ventriculo & cōtinetur & gignitur; sequitur bilis q[illegible] à iecore vellicatione maiore conuellitur, ait Aphrodisiensis. Sed in nephritico propter c[illegible]m ex inedia, vigiliis, doloribus, sæpe vomitus etiam æruginosi sequuntur, ita tradente cum Hippocrate Galeno, quod in colicum affectum, magna ex parte frigidum, non incidit. Iungit Hi[illegible] ex arenulis indicium, quod ceu perpetuum recipit in Aphorismis: & author libri De renum [illegible]bus, certum propriúmque lapidis indicium appellat. Auicenna semper ait significare lap[illegible] vel gignitur vel soluitur. Contra tamē subinde occurrunt Hispani multi

2. Prorrh. 58.
4. Aph. 90.
2. De hyposta.
Arenæ an lapidis indiciū.

in vri-

in vrinis magna ex parte arenas mingentes, qui nec lapidem genuerunt, neque eùm eas per multos pellant annos, gignunt. Neque huius rei ignarus Auicenna doctè scribit: tantum abesse vt semper attestentur vrinæ præsenti lapidi, vt magis tutos nos reddant ab eius generatione. id præsagiũ ne- 18.3.Tract. cessarium non putat, frequens tamen addit rationem, quoniam crebra illa arenarum excretio indi- 2.16. cat valere renes expultrice, humorem verò in renibus non multũ esse aut non lentum; multus enim & lentus in lapidem coiret: atqui lapidis occasio ex agente plurima est expultricis imbecillitas, ex materia multus lentúsque in renibus humor: ferè igitur non gignunt lapidem tales. Itaque vt præcedentibus lapidis indiciis & tenui puráque vrina exeuntes arenæ certũ lapidem monstrãt, ita vbi illa non præcesserunt, sed frequens est cum bono habitu arenarum expulsio, lapidem non aceruari significatur. Vtri ergo magis à lapide seruãdi? Vtris magis imminet, iis ne qui purum, an qui arenosum mingunt? fieri potest vt qui purum mingunt, nihil alienum in renibus habeant robustis, & facilè si haberent expulsuris; quem statum quis non præferat arenoso, in quo humor adest & is assatus, & qui paruo momento lapidescat. fieri etiam potest vt qui nihil horum excernit, ob renum imbecillitatem retineat multa crassa lenta, quæ paulo post in lapidem commigrent, hunc peius habere arenoso manifestum est. ita frequentes in vrina arenæ quandam sed exiguam in lapidẽ propensionem indicant: quæque sæpe in lapidem non transeat pura vrina vel summam immunitatem vel plurimam aptitudinem in morbum. Et verò etiam dictis signis annectit Hippocrates cruris recti stuporem. Alexandrinus etiam testis è regione siti contractionem: cùm enim caua descendens par- 16.3.Tract. te tendat ad renem, alia in crus, tertia ad testes, fit vt ad plenitudinẽ alentis crus stupor sequatur, 2.10. tumente verò ea quæ testem adit, & ideo breuiore facta testis contrahitur. Sunt & alia quædam 10.Prob.43. doctè ab Auicenna in hunc dignoscẽdi vsum explicata. cur verò solus inter animalia homo calculosus sit, dubitauit Aristoteles, nec immeritò. Potant enim bruta turbidas aquas & cruda cibaria ingerunt: quæ sunt (si quæ aliæ) aptissimæ lapidis materiæ: & causatur ille anfractuosum, angustúmque in homine vesicæ meatum. Sed in renibus concrescit etiam lapis, & turbidæ iumentorum pecorúmque vrinæ indicant patentiores esse illis quàm nobis etiam renum meatus per quos vrina meat. fortè præstat referre ad vniuersalem obstructionis originẽ. Est enim lapis obstructio ex crasso lentóque in renibus humore: & constat in homine frequentes esse obstructiones meatuũ; ex quibus quæ vasa occupant, febres; quæ membrorũ poros diuturnos morbos pariunt, vnde euasit inter omnia animalia maximè morbis obnoxius; quod verò obstructionibus frequenter corripiatur; alimenti copia, exercitij inopia, & naturalium facultatum infirmitas in causa esse videntur.

1. *atque omnium*] discurrit per situs ordinẽ: nam duodenũ lateri apponitur ventriculi; infra ventriculum supremũ locũ ieiunũ habet, aut quoniã *ἔκφυσιν* illam multi intestini nomine nũ dignãtur. 6.Anat.16.

2. *cæcum*] in canibus & simiis: nam in homine præ exiguitate ferè insensile est.

ATQVE interdum alij quoque dolores, & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorũ partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes, adeò vt nonnullis sub finem, stercus quoque euomere conspiciantur, à quo effectu vix vnquàm aliquis potuit sanus euadere: hunc ἰλεὸν, (id est, voluulum) vocant, nonnulli etiam cordapsum; cùm scilicet tumor aliquis emineat in tenuium intestinorum parte, vt videatur intestinum ad chordæ similitudinem conuolutum. Itaque non ab re visum est medicis antiquioribus vel ab inflammatione vel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuium intestinorum affectus [1] oriri. Sunt alia quoque accidentia, quæ quidem haud absurdè & intestinis, & ventriculo simul affectis euenire creduntur, vt quas λειεντερίας (id est, leuitates [2] intestinorum) & [3] κοιλιακὰς (id est, ventrales) dispositiones nominant, cùm videlicet materiæ nequaquam sunt [4] mordaces. Nam, vt mordaces ob mordendi vim omnia intestina ad excretionẽ excitant: ita non mordaces intestinorũ imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta ne exiguo quidẽ tempore possunt: siquidẽ illicò excernunt ea, perinde ac si graue aliquod onus deponerent: haud secus, quàm in stranguria contingit. Nam & in hac modò ob acrimoniã & vellicationem vesica vrgetur, quicquid ad eam peruenit, secernit: modò ob id, quod molem ipsius vel exiguam sustinere nequit. Cæterùm, à quibus causis intestinorum leuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, præterea, quæ in libris De curandi via & ratione, De naturalibus facultatibus, & De accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum nõ incepimus, vt causas, quæ morbos efficiunt, sed vt effectorum locorum, qui & tactus & visus indicium effugiunt, notas perstringeremus. At, quia ad exactam horum notitiam, etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum; idcirco de causis quoque, quæ ipsas efficiũt, mentionem facere non sum grauatus. Itaque sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus. Sunt enim ipsi affectus quidem cognitu faciles, qui scilicet cum prædictis communes habẽt notas. nam abscessuum, inflammationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, cùm in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius, atque simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de iis iam antea satis dictum est.

ADDIT reliquos intestinorum affectus; iliacam, lyenteriam, cœliacam.

1. *oriri*] morbum hunc grauissimum ex tenuibus intestinis ortum nos voluulum à causa putata dicimus, quoniã credebatur ignaræ antiquitati conuolutũ in nodum intestinum deiectionem impediisse. Græcis ileon, non ab ἐλεῶ quasi misericordia digna affectio; scribitur enim iliaca, nõ eliaca, licet Arabes à præcipiti periculo nuncupent, Domine miserere: sed ab ileo intestino, cui ea passio familiaris est. Dicitur & illis chordapsos, quod Aurelianus ait, quoniã chordas intestina vocabant, inde & citharæ fides chordas dixerunt, quoniam ex intestinis fiunt arescentibus. Galenus putat ita dictum hunc dolorem, quoniam opinabantur eo malo affecti intestinum inuoluiã χορδαψεύω, implico, quod verò ad affectũ attinet; proponit inquirendũ Galenus, cur veteris dolores medici co-

licos vocent, quasi vniuersi ad colum pertineant, cùm sint tam numerosa quæ dolere possint intestina, & diiudicãs arbitratur vehementes dolores ferè ad id intestinum pertinere: quoniam plurimorum occasio est flatus crassus, aut hærens pituita quæ duo in tenuibus intestinis ob membranarum tenuitatem & adipis inopiam facilè aut dissipãtur, aut descẽdunt. In cæco ob eius in homine exiguitatem locum nõ habet: sicut nec in recto ob amplitudinem cum festino ad secessum exitu. Solum relinquitur colum anfractuosum crassis membranis tectũ multò intus & inæquali adipe infarcitum. Et quod maximum est ad affectionem gignendam, & a Galeno prætermissum, secatur per interualla quædam colum contractionibus quibusdam cauitatis amplitudinẽ angustãtibus: natura videlicet ita parat fæci ad integrã exuccationem moram, non aliter quam in vasis vmbilicalibus fœtũ ingressuris machinatur, id quod alibi multis inuolutionibus, alibi cæcis anfractibus parat, ergo dum means excrementum coli sinuationibus allidītur & impingit, moratur, retinetur, & sæpe dolorem mouet. At verò tenuia intestina vt ab iis frequentibus causis quæ relatæ sunt ferè non dolent, ita ab aliis aliquando & periculosius acriúsque vexantur. nẽpe vel à duro stercore quod rarò in tenuibus visitur, vel ab inflãmatione, borũ alterũ si incidat, res est multò quàm in colica grauior; quanto angusti meatus difficiliùs & maiore negocio recluduntur, & periculosius vicina nobilibus membra ægrotant. Vocant iliacã, quoniã ex tenuibus ileon ob vasorũ copiã sugentium magis inflammationi patet, & quoniã crassis vicinum est, stercus obdurescẽs excipit. Illa de iliaca moueri possunt: cur tam arctè iis qui praué habent sedes clauditur, vt ne acum quidem possis adigere, clysteres verò citissimè absorbentur, & suppositoria, nisi validè cruti adligaueris: deinde cur Auicenna in ea fœtidum crepitum damnauerit, qui Aureliano supra non fœtidum commendatur. Cur eidem vrina bona momentum ad salutem non habeat, quæ Galeno in omni morbo magnam præbet ad salutem spem. quæ ad hunc ferme modum expedire oportet. expultrix noxam sentiens contractione multa conatur ad noxij excretionem, & primum quidem obseruato ordine à natura instituto, orditur à superiore parte contractionem, quò detrudat excrementum omne, siue siccum fuerit, siue humidum. Id semel & iterum frustrà tentans, inuerso ordine ab infernis contractionem inchoat: idque tanta vi, vt angustet excrementorum exitus, & infusa quæuis aut immissa constrictione absorbeat. & quod euenire videmus, dum ex arbitrio quisquam propter præsentem occupationem excrementa cohibet. vt incipiens ab infernis contractio multa vi sursum excrementa bilẽmque eiaculetur, ita vt cephalalgia, sequatur, sæpe colicus dolor aut ischuria; ex qua nõnulli periere: & quod fortè non vidit antiquitas, honesta quædam virgo ex ea retentione ante annos viginti, incidit in integram perpetuámque omnis excrementi & humidi & sicci retentionem: & cùm viuat, sed epilepticis conuulsionibus crebrò correpta, in totum mingendi & deiiciendi munere priuata est: sed exiguum alimenti sumens per os crebro reiicit. Idem colicis accidit & iliacis vbi non iam voluntas, sed docta natura frustrata inferna deiectione, sursum pellit. Quod verò ad locum Auicennæ attinet; meritò deterrimum facit stercus quod vomitu pellitur aduersa naturæ via: mitior est aliquanto fœtens sudor per totum corpus fusus: soli verò respirationi communicatus leuior, sed eructatione tanto facilior, quanto magis consentit intestinis ventriculus pectore: crepitum verò fœtentẽ non damnat, cùm sit deterior purus magnitudinem obstructionis intestinorum arguens. Sed vt in pure & fœtoris absentiam improbamus & immoderantiam, ita Auicenna immodicum fœtorem, Aurelianus nullum improbat. Maior est in vrinæ significatione difficultas. nam in morbis non febrilibus aliquando Galenus vrinas repudiat, & alia respicit indicia: quandoque contrà, Hippocratis exemplo, præcipit in omni etiam capitis, pectoris, intestinorum morbo spectare. hic primus nodus est. alter in non febrili morbo tertio. Epidem. bonas vrinas nihil magni polliceri, malas lætales esse pronunciat. & rursum paulo post in vtrisque multum situm esse contendit: in bonis quidem ad salutem, in malis ad mortem. Igitur in omni febri affectione siue sit febris ipsa morbus, vt causus, siue morbo accedat, vt pleuritis, plurimum sibi vendicat vrina, non modò ad exitum morbi præsagiendum qualis futurus sit. Sed & ad perspiciendam materiæ coctionẽ & iuxta eam temporum morbi diuisionem. Cùm enim febris humor in vasis contineatur, quorum est vrina excrementum, non alio ingenio materiæ statum exactiùs consequeris, in iis verò quibus febris iuncta non est, materiæ morbum facientis coctio ex alio potiùs excremento, non ex vrina colligenda est; in oculis enim affectis lippa, in intestinis deiectio cruditatis, sunt aut coctionis indicia, non vrina. non tamen idcirco in particulari vitio aut prætermittenda aut obiter consideranda vrina est: in ea enim plurimum situm est ad præuidendum morbi exitum. nam cùm reliqua excrementa partis vnius statum commonstrent, vrina vasorum, hepatis, atque adeo corporis vniuersi, fit vt nunquam non vrina morbi etiam particularis statum indicet & naturam. indicat enim, quandiu inculpata est, non commisceri particulari vniuersale hepatis aut vasorum vitium: præterea nec particulare ipsum malum in corpus permeasse, & in consensum (quod facere solet increscẽs) nondum vasa perduxisse. quæ duo non paruam præbent salutis spem, nam quod prauæ vrinæ vitiosum significantes etiam totius vltra particularem habitum, malo sint & desperationi proximæ vel apertissimum est. quod verò initio commenti libro Epidemiæ Galenus ait, prauas exitium portendere, bonas non valde commendari; non de morbo quouis partis pronunciat; sed de voluulo: quæ affectio cùm in genere suo sit exitialis, quid magnũ ex bonis in ea vrinis speres? aut quæ relinquitur mortis dubitatio, si particularis morbi extremo discrimini, ingens accedit ex vasis incrementum? quicunq; ergo eam Galeni de voluulo sententiã ad pleuritidẽ transferunt, & ad alios quosuis partium

Coli dolor cur frequens.

Cur iliacis sedes clauditur.

16.3.Tra.4.29.

1.Cris.7.
2.Praesa.26.
3.Epi.sec.2.6.
Vrinæ in morbo non febrili.

2.Cris.7.

3.Epi.sec.2.6.

affectux

affectus (sunt autem plurimi scribentium tales) delusi in interpretatione sua deprehenduntur.

2. *lyenterias*) definitur Galeno velox incocti nec liquati alimenti à ventriculo exitus. ex quibus [6. Aph.] duobus non cruditas festini exitus, sed festinus exitus cruditatis occasio est. cum enim citra moram & retentricis officium, coctrix suum peragere nequeat, deficiente in lyenterico retentione, collabitur & perit coctio. Igitur si deficientis retentionis causæ perspectæ fuerint, lyenteriæ causa aperta erit. retentrix facultas siccitatis & cuiusdam caloris temperamento, quo cum villos contrahit, [Lyenteriæ causæ.] munus exequitur. eò fit vt potissimum deficiat opposito intemperamento humiditatis frigiditatisque. fieri autem potest, vt quauis quatuor qualitatum immodice abundante etiam siccitate retentio pereat: quod enim docuit Galenus, omnis excedens intemperies operationem exoluit. quia verò rari sunt immodici illi excessus intemperaturarum, frequentes verò modici: fit vt retentrix sæpe [3. Cau. sym. 3. 2. Aph. 20.] laboret humiditatis frigiditatisque vitio. Hæc enim etiam parum aucta, quoniam peculiari retentricis temperamento opponuntur, facilè operi officiunt. Cùmque ea intemperies possit ventriculum offendere & hectica, & fiens rursúmque fiens, & immaterialis, & materialis: crebro euenit vt propter materiale fiens auctæ pituitæ occasione succedat. hæc vna lyenteriæ origo est: pituita enim ventriculo hærens conciliata intemperie lædit retentionem; fortè verò etiam lubrica fluxáque substantiæ conditione delabi facit alimentum. Altera occasio est ventriculi exulceratio. fugiens enim natura dolorem ab alimenti contactu excutit, nec morari patitur. non aliter quàm vesica vlcerata festinat excernere. Dignoscit alterutrum Galenus ex sensato morsu labentis alimenti, & ex [6. Aph.] curatione tentante. Nomen verò rudis antiquitas læuitatis intestinorum imposuit, indicans, ignotam fuisse primis illis rerum inuentoribus facultatum essentiam; quapropter non immeritò in Thymæo optat Plato, vt primi illi nominum impositores viri essent apprimè docti, & qui rerum naturas optimè tenerent. ita enim multo facilior euasisset rerum scientia, quæ modò in obscuro latet; quoniam sæpe distantibus rebus vna data appellatio est, & rursum multæ vni. sic opinati retentionis alimenti in intestinis causam non esse animæ vim suo quodam temperamento stabilitam, sed rugosam intestinorum cauitatem, nomẽ imposuerunt morbo læuitatem. vt enim coctionem putrefactioni tribuebant, non facultati; ita retentionem compositioni: quàm autem illi toto [Celsus in proœmio.] cælo errauerint, exemplo vesicæ monstrat Galenus, quæ cùm nihil minùs quàm rugas habeat, retinet tamen vi illa ad præstitutum tempus vrinam. humidum verò iuxta cutem ab eadem vi contineri ne effluat, syncopis ostendit. perfunduntur enim eo correpti confestim toto corpore sudore, concidente quæ continebat facultate, quin & in decrepitis causam crebro cibandi, Galenus ad retentricis in membris imbecillitatem refert; quæ vt in iuuenibus dissoluenti calori renititur, ita ex- [1. Aph. 14.] tremè senibus collapsa non repugnat.

3. *cœliacas*) verbum est à membro passo deductum, significans peculiarem ventris affectionem, quæ alimẽtum liquat quidem, in quo à lyenteria distinguitur, sed nec integrè coquit nec distribuit. per aluum verò deorsum ex medio chylosa descendunt, de quo apud Paulum & Celsum sermo est. [Cœliaca quid.] Aretæus verò exactè definit. (Diuturnum profluuium alimẽti non integrè cocti, nec distributi: tandem autem etiam ex corpore liquatur in ventrem: & ventriculus modò quasi ab igne vritur, modò quasi à crystallo conglaciatur.) Digna memoria & inquisitione verba. Cùm enim affectio corpus non occupet, sed ventriculum, mirabitur quispiam cur tandem ex corpore liquetur in ventrem. nec minùs illud, qui fiat vt eadem affectio ingentis flammæ, & vicissim niuis imaginem laborãti imprimat parti. & primi quidem solutio hæc esse videtur. Quocũque natura longo tempore excernit humorem, ita partem vnde exit exhaurit, vt dierum progressu, ex paulo longiore interuallo vacui gratia nonnihil succedat, & post illius confluxum aliud succedit remotius eadem vacui necessitate, quousque toti communicet ea necessitas, vt ex toto ad locum confluat defluxionis. Sic in diuturno abscessu colligitur quotidianum pus maiore quàm assumptum alimentum copia. sic in antiquo catarrho, mensali profluuio, aut diarrhœa, aut cœliaca ex toto liquatum defluit in ventrem; quemadmodum enim vbi omphacium madefacta lana destillamus, vniuersum in phiala contẽtum primam illam oram destillantem consequitur; ita in corporis destillationibus, & defluxionibus euenire credendum est. Alterius verò hæc: Queruntur sæpe laborãtes ex occipite, vel genu, vel quauis alia antiqua partis imbecillitate, percipere se per quædam temporum interualla memoratas ab Aretæo [Pars laborãs cor modò algida, modò æstuans. Lib. Trem. 4.] intemperamentorum pugnãtias: quoniam vbi primum dietum & affectionis progressu innatus calor emarcuit (cuius est & calido agere & frigido reniti) inualida pars & innato præsidio destituta summopere ab accedente humore mutatur; à bile quidem inflammata, à pituita gelata. quemadmodum enim serpentes, licet calore [illegible] leant acri, quia exiguam habent natiui molem, sicut & inter homines biliosi multi, & hyemis impatiẽtes sunt, & æstus; ita partes quæ præ affectus perseuerantia & magnitudine natiui calidi subsidio priuantur.

4. *mordaces*] fluxus ventris & vrinæ frequentia, ita vt excrementa nec morentur nec retineantur, si fiunt ob vlceratum aliquod intestinorum vel vesicam, nõ sunt omnium intestinorum, vel totius vesicæ affectus, sed partis vlceratæ tantũ per se mẽbri reliqui per consensum: At verò vbi causa imbecillitas facultatis est, ab intemperamento profecta, totum membrorum affectus occupat.

SECTIO TERTIA.

CAP. III.

IGITVR, cùm derepente nephriticis inciderit lapide notatu digno vel in renum vel in vreterum aliquo in pacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verùm distinguitur ab eo ex nausea tum multitudine, tum magnitudine; suntque per vomitum reiecta & biliosa, & pituitosa, quibus præ assumpti quoque cibi aliquid

aliquid admixtum videtur: sæpenumero etiam ex loco, cum superiores coli partes afficiuntur: atque ex eo interdum, quòd non vno loco dolor innititur: sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: præterea, quod ne flatus quidem transmittitur. Atque omnia hæc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia verò minus. Cùm verò ex his, quæ in vrinis resident, aut lapide cum vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quæstioni locus. Sunt non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo lumborum infestantē sentiunt, quamuis ab initio nondum sabulosum quippiam manifestè excernatur. quibus (vt scitis) dato medicamento, quod lapidē in renibus cōterere posset, simul & affectum ipsum, & sedem affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium. Cùm enim à medicamētis potione in vrinis sabulosa quædam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atque deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci [1] curationem. [2] Cùmque renem quempiam ita affectum esse cognoueris, si dolores cum [6] horrore interpellato inæqualique insistare videãtur, sequanturque febres quædam inordinata, tum pronum in ventrem decumbere, atque interdum in alterum latus, vt sublimis sit affectæ partis positus, laborantem sese vertere iube; ac deinde interroga, num circa renem dolentem veluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat. Etenim, cùm hæc ei acciderint, abscessum iam collectum conijcere oportet: quo concocto pus mictum vt laborantem a dolore liberat, sic vlceris in rene periculum affert: [3] proinde exacto studio laborandum est, vt inducatur cicatrice: quod nisi illico contigerit, difficiliorem reddet curationem. Porrò persimerantis vlceris nota ex vrina haud obscure deprehenduntur. Adde, quod laborãs creberrimè in affecto rene dolorem sentit, atque interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere, excernitur. Similiter ramentum nonnunquam cum vrina expelli videtur: ac interim sanguis quoque, qui erosi iam vlceris indicium est. Quanquam rupto aliquando vase, aut ob plenitudinem, aut casum, aut vehementem ictum, nōnulli magnam sanguinis copiam meiendo profuderūt: id quod aperto interdum venæ alicuius ore fieri videre est. sed efficacissima vlceratorum renum coniectura est; si cum vrina exigua quædam caruncula excernãtur, vtpote quas renum essentiæ partes, eásque ob vehementem vlceris erosionem auulsas esse constat.

INTER renum affectus, primum nephritim complet, addens nonnihil de abscessu & sequente ad abscessum vlcere. secundo §. Ea verò] de morbo pilari. tertio §. atque ad renes] diabeten tractat.

1. *curationem*] causæ lapidis gignendi cùm ætate illi obnoxia explicandæ sunt. renum aut vesicæ

Lapidis causæ.

calor: materia in meatibus vrinæ abundans & illius mora: & de calore quidem nulla dubitatio est. Cùm enim concretio omnis vel ab immodico fiat per resolutionem calore, vel ab excedente per congelationem frigore: nec in viuente congelans in lapidem frigus reperiri possit: superest vt ad calorem referatur. quod enim Aretæus nephritim senum ad concretionem frigidam refert, significat seniles humores præ frigore crassiores esse moderato, non ad lapidis duritiem ob renum coaluisse frigiditatem, cùm etiam senes ij magis lapidosi sint qui magis renibus calent. Cur ergo pueri quo-

6. Epid. sect. 3. 15.

rum est calor exiguus, & senes: Galenus ait, caloris actionem & vim requiri non gradum, & intensionem necessariò: fieri enim vt quemadmodum ex multa ad exiguum ignem mora non minus calefiat quisquam, quàm ex breui ad focum accessu; ita puerorum & senum calor humorem diu in vrinæ viis retentum excoquat in lapidem. quo fit vt inter tres dictas lapidis causas summum locū &

Ca. de curat. lapidis.

momentum retentio obtineat. Sed quid facias Auicennæ inter alia de lapidis curatione scribenti, dormire supra dorsum lapidi cōfert. is enim situs & materias eò deducit & renes immodicè excalfacit; qui enim eò intorquent, vt sentiant Auicennam significasse lædi ex eo accubitu nephriticos, ostendant oportet ea phrasi quandoque authorem vsum, cōfert colicæ, id est, lædit colicos, confert pleuritidi, id est, offendit pleuriticos; quod nunquam efficient: qui verò putant commendari ad humoris contenti in renibus resolutionem, falsum dogma proponunt nam quæcunque partes imbecilliores reliquis sunt siue natura, siue morbo, non exigunt aut exercitia aut operimenta aut calorifica quæuis, (inter quæ is dêcubitus numeratur) amplius moderato sanóque homine; sed multò inferiùs. itaque podagrici pedes ne exercento, cephalalgici caput ne indumentis conteguntο, ne-

Supini decubitus damna.

phritici à veste, cinctu, aut in dorsum decubitu arcento: cùm enim in partem natura debilem spōte sua excremēta decumbant, quid non facient, vbi ex calorifico tãta accessio ad defluxionē facta est. ergo decubitus supinus multis nominibus condénatur: primùm morbis cerebri obnoxios reddit: deducit enim ad postremum humores ventriculum, illum omnium dignissimum, vnde epilepsię & incubi frequens occasio præstatur. vulgus verò etiam in febriētibus condemnat quasi vires eneruantem, reclamantibus licet medicis: sed non est omnino vanum à tam longa antiquitate receptum. & sanè membra omnia supino homine otiantur, & in partē imam & grauissimam ceu in nauis carinam decumbunt; quique ex ingenti labore fatigati sunt, eò maximè inclinant; resolutas verò animales vires siue ex cerebri damno, siue ex interitu, non alio situ tueri poteris. Verùm in febriente, cuius mēbra lecto decumbunt & ab opere omni animali feriantur, & in quo animalis facultas collapsa est, etiam si reliquæ duæ incolumes persistent, supinus habitus laborantem idcirco fatigat quia ventrem, pectúsque in sublime per inspirationem leuat; quantóque difficilior est conscēsus, quàm

2. Aphor. 29.

plana ambulatio; tanto magis respiratio in supino accubitu, quàm in laterali fatigat, eum qui propter febrem magna eget crebráque respiratione: & ex morbo, arbitrario omni motu priuatur vim habens animalem maximè imbecillem. postremò excalfacit renes & ad eos materias detrudit, vt non minus nephriticis quàm cephalalgicis cauēdus sit. tamen is situs qui toto reliquo tēpore damnatur in excludendo lapide vreteris vel renibus impacto potuit, & debuit Auicennæ commendari. nā in eo symptomate etiam descensum per scalas festinū, & inæqualē equi vectionē quærimus, quę talib⁹ per sanitatē religiose cauēda sunt: vt intelligatur in eo remedio Auicēna Hippocratē secutus.

is enim

is enim libro Acutorum adhibens lateri dolenti fomentum, munire illud & contegere docet, ne suffitus ad nares accedat laborantis respirationis crebritatem aucturus & febrem: qui ipse suffitus procedente morbo cùm expectorare animus est, & coctam materiam inanire, ex industria paratur, & naribus offertur: sic decubitus in dorsum reliquo tempore noxius, cùm detrudendus lapis est, viarum laxitate & calore prodest, & pulsioni commodat. Sic se prima ex lapidis generandi causis habet. Sequitur materiæ copia, magis crassicies, maximè lentor. is enim in causa est ne exustus humor comminuatur, sed in vnam substantiam coagmentetur. Summè potest retentio eius in renibus, siue eam expultricis imbecillitas efficiat, siue meatuum angustia reoumque densitas: nam quæ ante renes sunt emulgentia vasa amplitudine sua in omnibus humorem excipere possunt. vreteræ, quæ sequuntur faciunt vel amplæ ad facilem, vel angustæ ad difficilem iam geniti lapis exitum: soli renes substantiæ suæ formatione vel obnoxij sunt vel alieni à lapide gignendo. quo fit, vt ferè transeat in liberos, quoniam sequitur ea aptitudo renum temperamentum, & adhuc magis compositionem, quæ vtraque in genitos commigrant.

Lib. 2. 4.

Superest de ætate disputatio. puerilem à triênio ad decimum quartum, definiuit Hippocrates, sed ad vesicæ lapidem; renalem enim senibus familiarem facit. Vtraque enim ætas & prima & postrema crassitiem humorum aceruat, promptam morbi materiam. Senes quoniam vniuersum alimentum non conficiunt, sed illiquata manent nonnulla paulo crassiora, vim senum coctricem superântia; pueri verò propter lac in gluuiem importunos motus. Quæres, si tertio alimêtorum crassum lac & pituitosum lapidi aptissimum pronunciat, quomodo alibi Hippocrates biliosum eo nomine condemnat, de capitis agens vulneribus. nulla pugnantia ést: nam & renum calor & humoris crassities lapidi faciunt obnoxios. Cur pueri in vesica, senes in renibus magis? Galenus respondet, crassities illa in pueris per renes meat, & quia expultrice vi valent, & quia coctrix fundens liquat, & attenuat; cumque ad vesicam ventum est, vbi moratur vrina ad interualla mingendi, subsidens crassities in lapidem coit. At verò senibus fæx in renibus relinquitur & propter expellendi infirmitatem, & propter crassa aliquot non satis ab exiguo calore fusa, quæ colari non potuerunt; & præ mora in renibus assantur. Aphrodisæus ait, vbi meatus ampli sunt, subsidet fæx, & subsidens in lapidem commigrat; si enim quiescens non descendit, sed permixta sero labitur, nũquam lapidescet. Ergo vesica puerorum amplitudinem habet ad subsidendum, non renes propter meatuum in exiguo corpore angustiam: in sene etiam renes concedunt fæci amplitudinem ad subsidendum, concretionis occasionem.

Ætas lapidi obnoxia. 3. Aph. 26. Cap. lect. Lib. 4. de morb. 6. Epid. sect. 3. 13. 2. Probl. 109.

2. *cúmque renem*] transit ad abscessum, congereos notas partim tumoris vniuersim renes affligentis, vt ponderis sensus incumbentis; partim versi iam in abscessum; cuiusmodi est, febris & sine ordine horror: quæ apud Paulum & Auicennam apertiora leguntur.

3. *proinde*] excernunt multi pus partim cum vrina, partim cum deiectione, nec magni faciunt affectum; causa quandoque sanguis est excrescens: siue ob assueti exercitij abstinentiam; siue ob victum solito indulgentiorem; versus enim in vasis in pus ad excretionum ductus à natura salubriter pellitur, de quo meminit Auicenna. frequẽtior causa vlcus renum est: nam plurimi talium renes dolent, neque opus est vt perpetuò doleant vlcerati renes, nam & renum substantia expers neruorum est & Galenus sæpe ait eos renes dolere, non perpetuò. Consilium verò Galeni de festinatione ad cicatricem inducendam in rene vlcerato, vulgus cum suo damno sæpe nòn obseruat; diuturnum enim in sinum transit, qui difficillimè curationem admittit.

1. 1. De cogn. morb. & de hyposthesi.

EA VERO, quæ pilis similia sunt, Hippocrates quoque cum vrinis excerni vidit, quemadmodum in Aphorismis scripsit: ac ipsi etiam vidimus aliquando, quæ semipedis longitudinem æquarent, interdum etiam ijs longiora; vt mirarer, quomodo in renum [1] *spacio talia possent consistere: proinde probabilius mihi videbatur in* [2] *venis huiusmodi res procreari: quemadmodum in quodam Arabiæ loco (vt aiunt) in tibiis hominum dracunculi vocati nascuntur, neruosa natura, colore, crassitudinéque lumbricis similes. Igitur, cùm multos audiuerim qui sese vidisse eos dicerent; ipse verò nunquam viderim: idcirco neque de ortu, neque de essentia ipsorum quicquam exactè conijcere possum.* [3] *At, vbi pilos meiẽdo excretos vidi, eum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex crassa, lentáque materia, quam calor calfecit exiccauítque, in venis consistere; quanquam longitudinis ipsorum causam non intelligo. Verùm, cùm primùm eos vidissem, curationem à medicamentis, quæ vrinam ciere possent, tentaui: quam postea experientia comprobauit. Omnes verò, quotquot huiusmodi affectu laborare consueuerunt, neque ante ipsum, neque rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt molestati, qui curati fuerunt medicamentis, quæ ciere vrinam possunt. verùm,* [4] *etiamsi alia quapiam humorum vitia à venis per vrinam expurgentur, quemadmodum si puris quoque multa fiat per vrinas excretio, nihil ab ijs vel renes, vel vesicam, vel vreteras molestari cognouimus. Cæterùm in hac re non parum cum intestinis conuenire videntur, quæ in hepaticis dispositionibus nihil patiuntur, licet à bile syncera lædantur; veluti vesica quoque, vbi longo tempore acres per ipsam vrinæ transeunt, vlceribus affici solet. Est* [5] *etiam alius renum affectus, quo tenuis sanies sanguinis mingitur, similis excrementis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur, nisi quod magis videtur cruenta. Cuius rei causa est dispositio haud absimilis ei, qualem in iecore diximus imbecillitatẽ efficere insuper cùm ora, aut meatus, (vel vtcunque nominare volueris) per quos ex caua vena in renes vrina percolatur, supra modum dilatantur.*

MORBVM pilarem tractat & sanguinis mictum.

1. *spacio*] lege, ventre.

2. *venis*] τριχίασιν vocant Græci nos capillitium vel pilarem morbum. quo nomine Paulus signi-

Lib 3.21.

ficat immodicam palpebram hirsutiem. frequentior vsu est de lactentium mulierum morbo: persuasum enim vulgo est, bibentium pilum inflammari vbera, & cum multo dolore febrire, petere pilo lactantium vberum laxitatem; quæ omnia exunte cum lacte pilo quiescunt & cessant. Nec verò inanis fabula est, credidit Aristoteles, vidit etiam & curauit Azaraiuius, vt minus concedamus negantibus iunioribus. Nec absurdum est, vel epotum vel cum cibo sumptum pilum ob sanguinis ad vbera confluxum; & partis laxitatem eò fluete. frequentissima verò capillitij significatio est, de exeunte cum vrinis oblongo & albo; de quo cùm in Aphorismis Galenus palam docuerit in renibus consistere, hic fatetur se causam ignorare tantæ longitudinis; æquat enim nonnunquam pedem: de quibus verum est, quod Galenus ait esse infrequentem morbum. nam breues & implicati pili vel frequentissimi sunt. eò autem hic inclinat vt putet in vasis ob formam & longitudinem gigni. ne tamen secum pugnet de vasis renum illum audire par est. Nam & Auicenna proponens, inquit, in vasis renum vel alijs, cùm enim per diuretica sanètur, fateantúrque se ex renibus laborare qui talia mingunt, in renibus generationem obtinent, vtroque magis expendisse videtur Actuarius, ad vreteras citra vllam referens hæsitationem: cùm enim renum sinus ferè pituita abundet quæ tardò ad arenas & lapidem in sinu moratur; sæpe simul cum vrina ad vreteras labitur; consentaneum est vt lentore suo vreteris hærens, & præ calore crassescens, in oblongam & teretem effigiem, pili formam assumat.

Capillitij differentiæ.
7. Hist. 11.
Actuar. prac. tract. 14. 2.
4. Apho. 76.
59. 3. Tract. 2. 20.
1. Caus. vri. 21.

Pauli li 4. vlt.
Auic. 3. 4. Tract. 2. 21.
Dracontium.

3. *possum*] dracunculi Galeno nomine tenus noti, posterioribus innotuerunt. Paulo dracontium dicitur & dracunculus. Atabibus vena à similitudine, medena ab vrbe Medena, in qua id genus morbi frequens visitur; est enim in Ægypto frequens & India. nascitur sub cute (non quod Galenus coniectat intra venam) vermis satis lõgus subruberque qui motu suo cutem erodens & inflammans dolorem excitat neque sanatur nisi integer eximatur; abruptus enim acerrimos dolores excitat. qui verò negant esse animatum, sed humoris vi serpere, negligentiùs rem expendere. Est enim vermis non secus quàm syrones nostri, non minus dracontiis antiquitati ignoti.

4. *verumetiam*] iungit doctrinam de omni excremento per ventrem purgato.

Sanguinis mictio.

5. *est etiam*] iis, quibus non erat perspecta ratio naturæ in colãda per renes vrina, magnam difficultatem inuexit sanguinis ex rupto vase mictio. Si enim ora emulgentium effundunt ad colum quod in renibus est, id quod initio continent purgandum; ruptoque vase extra funditur sanguis; non plus sanguinis propter rupturam ad vreteras, sed minus descendat necesse est. Sed non ita habet secretio quam natura in renibus parat. Ingrediuntur renem vasa duo, dextrum in quinque ramos distribuitur, in totidem sinistrum. circũdant ia renis molem, & extremis oris mutuo coeuntia, per hæc vasa confluens cum paucissimo sanguine serum, destillat in renum carnem: non per ora quę mutuo coeunt, sed per laterum poros: suscipitque ten quicquid sanguinis permixtum labitur, permittens purum sinui serum. eo fit vt scissum vnum ex iis vasis, non per poros sanguineum serum reni destillet, sed per vulnus merũ cũ sero sanguinẽ reni affundat; vnde in vreteras delapsus multo & cõferto sanguine vrinã maculat. Simul & illud hinc perspicitur, cur natura inter naturalia viscera laxissimum creauit lienẽ, renes densissimos; nisi enim multa lienis raritas obstaret, crassus humor indies obstrueret: nisi renis densitas sanguinẽ cohiberet. Sanguinea perpetuò profunderetur vrina. Nam & prouidente licet iustè natura, sæpe lien obstruitur, & senibus vrina sanguinolenta meat.

ATQVE ad renes quoque pertinere is videtur affectus, quem alij hydropem matellæ, alij vrina profluuium, alij diabeten, alij dipsacon appellant; qui certè quàm rarissimè euenire solet. Equidem eum antehac bis duntaxat videre potui: supra modũ videlicet sitientibus infirmis, atq; subinde bibentibus: quapropter exuberanter quoque reddunt id, quod biberunt, eo à sua qualitate non mutato atque hic renũ vesicæque affectus similis est ventriculi intestinorũque leuitati. Sed de intestinorũ leuitate alibi separatim iã dictum est: vbi ostendimus non ventriculũ duntaxat, sed vniuersa quoque intestina ad excretionẽ tum ciborum, tũ potuum assumptorũ celeriter excitari; adeo vt ne pauxillo quidẽ tempore citra molestiã ferre possint, ipsorum aut pondus, aut qualitatem. At, quod affatim celeritérque ad vesicam vrina defertur, id neque ad ventriculi, neque intestini ieiuni, neque tenuis imbecillitatem, tanquam ad causam, referendum est. Si enim ob id, quòd potum sustinere non possunt, ad excretionem properant, quid obstat, quo minus per sedem excernantur: id quod in leuitatibus intestinorum fieri planè videtur. Neque enim cibus duntaxat tam celeriter per tam longam intestinorum conuolutionem transiens deijcitur, verùm etiam quæ epota fuere. Porrò transmissionem à totius ventris partibus ad hepar didicimus neque per hepatis aut venarum in lactibus, aut ventre, quomodo neque per earum, quæ ab hepate exorta ad renes tendunt, imbecillitatẽ fieri. Quippe in libris de naturalibus facultatibus iã ostensum est iecur ex ventriculo per mesenterij venas, veluti arbores à terra per radices, cibum ad sese allicere: sic etiam renes id, quod aquosum in sanguine est. verùm vesicam non trahere à renibus, quemadmodum neque intestina à ventriculo; sed renes quidem per vreteras excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem in ieiunum per eam partem, quam Herophilus dodecadactylon vocat, à duodecim digitorum longitudine nomen ei imponens. Itaque renum potius imbecillitas accusanda est, vtpote qui continere diutius vrinam non valent; non verò aliarum partium, per quas potus transire solet. Sed rursus reprehendendo dicet quispiam, cum infirmi fuerint renes, quomodo fieri potest, vt tam celeriter vrinam ad se attrahant? an dicere possumus, quemadmodum in ventriculo quibusdam liéntericis vehementissima excitatur ciborum cupiditas. ita in renibus quoque cupiditatem simul oriri vehementem, atque hanc ob causam eos vrinam per cauam venã ad sese trahere, sed illico ab attractionis impetu grauari? Etenim, quemadmodum

admodum in his, qui canina vocata appetentia vexantur, vidimus, vt affatim impleti paulo post aut euomant, aut fluore deijciant: id quod non solum ijs, quę præter naturam se habent, accidere solet, verumetiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus, vt in auiculis, quas nostrates in Asia seleucidas vocant, videre est: quippe quæ inguer locustas edunt, eásque celeriter excernunt. Ac in alijs quoque animantibus huiusmodi accidens naturale videtur. Vt igitur canina cupiditas in ore ventriculi consistens, non potente ipsa deuoratorum pondus sustinere, multa impetuose ingerere, atque ea celeriter excernere cogit: ita in renibus quoque accidit serosa humiditatis cupiditas, vnà cum virium imbecillitate: vnde & humiditatem affatim attrahere, ac eam deinde in vesicam impellere coguntur. Sed quæres fortasse,[2] quamobrem vrinæ fluor subitò euenire potest, lauitas intestinorum non potest, veluti n. quę canina cupiditas, sed plurimo dierum numero opus est: nam affectus initium ab incremento, incrementum à vigore distinguitur? quoniam ventriculi cupiditas, quæ cibum potúmque appetit, animale officium est, quo citra sensum nostrum nequaquam fungitur. Renum verùm desiderium naturale est, neque ad ipso sensus nostri afficiuntur: proinde, cùm ad statum peruenit, ne sensum[o] quidem mouet, quemadmodum appetentia canina: quæ de ve ratione consentaneum videtur, vt, cùm inceperit, paulatim increscat. In primis enim trahit sanguinis serum ex venis, vel nihil nobis sentientibus; quem cum totum attraxerit, videatúrque sanguis in venis, huiusmodi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorem trahunt ex hepate, deinde hoc ex intestinis & ventriculo: cùm itaque exiccatæ fuerint venæ, quæ in ore ventriculi sunt, potum desiderat homo, vtpote dispositionem ipsam tum primum sentiens: deinde exhibitam potionem venæ ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote aridæ, totam rapiunt; atque ex his aliæ deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris De naturalibus facultatibus dictum est, non solum potionem, verumetiam cibum transumptione per attractionem facta per vniuersum corpus deferri. Igitur hic affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis est intestinorum lauitati: atque etiam, quòd renum dispositio ventriculi dispositioni eadem sit, verum, hoc vno inter se differunt, quòd, quæ ante renes fit lationis actio, in naturalibus numeretur, attractoria facultate successione agente. Atque hac ratione inter sese differunt, quamuis in vna re similitudo innuatur: quippe ex caua vena ad renes attractio,[3] primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in ventriculum deferuntur, haud absimilis est. At verò actiones, quæ hanc antecedunt, ad vrinæ fluorem propriè pertinent. Non rectè autem putasse quosdam diabetem veluti caninam cupiditatem, ad ventriculum pertinere, hinc manifestum est. nam, qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, seruare potionem longo tempore possunt: sed vehementi siti laborantes[4] quatuor accidentium periculum à potione subire solent: vnum, & quidem primum, vomitio est: alterum, velox per aluum excretio, aut fluore, aut intestinorum lauitate: tertium, quod potus diutius, quam par est, in ventriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue vrinæ fluorem nominare volueris. Neque enim, vt idoneum ei nomen imponamus, sed vt curationis viam tum ex loco affecto, tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atque alius interdum affectus occurrit,[5] diabeti perquàm similis, & quidem à multis cibis, qui nec crudi sunt, neque per aluum deijciuntur, neque plenitudinem efficiunt, neque etiam probè alere possunt, sed dissipantur, discutiuntúrque celeriter. Cuius vis crebrior est, quàm dipsaci, euentus: ita faciliorem admittit curationem: quippe quod, priùs quàm ad summum peruenerit, cognitum, haud ita difficulter curabitur. Nam vbi quis duplum consuetorum alimentorum assumpserit, neque corpus ali videatur, idque citra alui fluorem, hunc affectum non solum priuati, verumetiam medici parui pendunt. Cùm verò triplum ingerit, idoneis auxilijs liberari potest, prius quam scilicet ad quadruplum aut quintuplum perueniat. Igitur rationi cōsentaneum est hunc affectum à celeri dissipatione incipere, omnibus partibus attractricem, atque ei congatam facultatem, quæ[6] propriè appetentia vocatur, seruantibus. At verò ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est ventriculus aut calida, aut sicca, aut vtraque intemperie affectus, maximè verò os ipsius proximè ventriculo hepar, sed maximè pars eius sima: simul cum eis exæstuantibus, nimirum mesenterio, ieiuno, ipso ventre, stomacho, & pulmone. Atque huius accidentis radix inde plerunque proficiscitur, quòd à dispositione, erysipelatis naturā referente incenduntur, quæ magna ex parte marcor sequuntur, aliàs alius veluti, cùm hanc tractaremus materiam,[7] declaratum est. Hæc itaque propter accidentium communicationem simul cum renum affectibus dicta sunt. Porro diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore ventriculi cupiditati proportione respondet, accidente præterea retentricis facultatis imbecillitate. nam si citra vehementem cupiditatem, ipsum fieri decreremus, in primis nihil pene vrinæ, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si verò citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur vrina profluuium.

De diabete inuestigat affectum locum, quem contra priscos ostendit non esse ventriculum. illi enim sicut immodicam famem ad ventriculum, ita validam sitim referebant.

1. *dypsacon*] diabetes à διαβαίνειν transeo, quoniā in renibus non moratur. dipsacos à siti, vt & sui generis carduus. matellę hydrops: quoniā aqua aceruatur nō in ventrē, sed in matellā. Aretæus definit liquationē carnis in vrinā ab humida & frigida causa: & quidē omnis diuturnus fluxus etiam carnes exhaurit, quod paulo antè ostensū est, sed morbi essentia non est carnis liquatio. minus recipiendū est quod de causa affert: nā immodicus calor sæpius occasionē mali præstat. referendū verò malum ad renes esse, inductione confirmat, non ad ventriculum, quoniam vbi in retinendo labitur, per sedem demittit, non ad meseraicarum vel iecoris infirmitatem: similiter enim cibum cum potu distribueret nec retineret. manaret item non ad solos renes, sed (quod solet) in totum corpus; nec tanta celeritate renes permearet, nisi renes ea imbecillitate retinendi laborant. Vesicam ideo eximit ab hoc morbo, quoniam visceri trahendi non pollet, sed recipiendi, vt nec intestina

chyli; ita ex numerosis illis membris vrinationi præpositis, soli renes morbum hunc alunt. Quod verò hoc in loco negat vesicam è renibus trahere in hunc sensum accipiendum est, vt censeat vesicam per vreteras non pellicere serum: ingressui enim vrinæ in vesicam villi vesicę recti (quod alibi Galenus scribit) faciunt. nam vbi materiæ commeatus aut difficilis est, vt in vrinaria vesica, aut longinquus, vt in vasis, addit natura longos receptaculis villos promouendæ materię delationi: extra has verò necessitates vt in intestinis negat.

5. De vsu 11.

39.3. Tract. 2. 17.

2. *quam igitur ob rem*] non placuit hæc responsio Auicennæ, cùm sit dignissima quæ recipiatur; ideo enim diabetes multo est quàm canina & lyenteria deterior, quoniam tardius agnita.

Deglutitionum animale munus.
3 De cura. medic. 28.

3. *primæ deglutitioni*] dum Galenus deglutitionem similem facit renum ex caua attractioni, videtur significare deglutitionis munus ad naturam non ad animam pertinere. De quo placito ceu nostro æuo controuerso paucis agere operæprecium est; mox de naturali ipsa tractione, quonam motu peragatur. nam & id non satis nostris exploratum esse videtur. Ergo Leonicenus hac ætate celebris medicus longo sermone contendit decipi cum multis Auicennam, opinantem transglutitionem etiam musculorum & animali ope peragi; delusum scilicet operibus quæ deglutitioni ministrant, cibi sumptione, masticatione, & ad gulæ initium applicatione; quæ omnia musculorum fiunt ministerio. deglutitioni verò cùm nullus præsit musculus, nec animalis facultas imperabit: hęc ab illo multi sumentes subscripserunt confirmaruntque. Sed ostendamus deglutitionem ex arbitrario etiam motu non solum naturali pendere. Primum vltra Auicennam Galenus non ita pridem inter anginæ species, retulit eam in qua inflammati musculi gulam circundantes vehementer deglutitionem impediunt. Et apertius libro De dissectione vocalium instrumentorum, eos apprime deglutitioni conducere docuit. Accedit quod tractrix naturalis ventriculi suo tempore operatur & cessat, nempe illius otium excipit retentrix concoctrixque facultas: atqui etiam in media coctione, imo & in ipso vomendi articulo, quo nihil minus quam tractionem ventriculus exequitur, vbi volumus, deuoramus: quis igitur audeat auferre voluntati deglutitionem? & (quod maximum est) etiam nostro æuo repente quidam ob resolutionem eorum musculorum integris licet naturalibus facultatibus aliis ægrotarunt: nonnulli perierunt. Vidit ex iis nonnullos Zerbus. Est & de ea resolutione sermo apud Haly abbatem & Aetium medicos grauissimos. Postremo si conueniebat primum cibi ingressum & postremum excrementi exitum non esse perpetuum, vt in plantis, sed intercalatum, & ex animalis arbitrio pendētem, siue causa sit, quod Galenus putat, ne vita hominis esset à musis & philosophia aliena; siue quod magis videtur; oportet enim vniuersalis animalium operis, communem præstari non homini propriam rationem, vt animalia inquirendo alimento superessent, non semper instar plantarum in sumendo, occuparentur, æquum esset; vt deuorationi non minus quam excretioni vis pręsideat animalis. Et sane decebat duo illa inter omnia vitę opera maximè necessaria alimenti ingressum, & excrementorum vsum, nec soli committi naturæ, ne importunè digniora opera interrumperet; nec soli voluntati; ne vel desidia, vel proteruia animal periclitari posset. Nec illi muneri decuit naturam peculiares musculos formasse; assueuit enim abuti ad multa, eo quòd ad vsum aliquem semel formatum est. Cumque inter laryngis numerosos musculos quidam gulam circundent & gutturi coniungant, eorum opere appositè detrudit, vbi placet, animal alimentum. quod enim gulæ inferius est, & detrusionis impetu, & grauitate propria, & naturali villi ope peragitur. Ea causa est cur motum per gulam alimenti hoc loco naturalem dixerit, quoniam plurima illa motio per gulam, quam exequitur eo loco post primam illam ad guttur deuorationem, naturæ est.

2.1. ult. 16. 3. tract. 3. 6.
Sup. lib. 4 5.
Lib. dissect. voca. 7.
Cap. De anat. gulæ.
Haly 9. Ther. 24.
Aeti. lib 6 33.
4. V su. 17.
Arist. 2. Poste. 16.

Naturalis attractus natio ratio.

Sed excutiamus motum villorum in attrahēdo rectorum. Docent nostri rectum villum primum extendi ad trahendi contactum, tum colligi quo in se recipiat: ita peragi rem totam motibus duobus, quietibus autem tribus. Vna interponitur contrariis motibus; altera in parte est villi inferiore, dum superior paulatim se veluti serpendo colligit in tracto alimento: postrema in contactu, & adhæsione alimenti ad villum consideratur. confirmant motum illum extensionis in trahente gula, ex larynge inter deuorandum elata, putantes ob membranæ tegentis continuitatem cum extensa gula coextendi. hæc illi. quàm verò labantur & à vero excidant, certa argumenta sunt. Primum, ipsum quod citant de eleuata larynge: nam ob membranæ continuitatem laryngem simul cum gula operientis, fit, vt contracta gula, & subsidente, larynx sublime petat; non secus quàm in ferrea rota (cui ciconia nomen est) subsidente vno vase, vas alteri catenæ extremo alligatum suspenditur in sublime elatum; non modò apud Galenum, sed & apud Auicennam, id quod apertum testimonium est initio deglutitionis non extendi gulam, sed colligi. Deinde si villus vnus sufficeret & naturali contractioni, & extensioni: quorsum ad oppositos arbitrarios motus quosuis, duos oppositos musculos natura parat? quidni vnus naturali attractioni & expulsioni villus inseruiet? est enim vna musculi functio, contractio. Deinde vna facultas cum vno instrumento quomodo opposita peraget, nunc contrahens, nunc verò distendens? Adde quod arbitrarius motus est operatio ad quam musculus natura fertur, sequens voluntatis imperium: musculus verò omnis, imo & villus naturæ suæ rectus nunquam extendetur: perpetuò verò contrahitur: Non est igitur voluntaria actio, villi extensio? Quomodo ergo (inquiunt) dilatatio & constrictio primi sunt animalium, natura constanter motus? Cur verò Galenus ventriculum ait per gulam cibos allicere non secus quàm nos extenta manu eos ori admouemus. Aristoteles verò aliquid & ipse adiciens inquit, nonnulla animalia præ fame non gulam tantùm promere, sed & ventriculum ipsum in os mandare. Dilatatio (inquam) & constrictio primi motus sunt, & communissimi animalium, non extenso villo dilatato animali

7. V su. 7.
De morb. liqu. 5.
Aui. 13. 3. 2.
3. Motu. musc.
3. Natur 8.
8. Historia 2.

animali, aut collecto in se constricto: sed vtraque res musculi contractionem sequitur, si internus est, constringit; si externus, extendit membrum. Galenus verò aduersus Erasistratum vnum hoc obtinere contendit, rectos illos villos ceu manum pellicere: & sanè similitudo in eo respondet, non in extensione: nec enim quæcunque inter se aliqua similitudine conueniunt, ideò nulla parte dissideant necesse est. Iam vterum procidere in partu nonnunquam præ expulsionis conatu, & experientiæ ostendunt, & Galenus docuit: non secus quàm luctatur dum riualem prosternere contendit, simul ipse concidit. Sicut igitur & vterus illic, & athleta hic, quiescentes non extenti operantur, & tamen ingens ille conatus nonnunquam excutit, & à loco mouet ita: & ventriculus totus in fugendo positus extrà fertur. 3 Nam. 5.

4. *quatuor*] potus immodici damni plura sunt hic explicatis; nec enim id modò agit Galenus, sed separat potum plurimum à ventriculi calore aut siccitate ortum à diabete. Separat autẽ ex aqua sumptæ delatione, in ventriculi vitio vel euomitur, vel deiicitur, vel in ventriculo moratur, vel (quod etiam fieri potest) ad renes confestim commeat: at in diabete perpetuò multa celeritate ad renem festinat: non sunt itaque vna affectio; nec omnis immodica sitis protinus diabetes.

5. *diabetis*] caninam hanc secundam libro De caus. symptomatum retulit ad membrorum vel robustam tractricem, vel infirmam retentricem. ideo autẽ hæc canina similior est diabeti quàm prior; quoniam seruatur in ea non tantùm valida alimenti attractio, sed etiam velocissima distributio; cùm in priore canina vacuentur citra distributionem aut sursum aut deorsum excrementa. 2 Caus. Symp.

6. *quæ propria*] id est, seruata etiamnum moderata animali ventriculi, qua famescimus facultate: quæ coniungata & proportionalis est membrorum omnium tractrici.

7. *declaratum est*] libro de Marasmo.

SECTIO QVARTA.

*VESICÆ superueniunt accidentia partim cæteris communia, veluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hoc facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, vt ischuria, (id est, vrinæ retentio) stranguria (id est, vrinæ stillicidium) ac alio quoque modo immoderata vrinæ excretio, verùm huiusmodi vacuationes (vt de renibus supra dictum est) vesica tanquam meatu vtuntur, ipsa haudquaquam affecta.[1] At[2] verò stillicidium, si ob vrinæ acrimoniam fit, accidens vesicæ est, affectus verò minimè: si verò aut ab vlcere, aut imbecillitate procedit, à vesica affectu factum esse dicitur. quemadmodum, vbi acrimonia in causa est, aliquando ob renum vitium, aliquando ob alias partes quæ cum vrinis humorum suorum vitia, aut pus, vbi abscessus aliquem infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam interdum vrinæ stillicidium humoribus, qui in venis sunt, & per renes, & per vesicam expurgatis. Cæterum, cùm ab intemperie vesica sit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est vrinæ excretio ad quam animal excitari solet, cùm vel à multitudine contenta in ipsa materia vesica grauatur, vel à mordacitate conuellitur: sed ab horum vtrolibet magis imbecilli quàm robusti dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperantia omnes cùm alia, tum maximè illa, quæ nonnullis sæpe eueniunt, cùm [3] frigore corripiuntur: tunc enim planè grauari videtur, vel pauco admodum contento in ipsa humore. Atque vesicæ etiam, veluti meiendi instrumẽto, ischuria accidens superuenire solet. Interdum quidem, (vt dictum est) cùm id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere valet, vt ipsum exprimat: interdum etiã obstructo inferiori meatu, aut à crassis humoribus, aut impacto lapide: atque accidit nonnunquam, vel ab inflammatione vel alio huiusmodi tumore, vt angustior reddatur meatus, vel etiam omnino obstruatur. At verò neque neruorum à spinali medulla exortorum, neque etiam spinalis medullæ ipsius [4] affectus, vesicæ aliquam imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatur: quemadmodum nonnulli putauerunt, credẽtes vesicæ officium à consilio & electione procedere; quod scilicet, vrinam retinemus, quo ad voluerimus, atque eam pro voluntatis imperio excernimus. verùm satiùs fuisset nosse non [5] vesicæ, sed meiendi officium, veluti etiam deiiciendi, non intestinorum munus ab electione consilióque pendere. quippe vesicæ officium vnicum est, contractio. At musculus, qui vrinæ meatum in circuitu ambit, in origine ceruicis vesicæ extensus, instrumentum est, cuius opus ab electione excitatur: vtpote qui ambiens vesicæ ceruicem, eam ita exactè stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatum ingredi possit. Atque similem quoque & actionem & vtilitatem habet musculus, qui recti intestini partem extremam ambit. Proinde, ipsis resolutis, neque vrinam vesica, neque stercora aluus retinere potest, sed præter voluntatem paucis omnino internallis vtraque effluunt. Itaque veluti in reliquis musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet: ita eadem ratione ab horum actione quiescimus, cùm vel stercus, vel vrinam excernere propositum est. Atque, vt nonnulli cùm vrinarum, tum cibi excrementorum deiectionem totam ab electione procedere existimantes errauerunt: ita rursus alij his è diuerso, totum hoc opus naturale putantes, à veritate deuiauerunt. Etenim cibi à ventriculo in ieiunum expressio, tota naturæ opus est. Rursus omnino ab electione pendet, & vtrorumque membrorum, & cuiuslibet digiti cum extensio, tum inflexio. Delatio enim quæ à ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, à sola naturali facultate procedit. At alui deiectio, & vrinæ redditio, vtroque instrumento proprijs suis facultatibus agente perficiuntur. Rectum intestinum, atque vesica naturali vtuntur facultate: musculi verò ea, quæ & animalis & voluntaria nominatur. Quippe musculi, qui fluores cohibere solent, tunc quiescunt ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maximè verò medijs. Sunt nonnulli, qui cùm non ita facilè deiicere possunt, manibus huiusmodi musculos cõprimunt: neq; nõ vbi vrina ita suppressa est, vt omnino retineatur, idẽ facere consueuerunt. Cùm itaque neruis, per quos animalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut vbi dorsalis medulla ipsa læsa est, resoluitur musculorũ actio: atq; excernitur, & vrina, & sterc[6], vel labo- Cap. IIII.

rante inuito. Cùm verò vesica corpus ita fuerit affectum, vt quod in ea continetur exprimere non possit, supprimitur vrina, nominatúrque hoc accidens ipsius, ischuria. Atque accidit interdum propter obtusum ipsius sensum, vt non reddatur vrina citra expultricis facultatis læsionem, si proprij vesicæ nerui afficiantur, neruis musculi, ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus; ipsorum scilicet facultate seruata. Nam, si resoluantur, proprium indicium, quod musculus hic resolutus sit, est vrinæ præter voluntatem excretio. At [6] *huiusmodi eueniente affectu, cùm meatus ipsius fuerit obstructus, vtraque dispositio cognitu difficilis erit. Proinde, vt exquisitè dignoscantur, non solum ij, sed reliqui quoque omnes vesicæ affectus, perquàm necessarium est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas propriè procatarcticas (id est, initiatrices) medici vocant. Sed* [7] *multo etiam accuratiori inuestigatione eos, qui præcesserunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet.* [8] *Igitur cuidam, cùm cecidisset spina sinuata est, quapropter vrinam reddere non potuit. Nam & id aliquando fieri solet, quemadmodum ab* [9] *Hippocrate dictum est; verùm non illico suppressa fuit vrina sed perendie, ob afflictarum vertebrarum ad interna luxationem inflammata vesica. Itaque dolebat in ea parte vel nemine tangente, sed multò magis, si quis manu eum tangeret. Atque hunc curauimus inflammationi remedia adhibentes.* [10] *Rursus alter luxatis ad externas partes vertebris vrinam inuitus profudit, nullo infestante vesicam dolore: in hoc coniecimus eius musculi neruum, qui vesicam claudit, fuisse affectum; proinde spinalem medullam curare voluimus.* [11] *Atque in alio similiter affecto suppressa fuit vrina, torpente ob affectos neruos vesicæ sensu. Cùm itaque inter dormiendum non sentiret homo vesicam impleri, ipsa extensa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdum, vt hoc modò vrina supprimatur. Quemadmodum etiam sanis quibusdam aut vrgentibus negocijs, vel in concionibus, vel senatu, vel foro, vel conuiuio; tum enim retenta longo tempore vrina extenditur vesica, atque vrina supprimitur contractrice facultate læsa propter immoderatam tensionem.* [12] *Quidam etiam, cùm cecidisset, manente spina illæsa, in primis quidem magnam sanguinis copiam cum vrina emisit, postea verò omnino suppressa est vrina. cuius rei causam esse coniecimus, quod concreti sanguinis grumus intus se opposuit: quocirca demissa per colem fistula paulum vrinæ reddidit, extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore grumi indicium.* [13] *Præterea, cùm alios quosdam diuturni dolores vnà cum abscessuum notis infestassent, finitis abscessibus tenue pus cum vrina profluere visum est; deinde subsequens vrinæ retentio coniecturæ occasionem dedit, quod à crasso pure meatus obstrueretur.* [14] *Atque in pueris etiam, quos lapis in vesica cruciabat, vidimus sæpenumero vrinam retineri. Eos itaque resupino figurato corpore concussimus, vt ita à meatu lapis dimoueretur. Cùm verò id, quod iam iam dicam, sæpe videritis, oro, vt ipsum tenaci semper memoria seruetis: Quòd ad grumos vocatos non solùm eos, qui in vesica sed multo magis illos quoque, qui in intestinis, ventriculo, atque thorace nonnunquam continentur animi defectio, & pallor sequi solet: pulsus verò paruus, obscurus, frequens apparet. & laborans ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum vulneribus sæpenumero accidit: vt mirari aliquis possit, quænam sit huius euentus causa; quippe, cùm omnium, quæ in corpore sunt,* [15] *sanguis maximè nobis sit familiaris: quomodo ex vasis suis effusus tanti mali authorem se præstet; vt & putredo partium, &* [16] *marcor ipsum sequi possit: etenim, vidimus, vbi vesicæ meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum verò adesse coniecimus hoc argumento, quod plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent.* [17] *Itaque medicamentum, quod lapidem terere posset ex oxymelite, atque ipsum quoque oxymeli per se in potu dedimus. At nihilominus alij quidem perierunt, vno quodam seruato, solutis grumis, quos paulatim cum vrina excreuit.*

PRIMVM tradit propria vesicæ mala, in quibus reliqua membra non communicant, vrinæ retentionem, stillicidium, profluuium: inde §. quoniam verò) docet ex pure cum vrina excreto vlceris locum, vnde prodit agnoscere.

1. *affecta*] pressiùs hoc in loco nomine passionis vel affectus vtitur, quàm suprà libro primo. Illic omnis pars cuius actio lædebatur, patiebatur: hic in sola retentione agnoscit vesicę affectum, nempe morbum vel intemperamenti vel obstructionis: in stillicidio, quoniam in se nihil mali habet vesica, sed ex vrinæ irritatur acrimonia, symptoma vocat vesicæ, non affectum: at verò in profluuio expurgato corpore incolumi vesica nec affici concedit vesicam, nec symptomate molestari, sed viam præbere humori purgando tantùm.

2. *at verò*] minutus est, quod non ratò facit, hic Galenus in diuidendo; ex tribus enim propriis vrinæ læsionibus, ischuria: id est, retentio semper est vesicæ affectus, aut sensifici nerui, stranguria nonnunquam; profusio nunquam; stranguriæ verò id est, stillicidij causa aut in vesica est, vlcus, vel debilitas: aut extra vesicam renum acrimonia vel membri superioris, vel vasorum sese expurgantium. ischuria aut ab intemperie, & hæc quauis, frequentiùs frigida: aut ab organico vesicæ affectu: & eo, vel distentione valida continentis membranæ, quá veluti diuulsæ fibræ infirmantur: vel obstructione, vel tumore: aut à torpore sensus vrinæ noxam non percipiente. vrina ipsa ad excernendum irritat, morsu, mole, pondere; eò magis, quò vesica ad continendum infirmior est. conuelli verò circundantem musculum, & conuulsione sua mictum prohibere verisimile est: Sed quod non occurrat ea conuulsio in vesica, aut quo defluentis excrementi humiditas contractionem musculi prohibens occasionem habere videtur.

3. *frigore*] quoniam proportionales lapsus frequentiores sunt.

4. *affectus*] vocat neruorum affectum, vt sæpe suprà, resolutionem motricis facultatis, nam de sensifica statim subdit (atque accidit interdũ propter obtusum ipsius sensum vt nõ reddatur vrina.)

5. *non vesica*] meritò reiicit eos qui vesicæ opus vel ex parte voluntariũ cõstituebant: cùm enim vesica musculi omnis expers sit ad motum faciẽtis, excretio illius ad solam referenda est naturam;

sicut

ſicut manuum motus ex toto animalis eſt. At verò vrinatio ipſa compoſita functio eſt, ex naturali veſicæ, animali muſculorum qui in abdomine ſunt, otio verò ſphyncteris.

6. *at huiuſmodi*] ſignificat, vbi ſimul reſoluitur ſphyncter, & obſtruitur meatus, difficillimã eſſe dignotionem; quoniam deeſt reſolutionis manifeſtum indicium, vrina inuoluntariè profluens.

7. *ſed multo*] ad difficilium cauſarum internotionem valdè commendat exactam externarum cauſarum inquiſitionem: & adhuc magis antecedentium in corpore affectuum, quanto vicinius præſens qui inquiritur affectus ſequitur ad eum qui in corpore præceſſit, quàm ad externam præcedentis affectionis cauſam.

8. *igitur*] Sex hiſtoriis oſtendit, affectus dignotionem ex prægreſſis petendam eſſe in prima à membris introrſum luxatis compreſſa veſica, inflammata eſt.

9. *ab Hippocrate*] tum alibi, tum ſexto Aphoriſmorum, quadrageſimo quarto.

10. *rurſus*] ſecunda.

11. *atque in alio*] tertia in qua laborans in iſchuriam incidit, primum lentè propter obtuſum ex læſis veſicæ neruis ſenſum; deinde in integram retentionem; ob immodicam ab vrinæ copia membranæ diſtentionem, quam ſecuta expultricis imbecillitas eſt.

12. *quidam*) quarta.

13. *præterea*) quinta: patiebantur ij abſceſſus in quauis corporis parte; ſolent enim omnes per vrinam nonnunquam expurgari, ſed magis in naturalibus membris.

14. *atque in*) ſexta.

15. *ſanguis*) digna inueſtigatione quæſtio Galeni eſt, cur ſanguis humorum optimus, vbi à loco ſecedit naturali, confeſtim vitiatur: cùm bilis tanto deterior, longo tempore incorrupta duret, non ſolùm in fellea veſica: ſed & iuxta cutem in arquatis; & pituita in arthriticorum iuncturis. & quò ſimplex quæſtio duplex euadat, ſuccedit cur in deterrimam vitiatur qualitatem grumum exitialem, & vitæ aduerſum. videtur autem prima explicari poſſe, ſi reducamus in memoriam quod Ariſtoteles in vniuerſum ſcribit, pura omnia & impermixta, vt quę magis à contrarietate recedãt diuturniora eſſe, contrà citò vitiari aboletique, quorum eſſentia multa oppoſitione conſtat, elementa, lapides, metalla, propterea quòd vel ſimplicia ſunt, vel eò proximè accedũt, quodammodo immortalia creduntur. contrà, lac manifeſta mixtione conſtans intra paucas horas aceſcit: cuius ſi partem quamuis ſeorſum ſerues, durabit incolumis. paluſtris locus inſalubris habetur propter aquam terræ mixtam; factis verò puteis, ſecedente in vnum locum aqua emendatur. Homo inter animalia, quoniam eſt mixtorum vltimum, creberrimè ægrotat. ita inter liquida, ſemen & lac poſtremam elaborationem aſſecuta vel aeris contactu vitiantur. inter humores verò ſanguis, vt qui ſit elaboratiſſima alimenti pars, & ſummopere ab elementorum ſimplicitate recedens; quam reliqui repræſentãt humores. æquabilis (dicebat Galenus) quatuor elemẽtorũ temperatura exquiſitũ ſanguinem creat; ita intelligitur, cũr ſanguis citiùs reliquis humoribus corrumpatur; nam qui de vaſis exit in membrorum alimentum, ideo non vitiatur, quia ros eſt, cuius natiuus locus pori membrorum ſunt. Cur verò optima quæque in peſſima abeant, magna diſquiſitione egere putat Galenus. Nam lac cõcreſcens & grumi ſymptomata inferunt veneni, nec aliter vitiatum per moram in teſtibus ſemen: humanum cadauer omnium peſſimè olet; & oua putreſcentia, & odora poma? quidam ita reſpondent: mutatio omnis à contrario eſt in contrarium: contrarium eſt optimo peſſimũ: quidni igitur optima quæque in peſſimam vitiata migrent qualitatem? quaſi nõ ea ratione cõficiatur, ex albo magis tranſitum fieri ad nigrum, quàm à rubro; eſt enim magis contrarium albo nigrũ, quàm rubrum: alij familiaritas (inquiunt) quæ homini intercedit cum optimo quoque in cauſa eſt, vt promptiùs ab ea corruptione patiantur, ſed cur optima illa in peſſimam migrant conditionem? Ne ergo fortè illud in cauſa ſit plurima & ex maximè contrariis mixtio, vt cũ ab innato calore coërcetur, & in vnam formam redigitur, optima euadit & abſoluta: ita cum eo veluti vinculo ſoluitur, & fatiſcit ille pugnantium concentus, diſſoluta rerũ congeries extraneo calori patet; ab eo quod ad fœdam conſtitutionem perducitur propter aduerſantium permiſtionem ſapore, odore, coloréque horridis magnæ putredinis indiciis. Si enim ſimplicitas ne putreſcant res cauſa eſt; multa mixtio ingentis erit putredinis occaſio. fortè etiam de eximiis illis & præſtantibus ſubſtantiis ſollicita natura, non aliter ab eorum prouidentia & cautione deſiſtit, quàm à valida aliqua præter naturam occaſione euerſa: eò fit, vt magna mali occaſio inſigniter lædat, non ſecus quàm morbi qui robuſtos aggrediuntur.

Cur optima citò vitiẽtur.
Lib. longit. breu. vi. r.
7. Collect. 2. 8. Platt. 7.
Lib. meth. 6.
Cur in peſſima.

16. *marcor*] lege, mortificatio.

17. *itaque medicamentum*] Addit Almanſor, oxymel validum ſit recipiens aceti & mellis plurimum; iungit Paulus, ſi pharmacis non cedit veſica ad grumi extrahendũ, incidenda eſt: ſed & Auicenna vomitum commendat ſi in ventriculo continetur; Raſius prohibet, timet enim ne inter vomendum ſuffocet. Ergo antequam diſſoluatur & liqueſcat ne vomat; liquato verò confert. 31. Contin.

QVOD verò non ſatis eſt ad affecta ſedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in præſentia infeſtant, intueri; ſed & ex his quæ præceſſerunt. ſubinde definimus: facile intelligetis, ſi eorum, que antea vidiſtis, memineritis. Igitur, cùm multi crebrò pus cum vrina emitterent, præteritorum accidentium memoria, & ſedem affectam nobis oſtendit, & diſpoſitionem in ipſo conſiſtentem declarauit. Quidam enim, cùm prius in regione renum ſæpenumero doleret, accedente inordinato horrore, & exigua concuſſione, febre correptus eſt. Alius circa veſicæ poſitum ſimul cum horrore ac febre dolores præſenſit: nonnulli circa ſeptũ tranſuerſum, & thoracem: atque alij in dextra præcordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus: in iis omnibus,

quod pus per renes expurgaretur: vomica, scilicet, in loco dolente erupta. Cum indiciis autem supra propositis non nihil confert puris quantitatem, & quomodo totam cum vrinis misceatur, vtrum confusum, an contrà, considerare; veluti iam antea de intestinis dictum est. Nam, vt in his, si a superioribus intestinis quidpiam defertur, id ciborum excrementis perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si vero ab humilioribus cum vna ipsorum parte excernitur. Simili modo vrina, aut tota à pure, cum ipsa emisso conturbatur, aut per partes quasdam dispersum pus inequaliter defertur. plerunque etiam solum pus sine vrina excernitur: idque haud obscurè in vesica suppurationem consistere indicat. Quod verò exactè commixtum est, à supernis alicunde partibus venit. sed, quod mediam inter hæc conditionem seruauerit, id à renibus descendisse certum est: Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indiciis, vlceris quoque signum aliquod appareat. Nam & hoc aliquando quidem exactè commixtum videtur, aliquando vero mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodammodo superfertur, vel solum excernitur. Atque vocatum quidem ramentum, vlceris: essentia verò proprietas, affectæ partis proprium indicium est: quippe partes a vesica auulsæ, lamis: à renibus verò, carunculis sunt similes. Ita etiam, vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cum vrinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentia comparare oportet. Igitur cùm vrina expurgantur gibba hepatis partes, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum verò pars iocinoris resima, intestina, ventriculus lien. Præter has alia quædam fiunt purgationes, sed rarò, vt cùm thorax & pulmo per aluum purgantur: quæ infra septum transuersum posita sunt partes, per vrinas: quorum causam cùm nonnulli ignorent, neque id vnquam accidisse viderint; quod à multis visum est, negant fieri posse: vt abscessa interim in pulmone orto pus expurgari per renes possit. Nos verò pulmonis vomicam, per vrinam; thoracis autem per intestina & aluum expurgari vidimus. Quanquam in primis ex pulmone per renes transitus, nullam re vera dubitationem excitare debet. Etenim vt à caua vena, ita ex magna quoque arteria rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum vrget, quippe qui putant solum spiritum in arteriis contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, vt pote intelligentibus, quod lenis arteria pulmonis, quantum puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistram cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in vesicam. Hoc tamen non ita crebrò euenire videtur, vt pote pure prius in asperas arterias magna ex parte transumpto. Itaque quam ob causam pus in pulmone genitum, cum vrinis (licet rarò) excernatur, iam dictum est. Id verò, quod per ventrem expellitur, aliam & quidem raram, (quæ in corporum dissectione apparet,) habet causam: quippe caua vena, mediante vase quodam stelechiea, [3] (id est, vena quæ arboris caudici proportione respondet) videtur interdum adaptari. Proinde, nihil mirum neque impossibile est, & ex partibus septo transuerso superioribus pus in ventrem defluere, & ex his, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire. Nam corporum raras constitutiones par est, vt rara etiam accidentia sequantur.

Docet quomodo per vrinæ vacuationem intelligatur affectus locus in pure excreto.

Infra capite 6. 1. *igitur cum*] ex tribus petit agnitionem: primò ex præcedentibus symptomatis ostendentibus locum ruptæ vomicæ: secundò ex mixtione puris cū vrina aut maiore aut minore: tertiò, ex eo quod cum pure excernitur suæ substantiæ proprietate monstrante rupturæ locum: addi verò ex Auicenna potest coctionis indicium. plenam enim coctioné si vrina habet, ex vesica educitur, quia coctio ante renes est: si minor est ex renibus: si abest, supra renes & rupta inflammatio. ita autem recipiēdum est quod ait in vlcerata vesica præire pus vrinam, vt per vesicam, colis cum vesicæ collo intelligatur, ne cum experimento pugnet & secum ipse.

2. *sinistrum*] fatetur etiam non lætaliter pus ingredi in sinistrum cordis ventriculū: & tamen ex quauis oris vētriculi offensa, ex cordis consensu deliquiū sequitur. causa videtur puris transumptio quæ paulatim fit: in bile enim ventriculi repentina effusio fit: quod si fieret confestim, aut in deliquiū incideret is qui laborat, aut in mortem. Sed cur non recipit viā puris à pulmonis venis ad dextrum cordis ventriculum; quam Erasistratus obtrudere potest: quoniam per eam venam trahitur ad pulmonem sanguinis impetus, non pellitur à pulmone, quod læuis arteria facit.

Lib. 6. 15. 3. *stelechiea*] raræ huius constitutionis corporum in opere de anatomicis aggressionibus meminit; in qua caua venæ portæ, quam vocant & caudicis venam, & stelechieam, per venam quandam mediam vtranque vnientem committitur: in iis putat Galenus fieri, vt quandoque per sedē vacuetur corpus vniuersum; in communi enim constitutione vasorum hepatis ob summā radicum tenuitatem, tam portæ quàm cauæ, & quia mutuo non cocunt, non posset pus crassum à pectore in ventrem trāsumi. Eadem illa rara conformatio facit, vt naturalia nónullis per vrinam purgētur; qua ergo via, obiicies vniuersis hominibus purgatur per agaricum pectus? quidam ex hoc locu vsum condemnant, licet experimentis crebris probatum. Sed aliud est (dicet Galenus) pharmaco humorem trahi, quod etiam per potos fiet attenuato iam humore: aliud, naturā ipsam amplos meatus habentem, illis omissis inuisibiles meatus quærere. Sed quid facies diarrhœis & cerebri defluxionibus, tam frequentibus vtrisque, in quibus à ramis cauæ, & a cerebro ipso humor ad cauam deducitur, vnde ad portam cōmigrat? & si (quod aliquando Galenus admirās fatetur) natura per media ossa pus crassum mandat, cur nō tenuem sanguinem per breuissimum hepatis interuallum detrudet? aut cur non defluet coctus humor attenuatúsque à caua ad portam, si crudior crassiórque paulo antè à porta ad cauam permeauit? cur verò non transumetur à caua ad portam pus, si perpetuò in grauidis menses ad vbera per medias carnes colantur.

Num corpus per intestina purgetur.

7. Aph. 55.

SECTIO QVINTA.

ATQVE ne hoc quidem loco sollicitos esse oportet, vtrum vuluam, an vterum appellemus eā partem, quæ mulieribus ad pariēdum a natura data est. Neque rursus, vtrum numero plurali vuluas, aut vteros. an

singulari

singulari vulvam, aut vterum quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus vtilibus tempus collocare, ex quibus vel ad notitiam, vel præsagia, vel curationem, fructum aliquem decerpere possimus. velutis in eo affectu, quem nonnulli vteri suffocationem, alij spirationis ob vterum ablationem vocant, volentibus medicis vtraque appellatione vnum quendam affectum explicare: ego verò multas vidi mulieres hystericas, id est, ab vtero suffocatas: (nam priores fœminæ artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebant) alias quidem sine sensu immobiles iacere, cum obscurissimo minimóque pulsu, vel omnino sine vllo pulsu apparere: aliàs sentientes quidem, & moueri potentes, atque integra ratione, sed tamen animi defectione, & difficili spiratione laborantes: aliàs etiam crura & brachia contrahentes. ex quibus coniecturam feci multas esse[1] vteri affectuum differentias vel pro causæ efficientis magnitudine, vel pro specierum quarundã varietate inter se differentes. Igitur prima species, cuius Heraclides Ponticus in suo commẽtario mentionẽ fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatẽ: ait enim sub hac specie neque pulsum, neque spirationem mulieris deprehendi posse: atque ob id duntaxat nõ videri mortuam, quod exiguũ in medijs corporis partibus calorem haberet. Est autem libri titulus Apnus (id est, perdita spiratio) Heraclidis. ac adstantes quoque medicos quæsiuisse an, an nondũ sit mortua. Rursus nonnulli Heraclida posteriores credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ[2] lanæ flocculos coram naribus suspendi iubent, vt exactè deprehendatur, num spiritus aliquis inter spirandum intrò, enim foras rursum deferatur. Sunt, qui poculum aqua plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiunt, si tota perierit spiratio. Itaque si omnes ita affectæ mulieres interijssent,[3] simplex esset quæstio: cùm verò nonnulla seruata videantur, geminam oriri quæstionem necesse est, inuestigantibus nobis tum dispositionem, ob quam spirationis munus deperditur, tum vel magis, quomodo viuere possint, quæ nihil omnino spirant.[4] quippe in confesso est, & spirationem à vita, & vitam à spiratione separari non posse: adeo vt viuentem non spirare, & spirantem non viuere sit impossibile: atque hæc quæstio, quanquam superiore difficilior videtur, non est tamen perinde difficilis. quippe[5] facilè soluetur, si latebris inclusa animalia consideres, nulla apparente in ipsis spirationis nota. hoc enim cognito, perspectisque animalibus, vt pote frigidis, atque eo demonstrato, quod maximus respirationis vsus est, vt insitus calor & refrigeratione & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordísque officio conseruari; quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, veluti ea, quæ à thoracis pulmonísque officio prodit, respiratio vocatur. Itaque pereunte ob vteri affectum spiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur, (id enim mamfestè videtur) fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatur. Potest[6] etiam adeo esse exigua, vt sensum omnino effugiat: Ergo, vt nihil ad hunc affectum pertinens maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quam ob causam corpus refrigeretur. Ea verò, haud difficulter dissolui poterit, si causas, quæ præcesserunt, diligenter intueamur. Sunt autem huiusmodi: conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte viduis euenire, ijsque maximè, quæ antea probè purgarentur, ac pareret, atque virorum concubitu gauderent. quibus rebus omnibus priuata, quid probabilius excogitari quis posset, quàm quod ob retenta menstrua vel semen cohibitum, huiusmodi mulieres vteri dispositionibus crucientur? siue eas apnœas, (id est, non spirationes) siue suffocationes quis vocauerit: siue etiam contractiones quædam contigerint. Idque fortasse magis à semine retento accidere potest, vtpote magnam vim obtinente: vt est enim in[7] mulieribus humidius, ita etiam frigidius: proinde ipsum excerni oportet, præsertim si naturaliter multo semine exuberat mulier. Id verò viris quoque euenire solet: quippe non parua est horum differentia. Sunt enim nonnulli, quos protinus à iuuentute concubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assiduè coëant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigrique facti sunt: nonnulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mæsti ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrimè fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: vbi verò seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitũ excitabatur: mæstus etiam apparebat, non solùm has ob causas, sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem; verùm hic quàm celerrimè liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo considerante mihi apud meipsum, visa est longè maior ex retento semine, quàm menstruis, corpori noxa euenire posse; præsertim in his, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est ac copiosius, & qui in ocio sunt educati; qui que, cùm antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere cœperunt. Equidem perpendi in iis naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse: cùm enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, virum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse: non à copulata illi voluptate, veluti bono aliquo, illectum, sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, cùm diutius cessaret, ipse manu pudendis admota semen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remisit, inquiens: Manus hymenæum celebrando te præuenit. At planè constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur, libidini indulgere: perinde ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua[8] animalia ad coitum excitari arbitror, non quod existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præseferre, sed vt semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant: haud secus, quàm deijciendi stercoris, excernendaque vrina desiderio suapte natura moueri consueuerunt. Cogitanti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque distentione vexabatur. ac dicente obstetrice

vterum esse retractum, remediis ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiam, quòd inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate, veluti per coitum vsu venire solet, excreuit crassum plurimúmque semen, atque ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assequutus sum vitiato semini maiorem, quàm menstruis, esse vim ad noxam vniuerso corpori inferendam. Itaque, licet hæc quidem aliquando profluunt è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxámque ipsis inferre potest. [10] Quibus vero nequaquam persuaderi potest exiguum succum in vna parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse caussam, ij omnino immemores esse videntur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim à phalangij ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen iniecto. Sed longè maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: quippe, cùm sese implicent, aut per quàm exiguum est id, quod inijcitur, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui fieri non potest, [11] cùm primum quis perinde, ab acu quasi, punctus est, vt vniuersum corpus veluti grandine percuti videatur animi simul defectione accedente: nam rationi magis consentaneum est, vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea quæ eis vicina sunt, alterare posse, idque plane videri in marina torpedine, vtpote cui tam vehemens sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur parua molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes. Id quod in herculeo quoque lapide, quem magnetem nominant, videre est: ferrum enim, quod tetigerit, ei adhæret, vel nullo adhibito vinculo: deinde, si aliud id, quod primò tactum fuerit, tetigerit, similiter, vt primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita [12] vt plane constet rebus quibusdam vehementissimas esse vires. Reliquum est, vt inuestigemus, an in animantibus corruptio aliqua [13] nasci possit adeo vehemens, vt veneni tum qualitatem, tum vires acquirat: an id iam medicis enodatum discussúmque esse videatur, qui hanc solent proponere quæstionem: vtrum propria sint nota veneni, necne. Nam qui maximè videntur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt, & à letalis veneni potione, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet: verùm facile discerni posse eos, qui venenum sumpserũt, ab iis, qui aliunde affecti sunt: cùm enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more edens, subito, de repente moritur, (vt letali assumpto veneno fieri solet) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium est, aut diffluens: aut putredinem molestam olet, hunc venenum sumpsisse aiunt. Igitur si huiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto sua originis impetu similes sint his, qui pernicioso epoto veneno eueniũt: nihil mirum si vitiatum semen aut menstruum huiusmodi, cùm retinetur, aut putrescit, corporibus, vt afficiuntur, idonea grauia inferat accidentia. Quippe facile intelligitur à canibus quantam habeat vim afficiendæ res aptitudo: [15] cum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atque tanta fit in ipso humorũ corruptio, vt solùm eius sputum, si humanum corpus cõtigerit, rabiem excitare possit. Verùm vt ab exiguo initio sputi, videlicet qualitate, aucta quadam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem optatu dignam peruenerit, discerni potest: idque post sex menses, cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur. Quòd [16] autem à priscis iam inde seculis optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad vterum, tanquam ad radicem, pertinere, vel maximo argumento esse potest, quod & solæ viduis, & iis, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt: quòd verò ad eos excitandos, retentum semen maiorem, menstruum verò minorem vim obtinent, facile intelligitur ab his mulieribus, quibus, cùm non sint viduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim pluribus infestentur accidentibus, (quæ posthac dicentur) spiratione tamen non priuantur, neque animi defectione vehementi, neque aliis quoque accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare videntur. Præterea ex eo, quòd sunt viduæ quædam quæ, licet æquè, vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Quippe, Medicæ, quæ eas exquisite tetigerunt, sentiunt circa vterum notas quasdam apparere: nam ceruix eius inclinata videtur: interdum quidem veluti sursum retractus sit totus vterus, interdum verò veluti ad latus trahatur. Proinde quidam, vterum veluti animal esse statuentes; quod creandæ prolis gratia mouetur: si priuetur his, quæ concupiscit, vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem, ita scripsisse comperimus: ea pars, quæ in mulieribus & vterus & vulua nominatur, cùm sit animal, prolem generare cupiens, si intempestiuè diuque infructuosum fuerit, succensens ægrè fert: erránsque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respiraréque non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atque multos alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, quòd posteà quàm ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alij errare ipsum, veluti animal, negantes, vbi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari cupientem, ad viscera vsque ascendere; cùm verò ascendendo nonnunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent, quíque neque naturales, neque à voluntate pendentes actiones vnquam considerauerunt, quamuis ea, quæ iam diximus, nulla audiant demonstratione roborari: fieri tamen posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis à veritate nequaquam abhorreat. At verò, qui in vtrisque fuerint exercitati, hanc rationem, vtpote infirmam, vel me tacente, despiciunt. Nam, si aliquid vteri ascendere videatur, id perexiguum est, neque sufficis ad hoc, vt totum ipsius spacium ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendas: tantum abest, vt hunc prætercundo ad septum transuersum pertingere possit. Quod si detur etiam, vt attingat, quid momenti habebit id, vt spirationem tollere, aut animi defectionem, aut membrorum contractionem, aut integrum soporem inducere

ducere

ducere possit? Etenim, cùm aliquis se impleuerit, ventriculus intumescens planè videtur septum transuersum comprimere atque hanc ob rem spiratio redditur crebrior: sed nullo insuper alio accidente animal infestatur: atque pregnantibus quoque vterus adeò intenditur, vt crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde ledi videmus. Id autem, quod dicũt, exiccatos vteros humoris desiderio ad viscera ascẽdere, nemini non absurdum videri potest. Si enim simpliciter aliquando vterus requirat humorem, vesicam atque crassi intestini partem inferiorem totam sibi proximam habet: si verò non simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar potius, quàm ad septum transuersum, ipsum moueri oportebat. At verò quid opus est, vt aliis extrinsecus irruat partibus, cùm à spissa membrana ipsum ambiente contineatur? quippe omnia quæ ad sese ab aliis humiditatem trahunt, per ora quàmplurima id efficere solent. Atqui ad vterum multa admodum venarum ora perueniunt, per quas ex caua vena, vtpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem attrahere potest. Etenim quam aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in vterum sanguis deferatur: aut per quam aliam omnino vterus ex iecinore quippiam attrahere possit? Quòd si hunc cauæ venæ ramum non maximum, saltem non alium esse fateamur, oportet. Quippe sola hac vena partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinem. Absurda igitur omnino est illorum ratio, cum hoc quod vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed, si hoc ipsis concedatur, ergo agrè feret vterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse à cibo quoque abstinebit, quemadmodum Phænices amatores affici perhibentur: verùm ob hoc neque septum transuersum, neque ad alium quemuis locum perueniet. Nam, vt cætera omittamus, perquàm arida est septi transuersi temperies: atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, humidarum partium communicatione indiget. Sed [17] interrogaueris fortasse, quam ob causam modò sursum, modò in latus retrahi vterus videatur: id enim obstetrices aiunt: Aut cur ipso in sua sede sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentibus corripiantur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitando. Igitur vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, modò sursum, modò in latus retrahi videatur. Nam simul cum vtero ceruicem quoque ipsius retrahi necesse est. Superest ergo, vt declaremus, quam ob causam vterus vel sursum, vel ad latus retrahatur: hoc enim huic sermoni deerat. Ea esse censetur vasorum ad ipsum peruenientium, & vinculorum plenitudo. Etenim ostendimus in enarratione eius Aphorismi, quo inquit ([18] conuulsionem & à plenitudine fieri, & euacuatione) quod plenitudo repletorum corpora & in latum & profundum extendit: sed longitudinem abbreuiat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur. Nam Erasistratus musculos quoque, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longitudine verò minus, atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum, tum vinculorum? nempe ex menstruorum retentione. Nam peruenit quidem ad vterum sanguis, sed ad interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm vt per ora vasorum possit penetrare, aut quia clausa sunt ora. Itaque multiplicatus in venis eas extendit, atque vicina ipsis vincula madefacit: ad horum autem tensionem continuo vterum retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter vndique trahatur vterus, recta erit, & sine inclinatione ipsius transmutatio: si verò inæqualiter, ad partem vehementiùs trahentem intendetur. Non ergo, veluti animal errabundum, aliàs ad alium locum discurrit in mulieribus vterus, sed ab extensione retrahitur. Quod si dixerit quispiam vteri corpus [19] tum non esse affectum, sed peruersione laborare, cùm alias aliorsum trahitur, hic haud absurda dicere videbitur. Nam circa reliquas quoque corporis partes accidit, vt huiusmodi appareant affectus, & vt sæpenumerò decipiantur medici, qui peruersam partem, quia vel incuruari, vel extendi non possit, arbitrantur esse affectam. Atque hoc docuit [20] Hippocrates in eo libro, quem De articulis scripsit, vbi etiam de vteri vocato errore mentionem fecit, ita scribens. Si in posteriorem partem caput femoris exciderit, quanquam hoc rarò fit, extendi non potest crus, neque secundum luxatum articulum, neque adeo secundum poplitem quoque; atque id minus, quàm quibus ex vetusto idem contigit: hi enim magis & inguinis & poplitis articulum extendere possunt. Hoc sermone, quamuis poplitis articulus haudquaquam afficiatur, quia tamen cum inguine communicat, ipsum extendi non posse ait. Atque deinceps subiungens, inquit: Sanè animaduertere hoc oportet: vt enim vtile est, ita magna est ipsius habenda ratio: quamuis non paucos lateat, quod ne sani quidem extendere possunt poplitis articulum non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodum leuato pede, ita enim possunt. Neque etiam similiter, sed longe maiori cum difficultate flectere possunt poplitis articulum, nisi simul flectant articulum inguinis. His dictis deinceps ait: Multa alia quoque iis haud dissimilia in corpore inueniuntur, & secundum neruorum distentiones, & musculorum figuras, quinetiam plurima notatu fortasse digniora, quàm quis putauerit, contingere solent & secundum intestinorum naturam, & vniuersum ventriculũ, atque vteri tũ errores, tum extensiones. His verbis Hippocrates de poplitis articulo dicere proposuerat, non potente secundum naturam moueri, idque, non ob proprium ipsius affectum, sed quia coxa consentit: quinetiam extensionum, quæ vtero accidunt, mentionem fecit, cùm videlicet ipse non per se transmutatur, sed à quibusdam aliis trahitur. Igitur vteri peruersiones eo, quem diximus modo, ad suppressa sequuntur menstrua: eas tamen ob hoc accidentium, quæ in animalis corpore apparent, causas esse nequaquam putandum est: quippe quæ communem habent causam plenitudinẽ à suppressa menstruorum purgatione euenientem. Quæ vero circa peruersionem aut menstruorum retentionem viduas molestant noxæ, hæ ob retentum semen euenire putantur. cæterùm, pro multitudinis qualitatisve ratione tum menstruorum, tum seminis aliàs alia accidentium species oriri solent. Etenim noxia causa vniuersum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, vt & spiratio, & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant. Quæ si vel crassa fuerit, vel acris conuulsiones: si verò atræ bilis naturam habuerit, mæstitiam inducet; quemadmodum animi quoque defectiones & ad fortes extensiones, & refrigerationes, & stomachi æstuationem sequi consueuerunt. Constat autem quod in

huiusmodi sermonibus os ventriculi stomachum solemus appellare: quippe omnium medicorum mos est in syncopa, quæ ab oris ventriculi vitio dependet, huiusmodi vti appellatione.

De vteri affectibus agit. Ac primum in bona capitis parte disputat de vteri præfocatione. Inde. §. porrò accidentia (de retentis mensibus tertio §. cùm verò immodicè) de profluuio eorum. hic inquirit affectionis causam rejecturus postmodum priscorum in ea inquisitione.

Aet. li. 16. 1.

1. *vteri*] matrix dicitur, quia omnium mater ὑστέρα, id est postrema: quia situ est viscerum vltima. affectus ipse vterinus à frequentia, & quoniam peculiaris est ea vtero affectio, non cum aliis membris communis, apnœa, & præfocatio, à prohibita spiratione.

2. *lana*] secernit mortuum ab apopletico & præfocata primum, lana aut gossipio naribus imposito. oportet autem fenestras clausas esse, & recedere respirantes, & naribus imponi, quoniam nisi tes valdè vrgeat, solæ nares respiratorium instrumentum sunt. alterum ori ventriculi cyathus admoueatur aqua plenus: si enim ostensum est in respiratione naturali non pectus, sed septum moueri & septi consensu ventriculi os, manente respiratione non quiescere ventriculi os necesse est. vulgo etiam speculum ori apponitur nitidum, ex cuius infectione spirationem iudicant. & sunt hæc quidem respirationis aut præsentis aut nullius argumenta; sed si vitam sola pulsatio (dicente Galeno) tueri potest, nulla sunt certa vitæ argumenta. quare prudenter tales aliquandiu seruãtur, etiam nullo respirationis indicio. propter eos qui domum ex sepulchro relati sunt aut ex tumulo auditi, quorum sunt non solom apud Valerium Maximum & Plinium exempla, sed & nostros Gentilem & Nicolom. Cur verò Arabes triduum definierunt, maxima causa videtur fœtor qui inter triduum ab obitu manifestus fiat necesse est. Addunt alij ex humorum motu causam. Cùm enim sanguis perpetuo, pituita quotidie, bilis tertio quoque, melancholia quarto die moueatur, ad vnum horum si superesset homo excitandus erat.

Viui indicia.

3. *simplex*) nempe de essentia affectus histerici.

4. *quippe*] lege, (quippe persuasum est) id est, receptum communi hominum edicto.

5. *facile sustinebitur*] lege, facilè tolletur.

6. *verùm adeo potest*] lege (fieri item potest vt seruetur; sed adeò exigua scilicet, respiratio. Num verò respiratio sit a vita inseparabilis, hic sub dubio relinquit. verùm libro de dyspnœa definit, neutrum ipsorum omnino durante vita periisse putandum, de quo antea actum est. quomodo verò latentia animalia hic frigida vocat, quorum calorem acerrimum sentimus? quoniam externa aeri potissimum renititur non vehemens sed multus calor. Est autem homo animalium calidissimus, si copiam natiui calidi spectes, non si acrimoniam. Cur ergo minus quàm iomenta & arméta aeris iniurias sustinemus? ob cutis tenuitatem.

Cap. 7. li. 1. Supr. li. 4. 8.

3. Hist. 11.

7. *mulieribus*] eo tendit, vt doceat cur si symptomatum causa est seminis corruptio, non similiter infestat mares fœminis. oportebat enim acrius semen & magis ad accessum irritans per moram vitiari magis. Verùm quoniã id vitiom versio est in substãtiam frigidã vitæ aduersam; par est, id citiùs sentire noxam, quod suapte natura magis in frigidum inclinat. visitur itaque etiam in mare nõnihil histericis simile, sed non fœminarum vehementia & celebritate; propterea quod in proportionale vitiũ est calido virilique semini. Iũgitur etiã in muliere cacochymia maior, minor verò ad obsistẽdũ innati caloris copia, cur sola memorat semẽ & menses huiusce vitij materias, cùm apud Auicẽnã & Auerroẽ ex quouis humore frigida qualitate eáque deleteria vitiato oriri dicta symptomata possint? quoniã sanguis menstruus quatuor humorum mixtione cõstat (ait Galenus) frequentiorem verò causam esse menstruum sanguinem & corruptum semẽ, illa ratio mõstrat. quod paucissimæ eo malo laborãt, si & integrè purgãtur, & viri cõmercio fruuntur. Cur deterior sit ex semine affectio, si intro sumpti menses extriosiùs sumpto semine lædũt? quoniam semen vitiatũ non offertur. Accedit quod ostensum est libro De temperamẽt. tertio, non idẽ posse res intro sumptas & extra applicitas. Sed in medium afferendæ sunt de huius affectionis essentia sentẽtiæ. veteres illi indagantes potiùs quàm inueniẽtes rerũ naturas, vterũ animal esse opinati, sunt argumento quòd tristibus mouetur, & lætis: quod subinde mulieres ex mœstitia in symptomata vterina incidãt, quod bonis gaudeat odoribus, prauos auersetur & fugiat: inter quos etiã Plato & Aretæus numerantur, nec valdè repugnat Aphrodisæus, Sed indignum est opinari constare ex multis animalibus vnum. quod enim in magnis animi affectibus vterus agitetur & laboret, nõ magis admiratione dignũ est, quàm quod vertiginosi & epilectici quauis animi ægritudine detenti cõfestim symptomate corripiãtur. Validam enim spiritũ & humorũ agitationẽ ea corporis pars maximè sentit quæ omniũ est natura imbecillima vel communi vel laborantis propria. Odoribus verò refici etiam vẽtriculus solet; nec idcirco quod animal sit, authorẽ vllũ hactenus cõmeruit. recreantur verò mẽbra hæc odoribus, non quasi qualitas ipsa odoris quam solæ nares percipiunt iucunditatem affetat: sed quoniam vapor boni odoris materia accommodum est & familiare spirituũ alimentum, quo partes illæ abundant. Ergo prisci illi talia de vtero persuasi, & in hæc de quibus agitur Symptomata conuersi, fingunt vterum seminis masculini auidum, denegato eo, indignabundum vagari per corpus, conscenderéque ad septum, quod vbi pressum est, tollitur efflatio, & sermo efflationis indigens, simul & in multis respiratio ipsa, in totum cessante musculorum respiratoriorum opere, siue pœnas de continente matre sumpturus, siue ex ventriculo irrigari quærens in subsidium ariditatis, quàm abstinentia contraxerat. Galenus verò licet multum Platoni huius sententiæ authori tribuat, non stat iis inuentis: nam vterus ad vmbilicum accedit, vbi valdè extenditur, non autẽ in ventriculũ conscendit, aut in septum, scilicet

Strangulatus cur non maris.

3. Collect. 29. Lib. nat. hum. 28.

Cap. 6.

Vterus an animal.

Plato in Timæo. Aret. de vteri strangulat. Aphr. 2. Probl. 64.

ſcilicet in hunc enim ſenſum audiendus eſt libro De vteri diſſectione, dum nullo fœtu turget; grauidas enim ſubindè reperias, quæ etiam ſub enſiformi cartilagine embrij motum experiuntur. Igitur cum ſtrangulatæ nec fœcundæ anguſtia & inopia reſpirationis premantur, nec in illis ad ſeptum conſcendat vterus; non poteſt eò referri ſtrangulatarum apnœa. Sed & ſi detur conſcendere & ſeptum premere, certè non magis premet quàm ſatietas, quàm grauidatio: quæ vt reſpirationem frequentē efficiunt, ita nullo pacto tollunt. Deinde ſi ſemen quærit virile, quorſum ex ſepto conuellit? Si alimenti in ventriculo humorem, quanto paratior eſt in incumbente veſica, aut vaſis quæ vtero implantantur? Quid igitur Galenus de præfocatione? Sentit nomen eſſe non morbi vnius aut ſymptomatis, ſed multorum ab vna communique origine ortorum, praua in vtero deleteriáque qualitate. Sunt enim in medicorum vſu nonnulla in hanc ſignificationem recepta, vt peſtis, venenum, gallicus morbus, caſus: eſt enim peſtis morbus omnis vlcus, compoſitio praua aut intemperatura ſiue totius, ſiue partis ex continentis deleteria affectione prodiens; venenum verò noxa quæuis corporis ab epoto aut ſumpto veneno. gallicus morbus affectio omnis præter naturam à iecoris occulta & noxia infectione, caſus, noxa quæuis à caſu contracta. ſtrangulatus, malorum congeries eſt, ex deleteria vteri proprietate nata. Ita aliqua ſtrangulatio epilepſia eſt vteri conſenſu: dixit Auicenna; aliqua melancholia, aut ſyncopis. habet autem huiuſmodi quampiam occaſionem. retentum vel ſemen, vel menſtruus ſanguis intra vteri vaſa dum diſtendit, longitudinem contrahit, quare conuellit vterum. dum verò vaporem illum vitæ principiis aduerſantem cordi cerebróque remittit, multorum eſt in corpore, & admirandorum malorum cauſa; poſtquam ſemel in ſui conſenſum principia illa traxit. Quæras, Cur ſemini maxime, deinde menſibus Galenus aſcribat? Maximè cum Auicenna & Auerrous ad reliquos etiam referant humores; & oporteat, ſi ſemen in cauſa eſt, vt non minùs vterina ſymptomata continentes viri quàm fœminæ patiantur? Galenus ideo ad ſemen refert & menſes, quoniam viragines innuptæ viduæque in hoc malum crebrò incidunt, aut ſaltem quibus menſtrua reſtiterunt. ſemen verò mulierum propter frigidam temperaturam in frigidam corruptionem multo plus maſculino incidit: vt in mare languor; in appetentia; & mœſtitia ſequantur, in fœmina etiam apnœa & ſilentium, ſæpe etiam conuulſiones. alios verò humores etiam menſium appellatione intelligi, Galenus ipſe author eſt. Sed accedunt illæ cauſæ fœminis, quod vterus ſit corporis ſentina, excrementorum putridorum conceptaculum, vt nihil mirum ſit ſi ſæpe deleteriam concipiunt in eo excrementa qualitatem, quam mares etiam vel digito, vel ſemore, vel ventriculo, nonnunquam aceruant, epilepticarum conuulſionum occaſionem: adde innati caloris in eo ſexu imbecillitatem potredinis cauſis non repugnantem: huic autem perpetuæ aptitudini magna quædā acceſſio fit, vbi vel ſemen vel menſes immodicè retinentur. quo fit vt plurimis vterinis mulieribus horū alterum cohibitum ſit; cur ergo totis nouē menſibus moratus ſanguis ille nō angit? quoniam à natura prohibetur, ne putreſcat, neqûe enim illius diſpenſationem, & cautionem negligit, quod facit vbi præter naturam & citra vſum detinetur; deinde pars illius abit in fœtus alimentum, pars ad replenda vbera, abſumitur etiam aliquid, coctione emendatur, vomitu minuitur: in chorio ſeorſum ceu in naturali loco ſeruatur, nō minus quàm in ſua veſica bilis. Cur frigidus ille corrupti ſeminis vapor faſtidium inferat ſolitus alioqui appetentiam excitare, aduerſa illius qualitas facit. nam & de melancholia paulo antè dixit Galenus, licet vniuerſim famem excitet, nonnunquā propter iunctam deleteriam qualitatem vires omnes deiicit, & cum illis appetentiam. Quod verò deteriùs putreat ſemen, probitas ſeminis facit, & maior quam in ſanguine coctio, & de morbi eſſentia ita ſtatuendum eſſe videtur. nam quod quidam ad ſympathiam referunt omnium & muſculorum & capitis cum vtero, magis ingenioſum, quàm firmum eſt. Si enim multa in corpore membra motu arbitrario agitata nec aliter quàm per neruos à cerebro deriuatos, non trahunt reliquas in hunc conſenſum partes, etiam conuulſa aut reſoluta; qua veriſimilitudine id de vtero quiſpiam affirmare audeat? membro per ſimilitudinem tantum, non verè neruoſo, nec muſculis prædito.

Cap. 2. — *Strangulatus eſſentia.* — *l.3 De epilep.* — *1 natur. ſam.* 28. — *cap. 2. Supr.* — *Fracaſt. ſym.* 15. — *6. Epid. 1.*

8. *animalia*] ſicut ad cibum feruntur animalia natura docta eo ſe remedio à ſuctionis moleſtia liberari: verùm experta cibi ſuauitatem, poſtea non raro memoria præteritæ voluptatis appetunt alimenta: ita in venerem ruunt & ex doctrina moleſtiam retenti ſeminis fugientia, & ex voluptatis recordatione; quoniam verò homines magis quàm bruta ea recordatione feruntur, Galenus ait; bruta venerem appetere excutiendæ moleſtiæ gratia, non in libidinis vſum.

9. *ſemen*] commodè in hoc loco agitanda magna quæſtio eſt de animalium generatione, Num duobus agentibus debeatur mari ſimul & fœminæ, quod Galenus putat, an mari ſoli, cui fœmina materiam ſuggerat, id quod cum Ariſtotele, & Auicenna & Auerrous putarunt. In qua non ſecus quàm in aliis quarum diſcuſſio ex accurata petitur diſſectione, Galenum veriora ſtatuiſſe iis qui probè ſunt inſtituti compertum eſt; ita primum hanc partem argumentis confirmabimus, deinde aduerſæ rationes proponentur. fœminas omnes ſuo ſemine turgere intra teſtes; aut ſi teſtibus carent ſeminalibus vaſis, oſtendunt primum partes illæ ſemini deferendo ad teſtes, coquendo, & à teſtibus eiaculando formatæ. Cùm enim illæ omnes nullo numero deficientes in fœmina reperiantur, non diſſimiliter maribus; nec in mare vſum habeant vllum præter ſeminis generationem & in congreſſu excretionem; apertum eſt fœminas ſuo etiam ſemine abūdare: nam (vt refugienti Auerroo iter occludamus) naturam animalia fingentem, quoniam genere vna eſt, huic animalium differentiæ ſimilitudinem quandam & notam citra vllum vſum

Semen num ab vtroque parente. — *1. Gene. animal.* — *Auic. 21 3. 3.* — *Auer 2. Collect. 10.* — *Ratio. 1.*

imprimere eius membri quod alteri animantium speciei cum multo fructu inditum est, admodum consentaneum est. Sic homini coccygis os donat proportione imitationéque quadam iumentorum caudæ; sic mari exiguas papillas mammarum in mulieribus indices, at verò testes duos insigni magnitudine præditos, vasa multa & anfractuosa multo spiritu & sanguine plena in illos descendentia, meatus alios magni momenti ad contenti in testibus iaculationem, frustra
2. fœminis donari quis ferat? Deinde album hoc crassum & multum in hysterica muliere obstetricis titillatione relectum, quis credat esse vteri lachrymam, ab eo viri frictione non aliter excussam, quàm ab oculis lachryma emanat? nam vt mittamus quod eos liquores vt ab humidissimo oculo; imò ab oculi humoribus meritò facili occasione decidere verisimile est, ita ab vtero membrana arente, decidere credibile non est: sed demus & id aduersario. vnde crassum album, spumescés ex titillato vtero prodit, si ab oculo tanto humidiore tenuis tãtum liquor emanat? aut cur cessarunt symptomata omnia vterina aut concubitu aut excretione illa, si non id albũ antea ad con-
3. gressum excitabat? Illud verò etiam cogitandum est. Si sula oblectat mulierem (quod Aristoteles habet) frictionem vteri titillatio, non secus quàm pueros & eunuchos: sequitur autem ex frictionis necessitate rarefacientis humiditatis in vtero contentæ citra oblectationem excretio, vt ex ridente oculo, & ideo rarefacto lachrymæ: Cur non cessat earum libido antequam & ipsæ excernant. vnde lascivus poëta expetit à viro tarditatem: Crede mihi veneris non est properanda voluptas. & non dissimilis alter: Odi concubitus qui non vtrinque resoluunt? cur gonorrhœam similiter maribus patiuntur? cur priapismum, & inexplebilem libidinem, à qua multo accessu liberantur? Cur fœminina bruta stato tempore quasi furentia ad mares properant, & internam inflammationem quibus datum est notis produnt. Si enim à solo sanguine vteri illorum turgerent, non
4. cessarent, & à feruore quiescerent marium accessu, in quo nihil excernitur sanguinis. Et quod maximum est, & rem ceu digito demonstrat; si gallinam, si porcam execes & testibus illis priues, quos ij notas quasdam sine vsu esse docent, protinus à maribus abstinent, & nullo illorum amplius amore ardent; nec congressus sustinent. tantum in testibus semine turgentibus ad libidinem situm
5. est. Adde quod multæ mulierum nocturnis somniis polluuntur, & in accessu sternutant: quorum neutrum fieret, nisi testes semine replerentur. nam si non sequitur ea excretio imaginationem, sed solam rarefacientis frictionis vim, quæ somniat se coire, cùm nulla rarefactione vteri tangatur, & sola ducatur dormiens imaginatione, cur semen excernit album crassúmque; cur verò
6. in accessu sternutat, si non à cerebro per ea tempora semen delabitur? Sed aliò progrediamur. nisi in suo semine vim inderet informantem fœmina, nunquam matri similis fœtus prodiret: prodit autem etiam in minimis, vt verruca, cicatrice hac aut illâ corporis parte: fert igitur & fœmina prolificum semen. tergiuersantur autem quidam, nec hac ratione mouentur, quoniam terræ vitio linum in lolium, degenerare, triticum in typhã author est Theophrastus: quidni igitur etiam
* Hist.Plāt.4. menstrui vitio à patre degenerabit in matrem filius? nec tamen vim rationis effringunt aut imminuunt. Nam & apud nos brassica capitata degenerat in foliatam soli vitio. & sane cum vis in semine formans materiei ineptitudini succumbens, obtinere quod nititur non potest; à creatore edocta in proximam formam fingendam labitur, & substituit simile, sed inferius frustrati primi scopi loco: ita virile semen cùm menstruum in partis similitudinem efformare nequit, in alterius hominis formam decidere fœtum oportet: at verò vt cicatricem dextri humeri qua sola mater insignita est, fœtus repræsentet, impossibile omnino est; si non mater ipsa in suo semine idolum
3.l.2 Li. quod ani. mores. compositiónis suæ mãdauerit. Obiicias nutricis mores in infantem transire, sola materiæ communione, igitur & matris. Sed aliud est transire mores qui temperiem sequuntur alimenti, aliud
7. formationem compositionémque diuinioris facultatis munera. Quid quod nisi sic de animalium ortu statuatur, malè de animalibus, & quam de stirpibus deterius meritam naturam accusabimus. plantarum enim semina, ipsa vim habent per totum semen informantẽ, ipsámque seminis molem fingendam, & in exorientis plantæ fibras & radicationem mutandam. Eò fit propter duorum agentis & passi commercium cõmunicationémque mutuam, vt facilè vis ipsa fingat; materia verò obsequatur: orto verò iam animali resecta pars non regeneratur, quoniam vis membrorum formatrix accedentem ex alimento sanguinem non permeat, sed tangit: si ergo eo iure seiunxit prima animalis exordia natura, vt mas vim solam funderet in fœminæ materiam non permeantem, sed imprimentem, & instar pictoris effingentem; deteriùs multò cum animalium quàm cum stirpium ortu actum est. Faciunt hæc vt cum Galeno credamus, ab vtroque sexu prodire semen, non à mare tantùm: eáque coeuntia simul cum vtero (cui est etiam sua vis informatrix) fœtum
Obiectorum solutio. effingere. Nunc Aristotelis æstimandæ rationes sunt, quid ponderis habeant. Si præstat & integrè coctum est, sufficiénsque generationis muneri virile semen, quorsum aduciet natura
1. muliebre? multis (inquam) de causis: primùm, quæ disponit omnia suauiter diuina sapientia, diuinum & summopere necessarium generationis opus non alteri sexuum commisit, sed vtrique; nec voluit inuitam fœminam cum mare congredi, intelligens nihil violentum perpetuum fore, sed sponte sua semine suo turgentem, ideo ad congressum inflammatam. Deinde, si est gignendi finis, indiuidui quoad fieri potest, substitutio & similitudo, quando idem ipsum propter materiæ fragilitatem durare non potest; meritò quo fœmina duret, & sua similitudine maneat, dotatam esse vi generante & suo semine oportuit: si enim etiam elementa per actiuas qualitates, dum suam similitudinem rebus omnibus induunt, gignunt; qua æquitate solas fœminas eo beneficio priua-
bit, quo

bit, quo nullum mortalium corporum à natura donatum non est? Accedit etiam & illa causa,
vt prodeat auctius virile semen fœminini incremento, & sufficiat gignendis membranis intra
quas fœtum formari contegique oportebat. Nec defuerunt qui postremum hunc fœminini se-
minis vsum etiam irridere ausi sunt. Si enim (aiunt) dicente Galeno exiguum hoc semen fin-
gendis solidis omnibus, fœtus membris satis est; quomodo vnius chorij generationi impar
æstimabitur & suppetias à fœminino expectans. addunt, si arbori proceræ erigendæ minutum se-
men citra fœminini accessum sufficit; cur non vni chorio virile? Sed vt à posteriore ordiamur,
arboris semen intra corticem tectum & probè vallatum est; potéstque intus manens vires suas
exercere, éque vicina terra alimoniam sugere in arborem erigendam: animalium semen (quod
libro De natura pueri Hippocrates docet) primum oportet membranam intra spiritum & geni- Initio.
talem vim veluti crustam quandam formare, intra quam purus spiritus permeat; & sanguinem ex
vteri venis allicit, ex quo partim adhuc sanguine in carnem, partim in seminis naturam muta-
to solida formantur. Cùm igitur crassæ huic membranæ spiritum inclusuræ ante fœtus forma-
tionem, ante etiam alimenti tractum viri semen non sufficiat, fœminino suppletur, & integrum
euadit. Altera Aristotelis ratio est. quo tempore mas pubescit, & semen fundit, pubescit fœmi- 2.
na & ei menstrua proueniunt: Respondent igitur menses semini, non semen alterum. At opor-
tuit considerasse matrem, & gignere cum mare, & alere sine mare fœtum: nihil mirum igitur, si
cùm ad eam ætatem ventum est, mas solum semen prolificum gignit; fœmina & semen & men-
ses. si vtrunque principium fœmina haberet (ait Aristoteles) sola conciperet. Sanè concipit, sed 3.
sterile; aues subuentanea oua, terrestria verò molas: destituitur enim fœmina integra illa fœ-
cundáque seminali vi, eámque à solo mare spectat. Illud etiam Aristoteles in sententiæ corro- 4.
borationem adducit. fœcunda fit quandoque fœmina nulla humiditatis suæ excretione: nun- 1.Gen.18.
quam citra fluentes menses: sunt igitur menses, non fœminæ semen ad conceptum necessarij.
Cui Dynus ita repugnat, vt putet concipere fœminam non posse, nisi & ipsa semen fundat, non
tamen eam excretionem semper cum voluptate coniunctam esse; nempe vbi non accedit ad vte-
ri os eiaculatio, sed ad cauitatem cuius est sensus hebetior. sed si (quod Auerrous testatur) conce- Citato.
pit mulier in balneo recepto ab inscia semine balneari; non est ad generationem necessarium
fœminæ semen. Cùm enim melioris vsus gratia etiam illi præstitum sit, potest exquisitiori illo ma-
ris semine excusari nonnunquam fœmineum, modò vsum mensium grauida habeat in fœ-
tus & materiam & alimentum. Puer (inquit) eunuchus & fœmina habitu similes sunt; er- 5.
go & in seminis inopia. Sanè ij omnes non gignunt exactè coctum in quo virilis animus ha- 2 Gen.4.
bitúsque consistit. Addit. fœmina extrorsum mittit, non ergo ad internum conceptum. mit-
tit ad sinum, vbi masculino occurrit, cui & permiscetur ad embrij generationem. Iungit & 6.
hanc: menstruum lac repræsentat, nam & lac cocti menses sunt: semen masculinum vicem ge- 7.
rit in lacte coaguli. est igitur vt lac menstruum sola materia: sed similitudinem menstrui ad lac
recipimus; semini verò vtrique vim illam coaguli tribuimus. Cùm verò in medium affert libi- 8.
dinosas fœminas crebrò partu temperari & ad sobrietatem redire: vnde apparet sanguinem 7.Hist.1.
dum turget, procacitatis authorem esse, non semen; & nonnullæ ex salaci conspectu ter etiam
intra mensem profluuium menstrui sanguinis, patiuntur: quasi conante natura id pellere à quo
irritatur. Causam reddimus. quoniam ex vacuatione quauis, maximè sanguinis, proxima semi-
nis materia, semen ideo libido minuitur: fluunt verò menses, quoniam conata natura ex salaci
imaginatione semen fundere, & propter vasorum seminalium anfractus impedita, id excernit
quod proximum est, & faciliùs descendit, in iumentis quidem frequentem vrinam, in puellis san-
guinis per vterum fluorem. Adiicit Auerrous: vbi duo quædam ad actionem conueniunt, oportet
vnum esse vniens, cuius nomine sequitur affectum. Sed non est necessarium tertium vniens, vbi 9.
vnius generis liquores inuicem miscentur: ipse enim Galenus ait in medio misceri iaculatione: nec
tamen oportet vt misceantur, cùm solum nonnunquam virile formationem operetur. Sed de fœ-
mineo semine satis.

10. *quibus verò*] reprobat eos qui non credebant è tantilla materia tantos támque repentinos cruciatus excitari: quóque modo id fiat, edocet.

11. *cùm primum quis*] lege, quod simpliciter, quia quispiam quasi.

12. *ita vt planè*] lege (cùm igitur iam constet.

13. *nasci*] innasci posse venenum supra ostensum est. dignoscit verò Galenus, num repente mo- Sup.Lib.3.7.
riens externo perierit an interno veneno, notis. Si bene sanus probísque humoribus abundans
quis, repente perit, nec apoplecticus est, & corporis color migrat cõfestim in liuidum aut nigrum,
nec continentis constitutio pestilens est; magna est dati veneni coniectura; sin minus interni.

14. *canibus*] controuersus est Aristotelis locus de rabientibus. (rabiunt canes, & quæ momorde- 8.Hist 22.
rint omnia præter hominẽ) reiicitur enim teste experimento à Leonicæno, quoniã emorsi à rabido Lib. de dypsa-
homines rabiunt; & coniectat corruptum locum, legendúmque esse, pro, πλὴν τοῦ ἀνθρώπου. [rabiunt canes, de.
& quæ momorderint omnia, prius homine] sed nec illi literæ astipulatur experimentum. euenit
enim vt bruta priùs, accidit & vt posteriùs inficiantur. Verùm si exactè expendatur locus, vtra-
que lectio seruari potest. Constat enim venenum hoc summam quandam esse cum calore aridi-
tatem temperamenti, ex ardentibus oculis, hiante ore, contracta cauda. eo fit (quod Aphrodisæus
ait & hoc in loco Galenus,) vt per æstatẽ soli canes rabie corripiantur, quorum est natiua tẽperies 1.Probl.76.

aridiſſima : hoc eſt,nullo alio rabiente animali , frequenrer canes eo morbo tentantur : ex reliquis verò , quo quodque humidius eſt, eo rarius ſuccumbit. humidiſſimum autem animalium quantirate ſcilicet & mole natiuæ humiditatis, homo eſt ; ideo animalium mvaime potat apud Ariſtote-
4. Probl. 6. lem : minimè itaque omnium rabie corripitur homo. in quem ſenſum recipi poteſt , rabire morſa omnia à rabido cane præter hominem; non quaſi nunquam & homo rabiat, ſed quod ſæpe rabiem vitet , vel humiditatis ope innatæ , vel medicæ cautionis , qua reliqua omnia vincit ; ſeruari enim nonnullos Dioſcorides grauis author reſtis eſt. Si verò placet legere (priùs) eadem ipſa ratio ſup-
Lib. 6. 36. petit;quanro enim humidior alius homo eſt,tanto tardiùs in rabiem vertatur oportet.

15. *cùm enim*]lege (nullo alio capto) ſolus;ſignificat manentibus alijs multis ſanis canem corripi ob promptitudinem temperamenti , noo quaſi etiam alia non rabiant. Ne verò nos decipiat (quod multis etiam doctis accidit) Galeni locus libro De temperament. tertio , [ſpumam rabidi canis & ſimilium non eſt putandum eandem vim habere intrò aſſumptam & extra impoſiram]
Cap. 7. quaſi ſignificet Galenus,ſi per os ſumatur aut minus aut nihil lædere.legendum eſt enim , [introrſum deducta & extra cuti impoſita] quibus verbis docet mulro lætalius inficere , ſi vlceratæ cuti accedit , vel quomodocunque introrſum deducitur , quàm ſi ſanæ cuti & illæſæ. vt enim vulgo de ſagitta elleboro tincta perſuaſum eſt, inſigné vim perimẽdi tunc exerere , cùm vel per os vel vlcus ſanguinem attingit;ita Galenus de ſerpentium ſaliua pronunciat.Ingredientem enim per os venenum eſſe præſentaneum,Cardanus teſtatur in Veneto patricio,qui ab exoſculato catulo rabiente, antequam emitteret occidendum (amabat enim illum) rabidus factus eſt. Mathiolus verò duos vidit qui ſaliua vncti rabie correpti ſunt. Sed digniſſimum inquiſitione eſt ratum illud nec minus mirum ſymptoma,quo ab aqua terrẽtur:nam aquam & imbres & lachrymas ita timent , vt fugiant & exclament;tandem etiã aquæ ſooitum auerſantur,& nomẽ ipſum aquæ horrent, & ab ea liquo-
3. Acut. 9. re omni rerrentur:noo alirer (ait Aurelianus) qoàm multi phreniticorum ærophobi ſunt, alij pantaphobi. Idem memorat nonnunquam malum hoc ſponte ſua ortum , aliquando ex vnguium laceratione pugnantis galli non ſolùm canis.memorat ſarctricem intra triduum rabie correptam,qooniam momordit ſuendam veſtis fimbriam à rabido cane laceratæ. Ergo tanti mali cauſam docti
4. Tra. 4. 7. multi referente Auicenna ad hecticam membrorum ariditatem reduxerunt ; ea enim vt ſimilibus gaudet, ita humidis contrarijs offenditur; quocirca gaudent in terra volutari. Obijcit Raſius, oportere continuo eos vigilare.cur verò maraſmo laborantes non ſimilia patiuntur. Poſtremò factum intemperamentum contraria non apperit,non tamen contrario terretur & expaueſcit,& eo viſo fugit,& exclamat. Illud eſt multo certius, apparere talibus in liquore, ſpeculo & læui quouis canum idola extráque nam multi expetentes aquam,oblatam fugiunt, quærentes, quod canum vi-
Ruffus de melancholia. ſceribus ſcateat; & altera oblata ſimilia reſpondent. Philoſophus verò imaginationi imperans à morbo euaſit , ſecum ſæpe repotans , quid cani cum balneo. inſpiciebat enim in balneo canes.cur verò ſpectra illa intueãtur,peculiaris eſt illius maniæ proprietas, quam ratione veſtigare non magis poſſumus,quàm cur alius cælum ruiturum opinetur,alius periiſſe ſe.hos verò canum phantaſia perpetuò detineri,demum ſpectare canes interſo omni,tandem etiam ſe canes eſſe opinari,aperto argumento eſt quod latrant,& humi inſtar canum ſternuntur,& obuios mordent;&,quod omnem fidem excedit,teſtes graues ſunt,inter quos non ignobilis eſt Mathiolus vidiſſe ſe in vrinis eorum canum ſimulachra,& phalangiorum in demorſis à phalange.

16. *quod autem*]refellit prauas priſcorum de præfocato vtero opiniones.

17. *ſed interrogaueris*] ſi non eſt vterus animal,cur veluti indignabundus errat.

18. *conuulſionem*] vocari verò etiam extra neruos conuulſionem ſuprà libro tertio oſtenſum eſt; nimis enim durum eſt, qnod quidam retracti vteri cauſam ad inflatum ex rentigine vterum referunt.nam præterquam quod vterus ſcroto, ceruix vteri coli reſpondet,vt non ſit credibile ex libidine vterum ipſum tumere:oportebat inflatum vterum ſimiliter coli porrigi,non retrahi.

19. *tum non eſſe affectum*]licet reprobata ſit ea ſententia ſupra libro primo & tertio, non eſt tamen abſurda,quod hic ait.Vterus enim incolumis eſt,ſed ligamentis plenis peruertitur.

20. *Hippocrates*]libro tertio cap. 98.

PORRO accidentia , quæ ob adſtricta menſtrua inſiſtere ſolent , (nam de iis quoque nonnihil me dicturum pollicitus ſum)nunc enarrare aggredior, ſumpto initio ab his ; quæ ab [1] *Hippocrate in Aphoriſmis ſcripta ſunt,præcipuè verò,cùm dicit: ſi mulier neque prægnãs,neque puerpera* [2] *lac habet,menſtrua eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte menſtrua ſuppreſſa hiſce notis deprehenduntur. Grauitas totum corpus moleſtat , item faſtidium quoque,& nulla cibi cupiditas,inæqualitas horrida,quod ſi citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit,atque* [3] *faſtidium, cupiátque mulier quædam aliena, iube, vt obſtetrix vteri ceruicem tangat.nam ſi citra duritiem* [4] *clauſa inueniatur,eam prægnantem eſſe conijcies.Ex his etiam nonnulla cibum euomunt,ac terram,aut extinctos carbones, aut alia quædam huiuſmodi edunt. Si verò clauſum fuerit os ceruicis vteri,ac duritiem quoque habeat;affectum aliquem in vtero eſſe portendit:oportet itaque ſpeculari obſtetricem,ad quam partẽ vel declinet,vel retrahatur:nam in ea parte affectam vteri ſedem eſſe coniiciendum eſt. Atque in quibuſdam fœminis,eius partis dolor cum grauitate nonnihil ſignificare poteſt:quinetiam in* [5] *coxã dolor tranſit: ac crus ipſum,quod è regione eſt,per inceſſum claudicat. Quod ſi lõgiori tẽpore ſupprimãtur mẽſtrua, nullámq; medicus mulieri vacuationẽ offerat; tumor aliquis præter natura,in* [6] *ilibus, interdũ exoritur,oſtendẽs nimirũ ex internis partibus quampiã eſſe inflãmatam. Nõnullis* [7] *panus in extrema iliũ parte excitatur:veluti viris quoq; eodẽ in loco nonnunquã oriri ſolet,qui,vbi ſuppuratus aliquãdo fuerit, ſecari de-*

secari debet. Vidimus itaque ipsum & in hac parte & in colo suppuratum dissectúmque interdum ignorantibus medicis inexpertis quid inciderent, interdum verò intelligentibus quoque. Atque ab huiusmodi tumore suppurato in colo nemo non facile sanus euasit. Uteri verò sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Huiusmodi accidentia sequi suppressa menstrua consueuerunt, ac praetereà lumborum, & coli, & [1] syncipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat: item febres ardentes, & vrina [2] nigrantes cum rubra quadam sanie perinde ac si aqua, ex qua nuper mactata carnes absoluta fuerunt, fuliginem quis miscuisset: quibusdam vrina haud difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Cùm ergo horum aliquid in muliere conspexeris, vterum veluti radicem ipsorum coniicere oportet. Quod si per alium quempiam corporis locum sanguis effluxerit, aut inflammatio, aut erysipelas excitatur; an menstrua purgentur, interrogare debes; siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur quibus menstruorum cohibetur purgatio, iis huiusmodi plerunque eueniunt accidentia.

SYMPTOMA retentos praeter naturam menses sequentia, exponit.

1. *Hippocrate*) quinto Aphorism. 39.

2. *lac*) cur grauidis ad postremos maximè menses, & adhoc magis foetis mammae lacte repleantur, prisci inquisierunt. Ac primus Hippocrates retentis per conceptum mensibus putat alimenti abundantia omentum pinguescere, & recenti adipe albo nec dum concreto abundare: is adeps omento, ceu oleum corio illitus à turgido vtero compressus & sursum & deorsum destillat. deorsum quidem in embrij alimentum, quandiu in vtero est (fruitur enim per id tempus albo pinguique in ventre lacte;) sursum verò in mammas recipitur, quod lac vocamus. Ductus est autem in hanc Hippocrates coniecturam ex suauitate, albedine, pinguedinéque lactis, quibus liquatum adipem planè repraesentat: & quoniam vniuersale est grauidis pinguescere, quod Aristoteles tradit, erant hae recens natae artis rudimenta. cur enim per hydropé turgente ventre & magis quàm per foetum compresso in vbera lac non colligitur? Nec verò mulieres, nisi admodum paucae grauidae pinguescunt, plurimae gracilescunt: bruta enim quibus per sanitatem sanguis in menses non purgatur, cùm concipiunt, absumptis in embrium excrementis lautiùs aluntur: mulieres ex retenta excrementorum copia quae effoetis in menses exonerabatur, quandiu vterum gerunt, deterius habent. Aristoteles verò de lactis prouentu ita statuit, cùm grauidis sanguis ille cohibeatur fluere assuetus; superesse eum in corpore necesse est, & abundare non alibi, quam in fonte, id est, corde; vnde & manat. ex corde ad vbera meat; & propter loci vicinitatem, & propter inanem latámque partis composituram: in vberibus verò coctione migrat in lac. magis torquetur in soluendo, cur si postremis mensibus grandior foetus inopia alimenti calcitrans exit (quod dixit Hippocrates) trahit autem ex omni parte, maximè ab vberibus: tamen vbera propè partum tumentiora sunt & lacte turgidiora. fortè ait foetus pristina vi non trahit. Doctus enim à natura, vbi iustam mensuram accepit, aliò vertitur innatus calor externum alimentum tracturus. Nam & in plantis modò vergit ad folia, relictis marcescentibúsque radicibus; modò transit ad flores, quibus absolutis commigrat ad fructos & flores foliáque alimenti inopia ad fructus migrantis languent, marcescunt, decidúntque. fortè etiam ait, quia minus modò in vbere relinquitur propter aucti foetus validiorem suctum, coqui potest inutile lac, quod ante prae copia naturam opprimebat magis quàm alebat. Artificiosus Galenus de vtroque proposito ita ratiocinatur. Ex vasis omnibus, quae in corpore habentur, nulla est superiorum ramorum ad inferiores communio, demptis iis, quae ad vterum descendunt & vbera alunt. haec enim voluit natura mutuò sibi materiam impartiri hac necessitate. Alendus foetus vel intra vterum est, vel extra ex vberibus pendet: oportuit autem sufficì ex toto alimentum ad eam partem quae foetum continet, quandiu in vtero est, ad vterum: posteaquam ex vtero exiit ad vbera: quemadmodum igitur grauidis ad vterum vniuersus sanguis colligitur; ita lactanti ad mammas. Cur prope partum mammae turgent? quoniam alimenti foetus excrementum totis nouem mensibus, cùm extrorsum prodire non possit; redit ad mammas: in quibus tempore castigatum coquitur, vt tandem vbera repleat, deficiente licet, in vtero grandi foetui alimento. Dum tamen Galenus commeatum hunc vasorum causam existimat vberum in grauidis turgentium, minus naturae prudentiae & innatae doctrinae tribuit, quàm res ipsa nos tribuere compellat; id quod non semel Galenum fecisse non ita multo post constabit. cùm enim sursum conscendentes ab vtero ramuli exigui sint, nec cum descendentibus à thorace coëant, pateántque grandia crurum vasa, in quae exonerari natura sua grauis & crassus menstruus sanguis poterat, & foetus ipse superiora ventris loca occupans deorsum trudat: non sursum sanguinem: nisi accederet formantis naturae sapientia occasiones temporum variis humorum & sanguinis motibus prouidens, non colligeretur ad mammas; decumberet verò in crura quicquid alimenti foetui superesset. Si enim post partum mammae replentur fluente ex vtero sanguine, cur non etiam ab eadem vi prope partum repleri incipient? et si vis informans simul ad pubertatis initium propter necessarios vsus vterum cum mammis auget; senectę verò initio vtrunque deficiente vsu contrahit? si vis eadem in singulis plantis tempora certa obseruat producendis floribus, foliis, fructibus? si membra principalia cùm habeant prompta vasa multo maiora, in exigua se emunctoria exonerant, vna hac agente facultate, cur non eidem dabimus, vt turgente vtero consensus quadam lege vbera repleat? cur verò aedito foetu ab vtero ad vbera confluat, à quibus paulo antè in vtero foetus sugebat? multa conueniunt: consuetudo naturam nouitate vincens: ita fit vt licet communi vasorum nomine etiam vberum venae in vterum mandent, ex recentiore infantis suctione vsum permutent, & ab vtero proliciant; sic enim

Lib. nat. puer.

Lactis gignendi ratio.

5. Aph. 37.

4 Gen. 3.

Lib. nat. pueri.

14 V. fu. 8.

edacis ventriculus plus appetit quàm pro corporis indigentia, & salacis testes. Accedit quod eo exercitio partium facultas tractrix roboratur. Et quod inaniti vacuatione meatus vacui gratia vndecunque trahunt, potissimum ab iis partibus quibuscum connectuntur. cur non omnibus animalibus lac gignitur? [14. F. fu 4.] Galenus ait, ob naturæ siccitatem in auibus gigni non potuit. Nec verò etiam volarent tanti alimenti pondere graues; ideo enim etiam vesica destituuntur, & intestinorum magis cæcitate quàm numero donantur. iustissima autem natura altero inuento maioris in filios amoris compensat lactis penuriam. vt quod matres sine sumptu præstare filiis non possunt, amoris stimulis vndecunque parare laborent. cur viris omnibus parum quiddam, nonnullis etiam multum è mamillis lac effluit, [3 Hist 20.] Aristotele teste? quoniam in partis alimentum lac datum est, multum verò etiam in fœtus gratiam, non secus quàm testibus semen.

3. *fastidium*] cur si ob alias causas menses cohibentur, non similiter fastidio reliquisque symptomatis mulieres infestantur, ea ratio facit: quòd vbi præter naturam retinentur, totus sanguis paulatim in vasis aceruatur: in grauidis repentè dulcissima optimáque portione in fœtum seposita, quicquid impurum est feculentúmque in vbera, & ventriculum propter naturalem earum partium consensum reponitur: quibus in locis nec propter crassitiem putret ad febres inducendas, & [6. X pi. fac. 7. 32.] propter impuritatem symptomatis offendit. Alexandrinus verò de grauidarum appetentia ait; in primis mensibus damnari, commẽdari in postremis, quoniam ita exigit ratio aucti fœtus: item laudari modicam, validam damnari: bonam esse quæ ad assueta feratur, prauam insuetorum: indicat enim magnum à natura in humoribus recessum.

4. *coxam*] sexto. Epid. comm. primo.

[5. Aph. 51. 3. Natur. 3. Grauidationis indicia. 5. Aphor. 54. Cap. 2.] 5. *clausa*] magnam fidem præbet huic indicio Galenus, si citra duritiem clausum est vteri os, mulier grauida est. Constat enim vt vteri os inanis crassitie scriptorij calami hiat, grauidis ne acus quidem cuspidem admittit. Parientibus ad fœtus exitum aperitur. Si ergo tangenti obstetrici clausum occurrit, simul & durum, tumor est præter naturam (ait Hippocrates) si citra duritiem grauida est; sed occurres: si est ceruicis vteri modica longitudo digitorum vndecim libro De vteri dissectione, Auicenna ait, à sexto ad decimumquintum, quomodo obstetricis digito tangi potest? quoniam digito medio, vbi ab illecebroso contactu vterus descendit, tangi potest. Si non aperitur grauidis, non fiet superfœtatio. quidam putant in accessu perpetuo adaperiri, solùm autem veteres docuisse sponte sua grauidarum vterum non hiare. Alij consultius opinantur tunc tantum aperiri cùm superfœtat. superfœtat autem rarissimè: rarissimè itaque grauidis aperitur, quod prisci docuerunt. Quærunt nonnulli cur inflammata vuea instar vteri pertusa, magis hiat; inflammatus vterus cum duritie clauditur. Sed aperta ratio est. tensa vuea dum inflammatione contrahitur, & in rugas plicatur, foramine latescit: vterus laxus dum humorem suscipit; distenditur, & tumet, quare os claudit.

6. *ilibus*] in inani) in quo continentur mesenterium, id est, lactes, ieiunum, & gracile.

7. *panus*] supra libr. prim. primo.

8. *accidere solet*] id est, rarissimè euenit bene purgaris: ideo enim subdit (interrogare oportet) aliás quorsum interrogatio in re certa? conatur enim Galenus quoad fieri potest respondere antequàm ægrũ audiat. Fieri enim potest vt retineãtur nõ ex toto mẽses: fieri itẽ potest vt ex conceptu.

[6 Epid. 2.] 9. *syncipitis*] cur magis synciput & potissimum vertex doleat in plenitudine omni capitis flatulenta, causæ tres Galeno probantur. Prima: Vasa cerebrum ingredientia iuxta peluim ad anteriores ventriculos cessant, flatus ex corpore deferentes. Altera: natura per sanitatem eò assueuit mandare, quare & in plenitudine quauis molesta: assuescit autem quoniam suturarum ferax is locus est, per quas commodè exhalatio fertur, & caluaria ea parte tenuior, & vasa per suturas egredientia partem, & ipsa deferunt vaporum. [Vtero cur synciput cõdoleat.] Tertia: dolendi causa in maiore sensu sita est; sensus enim vegetior est in parte membranis & vasis abundante, qualis propter suturarum necessitatem syncipitis constitutio est. hæc Galenus. Nec tamen ratio illa ex consuetudine potest, propterea quòd in suturis minus quàm alibi morari flatus, minorem ideo noxam inferre par erat: nam licet commoditas difflationis per eas partes exitum festinet, maiore ideò molestia partes afficiuntur, quoniam ad eas docta consuetudine natura, non ad reliquas excrementa deriuat: quæ interea [Lib. dolor. iũct. cap. sciatica.] dum retinentur, dolorem mouent. potuit & duce cum Rasio experimento, dolentis in vterinis affectibus syncipitis causam ad rectitudinem referre. cùm enim in medio vesicæ & recti intestini locetur, recta ad synciput exhalet necesse est. quo nomine sciaticam dolente coxendice, saphenam vtero affecto secare præcipimur.

[1. Cris. 12. Nigræ vrinæ gradus.] 10. *nigricantes*] De nigra vrina, Galenus ita habet. Pessimus est niger ipse liquor. non vidi (ait Galenus) οὐκ εἶδα, seruatum quempiam ex ea. minus aliquanto mali est in nigro tantum sedimento, minus in sublimamento & nebula: quanto enim valentior causa præter naturam est, quæ totam vrinam in eum extremum colorem & à natura alienum commutat, quàm quæ sola contenta, tanto nigra omnino deterior est nigro sedimento. sedimentum verò si prauum est, magis quam æqualis nebula cõdemnatur. statam enim & firmam magis maliciam arguit, non aliter quam in probo sedimentum nebulæ præfertur. Sic æqualitas in bono optima: in malo pessima habetur. nec tamen temerè recipienda est Galeni de vrinæ nigro liquore condemnatio. Sed quasi ipse non viderit seruatum. viderunt posteriores & multi & celebres. quare in vniuersum tantopere [2. 4 85.] damnãda non est, ne si in acutis morbis addas, ne si iungas etiam prauorũ signorum societatem. Nam

præter

preter Rasium, Rufum, Auicennam, Actuarium, etiam in Epidemiis vidit nonnullos seruatos Hippocrates. Potest ergo incolumis apparere: sumpto nigro edulio, aut potione diutetica nigrum humorem per vesicam expurgante, de quo est pulchra apud Actuarium historia. Item cretica est ex- 1. indic. vri. vlt. pulsio in quartana, splene, retentis aut mensibus aut hemorrhoidibus; quin & dicente Auicenna, 2.2.2. sanat nonnunquam prolixas febres, quas vocant nocturnas aut diurnas. Prætereà affectis vel renibus vel vesica lapidis concretione nigrescit vrina. demum præsagit nonnunquam febrem hemorrhagia narium aut sudore terminandam. cùm ergo sit nonnunquam planè exitialis vbi ab extremo nascitur, aut frigore, aut calore, nonnunquam innoxia: distermінant vtrunque indicium, Rasius, & Auicenna: si multa est, & tenuis, sequitúrque ad aquosam, & antecedit leuitatem, bona: citra dictas occasiones valde mala est. nigra itaque in suppressione mensium familiare indicium est, non perpetuum.

CVM verò immodicè vacuantur, sequitur color fœdus, pedes molli tumore attolluntur, & totum corpus subtumidum fit: vitiatur ciborum tum concoctio, tum cupiditas. Atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis vacuationem siue ex hæmorrhoide, siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem sequi consueuerunt accidentia, huiusmodi feminas infestant. Sed accidit interdum feminis muliebre vocatum profluuium, vel vtero haudquaquam affecto, cum videlicet vniuersum corpus per ipsum expurgatur euacuatúrque: quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Id verò potissimum fit, si mulier laxis sit carnibus, & pituitosa: huiusmodi mulieres intacto quidem vtero, sed vniuerso corpore adhibitis remediis sanantur. Atque id, quod excernunt, nonnunquam rubra sanies est, interdum aquosa, aut sub pallida: quòd si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, diligenter animaduertere oportet, num erosio sit in vtero: ea verò magna ex parte in ceruice potius, quam alibi contingere solet, discernitúrque per excretam saniem, si fuerit profunda: si verò circa os ceruicis constiterit, non solùm per hanc, sed per tactum quoque cognosci potest. Atque pregnantes quoque, cum ora venarum in ceruice aperiuntur, sanguinem excernunt. Si verò mulieri vtero grauit, mammæ subitè extenuantur, abortus expectandus est, atque gemines ferens, si altera mamma extenuetur, alterum amittit: & ferè, si dextra mamma extenuata est, marem: si sinistra, fœminam amittit. Quippe fœtus, qui mares sunt, parte vteri dextra continentur: qui femina, magis sinistra: atque raro aliter euenire compertum est: adeo vt in animalibus quoque, quæ suapte natura geminos ferre solent, iisdem accidere videamus: vt in capris, ouibus, atque aliis quadrupedibus non paucis videre est. Si mulier promptè quidem conceperit, deinde secundo, aut tertio, aut quarto impragnationis mense, fœtum eiecerit, circa vteri acetabula humorem pituitosum abundare, atque idcirco venarum arteriarúmque in chorio tunica existentium, ad ora vasorum in vterum descendentium, nexum debiliorem reddi coniiciendum est, vt fœtum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumpatur.

DE contrario affectu profluuij mensalis agit, adiiciens nonnulla alia de vtero ex Hippocratis sententiis.

1. *color*) muliebres morbi plurimi vterini sunt; tum quoniam vterus est corporis sentina, vnde fit vt reliquis membris ferè plus viris valeant, vtero sæpe prauè; tum quoniã defluxus omnis à quauis parte assuetudine firmatus morbis obnoxius est, habet enim (inquit Galenus) periculosam vtrãque immoderantiam, siue plurimum siue nihil effundatur. Quapropter non est consilium, quem- 4. Aph. 23. piam eum habitum recipere, nisi inuitet vel maioris mali fuga, vel grandis aliqua vtilitas consequenda. Assuetudo fluxus cauenda. In melancholica valde excedenti natura, cautionis gratia hæmorrhoides admittit Galenus; in mulieribus prolis necessitate menses Aëtius; extra quas necessitates assuetudo fluxus facienda non est; si enim semel exire motatur, non quiuis morbi oriuntur, sed difficillimi periculosis- Aet. li. 16. 54. simique; quoniam oriuntur non ex confuso & permixto sanguine, sed ex separato excremẽto quod ad fluxus locum natura destinarat. Cæterùm diffidet hoc duplex morborum vterinorum genus. ex vacuatione immodica, temperamenti sæpe frigidi sicci morbi prodeunt; ex retentione etiam compositionis, tumores, obstructiones, vlcera. Nam cum sanguinis profluuio corpus necessario sanguine priuetur & spiritu, frigus & ariditas succrescant oportet: nisi si quando accidentario ob frustratam coctionem humiditas superest. Præterea ex vacuatione morbi ad corpus attinent, ex retentione vterum primario infestant: id quod significabat Hippocrates, ex retentione (inquiens) ex vte- 5. Aph. 57. ro morbi contingunt. Si enim ibi morbus constituitur, vnde vel necessarium demitur, vel inutile adiicitur: in vacuatione sæpe corpus à quo sanguis aufertur, ægrotabit: in retentione cui non suum adiicitur, vterus.

2. *quòd si purus*] excrementum à toto ad vterum aut vesicam delapsum, sanguis purus esse non solet. quoniam excrementum à toto prodiens eum colorem non habet, inque longo transitu vitiatur. Si ergo effluit merus sanguis, è proximo vtero aut eius ceruice exire censendus est. idque vel aperto vel eroso vase aliquo. diiudicatur ex præsente aut absente pure. pus enim sanguini accidens erosionem ostendit.

3. *pregnantes*) disquirunt Galenus, Philotheus, & Alexandrinus, qui fit vt grauidæ, quarum fœtus omnibus vteri vasis hæret, ex vteri vasis sanguinem fundant: putántque ea de causa, nõ ab vte- 5. Aph. 60. ro exire, sed à ceruicis vasis. Alex. 6. Sed nulla est, quam mouent, dubitatio. quod enim diligentissimus ad- Ep. sec. 7. 32. uertit Vesalius, non hæret chorion omnibus vteri vasis, sed lateribus tantum. Adde quod graui- Menstruus sanguis vnde. dis hoc profluuium, non nisi cum malè habent euenire solet: quo tempore hiare vterum par est ad profluuium, non occludi. quod tamen maius est, in omnibus fœminis ex vtero prodire sanguis, non ex vtero videri potest. Virgines enim periclitarentur ex concreto sanguine nec pene-

trante hymenem membranam;Grauidæ propter vteri reclusionem. Nec verisimile est, virginibus
ex alio loco quàm posterius prodire.quid quod periculum verteretur si sanguis in vteri sinum de-
flueret,ne in grummum coiret,aut in flatum verteretur:quorum vtroque vitam periclitari necesse
foret.nec enim sanguis e naribus fluit in capite vena apertur,sed extrema vasorum ad nates acce-
dentia:quod si fœtus vteri vasis vnitur non ceruicis,vis informatrix in causa est,eligens locum su-
stinendo fœtui opportunissimum.
5 Aph. 4. *ergo si*] alterum affectum vteri tradit,de abortiuris ex Hippocrate præsagium: quo docemur,
37. & abortum præsagire & abortiendi sexum.cùm enim ostensum sit fœtus mares in dextris,feminí-
53. nos in sinistris contineri magis:item membra secundum rectum plus consentire mutuo in vacuan-
48. do & reuellendo:fit vt si mamma dextra gracilescat repente, masculinus aborsus expectandus sit:
si sinistra, femininus.iudicatur enim tractricem vteri extremo conatu vniuersum ex vberibus ali-
De sexuum menrum hausisse;post quem nihil superest,nisi vt penuria alimenti calcitrans exeat. Sed paulo la-
causa. tiùs de sexuum causa & varietate agendum est,diuisa pronunciatis quibusdam tractatione. Pri-
Propositio mum, Mas ab ortu ipso calidior fœmina est apud probatos authores. non solum (quod multi pu-
prim. tant) genitalium membrorum calore,sed & totius temperamento ex partium omnium coalterna-
4.Gene.1. tione collectu.id quod multa suadere possunt. mas citius intra vteru & dearticulatur & mouetur.
2.sem.5. Inanitates omnes ampliores habet fistulante calore etiam vasorum & thoracis. Ferè in dextro
14.V su. continetur perpetuò Galeni experimento, sed & Aristotelis, licet à seipso recesserit, libro De ge-
14.V su.4. neratione animalium quarto.dextra verò omnia calidiora esse ex hepatis tectitudine,vterum ve-
7.Hist.5. rò dextrum multò sinistro calidiorem ex alentis sanguinis puritate, multis deduxit Galenus; Hip-
4.Gen. pocrates habet,pubertatis initio ferè testis dexter,vt qui vniuersali ratione calidior est,magis tu-
14.V su. met:si tamen particulari vitio prius & magis tumeat sinister, certum est filiarum fore genitorem:
6.Epid. sinister autem vt vterus,ita & testis frigidiora sunt:fœmina igitur mare frigidior.Dices:inflatio il-
Sect.2.26. la prior sinistri indicio erit hominem esse testibus sinistrum,quare expectabuntur sicut in sinistris
hominibus,in eo sinistra dextris calidiora. Solutio est: cum dexter testis sit multò sinistro cali-
dior, sinistri tumor quo tempore primum semen in illis aceruatur, non calorem sinistri maio-
rem arguet, sed genitum esse multum in eo homine frigidum semen,cuius in sinistro copia tume-
facit. Sed addamus pronunciato firmamenta: Summe facit experimentu ad mares gignendos
is in accessu sirus, vt mas crus dextrum leuet, fœmina verò ab accessu in dextrum latus vertatur.
Mas fœmina calidior. Præterea menstruus ille sanguis tenuis incoctusque membrorum frigiditatem ostendit, dissoluere
& incrassare minuereque impotentem, frequenter in ætate aut puerili aut senili visuntur fœmi-
næ, ex parentibus mollibus & minus virilibus, flante Austro ventorum humidissimo, locis aquis
crudi scatorientibus.& quod maius est,si Aristoteli creditur,aspectus ipse in initu ad austrum fa-
1. & 4 gē. ani. cit vt fœminæ euadant.ligari item dextrum in tauris testem ad vaccas gignendas idem præcipit.
Lib.facile.parab. Galenus verò in viris.mas in vtero motus edit frequentiores, celerioresque, & in partu acriores
dolores infert. Iam colore est nigrior hirsutiórque,vel Hippocratis testimonio. Sed non est per-
6.Epid. petuum(inquies)& Hippocrates ipse(fere) addit. Sed coris color vnum est ex temperamenti to-
Sect.2.44. tius indicus, quod non semper eum significato cohæret: sequitur enim nonnunquam musculo-
Art parue rum non reliquarum partium temperiem. Est mas torosior,robustior,maior,solidioris carnis, &
50. sanguine cocto abundantior,quin & lac ipsum fœtui attemperatum, ex mare constantius, & fœ-
mina serosius est; ideo refrigerationibus commendatum. ad piscatorias cordas equorum non
6.Epi sec.7. equarum pili eliguntur,quoniam constantiores ex equis sunt & firmiores, ait Alexandrinus. licet
13. non sit renciendum quod Placentinus ait, quoniam equarum pili ex defluente vrina humescunt
Placent 7. Medic. & laxantur.Rasius inquit,rarissimè fœminas gignit, quæ in dextrum decumbere solita est. gestari
Ras.6.Aph. porrò magis in dextris marem, multa argumenta sunt; tumor vasorum dextrorum maximè lin-
101. guæ marem esse qui continetur arguit. Et Aetius certissimum arbitratur, si dexter pulsus ve-
hementior est, durior, maior, velocior:quæ grauida prius pedem dextrum mouet, & cum sur-
Aet.lib.16.9. git, brachio dextro innititur, & cuius dextrum vber prius lactescit marem gestat. Sed gestatio
14 V su.4. maris in dextro ceu frequentissima recipienda est, maior maris calor perpetuus est: nam fieri po-
test,vt mater etiam dextrum vteru frigidiusculum habeat, & mari gignendo imparem:fieri item
potest, vt plus possit calor immodicus seminis in sinistrum vterum eiaculati mari concipiendo,
quàm sinistri vteri frigus fœminæ formandæ possit; frigidior verò mas quàm fœmina esse quî
potest?si enim proprium fœminæ est sanguinem præ tenuitate & dissolutionis impotentia ad vte-
Lib 7.17. rum colligere,supparem esse in dissoluendo calore mari oportet,etsi(quod Galenus putat) eadem
sunt vtriusque sexus membra, sed ob caloris inopiam, sicut talpis oculi, intro mulieri condita non
prodiere:calore par cum mare mulier esse nú potest.nam præter alia,citius senescit absumpto exi-
guo calore mulier,meticulosior est,& minus pendet,ait Plinius:humidum autem minus coctum le-
uius est:quo nomine grauissimæ sunt suillæ carnes,minimum ponderis habent hædina,& volucres
ferè omnes. Adde quod fœminæ maiores sunt inferiore parte,quàm grauis sanguis occupat, ideo
5.Pinc... laticlunias vocat Galenus: ideo nullam ambi dexteram vidit Hippocrates, licet ex consuetudine
7.Aph.44. memoret Apponensis vidisse se;potest enim in membrorum vsu plurimùm vsus.Plinius ait,non vi-
Arist.32. sam fœminā hostitam,repugnante experimento,idem defunctas refert fluitare pronas, ceu parcēte
Probl.12. pudori earum natura,sed non deest experimento ratio. mulier vertebras dorsi habet minores, vt-
pote angusto thorace prædita:alij verò ossa ad anticam partē sustinendo fœtui prominentiora:adde
etiam

etiam vberum molem, quæ pronas eas constituant. experimur abscissum testem dextrum perpetuò sterilitatem inducere non perpetuò sinistrum, a dextro verò marem prodire ostensum est, iis tam multis intelligitur ab ortu ipso, marem omnino, quod ex Hippocrate refert Auicenna calidiorem [21.3.8.] esse quauis fœmina scilicet de totius temperamento & eo naturali. nam partem aut vnam, aut alteram, non rarò calidiorem habent, sicut & asciticio calore quandoque marem vincunt. Si verò aliquando aliter visum fuerit, monstrosa res ducenda est, & errantis in opere naturæ, tertium pronunciatum fœmina omnis natura mare frigidior est: ex victu verò ferè est multo frigidior: exercitia enim viris calorem augent, quies illis frigiditatem. Si tamen victu cõtrario vtantur. potest mulier virum superare; vbi vicerit victus vehementia naturalem sexuum temperiem. [propositio secunda. 3. Caus. Puls. 1.] Tertium quæ [3.] causa faciat ex mixto semine hunc marem; illum verò fœminam, magna lis est. Prisci opinabantur fœminam fieri à fœminino, marem à masculino semine: quoniam verò modò hoc, modò illud vincit, quandoque fœmina prodit, quandoque mas, refelluntur Hippocrati & Galeno validissimis argumentis. [14. V. fu. 7. & 1. gen. 1.] muliebre nec molam sine viri semine concipit, multo minus animatum quidpiam; non ergo ipsum poterit fœminam edere. Aues quidem propter temperamenti siccitatem, & coctionis probitatem etiam fœminæ, subuentanea oua concipiunt; vitalia verò citra marem non prodeunt. Addunt, multas filias, prodire patri similes, filios matri, vt planè perspiciatur non hanc à patris, illam à matris semine prodiisse. quid quod fœminæ quædam ex multis viris mares semper ediderunt, quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt; vt negari non possit esse in fœminino semine nõnunquam virilem vim, & in virili fœmininum. In eam itaque sententiam descendit Hippocrates, vt opinetur ab vtroque parente effundi inualidum semen, & validum: cúmque superant vtriusque robustæ portiones, mas est; cum inualidæ fœmina euadit. Aristoteles verò concedens Hippocrati [Quæ causa sexuum. 4. Gen. 1.] prima hæc sexuum semina, conatur quod quæstioni deest adiicere. deest autem, cur quod ex valido semine, cocto scilicet & sufficienter calido constat, mas euadit; quod ex contrario, fœmina. Separantur ij sexus, primum quidem genitalium membrorũ formatione, deinde etiam reliquo corporis habitu. Ergo prudens natura vbi ex cocto semine fœtum cõdidit, eidẽ vim crassi constantisque seminis gignendi præstitit, quod in alterius aluo fœtum formaret, ideo colem creat. Solet enim facultatibus sua instrumenta concedere, oculos visuro, pedes progressuro animali, colem verò fœtui in alterum prolificum semen effusuro: si verò exordia prima inualida sunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum semen, sed aqueum tenuéque, hunc fœtum vtero donat: vt quia ob innatam frigiditatem integrum perfectúmque semen fundere non poterat, sanguinis non exhausti copia aleret, quam intra vterum gestaret. reliqui verò corporis habitus ex temperamenti varietate, quo & totum corpus & principalia membra dissident, ortum habet. his acutè & eruditè (quod solet) ab [14. V. fu. 7.] Aristotele dictis, Galenus gloriatur addidisse se non pauca. putat vim in humano semine formantem cùm vna sit, vnum tantum & intendere & posse, nempe marem: fœmina verò est prima maris imperfectio, in quam natura incidit, cùm materiam ad marem gignendum obtinere non potest. ita licet vniuersali superiorique naturæ tribuamus scopum variorum ob generationis vsum sexuum: particularis illa vis in semine sita, naturalis vnáque, varia conari & spectare non potest; sed vnum marem; huic cum muliere reliqua communia sunt, nec genitalia nisi situ distant, mulierum vterus cum contentis testibus, marium scrotum est; ceruix vteri, colis. manserunt verò in fœmina intus propter caloris ad extrudendum infirmitatem. quod enim partes hæ prius interformentur quàm extrudantur, argumento sunt dentes; canum & talparum oculi. quod hæ postremo conficiantur à natura, coniectura ex eo sumi potest: quod sunt maximè imbecilles, ad quas ex vniuerso corpore excrementa pelluntur. verùm, salua tanti viri pace, minus tribuit quàm mereatur naturæ. Et quemadmodum antea ostensum est, eam in multis operari in aliorum non in sui gratiam, licet discursus & probitatis expertem, & suo tempore vbera vterúmque sanguine & lacte replere, ita hic eã modò marem, modò fœminam pro materiæ varietate, licet vna sit, fingere fatendum est. Nam vt non opponamus Galeno nec exprobremus figmenta illa intus creatorum genitalium; quandoquidem nullum aliorum quæ supereminent membrorum intus prius ad perfectionem & integritatẽ formatum est; non manus, non pedes, non nares, non aliquod aliud. reducamus illi ad memoriam quæ [14. V. fu. 10. 11.] de vasis semen deferentibus ex dissectione docet; quomodo in fœmina ad sinum vteri cornua cessent, & distantes hærentésque vtero testes, quàm non conueniunt cum masculinis, quoniam muliebre semen intus manere oportebat, in mare ad glandem ferri. Consideremus vteri ceruicẽ, cùm sit colis sed præ frigore latens, quàm sit meatu colis amplior; distenditur enim in incredibilem amplitudinem pro fœtus mole exituri. Ipsa præputij caro in fœmina multis numeris virile excedit. Ossa ilij in fœmina ampliora sunt crassioráque ad fœtus gestationem. os coccygis retrorsum inflexum ne exeuntem fœtum læderet, contra quam in mare. peritoneum parte inferna crassius ne fœtus ponderi succumberet, pubis ossa multo minus hærentia: & cùm reliqua superiora habeat multo minora, vberibus est longè amplioribus. quid quod ipse genitalium locus in iumẽtis ad coẽundi opportunitatem varius est: quia enim insilire oportebat marem fœminæ clunibus, fœminis pudendum retrorsum ad caudam est, maribus antrorsum tendit in ventrem. Quod si vna tritici vis vbi soli vitio formam suam imprimere non potest, non in quidvis temerè delabitur, sed auenam fingit aut lolium, præbens aptissimas alterius speciei partes; quomodo nõ magis humanum semen cùm marem assequi nequit, non det in aptissima gestãdo fœtui in fœmina organa? non secus quàm in genito animali materiam quamuis in membrum vertere conatur: id quod vbi conata non assequitur,

exquirit accommodatissimos expulsioni meatus; non discutiens, sed innata vi doctrináque in varios vsus, congeneres tamen, pro materiæ qualitate mutata. quod si doctrinam & internotionem

Lib. substant. facul. nat.

hæc opera requirere opponat; meminisse oportet, ipsum etiam Platonem secutũ, naturalibus plantarum facultatibus sensus aliquid & motus concessisse, vt quodammodo animalia censeri possint, vt mirari de ea informatricis sapientia desinat. quando ergo & quo discrimine mas fœminaque distabunt? nam & in eo etiam non conueniunt nostri. sanè vsus nominum vulgaris ita habet, vt mas intelligatur quod in alterum semen fundit siue fœcundum, siue sterile sit: fœmina, quod recipit; quo fit vt ante membrorum genitalium formationem neutrum statui possit, sicut nec de castra-
4. to: puer verò & sterilis vt mares appellentur. Propositio quarta. Cur fœmina in vtero tardiùs, extrà velociùs adolescat, explicant Hippocrates libro De pueri natura, Aristoteles de histor. septimo: Galenus verò de morb. vulgarib. sexto. fœmina articulationem habet tardiorem. postquàm semel formata est, & intra & extra vterum velociùs incrementum suscipit: ergo mas formatur breui, quoniam calor auctus, semen verò constans breui firmantur, & constant: cur formata fœmina citiùs adolescat, causa est & naturæ humiditas; quæ enim humidiora corpora sunt, promptè extenduntur & augentur: & adhuc magis vitæ terminus breuior quàm mari: reliquas enim ætates, quarum vna adolescentia est vitæ periodo respondere oportet. breuiori itaque fœminarum vitæ angustæ ætatum partes sunt. nam libro de septimestri partu rhetorica oratio magis quàm sciẽtifica est. (Intra vterum tardiùs fœminas dearticulari maribus, quoniam intra matrem continentur, quibuscum maior intercedit quàm motibus similitudo: similia verò tardè discernuntur. Egressæ pubescunt, sapiunt, senescunt citiùs propter imbecillitatem, & victus rationem) Significans exercitiorum inopiam. quantum autem sit vtriusque dearticulationis tempus, definiuit Hippocrates in mare dies. 30. in fœmina. 42. Par est enim (ait) vt quia quo tempore formantur, parum menstrui sanguinis in alimentum absumunt, quicquid per id tempus ab alimento supererat, in purgationem parientis seruetur: purgantur autem à mare ferè dies triginta: à fœmina quadraginta duos. totidem itaque par est opinari coaluisse & ad integritatem perductos esse. quæ ratio ceu verisimilis digna est quæ recipiatur, licet à multis reiecta. quoniam non oportet in excrementis aceruandis & expellendis parem motam obseruari: siquidem multis annis contracta, vna die crisi purgat natura. Addunt causam morosæ à fœminæ partu purgationis expositam esse, promptámque, nempe frigiditatem humiditatémque fœtus menstrua excrementa magis conseruãtem, quàm absumentem. Sed vt illa omnia certa sunt, ita non minima coniectura est, vtriusque articulationes illi purgationum numero consentire, attestaríque. Sed de sexibus satis.

7. Hist. 3.
6. Epid. 2.
Sec. 2. penult.
Ad finem.
Lib. nat. pueri.

5. *si mulier*] Altera sententia de abortientibus, tertio aut quarto mense citra causam manifestam acetabula veteri plena muccore sunt (ait Hippocrates) & quidem quod ad acetabula attinet, etiam Aristoteles in solis brutis, quibus vteri vasa in vnam vmbilicalẽ non coëunt reperiri docet, non in muliere aut iis quorũ fœtus vna vena vmbilicali alitur. occurrens itaque huic occupationi Galenus, respondens & Hippocratem excusans, triplex acetabuli significatũ agnoscit. primum, quod ab acetabuli vasis figura nobis acetabulũ, à figura vmbilici Veneris, Græcis cotilædon, sinus quidam intra brutorum vterum, in quos vteri vasa cessant, excipientia conseruãtiáque fœtui alendo materiam; qui primis conceptus mensibus apparent. per abusum verò etiam ita appellentur in non grauidis ora illa vasorum instar papillarum tumentia, nec dum in sinus excauata: longiore verò metaphora etiam in mulieribus vasorum ora ad vterum terminata, quoniã (verisimile enim est) instar hemorrhoicarum venarum, & in mensali fluxu, & in grauidis primum turgere, deinde facto ad chorion coalitu maniri consentaneum est. Quod verò ad Aphor. sententiam attinet, quæ in tertio aut quarto abortiunt, propter humiditates vasorum colligantium vtero fœtum abortiũt; pondere enim aucti fœtus languida vincula & muccosa rumpuntur. Docet verò de abortionibus Serapio Arabs scribit. In postremis mensibus inopiam alimenti causam esse, in mediis vasorum quæ acetabula dicimus muccores; in primis verò si accidat, flatum aut vehementem quampiam motionem tenuissimas vasorum fibras abrumpentem.

5. Aph. 45.
2. Gene. 5.
De dissectione vteri 11.
Acetabuli æquiuocatio.

SECTIO SEXTA.

CAP. VI.

QVEMADMODVM ab excrementis, quæ per anum deijciuntur, pauca admodum super vicinarum partium affectibus indicia accipi possunt, vtpote quæ magna ex parte, & intestinorum, & ventriculi, & splenis, & iecinoris, atque nonnunquam humorum in vniuerso corpore exuperantium nota sunt: Sic eodem modo pauca per colem edulta excrementa, proprium ipsius affectum portendunt, sed complura vesicæ, renum, hepatis, splenis, pulmonis, thoracis, atque humorum in vniuerso corpore dispositiones significant. Verùm huiusmodi signa per alia, quæ vnicuique parti affectæ subseruire diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis hæc erũt indicia: Nam vlcus manifestè deprehenditur à dolore ipsum infestante, atque si aliquid ex ijs per vrinas excernatur, quæ vlcera comitari solent. Id verò ab eo, quod ex vesica secernitur, ita discerni potest. Nam ipsum in primo protinus exitu apparens, vrinam præuenire consueuit; quod verò à vesica egreditur, vrinæ admixtum videtur. Quinetiam assiduè inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera, præcipuè cùm vel crustula, vel sordibus soluta, pura fuerint. Sed longè euidentiùs ipsius inflammationes, ac reliqua huiusmodi dispositiones, vel sine indiciis dignoscuntur. Verùm de gonorrhœa & priapismo diffusè aliquid percurrere satius fuerit. Ergo gonorrhœa, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet: sed significantius dixeris, seminis assiduam excretionem, cole haudquaquam

extenso

extenso. Priapismus verò est, cùm colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio, aut acquisito calore, vt quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt; sic enim quidam ipsum descripserunt. At breuiori quoque compendio dicere potes, permanẽtem colis aut auctionem, aut tumorem. deducta verò denominatio est, a Priapo scilicet. Nam hunc, vt cui suapte natura huiusmodi colis essent, ita finxerunt, atque pictura descripserunt homines. Gonorrhœa autem nomẽ plane compositum est, ex γονῆς quod semen genitale, & ῥεῖν, quod fluere significat. Etenim semen modò γονὴ modò γόνος nominari solet.[1] Porrò, quemadmodum omnia corporis nostri excrementa duobus modis vacuantur; interdum enim à continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluunt, eo quòd ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est. Nam in omnibus huiusmodi, vt excernere tempestiue, ita continere,[2] naturæ officium est. Verùm secretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio, & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spatio continetur, impellente. Retentio verò fit, cùm clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur, & retinetur. Hoc modo contenti in causis instrumentis humores, in his, qui integra valetudine degunt, naturaliter & excernuntur, & retinentur. In illis autem, qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecillitatem: excretio verò ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, vel ob dispositionem aliquam, qua haud secus, quàm naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit. Id quod in seminarijs vasis videre licet, vbi aliquis vel comitiali morbo, vel alia conuulsione violenter irruente fuerit correptus. Cæterùm videmus alias quoque partes, vt manus, aut pedes, aut digitos conuelli, modò simul cum vniuersi corporis conuulsione, modò ipsis solis affectis. Proinde haudquaquam absurdum fuerit in seminarijs vasis, & quidem solis, aliquando huiusmodi dispositionem excitari, quemadmodum & gonorrhœam, qua vrina quam quis inuitus emittit proportione respondet, cùm contentricem videlicet facultatem resolui contigerit. Igitur[3] gonorrhœa instrumentorum seminis affectio est, non pudendorum quæ genitalis seminis via sunt, qua excernatur.

POSTREMO de colis affectibus, potissimum gonorrhœa & priapismo.

1. *porrò*) vacuationis differentias refert Galenus duas: priorem naturalem, alterã symptomicam: symptomaticæ rursum duæ sunt species: prior, vbi nihil agente natura, spõte sua cõtentum effluit, quia contineri à vi non potest, vt in perituris sudor, & ventris fluxus. Altera hic relata, quãdo morbosus ipse affectus expellit, vt in epilepsia, semen. Adiicit nonnunquam symptomaticæ genus tertium, vbi vacuatur non deficiente retentrice, non pellente morbo, sed natura irritata, ideo leges suas inuertente nec seruante. præter quæ omnia naturalis est vacuatio, vbi constãs natura suo munere fungitur noxia quæque opportunè pellendi. Vacuationis differentiæ. 3. Crisi. 8. 4. Aphor.

2. *natura*) seminis excretio apertè hic Galeno naturale munus est. nec repugnat fieri præeunte voluntatis arbitrio, non secus quàm fit vrinatio; quoniam in vrinatione voluntas locum habet ad musculi otium, in semine excernendo, ad viarum amplificationem, seminisque tenuitatem stimulantis. Ingreditur verò etiam in semine excernendo musculi vasis seminariis hærentis contractio: huius enim ope expressio fit: cuius consensu in excernendo semine brachia contrahuntur & crura. Igitur inuoluntaria seminis, & vrinæ excretio, analogia sibi respondent; vel enim vtrobique retentrix laborat, vel in vesica musculus resolutus, in testibus conuulsus est: quoniam musculus vrinationem cohibet, excretionem seminis promouet. sed quæ in quæ vacuando voluntariè semen voluptatis causa est? Aristoteles cum Galeno referunt ad exitum valdè prurientis materiæ, quæ quo amplior est, & meatus angustiores, impetus festinus, partes acriùs sentientes, voluptas multo est abundantior. harum causarum quædam in scalpellatione apparent, aliæ in titillatione; omnes verò & vehementes in congressu acris humoris flatus cutis densitate præpeditus & frictione digestus suauitatem affert. Spiritus verò in cauis partibus, vbi & sudor coire solet, congestus, & quo arteriæ multæ suis finibus hiant, sub mento, alis, inguinibus, plantis, (nam volæ ob tractationis consuetudinem tactæ non irritantur) leui frictione agitatus & irruens in angustos meatus suauis est, dum dissipatur; nonnunquam molestus cùm repente irruit, & in poris membrorum impingit. In vasis verò seminariis semen plurimo spiritu turgens, & vrinæ acrimonia pruriens, quæ in hunc vsum testibus data est, per angustissima vasa exitum quærens, eiaculatum, voluptatem efficit immensam, reductis quæ distendebantur vasis in naturalem situm, constitutionémque. neque hanc rationem vlla euertunt obiecta; quærunt enim si voluptas oritur ex reditu ad naturalem ex innaturali statu, sentiatur oportet dolor, & noxa remedium accessus antecedens. Præterea si vrina confertim per colem exiens eam voluptatem non efficit, cur efficiet paucissima semini permixta. Addunt, in salacibus nullam esse vasorum ad testes turgentiam inanito iam vniuerso genitalium semine; nulla igitur expectanda oblectatio erat. postremam opponunt voluptatem ex venereo somnio, quam nullus tactus comitatur, quia omnis sensus ligato primo communique sensorio. Quapropter laudant multi Auicennæ sententiam, causam statuentis non in reditu ad naturam, sed in perceptione obiecti genitalibus suauissimi; non aliter quàm oculus spectaculis, auditus harmonia oblectatur. quod etiam si concedi possit, non vrgent tamen eo obiecta. nam (quod Galenus aliquando scribit) latet nonnunquam innaturalis affectus ipsum etiam laborantem, nec dolorem inducit, vbi paulatim aceruatur: maximè cùm distentio illa vasorum à plurimo flatu pruriente orta non pridem aderat, sed ex frictione accedente spiritu non secus ad excretionem stimulat, quàm bellicum tormentum imposito igne globum excutit, nec simile est de conferta vrinæ excretione, quæ per amplum meatum liberè means nec in vesica turget, nec inter exeundum cum suauitate titillat: Deliciæ venereæ causa. 1. Caus. sympt. 6.

Semen verò & sua natura & spirituum copia & admixtæ vrinæ acrimonia vehementer mouet, & dum per angustissimos & inutiles meatus conatur, nec potest tamen liberè exire, eo reddit suauiorem, quo tardiorem exitum; ideo ipsa etiam colis in accessu angustia voluptatem auget. Salaces verò viri minus ex venere voluptatis capiunt, aliquantá tamen, propterea quòd & ex consuetudine & ex contractione ipsa exhausto licet corpore genitalia turgent, & ex amplo loco ad angusta spacia

3. A in parua Hip. lib. Gen. & sec. 6. Aph. 16. semen detruditur. Somnia verò voluptatem non exteriore sensu perceptam, sed ex concepta imaginatione imprimunt. Cur verò nonnunquam plus veris somnia vel oblectent vel contristent & terrefaciant, alibi ostensum est.

Vter plus oblectetur. 1. Sem. vlt. 1. Sem 7. Vter plus oblectetur, indagatio est non perinde necessaria. Hippocrates mari concedit, Isacius fœminæ. Constat verò fœminas longius & numerosius oblectari; nam & dum virile excipiunt semen, & dum vterus ad suctionem mouetur, & (quod maximum est) dum ipsæ etiam excernunt: vehementia tamen excedere marem, testimonia sunt: maxima virorum exolutio: exolutionem verò voluptas potissimum facit, si Galeno creditur; præterea eiaculatum à mare est amplius copia, crassius, calidiusque, per inuolutiones plures, & velocius exiens quanto expultrix virorum quàm fœminarum robustior est, quare in fœmina habetur libido criminosior & minus excusabilis.

Aet. Lib. 11. 33. De gonorrhœa verò ait Aetius, ferè citra voluptatem effluere, nonnunquam cum voluptate, semper autem cum ingenti virium debilitate non ob fluentem copiam, sed ob locorum proprietatem. scilicet accedit voluptas, vbi gonorrhϾ occasio conuulsio est, qua festinè per non patentia loca effunditur: proprietas verò loci, excretio seminis est, cuius tanta est ad vires infirmãdas potentia, vt plus debilitet, quàm si quadragies tantũ puri sanguinis exiret, ait Auicenna.

3. Animal. 3.

3. *gonorrhœa*] multis fuit (ait Aretæus) gonorrhœa ad paralysim via, resoluto scilicet refrigeratóque corporis habitu. nam qui viri in totu à venere obstinent, quales athletæ, nec feras timent præ robore audaciáque & natiui caloris integritate. Aurelianus ait, non quãcunque seminis effusionẽ

Tard. lib. 1. 3. gonorrhœam esse, sed tunc tantùm cùm crebro accidit, & cũ corporis incõmodo: nec incubonem patitur qui semel, sed qui frequenter ea molestia & cũ corporis dãno infestatur. Idem de causa affectionis ait, nasci ex immodica venere, aut ex insolita multaq; continẽtia. nõnunquã turbatio corporis est, nuncians imminere magnum aliquem capitis morbũ, vnde plurimus est seminis effluxus.

PRIAPISMVS verò planè colis est accidens. At fieri potest, vt nullo præcipuo propriòque ipsum affectu infestante ad arterias referatur, vtpote quæ solæ interdum huiusmodi habeant præter naturam dispositionẽ, quali videlicet affici consueuerunt, cùm naturaliter totus colis intenditur. Atqui à spiritu in tumorẽ ipsum attolli, manifestè patet ijs, qui celeritatem eius, & cùm intumescit, & cùm iterum residet, perpendunt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere posset. His sic se habentibus, cùm in corporum dissectione magnæ videantur arteriæ in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitque colis essentia talis, qualem in nulla alia parte videre est, vtpote cuius corpus neruosum est, atque vndecunque fistulosum, excepta ea parte, quam glandem vocant, quid aliud excogitaueris quis, quàm quod à vaporoso spiritu, ab arterijs affluente per excauationes in tumorem attollatur, idcòque glandem æqualem semper habere magnitudinem, quod fistulosus in ipsam neruus non ingreditur? Ergo quid causa est, cùm libidinis impetu quis stimulatur, aut vbi ob supinum decubitũ calfacti sunt lumbi, vt colis extẽdatur? Nempè hac inuenta, facile priapismi quoque dispositionem inuenire nos posse speramus. Quod verò princeps causa sit plenitudo vel arteriarum, vel nerui fistulosi, aut etiam vtriusque, cùm ex priore conditione mutantur, palam constat. At verò, vtrius magis, aut si etiam amborum, deinceps cõsideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio.[1] Natura corporis partes fingens, perficiénsque, fecit vt ipsa citra doctrinam proprias actiones aggrederentur: cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem, quæ ipsum in vtero gestauerat, nunquam vidisset. Cùm enim capras dissecarem, dissectorum quæstionibus, quibus fœtus in vtero formationem speculantur, promotus, inueni elegantem quendam hœdum, quem à matre absolutum, ita pro meo more abstuli, vt ipsam haudquaquam videret. Atque in domum quandam, vbi multæ pelues erant, deposui: quarum alia vini, alia olei, alia mellis, alia lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ, aderántque fructus non pauci, tum Cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaque hœdum conspeximus in primis quidem pedibus incedẽtem, perinde ac si audiuisset sibi in accessus gratia crura fuisse concessa: deinde excussit, quam à matre contraxerat humiditatem: posteà pede latus scalpere, ac deinde singula vasa olfacere vidimus: percepto itaque singulorum odore, lac tandem absorbuit: quibus visis omnes exclamauimus Hippocratem verè dixisse, animalium naturas esse[2] indoctas. Sic ergo hœdũ hunc educando, non solùm lac, sed multa insuper alia, quæ fortè offerebantur, comesse vidimus. At quia non longè aberat vernale æquinoctium, cùm eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde mensibus tenellos et tum fruticum, tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium cùm experiretur odorem, alios quidem contempsit, alios verò gustauit; et que sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse nõ adeo magnum videtur. At longè maiori admiratione dignum, est, quod postquam & folia, & teneros ramusculos deuorauerat, paulo post ruminare cœpit. Quod rursus omnes, quotquot aderãt, videntes exclamauerunt cum magna facultatum admiratione quæ animalibus natura insunt. Quamuis enim magnũ videbatur quod impellente fame, per os, atque dentes cibum assumeret: multò tamen vehementiùs admirati sumus, quòd cibum in ventriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandando tereret, postremò rursus ipsum deuoraret: idque non in eundẽ, sed in alium[3] ventriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ munera despiciunt, nihil, nisi peregrina spectacula, admirãtes. Nam quis nõ miraretur, quod medici in secandis corporibus peritissimi quærere solẽt, à qua causa articulus hic extẽdatur, (subijciamus verò exẽpli gratia articulũ coxæ) aut à qua causa incuruatur, aut quid est, quod ipsũ

in vtrau-

in vtranque partem in transuersum abducit, aut quid ipsum vtroque circumuoluit, cùm interim hædus singulos articulos ad quamcunque motionem libitum fuerit, possit excitare quemadmodum homines ipsi, quamuis, à quo musculo motus efficiatur, non intelligant? Porrò de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, si dissectores inter se non solùm de musculorum numero, sed de ipsorum etiam actione pugnantes viderit; ac infantes quoque quomodo natura vocem, aut aliud huiusmodi munus imitari docuerit: quomodo etiam linguam moueant, aut quibus musculis vocem eandem efficiant? Similiter etiam de omni reliquorum animalium tum voce, tum respiratione. Atque (vt summatim dicamus) miraberis fortasse, quomodo nullo docente, omnibus, quæ a consilio & voluntate pendent actionibus, instructa fuerint instrumenta: de quibus quidem actionibus licet acris inter dissectores sit pugna, quomodo fiant, & quibus instrumentis nihilominus omnia animalia, simulatque genita sunt, & spirant, & vocem reddunt. Igitur non mirum esse debet genitales partes eas actiones, quarum gratia à natura institutæ sunt protinus ab initio cognoscere. Etenim quamobrem vterus, cùm semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exactè clausus permanet; perfecto verò fœtu plurimum aperitur, ac deinde sic apertus fœtum excludit? populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt, & despiciunt: vtpote qui nihil, quod reuera sit admirabile, sed ea duntaxat, quæ rarò vident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, quàm quod nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri adeò exactè, vt ne specilli quidem acumen admittat: perfecto autem fœtu, vsque adeò distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit? Non igitur dubites pudendorum facultatem per se doctam esse, vt fistulosum hoc neruosúmque corpus, vbi ad coitum insurgit animal, à naturali facultate, quæ ipsum attollere potest, protinus distendatur. cuius rei simile & in corde, & arteria, planè videre est, nisi quod horum motus perpetuus est, eo quòd sit necessaria nobis eorum actio: fistulosus verò neruus non semper, sed cùm vsus requirit. Cùm ergo sic fuerit extensus, sequitur ex arteriis spiritus, quemadmodum pulmo thoracem ob eam, quam habet ad motum ipsius sequelam. Verùm posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus vim, cùm ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: quanquam multo satius est, vt huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias referamus, cùm præsertim actiones ex propria partium essentia, non ex earum positu, prouenire rationi consonum est. Nam cor, si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret. Nec aliter de iecinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Etenim vniuersi corporis arterias eandem habere actionem probabile est: quippe eodem tẽpore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatantur. Itaque haudquaquam par esse videtur, vt arteriæ pudendis innatæ aliam aliquam habeant facultatem præter eam, quam antea in toto corpore habebant, sed rationabile est, vt latiora, quàm reliquæ arteriæ, ora habeant, vt quæ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparata. Semper enim natura videtur vnicuique actioni, id quod vtile est, vndequaque explesse: cæterùm nullam aliam insuper præcipuam habent actionis facultatem, cùm ad pudendum peruenerint: licet calfactis lumbis par sit, vt & arteriæ calidiores reddantur, & magis etiam pateant ipsarum ora, quamobrem non exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant: qui paulatim impletus colem extendit, ita vt tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistere videatur. [4] His itaque cognitis ad [5] priapismi dispositionem veniamus: quippe ex iis, quæ suprà proposita sunt, constat vel ob arteriarum ora immodicè patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet. Namque ab vtrisque ipsum fieri posse mihi videtur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, quàm flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel vidisse: arteriarum verò sæpenumerò. Cuius rei coniecturam feci tum ex iis, quæ præcesserunt, accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assiduè colis [6] palpitatio præcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem cùm omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus verò suprà modum arteriarum ora patebant, in iis nullum huiusmodi accidens præcedere solebat. Porrò accidit cuidam, vt longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri verò vt mali succi alimentis, acribúsque vteretur: alij etiam, vt duobus mensibus præcinctus peregrè proficisceretur, cùm antea nunquam cingi consueuisset. Conieci mus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum vitia, & acrimoniam: his verò ob flatuosum spiritum & sine ordine & violenter commotum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis vim obtinentia, tum epota, tum etiam perinæo, id est famini, lumbísque adhibita calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia ventositatem non excitant, & infrigidant potius, quàm calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem prætereas: quippe de medicamentis, non de cibis locutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, quod plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hæc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt: quòd à concubitu abstinentes, interdum priapismo vexari solent: quidem accidit his, qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim cùm non student, vt multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur; maximè verò iis, qui à libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt; veluti sunt quidam suapte natura casti, qui cùm longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt cum ob spectacula, quæ illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam longè diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quæ in pudendis generetur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeò rigidus tumidúsque factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, quòd huic (athletam indicans) ob continentiam rugosus, collapsúsque penis euaserit. mihi

verò, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: posteà verò & à narrationibus, & spectaculis. & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus, & athletis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel cogitationem, vel imaginationem, iis pudenda & exilia, & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solent iis, qui protinus à prima iuuentute immodica libidini sese permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & coëundi cupiditas magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus videre est; & quæ à [7] Platone etiam notata est, cùm inquit, Ignauia quidem exoluit: proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mamma quoque in iis, quæ nondum impragnatæ fuerunt, contracta permanent: in aliis verò à partu infantulos lactantibus vastissima redduntur, atque ita magna permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multò post à lactis generatione [8] quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur; non inutilem ad curationis rationem ansam præbere poterunt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine, orationi quoque nostræ hic finem imponimus.

RIMATVR priapismi causã sed prius naturalis erectionis: post morbosę, quã vocat priapismum.

I. *natura*] considerandum hoc in loco de vi informatrice est, quid superiores tradiderint; deinde quid de ea verisimillimum sit. Galenus agnoscit eam esse vim sapientem; vbi tamen & qualis sit, definire non audet. nulla enim opinio illi carere contradictione videtur. nam fortuna membra hominis & casu talia euasisse qui credas? c c c. ossa in quouis latere cum scopis decem magnitudinis, soliditatis, formationis, coloris & multorum aliorum insunt, paria omnino & nihilo distantia ab his quæ in altero latere visuntur: ita vt scoporum numerus à formante vi seruatus in solis ossibus multa milia excedat; iunge verò parem industriam, memoriam, potentiam; in venis, arteriis, neruis, carne, membranis. Et cùm in nullo videas vel minimum erratum, audes ad authorem fortunam referre? vegetabilem animam si voces, irrationabilis est, nec potens ad tantarum rerum numerum & memoriam. Nec verò anima nostra rationis & memoriæ particeps formauit. quomodo enim formasset quod ignorat, aut quid ignorat, quod operata est, opificium? Deo ascribes authori? Sed indignum Deo munus est, turpium vermium in vili sterquilinio formatio: præterquam quod oporteret filios parentes similitudine non referre, si nulla vis quæ formet à parentibus prodiit. Vim eam, qualis qualis sit, supra elementa esse, apertum est. Ignotam verò variis nominibus occultat. animam mundi vocat per orbem sparsam omnipotentem nihil non scientem. nonnunquam naturam cum Hippocrate appellat: vocat aliquando vegetabilem in semine animam libro De semine priore. sæpius calidum innatum nuncupat, quæ tamen sit eius essentia aut vnde, ipse cum Hippocrate definire non audet, & quo minus mireris non definiuisse, putat libro De vsu. xv. non esse homini tentandam eius cognitionem. quasi diceret, qui scrutatur maiestatem, opprimetur à gloria: tantum credit vim esse doctissimam, quæ vt formauit, & ingenitum à se semen traducit vim non dissimilem formandi, ita vsus callet singulorum membrorum; nec ignorat quo musculo inter tam innumeros vnaquæque vox proferenda sit, & antequam partes edat, iam gnara opificij sui operari tentat; hinc vitulus cornu nondum edito petere aggreditur, aper nondum exerto dente mordere. cùm humana, hoc est nostra anima, nec numerum norit partium, nec vsum: vt negari non possit maiorem esse, & sapientiorem homine potentiam. Aristoteles verò contentus est asseuerare eam vim esse & facultatem animæ vegetantis, quæ in semine residet. Explicant autem peripatetici non tribuisse Aristotelem formationis opus soli vegetatiuæ animæ potentiæ, nisi cùm physicum agit: in metaphysico verò negocio addidisse partem aliam nec minorem in eo opere intelligentiam, cuius ope facultas effingit. omnia enim (inquit Auerrous) operatur natura memorans ex superiore intelligentia: & non aliter quàm artificia ex igne & naturalibus machinarum motibus prodeunt, sed docente omnia & instruente arte; ita naturalia à naturæ potentia, sed ab intelligentia superiore directa: sed si respondet hæc formatio artificiis, & in illis ars ignem varias figuram imprimit, in formatione natiua intelligentia cum elementorum qualitatibus fingeret, citra formatricis opem. Præterea si datur vt docta illa intelligentia animalia formet, vnde errores & monstra arguentia discursus inopiam & imprudentiam, in ea quæ nos format potentia? Addit Aristoteles vim hanc naturalem non in quouis corpore suscipi, sed in cælesti calore longè ab igneo calore distante: tum quoniam ab igne quomodocunque frigido temperato, nihil prodire formatum conspicitur: tum quoniam gignuntur & plantæ & animalia & in terra, & in aqua, & aëre, quocunque vis illa cælestis caloris pertingit, aut ex animali profecti siue in semine, siue in excremento. Est autem animalium calor cælesti similis. Sed non cogunt Aristotelis argumenta. Si enim defluit à cælo vel semine vis illa diuina sapiénsque, quorsum addemus qualitatem aliam in quam recipiatur ab ignis calore diuersam: an non satis aptam transmutationi materiã reddet calor quiduis alterans & humiditas obsequentem eam formanti reddens? Igitur ex quo agentium ordine vis illa informatrix sit, siue ea ab stirpe prodeat, siue ab animali, siue communis à cælo in aërem, terram aquam deriuata, ita venandum videtur. Mandantur à summo Creatore in inferiorem hunc mundum influxus plurimi (formas vocant vel actus, vel potentias) nobilitate & ignobilitate distantes sapientia maiore minoréve donati. Primum, ex ea doctrina, sed ignobiliore (vocant naturalem instinctum) inanimata quæ-

Lib form. fet. 19.
9. Plac. 15.
Vis informatrix quid.
Lib form. vlt.
2. Temp. 14.
17. V. par. 1.
1. sem. 7.
9. Plac. 35.
25. V. par. 1.
Simpl. 1. phys.
12. Metap. 18.
2. Gen. An. 3. 4.
Naturales rerum doctrinæ.

ta quæuis contraria fugiunt, similia pelliciunt, vtrumque discernunt: grauia & leuia extrema sua norunt, & locos sibi accommodos. Si ab extremo quidpiam secedit confestim naturæ suæ oblita vacuum fugientia ex eadem sapiente vi, sed innata sequuntur recedentia. ex ea sapientia aqua in globum coit ne diffluens pereat, & à tegulis pendet vnitatis & continuitatis amans. Siccum aquam imbibit in mixti generationem, quam ceu perfectionem & finem quærit. multáque occurrent iis similia inanimis corporibus à sapiente illa vi profecta. Præstantior vis sapientiórque stirpibus data est, [In stirpibus.] ex qua familiare alimentum agnoscentia trahunt, alienum percipientia reiiciunt: certos quosdam motus & deorsum, & sursum, & ad latera, habent plantæ singulæ, quas nisi meminissent, non obseruarent. Ita intelligitur formas omnes inferiores quemadmodum essentia quadam à summo ente profecta donantur, ita à summa sapientia potentiáque, nonnulla & doctrina & facultate, impari illa procreatorum diuersitate, sed tamen nullibi non conspicua. Animalium opera multo manifestiorem doctrinam ostendunt, siue facultates consideres naturales, siue vitales. [In animaliū naturali facultate.] Ex naturalibus facultatibus, agnoscunt suos pastus, hostes, morborum remedia, herbas etiam nobis ignotas; in animalis verò formatione tanta nouit, vt nec Galenus libris septemdecim ea potuerit explicare. quæ tamen omnia dum memoria seruat, opere exequitur. Eadem hæc in membris manens nouit singulorum vsum & functionem nobis ignota, illisque ad suos scopos vtitur etiam antequàm manifesta sint, & in conspectum veniant. Eadem partes varias certis temporibus auget, ornat, minuit, dentes suo tempore profert, & quia ex materia nec dum satis firma prodiere, eos facit prociduos substituens multo in totam vitam firmiores. ineunte pubertate genitalia specie & magnitudine proficiunt, particulatim per id tempus fœminis vbera ad lactandum, maribus ad onera ferenda humeri augentur. Pilos alibi ad multam, alibi ad breuem longitudinem perducit, dentes cum vnguibus perpetuò auget: abscissas partes regenerat, aut easdem, aut si id non potest, similes. norunt naturales facultates sua tempora in variis membris varia: nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore aut attractrix agit, aut expultrix. Suas leges seruant, & cùm contraria operentur non pugnant. alia sunt & ea stata retinendi tempora in ventriculo, in hepate alia, in vtero longè alia. eædem hæ vires maiores nobilibus membris donantur; ignobilibus & cutaneis infirmiores, omnibus pro totius incolumitate iustissimè prouidente natura. attractrix nouit vsum suum & debilior licet in conualescente plus appetit, [2.Nat.6.] & initio morbi alimenti coctionem sæpe intermittit, occupata magis in necessaria putrentis humoris castigatione. [6.Sani.2.] nouit attractrix simile duplex in qualitate, & substantia, & vtrunque trahit; expultrix vtrumque dissimile agnitum expellit, & vbi magis res vrget, validius operatur, vt proximè mortem quidam edant, surgant, & imminente periculo muti loquantur, claudi saliant. Illa verò naturalium facultatum ad superiores imaginationem & voluntatem obedientia, quantæ sapientiæ est? imaginato stupore stupent dentes: concepta venere coles distenditur, vterus verò descendit. Ventriculus ad turpem conspectum nauseat, vna vis marem conatur, & perficit in apta materia, in frigidiore fœminea membra ad gestationem alitionémque opposite format; morbificum humorem si datur emendat: sin minus commodissimis meatibus excernit: demum omni artificio morbis medetur, vt verè naturas morborum medicatrices appellauerit Hippocrates [6.Epid. Sect.5.1.] à partu pubis ossa seiuncta coniungit, ait Auicenna, nihil non ad animalis salutem operata, quod si aliquando scribit Galenus attractricem ventriculi non discernere substantiam attracti potus, [9.Anim.10. 4.Acut.1.] sed in obuium ferri instar puerorum, & iumētorum; confert eam ad rationem, quæ præstantius naturali vires diiudicat obiectorum, non reiicit ab illa sapientiam; feruntur enim appetitu quidam in vinum, alij in aquam, & hanc variam. eiusdem sapientiæ est, quod vbi corpus secundum naturam constitutum est, similia appetimus; vbi contrà, aduersa. oblatis verò oppositis medicamentis mixtísque vtile allicit facultas naturalis reiecto inutili. [6.Epid. Sect.5.2.] natura inscij conniuemus in oculorum gratiam, & manus oculis obuersamus, & in discrimine oculis subuenimus: multáque huius generis alia insitæ sapientiæ soboles naturales facultates exercent. in vitalibus non minor doctrina est. [In vitalibus.] hæc vel inuitis nobis conspecto noxio spiritus retrahit, diffundit ad læta, trahit ad somnum, & rursum suo tempore emittit ad expergefactionem: agnoscens eadem pulsus vsum, differentias illius omnes pro occasione auget, minuit, intermittit, in medio subsistit, recurrit. iustissimè omnia prudentissiméque pro caloris copia naturalis, pro excrementi purgandi mensura, pro temperamenti varietate. In animi affectibus variè spiritum commutat, in gaudio aliter quàm in mœrore, & in verecundia multo aliter. spiritus verò motum, etiam humores, humores membra quædam sequuntur, ait Aphrodisæus, [1.Probl.118.] quæcunque facilè mobilia sunt, vt palpebræ, coles: ex ea enim consecutione membrorum ad spiritus fit, vt qui vel gaudio vel ira percitus est, se continere non possit: & qui diu deambulauit, diu sedere non possit, nec pueri ob validum alimenti motum: imo & hominem ipsum ideò rectum consistere, ait Aristoteles, quia multus calor sursum natura sua fertur. [2.Part.9.] Genitalia verò & testes in magnis malis contrahuntur retractum spiritum sequentia. Eadem hæc vis calido innato imperat, ad locum mandat vbi alimentum nuper sumptum conficiendum est, [2.Pras.10.] ita vt algeant reliqua: aut ad locum vbi humor phlegmones suppurandus est, aut ad focum, vbi morbificus humor naturæ congressurus in accessionum initiis. Cum igitur elemēta, mixta, plantæ, animalium facultates & naturales & vitales tanta sint doctrina insignita (de animalibus enim facultatibus nulla quæstio est) nulla illarum aut rationis particeps est, aut discursus, sed ab ortu ipso eam doctrinam quasi in mādatis habent, quā perpetuò exercent, ignara quorsum hoc

tantum edocta obedire, & iussa creantis citra iudicium & examen facere. Et quemadmodum horologia nihil temporum momenta ipsa intelligentia, nos humano artificio certas temporum mensuras edocent; ita naturę hæ rerũ facultatésque diuino artificio constantes præstantissima quædam & sapientissima exercent, ipsa sui operis inscia. Inter quas omnes (irrationales dico nec liberas facultates) supremũ sapientiæ naturalis & innatæ memoriæ locum habet, ea quam quærimus, informatrix facultas. Vsque adeò vt in admirationem induxerit sapientes. & quia inter nos exempla desunt tam sapientis potentiæ, nihil discurrentis tamen, non crediderit Galenus eam vim intellectu vacare: ea est diuinus influxus, incorporeus, irrationalis quidem, quia nec colligit, nec liberè eligit: summam tamen & ferè infinitam sapientiam edoctus, retinénsque, & suo tempore exequens. qui ab alio diuino influxu (rationalem dico mentem nostram) partim superatur, partim superat, quod ad cognitionem attinet: quò fit vt ars mentis nostræ naturam imitetur ceu superiorem, & eandem ceu inferiorem non raro corrigat errantem. eo fit, vt quia facultas hæc à parentibus prodit, similitudinem sui fœtibus indicat: & quia ratione iudicióque caret, nónunquam monstrat & errata committat. Supra verò & informatricem vim naturalium sapientissimam, reliquásque omnes dictas sub orbe lunæ facultates innatásque doctrinas, influxus est alius diuinior, sempiternus, rationalis, discurrens, & liberè agens in angelis hominibúsque: in quibus & bonitas est & malicia, quoniam & electionis libertas, quare aut pœna aut præmium. Quid sit informatrix facultas, quoque modo suprema portio sit, dignissimáque inter vegetatiuæ animæ potentias; & ab intellectiua facultate superetur, dictum est. Illa manet ex Galeno dubitatio, si pars est aut facultas animæ nostræ in membris post formationem residua facultas hæc sapientissima formatrix, eáque nouit partium singularum vsus, & suis operibus accommodat singula, cur latent nos partium nostratum compositiones & munera, imo & medici post tam longas disquisitiones decipimur? Sanè non est cur de ea ignorantia nostra magis miremur, quàm quod similiter fugit nos quid anima nostra in corde & arteriis modò operetur vel distendens vel contrahens, quid in singulis membris nutritoria, vel vniens, vel assimilans, vel apponens. Itaque quid anima nostra suis ipsa facultatibus doctrinísque natura insitis in membris nostris operetur, sciat, possit, non magis scimus quàm quid vicini nostri. Sic compositiones musculorum nostrorum ignoramus, & cui vsui præsit quiuis illorum; quæ omnia musculi ipsi norunt exactissimè. Videlicet id nos scimus quod cogitatio nostra in cerebro sensus recipit, à quorũ idolis imaginationes & memoriæ & discursus formantur. At verò quæ facultas, scientia, innata doctrina cuique parti nostræ insit, cogitatio nostra non apprehendit: nec minùs nos latet quàm quæ sub sensus nostros venere nunquam, si verum est intellectui nostro nihil nisi ex præcedente sensu accedere, & in tã difficili tractatione hactenus tentasse satis sit.

2. *indoctas*] ἀδίδακτας, id est, sine externa alicuius disciplina, libro De alimento.

3. *alium ventriculum*] secundo de histor. animal. 17.

4. *sic itaque*] explicata causa naturalis erectionis inuestigat morbosam: facit verò certius Galeni responsum, quod naturalis erectionis causa in fistuloso neruo magis sit, quàm in arteriis, quod arteriæ quamuis pressæ in fistulosum neruum exprimere flatum nequirent, nisi sponte sua neruus ipse distenderetur: repletur itaque quia distenditur non è conuerso.

Lib.3.18. 5. *priapismi*] separat Aurelianus satyriasim à priapismo, licet conueniant in rigida & inuoluntaria penis tensione, quoniam satyriasis acutum malum est ex conuulsione ortum, breui hominem consumens, cum immensa Veneris libidine, consequente sæpe totius corporis conuulsione, quandoque etiam morte. priapismus tarda passio ex plurimo flatu, nec facile solubili intra fistulosum neruum contento.

6. *palpitatio*] est enim frigida affectio palpitatio, quare non ab arteriarum spiritu, sed à flatu in fistuloso neruo & genito & densato.

7. *Plato*] in Theæteto.

8. *quiescunt*] assuetudo rei venereę reddit homines libidinosos ex memoria retro actę voluptatis, & quia corpus lubricum fit, meatus verò laxiores: maximè adolescentibus quorum membra necdum constiterunt. Quapropter per pubertatem & mares & fœminas summopere seruandas esse
7.Hist.1. monet Aristoteles, quo per totam vitam continentiores degant. nam & in ventriculo assuefactio multi alimenti hominem reddit edacem. Galenus verò harum ex Aristotele rationum conscius addit præter alia validissimam ex roborata per exercitium tractrice. Et de agnoscendis quidem affectis locis à Galeno hoc opere actum est; in quo vt de nonnullis affectibus admodum artificiosè demonstratoriéque sedem rimatur; ita non paucos prætermittit intactos, præterquam quòd disquisitio difficilis est, dum aliunde sedis affectæ, aliunde affectionis ipsius cognitio, petenda est.

COM-

COMMENTARII
in Claudii Galeni libros duos
De differentiis febrium.

PRÆFATIO AD BENIGNOS LECTORES.

ITA puto, benignissimi lectores (communicanda est enim vobis cum scriptorum meorum ratio) omnibus qui vel verbo vel scripto suscipiunt scientiarum difficultates veritatis lima expendere, & initiantibus indubitatas facere, summopere contendendum esse, & votis omnibus expetẽdum, à summo bonorum omnium largitore Deo, vt à mentibus nostris exterminet duos illos veritatis scopulos, & infensissimos hostes, aditum nobis certi firmiq́ impediẽtes: ambitionem dico, & animi abiectionem pusillanimitatemq́. Quorum primum, tantopere auersatus est Gal. noster, vt perpetuo circumferret sententiam illam cum primis amplectendam, non tantum philosophis aut artificibus, sed & hominib. omnibus: Ambitio perdidit artes: Et (quod magis dolendum est) etiam fidem & mores. Dum enim homines mundo affixi gloriam hominum aucupantur, quam nouis sectis & gloriosorum virorum calumnijs consequuturos se sperant; nec ferentes colla subdere sanctis maiorum institutis traditi sunt in reprobum sensum: excogitantes sectas, opinionesq́ reprobas, quarum se prodant authores ducentes post se plebem ignorantia obcæcatam, in suam & illorum perditionem. Alterum illud vitium seruilis animi abiectiq́, visitur in his quæ nec à domino, nec à sanctis eius nobis tradita sunt, sed sola naturali solertia inuenta. Dum enim à maiorum placitis, ne transuersum quidem vnguem recedere audemus: sed misera captiuitate iurãtes in verba magistrorum, veritati magis quam præiudicatæ illorum authoritati terga damus, mirum dictu est, quanti progressus scientiarum retardati sunt: quam fœdi lapsus in omnium scientiarum genere perennauerint, à magistris ad discipulos misera contagione corriuati: nemine audente quod superior dixerit in rationis examen trahere: sed instar irrationalium, aut caprarum, aut formicarum, qua primum data porta est, gregatim ruentes. Et cum sint ex illis multi ingenio & diligentia superioribus aut æquales, aut etiam maiores, ita se constituerunt emptitios non solum priscorum, sed etiam corruptorum librorum seruos, vt non dico sententiam vnam ex innumeris aut mutare, aut perficere, sed nec literam vnã librarij incuria vitiatam, nouare vspiam ausi sint. Cum tamen plurima nobis dies diei magistra detexerit: regiones nuper inuentæ priscis ignoratæ monstrauerint, medicamenta diuino munere proximè delata perfecerint, demum mens ipsa maiorum præceptis imbuta excogitauerit. Quæ

dum breui multiiugam illorum doctrinam ebiberit, & potest & debet, sine illorum incuria, & sine nostra iactantia, multa mutare, non pauca adycere illorum monumentis. Quæ omnia ignauia hac & seruili timore pereunt. Expetamus igitur à domino feruentissimum solius veritatis amorem. Nec suspicientes in vniuersum hominem quempiam ab illo citra rationem pendeamus: nec vllum ita despicientes, vt non quandoque illius bene dicta humili animo suscipiamus: sed etiam in vilibus authoribus quasi margaritas in luto quærentes, vasa Ægyptiorum commutemus in templum Dei. Non diffidamus largissimo datori, quasi effœta iam sit natura, aut abbreuiata manus domini: cùm fons ille aquæ viuæ multo plura scientiarum flumina sibi recondita habeat, vbi libuerit in posteros effundêda, quam hactenus in illos effuderit. Nec imitemur eos, qui in disciplinis tradendis (quod quidam diuorum verissimè scribit) magis quis dicat, quã quid dicat attendunt: nec rationem dictorum, sed dignitatem dicentium praua examinatione discutiunt: paratiores aliquid doctrinæ, & quam scire cupiunt ignorare, quàm à persona inferiore cognoscere: cùm veritas, vndecumque claruerit, non sit ingenio humano deputanda, sed deo: nec aliquorum debeant credi, sed omnium. Quæ per se tanta & talis est, vt non sit tunc magna si eam magni docuerint: sed potius ipsa magnos faciat eos, à quib. doceri vel disci potuerit. Ego quidem ita dicentibus credo. Scio quàm multi eruditissimi viri in docendo peccauerint & scribendo, licentia & pruritu veteres calumniandi, Arabes insectandi, Gal. mordendi, & ipsi mutuo se ipsos conficiendi: Rursum quàm multi propter inertiam, & animi ignauiam non promouerint, quò cum veritate, & multa laude promoueri potuissent. Perpetuò postulaui mediocritatem hanc, & à duobus illis veritatis inueniendæ obicibus purgationem: Quantum impetrauerim, nouit qui dedit: iudicabitis & vos sed sine ambitione & abiectione: vt & vos veritatem assequamini. Accusabunt alij, quod licentiosius, quam decet, explanatorem euagatus sim in inquirenda eorum quæ ab authore scribuntur veritate, quandoque esset, aut mutanda, aut addenda. Sed (vt mittamus quid explanatoris dictio polliceatur, quid Calen. in commentarijs suis egerit, quid in libr. de fracturis de explanatoris munere scripserit, quo grammatici in enarrandis scriptoribus aspirent) quicunque suscipiunt aliena opera interpretanda, ita potissimum vtiles legentibus fore arbitror: si vnam propositorum veritatem, ceu scopum sibi statuant inueniendam. Quemadmodum enim illustranda domo lux, oleum, & elychnium conueniant oportet: ita in excolenda anima dogmatibus quibúsque, veritas instar lucis supremum obtinet locum: rationum pondera olei exemplo subministrant indagandæ veritati materiam: liber, elychny more coërcet nos, ne longius ab authoris instituto euagemur.

Valete.

Lib. Quod optimus medicus.

D. Prosper 2. de vita contemplatiua. In præfati.

In præfatione.

Com-

Commentarii in librum Clau. Galeni primum

De febrium differentiis.

XPLICANDA sunt scopus, locus in arte, vtilitas, diuisio.

De primo, licet titulus solas differentias polliceatur, tradit tamen differentias, causas, & signa febriũ: quod ante fecerat de omni morbo, in libris de morbo & symptomate. Separatim autem tradit Galenus theoricam febrium à methodo curatoria earum, & rursum separatim à methodo partem pharmacheuticam, separatim item dieteticam: eò quòd ita exactius, & sine repetitione, traditur doctrina de singulis partibus, prolixius licet. Nam vim alimentorũ ad victũ, multis docet voluminibus: multo pluribus vim medicamentorum, tum simplicium, tum compositorum: hic agnoscit febres, methodum verò curatoriam, id est applicationem vtriusque instrumenti ad febres, seorsum lib. therapeuticæ pluribus, *in quibus ad intentiones tantum curatrices progreditur, omittens particulares remediorum, & alimentorum materias, suis explicandas voluminibus.* Vulgares verò practicæ tradunt hæc omnia simul & breuius, sed minus exactè, & cũ repetitionibus. In ordine tamẽ scribendi, est quod in Galeno desideremus medici, quibus necesse est omnia artis præcepta breui inuenire: præstaret enim in vno opere instar libri Dioclis cui titulus est affectus, causa, curatio, ita Galenũ vno volumine omnia colligere quę ad febres attinent. Alterum est, quod nec signa ipsa & causas, vno hoc opere omnes complectitur; sed ex ijs etiam in multis relegat lectorem, ad libros crisium, & de arte ad Glauconem, & de morbo & symptomate, & de typis. Sicut alimentorum naturam, vltra libros de alimẽtorum facultatibus, tradit libris de euchymia, & de attenuãte victu, & de dissolutione cõtinua, & de sanitate tuenda.

De secundo, succedit hic liber, sicut species ad genus ad libros de locis, & de morbo & symptomate, in quorum priore traditur cognitio affectuum per varias partes corporis, in posteriore per varias essentias morborum.

De tertio, vtilissima est tractatio. Est enim febris morbus & frequẽtissimus, & periculosissimus. Nam in proœmio acutorum, adde 9. (vbi nulla pestilens constitutio vagatur, qui pereunt, ferè ab acutis febribus pereunt.) & non solùm in se est magnus morbus, sed comitatur etiam alios morbos omnes, vbi ingrauescunt: ideo non tolerat medici ignorantiam, ait Isacius initio febrium.

De quarto, diuiditur in lib. duos. Prior agit de febribus simplicibus omnibus, posterior de putridis particulatim. Primus constat sectionibus quinque.

Prima, docet omnium febrium differentias.
Secunda, causas.
Tertia, signa diariæ.
Quarta, signa putridæ generalia.
Quinta, disserit de hecticis febribus.

SECTIO PRIMA.

PRæsenti sectione primò, refert errores priscorum in diuidẽda febre. Secundò, ostendit Hipp. excelluisse reliquos medicos in diuidendo. §. (licet Hipp.) Tertiò, diuidit iuxta propriam sententiam. §. (caloris autem.) Quartò, soluit dubitationem, ortam ex dictis. §. (incipit igitur.) CAP. I.

Febrium differentiæ.

Refert errata priscorum in diuidenda febre.

Aduerte primò. vtitur Galenus nomine substãtiæ concedẽs aliquas febris differẽtias substãtiales vocari, in cõmuniori significato, prò essentia cuiusq; rei, licet sit accidẽs vt febris. 7. de placitis. 1.

Aduerte secundò: errabant diuidentes medici primo errore, quia licet recenserent essentiales febrium differentias, omittebant tamen aliquas ex illis. Secundi essentialibus addebant accidentalem aliquam, sumptam ex parte affecta, vel ex iuncto symptomate: cùm oporteat iuxta solennem veterum morem. 3. therapeutice. 4. de singulo affectu, symptomate, & membro, per se agere, non complicare varia. Tertij, omnium pessimi, omittentes essentiales omnes, solas accidentales memorabãt. Ita primi deficiebant in numero differentiarũ, secundi abundabant, tertij errabant, sumentes alienas pro proprijs febrium. Hæc est Galeni sententia, licet multi secùs interpretentur. Quod autem attinet ad contextum, prius numerat errata duo, alterum maius prætermittentium vtiles differentias, vel essentiales: alterum minus, addentium inutiles, vel accidentarias: minus enim mali est in excessu inutilis, quàm in defectu vtilis. Post diuidit primum membrum: quidam omittebant omnes essentiales maximo errore, alij aliquas, minore: exemplum maximi errati, febrium aliæ diurnæ, aliæ nocturnæ. Exemplum secundi, febrium aliæ diariæ, aliæ hecticæ. Tertij, aliæ diariæ, aliæ putridæ, aliæ hecticæ, nonnullæ diurnæ, aliæ nocturnæ. *Gal. ait: priscos peccasse, & in genere diuidendo,*

quoniam omittentes materiam febris, quam vocat substantiam, diuidebant per aliquod febris accidens: verbi gratia: per tempus accessionis, aut per locum affectum:& praeterea, quia ipsa diuisio accidentis ipsius febris aut erat deficiens, aut abundans. Tantum autem putat Gale. situm esse, in bene diuidendo, vt scribat, in proœmio ad Glauconem, causam errandi in hac arte, esse malam diuisionem, &c.1.acutorum.13.eandem causam putat esse, cur medici inter se discrepent; dum male diuidentes sumunt frequentia quasi sint perpetua.

Aduerte tertiò, quæri potest, cur non definierit Gale. febrem ante diuisionem, iuxta institutum Arist. Auic. & Ciceronis, initio officiorum. Dic.ex.4.de differentiis pulsuum.2. non placet Gale. ea consuetudo, quando nominis finitio, vel nota est audientibus, vel explicatur citra difficultates definiendi, per aliquot circunscriptiones. Finitio autem essentialis, multò clarius inquiritur processu operis, per demonstrationes, & certiùs: siquidem finitio essentialis demonstrari non potest. 2.post. 7.Cur ergo in lib.de morborum differentijs, præ inquirit morbi finitionem? dic. quia non constabat de notione morbi, num habeat pro genere, læsam actionem, an causam læsæ actionis: de notione autem febris, omnibus constat contineri sub calore.

(Licet Hippo.)

Ostenditur Hippo. excelluisse reliquos medicos in diuidenda febre.

ADuerte primò. Interpretes conantur aptare diuisiones has Hippo. diuisionibus Galeni à materia sumptis: cum tamen diuisiones Hipp. sint aliæ. Proponit Hippo. 6.epid. sect. prima, 29. quatuor diuisiones essentiales calori, vt tactilis est. Prima diuisio sumitur ab intensione, penes quam quidam calor asseritur acer, id est intensus, alius mitis, id est minimùm mordax. Nullius enim febrientis calor in totum mitis est, sed mitis appellatur, qui minimum mordet: *sicut syncerabilis dicitur, qua minimam mixtionem habet,* secundo, præsag.38. Secunda diuisio, penes varietatem temporis in accedendo ad tactum. Quędam febris est post insurgens, id est in qua acrimonia tardè occurrit tactui: alia acuta, id est velociter infestans sua acrimonia, sed à manu victa, id est cuius tamen acrimonia cito cessat: quem locum multi interpretes non assequuntur. Tertia, penes quantitatem accedentis vaporis, vel enim vapor est multus, vel paucus vel nullus. Nam eandem intensionem caloris seruari nonnunquam, in pauco & multo vapore, statuit Galenus. 2. de temperamentis.7. Quarta diuisio, iuxta qualitatem vaporis accedentis, quædam sunt falsę, quarum vapor prurit tangentem: quædam flatuosæ, quæ mandant aëreum vaporem: quædam humectæ, ex quibus accedit vapor roridus. Hæ autem diuisiones sumuntur ex caloris essentia. addit Hippo. subdiuisiones febris humoralis sumptas ex colore, siquidem color indicat humorem in corpore abundantem. 1. aphor. 2.&. 4.de sanitate tuenda. Vtitur autem nominibus liuidi, albi, prærubri, & præpallidi, quoniam simpliciter rubrum, & pallidum, etiam per sanitatem apparent.

Aduerte secundò. quòd Galen. hic febrem locat sub genere caloris prę̀ter naturam, multis difficultatibus scatet. Prima, num omnis febris sit recessus à medio per calorem. Secunda, num febris ipsa sit temperies calida, an calor. Tertia, num calor febrilis distet specie à naturali. Quarta, num febris sit solus calor additus naturali, an conflatus ex vtroque. Quinta, num febris iungat necessariò recessum per siccitatem.

De primo, Gentilis & Vgo putant, dari febrem sine intensione caloris supra moderatum? sufficere autem aliquid adiunctum, per quod calor naturalis operetur magis vt igneus, vel elementalis, quàm vt naturalis: id adiunctum dicunt esse vt plurimum, maiorem intensionem caloris naturalis pristini. Potest etiam citra intensionem sola siccitas addita idem efficere, & ita febrem, vel vapor putridus, vel proprietas mala. Et hoc dicunt, significasse Galenum. 1. Aphor.17. dicentem, febrem esse calorem innatum mutatum in igneum: cum potuisset dicere, calorem innatum intensum. Sed est opinio reiicienda, ex ratione; ex Galeno, & ethymologia, ex ratione quidem, quia finitio nominis debet habere testimonium à vulgo. 4.de differentiis puls. 2. communi autem hominum consensu dixit. 6.epid. 24. febris appellatur calor immodicus aut totius, aut viscerum. addit. 1. pror. 7. magis febrire eos qui immodicè calent in solis visceribus, quoniam deterius febriunt, quàm qui in toto: ex Gal. autem apparet. quoniam lib.de differentiis morborum. 5. febris definitur intemperies calida: calida verò intemperies definitur intensio caloris supra moderatum, &c.8.therap. 1. cum febris sit immoderantia caloris, curatio est refrigeratio, & lib.de Marasmo.5. si æger in respiratione, & pulsu, & tactu, nön monstrat excessum caloris, non febrit, &c.6.epid.29. mititas, idest moderatus calor, nunquam adest febrienti, &c.2.naturalium.8. in febre necessario augetur calor. Ab ethymogia verò apparet, quia febris à feruore dicitur, sicut Græcè πυρετὸς ab igne. Præterea sequeretur iuuenes omnes febrire, quia cum pari calore habent iunctam siccitatem supra poeros. item omnis sumens venenum calidum propter proprietatem adiunctam. Nunc ad rationes aduersariorum. Ad primam. 1.aph.17. definitur febris per conuersionem natiui caloris ad igneum, videlicet explicante Galeno cit. &c.1.accut.18. febris non est motus ille conuersionis, sed effectum motus; nec ideo sequitur quod dubitat Trusianus artis.89. omnem febrem esse hecticam, quoniam scribitur lib.de inæquali intemperie.5. terminum huius conuersionis esse hecticam: quia aliud est mutatum hecticæ, quod est æquale intemperamentum, aliud mutatā in igneum quod non includit æqualitatem intemperamenti. per calorem autem naturalem intelligunt in concreto sanguinem & spiritum, quæ ibidem abundare in pueris, & reddi per febrem ignea ait, id est moderato calidiora. Ad secundam

3.de præ-

3.de præsag.puls.3.scribitur, si iungitur hectica cordis cum frigidis humoribus intra cor,non apparet in pulsu febris, & tamen est febrilis morbus sine excessu caloris. dic. ibi est intentio caloris supra moderatum,cognita per acrimoniam tactus, & per pulsum paulo calidiorem moderato. Et similiter satisfaciendum est ad locum.12. therapeut. 3. de febre sincopali ex frigidis succis, maximè quia non asserimus omnem febrem necessariò sentiri in pulsu , sed in omni febre iungi calorem supra moderatum. Ad tertiam, moriens ex febre cum respiratione frigida febrit. Dic.apertè scribitur de tali.6.epid.sectione.4.penultimo,quod nō febrit eo tempore,imo perit ex frigiditate cordis.id ipsum colliges ex lib.de Marcore.5.si æger non monstrat in pulsu, respiratione,aut tactu excessum caloris , quod amplius signum superest tum febre teneri? Ad quartam,in febre colliquante præsentibus signis febris in pulsu,exhibemus vinum & oua,ob defectum innati calidi:ergo datur febris cum defectu caloris. Dic. sicut robur & sanitas.11. therap. 1. constant ex temperamento spirituum,carnis,& solidorum,& ex certa quantitate eorum:ita morbus potest euenire,ob intemperiem intensionis eorum , vel ob vitiū quantitatis,vel ob vtrunque.Sicut in proposito ægro adest morbus cōpositus,ex defectu calidi innati in quantitate, & excessu eiusdem per intensionem: quia sicut primo apho. 15. calidum dicitur de quantitate & qualitate , ita & frigidum : quare talis æger non habet complexionem temperatam cum Vgone , sed habet duos morbos intemperamenti, nempe frigidum in quantitate,& calidum in qualitate. Qui autem rigent:in febre intermittente, Fernelius ait non febrire quo tempore rigent. Verum in bona parte frigoris excessus caloris in visceribus apparet manifestè , ex intensa siti,& ex celeritate contractionis pulsus; quod si magis febrit,qui in solis visceribus excalfactus est quam in toto.1. prorhet.6. & 6.epid.citato, videtur talem febrire,simul & rigere:ita vt debeat dici intemperies composita ex calore interno , & frigore externo : sicut præcedens affectus compositus erat ex augmento caloris intensiui & diminutione quantitatiui. Confirmatur , quia febris dicit feruorem viscerum , aptum extendi,licet non extendatur ; ideo agnoscitur semper respiratione frequenti , non perpetuo pulsu, quod in his reperitur. secundò, ex lipyriis febribus quas semper concedit Gale.esse febres,cum simili affectione:nec distant nisi quod illic inflammatio interna trahit intro calorem,hic à sensata acrimonia bilis,aut fuliginis introrsum fugit. Quandiu ergo rigentes non sentiunt feruorem, & sitim in visceribus,non febriunt,sicut & reliqui rigentes,aliàs non daretur rigor sine febre,qui tamen datur,infra. Quàm primùm autem sentiunt illa, licet adhuc rigeant , dicentur febrire simul & rigere, post febrire solùm: apertè enim lib. de inæquali intemperie penultimo in ipsa accessionis inuasione aliqui febricitantium,tum rigent,tum febricitant,tum ambo sentiunt, frigus immodicum & immodicum calorem. Nam similiter operatur copia humorum incidens in calorem putridum viscerum hic,sicut cibus irruens in calorem naturalem,& somnus aggrediens vigilantem: hæc enim initio suffocant, & minuunt calorem & pulsum ; paulò post autem etiam si duret coctio cibi, vel somnus , augetur calor innatus vtrobique;licet nondum motus materię extrorsum vigeat:sic in secunda parte rigoris iam calor extraneus auctus in visceribus adest , & ideo febris, licet nondum exteriora caleant. *& de primo quæsito satis multa : quoniam magis est de intelligentia authorum , & de vsu vulgari nominis :febris:quam de re.*

De secundo,Fauentinus quæstione de febre putat temperamentum esse qualitatem secundam, productam de nouo extinctis quatuor primis qualitatibus,& hanc si occupat totum, & calida est, appellari febrem.In qua sententia disputandum est primo , de essentia temperamenti. Sunt enim qui putant in actione mutua elementorum ad constitutionem mixti,qualitates primas non misceri in eodem subiecto adæquatè , sed vnamquamque corrumpere suam contrariam,& eam primam qualitatem quæ manet post mutuas actiones , vocari temperamentum: alij credunt misceri qualitates illas contrarias in eodem adæquato subiecto,& eam mixtionem esse temperamentum: tertij opinantur temperamentum esse qualitatem distinctam à quatuor primis. Sed prima sententia est improbabilis.Primò,quia in pluribus mixtis separantur partes,non solùm elementales,sed & mixtæ per artificium differentes in qualitatibus primis , vt in lacte,brassica, lente, aloe.3. simpli.15. & omnia mixta terreis partibus non calefaciunt,quamuis tenuibus vrant,vt piper,& Cinamomum. Secundò, nisi maneret ea pugnantia , mixta ab interno non senescerent, ægrotarent, & perirent. Tertiò,si in mixto omnes partes sunt vnius qualitatis,quomodo in obitu redeunt ad sua loca,apud Hippo.lib.de natura humana.15. Contra secundam sententiam facit. Primò, quod pugnantia calidi ad frigidum qua se expellunt à subiecto, est specifica & inest illis merito essentialis oppositionis : ergo in quibusuis gradibus pugnabunt. *nec valet solutio quorundam explicantium finitionem contrariorum,quod abijciunt se mutuo à subiecto, quia non possunt simul denominare subiectum calidum & frigidum. Nam est admodum inerta locutio homini eloquenti,qualis in primis Aristoteles est. Præterea denominatio subiecti competit contrario secundum accidens , quod est habere plures gradus:finitiones autem non dantur per accidentaria,sed per ea , quæ perpetuo insunt definito. Sicut non procedit , quod alij respondent: contraria mutuo se à subiecto pellere,scilicet, secundum esse perfectum: nam communi nominum vsu frigidum vt vnum,& calidum vt vnum,sunt contraria:finitio autem debet competere omnibus contentis sub definito: ergo finitio contrariorum conueniet etiam illis:abijcient igitur se à subiecto , licet non habeant esse perfectum.* Secundò,si miscentur calidum in.4.& in frigidum in.4.repente euadit temperatum,sicut cum miscetur calidum in. 2. & frigidum in. 2. sed non possunt tam citò introducit quatuor gradus sicut duo:ergo temperies nascitur ex vicinitate contrariorum,non ex inductione qualitatis nouæ. Tert.

in motu locali aëris vel aquæ apparet illa mixtio contrariorum motuum, vbi duo lapilli ſimul cadunt in puteum, & tamen non poteſt cogitari complicatio illa contrariorum motuum ſecundum eaſdẽ partes adæquatè: ergo nec in motu alterationis. Nulla enim ratio cogit ad hanc varietatem. Quartò, ſi ex.5.phy.5. contrarietas terminorum eſt cauſa contrarietatis motuum, maior ergo erit pugnantia extremorum quàm motuum: atqui duo motus contrarij ſunt incompatibiles: magis ergo erunt incompatibiles contrariæ qualitates. Quintò, non repugnat dari calorem intenſiorem calore ignis; cum ergo ſolus calor ſummus non patiatur ſecum frigiditatem, & nullus ſit ſummus: ſequitur contra poſitionem omni calori eſſe permixtam frigiditatem etiam calori ignis. Sextò, ſi qualitates contrariæ eſſent in quouis mixto, modo quo affirmant, ſequeretur ſimilia in forma & gradu agere in ſe mutuo, quia frigus vnius aget in calorem alterius: quod tamen pugnat cum experientia. *Nam licet in vno ſubiecto cõtraria illa ab vna forma exigente varietatem partium prohibentur mutuo in ſe agere, non poſſunt prohiberi agere in paſſum alienũ: & ita homo calidus in ſecundo in aqua calida in ſecundo doleret, vt pote perpetuò alteratus à qualitatibus aquæ. Septimò ſicut ad dictiones formandas, quæ mixta quadam ex literis ſunt, tot multarum linguarum, quæ in mundo ſunt, ſufficit coniunctio ſonorum 24. quorum quiuis eſt impermixtus alteri: nam ſonus, A, varius eſt à ſono, B. Sed conſtituuntur dictiones ex varia earum quantitate, vt te & terre, vel qualitate, vt te & me, vel ordine vt terra & rete: ita mixta elementalia euadunt non amiſſis virtutibus elementorum vel propriarum qualitatũ per adæquatam cõmixtionem contrariarum qualitatum vel elementorum, ſed ſibi inuicem iunctis varia quantitate, vel qualitate, vel ordine: Maxime quia literæ 24. inuariabiles ſunt: Qualitates verò quatuor innumeris intenſionum & remiſſionum gradibus diſſident mutuò. Maximè quia voces linguarum omnium inuariabiles, ſunt quinque tantum: reliqua enim non ſunt voces, ſed vocum præparationes: quod alibi oſtenſum eſt. Nec oportet cum plurimis philoſophorum opinari, ideo qualitates primas creatas eſſe actiuas: vt mutua illarum actione mixta euaderent varia: cùm voces illæ ſine vlla mutua actione dictiones varias conſtituant: & toni vocum quatuor citra illam mutuam actionem vniuerſas muſicas armonias. Sed ideo collata eſt elementis vis illa actiua, quaſi ſeminalis elementorum propagatio: vt perpetua ſubſtitutione in ſpecie durarent, quæ indiuiduo corruptibilia creata ſunt. Cur ergo non ſimiliter qualitates ſecundæ & tertiæ actiuæ creatæ ſunt? Quoniam natura, quæ in neceſſariis non deficit, indens elementis vim informatricem qualitatum primarum, & metallis lapidibúſque informatricem complexionis propriæ, quæ per extrema creſcunt, & quodam modo aluntur: & plantis animalibúſque eandem vim informatricem in ſemine locauit perpetuo: ita vt etiam, quæ inter plantas ſolis foliis conſtant, qualia ſunt ſcolopendrium, phyllitis & filix in foliis ipſis creatis admodum exiguis vaſculis ſemine turgeant (quod ignorauit antiquitas:) Ita nunquam abundans in ſuperfluis. tertio de anima. 9. priuauit ea facultate actiua, vel ſeminali partes reliquas, & plantarum & animalium: quoniam illa vna ſeminis facultas ſufficiebat partibus omnibus in perpetuum ſubſtituendis. Sic nihil neceſſe fuit qualitates ſecundas, vt colores aut ſonos, vt actiua pollere. vt pote quæ opificem alium habuiſſent quibus ſubſtituerentur, hoc eſt certa mixtorũ tẽperamenta, quæ illas vice informatricis perpetuò, & efficiunt & conſeruant. Octauò: ſi eſſet neceſſaria ea permixtio adæquata contrariorũ, fieret ad remiſſionem qualitatis priſtinæ propter varietatẽ operum in corpore vniformi per omnes ſuas partes, quales ſunt elementorũ partes. Nã in mixtis ad varietatem operum ſufficit coniunctio partium elementalium contrariis qualitatibus pollentium: ſed in aëre non datur ea mixtio frigoris cum calore ſuo remiſſo, nec in aqua ſiccitatis cum ſua remiſſa humiditate: ergo multo minus natura fecit in mixtis adæquatam illam vnionem non egentibus ea. Nonò repugnat intentioni naturæ in gignendis omnibus rebus ſublunaris orbis vnio illa. Nam ſi ob varias ſpecies mixtorum gignendas voluit perpetua eſſe elementa quatuor quibus circundatur, non aliter diſtincta, niſi quia perpetuo obſeruant qualitates illas contrarias; quomodo contra hanc intentionem adæquatè iunget illas, ita vt amittant vires ſuas, & pene extinguantur? Tantundem enim eſt ac ſi deleret elementa, & faceret ex omnibus vnum: intendent tamen ex illis gignere mixta diuerſiſſimarum functionum effectiua. Decimò: ſi calido in quarto iungitur frigidum in quarto, agentia in ſe mutuo contraria, verbi gratia aqua feruens & frigidiſſima corrumpũt ſe, ita vt maneat in temperata aqua vnus gradus frigiditatis, & alter caloris apud illos: ſi ergo contrarietas qualitatum fuit cauſa non ſolum productionis ſibi ſimilis qualitatis, ſed etiam corruptionis contrariæ, cum adhuc duret eadem contrarietas, cur non aget ille vnus gradus caloris in vnum frigoris: vt per corruptionem maneat paſſum ſine vlla gradu caloris & frigoris? Vndecimò: Galen. 3 ſimpl. 17. ait: non referre medico cenſere de propoſita difficultate: ſatis enim eſt illi ſumere contrariorum mixtionem cõtraria operari ſimul in corpus: ſiue operetur illa in varias partes corporis inſenſibiliter iunctas, ſiue in eandem adæquatè: addens, quod ſi rationes philoſophicas expendamus, recipiemus ſententiam de incompatibilitate contrariorum adæquatè: Quam perpetuò ſequitur nunquam numerans inter ſpecies temperamentorum compoſitionem ex calido & frigido, vel humido, & ſicco, in qualitate: Nam compoſitio ex frigore quantitatiuo & calido qualitatiuo cum non ſint contraria, nuper oſtenſa eſt. Nunc ad oppoſita: quorum difficultate moti plures recentiorum oppoſitam ſententiam amplexati ſunt, ſolutio tentanda eſt.* Ad rationem autem, quæ videtur mouiſſe plurimos, aſſerentes ſemper mixtionem qualitatum contrariarum infra ſummum, videlicet quod ſi non eſſet mixta frigiditas calido vt vnũ, quando applicaretur calido vt duo non remitteret illud, quia calor non poteſt inducere frigiditatem: dic. 1. in orbe inferiore non datur puritas illa elementalis: pręſente autẽ mixtione quauis qualitatum ſiue perfecta, ſiue imperfecta, ſemper adeſt frigiditas mixta, quæ remittat calidum in ſecundo. Sed præſtãtius eſt dicere, quod qualitas quæuis non habens contrarium actiuum, ſemper producit ſibi ſimile, vt grauitas vt vnum addita ponderi vt decem, auget grauitatem, non remittit: quia nec grauitas, nec leuitas ſunt actiua. Sic ſi vna

contra-

contrariarum est actiua, & altera non agat, sed sit priuatio, vt lux & tenebræ: etiam talis remissa non remittit intensam, sed intendit: vt lucerna addita faci. Vbi autem ambæ contrariæ sunt actiuæ, remissa remittit intẽsam: non quia calor producit frigiditatem, remissus enim calor in calido in 1. nec est frigiditas, nec habet mixtam frigiditatem; sed quia vnaquæque qualitas, intendit assimilare sibi passum, si est actiua. Quare calor vt vnum remittit calorem vt duo, non quia producit frigiditatem, sed quia assimilat sibi: & cum tam diuersum à calore vt vnum, sit calor vt duo, quam temperies, vtrumque sibi assimilat, reddens vtraque calida in 1. in altero minuens calorem, in altero verò augens. *& ad manifestiorem solutionem. Dic primò: mixtio illa qualitatum non tollit hanc difficultatem: quia difficilius est credere quod calidum infrigidet, vel id in quo excedit calor frigiditatem (ita enim interpretantur nomen calidum & frigidum) cum actio omnis naturalis fiat à dominante qualitate in mixtione: & quòd potentior qualitas non operetur, sed iuncta: quàm credere calorem remissum infrigidare: non frigus gignendo (id enim constãter negamus) sed nonnunquam immodicum calorem sibi alienum corrumpendo: sæpius enim remissum intendit, sæpe conseruat intensum. Dic secundò: omnis qualitas actiua in orbe inferiore habet appetitum producẽdi qualitatem specie sibi similẽ, nempe calor calorẽ, frigus frigiditatem: sed simul habet appetitum vniuersaliorem & potentiorem assimilandi sibi passa omnia, sicut corrumpendi omnia sibi dissimilia: siue contraria sint, siue similia sed intẽsiora: & hic appetitus cum sit generalissimus omnis agentis assimilandi sibi, gignendo alterum quale ipsum (non solis viuentibus, quod dixit Aristoteles 2. de anima 4.) vincit illum priorem. Sicut ergo aqua appetitu naturali descendit per aerẽ quærens locum proprium: sed alio vniuersaliore ascendit sursum ne detur vacuum, quærens cæli conseruationem: & quando adest necessitas vniuersalis illius, efficit motum contrarium particulari licet naturali: Ita calor vt vnũ natura appetit inducere in omne passum calorem: sed cùm habeat vniuersaliorem appetitum conuertendi omnia in suã similitudinem, præsente illa necessitate in calido vt duo, omittit primum appetitum producendi calorem: maximè vbi est ociosa productio, cùm iam sit præsens in passo: & conuertitur ad aliam assimilandi sibi per corruptionem vnius gradus caloris sibi innaturalis & immodici. Dic tertiò latius: etiamsi asseratur in omni agente naturali vnus tantum appetitus, quadrant valde affectus omnes sine ea mixtione qualitatum. Nam certum est in vrina humana calidum superare frigidũ, quoad æqualitatem ponderis: quia aspersa cuti humanæ æquali ad pondus calfacit eam: & tamen in balneato, tertio simplicium. 8. producit frigiditatem, quia sentitur frigida: & non adest illa sensatio nisi tempore alterationis ad frigidum, simplic. 17. Nec adest alteratio illa, nisi corrumpatur aliqua portio caloris in balneato, & inducatur aliqua frigiditas iuxta positionem illorum: ergo à frigiditate subdominante in complexione vrina fit actio: aut calor auctus supra frigus infrigidat. Fatendum ergo est, omne principium actiuum in orbe inferiore non intendere producere hanc vel illam qualitatẽ: sed hoc tãtum, reddere omnia sibi similia: siue illud fiat corrumpẽdo, siue inducendo hoc vel illud, semper enim hoc vnum intendit, inducere totam suam similitudinem in passum quoduis: & quia ex passis quædam hac parte, quædam illa similia sunt, vel dissimilia, fit vt pro varietate passorum varia vel inducant, vel corrumpant. Ita vrina cutem humanam extra balneum calfacit, in balneo frigefacit: sic calor noster natiuus lib. de tremore 6. calorem febrilem corrumpit infrigidando, & frigus hydropici calfaciendo: sic virtus informatrix in formando homine quandam materiam minuit, quãdam auget: alias partes vnit, alias soluit: tantum intendens inducere humanam similitudinem: sic artifex iussus ex quadrata massa ceræ formare globum similem dato, alibi addit ceram, alibi minuit: tantum considerans reddere, similem dato, non simpliciter, aut addere, aut minuere.* Ad alteram aduersariorum rationẽ. sicut author naturæ nũquam in actione sua intendit corruptionẽ vel malum, ita neque natura: calor ergo agens in frigus, non corrũpet frigus sine productione alicuius caloris, ita vt intendat productionẽ boni: per accidẽs autem ob naturarũ incompatibilitatẽ, sequatur corruptio frigoris. Dic. sicut ars, ita & natura prior arte, semper intendit bonum, & alicuius productionem, ceu scopum: sed sæpe ad illum finẽ, ceu necessarium medium, corrumpit impedientia productionẽ. Sic quando faber intendit in quadrato inducere figuram rotundam, prius corrumpit angulos, non inducens figuram rotundã, quæ in instanti sicut forma substantialis in fine actionis inducitur: sed parãs inductionem, per eam corruptionem. Sic quò sartor vniat pannum accõmodatè ad vestem, prius secat in partes, corrumpẽs pristinam vnitatem: sic quò lapides vtiliter ædificio vniantur, prius comminuuntur in calcem: & sufficit bonitas illa vltimi finis ad probitatem operis: nam & dominus pœnas infligit hominibus, vt ducat ad gloriam. Ad tertiã: illa corruptio frigoris cùm sit alteratio, nulla specie alterationis clauditur, & ita insufficiẽs esset numerus alterationum, quia terminus illius motus est, nec calor nec frigus, qui terminus est priuatio, & ita non ens neque terminus. Dic: appellatio inditur motibus à termino intento ab agente, licet agens non semper assequatur illum: vt quãdo ex albo fit rubrum, in toto tempore motus dicetur rubefactio, licet nullus rubor adsit: sic in proposito, motus ille dicetur calefactio, à fine postremo intento. Potest etiam dici, quòd actio qualitatum habentium contrarium, quandoque est productio, quando passum est temperatum: quandoque corruptio, quando passum est contrarium. In casu ergo argumenti dicetur motus corruptiuus temperatio, sicut quando fit actio calidi intemperatum dicitur calfactio, vtrobique sumpta appellatione à fine: quo modo etiam vulgus solet illa ambo appellare, modò dicens, calefieri quod erat tẽperatum, modò temperari quod algebat: *& illud est perfectio: sicut aqua & aër temperantur in vere per corruptionẽ excessuum citra inductionem caloris. Tertiò solue: quod terminus ille temperata complexionis, quam medici cum latitudine considerant, est optima omnium complexionum, tantum abest, vt sit non ens. Quartò solue: ablatio mali est bonum sæpe intẽtum à natura, & ab arte citrà considerationem aliam: Nam in putrente carne, aut humore, ventila-*

Cõtraria adæquatè incõpatibilia.

Temperies num qualitas quinta.

tio,& exsiccatio tantum tollunt foetorem, non inducunt bonum odorem: & poenitentia peccata: & corruptio qualitatis deleteria est intentum saepe artis & naturae: sicut occisio alienis corporis adorientis nos. Vnde intelligitur multas actiones corruptiuas esse bonum simpliciter, & finem. Ad quartum: nisi inesset frigiditas in temperato corpore repente calesceret à calefaciente, & ad eum gradũ accederet aer caloris, qui sibi natura conuenit: quia omnis actio quae fit in passum non resistens fit subito: vt lux in aëre. Dic: scientia non acquiritur subito à puero, siue linguarum, siue artium vbi ignorantia, cùm sit priuatio non est contrarium resistens: sic calor in aquam, & odor in rem inodoram & infaetentem: ergo in qualitatibus primis idem fiet. Quia non sunt successiua vt repente inducantur, sed permanentia: Permanentium autem natura est, vt figantur paulatim in passum: alias absente agente confestim perirent. Sed siue sit causa resistens natura permanentium, siue quoduis aliud, id quod in aliis actionibus relatis est causa tarditatis in opere, erit etiam in aqua vel aëre temperatis, ne repente gradu aliquo calescant, vel refrigerentur. Et similiter ad aliam: Nisi esset mixta frigiditas in calidis infra summum, applicito summè calido repente euaderent summe calida propter defectum frigoris resistentis. Non enim requiritur praesentia frigoris ad paulatinam productionem qualitatum primarum. Maximè: quia ne aër repente inflammaretur, non est causa frigiditas mixta aëri, cùm elementa non constent compositione qualitatum: sicut nec elementorum, sed satis est forma sua requirens ad conseruationem moderatum calorem: quae resistit per aestatem luci solari inflammanti, & serò corrumpit ascititium solis calorem, vt maneat natiuus aëris. Ad sextam: ex tertio topic. vltimo, quae contrariis impermixtiora sunt, magis talia sunt: vt albius, quod est nigro impermixtius, nihil probat: solum enim ostendit Aristoteles posse quandoque probari aliquid per locum a diminutione contrarij, nemo autem negat misceri contraria saepe, non tamen adaequatè. Ad septimam: ex quinto physicorum. 2. est aliquid magis minúsve tale quoniam plus, aut minus inest contrarij: id est essentiae & finitionis contrarij: ita enim se ipsum interpretatur tertio topic. citato: vt, si finitio albi est disgregare visum, nigri verò congregare, quò quiuis color magis disgregat visum, eò est albior: quò magis disgregat, nigrior & cultellus quò magis recedit ab acuto, eò est obtusior: non tamen significat, quod simul cultellus est acutus & obtusus. Ad octauam de reactione satis est vicinitas partium medij recipientium contrarias qualitates: & in passo fit primùm corruptio contrarij, deinde inductio similis qualitatis: alias quando acutus cultellus patitur ab incissa carne, essent in acie cultelli simul figura duae acuta & obtusa, vel anguli duo, quod non est immaginabile. Ad nonam, ex sexto physic. mobile quandiu mouetur partim est in termino à quo, partim in termino ad quem, magis infert oppositum. Sicut enim qui mouetur ab Olyssipona Conimbricam, toto tempore motus non est simul Olyssipona & Conimbrica, imo in neutro: sic qui à calore vt vnum, mouetur ad frigus vt vnum, in via media, nec frigiditatem habet, nec calorem: saltẽ nunquã habet frigiditatẽ vt vnum, nec calorem vt vnum: dicitur tamen partim esse hic partim illic, quia habet essentiam participãtem rationes vtriusque extremi. Ad decimã, qualibet pars mixti est mixta. Dic, qualibet formalis, & illa mixta est per cõtinguitatem, non per vnitatem componentium. Est autem magnum argumentum ita sensisse veteres de coitu contrariorum in vno subiecto, quod tangant se per minima non simul adaequatè misceantur, quod Gal. lib. de inaequali. intemperie penult. vbi valde conatur inuenire modos huius cõplicationis, solùm numerat frigus pituitae iunctũ calori bilis per minimas partes se tangẽtia, aut partes pituitae non putrẽtis cum putrentibus: in eodem vero subiecto adęquatè, ne imaginatus quidem est; item reliquarum qualitatum oppositiones sola applicatione extremorum iunguntur, vt album quando mistione nigri remittitur in albedine, vt dulce permisto amaro, vt fragrãs permistum fętido. Et cum ex qualitatibus quaedam habeant oppositum positiuum, quaedam minime, si in neutro genere fit remissa qualitas mixtione illa adaequata contrarij, cur sine causa tribuetur solis primis qualitatibus, quas oportet omnium maxime esse synceras, & ab oppositis alienas? Assumptum ostenditur, in his quae vacant contrarijs: luce, actionibus sensus, visione, auditione & reliquis: actionibus intellectus, scientia, prudentia, arte: Quae omnes remissae sunt, non propter contrarij mixtionem (nulla est enim sed vel gradus solius diminutione vel fixionis. In habentibus vero positiuum oppositum, vt in sensilibus omnibus, coloribus, sonis, odoribus, & in volũtatis actibus, amore, & voluntate: in quibus remissio non comparatur ex mixtione oppositi: nec enim qui parum amat deum, aliquid habet mixtum odij, nec qui aliquid modicè vult, simul etiam non vult. Et haec aduersus eos qui admittunt contrariorum mixtionem ea proportione, vt ab vtraque qualitate simul impleatur tota graduum latitudo. Nam aduersus eos, qui concedunt eam mixtionem in quibusuis gradibus remissis: aut etiam intensis (nam & id quidam asseuerant) 3. simp. 17. disputatum est. Multo autem intellectu facilior est praesens sententia maxime cum effugiat rerum sine causa multiplicitatem. Tertia sententia affirmat cõplexionem esse quintam qualitatem simplicem, distinctam à quatuor primis. habet autem rationes aduersantes. prima: quinto apho. 62. explicat Gal. verbum Hippo. (quaecunque ex vtrisque modicè temperata sunt) scilicet oppositionibus: cùm sit multò facilior interpretatio (ex vtrisque,) complexionibus, vna media actiuarum, altera media passiuarum, si admitteret illas qualitates quintas quas vocant complexiones. apparet autem manifestissimè Gal. non admisisse quintam illam qualitatem, quoniam si admisisset, nihil opus erat laborare toto opere de inaequali intemperie, in ostendenda distinctione facti temperamenti à fiente siquidem factum dicitur quam primùm ex praecedente actione agentis in corpus, est inducta temperies noua corrupta priore. Secunda: calor excedens frigiditatem, per duos gradus producit complexionem calidam, & excedens frigiditatem per vnum tantum, producit complexionem temperatam, supposito quod complexio temperata, quae apud medicos habet latitudinem, extendatur à calido vt vnum vsque ad frigidum vt vnum: hoc autem non videtur dicendum, quia calor vt duo & vt vnum cum non distent specie non possunt producere qualitates specificè distantes. Tertia: complexiones

ætatiuæ

ætatiuæ sunt variæ specie, & tamen producuntur ab vno & eodem agente, nempe à calido & humido innatis. Quarta: complexio media actiuarum non producitur à passiuis: ergo vbi solaris calor agit in aquam producetur malua: cùm fiat transitus per omnia media vtriusque actiuarum, & non possit dari maior mixtio, quàm radiorum solarium penetrantium totam aquam. Item: postquam calor solaris temperauit certo concentu qualitates primas ad formam maluæ, cur non inducet formam agentem cum illo, cum illo enim solo inducitur & agit forma. Quinta: *calor magis conuenit cum frigore, quàm cum temperamento quocunque, si temperamentum est qualitas quinta: quia conueniunt in genere qualitatum primarum: & tamen calor nunquam producit per se frigus: ergo nunquam producet eam quintam qualitatem. Et eodem modo ostendetur, quod neque à frigore producatur.* Sexta. quia sine ea imaginatione soluuntur rationes per quas astruitur talis qualitas. sunt antem rationes hæ: nisi daretur qualitas, quinta, sequeretur in quouis mixto, posse repente induci formam cuiusuis alterius mixti: quia repente potest induci vna qualitas actiua, & altera passiua, præparantes ad talem formam. Item: pituitosus ad solem excalfactus & exsiccatus, efficeret opera temperati. Item: quodcunque membrum haberet in corpore frigiditatem & siccitatem ventriculi, chylificaret. Item: ligato neruo cessat sensus in manu, ligata arteria cessat pulsus: non propter aliud, nisi propter defectum mandatæ complexionis. Hæ enim rationes soluuntur: asserendo complexionem à qua apud Galenum mixta omnia sunt id quod sunt, & per quam tanquam per instrumentum formæ agunt, non esse simplicem vnam qualitatem actiuam vincentem, cum altera passiua vincente: sed esse omnia quatuor elementa, vel omnes quatuor qualitates in elementis, constituentia mixtum certo quodam ordine, quantitate & qualitate. Ille enim concentus elementorum, vel qualitatũ facit vnumquodque mixtũ, esse diuersum specificè ab alio, & habere opera sibi propria, primo de vsu. 9. libro quod animi mores. 3. & .1. elementorum tertio. in quibus locis Galenus ait, (quod quidam inficiantur) tantumdem esse dicere, quatuor elementa, vel quatuor qualitates, in sensu exposito. mandata verò vis à cerebro & corde non est complexio quæ paulatim mandatur, sed qualitas diuinior, instar lucis repente diffusa. 3. de locis. 4. Cùm ergo tanquam probabilius ostensum sit in generatione mixti manere contrarias qualitates elementorum refractas, non tamen in eadem parte adæquarè: nec necessariam esse generationem quintæ qualitatis: concluditur complexionem præparantem ad formam mixti, esse concentum illum in concreto quatuor qualitatum vel elementorum, certa quantitate, qualitate, & situ coëuntium. Et est admodum vero simile, quod sicut ad formam elementi simplicis & imperfecti, præparat vna qualitas simplex vniformis in omnibus partibus actiua & altera passiua: ita ad formam mixti entis compositi, & perfectioris præparent duæ actiuæ in variis partibus similaribus mixti, & totidem passiuæ: sicut ad formam animari multo perfectioris & magis compositi, præparant qualitates contrariæ actiuæ & passiuæ, non solum in partibus similaribus, sed & in organicis: vnde definitur anima actus corporis organici. Eò fit vt mixtum non possit fieri ex vno elemento. Quæ sententia videtur probabilissima de essentia temperamenti: nec oppositum concludit finitio Auic. 1. primi, referens ex actione mutua minimorum elementorum, resultare vnam complexionem in toto minimo mixti. Potest enim dici vna per aggregationem quatuor illorum certa proportione coëuntium: quę est vna, quia quoduis membrum similare vnam complexionem habet ad hunc sensum: quæ non est aliqua primarum, sed aggregatum ex illis omnibus: *Sicut organum quoduis & totum corpus habet vnam temperiem, quæ non est aliqua primarum, neque quinta qualitas diuersa à primis. Sicut & dictiones omnes euadunt id, quod sunt, non per nouam aliquam formam vel vocem: sed sunt aggregatum quarundam vocum: similiter & armonia omnes nihil sunt, præter aggregatum tonorum in certa proportione.* vel dicemus sequutum esse Auicenam magis eam sententiam. Si ergo complexio non est qualitas quinta, sequitur refellendam esse opinionem Fauentini putantis febrem non esse calorem, sed esse complexionem calidam præter naturam. refellenda est item illa sententia, eo quod alterum fundamentum suæ opinionis similiter est vanum. Credit enim post generationem complexionis in mixto non manere aliquam qualitatum primarum, nec posse induci in mixtum: ea ratione quod magis pugnant, temperamentum & qualitas prima sicut medium cum extremo, quàm vnum temperamentum cum alio, tanquam medium cum medio, sed duo temperamenta non possunt cuire in vno mixto: ergo nec complexio cum qualitate prima: sed ostenditur posse coire. Quando applicatur ignis mixto, mixtum redditur calidius ad tactum: non propter generationem complexionis calidæ, calor enim ignis non habet vim producendi complexionem: ergo propter generationem caloris. Item quando ex ligno calefacto fit ignis, vel inducitur in lignum calor actione ignis, & habetur intentum, vel non inducitur, & sequitur formam ignis induci, non præcedente sua præuia dispositione, quæ est calor: quod summum est inconueniens. Quare de secundo proposito concludendum est, febrem esse calorem excedentem.

De tertio: multi opinantur calorem elementalem, vel igneum vel extraneum vel putrefacientem distare specie à cęlesti productiuo mixtorum omnium: (in qua sententia videtur Aristoteles secundo de generatione animalium, tertio) calorem autem naturalem animalium, compositum esse ex cælesti & elementali: multæ tamen rationes ostendunt calorem omnem quatenus calor est, esse vnius speciei. Prima: calor noster innatus putrefacit stercus in ventre, & vrinam in vesica, & humores in vasis: calor tritici naturalis in aceruo putrefacit triticum: calor fermenti ex putredine acidus

Calores num specie distet.

coquit massam: calor stercoris putridus naturalis est lumbrico, vel scarabeo genitis ex stercore: imò reperitur in plantis omnibus calor ille putridus ex stercorata terra, iam naturalis plantis: calor aceti alit, elixatio & assatio. 4 metheororum. 4. fiunt à calore ignis: qui tamen ignis est naturalis elixis & assis, aliàs elixatio & assatio non essent species coctionis: & calor masticis impositi ventriculo, cùm sit extraneus, coquit in ratione naturalis: & si omnis calor extraneus distaret specie à naturali cuiusuis mixti, essent innumeri calores specie distantes; quia omnis alterius mixti calor est extraneus alteri speciei, & Gal. ipse paulò infra inquit: solaris calor in corpore insolato prȩter naturam est, non tamen febris est antequam cor caleat. Item: infra cap. 3. ira & tristitia faciunt febrem, per motum spiritus, & primo cris. 17. & .2. aphor. 48. calor innatus agitatus est febris: & ex prohibita transpiratione multiplicatus innatus calor, febris est: & de differentiis morborum, quinto, calor crutum ex ambulando si communicetur toti febris est. Quare naturale & innaturale addita caloti, non dicunt entia realia varia, sed solas relationes vel intensionem gradualem caloris. *Cùm ergo ex dictis rationibus conficiatur, vnum numero calorem esse in genito qui fuit in corrupto, conficitur quod vnum erit specie: fatuus enim est dicere, quod non fit resolutio in corruptione mixti vsque ad materiam primam: sed vsque ad mixtionem, cum insit qualitas deleteria in vipera, & bezoartica in vnicornu, tam viuentibus quàm mortuis. Si verò magis placet, quod ad corruptionem formæ corrumpantur accidentia substitutis aliis eiusdem speciei: vt in cicatrice viuentis & mortui, tantundem conficient rationes. Galenus autem dum separat innatum calorem ab extraneo per solam moderantiam gradus, & subiecti, aperte testatur eos esse vnius speciei: aliàs non oporteret separare eos, nisi per varias naturas.* Addamus autem dictis rationes alias. Prima: frigus opponitur omni caloti, cùm corrumpat omnem: & tantum vni vnum est contrarium. Item tactu non iudicatur hæc varietas, nec etiam intellectu, quoniam ad varietatem effectuum in his caloribus sufficit diuersitas subiecti, & gradus. Prȩterea: effectus omnium apparent in corpore nempe resolutio & nutritio: ergo sunt vnus: si enim essent plures specie, impedirent se in opere, ita vt vnus tantum operaretur. Postremò: faciunt vnum intensius: ergo sunt eiusdem speciei. Probatio assumpti, quia lapis calfactus à sole vel igne, missus in sinum hominis, citius intenditur in calore quàm lapis temperatus. Sed satisfaciendum est locis multis in quibus Galenus appellat calorem naturalem & extraneum contrarios, & mutuo pugnantes, quorum alter semper coquit, alter putrefacit: & in sanis ait iuuenes superare calore ascititio, pueros naturali: & omnem ætatem per æstatem excedere ascititio, per hyemem naturali: & indos ascititio, germanos naturali .1. de temperamentis .2. & 3. caus. puls. 4. libro autem de Maras. 2. negat illam sententiam: calor qui nos genuit perimit. dic: licet sint calores omnes vnius speciei in abstracto, & in eodem subiecto faciant vnum intensum: verùm calor innatus in concreto determinat calorem ad temperiem inter frigus & calorem, & ad certum subiectum, nempe spiritum & sanguinem: ita enim emendandus est locus .8. de placitis. 13. definitur subiecto & qualitate innatum calidum, subiecto quidem spiritu & sanguine: facili lapsu pro φύσιμάτι, φλεγματι: qualitate verò, temperie inter calorem & frigus: quod si calor in sanguine & spiritu temperatus dicitur calidum innatum: multo magis dicetur calidum innatum ipsa eadem temperies caloris in semine, in carne, in solido: siquidem illa per maiorem coctionem fiunt ex sanguine & spiritu lib. aduersus lycum. 9. & .1. & .11. therapeut. 1. & .3. Ergo calor temperatus opponitur & pugnat, cum calore excedente in partibus membrorum nondum calfactis, sed quæ adhuc calefiunt, & hoc in febre diaria & putrida: cùm enim non sint in eodem subiecto, non faciunt vnum. In febre verò hectica cum ambo calores naturalis .s. pristinus, & accedens febrilis, sint in omnibus membris faciunt vnum: & non pugnant nec agunt inter se: vnde hectici non dolent, nec sentiunt se febrire, & ab intrinseco sunt insanabiles, quia non habent calorem naturalem distinctum à febrili, qui possit expellere febrem. Illi autem quos Galenus dicit abundare calore naturali, abundant sanguine & spiritu bene temperatis: quos verò dicit esse calidiores ascititio calore, habent intensum calorem in quouis subiecto. Et videntur quidem dicta ostendere vnitatem naturȩ in calore innato, & putrefaciente. De cælesti aliquãtò difficilius est. Nam qui tuentur varietatem specificam caloris simplicis prȩdicti in luce solari, à calore elementali ignis & actis, addẽtes tertium compositum ex vtroque, tam innatum membris singulis, quàm influentem à corde, tuentur se his rationibus. Prima: Aristoteles .2. de generatione animalium, tertio. apertè asserit, illam naturam quæ est in semine animaliũ, & plantarum quæ facit semina esse fœcunda, nec esse ignem, nec ab igne originem ducere: sed esse ex natura caloris cȩlestis: eò quod ignis nil generat, sed calor ille cælestis, vel animalis etiam in excrementis suis consistens. Accedunt rationes Mirandulæ lib. 3. contra astrologos quarto. & Fernelij lib. de calido innato primo, ex quibus, secunda ordine est: in decrepito viget frigus supra calorem elementalem, & tamen decrepitus viuit quandiu durat calor ille viuificus, licet exiguus & minor frigiditare secum iuncta: ergo non est calor ille elementalis, oppositus frigori. Tertia: papauer, mandragora muscæ, & multa alia, collatione æqualitatis ponderis frigida, tamen viuunt & aluntur beneficio caloris: ergo est alius ab elemẽtali. Quarta: quæuis qualitas habens contrarium, in præsentia contrarij aucti operari non potest: quia actio fit à dominãte: sed in multis plantis frigiditas superat cũ actione caloris, à quo nutritio & auctio proficiscũtur: ergo alius est calor ille non elemẽtalis. Quinta: Arist. definit mortẽ per extinctionem innati caloris in humido: cùm potuisset dicere excessu frigiditatis in mixtione: ergo significauit calori vitali frigus nõ esse contrariũ, sed priuationẽ caloris illius, quam vocat extintionem, sicut luci tenebras. Sexta: arsenicũ & sulphur tãto calore elementali pollent, vt

nos vraut:

nos vtant:& tamen tantopere destituuntur viuifico calore, vt non modò non sentiant,& moueantur,instar animalium,sed nec alantur,aut augeantur,instar stirpium:quia destituuntur illo alio calore.septima:cadauer habet calorem elementalem etiam validum vt vipera;habet compositionem partium omniũ similem viuenti:& tamen non viuit ob inopiam solius huius caloris: ergo alius est. Octaua:cælestis illa qualitas tanquã vniuersalis causa concurrit ad effectus inferiorum qualitatum elementaliũ,cum frigiditate enim aqͣ; producit aquam,cum calore ignis ignem:nõ est igitur vna ex quatuor,sed vniuersa ab omnibus:ita vt calor de illo & de elemẽtali dicatur æquiuocè.Patiuntur tamen illæ solutiones,& aduersas rationes,quarũ.Prima est:lux ignea producit calorẽ similiter luci solari: non videtur itaq; cur asserantur specificè varij calores,producti ab eodẽ agente,id est luce. *apertissimum experimentũ est in speculo cauo: Nam oppositum soli ex vnita luce solari in centro comburit stupas:si ergo gignitur ignis à luce solari,quis dubitet primo produci calorẽ igneum præparantem ad formam ignis? Itẽ terra,& paludes gignunt frumentũ & calidissimas plantas in quibus est plurimũ ignis:non à terra frigida non ab aqua:ergo à solari luce inflammante pinguem glebã.* Secunda:quia in tractibus frigidis etiã oua apposita igni fœcundãtur,& vermes serici in sinibus fœminarum. cur autẽ rarò ignis fœcundet,causa est innata siccitas impediens formationẽ & nutritionem.Nec quod addit vrget,inest in semine omniũ quod facit vt fœcunda sint semina,quod calor vocatur:nõ enim facit calor,vt fœcundum sit semen,sed vis in semine sapiens & potens formare: ea virtus temperamento elemẽtali, sicut & cõpositione membrorum ad opera sua vtitur. Tertia:quia eædem sunt operationes vtriusq; caloris,liquare,frigus corrumpere,attenuare,resoluere,cõburere.*sapientissimè enim prouisum à natura est,vt quia igneũ elemẽtum nullo ingenio poterat in orbe inferiore retineri, propter summam leuitatẽ,& tenuitatem peruadentem omnia, sursum formaretur sol,author lucis calorifica, non solum totum orbem inferiorem calefacientis,sed intercessu caloris componentis mixta omnia in terra,infra terram,& in mari: In quem vsum augendi ignis elementalis,terra ipsa non perpetuis annis colitur,sed intercalatis. Quis ergo dubitet calorem solarem eundem esse cum igneo, videns ab eo ignem ipsum produci, qui in mixtis apparet?* Quarta: quod tactus certus iudex sensilium,nil iudicat discriminis & æquè voluptuatur in calore temperati balnei,& solaris lucis.Quinta : quod varietas aliorum concurrentium in actionibus cæli & animalium,sine distinctione specifica caloris,sufficit ad omnium operatioοum varietatem. *aliàs oporteret asserere frigus aqua pluuia distare specie à frigore aqua marina: quoniam pisces multo magis ea gaudent,& aluntur:Cùm id videatur habere pro causa non specificam varietatem frigoris, sed mixtionem cælestis caloris attemperantis aqua frigiditatem,vel quia destillata est,non putrens,qualis qua diu stagnans: nam & hominibus sanior est pluuia reliquis aquis.* Sexta: vna qualitas ceu instrumentum diuersorum agentium,inducit varias admodum actiones:cùm ergo è cœlo communicentur inferioribus animæ facultatibus doctrinæ inuatæ,quæ omnes cum instrumento caloris operantur, cur non producent actiones perfectiores actione caloris tanquam instrumenti solius ignis,vel solius formæ mixti:Septima:calor elementalis quarto metheororum est agens generationis mixtorum, & perfectionis eorum,& instrumentum facultatum naturalium, determinatus.f.frigore:cur ergo non idem calor specie determinatus per certam motam solis producet eosdem effectus & maiores propter facultates diuinas à quibus dirigitur. Octaua:lux non producit illum calorem in corpore cœlesti sed in elementalibus capacibus qualitatum primarum:cur ergo non producet calorem similem formanti, coquenti,& augenti illa. Nona: calor solaris in terra paludosa producit animalia & plantas etiam valde calidas : cùm ergo illa constent quatuor qualitatibus elementalibus, fatendum est calorem solarem esse eundem cum elementali. Ad rationes oppositas, ad primam:ita Arist.sensit consentiens Platoni qui spiritum asserit esse medium quiddam & vinculum corporis cum anima : sed ratio illius non probat,quod ostensum est.Ad secundam:decrepitus viuit,id est seruat animam,quandiu habet calorem innatum,id est spiritum cum sanguine sufficientem ad vitam: licet forte frigus excedat calorem:quod tamen calidum innatum non habet calorem distinctum speciẽ ab elementali.Ad tertiam & quartam:nõ conceditur calorem supparem frigiditati non operari in opere mixtorum:cùm enim ille solus agat,requirens determinationem à frigore,quandoque requirit eam mixtionem maiorem, quandoque minorem : quo modo in muscæ generatione,& in lactis coctione, suppar calor operatur. 2.de temp. primo.in elementali verò actione mutua,in qua non minus agit frigus quàm calor,conceditur à dominante fieri semper actionem,non in mixtis:in quibus cum solus calor agat non frigus. 4. metheororum.1. quamuis dominetur frigus, fiet à calorẽ operatio.Ad quintam: satius definitur mors per extinctionem innati caloris, sicut vita per mansionem innati caloris: non enim consistit vita & operari solo calore,sed innato calore,definito certo subiecto,& certo temperamento. 8. de placitis. 7. Ad sextam : vita consistit in actuali calore actu operante qui in potentia calidis non adest. Ad.7.compositio sola,citra præsentiam natiui calidi non sufficit ad vitam. Ad . 8. ad mutuam elementorum generationem qualitates elementales cum sua forma sufficiunt : quanquam etiam ad illas simplices & refrigerationes & calefactiones non parum iuuat cælestis calor,dum auget attenuationem, & penetrationem partium agentium, & raritatem patientis corporis:sicut calor nôster actualis tam in calidis,quàm in frigidis medicamentis,dum ea ex potentia talibus,facit actu talia. Ad opera verò mixtorum perfecta,& admodum varia, eximiè iuuat naturalem agentis calorem particularémque, determinatus sua mota cælestis ille tanquam vniuersalis ad omnia corporis opera. Sicut enim influens à corde calor non minus iuuat altionem ossis ex frigido osse profectã,quam carnis ex calida carne, quia cau calor vniuersalis prodest omni

coctioni & operationi animæ: sic cælestis ille calor ceu vniuersalis, promouet actiones innati caloris, tam in vnoquoque indiuiduo, quam in quouis membro. Determinatur autem a calore cerali ad maturanda cerasa, & à calore vuæ ad vuas: & à calore cordis in nobis iuncto calori ossis exiguo ad nutritionem & augmentum ossis. *indidit enim natura mixtis omnibus, & plantis & animalibus, minorem quam egerent calorem, sciens pro mouendum esse, vniuersim quidem à sole. in animalibus autem etiam à corde.* Ex quibus duabus sententiis, illa prior magis consonat Aristoteli, hæc rationabiliter fugit qualitatum multiplicitatem.

Febris num aggregatum ex duobus caloribus.

De quarto: Dic: siue intensio caloris in febriente fiat per intensionem alterius caloris, quod vocant gradum, siue fiat cum beato Thoma. per maiorem fixioné in subiecto illius indiuisibilis qualitatis quam vocamus calorem, sicut sigilli vel figuræ, certum est febrem non esse totum aggregatum. Nam morbus ad curationem requirit extirpationem totius morbi tertio, simplicium. 12. si autem auferatur totum aggregatum caloris, simul auferetur vita. Est ergo febris non solus ille gradus, vel fixio addita priori gradui vel fixioni: sed quiuis gradus caloris in febriente consideratus, vt additus præexistenti: siquidem ostensum est, ex vtroque fieri vnum calorem intensum: & ad hunc sensum potest recipi, quod Auerrous definit febrem per calorem compositum: vt intelligatur quiuis gradus caloris vt additus priori, & si obiicias: ergo idem gradus est sanitas & morbus, quæ sunt contraria? dic: propter quiuis est, causa morbi non morbus: sicut in habente duos pollices, quiuis est causa morbi in numero, & hoc est febris pro materiali, quod solum considerat medicus tanquam causam læsionis, & tanquam id quod remouibile est à medico: non dispositionem corporis consequentem ad illum calorem, quam considerat dialecticus obseruans proprietaté verbi: *quia sanitas, & morbus formaliter tantum distinguuntur à partibus componentibus, sicut totum à partibus simul iunctis, & modius à granis tritici. Ad obiectũ ergo sicut granum quoduis, vt iunctum reliquis facit modiũ, non per se: sic quiuis gradus caloris in febriente: & sicut libra vna quauis addita alteri facit põdus bilibre: nõ simpliciter. Nec obstat: quod idẽ numero dicatur modo sanitas modo morbus secundũ varios respectus: quia sanitas & morbus illos respectus ad opus important.*

Febris num sit composita intemperies.

De quinto: *si quæritur de re: num detur intemperatura simplex morbosa, aut calida aut sicca, certum est dari. Si quæritur num calida tantum appelletur febris, de nomine est: & tales mouenda sunt vt intelligantur authores scribentes, non contendenda tamen. De quo* certum est calorem omnem non solum calefacere sed & siccare, non tamen ideo, febris est intemperies composita ex calore & siccitate. Primò: quia potest calor per accidens humectare, liquefaciendo pituitam, sicut calor pomeridianus per æstatem inducit somnum. Secundò: quia potest corpus incipientis febrire esse lapsum per humiditatem, & febris reducet illud ad tẽperiem passiuarũ. Tertiò: quia licet calor corporis lædat functiones propter sui vehementiã, non tamen ideo siccitas sequens ad caloré lædet functiones momentaneè, quod requiritur ad morbum. Indicium autem non semper iungi siccitatem morbosam febri est, quia non semper iungitur pulsus durus infra secundo, imo nec in ipsa hectica semper iungitur siccitas, infra de hectica. Nunc ad opposita: scribitur. 1. problematum. 23. febrem oriri semper excessu humiditatis & caloris. Dic: agit de causa febris putridæ. Ad alterum: vocat sæpe Galenus febrem affectum calidum siccum. 1. accut. 18. &. 43. & lib. 4. com. 39. &. 1. apho. 16. Dic: significat febrem esse calorem siccantem. Ad alterum: primo, apho. 16. subuenit febri per victum humidum. Dic: succurrit qualitati magis periculosæ, quæ est siccitas, & cui securius subuenitur, 10. meth. 7. nam in exhibendis frigidis, est periculum obstructionis canalium, cruditatis humorum, & diminutionis innati caloris: siccitas verò ob exiguitatem actiuitatis, commodè tolerat statim humida. Et si obiicias: saltem in febre sine siccitate, non conuenient. Dic: in ratione præseruandi ab exsiccando conferunt.

(*Caloris autem.*)

Tradit propriam sententiam de diuisione febrium.

Diuisiones febrium magis propriæ.

ADuerte primò: cùm essentia febris sit calor, & calor sit species specialissima, non potest recipere diuisionem veré specificam: verum inter diuisiones accidẽtales quædam magis accedunt ad essentiã febris, quædam minus: & cùm sumãtur quædam ex varietate caloris sensati, quædam aliunde, magis propriæ sunt ait Galenos, quæ sumuntur à varietate caloris ipsius. Et licet Hippocr. superiore contextu varietates aliquot caloris febrilis recensuerit, vtiles illas, verum Galenus valde rationabiliter prælegit tres has caloris differentias: quoniam & maximè notæ sunt sensui, & compendio quodam genus omne febrium complectuntur: & dignotioni apprime conducunt: nempe suauitas in diaria, morsus festinus in putrida, tardus in hectica: sicut & paulò post totam putridarum latitudinem ad tres classes tactuum caloris conatur redigere. Nititur enim complecti varietates sensiles quàm parcissimis potest differentiis: ita enim facilior erit per tactũ agnitio. Hanc varietatem calorum per tria calefacta proponit nobis, quæ ab illis pendet spiritu, humore, membro. & hæc videtur Galeni mens, certior quam quod quidam scribunt, idcirco Galenum appellasse propriissimam diuisionem febrium eam quæ sumitur à varietate subiecti excalfacti, quoniam, sicut accidentis esse est inesse, ita essentia accidentis est proprium subiectum: non videtur, inquam, procedere ratio: quoniã eadem specie albedo, nil a se specificè mutata, potest inesse varius subie-

tius subiecti. *Num verò præstet addere his febrium differentiis, alias, infra disputabitur.* Octau. autem therap. addit duas alias diuisiones febrium in genere valde vtiles, non iam dignoscendis per sensum febribus, quod hic intendit, sed curandis quod illic. Quarũ prima est capite 10. quoniam morbus omnis si habet causam, non tollitur nisi ablatione causæ, vel causa iam nulla est, & sanatur morbus solo contrario intemperamento: vel causa adest, non produxit tamen adhuc aliquid requirens particularem curationem, vt qui calefit à sole nõdum tamen vlla ex parte est calefactus, & sanatur sola causæ ablatione. Nam licet similatia dum fiunt sunt primo de locis primo, hic per non esse intelligit non requirere particularem prouidentiam: vel causa partim fecit partim facit, & curatur vtroque remedio, vacuante & alterante. Altera diuisio est cap. vlt. vel febris est habitus, quod est proprium hecticæ, vel est dispositio quod est diariæ, vel media habitus & dispositionis, quod est putridæ. Docet enim etiã hæc diuisio varietaté periculi & curationis: nec obstat quod non videtur subiectum febris spiritus, humores, & membra, semper enim subiectum febris est membrum viuens; non spiritus, aut humores vitæ expertia: non obstat inquam, quia Gal. hic diuidit febrem pro calore, imo potius calorem ipsum in calefactum spiritus, humoris, aut membri. Ideo ait: incipit hic calor præter naturam, quem febrem vocamus.

Aduerte secundò, de differentia calefacti & calefientis, vlta dicta artis. 88. calefactum non significat calorem independentem à causa: omnis enim calor cùm sit res permanens, est independens in conseruari ab agente: nec calor febrilis, est res permaneos, propterea quod in omni febre aliquid corporis est calefactum: nam humores & spiritus non sunt subiectum febris, quæ sola sunt calefacta in putrida & diaria. Sed ideo est res permanens, quia calor ex se res permanens est, non successiua vt lux. Calefactum autem distinguitur à calefiẽte, eo quod in calefiente, partes aliquæ minimæ adhuc seruant frigiditatem tantam, vt beneficio illarum possit forma ipsius expellere calorem extraneũ à reliquis partibus: vbi verò in nulla parte relinquitur tanta frigiditas, appellatur calefactum, quia forma non habet partes frigidas quarum opere totum reducatur ad temperiem. Sed si ex Galeno hìc, citius inflammatur spiritus cordis, tardius humor tardissimè mẽbrum oportebat hoc ordine semper inuadere febrem: Dic: ex parte passi oportebat, sed agẽtis varietas facit, vt si calefaciens est putredinosum, citius corripiatur putrida, si validissimum citius hectica, ob membrorum renisum: accedit, quod licet spiritus prius calescat, potest tamen prius poni in calefacto membrum, vel humor. Illud quæri potest, cur frequenter accidat calefactum in toto, frigidum verò non nisi in parte, vt quidam obnoxij sunt colicæ, alij dolori ventriculi, causa sita videtur in vehementia caloris in imprimendo. *Accedit causa alia quia calor, vtpote instrumentum actionum natura habet fontem in corpore, vnde communicetur: frigiditas verò minimè.* Quomodo, si calor est æqualis in hectico, minuitur tamen post mortem & augetur post cibum? Dic: cùm constet ex quinto de locis. 1. omnem mortem sequi ad immodicam cordis frigiditatem, oportere hecticum post mortem naturali calore frigere, potentiali verò qualitate quæ in subiecto illo sicco sepulta manet, calere. Ad alteram: calor ille membrorum æqualis & siccus accedente sanguine post cibum fit humidus, ebulliens, ideo maior. Quo modo Gale. hic habet in hectica membra ignita calefacere sanguinem, cùm in definitione febris asseratur calorem igniti cordis mandari ad membra per sanguinem, Dic: sæpe est hectica in membris, & membra igniunt sanguinem: sæpe in corde, & sanguis ignitus procedens à corde reddit membra calefacta: sæpius in hectica calefactum est in corde & in membris omnibus simul. Postremò: quo modo supponimus in intemperie æquali partes omnes etiam minimas membri habere idem temperamentum, cùm constet non solum organum constitui similaribus variè temperatis, sed etiam partem similarem sanam, quæ habet temperamentum factum, habere varietatem temperamenti in partibus componentibus, quod supra ostensum est de brassica & aloë. Dic: quia vbi est temperamentum sanum, forma mixti conatur conseruare varietatem illam temperamenti, in partibus componentibus: vbi verò membrum habet hecticam intemperiem, non adest iam pugna partium mutua, ideo ab intrinseco talis intemperies insanabilis est. *Præterea per (æquale) solum significatur, nullam partem etiam minimam mixti manere expertem caloris illius ascitutij: non quod omnes ad eundem perueniant gradum. Probabile est enim ab vno agente passa variè disposita non perduci ad vnam caloris metam: de quo infra.*

Calfacti & calefientis discrimen.

Aduerte tertio, de diuisione Galeni: cùm sæpe Galenus statuat mẽbra huius diuisionis diariam, putridam, hecticam nonnunquam diariam, humoralem, hecticam significare videtur dici ad conuertentiam humorale & putridum contra euidentiam rei. Quod enim putrida sit nonnunquam hectica, apparet de pestilenti. 3. præsagitionis pulsſ. 3. quod putrida sit aliquando diaria, ostendit sudor britanicus pestilens. Quod autem aliqua humoralis non sit putrida, testimonio est Galenus ipse, affirmans febrem sanguineam non putrentem. Biliosam autem non putrentem, tam tertianam quàm causum aliquando dari, testes sunt Trallianus lib. 12. & Auerr. lib. 3. cap. 4. & Galenus 10. methodi. 5. narrans tertianam ex inflammata non putrente bile, in qua cibauit initio accessionis. Si autem: ait Galenus: febris orta fuissent ex obstructione, vel putredine summopere læsissem. & primo epidem. sect. 2. secundo, tertiana fit ex bile multa magis quàm inflammata, causus ex inflammata non multa: inflammatio autem non est putredo. Ratione autem ostenditur: quia potest à multo calore extraneo cum siccitate inflammari bilis, ita vt magis sit combustio quàm putrefactio: vt si oriatur ex labore, insolatione, vigiliis, mœrore, inedia, in natura biliosa. dic: videtur ob dictas rationes concedendam esse febrem humoralem, aliquando sine putredine humoris, non in solo

Num humoralis & putrida conuertãtur.

ſanguine, ſed aliquoties etiam in bile: & tales vocandas etiam humorales non putridas. Cur ergo Galenus ſæpe diuidit in diarias, putridas, hecticas. Quidam aiunt per putredinem intelligi etiam inflammationem. Sed non quadrat cum Galeno qui febrem ex inflammato ſanguine non admittit vocari putridam, ſed diariam. Eſt ergo intentio Galeni hic, & ſecundo criſium, diuidere febres in membra pauciſſima, quæ tactu poſſint à medico glorioſe dignoſci: talia membra ſunt tria tantùm: & rurſum genus putridarum ſecat in alia tria, bilioſam, pituitoſam, melancholicam. Habent enim hæc quinque membra tactus varios ſenſiles, quod Galenus maximè in medico expetit. Ob hanc cauſam inflammationem ſanguinis comprehendit ſub diaria, quia tactus eſt ſimilis diariæ. Nam in aliis non conuenit, quia nec eſt ſpiritus, nec intra diem ceſſat, nec ſanatur refrigeratione, ſed vacuatione: ad ſcopum tamen Galeni vocatur diaria. Inflammatam verò bilem cum bilioſa putrente numerat, quia tactus bilis ſiue inflammatæ, ſiue putrentis, ſimiliter mordet. Quod autem Galenus in vtraque ſynocho, vocet vſtionem vel inflammationem ſanguinis, apparet. 9. therapeut. 2. in fine: num verò omnis putrida ſit humoralis, Dic: Galenus non ſecat febres per membrum humorale, quia non facit illa diſtinctio ad agnitionem per tactum, quam hic intendimus. Cùm ergo cor putret cum hectica febre, aut ſpiritus cum diaria, notæ apparebunt compoſitæ putredinis cum notis hecticæ vel diariæ.

Cur febris affectio cordis.

Aduerte quartò: cur febris aſſeritur affectus cordis, dic: affectus particularis partis in rebus inanimatis arguit noxam partis affectæ tantum: quando verò læditur operatio aliqua in omnibus partibus manans ab vno principio, intelligitur affectum eſſe in principio: vt ſi læditur ſenſus aut motus totius, in cerebro; ſi temperies totius in corde. Cùm enim calor membrorum influens pendeat à corde in fieri, & innatus in conſeruari per pulſum: colligitur ex intemperamento totius, intemperamentum cordis. Et hoc dicebat Galenus lib. de Maraſ. primo. non poſſe accidere intemperiem vniuerſalem toti corpori, quin prius cor occupet: multò ergo magis aſſerendum eſt de febre, non poſſe dari ab hepate, nec aliunde, niſi præoccupet cor. Quia in aliis intemperiebus poſſumus imaginari cauſam intemperantem omnes partes ante cor, non autem in calida: nam cor propter aptitudinem ad inflammationem prius inflammabitur, & confeſtim inflammabit corpus. Adde: quod licet maneret cor expers caloris, ſuo temperamento citò reduceret corpus ad temperiem: & ita non eſſet febris. Nam primo de criſibus, vltimo, non conſiderat medicus febrem vnius horæ. & hoc ſignificat Galen. lib. de phlebotomia. 5. Videtur etiam accedere, tertia ratio: ſi verè oſtendetur infra, in omni febre coire ceu cauſam conatum cordis ad pugnam cum cauſa morbifica: quod ideo cordis paſſio eſt, quia concurrit diſtentio cordis ceu agens: ſicut in criſi per pulſum altum, & ſicut in laute cœnatis pulſus & reſpiratio crebreſcunt. Apparet enim in febrientibus pulſus & vehementior & crebrior calore ſenſato.

Num febris requi. r calefactum contẽtũ in corde.

Aduerte quintò, num in omni febre oporteat aliqoid contentum in corde eſſe calefactum. Dic: apertè docet Galenus hic & infra cap. 3. & 7. Cauſa eſt quia niſi ex toto ſit aliquod illorum trium calefactum, non ſequitur in toto calor durans: ſed qui intra aliquot horas ceſſat. Talem autem calorem non vocamus febrem. *alia verò ſententia forte exactior infra, conſtituit eſſentiam febris non in calefacto, ſed in vnione calidi in corde.* Et ſi obiicias: ſpiritus quando inflammatur & mandatur toti lædit functiones: ergo eſt morbus: & non videtur alius quàm febris. Item: 1. therapeut. 3. affectio lædens functiones etiam ſi momento duret morbus eſt. Dic: vel caliditas illa pendet à calefaciente externo, & ita non eſt morbus, licet lædantur functiones. Eſt namque morbus cauſa interna immediatè lædens functiones non externa: hæc enim cùm ſit ad libitum remouibilis non habetur pro morbo. Si autem eſt cauſa interna calefaciens, oſtenſum eſt, ad febrem prius ponendum eſſe aliquid cordis in calefacto eſſe. Ad alterum: in re erit morbus, ſicut incipiente dyſenteria eſt vlceratio inteſtini: ſed neutrum horum medicis eſt morbus, ſi non durant. 1. de locis. 1. Num lædantur omnes functiones in febre: Auerrous putat 3. collectorij. 31. ſed Galenus 3. therap. vltimo tantum habet multas; quia in hectico ſenſus ſunt exactiores propter cerebri ſiccitatem: iuxta illud Heracliti lib. quod animi mores. 5. lux ſicca mens prudentiſſima: & in phrenitico motus arbitrarij valentiores ſunt. Obiicies ſecundò: ſi in omni putrida humores cordis ſunt calefacti, quo modo materia intermittentium eſt extra vaſa, & in tertiana continua in vaſis remotis à corde? *& in cauſo ipſo continetur in ventriculo vel pulmone.* dic focus eſt in illis partibus, ſed antequam communicetur febris putrida toti, humor cordis eſt calefactus.

Febris num lędat functiones omnes.

Aduerte ſextò an ſpiritus & humores poſſint dici ſubiectum inhęſionis febris, licet ſubiectum denominationis non poſſit dici, niſi corpus viuens. Dic: Vgo putat, quia plethora lapis in veſica, humor obſtruens, dantur morbi, licet non ſint viuentia: ergo calor extraneus in ſpiritu vel humore, morbus eſt. Verum aſſumptum & conſequutio videntur peccare. Aſſumptum, quia de formali: in quo ſenſu illæ propoſitiones vulgo ſumuntur, lapis vel humor obſtruens non eſt morbus. Quia licet morbus in illis non ſit res diuerſa, morbus tamen importat diſpoſitionem corporis, ineptam operi propter lapidem vel plethoram, non ipſum lapidem vel plethoram. Conſequutio etiam non valet: quia in præſenti, datur aliquid reale lædens functiones diſtinctum ſpiritu & humore, nempe calor immodicus membrorum, cui conuenit nomen morbi: quod in exemplis allatis non datur. Trulianus autem artis. 80. recipi poteſt, quod ſpiritus iunctus membris quia eſt ſubiectum ſanitatis. 1. can. 2. poteſt dici ſubiectum febris.

Aduerte ſeptimò an ſint plura tribus genera febrium. dic: materiæ proximæ in corde non ſunt

plures

plures:remotæ materiæ dantur aliæ, vt vermes,pus,stercus,membrum , vel chylus putrentia:nam & 3.therap. 15.excrementa duo tertiæ coctionis quandoque putrent, & febrem inducunt. Et si obiicias.saltem subdiuisio putridarum trimembris diminuta est, dic: non meminerunt de illis allatis propter infrequentiam , & quia redducuntur ad illa tria membra : cum necessario habeant vnum ex illis intemperamentis. Si obiicis de rore cordis calefacti: videtur medicis reputari pro parte cordis:maxime quia non potest poni in calefacto , quinetiam partes aliæ cordis habeant aliquid facti.Si obiicis de synocho & causo non putrentibus:supra præcessit solutio.

(*Incipit autem.*)

Soluit dubitationem ortam ex dictis.

ADuerte:de sparsione caloris à corde in totum,sunt dubitationes vniuersales, & particulares de hectica.Inter vniuersales,prima est:si propter calorem alicuius mēbri cor febrit,nō videtur quo modo mēbrum illud primariò affectū,possit recipere calorē a corde,cui mandauit.Secunda:in multis febribus calor non expanditur ad exteriora. Tertia:si sanguis & spiritus prodeuntes à corde sunt calefacti , omnis febris est humoralis: si calefiunt tantum,nulla est humoralis. Dic ad primum:intelligitur propositio , modò non sit ante productus calor in membro.Tale autem membrum quantumuis caleat,non dicetur febrire, antequam cor caleat:quia febris est passio cordis & totius.Ad alteram:ex Auic.cap.de lypiria,verba in definitionibus ducunt aptitudinem, nō actum: Videlicet modo non adsit impedimentum quale hic adest: nam in primo argumento erat productus iam calor in membro , in secundo autem multa frigiditas extremorum repugnat calori. Ad tertium: sanguis & spiritus prodeuntia à corde,ferè calefiunt tantum : nec ex eo sequitur, febrem illam non esse humoralē:sufficit enim ad esse humoralis,quod sanguis contentus in corde sit calefactus.Etsi obiicias:calefieri contenti in corde,nō sufficit inducere febrē in cor:ergo calefieri sanguinis mandati à corde non sufficiet inducere febrem in membra:quia cor est aptius inflammari, quàm membra.Dic:febris requirit durationē , quę pendet ex calefacto contenti in corde: vbi verò in fonte adest id calefactū , sufficit cōmunicari toti per calefieri tum.Num autē oporteat calefactū in corde esse eiusdē speciei,cū eo quod calefit in corpore? Dic:non videtur:quia calfactū spiritus vitalis in corde sufficit calefacere omnes spiritus corporis etiā animales : & calfactū cuiusuis humorum in corde totam massam sanguinatiā,& calfactum cordis omnia membra corporis, tam calida , quàm frigida. Imo calfactum solius spiritus cordis calfacit totius corporis , spiritus, humores,membra : verum calfactum ipsum magis cōmunicatur in calefacto esse simili speciei,quàm dissimili:nempe in diaria spiritui,in hectitica membris.De sparsione verò hecticæ,sunt dubitationes.Cum similiter spargatur calor in membra in hectica,& in aliis febribus , cur in hectica inducitur à mandato sanguine calor fixus membris,in aliis verò febribus solum fiens? Secunda:cum fieri possit vt cor ponatur in calefacto non membra , & è conuerso, membra non cor , qualis erit huiusmodi febris ? Tertia: calor hecticus membrorum quomodo potest pendere à sanguine & spiritu iuxta finitionem febris vniuersalem. Dic ad primum : Cor cum intemperato facto non potest sufficienter refrigerari ipsum , neque refrigerare membra per pulsationem : ideo redduntur calefacta , & sanguis adustus : talis autem sanguis accedens ad membra , ponit ea in calefacto esse. Forte etiam factum omne intemperamentum serpit,quare cito communicatur à corde arteriis,& per arterias membris. *ad quod euidenter apparet in membris,quorum pars corripitur gangrena,& in virgultis arescentibus:ambo enim citissimè serpunt.* Ad secundum dic. propter rationes allatas in primo argumento,cor calefactum cito imprimit calefactum membris: quandiu autem non imprimit,sentitur inæqualitas in membris & expetunt balnea à quibus iuuantur. 3. de præs. 3.& in eo casu raro concedendum est,in aliqua febre hectica esse calorem fientem in membris,cum inæqualitate , de qua febris differentia infra. Alter autem casus , quod membra sint calefacta , cor minimè, est adhuc rarior: propter causam explicatam. §. superiori. In quo videtur dicendum, quod si nullum contentorum in corde est calefactum, non habet febrem , sed morbum calidum totius:si verò aliquod contentorum cordis est calefactum,secundum varietatem illius variabit species febris. Ad tertium:calor membrorum innatus in hectico est æqualis,& independens: sicut temperamentum sanorum æquale:calor verò influens variatur ex victu,somno,& aliis,quare dependens est.

SECTIO SECVNDA.

IN inuestigandis causis febrium primùm præsenti.§. inquirit exteriores manifestas.Secundò : ex quinque causis internis explicat primam,nempe applicationem rei calefacientis in §.(quoniam nonnulli.(Tertio:declarat causam ex motu. §. (ita autem.) Quartò : causam ex densitate in natura salubri.§.(quæ autem ex densitate.) Quintò: explicat quid operetur eadem densitas in natura cacochymica.§.(cum igitur.) Sextò : tractat causam aliam probibiti effluuij non ex densitate ortam, sed ex obstructione.§.(cæterum fotaminū.) Septimò: prosequitur causam ex aëre mixtam nonnunquàm enim per viciniam calefaciendo inducit diariam , quandoque per putredinem in pestilenti constitutione putridam.§.(calidiores autē.) Octauò: ostēdit vltra causas dictas,aptitudinem passi magnam vim habere ad febris inductionem. §. (sed vt diximus.) Nonò: ostendit diarias non oriri ex putredine. §. (sed quoniam.) Decimò, & Vltimò: ostendit diariam putridarum à diariis.§. (humorum autem putrido.)

(ET OPORTET.)

Inquirit exteriores causas.

Capit.2.

ADuerte primo de ordine: anteponit tractationem causarum tractationi signorum. non solum quia ordine naturæ antecedunt causæ: sed etiam quia ordine doctrinæ. Nam demonstratio diuisionis trimébris febrium, supra posita pendet ex cognitis causis febrium, similiter & demonstratio signorum, quæ paulò post tradentur. De duplici autem secta addiscendi medicinam, empirica & dogmatica, dictum est in lib.3.simpl. Vtram autem præstet sequi, sententia Gal. habet hic & lib. de libris propriis, præstare dogmaticã, in iis qui valent iudicio, & primis disciplinis: in reliquis autem præstare sequi empiricam. Quæ censura suo tempore magis erat recipienda, quàm nostro. Nam illo æuo multi libri, & doctissimi circumferebantur ab empiricis per syndromes: dogmatica vero diuidebatur in diuersissimas factiones: quod colligi potest ex Aurelia referente singulorum sententias: quorum alij nemini mittebant sanguinem, alij nemini concedebant purgantia. Nostro vero æuo & empirica vilis est, propter librorum inopiam: & dogmatica magis concors, propter opinionum vnanimitatem.

De sectis medicorum.

Aduerte secundò: quidam opinantur hîc tradi causas solum diariarum, sed non rectè: tradit enim causas externas omnium febrium, deinde internas: docens (quod semper facit) ei qui non satis valet iudicio satius esse solam sequi experientiã, monstrantem de externis, quàm decipi cum methodicis parum doctis in tradenda ratione cur illæ manifestę inducant febrem: videlicet num externa occasio inducat febrem propter motum spirituum, aut propter putredinem, aut propter aliquid aliud: semper enim mediat aliquid inter causam externam, & calefactum cordis. Causam autem cur non desciscant homines à sectis suis licet falsis, rectè refert hic ad ignorantiam maximè iunctam arrogantiæ: nam.13.therap.14. indelebile vitium est ignorantia superbiæ coniuncta: *sicut è contrario à prauis opinionibus facillimè resipiscunt prudentes homines: maximè si humiles sunt, veritatis audi.* Et quia hîc sicut in methodo conatur vitare dispendia contentionum, supponit alibi demonstrata ceu hypotheses: nam quod alij legunt (subiiciunt) non quadrat.

Capit.3.

Aduerte tertiò: quòd Galen. taxat eos qui negabant excessus externos esse causas febrium, significat erasystratios: qui cùm opinarétur causam febrium & inflammationum esse defluxum sanguinis à venis ad arterias per potos medios: nec possent assignare causam, ob quam frigus externum, vel tristitia faciant eum casum, negabant illo esse causas febris, contra vsum loquendi vulgarem. Confirmabant autem hanc sententiam rationibus tribus. Prima: si causa febris esset insolatio, vel aër pestilens, quotquot insolati essent, vel conuersati in aëre pestilenti, febrirent: consequens est contra experientiam. Secunda: si frigus externum esset causa febris, qui magis frigeret, magis febriret: consequens sæpe pugnat cum euentis. Tertia: si satietas esset causa phlegmonis semper sequeretur phlegmone satietatem. Quibus tribus vna solutione satisfaciendum est, ex lib. de causis procatar. Omnis causa præstat aliquid sui genito: non tamen dicitur ad conuertentiam cum affectu: nisi sit causa continens: ideo non sequitur A, est causa B, ergo posito A, sequetur B.

Aduerte quartò: ex hoc loco simul, & ex.2.therap. 7. discrimen inter dogmaticos & empiricos, quia empirici inquirunt morbi curationem per symptomata, dogmatici verò per indicationes. Est enim indicatio citato loco demonstratio eius quod agendum est, petita ex cognita natura affectionum Sed quomodo hic fatetur, dogmaticum sumere indicationem à causa externa, non modò ad cognitionem, sed & ad curationem affectus, cum.4.therap.4.neget ad curationem sumi? Dic: ibi intelligit immediatè & per se: hic mediatè & per accidens. Videtur satius quàm quod quidam scribunt Gal. sumere indicationem ad curationem à causa externa manente, non à transeunte. Gal. enim vniuersaliter loquitur. Argenterius, verò prauè taxat Galen. eò quod contra sententiam.4. therap.4.docuerit.8.therap. vlt. sumere indicationes à consuetudine, natura, & ætate, quæ non manent eadem quæ ante febrem. non rectè inquam, non considerantur ibi, non prætetita, sed præsentes habitus, ex illis externis transactis in corpore manentes.

(Quoniam nonnulli.)

Explicat ex quinque causis primam. s. applicationem rei calefacientis.

Sufficientia causarũ calfacientium.

ADuerte primò: de sufficientia numeri quinarij in causis calefacientibus, ex lib. de causis morb. 2: vel enim quod calefit intenditur ex accessu alieni, & applicatio rei calefacientis: vel sponte sua quia partes suę calidæ agunt in frigidas, & est prohibitus effluxus: vel quia calor continentis propter infirmitatem innati in contento, occupat contentum, & est putredo: vel quia præparatur res ad calorẽ per validam attenuationẽ, & est motus: vel quia augetur substantia calidi innati, & est alimentũ: quare euadunt quinque causæ calefaciẽtes. Quod autẽ Galenus addit alimenta calida, permiscet duas causas (quod semper meritò vetat in doctrinis) nam quatenus alimentum semper calfacit quantitate: quatenus calidum calfacit per vicinitatem in primo modo calfaciendi: *potest tamen excusari Galen. quoniam tradidit causas febrium, quæ requirunt non quoduis alimentum ad sui generationem, sed calidum.* Ad opposita: vigilia, & inedia calefaciũt. 2. Aphor. 17. Dic: propter mixtionem bilis cum sanguine: vigilia enim & fames augent bilem: & quia inedia calfacit propter actionem ignis interni in membra, cuius operatio cibo, & potu retardatur: sicut aqua affusa lacca ro ad ignem. Vigilia verò etiam propter motum spirituum. Secundo: purgantia pituitam calefaciunt.

ciunt. Dic: subintelligitur in mixtione rei calidæ: nam calefacit aliquid, vel quia permiscetur illi plus substantiæ calidæ: vel quia detrahitur aliquid frigidæ. Ad tertium: in putredine concurrunt cum putredine calor extraneus: & prohibita difflatio, ergo tres causæ reducuntur ad vnam. Dic: illæ tres habent essentias varias, & possunt inuicem separari: ideo numerantur pro tribus. Quartò: addit Argent. hæc quinque non vocat hic causas febrium, sed modos: causas verò vocat illa externa, mœrorem, insolationem, & cæt. Dic: est friuola: causas immediatas, quas soli methodici considerant, vocat hic modos causarum externarum: illic vocat etiam verè causas. Quintò: oportuit reducere causas has ad quatuor materias salubres necessarias lib. ad Trasyb. 27. nempe assumpta: occurrentia, quæ fiunt à nobis, quæ excernuntur. Dic: non inquiruntur hic materiæ necessariæ, sed causæ agentes, siue necessariò occurrant, siue non necessariò. Galen. ergo sola inductione colligit numerum: ideò ceu medicus non inquirit cur motus calefaciat, neque cur intemperies inducat dolorem, immediatè ne, an mediante solutione. 12. therap. vlt. A priore verò etiam ita sumi potest sufficientia. Vel aliunde accedit calor, & id tanquam ab agente, vel tanquam à materia, & sunt duo modi. Vel sponte sua: & id quia recipit dispositionem ad calorem per attenuationem ex motu, vel quia partes calidæ suæ agunt in frigidas. Et id rursum dupliciter: vel quia retinentur in prohibito effluuio, vel quia euolant in putredine.

Aduerte secundò: explicat causam primam calefacientem per omnes modos. Quandoque enim calefaciens est virtuale vt sol, quandoque potentiale vt piper, quandoque actuale vt ignis. Et rursus vnumquodque illorum, vel est vicinum, id est per aliquod interuallum distans: vel tangens, id est contiguum: vel conuersans, id est penetrans corpus nostrum sua substantia. Ita enim legendum est, & non adhærens. Nec ideo hic modus calefaciendi coincidit cum quinto: quia hic substantia calida penetrat ad alterãdum solùm, in quinto autem modo fit vera mixtio ex alimento cum membro præexistenti. Cur inter quinque causas calefacientes, incepit à calefaciente per vicinitatem? ratio est, quia est facillima. supra autem non seruauit ordinem in numerando.

(Ira autem.)

Declarat causam ex motu.

ADuerte primò: cùm scribatur quarto de causis pulsuum. 3. tristitiam efficere pulsum tardum quia frigefacit nos, intelligitur per se non inducere febrem: per se enim tristitia, timor, & verecundia magis frigefaciunt. Quod ergo scribitur. 1. de sanitate 8. & 10. affectus omnes animi, si modum non seruant reddere corpus biliosum, intelligendum est, de omni immodica actione cuiusuis partis animæ: in omni enim tali iungitur multus motus spirituum. Quod tamen attinet ad facultatem cordis, timor, & tristitia, magis sunt quietes spiritus vitalis: ideò frigefaciunt cor. Quandoque autem sequitur ad tristitiam febris per accidens, ob conculcationem spirituum vitalium, & ob motum animalium, propter immodicam cogitationem. Gaudium autem quia paulatim mouet extrorsum, & verecundia propter annexum timorem, rarissimè inducũt febrem. Sed si in timore adest motus introrsum velocior quàm in tristitia, cur non magis sequitur febris? Dic: deest timentibus contentio animi vniens spiritus, ideò dissipantur, & frigent. 2. de causis symptomatum. 5. ira ergo producit febrem, quia iungit motum spirituum in corde cum feruore. Definitur enim ira. 1. de anima. 1. & 1. probl. 22. ebullitio sanguinis circa cor, lib. autem de causis morborum secundo: feruor caloris circa cor: hic exactius sanguinis & spiritus: vtrumque enim ebullit.

Aduerte secundò: cur motus calfaciat, inter philosophos sunt pugnantissimæ sententiæ, vulgatior est ex collisione violenta duorum durorum corporum, medium aërem summè & tenuari & rarescere, ideò calefieri: restãte cùm Aristotele. 1. metheo. & de cælo, tũ experimentis, de plũbo in sagitta liquefacto, de serra inter findendum lignum inflammata, de igne excusso à ferro & silice: cur verò ad raritatem sequatur calor: plures aiunt, quia calor potentialis vel virtualis, in re collisa exit in actum per collisionem: non aliter quam calor piperis delitescens, applicatione interna ad corpus humanum, actu apparet. Sed varia admodum ratio est: nam ex iis quæ apud nos potentia calfaciunt nullum est, in quo non manifestis argumentis appareat copia ignei elementi, intus latens: quæ nec in lapide, nec in ferro inest. Præterea: cur inditus ille à natura ignis applicatione ad nos manifestetur, aperta ratio est: quoniam intro ab homine sumptum & comminuitur, & arteriarum tractu membris accedit: in duris verò illis & frigidis, ne coniectari quidem datur. Videtur asserendum à cælo mandari calorem, corpori omni valde rarefacto. Nam si omnibus mixtis tã supra terram quàm intra, præparatis temperamento & compositione, mandatur à cęlo vis seminalis producens formas omnes substantiales, & animatas & inanimes: vt nunquam cesset mixtorum productio: si calor omnis actualis in ligno vel papyro, deficiente in totum humido, corrumpitur: non aliunde quàm à cælo, ne sit ociosus calor: citra humidum enim, nil gigni potest. Si vbicunque detinetur humiditas siue in aqua palustri, siue in domo clausa, confestim à cælo producitur ibi calor: vt iuncta illa actiuum & passiuum gignant & plantas & animalia quæ per putredinem oriuntur: si imprimit natura vim calori insiliendi in humidum, vbicunque sit: & sicco trahendi humidum iam calore præditum, vt coctio admixta perpetua sit: cur non eadem vis cælestis, vbicunque adest raritas summa quæ cum summo calore constituit ignem, producet confestim calorem, lib. de caus. morb. 3. & post. calorem, ignis formam? vt sit etiam ignis in inferioribus perpetua generatio? *maximè quia cælum*

non solùm mandat formam substantialem vbi reperit subiectum dispositum, sed etiam vbi reperit dispositionem aliquam aducit alias, & tandem formam. Nam in palude, reperta mixtione elementorum apta rana addit temperamenta, & compositionem singularum partium, & tandem formam ranæ: si verò mixtio aptior est anguillæ, inducit dispositiones anguillæ, & tandem formam eius: sic in aëre tenuissimo aducit calorem, & tandem formam ignis. Nam & in aqua ebulliente cùm primum tenuata aqua vertitur in flatum, inducitur alia ad ignem dispositio, nempe leuitas, ad quam sequitur aquæ ebullitio. Cum ergo elementi essentia sit qualitates duæ cum certo modo substantiæ, in tenuissimè aëre reperiens modum substantiæ ignis, addit qualitatem eius: summum calorem: Sicut in aqua ebulliente reperiens eximium calorem, addit tenuitatem, qua sursum fertur. Sicut in mixto cuius essentia est complexio & compositio, reperta complexione, addit compositionem aptam complexioni: Compositio non sequitur temperamentum lib. quod animi mores. 4. & sequent. in vtrisque autem, & mixtis & elementis, post prauias dispositiones aducit formam substantialem, cum innatis doctrinis & proprietatibus. Debilis enim intellectus est mirari productionem caloris citra inferioris præsentiam calefacientis: cum creatorum omnium perpetua productio de sursum sit a patre luminum. In aëre quidem non solum imperfectè mixtorum, sed & ranarum cum pluuia descendentium. In terra innumerarum & plantarum & animalium veluti turgente orbe inferiore præ copia fluentis perpetuo multimoda facultatis seminariæ, non minus intra terræ viscera, quam in mari: quæ sine inferno efficiente producunt iuxta subiecti varietatem, & qualitates singulis subiectis accommodatas compositiones, & substantiales formas cum innatis & doctrinis, & proprietatibus. Voluit enim dominus etiam creata ipsa caduca omnia pollere vi affectiua similium. non quasi necessarium id esset ad rerum permanentiam, sed ex abundanti animi benignitate. vt & ipsa ad quandam creantis similitudinem vi seminali pollerent. Ita sæpe ad rerum creationem particulari illa vi vtitur, sæpissimè citra illius interuentum, vniuersali sola. In animalium verò motu & illa dicta causa adest, licet minor propter membrorum mollitiem: & maior alia, à mandato ad motum articulum perpetuo spiritu: & tertia ex defluente ad partem motam ideo calidam, calida eliquatione totius. Cur liquida mota ex eo motu non modo non calefiunt, sed refrigerantur etiam? quoniam eo motu empyreuma & vrens flatus si adest expirat: & quoniam aër frigidus ventilat motum, magis quàm quiescens: collisio verò durorum corporum, & attenuatio medij aëris ibi locum non habet.

(Quæ autem ex densitate.)

Prosequitur tertium genus causarum prohibitum s. effluuium propter densitatem cutis in natura salubri.

ADuerte primò: licet vsu respirationis scribantur tres, lib. de vsu respirationis, & de vsu pulsuum: expurgatio fuliginis, refrigeratio, & nutritio animalis spiritus: hic non meminit tertij quia ad febrem inducendam sola duo priora faciunt.

Aduerte secundò: in naturis salubribus prohibitus effluxus, auget tantum plæthoram: ideo tales vocari densi lib. de victu priuatorum. 26. & lib. de affectionibus ad finem, præcipiuntur cauere à carne & vino, & sumere alimentum paucum, humidum, & tenue: vt effugiant tres causas obstructionis quibus sunt obnoxij. Raris verò præcipiunt multum, siccum, crassum. sin contra regunturt primi obstruuntur, & euadunt plethorici: secundi vero non aluntur. Ad illud vero quod scribitur tertia. 1. doct. 2. capit. 7. vbi raris facile resolubilibus, exhibet alimentum humidum, facilis coctionis. Dic: vniuersaliter raris exhibendus est victus ante dictus: sed quando resoluuntur, conuenit subuenire victu humido, iuxta Aph. 11. lib. 2. Sed quomodo supra scripsit, in omni prohibito effluuio, aceruari in corpore mordacem fluxionem, & sequi febrem: hic autem in euchymis vtrumque negat. Secundò: supra ad prohibitam transpirationem semper sequebatur intensio caloris vt in pernionibus puerorum quorum naturæ sunt euchymæ, & in plantis ex grandine: hîc ait sæpe solam quantitatem calidi augeri. Tertiò: quomodo vocat plethoram augmentum vaporum, cum semper definiatur augmentum omnium humorum, libro de plenitudine in fine, &. 13. therap. 6. Quartò: quomodo hic prohibita transpiratio calefacit, cum 1. aphor. 2. interceptiones vasorum extingant innatum calorem. Quintò: pueri densi sunt quod ex glabritie eorum apparet & tamen exhibetur illis plurimum alimentum. Dic ad primum: effluens collatum ad remanens, semper est acre, propter vlteriorem calefactionem, ex qua acrimoniam suscepit: si verò conferantur inter se effluentia, quædam sunt temperata, alia acria. Ad secundum: si id quod densat valde refrigerat, sequitur refrigeratio, vt ex lotione frigida per hyemen: si verò sine refrigeratione insigni, & vapores prohibiti non sunt mites, sequitur intensio caloris, sæpe sufficiens ad febrem: vbi verò vapores sunt mites, augetur quantitas calidi citra tantam caliditatem, quæ sufficiat ad febrem. Ad tertium: repletio humorum omnium sequitur per accidens ad retentos vapores: sicut ad aërem pluuium. 1. epid. sect. 2. 7. & 3. Aphor. 15. maximè quia vapores humorum non distantes specie ab humoribus, per moram redeunt ad pristinam naturam: Ad quartum: calor non difflatus sed vnitus, primo augetur vt in cucurbita & clibano occluso: paulo post verò deficit, quia flamma absumit alimentum, sicut in clibano non perforato. Causæ verò densantes. 8. Therap. 2. sunt refrigerantia, astringentia, addit siccantia, vt frictio dura, & insolatio. Quod videtur dictorum: siccitas enim resolutione concreti humidi, rarefacit, ideo iuuenes sunt rariores & hirsutiores pueris. Dic: 8. Therap. asserit pro causa densante immodicam siccitatem tantum. Sed non videtur etiam immodica siccitas densare, quia siccitas senilis, cùm sit immodica, rarefacit tamen habitum corporis. 6. epid. sect. 5.

Dēsitas quid operetur.

epid.ſect.5.com.6.Dic:ſiccitas magna & repentina qualis ex lotione in aqua aluminoſa,vel ex inſolatione denſat:quia cùm omne humidum membrale diſſoluat,contrahit & conuellit: ſimilis autem ſiccitas ſi paulatim accedit, reſoluit humidum membrale facilius reſolubile:ideo nec denſat cutem,nec inducit conuulſionem:*ſimiliter enim conuulſio ſicca,requirit ad generationem ſiccitatem non quamuis,ſed multam & violentam.* Ad quintum:in pueris plus indicat habitus ſubſtantiæ mollis ad cibi exhibitionem,quam prohibeat aliquanta denſitas membrorum: coeunt enim in illis duo illa mollities carnis,cum denſitate,ſicut in pinguedine.

Aduerte tertiò:Triplices homines ait abundare acribus excrementis,videlicet eos qui à natura ſunt cacochymici,&qui prauis vtuntur eduliis,& qui crebras cruditates patiuntur.Sed non videntur hę cauſę facere magis ad acrimoniam quàm ad ſegniciem humorum.Dic:non ſignificat has cauſas in vniuerſum gignere acres humores,ſed aliquas ſpecies ex iis:videlicet qui ſunt natura biliosi; qoi vtuntur calidis edulíis,qui cruditates nidoroſas patiuntur.Adde: quod vniuerſaliter hæ cauſæ faciunt ad acrimoniam,quia corripiuntur alimenta calore extraneo,ob defectum naturalis.

Aduerte quartò: vitia alimentorum,quædam ait eſſe innata. Diſtribuuntur enim cibaria in ſemina,fructus,olera,radices,quadrupedes,piſces,aues,inter quæ,ſemina abundant melancholia ob copiam terræ:& ferè etiam flatu ob paucam coctionem, quia ex alimentis immediatè prodierunt; debilis autem coctio flatus multiplicat,ſicut plena diſſipat. Sola frumentacea inter ea,ob multam moram ſub terra, repoſita vt tempore amittant flatulentiam, ferè incolumia ſunt. Fructus vltra paucam coctionem,abũdant aqueo:quare ferè praui ſucci ſunt,& magis præcoces,ob paucam moram ſub ſole:incolumiores ſunt autumnales:ob contrariam cauſam ficus, & vuæ: olera in ſumma videntur tantò fructibus deteriora,quantò natura minorem prouidentiam habet foliorum,quàm fructuum.Radices quia non perflatæ,nec exiccatæ,humore multo pollent.Quadrupes ob exercitij paucitatem, craſſi ſucci: piſces & aoes omnium maximè cocta ſunt,& boni ſucci eò quòd per multas inter medias coctiones,ex elementis euaſerunt aptum alimentum homini, mixtorum vltimo.6.Collect.1.videlicet,carnes auium omnibus hominibus,piſces ijs tantum qui mundo ſunt corpore:ſola enim facilitate coctionis vincunt aues, in reliquis vincuntur. *Argumentum eſt pauca coctionis in prioribus illis,quod preſſa diffluunt aqueo ſucco non pingui fructus & olera: quoniam nondum paſſiua in illis aſſequuta ſunt plenam inter ſe mixtionem: cùm carnes & piſces niſi deſtillata, aut cocta ſint, in ſuccum non ſoluantur,ſed admodum exiguum & eum pinguem,& craſſeſcentem præ mixtionis probitate,adeò inter ea aſſa potentius alunt,& melius ſi in corpore coquuntur, quoniam nil remiſerunt per coctionem alentis ſucci,& impenſius permixta aſſatione ſunt paſſiua in illis elementa.* Oporter autem in re cibaria ad conciliandas multorum authorum ſententias & Galeni ipſius ſecum,intelligere mentem Gal.ſummopere laudantis quædam alimenta, quæ experientia monſtrat periculoſe, ſæpe etiam noxiè ſummi: Nam inquirit naturam alimenti in ſe,non quid operetur iuxta ſumentis varietatem;ita enim euadit doctrina & ſimplicior & perfectior:quem ſcribendi modum ſemper ſequitur.*Galen.enim perpetuo tradit more Hippoc.1. Apho.16.doctrinam de quouis ſimplici, citra conſiderationem aliorum, aut indicantium, aut contra indicantium.* Ergo præfert alimentis omnibus in ſucci probitate etiam carnibus pedeſtrium,& ante volatilia lac,oua ſorbilia, piſces ſaxatiles, & inter fructus horarios, mora:quæ tamen corpus replét ſæpiſſimè ſcabie,& cacochymia,& in ventriculo corrumpuntur:videlicet quia in natura ſua conſiderata, & ſecundùm familiaritatem quam babent cum humano corpore talia pronuncianda ſunt: ſicut, quod ait curationem perficiendam eſſe æquato contrario, & remiſſam qualitatem remittere intenſam,ęqualem verò conſeruare:illę enim propoſitiones in opere læderent,niſi adiungantur determinationes aliæ. Ergo laudes dictorum alimentorum ne in opere officiant,duæ conditiones requiruntur,propter facilitatem ſuæ corruptionis: prima quod corpus ſumens non ſit immundum ſecundum vaſa, & multo magis ſecundũ ventriculum,ſicut enim in corpore mundo ſuperata ab innato calore in ſubſtantiam noſtram tranſeunt, ita à cacochymia obtenta in vitioſum ſuccum migrant. Altera conditio: ne miſceantur alimentis tarde coctilibus: propter moram in locis coctionis ſimul cum illis vitiantur. Quo fit,vt monachi ſolis piſcibus perpetuò veſcentes rarius morbis infeſtentur,quàm ſæculares qui carnes interponunt:& infantes ſolo lacte ali iubentur à medicis,quo tẽpore lactantur:euadunt enim ita florentiſſimi: & hedi,& vituli lactantes,quamdiu domi vinculis continẽtur à paſtu ſuauiſſima ſunt & ſaluberrima.Martialis: lacte mero paſtam,&c. Ideo noxia eſt mixtio carnium cum piſcibus, & magis duorũ facile corruptilium,vt piſcium cum lacte,vel ouis mollibus.ad vtilitatem ergo operis oportet in talibus ſemper meminiſſe,quod vbi altera harum conditionum deeſt:deeſt autẽ ferè ſemper:(*quibus tertia addenda eſt:quod recentiſſima ſumantur,& nihil à continente paſſa: ab illis enim tribus vitiantur: ab aere, ab immundo corpore,à mixto alimẽto.*)inſalubria ſunt talia omnia:ſecuriſſimę verò carnes,præſertim alitum.Memorandum autem eſt,vt inter cacochyma numeret braſſicam, & olera,potiſſimum ſylueſtria:& lampſanam dictam à lambendo terram xatam ago,quare chycorium,& lupus ſalictarius,in ratione alimenti incommodant.Scribitur enim chycorium peſſimi ſucci lib.de euchymia.14. licet repaſtinatione antiquis ignota reddatur multo incolumior vulgaris ſcariola.Quare vſus olerum in febrientibus in totum commendandus non eſt. Sed oportet habere rationẽ naturæ ægrorum quorundam,qui audito nomine ptiſanæ confeſtim nauſeant:in quibus,etiam ſi laborent exquiſita tertiana,concedit Gal.ad Glau.cap.proprio oua,& cerebrũ ſuillum,& in laborantibus pleuritide aſellos.1.acut.27.Quare gratificandum eſt aliquid appetitui ægrorum: tum quia non tolerant meliora,

Alimentorũ claſſes.

tum quia ferè venter appetit alimenta aduersantia humori in vasis abundanti.3. de causis symptomatum 7. Quare optimus quidem victus acutorum est cremor ptisanæ, medulla aurantij, panis lotus, ius lentium, lactuca, panata cum lacte seminum frigidorum: rarò olera aliquot, & alia poma: minus amygdalatum, maxime in acutis, aut vbi affectus repit ad caput. Nam & in sanis per æstatem æstuantibus, Galen. si continentes sunt prohibet in totum fructus horarios, si incontinentes parce concedit. Memorandum item est, quod refert nonnulla alimenta vitiari in ipso ortu, vt frumentum ex rubigine vulgo ferrugem, sicut alia in interitu, si fuerint intemperata veneno, vel morbis: sicut nonnulla per moram vitiantur. Mollities enim quæ comparatur alimentis diu seruatis; initium putredinis est: quare optima sunt recentissima, non modò lac, oua, pisces, sed & farina lib. de affectionibus, & panis vnius tantùm diei, apud Zoar in procemin, & carnes omnes statim post earum mactationem. Nisi quod in solis carnibus propter difficultatem coctionis earum, si sunt natura sua duræ, præstat vt seruentur per hyemem horis.12. per æstatem septem. Apud Zoar in proœ.&.7. Therap.6. vaccinæ verò diutius seruentur, quod vocat Hippocrat.4. acutorum.99. vetustissimas. Nam licet calor ille sit putridus qui reddit illas teneriores, verum maior est vtilitas ex cõparata mollitie: sicut in pane ex admixto fermento: sed variandum est tempus asseruandi pro varietate duritiei earum & ventriculi coquentis, & tẽporis anni. *Nam sicut olera & fructus, quia non obtinent integram passiuarum mixtionem, in cibis reprobantur: ita tenerescentia alimenta præ antiquitate: tantundẽ enim est, non obtinuisse, & obtentam amisisse.* Aquam autem prauam inducere cacochymiam apparet, quia qui vtuntur tali aqua, sunt gutturosi, viscerosi, decolores, steriles. Nam licet aqua non nutriat, inficiens tamen humores vitiosa qualitate, causa est cacochymiæ. *maximè, quia connutrit, & ita euadit portio carnis.* Contrà verò vbi aquæ sunt probæ, vt apud nos inter douro & minho. Memorandum est, ex aqua in paratis, acertuari bilem, sunt autem parati natura biliosi, & acutè febrientes. quare Hippocrates raro eam admittit in acutis.3. acutorum. 40. & comment. 42. discipuli Hippoc. exhibebãt suis febrientibus vnum vasculum vel duo tãtum, quorum quodque capiebat vnciam vnam & semis. Et tertio de fracturis.39. in biliosis naturis prohibet aquam, loco eius concedens mellam. Et Trall. lib.6.2. ex Hippocrate non concedit aquam in acutis, nisi gratia delutionis in medio alimentorum, vel medicamentorum. Propter puritatem enim substantiæ suæ, & moram in visceribus, vertitur in bilem, vbi viscera bile abundant: non (quod quidam aiunt) quia per antiperistasim auget internum calorem: neque (quod quidam alij scribunt) quia attenuat, & fundit bilem, & ita ad sensum videtur augere eam: sed quia, verè ex Hippocrate, & Gal. vertitur in bilem: *nam à validissimo agente aqua mixta exigua bili tota abit in bilem tenuem: non secus quàm à calore solo aqua paludosa, cum exigua terra abit in angullam.* Videlicet quando sola sumitur, vt in acutissimis in quibus seruabat Hippocrates ægros sine cibo vsque ad statum: ita enim se explicat.3. acutorum: nam in aliis: in calida natura, aquæ potio.6. epid. sect.4.14. Addit Galenus inter causas acrium excrementorum, meditationes & curas. Vnde intelligitur, cur rarò literarij, & religiosi visantur bene colorati: augent enim bilem & melancholiam, ex assiduitate meditandi. Addit etiam pro causa crebram sumptionem acrium medicamentorum, qualia solebant sumere ij qui timebant sibi ab obstructione viscerum, lib. de Euchymia.3.

Aduerte quintò: numerat infectiones cutis psoram, lepram, exanthemata. ex quibus psoram & lepram interpretantur Cels. lib.5.28. & Plin. lib.20. cap.1. scabiem. Sunt autẽ ad similes affectiones, ambæ melancholicæ apud Paul. lib.4.2. &. 7. Aphoris.40. quare malè numerantur inter hyemales. 3. Aphoris.20. Definiuntur autem cutis dura, & rubens, cum multo pruritu, & furfureis resolutionibus, permixtis pustulis quibusdam, aliis siccis aliis humidis: quæ omnia leuiora sunt in psora: ideo psora vbi malignatur, transit in lepram, sicut lepra in elephantiasim exanthemata autem comprehendunt nostras variolas, & morbillos: nam (dicente Celso) oriuntur sæpe in pueris, & in partibus mediis corporis magis quàm in extremis: & agnoscunt ea duplicia Paul. lib.4.8. & Hippocrat.6. epidemiæ, sect.2.29. Quædam minuta quæ ab exiguitate vocantur morbilli, & à serpendo sarampam: quædam verò lata, quæ comparant varis vulgo spinhas carnaes, vnde dicuntur variolæ vulgo bexigas. Vtrumque autem genus latinis dicitur pustula, vnde bustellas. Aliquando autem nomen exanthematis sumitur latius: vt hic, & lib. de atra bile, comprehendens elephantem?

(*Cùm igitur.*)

Explicat quomodo & quando, febris sequatur ad densitatem in natura cacochymica?

ADuerte primo: nomen πύκνωσις, interpretantur stipationem, vel cõstipationem, vel angustiam meatuum, vbi. s. pori redduntur angustiores. nomen autem ἔμφραξις, interpretantur obstructionem vel infarctum, significat plenitudinem pori ab aliquo infarciente. Et hoc modo distinguit Galen. hic sumens ea in propriis significatis: latius enim obstructio dicitur vulgo, de vtraque affectione, quando diuiditur in coarctatoriam, & attenuatoriam: similiter & stipatio de vtraque affectione dicitur. 3. de sanitate. 15. Sed de causa harum affectionum videtur controuersia: quia.3. de sanitate duæ tantum causæ traduntur, conniuentia vel densatio meatuum, & repletio eorum: verum.9. Ther.1. additur tertia causa, astrictio carnium inter medios poros: primo autem de locis primo, stipationis in retenta vrina afferuntur causæ tres, obstructio ab impacto, tumor præter naturam colli vesicæ, & aliquid ortum intra collum. Dic: lib.3. de sanitate inquirit solas causas angustiæ pororum, lib. autem.9. Therap. inquirit causas prohibentes transpirationem, verùm.1. de locis docet

Victus ægrorum.

causas stipationis in meatu amplo,quale est collum vesicæ.

Aduerte secundò : Cruditas importat actionem læsam concoctricis. 3. de causis syntomatum.1. & de differentiis syntomatum. 4. Quod autem sequatur febris ad corruptam coctionem de qua hic agitur,facit primo natura cacochymica : videlicet si corruptio est nidorosa,vel fumosa : talis enim natura solet iocurrere diariam : si autem corruptio est acida, rarius sequitur febris,& ea putrida:quoniam relictum à regimine naturæ propter corruptionem,facile putret.Secunda causa est: quia committunt se post cruditatem iis,quæ rapiunt corruptum ad membra:qualia sunt. 4. de san. 9.&.8.Therap.5.exercitium,insolatio,balneum,frictio,ira,& verecundia. Est enim conuenientissimum eo tempore,in lecto se continere,etiam si non dormiatur,apud Celsum lib.1.2.quies enim & somnus matutinus & calor lecti,perficiunt concoctionem:vnde commendantur talia senibus, qui non plenè per noctem concoxerunt.Et in febribus implacidis.4.accutorum.48.Ideo.8.Therap. citato,in reliquarum diariarum declinatione laudat balneum:in ea verò quæ proficiscitur à cruditate negat ante integram febris solutionem.Videtur tamen immodicum quod.9.Therap.4.&.5.præsente synocho,differt phlebotomiam per biduum, propter cruditatem primæ coctionis,& clysterem non concedit,nisi mollem idest sine sale,postquam alimentum concoctum est in ventriculo,& descēdit.Forte propter Erasystratios,qui fugiebāt phlebotomias.Sed si in cruditate quiescendum est,qoomodo.2.accutorū.22.præcipitur, iis qui supra consuetudinē cibati sunt,non quiescere. Dic: hic curamus factā iam cruditatē,illic præcauetur futura,lenta deambulatione,vt descēdat alimentum,ad loca coctionis:sicut peracta in integrū coctione,exercitiū:& potus amplior 7.Ther.6.Licet enim lib.de plebotomia.9.quæ curant factum præcauent etiam futurum , non sequitur è conuerso quia leuiora sufficiunt ad præcautionem,quam ad curationem. Quid ergo agendum in cruditate, si neqoe ad molem corporis,nec ad intestina,trahendum est alimentum?Dic : fouendæ sunt partes ventris ad perficiendam coctionem, Absinthino, & Nardioo ex Gal.citatis. Quod consilium turpiter interpretatur,ideo reprobat Auer. 7.collect.7. quasi Galenus præcipiat fouere ventrem aqua calida.Fuchius item non rectè,pro fotu vertit robur,vt si sensus,minus febricitare ex cruditate,eos qui robustum habēt ventriculum & hepar:cum magis monstret ratio cruditatem in illis membris robustis,tanquam pendentem à maiori causa deteriorem esse. Tertia causa febricitandi, est retentio alui:nam fluxus succedēs tā in alimento prauo, qoàm in corrupto prohibet febrem secundo alimentorum de vuis.Nisi fortè sequatur febris propter frequentiā surgendi:ea enim frequentia sufficit inducere febrē hic,& vigiliæ.2.Aphor.14: ita vt ob eam causam rimeat Auerrous purgare tertianarios cap.proprio,& in valde debili sufficit ad mortem.3.Cris.9. Alterum symptoma,vocat hic Galen.inflammationem ventris,quam apertius explicans.8. Ther. citato vocat ardorem, vel morsum,vera enim inflammatio ventris,fere non visitur in cruditate.

(Cæterùm foraminum.)

Tractat alteram speciem prohibitæ transpirationis,non ex pororum densitate,sed ex obstructione.

ADuerte primò:cum hic legatur vniuersaliter, causam putredinis esse prohibitam trāspirationem,&.11.Therap. 4.illa tantū putrere, quæ calida humida sunt,in calido loco noo probe difflata,plurimi interpretum putāt , causam perpetuam putredinis esse prohibitam transpirationem: quorum quidam putant nunquā succedere putredinē,nisi illa præcedat : alij verò dicunt iungi necessario saltē tanquam consequens,quia accedente calore potrido, pristina difflatio non satisfacit. Alij verò inquiūt,imo est causa cōcomitās quia vbi putredo,ibi debilitas innati caloris,vbi debilis innatus calor,nō fit sufficiēs pulsatio,quare iā iūgitur prohibita difflatio.Dic:cōstat nō esse perpetuā causam antecedētē putredinis,prohibitā difflationē. Si enim naturalis corruptio mixti est putrefactio.4.meth.2.posiut aut mixta prohiberi à mala difflatione:possent igitur nō corrūpi.Secundò:molta externa etiā solida putrēt sine mala difflatione:ergo magis interni succi.Et aperte in aëre vel cibo pestilēti,quo pori latiores suot magis sequitur putredo. Tertiò:causa est prior effectu saltem natura:sed prohibita difflatio explicara ab illis est posterior saltē natura putredine : ergo non potest asseri pro causa potredinis. Quartò: lib.de inæqoali intēperie. 6. scribit multa putrere,propter alias causas, sine prohibita transpiratione : & hic causas putredinis in febribus duas explicat: malā difflationē in plenitudine vasorū, & defectu innati caloris in plenitudine quoad vires. Quin & Gal.ipse,tā infra,quā de inæquali temperie.7.ait calida humida,in calido humido loco citissimè putrere:alia verò etiā,sed tardius & est familiare Gal.sola frequētia tradere.Itē:ad putredinē sufficit corruptio innati caloris ab extraneo.4.metheororū:sed ea potest accidere multis aliis de causis: nā vua cōtacta liuorē ducit ab vua & ab aëre pestilēte humor corrūpitur,& si innascitur spōte venenū in corpore,cur nō ionascetur etiā pestilens putredo in humore? Quod autē locus.11.Therap. intelligendus sit de frequēti causa,declarat quod iūgit:illa tātum putrere quæ calida humida sunt & in calido humido loco continētur:Certū est enim aliqua frigida & in hyeme putrere. Qood autem hic addit (multa) videtur aduersari. 4.methe.1.asserenti , magis repugnare putredini magna paruis.Dic:simpliciter magis durant magna, quia plus obtinent de calido innato : vbi verò putredo oritur ex prohibito effluuio , copia, quia auget obstructionem,magis præparat putredini.

Coctionem promouētia.

Putredo nō semper à retenta difflatione.

Aduerte secundò: de duplici plenitudine sentētias aliquot ex libro de plen.& de ratione curandi per sanguinis missionem. Prima:Nomen generis est excessus vel abundantia : & dicitur de quauis re aucta,ita vt etiam de qualitate.8.Thera.1. frequentius autem medicis dicitur de excessu humo-

Plenitudinis differentiae.

rum. Is excessus triplex est: cacochymia, plenitudo quoad vires, plenitudo quoad vasa. Cacochymia dicit excessum cuiusuis humoris præter sanguinem in quantitate. non enim (quod multi putant) cacochymia dicit intemperantiam humoris, sed excessum quantitatiuum humoris non sanguinei: qui ideo dicitur peccatum qualitatiuum humoris, quia in eo statu abundat humor prauus facta ad sanguinem collatione. Ostenditur: quia nec cognitio cacochymiæ, nec curatio conuenit peccanti humori per intemperiem, sed per quantitatem: quia nec nota ex colore, nec purgatio appositissimum remedium cacochymiæ. Et quod maius est lib. plen. 11. si sanguis vasorum vel quod idem est, omnes simul humores redduntur ex quouis victu intemperati, non est cacochymia, sed intemperantia sanguinis: sicut si vnus reliquorum humorum similiter intemperatur, dicetur intemperies illius, non cacochymia: & horum vitiorum vtrunque alterante contrario sanabitur, non purgatione: nisi forrè ceu noxium inemédabile præstet educere ex corpore, licet non superfluat quantitate. Secunda: plenitudo quoad vires significat copiam humorum grauantium vires, siue excedat, siue non, quantitatem naturalem pristinam: & appellatur πλῆθος plenitudo vel multitudo: licet latius plenitudo sicut græcis πλῆθος dicatur etiam de ventriculi repletione, & de cacochymia. 3. epid. sect. 4. 74. Huius plenitudinis perpetua nota est, grauitas in parte, vel in toto vbicunque adest plenitudo illa: significatáque auctum sępe solum sanguinem in vasis, vel totius, vel partis, sępe etiam sanguinem cum humore aliquo ex reliquis. Omnis enim humoris excessus si simul augetur sanguis affert notam grauitatis indicantis subesse plenitudinem quoad vires. In iis autem speciebus duabus plenitudinis quoad vires conuenit phlebotomia maxime: siue insit toti, siue parti, siue inflammet, siue solum grauet. Tota difficultas est, num alij humores aucti citra sanguinis augmentum possint inducere grauitatem, & ita plenitudinem quoad vires: de quo Galen. de plen. 10. respondet solam bilem auctam non posse aliquam ex plenitudinibus duabus inducere, quia prius inducet alium morbum, quam per sui augmentum grauitatem membris, & multo minus tensionem vasis infetat: pituitam verò posse, vt in hyposarca: atram bilem minus, quia alia signa affert euidentiora, tetricum aspectum, irrationalem molestiam. Vnde intelligitur, finitiones has, & totam doctrinam antiquorum de plenitudine, eò tantùm tendere vt agnoscat medicus qui homines nondum certo morbo decumbentes egent sanguinis missione, Nam qui iam certa specie morbi detinentur, indicationem præstant exercendi remedij à morbi specie, & notis aliis: quare non licet (quod multi faciunt scribentium) appellare plenitudinem, cacochymiam in præsentia copiosi sanguinis: quia in illa non semper conuenit sanguinis missio, sed proprius purgatio. Quando ergo grauitas est aucta atra bile in vasis, ex qua redditur sanguis & crassus & ater, licet non simul increscente sanguine etiam commendat Galen. phlebotomiam. lib. de phlebot. 6. quia non deücit valde vires melancholia, & sanguini permixta est, tanquam illius fęx: Et condemnat non phlebotomantes in ea abundantia. Si verò grauitas nascitur à copia crudorum humorum, timet phlebotomiam propter sequentem debilitatem ad copiam crudorum cum frigiditate, & innutritione: quare ante febrem cautè phlebotomat, præsente ea, si vis debilis est nullo pacto, citato de phlebotomia, & c. 12. Therap. cap. 5. Sed quomodò in eo cap. ait plenitudinem, quoad vires fieri ex aucto sanguine, vel copia crudorum, non memorans melancholiam: capite autem 10. ait crassi sanguinis abundantiam, vt plurimum esse melancholicam, rarò crudorum succorum? Dic: grauitas cùm sit debilitatio virium nascitur, vel à multo sanguine grauantium humorum, vel à copia crudorum non alentium vltra grauitatem, crassus autem sanguis redditur sæpius ex mixta atra, rarius ex mixta pituita. Tertia sententia: plenitudo quoad vasa appellatur plethora malè enim confundunt multi plithos & plethoram. Est enim plithos genus, ad vtramque plenitudinem. plethora sola quoad vasa de plen. 6. importat plethora excessum humorum tantum, vt vasa periclitentur rumpi: quod fieri non potest, nisi excedente solo sanguine, vel omnibus simul humoribus, ita vt seruetur antiqua proportio, aut vnus inter eos parum excedat de plen. 7. Iudicauit enim verè antiquitas non posse cum vita fieri vt vnus humor citra sanguinis augmentum tantopere intra vasa abundet, vt periculose vasa distendantur, quam affectionem vocarunt plethoram: quare distinctio hæc cacochymiæ, & vtriusque plenitudinis non est de nomine, nec ad libitum variabilis, sed de exequendo remedio. Huius perpetua nota est tensio maxime iuncto rubore, vel calore vel tumore vasorum. Cuius perpetua sanatio est sanguinis missio, & adhuc magis si iungitur lassitudo phlegmonosa: quæ vltra tensionem addit calorem & pulsum, tensio enim ait lib. ple. 7. non pręcedente fatigatione sufficienter indicat sanguinis copiam, & magis iuncto aliquo ex signis abundãtis sanguinis. Licet autem Galenus magis recipiat ad agnitioné plethoræ nomen tẽsionis, vulgus magis cum Erasistrato vtitur nomine tumoris vel turgẽtiæ, quam tensionis ex Galeno. Quidã vero tensionis sensum his verbis indicant: tumeo, & parum abest quin distũpar præ plenitudine. Præter auditũ autẽ visu ipso agnoscere potest medicus tensioné, ex nitida & bene curata cute, cum faciei, & corporis tumore sicut phlegmonosa lassitudo his indicatur: conquassatum me sentio, ita vt etiam ossa doleam: sicut in vlcerosa lassitudine toti spinis se pungi arbitrantur, & aperiri sibi foramina: ita enim vocant vlceris sensum.

Quarta sententia: non videtur inutilis doctrina Erasist. licet reiecta de plenitudine. 6. quod nota incipientis plethorę ferè sit auctũ virium robur: perfectæ autẽ, tumor & plenitudo vasorum, & totius. Ferè enim ita apparet experimento, & ita pronunciant homines. Gal. autem reiicit primam notam: eo quod, robur virium pendet ex temperamento, & bona nutritione solidorum, non ex copia sanguinis: cum ea magis grauet. Sed ipse vndecimo Therap. 1. & 4. ex quantitate & qualitate

spirituum

ſpirituum,carnis, & ſolidorum conſtituit robur virium. Antequam ergo ſanguis propter copiam conculcetur,& putreat,ferè vires augentur. Sed quomodo hic ſequitur ex aucto ſanguine robur, ſi paulò ante ſequebatur grauitas & ſegnicies ad motus? dic: aucto ſanguine ſequitur augmentum animalis ſpiritus,& proinde facultatis deferentis:ſed ſimul augetur pondus ferendum ex graui humore:ſi ergo modicè augetur cum temperamento,ſequitur robur:ſi immodicè,vel cum corruptione grauitas ſequitur. Num autem ſit recipienda Galen.doctrina de plenitudine decimo,quod robur ſolum conſiſtit in bona nutritione ſolidorum:caro verò,adeps, & humores aucti augent pondus,non facultatem deferentem,meritò vertetur in dubium. Variè enim docet Galen.in quo conſiſtat robur cuiuſque facultatis.nam.4. Therap.4.imbecillitatem omnem ait eſſe validum intemperamentum,robur autem temperamentum : verum. 3. ſimplicium. 26. & 5.de locis vltimo. addit vtrique affectui vnitatem & compoſitionem,alibi bonas, alibi malas: nam debilitatem ait quandoque eſſe ſolutionem vel diuulſionem vaſorum, vt in ſuperpurgatione, vel raritatem ventriculi in chylificatione. 11.autem Ther.1. & 3.facultatem locat in temperamento & quātitate ſpirituum, carnis,& ſolidorum:hic verò ait,eam eſſe temperiem tantum ſolidorum cum quantitate bonę nutritionis:& in illis per tota manere facultates,non mandari ad illa per neruos, vel arterias. In quibus vltra varietatem,non explicantur potiſſima principia operantis in animali facultatis: Primum enim agens eſt animi vis,quam vocant facultatem in cerebro reſidens: proximū qualitas quædam alia à qualitatibus quatuor inſtar lucis repente membris communicata, à principio per neruos aut arterias:tertium eſt,ſanguis & ſpiritus quæ vocant calidum innatum qualitate temperata,quantitate modicè aucta:quæ in ſenibus deficientia reddunt omnes functiones imbecillas.Reliqua omnia videntur magis delata quam deferentia,oſſa,carnes,adeps,humores.

Quinta ſententia:abundantiæ humorum aliæ referuntur notæ de plenitudine vltimo: quædam magis,quædam minus ſcientificæ. Tenſio,ſanguineæ copiæ, vlceroſus ſenſus, mordacium humorum,grauitas,craſſorum.Proprius item cuique humori color,ſi æqualiter ſparſus eſt per corpus humor.Reliquæ notæ minus ſcientificæ ferè petuntur à ventriculo & capite:nempe,faſtidium,appetentia,ſitis,ſomnus,vigilia,affectio animi varia:accedunt item indicia ex anteacto victo,& ex ſex vocatis naturalibus.Nec oportet cum quibuſdam excogitare,cuique humori ſuam laſſitudinis ſpeciem:ſatis eſt explicaſſe notas:quarum quæuis efficit coniecturam,plures ſcientiam,citato.

Aduerte tertiò:inter hæc tria ſubſimilia,cacochymia ſemper diſtat re à plenitudine quoad vaſa; ſed poteſt coire plethora & cacochymia: vt quando ſolus ſanguis, vel omnes humores abundant iuxta antiquam proportionem, & cum hoc aliquis humor præter ſanguinem momentaneè auctus eſt: in quo caſu ſimul conferunt miſſio ſanguinis & purgatio: quam diſpoſitionem quidam appellant cacochymiam in præſentia multi ſanguinis. Cacochymia verò & plenitudo quoad vires poſſunt coire:ſicut plethora & plenitudo quoad vires,licet ratione ſemper diſtent.Memorandum eſt autem ex 11.Therapeut.4.copiam,craſſitię, & lentorem eſſe cauſas obſtruentes: quia idem poteſt craſſities,vel lentor in pauco,quod copia in humore,nec craſſo,nec lento. Ideo craſſa alimenta vel glutinoſa morboſa ſunt,licet ſint boni ſucci,quia obſtruunt.Sicut attenuantia morboſa,quia mali ſucci,& minimum alentia.Ideo ambo illa genera eduliorum, reprobantur lib.de eucbymia.5. De putredine autem contenta in parte,proponit exemplum frequentiſſimum phlegmonis:quo nomine hic latè ſumpto complectitur etiam eryſipelas,& carbunculos.

(*Calidiores autem.*)

TRadit cauſam mixtam,nempe aërem ęſtiuum,qui calore inducit febrem per vicinitatem diariam: putredine autem in conſtitutione peſtilenti, putridam. Explicandæ ſunt in hoc loco difficultates.Prima: qualis ſit diuiſio morborum,de qua hìc fit mentio,in communes & diſperſos. Secunda: quomodo diſtant, morbus epidemicus,peſtilens,contagioſus, hæreditarius,venenatus. Tertia:in quo conſiſtat contagio. Quarta: cur ex morbis quidam ſint contagioſi, quidam ſecus; Quinta:num contagioſi morbi inducant morbos ſibi diſſimiles. Sexta: nū per oculos fiat talis contagio,quam vocant faſcinationem.Septima:peſtilens febris quomodo diſtet à morbo peſtilenti. Cap. 4.

De primo:ſecantur morbi in prooem.epidem. & lib.de aëre & aqua,in communes vel vniuerſales,& particulares vel diſperſos:vniuerſalis eſt qui multos vno tempore infeſtat, particularis qui diuerſis.Rurſum vniuerſales diuidunt in endymos,vel publicos,id eſt loco alicui familiares,& epidemicos vel populares,quos vagari accidit,inuadentes vno tempore multos è populo. Inter populares vocatur peſtis vel peſtilens morbus, epidemicus plurimos perimens. Vnde colligitur diſtare febrem peſtilentem à peſte. Nam iuxta finitionem dictam multa poſſunt eſſe genera peſtis, quod notauit Galen.3.epidem.ſect.3.2.&.35.&.1.acutorum.5.etiam citra febrem. Febris autem peſtilens, eſt certa febris ſpecies,quæ mortales quandoque citra peſtem corripit: cuius peculiare ſymptoma eſt colliquatio.3.epidemiæ ſect.3.57.& hic aliquam febrem peſtilentem ait oriri,ex praua humorum putredine,citra contagium in aëre vagans. De cauſis autem,vtriuſque generis morborum,ſcribitur lib.de natura humana ſect.ſecunda.8. Communes ab aëre ortum habent, diſperſi à victu qui vnius cuiuſque eſt.Sed contra:in lib.de flatibus poſt diuiſionem morborum dictam,ſequitur (vtrorumque cauſa aër eſt.) Secundò:mēbra diuiſionis non opponuntur ſed ſubalternantur: nam victus cōtinet in ſe aërem.Tertiò:quia aqua vitioſa,& alimentum,citra aëris vitiū ſunt cauſa morborum communium, lib.de natura humana citato, & apud Paul. lib. 2. & Orib. lib.3. in fine. Quartò: non

videtur epidemicus omnis morbus qui multos è populo corripit vno tempore:alias,morbi familiares temporibus,aut ætatibus,aut naturis essent epidemici,contra Gal.3. Aphoris. Quintò:supponit aërem putrescere côtra Arist. 25. problematū.19.asserentē aërem & ignem non putrere. Dic adprimum:(licet liber de flatibus non recipiatur pro hipocratico.) vtriusq; generis morborum causa est aër : scilicet communium solus, dispersorum autem tanquam concausa : determinatur enim certa morbi species,ex aëre cum prauovictu. Ad secundum : membra diuisionis sunt aër inconstans,& victus complectens etiam aërem,sed constantem: & ita opponuntur. Ad tertium:aqua & alimentum vitiosa,reducuntur ad malitiam humorum aptam pessimæ putredini: talis autem malitia simul cum aëris calore,est vna causa pestis , ex Galeno hic. Alia verò causa & frequens, putridus aër:& ita verè potuit dici morborum communium causam esse aërem.Ad quartum:in anno constanti non corripit multos aliquis morbus:pauci autem dispersi,vltra causam ex prauitate victus,determinantur ad certam speciem,ex tempore anni natiuo temperamento,& ętate: vnde fiunt morbi vernales, vel autumnales,iuueniles,vel seniles,licet sint dispersi:de quibus egit Hipoc.3. Aphо.sicut de endimis lib.de aëre & aqua,de epidemicis autem in epidemiis.Ad quintū.4.meth.1.scribitur omnia putrere præter ignem:cùm ergo in problematis asserit aërem non putrere , de suprema regione agit, quæ igne referta est. Non putret autem ignis , tum quia non patitur mixtionem , nam propter vehementiam agendi , omnia conuertit in sui naturam : occasio autem putrescendi mixtio est: tum quia quod putret , necesse est superari à calore externo : nullus autem calor maior est igneo. Si verò aliqoa alia conceduntur noo putrere : intelligenda sunt difficillimè putrere , vt aurum , & oleum , sicut Galen. 1. de Antido : dicit omnia senescere , præter vinum: videlicet , quia tardissimè senescit.

De secundo proposito:epidemia importat communem vagationem morbi tantum: contagio remissionem fomitis ad vicinum aërem : hæreditarius communicat fomitem semini : & ita tria hæc genera morborum,simplicem significationem habent. Delererius autem morbus importat qualitatem vitæ aduersam,quam fere sequitur perditio.Pestis verò significatio magis composita est:importat enim vagationem epidemiæ,contaminationem contagiosi,& qualitatem venenosam deleterij,simul iuncta.

De tertio proposito:contagionis causæ videntur esse quatuor, quas ferè memorat Arist. 7. problem.7.Prima : putredo aliqua in humore,quod contendit Fracast.lib.de contagione. Fomes enim non exurgit momentaneus,sufficiens inducere affectum,ab humore quieto,sed à moto:non potest moueri ad contagium à calore innato,quia ille emendat malitiam fomitis : non ab extraneo comburente,qoia talis dissipat fomitem:ergo ab extraneo putrefaciente. Neque obstat:quod catharrus,morbus gallicus,& rabies,sunt contagiosi sine febre : quia in illis est aliqua putredo, non sofficiens ad febrem.num autem è conuerso , omnis putredo sit contagiosa,videtur : argumento,quod cùm primum corripit febris putrida, aliquem è domo , consequenter alij in eadem domo inficiuntur : verùm magis,& minus , iuxta varietatem reliquarum quatuor causarum. Nam tertiana cùm habeat calorem multò acriorem , propter defectum tamen lentoris minos contagiosa est , quam strumæ,& asthmata. Altera causa:lentor fomitis,lenta enim omnia hærent,nec integrè dissoluuntur:vnde per moram imprimunt.Tertia causa:locus cutaneus vt scabies:& magis, si membrum est cute nudatum,vt ophtalmia.Quarta causa:locus expirationis , vt catharrus propter expirationem cerebri,& phtysis propter expirationem pectoris.

De quarto:colligitur multos morbos esse contagiosos,licet vario gradu contagij.Quomodo ergo.1.problemat.7.solam pestilentem vocat contagiosam ? Dic:non pugnat secum, qui.7. problemat.7.oumerat multos alios:sed videtur more vulgi,vocare contagiosum eum morbum,qui & vagatur & cum periculo vicinos afficit,quod sola pestis habet.

De quinto:difficile est afferre causam; cur ad fomitem morbilli , non sequatur aliud quàm morbillus , & ad fomitem catharri nihil aliud quàm catharrus. Occurrunt illi fomites omnes prius cuti , quàm reliqois membris : & tamen ferè non imprimunt , nisi in certum membrum , & certum morbum. Fracastorius & Fernel. 2. de abditis referunt hæc ad naturalem analogiam vel (quod idem est) ad proprietatem occultam , vel vim cælestem impressam fomiti. Ex quo influxu putant fieri., vt nonnunquam in anno salubri vagerur certus morbus epidemicus , & in anno inconstanti quandoque non vagetur : Inde putant fieri , vt modò vagentur pleuritides , non aliud : modò inflammationes hepatis , non aliud : quod in certo tempore crises eueniant per sudorem plurimis,in alio per fluxum ventris : quod modò pereant plurimi tales , modò saluentur omnes : quod in Petro humor crudus occupet omnes glandulas corporis, nullum autem articulum: in Paulo verò,omnes articulos,nullam glandulam : quod aër pestilens etiam citra quod putrescat perimat plurimos : quod fomes strumosi inducat strumas noo aliud, ophtalmici verò ophtalmias, non aliud: & putant hanc proprietatem esse illud diuinum,qood Hippocrates in proœmio præsagiorum commendauit summopere considerandum in morbis. Galen. verò conatur hæc omnia reducere ad elementales mixtiones, per quas vnus fomes cómunicat cum vno membro , vel affectu, non cum alio, licet illud sit difficillimum tueri. Num verò producant contagiosæ affectiones alias sibi dissimiles. Dic : possunt producere imbecilliores affectiones,quando exiguo tempore operantur,vel mora temporis amittunt vires,apud Diosco.proœmio lib.6.

De sexto: ostenditur possibilitas fascinationis , experimentis multorum , qui nostro æuo coacti sunt

sunt secedere ab humana conuersatione, ne fascinarent proprios liberos, vltra sententiam Plinij lib.7.2. & Solini de familia apud Lybiam. Nam dictum beati Pauli ad Galat. 3. quis vos fascinauit Galatæ:& Vergilij in bucolicis:nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos:per metaphoram dicta sunt:primus modus fascinationis ostenditur:supposito ex lib.3.de locis.7.& lib.6.cap.5.intra nos posse nasci venenum:& quod magna ex parte mandatur ad extrema, tanquam ad ignobilia:nam in animalibus salubribus multis, caput, cauda, dentes, & spinæ detectæ quiddam deleterium habent: ideo quadrupedum caudæ reprobantur à Rasi.3.Aphor.4. & glans supra posita ano gallinarum. Et lib.de Tyrea.ad Pisonem extremas vtrinque partes viperarum, ceu multo veneno abundantes abijci præcipit. Scorpius (alacram) in cauda habet venenum. Pastinaca marina (via) in radio. Coruus marinus (peixe aranha) in ceruice. Murena (morea) in dente. & Mytus (miram.) Imo & morsus hominis lethalis traditur aliis hominibus, apud Rasim, Dioscori. Auicenam. Vnde masticati cibi interdicuntur infantibus, maximè à ieiunis nutricibus, quandiu alimenti permixtione non est obtusa vis illa dentium deleteria. Et panis demorsus à muribus reprobatur: infantium vterina infectiò ad cutem per exanthemata mandatur. Venenati cutis maculosa redditur: Capita columbarum reprobantur à Zoar in procemio. Et capita piscium à Tralliano cap.de epilepsia. Et corruptum semen, menses aut humores ad caput mandant deleterias auras, vnde frequens est epilepsiarum occasio: & alimentum cutis vniuersaliter reprobatur, Galen. 4. acutorum in fine, cutis ipsa suscipit excrementa corporis in scabiosis, elephantiasis, strumosis, inflammatis, prurientibus, cancerosis, & quouis modo tumentibus. In febribus autem putridis quia putredo ad cutem mandatur, primus qui secta vena extrahitur sanguis putridior est. In inflammatione pars purulenta extrorsum tollitur. Imò & in fructibus summus apex, & imus pediculus, & extima membrana auferuntur, ceu viliora: & folia olerum externa. Ergo in plurium capitibus contineri potest deleterius humor, cuius vapor si fuerit lentus insigniter lædit. Altera sumptio est: fixionem oculi vehementer imprimere vaporem capitis rei visæ. nam in fixione oculi multus spiritus mandatur ad oculum: ideo ex intenta visione fatigantur oculi. Simul autem cum multo spiritu accedit ad visile vapor noxius: eò quod oculi cute nudati sunt. quemadmodum ergo ab oculo ophtalmico transit vapor manifestè noxius, in oculum conspectum, & inducit ophtalmiam: ita ab oculo fascinantis exit vapor occultè noxius, lædens conspectum: maxime si conspectum est valetudinarium, vt infantes & fœminæ. Sed cur plures fascinantes fœminæ sunt? quia retenti menses facilè transeunt in deleteriam qualitatem, quod monstrant symptomata præfocatarum & fere feruntur ad caput: quod dolor capitis in retentis mensibus indicat. Cur inter fœminas maximè vetulę fascinant? quia menses in illis iam retenti per ætatem promptius vertuntur in venenum. Nam licet sit illis naturale retineri, retentum tamen prauum excrementum, prauè vitiatur. Vnde per eam ætatem magis tentantur libidine: maximè quibus non ita pridem restiterunt. Nam assuetudo separandi noxium, vt ad fontem mandetur inducit perpetuò insignia damna, quia retenta purgatio titillat: ideo masticati cibi tempore mensium prohibentur lactantibus, tanquam noxij propter vaporum corruptorum contagium, ex humore moto. Cur fascinator ieiunus & in æstate & vbi præcessit affectio animi valida, vel motus humorum impetuosus, magis fascinat, in contrariis statibus minus? quia praui humores agitati plus vaporis deleterij communicant oculis. Cur ergo cadauera, & qui venenum sumpserunt, & febrientes putridè, non fascinant? quoniam in talibus humor ferè non est venenosus:& quiescit, & cutis cum oculis densatur: nec adest intentus aspectus: neque calor cum lentore requisito ad contagium. Cur maximè creduntur fascinari quæ opima sunt & sepulchra? quia talia corpora alterutra plenitudine laborantia, dixit paulo ante Galen. promptissima esse ad febres, ideo iubentur statim vacuari.1. Aphoris.2.& apud Cels.lib.2.cap.2. Cum plenior quis & rubicundior seipso factus est, suspecta habere bona sua debet. Cur oculi fascinantis non læduntur ab innato veneno, ostensum est.3.de locis. 7. Alia possibilitas fascinationis creditur ex vi indiuiduali cælesti noxia: sicut quorundam oculi contra creduntur, habere vim veneficam ad res inspectas, vulgo (benzedeiros.) Tertius modus ex commercio cum dæmone lædente: quod confessi sunt, quidam ex fascinatoribus beato Thomæ ad Galat.3.

De septimo: cùm febris pestilens distet à cæteris, in eo quod plures perimat, & promptissimè inficiat, referunt causam nonnulli, ad mineram putredinis: quæ in pestilenre est cor. Alij ad prauitatem putredinis. Alij ad putredinem cordis ipsius. Galen. hic frequentem occasionem putat esse putredinem continentis, vel calorem eius multum cum praua qualitate humorum. Sed videtur certius, cũ Arab. & Fern. admittere pro causa, qualitatẽ deleteriam cõmunicatam aëri à cælo. Prima ratio: multæ pestes sunt sine febre, aliæ cum febre intermittente. 3. epidemiæ 3. Rursus quædã pestis, febris est diaria vt sudor britanicus, alia hectica in qua cor ipsum putret. 3. de præsagat. pulsuum.3. causa igitur interitus communis inuenienda est: non in minera cordis; non in putredine praua; non in putrido corde: Alia igitur causa esse non potest, quàm deleteria qualitas, modò in spiritu, modò in humore, modò in membro. Item, si subesset putredo, putridum communicatum vrinæ necessario turbaret vrinam, & sedimentum, & colorem; quod non apparet. Item, calor eximius putridus valde mutaret pulsum: cùm tamen multi remississimè febriant. 3. de præsagat. pulsuum citato, & decimo simplicium. 5. Item: non sequeretur ad illam putredinem, tam citus interitus (multi enim ferè repente occumbunt,) nisi ad qualitatem deleteriam, vt in fossis nuper apertis, apparet item occulta qualitas, quia modò corripit pestis hoc genus animalium, modò illud: &

modò hos homines modò illos. Nec ſanarentur per exiccantia cordialia, niſi hac natura pollerent, humiditas enim exiccanda (quod Galen. ait) quandoque in aliis febribus præpollet. Quoniam autem venenum eſt, idcirco etiam in corde reſidet: ſiue quia ſponte ſua venena inter membra cor petunt, ſicut quædam alia externa, certa membra in corpore petunt: ſiue (quod Fracaſtorius ait,) quia fugientes ſpiritus venenum externum, ad cor refugiunt, deferentes iam ſecum veneni ſeminarium: nec reiicienda videtur in pluribus peſtilétibus febribus cauſa, quod putredo ſit in corde ipſo, quod in aliis febribus non euenit.

(Oportet enim.)

Docet aptitudinem paſſi plurimum poſſe ad peſtem inducendam.

ADuerte primò: diſpoſitiones corporis aptas peſti. Prima eſt: excrementa multa in corpore quando peſtis oritur ab aëris putredine: vel humiditas multa interna, quando occaſio eius eſt externus calor. Secunda diſpoſitio: obſtructio plurium meatuum, omnes enim cum vita obſtrui non poſſunt. Non obſtat: quod prima quarti doctrina. 4. cap. 1. corpora dilatatorum pororum ſcribuntur aptiſſima: quia videtur lectio corrupta, cùm ibi Auicena tranſcribat ſententiam huius loci, neque refellat eam. Non obſtat. 2. quod per poros latos trahitur putridus aër amplior: quia læſio in peſtilenti aëre, non naſcitur ex amplis poris, ſed ex multo calore interno, trahente ad ſe copioſum aërem: Nam ſi is intro non adeſt, latitudo pororum non eſt cauſa, cur plus aëris trahatur: vnde magis offenduntur iuuenes quàm ſenes, & ſanguinei quàm melancholici, & viri quàm mulieres: & ideo lib. de natura humana ſect. 2. 10. reducit præcautionem peſtis ad duo capita: nempe loci mutationem, & pauci aëris ſufficientiam. Non obſtat tertiò: quòd ſenes & debiles minus corripiuntur, qui tamen videntur conſtare denſis poris: quia ſenes ſunt rariores iuuenibus. 6. epidemiæ ſect. 5. 6. Tertia aptitudo eſt plethora: ea enim ſi ſimplex fuerit, auget obſtructionem: ſi verò iungitur cacochymia, præparat putredini. Quarta eſt: otium & crapula, quia licet ſint cauſæ cacochymiæ & plethoræ, & ita videantur iam numerata: accidentia tamen de nouo conſtituunt quartam cauſam. Neque obſtat: quod tertia primi doctrina quinta in fine docetur præcautio peſtis cum otio & flabellatione: quia per otium intelligit modicum exercitium: & flabellatione parat ſufficientiam exigui aëris. Quinta: libido cum cruditatibus: quia prior minuit innatum calorem repugnantem, cruda autem facilè corripiuntur ab extraneo, quia non obtinentur ab innato?

Aduerte ſecundò: quæ corpora febribus oportuniora ſint, ferè Galenici ex. 8. Therap. 7. & . 8. conſtituunt ordinem contra Auicen. 1. quarti. 2. ſequentem.

Cal. ſiccum.	Calid. humid.
Cal. tantum.	Siccum tantum.
Temperatum.	Frigid. ſiccum.
Frigid. tantum.	Humidum tantum.

Frigid. humid. Qui tamen ordo licet proteruiendo poſſit ſuſtineri, pugnat cum experientia plurium doctiſſimorum medicorum, & ratione. Nam qui crebro in vita vel ſponte ſua, vel ex leui occaſione febricitant, ferè ſanguinei ſunt, experimento Arabum, Nicoli, & meo. Ratione itē: nam licet ſiccitas valde diſponat corpus ad inflãmationem, & humiditas repuguet, & ita ad febrē: ſimpliciter, vt febris eſt, magis proni ſunt bilioſi, ſicut ad putridas ſanguinei, quod ex ipſo conſtat Gal. Verum illi frequentius febricitabunt, qui aptiores ſunt ad febres quæ frequenter inuadunt: inuadunt autem frequentiſſimo experimento febres ex obſtructione denſata cute: diariæ, & ex cruditate, & putridæ omnes: ſed putridis magis patent ſanguinei, ſicut etiam obſtructioni cutis propter annexam plethoram. In cruditatibus autem dicente Gal. citato, æquè bilioſis corripiuntur: ergo ad frequentes febres parator eſt ſanguineus. Si autem Gal. numerat in primo ordine bilioſos, apertè explicat, non agere ſe de temperatura magis obnoxia febri ſimpliciter, nec febribus frequentibus, ſed quoad hæc duo: nempe quoad caſum in diarias, & quoad caſum in putridas poſt diarias, ſi in diaria non cibantur: quod vitium erat commune ſuo tempore. Imo in ordine frigidi tantum, & humidi tantum ſolam conſiderat læſionem ex fame tolerata. Nam, quod attinet ad caſum in diariam remotior eſt frigidus tantum, quàm humidus tantum, quoniam frigiditas magis repugnat eſſentiæ febrili, ſed in læſione contracta ab inedia, magis læditur frigidus tantum, quam humidus tantum: nam. 7. Aphor. 60. carnes humidas habentibus famem adhibere conuenit. Fames enim corpora ſiccat: ergo ſæpius febricitabunt in vita ſua.

Calid. humid.	Calid. ſicci.
Calid. tantum.	Sicci tantum.
Temperati.	Humid. tantum.
Frigidi ſicci.	Frigid. tantum.

Frigidi humid. Nam plus repugnat inflammationi febris frigiditas quàm humiditas, & plus parat febri calor quàm ſiccitas. Non obſtat: quod robur temperati habet ſuam repugnantiam ad morbum, vltra contrarietatem temperamenti: quia repugnare morbis in vniuerſum, opus eſt naturę magis, quam temperamenti: repugnare verò huic morbo magis quam illi, temperamenti & non naturæ: quia omnis morbi, vt morbus eſt ad ſanitatem, par eſt contrarietas. Non obſtat ſecùndo: quod ſicut ſanguinei ſynochis magis obnoxij ſunt, ita pituitoſi quotidianis, bilioſi tertianis, quare non oportuit vniuerſaliter pronunciare, ſanguineos omnibus putridis eſſe paratiores: quia

res ; quia reliqui solum incidunt in putridam quando vnus humor ita augetur, vt non reguletur à natura: sanguineus autem quando quiuis humor, propter generalem aptitudinem ad concipiendam putredinem. Per sanitatem enim malè olet, dicebat Galen. citato: quare frequentius incidet in aliquā putridarum, quàm reliquæ temperaturæ. Non obstat tertiò: quod apud Auicennam citato. quanto humiditas magis superat calorem, tanto est putridioosior natura: maior est autem proportio humidi ad calidum in humido tantum, quàm in calido humido: quare humidum tantum oportuit locari in. 1. ordine. Quia maximè parans febri est excessus caloris, qui deest in humido tantum: supposito autem pari calore, quò plus humiditas excesserit, eò reddetur natura putredinosior. Non obstat quartò: quod. 14. tertij. 6. in homine hepatis frigidi multiplicantur febres: corpus aut ferè sequitur temperaturam hepatis, quia corpus magis sequitur propriam temperaturam vel cordis: frigiditas enim hepatis in imprimendo in corpus, facilè vincitur à corde. 2. artis aptitudo autem illa per accidēs sequitur ad serosum sanguinem talis hepatis, ebullientem ex facili occasione: quod pari causa accidit ijs qui se ingurgitant per æstatem fructibus horariis. Videtur tamen durum cum Auic. asserere homines hepatis frigidi frequentius febricitare, vel sanguinis serosi, licet iungatur sanguis serosus, debilitas hepatis, obstructiones. Primo: quia syllogismus videtur concludere: plures calidi incidunt in febres quàm frigidi: ex calidis hominibus plures habent hepar calidum quàm frigidum: ergo plures incidunt in febres habentes hepar calidum, quàm habentes illud frigidum: siue illa aptitudo sit per se, siue per accidens. Nec minus illa: fœminæ abundant sanguine seroso supra mares: oportebat ergo contra experientiam sæpius infestari febribus.

Aduerte tertiò: quod tempus anni sit morbo aptius & quod particulatim pesti. De primo: 3. aphorism. 9. scribitur, ver saluberrimum, autumnus morbosissimus, & magna ex parte exitialis. Sed contra est: quod tertio aphorism. 20. numerantur multi morbi vernales, &c. 1. problematum. 27. asseruntur ver & autumnus inter tempora maximè morbosa. Contra secundum verò est: quod autumnus vtraque sua qualitate repugnat putredini, quæ est origo exitialium morborum, & quod scribitur. 3. aphoris. 8. in anno constauri morbos euenire boni iudicij, &c. 2. aphor. 13. nisi constitutio sit pestilens, plures ex ægris sanantur. Dic ad primum: cùm corpora quædam sint bene sana, quædam verò vel plethorica, vel cacochymica, in bene sanis ver rarò excitat morbos, & eos salubres: sanguinei enim morbi sunt omnium mitissimi. 2. præsagiorū. 46. In corpore verò insalubri excitat morbos, sed sæpius ad bonum: quia mouet ad exteriora & ignobilia: sicut crisis permutationis ad exteriora in omni morbo laudatur: licet quandoque sequatur læsio, & mors, quia humor mouetur qui ante quiescebat. Ver enim inter anni tempora, somnus inter affectus corporis, dies criticus inter dies morbi, non sunt in se mala: sed ostendunt malum in corpore latens, & hac ratione, ver inter anni tempora scribitur saluberrimum: qui verò decumbunt ex longis morbis magna ex parte pereunt in hyeme vel æstate: quod Arist. scribit. 1. problema. 26. centum ab vtroque solstitio diebus, eo quod vis labefactata ex longo morbo insignem calorem æstatis præcedentis tolerare non potest. & minus multo anctum hyemis frigus. Ideo. 1. probl. 17. ait qui chronicis morbis laborant, maximè si senes sunt hyeme perire. Cur ergo tabidos ait Hippocrates. 6. epid. sect. 7. 24. ferè in autumno perire aut vere? Dic: tabidi non tam pereunt ex frigore, cùm febriant: quàm ex mutato in actiuis aere percutiente vlceratum pulmonem. Ad obiecta verò de autumno. Dic ad primum: autumnus scribitur exitialis collatione ad alia tempora: non collatione ad eos qui saluantur: plures enim etiam in autumno ægrotantium in communi statu temporum, saluantur quàm pereant. Ad alterum, ex. 3. Aphor. 9. autumni maliciam non facit propria temperies, sed concurrentia. Primum: quia est mutatio, & ad qualitatem actiuam, & ad deteriorem. Secundum: aër valde attenuatus ex æstate proxima, interdiu à calore solari inflammatur, noctu à frigore tenebrarum gelatur. Tertium: recurrunt praui humores ad viscera. Quartum: excipit corpus plenum adustis humoribus ab æstate. Quintum: copia fructuum auget cacochymiam. Æstas, & hyems minus morbosa sunt: quia solas passiuas qualitates mutant, non actiuas. 1. problem. 25. &c. 28. Cæterùm ægrotant frequentius in æstate homines, propter imbecillitatem virium: & minus pereunt: in hyeme verò è contrario. vis enim robusta per hyemem, non succumbit nisi validæ causæ: sed esset difficultas de morbo frigido, num sit deterior in hyeme, quia improportionalis est roburi virtutis, an leuior, quia proportionalis frigori hyemali. Et videtur, quod si causa infrigidans est exigua, magis resistit robur virtutis: si verò magna, magis resistit intemperies contraria, iuxta tradita secundo artis de repugnantia ad morbos, in homine temperato. De aptitudine autem ad pestem, autumnus est aptissimus, propter innatam maliriam: ex reliquis autem temporibus iudicatur hyemalis deterior, quia creditur origo eius ex radice superiori.

Aduerte quartò: de aptitudine passi. Credit meritò Gal. aptitudines & repugnantias ad morbum non esse simpliciter numerandas, sed & ponderandas non secus quàm indicationes curatrices. 8. Ther. vltimo. quò autem ostendat partem artis conseruantem appellatam, & curantem, ambas esse correctiuas, vel sanantes, relegat lectorē ad caput. 13. lib. num ars tuendæ: quo loco demonstrat propositum. Addit Gal. ad actionem simpliciter vnius in alterum, requiri similitudinem inter vtrunque in genere. 1. de generatione. 7. Ad breuitatem autem, & facilitatem actionis, requiri similitudinem etiam in specie: Vg. vt corpus corripiatur febri pestilenti in putredine aëris, sufficit quod sit putrefactibile: vt autem cito corripiatur, quod habeat etiam similitudinem ad putredinem, in humoribus. De modo autem præcautionis. videtur discordia inter hunc locum, & primum epidemiæ,

ſect. 2. 7. illic enim totam rationem præcautionis ad morbos epidemieos ſitam eſſe ait, in conſtituendo temperamento corporis contrario, intemperamento morboſo imminenti: Hic autem eam præcautionem minoris facit, fugitque ad corporis vacuationem. Dic: illic totus timor eſt ex aëris intemperamento: quare intemperies corporis contraria, ſicut ſanat præſentem intemperaturam, ita tuetur à futura, iuxta doctrinam Hippocrat. lib. de ſanguinis miſſione. 9. In peſte autem cum timor pendeat ex putredine, ſumma præcautionis eſt prohibere putredinem. Ad cautionem verò laudat Galen. vacuationem. ſ. per phlebotomiam vbi ſanguis abundat vel detentum eſt aſſuetum profluuium: apparet enim experimento iuuenes & ſanguineos maximè corripi peſte: præterea ui cacochymia purgationem per benedicta: nam licet plures ex peſte fluxu alui pereant. 3. epidem. ſect. 3. 56. plures etiam ex peſte cum fluxu euaſerunt. 4. aphor. 21. Commendatur maximè vlcus apertum: fontes: quare oportet, vt aperti abſceſſus non claudantur. Commodiſſima eſt migratio ad locum ſalubrem dummodo ij qui migrant non ferant praua ſecum mali ſemina: alias roborata natura ex probo aëre conata expellere noxium ſæpe mortis occaſio eſt: ſicut qui ex ſalubri loco accedunt ad peſtilentem, magis quam incolæ ob diſſuetudinem corripiuntur.

Hactenus explicauit Gal. cauſas quinque febrium: nam de quinta mixtione ſcilicet calidæ ſubſtantiæ quę alimento paratur ideo non meminit particularim, quia apertior eſt, quàm vt diſquiſitione egeat. Sed reſpondendum eſt quorundam obiectis aduerſus dicta: deinde inquirendum ſi quid prætermiſſum eſt à Galen. de cauſis febris. Contra cauſas diaitiarũ opponunt: ſi oritur diaria nonnunquam ex calefaciente externo, oportebat ablato externo calefaciente confeſtim minui febrem: atqui apparet ſæpe ceſſante cauſa febrem aut incipere aut augeri: non igitur ab eo pendet. Dic: cauſa externa imprimit in corpus, corpus ipſum in ſpiritum cordis, is ſpiritus quàm primùm calefactus eſt, licet ceſſet externa cauſa, pergit calefacere corpus, quare febris augetur: non aliter quàm lignum ab externa face inflammatum, quàm primùm aliqua parte verſum eſt in prunam, extincta licet face, comburit vniuerſum lignum. Secundò: calor inductus à calefaciente externo remiſſior eſt calore cordis: ergo magis remittet quàm intendat, ſpiritus calorem & cordis. Dic: res natura ſua calidiſſimæ, ab exiguo calefaciente inflammantur, ſulphur à ſcintilla, vapor lucernæ a flatu, ſpiritus à corde, cor ab externo calefaciente. Adde: quod ab externo calefaciente ſanguis inflammatur, quare aër permeans vaſa non ſufficit infrigidare cor: quo fit vt excandeſcat. Tertiò: niſi intercederet in corpore alia cauſa vltra externum calefaciens, ſemper ſequeretur febris ad illius præſentiam, contra rei euidentiam. Dic: liquatio à ſolo calore prodit, nulla intercedente cauſa: & tamen lutum non liquatur à calore ſolari propter ineptitudinem paſſi. Quartò: in initio inflammationis viſitur diaria antecedente rigore: & tamen rigor eſt proprium ſymptoma humoris: ergo diaria non fit à ſolo ſpiritu calefacto. Dic: humor acris ſuo motu inducit horrorem: ſi autem ſolus ſpiritus cordis reddatur calefactus, diaria conſtituitur.

Contra cauſas verò putridarum obiiciunt primò: cur brutis quorum vaſa ſunt anguſtiora, alimenta verò craſſiora, non eueniunt ſimiliter febres ex obſtructione? Dic: homo multo pluribus morbis quàm bruta obnoxius eſt, propter cauſas explicatas. 3. ſimplicium: peculiarius autem febribus quia quantitate ſanguinis, illa omnia excedit. 10. problemat. 5. ſicut inter homines ſanguinei, ſupra. Secundò: vulnerato cerebro confeſtim ſuccedit febris, & ad conſertam vacuationem puris, vel aquæ in aqua intercutem. 6. Aphoriſ. 56. & 27. quæ non poteſt pendere ex putredine humoris. Dic: in primo caſu ſequitur febris nomine inflammationis ſequentis ad vulnus membri principalis. In ſecundo autem caſu, deſtituti humores calore innato facilè putrent: vtrobique autem adeſt vehemens motus ſpirituum conantium expellere noxam ſenſatam. Tertiò: putredo externa in defunctis, vel in mixtis inanimatis cùm ſit maior propter defectum caloris innati, nõ inducit calorem eximium, neque colores illos qui apparent in ſanguine putrido: ergo aliunde pendet illa febris. Dic: niſi cum vapore putrido iungatur calor actualis viuentis hominis, non ſequentur effectus illi: ſed ſolum aderit calor velut potentialis, putridus: cùm humores & membra defunctorum rigeant. Quod enim putrida fuligo communicata cordi ſufficiat ad inducendam febrem, apparet: quia ſi mora in aqua calida balnei inducit deliquium, & mortem, cur non magis calida fuligo cordi communicata? Quartò: oſtenſum eſt. 2. artis, non trahi ab arteriis ad cor aërem: ergo nec fuligo trahetur ad cor à crure inflammato. Item in ſcabie, elephantiaſi, & cancro, multa putredo adeſt, cum malo odore: & tamen non ſequitur febris. Dic: in primo caſu fuligo per multas pulſationes putrida accedit ad cor, cùm corpus ſit extra & intro tranſpirabile: in ſecundo autem caſu, non communicatur putredo cordi, quia eſt in loco remoto à corde, vel non agitatur à calore innato, vel conſiſtit in humore craſſo quieſcente.

Sequitur: vt inquirantur cauſæ febrium ſi quid Gal. addendum eſt. Nam vt morbi calidi cauſæ quinq; lib. de cauſis morborum ſufficienter traditę ſunt, quoniam febris eſt vtilis intemperatura, & à corde orta, fortè peculiarem originem vltra illa quinque obtinebit. Et videtur origo febris referenda ad cauſas in genere tres: in quibus complectimur, & illas Galen. quinque, & aliam non minus, imò magis momentaneam, quæ propria eſt animatis, cùm illæ quinque in omni genito locum habeant.

Prima cauſa: putredo humoris vel vermium vel puris, vel membri. Apparet enim non eſſe negandam hanc cauſam quarundam febrium: nam etiam in frigidis affectibus prope mortem, retentis excrementis: & ideo vt videtur putrefactis, ſequitur febris, quæ antea non aderat. Acrimonia

item

item caloris ad tactum, cum putredine extracti sanguinis, attestantur putredini. Cur autem putredo addat rei putrenti calorem, vulgo referunt ad calorem continentis, qui obtinens, id quod putrefit calefacit. Sed cùm calor cótinentis sępe non sit ęqualis calori ebullienti in putrescente, videtur verius, opinari non aliud calefacere, id quod putret, quàm innatum calorem ipsius: qui iam non coërcitus, sed cum humido suo substantifico expansus, ebullit, & ardet: simul enim cum humido in pomo putrente diffluit, qui ante sicco coërcitus, nec ebulliebat, nec calefaciebat: sicut enim innatus calor in pipere & calce, quandiu in subiecto constante & sicco consistit, non exerit operationem suam: vbi autem piperi accedit humiditas caloris nostri, calci verò affusa aqua, ambo ebulliunt, & comburunt: non aliter calor innatus rei putrentis in humido vnito & diffluente calfacit: constat enim. 4. Metheor. putrescentia primum, reddi humida, deinde sicca de quo infra de putrefactione.

Secunda causa: accessus causæ externæ, constituentis in calefacto esse aliquid contentorum cordis: vt alimenta aut medicaméta calida: & insolario, ira, lassitudo, feruor sanguinis, qui nascitur ex ebullientibus intra vasa vel fructibus, vel oleribus, aut in exitu exanthematum, aut bilis, aut sanguis aucta, aut in toto, aut in parte aliqua: ita vt spiritus aut humores cordis ponantur in calefacto esse. Item densitas, aut obstructio, tum propter prohibitum ingressum aëris refrigerantis, tum propter fuligines acres aceruatas calefacientes. Hæc enim omnia possunt inducere calorem in triplici cordis substantia, citra concursum putredinis: cuius certum argumentum est, quod in quibusdam febribus: per multos dies durantibus, apparet ab initio coctio: quæ non appareret si subesset putredo aliqua.

Tertia causa: motus validus & vnio innati caloris in corde & foco, ab impetu naturæ conantis humorem noxium vel coquere, vel pellere: vniri enim & moueri innatum calidum, ab indita cordis doctrina ad varias partes, pro varia rerum necessitate, constat. Nam in plantis per hyemem redit calor naturalis ad radices, per æstatem verò ad ramos: in animalibus per hyemem & somnum ad viscera: in vigilia & æstate ad cuté. In cogitatione ad caput: vnde calefit caput, refrigeratur ventriculus: in tristitia ad cor, in verecundia ad faciem, in gaudio ad cutem: in patientibus inflammationem ad partem suppurandam: vnde succedit rigor, sicut & in initiis accessionum, propter motum calidi ad focum: sic ad locum dolentem mandatur, vnde tumet pars dolorem passa: in morbo ad humorem morbi coquendum, vnde vrina priuatur sedimento: ad sensoria autem mandatur in sentiendo: ad musculos in motu arbitrario: ad ventriculum post cibum, vnde refrigerantur à cibo homines exangues: licet quidam aliam causam comminiscantur. Sicut ergo in dictis occasionibus ob leuem motum calidi ad certum locum, certus locus calefit, cætera membra refrigerãtur: sic in motu valido totius calidi: ferè rigor antecedit, sequitur febris: maximè vbi motum ipsum calidum fuerit calidius moderato, propter aliquam duarum causarum ante dictarum. Nam, solus concursus calidi innati, non sufficit ad febrem inducendam: id quod apparet in coctione alimenti, & meditatione. Calor autem humoris alterutet dictus solus, potest causare febrem, sicut aroma quiescens olere: sed multò magis, cùm agitatur à calore innato coquente: si modò humor est copiosus: nam in furunculo suppurato, non succedit febris. Ostenditur frequentia huius causæ tertiæ. Primò: quando tumor supputatur fit febris, quæ non præerat. 2. Aphoris. 47. & quando coquitur humor vasorum in pleuretico. 1. Crisium. 18. & quandiu non coquitur à natura non febrit æger sicut non calet pars quæ moritur. 3. epidem. 8. Secundò: magnitudo febris sequitur multitudinem calidi innati, non putredinis: ramificatur enim ad ramificationem innati, ex Auerroo: ideo febres iuuenum maiores sunt, cùm oporteret calorem extraneum magis obtundi à calore natiuo. primo Aphoris. 15. Tertiò: aperta est sententia Gal. & Hippocrat. 3. epid. commento. 8. & 1. Crisium. 18. & . 6. epid. sect. 3. textu. 10. Catharrus febre succedente non recidiuat, ipsa enim febris coctio est. Quartò: in statu febrium etiam saluandorum febris est multò maior, & tamen humor qui est causa morbi, tunc melius dispositus est. 2. Aphor. 29. ergo non pendet ea magnitudo febris ab aucta putredine, sed ab aucto innato calore. Quintò: anticipatio Accessionum in augmento morbi fit ob naturam accelerantem ad pugnam: ergo non est causa accessionis simpliciter, humoris putredo.

Sed restant quàm plurimæ dubitationes de hoc genere. Videtur enim plurimas febres pendere ab hac causa si enim cessatio febris est reproba, quia ostendit calorem propter imbecillitatem non coquere: pręsentia ergo illius arguet coctionem: & ita plurimę febres ex hac causa orientur. Secunda: febris in morbis esset bonum, & illius absentia malum. Tertia: non perirent homines febre: si enim oritur à naturali calore coquente, semper esset bona causa, nunquam mala. Quarta: si febris oritur ex conatu naturæ vnito calido innato, oporteret etiam in frigidis morbis magnis accidere, quod non apparet. Dic ad primum: in pluribus febribus concurrit causa innati caloris agitantis. Si enim quæuis accessio oritur à conatu naturæ aggredientis humorem in foco, semper concurrit ea causa: citra quam calor humoris non efficit febrem. Pręterea: si hi qui lethaliter habent, vbi humor prauissimus est, cessante conatu naturæ, febre liberi sunt: ergo vbi calor humoris minor est, non sufficiet ad febrem citra aggressum naturæ commouentis. Ad secundũ: febris indicat magnum conatum naturæ cogentem ad confertum aggressum, & simul calorem aliquem humoris agitati: quare est signum mali in corpore non leuis. Præsente autem causa magni mali melius est febrire, quàm non febrire: sicut tussire in intemperie materiali pulmonis, licet ad tussim sequatur quandoque he-

moptoïsis, & mors:sicut melius est ad locum dolentem mandari sanguinem, licet ad eum fluxum quandoque sequatur inflammatio, & gangrena. Ad tertium:febris sicut ver inter anni tempora,& somnus inter corporis affectiones,& dies critica inter dies morbi, committunt pugnam inter naturam & morbum:quare licet in se non sint mala, sunt tamen occasio quandoque mortis: quare dicuntur homines perire febre: sicut pueri ex variolis, licet variulæ habeant pro causa naturā expurgantem. Ad qoartum: causa plurima febris est calor humoris, non simplex sed agitatus ab innato calore: & hoc vocat Galenus prodire ab innato: quia non fieret ab extraneo, nisi accederet pro causa naturalis. Cur ergo non meminit Galen. inter causas huius tertiæ frequentissimæ. Dic: recenset causas quæ sunt per se causæ:innatus enim calor magis est occasio vel causa sine qua non. Maximè quia frequens est Galeno, omissio determinationum alibi traditarum: Nec omnia potuit vnus & incipere,& consummare. Et de causis quidem febrium ita sentiendum videtur: à quibus sumitur magna ad curationem indicatio:nam in secundo genere curatio est refrigeratio,& ablatio si fortè manet causa calefaciens: in primo autem genere intentio est euacuatio putridi, & concoctio semiputridi,in tertio sola roboratio naturę coqoeētis:& quoniam liberum est vnicuique contentum esse determinatione Galen.de causis,finitione,& differentiis febrium:relinquentes lectori electionem,præstat opinari,non solùm natos nos esse interpretandis authorum placitis, sed etiam discutiendis:& æstimantes maioris momenta rationum quam hominum, vbi cogimur etiam illos deserere:ne veritatem turpiter,& inhonestè deseramus. Vt ergo à primo auspicemur,id est à causis: Multis inducimur, vt opinemur caosam hanc obscurè veteribus traditam, de conatu naturæ vnientis in corde vniuersum corporis calorem,non solùm frequentem esse 10 febribus(quod paulò ante rationibus quinque ostensum est) sed etiam perpetuam vulgarium febrium:ita vt,quamuis adsint duæ aliæ causæ dictæ,calor in corpore ex putredine, aut ex aliquo calido,siue naturali calore, siue ascititio, nunquam credatur inoadere hominem calorem totius durantem (quem febrem appellant) nisi adsit in corde vnio calidi cum feruore. Nam semel consistens necessario duratura est: quod prisci referebant ad calefactum alicuius contenti in corde: In magnis itaque malis insurgit tota natura cum vniuerso innato calido ex innata doctrina ad mali propulsationem. Iuuatur autem à calefaciente vtroque dicto:sicut impeditur à frigore faciente ne natura exeat in opus febrile. Iuuatur quidem, vt quando iungitur multa bilis, vel sanguis natura sua calefacientes per vasa cor,& ita augentes ipsius motum:& adhuc magis si illi humores sunt, vel inflammati, vel putrentes. Impeditur à vapore refrigerante cor, minuente respirationem & pulsum: quod apparet manifestum in apnæa,& apoplexia:Immanifestius autem in epilepsia,in gallico morbo,in elephantiasi,in cancro, in strumis. Quibus omnibus rarissimè,& solùm cùm prauissimè habent,accidit febris ex putredine, aut cùm incipiunt melius habere propter subuenientē naturam. Prohibent autem febrem eò quod vapor ab illis humoribus cordi communicatus propter insignem refrigerationem, prohibet naturalem pulsum:multo ergo magis prohibebit hunc adiectitiū ex innata doctrina prodeuntē (quem febrem vocant.) Quare ab Hipp. 10 his malis frigidis lethalibus optimum pronunciatur succedens febris: non solū in ratione causæ, sed & in ratione signi: quia indicium est causam frigesacientem cor, non iam integrè obtinere supra naturam: quandoquidē deuicta est ab illa inducente febrem. In ebrietate, in mutitate, in apoplexia, in conuulsione,& paralysi:nisi succedat febris, (quod etiam accidit) gratia putrentis iam humoris cuiuspiam sicut in cadauere, non ab agente natura. Suadetur sententia hæc:conuenit primò:quod sicut in dolore vel vulnere partis, vis naturalis partis læsę subuenit, suo innato calore. Vnde inflammatur pars & calet & rubet:aut vbi quis lautè cænatus tradidit se somno: per noctem enim ante iustum tempus expergiscitur, crebro respirans, iliis & dorso calefactis, fatigatus ex respirandi crebritate, propter concursum innati calidi ad assumpti alimenti confectionem:quæ affectiones meritò febres partium appellari possunt:nec distant, nisi qood vnio in illis non est in corde, vnde communicetur toti calor: dicuntúrque à quibusdam hectica ventriculi, aut renum, aut hepatis: ita vbi res magis vrget, cor ipsum, id est corporis princeps ipsum cum vniuerso exercitu innati caloris mouetur ad partē:quare vniuersum corpus,& calet & rubet:quod febrem appellant. Nam licet in defluxu partiali reliquæ partes præter læsam non caleant, ideo sentitur inflammatiu in sola parte læsa:Hic communicato toti corpori feruente sanguine non discernitur ab aliis pars affecta:quam focum vocant. Item conuenit:quod in magnis malis ferè accidit febris, quoniā sensato periculo vniuersus calor vnitur in fonte, vt iunctus corpori subueniat. Sic cerebrum valde læsum, vel propria affectione vel per consensum neruos corporis omnes conuellit, in epilepsia:citra febrem tamen, propter causam dictam. Sic in vulnere quouis ingente, vel animi affectione non infrigidante principium, aut vacuatione maxima quauis, febres succedentes diu etiam durantes citra vitium humorale, sicut impugnant veterē causam febrium, ita suadent præsentem. Nam in apoplexia repentina calidi totius suffocatio sæpe febrem prohibet: quæ si aliquanto minor est, etiam febris iungitur. Secundò conuenit:quod quæuis accessio tam in intermittentibus, quàm in continuis referatur ad hanc causam:qnoniam ostendetur infra, non mandari in quauis accessione nouum humorem ad focum, sed tantùm præexistentem in foco agitari per quamuis accessionem à calido innato aggrediente coctionem illius. Tertiò couenit:quod sæpe in prauis febribus, & phrenitide & tabe apparet ęger sine febre, vel cum admodum exigua:quia fatigata natura cessat à pugna: sicut pulsus per interualla intermittit, aut vermicularis redditur in debili facultate: quæ nullo modo pendent ex humoris putredine diminuta. Conuenit:quod sępe aliqui toto corpore immodicè

modicè calentes differentias pulsus auctas nō habent, alij etiam tepidi habent: quorum primi non febriunt apud omnes, alijs febriētibus. Videlicet, quia febris est operatio aucta cordis & arteriarum, magis quàm corporis vniuersi calida intemperies. Conuenit: quod homines creberrimè febriunt, reliqua animalia rarissimè: videlicet quia maxima, & fortè sola fabricæ humanæ à reliquis differentia est in cerebri magnitudine: cùm enim equus vel bos sit ad hominem triplus, homo habet cerebrum triplo maius equino vel taurino, quare nonies excedit illorum cerebrum: eò quod creatus est internis cerebri cogitationibus, sapientiæ & intellectui, sicut lepus ad fugam creatus cruribus valet: Ad copiam autem animalium spirituū, requiritur multis numeris maior sanguinis copia, quàm in brutis, & vasorum amplitudo, & potus & cibi abundantia: vbi autem hæc coëunt frequentes sunt feruores, obstructiones, & putredines, & ad hæc febres: tum quia illa calefaciunt cor, tum quia cor excitatur ad ea mala depellenda propter magnitudinem noxæ, & locum intra viscera: in brutis autem cùm vasa sint exigua, deferentia solum membrorum alimētum confestim in illa vertendum, non sequuntur dicta damna. Quartò, putrentes humores reddi confestim calidiores quàm ante putredinem erant, fortè habet verisimilitudinem: quod verò semper ita calefaciant corpus, vt deducant illud ad calorem tertianæ, vel causi, improbabilissimū est: Nam putrentia sæpe redduntur frigidiora vt acetum ex vino, pisces, & carnes putrentes: exhalat enim ab illis innatus calor, & extraneus post actionem cessat. Si ergo ab esu multi piperis totū corpus vehementer inflammatur cum ingenti siti, sicut à copia bilis in hepate icterici, & tamen neuter febrit, nec habet pulsum febrientis: quo modo credetur portiunculam pituitæ, vel bilis manentem in foco diu, tanto opere per certa interualla calefacere totum corpus, vt ardeat, & protinus sępe sine vlla vacuatione in totum cessare? & si à foco communicatur cordi putridus calor, quo modo non sentitur initio accessionis ascensus fuliginis calidę, & putrentis: sicut in epilepsia per consensum sentitur ascensus vaporis, nec calidi, neque putrentis? & si tēpore accessionis pellitur humor morbificus extra vasa, quo modo tunc & in interuallo succedit febris putrida? nam intra vasa humor inclusus, & in loco calido magis & putrebit, & communicabitur cordi, quàm iuxta cutem in frigido loco, neque cordi peruio: & si defuncti corpus causonizantis totum præ putredine fætens, non ardet instar febrientis, sed frigidum sentitur, quo modo putredo viuentis in exigua bilis portiuncula credetur inducere toti ardentem febrem? nam si deest innatus calor, extremè increuit extraneus, quem oportet esse maiorē siquidem inducit febrē sano. Præterea: cur laborātes gallico morbo, vel elephātiasi, & multi scabiosorū quorū sanguis multo putridior est quàm quartanarij non febriunt? ipse enim Gal. infra lib. 2. 4. impossibile esse ait multo tēpore manere in corpore humorē quin vel putreat, vel cōuertatur in membrū: bilis autē in arquatis, & melācholia in elephātiasi per annos triginta sine febre durant. Aut cur mota bile ad erysipelas cutis, vel sanguine ad phlegmonem succedit febris quæ non præerat? putrida enim fuligo multo magis communicatur cordi a biliosis humoribus intra vasa manentibus, quàm in cute contentis. Quinta ratio: locus vlceratus aut tumefactus, vbi continetur putridus humor, non tantùm calet quantum cor & arteriæ: ergo non est productus calor ille cordis à putrido humore valde distante, maximè quia ostensum est artis 34. constrictas arterias pellere fuligines ad cutem, non ad cor: pellunt enim in corpore semper nobilia ad ignobilia excrementa sua, non è conuerso. Sexta: validissima: Omnis humor noxius latens in corpore: imò etiam omne vulnus, aut tumor inducit in neutris hominibus febres, quæ non præerant, in statu morborum, in diebus criticis, & in vere: oportet ergo inuenire causam febrium conuenientem dictis euentibus: illa non est putredo, quia in statu morborum salubrium (quales sunt morbi neutrorum) magis coctus humor est, non putridior: neque in criticis, quo tempore plus operatur natura: nec in vere, cùm sit saluberrimum: & tamen in his tribus temporibus omnibus natura aggreditur humorem noxium non alibi: est igitur apertum causam febrium esse aggressum naturæ ad vincēdum noxium humorem. Septima: prope mortem non solùm homines, sed & bruta, siue laborent morbo solutionis, siue compositionis, siue humorali frigido, aut calido intuentibus nobis, creberrimè & velocissimè respirant: non propter putredinem, vel causam intro calefacientem, quę non adest: ergo propter conatum vniti caloris. De secundo: vt ex dicta causa colligatur febris essentialis notio, ea videtur vnio innati calidi in corde ab innata doctrina ad subueniendum magnis corporis damnis. Quæ conueniet vel omnibus febribus, vel his saltem quæ magnæ sunt & frequentes: quod paulò post disputabitur. Neque mirum est sapientibus huius seculi non fuisse manifestè perspectam causam hanc, sicut multas alias innatas doctrinas informatricis facultatis, criticorum dierū, periodorum, qui in morbis obseruantur: siquidē de mira Dei opt. max. in creata prouidētia Psalmographus canebat. 138. mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & nō potero ad illam. Nec oportet cum quibusdam opinari, non vti naturā cordis hoc inuento nisi vbi agitur res sua, cui prouidet emendandæ vel cauendæ: ostensum est enim 5. de locis 7. facultatibus naturalibus creatorum, licet irrationalibus inditas esse has innatas doctrinas, non in sui gratiam tantum, sed crebrius in vsus, aut totius corporis, aut aliorū membrorum. De tertio: stantibus superioribus placitis, videntur secandæ febres omnes in differentias sex variantes & prędictiones, & curationes medicas, tales enim solùm medici muneris sunt. Prima species: vnicus congressus naturæ cum causa noxia ferè intra diem cessans. cùm enim non aliter oppugnet natura quicquid noxij momentaneè sentit in corpore, quam natura crisim in morbo intentans: siue noxium sit materiale vaporosum, aut humorale, siue immateriale, vt animi affectio, vel quiduis aliud incorporeum (nō enim discernit irrationalis natura) ferè vna die peragit conflictum:

diutius enim non sustinet citra fatigationem pugnæ continuitatem. Nam & crises ferè intra diem & noctem peragũtur. Hæc febris species accidit,vbi causa sensata non est ita multa,& calor cordis febrilis spiritus cordis magis quam sanguinem ipsius inflammat:vocant diariam. Secunda species ferè durat dies 4. aliquando 5.aut 6.videlicet vbi noxia causa amplior est,& febrilis calor non solùm spiritui communicatur,sed omnes simul humores inflammat,quos sanguinem appellant: ob quas duas causas extenditur ad dictum terminum , sine vlla tamen remissionis vicissitudinariæ intercapedine: quoniam mirè docta natura vitium illud totius sanguinis & vasorum non patitur impugnatum manere cum vitæ discrimine,sed sine quiete toto conatu laborat,vel emendare vel expellere à visceribus lædens:siue extrorsum,siue ad viles corporis partes:hanc vocant continentem, vel nouo nomine synochum:idque aut sine putredinis inditio,aut etiam incipiẽte iam putrere sanguine.Tertia est:vbi non iam spiritus aut sanguis,sed excrementum aliquod in corpore contentum præstat febri occasionem , sua noxia qualitate,aut quantitate: & magis si vel natura sua calet,vel accidentario ex putredine calore:bilis,scilicet, vtraque,& pituita:aqua enim rarò putrens in ascite potest etiam febrem inducere. Hæc tria excrementa frequentissimè , Quoduis autem illorum, aut cõtinetur intra vasa exigua,aut intra poros carneos, aut iunctum inducit tumorem præter naturam:& hunc aut externum,aut internum: nam intra vasa grandia copiosum quemuis ex his humoribus docta natura non retinet,cum maximo corporis damno,sed detrudit ad vnum ex numeratis locum.In quocunque ergo loco contineatur separatum à magnis vasis excrementum,docta natura non semel aggreditur (nec enim sperat sine sanguinis multo adiutorio separatum iam noxium humorem vno conflictu superare) continuato verò succumbere timet præ fatigatione : quare eligit ad pugnam dies quosdam in quibus reparata ex anteacto labore victoriam speret. Sunt autem interualla illa varia,pro varietate anteacti in die accessionis,laboris : ita enim & ars militaris facit naturam imitata.Et quoniam (quod infra latius ostendendũ est) ex conflictu cum pituita minimum fatigatur,cum bile magis , cum melancholia multò magis , obseruat in pugna pituitæ quotidianas accessiones,cum bile tertianas,cum melancholia quartanas.Hanc febris speciem vocant periodicam vel proportionalem:& sæpe iungitur illi putredo sæpe aucta quantitas acrium humorum, vel inflãmatorum.Quarta species est indicta veteribus:vbi febris oritur ex insigni solutione in quauis corporis parte,& maxime nobili etiã citra vitium spirituũ,sanguinis vel aliorũ humorũ:Nã in subueniendo illi,vt pote affectẽte vitæ discrimen,cõcurrente etiã spirituũ ex dolore inflãmatione , obseruat dies quosdã ad febrẽ concitandam: non iam illos humorales periodicos variatos pro laboris præteriti varietate,sed viuuet sales præfixos naturæ,curanti (quos vocãt criticos dies.) Cuius est maximum argumentum,quod in nullo morbo tam præcisè obseruantur critici dies , tam in repetitione febrium quàm symptomatum,quàm in vulneribus:In quibus curatoriæ indicationes magis sumuntur à vulnere ipso,quàm ab humoribus. Quinta differentia est:in qua sicut in sexta non adsunt ex natura febris accessiones,sed febris est vniformis:propterea quòd nun pendet ex iouadente natura certis periodis,sed ex calore ipso cordis & membrorum:qui vel iam combussit membra in quinta, vel comburit in sexta specie. Ambæ enim fixionẽ febris habent:nisi quod hęc quinta,quo tempore cibantur,repræsentat exacerbationẽ quandam,& statum cùm non sit accessio,nec periodus,sed feruor accedentis alimenti:hanc vocant hecticam. Sexta postrema etiam vniformis est:propterea quod vruntur mẽbra sua natura sicca ex alimenti defectu:tantum autem videtur habere declinationem,aut fortè liberantur à febre,quo tẽpore cibantur,tunc enim accedente humido alimento, sicut ad id quod vritur , prohibetur combustio febrilis,& vel cessat,vel valde minuitur febris. Et quoniam videbitur multis durum oriri febrem ex negato cibo, sanari autem oblato:confirmabitur vulgari & recepta opinione:quod quidam febricitantes propter tenuẽ victum conseruant febrem, in quibus cibario sanat:vocat vulgus febrẽ ex debilitate:quę opinio quia plurimorũ est,cõtemnenda non est.Maior est Gal.authoritas assetẽtis.10.ther.4.& 5.in naturis siccis nõ cessare febrẽ etiam periodicam ante cibationem,& vnicum esse in talibus remedium ad febris cessationem,cibare inclinante accessione:& vbi morsus maior est etiã incipiente accessione.Maxima est authoritas experimẽti crebro apparentis veritatis exploratoribus,& mihi sępe obseruata.Nec dissuadet ratio,quæcunque enim comburi periclitantur corpora,sicut & vasa ad ignem,nullo citius remedio sanantur, quàm cibo,balneo,& aquæ copioso potu. Videturq; hæc species etiam ad hecticam referẽda:ita ve hæc sit incipiens,illa consummata æqualitas febrilis:& habetur solutio ad propositam supra obiectionem de hectica quandiu sit,quo nomine sit appellanda. Num autem etiam in his postremis differentiis febrium quæ inter se valde conueniunt , iungatur etiam pro causa conatus ille naturæ,in corde regentis,fortè demonstrari non potest:quia non apparent mutationes illæ in pulsu pugnantis naturę,& à pugna cessantis:& quoniã ex necessitate materiæ citra naturæ operationem sartago ad ignem liquore deficiente vritur:& vbi vsta est liquore affuso ebullit, nõ secus quã cor,& membra in his duabus differentiis febrium. In quibus videtur ostensa febriũ causa,finitio,& differentiæ facientes ad prædictionem & curationem. Nam in primo genere ferè refrigeratio satisfacit in secundo sanguinis missio:in tertio purgatio:in quarto vulnerũ & dolorum,& feruoris sanatio : in quinto refrigeratio alimentosa mẽbrorum:in sexto cibatio & humectatio non dilata. Videtur autem iuxta tradita de essentia febris,naturã in omni periodica febre intendere intermittentiam:cùm oporteat eam quiescere à priore pugna ante sequentẽ conflictum,cõtinuitas igitur ex malitia vel copia vaporis agitati pendet vbicunque contineatur : ideo continuitas febris semper praua est , indicans plus

plus posse vaporem morbosum ad febris continuitatem, quàm naturæ operationem intendentis intermittentiam. Ex his sex febrium differentiis de tribus tantum aperte meminerunt veteres, nempe de spirituosa, vel vaporosa, vel diaria: de putrida: de hectica. De humorali autem inflammatoria obscure tantum, cæterum de hectica fiente cuius factum est fixum, licet nondum possideat partes omnes corporis, & de altera specie ortum habente à magno corporis incommodo non intemperamenti nomine, nusquam meminerunt: cùm tamen omnium earum rationem & cognitionem haberi oporteat, ad certam earum curationem.

(*Sed quoniam.*)

Probat diarias non oriri ex putredine.

ADuerte primò: Erasistratus opinatus secundum naturam in arteriis contineri solum aërem, credidit febres oriri ex sanguine defluente ad arterias: impedita enim delatione aëris refrigerantis, feruet sanguis, & sequitur febris, non ad porredinem. Hoc constanter negat Galen. magis assentitur Athenæo, putanti febres oriri ex potredine. Excipit tãtum diarias, quia de becticis nondum meminerat. Quod autem addit pestilentes omnes febres putridas esse, verè dictum est quoniam, licet in quibusdam pestilentibus febris sit hectica, tertiò præsagationis pulsuum, iungitur tamen putredo cordis ipsius: & licet in sudore britannico pestilens sit diaria (quam Galen. non nouit) iungitur tamen putredo spiritus: quare vera est sententia, omnem pestilentem esse putridam, non in angusto significato, in quo contra distinguitur diariæ, & becticæ: sed in amplo, quo continetur putredo alicuius ex tribus contentis in corde. Cap. 5.

Aduerte secundò: de iudicio excretorum in morbis, citat Galen. Hippocratem. 4. Aphorism. 55. vbi condemnat in inflãmationibus adenum omnes febres præter diarias: quia videlicet si plus vno die durant, significatur euenisse inflammationem adenis, communicatione tumoris præter naturam in viscere, cuius glandula est emunctorium. Quæcunque enim mala succedunt laborantibus membris externis, habent iudicia valde opposita inter se: si succedũt per permutationem, salubria sunt: si propter communicationem, lethalia. Discernuntur autem mutuò. Primò: ex tempore, nam ante coctionem omnis excretio siue ad cutem, siue extra corpus, mala est. 4. Aphoris. 21. sicut ictetitia ante septimũ. Secundò: ex quantitate excreti, nam minuti tumores, vel puncta in grani motbo, lethalia sunt: siquidem intentatio crisis citta momẽtaneam excretionem peior est, quàm non intentari, decretoria enim non decernentia aut mortem afferunt, aut difficile iudicium. Tertiò: ex qualitate morbi: nam si talia succedunt cùm pessime habent ægrotantes, causa est communicatio, non autem permutatio, vt surditas vel rubor oculorum in acutis turbulentis, fluxus in habito à pleuritide, fastidium in antiquo fluxu, tussis in hydrope. Diaria ergo in bubone, indicat, permutationem humoris defluentis, ad adenes, diuturnior morbus communicationem: in quo vno discernendo plurimum momentum vertitur ad verè prædicendum. Cur autem in bubone & vniuersaliter in externa inflammatione modò succedat diaria, modò putrida, post explicatam prædictionem, docet situm esse, in communicatione caloris simplicis, à parte inflammata ad cor, vel fuliginis putrentis in parte inflammata: si enim solus calor accedit diaria constituitur, si fuligo, putrida febris: inficit enim cordis humores sua putredine. Obiiciunt quidam: non sufficere ad putridam accessum putridæ fuliginis: quandiu enim humores non sunt infecti dubitabit diaria non putrida, iuxta supra explicata. Dic: eùm agens validum sit putrens fuligo in corde, & humor cordis paratissimus infici, non videtur ea mora nisi breuissima: quam medicus non curat. Sed dissentiunt interpretes, num etiam in sola inflammatione adenum citra internum visceris affectum, succedat quandoque febris putrida: & videtur licet rarò posse succedere. Quoniam Gal. 4. Aphor. citato inquit, vero simile esse putridam febrem in bubone nasci ab inflammatione interna: quæ verba non indicant perpetuitatem. Præterea: inflammationes & vlcera externa quando supputantur, inducunt febres diuturnas: sicut è contrario inflammationes renum & vlcera licet sint interna, sæpe nullam febrem inducunt, sæpe diariam. Præterea: in ophtalmia apparet (vt docet Auicenna) euenire febres multorum dierum. Item: nihil repugnat, in parte externa inflãmata contineri vas amplum per quod communicetur cordi putrida fuligo: sicut ob contrariam causam inflammatio interna, quandoq; non inducit putridam. Colligitur autem ex hoc loco, quod sicut datur febris humoralis sine putredine, vt synochus non putrens, ita datur diaria cum putredine, qualis præsens ex bubone: eo quod ratio speciei febris non pendet ex contento in corpore, sed ex calefacto corporis.

(*Humorum autem.*)

Explicat de putridis febribus species putredinis tres.

ADuerte primò de numero: Prima dubitatio est: quod. 5. simplicium. 6. scribuntur tres variæ à præsentibus. Secunda: quod illic docet suppurationem à solo innato calore prodire, hic verò vtrique calori tribuit. Tertia: quod illic sicut, & c. 1. præsagit. vltimo, duas tantùm differentias suppurationis agnoscit: hic verò adiicit tertiam. Dic ad primam: diuisum illic, est alteratio in humano corpore, quæ vel nascitur à calore innato in materiam benignam, vt chylificatio alimenti, vel à calore extraneo in malignam, vt putrefactio cadaueris, vel à mixto calo- Capit. 6.

te in femimalam materiam vt ſuppuratio inflammationis:Hic verò diuiſum eſt,ſuppuratio. Ad ſecundam:cùm in pure adſit fœtor & ſimilitudo ad membta radicalia,agens neceſſariò eſt calor vterque:ſed quia illic agit de pure nomine ſuppurationis, quod nomen importat actionem caloris innati,ſoli natiuo caloti tribuit. Ad tertiũ ſolæ ſunt duæ ſpecies ſuppurationis iuxta duo agentia vincentia:hic verò ad faciliotem doctrinam prædictionis febrium,addit tertium membrum mixtum: quod tamen continetur in illis duobus.

Aduerte ſecundò de coctione:Propriè ſumitur à Galen.2.acutorum.44.ſicut definitur Ariſtot.4. metheor.2.pro victoria naturæ ſupra humorem,qui ſecundum plurimum ſui alit.Maturatio autem pro victoria ſupra humorem,qui ſecundum minimum ſui alat.1. epidem. 44.in quo ſignificato opponuntur.Aliquando verò coctio latius ſumitur ab eodem Gal. pro qualicunq; victoria naturæ ſupra humorem.quo modo refrigerata bilis cocta dicatur,& morbi calidi in ſenecta coctione ſanantur: coctione.ſ. omnem ad mediocre temperamentum adductionem ſignificante, vt in matureſcentibus fructibus.verba ſunt Gal.6.epid.ſect.5.6.Definitur autem Ariſtot. vtilis coctio,perfectio ab innato calore,ex oppoſitis paſſiuis.Perfectio autẽ, non importat terminum (quod quidam putant:opinantes aliter ſumi coctionem ab Ariſtotel.quàm à Medicis.) Sed apud vtroſque ſignificat alterationem ducentem ad eſſe perfectum. Primò:quia ita explicatur à peripateticis, Alexandro, & beato Thoma. Secundò:quia nomina in 10.ſignificant motum,vt elixatio, aſſatio, coctio. Tertiò:quia illud adiectum (ex oppoſitis) indicat definitum importare mutationem, quæ ab vno termino in alterum fit. Quartò:quia primo de naturalibus facultatibus ſecundo ex Ariſtot. ita explicatur. Ariſtot. verò ipſe loco citato, generationem & coctionem eandem eſſe operationem:niſi quod generatio fit in ſubſtantia nundum conſtante, coctio autem in iam conſtante. Per perfectionem autem non intelligit formam perfectiorem: quia lac ſumptum à grauida vertitur in lac in vberibus: quod non eſt ſpecificè perfectius aſſumpto. Nec perfectio, ſignificat maiorem mixtionem,quia caro ſumpta vertitur in chylum minus mixtum carne.Sed aſſeritur perfectio,quia eſt via ab elementis ad mixtum: mixtum autem perfectius eſt elementis: quoniam dotatur facultatibus cæleſtibus occultis, & ſenſu,& motu,& ratione: cum elementis ſola inſiut temperamentum, & vnicus motus. Item:eſt perfectio,quia terminatur vel ad formam ſubſtantialem, vel ad artificialem accommodatam vſui,quem antea non præſtabat,ex Ariſtot.citato. Ab innato autẽ calore ideo prodit coctio, quia elementorum mixtio non poteſt fieri ſine beneficio caloris mouentis.Sed quomodo calor iungit heterogenea, cuius eſt illa ſeparare. Dic:non in ratione caloris, ſed in ratione naturalis:quia quando coquit iam eſt naturalis,velut directus à forma requirente eam mixtionem. Ea autem forma conſiſtit vel in re coquente,vel in aëre propter vim ſeminariam à cœlo communicatam.Sed quomodo coctio fit ab innato calore,ſi ſpecies coctionis elixatio,& aſſatio, definiuntur per calorẽ extraneũ. Dic:ſpecies illæ locatæ ſub coctione,ab innato calore fiunt:vtpote coctio in pueris quæ elixatio eſt, & in iuuenibus quæ aſſatio eſt:propter inopiam enim nominum,illæ naturales ſubeunt appellationes artificialium. Elixatio autem, & aſſatio, propriè dicta vtpote artificialia, definiuntur per calorem extraneum, quia reuera prodeunt à calore igneo:& ideo propriè non ſunt coctiones,ſed per ſimilitudinem quandam: quia enim calor ignis, ab elixante vel aſſante determinatur ad perfectionem alendi, non aliter quàm calor ſolaris à vi naturali plantæ,ideo annumeratur ſpeciebus coctionis.Sed adhuc poteſt dubitari.Cur generationem mixti tribuerit Ariſtoteles ci●to vtrique actiuæ, definiens:permutatio facta ab actiuis, cùm obtinent rationem ſupra paſſiuas:coctionem verò ſoli calido.Dic:coctionem perfici motu attractionis,retentionis,ebullitionis,& expulſionis: ideo ſoli calido referri ad generationem autem mixti,etiam conducere frigiditatem congregando, & vniendo. Vel per calorem in definitione coctionis,intelligit calidum complexionale:quod includit etiam frigiditatem. Sed quomodo in generatione mixti vincunt actiuæ paſſiuas, ſi generatio vnius eſt corruptio alterius,& in corruptione actiuæ non obtinent paſſiuas?Dic: (licet ſecus reſpondeat B. Thom. 4. Meth.) poſſunt actiuæ non obtinere paſſiuas, iuxta mixtionem priſtinam, pars tamen actiuarum obtinet paſſiuas remanentes iuxta exigentiam eius, quod de nouo gignitur:vt in generatione vermis ex carne putrefacta. Sequitur(ex oppoſitis paſſiuis)explicante Aphrodi. id eſt in paſſiuis vel paſſiuarum: nempe paſſiua ſunt,quæ præſtant in concreto certam mixto ſubſtantiam.Vocat autem (paſſiua oppoſita) quia opponitur ſiccum humido, vel quia opponuntur ambo calido tanquam paſſum & agens: vel ex Aphrodiſ. paſſiua oppoſita ſunt alimenta, initio quidem diſſimilia & oppoſita, in fine autem coctionis ſimilia. Sequitur (quæ ſunt propria cuiuſque materia) id eſt aliud alimentum eſt aliæ ſpeciei animatorum proprium. In definitione autem, ſubaudiendum eſt (in ſubiecto iam conſtante) vt ſeparetur coctio à generatione. Ex qua definitione colligitur differentia coctionis à nutritione, & generatione mixti: nam nutritio: 3. de cauſis ſymptomatum. 1. & 8. localium. 6. eſt mutatio alimenti cocti in membrum: Coctio verò mutatio alimenti in ſimilem qualitatem membri, non in ſubſtantiam: quare nutritionem vocat Galenus ſpeciem alterationis,non tamen coctionis:ſunt enim tres coctiones, poſt quas ſequitur nutritio. A generatione autem mixti diſtat,quia generatio eſt perfectio in ſubſtantia nundum conſtãte, nutritio autem in materiam conſtantem: ideo definitur aliquando à Gal.nutritio,abſumptę partis non generatio,ſed regeneratio. Ex quo colligitur ſecundò calorem coquentem non neceſſario eſſe dominantem, ſupra frigus ſecum mixtum: nec

Coctionis definitio.

ſupra

ſupra calorem materiæ coquendæ: ſed tantum dominari in actione coctionis, quia actio per mixtionem illi tribuitur: ad quam non requiritur victoria calidi ſupra cootrariam qualitatem:à mammis enim, à cerebro, ab oſſibus, à glandulis, coquitur ſanguis cum calore ſubdominante frigori ſecum mixto,& ſanguini coquendo.Colligitur tertiò:imaginationem Auicen.1.primi doct.6.cap.3. & prima quarti de curatione putridarum, quod coctio in humore non reducibili, eſt operatio innati caloris inducentis qualitates præparantes expulſioni, poſtquam non potuit aſſequi intentum primum de inducenda forma membri:non eſſe recipiendam. Primò:quia licet aliquando natura quando non aſſequitur finem intentum, conuertitur ad aliud. Vg. qoando non poteſt excreméta deorſum pellere, ſurſum pellit magno conatu: eò quod eſt naturalius illi, quauis via pellere, quàm intus continere: non poteſt tamen, cùm oon diſcurrat præparare materiam, ad ſecundum vſum, poſtquam non eſt aſſequuta primum. Aliàs oporteret,quod ſentiens irritum eſſe conatum tuſſiendi in calore pulmonis immateriali,conuerteretur ad infrigidandum:& ſentiens læſionem ex defluente ſanguine ad locum dolentem,retineret:nec amplius mandaret.Secundò:videtur reiicienda,quia pus maturum difficilius pellitur quàm ſanguis,quanto eſt craſſius ſanguine:& tamen natura poſtquam ex ſanguine non potuit alere corpus,mutat in pus. Tertiò:quia in humore etiam expellendo, videmus dominante natura quanto magis procedit coctio, eo magis intendi præparationes ad formam membri, albedinis & æqualitatis. quapropter etiam Ariſtoteles 4. Methor.4.per ſuppurationem, inquit reddi humorem habilem expulſioni oon propter tenuitatem acquiſitam (he enim craſſior) ſed propter victoriam naturæ ſupra humorem: quia euictum facilè gubernatur:nec rationes doctorum oppoſitum probant. Prima: bilis per coctiooem redditur craſſior: ergo natura debuit pellere in initio,& non expectare ſtatum,niſi per coctionem pararet expulſioni:ſimiliter & ſanguinem in ſynocho. Secunda: ſicut in ſano coctrix præparat nutritoriæ bonum humorem, ita in ægro debuit parare noxium expultrici.Dic ad primum:vis naturalis ex vniuerſali præſcripto ſeruat inſtitutum ordinem,vt nunquam operetur expultrix,niſi ceſſante coctrice. Dic ſecundò:ex eo ordine operandi in facultatibus naturalibus ſequuntur commoda multa: quia natura humorem iam euictum facilè pellit, vt pote obſequentem: & io tempore coctionis ſeparatur vtile à noxio, vt non expellatur ſimul cum noxio: & permiſcetur craſſum tenui, ſine qua mixtione ſolum tenue pelleretur: & applicatur materia meatui expurgatorio, quæ ante membro permiſcebatur. Hæc omnia commoda apparent in pure inflammationis collato ad ſanguinem, ſi ante maturationem rumperetur. Dic tertiò: expellit natura in ſtatu non ante, quia humor noxius impermixtus bono,magis irritat expultricem.Ad ſecundum: cùm ſit voa virtus naturalis coctrix, ſemper vnum operatur. Colligitur quartò: quo modo coctum poſſit incrudari. De quo die primò: ſpecie variata nulla eſt dubitatio: nam ex carne fit chylus, poſt ſanguis, poſt caro: ſimiliter ex lacte potato,chylus,ſanguis, lac,cùm enim in quauis mutatione ſpecifica,à coctione expellantur portiones aliquæ antiquæ mixtionis: nihil inconuenit nouum mixtum habere mixtionem inferiorem priſtina: quæ dicetur incrudatio. Dic ſecundò manente ſpecie, id quod coquitur poteſt ſubſtantificè humectari: nam quædam plantæ natura ſua prius trahunt terram, vnde euadunt fructus acerbi,vel acidi: procedente autem maturatione, tracto humido aëreo & aqueo, euadunt humidiores ſubſtantificè: vt caſtaneæ & vueæ. Nec tamen illa humectatio licet interna & ſubſtantifica, poteſt dici incrudatio, ſed maturatio: quia incrudatio requirit humectationem ſubſtantificam vltra conſtantiam debitam mixto. Dic tertiò: coctum eſſe ſiccius & conſtantius crudo propter reſolutionem humidi à calido. 4. Metheororum. 2. Ad incrudationem autem neceſſaria eſt humectatio interna, quæ reponat humidum ſubſtantificum amplius & velocius, quàm exſiccetur ab igne præexiſtentis terræ: id quod rarò eſt poſſibile, quando videlicet concurrit valida vis tractrix alimenti, & alimentum eſt valde humidum, & viæ delationis alimenti non conniuent: quod accidit in ſecunda ſpecie Hecticæ bene curatæ. Verum ſpermaticum membrum exſiccatum non rehumeſcit,quia viæ delationis conniuent, nec ros abundat quia deeſt vis nutritoria reparans humidum. Quia ergo raro eſt poſſibilis rehumectatio illa ſubſtantifica, in qua conſiſtit incrudatio, dixit Auerr.4.collect.3.coctum incrudari non poſſe,& aſſum non reuerti ad elixum: poteſt tamen coctum reddi liquidius, quod eſt aliquo modo incrudatio. Quando ſcilicet permiſcetur aqua ſaccaro,vel melli,vel vino,quo modo bilis dicitur deſciſcere in pituitam.3. acurorum.38. Dic quartò: licet ex cauſa dicta bilis vtraque non poſſit redire ad cruditatem ſanguinis, & ita per ſe propria coctione ſuit incoctiles. Verum permixto ſanguine ambæ coquũtur, ita vt alant: oam ex illo mixto ſanguinis, & bilis fit noua ſpecies roris & carnis. Mutata autem ſpecie certum eſt coctum poſſe incrudari. nam ex tribus ſignificatis coctionis traditis Hippo. & Galeno, in 1. ſignificato ſolum ſanguis pro quarto humore coquitur, quia plurima ſui parte alit: reliqui tres humores in ſecundo ſignificato,quia minore ſui parte: pituita verò etiam mediatè coquitur in primo ſignificato, quia tranſit in ſanguinem pro quarto humore: humores enim omnes aliqua ex parte nutrire eſt antiqua Hippocrat. ſententia.2.element.ſicut meta excrementa nempe vrina,pus,& portiones vtriuſque bilis quæ in hepate ſecedunt ad conceptacula ſua, aut nihil alunt,aut peſſimè. Demum:ſicut venenum natura ſua non alit, medicamentoſa verò alimenta aliqua ex parte: alimenta verò plurima ſui parte alunt: ita ex alimento ſanguis maiore parte:reliqui humores minore: putridi verò, pus,& vrina nulla. In tertio autem ſignificato,pro reductione ad temperamentum, omnia in corpore coquuntur; quia qualitates membri induci poſſunt plurimis, diſſimilitudo verò ſubſtantiæ

Coctum nō incrudetur.

non admittit coctiones illas priores, quarum finis est forma membri. Gal. ergo oomine coctionis variè vtitur, prout sumit in amplo, vel angusto significato. Nam, dum primo naturalium & Aphorism. ostendit coctionem à solo naturali calore prodire, sumit in primo significato: dum verò 5. simpliciū, & 2. præsagiorū, & hic, coquentia ait esse calida, & humida moderatē, augentia quantitatem noo qualitatē innati caloris, cui iungitur etiam actio caloris extranei, sumit in secundo significato: sicut artis. 89. & de constitutione artis 19. curans bilem vacuatione, pituitam autem coctione: In tertio autem significato sumit dum ait, morbos calidos coctione sanari, frigidus febre, & bilem coctam pallescere: quartam verò significationem, præparationis ad expulsionem Gal. nō recipit: quia vulgaris vsus nominis, coctionis, est præparatio ad alēdum: Aristoteles verò cum coctionis nomine intelligat acquisitionem cuiusuis perfectionis vtilis ad opus quoduis, etiā si non sit alitio: eā perfectionem, per quā natura vincit humorem, aut humor redditur obsequentior naturę vocat coctionē: etiā in pure & vrina, & latere cocto quia redditur vtilis ędificio: imò & perfectionem aptā connubio, vocauit Poëta maturitatē, dicens: Iam matura viro, iā plenis nubilis annis. Ait enim Arist. agens de maturatione: & hæc quidē ad naturā ducit, hæc verò eiicit. Nō obstat dictis: quod 5. de vsu 4. & 5. vocat excrementa, vtramq; bilem separatā ad cōceptacula: sunt enim verè excrementitiæ partes, nō solùm sanguinis collatione, sed etiā bilium, quæ cum sanguine per corpus deferuntur: nō tamen appellabuntur excrementa vrinæ collatione: à qua in totu corpus putū esse postulat. Non obstat etiā: quod libro. Quos & quādo, cap. 5. ait tenues humores initio esse purgandos, nō expectata coctiune: quia ibi, sicut 7. Ther. 11. nō solum aquosos humores, sed & biliosos monet purgare ante coctionē: nō negat illos posse coqui. Colligitur quintò: mixtum posse gigni citra coctionem à calore prodeuntem, vt ferunt de cristallo vi frigoris concrescente. Imò propriè sumpta coctione nullum mixtum gignitur per coctionem sed per generationem: quia coctio est perfectio mixti iam constātis, sicut generatio est mutatio à nō esse mixti ad esse mixi. Colligitur sexto: coctionem apud Medicos & Philosophos sicut, & cruditatē nō sumi æquiuocè: nam coctio apud vtrosq; nō significat præparationē ad expulsionem, licet Manardus cum aliis concedat: sed solam operationem caloris innati in humorem, per quam natura superat humorem. Apud Auicenam autem opinantem vim coctricē in humore noxio parare expulsioni, merito asseretur coctio, quia coctio dicitur omnis operatio virtutis coctricis: sed illa imaginatio supra explosa est. Ad rationes autem Hugonis prima quarti, quibus ostendit æquiuocare Medicos, & Phylosophos in nomine coctionis. Ad primā: coctio in bile iuxta Auicenam est infrigidatio & humectatio. Dic: illa significatio est abusiua: nam apud Arist. & Gal. coquentia sunt modicè calida, augētia: quantitatē calidi innati, non qualitatem. Aliquādo autē accipitur à Medicis latius coctio pro reductione ad mediocritatem: in quo sensu distabūt coquētia medica à physicis: sed est acceptio rara & amplissima. Coctio verò propriè sumpta pro actione caloris innati in humorem, ita vt aliqua ex parte alat, alio nomine vocata maturatio, & coctio adhuc proprius sumpta pro actione caloris innati io humorē, ita vt plurima sui parte alat: ambæ hæ significationes sunt vniuocæ apud Philosophos, & Medicos. Ad alteram Hugonis, an coctionis, vel cruditatis apud Aristotelem vnica causa est, defectus caloris in ordine ad humidum coquendum: apud nos verò caro vaccina non coquitur ob abondantiam terræ: & febriens non coquit propter excessum caloris, & fructus aliqui oon maturantur propter vehementem æstum. Dic: cùm cruditas opponatur coctioni, quæ proficiscitur à calido permiscente humidum, semper orietur à defectu caloris in ordine ad humidum permiscendum: caro verò vaccina tardat in coctione, quia difficile est separare multum terreum ab humido ad nouam permixtionem. Febriens malè coquit, ob defectum quantitatiuum calidi innati, sicut fructus in magno æstu non maturantur, quia comburuntur: noo autem incrudantur. Colligitur septimò: cur quarto Metheororum, tertiò: cocta reddantur calidiora, & crassiora, & lentiora: si apparet lac frigidius sanguine, & spiritus animalis vitali, & bilis cocta pallidior est. 2. acutorum. 44: pallidum autem minus flauo calet, adde

Coctum minus Crassius.

quod crassiores sunt multi fructus immaturi maturis, & pituita cruda quam cocta, & minus lentum sputum visitur in pleuritide cocta. 1. acutor. 32. Non enim videtur sufficere ad hæc obiecta, quod humidum per coctionem admixto terreo redditur crassius: humido autem tribuitur coctio inter passiuas, eo quod per coctionem humidum terminatur alieno termino, terreum enim proprio termino terminatum est: Non sufficit (inquam) hæc interpretatio: qooniam Aristot. & Galen. asserentes cocta esse crudis crassiora, pronunciant illud de toto cocto mixto ex humido & sicco, collato ad totum crudum sicut quod addunt cocta esse calidiora & lentiora. Quare videtur asserendum coctum, ferè calidius esse, crassius & lentius: videlicet quia coctio proficiscitur à calido, ideò calidius euadit coctum: crassius autem quia per actionem caloris dissipatur tenue. Lentius, quia permixtione multa passiuarum comparatur rebus omnibus lentor. Aliquando tameo licet raro, coctum euadit frigidius, quando agens est frigidius re coquenda: tenuius quando prius trahitur terreū quàm aqueū vt in quibusdā fructibus, & morbis in quibus ab initio apparet sedimentum, & vrina pauca & grumosa. 4. Apho. 69. aliquādo euadit coctū minus lentū, quādo mixtio crudi erat glutinosior. 1. acut. 33. illi autem rari affectus per accidēs aliquādo sequentes ad coctionem non tollunt pronunciatum per se perpetuo verum: cōsiderato scilicet effectu coquentis caloris in re cocta simpliciter, citra vllam aliam quæ interuenire possit actionem impedientem vniuersalem, & per se caloris in mixto effectum. Est autem illa loqoendi phrasis etiam Hippocrat. &

Gale.

Gale.familiaris.1.aphor.16.ſcribentibus, Victum humidum omni febri conuenire, cum tamen eximiè lædat febrientes hydropicos. Reſpondet enim Gal. ſatis eſſe ad veritatem ſententiæ Hippoc. quod febris ipſa per ſe ſola conſiderata iuuetur humidis:ſic Ariſtoteles,& Gal.docent,calorẽ,ſi expendatur per ſe ſola illius operatio,reddere cocta omnia neceſſariò calidiora, craſſiora,& ſicciora: ſi verò etiam conſiderentur,quæ aliquando inter coquendum intercedunt,reſpondendum eſt,aliquando per accidens coctum euadere frigidius: quando inter coquendum ſeparatur pars calidior eius quod coquitur,vel quando calor in coquente remiſſior eſt quàm in re quæ coquitur:ita enim cocta bilis euadit frigidior ſeipſa cruda: & ſpiritus animalis vitali: ſicut vere diceret qui aſſereret calidũ in primo neceſſario calefacere,ſcilicet ex innata vi,licet accedẽs calido in quarto non calfaciat, ſed refrigeret: ſic craſſiſſimus aut lentiſſimus humor dum à naturali calore modicè craſſeſcit,& lenteſcit redditur per accidens minus craſſus & minus lentus:aut quia inter coquendum receſſit portio craſſiſſima, aut lentiſſima. Muſtum enim coctum tennius eſt, quia ſubſident actione caloris ſeparantis heterogenea fæces incraſſantes ad imum. Nec obſtat, etiam ſententiæ dictæ: quod calor nõ ſemper incraſſat,imò magis tenuat:nã aër & aqua calore tenuãtur,frigore gelantur, & craſſeſcunt,quia in ſimplicibus corporibus calor ſua natura rarefacit nõ incraſſat,quia non diſſipat humorẽ,qui in illis non continetur:In mixtis verò per accidens ſiccat & denſat, dum ad reſolutionem humidi aërei & aquei,reſiduæ partes terræ denſitatẽ,& craſſitiem maiorem in mixto repræſentant. Si verò exactius conferantur mutuo Ariſt.ſententiæ de coctione,& maturatione cum Galeno,diſcrimina inter vtrunque inueniuntur:cùm ſit Galenus in nominum ſignificatis liberior, Ariſtoteles exactior. Dic ergo primò: Ariſtoteles numerat potiſſima opera actiuarum qualitatum (quemadmodum reuera ſunt) generationẽ ſimplicem vel ſimpliciter dictam,cùm oritur in orbe aliquid quod non præerat,& ſecundum quid cũ mutatur à natura,id quod præerat in melius vel deterius. Sicut enim ſimplici generationi opponit interitum,ita coctioni cruditatem vel defectum perfectionis mixti,quo fit vt mutatio etiam dicatur coctio Ariſtoteli, Galenus verò ſeparat alterationem inductam in alimentum à poſterioribus operibus appoſitionis,vnionis & aſſimilationis:vltra quas ſequitur apud vtrumque authorem forma,quæ hic non inquiritur,ſed tantũ opera actiuarum qualitatum,& paſſiuarũ in mixto,vel toto vel parte eius. Secundò differunt:quia Ariſtoteles maturationem vocat ſpeciem coctionis. Gal.oppoſitã facit propriæ coctioni. Tertiò: Ariſt.quãuis perfectionem in mixtũ qua reddatur cuiuis operi vtile,vocat coctionem,vt ſi redditur aptior humor expulſioni. Gal.coctionem ſoli alitioni addicit. Quartò: Ariſt.agẽs coctionis facit ſemper calidum innatum,vel ſimile innato,moderatũ.ſ.Galenus autem extendit ad quiduis reddens rẽ aptiorem alitioni:ſiue infrigidet ſiue calefaciat,ſiue attenuet,ſiue incraſſet. Dic ſecundò:cum vulgus ob imperitiam multis rebus nomina nõ impoſuerit, quãdo vtimur nomine in ſignificato vulgi,proprio ſignificato vtimur:vbi verò ob proprij nominis penuriã vtimur vulgari ad ſignandã ſimilem aliquam rem,dicimur loqui per metaphorã vel ſimilitudinem:v.g.pulchrũ propriè eſt quod viſum oblectat, virtus verò quia ſimiliter animã oblectat,pulchra dicitur:& crudum eſt vulgò & propriè quod non eſt euictum à calore,metaphoricè autem homo crudus,qui miſericordia non flectitur: & lis cruda quæ nondum cõponi cœpta eſt. 3.de præſ.pulſ.6. Ariſt.ergo videns elixationẽ,& aſſationẽ proprias & vulgares oriri ab externo calore, cùm coctionis agens perpetuum ſtatuiſſet internum calorem, conciliat hanc oppoſitionẽ,concedens proprias illas operationes elixationis,& aſſationis non eſſe coctionis differentias,ſed coctionis differẽtias eſſe quãdo prodeunt ab interno calore vel humido, vel ſicco: quę quia nominibus carent, poſſunt per metaphoram compellari ſimilari ſimiliter artificialibus,elixatio & aſſatio. Hæc capit.3.fortè verò facilior ſolutio foret, ſi affirmaremus coctionis opificem eſſe perpetuò calorẽ moderatum pro formæ exigentia producendæ: & innatum quidem temperari ab admixto ex indita doctrina certo frigore: externũ verò ſæpius & ipſum coquentem, temperari reddiq; interno ſimilem,dum certa mora retinetur in actione, doctrina,vel diuina eius qui ſolarem calorem metitur,vel artificis moderãtis elixantem,aut aſſantem calorem. Et actionem quidem interni caloris perficientis, vel coquentis,ſolo coctionis nomine generico inſigniri, reliquas tres,maturationis,elixationis,aſſaturę:cuius vna ſpecies frictura eſt. Si enim conferãtur generationes rerũ prodeuntes a ſolari calore iis quæ prodeunt ab innato ſeminali ,millies excedit ſolus ſolaris calor genitorũ numero innatum calorẽ mixti generãtis:cur ergo non ſimiliter ſolaris calor, & igneus moderati coquent?validior enim operatio eſt generatio quã coctio. Aut cur nõ moderabitur calidum externũ ad generationis & coctionis opera mora cõparata à creante, vel ab artifice coquente,ſi moderatur adiunctũ : · · eadẽ doctrina innata frigus certũ?& ita erunt propriæ coctiones etiam maturatio,aſſatio,elixatio. Colligitur octauò:cur Galenus aliquando omnes tres ſpecies ſuppurationis,tribuat tanquam agenti vtrique calori.2.præſag.vlt.&.2. Aphoriſ.47. nonnunquam optimũ pus ſoli innato,prauũ ſoli extraneo.5.ſimp.6.&.1.epid.ſect.2. 44.quoniam vbi conſiderat in pure ſola bona,tribuit innato:vbi ſola mala,extraneo. Cũ tamẽ in omni triplici ſuppurationis ſpecie,appareat affectus amborũ:nẽpe fętor & albedo, aſſerẽdus eſt vterq; calor agẽs in omni purę. Si autẽ quęratur,de producẽte formã ſubſtãtialẽ puris. Dic:nõ producitur à calore cũ ſit agẽs inferius ad ſubſtantiã:ſed ab vtroq; fit præparatio ad formã,ſi neceſſe eſt cõcedere formã nouã ſubſtantialẽ.

Aduerte tertiò:de putrefactione: cùm corrumpantur mixta ab exceſſu cuiuſuis intemperamenti,non dicuntur putrere,niſi cum fætore corrumpantur.5. ſimplicium. 15. eſſentia autem putrefactionis explicatur.11.Therap.8.corruptio totius putreſcentis ſubſtantiæ ab extraneo calore.Poteſt

autem accusati, quia in ea, definitum ingreditur finitionem, quare datur per occulta: sed Gal. putat, Medicos non debere esse valde sollicitos de exactis definitionibus. 4. de differentiis pulsuum. 2. Aristot. autem. 4. Metheo. 1. definit. Corruptio proprij calidi in humido, ab extraneo calore. Quæ definitio sicut reliquæ physicæ. 1. de anima. 1. datur per materiam huius transmutationis. Et per corruptionem quidem intelligitur defectus innati caloris, siue in quantitate propter resolutionem eius quod sæpius accidit: siue in qualitate, quod accidit membro valde refrigerato, cum putret: sicut enim innatum calidum permiscet passiua pro indigentia formæ mixti, ita conseruat ea permixta vsque quò reddatur impotens ad conseruationem: quo tempore dissoluitur mixtum per putrefactionem. Sed: si calor operatur in vtroque passiuo, cur habet definitio calor in humido? Dic: prudentissima natura ad commodam permixtionem passiuarum indidit vim calido cuius est permiscere, vt insileat in humidum, & fugiat à merè sicco: eo quod humidum materia est apta ebullitioni, per quam fit commoda permixtio: non secus quàm in animalibus indidit vim mari ad fœminam. Indidit etiam vim sicco vt ad se traheret humidum in quo existens calidum, & intro penetrans commodissimè permiscet ambo passiua: quod ars non potest. Ideo secundo natural. 1. vera mixtio, opus est solius Dei & naturæ. Quod verò Aristot. addit cum Galen. hunc defectum innati calidi nasci perpetuò ab excessu caloris extranei videtur difficile. Primò: quia cùm putrefactio sit naturalis dissolutio mixti, quæ in plantis vocatur marcor, in animalibus senium, & naturalis mors: multæ aliæ erunt causæ putrefactionis, sicut & naturalis mortis, præter excessum caloris extranei: nempe resolutio calidi ab interno igne, & aucta excrementa, & impotentia nutritionis perpetuæ. Secundò: quia prius putret mixtum, & effunditur caliditas cum suo humido, quàm appareat calor extraneus additus: ergo calor ille extraneus apparens, non fuit causa putredinis. Tertiò: quia calor innatus membrorum minor putrefacit bilem calidiorem, & per hyemem putrent carnes calidiores continente. Quod verò calor extraneus apparens sit naturalis, qui effunditur per putrefactionem, apparet: quia, in coctione ebullit ignis in humido, ante permixtionem eius cum sicco: ideo vinum nouum ebullit, non autem coctum: & rursum cùm putret mixtum, post separationem humidi à sicco ebullit: quod vocant referuere. Alterum indicium quod excessus ille caloris extimus non est calor extraneus, sed qui vel futurus est innatus, vel fuit innatus, est: quia quò aliquod mixtum est natura calidius, eo magis calet & ebullit, & dum coquitur, & dum putret: vt stercus, caro, frumentum. Videtur ergo putrefactionis causa, debilitas innati caloris propter quam seiungitur humidum à sicco: humidum autem seiunctum obtentum à suo calido iuncto fœtet: in quo consummatur putrefactio, à quacunque causa proueniat ea debilitas. Sæpe enim prouenit à prohibita difflatione, quia omnis calor prohibita difflatione marcescit: sæpè etiam à vehementi calore extraneo quia lib. de respirat: minor flamma fit alimentum maiori: aliquando à valida refrigeratione, quomodo putret digitus ex vehementissimo frigore: sæpissimè defectu propriæ materiæ, humidi pinguis alentis: quomodo in senibus putrens pituita fit salsa, & pili cani. Colligit primò Aristot. omnia putrentia primum reddi humida, deinde sicca: & intelligitur in pluribus putrentibus: nam in mineralibus ob magnam siccitatem & eximiam passiuarum mixtionem, sicut trahitur paulatim ad superficiem humiditas, ita paulatim dissipatur: quare nunquam redduntur humecta, sicut nec ferrum, nec lapis, sed cariosa & rubiginosa. Et propter paulatinam resolutionem humidi, facile friabrilia: nunquam autem fœtent, quia nunquam acerescit superficiei iuncta humiditas, quæ obtineatur à calido. Colligitur secundò: contrarium maxime commune generationi mixti, esse putrefactionem: sunt enim motus à contrariis terminis in contrarios, generatio quidem, à seiunctis passiuis ad coniuncta: putrefactio verò à coniunctis ad diuisa. Addit Aristot. citato: putrefactionem esse naturalem finem omnium natura constantium: quia nisi aliquid violentum intercidat, mixta omnia putrefactione pereunt. Si autem animata dicuntur perire morte naturali, quæ tamen non est putrefactio. Dic: eam mortem esse corruptionem animati quatenus animatum, non quatenus mixtum. appellatur autem mors ea naturalis, non in eo significato (naturalis) quo naturale dicitur, id quod intenditur à natura, sed quo dicitur, id quod sequitur ad operationes naturæ lib. de Maras. 2. non tamen sentit Aristot. (quod quidam interpretantur) putrefactionem esse mortem naturalem: quia nec fit à principio intrinseco, nec passum confert vim morti. Colligitur tertiò: quod licet generatio mixti definiatur per ambas actiuas, in putrefactione, solius calidi fit mentio: quia corrumpens calorem similiter corrumpit determinationem frigoris, necessariam actioni caloris: & quia separatio passiuarum, in qua consistit essentia putrefactionis, à solo defectu caloris innati conseruantis pendet. Colligitur quartò: in finitione dicta sufficienter excludi combustionem: quia in combustione non corrumpitur calor in humido, sed intenditur calor innatus, & absumitur humidum. Quare non oportet addere cum quibusdam (à calore humido) neque cum aliis, (cum debilitate innati caloris,) neque cum aliis (facto calore extraneo intrinseco rei putrentis:) quoniam etiam in combustione intro operatur calor extraneus. Colligitur quintò: cur putrentia ferè fœteant: quia fœtoris origo est, humidum non regulatum à calido: tale autem est humidum rei putrentis: sicut è conuerso flores bene olent, quia humidum integrè possessum est à calido. Cùm primùm autem humidum putrens obtinetur à calido: ad nouam formam mixti, cessat fœtor. Videturque natura indidisse fœtoris sensum, vt ab animali vitentur incocta, ceu praua alimenta: Additione autem terræ ad nouam generationem, non sequitur odor, sicut in floribus: quia deest tenuis halitus, materia odorum.

rum. Nec secus, fætoris abominationem in hunc vsum animalibus indidit, quàm sensum fragoris, ad vitanda, quæ longinqua sunt: Defurmitatis autem horrorem ad longinquiora: sicut amatoris ad proxima. Ideò dicebat Arist. citato, duo illa perficere putredinem, defectum calidi innati, & abundantiam extranei: ad quam sequitur fætor. Nam in congelatis deficit calor innatus, & in ambustis auctus est extraneus, & tamen neutrum illorum putret. Colligitur sextò: cur in putrefactione gignuntur nonnulla, non in combustione: quia in combustione deest humidum permiscendum, ad nouam mixtionem: in putrefactis autem licet calor innatus non obtineat humidum iuxta pristinam mixtionem, potest obtinere partem illius, iuxta nouam: & ita succedit generatio putrefactioni. De putrefactione autem, & illi contraria generatione adiiciendæ sunt propositiones quatuor. 1. dubitat Galenus 1. natur. 4. cur Aristotel. in lib. de generatione omnes quatuor qualitates actiuas appellarit 4. metheor. 1. duas vocat agentes, reliquas patientes. Respondet: Aristotelem ita posse excusari si intelligatur, quòd licet in elementis pariter sint omnes actiuæ, in mixtis tamen de quibus in 4. metheor. agebat, magis agunt priores, minus alteræ. De quo dic primò, non est mens Aristotelis in mixtis solas duas agere, in elementis verò omnes quatuor: tum, quia 2. gener. 2. asserit, agens de actione illarum in elemẽtis, duas agere, reliquas pati: tum quia 4. meth. 1. habet: humida autem & sicca tum ipsa per se (i. in elementis) tum quæ communiter ex vtrisq; concreta sunt corpora terminari, & aliis qualitatibus affici. Nec item sentit magis agere duas quam pati, reliquas e conuerso simpliciter, sed quod duæ agunt, non patiuntur, duæ verò patiuntur nil agentes: Ostendit, quia finitiones essentiales vtrarumque explicantes totam vtrarumque naturam, nil continent passionis in actiuarum explicatione, sicut nil actionis in passiuis. Dic secundò: duplex actio & passio consideratur in elementis: vna per se & propria, qua contraria agunt in se mutuò, calor in frigus, humidas in siccitatem, & è conuerso, & hæc tam in elementis, quàm in mixtis durant perpetuò: siquidem quatuor illę qualitates omnes agunt in contraria sua, inducendo suas similitudines & patiuntur à contrariis, non modò quandiu mouent separata elementa, sed etiam post mixtionem: nam piperis calor adhuc calfacit nos, opij frigus infrigidat: & licet nõ sit omnium quatuor æqua in agendo efficacia, nec intensio æqua: verum operatio earum omnium in sua contraria omnibus ex æquo inest, & constitutio mixti in omnibus quatuor æqua: non minus enim desinet esse mixtum absentia vnius ex quatuor, quàm cuiussuis alterius: vltra hanc autem actionem caloris inducendi vel frigoris, vel humiditatis, vel siccitatis, reperiuntur in elemẽtis ipsis, & apertius in mixtis affectiones multæ pendentes a duabus harum tanquam ab inducentibus eas, à reliquis duabus, tanquàm à recipientibus, & ab apta materia suscipiendis affectionibus: verbi gratia inest illis generatio & interitus, coctio & cruditas, durities & mollities: in his affectionibus omnibus producendis calor & frigus efficiunt, humidum autem & siccũ ex natura sua habilia sunt suscipere affectiones illas ab actiuis qualitatibus inductas: quæ varietas binarum qualitatum, harum quidem efficientiũ, illarum autem patientium, non solùm in mixtis locum habet, quod toto lib. 4. met. Aristoteles ostendit: sed & in elementis ipsis. Affectio enim qua vapor modò gelatur in grandinẽ, modò concrescit in niuem, modò soluitur in pluuiam, modò disgregatur in flatum, vel fulgur, prodeunt quidem à calore, aut frigore agentibus: ab humiditate autem, & siccitate eius tanquam à patibili, & apta materia dictarum impressionum, aut affectionum. Dic tertiò, cùm duę facultates efficiãt affectiones omnes, quibus substant mixta: præstantissimæ tamen mixti affectiones authorem habent calorem, non frigiditatem: calorem tamen non absolutum, sed certo frigore determinatum, mensurante docta de sursum natura pro formę inducendę indigentia. Probatio: nã cum essentia ipsa speciei mixti consistãt in certa mixtione passiuarum, dum elemẽta in minima diuiduntur, & diuisa certa quãtitate qualitate & ordine miscentur: superest, id quod efficit duas has operationes diuidendi, & aggregandi, esse propriũ opificem mixtionis: sicut sartor dum datum pannum modò diuidit, modò iungit: & quoniam diuisio, & vnio non fiũt citra motum, nec motus citra calorẽ: efficitur vt opifex immediatus mixtionis sit, non frigus, sed calor frigore determinatus. Aristoteles autem considerans in generatione mixti vltra præcipuam operationem dictã quę soli calido tanquã agenti tribuenda est, intercedere etiam concretiones partium quarundam, vt adipis in animalibus, & duritiem in testis fructuũ, & ouorum, in lapidibus, & metallis, quę omnia frigori agenti tribuenda sunt: meritò in definitionibus generationis & coctionis iungit pro causa agente frigiditatem calori. Et tamen idem ipse definiens opposita, nempe putrefactionem & cruditatem, solum recipit pro causa caloris defectũ, vel (quod idem est) frigiditatem: quoniam sicut virtus informatrix in animalibus formans singula membra eadem manens alit, auget, & morbida sanat: ita calor ille innatus frigore suo determinatus (quod vocant complexionale calidum) sicut ipsum solum mixtionẽ peregit sua pręsentia, ita diminutione, vel absentia conseruare non potest (quod cruditas, vel putrefactio dicitur) ideo definit vtrumque interitum, & simpliciter dictum, & secundum quid per corruptionem calidi. Propositio secunda; Aristoteles in definienda generatione mixti sumit pro genere mutationem: in definiẽda autem coctione, perfectionem: nullibi addens mixti ad separationẽ generationis & corruptionis elementorum: videlicet quia generatio & corruptio mixti sunt mutationes à non ente simpliciter ad ens simpliciter, vel è conuerso, verbi gratia à non malua ad maluam: coctio autem non est mutatio simplex; sed secundum quid ab esse imperfecto ad perfectum, vel è conuerso, verbi gratia à malua non nutrita ad nutritam, vel ab exigua ad adultam. Ideo autem non necesse habuit addere verbum (mixti) quia elementa licet gignantur per partes, semper tamen præstant: quare generatio mixtorum non prę-

existentiũ sufficienter explicatur, per simplicem mutationẽ, id est rei non præexistentis: & per (naturale) sufficiẽter excluditur artificialis mutatio qua lignũ transit in lectũ. In definienda autem putredine addit: esse corruptionẽ calidi in humido, quo faciat probabiliorẽ causã putrefactionis, quod sit attractio interni calidi simul cũ humido insidẽte calori. Cur igitur, si solis mixtis cõuenit putrefactio, omnia elementa ait putrere præter ignẽ? Dic: quia cùm verò nõ sint simplicia elementa, sed admixtionẽ habeant multã alienorũ, meritò intereũt similiter his quæ mixta sunt: cuius indiciũ fætor est: simul & vt cõfirmet vniuersalẽ causam putredinis esse victoriã interni calidi ab excedẽte externo: quia cũ ea causa in igne solo locũ non habeat, meritò solus ille imputrefactibilis est. Nec arguendus Arist. est concedẽs putredinẽ elementis tribus, eò quòd illa in se non putreãt, sed putreant portiones aliquot mixtorũ illis immersæ: quia licet illud cõcedatur, Arist. obseruat perpetuo vsum vulgatem verborum, & iuxta illum inquirit essentias rerũ. Vulgus autẽ concedit in tribus illis putrescentis nomẽ, non in igne: eo quod ignis (ait Arist.) nil in se cõtinet alienũ. Propositio tertia: quo sententia Aristotelis de putrefactione vera sit: nempe communissimũ esse interitũ omnium natura constantiũ, oportet non recipere finitionẽ Gal. de putredine quinto simpliciũ vniuersaliter: nempe quod ea sola dicuntur putrere quæ cum fætore corrumpuntur. Plurima enim mixta naturaliter pereunt citra fętorẽ, qualia sunt sicca omnia corpora, nõ tamen citra separationẽ illam passiuarum, qua putrescentia redduntur primũ humida, deinde sicca. Seniũ verò & mors, non sunt putrefactio, sed via ad putrefactionẽ, dicente Aristotele citato cap. 2. nã senium, & mors nõ sunt separatio passiuarum, quod est essentia putredinis, sed sunt minutio calidi innati conseruãtis mixtionẽ: diminuto autem innato conseruãte, sequitur dissolutio, id est putrefactio. Calor enim innatus cõseruatur nutritione: tandiu enim sunt animalia, quandiu nutriuntur, secundo de anima. Cùm ergo cessat nutritio, vocatur mors animaliũ, & insignis diminutio innati caloris, ad quã paulo post sequitur putredo: quare meritò senectus, & mors dicuntur via ad putredinẽ. Propositio quarta: quod addunt Aristoteles, & Gal. ad potredinẽ requiri tanquã necessariam concausam excessum externi caloris ascititij, multas habet aduersantes rationes: quæ partim allatæ sunt, partim adijcientur. Prima: per hyemem continentis calor minor est: quàm in animalibus & plantis, cùm torpeant plurima, vel pereant præ frigore ambientis aëris: In æstate multus est continentis calor, sed idẽ valde siccat & cõburit, ita vt neuter putrefaciat: cùm tamen mixta omnia, & in omni tẽpore putreãt. Secunda: si est putredo naturalis interitus mixtorũ, non requirit causam externã violentam, sed spõte sua succedet: sicut non est naturalis mors quæ oritur ex immodico continentis frigore, humiditate, aut siccitate. Tertia: naturalis interitus plurimus mixtorum citra præsentiam caloris externi efficit illa primum humida, deinde sicca: ergo erit putrefactio ex definitione: & tamen non à calore continentis. Quarta: cadauera sepulta sub terra multo frigidiore quàm illa sunt, primum diffluunt tabo, post in terram abeunt cum fętore eximio: ergo putrent, & tamen citra calorẽ continentis. Quinta: reposita omnia & inclusa, vt clausa domus, vestes, liquores in lagenis, vel tribus semiplenis, frumentum in horreo, & aqua stagnans facilè putrent: quia calor innatus euaporans, & extra vnitus, nec dissolutus euocat quod residuum intro est: vbi verò ventilantur dicta, vel ad aërem exponuntur, quia exhalat is calor innatus circundans, vel vbi implentur vtres non putrent: cùm tamen in illis inclusis & plenis minus ingrediatur aër ambientis, qui apud Aristotelem est putredinis author, ideo in lagena non plena si quotidie extrahitur vinum minus acessit, quia aër inclusus calefactus ex innato vini calore euaporante respirat ingressu frigidi aëris: quare minus putret. Aristotelis enim responsa de propositis problematis non videntur satisfacere: tum, quia 22. problematum. 4. ait mota magis putrere 4. autem metheororum. 1. mota minus putrere: tum, quia ratio allata 4. metheor. non consentit experimento: mota (ait) non recipiunt æquè impressionem continentis putrefacientis, sicut quiescentia: quia subinde mutatur agens, vel situs passi: ideo mota tardius putrent: sed quæcunque inclusa sunt, vel in aceruo magno, minus recipiunt impressionem continentis: ergo oporteret illa tardius putrere contra experientiam. Sexta: citra interuentũ caloris immodici auocantis extrorsum naturalem, adest interna causa minuẽs illum, ita vt nõ cõseruet: ergo non est necessarius interuẽtus illius causæ. Probatur assumptum: quia ob ineptitudinem materiæ calidi, quę indies propter siccitatem peius cõseruat calorem, marcescit, & extinguitur sponte sua: sicut ligna & externa omnia, dũ subiectum per siccitatem paulatim transit in cinerem. Aristoteles verò quoniam vidit putrentia calere, & quoniam frequentissima & citissima putredo mixtis euenit in calido continente, addit pro concausa putredinis vltra natiuam frigiditatem calorem continentis extraneum: cùm euidentior causa sit, iden apparere putrescentia tactu calida, quia vniuersus innatus calor putrentis euolat in diffluens humidum iam non coërcitum: non aliter quàm ebullit sartago, non cùm oleo abundat, sed cùm affunditur oleo humiditas, vel aquæ, vel fricturæ, ad quam calor internus iunctus succedit occupans iunctum humidum: vt in aceruo tritici putrescente, & præ multa humiditate conglobato in massam, & præ caloris copiã interni sed iuncti effumantis. Si enim calor ille ambientis esset, cur non durat absoluta putredine? Non aliter etiam inclusæ vestes tinea corripiuntur, non si aëri exponuntur; quoniam manet iunctus in superficie internus calor humidum internum euocans, & mixtionem dissipans pristinam. Si verò paulatim exhalat internus calor, nec extra detinetur, putrent res sine vllo manifesto calore, vt acescentia lac & vinum: manẽt autem frigidiora propter defectum innati caloris, idem tamen acetũ propter exiguũ calorem, quod plurimum impressit in humidum tenue, fermentat terrã: quod vinum non facit propter minorẽ tenuitatem humidi, & minorem im-

rem impressionem interni ignis. Et mihi quidem id est authori, rationes dictæ fidem faciunt in finienda putredine, non esse addendum (ab ambientis calore oriri) sed molestiæ meæ magis est contentum proposuisse eas in admirabiles viros Aristotelem, & Gale. relinquere liberum legentibus iudicium.

Aduerte quartò: num coctio & putrefactio in humore simul intendantur, quod Gal. videtur innuere in hoc loco. Dic: licet putrefactio sumpta pro corruptione mixti, & coctio sumpta pro perfectione in mixto iam constante, non opponantur: verum vt putrefactio dicit motum præparantem ad corruptionem mixti, coctio verò motum perfectiuum mixti, siue sit genitum, siue modò gignatur, sunt motus oppositi: sunt enim à contrariis terminis in contrarios, coctio à diuisis passiuis ad coniuncta, putrefactio à coniunctis ad diuisa. Quomodo ergo in humore simul possunt intendi? Quidam aiunt, quia contrarij motus, & contrariæ qualitates simul possunt intendi, quod reprobatum est. 5. simplicium. 15. Alij affirmant, non esse duos motus in humore, sed vnum tantum: & sicvt quod rubefit, quia acquirit colorem medium albi & nigri, in termino motus dicitur habere plus de albedine & de nigredine: sic humor in febribus putridis, licet vnico motu moueatur, dicitur in proggressu morbi magis coctus, & magis putrefactus. Sed non videtur imaginatio recipienda: quia ij motus fiunt à contrariis agentibus dominantibus: putrefactio quidem ab extraneo calore, intelligendo per extraneum putredinosum, qui in re putrente accrescit, quod supra ostensum est: coctio verò à naturali: ergo non possunt facere vnicum motum. Secundò: calor innatus inducit puri albedinem, æqualitatem, mediocrem crassitiem, & fætoris ablationem: calor autem extraneus quatuor opposita: & ambo sæpe valde intensa: ergo à duobus agentibus prodeunt non ab vno, nec faciunt vnum motum. Tertiò: quod rubefit, in termino motus habet formam, quæ quia media est, potest dici albedo & nigredo: non tamen in termino motus, id quod rubefit euadit albius quàm in termino à quo, simul & nigrius quàm in termino à quo: ergo pariter de humore impossibile est per vnicum motum, reddi magis coctum simul, & magis putrefactum. Modi ergo magis recipiendi, sunt sequentes. Supposito, quod sunt motus contrarij, qui in eodem tempore, & secundum eandem partem, & secundum easdem qualitates, simul intendi non possunt. Intendentur autem primò: in variis tēporibus secundum totum humorem: quo modo in multis morbis apparent aliquando signa lethalia, & auctæ putredinis, nonnunquam autem salutis & coctionis signa. Secundo: intendentur in variis partibus humoris: quo modo in multis morbis post apparentia signa coctionis, expelluntur partes humoris putridissimæ. Tertiò: possunt intendi in vno tempore, secundum totum humorem, sed penes varias qualitates inducendas: potest enim calor naturalis inducere albedinem, sed simul extraneus intendet fætorem. Cur autem, cum calor innatus æquè intendat illa quatuor, inducatur quandoque vnum ex illis, magis quàm aliud: causa est: quia dispositiones illæ innaturales vincendæ non sunt omnes æquales in materia, sed vna impressit multò magis, quàm alia: quare & difficilius vincitur à natura. Non obstat primò: quod in victuris, notæ temporum morbi sumuntur à coctione occulta, manifesta, plena. 1 Cris. 17. 18. in morituris autem à putredine incipiente, augescente, summa, lib. de generalibus temporibus: quare non poterunt permisceri signa putredinis & coctionis. Quia in victuris ex morbo exactè salubri, tantum apparent notæ coctionis: in morituris autem ex morbo exactè lethali tantum apparent notæ putredinis: Cæterum in saluandis ex morbo periculoso, signa temporum sumuntur ex coctione interpolatis quibusdam signis putredinis: in morituris ex morbo non exactè lethali, notæ sumuntur ex signis putredinis, interpolatis quibusdam signis coctionis. Non obstat secundò: quod si cum signis coctionis potest intendi putredo, signa coctionis non essent certa ad salutem: quoniam, signum coctionis vt certam præsagiat salutem, requiritur quod non intermittat: & quod non sit in vna qualitate & in alia non. Et si dicas: potest coctio esse continua secundum omnes qualitates, & tamen in vna parte humoris: & æger peribit ex alia parte humoris putrescente: ergo non est certum ad salutem licet sit continuum, & secundum omnes qualitates. Dic: tanta est communicatio materierum in corpore, vt si ex vna parte continuo deciditur signum coctionis, non possit in alia parte inualescere putredo ad mortem. Rarissimè tamen accidit oppositum, videlicet quod cum cruditate parotidum sanetur æger ob coctionem humoris in vasis. 1. epid. sect. 2. 80. vel quod pereat æger cum coctis parotidibus, propter putrefactionem humoris in vasis. 1. epidemiæ, sect. 2. 83. Non obstat quartò: quòd videtur ex dictis, post plenam coctionem status non posse durare putredinem, neque accessionem: siquidem dicente Galenus hic in optima coctione nihil operatur calor extraneus: quoniam in parte vnde secessit optimè coctum, nihil operatur calor extraneus, post statum tamen restat modicus humor qui coctionem desiderat lib. de totius morbi temporibus tertio, & is conseruat putredinem, & accessionem.

Aduerte quintò: in quo tempore morbi sit morbus maior vel deterior: cui satisfiet propositionibus tribus. Prima: de causa morbi. Secunda: de morbo. Tertia: de symptomatibus. De prima: causa morbi in statu sæpe est amplior quantitate. Apparet apertè lib. de generalibus morbi temporibus quarto: nam in scirrho, in inflammatione, in synocho augmastica, per augmentum plus putret humoris, quàm euacuetur: in febribus etiam idem apparet: quia ex alimento symptomat. 7. Aphorism. 63. & ex contagione humoris putrentis, augetur copia putridi humoris. Quod autem non solum humor antecedens in vasis, sed etiam coniunctus in quauis accessione (si credimus volgari opinioni) sit copiosior in statu, apparet: quia tunc materia antecedens pellenda ad focum est

copiosior: & vis expultrix tunc magis operatur: & natura ferè habet maius dominium supra humorem propter coctionem. Sæpe etiam contingit oppositum, quod in statu morbificus humor minor sit: quando in principio vel augmento ab arte, vel natura fit magna euacuatio. Secundò: quando ob difformitatem materiæ, accessio augmenti fieret à materia ineptiore ad motum, vel ad putredinem. Tertiò: quando pars humoris morbifici processu morbi reducta est ad benignum. De malitia autem materiæ morbificæ: certum est in lethalibus maliciam augeri per omnia tempora, vsque quo morbus vincat naturam: & tunc perit æger: in quocunque tempore superat: ferè autem superat malitia morbi in statu: dixerunt Halyab. 10. Theorici. 4. & Rasis. 31. continentis: Galenus tamen videtur exactius dicere lib. de generalibus morbi temporibus septimo. frequentissimè accidere mortem in augmento morborum: in statu enim morbi pereunt soli robustissimi: ante statum imbecilliores. In saluandis autem si morbus est saluberrimus crescit morbi malitia solo principij tempore: si minus salubris, etiam per augmentum: si adhuc insaluhrior per statum: ita tamen vt in fine status victoria sit pro natura. Alias sequeretur ægrum posse perire in declinatione, nec sequitur ex dictis, quod tempore principij iam præcessit augmentum morbi: quia augmentum putredinis solum, non determinat augmentum morbi, imò nec morbum: quia potest putrere nondum præsente morbo: sed cum hoc augmentum quantitatis humoris, & malitia symptomatum. Quod autem aliquando victuris putredo crescat per statum ostenditur. Primò: ex experientia monstrante, aliquot conualituros in statu perniciosè habere, & ostendere indicia putredinis deteriora præcedentibus. Secundò: ex sanguine misso in statu, qui sæpe putridior est quam ante. Tertiò: ex inflammationibus, in quarum principio fætor nullus est, ita vt repercussus à parte inflammata sanguis nutriat: in statu verò fætor est eximius. Quartò: quia nil implicat humorem etiam in statu reddi maligniorem, & tamen ægrum non perire, si natura sit superior ea malignitate: nec propterea negabitur esse statum, quia simul in alia parte procedit coctio. Causa ergo morbi in statu aliquando minor est, non raro amplior. Quoad maliciam autem, in morituris necessariò est deterior in statu: cùm non contingat ægrum mori in vera declinatione: in saluandis autem in fine status necessariò melior: quia cessauit vis pugnæ. Sed si accidit causam morbi crescere in statu quantitate & qualitate praua, videtur signum coctionis non esse certum ad salutem: quia ex augmento alterutrius potest æger perire, Dic: vbi dominatur exactè natura, per continuam coctionem non accidit ad putredinem maior quantitas, nec præualet putredo propter iunctam coctionem. De morbo autem: Magnitudo morbi. 4. Therapeut. 6. quandoque sumitur ex simplici magnitudine affectus, vt febris vehemens: Quandoque ex præstantia partis affectæ, vt phrenitis: quandoque ex malo more morbi, vt in deleterio humore: Aliquando etiam lib. de totius morbi temp. 5. morbus magnus dicitur is qui maior est viribus ægri. Ergo in statu saluandorum (de his enim solis est difficultas,) morbus quoad simplicem magnitudinem affectus, maior est quàm in antecedente tempore: Quoad præstantiam partis affectæ æqualis: Quoad morem morbi minor: In quarto verò significato collatione ad vires item minor est: stat enim. 3. Crisi. 4. esse febrem vehementem, sed boni moris, & esse paruam, sed male moratam. Multa tamen contraria diluenda sunt. Primò: casus in statu sunt maiores. 2. Aphorism. 30. ergo & morbus. Valet consequutio, ab affectu ad causam. Secundò: febris in statu maior est experimento & 2. Aphorism. citato: febris est morbus: ergo morbus maior. Tertiò: in statu particulari morbus maior: ergo & in vniuersali. Quartò: functiones omnes magis læduntur in statu ad sensum: ergo morbus maior: valet à definitione ad definitum. Quintò: virtus procedente morbo est imbecillior: febris ipsa in statu maior: ergo proportio virtutis ad morbum in statu minor est. Sextò: si in statu morbus salubris non est maximus ob plenam coctionem: ergo nec in augmento ob manifestam, nec in principio ob occultam: creuit ergo morbus antequam esset. Dic ad primam: casus morbi quidam sunt proprij morbi, & hi crescentes significant morbum crescere: alij communes, & hi aucti indicant conflictum crescere, non morbum: casus autem huius secundi generis crescunt in statu, 2. Aphor. 29. Sed quomodo Galen. citato concedit in statu salubri morbum esse meliorem: qui tamen Aph. sequenti docet accessiones status esse maiores? Dic: stat accessionem vel morbum, qui est febris esse maiorem: & tamen meliorem. Ad Secundum: magnitudo addita febri, solam intentionem importat: addita autem morbo significat collationem naturæ ad morbum, & ita fit argumentatio in quatuor terminis. Sed quo modo increscit calor putridus febris diminuta putredine humoris. Dic: febris augetur nonnunquam ob auctam putredinem humoris. Secundò: ob maiorem conatum naturæ coquentis, ad quem sequitur vapor putridus ab humore moto. Tertiò: ob ebullitionem humidi putrentis: deficiente enim humido licet humor magis putreat minor calor repræsentatur. Quartò: ob magnitudinem obstructionis. 8. Therap. 4. Quintò: ob temperaturam calidam febrientis. 1. Aphoris. 14. Sextò: ob temperaturam calidam humoris: quo modo febres ardentes ex bile fiunt. Ad tertium: non valet semper consequutio à tempore particulari ad vniuersale, quia inter tempora particularia, solùm fit collatio quò ad symptomatum & febris intensionem, inter vniuersalia autem quò ad salubritatem. Ad quartum: functiones naturales sunt in statu magis lesæ. Dic: licet concedatur assumptum, solum infertur morbum in se cõsideratum esse maiorem in statu: qui tamen collatione ad vires, in salubri morbo in fine status est minor. Ad quintũ: morbus in causa sua imbecillior est per statum salubrẽ: & quia pugna naturæ potissima est cum causa morbi: ideo per statũ proportio virtutis ad morbum maior est. Ad sextũ: morbus fuit maximè in aliquo tempore

Morbus quãdo maior.

tempore trium præcedentium: quia in illis potuit iungi concoctio cum vehementi putredine: in fine verò status salubris, putredo minor est quàm coctio.

De tertio autem, id est de symptomatis: scribitur. 2. Aphorism. citato symptomata esse fortiora circa statum. Explicant vulgo circa statum symptomatum, non circa statum coctionis. Sed est expositio reijcienda. Primò: quia in febribus putridis de quibus ibi potissimum agitur, non distinguuntur tempora nisi ex coctione, vel cruditate lib. de generalibus morbi temporibus. Secundò: quia sic Aphorism. esset nugatorius: nec aliud doceret, nisi quod in statu symptomatum, id est quando symptomata sunt fortissima, symptomata sunt fortissima. Tertiò: quia Galenus in commento probat sententiam Aphorism. quia tunc coctiones maximè fiunt. Quartò: quia 1. Crisium. 10. in statu quoad coctionem, affirmat symptomata esse fortissima: imò docet cognoscere statum coctionis, per fortitudinem symptomatum. Dic ergo primò: symptomata in statu coctionis fortiora sunt, cum conditionibus. Prima: quod conferantur partes accessionū similes: videlicet, symptomata status particularis in statu vniuersali sunt fortiora, quàm symptomata status particularis in augmento, vel principio vniuersali. Secundò, quod non sit morbus, in quo ante statum adsit momentaneus effluxus morbifici humoris: nam in inflammationibus internis, vt in pulmonia & pleuritide, propterea quod comitatur expuitio momentanea ab initio augmenti, in statu coctionis symptomata sunt minora dicente Galeno. 3. acutor. vltim. Tertiò: vt intelligatur de symptomatis sequentibus conflictum non proprietatem morbi. Sed respondendum est obiectioni. Si causa augmenti symptomatum in augmento vniuersali, est additio in coctione, cur symptomata non increscunt per statum? multo enim maior fit coctio in statu quàm in augmento. 2. Aphorism. 7. & de generalibus morbi temporibus tertio. Dic: causa incrementi symptomatum non est incrementum coctionis, sed maior conatus ad pugnam: per tempus autem status æqualis durat ille conatus.

Aduerte sextò: de hypostasi vrinę quid sit. Dic: cōtentū in vrinis id est pars crassior liquore multiplex est: nonnunquam humor, quandoque pus, aut chylus. Sed difficultas est de bono sedimento, quod cum appareat album ob actionem membrorum radicalium in illud. 1. præsag. vltimo, constat esse excrementum tertiæ coctionis: in quo conueniunt reliqui & Arabes & Græci. tantum respondendum est obiectis. Primo: videtur excrementum primæ coctionis, quia. 1. crisi. 12. in viris edacibus, & pueris plurimum sedimenti apparet: quia plurimus est in illis chylus inconfectus. Videtur etiam esse excrementum secundæ coctionis: quia. 1. præsag. vltimo: est id quod refugit actionem naturæ in sanguificatione. Secundo: si sexto. de placitis. 4. non mandat natura per eundem meatum coctum, per quem traxit crudum: quo modo à vasis ad poros membrorum trahitur sanguis mutandus in sedimentum, & per eosdem remeat iam mutatus ad vasa emulgentia? Tertiò: excrementa tertiæ coctionis numerantur duo tantum. 3. Therapeut. 3. & 1. de sanitate. 12. sordes & sudor: quorum neutrum est sedimentum. Quartò: sedimentum est cinis humoris in foco. 2. præsag. puls. 7. ergo non excrementum tertiæ coctionis. Dic ad primum: dum ait Galen. fieri à radicibus, explicat formam sedimenti & perfectionem illius: dum autem ait esse partem inchylificatam, vel insanguificatam alimenti, explicat materiam illius. Ad secundum: sedimentum non est vtile tertiæ coctionis, sed excrementum illius. & eo modo pellitur à poris ad vasa, vnde tractus est sanguis vtilis, quo modo pellitur fuligo à corde per asperam arteriam, per quam vtilis aër tractus est. Ad 3. non meminit sedimenti inter excrementa tertiæ coctionis, quia exiguum est in sanis: de quibus agebat. Ad quartum: illud cinerulentum coquitur tertia coctione, licet interim putreat. Thomas autem à Garbo putat dealbari sedimentum adhuc manens intra vasa: anticipant enim (inquit) membra radicalia dealbare illud in vasis, propter malitiam eius. Sed non videtur recipiendum: quia humor intra vasa omnis rubescit non albescit. Et si in febribus intermittentibus à foco remeat humoris pars cinerulenta ad vasa: cur non creditur in continente à poris vasorum, vel aliorum radicalium remeare ad eadem vasa.

Sedimentum quid.

Aduerte septimò: num præstet apparere sedimentum etiam in optimè sano. Dic: Auicen. videtur sentire, secunda. 1. 6. in integrè sano melius esse quod ita coquatur alimentum, vt nil supersit sedimenti: sed quod expellantur excrementa cocta primæ, & secundæ coctionis tantum, nempe fæx & vrina: quod si deficit coctio, pelluntur illa excrementa cruda sine sedimento tamen: vbi autem magis deficit coctio, tunc expellitur sedimentum in vrina sanorum. Rasis verò. 31. continentis cap. 1. citato Galeno dixit quasi nullum sedimentum apparere in vrina optimè sani, & recti. Affert causam: quia sedimentum nascitur ex insanguificato. 1. præsag. vlt. insanguificatio autem germen est diminuti caloris. Addit aliam causam Isacius de vrinis octauo. si ex 1. Aphorism. 15. vis robusta tenue excrementum tertiæ coctionis insensibiliter expellit, & non manifestè per sudorem: ergo & materiam sedimenti. Hispanus addit in commento causam tertiam quia excrementa primę & secūdę coctionis sunt crassa, & contenta in vno loco, ideo pręstat sensibiliter expelli: excrementa verò tertiæ coctionis cùm sint tenuiora & dispersa, insensibili diflatu dissipantur: nisi virtus sit debilis. Veritas tamen non videtur exactè his viris dicta, nam optimè sanus cum optimo victu sedimentum pellit, quantitate moderata. 2. præsag. de vrinis, & 1. crisium 12. & apud Actuarium in optima indiuidibilique sanitate, primo, de iudicijs vrinarum. 4. Quare addit. 2. de prouidentiis primo, in sano si diu deest sedimentum, expecta malum: si breui ita vt paucos dies duret, ex obstructione est, vel cruditate: ergo defectus sedimenti nunquam significat bonum in sano. Distinguenda autem sunt temperamenta sanorum: nam valde biliosi, tenue & paucum habent, maximè

Num in sanis appareat sedimentum.

exercitari. 1. crisium. 12. contra pingues, ociosi plurimum crassum: medij medio modo, & obseruant etiam illud per morbos, dicebat Rasis cit. nam pingues & ociosi dum ægrotãt. excernunt plurimum sedimentum: quod terret medicos ignorantes illud inesse talibus per naturam: non ex præsenti morbo. Sic initio tertianæ notæ & quotidianæ ferè apparent contenta, non initio tertianæ puræ. 2. de causis vrinarum. 7. Viditur autem decepisse oppositum sentientes, quoniam graciles & exercitati non ostendunt sedimentum ante quinque horas aut sex. quod notarunt Rasius & Nicolus: sicut in contrariis statibus citò subsidet. Non obstat, quod. 4. Aphor. 70. &. 4. de sanitate. 6. celeritas subsidendi significat robur caloris innati: quia id verum est data paritate humorum in crassitie & copia: in sano autem sedimentum est valde tenue & paucum, ideò tardè subsidet. Adde: quod propter cruditates ortas ex errore victus, sæpe vrina sanorum caret sedimento. Quod tamen melius sit, etiam in sano apparere sedimentum ostenditur: quia lib. de differentiis symptomatum vltimo, dixit Galenus, durum esse dogma Dioclis, opinantis in optima sanitate non oportere vt appareat sudor: sed quod insensibiliter dissipetur: si ergo tenue illud excrementum tertiæ coctionis non potest vis sanorum insensibiliter expellere: multò minus poterit crassam partem excrementi tertiæ coctionis, exeuntem sob forma sedimenti. In ægris autem, vulgo conceditur simpliciter esse summum bonum. Sed contrà, experientia ostendit apparere id in nonnullis perituris, aut diu ægrotaturis. Rasis citato dixit: in morbis pituitæ, vel melancholiæ esse malum & peius, si infra apparuerit in vase, quàm si supra: in biliosis verò bonum. Galenus quarto Aphorismor. 69. dixit in morbis pituitosis non esse bonum signum. Dic: sedimentum cùm sit vna ex vacuationibus, subit iudicium vniuersale omnis vacuationis quarto. Aphorismo. 21. videlicet, quod nil in principio morbi potest vacuari naturæ ratione, sed propter defectum retentricis, vel errorem expultricis: quorum vtrumque sympromaticum est, & non solùm non significant bonum, sed indicant malum, videlicet violentam humorum turbationem, apud Rasim citato: sicut lippitudo initio ophtalmiæ, & sputa lenta in pleuritide primo. acutorum. 33. & vrina crassa initio morbi quarto. Aphorismorum. 70. ideo Auicen. de vrinis sexto, pronunciauit non esse credendum sedimento, nisi vbi præcesserit coctio primo in colore: postea in substantia: quia natura ordine procedit: qui si non obseruatur indicat vacuationem non prodire à natura. Ideo Rasis in morbis ex frigidis humoribus damnat sedimentum cito apparens, & ipse cum Aëtio sermone 6. cap. 29. in talibus morbis præferunt nebulam sedimento. Licet subleuari sedimentum, terreat indoctos medicos. Causa est: quia sedimentum, apparens in initio talium morborum, oon est sedimentum, sed crudus humor: qui cùm incipit coqui incipit eleuari.

Optimum sedimentum quale.

Aduerte octauo: cognitiooes optimi sedimenti & puris quatuor. Albedinem, æqoalitatem, modicam crassitiem, fætoris priuationem. Sed dubitant de albedine: cùm plura membra in homine sint rubra, cur non redduntur talia magis similia carni rubræ, quam solidi albis. Dubitant: cur sedimentum minus fæter pure, & tamen magis albet ex experientia & Auct. 1. de causis vrinarum. 1. 5. Dic ad primum: si pus gignitur in loco valde rubro vt hepate, euadet subrubrum decimaquarta, terti. 3. 10. in reliquis albet: quia vis coctrix in radicalibus, licet cum minore calore, plus potest per moram: quare vbi non anticipat sanguis verti in carnem, propter ineptitudinem eius, albescit. Maximè: quia tubor insitus sanguini ab hepate extraneus est, nec necessarius alendis membris: siquidem caro ipsa ferè, si spectetur in totum sanguinis tingentis, expers, albet, non ruber: siue in plurimis aliru consideretur, siue in quadrupedibus, siue in homine ipso, & fue: quare inter coquendũ exuitur ab ascititio rubore dum carni similis redditur: nisi fortè in salmone pisce, & quibusdã aliter colorata carnẽ præditis. Argumentum est, pus ex sanguine albere: quia in omni phlegmone obsidẽte carnem cõtentus sanguis per coctionem albet: & demittentibus exercitium conuertitur sanguis in pus albissimum, quod excernitur cum vrina secunda. 1. de hypostasi: & synochum similiter vidit Vgo terminari, multa poris excretione. 2. Aph. 47. similiter & pus album apparet in omni vlcere non modo solidorum sed & carnis. Quæ sententia de sedimenti essentia, quod sit crassior portio humoris putrentis a natura victa, quæ ob crassitiem non potuit insensibili perspiratu, vel sudore depelli, sed per ampliores meatus colligitur, in inflammatione nomine puris, in vrina nomine sedimẽti, est aperta Gal. mẽs. 2. præs. pul. 7. & Aui. prima quarti. tract. 2. 7: & quid est sedimentum, nisi pars humoris qui iam coctus est. Nec decuit Fernelium à tantorum virorum sententia experimentis confirmata, ob infirmas rationes recedere, & perniciosum commentum appellare. Opinatur enim Pathol. lib. 3. 17. id subsidens non in partem humoris, aut putrentis, aut cocti, sed idem quod in sanis: portionem crassam alimenti quæ vrinæ mixta actione innati calidi ad imum mandatur. Ideo autem bonum præsagire in morbis, quia significatur ex eo apparente, naturam quæ eatenus succumbens vitiosis humoribus oblita fuerat sui muneris in vrina perficiendi, modo iam ceu respirantem à turbulentia illorum solitum munus peragere. Putat eius opinionis esse demonstrationes. Primã: quia bilis non potest verti in pus, aut in album sedimentum, maximè putrens in febre. Secundam: quia post apparitionem contenti albi in vrina, pellitur criticè bilis & flaua, & putrens, & fætẽns. Tertiam: quia si esset pars noxij humoris, vrina per febrium augmenta crassesceret ea expulsione: cùm monstrent experimenta in dies tenuari magis. Quæ tamen suasiones nihil doctos mouere debent. Bilis enim vtraque licet per se incoctilis sit, sanguini tamen permixta vel exiguo, & per salutarem alere, & per morbos tam febriles, quàm erisipelaceos

in pus

in pus verti & coqui, non solùm experientia quotidiana monstrat, sed etiam Hip. tradit. scribens 7. Aph. 20. ab erisipelate suppuratio. Altera imbecillior est, cum sit ferè perpetuum post optimam coctionem portiunculæ humoris morbifici sequi criticam vacuationem noxij, nec ex toto cocti humoris: obtinente natura supra totum propter victoriam partam in portionem morbifici humoris. Minus potest quod addit, experimento vrinam per augmenta febrium non crassescere. Vsque adeo enim frequens est crassescere, vt scribente Hip. 5. Aph. ad finem sæpe. Si in vrina crassa existente, &c. Gale. in commento interpretetur (crassa) id est cocta. Et 4. Aph. 69. scripsit: frequentissimum esse naturæ ordinem in coquendis humoribus, vt à tenui vrina paulatim transeat ad crassam: infrequentem verò & rerum notari ab Hip. Quibus vrinæ ab initio paucæ & grumosæ, &c. Quàm verò non conueniat quod ait, apparere contenta in vrina per augmentum, natura iam redeunte ad sani munera quasi parta victoria respirante, Ex eo intelligitur: quoniam si per vigorem morbi & postremam augmenti partem tantopere laborat, & pugnat natura, vt omnino interdicat eo tempore Hip. ægrum à cibo, vt tota natura soli conflictui intendat: Quomodo credetur, ceu otians verti ad excernendas vrinæ fæces? sed de hoc placito satis. Non spernenda tamen argumenta sunt, vt discedatur à Galen. & Auicen. placito. Quod in intermittentibus in quibus putrens humor extra vasa consistit, non est verosimile, post coctionem redire fæcem humoris ad vasa, & descendere ad renes cum vrina. Item: quod incredibile est per omnia vasa portiunculam illam putrentis humoris impermixtam deferri ad vesicam. Item, quod per sanitatem in solidis albescens redeat ad hepar. Item: quod in pinguibus, & edacibus sicut per sanitatem copia contenti in vrina excernitur, ita & per morbum. Faciúntque admodum probabile, quod procedente in melius morbo attenuatum id quod integrè coqui non potuit, transit in sublimamentum qualiscunque humor fuerit, qui morbum committit. In sanis autem partem Chyli non sanguificatam in hepate in eiusdem vasis tertia coctione dealbati, & sedimẽti forma pelli ad renes cum vrina forma veri sedimenti, sed exigui: sicut quod nec in ventriculo integrè chylificatum est ab hepate cum vrina subsidens forma humoris crudi pellitur. In augmento verò morborum salubrium dum causa morbi melius habere incipit, licet morbus vigeat, cùm primum natura à suffocante materia aliqua ex parte libera materiam vniuersam hepatis coquit, paulatim expellere, quod solebat in sanguificatum exiguum, vel sedimentum, vel nebulam, arrestantia morbi causam incipere obtúeri à natura, per signa dictæ similitudinis ad vasa hepatis: idcirco spem non leuem consequendæ salutis præstare. Nec verò etiam bene habet, vt referatur cum Trus. causa albedinis ad calorem in cinerautem, & ideo dealbantem: licet comparetur à Gale. pus cineri. 2. Apho. 47. Comparatur enim eo quod est residuum partis inflammatæ post ebullitionem: non tamẽ comparatur in siccitate, ex qua pendet albedo in sicco vsto: nec vllus humor ita siccus est, vt non calefactus nigrescat. Nec potest referri ad albedinem humoris putrentis: quia ex quouis humore pus album apparet. Nec item potest referri hæc albedo ad mixtionem aëris ex vapore eleuato per coctionem attenuantem sicut in spuma & canis: quia oportebat sedimentum innatare non subsidere. Minus verosimile est albere propter corruptionem sanguinis, ex quouis calore: argumento quod sanguis in parte sugillata albet: quia sic albedo sedimenti non magis significaret augmentum caloris natiui, quia extranei. Ad secundum: respondet Aphrodisius. 5. problematum. 10. pus magis fœtet: quia in loco angusto cõtinetur, & non perflatur. Æqualitas in sedimento indicat robur naturæ supra vniuersum excrementũ. Fœtoris autẽ priuatio indicat exiguum fœtorem: cum enim præsente calore extraneo & agente non possit in totum cessare fœtor, ex omnimoda priuatione illius, intelligetur cessatio pugnæ: quod prauissimum est, sicut si in gangrena non adest dolor, aut in falsa declinatione febris: non cessatio caloris extranei.

Aduerte nonò: ex dictis de coctionũ differentiis colligitur, quinque esse ordines actionis naturæ in materiam, sequenti ordine. Primus: optima coctio in benigno humore ad alendum. Secundus: optima coctio in semimalo, non ad alitionem: sed ad victoriam naturæ: vt sedimentum sanorum, de quo scribitur. 2. præsag. vltimo, non habere per mixtionem causæ præter naturam. Tertius: optima coctio in humore putrente: quale est sedimentum optimum in febribus & pus optimum in inflammationibus. Quartus: mediocre pus vbi ambo agentia æquantur. Quintus: prauum, vbi solus extraneus calor agit. Sed quæritur de coctione & vacuatione, siue prodeat ab arte, siue à natura, in qua materia intendatur? in coniuncta ne an in antecedente. Dic: materia coniuncta pro continente non datur in febribus. 1. de locis: datur autem in mediata: ea est humor in foco, & adhuc immediatior vapor à foco petens cor, sed immediatissima videtur calfactum humoris in corde: à quo sine medio pendet febris humoralis in corde, iuxta supra probata. Causa autem antecedens intelligitur dispositio humorum in vasis. Coctio item apud probos authores sumitur tantum pro victoria naturæ supra humorem: vulgo verò etiam pro præparatione humoris ad expulsionem. Ergo coctionem in propria significatione magis intendit medicus in humore vasorum quem spectat, vel totum, vel multa ex parte reducere ad benignas qualitates: coctionem verò, idest præparationem ad expulsionem non solum in materia vasorum, sed magis in ea quæ continetur in foco: per vomitum, sudorem, & insensilem resolutionem. Iuxta quod prohibentur in febribus astringentia. primo. acutorum. 18. & continens frigidum.

Ordines actionum naturæ.

SECTIO TERTIA.

(Causas autem.)

Capit.7. HActenus de differentiis & causis febrium: quæ in solo intellectu difficultatem habent: nunc de signis, in quibus maior est difficultas sensus quàm intellectus. Itaque in præcedentibus, ex lectione euadit medicus præstans: constat enim ex docibilibus, habitibus, sicut & curatio omnium. Agnitio autem quæ sequitur non comparatur integra ex libris, sed magis crebro intuitu ægrotum: non tamen à quouis medico (quod empirici doctis medicis obiectant) sed à solo sufficienter docto: nam 3. Crisium. 8. ante integram omnium theorematum artis cognitionem, nil proficitur inuisendo multos ægros, Sed oportet ex libris integrè edoceri, & affectus & signa: perfici autẽ agnitionem assuefactibili habitu, crebris experimentis comparato. Præponit igitur Galenus signa diariarum, tanquam magis manifesta, eo quod sunt simplicissimæ febres: deinde de his quæ adiunctam habent putredinem. §. alterum autem. Postremò de hecticis ceu cognitu difficillimis. § deinceps igitur.

Aduerte primò: de agnoscenda febre per pulsum: vulgo agnoscitur per differentias aucti caloris magnitudine, celeritate, frequentia. Non est tamen facilis illa cognitio, præsertim ei qui non agnoscit pulsum sanum. 3. præsag. puls. 4. Eò quod pulsus sæpe mutatur ad eas differentias ob quasdam animi affectiones: & quidam ex natura pulsus habent tam tardos, vt per illas differentias febris agnosci non possit. Si tamen cognitus est tangenti naturalis pulsus ægri, necesse est vt addatur naturali pulsus statui, per febrem aliqua dictarum differentiarum quæ sentiatur, lib. cit. cap. 2. Adde eodem cap. & tertio. agnosci etiam febrem ex acrimonia tacti caloris, & ex inęqualitate aliqua pulsus. Addi etiã potest ex corporis dissolutione, & debilitate: eò quòd febris affectus est cordis. Agnoscitur etiam diaria febris ex signis peculiaribus vnicuique speciei. 3. præsag. puls. 2. singulis enim diariarum differentiis notæ quædam sunt peculiares infra tradendæ. Agnoscitur præterea ex oris & labrorum siccitate. Ad acrimoniam autem percipiendam, præstat imponere manum thoraci: quoniam cutis extima sæpe refrigeratur ab aere, loco citato.

Quę febrium cognitu facilior. Aduerte secundò, de agnitione diariæ: cur hic dicat non habere magnam difficultatem, tamen 1. ad Glauconem. 2. requirit magnam diligentiam: asserens medicis ferè esse ignotam. Deinde docendum est quæ ex tribus speciebus faciliorẽ, quæ difficiliorem cognitionem habeat. Dic de primo: quidam explicant, internotionem diariæ à reliquis duobus generibus esse facilem: species verò diariarum alterutrum discernere, difficile esse. Sed series Galeni non videtur, id significare, & solutio facilis est: quod licet cognitio earum sit difficilior quàm curatio: Galenus iudicat agnitionem earum non esse valde difficilem: videlicet sibi. Nam 2. Crisium. 2. ei qui præponit cognitionem veritatis honori & diuitijs, facile sit quod negligẽtibus est difficillimum. Sic enim scribitur. 2. Crisium. 4. non meretur nomen medici qui in prima die non discernit tertianam à quartana, & 2. Crisium. 2. & 1. ad Glauconem. 4. morbus simplex in prima die est agnoscendus: duplex in. 2. triplex in. 3. Quæ tamen omnia sunt supra captum nostrum, eo quod non adhibemus summam illam Gal. diligẽtiam: φιλοπονοτάτου. ob quam obtinuit nomen phyloponorati, id est laboris amantissimi, tam in libris perlegẽdis, quàm in solertissima experientia: citra quam non datur illa assequi locis citatis, & 3. crisium. 8. Quod autem Galenus dixit omnem medicum debere in prima die discernere tertianam à quartana, intelligatur de tertiana exquisita: de notha enim difficilius est. Et quod dixit, simplicem affectum in prima die esse agnoscendum: intelligatur de febre. Nam 8. Thera. 3. fassus est se in prima die non agnoscere omnes affectus: & interni certo non agnoscuntur. 3. de locis. 3. Ad secundum. Dic: febres omnes cum auctæ sunt, facile cognoscuntur: cùm autem incipiunt, difficillimè. Et hecticæ quidem omnium difficillimè: facilius diariæ: adhuc facilius putridæ. Apparet ex phrasi Galeni: eum enim qui non agnoscit incipientem tertianam non dignatur, nomine medici. Obiiciunt: Quod oportebat, diariam esse difficillimam cognitu, eo quod facile curatur: Nam affectus parum recedentes à natura, facilè curantur: & ijdem propter symptomatum paruitatem difficulter agnoscuntur. Dic: Quædam affectiones difficulter agnoscuntur, propter exiguitatem suam: aliæ propter situm, quia in profundo latent: aliæ propter qualitatem affectionis, quia sunt intemperamenta facta, non sentia: vt hectica, venenum, rabies. Ergo qui affectus propter exiguitatem suam difficulter agnoscuntur, hi sunt qui facilè curantur. Propterea optat Hippoc. 2. acutorum 46. vt medici agnoscant affectus etiam num incipientes: eò quod aucti sicut facilè agnoscuntur, ita difficulter curantur: Qui verò affectus difficulter cognoscuntur ob aliquam duarum causarum sequentium, hi non facilè curantur.

Ordo facilitatis in agnoscendis febribus.

Aduerte tertiò: Gloriatur Galenus se primum omnium medicorum, tradidisse exactè indicia diariarum. 2. Crisium vltimo, & 8. Therap. vltimo. Sed de Prima nota dubitant: Nam diaria ex obstructione, ex catharro, ex bubone, non oriuntur ab externa causa. Dic: Ex Azarauio cap. de hectica, diaria nascitur à causa externa parum durante: hectica ab externa vehementi: sola putrida sæpe fit citra externam causam. Ratio: quia ex quinque causis febrium suprà traditis, non requirit accessum externi calfacientis, nec motum, nec alimentum: Prohibitus autem effluxus

sufficiens

ſufficiens ad febrem,ferè requirit acceſſum cauſæ impetuoſe mouentis humores, vel aſtringentis cutem. Quare etiam inter externas numeratur:Sola putredo ſponte ſua repente inducit febrem. Ad obiecta ergo:Cauſa pro catartica, vel præincipiens ſæpe apud Gal.ſynonimè dicitur cum externa,ſicut cauſa antecedens cum interna:verum hic paulo latius ſumit nomen cauſæ præcipientis: Explicat enim eam quæ ſit recens & manifeſta:in caſibus autem obiectis adeſt talis cauſa, vt ira & triſtitia,licet non ſint externa.Non obſtat,quod videtur poſſe intra corpus gigni vitium ſufficiens ad febrem gignendam,non tamen plurium dierum.Quia vitium illud paulatim gignitur intra corpus cum non accedat cauſa aliqua extraria:quæ autem mala paulatim gignuntur non lædunt , niſi vbi valde augentur:eò,quod conſuetudine etiam venena intra corpus paulatim genita non ſtatim lædunt:quando autem magnitudine ſua,iam ſuperant familiaritatem ex conſuetudine contractam, neceſſarium eſt,ſequi morbum magnum,vel mortem repentinam,non febrem diariam , quæ ſalubris eſt,& breui durans.

Aduerte quartò:De nota ex vrina,nempe de coctione in prima die. Obijciunt : Quod poteſt in diaria apparere vrina ſine ſedimento,vt in ſanitate.Secundò:In valdè peracutis in prima die acceditur ad ſtatum,& ita apparebit coctio in vrina.1.Criſium.17.Tertiò:In diaria ex cruditate vrina eſt alba,in diaria ab ira ruffa.Quartò:Antequam natura opprimatur à morbo adeſt in veſica vrina cum ſedimento:ergo poteſt apparere in prima die cocta,licet febris ſit putrida. Dic ad primum : in ſanitate ſi ſit integra apparet vrina cum ſedimento:& idem ſperandum eſt in diaria: quia non includit vitium humorale.Ad ſecundum:intra vnam diem rariſſimè apparet coctio integra:aliqua enim coctionis nota in ſaluberrimo morbo apparet in primo die.1.de cretic.vlt. Ad tertium : Semper eſt bene colorata vrina,quia non recedit momentaneè à naturali colore. 2. criſium vltimo. Ad quartum : Ante febrem ferè ſemper præcedit diſpoſitio vitians coctionem : citiſſime autem communicatur id vitium ventriculo & vaſis , & vrinæ contentæ in veſica. Apparet ex vrina eorum,qui ſumpſerunt cibum:vel quos inuaſit acceſſio:confeſtim enim in vtriſque mutatur.

Aduerte quintò:De inditio ex pulſu:Augetur pulſus velocitas, & magnitudo momentaneè: hîc & 3.præſag.pulſ. cap. 3. eò quod febris diaria ſua natura non debilitat vires. Quoniam autem aliquot cauſæ diariarum debilitant:vt triſtitiæ,curæ,vigiliæ,immoderata exercitia,de quibus meminit. 2. criſium vlti.dixit Gal.cit.pulſum diariæ eſſe paruum,nonnunquam magnum. Quod verò attinet ad frequentiam quietis externæ(nam interna inſenſilis eſt)non eſt pulſus diariæ frequentior moderato momentaneè:nam primo de difficultate ſpirandi vltimo , verius ex motibus vſus vrgebit,præcedentem quietem cunctari non permittit : cum ergo motus contractionis in diaria non acceleret,ſequitur vt quies antecedens ideſt externa non ſit minor naturali:qui locus fugit aliquot interpretes hic.

Aduerte ſextò:De quarto ſigno,ſummè commendato , tanquam perpetuò meditando.3.præſag. pul.5.Ex quo ſolo certò ſeparatur initium febris putridæ , à conſimilibus ſymptomatis : Nempe quod initiante acceſſione , & paulo ante acceſſionem , contractio eſt velocior quam ſolebat,manente adhuc diſtentione natura,vel etiam diminuta velocitate eius: Paulò poſt verò etiam quies externa minuitur,ob anticipationem contractionis.In augmento autem acceſsionis augetur velocitas diſtentionis,pari manēte, ſicut antè,velocitate cōtractionis. In declinatione minuitur cōtractionis velocitas.Cæterum ſignum hoc licet vtiliſſimum(ſi quod aliud) deſiderat magnam exercitationem artis libr.de morborum tempori.7. & licet Galenus conetur diligentiſſimè manu ducere generoſum medicum ad eius ſenſationem.3.præſag.pulſ.citato,nobis rariſſimè eſt perceptibile.Nam contractionis celeritatem nemo percipit,niſi in pulſu vehementi, primo;de dignoſcendis pulſ.tertio,& ſequentibus:licet Gal.putet etiam poſſe ſentiri in moderato, in vehementia & languiditate.Cùm autem initio acceſſionis ob frigus,& humorem obruentem vires,ferè detur pulſus paruus & languidus: rariſſimè eſt locus huic cognitioni.Sed obſtāt huic ſigno duo.Primùm: Quod dicente Gal.3.præſag.pulſ.citato ſignum celeritatis deficientis in contractione, etiā hecticæ commune eſt:non ergo diariæ proprium.Secundum:Quod primo de difficultate ſpirandi vltimo,traditur nota ſeparandi auctum calorem innatum ab extraneo: videlicet quod auctu naturali diſtentio augetur,& quies interna minuitur:aucto verò extraneo, contractio augetur,& quies externa minuitur:diaria autem eſt calor extraneus.Dic ad primum:hic agit de dignoſcendis febribus incipiētibus:rariſſimum eſt autem hecticam incipere:Et medicæ neceſſitates ſolam frequentiam important.6.Aphoriſmor.18.& 20.Vel dic:defectum celeritatis in contractione eſſe propriū diariæ non ſimpliciter,ſed iunctum magnitudini:quod ſignificauit.1.de difficultate ſpirandi. 7. Ad ſecundum: per extraneum calorem potiſſimum ſignificauit putridum:in reliquis enim licet extraneis non eſt notabilis celeritas contractionis.

Signum ex pulſus cōtractione.

Aduerte ſeptimò:de ſuauitate tactus:Obſtat huic ſigno.Primò:Quod ſecundo Criſium, vltimo, in quibuſdam diarijs apparet ſtatim ſuauis vapor, in alijs non niſi poſt moram. Secundò : Quod ibidem ſubditur:in triſtitia acrimoniam,poſt quàm multitudinem caloris ſentiri. Tertiò : Quod ſexto epid. 29. ſuaue illud & domeſticum nulli febri ineſt. Dic ad primum : Semper ſentitur calor ſuauis in diaria , ſed non ſemper vaporoſus. Vbi enim cutis , laxa eſt , confeſtim accedit ad tactum multus vapor : vbi aſtricta , indiget prius rarifieri à calore. Ad ſecundum : ſignificat in eo loco collatione ad iratos ex mærore febrientes repræſentare acrimoniam,

id est minorem ſuauitatem, quàm iratos. Ad tertium: Summa ſuauitas ſolis ſanis temperatis ineſt: bilioſi enim etiam per ſanitatem tactum habent nonnihil mordētem: magis adhuc qui diariam patiuntur: magis qui febricitant ex putrido ſanguine: magis qui ex melancholia, vel pituita putrentibus: maxime qui ex bile.

Aduerte octauò, de ſexto ſigno: Indicat Gal. acceſſionem diariæ diſtare ab acceſſione humorali, in eo quod humoralis tempora ſunt, initium, tempus inęqualitatis, augmētum, ſtatus, inclinatio lib. de morborum temporibus: in diaria autem ſola quatuor: tempore enim inæqualitatis deſtituitur: in quo propter partem humoris iam putrentem, partem autem nondum calefactam, putridè febrientes compoſitum affectum ſentiunt, ex calore & frigore. Status autem diariarum diſtat ab ſtatu putridarum in manſuetudine febris hic: Quod verbum non tam videtur importare exiguum calorem cum quibuſdam, aut mediocrem cum alijs interpretibus: quam abſentiam malignorum ſymptomatum, explicante Galeno ſecundò criſium citato: quoniam autem ſignum hoc compoſitum quibuſdam etiam humoralibus ineſt, æqualitas, ſcilicet, augmēti ſynochis, mititas ſtatus pituitoſis: Galen. proponit ſignū hoc, vt euadat diariæ proprium, & inſeparabile ſub hac phraſi: maximè inſunt diarijs: ſignificans diariam magis alijs febribus habere duo dicta.

Aduerte nonò: de poſtremo ſigno: Inclinare cum ſudore ſi fuligines ſunt multæ, vel rore ſi pauciores, vel ſuaui vapore ſi adhuc pauciores: Eò quod neceſſariò per febrem diſſoluitur plus moderato: hi vapores accedentes ad cutem incipientem refrigerari per declinationem, vertuntur in ſudorem. Quapropter commendatur eo tempore balneum, ſi autem octauo Therap. 4. addit ad ſolutionem, vrinam rubram bonam, cauſa eſt, quia ibi aderant obſtructiones requirentes ſenſilem excretionem. Commodè autem addit Auice. oportere, vt ſudor non ſit multus: copioſus enim ſignificat putridam: quod vulgo ex experientia receptum eſt. Addit Galenus hoc ſignum abſolute non eſſe proprium diariæ: cum additione autem reddi proprium: nempe quod poſt ſudorem ſequatur integra infebricitatio. Addit Auice. inter ſigna diariæ, quod augmentum non excedat horas duas: ſed a principio facili citò accedit ad ſtatum. Addit Galenus. 1. ad Glauconem. 2. facilem tolerantiam: & ablationem integram cuiuſvis doloris, per febrem infeſtantis, poſteaquam febris ceſſauit: Et quod ſi lauetur non horreſcit. Cùm verò ex ſeptem ſignis traditis, primum ſit inſeparabile non proprium febris diariæ, reliqua inſeparabilia & propria. cur non addit etiá ſigna propria non inſeparabilia? Dic: talia indicant ſpeciem certam diarię, non totum genus de quibus infra vltimo.

Acceſſionis partes.

(*Alterum autem.*)

Tradit indicia putridarum in genere tantum.

ADuerte primò: De primo ſigno febris putridæ, videlicet incipere citra cauſam manifeſtam: Videtur ex exemplo Galeni, quod ſit inſeparabile ſignum putridæ incipientis: nam in exemplo Galeni putrida ſequitur ad diariam, quare iam non eſt putrida incipiens. Dic: Galenus affert illud exemplum, vt oſtendat putridam nonnunquam ſequi ad cauſam manifeſtam: Quod verò poſſit fieri putrida à cauſa manifeſta non prægreſſa diaria, oſtenditur. Quia hectica poteſt fieri incipiendo ob robur cauſæ. 3. de præſag. pulſ. 2. & . 3. ergo magis putrida. Item cauſa externa poteſt eſſe putrefaciens: cui vitio obnoxij ſunt humores magis quàm ſpiritus. Item apparet crebro experimento ex errore victus continuo ſequi acceſſionem putridam. In agnoſcendo autem tranſitum diariæ ad putridam, conatur Galenus quàm citiſſime agnoſcere: videlicet ſi in ſtatu diariæ appareut iam aliquot putredinis notæ. Aliquanto tardius ſignum explicatur. 8. Theta. 4. vbi proportione procedentis inclinationis non minuitur febris: ſed aliquantam magnitudinem conſeruat. Adhuc tardius ſignum eſt, ſi tranſacta inclinatione, non ſuccedit exacta integritas. Quod autem Gal. addit, occupare putridam priore deſinente, non ſignificat, incompatibilem eſſe putridam ſequentem cum prægreſſa diaria: ſed docet hiſtoriam frequentem: nam diaria ſolet deſinere intra diem.

Aduerte de ſecundo ſigno: Cùm rigor requirat impetum moti humoris, aut vaporis per muſculos immodicè, aut calefacientis, aut refrigerantis: non reperitur extra humorales febres: niſi iungatur cauſa externa ſufficiens ad rigorem: ideo ſcribitur ſignum proprium putridæ cum adiecto. Quintò: quod non præceſſerit validus calor, aut frigus externum. non tamen inſeparabile eſt putridarum: quia extra tertianam exquiſitam, & quartanam ferè rigor non accidit: imò in initio validus, non niſi in tertiana, 1. ad Glauconem. 4. & 2. Criſium. 3. Horror autem, vltra quàm quòd non eſt inſeparabilis, cùm continuarum proprium ſit non horrere: nec proprius eſt: quia nonnullæ diariæ cum horrore incipiunt. Interpretes enim hic aſſerentes, ideo non eſſe horrorem propium putridæ, quia accidit etiam citra febrem infra, reiiciendi ſunt. Quia in illis locis iungit horrorem rigori: & quia hic non inquiruntur ſigna ſeparantia putridam à morbis non febrilibus, ſed à febribus non putridis.

Aduerte de tertio ſigno: Inæqualitas pulſus licet aſſeratur commune ſignum omnis febris. 1. ad Glauc. 1. & . 5. Verum euidenter reperitur in putridis: imò etiam ex putridis aſſeritur pulſus tertianarum æquales eſſe. 2. Criſi. 3. & pulſus ſynochi. 9. Ther. 3. & 4. ſcilicet collatione ad alias putridas.

Nam

Nam si conferantur ad pulsum diariæ, & adhuc magis ad pulsum sanum, omnes illi pulsus inæquales sunt. Est autem inæqualitas illa tam collectiua, quàm in vno pulsu. 1. ad Glauconem. 5. quia scilicet cùm vsus vrgeat aucti caloris, accelerat natura initium distentionis, in medio autem remoratur motum propter humores & vapores partim obstruentes partim grauantes: rursum autem irritata ab vsu, accelerat finem distentionis & pari ratione fit collectiua inæqualitas. Quo modo ergo inæqualitas hic asseritur propria putridæ? Dic: significat magnam inæqualitatem, quæ soli putridæ adest, non tamen omni putridæ: nam in quibus mutatio fit à principio confestim ad augmentum accessionis, quarum principium habet in compressam annotationem, id est in cuius principio pulsus momentaneè non minuitur, minima apparet inæqualitas, aut nulla. 3. de præsag. puls. Pulsus inæqualis.

Aduerte de quarto signo: Pulsus proprius putridæ in principio accessioois describitur. 3. præsag. 6. paruus, & inæqualis. Quoniam enim obstructio meatuum non sinit iogredi copiosum aerem, ideo paruus est: inæqualis autem, quia variè spargitur humor obstruens. Idcirco ferè languidus, quia vis opprimitur: Aliquando celer, nonnunquam tardus: videlicet si magis augetur calor propter putredinem confluentis humoris, quàm suffocetur præ copia & frigiditate eius, sequitur velocitas: si verò maior est suffocatio ex copia & frigiditate, sequitur tarditas. Ex qua sententia colligitur. Primò: rectè. 3. de causis puls. 16. separari pulsum facultatis debilis per resolutionem, à debili per aggrauationem: nam in debili per resolotionem, pulsus sunt parui, & languidi, æquales tamen: in debilitate autem per aggrauationem, inæquales sunt: alij magni, alij verò parui: & ex modo vincentium intelligitur qualitas grauationis: quare initio accessionum meritò pulsus sunt inæquales. Colligitur secundò Auic. 1. quarti. tr. 2. cap. 2. indistinctè scripsisse de pulsu principij accessionom, (& oon est velocitas eius furtis.) Colligitur tertio etiam in febribus non humoralibus inueniti nonnunquam symptomata ex humoribus: siquidem Galenus habet etiam in febre diaria, accidere nonnunquam pulsum similem initio accessionum, propter humotem infestantem os ventriculi. Colligitur quarto sententiam. 12. Therap. 3. quod pulsus principij est tardior modetato, explicare frequentiam non perpetuitatem.

Aduerte de quinto signo repetitionis: Accessio diariæ quandoque dicitur prima, licet noo succedat altera, sicut dicitur mulier perijsse ex primo partu, aut vir ex primo morbo. Sunt tamen quædam diariæ licet non nomine, re tamen & signis, habentes aliquot accessiones: eò quòd habent similitudinem cum putridis in foco, vt diaria ex cruditate, aut ex obstructione. Repetunt autem tales, propter relictum in foco: de quibus meminit Galenus 8. methodi. 4. & Auic. 1. quarti de cruditate: propter raritatem autem earum, non meminit Galenus in hoc loco: & quia nõ habent repetitionem per certas horas, vt putridæ.

Aduerte de sexto: Calor mordens potest dici proprium, & inseparabile putridæ, nõ tamen semper: quoniam in initijs accessionum nondum apparet ad tactum. Dictum autem Themisoois, quod hoc signum erat commune omni febri, potuit tolerari cum Galeno. 6. epid. 29. verùm meretur accusationem, eò quòd oon separauerit morsom putridæ valdè manifestum, ab insuauitate diariæ. Quidam hic deluduntur, putantes in eo reprehendi Themisonem à Galeno, quod ille scripserit hoc signum pro inseparabili putridæ: quod tamen non apparet initio accessionum.

Aduerte de septimo: Quidam hic putant frequentiam vtriosque quietis in pulsu esse parẽ in putridis: alij excruciantur, quo modo velocitas contractionis non magis appareat in principio accessionis, quàm in augmento: cùm experientia videatur mõstrare, copiam fuliginum magis aceruari initio accensionis lignorum quàm posterius: maximè cum id significet Gale. 3. de præsag. puls. 6. Dic: Apertè hic & paulò antè dixit Galenus, in principio accessionis augeri volocitatem contractionis: in augmento autem vsque adeò crescere, vt etiam minuatur quies externa: quoniam in principio suffocato calore, nondum adest tanta fuliginum copia, quanta in augmento: & multò minus natura conatur eam expellere in principio. Locus autem. 3. de præsag. puls. tantum significat in accessionibus augeri velocitatem contractionis, magis qoàm in interuallo. Colligitur ex hoc signo, rectè scriptum esse. 3. de præsag. pul. 4. proptium indicium omnis febris esse, velocitatem pulsus: quia in diaria & hectica manifestè apparet: in putrida autem saltem contractio semper est velocior moderato. Quod autem addit, principio pulsum esse paruum: constat ob debilitatem oppressæ facultatis, & paruam necessitatem. Velocem autem non esse semper, sed aliquando tardum ostensum est suprà: Hic ergo vel intellige velocitatem contractionis, vel frequentem euentum: quoniam sæpius est velox. Frequentia in quibus nõ est par.

Adoerte de octauo signo coctionis: Videtur obstare, quod nonnunquam in prauis febribus & pestilentibus apparet coctio in prima die. Secundò: Quod Anaxioni rediit febris cum coctione integra. 1. Crisium 18. Tertiò: Dubitatur, in permutatione diariæ ad putridam, num appareat coctio solum durante diaria, an etiam post factam permutationem. Quartò: In febre paragmastica, cùm ferè tota sit declinatio, in prima die apparet coctio manifesta: transacto scilicet, iam statu. Dic ad primum: Tales pereunt non ex morbo sed ex deleteria qualitate moti honioris. 3. epid. sect. 3. 75. & rari sont casus, vel potuit incipere ea febris à diaria, ex qua fit permutatio in putridam prauam: quare cessat in processu coctio. Ad secundum: rediit febris Anaxioni, cùm iam esset morbus in statu. Ad tertium: Videtur iotelligere Galenus durante diaria. Licet enim (quod quidam asserunt) humor ex se oon habeat malitiam, sed ex contagio febris diariæ in

ceperit putredo: putredo tamen illa non potest aboleri, nisi præcedat occulta coctio, & sequatur manifesta, tandem autem plena: Semper enim reperiuntur tempora illa, licet breui durantia. 1. Crisium. 18. Et licet iuxta hanc interpretationem videatur exceptio Galeni nulla, verum admonitio est vtilis in opere. Ad quartum: Non semper distinguuntur tempora per variam coctionem, sed in variis morbis variè, infra vlt.

Aduerte de nono indicio: Symptomata plurima febrium apparent in statu: ideo Galenus meminit de symptomate apparente in statu: verum in quocunque accessionis tempore apparuerit, præbet eandem indicationem.

Aduerte postremò: Ex 3. de præsag. puls. 5. & de differētiis puls. vlt. reprobari Archigenem, quoniam vocauit pulsum durū, methaphoricè, id est, insuauem vel molestum. in quo significato docuit pulsum omnem febrientis esse durum, maximè ex febre putrida. Redarguitur autem: quoniā durities in arteria tacta est obiectum proprium tactus: & propterea debuit definiri propria significatione, pro eo pulsu cui cedit tactus. 5. simpli. 4. Docet autem dignoscere pulsum durum à vehementi. 4. de dignos. puls. 1. quia vehemens euertit vniuersos digitos, sicut validus ventus, non tamen perforat aut pungit: durus verò instar lapidis lentè moti non sufficit euertere digitos, sed magis premit & perforat: huius autem duri agnoscit causas tres, siccitatem momentaneam arteriæ, concretionem à frigore, & tensionem, siue ea nascatur ab humore præter naturam, siue à plenitudine conuellente: Quo fit vt & scirrhus, & inflammatio, comprehendantur sub tentione hic: 5. autem simpl. 4. putat propriùs appellandam esse tensam arteriam, non duram, sed renitentem.

SECTIO QVARTA.

Cap. 8. DE hecticis febribus primò: explicat varias eius species. Secundò: docet indicia hecticæ marasmodis. §. (Febrium autem.) Tertiò: separat signis incipientem marasmum à consummato. §. (Dico autem.) Quartò: tradit indicia hecticæ simplicis. §. (deinceps igitur.) Quintò: separat hecticam simplicem ab incipiēte marasmo. §. (Siccam verò.) Sextò: docet agnoscere hecticam alteri febri iunctam. §. (Alteri verò.) Septimò: tradit particulares notas diariarum. §. (Dictum autem.)

(Generantur igitur.)

Explicat varias hectica species.

ADuerte primò: Num hectica fiat incipiendo. facilis solutio est, fieri incipiendo vel in principio nonnunquam, id est, in primis tribus, aut quatuor diebus morbi: ita tamen vt altera febris antecedat: principiū enim morbi tripliciter dicitur. 1. Crisi. 6. & 7. videlicet de indiuisibili initio morbi, de immanifesta coctione, & de primis tribus morbi diebus aut quatuor, ostēditur significare nonnunquam primum triduum ex. 1. præsag. 12. (si verò in morbi veteri iam triduo) ostenditur significare primum quaternarium ex. 1. proth. commento. 1. &, 1. Aphor. 12. & 1. epid. sectione. 3. commento. 1. & 1. Aphor. 7. Quod autem Galenus, quando contendit hecticā nonnunquam incipere, intelligat accidere in primo quaternario ostenditur: Quia. 10. Therap. 5. probat hecticam incipere, quia agnouit illam in quarta die morbi: & apertè. 2. Crisi. vlt. ait, hecticam non incipere in primis morbi diebus, sed temporis progressu: scilicet vbi non adest causa externa. Si autem placet pars aduersa, nempe quod potest inuadere, licet rarissimè, præsente causa validissima, nulla alia febre præcedente, & id defendi potest. Habet & ea pars suas coniecturas, quoniam & putrida inuadit non præcedente diaria: multo tamen rarius fit hectica incipiendo quam putrida: etenim accedente causa putrefaciente inuadit statim putrida, quoniam spiritus non similiter humoribus apti sunt putrere: hectica verò & diaria ambæ fiunt à simplici calefaciēte: quare nec ipse Galenus intra triduum audet agnoscere, num statim ceperit hectica: an præcedente diaria infra. Si tamen ea pars placet, respondendum est obiectis. Ad primum: legitur. 2. Crisi. vltimo, non accidere in primis diebus: explicetur ex. 3. præsag. puls. 4. rarissimè accidere. Ad secundum: semper ante calefactum membrorum præcedit calefieri: & id fiens lædit operationes: nam cum factum non sit intensius quàm fiens, si factum lædit sensibiliter, ergo & fiens prægressum: tale autē fiens non est hectica. Dic primò: potuit fiens prægressum nō lædere sensibiliter ꝓpter partem aliquā membri nondum calefactam: vbi tamen totum est calefactū, licet non intensius, prima læsio euadit sensibilis. Secūdò: licet fiens lædat sensibiliter, potest pēdere à causa externa, & ita non erit morbus: cum primū autem est facta independens, est febris hectica. Dic tertio: cum motus recipiat denominationem à termino ad quem, calefactio membrorum nō fixa in spiritu, nec in humoribus, cum sit motus terminatus in calefactum membrorum, est hectica. Et licet apud Galenum hectica sit calor æqualis membrorum, intelligatur hectica in facto esse. Illa autem inæqualitas breuissimo tempore durat, & cito occupat omnia membra. Ad tertium: ab vno calefaciente, membra variè repugnantia non perducuntur ad vnam æqualitatem caloris: ergo non ad hecticam. Dic: ostensum est supra, satis esse ad hecticam æqualitatem caloris etiam fientis, cuius nulla pars notabilis sit facta, cum fixione in corde. Præterea: si temperamentum æquale in sanitate durat cum ea varietate membrorum, durabit cum eadem intemperamentum æquale hecticæ. Ad quartum: quomodo non prius calefiant ab externa

Hectica num incipiendo.

terna causa ſpiritus & humores minus renitentes? Dic:leuia magis effugiunt actionem cauſę validiſſimæ, quam valdè renitentia:oſtendit Aphrodiſęus.4.proble.51. ea de cauſa quoſdam non conficere piſces ſaxatiles,cum coquat bubulas carnes:ideò quercus lucentem ædit ignem, non paleæ: ſic mola ingentia grana comminuit,parua tranſmittit:ſic venti impetus ſublimes arbores frangit, non humiles frutices:ſic vitrum cadens frangitur, non caro: ſic iuuenes ex caſu colliduntur, non pueri:ſic fulmina exurunt denſa vaſa, tranſcolant contenta lintea: ſic arcus plumbatam ſagittam longius,quàm calamum iaculatur. Fieri etiam poteſt vt ſpiritus & humores ex alimento ſint frigidi,membra verò arida,calida apta ad febrem. Non valde autem diſtat inter duas ſententias dictas: nam difficillimum eſt, nec valde mutat curationem, agnoſcere de hecticis in initio morbi aggredientibus,num præceſſerit diaria,nec ne. Colligitur ex hoc loco duas has febres, fere repente à manifeſta cauſa oriri,putridam paulatim magis citra manifeſtam cauſam:quia febris in illis eſt inflammatio requirens cauſam externam inflammantem. In humoribus autem putredo fit per conculcationem,vbi acceditur ad quantitatem,vel locum vbi putret.

Aduerte ſecundò:ſpecies hecticæ hic relatę patiuntur dubitationes. Prima: Separat hecticam in duas ſpecies iuxta quòd ros vel manet,vel aſſumptus eſt:& tamẽ apud Aui.de humoribus,humiditates ſparſæ per cor ſunt quatuor. Secunda:10. Ther.vlti.non diuidit ex conſumptione roris,ſed carnis,& ſolidorum. Tertia:7. Ther.6.numerat ſpecies quatuor, vulgo tres,hic duas. Quarta: Apud Aëtium lib.8.92.prius abſumitur caro,quàm ros,contra rationem,& Gale.7.Therap.citato. Dic ad primam:ſpecies ſiccitatum quatuor ſunt,iuxta quas.10.Therap.diuidit ſpeciẽs hecticæ:Siccitas ſolidi,id eſt membri ſpermatici: ſic enim intelligitur hic ſolidum,licet ſupra nomine ſolidi venirent omnia membra:2.carnis & adipis:3.diminutio alimenti ſolidorum vocati generaliter ros: 4. diminutio alimenti carnei,id eſt ſanguinis in exilibus vaſis. Nam.3. de temperamentis.1. immediata eſt trãſmutatio ſanguinis in carnem,in ſolidum verò per quiddam medium: quod in oſſe eſt medulla, in cute gluten,in neruo muccus, in vaſis ſeminalibus ſemen,in mammis lac,vniuerſaliter autẽ ros. Has quatuor ſiccitates agnoſcit Gal.vbi exactè diſſerit: Lib.autem de maraſmo.6.& hic in duo tãtum ſecat:videlicet curabilem,& incurabilem:quarum prior differentia complectitur tres priores ſpecies,altera poſtremam. Ex quo intelligitur:ſi conferantur verba Gal.7.Ther.5.cum Auic.de humoribus cap.1. Quod quatuor humiditates ſecundæ quas refert, ſunt quæ diſſipantur in his quatuor ſiccitatum differentiis:niſi quod prauè interpretatur, credens eas non eſſe partes actu membri:& imaginans eſſe quatuor media inter ſanguinem & carnem,contra Gale.3.de temper.citato & experientiam,fruſtra multiplicans res,& contra id quod ipſe doctrina de membris cap.1.in fine affirmat,carnem ex ſanguine fieri vna tantum mutatione,ſolida multis. Num autem neceſſariò conſequantur ſe illæ ſiccitates ordine. Dic:ferè ſeruatur ordo explicatus.7.Therap.& 2.præſag. 28. non tamen videtur negandum,poſſe prius exſiccari illà priora ob robur agentis exſiccantis:ſicut quandoque incipit hectica non diaria:rarius tamen accidit illud in exſiccatione quàm in febre: Partim quia exſiccatio eſt operatio difficilior,quàm calefactio: Partim quia exſiccatio membrorum potiſſimum naſcitur ex defectu alimenti: defectus autem alimenti prius eſt in ſanguine, quàm in rore, & in rore,quàm in membris. Ad ſecundam: Siccans calor non poteſt ita agere in rorem quin ſimul abſumat aliquid de humido membrali: plus tamen & prius ſiccat rorem quàm carnem, & carnem quàm ſolida. Ergo Galenus ſeparat hic ſpecies hecticę per exſiccationem roris,illic per exſiccationem roris,carnis,& ſolidorum:variè quidem,ſed non pugnanter. Ad tertium: Patet ex dictis: nam & paulò infra ſecat in tres differentias:eò quòd exſiccatio primæ humiditatis id eſt,ſanguinis contenti in exilibus vaſis,magis pendet à calefacto humorum quàm membrorum. Ad quartum: Quidam reprobant Aëtium: qui tamen in eo loco tranſcribit Galenum.10. therap.cit. videlicet quod febris ardens exſiccat carnem & adipem ſenſili euacuatione:quo tempore nondum eſt hectica,ſed colliquans: Vbi verò calor figitur in membris,incipit inſenſibiliter diſſipare rorem, poſt carnem, poſt ſolida. Penes quid ergo diſtinguuntur hæ ſpecies inter ſe,& hectica à non hectica? Dic: nõ penes intenſionem maiorem,quia nulla hectica eſt magna febris:tertio de præſag.pulſ.4.& ita ſecunda ſpecies non eſt intenſior prima:oſtenditur:quia poteſt ſequi maraſmus ad febrem longam,vel ad morbum frigidum. Secundò:quia ex longo morbo reſoluitur calor innatus. Tertiò:quia poſſunt mẽbra eſſe arida apta valde ſiccari,non valde calefieri. Quod ſi aliqui authores affirmant calorem magnum in hectica,vt Aëtius citato,& Auic.2.1.de cauſis doloris,& lib.de medicinis cordialibus cap, 4.intelligunt fixionem & æqualitatem per omnes partes non intenſionem. Nec diſtinguuntur penes ordinem inductionis:oſtenſum eſt enim poſſe induci ſecundam ſpeciem ante primam: Et apparet manifeſtè in febre colliquante,quæ ante quàm ſit hectica,poteſt reſoluere humiditates dictas, ſenſibiliter tamen, in quo diſtat ab hectica. Separatur ergo hectica ab aliis febribus per æqualitatem caloris:ſpecies autem inter ſe ſeparantur quia ros,vel ebullit tantum,vel diminutus eſt,vel ex toto abſumptus. Nam reliquæ humiditates ſunt partes membri:prima autem humiditas cum contineatur intra vaſa, magis pendet in ſua exſiccatione à calefacto humorum, quàm membrorum. Non enim videtur recipiendum quod quidam hic aiunt, rorem ideò numerari quia eſt idem cum ſpiritu:ſpiritus autem ſimul cum carne, & ſolidis conſtituunt naturam noſtram. 12. Therapeu.1. Cum ergo prima ſiccitas ſit magis frigiditas, & frigefactum calefaciendi tempus ſit breue: merito colligit Galenus. 7. Therap. 6. quod intra triduum ſi commode cibantur, redeunt ad ſtatum coquendi amplius alimentum. Siccitates autem ſequentes ſunt longæ difficilioris curatio-

Siccitatum differentiæ.

nis:tum quia resarciri nequeunt nisi nutritione, nutritio autem in debilitate membrorum difficillima est:tum:quia meatus & viæ alimenti conniuent, quare negatur ingressus alimento. Adde:quod pluribus transmutationibus aluntur solida, quàm spiritus & pinguedo: ideo meritò colligit Hippocr.Quæ ex longo tempore extenuata sunt corpora,tardè reuerti consueuerunt: quæ verò breui breuiter. Eo quod longo tempore redditur exhausta etiam membralis humiditas. Habet autem difficultatem quod hic ait, facilem esse curationem hecticæ citra marasmum : cum. 11. tertij. 2. Intemperies cordis confirmata non recipit curationem:& cùm non est confirmata non est facilis curæ:hectica autem febris videtur intemperies cordis confirmata. Dic: per confirmatam intelligit non simpliciter æqualem,sed quæ valde impressit: quod hectica simplex oon habet. Adde:quod intemperies cordis in cardiaca calida quando agnoscitur,est iam diuturna : in hectica verò primæ speciei agnoscitur,incipiens propter comitantem febrem. Postremò : vocatur facilis curæ hæctica primæ speciei non simpliciter,sed collatione ad marasmum. Altera dubitatio:de pugnantia inter hunc locum,vbi etiam in pessima siccitate solidorum ait, parum abesse quin totus ros sit absumptus : & 7. Therapeut. 6. vbi de secunda specie ait,rorem omnino esse absumptum.

ἀπολυμένοι Dic: Apolimeni quo verbo ibi vtitur, est tempotis præteriti & præsentis : ibi autem in præsente legendum est,id est parum abest quin totus absumatur. Per rorem autem Galenum intelligere alimentum solidorum, apparet : quia non agnoscit medium, nec est oecessarium inter sanguinem & carnem. Licet autem quandoque vniuersaliter dicat rorem esse alimentum sparsum per partes ad earum nutritionem,intelligit solida,quæ verè vocat partes. Si cui verò placet sanguinem sparsum ad notritionem carnis vocare rorem, de nomine est contentio : sed est verè sanguis,nec pugnat Galenus secum. Aduerte tertiò : De hectico intemperameoto,siue partis siue totius propositiones octo. Prima, celebris diuisio intemperamentnrum,vel morborum in factum,& fiens medicis est æquiuoca:Nam quandoque fiens dicit,quod adhuc gignitur nondum per se subsistentiam habens:factum quod iam est genitum,siue in omnibus partibus passi quod vocant æquale: siue in quibusdam,quod inæquale. Quandoque fiens dicitur de producto toto, sed adhuc in motu, & non per omnes partes passi:factum verò quod est prodoctum in omnibus partibus, & hecticum & æquale.In primo fiente sola sumitur indicatio ad curationẽ a causa,in posteriore facto ad solum effectum:in medio fiente ad vtrũque. Nam de primo fiente scribitur.8. Therap.1.Quæ in generatione est febris sola efficientis causæ ablatione cessat:de postremo facto.10.methodi 7. Caput totius curationis his remedijs,quæ refrigerent & humectent statuere oportet:de medio fiente artis. 88.Prius vnamquanque causam abscindere oportet,postea ad eam,quæ facta est peruenire discrasiam.Propositio secunda:difficile est agnoscere essentiam huius {hectici temperamenti : nam cùm febris sicut intempetamenta reliqua partium fientia,dolorifica sint parti patienti:& secundò ablatione causæ illa imprimentis,verbi gratia humoris, vel iræ sponte & ab intrinseco corrumpantur & cessent:& tertiò,operatio intemperati non sit debilior, sed sæpe vehementior vt pulsus,& respiratio tertianarij quàm sani:quid habet hæc intemperies essentiæ, vt inducat tria opposita vbicunque adest? oempe non sentiri dolorificè, ab intrinseco sanari non posse,sed durare, postremò cum tactu sit exigua necessariò debilitare propriam sani functionem, vt chylificationem in ventriculo,pulsum in arteria. Causa horum effectuum asseritur quibusdam,quod sit iam inducta noua complexio priore corrupta:sed nec Gal. recipit eam quintam qualitatem,nec oecessaria est. Alij dicunt : postquam agens producit totam suam intensionem, cessat sensatio, & dolor in passo: quia sensatio alterationum data est à natura membris nostris, vt fugiamus noxia, prosequamur vtilia:inutilis igitur erit vlterior sensatio,quia seipsum nemo aut fugere potest, aut prosequi. Gal. hanc sententiam non negat, quoniam nnn sentitur inducta qualitas à parte in quam inducta est: ab alijs verò partibus in quas nondum inducta est seotitur etiam cum dolore : oportétque explicare quando cesset actio.Recipit ergo Gal.tertiam causam euentuum propositorum : supponens essentiam mixti esse concentum illum elementorum quatuor, qui apud illum est, id quod restituit mixta alterata ad pristinam temperiẽ,simul cum forma mixti exigente eam temperiem, vel vnitatem quæ amissa est per solutionem.Is concentus facit & naturalis vnitas membri, vt cum dolore sentiatur omne alterans,vel soluens,etiam postquam impresserint in passum in toto tempore vsquequò corrumpatur proportio illa cnmponentium, & mutetur in aliam: quæ iam sicut pristina conseruabat natiuam,ita hæc conseruet assuetudinariam,vel hecticam nouam : Nec secus solutio dolorifica est,quandiu fit:id est, quandio non quiescit operatio soluentis : licet enim iam non appareat ablato ense durat tamen aliquandiu:sicut operatio ignis ablato cauterio.Post,non iam dolet ex ea,non solum quia cessauit actio externi agentis, sed etiam quia mutata est vnitas in factam solutionem,vel proportio pristina in alteram, propter quam reducit se semper non ad eam,sed ad pristinam.Propositio tertia:non est mẽs Gal. (quod quidam interpretaotur) necessario io hectica omnia membra habere æqualitatem frigoris,vel caloris,ita vt nulla pars distet ab alia alteratione inducta:sed quod nulla pars etiam minima maneat nondum alterata: quandiu eoim adhuc aliqua alteratur effectus dicti nõ adsunt,sed cõtrarij:& apertè lib.de inęqoali intemperie 7.in hectico intemperamento ad est varium intemperamentum in membris,sicut per sanitatem.Propositio quarta:non sentit Galen. (quod alij dicunt)omnes qui cessant dolore necessariò pati hecticum intemperamentum vel solutionem:Nam qui sanatur ablatione causæ,vel mutatione situs causæ morbificę,vt arthritis vel dolor dentium tumente parte affecta non habeot hecticam, sed tãtum ait:quod

quan-

quando fiens transit in æquale, iam non dolent, licet adsit ad tactum intemperies, vel solutio maneat eadem: nam & ea quandiu fit, dolorem mouet: post minimè: sicut nec oris aut oculorum naturalis solutio. In vulnere autem recenti dolent, quandiu exeduntur partes paulatim à fluxionis acrimonia. Propositio quinta: postquam etiam minimæ partes similarium membrorum (quas Galen. ait esse villum, vel carnem) receperunt temperiem, ita vt vocetur hectica cum effectibus tribus dictis, si adhuc intenditur verbi gratia, calor hectico cibato, aut vbi transit in marasmum, etiam dolebit: quoniam omne quod alteratur præter naturam, quandiu alteratur, dolet de inæquali intemperie tertio. Et quandiu ille gradus additus non est impressus omnibus partibus hectici, adhuc sanabitur ab intrinseco, temperie ipsa hectici reducente se ad assuetudinarium habitum pristinæ hecticæ: & idem statuendum est de eo, qui reducitur ad nouam temperiem, vel aeris, vel aquæ, vel cibi: ideo enim tunc ægrotant inter mutandum. Sed post mutatum esse, si redeant ad pristinum statum, similiter dolent. Quare quod legitur lib. citato tertio. cùm partes omnes ad absolutionem mutatę sunt, tunc non dolere, non est interpretandum: ad absolutionem: id est vbi gradus omnes intemperantis impressi sunt in passo: sed vbi in omnes etiam minimas partes passi intemperies impressit. Propositio sexta: quod legitur cap. 5. terminum mutationis esse læsionem operis, non est intelligendum de quauis læsione: alioqui sola hectica esset morbus, cùm morbus diffiniatur per causam læsæ actionis: sed speciε læsionis per debilitatem propter mutatam facultatem operantem essentiali facto temperamento: fiens verò intemperamentum lędit opus, quia impedit, vel vitiat opus facultatis adhuc validè operantis: vt coctricem lædit putridus calor, vel pulsum, quia auget visum, non quia facultas pulsifica modo sit in operando in se imbecillior: nam quod scribit 1. præsag. puls. 4. proba temperatura agens, ex quatuor fit elementis, agentis partis, visus ex calido & frigido dũtaxat. Turpiter enim quidam interpretantur, læsionem operis. s. sentiendi, quoniam perit sensus doloris pristini: nam Galenus aperte explicat mentem suam libro citato, & de operatione agit cuique parti propria siue sentienti, siue insensili: ideo non potentem sicut prius operari. Propositio septima: de varietate partium quæ in hectico temperamento alterãtur: Gal. de inæquali intẽperie, tertio, docet intemperamentum occupare primum poros, per quos veluti volitat alterãs vapor, simul & molem extrinsecam membri occupat, sicut inflammatum non combustum lignum: deinde etiam occupat partes corporis maiores, id est organicas, manẽtibus adhuc similaribus cum pristino temperamento componentium elementorum: tandem etiam similares partes, non solum ad sensum, quales sunt vasa: sed vere, quales sunt fibræ, & membranæ & caro vasorum intemperantur: quod accidere non potest, nisi aduersa temperatura & concinnitate pristinæ mixtionis elementorum, & tunc iam vocatur hectica, & apparent dicti effectus, quia proportio pristina elementorum constituens similare, & reducẽs quamuis intemperiem inductam ad suam proportionem iam mutata est: & illud vocant occupare intemperiem inductam partes omnes formales, id est, quæ sunt subiectum formæ humanæ: quales sunt membra, & organica & similaria. Partes verò materiales id est elementorum constituentium carnem, vel villum, quæ non sunt informatę humana forma, & intellectu nõ sensu percipiuntur, necessariò aliqua ex parte mutata sunt: alioqin temperies similaris compositi, id est proportio elementorum componentium mutata non esset. Notam autem facit Gal. intemperiem factam 2. prot. 17. exemplo ligni in igne positi: de quo ait: calefit siquidẽ valde, sed nõdum vritur: quod si prius ab igne separaueris quàm accendi vriique incipiat, celeriter cõtractam caliditatem exuit deponitque: si verò tantam in se exceperit vt vriri incipiat, etiamsi ab igne tollatur, nihilominus vritur. Quod idem alio exemplo notum facit 1. prot. 33. per vestes tinctas: quarũ plurimæ, licet extra rubeant, scissæ tamen intus mõstrant in quibusdam villis natiuam albedinem: hectica verò tincta tunc dicitur, quando nulla etiam in scisso pãno minima apparet portio pristini coloris. Ex quibus verbis colligitur ad hecticam intemperiem non esse necesse, vt omnes partes quantitatiuæ passi receperint impressionem: sed partes etiam minimas formales omnes. Itaq; pars adæquata hecticæ intemperata omnes etiã minimas membri partes intemperatas habet: non tamẽ omnes materiales, sed aliquas sufficientes ad mutationẽ temperiei: ideo lib. citato. 2. non diuidit in hectica partes corporis, nisi vsque ad minima similaria membrorum. Argumentum autem Vgonis quæstione de mala complexione diuersa, quo ostendit necessariò asserendam esse quintam qualitatem, quæ corrumpitur in facta intemperie, producta alia noua, nihil vrget eum qui assequitur mentem Gal. dictam. Proponit enim: Si temperies carnis sanæ nihil est præter aggregatũ quatuor qualitatum, quod explicatum est: & id mutatur in facto intemperamento, non in fiente: vel illa mutatio est corruptio totius aggregati, & hoc nõ: quia etiam in facto manet portio pristini temperamenti & caloris: vel secundò est remissio eius: & hoc etiam in fiente adest: vel tertiò, est improportio ad sana opera, & id commune est vtrique intemperamento: vel quartò est, improportio ad vitam, & id neutri intemperamento inest: quia etiam hectici viuunt. Dic: est mutatio in componentibus mẽbra similaria etiam minimis: quæ non adest in fiente intemperie. Propositio octaua: quidam conantur ostendere impossibile esse, hecticam intemperiem inuadere hominem citra causa comitantem ex humore, aut vlcere, aut inflammatione, aut obstructione inducentibus, & conseruantibus hecticam intemperiem, hoc argumento: Membra corporis ab ortu indies redduntur, & frigidiora & aridiora necessariò, alias senium, & mors essent euitabilia: ergo non possunt processu ætatis acquirere temperamentũ fixum in membris vel calidius vel humidius. Dicunt secundò: temperies illas secundas, licet dentur fientes, factæ tamen ita vt durent absente agente, dari non posse. Dicunt tertiò: hecticas pendere ab

uitas,libido,truculentia,imbecillitas,(vulgo olhos quebrados)non alibi manifeſtius apparent. Vnde phyſionomici vocant oculos,flores animæ:& 7.probl.7.maximè inter membra mutantur tam ab externo agente,quàm ab interno.A priore:oſtenditur:quia retina eſt cerebrum non induratum,ſed concretum:8.de vſu.6.Præterea:in eſt oculis ſpiritus animalis plurimus per perforatos opticos. Poſtremò:eſt membrum humidiſſimum,& mundiſſimum,quare ſuſcipit impreſſionem ex quouis defluente humore:ideo ad præſagiendum habet primum locum.1.præſag. 13. Quod verò hic hectici ob imbecillitatem palpebras attollere nequeunt,babet difficultatem:Partim quia.1.præſag. 14. aſſeritur inditium debilitatis clauſio non integra oculi:nō videtur autem quo modo eiuſdem debilitatis effectus ſit,non integrè claudere illic,& non integrè aperire hic : Partim:quia tabidi mouene reliqua membra arbitraria multò grauiora. Dic ad primum:integra clauſio dormientis,& integra apertio vigilantis,ſunt extremi motus,exigentes robur facoltatis : ideo media nictantium figura, quam ſua natura palpebræ petunt etiam in defunctis, indicat ſummam debilitatem. Sed cur ea debilitas in acutis agnoſcitur per defectum clauſuræ dormientium,in maraſmo verò per defectum aperturæ vigilantium? Dic;quia in acuto morbo,vel ex repentino fluxu ſequitur ſiccitas inæqualis, quam conſequitur conuulſio palpebræ impediens clauſuram:in maraſmo autem, ſiccitas eſt æqualis,quam conſequitur rigor cutis:ariditas autem cutis impedit corrugationem palpebræ, ideo nictant. Ad ſecundom:non eſt cauſa nictandi ſola debilitas motricis,ſed iuncta rigenti palpebræ:ſicut pari cauſa,cutis frontis in illis tenſa eſt,non corrugata. Quod autem obſcuritas magis repræſentetur in oculo,quàm in reliqua facie : cauſa eſt defectus plurimi ſpiritus ſoliti accedere ad oculos. Quod ſubſideant,cauſa eſt plurima humiditas illorum,facilè reſolubilis:ſicut pari cauſa,tempora collabuntur propter abſumptam ſubſtratam carnem. Cur verò lippitudo in illis indicet ſummam debilitatem,Galenus explicat.1.præſag.10.

Notæ debilitatis variæ.

Aduerte ſecundo de ſigno ex pulſu: Scribitur hìc,paruus:verior tamen interpretatio eſt(gracilis)quod nomen indicat pulſum longum , ſed anguſtum & humilem. Item celeritatem agnoſcit Galenus.4.de cauſis pul.10. Hic verò magis expreſſit frequentiam:quia in magna debilitate etiam celeritas amittitur,nunquam tamen frequentia.Acrimonia verò caloris apparet tardior & minor, quàm in multis putridarum.Non enim conuincit ratio quorundam ad oppoſitum, videlicet quod in termino motus plus acquiſitum eſt de qualitate motus, quàm in primo:Hectica verò eſt terminus calefactionis de inæquali intemperie ſexto.Non conuincit(inquam:) Quia quando paſſum variatur, poteſt in termino motus qualitas eſſe imbecillior : vt ſi ferrum ignitum inflammet paleas: Item non conuincit,quando in via perditur aliquid de qualitate motus: Quo modo membra ſenis non ſunt calidiora quàm iuuenis,licet magis paſſa à calido. Item poteſt febris in declinatione putridæ, vel diariæ tranſire in becticam : quo caſu hectiea erit maior declinatione antecedente, non tamen tota febre quæ præceſſit.

(Dico autem.)

Separat ſecundam hectica ſpeciem à tertia per eſſentiam,ſicut paulò poſt per ſigna.

ADuerte primò:Quid requiritur & ſufficit ad dibilitandam virtutem,ſiue in toto, ſiue in parte.Nam 4.dixit,debilitatem eſſe validum intemperamentum:ſiue in ſanitate accidat, ſiue in morbo,ſiue in toto corpore,ſiue in parte: Auic. 1.quarti tr.2.9. dixit omnem ægrum eſſe debilem: Galenus verò. 8. Therap. vlt. dixit in febribus diarijs,niſi concurrat ſymptoma aliquod validum, non ſumi indicationem a viribus : eò quòd non ſunt debilitatæ, & 11. Therapeu. 2. dixit in febribus putridis & in inflammationibus,vim non eſſe ſemper infirmam : Libr. autem de inæquali intemperie quinto , dixit debilitatem operis eſſe ſignum inſeparabile intemperamenti hectici vel facti:Idem.3.præſagiorum pulſ. 2.Et tamen hic in prima ſpecie hecticæ ſcribit vim nil eſſe paſſam: Dic:intemperies æqualis neceſſariò babet annexam debilitatem operis:eò quòd eſſentia facultatis conſiſtit in intemperamento æquali: fiens autem intemperamentum ſi validum eſt etiam debilitat:cùm in omni fiente reperiatur aliquid factum,quod poteſt imbecillitate. 11. Therapeu.citato.Sicut autem fiens nonnunquam debilitat ob vehementiam ſuam:ita factum, ſi eſt remiſſum, & exigui temporis vt hectica primæ ſpeciei,non debilitat momentaneè. Eſt autem illa exigua varietas in reſpondendo, crebèrrima Galeno : eò quòd ſenſilia non niſi cum latitudine agnoſcuntur.5.ſimplic.8.

Aduerte ſecundò:Num hectica habeat tempora. Hic enim agnoſcit illa Galenus. Dic:ex lib.de generalibus morbi temporibus in initio , in omni morbo ſicut in qualibet re de nouo genita poſſunt aſtimari quatuor illa tempora. Verum non ſecundum idem computantur in omnibus morbis:ſed iuxta varietatem conuenientem vnicuique morbo , iuxtà quam mutatur curatio, aut prædictio:ita vt in quouis morbo vnica tempora conſiderentur, iuxta certam varietatem ne æquiuocatio faciat errorem.Nam in epilepſia ex ſola intenſione ſymptomatum computantur tempora: In tumoribus præter naturam penes quantitatem defluentis humoris : In febribus penes varietatem coctionis:In hectica penes varietatem impreſſionis in membra. Vnde colligitur, ad communem difficultatem num tres modi hecticæ ſint tres ſpecies hecticæ.Nam ſi ſunt tempora vnius morbi, quo modo erunt morbi tres ſpecie diſtantes. Item cùm vnus calor numero inducat tres illas ſie-

Hectica num habeat tempora.

citates, quo modo specie distabit à se ipso.

Aduerte tertiò: Num semper ebullitio roris constituat hecticam, & si ebullit aliquando cum putredine. Dic: Arabes affirmantes quatuor humiditates distantes ab humoribus meritò dubitant de illis putrentibus, in qua specie febris cōtineantur: Nobis asserentibus solum rorem, vna difficultas de rore manet: In qua videtur: quod ros ebulliens ex febre diaria contineatur sub diaria, ex putrida sub putrida, sicut ex hectica pertinet ad hecticam. Putrere verò ipsum possibile est, sed rarissimum propter paucam moram suam: cùm transeat confestim in membrum. & propter innatum calorem circunstantiam membrorum renitentem putredini. Vbi verò putruerit, continetur sub putrida: sicut putredo lactis, chyli, & vermium: de quibus propter raritatem suam non meminerunt medici. Auerrous verò. 3. collect. 4. dixit febres putridas esse duplices, quasdam ex humoribus hepatis, alias ex humiditatibus tertiæ coctionis.

(Deinceps igitur.)

Proponit indicia tria febrium hecticarum simplicium.

ADuerte de primo signo: Proponit hecticam genitam à causa externa: videlicet eò quòd, tradidit signa hecticæ non permixtę cū putrida: talis autem potissimū apparet in casu dicto. Nam vbi putrida transit in hecticam ferè nō statim aboletur putrida, sed manet iuncta cum hectica aliquandiu. In casu autem proposito, Num inceperit statim hectica, non præcedente diaria, an verò præcesserit, nec ipse Galenus audet dignoscere: ob similitudinem signorum diariæ ad signa hecticæ incipientis: quod ipsemet fatetur lib. de marasmo 7. Nam in primo die omnino internosci non possunt: in secundo, si febris manet par habetur suspicio hecticę: in tertio, si durat paritas iuncta ariditati tactus iam habetur cognitio de hectica: Semper tamen manet dubitatio inceperit ne confestim hectica, an diaria. Non obstat huic signo ariditatis, quod affirmat Galenus hecticæ non semper iungi siccitatem: Quia ibi intelligit siccitatem momētaneam, semper tamen à calefacto mēbrorum exurgit ad manum vapor minor, & minus humidus, quàm à calefactis humoribus.

Aduerte secundo de altero signo: In tertia die non cibari in hora suspecta commodum est ad dignotionem. Cibato enim ferè increscit calor: quare maneret adhuc cognitio dubia. Si ergo nec secunda die, nec tertia augetur calor certum est non esse quotidianam, nec tertianam: quartana verò continua rarissima est. Præterea: ad quartanam oportebat in tertia die febrem valde minui: quare relinquitur vt sit hectica. Quod autem Auicen. 1. quarti tract. 3. cap. 2. affirmat validum augmentum caloris in tertio pro signo hecticæ, quidam comminiscuntur expositiones, nec satis facientes, nec necessarias: Est enim Phrasis Auicennæ, qui illic solum transcribit hunc locum: dicens enim (& fit fortis in tertio) significat manere fortem in tertio, sicut. 18. tertij de lapide renum (& fit fortis in hora vacuitatis) id est manet fortis.

Aduerte de tertio signo: Incrementum febris post cibationem, cum circunstantiis, est proprium & inseparabile hecticæ. Sunt autem circunstantiæ: Prima: quia in hectica fit augmentum citra aliquod signum principij. Secunda: quia in hectica augetur febris quacunque hora cibatur. Tertia: quia durat illud incremētum vsque ad distributionem alimenti, qua peracta redit pulsus ad statum pristinū. Ad dignotionē autem harū circustantiarū plurimū facit assistētia medici die vna & nocte.

Aduerte quartò: Cur hectici cibati magis febriant, prima causa videtur: quoniam indidit natura vim sicco, vt ebibat humidum: calido verò, vt migret in humidum. Non est enim causa huius augmēti febris, sicut ebullitionis in calce, quando perfunditur aqua (quod quidam scripserunt) frigiditas aquæ repellens intro calorem: quia idem fit affuso vino Nec est calor solus natiuus lapidis effluens extra propter penetrationem aquæ: Quia calx sine aqua imposita vlceri vrit: quod comminutus lapis non facit. Sed causa est: quia ob densitatem lapidis quando vritur, plus ignis in eo manet quàm in carbone: is transit in humidum affusa aqua propter causam dictam: quia sequitur ebullitio, sicut succi fructuum ea de causa ebulliunt quandiu habent humidum permixtum sufficienter cum sicco. Cur autem (quod calx facit) piper tritum affusa aqua non ebullit? Dic: quia non trahitur aqua ad intimum vbi ignis coercetur, sicut à sugente siccitate calcis: Eadem causa corpus sine alimento facile ignitur & arescit, & multa in hanc confirmationem lib. simplicium. 4. tradita sunt. Altera causa: etiam si non augeretur de nouo ignis, cùm modò consistat in vapore, qui sua natura fertur ad manum, ante autem in sicco, quod non accedit, indicatur modò maior quàm antea, ob commoditatem applicationis: ob quam causam etiam in aliis febribus ab hecticis, succedit aliquando augmentum post cibationem, sed multò minus, quam in hectica prima, quarti. tr. 3. cap. 2. Addi potest tertia causa: quam solam recipit Auerrous, quod alimentum in hectico cùm reddatur simile membris calefactis, valde calet: In reliquis autem febribus assimilatum membris nondum calefactis, multò minus calidum euadit. Hæc tamen causa habet locum etiam post nutritionem, contra experientiam & Galenum hic. Obiiciunt tamen multa tum alij, tum Auerr. 4. collectorij. 33. Prima obiectio: Si cibus semper ab hectico calefit: ergo per alimenta quantumlibet frigida non curabitur, contra sententiam omnium. Secunda: Si calefit à corpore, quo modo recipit maiorem calorem corpore. Tertia: In febribus colliquantibus adest siccitas membrorum: sequetur ergo calefactio post cibum, & ita non erit proprium signum hecticarum.

Hectici cur post cibum caleut.

Quarta:

Quarta: Aqua opponitur calci: alimentum non opponitur membris: ergo non conuenit similitudo: Quinta: Cibus in initio reprimit calorem, & angustat pulsum: ergo non auget febrem. Sexta: Quo modo caliditas humida est multò calidior quàm sicca, si vniuersaliter siccitas est lima caloris? Septima: Quo modo pulsus à cibo est magnus: si vis est debilis, & arteria sicca? Octaua: Quo modo augetur calor post cibum, si ex Galeno hic calor hecticæ est æqualis? Dic ad primam: frigidum alimentum suscipit calorem à membris minorem, quàm si alimentum esset temperatum: & interim refrigerat sua qualitate membra: sicuti multa perfusio calcis refrigerat calcem, licet aqua ebulliat. Ad secũdam: augetur calor non qualitate sed quãtitate: sicut lignũ ex appositione ligni igniti. Ad tertiam: etiam in alijs febribus, & in sanis aliquid augetur calor cibatis: sed non vt in hectica: quia rationes dictæ multò magis procedunt in hæctica: nec in febre colliquante membra sunt æqualiter arida, sed æqualiter liquata. Ad quartam: alimentum etiam initio est dissimile. Adde quod non ebullit aqua quia dissimilis: nam etiam si affundatur calida, ebullit: quia est humidum affusum sicco ignito: quare comparatio Galeni quadrat. Sed præstat ad maiorem cognitionem causæ dictæ de calore calcis perfusæ aqua, & discrimine caloris, quem vocant potentialem ab actuali, explicare propositionibus quatuor quibus modis ignis in mixtis duret. Propositio prima: ignis propter allatam causam de inutilitate eius, citra humiditatem ad gerationem mixtorum, non manet in merè sicco: experimentum est in his quæ ardent, quorum calor confestim perit, quam primùm est exhausta tota humiditas, ita vt etiamsi in ignem mittantur non calescant. Secunda: ignis actio in humidum est ebullitio, in siccum permixto humido cõbustio: nam humidum vertitur flatum, qui sub aqua contra naturam manere non potens sursum fertur humorem eleuans: quod vocatur ebullitio: In sicco verò primùm humidum omne tenue dissipat, deinde etiam pingue immixtum terræ: quare manet sola terra passa à calido quod vocant cinerem, actionem verò ipsam combustionem. Tertia: cùm sit difficillima retẽtio ignis in hoc orbe propter summam tenuitatẽ omnia permeantem, & summam leuitatem concauum lunæ petentem: triplex inuenta videtur varietas moræ illius apud nos ex parte continentis. Prima est minima: quando ardet in tenuissimo humido quale est aër, vel aqua: repente enim euolans, quia nullo termino coërcetur, dicitur extingui: cùm sit magis velox motus sursum: conscendens autem confestim mutatur in fumum à frigore intenso continentis. Secundò: paratur maior mora per adhibitionem humidi non tenuissimi, sed valde permixti cum exiguo terreo, remorante conscensum ignis: Nam cùm non euolet eò quòd propter aptitudinem passi humidi pinguis, substituatur perpetuò alter, & rursum alter, durat ignis perpetuò: non idem, sed substitutus: sicut aqua in fluuio, quandiu adest ea substitutio humidi pinguis. Et quia etiam humidum pingue, licet sit materia apta ad generationem ignis morantis, eger tamen actione ignis tenuari, & igniri attigue ad flammam, vt continua sit duratio vnius flammæ, oportuit ad durationem vltra copiam pinguis alentis parari flammulæ subiectum etiã pingue, sed magis terreum, in quo coërceatur ne vagetur & discedat: sed perpetuò attiguam flammæ pinguedinem tenuando & calefaciendo sibi assimilet & substituat. Id pingue terreum ad ignis mansionem nonnunquam locant in medio alentis pinguis paulo tenuioris, & vocant ellychium, in omnibus luminaribus: ignem verò durantem substitutione in medio lucentem flammam vocant. Nonnunquam è conuerso, pingue terreũ cui hæret ignis, circundat tenuis pingue alimẽtosum. vt in carbone, lignis & membris animalium: & vocãt eã ignis speciẽ prunam: cùm tamen idem sit modus durationis in vtroque & idem inuentũ de humido crassiore substituẽte ignẽ, & de tenuiore alente, vtroque pingui. Vtrobique autem ignis depascitur humidũ pingue alimẽtosum: quo deficiente perit ignis, deficiẽte substituto igne: quo modo pereant & animalia, & mixta, & ignis ipse tã flamma, quã pruna. Tertiò: paratur mora igni nõ iam per copiã pinguis humidi, sed per exiguũ pingue vehemẽtissimè permixtũ solidissimæ terræ: quod apparet in lapidibus, & metallis cùm calcinantur: nam in talibus durat ignis etiam copiosus sine alimento, propter solidissimæ, & copiosæ terræ extremam mixtionem, non concedentem separationẽ, vel ascensum igni coërcito. Nam metalla & lapides ideo euaserunt durissima, quia exiguum pingue vehementissimè vnit copiosam illorum terram. Durat autem per dies multos hoc artificio, sine alimẽto ignis in inferioribus, quãdo per artẽ imprimitur passo ignis in calcinatis: durat etiam per annos multos quando à natura, vt in pipere: quia vera mixtio opus est nõ artis, sed solius Dei & naturę. Quare ex tribus dictis varietatibus ignis ex parte passi, in prima nihil durat, quia nec substituitur alimẽto, nec mista terra coërcetur: In secũda durat, quandiu durat alimentũ: in tertio diutius, propter terræ coërcẽtis duratione. Et in primo genere manifestissima apparet ignis combustio & euagatio in aëre inflãmato, & in musto bulliẽte: In secundo genere magis latent opera ignis, in vino cocto, & animaliũ mẽbris: & tamẽ etiã in mẽbris, & sanguine intra corpus appellatur actualis calor: In tertio genere maximè delitescũt effectus ignis: ideo vocatur potẽtialis ignis vel calor, cũ tamẽ vbiq; sit ignis, & similes effect⁹ inducat alibi manifestiores, alibi obscuriores. Propositio quarta: ignis primi generis augetur adhibito quouis cõbustibili: de hoc enim genere dixit Arist. meth. omnia esse igni alimentũ: quo modo ardẽte domo, ex quouis combustibili intra domũ augetur ignis. In secundo genere augetur appositione humidi pinguis alentis, & ablatione aquę extinguẽtis: quomodo alimẽto & per incremẽta ætatũ crescit calor animalib⁹, & sanis & febrẽtibus. In tertio autẽ genere, ignis augetur adhibitione eius quod possit separare sepultũ in terreo ignẽ, & vnire ad manifesta opera caloris edẽda. Vbi ergo minor mixtio est (qualis est in calcinatione) sola penetratio liquoris cuiusuis ad loca sepulti ignis, educit illũ innatũ: propterea quod

ex natura,ignis siccus insilit in humidū:quomodo sartago ardēs ad ignē affuso,liquore,& calx affusa aqua ideo apparēt opera ignis aperta:ebullitio aquæ,& cōbustio manus immissæ, calce ipsa subfrigida manente:sicut cinis affusa aqua ipsa frigida manet,transeunte igne in calidissimu lixiuiu & vinum destillatū friget,trāseūte igne in aquā ardentē. Videtur autē puluerari calx ipsa quia in separato humido cui in existit calor nō, cohærent partes terra mutuò. Vbi autē permixtio terræ naturalis est, ideo potētior vt in pipere, nō sufficit affusa aqua:maximè,quia aqua propter frigiditatē nō penetrat ad loca ignis,& deest siccitas calcis ebibēs humidū:quare requiritur liquor calidus, & magis adhuc accedēte vi valde tractrice,qualis est arteriarū in animalibus : ideo decoctum piperis validissimè excalfacit manēte pipere minime calido, quia insilit ignis in decoctum penetrans propter actualem calorē:& adhuc magis apparet ignis in pipere operatio,si pulueratū linguę imponitur,cōcurrente humido natiuo calido, ideo penetrāte cū tractu arteriarū linguæ separante à terreo piperis tenue omne aëreū,& & adhuc igneū: & hoc modo hectici cibati magis calēt,trāseunte parte multa ignea mēbrorū adustorū & veluti calcinatorū in humidū alimentale accedens : quæ ratio in aliis febribus locū non habet,licet superius dicta de secudo genere ignis habeant. Quoniā autē in calce plurim⁹ ignis cōmunicatur affuso liquori, inducit ebullitionē manifestā & durantem:in cinere verò propter ignis exiguitatē (euolauit enim iā plurimus) cōmunicatus aquæ calor (quæ vt penetret calida infunditur), simul cum portionibus ignis efficit, vt aqua ipsa instar caustici vrat: non tamen momentaneè ebullit, nisi affundatur acetum, maximè acre. Quod itaque calor cibatis hecticis augeatur,facit vniuersalis causa dicta de alimento cocto augente internum ignē:facit & particularis,quod in exiguo innato calore hectici,augmentum ex alimento est maius,ideo sensibilius quàm abūdantibus innato calore, siue sanis,siue ægris:facit tertiò,quod mēbra hectici ignita sunt, quibus insilit ignis in adueniens humidū calcis similitudine perfusę. Ad quintū:pulsus cibatis redduntur maiores, & celeriores tertio de causis pul.16.nisi facultas grauetur:tunc enim reddūtur inæquales.Explicat autē Galenus post vnā,vel alterā horā:partim quia in debilibus recursus calidi introrsum post cibum refrigerat:partim quia calor non sentitur,nisi post initium alēdi. Quod autem paulò post cibationē incipiat alitio,ostēditur ex pulsu roborato.2.Aphorismorū 18. & durat vsque ad integrā spartionem alimenti. Quæ cùm magis celebretur in nocte, fit vt tabidis ferè febres noctu crescant.2.pręsag.60.Quare non oportet asserere cū quibusdā duo tempora quibus calor augetur in hecticis,sed vnum cōtinuum ex Galeno hìc. Ad sextū : Humiditas facit ad durationem quia alit calorem:ad intēsionem verò actionis non facit,sed magis occludēdo poros,& densando hebetat actionem calidi : quare asseritur siccitatem acuere actionē caloris, quia tollit humiditatem impedientem. Ad septimum:Non fit simpliciter magnus pulsus:sed maior propter copiam caloris aucti,mollitiem arteriæ,& vitium robur:licet collatione ad sanum sit debilis. Ad octauum:Æqualitas inest hecticę ex natura sua:accedente verò causa aliqua variāte calorē,mutatur. Item:æqualitas inest hecticæ,idest vniformitas caloris per totum:cum qua æqualitate stat,vnam hecticam esse multò intensiorem febrem alia. Sed est ne calor ille additus etiam hecticus? Dic:fieri potest vt sit:sæpius non est hecticus: Nam ex cibo ros calefactus inflammat corpus calore fiente : postquam verò jam nutrit habet calorem solum pristinum.Sic calor ex ira vel tristitia,in hectico ferè est fiens.

Siccitas num luna caloris.

(Siccum verò.)

Complet indicia hecticarum:addens discrimina simplicis hectica,ab incipierte marasmo.

ADuerte primò:Licet supra traditū sit exactè siccum non esse aptum suscipiēdo calori, hìc scribitur nisi corpus sit siccum,non esse aptum hecticæ : videlicet,sicut ligna viridia non inflammantur facile,nec item cinis,sed exacte sicca ligna:ita & sicca corpora viuentia:Nam talia habent humidum lentum aptum inflammari, & morari aliqnandiu ob lentorem humidum:Humiditas verò aquæ magis extinguit ignem, quàm inflammetur ab igne : Humidum autem aëris licet inflammetur,non durant ob tenuitatem.Quod autem culpat eos qui opinabantur à solo hepate vel ventriculo inflammatis oriri hecticam , significat Philippum lib.de marasmo. 7. Quod ait, siccitatem temperamenti facere ad hecticam , complet signum propositum ad agnoscendam hecticam incipientem:temperatura enim sicca corporis confirmat hecticæ suspitionem.

Aduerte secundò:Quidam ex hoc loco eliciunt siccitatem magis calore disponere ad hecticam: sed non rectè, nam calor in vniuersum magis disponit ad omnem febrem. 8. Therap.vltimo : præsente tamen caliditate,ad hecticam summe facit siccitas corporis. Cùm autem in prima specie hecticæ non concedat Galenus manifestam siccitatem , sed solum feruorem roris : Colligitur species hecticæ non distingui penes species siccitatis traditas.7.Therap.6.

Aduerte tertiò:Quod condemnat epithemata calida in membris naturalibus per febres,erat vitium Thessaliorum sui temporis.10.Therap.6.Nostro æuo magis viget error oppositus:statim enim imponunt frigida contra Galenum.10.Therap.1.de quo latè artis.89.

Aduerte quartò:De signo ex arteriarum calore.Galenus & Auic.numerant illud inter signa hecticæ communia : quare non sunt recipiendi,qui hìc applicant illud marasmo.Nam locum arteriarum sentiri calidiorē vicinis vt in hæctica, vel minus frigentem vt in affectibus cerebri frigidis:eò cōtingit quia arteria à calore cordis valde calet:maxime vbi cor habet calorē factū quatro de causis pul.16. Humor enim putrēs intra vasa nō ita imprimit in arterias:maximè quia ex mixtione nō putrentis humoris mitescit.4.de sanitate.7.Est ergo propriū signū hecticæ excessus caloris in loco

arteriarum:

arteriarũ:collatione ad alias febres, non ad omnes morbos simpliciter. Meritò enim in duobus apparent vasorũ loca (sicut re vera sunt) euidẽter calidiora vicinis, & reliquo corpore. Primus: vbi non adest causa cõmunis calefaciens totũ corpus, qualis est copia vaporis putrentis: nam ea imponit in putridis febribus, vt nõ sentiatur dicta inæqualitas. Secundus: vbi adest causa cõmunis refrigerans totum corpus dẽptis vasis, quæ feruenti calore contenti sanguinis repugnant, quod apparet in lethargo, & multis frigidis cerebri affectibus, in quibus refrigerato reliquo corpore a vapore frigido à cerebro prodeunte, fit manifestior excessus caloris in vasis: in hecticis verò etiam ea de causa magis calent loca vasorũ, ex qua mẽbra cibati magis quã incibati, eò quòd calor ebulliens plus imprimit quàm siccus. Sed cur nõ additur signũ ex vrinis maximè cũ vulgo agnoscatur hectica per pinguedinẽ in vrina: & maximè cõmẽdetur inspectio eius in hectica pestilẽte. 3. de præs. pulſ. 4. Dic: hectica per se nõ habet indiciũ ab vrina: quia si incipit initio morbi nõ separatur a diaria: in processu autem morbi, coctio vrinæ nõ significar hecticã, quia etiam apparet in processu putridæ cocta: vbi verò cum hectica iungitur febris colliquans, vel pestilẽs ratione illarum cõmodè inspicitur vrina.

(Alteri verò.)

Docet agnoscere hecticam alteri febri iunctam.

ADuerte primò: Nũ sit possibilis febriũ cõplicatio. Dic primò: non esse necesse ad aliquã ex his febribus sequi aliã: quia sicut calefaciens externũ licet totũ calefaciat, non reddit calefactum ad febrem, nisi vnu tantum ex tribus contentis in corpore: ita febris ipsa occupãs vnum ex illis inflãmat reliqua duo: nõ tamẽ reddit illa calefacta: nec minus si sequimur differẽtias febriũ sex, paulo ante propositas, multæ ex illis compatibiles sunt, aliquæ incõpatibiles vt quinta & sexta. Dic secundò: præsente quauis ex iis potest induci alia: quia corpus per febrẽ est magis aptum ad calefactũ, quã si nõ febriret: ergo possunt reliqua poni in calefacto cõcurrente febre priore, tanquã causa totali, aut partiali, aut disponente. Durabit autẽ cõplicatio durãre duplici calfacto, cessabit altera illarũ, cessante vno calfacto. Non obstat primò: quod post febrẽ intensiorẽ nõ poterit induci alia remissior: quia esset remissio caloris, & nõ febris addita: Quia, licet præcedẽs fuit intensior quoad calefieri, verùm potest induci calor æqualis in omnes partes, qui nõ occupabat omnes: & illud nõ est refrigeratio, sed calefactio partis nondũ calefactæ. Non obstat secundò: quòd sequeretur eundem calorem esse fientẽ & factum: quia nihil inconuenit quoad vnum gradum esse factum, quoad alium fientẽ. Non obstat tertiò: quòd nõ poterit manere putrida post productionẽ hecticæ: eò quòd calefactũ humoris nos non dicitur febris, nisi calefaciat mẽbra: mẽbra autẽ iã calefacta nõ possunt amplius calefieri. Nã calefactũ humoris sufficit ad esse putridæ, si propter impedimentũ iã calefactorum mẽbrorum non sequitur illorum calefactio: verba enim definitionũ dicunt aptitudinẽ tãtum. Adde: quod nõ producitur calefactũ in mẽbris secundũ omnes gradus putrẽtis humoris simul, sed secundũ vnũ tantum: tẽpore autẽ producuntur alij gradus in mẽbris à calefacto humorũ. Non obstat quartò: quòd fiens & factũ distent specie, & tamen facerent vnum: nã si cõplicarentur, cùm sint duo calores in vno subiecto facerent vnum: quia illi calores quatenus calores faciunt vnum numero: quatenus æquales & inæquales distant specie. Non obstat quintò: quod videtur ex sanguine calefacto gigni spiritus calefactos: maximè vbi etiam membra fuerint calefacta: quare oporteret semper iungi diariam. Quia licet cor sit calefactum, & humor, cùm spiritus producantur per nouam generationem, possunt non esse calefacti: sed calefientes tantum.

Aduerte secundò, vltra signa dicta a Galeno hic: memorantur ab Arabibus primum signum hecticæ vniuersale: æqualitas febris quam non percipit æger: 3. præsa. pul. cap. 3. & 7. videlicet quia deest inæqualitas requisita ad dolorem. Alterum signum: velocitas in pulsu perpetua: Licet enim possit ex accidẽtaria causa refrigerari corpus, tamen calor fixus in corde cum debilitate virtutis semper exigit velocitatem. Tertium: calor sensatus in pulpis digitorum, volis manuum, & plantis pedum: videlicet quia in declinatione putridarum exhalante vapore calido extrema propter inopiam sanguinis refrigerantur: quod non accidit hecticis. Quartum: tussis ferè sicca propter calorem sensatum in pectore: ad calorem autem propter gracillitatem quandoque sequitur sanguinis sputum: si verò continetur humor in pectore, tussis humida est. Marasmi autem inditiis addunt, vrinam oleagineam cum contentis squamosis, quæ affusa lapidi rauce sonat: videlicet quia calefactum solidorum educi squamas. r. Crisi. 12. & carnem propter diuturnitatem, non solum insensibiliter, sed & sensibiliter liquat in oleum. Mortis verò proximæ signa afferunt: pediculorum copiam propter alimentum non confectum: & propter eandem causam caro quasi puluere aspersa est: vngues incuruæ, propter defectum substratæ carnis: pilorum prolixitas propter copiam ex vsti vaporis: vbi verò is vapor putridus est magis radices pilorum putrent: quare decidẽt vt in pthysi. De pulsu autem hectici difficultatem facit locus Galen. 3. de præsag. pulsuum 7. vbi agnoscit febrem diariam ex pulsu magno, celeri, frequenti: subdens, hecticam ad easdem differentias ex natura sua mutare, cùm tamen nulla hectica febris magna sit, imo eodem cap. ex pulsu docet agnoscere tres febrium differentias in hunc modum: si adest magnitudo & vehementia iuncta veloci contractioni, putrida est, & siquidem iungitur pulsus durities cum putredine, adest inflammatio interna: si verò abest ea durities, cum inæqualitate serrina putrida est citra inflammationem. Secundò: si adest in pulsu vehemẽtia, & magnitudo citra velocitatem contractionis, diaria est: vbi verò absunt magnitudo & vehementia, hectica. In qua difficultate dic: Gal. considerato effectu calo-

CAP. 10. Complicatio febrium num possibilis.

ris,in quo febris essentia sita est, pronunciasse de hectica mutare etiã illã pulsum in tres illas differentias, verũ quia calor omnis auctus necessariò pulsum efficit velocẽ simul cũ magnitudine si vis pulsifica robusta est,vel simul cum crebritate,si imbecillia, ideò primo de causis pul.tertio, calori aucto peculiarẽ esse ait celeritatem pulsus,junctã aliquando quidẽ magnitudini:aliquando crebritati.Cum ergo hectici ob viriũ debilitatẽ, magnũ non edant,meritò velocitatem maximè eminere in hectica scribit tertio de præsa.citato.Quia autẽ essentialis est hecticæ & perpetuò increscit debilitas,addit quarto de præsa.10.accidere illis summam crebritatẽ,& eam inæqualitatẽ, per quam euadunt pulsus decurtati ea vtraque parte, quos vocant circũnuentes:qui a apparẽt tangenti non solùm diminuti vtroque extremo,sed etiam secundũ eatrema infleai. Vtilissime enim secundo de causis pul.3. secat in classes sex pulsum facultatis languentis : vt in primo ordine sit paruus languidus:in secundo decurtatus reciprocus : is est qui admotis digitis fit minor quod est decurtari, sed manẽtibus adhuc digitis,collecta in se virtus redit ad magnitudinẽ pulsus pristinã:tertia classis est decurtari simpliciter,qui cum ex digitotum applicatione fuerit diminutus,non redit ad pristinam magnitudinẽ,sed conseruat quandiu digiti permanent paruitatẽ quã assumpserat:In quarto est intermittens:cujus debilitas in pulsando,eò accedit,vt non solùm decurtẽtur pulsus omnes, sed per interualla deficiat vnus:modò quidem per maiora,modò pet minora interualla: Quinta est pulsus deficiens:in quo applicatis digitis sentitur pulsus,sed protinus ab applicatione singulæ pulsationes nõ iã minuũtur,sed disparẽt,nec sentiũtur:postrema imbecillitas est,abolitus pulsus: vbi applicitis digitis,nec initio applicationis sẽtitur pulsatio.cũ ergo procedẽte hectiea ad sumũ accedit vis pulsifica imbecilitatis,memorat Gal.cũ Erasistrato familiarẽ esse huic febri pulsũ decurtatũ explicatũ.

(Dictum autem est.

Docet notas diaria particulares,ac primum in diaria ex vstione.

Cap. 2. ADuerte primò:Cutis repræsentat statim magnũ calorẽ:multò maiorẽ quã paulò pòst,& quàm febris & sitis exigua requirãt.Quoniã dẽsata cutis à calore solari facit,vt intus minus vrantur,& febricitẽt: ideo agricolæ nõ sudant cubãtes ad radios solares, sicut sub vmbra:ideò etiam in vnctionibus dorsi,quæ adhibentur insolatis adiicitur frigidus succus verbenacæ,vulgo(otgeuano) ad eatrahẽdos vapores ignitos,qui per calefactã & ideo densatã cutẽ dissipari non potuetunt:sicut ambusti applicant igni vstã partẽ: Alterũ signũ proponit febris ea insolatione:quod caput cũ dorsali maxime afficiuutur,& iuuantur frigidis perfusionibus:causa autẽ non est cõmunis interpretũ, quod exhalationes ascendũt ad caput:quia ea conuenit omni febri:Sed quod cerebrum & dorsalis ob summã humiditatẽ,& mollitiẽ,& imbecillitatem naturalium facultatũ lib.de phlebotomia.8.& ob copiam eius in homine supra reliqua animalia,omniũ partiũ maximè & citissimè refrigerantur, & calescũt.2.de partibus animaliũ.7.Vnde pueris quorũ cerebtũ adhuc molle est, accidunt inflammationes ardẽtes in capite dictæ syriases,& refrigerationes : vnde etiam maximè operiuntur hæc membra à nocturno aëte,& diurna insolatione:ideo diariã ex insolatione.8. Therap.3.solis sincipitis perfusionibus curat.Addit tertium signũ:ruborẽ & calorẽ cum siccitate partiũ capitis.Quia tamen sæpe vstis,caput repletur ob trahentẽ calorem à toto,addit distinctionem:Quod si corpus est purum,apparet is calor in capite & facie:sin minus,magis sequitur plenitudo & vasotũ tentio cum distillatione.Docet autẽ Galenus,vnde oriatur febris in vstis & rifrigeratis: videlicet quia vel totum corpus,vel solũ caput ob causas dictas vritur : vnde cõmunicatur calor toti.In refrigeratione autẽ sequitur febris propter recursum caloris ad viscera,ex cute dẽsata:vnde crebræ fiũt in hyeme pleuritides.3:Aphor.17.&.20.& multi laborantes ex iecoris calore per byemẽ deterius habeot. Videtur autẽ dutum, quod hîc Galenus refert causam febris in destillatione præsenti ad humotũ frigiditatem.Sed videtur significare discrimen inter duas similes diarias ambas cõplicatas rheumati, vnã ex extetno calore,alterã ex frigore:docens ea vstione,si corpus est putũ non sequi eatharrum, sed calorẽ cum multa siccitate partiũ faciei:vbi verò corpus est plenũ,sequitur catharrus etiã cum magna partiũ faciei,& capitis plenitudine:In refrigeratis autẽ multò frequentius sequitur catharrus,ea frigidis humoribus proprer febrẽ cõmmunicatis corpori & capiti,& molẽ corporis augentibus:vocátque tales catharrosos,febrienres ea refrigeratione: febricitantes ea humotũ frigiditate:quia videlicet non est simplex refrigeratio,sed etiam frigidorum humorum distillatio: subdens nam & ex his.s.qui copia frigidorum abundant humorum , quando refrigerantur distillatiooe capiuntur,& febris serè est symptoma distillationis,magis quã dẽsatæ cutis:videlicet propter repletionem,& obstructionẽ capitis,liquantur succi frigidi in eo contenti. Solet enim Galenus docere frequẽtia,quales sunt hi duplices catharri:sed multo frequẽtior est in præfrigeratis, quàm in vstis.

Aduerte secundò:Nũ diaria distinguatur per species,iuxta varietatẽ spiritus calefacti.Dic:cùm omnis diaria pẽdeat à calefacto spiritus in corde nõ potest recipere eã varietatẽ. Cur ergo diuiditur ex varietate externæ causæ,si à tali eausa nulla sumitut indicatio ad curationẽ? 4. Thera.4.Dic: sumitur ad affectus agnitionẽ in corpore,quod hic quæritur.Cur serè cessat transacta naturali die? Dic:quia singulis cibationibus nouus spititus gignitur:vestigium autẽ calefacti ex ptima cibatione adhuc apparet in sequẽti: in qua totus spiritus calefactus dissipatur. A quo corrupitur calor manẽs in membris? requirit enim agens positiuum. Dic : temperies membrorum nondum ealefactorum corrumpit excessum ealoris in membris calesceotibus,abscente impedimento calefacti spiritus.

FINIS LIBRI PRIMI.

COM-

COMMENTARII

in librum Clau. Galeni secundum,

De differentiis febrium.

Secundum Librum dicat solis humoralibus, propter prolixiorem earum tractationem: secatur autem in partes septem.

Prima: tradit vniuersim differentias putridarum.

Secunda: causas & indicia tertianæ. §. *(Febris autem.)*

Tertia: quotidianæ. §. *(Est verò & altera.)*

Quarta: quartanæ. §. *(Tertium verò.)*

Quinta: de compositis febribus humoralibus. §. *(Putrescente pituita.)*

Sexta: de febre sanguinis. §. *(In his autem.)*

Postrema: inquirit causas circuituum in febribus. §. *(Postquam autem.)*

SECTIO PRIMA.

(At illud superest.)

Reijcit falsas sententias de febribus humoralibus, appositurus suam. §. *sequenti.*

ADVERTE primò: Ratio Galen. prima, qua ostendit auctam bilem non esse perpetuam febrium causam, argumento ictericorum, qui bile referti, non febriunt tamen, non videtur vrgere. Potest enim responderi, in arquatis non necessario abundare bilem: sufficit enim obstructio solius pori fellei. Sed licet arquati ante morbum non semper abundent bile, ex retentione eius eam aceruant: Est tamen adhuc subter fugium aliud nempe intellexisse priscos bilem abundantẽ originem præstare febribus omnibus, non quamuis, sed intra vasa bullientem: vbi verò exit vasa in icterico refrigeratur, sicut & sanguis. In secunda autem ratione, quod sumit pueros & senes aceruare pituitam, explicandum est: Quod licet innato temperamento oppositi sint, ob accidentarias tamen causas cõueniunt in abundantia crudi succi: quia etiam in generando lapidem. 3. Aph. 26. & 31. videlicet senes propter incoctionem ex defectu caloris. 2. de temperament. 16. pueri verò propter incoctionem ex erroribus victus: nempe lacte, plurimo alimento, motu post cibum. 3. epid. sect. 3. 15. & balneis post cibum hic. Colligendum verò ex hac ratione est, febres humorales magis proportionales esse humori putrenti quàm temperamento febris absolutè: Nã febris quotidiana & quartana, quatenus febres magis proportionales sunt naturæ, ætati, & tempori, calidis & siccis: & tamen ex Galeno hic frequentius eueniunt in oppositis temperaturis. Causa est: quia facilius est copiosum aliquem humorem in vasis corripi putredine, quàm temperaturam corporis calidam, & siccam ægrotare febre humorali certa deficiente, aut non abundante eo humore in vasis. Sententiam autem illam priscorum, quod febres humorales omnes oriuntur ex aucta bile, redolet Aphor. Hippo. 4. lib. 7. si febris non ex bile habeat (id est non sit humoralis) multa calida capiti superinfusa sanat. & 2. Apho. 14. (si biliosa fuerint excrementa) id est, humoralia corpus vna ægrotat.

Cap. 1.

Putridæ cui tempori familiares.

Aduerte secundò, de rigore quid sit: Est enim nonnil varietatis inter secundũ de causis sympt. 5. & lib. de tremore. 6. Libro enim de tremore venatur finitionem essentialem, supponens nominalem, rigoris enim nomen in sanis de sola perfrictione corporis dicitur: nam rigere dicitur pars vel corpus, quod præ frigore moueri non potest si sana est: in ægris verò deductus a Græco ῥῖγος rigor quibusdam dicitur eadem immobilitas τέτανος græcis tetanus, pluribus de concussione accessionum intermittentium, quos Gal. sequitur, in ægris importat iunctam corporis concussionem totius: quo modo distinguitur ab horrore solius cutis simili affectione. Licet quinque Gale. non separet ab horrore supra cap. 1. & infra de quotidiana, & 1. ad Glau. de quartana, & quotidiana. Quod autem attinet ad essentialem finitionem: Cùm perfrictio: ait Galenus: innati calidi fiat à flamma maiore, a defectu materiæ, ab exuperante & ideo suffocante, ab appositione contrarij extingentis: reliquæ tres species paulatim refrigerant: Suffocatio enim, quæ videtur repentè refrigerare prius excalfacit nos. Sola adhibitio contrarij, vt aqua perfusa repente refrigerat. In accessionibus ergo cum mandetur humor contrarius calido innato, tum quia humidus est, tum quia victus non est, per

esse mandans & repugnans, prodibit iudicium mediũ: sicut in reliquis indicationibus pugnantibus: nam cibus quatenus auget materiam morbi lædit ægrum: quatenus roborat naturam pugnaturam iuuat: sic robur expultricis potest ex parte celeris motus augere rigorē: ex parte roboris resistentis morsui, minuere. Sed ferè aliud est agens rigorē, aliud verò renitens rigori. Num autē priscis temporibus adfuerit rigor sine febre ex pituita vitrea nõ putrente, parùm refert. Galenus putat: afferēs causam quod etiã apud illos dicente Hippo. eunuchi, & pueri nõ podagrisabant, propter frugalitatem: cùm tamen Gal. tempore podagrisarent: quare fieri potuit, vt nec illis essent hepialæ: nec rigores sine febre: Quod autem maximè interest de rigore perspectum habere, est: separare hos rigores pituitosos sine febre, ab aliis qui in proximis morti fiunt propter calidi innati exiguitatem: sicut in aliis accidunt extremorum refrigerationes, & appetentia operimentorum: omnia. s. lethalia, & magis si neque fricati recalescunt: Significatur enim ex illis insignis visceris inflammatio: vel tentare naturam, non posse autem perficere crisim per rigorem: vel tanta innati caloris penuria vt non possit ad extrema extendi: quare plurimi tales ægri in epidemiis perierunt. Ita ex rigoribus quidam erit morbosus, vt in intermittentibus: Quidam salubris criticus, vt in continuis sequente vacuatione: Quidam exitiosus in continuis non sequente vacuatione: Quartus minans morbum propter vitream pituitam si non sequitur febris. Syluius hic ait vitream pituitã sparsam per membra inducere validum rigorem: Quod non videtur: Quia secundo de caus. sympt 5. ex frigido non calfacto magis fit horror quàm rigor. Sed cur humores reliqui sicut pituita non pelluntur extra vasa citra putrefactionem ad inducendũ, similiter rigores sine febre? Dic: apparent non rarò quartani & tertiani circuitus citra febrem periodicam, cum sola mæsticia, lassitudine, & horrore: quoniam causa periodicandi non pendet ex putredine. Quod autem frequentius contingant rigores non febriles ex pituita, causa est insignis frigiditas illius. Argenterius vero dupliciter culpat Galenum in tradenda causa rigoris. Primò: quia conuulsionis causam asserit esse humores impactos ventriculis cerebri, nulla facta mentione facultatis: causam verò rigoris asserit esse facultatem irritatam, nõ facta mentione humoris: cùm oporteat similes motus similiter definiri. Secundò: quia vocat rigorem symptoma, & causam symptomatum morbum: cùm tamen rigor non sequatur ad febrem, sed antecedat eam. Parum tamen vrget: Nam secundo de causis symp. agit de conuulsione in facto esse: quæ cùm pendeat à sola causa præter naturam, meritò non assumit in finitione facultatem: Motus verò conuulsiuus, & rigor, & singultus, cùm fiant à facultate irritata immediatè, meritò in finitione assumunt facultatem: sicut & tremor, quia altera sui parte oritur à facultate mouente. Ad secundum: aliqua symptomata sequuntur ad causam morbi, non ad morbum: vt rubor, & humor in inflammatione, & rigor in febre: Dantur tamen symptomata sequi morbum: vel quia sequuntur generationem morbi: vel quia non expetunt curationem, nisi post morbum curatum: & hoc modo ex tribus rebus præter naturam: inquit: morbum curandũ esse: causas tamen prius, symptomata si quæ relinquantur posterius. Magis poterat notari Galenus varietatis in reddenda causa, cur rigentes concutiantur instar trementium. Nam libro de tremore, refert ad naturam calidi ipsius, cui inest vicissitudinarius ille motus introrsum & extrorsum, sicut flammæ ascensus ad locum familiarem sibi, & descensus ad substratum alimentum. Libro autem de caus. sympt. refert ad vim expultricem in toto mandantem calidum ad excretionem noxij per membra initio accessionis sparsi. Cùm tamen facilior causa sit, eos ideo tremere, quia reuocato à corde plurimo calido ab extimis partibus, membra externa præ caloris inopia nequeunt statum pristinum obseruare: quare tremunt, non aliter quàm nudus homo si se exponat boreæ, vel frigidæ immergatur.

(*Intermittentium autem.*)

Differentias humoralium ita numerat: in præsenti quidem intermittentes, & continuas non periodicas quas vocant continentes. imitantur enim etiam Latina nomina Græcorum inuentum, vt sicut illi appellant alteras συνεχεῖς, alteras συνόχους, ita nos continuas, & continentes: ne cogamur (quod prisci faciebant dicente Gal. 1. ep. sect. 3. 2.) Periodicas continuas, vocare, modò continuas, modò intermittentes.

ADuerte primò: de causa continuitatis & intermittentiæ febrium. Non enim videtur perpetua causa Galeni, quod in continuis continetur semper humor intra vasa: in intermittentibus extra. Primò: Quia apparent nonnullæ febres subintrantes, in quibus humor est extra vasa, quod ex eo apparet quia procedente morbo apparet manifesta intermittentia: & tamen febris est continua ex præsenti definitione Galeni. Idem apparet in inflammationibus internis, & in empyematis, & in lumbricis putrentibus: sicut è conuerso, in sanguine extracto quorundam scabiosorum, & mæstorum apparet putredo intra vasa, & tamen aut non febriunt, aut febre tantum intermittente. Secundò: Quia. 4. Aphor. 43. ob malignam putredinem redditur febris continua: potest autem maligna putredo esse extra, sicut intra vasa. Dic: causa continuitatis febrium est continua delatio fuliginis à foco ad cor: quia autem facilis est commeatus à venis exiguis per magnas ad cor, difficilis autem à carne: ideo ferè causa continuæ febris est focus intra vasa: intermittentis autem extra: rari autem sunt casus oppositi numerati, sicut etiam quod exigua putredo contineatur in vasis remotissimis à corde: quod accidit in scabiosis, vnde vel non sequitur febris, vel sequitur intermittens. Ad alteram: maligna putredo in vasis associat sibi continuam febrem: quia si natura potuit

Cap. 2

Intermittētium causæ.

extrudere humorem putrentem extra vasa, non est valde maligna putredo. Quare causa Galeni hic recipienda est, ceu frequentissima tantum. Nam nomine intermittentis intelligi Hippoc. & Galeno, febrem omnem in qua non cessat sensibiliter febris, est aperta sententia Galeni hic, & 4. Aphorismo. 43. & sæpe. Non videtur autem impossibile accessionem ex humore extra vasa durare vsque ad sequentis initium, non modò in febribus compositis, in quibus est frequens: sed & in simplicibus. Nam si accessio tertianæ infra, potest durare horis. 30. cur non magis pituitæ: Et ita erunt extra vasa subintrantes non intermittentes: vocant vulgo continuas non veras. Verum nec phrasis Hippocr. nec Galeni recipit medium: vtuntur enim solum his verbis: intermittens, non intermittēs: quę verba ceu contradictoria non recipiunt medium. Adde quod etiam post Galeni tempora referente Tralliano, quidam opinati sunt, causam continuitatis non esse locum vasorum: sed magis quantitatem & qualitatem humoris morbidi: nam bilis multa & crassa vbi sit, facit apud illos continuam: pauca & tenuis intermittentem. Alij item putarunt: intra venas non putrere humorem: quoniam in loco putredinis semper oriuntur insecta: febrem autem oriri ex inflammato non ex putrēte humore, quod supra de sanguine, & bile ostensum est. Probabilissima tamen est, & ferè vniuersalis de his omnibus præsens Galeni determinatio.

Aduerte secundò: num febris intermittens sit vnus morbus. Dic: si non adest læsio sensilis actionum non constituitur quis actu æger: licet actu habeat causam morbi: vt arthriticus, & epilepticus, & recidiuaturus, & qui percussus est à rabido cane: sed tales sunt neutri lib. de constitutione artis. 23. ideo conuenit illis sola præcautio. Secus est in tertianario, qui ob frequentiam & prolixitatem accessionum, etiam in die interualli læsas habet functiones: quare etiam tūc est æger. Locus enim. 5. de placit. 2. asserens tales in die interualli esse extra morbum, falsò legitur: solum enim scribit Gal. in eo loco: tertianarios in die interualli esse extra pathos, id est extra symptomata accessionis. Si quæratur, quo morbo tunc ægrotat si non febrit? Dic: intemperamento partis mandantis aut recipientis, aut intemperamento materiali foci: sæpe etiam intemperatura morbosa totius: quod monstrat inæqualitas febrilis in pulsu. Si quæratur, cur recidiuaturus non erit etiam æger, quandoquidem habet morbum in causa sua, sicut tertianarius in die interualli? Dic: ille humor nondum inducit febrem certo quodam circuitu, sicut in tertianario. Num autem recidiua faciat vnum cum radice dubitant de recidiua vera. Videtur autem vera recidiua in qua ex morbo prægresso relinquitur humor sufficiens ad recidiuandum sua natura: Nisi vel medicamentis, vel tenuissimo victu repugnet æger. Nam si humor fuerit tam exiguus, vt non accedente alia concausa non recidiuet, est dispositio apta ad morbum, non vera recidiua: adhuc minus si nullus humor relinquitur. Qualitas enim sola relicta non videtur sufficere: quia in omnibus morbis periodicis repetentibus etiam per longissima interualla relinquitur intemperatura illa partis: & tamen non dantur recidiuare. Vgo putat addendam esse particulā ad finitionem recidiuæ veræ: quod accidat in declinatione pręcedentis morbi: alias (inquit) variolæ succedentes febri essent recidiua. Sed non videtur recipienda additio: quia multæ recidiuæ fiunt in augmento. 1. Crisi. 18. & 3. Crisi. 9. Qui vsus verbi (recidiua) familiaris est, & authoribus & vulgo, & iuxta eam additionem Crises permutationis euenientes in declinatione essent recidiuæ. videtur ergo addenda particula (quod intercesserit tēpus immune à morbo). Ad quæsitum ergo de vera recidiua num sit vnus morbus cum radice: Si quæritur de vnitate morbi in se, constat non esse vnum: quandoquidem in tempore inter medio non fuit æger: nec potest dici vnus morbus, nisi pro dispositione ad quam aptus est sequi morbus. Vel per attributionem ad vnam causam totalem: quo modo exercitus, vel exercitium dicuntur vnum. Num autem faciāt vnum quo ad tempora morbi. Dic: si inuadit recidiua post declinationem præcedentis morbi, habent varia tempora: si in augmento (quod sæpe fit) vnica. Quo ad dies autem decretorios computandos, sæpe sunt duo morbi, sæpe etiam vnus. 2. decret. 5. ita vt recidiua per se obseruet tempora morbi acuti: ipsa autem simul cum radice tempora morbi diuturni. De quo libro de criticis.

Recidiua cū radice cū vnus morbus.

Aduerte tertiò de synocho putrido, de quo hîc agitur: nam non putrens supra inter diarias numeratus est. Num sit febris biliosa quod hic habetur & 2. Crisi. 6. cum tamen, 9. Therap. 3. & 5. & infra vlt. Synochus oriatur ex succis omnibus æqualiter putrentibus: vulgo autē oritur synochus ex sanguine pro quarto humore. Dic: multorum sententia est verbum: synochum: æquiuocè sumi hic, & illic: & opinantur quemuis ex tribus humoribus etiam præter sanguinem posse putrere intra vasa vnico feruore: multo autem frequētius, bilem & appellari eam febrem hic à Galeno synochum: locis autem citatis vocari synochum æquiuocè febrem ex sanguine ortam. Sed sententia opposita certior est. Primò: Quia vniuersi rectè interpretantes Galenum de differentijs febrium, non tradiderunt varias species synochorum, sed vnam tantum, videlicet Oribas. à quo Paul. lib. 2. 28. & Aëtius lib. 5. cap. 74. & 75. & Actuar. lib. 2. cap. 1. Secundò: quia Galen. ipse infra vlt. inquirens causam febris continentis, de qua sermo præcesserat, refert eam oriri non ex bile, sed ex succis omnibus putrentibus. Videtur ergo asserendum primò: quòd sanguis pro quarto humore potest putrere, siquidem omnia putrent præter ignem: maximè liquor ebulliens, calidus humidus, in loco calido humido. Secundò: tantundem est, nec separantur à Galeno. putredo quarti humoris, & totius massæ: quia quandò totus sanguis vasorum inter alas, & inguina putret, simul putrent reliqui humores excrementitij: tum quia exigui sunt: tum quia valde mixti: tū quia minus regulati ab innato calore. Tertiò: quando putret sanguis in duobus dissidet à reliquorum humorum putredine. Primum: quia non

Synochus an biliosa.

pellitur

pellitur ad focum, cùm nullus particularis sit capax illius : sed vel extrorsùm vacuatur deiectione vel hæmorragia: aut ad totas carnes, vnde erumpunt papulæ, & exanthemata & similia: Vel manet intra vasa. Alterum: quia non coquitur a natura per periodos: quoniam enim perpetuò intro manet infestans principalia, non ociatur vnquam natura: sed perpetuù coquit, ille verò perpetuò putrefacit vicinum sanguinem: & euadit epacmastica vel paracmastica, vel homotonos. Quo tempore toto non apparet periodus vlla : quia est continua tantum ebullitio, durans ad summum diebus sex: frequentissimè in quarto terminata. 3. Crisium, cap. 4. Natura (inquit Galenus) à proprijs circuitibus ad Crisim perueniente: vocans proprios circuitus, quaternarios decretoriorum: qui in synochis maximum habent locum: quia non habent febres sanguineæ proprias periodos, à quibus peruertantur quaternarij omnibus morbis vniuersales. Ex quo loco colligitur: cur ex sanguine putrente non numeret Galenus propriam febrem: quia intra quartum adhuc est ebullitio sine periodo : Quoniam autem pingue omne inflammatum confestim innatans putret: accidit sanguini vt citissime ebulliēs putreat, versa scilicet pinguiore parte in biliosam naturam: quo tempore iam per tertianarios circuitus insurgit aduersus putrentem sanguinem natura. Ergo vbi putret sanguis pro quarto humore, putrent etiam omnes humores intra vasa, propter mutuam cōmixtionem: non enim est dare in vasis sanguinem purum: & ideo tantundem est dicere, synochum oriri ex sanguine, & putri ex succis omnibus intra vasa putrentibus lib. de plenitudine. 10. Quando autem aliquis aliorum humorum putret intra vasa, propter sui exiguitatem, & malitiam pellitur extra vasa, & fit intermittens: vel ad vasa minora, & nascitur continua proportionalis: ideo tertiana intermittēs affert inditia maioris caloris, sitis, & angustię: quia mixta bilis sanguini mitescit. Quare ex reliquis humoribus dempto sanguine non nascitur febris continens vnici feruoris. Cur autem Galen. continentem putridam hic, & infra 8. & 2. Crisium. 6. & 12. vocat etiam biliosam, causa est: quia conatur exercere medicum in cognoscēndo differentias febrium continuarum per tactū: & quia tactus vtrobique similis est, in biliosa continua, & in continente putrida, quia iam sanguis putrescens saltem in qualitatibus licet non in forma substantiali, repræsentat tactui febrem biliosam, dixit locis citatis, continentem esse quodam modo biliosam.

Aduerte quartò de continuis proportionalibus: Videtur Galenus in diuidendo committere errorem transilit enim genus intermedium : nam oportebat diuidere continuam proportionalem in biliosam, pituitosam, & melancholicam : post subdiuidere proportionalem continuam biliosam, in simplicem & duplicem tertianam: Ille autem aggreditur ab hac secunda diuisione, ommissa priore. Dic: conatur Gal. ad facilem exercitationem medici in dignoscendo, reducere species febrium ad paucum numerum: Cùm ergo diuisum hic sit continua periodica, numerat varietates periodorum tres frequentes: videlicet continua tertiana simplex. Continua tertiana duplex : Continua quotidiana: Continua quartana. Separat autem signis continuam quotidianam à continua tertiana duplici: quia autem signa illa non sunt perpetuæ certitudinis, inquit: si accessiones duorum dierum se sequentium sunt similes, magis esse pituitosam : significans non necessariò talem esse pituitosam. Quod verò attinet ad nomen biliosam continuam vocat Galenus sæpe causum: hic verò & 1. epid. sect. 3. 5. vocat tertianæ naturam referentem: Arabes tertianam continuam. Cùm enim causus diffiniatur per ingentem feruorem cum perpetua siti, nō conuenit appellatio causi omni tertianæ continuæ. Distant enim primò: quoniam bilis intra vasa ventriculi, iecoris, pulmonis, constituit causum ratione loci: & adhuc magis in ore ventriculi, vel simo hepatis. 1. epid. 9. In reliquis autem vasis constituitur tertiana continua. Secundò distant: quia in causo non sunt valdè sensiles exacerbationes. Tertiù: quia tertiana fit à bile multa non inflammata causus ab inflammata non multa. 1. epid. sect. 2. 20. Addit autem Actuarius lib. 2. cap. 1. oriri quenquam causum ex sanguine tenui efferuescēte sicut. 2. ad Glau. 1. erisipelas nonnunquam fit ab eodem sanguine. Quæ sentētia vtilissima est in opere: vt intelligatur nonnunquam valde conuenire in causo phlebotomiam. Num autem exquisitus causus adiungat sibi aliquando inflammationem visceris. Concessit enim Gal. lib. de maras. & Paul. lib. 3. 21. negat tamen idem Gale. 2. Crisi. 6. Dic: 2. Crisi. non negat possibilitatem illius complicationis, sed agit de causo simplicissimo, ideo supponit ab esse omnem inflammatiooem : vniuersaliter autem frequentissimi causi comitantur internas inflammationes 5. de locis. 6.

Differentia causi à tertiana continua.

SECTIO SECVNDA.

(*Febris autem.*)

Prosequitur signa. 6. exquisitæ tertianæ aggreditur enim singulas species ab exquisitis, tanquam simplicioribus: & ideo cognitu facilioribus.

Cap. 3.

ADuerte de primo signo : Si rigor in initio morbi est vehemens, potest certò prædici tertiana: quia nec in principio continuarum, nec quartanarum, accidit vehemens rigor : multò minus initio quotidianæ. Verum validus rigor in initio, licet insit soli tertianæ non tamen om[illegible] : tertiana enim in suo ambitu ferè inuadit cum vehemēti rigore apud Actuarium, citato: exquisita verò semper. 2. Crisi. 3. sicut cum rigore eodem vehementi soluuntur causi. 4. Aphoris. 58. Vtiliter autem adijciunt Arabes, differre rigorem tertianæ à cōsimilib. dupliciter. Primò: quia in primis accessioni-

bus vehementior est quàm in posterioribus, contrà quàm euenit in quartana. Nec immeritò: Cùm enim coctio reducat extremos humores in sanguinis mediocritatē, crassos tenuans, biliosos incrassans, fit vt posteriores accessiones bilis, humore scilicet magis crassescente mansuetiorem rigorem afferant: in melancholia autem humore magis attenuato acriores. Alterum discrimen vltra dicta Galen. in quauis accessione tertianæ. rigor parum durat: ferè scilicet hora vna: & cum ab initio vigeat citò mitescit: ex reliquis humoribus diutius durat etiam ad horas tres, & ab exiguo initio sensim auctus tardè cessat. Videlicet, durat in crassis humoribus, quia lentor & crassities illorum, effectum rigoris prolongant: & quia tardè communicatur sentientibus neruis in profundo sitis, sensim increscit ad vigorem vsque: opposita autem in bile, faciunt vt cito vigeat, nec duret.

Ardentis febris æquiuocat.o.

Alterum signum: ardens: videlicet sumpto nomine adiectiuè, in quo significato etiam tertiana intermittens dicitur ardens, & synochus, & quæuis febris cui iungitur feruor. 8. de plac. 6. quo modo 1. Apho. 23. in ardentissimis febribus extrahit sanguinem vsque ad animi deliquium, id est in validis febribus cum sanguinis præsentia, quare non sequitur est febris ardentissima, ergo ardens, substantiuè sumpto nomine pro causo, sed adiectiuè. i. feruens. Primo, enim Aphorism. legitur πυρετώδεσι, & hic καυσώδει legitur non causos. Quare frustra contendunt quidam, num sit exquisita tertiana ardens: est enim adiectiuè, non substantiuè ardens. De te autem, memorandum est ex. 3. Crisi. 3. quasdam febres esse validas, sed boni moris, vt exquisita tertiana: alias mites sed mali moris, vt quotidiana. Causa est: quia in humoralibus febribus periculum non tantum pendet ab intemperatura calida, quantum à causa quæ vel faciliter, vel difficulter expurgatur. Ardoris autem, vel inflammationis in exquisita tertiana effectus explicat. Aui. ferè octo. Primus. Vigilia citra capitis grauitatem. Secundus, sitis vehemens cum labiorum siccitate & scissura. Tertius, ira, amor solitudinis, cum odio locutionis, tum propter angustiam ex adusto vapore contractam: tum propter capitis dolorem qui à voce exacerbatur. Vnde etiam sequitur iactatio cum inquietudine, maximè defluente bile ad os ventriculi. Quartus, sæpe dolor capitis & quandoque hepatis. Quintus: luctuosa suspiria communicata cordi vsta fuligine. Sextus: delirium, ascendente sursum bilioso halitu. Septimus alui durities propter bilis motum sursum, & ad cutem. Octauus: vrina ignea flaua.

Tertium signum: facilitas expurgationis propter humoris tenuitatem: ideo enim salua est quoniam omnes morbi materiales sicci sunt lethales, vel longi: humidi salubres & breues. 1. acutorum. 22. & 23. morbi autē vasorum sunt sicci, quando non iungitur sudor, vomitus, aut deiectio: ideo vomitus initio accessionis, & sudor in fine, aut eradicant, aut alleuiant apud Auic. cap. de quartana.

Quartum: accessio non excedit horas. 12. Auic. quandoque ait à tribus ad. 12. quandoque à quatuor ad 14. quia in medicina nulli termini omnino certi sunt lib. de fracturis sect. 1. 42. intelligēdum est autem signum, ceu coniecturale: quoniam visuntur accessiones longiores in tertiana quæ cito soluitur: nonnunquam breues in diu durante: quia vnum signum solum in morbis non gignit scientiam lib. de plenitudine vlt. Obijciunt contra: bilis exquisita potest esse tanta intra vasa, vt nō possit extra pelli à natura: potest esse tam pauca, vt pulsa intra. 12. horas absumatur: ergo dabitur in ea copia quæ pulsa duret vltra. 12. horas. Dic: non procedit argumentum: si creditur iuxta infra tradenda accessionem non esse expulsionem à vasis extrorsum, sed aggressum naturæ ad humorem iam expulsum: sed etiam si illud detur, constat experimento fere nunquam pelli eam copiam humoris quæ extra vasa duret vsque ad sequentem accessionem: sed melancholia intra. 24. horas cessat, pituita intra. 18. bilis intra. 12. si autem humor amplior est, ita opprimit naturam, vt constituat continuam: quia extra vasa pelli non potuit. Cùm tamen id experimentum obuiet rationi, magnum est argumentum veram esse sententiam infra tradendam de causa periodorum in febribus.

Quintum signum: naturalia omnia bilem acuentia: tempus anni, locus, ætas, victus, consuetudo: nam illa quinque subire idem iuditium, ità vt vno explicato reliqua subaudiantur ostensum est. Trallianus autem lib. 12. cap. de tertiana reprobat sententiam Galeni hic, & 2. Crisium. 3. eò quòd asserit senem nonnunquam experimento, & in hyeme, corripi exquisita tertiana. sed idem Galenus addita ratione scripsit. 3. Aphorismorum. 19. morbos omnes fieri in omnibus, & naturis, & ætatibus. Tantùm ergo hic docet: si illa quinque concurrant certissimum signum esse exquisitæ tertianæ: non docet accidere non posse exquisitam, aliquo ex his signis deficiente: multa enim Galeni, nisi amicè definiantur damnabimus talia. nam. 2. Cris. 3. ait exquisitam tertianam requirire consensum illorum, sed ad sensum dictum interpretanda sunt illius verba.

Sextum sumitur ex pulsu: ex quo colligitur quod etiam in intermittente humor intra vasa iuxta vulgarem sententiam incipit putrere: si quidem solis. 12. horis post finitam accessionem in exquisita tertiana latet putredinis in pulsu inditium: in alijs autem accessionibus adhuc diutius durat putredinis inditium. Colligitur secundo: cur in quibusdam intermittētibus febris anticipet rigorem:

Febrium anticipantium rigorē natura.

Indicatur enim debilitas innati caloris, non potentis impedire manifestam putredinem ante expulsionem à vasis. Quòd si creditur accessionem esse solum aggressum naturæ ad humorem foci, magis quadrat: quòd commoto putrente homore ab aggrediente natura, fit celeritas contractionis, & sæpe inflammatio corporis febrilis ante eleuationem vaporis inducentis rigorem. Colligitur tertio: ab excitato per pulsum agnosci posse, num reditura sit accessio, nec ne. Quod verò attinet ad signum ex pulsu. 1. ad Glau. 6. asseritur pulsus tertianæ maximus, quotidianæ minimus, quartanę medius, iuxta varietatem inflammationis febrilis & roboris, quia scilicet minus reliquis humoralibus vires debilitat etiam apud Auic. nam quod 2. cris. 3. de quartanis scribitur: hæ enim paruos & debi-

les tardos & raros in inuasionibus adeo faciunt, pulsus, sicut nulla alia dispositio: iūctim legendum est. Illæ enim omnes differentiæ simul nulli alteri febrium generi similiter insunt. Quod ergo legitur lib. de Typis. 4. pulsum quotidianæ esse maximum, tertianę paruum, recipiendum non est. Nam liber ille à quopiam scriptus est, & Galeni operibus adiectus, vt intelligeretur quæ occasio Galenum mouerit, vt scriberet aduersus eos qui de Typis scripserunt. Nam eodem cap. etiam citato Hippoc. refert Hemitritæum frequenter esse intermittentem: quod constanter negat perpetuò Galenus, sicut quod de pulsu putridarum affert. Quidam conantur conciliare ambos locos: quod præsente iam febre tertianæ pulsus est maximus, incipiēte verò minimus, & minor quam quartanæ: sed non videtur quadrare experimento: initio enim syncopalis minutæ pulsus sunt minores quàm in biliosa, & melancholica. Quò ad velocitatem autem quotidiana par est cum quartana: tardior vtraque quàm tertiana. In raritate verò quartana excedit omnes. Videtur causa: quia primo ad Glauconem citato proprium est quartanæ habere pulsum in interuallo tardiorē & rariorem sano: cùm ergo per accessionē assumat differentias caloris, vt satisfaciat præsenti vsui, primum assumit magnitudinem maiorem quā quotidiana: quia virtus non est ita debilis: deinde velocitatem æqualem quotidianæ: raritatem autem non valde mutat: quia vsui aucto satisfecit per magnitudinem, & velocitatem, cum exigua frequētia. non conuenit tamē quod hic habet Gal. cōtractionis velocitatē maximam apparere in augmēto accessionis tertianę, minus quæ in vigore, cū eo quod lib. 10. septimo, inter signa diariæ scriptum est, quod in vigore putridarū par est contractionis celeritas cū tempore augmenti: distērio autem propter auctum iam calorē velocior: & multò minus cōuenit cum eo quod apud Auic. legitur capite de tertiana, in vigore accessionis maximam esse varietatem cōtractionis ac dilatationis. Dic, planè ratio monstrat sicut in lignis fumāribus copiā esse fuliginum summam per augmētum caloris: vigente autem iam calore minui fuliginum copiam ob flammam resoluentē, quod hic asserit: supra autē dixit, in statu manere parem velocitatē cōtractionis, vel quia in sensili percipiendo exiguū discrimen culpabile non est: vel magis, quia licet verè minuatur velocitas contractionis, ad sensum per statum non apparet illa diminutio: propterea quod solet tactus comparare contractionem distentioni, distentiu autem fit velocior in vigore, ideo videtur non minui contractionis velocitatem, sed manere parem. Auic. autem videtur intelligere inæqualitatem collectiuam pulsus, quæ aliquando propter insignem feruorem status augetur per vigorem.

Addenda sunt autem signa septem ex. 2. Crisi. 3. Primum: pulsus initio accessionis minus cunctatur, quàm in reliquis. Secundum: pulsus post accessionem manet citra omnem omnino inæqualitatem, hic. Verùm. 1. ad Glauc. 2. &. 5. præter diariam in omni febre manet inæqualitas febrilis, &. 2. Crisium citato. Quidam respondent imperceptibilem inęqualitatem vocari a Galeno, hic malè perceptibilem, sicut ingustabile & insonabile. 2. de anima. 10. quod exiguum habet vel saporem vel sonum: sed verbum omninò iunctum, non videtur admittere eam excusationem. Dic ergo: quod in his quæ sensu percipiuntur paruæ controuersiæ tolerantur. 5. simplicium. 8. Vel quòd in interuallo non redit pulsus ad æqualitatem sanorum. s. in toto tempore interualli: bene tamen in sola exquisita tertiana in primis horis duodecim post accessionem. Tertium: calor primo tactu acris paulò pòst mitescit, cum multo vapore: quod in causo non apparet. Quartum: augmentum velox citò accedens ad statum: propter facilitatem inflammandæ bilis. Quintum: calor & sudor æqualiter expanduntur per corpus ob defectum obstructionum. Sextum: vagantur eo tempore exquisitæ tertianæ. Septimum: vrina citò apparet cocta in colore, substantia, & contento. Num etiam ex falsa pituita oriatur causus, quod Hip. 4. acutorum & ab eo reliqui censent. Dic ex Gal. 4. acut. 9. cum finitio notionalis causi sit, ardentissima febris cum inuincibili siti, vbi ambo adsunt (vt in bile intra vasa cordi proxima aut inflammata aut putrente) simpliciter est causus: vbi autem pituita salsa in eisdē vasis putret, meritò dicitur causus nothus: quia vnū ex duobus per quæ diffinitur causus habet, nempe vrgentissimam sitem alterum non habet, ardentissimā scilicet febrem: nam idem Gal. commēto. 4. ait: salsa plus acribus siccare, licet minus calefaciant, cui videtur cōsentire experimentum: licet Trallianus lib. 12. etiam sitim in causo notho putet esse minorē quàm in legitimo. Quod enim calor paulo blandior sit in notho, ostendunt ex linguæ nigredine apparēte in legitimo, non in notho: maximè cùm Gal. commēto. 9. scribat humorem causi nothi esse natura sua frigidum, lentum, crassum. Cùm autem pituita omnis quotidiano circuitu moueatur, sicut sanguis nullo periodō (à quo etiam dixit Actuarius nonnunquā causum oriri, supra) sequitur occultas illas exacerbationes per tertium quas plurimi causis ascribūt, in solis legitimis locum habere, nec mirum: cùm nomen causi tantum importet duo illa dicta inditia, quæ his tribus differentijs febrium conueniunt, vel exquisita, vel non exquisita: non certam aliquam periodum.

SECTIO TERTIA.

(*Est autem & alteram.*)

Tradit signa quotidiana.

ADuerte primò: Inter signa quotidianę primum est: extremorum frigus, etiam positiuum ob insignem pituitæ frigiditatem: In corpore autem magis horror quàm rigor: Quod dictum non negat in totum rigorem, est enim familiaris pituitæ vitreæ, infra sexto. Capit. 4.

Secundum: prolixitas augmenti: addit Auic. & inæqualitas: nam propter interuenientes obstructiones per vnam, aut alteram horam stat, post redit ad augmentum.

Tertium inæqualitas pulsus magna cum paruitate & debilitate, maximè inuasione. Cur autem pituita debilitet vires, ita vt lib. de phlebotomia.6. & 12. Therap. vlt. etiam in magnis inflammationibus internis præsentia crudorum prohibeat phlebotomiã: & sæpe pituitosa febris euadat syncopalis: causæ sunt: Prima: Quia frigus validum pituitæ opponitur vitæ. Secunda: Quia augetur immodicè intra vasa. Tertia: Quia valde obstruit: cùm habeat causas omnes obstruendi, copiã, crassitiem, & sæpe lentorem: quare non concedit spiritui sufficientem ex aëre alimoniã, nec refrigerium. Quarta: Quia prohibet copia sua accessum sanguinis ad mẽbra alenda. Quinta. Quia cùm receptaculum eius situs ventriculi, propter vicinitatem afficit cor.

Crudus succus cur valdè debilitet.

Quartum signum: Auic. dixit esse maxime proprium quotidianæ, in primis accessionibus non sudare: Nam sicut in bile ob summam facilitatem euacuationis tenue expurgatur per sudorem, crassum per vomitum: ita in quartana tenue sudore pellitur, quia caret lentore, licet crassum manens constituat morbum longum: In pituita verò neutra pars initio bene vacuatur: sed procedẽte morbo attenuato iam & inciso humore. Addenda sunt autem signa ex 2. crisi. 3. tumor pręcordiorum, faciei pallor, & in accessione pauca sitis: vrina turbida, vbi excernitur pituita, vel tenuis, vbi retinetur. Et accessio ad vesperã diei: Videlicet, quia docente Aphrodisęo, quarto. problemarum. 65. vt luna quatuor suis quadris refert quatuor anni tempora, ita & partes diei apud Hippoc. 6. epid. 15. quare accessio quotidiana solet inuadere tribus horis ante noctem: quia ad noctis initiũ viget pituita similiter vt hyeme. De quotidiana addit Auic. præsagia duo. Primum durat fere à 40. ad 60. dies, quare singula tempora longa sunt: alterum, cum eo sit longa & non citra periculũ apud Gal. eam ait esse magis saluam, quæ ostendit humoris tenuitatem multo sudore & interuallis manifestè à febre mundis. Nec obstat, quod nulla vacuatio initio morbi vtilis est. 4. Aph. 21. quare nec sudor, quia in quauis accessione pugna est aduersus portionem aliquã humoris, quę accessionis tempore coquitur, vt sudore commode pellatur. Inter signa autem addit nouem. Primum, naturalia consentientia, victum, naturã, ex Gal. 1. ad Glauc. & 2. ætatem, artem, cõsuetudinẽ, frequẽtes cruditates, & pituitosa omnia. 2. Propter causas dictas sæpe incipit à syncope, ita vt numeretur inter syncopales febres. 1. quibus iungitur syncope. 3. In primis accessionibus febres sunt maiores quam progressu morbi. Auicenna ait credere se causam esse, quoniã prius putret portio pituitæ calida quã frigida: calidum autẽ ex natura quando putret, calidius euadit, quàm quod natura frigidum est. Sed videtur certius asserere, id esse febribus omnibus vniuersale: quoniã singulis accessionibus partes tenuiores & calidiores humoris noxij & sensibiliter & insensibiliter dissipantur: quare in processu egẽt ad curationem calidis, etiam phrenitides, & tertianę, & erysipelata, & inflãmationes, non solum morbi à frigidiore humore orti. 4. Propter obstructiones succedentes ad lenti humoris & crassi motum tota accessionis duratione, tam initio & augmento quàm statu & declinatione vna vel altera hora stare videtur, inde redit ad ceptã declinationem, vel augmentũ. 5. modus rigoris variat pro specie pituitæ natura dulcis ferè in primis accessionibus, nec frigus inducit, nec rigorẽ. i. nec frigoris sensum instar niuis, nec cõcussionẽ mẽbrorũ manifestã: In salsa magis visitur rigor vel horror quam frigus: In acida (cuius species vitrea est, crassior tãtum & frigidior infra 6.) multò maius frigus quam rigor. 6. Siue inuadat accessio à rigore, siue cum frigore, vtrũque maximũ est in vigore morbi vniuersali, contra quã accidit in tertiana: humor enim tenuatus siue frigidus, siue calidus magis & concussionem inducit, & frigus corporis musculis, quod accidit crassis humorib⁹ quartanę & quotidianę: sicut in bile vigor incrassas minuit rigorẽ bili ab initio perpetuã. Sed ea sentẽtia in quartana recipiẽda est, in quotidiana statim disputabitur. 7. Incipit à capitis grauitate, & sæpe à sopore propter conscendentẽ frigidũ vaporem, & quia incoctus est (quæ causa etiã in aliis humoribus locũ habet) & quia natura frigidus est, quod est huic febri peculiare. 8. Licet, sit proprium huic febri non sudare ante morbũ coctum: verum cutis perpetuò lenta est & rorida præ copia humidi vaporis cuti cõmunicari. 9. Tactus cutis primo attactu blandus, post acris apparet: dissidet tamen ab hectico, tum quia multam humiditatem tangenti offert: tum quia est inæqualis, quoniam per interualla quasi rupta bulla ebullientis lenti (quod Galenus ait infra. 10.) mordet. Num vero recto, ordine Auic. pituitosis febribus adiecerit duas syncopales. alteram quam vocat humorosam, alteram minutam. Dic: commodius locantur à Galen. 12. Meth. non inter febrium differentias sed inter symptomata febrium: maximè, quia duæ illæ syncopis differentiæ in nulla specie continentur, sed alia peculiaris est biliosis febribus, altera pituitosis. Num rectè idem author pituitosis annumerauit diurnam & nocturnam de quibus tradidit cum Hip. Galenus. 1. epid. sec. tertia. comm. 2. & 4. videtur non culpandus: quoniam cùm dicti authores de reliquis humoralibus apertè citato tradiderint, solas omittes pituitosas, in quorũ loco meminerunt de diurnis & nocturnis, eos illis nominibus quotidianas intellexisse videntur: maximè quia non separant per certam periodum, sed per diem & noctem. Quod verò attinet ad prædictionem: cùm vtramque censeant (vt pote quotidianas) non vacare periculo, periculosiorem faciunt diurnam, & in signi & in causæ ratione: Quatenus signum quidem, quoniam malignitas humoris ostenditur, quia tenuatione & raritate quam dies inducit meliorari non potuit, nec ab insultu impediri: addi potest etiam quoniam improportionale est pituitæ incipiente die inuadere, sed ad noctem: improportionalia autem omnia praua sunt. In ratione autem causæ: quoniam in diurna, noctu non in accessione cibandum est, & a cibo vigilandum: quare diutius durat morbus, & non raro in tabem præ longitudine cessat. Addit Auic. & quia diei calor febrili accessioni incommodat, noctis verò frigus interualli tempori.

SECTIO QVARTA.

Signa tradit quartanæ: addens de rigore ſine febre, & de febre epiala.

Capit. 5.

ADuerte primò de ſignis quartanæ: Quod nil relinquitur poſt acceſſionem quartanæ, habet dubitationẽ: quia inſra vltimo, ex tenuibus humoribus nil relinquitur: ſed ea craſſis. Dic: negat hic relinqui ſemi vſtum, & fumoſum quod conſeruet calorẽ vt in quotidiana: cinis verò relinquitur, qui propter abſentiam humiditatis ſicut exterior cinis non conſeruat calorem. Obſtat ſecundò: quod ſupra dictum eſt in ſolis diariis redire pulſum ad ſtatum ſanum. Dic: intermiſſionem quartanæ appellauit hic planè puram conſerens ad pituitoſam, quæ præceſſit. Colligitur autẽ hinc certò, reliquias febriles non agnoſci perpetuò ea frequẽtia & velocitate pulſus: nam in interuallo quartanæ adeſt veſtigiũ febrile, & tamẽ pulſus eſt rarior, & tardior naturali. 1. ad Glau. 6. ſed agnoſcitur ea inæqualitate partium dilationis, & velocitate cõtractionis, & acrimonia caloris. Addit Gale. ſignum ea rigore: quod non ſit ſimilis laſſis. Videtur tamen contra: quia dolor quartanæ numeratur inter ſpecies laſsitudinis phlegmonoſæ. 2. Criſi. 3. & 3. de ſanit. 5. Dic: non negamus dolorem quartanarij rigentis eſſe ſimilem laſsitudini phlegmonoſæ: ſolùm enim deeſt calor inflammans. Verum Galenus inquit, rigorem quartanarij non eſſe ſimilem rigori laſſorum: rigor enim a ſola laſsitudine vlceroſa accidit, qui cùm oriatur à calido pungente diſsimilis eſt rigori quartanæ, quem vocat ὀϛεοκοπὸν. i. oſsium dolorem. Additur autem. 2. Critium. 7. ſignum ex vrinis, & ea periodo quaternaria quæ tamẽ apud Paulũ non eſt perpetua melancholiæ. Sępe enim alia periodo redit. Difficultatem autem habẽt quædã ex dictis ſignis, maximè rigor: num ſit maior in quartana, quàm in reliquis humoralibus febribus. Secundò num prope ſtatum augeatur cum Alexandrino. 6. Epid. ſecunda. 19. aut magis minuatur cum Hip. eo loco aſſerente, rigores validos non ante ſtatum mireſcere. De primo: Galen. 6. Epi. citato, validi rigoris agnoſcit ſpecies duas, quibus vulgus indit nomen validi: prima, in quo concuſsio vehemens eſt: altera in quo non eſt illa quidem vehemens, ſed diuturna tamen: vocant Græci athermanton ἀθέρμαντον, id eſt, incaleſcibilem, qui ea vitrea pituita oritur propter inſignem ſuã frigiditatem: nam prior ille tertianis & quartanis frequens eſt. Excuſat autem Gal. vulgus appellans vehementem, rigorem vitreæ pituitæ: eò quòd deterior eſt ille incaleſactibilis, licet mitior, altero valido, ſed cito ceſſante: ſicut qui habet febrem in ſolis viſceribus, magis dicitur febriere, quàm qui in toto calet ſuprà: eò quòd deterius febrit: & qui difficultatem habet expergiſcendi, licet longo tempore nõ dormiat, deterius ægrotat quàm qui prolixo ſed facilè expergefactibili ſomno tenetur. Addit Galen. Melancholiam quandòque efficere rigorẽ validum in primo ſignificatu, quandòque in ſecũdo, quandòque in vtroque: videlicet, & tardè calefactibilem, & in cõcuſsionibus vehemẽtem. Ea quo colligitur ad dubitationem rigoris inter quotidianam & quartanam. Nam conſtat ex dictis, quartanarios, vel vtroque ſignificato, vel altero tantũ validè rigere, ea pituita vitrea in vno tantũ, ea reliquis pituitæ ſpeciebus, vel nõ rigere laborantes, vel admodũ exiguè, ſed magis modicè refrigerari, nã licet aqua pluſquã terra frigeat, verùm ob craſſitiem plurimũ morantem & plurimum imprimentẽ magis refrigerat & lædit muſculos vapor melancholiæ quàm pituitæ: ſicut aqua magis quàm aër humectat nos. Si autem conferatur rigor quartanæ ad tertianam difficilius eſt, quoniam Gal. ſemper cõcedit primatũ calori & bili, cùm experientia maiora damna monſtret in rigore quartanæ. Videtur autem dicendum Galenum conſiderantem opera rigoris in ſe, id eſt, celeritatem concuſſionum cum vehementia, meritò pronunciaſſe pro bile: quoniam autem effectus non ſolum ſequuntur vehementiã agentis cauſæ, ſed etiam moram, & qualitates, & multitudinem formæ iuncta agẽti, & vapor melancholiæ multò plus moratur in membranis regentibus neruos, vnde quæruntur ſe ſentire confractos & regentibus oſſa, vnde oſſa dolent: qualitate item vapor melancholiæ ſiccus eſt, & denſus, contrahens dolorificè membranas illas, ita vt nonnunquam propter maxillarum contractionem dentes comminuantur, craſſitie item ſua oculis communicata viſum hebetent: eò fit vt ferè maiora mala inferat quartanæ rigor licet in ſe minor, quàm tertiana: non aliter quàm modicus ignis per moram in ligno, magis vrit quàm maior in paleis. De ſecundo: cùm doceat Hippoc. citato, violentos rigores ante ſtatum non miteſcere: Gale. cum Alexandrino interpretantur in duplici ſpecie validi rigoris increſcentis (de his enim ſolis agit Hippo.) duplex ſtatus ſignificatum, validi enim rigores ab initio tertianis inſunt: creſcentes autem ſolis quotidianis ex vitrea pituita, vel quartanis: & in quotidianis quidem non ceſſat ingens frigus rigoris vitreę vſquequo acceſsio procedat propè ſtatum: quo tempore à calore ſparſo per corpus ceſſat: & hoc eſt non ante ſtatum mireſcere, ſcilicet particularem: aliquando enim tota acceſsione non ceſſat (quod propriè vocant epialam) in quotidiana. Validus verò rigor increſcens in quartanis non ceſſat ante ſtatũ ſcilicet vniuerſalem: docente vtiliter Hip. quod quandiu quartanariis increſcunt rigores initio acceſsionum, nondum morbus eſt in ſtatu: ſed quando poſt validos rigores ſequitur manſuetudo illorum, ſtatus eſt. Num autem augmẽtum illud rigoris in quartanarijs licet non indicet proximam ſolutionem, ſit laudandum, Alexandrinus conſtanter affirmat, dicens: artiſta lætatur. Optimè autem videtur decernere Raſ. 30. cont. authoritate vigilantis: incipiente (ait) quartana malum eſſe validum rigorem & oſtẽdere noxij humoris copiam: procedente autem coctione rigoris augmẽtum laudandum eſſe, quoniam indicatur melancholiam naturæ coctione & excalſactam eſſe & attenuatam, ideò magis penetrantem vehementiores rigores inducere, & de quartanæ quidem rigore ita vere diffinitum eſſe videtur. De pituita difficilis eſt, num etiam in ſtatu vniuerſali rigores increſcũt: Auice. enim capite de quo-

Inæqualitas febrilis.

tidiana dixit, & rigore & frigus quotidianæ in accessionibus status esse maxima: sed Galen. cum Alexandrino in sola quartana apertè recipiunt, non in quotidiana: & attestatur enim experientia rariò: cum enim pituita magis lædat frigore quàm crassitie sua, accedente coctione, calefacta licet tenuior reddita minuet & rigorem & frigus principij accessionum secus quam in atra. Addunt Arabes inter signa quartanę propterea quod vapor crassius non facilè permeat ad cutem non abundare quartanam sudore similiter tertianæ. Secundò agnoscendam esse materiam cuius vstionem sequuta est quartana per signa admixta præcedentis humoris: Tertiò, vrinam variare per varietatem vsti humoris: post coctionem autem sæpe apparere nigram, morbum soluentem. De pulsu autem cap. De tertiana dictum est.

Aduerte secundò: Quod ait humorem nisi vertatur in alimentum eò magis putrere quò magis moratur in corpore, videtur dubium: quia sequitur humorem in statu morbi perpetuò esse putridiorem, contra superius determinata. Item si natura non potuit ante morbum prohibere putredinem, in humore per partes putrescente, qui modo per morbum iunctum humorem, multò putridiorem poterit concoquere, & ita sanare morbum? Dic: multis experimentis apparet naturam ante morbum in alendo corpore, & augendo occupari: præsente autem morbo totam ad humorem morbificum conuerti: quare mirum non est, si tunc plus potest emendare illum, quàm in sanitate. Nā per morbū licet resolutio sit multa, non appetit natura: licet alimentū sit leuissimum, non coquit: excrementa etiā tertiæ coctionis non pellit. Ideo cōmodissimè consulebat Gal. 1. epid. penul. initio morbi etiam leuissimi abstinere: quoniam otians natura facilè superat morbum nō grauem.

Capit. 6. Aduerte tertiò de epiala febre: apud Actuarium cit. & Paul. lib. x. 25. significat mitem febrem, quæ à vitrea pituita nascitur per membra sparsa: id enim importat nomen ἤπιον .i. mitis. Et dicitur apud quosdam de sola tali febre in qua perpetuò iungitur rigor & febris: apud alios de febre à vitrea pituita orta, siue iungantur rigor & febris, siue rigor antecedat febrem. Nam cùm quibusdam interpretari: ante febrem .i. citra febrem est durissimum. nec ille rigor sine febre diceretur vnquam febris epiala: sicut nec rectè interpretantur Auic. epialam, febrem in qua iunguntur simul, intrò frigus, calor extra: non enim oportet propterea quod dātur malignę quædam febres in quibus propter visceris inflammationem, vel calidi innati penuriam, exteriora frigent visceribus ardentibus & siticulosis, ideò dari etiā oppositam febris constitutionē in qua exteriora vrantur interiora frigeant: cùm fons febrilis caloris in medio corporis situs sit. In epiala autem per vniuersum corpus permixtus sensus est & caloris & frigoris. Et hic quidem huius compositi sensus solam causam agnoscit vitream pituitam putrentem, quoniam frequens est. Libro autem de inęquali intemp. penult. addit aliam, nempe mixtionem bilis cum pituita, quam hic omittit propter raritatem, & quia non agit de diaris inæqualis intemperiei.

Aduerte quartò de pituita: Meritò Galenus species humorum separat per temperamenta: nam id est essentiale vnicuique speciei humoris: aliæ autem notæ ex albedine, & quod non gelatur ad aërem lib. de atra bile. 2. sunt magis accidentariæ. De nomine autem phlegmatis habes 8. de placitis 6. quosdam (inter quos est Plato libro de natura) opinari deductum esse nomen à phlego φλέγω id est comburo: quare putabant esse humorem calidissimum, cùm magis deducatur a flegmeno φλεγμαίνω, id est tumesco propter flatuum copiam. Nam deriuatiua nomina multa deducuntur à verbis cum quibus minorem habent similitudinē, licet φλεγμαίνω scribatur cum αι, φλέγμα cum ε. Vitreum verò humorem hic describit per frigidum lentum. Glischron γλισχρὸν enim legendum est non Hygron ὑγρὸν, quod conuenit cum loco. 4. de sanitate. 4. vbi legitur magna ex parte lentor non inest pituitæ: qui si adest, vitreus constituitur succus. Crudus autem succus definitur Galeno lib. de plenitudine. 17. & primo. Crisium. 12. species pituitæ crassa & grauis, subsidens in vrinis edacium: Aliquando verò latius pro omni humore infra sanguinem, quarto. de sanitate. 7. Quandoque vniuersalius pro omni humido non euicto à natura: in qua significatione etiam bilis, & vrina dicuntur cruda. 2. acutorum. 44. Species autem pituitæ recenset Galenus tres hic: Dulcem, Acidam, salsam. Sed quo modo omisit insipidam traditam. 1. alimentorum. 1: Respondent hic quidam numerasse Galenum solas pituitas innaturales, quę febrem inducunt: Insipida autem naturalis est. Sed etiam naturalis pituita putret, & facit febrem. Satius ergo videtur, reducere insipidum ad dulce: nam & aqua sæpe appellatur dulcis, sæpe insipida. De speciebus autem pituitæ latius. 3. de locis.

Aduerte quintò: de proportione inter se febrium in accessione, in interuallo, in duratione. Quo ad accessionem, biliosa breue habet augmentum propter facilitatem inflāmationis: melancholica verò prolixum propter crassitiem, & pituitosa propter frigiditatem, sæpe etiam propter lentorem prolixum. Rasius autem. 18. continentis ait, in pituitosa: augmentum esse longius quàm in quartana: quod conuenit cum verbis Galeni supra. Interuallum autem in quartana longum est & purum: In quotidiana breue & impurum: In tertiana breue & purum. De duratione autem. Dixit idem Rasius cit. ferè respondere tempora vniuersalia particularibus: eo fieri, vt quartana sit diuturnior, quoniam accessio illius prolixior est: deinde quotidiana: breuissima tertiana.

Aduerte sextò: Num dentur periodi aliæ febrium præter dictas tres. Hip. 1. ep. se. 3. 7. & 9. affirmat quintanam septanā, nonanam, Gal. dubitat cū Diocle & priscis, ne fortè sint supposititia: tum quia non viderunt in vita sua eas periodos, tum quia non referuntur ab Hip. in aliquo ægro à se curato (quòd maximè oportuerat in raris euentis.) Sequentes confirmant experimentis proprijs. Auicen. vidit sæpe quintanam & Hercul. Rasius 16. continentis vidit semel in anno inuadentem perpetuò.

Gentilis

Gentilis vidit per.15.diem periodicare,& per annum. Ergo testor vidisse septanam & nonanam, & sanatos ab illis. Vidi etiam febrem annalem,imo febrem in die natali ægri perpetuo inuadentem. Vidi assuetum,in anno semel febrire per tres dies non amplius. Vidi qui nono quoq; die patiebatur per triduum accessionem quotidie,in quo circuitu durauit per menses:tamen omnes hi conualuerunt.Quod autem ex his experimentis colligitur,est:causam harum periodorum esse naturæ aggressum per certa interualla ad humorem aliquem latentem in corpore,quicunque sit: Neque mirum est non semper seruari vnam ex tribus periodis in aggressu humoris,quia doctrinæ illę innatæ, & leges pugnandi non sunt magis perpetuæ,quàm doctrinæ formandi hominis, in qua tamen formatione sæpe natura committit nouitates discedens à communi formatione propter debilitatem virtutis,aut propter materię ineptitudinem. Sicut etiam in doctrina innata criticandi:nam dies critica diffinitur,in qua frequens fit bona crisis.Rarò verò etiam accidit in non critica. Sic dies ad pugnã frequentes periodici obseruãtur à natura illi tres:rari autẽ sunt multò plures,& experimentum confirmat hanc causam. Testor enim septimanos illos circuitus & nonanos intra paucos menses sanatos,quod non eueniret si haberent originem ex humore crassiore, quam is qui quartanam excitat.Maxime quia quidam ex illis nono quoque die incidebant in accessiones tres quotidianas,in quo circuitu nonano,per non ita multum tempus durantes cõualuerunt. Vidi qui per annos.5. perpetuò febricitauit,neque macilentum tamen neque in assuetis operibus valde impeditum: Quod enim dixit Auer. 7.col. 31.monstra accidunt in arte medicinæ non secus quàm in natura,quò autem fiat probabilius causam horum periodorum esse certam inuasionem naturæ, reducamus in memoriam quàm crebro occurramus ægris, qui cùm nihil minus,quã pituita laborent, tamen stata quadã & certissima hora quotidie inuaduntur tussi,tam importuna,vt ne momento quidem desistant à tussiendo ante sanguinẽ missum:alij cardiaco symptomate in ipso medię noctis articulo corripiuntur:alij dolore certi mẽbri:aut epileptica accessione: aut vterina. Quæ omnia tã consentanea sunt huic assertioni,quàm oppugnant Gentilis opinionem,quod atra bilis a proprietate formæ suæ per quaternarios circuitus sponte sua mouetur,aut Hercul.opinantis proprietatem illã esse repugnantiam ad naturam mouentem.

SECTIO QVINTA.

(Putrescente pituita.)

Tradit de compositione humorali primum proponens famosas compositiones,deinde.§.sed quoniam, minus famosas.

ADuerte primò: Permixtiones febrium possunt esse multiplices. Quandoque enim miscentur cũ affectu partis:ex quo genere est Thyphodes quãdo iungitur febris erysipelati partis,Quandoque miscetur febris symptomatis exigentibus curationem 1.ad Glauc. 5. Quandoque iunguntur febres duæ per summa genera,vt hectica cum putrida:Quandoque per infimas species, vt tertiana cum tertiana.Hic verò solum agitur de mixtione per species subalternas febrium,quando vna species humoralis miscetur alteri. Cap.7.

Aduerte secundò:de agnitione compositarum: Putat Galenus difficillimam esse cognitionem, quando altera componentium est continua,licet enim difficilius agnoscantur duæ continuæ,quoniam nunquam interponitur sensilis rigor:est tamen valde rara compositio duarum continuarum, ita vt intra vasa duo humores varij separati putrescant:ideo proponit exemplum frequentius, Auic.igitur 1.quarti.tract.4.16.asserenti esse turpe medico,si nõ agnoscit compositam febrem in primo die,aut secundo,videtur immodice confidere de medico.Nam nec Galenus ipse ausus est agnoscere,nisi post dies multos compositiones plurimas,quales sunt humorales,aut humoralis cum hectica.Sed transcribit verba Gal.de simplicibus febribus:Signa tamen affert vtilia agnoscẽdæ cõpositioni humoralis cõtinuæ cum intermittẽte,Primũ:Si in continua febre apparet momentaneus rigor,aut extremorum frigus. Ambo enim hæc remissa propter obtusum sensum vasorum apparent nonnunquam incipiente accessione continuæ,valida verò non accidunt,nisi iungatur alia intermittens.Alterum:si declinante accessione continuæ inuadit horror,etiam si nõ sit nimius indicat compositionem:quia declinãte accessione cõtinuæ,non potest succedere horror ab alia inuasione continuæ:superest vt debeat iudicari compositio.

Aduerte tertiò,de prænotione horæ inuasionis futuræ: Galenus non audet definire ante secundam accessionem:qua præsente iuxta proportionem duarum primarum præsagit horam inuasionis in futuris accessionibus. Clarum est enim seruandam esse in illis eandem proportionem quæ in primis.Sed cur aliquæ accessiones sua natura anticipant,aliæ postponunt,quædam eandem horam seruant?item cur proportio inuasionis primarum accessionum,quandoque non seruatur in sequentibus?Dic ad primum:vulgo asseritur causa quod si materia omnis accessionis est vniformis temperamento,& modo substantiæ,seruatur eadẽ hora:si verò difformis,& incipit mãdari humor à parte tenniore , aut calidiori, accessiones postponit: sicut si à crassiore anticipãt.Sed difficile est afferre causam ordinis seruati in humore extẽso per vasa simul cũ massa sanguinis.Potest afferri causa alia, quod cùm ratio periodi in singulis humoribus non sit momentanea,sed habeat latitudinẽ pro varietate latitudinis,sequitur varietas in hora inuasionis. Nam (quod infra ostendetur) hora typi,est Anticipantium febrium causæ

hora qua natura aggreditur humorem coquendum: humor autem modò velocius, modò tardius irritat naturam ad pugnam: quod infra ostendetur. Ad secundum verò: Respondent aliquando non seruari in sequentibus accessionibus proportionem primarũ, eò quod materia accessionis non est vniformiter difformis, sed aliqua parte crassior, sequente tenuior, & rursum crassior. Potest tertius referri causa ad varietaté humoris irritantis naturã. Tertia causa anticipationis, error ęgri, sicut retardationis, auxiliũ medicũ. Quarta accelerationis, Festinatio naturæ ad crisim: sicut retardationis, quies illius peracta pugna. Ex quibus colligitur primò: quod obseruatio horæ inuasionis semper est

Obseruatio horæ inuasionis mala.

praua. 4. Aphor. 30. quia significatur fixio causæ morbificæ: sicut trocleæ puerorum quandiu mouẽtur circa idem punctum, diu sunt duraturæ: cõtra variatio inuasionis bona est, siue accessiones sint seruantes eandẽ horam ex natura sua, siue anticipantes, siue postponentes: Nempe in seruantibus eandem horam anticipatio indicans augmentum adesse, & transactum esse principium, intelligitur simplex: in anticipantibus autem ex natura sua, idem intelligitur ex anticipatione anticipante: vt si anticipabat horas duas, modò anticipet quatuor. Colligitur secundo: quod licet duplatio accessionis sæpe sit mala significans augmentum causæ morbificæ, quandoque tamen est bonum signum, quia significat naturam aggredi humorem: & bona causa, quia partitus humor facilius superatur.

Aduerte quartò, de præsagitione Crisis in complicatis febribus: Repetit Galen. breuiter tradita. 2. Crisium. 3. Nempe quod de vnaquaque componente expectanda est Crisis per signa apparentia in die suo. Sæpe enim vna ex componentibus soluitur alia adhuc augescente, & fere prius soluitur quæ calidior est, ait Auice. citato. Cognoscitur autẽ instare solutionem ex quatuor. Primò ex specie morbi, si biliosus est. Secundò ex accessione: si anticipat, si est vehementior, si symptomata praua habet, si celeriter transit particularia tempora. Tertiò ex interuallo: si non est purum & omninò mundum. Postremò: si apparet coctio manifesta.

Aduerte quintò: Cur in exemplo à Gal. proposito, cùm inuaderet accessio quotidianæ continuæ inclinante iam, & sudante ægro ex accessione tertianæ intermittentis, refertur inuasisse accessionem quotidianæ continuæ cum horrore: cùm sit proprium continuarum non horrere. Dic: Gal. habet densatam fuisse cutem, & inhorruisse, repressúmque fuisse sudorem: Nam licet in inuasione accessionis quotidianæ continuæ simplicis, horror non sentiatur: verum si occupat corpus febricitans adhuc ex præcedente tertiana, & sudans (quæ duo poros cutis plurimum aperiunt) leuissima annotatio inuadentis quotidianæ sufficit reprimere sudorem, cutis verò densitatem & horrorem incutere. Nam in tali occasione etiam continens leuissimè frigidum facit inhorrere: & retentio acris fuliginis, quæ sudore excernebatur.

Aduerte sextò: numerat famosæ compositæ, quam vocant hemitritæum, differẽtias octo. Prima: quotidianæ continuæ cum tertiana. Secunda: quotidianæ continuæ cum tertiana continua. Tertia: quotidianę intermittentis cum tertiana. Quarta: quotidianę intermittentis cum tertiana continua. Cùm autem quæuis ex his quatuor compositionibus possit esse mixta vel cõfusa, si simul inuadunt ambo humores: vel complicata si varijs horis inuadunt: euadunt species hemitritæi numero octo: & quia quæuis ex illis patitur trimembrem diuisionem: (vel enim æquantur in compositione duo humores, vel superat bilis, vel pituita) euadunt differentiæ omnes. 24. Ex quibus apud multos nulla dicebatur semitertiana, nisi accessiones essent confusæ, & vterque humor par, Galenus has de nomine difficultates reijcit. Quoniam verò aduersatur Hippocrati vocare semitertianam febrem quę non est continua, tam. 1. epi. 23. (febres horrificę omninò non intermittentes, modus erat semitertianus) quam. 4. Aphor. 43. & sequeretur in præsagio, & curatione error, non admittit vocari semitertianam compositionem duarum intermittentium, nec duarum cõtinuarum: quoniam in primo genere deest continuitas, in altero, horror.

Aduerte septimò: In ægro hic relato præsagit Gal. solutionem tertianæ manente quotidiana ex signis. 4. Primum: accessio tertianæ tardabat. Secundum: bilis excernebatur vomitu & deiectione, sudore autem non multo ob permixtam quotidianam quæ cutem refrigerabat. Tertium: declinatio erat facillima ferè ad integritatem desinens. Quartum: coctio vrinæ in die sequenti accessionem tertianæ optima erat.

(§. *Sed quoniam.*)

Prosequitur reliquas compositiones febrium etiam minus celebres autoribus.

Cap. 8.

ADuerte primò: Solet Gal. condemnare antiquos quoniam in sectione latitudinũ solas numerabãt extremas species, omisso medio, tã in tẽperamentis lib. 1. de temp. quã in dispositione media neutra. 1. artis paruæ, quàm in tẽporibus morbi lib. de generalibus morbi tẽporibus, & in ætatibus, & in cõpositione febriũ hic. Per mediũ autẽ quod addit, non intelligit indiuisibile medium: id enim nõ cõsiderat medicus, artis par. 7. sed indiuisibile illud cu aliqua vtrinq; latitudine: mediũ autẽ illud indiuisibile cõsiderat nõ quatenus insensile, sed quatenus pars latitudinis sensilis. Referebãt enim semitertianæ duas tãtũ species: vnã excedẽte bile, alterã pituita: Et poterat cõdonari Archygeni sua in hac parte veritas: quoniã nihil lædit medicũ in opere, facere bimẽbrẽ diuisionẽ. Cur igitur cõtra rei veritatẽ Gal. adijcit mediũ in casibus dictis cũ latitudine? Dic: extrema agnosci non possunt, nisi comprehendatur medium, tanquam regula Policleti saltem imaginatione: Cum ergo possint dari signa sensilia illius medij cum aliqua latitudine, præstat ita diuidere. Maximè, quia quò

Mediorum cum latitudine ratio.

mem-

membra ſunt plura in quauis latitudine,eò cognitio eſt præſtantior: ſicut in gradibus qualitatum.

Aduerte ſecundò:Cur in compoſitione affectuum prima dies affert ſemitertianam, ſecunda ſolam quotidianam.Dic:Natura eſt frequentium morborum,vt quando corpus valet non incipiat ægrotare,niſi à valida cauſa:contra quam,ſunt quidam praui morbi qui per pares exacerbantur, tertio.de Criticis.8.& 4.Aphoriſmorum.61. Quorum cauſam Galen.citato refert explicaſſe ſe lib.de Criſib.quod tamen non legimus.Videtur cauſa:quia indicatur ex prauitate ſecundi diei materia in corpore deletería:quæ quieſcens non lædebat,facta autem commotione eius propter motum morbificæ cauſæ in prima die,inuadit hominem in ſecunda:tales autem materiæ ſolent eſſe perniciuſę. Itē in ratione ligni:quia cauſa quæ deiecit hominem ſanū magna erat in prima die, cui ſ::nitas repugnare non potuit:quantò periculoſior erit,ſi altera iam ægrotantem in ſecunda die opprimit.

Aduerte tertiò:quo modo diſtant ſemitertiana:tertiana notha,quotidiana notha. Dic:hemitritæus diſtat ab illis,quia in eo ſunt duo foci,& duo motus.Quo modo ergo lib.de temporibus morborum.9.& apud Auicenam de febribus compoſitis componitur quandoque hemitritęus cum tertiana?Dic:duæ tertianæ cum quotidiana continua:faciunt eam compoſitionem hemitritæi. Tertiana autem notha,& quotidiana notha vno motu,& vno foco contentę ſunt.Diſtant autem inuicem quoniam in tertiana vincit bilis,in quotidiana pituita. Num poſſit contra accidere,vt in tertiana notha vincat pituita?Dic:conceſſit Gentil.in extrauagante:& videtur fauere experimentum monſtrans in progreſſu tertianæ nothæ conuenire ſalſa,& acria,iuxtra Tral.& Aui. Sed videtur ſatius aſſerere,periodum ſequi humorem ſuperantem: verum tractu temporis humores mutant temperamenta,antequam migrent in alias ſpecies.Nam phrenitis abit in lethargum reſoluta parte ignea & ex eryſipelate manet durities,& in tertiana notha redditur humor frigidus craſſus.Videtur enim iuxta Galen.9.ſimplicium.1.bilem per aduſtionem miteſcere in calore propter igneæ partis reſolutionem:Pituitam autem & melancholiam reddi acria.

Periodi, quæ ſequantur ſpecies humorum.

Aduerte quartò de compoſitione febrium:Gal.hîc per tranſenam agit plurima remittens ad librum de Typis. Docent autem authores maximè Arabes ſpecies compoſitionum eſſe innumeras: omnis enim ſpecies cum quauis alia componi poteſt:& in genere ſupremo,& ſubalterno,& in ſpecialiſſimo:excipiunt ſolam hecticam,quę cum alia hectica componi non poteſt ita vt maneant duę: quoniam cùm calores non diſtent ſpecie,& ſint in vno ſubiecto duo calefacta,faciunt vnum.Reliquæ febres non faciunt vnum,quia ſunt in variis ſubiectis calefacta:ſi vna eſt diaria, alia putrida, alia hectica:vel in vno ſubiecto nempe membris,pendet tamen à variis materiebus,& ſeruant varias periodos,vt tertiana cum quartana:Vel materiæ ſunt in varijs locis vt quando vna continua, alia intermittens.Secundo aduertunt: diariam ſæpe iungi putridæ vel hecticæ:ita quod apud quoſdam ſemper iungitur:quia ſi pauca fuligo ex bubone accedēs ad cor imprimit diariam ſpiritui,quo modo multæ fuligines ab humore intra vaſa putrente non inducēt diariam?In hectica verò adhuc magis:quia cor calefactum imprimit ſuum calorem ſpiritui:ſed tamen non apparent (inquiunt) ſigna diariæ propter manſuetudinem caloris illius ſuperatam ab acrimonia aliarum: Calor verò qui ſæpe manet poſt periodum fortè (inquiunt) eſt diariæ ſolius.Sed ſigna putredinis ſemper manent in pulſu:& poteſt afferri ratio cur rariſſimè complicetur diaria, nempe pauca mora agentis & velox reſolutio ſpirituum:ob quam nō durat febris ſpirituum vltra diem.Et fortè ideo non ponitur in calefacto licet adſit occaſio,quia omnis actio requirit moram agentis,& identitatem paſſi: quæ dantur in membro,& in parte humoris putrentis,quæ non vertitur in alimoniam corporis,& fuit ſententia Iſacij aſſerentis diariam gignere reliquas duas:non gigni autem ab illis.Aduertunt tertio,ſynochum ferè non componi: quia cùm occupet omnia vaſa non videtur benè ſeparabilis alius humor à maſſa ſanguinis peccantis intra vaſa:ſed quod faciat vnam cum ſynocho,niſi fortè iungatur intermittens,quæ extra vaſa putreat.Quartò:idem Iſacius ait:non coire experimēto eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ plures tribus compoſitiones:Vg.tres tertianas,aut quartanas: varij verò generis poſſunt eſſe plures.Aduertit quintò Raſius:quod licet omnia genera de facto componantur:verùm frequentiſſima compoſitio eſt,ex bile cum pituita:& ideò obtinuit nomen hęc ſola compoſitio,ſemitertianæ. Galen.autem hîc eam ſolam memorat:reliquarum nec numerum refereos,nec ſigna: quod tamen in ſimplicibus fecit.

Aduerte quintò,de ſignificato ſemitertianæ:Colligit Gal.ex ſeotentiis Hippocratis ſignificare febrem compoſitam ex tertiana,& quotidiana continua confuſis. Contra quam collectionem eſt primò:quod ipſemet paulò poſt cōcedit appellari etiam ſemitertianam quotidianam intermittentem confuſam cum tertiana continua.Obſtat ſecundò:quod ipſe lib.de Typis.4.quaſdam ſemitertianas inquit eſſe intermittentes,alias continuas.Et 1.epid.ſect.3.commento.2.Obſtat tertiò:quod 1.epidim.ſect.3.quinto,inquit:ſemitertianam ſolere comitari proximè mortem tabem,& alios morbos diuturnos,in quibus tamen non apparent hnrtificæ illæ repetitiones. Dic ad primum: quotidiana intermittens eſt valdè rara:rarior ergo erit, confuſa cum tertiana continua:ideo Gal.propoſuit exemplum frequens de confuſione tertianæ intermittentis cum quotidiana cōtinua: & tamen illam vbi acciderit non negat vocari ſemitertianam:imo ſtatim vocat. Ad ſecundum liber de Typis magis videtur Agathini.Locus autem 1.epid.corruptus eſt,legendum eſt enim (ex hemitritæis, quidam eos agunt vtraque via) ideſt putant partim eſſe continuas partim intermittentes: alij tantum inter continuas numerant febres.Ad tertium:etiam Gal. in commento dubitat ne fortè apud Hippocratem ſemitertiana ſignificet febrem omnem cōtinuam quæ tertio quoq; die exacerbatur

cum aliquo horrore. Licet autem Gal.& planè non decernat,interest decernere,ad agnoscendas sententias Hippocratis de semitertiana.1.epidemiæ citato. nempe quod est febrium lethalissima: & quod comitatur prope mortem tabidos,& quosuis longo morbo detentos: Cùm autem experientia testetur,tales diu ægrotantes perire antecedente per menses aliquot febre continua tertio die exacerbante,quam fere antecedit horror:& monstret item plurimos perire citra morbos longos ex tertiana continua afferente horrorem,etiam manifestum tertio quoque die,non præcedente alio morbo,quos vulgus medicorum iudicat perire ex tertiana notha subintrante: videtur allegendum vtrasque tales & esse,& vocari Hippocrati semitertianas:quæ ideo hanc appellationē habent,quia vnum signum habent tertianę,videlicet exacerbari tertio quoque die,altero destituuntur.s.cessare ad infebritationem: & tales vocatas esse horrificas primo epidemiæ,eo quod non sunt febres compositæ sicut illæ de quibus Gal.hic agit cum horrificis repetitionibus:sed sunt tertianæ continuæ simplices & exitiales:sicut febres puncticulares,& in quibus sudor exiguus apparet, vel stilla sanguinis è naribus:quoniam sunt decretoria non decernentia. Conatur enim natura ob sensatam bilis malitiam intra vasa,se exonerare, & extra vasa mittere per horrores initio singularum accessionum:non posse autem ostendit continuitas febris, sicut vniuersaliter. 4. Aphoris. 46. rigor in febre non intermittente incidens febre non deficiente damnatur. Nam cùm in solis duobus locis explicet Hippocrates quid per hemitritęum intelligat: in altero apertè significat non esse illam compositam cum repetitionibus horrificis,quia illa est rarissima,neque comitatur vnquam tabidos,nec alios diuturnos morbos,nec vagatur populariter cum exiguis tumoribus,vel maculis cutis:quæ omnia Hippocr.citato memorat:In altero autē solum doceat eas esse febres acutas continuas horrificas:Ex neutro potest colligi cōpositio febriū dicta à Galeno. Nam verbū(horrificę) solum indicat exiguam cutis asperitatem,& contractionē in initio cuiusuis accessionis,non rigorem cum repetitionibus:Notat autem Hippocrates meritò id signum ceu rarum in cōtinuis: proprium est enim continuarum non rigere,sicut non frigere manifestè:dicente Auic.1.quarti: Si cum continuitate febris adest rigor vel frigus, febris est composita:pars verò de vtraque fortè adest in continua:quod apparet in semitertiana Hippocratis. Neque Galeni ratio colligit oppositum: Si non intelligeret Hippocrates (inquit) per horrificas,crebras repetitiones:non oportuerat addere(horrificas) quia incipere cum horrore etiam multis alijs inest febribus. Nō colligit(inquam) quia in continuis rarissimus est horror:imò ex natura accessionis nūquam inest continuis,sed solum ex conante natura & non potente,& ideò reproba. Dicente Auicen.1.quarti tract.2.primò: Febris continuæ accessio non incipit cum frigore,nisi propter debilitatem virtutis aut profundationem calidi innati,& est signum malum. Sicut accidit in causo potente natura euacuare,& ideo salubri:Et in febribus continuis vniuersaliter,tentare vacuationem neque perficere pessimū est. Vnde ad significandam huius biliosæ febris malignitatem,videtur priscis obtinuisse peculiare nomē. Demum sententia hæc experimentis testatissima,si non est mēs Hippocratis,certè est in opere vtilissima. Reliqua quæ & Græci medici,& Arabes & Latini addiderunt de significatis hemitritæi,tanquam inutilia, & de solo nomine agentia, reijci merentur. Multi omnem compositam humoralem ex quibusuis duobus humoribus vocant semitertianam. Galen.non admittit ita vocari compositionem duarum continuarum,quia non est horrifica:nec duarum intermittentium,quia non est continua: inquirit enim febrem cui conueniat descriptio Hippocratis(horrifica ad integritatem non desinēs)item ab ea appellatione excludit mixtionem omnem sine bile,quia nomen tertianæ non conuenit, nisi bilioso humori:Post diuiserunt in maiorem,minorem,& medium:in verum,& non verum:in exquisitum,& nothum:frustra tamen omnia & sine vsu. Est enim Hippocrati semitertiana in qua locum habent scripta ab illo præsagia, & doctissima,& verissima,dicta simplex tertiana continua: Compositæ autem febres ad libitum possunt appellari semitertianæ. Quod verò attinet ad vtilē doctrinam de omni compositione,supra explicatum est.

Semitertiana Hippoc. quid.

Febris composita an deterior & prolixior componentibus.

Aduerte sextò:num febris composita sit deterior,& prolixior componentibus. Dic:super ventus vnius contrarij alteri præcedenti,siue sint affectus morbosi,siue intemperamenta aëris, siue ciborum,siue membrorum in corpore,si conferantur ad simplicem tantum intemperaturam, ex parte præfertur:quatenus sequens emendat priorem intemperiem:Ex parte vituperatur. Primò:quia difficile est naturæ superare duo contraria. Secundò:quia arti multo difficilius,nam natura moderato calore pugnat cum duobus contrarijs:ars verò non potest debellare duo contraria, nisi cum duobus æquatis contrarijs. Tertiò: quia duo affectus morbosi fere pendent à maiori copia humoris. Ob causam autem priorem laudatur febris post ebrietatem,post conuulsionem, post epilepsiam. 5. Aphor.70.& 6.Aphoris.40. Laudatur in cibo,vt si vnum edulium excedit in vno intemperamento,iungatur illi oppositum,vel in eadem mensa,vel in sequenti.3.primi doctrina.2. cap. 7. & pluuiæ in autumno laudantur.3.primi de regimine temporum. Et in melāncholico laudatur pueritia,in sanguineo senectus.6. de sanitate.2. Et 2.artis commendatur,vt hepar repugnet suo intemperamento cordi. Propter rationes autem oppositas summoperè reprobantur febres compositæ: maximè ex acuta, & chronica vt febris continua cum quartana: quoniam febris acuta non potest diu durare:chronica non potest citò sanari. Sic hydrops cum febre.2.præsag.1.& 23. Deiectio,& vomitus versicolores. 2. præsag. 40. Ex ijsdem causis vituperatur maximè mixtio contrariorum alimentorum.1.acutorum.18.& mutationes temporum in paruo interuallo.3.Aphor.1. Ideo autumnus exitialis est. Ideo intēperamenta contraria membrorū reddunt corpus maximè insalubre.6.de sanitate.14.

Oportet

Oportet ergo vt ſucceſſus contrarij intemperamenti laudetur, quod non permaneant duo cõtraria intemperamenta; ſed ſequens temperet priſtinum: Præterea: actio contrariorum in vnum tertium poteſt eſſe vtilis, vt cerebri & cordis in corpus: an ſe verò contraria manentia difficilia ſunt.

Aduerte ſeptimò: Typus ex lib. de Typ. 2. eſt ordo qui ſeruatur in repetitione acceſſionum, periodus autem, vel circuitus tempus medium inter vnam, & aliam inuaſionẽ: Acceſſio in intermittentibus eſt tempus febris terminatum ad infebricitationem: in cõtinuis autẽ coincidit cum periodo.

Aduerte poſtremò: ſententiam Gal. de tradenda doctrina in particularibus rerum differentiis. Quoniam enim res ad ſcholas afferri non poſſunt 3. præſag. pulſ. in init. vult nos contentos eſſe nominibus generum & ſpecierum: particularibus autem differentiis explicandis ſatis eſſe verboru m circumloquia, licet proprijs careant nominibus. Alter modus imponere illis nomina propria & indubitata citra controuerſiã, tertium verò modum omnino reprobat: vbi authores ſingulas differentias proprijs nominibus inſigniunt, ſed controuerſis: de quibus fruſtra altercãtur: in quo videtur illi Ariſt. nimius. Nã Ariſt. indagat naturã rerũ quatenus ſignificantur per nomina certa: indagat autem ex prædicatis quæ vulgus enunciat de tali numine. Vg. in venando naturã ſapientiæ primo metaph. & coctionis. 4. Meth. & eſt via ſapientum, qui de rebus per nomina ſcientiam tradunt. Gal. verò merito aſpitans ad finem artis, & tempori parcens concedit cuique pro libito vti nominibus rerum ipſarum numerum, & eſſentiam per quæuis verborum circunloquia inquirens.

SECTIO SEXTA.

(§. In his autem.)

Diſputat de febre ſanguinis.

ADuerte primò: de febre ſanguinis non putrentis: Putat Gal. hìc, & 9. Therap. 1. ebullientem illum adhuc conſtituere formam quandam febris mediam inter diariam & putridam: connumerandam tamen diarijs non putridis: Quia ſi rectè diuiſa eſt ſupra febris omnis in diariam, putridam, & hecticam: hæc autem non eſt hectica, nec putrida: ſupereſt, vt annumeretur diarijs. Nec obſtat nomẽ diariæ, quia illud impoſitum eſt à frequenti termino, non à perpetuo. Durat verò diutius reliquis, quia tardius diſſipatur calefactum ſanguinis in toto quàm ſpiritus. Cap. 9.

Aduerte ſecundò de periodo ſanguinis putrentis: Oſtenſum eſt eum nulla periodo putrere intra vaſa, & quam ob cauſam: Tempore verò aſſumere circuitu tertianarium. An verò Gal. intellexerit eam periodum eſſe propriam ſanguini, an mutuetur eam à bile quæ iam aliqua adeſt, cùm primum putret ſanguis controuerſantur. Et licet plures Galenici ſequantur priorem ſententiam, poſterior certior eſt. Primò: Quia periodi tertianæ inſunt bili ex Gal. propter quantitatem & qualitatem bilis: hæc ambo ſunt in ſanguine diuerſiſſima à bile: ergo non conueniet vtrique humuri eadem periodus. Secundò: Quia. 2. Criſi. n. ſanguis cùm cęperit putrere iam eſt bilioſus: & hic dixit pleuriticos expuentes rubrum pati circuitos tertianarios: addens quod in ſuperaſſato ſanguine pingue fit bilis, craſſum melancholia, ſed multò tardius melancholia, bilis autẽ confeſtim: Propterea primùm meminit de ſola bile ex pinguedine orta: poſt ſubdit: ſi verò ſuper aſſereretur, &c. Tertiò: quia periodi non tam ſequuntur formas humorum, quã certã quantitatẽ, & qualitatem humoris: cùm ergò ſanguis incipiens putrere licet adhuc habeat formam ſanguinis, quantitate tamen, & qualitate repræſentet bilem, nõ mirũ ſi aſſumit circuitũ tertianariũ. Quartò: Quia ſanguis tenuiſſimus manẽs ſanguis facit exactum eriſipelas. 2. ad Glauc. 1. quia qualitatibus ſuis bilioſus eſt: ergo eadem de cauſa ſeruabit periodum tertianariam. Nam & ſuprà oſtẽſum eſt ſanguinem tenuiſſimum cauſum gignere. Quintò: Si ſanguis intra vaſa manens facit febrem bilioſam quando putret, in tactu & pulſu, ſupra cap. 2. putrens intra vaſa repræſentabit bilioſam etiam in periodo. Cur autem ſanguis putreſcẽs cito mutetur in extrema, cauſa eſt: quia eſt medium parum diſtans ab extremis: & quia calida humida facilè corrumpuntur in loco calido humido: & quia eſt pingue ebulliens. Sanguis an periodum habeat.

Aduerte tertiò: Potiſſimum ſeparat Gal. ſpecies febrium humoralium ex qualitate tacti caloris. Febris enim ſanguinea mitiorem calorem repræſentat, licet cum plurimo vapore: nam & morbi ex ſanguine benigniores ſunt reliquis. 2. præſagio. 46. ex vtraq; bile calor eſt mordax: celerius & magis in flaua, tardius & minus in atra: in pituitoſa autem ſentitur lenitas, ſed per quædam interualla percipitur morſus flatus acris rũpentis bullam. Mirum eſt autẽ quoſdã contra experimentũ & apertum locũ hic, & 3. cauſ. ſympt. 2. aſſeuerare ſynochũ eſſe acutiorẽ, & minus ſalubrẽ cauſo: ſunt enim morbi ex ſanguineo omniũ humoralium mitiſſimi. 2. præſag. 46. non rarò tamen perimit ſynochus propter locum amplum, internum, communem, & prupter putridi humoris copiam ſummam. Cap. 10.

SECTIO SEPTIMA.

Rimatur cauſas periodorum in febribus: ac primum cauſas cur aggregatur copioſus humor in vna parte. Secundo: §. (Nam vt omnia.) Proponit exemplum propoſita doctrina in lippitudine. Tertiò in §. (Quod ſi aliquando) redit ad complendas cauſas periodorum in febribus. Quartò in §. (Igitur neceſſe eſt) tradit cauſas temporum in acceſſione febrils. Quinto: §. (Febrium igitur) tradit cauſas erraticarum, & ſynochorum.

(.§. *Sed quoniam.*)

Cap. 13.

ADuerte primò: Quòd hîc ait synochum quãdoque vna accessione durare dies quatuor, quandoque septem, multi interpretantur, de non putrente. Sed Galenus responder de vtroque: de vtroque enim præcessit sermo. Nam synochus non putrens. 9. Therapeu. 4. non excedit quartum diem, quin transeat in putridum: putrens itẽ ferè in quatto terminatur. 3. Crisium. 4. sed quandoque accedit ad septimum manens adhuc synochus: post septimum autem vere biliosa est: ideo Azar. cum Arabibus in synochis post septimum timent phlebotomiam: quia iam laborant cacochymia, non synocho. Quod si Galen. 9. Thetapeut. 5. etiam post septimum viribus cnstantibus phlebotomat, nec Arabes negant: tantum dicunt minus iam conuenire: quia bona pars sanguinis abiit in bilem. Quod autem hic non meminerit sexti, causa non est, quia sextus non sit decretorius (nam in synochis decretorius est) sed explicat postremum terminum durationis illorum.

Varium robur partium vtile.

Aduerte secundò: Quòd ait Gal. si partes corporis fuerint æquè potentes, durant omnes sanæ: intelligendum est, de ęqualitate ad iustitiam. Prouidè enim ea inæqualitas naturalis membrorum tendit in conseruationem principalium: vt habeant quò se exonerent. Patet enim membra nobilia habere facultates robustiores ignobilibus: & interiora exterioribus. Licet enim interiora non sint adamantina, sed iisdem affectibus obnoxia quibus externa de atra bili, quinto: multo tamen tarius laborant.

Aduerte tertiò: De obiecto expultricis hîc ait esse alienum duplex vnum quantitate, alterum qualitate: paulo post videtur constituere tria, copiam, acrimoniam, & calorem aut frigus: tertio autem de causis symptomatum. 2. agnoscit pro obiectis copiam, qualitatem, & rem à toto genere prętet naturam: Cùm tamen. 3. naturalium. 12. agnoscat molem, pondus, qualitatem mordẽtem. Dic: obiectum eapultricis est offendẽs: & quia nffensio in varijs membris à variis causis prodit, varia affert de varijs. Nam de vtero tertio naturalium numerantur moles, pondus, & acrimonia. 3. autẽ de causis symptomatum in ventriculo vitium qualitate offendẽs, vel copia, vel toto genere pręter naturam, ita vt alere nequeat. Hic numerat solam qualitatem & quantitatem: quoniam sumit nomen qualis latius, vt comprehendat etiam ea quæ à toto genere sunt præter naturam: quo modo artis. 93. inquit vitium humoris esse, vel in quantitate, vel à genere præter naturam id est in qualitate. Quod aut hic separat mordens à calido, non separat qualitate, sed effecto mouente expultricem: Alius enim effectus est mordentis, alius calefacientis membrum.

Aduerte quartò: Num robur membri possit esse causa morbi quod Gal. hîc asserit. Videtur enim ad robur sequi vehementiã operis, in qua sanitas cõsistit. Dic: si sanitas vna tantũ operatione vnius mẽbri constaret, quo operatio esset vehementior, sanitas esset perfectior: Sed quia sanitas requirit varias operationes non solùm in variis membris, sed etiam in vno: eo fit, vt sanitas requirat proportionẽ in vehemẽtia operationũ. Nã si tractrix ventriculi sit multò vehemẽtior quàm coctrix, nõ bene cõficientur alimenta in ventriculo: & sequetur eorũ corruptio. Sic si visio oculi discernit tenues vapores oculi, impedit accõmodam visionẽ externorum: & sequentur visa similia suffusis: Quare. 1. de causis symp. 7. asseritur vna species læsæ actionis, immoderantia proprij operis. Nec obstat: quod definitur optima visio, quæ minima & à longe discernit: quia perfectio cuiusuis operis dicit intensionem, vel vehementiam eius nõ simpliciter, sed vsque ad terminum cõuenientem speciei operis.

(.§. *Nam vt omnia.*)

Proponit exemplum doctrinæ propositæ in lippitudine.

ADuerte primò: Refert Gal. quandoque curasse se dolores oculorum cum phlebotomia sine clystere: vsus tamen vulgaris non est cõtemnendus. Nam 9. Thera. 5. præcipit in synocho, vt si præcessit cruditas cessetur à phlebotomia, vsque quo coquatur alimentum & descendat. Et cap. 4. ob eandẽ causam distulit phlebotomiam per dies duos. Et 8. Therap. 5. in corruptione alimẽti non concedit clysterẽ, nisi post quã cibus sentitur in intestinis crassis: Expectat enim per morã emendationẽ, neq; tũc in clystere addit sal, ne acceleret exitũ. Vnde videtur rarissimè posse concedi clysterem nisi homini ieiuno, nec phlebotomiam, nisi peracta coctione ventriculi & excrementis expulsis: Quod maximè cõmendauit Zoar, lib. 1. tract. 8. cap. 18. testificans damna maxima expectanda perpetuò ex misso sanguine antequam venter cum vasis primis emolliatur. Et Hip. 1. acu. 45. ne rapiantur cruda ea primis vasis ad corpus summè etiam commẽdante Auer. 7. col. 1. Aëtius verò addit lib. 12. cap. 23. si cibus in ventriculo continetur, in necessitate phlebotomiæ vomat, & secetur vena. Quod verò scribitur prima quarti, cum phlebotomaueris non indigebis clystere, intelligendum est de acribus: ne iungantur duæ euacuationes in die vna contra præceptum quarta primi. Nũ autem initio morborum, & ante syrupos aperientes conueniant lenientia per os sumpta, determinatum est in difficultate de tempore purgandi in febribus. Num etiam post phlebotomiam conferat clyster: Auicena præcipit cap. de pleuritide, & de curatione febrium in vniuersali, quia phlebotomia siccat aluũ. Sed Gal. non recipit, sed expectãdum esse ait, num aluus sponte deijciat. 4. acutorum. 75.

Clyster num ante phlebotomiam.

Aduerte secundò: Curationem dolentium oculorum variam tradit Hippocrates: videlicet connectante Gale. memoriæ gratia vt postea discuteret. Doctrina enim conculcans varia genera remediorum in vno morbo, inutilis est: nisi explicentur cõcursus symptomatũ ad quod vis remedium

iuata

iuxta empiricos, vel indicationes à dispositione varia affectus iuxta rationales. Gal. ergo quinque dispositiones particulares numerat in oculo dolente. Prima: ex influxu acris humoris, quod agnoscitur per acrem dolorem, & lachrymas per quædam interualla infestantia, & paulò pòst remittentia: In qua commodissimè adhibetur balneum, si modo nec in corpore, nec in capite adest plenitudo: saltem non adsit in corpore. Secunda dispositio: Vbi dolor est diuturnus, & oculi tument crasso sanguine, fluxio autem & plenitudo in totum cessarunt: Quo tempore curat vino mero potēti subsequenti somno Aetius autem lib. 7. cap. 7. eligit vinum nihil astringens, minus quàm solebat dilusum cum calida, videlicet post exiguum obsoniū dormituro. Tertia dispositio: Vbi dubitatur de plenitudine, competit fomētum ex calida adhibita per spongiam, vel bombacem, vel duplatos linteos; aut sacculus ex camomilla & fœno græco, & althæa, additis si timetur fluxio, rosis: Talia enim si causa dolorifica in solo oculo continetur, sufficiunt ad sanationem: si verò aliunde fluit, vtilia sunt, quia statim alleuiant, & quia faciunt nos certos de plenitudine & necessitate euacuationis. De vsu autem fomentorum ad indagandam plenitudinem corporis, Gale. & magis Trall. 2. acuto. 2. condemnant eos qui temerè vacuant, ante tentata fomenta. Contra Alexandrinus. 6. epi. sect. 7. quarto, vocat consuetudinem Hippo. incipere à localibus propter timorem suo tempore ad magna remedia: Nostro tempore si per aliam possumus cōiectare statum corporis, non raro sunt periculosa fomenta. Maximè diuantia. Nam in dolentibus oculis. 4. local. 2. si dolor mediocris est, non concedit imponi, nisi semel aut bis in die, videlicet vsque quo fomentum tepescat, non reiterari. Quarta dispositio: Vbi fomentum indicat plenitudinem omnium, humorum, vel solius sanguinis, phlebotomia. Quinta: Vbi per fomentum agnoscitur cacochymia, purgatio. Septimò autem Aph. 47. docetur post merum & balneum phlebotomia: Quæ sententia ceu spuria meritò refellitur à Galeno ibidem recepta superiore tradita. 6. Aphor. 31.

Aduerte quartò: Quod Galenus refert causam continuitatis febris ad prolixitatem accessionum, non videtur conuenire cum causa tradita supra cap. 1. vbi refert causam ad vasa exigua ad quæ mādatur humor in continuis, cū in intermittente mandetur ad carnes. Dic: quidam hic putant tradi à Galeno causam non continuarum, sed intermittentium non desinentium ad integritatem: Verùm cùm supra cap. 1. definierit continuas, quod non redeunt ad integritatem: satius est opinari, nō committi tam breui æquiuocationem: maximè quia nullam aliam causam refert Galenus earū, quæ veræ continuæ sunt. Dic ergo: supra definitas esse continuas per causam frequentem: hic verò per euidens signum non intermittendi, ferè autem in idem recidunt: nam quando natura mādat extra vasa, rarum est quod non intermittat febris.

(Quòd si aliquando.)

Redit ad complendas causas periodorum in febribus.

ADuerte primò: Causæ rigoris & periodorum in febribus, licet plerisque omnibus receptissimæ, habent tamen validissimas contra se rationes, quarum plurimæ referentur. Quod enim colligit seruari proportionem in circuitu accessionum, eò quòd par excrementum irritans expultricem aceruatur in pari tempore manente alimento pari, habet primam contradictionem: Quod accessio tertianæ sæpius conseruat eandē moram accessionis siue æger alatur carnibus, siue ptisana, siue purgetur, siue non purgetur. Secunda dubitatio: Quia in exemplu Galeni, nec in deiectione, nec in vrina, apparet illa perpetuitas obseruatæ horæ. Tertia: Oporteret declinante tertiana accessiones inuadere per quartum aut quintum: quoniam copia bilis pristina requirit tunc longius tempus ad aceruationem. Quarta: Humor qui expellitur in febribus proportionalibus post primam inuasionē non gignitur in tempore interualli, sed in tempore antecedente morbum præerat inuasis. Quinta: Procedente tertiana facultas in mandante imbecillior est: alimentum exhibitum copiosius, & tamen periodi tertianæ non mutantur. Sexta: Siue mandetur materia accessionis, mandatur omne noxium irritans: siue trahatur ad focum, trahitur quod tenuius est & mobilius: ergo non debet semper seruari idem typus: cùm humor aceruatus sit varius: nec est vero simile, bilem tractam à foco pituitæ subitò verti in pituitā à membro recipiente. Septima: Tam membrū mandans quàm suscipiens potest esse magnum aut paruum: & in membro magno multa copia pituitæ seruatur citra putredinem, non in paruo: ergo biliosa febris non semper procedit tertiano typo. Octaua: Repetitio plurimarum affectionum intermittentium pendet ex sola agitatione humoris vbicunque retineatur: agitato enim humore, licet non expulso, nec resoluto propter communicatum prauum vaporem membris, sequuntur symptomata præfocationis, deliquij, conuulsionis, rigoris, manente semper humore in foco, per interualla agitato. Apparet in inflammationibus omnibus internis & externis: quia etiam in declinatione quando iam cessauit in totum fluxus, certo typo exacerbantur. Apparet in epilepticis, qui quandoque centies in die infestantur accessionibus, in quibus dissectis apparet intra caluariā extra vasa, paucissima vel aqua, vel humor perniciosus, per interualla agitatus. In præfocatis similiter copia seminis, vel mensium corruptorum in vasis seminalibus, nō fluit à toto in quauis accessione, cùm quandoque creberrimè repetat in die, quandoque annis interpositis. Nona: Materia intermittentiū quod non fluat à vasis in quauis accessione argumento est: quod vrina in talibus est bona: & quartana continua est rarissima, intermittens autem frequens: Quod videtur accidere, quia propter malitiam atræ bilis extra vasa aceruatur, non intra. Decima: In tertiana non lethali sæpe prauissima bilis excernitur quæ à vasis non nisi lethaliter mandatur. XI: Bilis

Contra causas periodorum vulgares.

Aptitudo aũt ebullitionis in toto seruatur humore vsq; quò absumatur, vel coctione vincatur. Breuis est repititio: quia ebullitio vtpote caloris actio breui perficitur: Quia sicut prima cõceptio putredinis in parte humoris sufficit seritate naturã coquentẽ nta similis putredn in residuo coget ad secudã accessionẽ. Quò fit: vt quantò humor cõtentus in foco etiã in morbo nõ febrili est amplior vel deterior, vel accedit vapor prauos ad mẽbrũ magis sentiẽs, tãtò sequãtur frequẽriores accessiones: ideò ex vapore pessimo accedẽte ad membranã cerebri, vel ad vterum, vel ad os vẽtriculi, crebriores exacerbationes fiunt. Propositio quarta: Rigoris causa est vapor exhalãs ab humore, qui agitatus ad motũ, vel ad coctionẽ ab expultrice vi naturæ offendit mẽbra ad quę accedit. Nam sicut semẽ agitatu vapore suo inducit mutitatẽ, apnœã, & corporis immobilitatẽ, ita in febribus exurgẽs vapor ab humore crudo primum cor refrigerat & cerebrum: vnde sequitur in accessionum principiis sopor, & pulsuum paruitas: si autem mordet, præ calore humoris vnde effertur: iungitur rigor percussis membranis, & partibus sentientibus. Quòd autem leuis motsus partis inducat toti rigorem monstrat rigor sequens frigidæ potum, vel immissionem manus in frigidam, vel solam cogitationem effundentis, vel effusionem puris ad quamuis cauitatem ex rupta inflammatione? Aliquis verò rigor, vt qui fit in causo sequitur demandationem non solius vaporis, sed bilis ipsius à vasis extra vasa: sicut initium rigoris videtur pendere à sola impotentia sustinendi membra voluntariè mota propter reuocationem calidi innati ad cor pugnaturi vniuersim contra humorem morbificum. Ideo initio accessionis rigor exiguus est: accedente autem noua causa mordentis vaporis repente ingrauescit: fortè autem potissima causa febrilis rigoris in intermittentibus est, sensatio dolorifica musculorũ à frigore sparti per corpus vaporis morbifici: ad eum enim dolorem sequitur duplex illa & continua musculorum omnium conuulsio. Id quod fiet admodum vero simile, si reducamus ad memoriam primo: non accidere sensilem hunc rigorem quando materia febris continetur in vasis, à quibus necessariò aliquem actualem suscipit calorem: sed locis remotis à corde & magnis vasis frigidioribusque: Deinde si secũdò cõsiderauerimus quomodo humor omnis dempto sanguine licet calidus vt bilis potentiali tantũ calore caleat: destituatur aũt etiam in totũ actuali natiuo, quãdiu omnino crudus est, & nulla parte euictus & obtentus ab eo: id quod apparet manifestũ in lacbrymis ophtalmicorũ, etiã à calido humore laborantiũ, attestãte experiẽtia cu Are. 31. prob. 33. Præterea, in sudore febricitantiũ lætaliter dispositorũ, teste itidẽ experientia cũ Hip. 4. apho. 57. vtraq; n. ad tactũ frigida sentiuntur. Tertiò si meminerimus quo modo initio accessionum omnes inuadat sopor propter frigiditatem vaporis cõmunicati cerebro ab agitato humore ob cõgredientẽ innatũ calorẽ: Is sopor cu perpetuus sit omni accessioni incipienti, in malignis febribus inuincibilis est, ex experiẽti cũ Hip. 2. pror. 29. simul & quod per lũbos, dorsum, & dorsalẽ incipit & infestat, eadẽ experientia, & Hip. mõstrantibus. 5. apho. 69. Ex his tribus verè suppositis fit admodũ verosimile, omnẽ rigorẽ febrilium accessionũ fieri ex cõmunicata frigiditate crudi humoris neque victi à natura: dum agitatur, omnibus corporis musculis simul cũ cerebro & dorsali: nõ secus quàm si musculi oẽs frigida aspergerentur. Eò maximè quòd oẽs quærũtur sentire se internã frigiditatem: licet aliqui cũ similitudine pungentiu spinarũ, aliqui quasi accidẽtis niuosæ aquæ. Cùm enim in locis à corde & magnis vasis distantibus agitatur humor, vapor ille instar lachrymarũ ophtalmici toti cõmunicatur infrigidãs corpus, vnde tristitia & grauitas oritur: oscitationes, & pãdiculationes, lũborum dolor, & sopor sicut enim in senecta refrigerante totius corporis habitum maximè patiuntur cerebrũ & nerui, frigida scilicet mẽbra: ita accedẽte toti corpori vapore refrigerãte & morbifico, par est credere maximè offẽdi & refrigerari caput cũ dorsali: de quibus duobus mẽbris potissimũ rigẽtes quærũtur, & quibus locis remedia admouẽtur in valido rigore. Cũ primũ autẽ dorsalis afficitur, necessariò coafficiutur origines neruorũ ad totius corporis musculos contiuatæ: musculi verò ita affecti & intro aspersi magis quàm si frigida externa aspergerẽtur, cõuellũtur omnes: vnde sequitur in mãdibulis & totius corporis musculis inæqualis ille, vehemẽs, & inuoluntarius motus, dictus rigor: nõ aliter quã in epilepsia, affecto similiter cerebro à cõmunicato noxio & infrigidãte vapore, sequitur cõcussio similis in corporis musculis inuolũtaria & vehemẽs. Nõ obstat huic sentẽtię: quod vulgo asseritur in epilepsia concussiones illas totius sequi ad cõcussum cerebrũ ex sensata noxa, vel vaporis humoris, sicut concusso trunco tremũt arboris stolones & folia: quæ cõcussio in dorsali vnde nerui in corpus prodeunt, locũ nõ habet, qooniã dorsalis non mouetur. Nõ obstat (inquam) quoniã in neutro casu est vera similitudo: nã io conuulsione (quod ostẽsum est secũdo artis) nõ cõtrahitur neruus nec origines eorũ, cũ sint flexuosi & molles, sed solũ ligamentũ duçũ & intentũ conuellitur, tam in epilepsia, q̃ in rigore febrili: videlicet cõtrahẽtibus se villis musculorũ lõgis ligamẽtalibus, ad excutionẽ noxæ sensatæ, postquam est cõmunicata musculis à cerebro, vel dorsali per neruos eo delatos: alias enimcollum & caput maximè cõtraherentur: quod non accidit. Non obstat secundò: quod in epilepsia modò vna pars musculosa cõtrahitur reliquis immotis, modò alia: in rigore autem omnes, quoniam in epilepsia mera frigiditas aut deleteria qualitas tardius communicatur, modò huic parti per neruum, modò illi: in rigore autem febrili propter maiorem & magis continuã actionem caloris agitãtis, omnibus musculis accedit noxia frigiditas, quousque incalescẽte præ febre corpore extinguatur inducta frigiditas, succedente immodico calore. Non obstat tertiò: quod in apoplexia orta à simili causa, & à simili principio, nẽpe ab affecto cerebro, nõ visuntur illę cõuulsiones: cũ oporteat à causa maiore magis cõmunicari noxiã frigiditatem per neruos musculis: quoniam apoplectici pereunt similiter his, qui pereũt in morbi maximi principio: propterea quod rãtopere succumbit natura magnitudini causę, vt antequã exurgat ad pugnã pereat suffocata, citra pu-

Rigoris causæ.

gnam initiante adhuc morbo:quare in tali morbo cerebrum cum neruis patiuntur quidẽ:sed tantopere grauantur,vt accingi ad pugnam non audeant,sed succumbant:conuelli autem, pugnare neruo est. Non obstat quartò quod quidam rigentium magis videntur quæri de calore & spinis pungentibus:quia omnis humor crudus (quod ostensum est) actualem habet frigiditatem,quæ lædit, & quæ tactu nostro sentitur:si tamen causa morbifica potestate calida est, vt bilis , deducta ad actum caloris nostri mixtione & motu etiam tactui repręsentat calorem pungentem & mordentem: sicut piper frigidum sumptum,post quã in corpore actu incaluit.Quæ omnia cùm sint vero simillima, faciunt suasibilissimas causas rigoris & febris dictas:videlicet vt prima frigiditas extremorũ & liuor exanguium partiũ naris & vnguium oriatur à deficiẽte in illis calore natiuo sanguinis & spirituum, propter aceruatũ vniuersum ad viscera,sicut in dormiẽtibus:nisi quod hic propter maiorem necessitatem maior est & magis cõferta reuocatio:sequens verò rigor oriatur à refrigerãte musculos vapore,propter aggressum indoctæ naturę certis legibus agitantis:febris verò sequatur ad vnionẽ calidi in corde & vehemẽtem motum conflictantis cum humore naturæ:sicut dormiens secundũ viscera calidior est.6.epi.sect.4.14.nisi quod hic pro magnitudine reuocationis maioris,& iunctę pugnæ cum morbifico humore magna ex parte,vel inflammato,vel putrente,multò vehementior est calor,quem febrem vocant.

Propositio quinta:In febribus focus contentæ materię videtur ferè circa pręcordia.Primò:Quia ibi sentitur lęsio,& vomitus,& deiectio.Secũdò:Quia eò veluti ad sentinã corporis verosimile est humorum malitiam mãdari:& ferè sequitur in diuturnis febribus dolor,aut colicus,aut arthriticus, finientia febrem,mandato humore deorsum à superante natura.Tertiò : Quia in dissectionibus talium apparent.Petitur etiam foci agnitio,ex symptomate partis:Nam alij queruntur de capite, alij de dorso,alij de ventre:sicut in partibus inflammatis colligitur ex immoderãtia partis: nam vbi calor,aut frigus,ibi morbus.4.Aphoris.39.& vbi sudor,ibi morbus Aphoris.38.

Periodorum in humoribus causa.

Propositio sexta:In febribus ipsis,ideò pituita ferè habet crebriores repetitiones,melãcholia rarissimas,bilis media:quia natura docta sicut nouit in varijs morbis eligere dies ad pugnam quos vocant criticos:ita iuxta variam necessitatem in varijs humoribus breui,aut diutius quiescit ante secundã pugnã:In pituita quidem propter lenitatem symptomatum, & febris quotidie confligens:In tertiana propter magnitudinẽ rigoris & febris citra durationem biduo quoque pugnat:In melãcholia propter vehementiã cum longitudine rigoris & febris tertio quoque die.Licet autem hæc causa ex parte naturæ sufficiat:fortè etiam cõcurrit alia ex parte humoris.Ideò enim pituita inducit crebras accessiones, quia oportuit in corpore post sanguinẽ pituitam magis abũdare:cũ peccet magis defectu quàm malitia:deinde bilem: parcissimè autem esse melãcholiam:vt quæ vtraque qualitate oppugnet vitã.Cùm ergo in foco citius colligatur ex accedẽte alimento copia pituitę sufficiens ad putrescendum,quæ putredo irritat naturam ad accessionem : tardissimè autem aceruetur melancholia:colligitur altera causa harũ periodorum.Tertia : Quia pituita propter humiditatem in foco citius concipit putredinem irritãtem naturam ad accessionem:secundo loco bilis,propter calorem siue humiditate:tardissimè concipit putredinem melãcholia,propter siccitatem cũ frigiditate.Esse continuam febrem accidit propter copiam,vel malitiam humoris , quæ in accessione non ex toto à vasis extrusa,extra vasa est. Durat breui ex bile quia ob tenuitatem citò dissipatur:in pituita ob lentorem tardiùs:magis in melancholia ob crassitiem. Cur autem aliquando duplentur accessiones,causa est varietas focorum.Diuiditur autem humor in plures focos sæpe ob copiã illius:nõ rarò etiam causa est diuidens natura,vt facilius coquat.In quibus completa videtur inuentio causarum de periodis morborum,& varietate accessionum in eis.

(Igitur necesse est.)

Tradit causas temporum in accessione febrili.

ADuerte primò : Sententiam Galeni de temporibus morbi comprehensam propositionibus quinque.Prima:Tempora considerantur in morbo,nonnunquam iuxta aëris varietatem, quo modo diuiduntur in æstiuos,& hyemales : nonnunquam iuxta vicissitudines pugnantis naturæ vel quiescentis, à pugna,quomodo diuiduntur per dies criticos & non criticos:Postremò iuxta mutationem quam sua sponte subeunt morbi,non aliter quàm vniuersa animalia per ætates:&,hoc modo considerantur hic.Secunda:in omnibus saluandis,sunt tempora quatuor lib.de generali morbi temporibus.4.Auic.verò.2.1.ca.2.dixit,in pluribus morbis,vel propter eos qui pereunt vel propter quosdam salubres in quibus aliqua tempora sunt insensilia:Nam de talibus Galenus ad libitum affirmat modò quatuor tempora,modò tantum duo. Ratio Galeni:omnis mutatio in vita incipiens, & rediẽs ad pristinum statum habet quatuor illas mutationes:igitur & morbus salutaris: Perimens verò habet vnum tempus,vel duo,vel ad summum tria. Obiicit Galenus contra principium : inter temperatum,& intemperatum nil intercedit,ergo principium non habet latitudinem. Item morbus est res similaris:talis autem quando fit est:ergo generatio morbi non durabit. Dic:cõsideramus medici tempora omnia cum latitudine: sic enim faciunt ad victum instituendum.1.Aphor.5. & ad medicamenta.2.Aph.29.Ad confirmationem dic:Morbus pro materiali ,id est pro calore,vel solutione res est similaris:pro formali autem vt est dispositio lædẽs sensibiliter functiones,dissimilaris res est. Contra augmentum obiiciunt,de homotono,epilepsia,apoplexia, quæ vidẽtur carere prin-

Causa temporum morbi.

cipio &

cipio & augméto:Respondet:status semper est sensilis propter vehementiam symptomatum, declinatio manifestior per diminutionem eorum:principium autem & augmentum quandoque delitescunt propter exiguitatem in quibus non apparent quatuor tempora:sed aliquando duo tantum, cùm sint semper quatuor.Propositio secunda:In saluãdis varie distinguit tẽpora:In tumoribus enim principium vocat quandiu pars repletur humore,statum quãdo suppuratur:vel resoluitur: declinationé quando diminuitur.Febres inflãmationũ coincidunt cum temporibus inflamationum, cũ sint accidentia ipsarũ.In febribus autẽ simplicibus distinguit tempora ex cruditate, coctione manifesta, & plena.In vlceribus ex tenui liquore,crasso,pure. Scilicet quia iuxta eas varietates in singulis speciebus morborum separantur curantia auxilia. Quarta propositio:In perituris definitur augmentum,vel signis cruditatis manentibus post morbi generationé,vel signis auctæ putredinis quæ sunt lethalia:status verò importat magnitudinem debitam morbo simpliciter,non collatione ad ęgri vires:nam ita omnis moriens periret in statu, cùm plurimi pereant in augmento morbi.Quinta:Sæpe iunguntur multi morbi,& perit æger,vel in statu,vel augmento vnius,altero declinante.

Aduerte secundò:Solutiones obiectorum contra dicta Galeni,maximè Argenterij lib.de morborum temporibus.

Primum: Non videntur pendere tempora morbi ex cruditate & coctione:siquidem à victu & medicamentis mutantur. Dic:etiam mutant illa duo morbum à salubritate ad insalubritatem,& è conuerso:& tamen morbo à natura sua inest salubritas,vel insalubritas,& temporum mutatio,non inuariabilis tamen.

Secundũ:In soluta continuitate,& morbis cõpositionis ex simplici magnitudine morbi, colligit tempora:cur ergo non similiter in reliquis morbis? Dic:remedia & victus mutantur in varijs generibus morborum per diuersas varietates:& ideo iuxta varia discriminantur tempora in vno genere morbi,ab alio.

Tertiũ:In epilepsia ait Galenus:principiũ & augmẽtũ posse intelligi tẽpus multò ante accessioné: & potest etiã intelligi per principiũ epilepsię vertigo accidés initio accessionis, & per augmentum obtenebratio:sed illa ęquiuocatio inducit perplexitaté in opere:Dic:cũ illa duo tẽpora in epilepsia sint insensilia nõ sũt de cõsideratione medici:ideò sine errore operis cõcedit Gal.illã ęquiuocationé.

Quartum:Quo modo in accessione augméti erit declinatio particularis accessionis cum pugnet ratio declinationis cùm augmento. Dic:in tota accessione simul seruatur ratio augmenti,ideo tota dicitur augmentum:sicut homo temperatus,licet quibusdã partibus frigeat,alijs caleat: & ver licet nox frigeat,& meridies caleat:sunt enim temperata per coalternationem. Item declinat pugna illius accessionis:sed integra pugna cum humore morbifico in augmento est.

Quintum:Morbus à generatione nõ habet quatuor tempora.Dic:principium fuit in semine.

Sextum:Valida purgatio cõfestim sanat incipienté ophtalmiã.13.Therap.11. & copiosa phlebotomia synochum.Vgo dicit:tales morbi transeunt quatuor tempora penes symptomata, licet non penes coctioné.Nicolus dicit:arte fieri posse vt morbus non transeat quatuor tempora:ex natura verò non posse. Sed videtur, quod etiam sponte sua aliquando morbus in augmento sanetur vacuatione completa,licet rarissimè.3.Crisi.9.& 1.epi.sect.2.84.& secunda, quarti.80. In quibus casibus licet nobis dicere,statum fuisse tempore euacuationis: Quia cùm tales morbi sint medij salubrium,& insalubrium,status in illis determinabitur non plena coctione,sed aliquanta sufficiẽte ad integram vacuationem.Vel dic:(quod Galenus ceu medicus rectè ait) insensilia tempora sine errore,& affirmari & negari.Vacuationes ergo augméti ferè non sunt integrę,& ita non oportet dari ibi quatuor tempora, cùm vacuatio acciderit in augmento:Si verò (quod rarò accidit) sanat, status & declinatio fuerunt insensilia. Quare sine errore medico,& conceduntur & negantur. Morbus omnis num transeat quatuor tempora.

Septimum: Morbos incipiens à materia cocta vt suppuratio, & synochus non videtur habere principium. Dic: cùm initio morbi materia obtuat naturam,relinquitur à regimine eius: quare fit noua cruditas & requiritur noua coctio,per aggressum naturæ ad obruentem materiam.

Octauum:Lib.de opt.secta.od Thra.negat.4.tempora in omni morbo. Dic: possunt negari duo priora,quando sunt insensilia.

Nonom:Morbus cessans per coctionem citra vacuationem non habet declinatiooem. Dic:sic vt paulatim minuitur materia transiens in membrum,ita apparet declinatio.

Decimum:1.Aphor.12.determinat principium pleuritidis per nihil spuere,augmentum per sputionem modicè tenuis:hic verò principium inflammationum agnoscit per fluxum,augmentum per tumorem.Item alibi in augmento inflammationum miscet repellentia resoluentibus,ita vt vincãt repellentia:hic autẽ in augmento ait cessasse fluxum.Dic:in idem residunt ambę notę:nã in pleuritide cùm incipit humor à calore agitari,sicut in alijs inflammationibus sequitur tumor,ita hic exputitio.Ad confirmationem non negat hic fluxum in augmento inflammationum, cùm etiã in declinatione aliquid fluat lib.de compos generali cap.de diaphænico: sed ait etiam si nihil flueret in augmento,pars inflammata propter coctionem caloris tumeret.

XI.Cùm 3.Crisium.9.concedat mortem in principio,quo modo hic ait,signa lethalia apparere in augmento,non in principio? Dic: potest ante pugnam æger perire,ob summam morbi malitiam: quo tempore non apparebunt signa lethalia ad sensum Gal.hic,id est,signa auctæ putredinis:apparebunt tamen signa lethalia,id est succumbentis naturæ,Et si instes.1.de cre.vlt.apparent signa lethalia quandoque in primo die.Dic:prima dies quandoque includit augmentum & statum.

XII:Hic agnoscit vigorem morbi ex summa coctione veterum.3. acutorum vltimo in pleuritide

& morbis habentibus effluxum ait vigorem morbi antecedere summam coctionem. Dic:ostẽsum est suprà fere cuire summum symptomatum cũ summa coctione:ideò Gal. ex ambobus colligit statum morbi. Particularius autem. 3.acut.explicat morbos in quibus illa duo separantur.

XIII: Obiectio.1.epid.sec.3.10.in omni morbo imò etiam in symptomate ait esse.3.modos incrementi:Quidam incipiunt acutissimi,vt dolor,post paulatim cessant:secũdi incipiunt mitissimi post paulatim accedũt ad summum,confestim cessantes,contrarij prioribus:tertij compositi à leui initio paulatim accedunt ad statum,à quo paulatim remittuntur. Dic:non negat ibi quatuor tempora,sed ostendit quædam esse breuissima,& non sentiri,alia prolixa: itaque in primo genere latent principium cum augmento. In secundo declinatio. In tertio omnia tempora manifesta sunt.

In vera declinatione nemo monuus est.

Aduerte tertiò:Contra sententiam Gal.de euentu morbi,nempe qood in declinatione non contingat mori:& quando superantur vires à morbo non contingat viuere,plurima obijci possunt. Cõtra primã sententiam multipliciter instant:Præstat autem ad faciliorem solutionem explicare exactius Gal.sententiam. Declinatio morbi materialis definitur lib.de generalibus morbi temporibus: quando iam plena coctio adest,& humor morbificus bona ex parte expulsus est,ita vt iam minore quantitate vacuetur:Quo significato certo conuincitur non posse ex morbo ita victo, mortem accidere:Nam ex ense,vel morbo nouo,vel aëre pestilente,vel errore victus ex quibus pereunt etiam sani,cur non peribunt declinantes à morbo?Ostenditur illa sententia. Nã si materiam illã maiorem grauata natura à copia ita superauit,vt magnam illius partem expulerit: modo leuata onere ,ideò fortior,deficiente imbecillitate per aggrauationem,minorem copiam quo modo non pellet?

Prima obiectio:Decrepitus in declinatione morbi potest mori accedente(si ita sors tulerit) hora naturalis mortis. Dic:perit ex ætate, non ex morbo.

Secunda: In declinatione maneat virtus tota superior morbo, ita vt deficiente quauis portione eius non sit iam superior:vel ergo non cibatur,& perit ex inedia, vel cibatur & propter distractionem à materia morbi erit inferior materia:quia suppositum est totam virtutem esse superiorẽ morbo non partitam. Dic:ille cibatus perit errore cibi immodici:In quo ferè peccatur à medicis,deterrente tamen nos Hippocrate,& pronuntiãte:cùm morbus in statu est vtendum esse victu tenuissimo:tales autem sunt in statu,& si instes:Potest esse virtus tam debilis post statum , vt nec exiguum cibum conficiat,nisi propter distractionem succumbens morbo. Dic:non potest si adsit medicus nõ errans:nam subuenier odore,vel exiguo potu,quæ non diuertunt naturam a cõflictu:A quouis autẽ horum aucta vis quæ iam ante superabat,modo magis superabit. Quare cauendus est frequentissimus error cibandi in statu,& initio inclinationis : nisi cautè & tenuissimè paulatim augendo vim. Nec secus motus quiuis in eo articulo periculosissimus est:cùm quidam eo tempore excernẽdi gratia corpore leuati,vel etiam solo capite repente animam exhalarint.

Tertia:Sæpe post signa etiam durantia morbi vincẽtis surgens natura superat morbũ:ergo etiam è conuerso accidet,post signa vincentis naturæ humorem exurgentem superare. Dic:Illæ vicissitudines ambæ crebrò accidunt,sed in statu : In declinatione autem victa ex toto materia non potest obtinere supra naturam iam vincentem.

Quarta:Plenè cocta pleuritide successit mors.3.præsag.60.plena coctio indicat statum: ergo post statum mors. Dic: non erat declinatio,quia non erat expulsum plurimum materiæ : Et si instes Gal. non expetit illam vacuationem:dicens.3.Crisium.9.cùm millies interessem criticantibus,neminem vidi pereuntem,qui criticaret præcedente integra coctione. Dic:Qui criticat post plenam coctionem iam vacuat:pleuriticus autem ille senex cùm nihil vacuauerit nondum erat in morbi declinatione : oportet enim transisse totum statum, & ita expulsionem magnam , vt asseratur morbi declinatio.

Quinta:secunda quarti.98. Declinãtibus variolis accidit sæpe mors,propter retrocessum humoris introrsum. Dic:docet Auic. frequens erratum ex quo pereunt nonnulli etiam in vera declinatione:quia est nouus morbus ex errore,sicut si sudans quis exponat se frigido aëri. Quòd autem quidam colligunt ex Auic.loco citato,sensisse illum etiam in vera declinatione accidere mortẽ, etiam non interueniente errore,quoniam concedit in declinatione mortem sed raro: subdens postea : & plurimum illius est in declinatiune particulari,non probat illum recedere à Gal. & ratione relata: Sed vniuersaliter siue distinctione dixit:nonnullos mori declinante ad sensum morbo: quod postea explicat:quod vel illa mors euenit in declinatione vera,sed particularis accessionis:vel quod si euenit in vniuersali declinatione morbi,nõ fuit vera declinatio:sed alia causa à morbo dedit originem morti:quæ omnia non recedunt à Galeno.

Sexta : Possunt in declinatione vera inducere mortem, venena in corpore latentia suo motu , & manifesta qualitate inducentia morbum leuem,post vi deleteria repente perimentia.3. epid.sect.3. 75. Dic:sunt rari casus sed memorãdi:ne omnino securi præsagiamus in morbis. Nam in casu dicto quidam perierunt ex morbis natura salubribus vt ex terriana: aut citius quàm morbus ostvndebat citato. Ex eo tamen non conficitur mori quempiam in vera declinatione:Nam in ægro Galeni symptomata ab initio erant lethalia:quare non notæ coctionis,nec declinatio.

Septima:Hermocrates.3.epid.sectione prima.8.postquam à febre fuit liber periit in recidiua: ergo in declinatione præcedẽtis morbi. Nã morbus nõ erat alius quàm febris:si igitur liber à febre & à morbo. Dic:nõ valet consecutio:quia sæpe liberantur à febre,quia natura non aggreditur coctionem:& tamen morbus est deterior quàm antea:non cessauit , nec declinauit : Sicut è conuerso in statu sa-

ſtatu ſalubri febris eſt maior,& morbus minor.Quia licet morbus ſit febrilis, magis pendet à ſtatu cauſæ quam à ſimplici febris magnitudine.

Octaua:Poteſt dari deleterius humor latens, qui non mouetur niſi declinante morbo: Apparet; quoniam in peſtilente febre vrina eſt bona, & pulſus & æger tendit ad mortem. Quia qualitas illa praua in parte non prohibet coctionem in toto. Dic:vulgò conceditur ceu frequens:ſed eſt rariſſimum docente Galen.3.epid.citato,&.1.epid.ſect.2.4.quòd appareat coctio in parotide externa cum cruditate vel putredine humoris intra vaſa. Nam iſtante morte etiam vlcera, & tumores externi monſtrant exitium,propter conſenſum partium & commeatum materierum:ideo aſſerere, quod coctio vrinæ in talibus eſt ex materia alimenti, quia natura non audet congredi cum prauiſſima materia: vel quia materia illa earenus quieſcit,non eſt admittendum niſi rariſſimè: alias ſigna coctionis valde infida eſſent.cùm ſint fidelia.artis 83.Accidit autem maximè illa raritas,vbi continetur deleteria qualitas in aliqua parte exigua: Quia talis ob vehementiam agendi ſaluatur in quātitate prauiſſima quieſcente: ideo accidit in peſtilentibus morbis: ſicut è conuerſo accidit in morituro ex putredine vaſorum coctio in parotide externa.1.epid.citato.

Nona: declinatio inquit Auer.3.colle&.9. in ſalubri morbo fit ob victoriam naturæ,in lethali ab imbecillitate virtutis,ergo in lethali eſt declinatio.Dic: ſignificat declinationem non veram.

Decima:Pleuritis declinans poteſt migrare in anginam perimētem, & in declinatione morbi poteſt ſuccedere apoplexia.Dic: illa ſunt noui morbi:& in vera declinatione rariſſimè eueniunt,quia ſunt motus humoris non euicti à natura.

X I: In augmento & declinatione morbus eſt par,quia vtrinque æque recedit à ſtatu: perit æger in augmento: ergo & in declinatione, quia ex parte morbi par eſt morbus, ex parte virtutis magis debilis in declinatione. Dic:concludit de periculo morbi ſimpliciter conſiderari:periculum autem pēdet ex collatione morbi ad virtutē: qui in ſua cauſa ſuperatus eſt in declinatione nō in augmēto:

X II: Initio declinationis morbus habeat magnitudinem vt vnum, certum eſt quod in tempore principij cùm morbus inceperit à non gradu magnitudinis aliquando habuit magnitudinem, vt vnum,& tunc potuit mori: ergo & nunc.Dic:in tali primo non potuit mori à præſente morbo:alias periret,cùm morbus agat naturaliter ſecundum vltimum ſuæ potentiæ.

X III: Initio declinationis magnitudo febris ſola citra interuentum humoris poteſt perimere vim debilem,vtpote decrepiti: ſed eſt poſſibile imo probabile poſt magnam pugnā ſtatus aliquando vim eſſe tam debilem: ergo peribit. Dic; vis quæ non perijt ex ea febre cum humore,non peribit ex ea febre ſola.

X IIII:Vel requiritur ad ſecuritatē ſalutis integra expulſio humoris, & ſic declinatio continetur in ſtatu:quia vſque ad finē declinationis non eſt facta integra expulſio:vel ſufficit aliquanta, & ſic in declinatione poteſt mors ſuccedere:quia 3.Criſi.1.vna criſis ſpecies eſt repentina mutatio ad melius per euacuationem partis,& in reliquo paulatina diſſolutio ad mortem. Dic: Requiritur ad ſecuritatem integra coctio cum expulſione partis:ea coctio non adeſt in criſi incompleta.

X V:In fine ſtatus cauſa ſit melior vt vnum,febris maior vt vnum,ante erant ambo vt duo:ergo modo poteſt ſicut ante mori:cùm ſint pares morbi.Item vis debilitetur per pugnam manēs vt duo, quæ ante in ſtatu erat vt tria:morbus ante vt tria modo.vt vnum: cū ergo ſint pares virtus & morbus,poteſt modò mori ſicut antè. Item:non impliceat actione naturæ morbū minui &ſic declinare, & tamen præ labore pugnæ vires deficere & perire. Dic accidunt illa non tarò, ſed nil illorum eſt declinatio vera: ſumitur enim vera declinatio ex collatione morbificæ cauſæ ad vires.

X VI:Mori & ſanari contraria ſunt:ergo circa idem fiunt in poſt temperamentis:non fit ſanitas niſi in fine declinationis:ergo nec mors.Dic:mors & vita contraria ſunt:non ſanari. Item fiunt circa idem,ſed non eodem tempore.

X VII. Quod mors ſemper in augmento: Quia increſcit morbus vſque ad mortem: ergo tunc habet maiorem proportionem ſupra naturam quàm antea. Dic: non ſumitur augmentum ſemper ex proportione maiore morbi ſupra naturam:aliàs, ſaluus morbus non haberet augmētum: ſed ſumitur ex augmento ſymptomatum,ideo plures pereunt in augmento:In ſtatu tamen aliqui:quia licet momentaneè non augeatur morbus per ſtatum,perimit tamen propter durationem.

X VIII:Quod ſuperatis viribus à morbo quis poſſit viuere,oſtēditur: Quia ſæpe poſt deliquium viuitur:& tamen illa eſt ſumma virium proſtratio, quando facultates nullū opus exercere poſſunt: ergo magis poterit ſperari reparatio,vbi debilitas facultatum minor eſt:quæ ſcilicet operatur.Dic: ad imaginationem eſt illa ſumma poſtratio, quæ naſcitur ex ſpirituum reſolutione: re vera tamen exigua eſt:valida verò vbi carnes,& multo magis vbi ſolida deficiunt.11.Therap.2. & talis debilitas eſt in perituris,ideo irreparabilis.

Sed quoniam cum magno de decore decipit ſæpe medicos in morbis falſa declinatio quaſi ſit vera:oportet mandare memoriæ cauſas & occaſiones eius, ue properemus ad prædictionem ſalutis. *Falſæ declinationis differentiæ.*

Prima: frequentiſſima explicatur. 1. epid. cit. ſicut enim in inflammatione externa ceſſatio ſine cauſa doloris,& caloris non ſolum non eſt bonum,ſed eſt ſummum malum, indicans calorem innatum propter exiguitatem ſuam,& humoris malitiam abſiſtere à pugna,ita vt incipiat Gangræna & mors membri: ita in morbis vaſorum ceſſatio febris, & ſymptomatum ſine cauſa indicat perire non extraneum calorem, ſed naturalem. Gentilis verò prima, quarti, tr. 2. 3. addit alias meritò recipiendas.

Secunda causa est: Magnus conatus naturæ propter ingentem necessitatem, sicut lucerna proxima extinctioni propter validum tractum olei plus lucet.

Tertia: sæpe resoluta in morbis parte tenui calida magis agitante, remanet crassior remissis symptomatis, sed peior: sicut erysipelas quando induratur cum leuitate ægri: aut phreniticus quando transit in lethargum.

Quarta: Quando permutatur humor ad locum nobiliorem, cessat infestatio prima, & nondum apparet altera: Quare videtur leuius habere, cum vere deterius habeat: vt in permutatione pleuritidis ad pulmoniam.

Quinta: Si inter vincendum vittus eximiè deficit, vt simul cum diminuto morbo pereat: quod vocant pugnam Cadmicam. Addi potest.

Sexta: Ex libro de generalibus morbi temporibus, In morbis compositis perit aliquis in declinatione vnius componentium, augescente adhuc altero.

Septima: Per iura carnium & stillaticia apparet vis robustior: quæ tamen citò cessat.

Aduerte quartò de partibus accessionis: Galenus omittit tempus inæqualitatis, iungens illud cum augmento in initio libri, ne frustra pareret confusionem: postea separat lib. de morborum temporibus. 8. propter varium vsum curationis. Cur in declinatione particulari accidat mors non in vniuersali, Non videtur sufficiens causa vulgaris, quod natura debilitata ab augmēto, & statu particularibus quandoque non potest tolerare declinationem, ideo perit in particulari declinatione: Nam ea ratio militat etiam in vniuersalibus temporibus. Sed causa traditur. 3. Crisi. 9. Quod in accessione particulari vis est vnita vsque ad declinationem, quare durat: in declinatione autem particulari, expansa, ob summam debilitatem resoluitur: quod non accidit in vniuersali, cùm in ea non expandatur exiguus calor: Et licet Gale. applicet tempora particularia materiæ de nouo fluenti ad focum, commodius applicantur calido innato fluenti ex toto corpore ad emendationem materiæ in foco: Nam initium est quando fluit, augmentum quando mouet materiam, status quando coquit & expellit, declinatio quando minuuntur symptomata propter actionem naturæ præcedentem. Nam si pellitur in accessione ad partem, satius esset naturam (quod facit in aliis permutationibus) suffocatam à nouo accessu praui humoris quiescere, vt paulò post roborata melius coquat.

Causa partiū accessionis.

(Earum autem.)

ADuerte primò, causas erraticarum verarum: Affert Galenus. 3. nam multæ propter complicationem periodorum creduntur medicis erraticæ, cùm verè sint ordinatæ. Ergo, verè erraticarum vna causa est: mutatio humoris facientis febrem: altera, error in victu. Mutatur autem humor morbificus dupliciter: Vel quia primus humor corruptione sua transit in alterum, quæ permutatio citissimè accidit sanguini, tardius aliis humoribus: Vel, quia ad focum præ calore ebullientem tractus est humor alterius speciei à priore, qui & ipse seruat periodū suam, simul cum priore humore. Quòd autem error victus pariat nouam periodum in ægro nil mirū: si quidem etiam parit in sano.

Aduerte secundò: Argenterius condemnat Galenum, eò quòd tradiderit duas causas, quæ tamen ambæ sub vna includūtur, imò vna sub alia continetur: Nam error victus nisi humor peccans mutetur nunquam facit erraticam: ergo non oportebat asserere duas causas erraticarum, vnam mutationem humoris peccantis, alteram peccatum victus. Dic: rectè Galenus numerat causas duas. Primam: Vbi sponte sua humor faciens febrem certa periodo mutatur in aliam speciem humoris: Alteram: quando de nouo gignitur humor faciens febrem additam priori, non transmutato priore humore ab errore victus: quæ duæ causæ independentes sunt, non vna continetur sub alia.

LAVS DEO.

